

R. 7009

FRANCISCI
VALLESII
COVARRVBIENSIS

IN
LIBROS HIPPOCRATIS de MORBIS populari-
bus COMMENTARIA, magnam vtriusq.
Medicinæ, theoreticæ inquam &
practicæ, partem con-
tinentia.

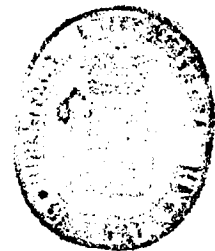
JOHANNIS PETRI AYROLDI *Marcellini* operâ
et industria fidelius elegantiusq. nunc
quam prius excusa.

Cum INDICE Rerum & Verborum locupletissimo.

COLONIAE

JOHANNIS BAPTISTAE CIOTTI Senensis aere.
MDCCXXXVIII.

2 400 40
Stella
MADE IN SPAIN

R. 7009

(1)

FRANCISCI
VALLESI
COVARRUBIENSIS

IN
Libros HIPPOCRATIS de MORBIS populari-
bus COMMENTARIA, magnam vtriusq.
Medicinæ, theoreticæ inquam &
practicæ, partem con-
tinentia.

JOANNIS PETRI AYROLDI Marcellini operâ
& industriâ fidelius elegantiusq; nunc
quam prius excusa.

Cum INDICE Rerum & Verborum locupletissimo.

D.

711 0 12

COLONIAE
IOANNIS BAPTISTAE CIOTTI Senensis ære.
MDCXXXVIII.

ALEXANDRO MASSARIAE
PHILOSOPHO & MEDICO
ILLVSTRI

JOAN. BAPTISTA CIOTTVS Senensis
S. P. D.

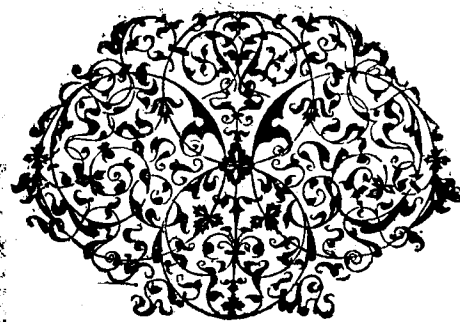
Vxi non improbandam, Vixi præstantissime,
eorum sententiam, qui communi vtilitati con-
fulere, & honestum & laudabile semper esse cen-
suerunt. Siquidem periucundi sanè fructus oriri
ex hoc videntur, quibus conciliantur animi ho-
minum, firmantur vincula benevolentiae & o-
ptimæ voluntatis imago, in quempiam de aliis
benè mereri solitum apertè ostenditur. **Quam-**
obrem cum a teneris annis tum à parentibus, tum à præceptoribus in-
stituito id mihi animi extiterit, omnibus prodesse, & opinioni eorum
assentiri, qui ad communem vtilitatem respexere, ductu & suafu Ioan-
nis Petri Ayroldi Marcellini, artium & Medicinæ Doctoris quidem cer-
tè celebris, typis cudendos hos fore in Hippocratem Commentarios
operam dedi: existimaui enim hos legentibus nec fore inutiles, cum
nihil vita nobis charius sit, nihil vitæ communitate iucundius, & nulla
in re nobis sit magis elaborandum, quàm vt illa incolumis diutius con-
seruetur, & in dies magis, magisque eius imbecillitati subueniatur. Ita-
que in cæteris rebus, siue prætermisum, siue ignoratum est aliquid,
non plus incommodi est, quàm quanti quæque illarum est, in qua de-
linquitur: at verò si è medio diuina hæc tuendi corporis, & conseruandi
ars, & vitæ moderatrix medicina tollatur, vitam ipsam auferri necesse
est. Ac ne fortè de laude aliquid magnarum artium, & disciplinarum
velle videar esse detractum, quòd hanc cæteris omnibus longo inter-
uallo anteponendam esse statuam, magnum est fateor excellentisque
ingenij de qualibet re proposita, grauitè & copiosè disserendo efficere,
vt quocunque velimus auditorum animos impellamus, aut reuocem-
mus, aut in sententia firmos & constantes retineamus. Illud verò non

mediocris cuiusdam est facultatis rectas condere leges, conditas decernere, decretas exequi, iniurias propulsare, pupillos viduasq; defendere, excitare afflictos, ferre salutem, liberare periculis, retinere homines in ciuitate: verum alia ego his maiora, magisque hominum generi necessaria esse contendo. Nam vt omittam cœlorum conuersiones, siderum coniunctiones, planetarum aspectus, & multiplices in hæc inferiora influxus, vt taceam elementorum, temperamentorum humorum, metallorum, lapidum, regionum, herbarum, & cæterarum rerum natura constantium vires, quæ in hac tanta, tamq; iure diuina scientia continetur; per Deum immortalem quis est, qui non suspiciat, qui non miretur, & obstupescat ex magna hominum multitudine vnum existere diuina prouidentia datum, qui admirabili naturæ arte, confecta mortalium corpora moderari & regere possit? præsentibus liberare incommotis, & tanquam ex aliqua specula imminentes, & multò antè futuras ægri tudines prospicere & propulsare, singularum etiam minimarum partium parui huius mundi vim & rationem cognoscere, omnia & animi & corporis remouere impedimenta, ac tandem efficere, vt sit mens sana in corpore sano? Verum cum omnes simus infinitis morborum generibus ferè obnoxij, ne quid deesset, quò ad præfixum vitæ terminum deueniremus, Deus Opt. Max. excitauit seculis quibusdam præstanti ingenio viros, qui interclusam antea nobis hanc viam aperuerunt, eaq; de corporibus curandis tradiderunt præcepta, quibus instructi aduersus omnem morborum impetum parata remedia haberemus. Quos secti veteres illi naturæ interpretes, & eam sanctissimè coluerunt, & eius authores in Deorum numerum retulerunt. Sed quid ego veteres commemoro? Te, te, inquam, præstantissime Alexander, quem magna cum delectatione alloquor, quem præter generis nobilitatem, & fortunarum affluentiam, in qua à Deo Opt. Max. constitutus es, & merito id quidem homines admirantur & colunt, omni studiorum genere eruditum; vt mihi de te cogitanti omnes bonæ artes in te vno esse videantur. Nam nulla res est tam difficilis, & tam ardua, quam ex tuo animo, veluti ex quodam thesauro non liceat expromere. quàm peritus es diuinarum literarum? Quid est adeò in philosophia abstrusum atq; reconditum, quod tibi non sit penitus familiare? Quis in Mathematicis excellentior? quantum exemplorum, quantum historiæ, quantum antiquitatis tenes? num sermo tuus, cum Græcè loqueris planè Atticus est? cum scribis Latinè, Musæ ipsæ Romanæ loqui videntur? orationem tuam Platoniam puto, crebra est, assidua, copiosa, & hibernis niuibus similis, in qua tantum leporis, dulcedinis, ac suauitatis inferis, vt nihil sit diuinius, nihil cœlestius. Disputationes tuæ subtiles, ornatae, graues, vt facillè quemlibet quò velis impellas, & trahas. Es præterea Hippocratis ac Galeni verissimus as-

sertor,

sertor, quorum doctrinam tam necessariam, & tam mortalibus frugiferam à prauis opinionibus, & falsis dogmatibus à pseudomedicis profectis, quæ in hæc nostra tempora inciderunt, deprauatam in pristinum candorem te vendicaturum omnes opinantur, ac sperant. Quas virtutes tuas cum omnium optimè Senatus Venetus periclitatus nouerit, publico conductum stipendio Patauij, vt in primam medicæ artis profitendo cathedram te exerceres, non sine magno studiosorum applausu elegit. Itaque cum tantum tui nominis sit vbique, & in ista gloriæ luce viuas, hos Commentarios tibi dicatos volui: nam in animum induxi meum, si à te vno probabuntur, fore non modò Italis nostris acceptos, sed apud omnes gentes & nationes gratiosos ob præstans iudicium, singularemque excellentiam, & diuinitatem ingenij tui. Quos vt Hippocrates ab omnibus hanc præclaram scientiam profitentibus & fidus, & numen aliquod est habitus, primasque in hac sit consecutus: Sic FRANCISCVS VALLESIVS Couarrubianus in Academia Complutensi apud Hispanos non satis laudata, iam huius artis magister, Medicorumque viuentium Coryphæus consecutus primas est elucubratus, ac Philippo Austriaco Regum citra controuersiam omnium primo, ac potentissimo dicauit. Ita ipse tuarum virtutum splendore accensus tibi literarum asylo, & medicæ artis instauratori integerrimo (cum te dignior his laboribus mihi se offerret nemo) consecratos volui: Qui nunc correctioni ac nitidiori impressione in lucem prodeuntes tuo auspicio defendantur ab inuidorum, & detractorum oculis, & meam in te optimam voluntatem testentur; ac IOANNI PETRO AYROLDO MARCELLINO, cuius opera & industria hæc foeturæ editæ sunt, aliæque propediem huius & optimi & fidelissimi in Hippocratem interpretis edentur, studiosa artium & medicinæ iuuentus debeat, ac gratias agat immortales. Vale.

Venetiis quinto Calendis
Sextilis.

SSO

IO. PETRI AYROLDI MARCELLINI
PHILOSOPHI AC MEDICI PRAEFATIO
IN COMMENTARIA DE MORBIS
 popularibus FRANCISCI VALLESII
 Couarrubiani.

Magna res est, & ore omnium à Deo Opt. Max. expetita sanitas: qua quiuis homo se placidè iucundeq; frui tunc arbitratur, cum actiones partium corporis, quæ vitæ vñibus inseruiunt, citra noxam obire potest. Huc tendunt cunctorum vota mortalium: hæc est summa curarum, hæc est summa rerum expetendarum. Cui sanitas adest, huic nihil prorsus ad vitæ necessaria, & animalis conseruationem deest, cui sanitas deest, huic desunt omnia. Inueniuntur qui regna non optent: qui verò sanitatem repudiet, nullus existit: nemo enim non sanus esse vult, nemo non sanitatem summum bonorum esse consentit: à qua tanquam perenni quodam & lucidissimo purissimoq; fonte, quicquid est in hominum vita iucundum & laudabile, continenter effluit. Id cum satis per se manifestum sit, ex eo fieri potest manifestissimum, si proprium bonum ac finem paulò altius velimus considerare. Nam (vt docent Philosophi) duplicia sunt in primis bona hominis, altera ad corpus, altera ad animum pertinentia, quorum illa vel extra corpus sunt, vel in ipso corpore; atque ita fiunt duo bonorum genera, quorum tamen ea quæ in ipso corpore sunt, præstant eis, quæ sunt extra corpus. Rursus quæ ad animum referuntur, aut extra animum, aut in ipso animo sunt, ita fiunt alia duo bonorum genera: quorum ea quæ sunt in animo, præstant eis, quæ sunt extra animum. Eorum bonorum, quæ ad corpus quidem referuntur, sed sunt extra corpus, septem species numerat Aristoteles, hoc est, nobilitatem, gratiam, amicitiam proborum hominum, diuitias, bonam prolem, multitudinem filiorum, facilem senectutem. Secundo loco ponuntur ea bona, quæ sunt in corpore, quorum species quinque numerantur, bona valetudo, pulcritudo, vires, magnitudo, certandi robur. Tertio loco ponuntur ea bona, quæ ad animum quidem referuntur, sed tamen extra animum sunt, atq; huius generis tres numerantur species, gloria, honor, perpetua fortuna. Quarto & ultimo loco ponuntur animi bona, quæ est virtus, & quatuor eius species, prudentia, fortitudo, iusticia, temperantia. Hæc omnia cum animi, tum corporis bona trifariam adhuc distribuuntur: aut enim in actione, vel in contemplatione, vel in vtraque simul consistunt: quibus qui præditus fuerit, ei nihil omnino deerit, ad benè beateq; viuendum; sed cum homo sine sanitate, quæ omnis felicitatis fundamentum est, & totius substructionis basis, neque agere, neque contemplari possit, liquidò constare debet, quòd qui sanitatem possidet, omnia bona cumulata habeat, vt verè is ab Aristotele dicatur ἀγαθὸς ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, quasi per seipsum maximè contentus, neq; quicquam ultra desiderans. Nam omnes honestas actiones (vt à corporis bonis exordiar) propter quas homines solas laudari meritò consueuerunt, quis non intelligit ab optima & debita elementorum conuenientia, ex quibus constamus, quam ἀνεργασίαν & συμμετρίαν vocant, promanare? quis egregias res gerere valeat, nisi qui partium corporis ministerio, ad eas quæ in vita necessariae sunt actiones obeundas, sine aliquo vitio perfungi potuerit? & mehercule si vera dispicimus, si curiose cuncta perpendimus sola corporis constitutione, in qua nec doloribus cruciamur, neque in vitæ actionibus impedimur, opus est omnibus. Nam si verissimam eam esse rationem existimamus, qua efficitur, animi facultates ex corporis temperaturis consequi, ac non solum eas, quæ ad partem illam pertinent, quæ irarum aestu fluctuat, quæq; voluptate alitur, sed etiam omnes, quæ sunt eius, in qua mens & ratio elucet. Si denique in parte animi, quæ cogitandi fungitur munere, cognitio & ignoratio maiores, minoresue sunt, propter varias corporis temperaturas,

P R A E F A T I O.

temperaturis, quemadmodum rectè & scienter ait Galenus lib. quod animi mores temperaturam sequuntur, profectò sanitas tanquam mentis oculus vndiq; lucidissimus in optima partium similarium ac instrumentalium compositione, figura, magnitudine, optimoq; situ consistens vitæ luxerit, bonarum operationum lumen, magistra morum, rerum exploratrix, cæli & mundi contemplatrix, erit omnium rerum pulcherrimarum, quasi preciosissimus quidam thesaurus, & tanquam smaragdus preciosissimus suauiter ac perpetuò virebit. Sola enim contra fata depugnat, eaque identidem expugnat: vitam prorogat, cunctarum operationum nostrarum Regina: quam omnes homines præcipuum Deorum donum esse cognoscunt. Etenim temperatissimus homo omnes cum naturales, tum animales virtutes inculpatas habet, ac perfectum animum. Is autem perfectus est animus, qui à vera perfecta que mente proficitur: vnde modum & exemplar pulcherrimum omnium suarum actionum deducit. Quid? quod virtus quoq; nisi sanitatis lumen accedat, non satis fungi officio suo potest? omnino iacet in tenebris, neque diuinum illum fulgorem suum explicare potens est. Atq; animus sine meatuum ac instrumentorum symmetria, calidiue, & frigidi, & humidi, & sicci temperie, philosophari non valet de natura & rebus occultis, de cælo, de siderum magnitudinibus, interuallis, cursibus, de numeris ac motibus; neque studiosè tractare, vnde omnia oriuntur, quòue recedant: nec in altitudinis studio cælo etiam ipso sublimiora quæpiam vestigare: quid sit Deus? An ad nos aliquando respiciat, faciat quotidie aliquid, an semel fecerit? Pars mundi sit, an mundus? An mundi anima: an potius opifex? Liceatne illi lege factorum aliquid derogare? Per hanc, inquam, optimam corporis constitutionem tantam nobis industriam, tantum mentis acumen, tantam solertiam inspirari video, vt cælestes etiam globos cognitione penetremus, & quasdam ibi naturas ab omni mortalitate separatas intelligamus, quarum summa sit ratio sempiterna, quam eandem mentem sapientiamque perfectam & Deum appellamus. Accedit præterea quod tot facta memorabilia domi, militiæque, tot res geste, tot dimicationes, tot prælia, tot triumphi, tot imperia, quæ maxima cum laude celebrantur, iam pridem sine corporis & animi valetudine in æternam obliuionem concessissent. Vanus esset omnis labor noster, corpore præter naturam disposito, quod non posset rectè operari. Vana spes omnis posteritatis, vani conatus, vigiliæ, curæ, sollicitudines, occideret vnà cum corpore rerum omnium gestarum memoria, nulla laus esset homini relicta post cineres, quam vnâ mercedem laborum ac periculorum suorum virtus maximè desiderat. Iure igitur apud Platonem in Gorgia cantio coniuualis celebratur: optimum quidem esse bene valere, secundo loco formosum esse, tertio habere diuitias bono modo partas. Idem mox paulò nihil, inquit, sanitate est melius. Academici & Peripatetici probant hæc prima natura: in quibus numerant incolumitatem, valetudinem, sensus integros, doloris vacuitatem, vires, pulchritudinem. Sine pulchritudine, quæ in symmetria & optima corporis compositione consistit, non potest esse absoluta felicitas; ideoque dixit Aristoteles, quòd non satis idoneus est ad felicitatem homo penitus deformis. Est enim forma Dei munus, & vt inquit Homerus, θεῶν ἐπιμυθεῖα δῶρεα, Deorum dona gloriosa nequaquam aspernanda. Ad hæc nullares bona valetudine magis discussit caliginem illam nebulae crassissimam, quæ vt duo poetarum clarissimi prodiderunt, obtutus mortalium hebetat, mentesq; obducit, oppanso ignorationis velamento. Vnde vulgatissimus est ille festiui Poetæ versiculus vice prouerby celebratus:

Non est viuere, sed valere vita.

Concludendum itaque, quòd cum ipsum corpus sit vas, & veluti organum animi, animus futuris corporis sustentatus, philosophiam primus, cæterasq; virtutes omnes deuocauit è cælo, in vrbibus collocauit, & in domos etiam introduxit, & coegit de vita & moribus, rebusq; bonis & malis querere, quibus virtutibus homines proximè ad Deorum immortalium dignitatem

accedunt. Quod ergo, *Dij immortales, ingenium tam acre, tam sublime, tam varium, tam fecundum*, qui tantus eloquentiae torrens inueniri potest, qui sanitatis praestantiam possit oratione comprehendere? Vt semel dicam, sanitas nihil est in terris, nihil in mari, nihil denique in vniuerso mundi ambitu vtilius mortalibus, quam potius admirari, & tanquam è longinquo loco suspicere, quam dignis laudibus exornare valeamus, vt amplissimè recenset Galenus in libro *Seëtarum*. Quae cum ita sint, liquidò inter omnes debet constare eam artem, quae praesentem sanitatem defendit, & amissam recuperat, ceteris omnibus esse digniorem, de caelo profectam, ac propemodum diuinam. Quam primum inuenit Apollo, amplificauit Esculapius, perfecit Hippocrates: cui tandem Galenus Hippocratem sequutus, extremam manum imposuit. Iam primum (vt Latinus Hippocrates Cornelius Celsus inquit) *medendi scientia sapientiae pars habebatur*: vt & morborum curatio, & rerum naturae contemplatio sub isdem auctoribus nata sit: ideò multos ex sapientiae Professoribus eius, constat fuisse peritos, ac in primis Pythagoram, Empedoclem, Democritum. Medicinae dotes, & inestimabilis inter alias artes praestantia, vel hoc vno argumento demonstrari possunt, quod nihil est in omnium rerum natura quod sit vitæ dono melius, nihil quod charius, quod iucundius, nec optabilius. Eam vitam si quis cuiq; prudens abstulerit, volunt iubentq; ciuiles leges, vt is vita quoque miser priuetur, sed ita sanè vt vniuersa, quae possidebat bona aëratio publico nunc temporis addicantur, vt nec minima quidem partis illorum haeredes potiri permittantur. Non enim longiori vita dignum esse censent eum, qui vita tam inestimabili, tamq; charo munere, quod optimum nobis largitus est Deus, hominem priuauerit. In more positum ob id est, vt praemium ac pietatem, tanquam *λόγος* ei debeamus, qui hostem à capite nostro depulerit, quòd obliterit, ac effecerit quominus vita destitueretur. Quid igitur medicinae non debemus, quae pro nobis seruandis, cum tot capitalibus vitæ hostibus sic quotidie depugnat, vt nos à morte frequenter liberet? iam deploratos, iam defletos, iam in familia orci numeratos, luci, auræque vitali persapè restituat? Complurium morborum tanta vis esse solet, vt certam mortem inferat, nisi praesens occurrerit Medicus, velut stupor, & spiritus angustia, quae nonnunquam mulieribus potissimum accidunt, velut syncope, praecipitum, virium lapsus, paralytis, lethargus, & apoplexia. Quamobrem iubent etiam diuinæ literæ Medicis honorem suum haberi, non ob utilitatem modò, sed & propter necessitatem, vt in ceteros quidem benemeritos artifices ingratitude sit: in Medicos verò, nisi referatur, aut agnoscat gratia, impietas. O diuina igitur scientia, o sanctam philosophiam, o seruatricem medicinam, o gratiam caelitibus hominibus infusam. Quis est enim qui nesciat, nihil esse tam excellens, tam sanctum, tam religiosum, quod meritò possit cum medicinae cognitione comparari. Quod cum agnouissent antiqui illi prudentissimi, ac sapientissimi viri, quorum gloria disseminata in orbis terræ memoriam sempiternam, huic arti tantum honoris tribuere, vt Diis inuentores suos assignauerint, caeloq; dicauerint, ac diuinis honoribus dignos existimauerint: veluti Asclepiadem, quem Ilyrici instar numinis receptum, Herculi Iouis filio in honoribus aequarunt. Apollinem & Esculapium eius filium omitto, quos ob id Archiatros, quasi principes Medicorum dixit antiquitas. Neq; hos solùm, sed etiam Medicos omnes omni studio & honore prosequuti sunt. Nam cui non auditum est Senatuum populumq; Atheniensem summum ingeniorum ac literarum fauorè, olim ex Senatusconsulto Hippocratem mysteriorum Cereris participem fecisse, & aurea corona mille aureorum pondo coronasse, ac constituisse pueris Coorum omnibus licere puerilem aetate Athenis agere, & institui, quòd eorū patria talem virum produxisset, & ipsum quoq; vt omnes liberalium artium professores solebāt, ciuitate donari, publice in curia nutrirī. Quodq; medicinam primus in densissima nocte latentem in artem redegisset, & medicinae quam plurimos libros conscripsisset, ac sine inuidia in lucem protulisset, multos in futurum Medicos fore cupiens, qui languentes homines à variis

morbis

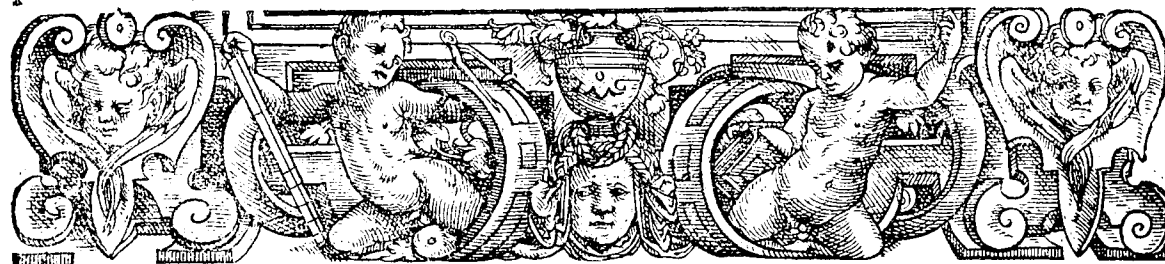
morbis seruarent, illi publicè simulachrum erexerunt, & vno omnium consensu primas in medicina detulerunt, quemadmodum & vniuersa posteritas libentissimè semper detulit, & deferre debet: non solùm quòd multa reperit, quae ex seipso excogitaret, verùm etiam quòd aliorum inuenta, si qua tandem erāt, primus is fuit, cuius beneficio cognoscere potuerimus. Cui verò secundas debere nos fateamur, praeter vnum Galenum nostrum à Deo excitatū, vt hanc artem retineret, & ad posteros conseruaret: erit quidem nemo. Rursumq; primas idem sibi sapè vendicat, speculationum plurimarum ac potissimarum inuentor, & alienarum conseruator, ac veluti depositarius fidelissimus, promusq; cum opus est, depositi cuiuscunque paratissimus. Incredibile dictu est, quam sapè mecum admirer huius viri studium, ac diligentiam in perquirendis, & memoriae prodendis rebus omnibus, quae ad medicam omnem artem pertineant, quem non fames, non sitis, non frigus, non immensa pericula retraherent: nihil erat tam arduum, nihil tam difficile, nihil tam periculosum in Hippocratis scriptis, quod discendi desiderio non adiret, lucemque afferret apertissimam. Omnia loca peragravit, omnes regiones, in quibus aliquid egregium, & cognitione dignum percipere posse confidebat. Itaque non mirum est, si tantum de se nomen, tantum decus, tantam memoriam reliquerit. Hunc igitur vnum, quicumque Hippocratica arte dignus, imitetur, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam querit. non discedat à duobus his antesignanis Hippocrate & Galeno, frustra alibi quaesiturus, quod non apud hos antea doctius explicatiusque dictum propositumque fuit: quorum disciplina coniuncta integram serè constituit artem. Nam multa, quae Hippocrati desunt, apud Galenum inueniuntur: quaedam, quae in Galeno desiderantur, subministrat Hippocrates. Quare dum viuunt literæ, & Galenus in Hippocrate, & Hippocrates in Galeno viuet. Euoluendi igitur toti, ex quo iustam concipere medicinae rationem possimus: auctores hi non frustulati discerpendi; neque praestat semel, atque iterum legisse, iteranda saepe, aliquando tertianda, & ambabus (quod aiunt) manibus atque obujs vnius amplectenda, & in sinu gestanda, memoriaeq; mandanda. Et profectò sunt libri, per quos quarto ac quinto, atque hoc etiam amplius agenda lectio sit. Ac tum demum cum haec fecerimus, multū nos profecisse sciamus, cum longè valere iussis Arabibus, & id genus alijs ineptis Scriptoribus, duo certè haec praecleara naturæ lumina, nobis placere inceperint; & si quando à quopiam citabuntur, vt fit, non tanquam peregrini, sed tanquam familiares locos percurrere commodius, in eisq; versari poterimus. agnoscentes facile, & prima medijs, haecque nouissimis conferentes. In Hippocrate & Galeno probando conspirare omnes tam amuloteri, quam litterati, nec tam pedibus quam animis in eandem sententiam laudationis ire debent. Omnis igitur, qui tam praecipiti, ac temerario iudicio vtens, cogitationes suas ita distrahi patitur, vt hos duos Auctores clanculum in angulis vellicet, conuicijsque insecetur (quae pestis, ac perniciofa lues multos nostrorum temporum inuasit) vnde gloriam adipisci sperans, omnino contemni debet; & in cæno imperitiæ, vt lutulenta sus inuolutum, hac nota iniustum iri censeo, quòd iure ab omni eruditorum cætu arceatur, excibiletur, explodatur. Formidandus praeterea est, vt vipera, odium publicum futurus, non secus quam qui parentibus maledixerit. Quod si quis persuasum habuerit, nihil in arte medica tam esse obscurum, nihil tam reconditum, nihil tam admirabile, quod non possit ex Hippocratis, & eius elegantissimi, doctissimi, & veri interpretis Galeni lectione facile percipi & illustrari, ingenij acumine penetrari, studio atque industria superari, omnimodis laudibus celebrandus, honoris & amoris causa nominandus, eius libri si extant Hippocraticam, & Galeni docendi maiestatem, & optima principia exprimentes assidue perlegendi. Quales fuerunt proximo superiore tempore, & sunt in praesentia praeclearissimi aliquot & maximi viri, qui hac in re partim viuua voce docendo, partim editis doctissimis scriptis magnam cum sua laude, & vniuersi orbis utilitate versati sunt, ac versantur; Nicolaus Leoniceus

Vicentinus clarissimus Medicus, qui primus Galeni monimenta è tenebris eruit, multa Latina fecit, & eius placita elegantissimis & politissimis literis aperuit. Matthæus Curtius vir omnium scientiarum, ac præcipuè medicæ artis scientissimus, ex cuius schola & disciplina, tanquam ex equo Troiano prodierunt quamplurimi viri illustres, qui omnes propemodum terras liberalibus disciplinis, artibusq; & in primis medendi peritia compleuerunt. Ioan. Manardus Ferrariensis omnium in Galeni doctrina, & Arabum censura celeberrimus & optimè meritus. Victor Trincauellius Philosophus & Medicus singularis, cuius tanta apud omnes mortales existimatio fuit, tanta auctoritas, ut frustra quis prædicet, quo ingenio, qua doctrina hic fuerit. Scientissima enim & plurima extant ingenij monumenta, quæ, quod omnibus ferè obuia sunt, & vulgo notissima, recensere consilium nõ est. Nicolaus Boldonius Mediolanensis, Specimen quoddam nationis nostræ admirabile, qui paucis ab hinc annis inuido fato nobis fuit ereptus, cuius mors, tanquam nostra calamitas, acerbissimo est animi sensu, & lachrymis deploranda. Et Comes Montanus Vicentinus excellenti natura & singulari eruditione præclarissimisque editis libris clarissimus, qui iam senio tandem confectus, nuper in patria requieuit. Bernardinus Paternus præceptor meus, ad omnes cuiusq; generis virtutes percipiendas & exercendas diuino consilio natus, cui acceptum referre oportet, quod hodie post tot peruersorum ac planè monstroforum dogmatum auctores, totum ferè terrarum orbem contaminantes, Galeni placita euertentes, & contraria inuehentes, legitima, ac vera artis præcepta, ex quorum præscripto medicinam facere liceat, habeamus. Mercurialis, quæ ego præceptorem faustissimo sidere totos tres annos audiui, de cuius præstanti sapientia omnes gentes prædicant. quas enim oras non peruasit virtus, ac fama nominis illius? vincet nomē eius omnia secula, atq; in omnium ore versabitur. Siquidem vera ac solida gloria illa putanda est, quam sibi suis laudatissimis scriptis comparauit. Alexander Massaria Medicus ac Philosophus, & linguarum & scientiarum cognitione verè illustris, mihi plus quàm Pyladæa necessitudine coniunctus, quem ego mortalium omnium plurimi facio; cuius ab ore melle dulciorem fluere sonum cum alijs modis, tum præcipuè in medicis consultationibus, quæ apud ægrotos quotidie instituuntur summa cum omnium admiratione audire consueui. In medicina enim cum faciendâ tum docendâ cæteris ad eò omnibus (mea quidem sententia) mirificè antecellit, ut nemo propius ad veterem illam ac venerandam Hippocratis & Galeni maiestatem videatur accedere. quare summo cum suo merito factum est, ut hoc ipso tempore, quo hæc scribimus amplissimi & illustrissimi Senatus Veneti decreto primam docendi cathedram in celeberrima Schola Patavina honorificentissima conditione fuerit consequutus. Franciscus Comes Mediolanensis affinis meus, Primi Comitum, non solum primi nomine, sed etiam re primi, frater, qui ut omni genere scientiarum antecellit, ita medicinam pari laude ac celebritate apud Herbenses facit. Sunt & alij multi, quos recensere longum esset. sed inter eos, qui nostram artem & viua voce & scriptis quàm maximè inuauerunt & illustrarunt, præcipuè certè locum mihi videtur obtinere sapientissimus, & Medicorum omnium huius ætatis excellentissimus Franciscus Vallesius Couarruuianus Philippi Hispaniarum Regis secundi de x^o & amplissimus, veterum Galeni, & illo antiquioris Hippocratis dogmatum defensor acerrimus, Hispanorum decus & ornamentum, flos illibatus populi, suadèq; medulla, quod olim Ennius de Cornelio Cethego prædicauit. Longum esset huius viri laudes breui oratione contexere, quod & superuacaneum foret, cum ipse iam diligentia & labore, doctissimisq; ac politissimis scriptis suis ad eam dignitatem peruenerit, ad quam

—pauci, quos æquus amauit

Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus,
Diis geniti potuere. —

atq; in medicina faciendâ, docendâq; tanta prudentia, religione, peritia præcellat, ut nulla regio sit in terris, ad quam nominis illius fama non peruasit. Nam quis non admiretur, si bene intelligat, quàm conquisita cura, quàmq; aptè, distinctè, ornatè duos illos libros, alterum Controuersiarum medicinalium, alterum Controuersiarum naturalium ad tyrones conscripserit, atq; enodata diligenter exposuerit? ne reliqua prætermittam, quæ sunt ab hoc auctore diuinitus conscripta. Libellum de Locis manifestè pugnantibus apud Galenum, his rationibus à Vallesio in lucem editum, omnibus quæ à Galeno scripta extant perlustratis, quæ manifestè pugnant excimendo: ut studiosi his notatis reliqua incessitanter perlegere possint. Commentaria præstantissima in libros Physicorum, & in quartum Meteororum Aristotelis. Librum præterea, in quo compendiosè scripsit de Pulsibus, vrinis & febribus. Scholia in libros Galeni de Locis affectis. Explanations in libros eiusdem de Differen. febr. In Artem medicinalem. In libellum de Inæquali intemperie. In tertium de Temperamentis, & quinque priores libros de Simplicium medicamentorum facultate. Postremò Commentaria in Aphorismos, in Prognosticum, in libros de Ratione victus in morbis acutis, & in libellum de Alimento Hippocratis, quæ omnia penes me sunt, vnà cum nonnullis ipsius auctoris manu exaratis. In quibus omnibus tantum suauitate & breuitate dicendi præstat, ut nemo hos libros cognoscat, qui pro ratione dicta ipsius non habeat, & ad hunc, quasi ad quendam multò commodiorem explicatorem sæpè reuertatur: qui non tantum de arte medica loquitur, quod alij plerique faciunt, sed id etiam ex arte, atq; ad eò artificiosissimè facit. Quoniam verò satis est præcepta vniuersalia addiscere, ut & promptè in operibus absque exercitatione dignoscantur, ob id gratia exercitationis, cum de medica praxi in amicorum & discipulorum gratiam scribenda cogitaret, admirandum hoc opus in libros de Vulgaribus morbis scripsit, quod vniuersam & generalem proficiamq; ægrotantium historiam complectitur. Quamobrem si vsquam Vallesius doctrinam summam atque eruditionem ostendit, in his certè libris de Vulgaribus morbis tam multa recondita inseruit, & ex intimis disciplinis decerpta, atq; delibata, ut nihil doctius aut eruditius excogitari possit, quæ non nisi magno studio, diligentiq; consideratione possunt intelligi, ita ornauit & illustrauit hos septem Epidemion libros, ut nihil prætermiserit eorum, quæ ad veram Hippocratis intelligentiam facere possunt: multarum rerum inuentor, plurimarum corrector, ac vindex, omnium illustrator, qui quasi Sol, de suo lumine lumen nobis accendens commonstrauit viam apertâ, ac facilem, ut passim & ordinatim iremus ad eam medicinæ partem, quæ solius salutis humanæ causa à Dijs concessa hominibus, & hætenus prorogata est, & tota in opere consistit. Quare si magna, si præclara, si denique diuina sunt, quæ ab Hippocrate in his libris traduntur, vestra opus erit attentione, Lectores studiosissimi, dum has artis medicæ diuitias, hos fontes, hos rerum preciosissimarum Thesauros morbi naturam docentes, interpretatione sua Vallesius aperit, quos si degustare semel cœperitis, non tantum summam ex eis vtilitatem, sed etiam tam incredibilem iucunditatem percipietis, ut nihil vos aliud magis delectare possit. Cæterum ego operam dabo, ut hac eadem forma, reliqua omnia in apertum proferantur, atque in hominum manus perueniant, & longum noto scriptori pro-rogent æuum. Sed iam Vallesium ipsum loquentem, & ab Hippocrate dicta, quadam excimia ratione explicantem, atque illuminantem omnia, audiamus.

COMMENTARIA IN
LIBROS DE MORBIS POPV-
LARITER VAGANTIBVS HIPPO-
CRATIS, FRANCISCI VALLESII

Couarrubiani, PHILIPPI II. Hispania-
rum Regis Medici Cubi-
cularij.

LIBER PRIMVS.

PER V M Hippocratis, que-
dam præcepta continent,
velut libri aphorismorum,
& prædictionum, & de ra-
tione victus, & quidam alij:
quædam solùm obseruatio-
nes, velut hi libri, quorum
enarrationem modò aggre-
dimur: nulla enim præcepta
continent, sed narrationem solùm eorum, quæ Hip-
pocrates fieri circa multos ægrotos obseruauit.
Itaq; hic autor historicus est, non præceptor. Nimi-
rum cùm ars medica ex philosophia & experimen-
tis nascatur, perfectissimè videtur mihi hanc artem
tradidisse, seorsum scribens de natura rerù omniù,
præcipuè verò hominis, & de morbis, seorsum suas
obseruationes: atq; deinceps enucleatissimas sen-
tentias. Scripsit scilicet & artis præcepta, & princi-
pia, ex quibus ea nata sunt, verùm quia præcepta
nò ex his, quæ cuidam homini, aut paucis quibus-
dam, sed multis euenerunt, capi debent, consenta-
neum fuit tempestatum insalubrium, in quibus
fuerunt morbi communes multis hominibus, præ-
cipuè meminisse, vnde etiam acceperunt nomen
libri Epidemion siue de Morbis populariter va-
gantibus. Nam tempestatibus salubribus accidere
solent morbi rari. Nulla enim adeò salubris est tem-
pesta, vt nullos ægrotos habeat, sed quæ non est
morbofa, habet raros, in insalubribus accidunt mul-
ti. Morborum quidam vocantur ab Hippocr. com-
munes, quidam sparsim grassantes: còmunes sunt,
cùm omnes, aut plerique, iij; omnis naturæ, & se-
xus, eodem morbi genere capiuntur: sparsi, cùm
uarij homines variis morbis ægrotant, atqui còm-
munes, aut regionis, vrbsive naturam sequuntur,
vocanturq; ab Hippocrate endimici, à nobis patrij
aut vernaculi: aut non, sed aliam causam, & vocan-
tur epidemici, siue populares. de morbis vernacu-
lis, in libello de aere, locis & aquis, videtur mihi sa-

tis scripsisse, de sparsis in libris de morbis, in hoc
opere de his omnibus agit, vt in ipsius operis de-
cursu patebit, præcipuè verò de epidemicis, quos
nasci ex causa communi, in libris de natura huma-
na, & de flatu dicit Hippocr. sparsos verò, non ex
causa còmmuni, sed ex cuiusq; victu: in quo nihil
potest esse omnibus regionis aut vrbs incolis, cò-
munè, præter aerem: notè enim cibus, aut potus,
aut somnus, aut vigilia, aut motus corporis aut ani-
mi, aut otium, aut Venus, quia nulla re tali vtuntur
omnes pariter, sed est suus cuiq; mos. Aere verò vt-
cumq; affectò, omnes vtuntur eodem. Atq; ita cùm
aer putris est morborum causa, epidemiales fiunt,
nunc magis, nunc minus mortiferi, vt deterior, aut
minus malà putredo irrepit in aerem. Victus facit
tempestatès insalubres, morbis tantum vagantibus
sparsim, atqui hoc genis insalubrium tempestatum,
dicit solere accidere, per caritatem annonæ coactis
hominibus prauò victu vt. Accipit quidem, in his
quoq; tempestatibus, genus aliquod morbi, com-
munè esse præ alijs, quoniã euenit multos eodem
modo errare in victu. Nullum verò esse morbi ge-
nus omnino commune, hinc perspicies, quòd di-
uites, & qui etiã in caritate annonæ cibus abundat,
non adeò capiuntur talibus morbis. Quòd si ma-
lum post caritatem adeò serpat, vt arripiat multos
omnis naturæ, putandù est morbos sparsos in po-
pulares iam migrasse, quòd quidem fit, vel in qui-
namentis multorum ægrotantium aerem iam in-
sufficientibus, vel intemperie aeris, quæ fruges substi-
lit, morbos afferente. Popularis tamen & commu-
nis morbus non antea est, quàm sit causa in aere.
Nam siue frumentum putruerit, siue aquæ fontis
venenatè sint, non est causa necessaria, & omnibus
còmmunis. Erunt enim qui eam deuitent, aquam
integram, aut frumenta imputrida asportantes si-
bi, aerem verò nullus in oppido agens deuitare po-
test. Quare aer morbos parit omnibus còmunes,
fortunis, naturis, ætatibus, sexibus. Quamquam

neq; hic opus est, vt omnibus noceat pariter: sed, vt nullum genus hominum omnino non lædat. Nam occurrunt tempestates epidemiales quibus maximè senes, aliæ quibus maximè pueri, aliæ quibus iuuenes maximè læduntur. Nimirum quamquam omnes tempestates, quibus morbi epidemiales fiunt, aeris affectionem coniunctam habeant, non tamen omnes eandem sed variæ tempestates varias affectiones. Quæ quidem variæ sunt, nunc differentia effabili (vt si in hac tempestate est iusto siccior, in illa iusto humidior) nunc ineffabili, velut in variis pestilentia generibus accidere solet: inde enim nascuntur pestilentia genera longe diuersa: nunc cum bubonibus, nunc cum vlcerebus: nunc cum maculis: ex maligna quidem aeris putredine omnes, sed vario putrescendi modo, eoq; indicibili. Illæ igitur variæ aeris affectiones, siue effabiles sint, siue ineffabiles, si magnæ sunt, omnibus hominibus sunt noxiæ (nulla enim natura gaudet extrema aliqua infectione aeris) tamen non omnibus pariter, sed habet cum quibusdam, naturis, ætatibus, aut sexibus, sympatiā, hanc etiam effabilem, aut ineffabilem. Et quoniam longe maior differentia est diuersorum animalium, quam diuersarum ætatum hominis, hæ ineffabiles differentia faciunt vt quædam pestes, hæ ineffabiles differentia faciunt vt quædam alia inficiant, aut non inficiant, vt docet ipsemet Hippocr. libello de flatibus. Dixi si magnæ sint affectiones, non ob putrescentias (putredo enim aeris, siue magna sit siue parua, omnibus hominibus plus aut minus est noxia) sed ob intemperies. hæ enim si non sint magnæ, non pariunt morbos communes, sed illis hominibus proprios, cum quibus ea intemperies habet sympatiā. Velut siccato aere mulieres, & humidum viri, salubriter degunt, biliosi ægrotant, atq; ita constat, non omnes morbos qui ab aere procedunt, esse communes, omnes autem communes, esse ab aere. At qui, quoniā ab aere nascuntur, cum insalubrem tempestatem narrat Hippocrates totus in eo est, vt describat, quo pacto fuerit affectus aer à ventis & pluuiis. His enim maximè afficitur, velut mox in ipso operis initio facit. Ego, concedente Deo, eam commentariorum rationem obseruabo, vt explicata narratione singulorum causas addam, tu interim memoria mihi retine omnia quæ in hac præfatione dicta sunt.

In Thaso, autumno, circa æquinoctium, & sub pleiadibus, aquæ multæ, continentes, molles, vt in austrinis. Hyems austrina, pauci venti aquilonares, squalores, totum quod ad hyemem pertinet, quale ver erat. Ver autem austrinum, frigidum, pluuia parua. Aestas magna ex parte nebulosa, sine pluuiis, etesia parua, dispersim spirabat.

Cum sint duo æquinoctia, vernum & autumnale, hic ex adiunctis satis constat autumnale intelligere Hippocratem cum dicat, autumno, & circa æquinoctium. Quod dicit, & sub pleiadibus haud dubiè perinde est ac si diceret, vsq; ad occasum (intellige verò Hippocratem ac proinde etiā nos, de comisco ortu, aut occasu signorum loqui) pleiadum. Nam pleiades est sydus quoddam locatum in tauro: ortus circa finem Aprilis: occidit circa initium Nouembris. Non potuit tamen tempestatas illa mul-

tarum aquarum continenter cadentium, durare ab æquinoctio autumnum vsq; ad ortum pleiadum. Nam hyems (quæ hoc tempore contineretur) sine aquis fuit. Ergo intelligit fuisse aquas multas, continentes, & molles à principio autumnum, vsq; ad occasum pleiadum. Id tempus est fere duorum mensium, Septembris, & Octobris. Hoc tempore fuisse dicit pluuias multas. Intelligit verò non confertas ac copiosas (tales enim vocare solet largas) sed numero multas, hoc est, sæpe cadentes. Pluuia verò continentes, hoc est, non sæpe intercisas, sed longiusculas. Dicit etiā molles, & vt explicet quas vocat molles, addit, vt in austrinis. Nimirum flante austro solent cadere pluuiæ, quædam blandæ, sine frigore, atq; vilo rerum rigore, sed placidæ, & sine impetu vehementi, aut strepitu. Tales sunt molles pluuiæ. Itaq; duobus illis menses descripsisset, addidit statim, hyems austrina: an intermisit mensem vnum? videtur enim, siquidem, autumnus, hyems, ver, & æstas, ternos habent menses, & quatuor his temporibus æqualibus duodecim mensium annus constat. Prætermisit ergo Hippocr. mensem Nouembris, si hyems non incipit ante solstitium hyemale: quod sit mensis Decembris exactis aliquod diebus. Sed non prætermisit, non enim Hippocrates diuidit quatuor anni tempora, vt astrologi, qui rationem habent solstitiorum, & æquinoctiorum: neque vt Grammatici, qui numerant menses, sed vt medicus decet, rationem habens mutationum, quæ in aeris temperie contingunt, nimirum nobis tempus quod insignitè frigidum & humidum esse solet, est hyems, quod calidum & siccum æstas: quod temperatum, ver, quod inæqualiter calidum & frigidum, atque siccum, autumnus. Quiuis verò videat, has differentias temperie, non respondere partitioni astronomicæ, aut grammaticæ. Nam mense Nouemb. non minus friget aer quam mense Februarij, imò verò fortasse aliquanto plus: neque minus calet mense Maij quam Augusti, neq; ergo per mensem Maium durat vernalis mediocritas, neq; per Nouembrem autumnalis. Quare meritò Hippocrates adiungit mensem Nouembris hyemi: ætati verò Maium, scilicet ver, & autumnum, mensem binorum, hyemem, & æstatem, quaternorum. Incipit enim Hippocrati autumnus ab exortu arcturi, finitur occasu pleiadum. Hinc incipit hyems: quæ durat vsq; ad æquinoctium vernum. Hinc incipiens durat ver, vsq; ad ortum pleiadum. Hinc incipit æstas cuius prima pars est vsq; ad ortum Canis, qui Compluti sit 19. Iulij: secunda pars est ab hoc ortu, vsq; ad ortum arcturi. Hanc partitionem scripsit idem Hippocr. lib. 3. de dieta dicens, annum certè in quatuor partes diuidunt, quas omnes fere nouerunt, hyemem, ver, æstatem, & autumnum. Et hyemem quidem, à pleiadum occasu, vsque ad æquinoctium vernum, ver autem ab æquinoctio vsq; ad pleiadum exortum, æstatem verò à pleiadum ortu, vsq; ad ortum arcturi, autumnum ab arcturi ortu vsq; ad pleiadum occasum. Eandem partitionem secutus est Plinius, qui lib. 18. cap. 29. ita scripsit: Ortus vergiliarum æstatem inchoat, & occasus hyemem. Ab ortu Caniculæ flant venti, qui vocantur etesia, qui vt Aristotel. 2. meteororum dicit, sunt aquilonares, flantes interdum, cessantes noctu, quia generantur illis diebus vrenda terra, geminato calore solis & Canicu-

Caniculæ. Cessant ergo noctu cessante vstione. Fumigat verò illis diebus septentrionalis plaga, quia illa retinet tunc quoq; humorem, qui ad generandum fumum est satis. Etesia igitur, hi venti sunt, & his diebus flant. Quamquam Plinius & plerique astronomi prodromis vocatis diebus (sunt hi octo ante Canem) incipere dicunt. Mihi videtur hic Hippocrates non aliter ac Aristotel. intelligere nomine etesiarum ventos flantes post Caniculæ ortum, quandoquidem magnam ætatis partem descripsit, antequam etesiarum mentionem faceret. Sed redeo ad hyemem. Hyems, inquit, austrina, pauci venti aquilonares, squalores. Totum quod ad hyemem pertinuit quale sit ver. Sed austrina, quo pacto flauerunt venti aquilonares? aut quo pacto fuerunt squalores? aut si hi fuerunt, quo pacto fuit hyems tota quale ver? Certè non simul fuit hyems austrina, & aquilonia, ac squalida (neq; enim potuit) sed diuersis temporibus. Narrat verò Hippocrates rem, vt est acta, prima hyemis pars, eaq; maxima, fuit austrina, extremo mense hyemis, Februarii scilicet, flare cœperunt aquilonis: non hi quidem magni, sed quia tota hyeme non pluerat, potuerunt facillè squalore facere. Atqui si quis interroget, qualis fuerit extrema hyemis, aquilonarem dicemus: si verò nullius partis mentionem facta, quis iubeat respondere, qualis fuerit hyems, respondemus quod & Hippocrates totum quod ad hyemem pertinuit, hoc est tota simul hyems, quale ver fuit. Scilicet eo anno haud fuerunt magna frigora. Ver dicit fuisse austrinum & frigidum, additq; & pluuiæ parua, rarum fuit, austrinum esse & frigidum. Quia flante hoc vento solent remittere frigora, rarum quoq; parum plueret. Nam in tota Europa (est verò Thalus in Europa) flante austro solent esse frequentes pluuiæ. Cæterum & si rarum, ita euenit. æstas magna ex parte fuit plena nubibus, tamen non concredebant in pluuias. Etesia flauerunt paucæ & parua, paucis scilicet diebus, & non vehementer. Flabant sparsim, hoc est, nunc hac, nunc illac. Vnde intelligo Hippocratem describere modo tempestatem, quæ fuit non in vrbe Thaso vocata, sed in tota insula, quæ etiam ita appellatur. Constitutio itaque huius anni hæc fuit: morbi verò qui sequuntur.

Cum autem fuerit totus hic aeris status vergens ad austrina, & cum siccitatibus, ante ver, ex priori dispositione subcontraria & boreali fiente, paucis facti sunt causi, & his omnino stabiles, & paucis fluebat sanguis, neq; moriebatur ex his. Tubercula verò circa aures, multis circa alteram erant, & ex utroq; plurimis sine febre erectè ambulantes, quibusdam etiam parum incalescebant, extincta sunt omnibus sine noxa, neq; suppurarunt cuiquam, vt quæ ex aliis causis. Erat autem figura illorum laxa, magna, effusa, sine inflammatione. Indolentia, omnibus obscure euauerunt. Fiebant autem hæc pueris, tumidioribus, atate vigentibus, & horum plurimis in palestrâ gymnasium exercitatis: mulieribus vero paucis fiebant. Multis autem tusses sicca. Tuf-

siebant, & nihil extrahabant, & voces rauca non multo post: quibusdam autem etiam post quoddam tempus inflammationes cum dolore, in testiculum alterum: quibusdam in vtrumq;. Quibusdam febres, quibusdam non laboriosæ hæc plurimis. Cætera verò quæ ad medicum opificium spectant, sine morbo agebant.

Cum cœpisset aeris temperiem à principio autumnum describere, morbos tamen à principio veris incipit: eius scilicet veris, quod primum post illum autumnum secutum est. Atq; cum descriptionem temporis, vsq; ad ætatis finem perduxerit, in morborum narrationem vsq; ad sequentem perducit hyemem. Merito quidè: nam verisimile est, neq; mox cum intemperie aeris incipere graues ob eam morbos (sed tanto tempore post, quantum ad permittenda corpora sit satis) neq; mox ac temperies aeris cessat, morbos ex ea natos extinguere, sed tanto plus durare quanto opus sit, vt corpora corrigantur. Cum ergo (inquit) fieret totus hic aeris status austrinus & cum siccitatibus, id est, cum toto hoc anno flaret austro & non plueret. Dicitur verò vtrumq; toto anno accidisse, quia vtrumq; vix quoddam anni particula defuit: nimirum autumnum duobus mensibus soluti pluuit, & vnico mense hyemis flauit boreas. Atqui ob huius particule hyemis siccitatem, dicit appetere iam vere quibusdam, haud multis, accidisse causas. Sunt hæc biliosæ febres in genere tertianarum non intermittentium, hos dicit fuisse stabiles, hoc est, non mali moris neque inopinatum quicquam medico afferentes. Paucis accidisse fluxiones sanguinis, quamquam multis per id febrium genus soleat fluere de naribus, sanguine in superna ob calorem rapto: denique fuisse salutare, neq; ex his homines interisse. Aliis procedente vere circa alteram aut circa vtramq; aurem facta dicit œdemata (taliam enim sunt tubercula laxa, magna, effusa, sine inflammatione, & sine dolore) multis verò non decubuisse ob hæc œdemata, sed erectos obambulasse: quosdam esse parum febricitasse: omnibus dicit extincta esse sine alia noxa: neq; enim suppurasse, vt tumores qui ex aliis causis fieri solent (inflammationes scilicet quæ ex sanguine, aut œdemata quæ ex alia crassiori pituita, aut etiam nonnunquam scirrhi, qui ex melancholico sanguine) sed euauisse in sensibili resolutione. Hæc aut euenisse viris & agentibus ætates calidas, & exercitatis, mulieribus verò, aut frigidis ætates agentibus, aut de gentibus in otio, paucis. Aliis etiam multis hoc ipso tempore dicit accidisse tusses siccas, quas vocet tusses siccas explicans, addit, tussesiebant, & nihil extrahabant, & non multo postquam tussi corripiebantur, voces illis rauca fiebant. Quibusdam verò horum ipsorum, etiam post quoddam tempus, postquam tussi laborabant, accidebant inflammationes cum dolore (vere scilicet inflammationes) in alterum aut vtrumq; testiculum, quibusdam cum febre, quibusdam sine illa. Plurimis quidem (inquit) hæc inflammationes laboriosæ erant dum durabant. Nimirum dolebant vehementer: cætera verò, non indigebant manu chirurgica, quia soluebantur sine vstione aut sectione, deniq; omnino sine ferro, & igne. Hæc dicit acta toto vere. Causas horum omnium mox dicemus. Tumoris testiculorum ex-

rufsi causam esse in sympathia vocalium cum genitalibus sectione 1. lib. 2. dicit ipsemet.

Ante autem quam æstas inciperet, & per æstatem & per hyemem, multi eorum, qui iam multo tempore corrupti erant, cum tabe decubuerunt, quandoquidem & his qui ambigüe habebant multis tunc confirmatis. Est autem quibus incipit primum: his vergebat natura in tabem: moriebantur autem celerius quam solent hæc transigi. Alia enim & longiora, & in febribus existentia facile ferebant. Et non moriebantur de quibus scribetur. solum enim & maxime morborum qui tunc fiebant, multos tabes permit. Erant autem plurimis illorum pathemata hæc, horridæ febres cõtinue, acutæ, omnino quidem non intermittentes, figura autem semitertiana, vno quidem die leuioræ, altero autem, exacerbescens & semper acutiores fientes, sudores verò semper, non per totum. Frigus extremorum multum, & vix recalescebant: alui turbata, biliosa, paucis sinceris, tenuibus, mordacibus, frequenter dissidebant. urina tenues, & cruda, & decolores, & pauca, aut crassa, & pauca subsidentes, sed cruda quadam, & intempestiua subsidentiæ: spuebant autem exigua, densa, cocta, modicum quidem vix excreantes. Quos verò violentissima urgebat, neq; exiguum cocta, sed perfecte cruda expuebant. Fauces autem plurimis horum à principio & semper dolebant rubra cum phlegmone, fluxiones pauca, tenues, acres celeriter arefcebant & male habebant, semper fastidiebant omnes cibos, non sitiebant, & delirabant omnes prope mortem, in tabidis ergo hæc.

¶ Si modo morbos totius æstatis, & autumnii, & hyemis, sermone complectitur, quo pacto paulo post facit transgressio ad morbos autumnii, quasi de solis morbis æstatis dixerit? sin minus cur dicit modo, antequam æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemem? certe modo de morbis qui in fine veris inceperunt, & vsq; ad vltimam æstatis partem durauerunt, dicere incipit, sed quia, vt procedente sermone patere poterit, fuerunt illo anno duplices tabes & extinctis his qui in prima æstatis sunt facti tabidi, subcreuerunt alia tabes minus lethales, quorù multæ per hyemem totam productæ sunt. De tabidis incipiens dicere, dixit per æstatem, & hyemem multi tabidi sunt facti. Atqui, quia alij morbi præter tabes subcreuerunt secedente iam æstate, finito sermone de prima deterrimaq; tabe, ad morbos vltimæ æstatis & autumnii, & hyemis transgressus est. Ergo inquit, multos, eorù qui nondum decubuerant, sed superiori tẽpore corrupti erant, hoc est, in thoracib. corruptione cœperat cõtineri, ex destillatione (hi erant tussiculosi) tunc cum tabe decubuisse: atq; his q; ambigüe habebant, hoc est quorù tabes latebat adhuc (nã semper tussicula illa diutius durate qdam tabis suspitio fit, si simul videatur pter ratione extenuari) tunc primũ apparuit manifeste. Quibusdam etiam dicit incepsisse primum,

A Hoc est prius, cum scilicet aliis cepit tussis, cœpisse quibusdam apertam tabem, his scilicet, qui natura tabidi. Tales vocantur quoddam genus hominum quibus thorax est angustus, & spatulæ eminentes alarum modo, & caput fluxionibus opportunum. Ex his facile constat, non esse quod Gal. putet, verba hæc. Quibusdam primum incepsit, his natura vergebat ad tabem: interposita esse errore librarij, ac non potius genuina Hippocratis. Non enim dicitur (vt ille intelligit) eos quibus natura vergebat ad tabem nunc primum cœpisse tabescere, ante nunquam lesos, sed vt ego explicui, cepisse primũ tabescere, cum alij tussi solum corripiebantur. Citalle etiam Galenum hæc verba falso in commentariis aphorism. corrupisseq; memini me alio loco indicasse. Sed redeo ad Hippocratem. Explicans quàm periculosa fuerit hæc tabes, dicit, moriebantur citius quàm solent hæc transigi. Hoc est, citius etiam moriebantur quam ex tabe mori solent homines. Nimirum ex tabe paucissimi euadunt, sed tamen ægrotant longiuscule antequam moriantur. Cum enim tabes non succedit morbo acuto, sed à principio fit, vel ex catarrho, solet durare quæ breuissima est, annũ integrum. Nam aliam dicit ipsemet Hippoc. lib. de inter. affect. quæ tres annos durat, aliam quæ etiam nouem. Veram hæc tres species tabis, sunt q; non fiunt ex morbo acuto: q; ex morbo acuto fit, vt ex pulmonia, pleuritide, aut inflammatione visceris cuiusuis, cum longissimè, interimere solet intra quatuor menses. Hæc verò quæ hæc tempestate acciderunt, etiam citius interemerunt. Nam abeunte vere cœperat, & pleriq; ante æstatem mediam mortui sunt. Quod tempus vix duorum mensium est. Itaq; dicit, ex multis morbis qui tunc fiebant, solos tabidos multos homines interemisse, hosq; citius solito. Nam alios (inquit) morbos & longiores, & cum febribus, de quibus scribetur statim, melius ferebant, & euadebant. Sed dubitare continget hoc loco, cur dicat Hippocrates morbos de quibus mox scribitur, fuisse longiores & cum febribus, quasi tabes breuior sit quàm febres, quarũ longissimæ vix per alteram anni partem protractæ sunt: atq; quasi tabes hæc sine febre fuerit, quæ nõ tantum habuit hecticam, quam alioqui solet, sed etiam semitertianas, vt mox dicit. Verum intelligi debet, non simpliciter illos morbos longiores fuisse tabe, quæ vt paulo ante diximus annum integrũ durare solet cum est breuissima, sed durasse illos morbos longius tempus, quàm tabidi expectarunt, quia interierunt citius. Illos etiam dicit fuisse in febribus, quia aut ipsimet erant febres morbi, aut ex febribus fiebant, tabes verò nõ ex febre fit, sed eam potius facit, aut cum ea complicata est, velut hæc tabes cũ semitertiana. Erant (inquit) plurimis horum pathemata hæc, febres horridæ, cõtinue, acutæ, omnino non intermittentes. Erat aut figura semitertiana, vna quidẽ die leuioræ altera autẽ exacerbescens. Merito quidẽ huiusmodi sũt febres semitertianæ, quia cũ ex quotidiana, & tertiana cõpositæ sint, altera die habent duas exacerbationes. Galen. ex hoc loco colligit, nõ dictam fuisse ab antiquis semitertianam quamcumq; ex quotidiana, & tertiana cõpositam, sed eam solũ q; cõtina, & acuta, & horrida sit, eam verò ex quotidiana cõtina, & intermittente tertiana constare. Ego verò nihil moror, quis velit dicere, quatuor esse semitertianarum species,

2. Aph. 34.

species, continuas tres, cum scilicet continua est vtraq; aut altera, vnam intermittentem, cum vtraq; est intermittens. Hippocrates enim non in eo est modo, vt definiat quæ sint semitertianæ febres, neque hic erat locus, sed refert quales semitertianæ illa tempestate cum tabe coniunctæ sunt. Ego nihil minus volo, quàm extorquere ab autoribus plusquàm illi dicere velint. Reliqua in tota narratione sunt parum obscura. In vrinis vocat subsidentiã intempestiuam, eam quæ antequam coctus sit succus fit, velut in pituitosis morbis accidere solet. Solet enim fieri ex succo crudo, morbo etiam incipiente, quiddam bonæ subsidentiæ simile, quod adeo simile esse solet, adeoq; incautis medicis imponere, vt bene faciat Hippocrates, considerans, non solùm an candida & leuis sit, sed etiam an tempestiua. Hoc enim signo apertissimè distinguetur cruda à bona subsidentiã. Cũ enim ex aliorum omnium signorum concursu constat morbum in principio esse, constat non esse subsidentiã bene concoctam. Sputa dicit fuisse cocta modicum quiddam, crassa & alba. Ego intelligo dici cocta modicè, non quod cocta verè sint, ne tantillum, sed quod coctis hætenus similia, quod crassa. Verum eam crassitiem vltione comparatam non coctione esse, satis constat, siquidem sputa sunt illa rotunda, de quibus in prognostico scriptum est, & quæ Hippocrates ipse 6. Epid. dicit delirium prænuñciare. Fauces sunt partes oris inter gulam & laryngem. Erant multis illorum, vt ex descriptione patet, phlegmone erysipelatide affectæ.

4 In æstate autem iam & autumnio febres multæ continuæ, nõ vehementes, longæ autem ægrotantibus neq; in aliis difficilis tolerantie factæ sunt habentibus. Alui turbata plurimis admodum sine molestia, & nihil notatu dignum ladebant. Urina plurimis boni coloris, & pura, tenues autem, & post tempus circa iudicationem concoctæ, tussientes non valde, neq; extrusiebant difficulter, neq; fastidientes cibos, sed offerre omnino licebat. Vniuersim quidem subægrotabant tabidi non tabido modo, febribus cum horrore parum sudantes. Aliter alij, vt erraticè paroxysmis correpti, omnino quidem non deficientes, paroxysmis autem laborantes tertiano modo. iudicabantur quibus horum breuissima fiebant ad vigesimum diem, plurimis autem circa quadragesimum, multis autem circa octogesimum. Est autem quibus neq; hoc modo, sed erraticè & sine iudicatione desiciebant. Horum autem plurimis non multum tempus deficientes reuertebantur febres rursum, ex recidiuis autem in eisdem periodis iudicabantur. Multis autem eorum sic producebantur, vt per hyemem ægrotarent. Ex omnibus autem qui descripti sunt in hac constitutione, solis tabidis lethalia acciderunt, in aliis verò febribus nõ facta sunt.

¶ Hic describit æstatis vltimæ, & autumnii, & hyemis morbos. Quo loco intelligebant quidam enarratores non dici alios morbos à prioribus di-

uerfos, sed de eisdem tabidis esse adhuc sermone, & illud vnum dici, quomodo inclinante iam æstate habere cœperint tabidi. Galenus contra putat ad alios morbos fieri transgressionem misis tabidis. Nam quod primo dicitur, haud posse ad tabidos referri dicit, quod verò deinde dicit, vniuersim qui subægrotabant tabidi non tabido modo febribus cum horrore, putat per errorem scriptorum ex margine fortasse esse insertum. Ego verò nõ ita puto, neque enim est quod me cogat ita suspicari, sed Hippocratem hic describere morbos, qui à declinante æstate inceperunt, eos verò fuisse varios, magna ex parte febriculas qualdam lógicas, quibus aderant accidentia quæ describit, inter quæ, quibusdã tussis cum excreatione facili. Rursum etiã inter alios morbos, subcreuisse denuo tabes prioribus similes, mitiores tamen & salubriores. Quod vt significaret, quasi extenuatione vtens dixit, subægrotabant tabidi non tabido modo: his etiam dicit fuisse febres cum horrore, & sudore, sed exiguo: atqui febrem pleriq; esse eiusdem figuræ tertiano modo repetentem, alij tamen alterius, & erraticas. Quod de iudicatione addit, ad omnes illos morbos qui varij fuerunt referri debet. Nimirum illorum quidam iudicabantur vigesimo, quidam quadragesimo, vel circa quadragesimum, quidam circa octogesimum, quidam solvebantur paulatim, latenter, & sine iudicio, atq; variè, hoc est incertis diebus, multi postquam soluti videbantur, paulo post reuertebantur, durabantq; rursum totidem dies, & eisdem periodis iudicabatur. Quidam producebantur etiã per totam hyemem, hi morbi erant de quibus paulo ante dixit, alios longiores morbos, & in febribus fientes facile ferebant. Tota hæc constitutio ita habuit, & quod ad aeris mutationes & quod ad morbos attinet. Erit tamen operæpretium causas eorum quæ facta sunt explicare, licebit verò hoc loco, quædam ad totum hoc opus necessaria principia dicendo, immorari, hinc sumpto principio. Cũ morbi qui quavis tempestate accidunt, tales sint, & cum talibus accidentibus fiãt, non ob simplicem causam, sed ob multarum concursionem, nequaquam sciri possit, qui, ex quibusuis tempestatibus, nati sint fieri, nisi in causas illas omnes resolutio fiat, sitq; antea perspectissimum, cuiuscunq; causæ seorsum qui morbi familiares sint. Causæ verò hic sunt duplices, quædam quæ ad causam quæ facit pertinet, hoc est ad ipsum aerem (monstratum enim est prius communiũ morborũ hæc esse causam) hæc sunt, regio, anni tempus, pluię, & siccitates, flatus, qui aut boreales, aut australes sunt: quædam quæ ad causam quæ accipit, hoc est ad ipsum apparatus, qui in hominibus ægrotaturis est, pertinet. Hæc sunt, natura propria illorum, ætates, & victus. Et in naturis, temperamta, & compositio: in compositione, quidam modi cuiusmodi est quem modo dicebamus in paratis ad tabem, & illæ præcipuæ differentie, adstrictio, & laxitas corporum. Qui morbi cuiq; harum causarum sint proprii, aliis locis scriptum est ab Hippocrate, & à nobis monstratum, eritq; nobis modo petitio. De naturis hominum generatim, illud sciri expedit, similes in morbos similes facilius incidere difficilius in contrarios, calidos ergo in calidos, frigidos in frigidos. De ætatibus Hippocrates hæc in aphorismis scripsit, Per ætates hæc accidunt;

paruis quidem & recens natis pueris aphthæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, timores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates. Iis qui ad tempus dentitionis accedunt, gingivarum pruritus, febres, conuulsiones, alui profluua, maximè cum edunt dentes caninos, & crassissimis puerorum, & iis qui duras aluos habent. Vbi ætate paulum processerint, tonsillæ, vertebræ quæ in occipitio est ad anteriora luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, & ascarides, verrucæ penfiles, satyriasmus, strumæ, & alia tubercula, præcipuè verò prædicta. Grandioribus adhuc & ad pubem accedentibus, horum quidem multa, & febres cronica magis, & ex naribus sanguinis fluxiones, iunioribus sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbi comitiales, & alij morbi, maximè autè prius dicti. Iis qui hanc ætatè excesserunt, asthmata, pleuritides, peripneumonie, lethargi, phrenitides, causi, diarrhœe diurnæ, cholerae, dysenterie, lyenterie, hæmorrhoides. Senibus accidunt difficultates spirandi, destillationes tussim afferentes, stillicidia vrinæ, difficultates vrinæ, articularum dolores, renum mala, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, vëtris & oculorum & narium humiditates, hebetudines oculorum, glaucedines, difficiles auditus. Quod ad compositionem attinet, quæcumque parte quisque male compositus est, ea est imbecillis, & proinde illius morbis opportunus. Velut qui angusto est thorace, morbis thoracis: qui densi sunt corpore, insalubrioribus sunt, vt ipse Hippocr. lib. de alimento scripsit. Incidunt enim in omnes morbos ex putredine facilius, solum externis causis quæ sola alteratione afficiunt, magis resistunt quàm rari. Victus, si purus ab excrementis facit homines, salubres etiam facit, si impuros, ad tales morbos facit paratos, qualia excrementa congeri facit. De regionibus lib. de aere, locis, & aquis scriptum esse ab Hippocrate antea diximus. Fuerunt qui dicerent, regiones nihil facere ad morbos, neque Hippocrate hac causa in initio narrationis dixisse in Thaso, sed solum signi gratia, velut dixit Dromeada vxor, nõ quod interesset aliquid esse Dromeade, aut Philini. Sed hi apertè falluntur. Nam si venti & pluuia aliquid faciunt, certè & regiones faciunt, cum non omnes eisdem vëtis æquæ expositæ sint, neque quæ assiduis pluuibus: cumque aliis solum sit aridum, aliis aqua redundans, quare fit vt vni oppido aut regioni eadem tempestas noxia, aliis sit etiam utilis, velut cum anni cõstitutio est siccioribus vrribus, præ siccitate insalubris. Complutenses ob oppidi naturalem humorem solent salubriter degere, contra humidioribus annis insaluberrimè. Sed cur Hippocr. non descripsit Thasum, dicens ad quam partem mundi pertineat & quem positum habeat? an satis putauit dicere in Thaso, quasi de nota prouincia ad notos suos & conterraneos diceret? velut eia modo, satis putarem dictum Compluti, siquid huiusmodi narrare vellem. Est verò Thasus versus meridiem, Thraciæ vicina, maritima, ac proinde temperata, paulo fortasse calidior. De anni temporibus ita scriptum est in aphorismis. Vere, insanix, & atræ biles, & comitiales, sanguinis fluxiones, & anginae, & grauedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & papulæ multæ, & tubercula, & articulares morbi. Estate autè aliqui eorum, & febres continuæ, & causi, & tertianæ plurimæ,

& quartanæ, vomitiones, alui profluua, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines, & sudamina accidunt. Autumnò verò multi æstiu morbi, & febres quartanæ, & erraticæ, & splenes, & hidropes, & tabes, & vrinæ stillicidia, leuitates & difficultates intestinorum, coxæ dolores, anginae, asthmata, ilei, morbi comitiales, furores, & melancholiæ. Hyeme autem pleuritides, pulmonis inflammationes, lethargi, grauedines, raucedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & capitis vertigines, & apoplexiæ. De pluuibus & siccitatibus eodem libro scriptum est. In constitutionibus in summa, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus lethales: morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ & anginae: per siccitates autem, tabes, lippitudines, articularum dolores, stillicidia vrinæ, & dysenterie. De flatibus libellus quidam nomine Hippocr. circumfertur, quem haud abs re fuerit ad hanc doctrinam perlegere. Sed & in aphorismis optimè est scriptum de morbis quos flatus pariunt. Austri, inquit, auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigritiam afferentes, dissoluentes, quando ista præualuerit, huiusmodi in morbis patiuntur: si autem boreale tempus sit, tusses, fauces, ventres duri, difficultates vrinæ, horrores, dolores laterum & pectoris, cum ita præualuerit, huiusmodi in morbis expectare oportet. Hæc sunt quæ singulis causis per se succedere nata sunt. Vt hæc componuntur variè, ita variæ morborum complicationes accidunt. Cum annus est tempestiuus, hoc est cum suo quodque tempore sit, nulli morbi populares, & communes fiunt: sed sparsi, uique non multi neque graues, & sunt in eorum genere, qui cuique temporis sunt familiares. Sed cum est intempestiuus, vt euariet à tempestiuo, ita à salubri, atque si in idem genus intemperiei totus annus euariet, communes, & illi intemperiei analogi fiunt, velut si totus austrinus, aut totus borealis, totus pluuiosus, aut sine pluuibus: si verò inæqualiter euariet à tempestiuo, variè etiam afficiuntur corpora. Velut in hac tempestate, cum plerique laborarent ob austrum parotidibus, & tussi & deinde tabe, nonnulli ob aquilonem, febribus ardentibus laborauerunt, quia magna ex parte annus fuit austrinus, tamen quædam etiam pars anni fuit borealis. Rursum hic animaduertendum est, cum res variè dispositæ ab eadem causa efficiente afficiuntur, si causa quæ facit est vehementis, omnes eodem modo affici, si est debilior, afficiuntur variè, quæuis earum, vt pati nata est. Quia quod sit semper refert naturam causæ efficientis & materic, illius verò magis quod magis præualeat. Cum ergo aeris corruptio magna est, omnes ferè homines, vtcumque sint variè parati, ad idem morbi genus trahit: cum exigua, facit quidem eos ægrotare, morbi verò non adeo retinent vnam speciem, sed cuiusque hominis victum aut apparatus referunt, plus aut minus, vt maior aut minor causa est. Hinc fit vt morbi communes semper incipiant ab sparsis, & in sparsos finiantur. Nimirum causa omnis magna, incipit à parua, & parua rursum fit, cum finitur. Verum neque hi sparsi qui communes antecedunt, adeo varij sunt, ac alij sparsi solent, sed habent semper aliquid commune: neque communes sunt adeo iidem, vt nõ habeant quædam symptomata

ptomata diuersa. Quia vtrique fiunt ab eadem causa, & vtrique in varie affectis hominibus. Rursum cuiusque temporis morbi, non tam ob præsentem aeris constitutionem fiunt, quàm ob antecedentis temporis: quia non statim ac aer à tempestiua mediocritate euariet, corpora ægrotant, sed cum per aliquas moras male affecta sunt. Neque verò aeris quæuis temperies extrema, sequenti tempore morbos affert, sed quæ à sequenti non emendatur. Nam aliter semper esset tempus insalubre. Quia hyeme semper est magnum frigus, & æstate magnus calor, sed corrigunt sese mutuis vicissitudinibus. Cum ergo sequens tempus non corrigit intemperiem antecedentis, semper fiunt morbi referentes intemperiem vtriusque, antecedentis verò magis. His semel intellectis, haud fuerit difficile intelligere causas eorum quæ præsentem tempestate contigerunt, & alia quæuis contigerint. Toto autem no, & tota hyeme, nulli insignes morbi acciderunt corporibus nondum manifestè affectis. Appetente iam vere, febres ardentis factæ sunt, ob antecedentem tempestatem, quæ hauerunt aquilonares venti, qui siccitatem & squalorem inferentes, succos biliosos moueri fecerunt. At dices, Exigua certè causa fuit, breuis tempestat borealis post longam australem. Atqui proinde paucis, ijsque biliosissimis factæ sunt, neque malignæ, neque magnæ, sed boni status, & per quas sanguis non fluebat de naribus, vt solet per febres huiusmodi, quia non erat tanta vehementia caloris, qui sanguinem fundi per superna faceret. Sed neque biliosissimis factæ hoc tempore hac occasione essent febres ardentis, si hyems fuisset qualis consuevit, frigida, & pluuiosa, vt congestam alioqui bilem cohibere posset: tamen quia ætate congesta fuerat in biliosis multa bilis, ita vt solet, & eam hyems non extinxerat, sed retinebatur in corporibus, mediocri illa hyemis temperie ratisper cohibita, quatenus tempus vel modicè in siccius mutaretur: biliosis ergo hæc euenerunt. Hoc ipso tempore pituitosis acciderunt œdemata post aures, & tusses. Sanguineis, inflammationes in testiculis, sed omnia hæc fuerunt leuia, nimirum nondum causa erat magna, proinde neque magna neque valde communia mala faciebat, sed varia in varijs corporibus, œdemata verò erant laxa & flatuosa, quia hyems neque multam neque crassam pituitam fecerat, & capita multis flatibus austrinis repleuerat, proinde fiebant minimè apta suppurationi, vt alia œdemata, sed resolutioni insensibili. Sed quanquam varia sparsaque erant hæc mala, habebant quiddam, quo communem causam iam referebant. Causa enim quæ maximè affectis illo anno fuit Austri, proinde membra illa male affecta sunt, quæ maximè flatibus implentur semper, caput scilicet & thorax & genitalia. Caput enim & thorax respiratu semper implentur aere, genitalia sunt fistulosa & spiritiuosa, insistanturque faciliè. Quoniam ergo flatibus erant admista, quæ tunc temporis abundabant excrementa, in hæc membra decubuerunt. Facit verò auster maiores repletiones spirituofas, quàm aquilo, quia crassus est, & non permeat violentius per corpora, sed immoratur. Itaque illa tempestate pituita fuit, neque multa neque crassa: sed quia hyems calida fuit & austrina, fuerit salsa. Tenuis ergo & salsa destillare cepit in pulmonem: tamen quia tenuis erat, nõ extulsiebatur: nam crassitie quadam

indigent, quæ sunt tussi excreanda. Cum hæc fierent, & tempestat austrina adhuc duraret, certe duratione ingrauescebat causa, ac proinde etiam morbi, vsque adeo vt incipiente iam ætate, & quia auster quo flante omnia solent putrescere, durabat, & calor æstatis accedebat, & corpora erant iam cepta corrumpi, fluxione illabente in pulmonem, multis eorum qui tussiculosi fuerant, tunc pulmone aperte putrescente, tabes confirmata est: quæ quidem paratis ad tabem prius etiam fuerat confirmata, atqui si tunc saltem austrini flatus cessassent, magnæ fuissent tabes, at verò quæ possent iustum ac consuetum tempus expectare, tamen durauit tota ætate copiosa caligo, & multus auster, proinde adeo lethales fuerunt, vt omnes ferè tollerent, eosque citissimè, vt antequam ætas inclinaret interierint: fuisse verò adeo perniciosas tabes, ex his quæ coniungebantur, accedebantque illis, facile intelliges.

Sectio secunda, siue constitutio.

In Thaso ante autumnum hyemes non tempestiua sed repente in borealibus & austrinis, malis, humida et præcumpentes. Hæc autem fiebant huiusmodi vsque, ad occasum pleiadum et sub pleiadibus: hyems autè borealis, aqua multæ, largæ, magnæ, niues: mistæ serenitates plerumque. Hæc autem fiebant quidem omnia, frigora autem non admodum intempestiua. Tam autem post brumalem solis conuersionem, & tunc cum Zephyrus flare incipit vltima bruma magna: aquilones multi, niues autem & aqua, continenter multa, & calum procellosum & nubilosum. Hæc autem durabant & non remittebant vsque ad æquinoctium. Ver autem frigidum, boreale, aquosum, nubilosum: æstas non admodum vrès fiebat: etisæ continenter spirabant. Mox circa arcturum in borealibus admodum multa aqua.

Multa sunt in superiori sectione dicta, ad omnia quæ toto hoc opere continentur necessaria, quæ semel dicta esse ad expeditam faciliemque eorum quæ sequuntur enarrationem, multum refert. Quæ proinde memoria semper teneri oportet. Hæc sunt, quæ de quatuor temporibus anni, & de eorum naturis dicta sunt, vtque non sint medicis quatuor anni partes æquales, sed autumnus incipiat ab ortu arcturi, finiatur occasu pleiadum, hincque incipiat hyems, duretque vsque ad æquinoctium vernum, ver ab hoc æquinoctio usque ad ortum vergiliarum, ab harum ortu æstas sit usque ad autumnum: vtque hyems & æstas longiores anni partes sint, & in alias diuidantur. Hæc itaque & quæ de morborum vulgarium speciebus, communibus inquam & sparsis, & de cuique temporis familiaribus dicta sunt, vtque communes ab sparsis solent incipere, & in sparsos finiri, vtque in tempore tria præcipue cõsideranda veniant, an frigidum, an calidum, an pluat, an non, an venti perflent, an non: hæcque cum eo quod tempore solet esse tempestiuum conferenda sint, vt

constet an tempestiua sint, an intempestiua. Et cogatis malis quæ ex quacunq; causa per se fieri nata sunt, qualia ex quacunq; constitutione, quæ quouis anno contigerit, fieri sit consentaneum, facile constare possit. Hæc inquam semel nobis dicta sint. Nomen hyemis (eadem ratio est veris & æstatis & autumni) nunc dicitur de tempore, quo frigus solet vigere, hoc est, ut diximus à pleiadibus ad æquinoctium: nunc de tempore frigido, quodcunq; contingat esse hyemi simul in initio huius dictionis nomen illud hyemes, significat, ac si diceretur, frigora magna. Vbi dicitur hyems autem borealis, & rursus, vltima hyems magna, significatur statum illud certum tempus hyemis. Frigora verò illa autumni non acciderunt tempestiue, quia multo antequam consuetum est, sed repente, quia mox post æstiuum calorem superioris anni. Ea frigora dicitur fuisse humida, hoc est cum pluuijs, borea & austro flante, alternatè scilicet. Ea durarunt vsq; ad occasum pleiadum & sub pleiadibus, hoc est ipsis diebus pleiadum, velut in aphorismo dixit, sub cane, hoc est in diebus canicæ. Constât verò illud & sub pleiadibus esse declaratiuū. Nam quid aliud est dictū durarunt ab initio autumnii vsque ad occasum pleiadum, quàm sub pleiadibus? Non enim posse illud, sub, perinde significare, ac si diceretur, post pleiadas, ut fortè quispiam posset suspicari, sequentia verba declarant: nam addit, hyems autem borealis, quasi narratio ad occasum pleiadum solum peruenerit. Hyeme dicitur fuisse boream, aquas multas, largas & magnas, multas scilicet numero, largas id est copiosas & affatis ac largis imbribus cadentes, magnas verò tempore longas, scilicet non trium duarumue horarum. Has dicitur fuisse non aquas solum, sed admixtis niuib; . Plerumque dicitur admixtas serenitates. Quod qua ratione fieri possit per aquas multas largas & magnas, fortasse dubitet aliquis. Sed hic nihil aliud significatur, quàm interpluuium tempus consueuisse esse serenum, non nubilosum. Velut post brumalem solis conuersionem, quæ à solstitio fit, fuisse, mox dicit. Frigora dicitur prima hyeme non fuisse admodum intempestiua. Nimirum etsi frigora erant magna, non erant tamen à natura temporis aliena. Videtur ergo prima hyems à sua temperie, humiditate magis & ventis, quàm frigore recessisse, autūnus verò frigore magis. Vbi dicitur post brumalem conuersionem, & tunc cum Zephyrus flare incipit, legitur quidam, incipit, intelligentes nimirum Zephyrum perflasse illa tempestate: quod constat repugnare ijs quæ mox sequuntur, hyems magna aquilones multi & niues. Nimirum illud hyems magna, non significat maiorem tempore. Nam cum sit tempus constitutum vsq; ad æquinoctium, non potest esse maior minorue, sed significat hyemem vltimam fuisse magnam hyemem, hoc est valde frigidam. Tamen si Zephyrus flaret, verisimile est frigora placatum iri. Placida enim tempora esse solent flate hoc vento. Est verò hic qui flât ab occidente. Deinde si hic flare ab eo tempore cœpisset, non fuissent multi aquilones eo tempore: sed re vera Hippoc. non dicit flare cœpisse Zephyrum, sed quasi describens quod tempus diceret, dixit post hyemalem conuersionem, & addidit tunc cum Zephyrus flare incipere solet. Nimirum ut narrat Plinius, Zephyrus nominatus ver inchoat, aperitq; terras. Scimus ta-

men ver inchoari, & terras aperiri, incipereq; herbas proferre vltima hyemis parte. Nimirum hyems habet partes tres, prima est tempus mittendi semina, ab occasu pleiadum vsq; ad solstitium, secunda est tempus quod vocatur subsolstitium, sunt duo menses mediæ hyemis, December & Ianuarius, vltima est tempus inferendi vocatum à Græcis, mens scilicet Februarij, & initium Martij vsque ad æquinoctium. Hoc tempore inchoatur ver, aperiuntur terræ, inseruntur arbores, flât Zephyrus. Hippoc. ergo nunc, quasi diceret tota reliqua hyeme post solstitium, non tantum tempore subsolstitio, sed vltima etiam parte hyemis, dixit, post solstitium & tunc cum Zephyrus flare incipit, vltima hyems magna. Nimirum hic, nomine vltimæ hyemis, intelligit duas vltimas partes. Quod ut rursus explicaret, addidit, hæc durabant & non remittebant vsq; ad æquinoctium. Aquas hac vltima hyeme dicitur fuisse, non minus quàm prima, multas continenter. Videbitur autem non posse fieri, ut essent multæ, & continenter fierent. Nam *αὐξάνει* hoc est continenter, Græcis autoribus significare solet, quod citra intermissionem. Si verò aquæ non intermitterent, non multæ, sed vna aut saltem pauca erant. Tamen significatur fuisse multas aquas toto illo tempore, non citra intermissionem pluendi, sed citra intermissionem repetendi. Velut solemus dicere, laborasse hominem febre tertiana totum mensem continenter. Ver quoq; dicitur factum simile vltimæ hyemi, ætatem primam minus vrentem quàm solet, secunda ætate continenter fuisse æstias, quod ad atemperandum calorem non parum faciebat atq; adeo vltimis iam diebus æstatis prope arcturum, superuenisse aquilonem cum multis aquis. Etestias enim esse status quosdam boreales diximus antea, hoc est boreæ proximis non ipsum boream. Sed de Etestiis antea dictum est satis.

Cum fieret autem totus annus humidus & frigidus & borealis, per hyemem quidem salubriter habebant maxima ex parte. Ante ver autem multi quidem atque adeo plurimi degebant morbide. incaperunt ergo primum ophthalmie cum fluxione, cum dolore, humide, crude, parue, lippæ, plerisque difficulter erumpentes, plurimis autem reuertebantur, defecerunt tardius ad autumnum. estate autem iam & autumno, dysenteria, & tenesmi, & lienteria, & diarrhoea biliosa, tenuibus, multis, crudis, & mordacibus: quibusdam autem & aquose, multis etiam effluxiones cum dolore biliosa, aquose, ramentose, purulente, strangurie, non renalia, sed his pro alijs alia. Vomitus biliosi, pituitosi, & crudorum ciborum reiectiones. Sudores, omnibus vndiq; multa humiditas. Fiebant autem hæc multis erectis & sine febre, multis verò febricitantibus, de quibus scribetur: in quibus autem apparebant omnia quæ scripta sunt, cum dolore tabidi autumnino iam & sub hyemem. Febres continua, & paucissimis illorum ardentes, diurna, nocturna, semiterriana, exquisita, quartana, erraticæ. Singule

gula autem scriptarum febrium multis fiebant. Ardentes ergo paucissimis fiebant, & minime agrotantium hi laborabant: neq; enim sanguis eis fluebat, nisi parum admodum & paucis, neq; delirabant. Alia autem omnia tolerabilia. Fiebat autem his iudicium bono admodum ordine. Plurimis cum intermittentibus septem & decem diebus. Neq; mortuum aliquem vovit tunc in febre ardente: non fiebant autem tunc phrenitica. Tertiana vero plures quidem quàm causæ, & magis laboriose. Bono autem ordine omnibus his à prima prehensione quatuor periodos, in septem autem perfectè iudicabantur. Neque reuertebantur cuiquam horum. Quartana autem multis ab initio quartano ordine incipiebant. Quibusdam autem, non paucis ex alijs febribus & morbis, abscessus in quartanas fiebant, longæ autem, & ut consuetum est his, & adhuc longiores, incidebant. Quotidiana autem & nocturna, & errantes multæ, multis, & multo tempore, durabant, & erectis, & decumbentibus. Plurimis autem horum sub pleiades, & vsq; ad hyemem, febres consequantur.

Merito quidem per autumnum & hyemem salubriter degerunt, quia nondum intemperies affecerat adeo corpora, ut morbis corripentur. Non enim putandum est: statim ac tempestas aliqua incipit intempestiua fieri, morbos multos accidere, sed in posteriorem aliquam tempestatem incisuros, maxime cum tempestas alicui contrariæ succedit. Tunc enim multo tardius in contrariam affectionem corpora transferuntur. Velut in hac narratione, dicitur autumnus frigidus & humidus successisse ætati, quam certum est siccam & calidam fuisse. Cum enim annus intempestius esse cœperit ab autumno, superior æstas fuerit qualis esse solet. Igitur bona pars autumnii & hyemis emendatis corporibus infumta sit, manifestè autem læsa non fuerint vsq; ad finem hyemis, ab eo tempore, toto reliquo anno agrotauerint. Atque morbi quidem, nulla animi parte videntur fuisse omnino communes, sed sparsi: tamen quia ex communi causa, puta aeris intemperie nati sunt, semper habuerunt quiddam commune: atque, quia vnica illa causa quædam faciebat per se, quædam ex accidenti, erat instar multarum causarum. Quod factum est, ut illo saltem anno nunquam omnino sparsi morbi, in comunem aliquem migrauerint. Laborabant omnium fluxionum genere, in oculos quidam, alij in intestina, in vrinæ vias alij, aut in ventriculum: alij sudabant, redundante multo succo in omnibus, neq; quidem eodem succo in omnibus, sed vario in varijs, quouis hominum congerente multum, eiusque sibi naturaliter congeritur. Quia frigus aeris retineri facit naturale effluuium in quocunq; . Quare frigus repleti facit, frigidus frigidis succis per se, & calidos calidis, per accidens. Humiditas aeris replet quidem per se aqueis succis, tamè ex accidenti biliosos etiam succos facit redundare in ijs, qui alioqui sunt biliosi, diluta & effusa bile: ut scilicet aquæ potu solent biliosiores reddi. Igitur cum illo

anno multis varijsq; succis in hominibus abundaret, merito factum est, ut remittente nonnihil frigore (remisit enim nonnihil, etsi ver quoque frigidum fuerit) & humore nimium iam durante, succus regurgitauerit effusus, his in hæc, illis in illam, ut cuique erat debilis hæc autem particula. Semper enim in redundantia succorum partes debiles excipiunt excrementa. Quanquam peculiari quadam & propria ratione, illo anno oculi & venter supernus & infernus, & vesica, laborauerunt. Omnes enim has partes promptè lædi à borea & frigore idem autor tertio Aphorismorum docuit. Frigore ergo simul lædente has membranas, & cohibente effluuium naturale, & borea mordente oculos, factum est ut in hos morbos homines disponderetur. Neque tamen omnes in omnes, sed in quem quisque esset magis naturæ idoneus, eorum quos aeris temperies nata erat facere. Factæ itaque sunt multæ ophthalmiæ, id est, membranarum oculi, & palpebrarum inflammationes: non quidem aridæ, ut siccis, & tantum borealibus temporibus solent, sed cum fluxione humidæ, quia multæ pluuiæ fuerunt: cum dolore, ob fluxionis copiâ, & acrem aliquam, aut falsam qualitatem, quam boreas pepererat, præterquam quod ipse per se oculos mordebat. Erant etiam crudæ, hoc est, solutu difficiles: coqui enim morbum apud Hippocratem idem est quod solui. Ergo coctu difficiles, aut crudi, sunt qui nulla ratione soluantur faciliè, velut hæc ophthalmiæ, quæ non cedebant resolutioni, quia cohibebat frigus cutem densans. Hæc ipsa causa lippæ erant parue, vix erumpentes. Qua ipsa causa multis cum viderentur soluta, reuertebantur (hoc enim solutu difficilibus plerumque accidit) & defecerunt tardius, ad autumnum scilicet sequentem. Atqui ophthalmiæ vere factæ sunt, quia eo tempore solent phlegmones fieri, reliquæ autè fluxiones, quæ cum euacuationibus manifestis fiebāt, ætate iam & autumno, dysenteria, tenesmi, lienteria, & diarrhoeæ. Verisimile est multis cæpisse diarrheas, ab illis dysenterias & tenesmos processisse, exulceratis intestinis, ab exulcerationibus autem, leuitates. Nam in temporibus siccis, à principio solent incipere dysenteria: aut à siccitate fecum, tamen in humidis profluvia antecedunt. Itaque, quibus ad vesicam & reliquas vrinæ vias succi decubuerunt, in primis acciderunt effluxiones cum dolore, biliosæ, aquosæ, purulente, deinde ramentosæ & stranguriæ. Hæc verò dicit Hippocrates, non fuisse renalia: hoc est, non accidisse per propriam passionem renum, vel aliorum instrumentorum vrinæ, sed alia pro alijs, hoc est, facta esse per permutationem aliorum malorum, aut pro alijs malis, quæ euenissent, nisi corpora per hæc membra essent expurgata. Vomitus etiam fuerunt varij, ob variam succorum speciem. Multis neque ea, quæ ingesta erant, retinebantur vsque ad concoctionem, virtute retinendi ob humidam intemperiem debilitata (nihil enim est, quod adeo virtutè eam debilitet) multis etiam acciderunt sudores: deniq; omnibus vnde quaerit multa humiditas. Miratur quispiam, qui factum fuerit, ut tempore adeo frigido, & cute densata, fluxerint multi sudores. Cæterum res ita euenit non immerito, quia copiosa humiditas intus continebatur: neque per insensilem euacuationem effluebat. Hanc enim frigus impediēbat, obturans poros

minutulos, sudor verò per maiusculos fiebat, quos obturare non poterat. Hæc autem omnia accidebant nonnullis, sine febre quibus scilicet succi abundabant, sed non putrescebant, nonnullis cum febre, quibus putrescebant, de quibus mox scribetur seorsum. Vbi dicit Hippoc. In quibus autem hæc cum dolore apparuerunt, tabidi, autumno iam & sub hyemem febres continuæ. Gal. censet verba illa autumno iam & sub hyemem cum antecedentibus & cum sequentibus coniungi, vt intelligatur, autumno quosdam esse factos tabidos, & eodem tempore quibusdam febres continuas esse factas: tamen mihi non est dubium cum solis antecedentibus debere iungi, significarique eos quibus vomitus aut diarrhœæ, aut sudores cum magnis doloribus acciderunt, æstate & incipiente autumno, autumno iam & sub hyemem tabidos esse factos: non quidem exulcerato pulmone (neque enim oportebat) sed corporibus extenuatis & arefactis, præ dolore & euacuatione. Vt iam hinc constet, tabis nomen dici, non de ea solùm, quæ exulcerato pulmone fit, sed de quacunque. Non tamen potest Hippocrates hic dicere, autumno iam & sub hyemem cepisse febres, quas recensere iam hinc incipit, cum statim dicat, longissimas earum durasse vsque ad pleiadas. Quomodo ergo inceperint hoc ipso tempore? Narrare ergo incipi febres, quibus illo anno homines laborauerunt, non quidem sequenti tempore, sed eo ipso quo quidam sine febribus habebant dicta prius mala, quidam habebant cum febribus. Febres, quæ eadem ratione qua cacochymia, erant varia, multiplicesque, aliæ continuæ, aliæ intermittentes: atque vtræque aliæ ex bile, aliæ ex pituita, aliæ ex melancholicis succis, aliæ ex multis simul, cuiusmodi multæ erraticæ & semitertianæ. Ardentium febrium duplex genus esse Hippocrates ipse aliis locis docet, exquisitum ex bile, aliud ex falsa pituita. Porro vtrumque genus est in febribus continuis. Est causus febris ardentissima. Accidit quidem hæc nonnullis, quia bilis abundabat, cohibito effluuio: hoc autem genus febrium præ aliis fuit in paucissimis: non enim nisi in summè biliosis, neque in his quidem, erant suo genere exquisitæ: quia causa ipsa quæ faciebat, nempe aeris intemperies, erat hic morbo contraria, frigida cum esset & humida. Quamquam accidens faceret, tamen quia per se resistebat, non poterat exquisitè ardentes generare. Neque quidem poterat, si diutius temperies durasset, non corpora hominum, omnia ferè, in frigidos & humidos affectus permutare: atque adeo mirum, nisi sequenti anno fuerunt tales morbi multi. Proprium enim est his, quæ ex accidenti quæpiam faciunt, recidere tandem in id quod est per se. Causa ergo hæc, meritò non valuit ardentes exquisitasque facere, tamè tertianas exquisitas valuit, quia hæc eiuſdem generis sunt cum ardentibus, tamen ex minori causa fiunt. Itaque causa meritò fecit plures tertianas, & magis exquisitas, & magis laboriosas suo genere, quam ardentes. Non enim profecto satius fuit ardentibus quam tertianis laborare, sed erant hæc exquisitæ & breues, laboriosæ vero vt solent: haud enim scio an febris aliqua laboriosior quam tertiana sit, quæ tamen potior est, quia breuior & intermittens, & tutior. Diurnas & nocturnas quotidianas intelligit Hippoc. Cum dicit semitertianæ, exquisitæ, quartanæ, nomine exquisi-

fitarum tertianas intelligit. Neque verò solùm dicit, ardentem non fuisse vehementes, tertianas verò fuisse exquisitas, sed etiam docet illud ex signis, quæ ardentibus non accidebant, & ex tertianarum constitutione. Differens de febre ardente laborantibus, dicit, minimè ægotantium hi laborabant: neque enim sanguis his fluebat, nisi parùm admodum, & paucis, neque delirabant: alia autem omnia tolerabilia. Intelligit autem alia omnia, quæ sunt signa pathomonica ardentis febris, sitim scilicet & ariditatem & ardorem, nimirum cuiusque morbi magnitudo, cognoscitur ex magnitudine priorum symptomatum, & ex quibusdã superuenientibus: quæ scilicet, morbi magno iam facto, superuenire solent, velut in febre ardente, cum est magna ardor, ariditas & sitis, magna sunt, & vix tolerabilia: superueniunt autè fluxus sanguinis de naribus & deliria. Cum ergo hæc non adessent, & propria accidentia essent mediocria, constat ardentem haud multum creuisse. porro tertianas exquisitas fuisse, ex earum constitutione constat. Nam tales, vt in aphorismo dicitur, septem periodis iudicantur. Crescebant verò vsque ad summam vigorem intra quartum paroxysmum, iudicabantur integrè intra septimum. Ardentes verò neque intra quatuordecimum, qui acutorum solet esse finis, neque perfectè iudicantur, sed decimo septimo die cum intermittentibus commutabantur: hoc enim significat, dicens, fiebat his iudicium cum intermittentibus, neque mirum: tempus enim frigidum ineptum est ad perfectas solutiones, & alioqui morbi biliosi non exquisiti, semper sunt difficilis iudicij. Quod dicit bono admodum ordine, nihil aliud est, quàm multis eodem modo euenire: videlicet in multis eodem modo eueniebat, vt causus in intermittente abiret, in multam etiam tertianam septimo periodo deficebat perfectè, neque reuertebantur. Hoc enim est perfectè iudicari: integrè & tuto iudicari, vt morbus finiatur omninò, & non redeat. Quartanæ febres plerisque fiunt post alios morbos aliis febribus primò factis erraticis, deinde quartanis, vt in prognostico dicitur. Multis tamè fieri etiam solent à principio, nunquam errantes à propria figura. Vtrumque multis accidisse hac tempestate dicit: longas autem dicit fuisse vt solent, & adhuc longiores: quia, vt dictum est, æstate iam & autumno fiunt, quæ modò narratur, autumnales verò quartanas esse longas, in aphorismo dicitur. Accedebat porro totius anni frigida constitutio. Addit quotidianam etiam & nocturnam. Nocturnas vocat, quæ singulis noctibus fiunt, vt sint quotidianarum species. Et erroneam (inquit) multis nimirum variis excrementis abundabant homines, & multis etiam, ac proinde multo tempore durabant, cum erectis, tum etiam decumbentibus. Explicans deinde quam multo tempore durauerint, dicit: Plurimis sub pleiades & vsque ad hyemem, hoc est, toto autumno, & vsque ad bonam partem hyemis productæ sunt: constat verò hunc autumnum & hanc hyemem, non fuisse ea tempora, à quibus narratio incipit, quæ dixerat fuisse frigida & humida, sed sequentis anni.

Conuulsiones autem multis, magis autè pueris, & à principio febricitabant, & in febribus fiebant conuulsiones. Diurna autem pluri-

mis horum, innoxia autem, nisi iis qui ex aliis omnibus pernitiòse habebant.

¶ Conuulsiones habet verisimile est ex repletionem esse, & fieri redundantibus præ humiditate temporis succis, & nervis frigore læsis. Neque enim quæ in febribus fiunt statim censendæ sunt ex inanitione fieri, sed quæ post febres admodum ardentes, hominibus iam marcescentibus. Huiusmodi verò non erant tales. Sed succis pituitosis, quos temperies anni congeri fecerat, à febrili calore liquatis, & fufis, conuulsiones ex repletionem oriebantur. Nihilominus has quoque in febribus fieri, deterius erat, quam si in conuulsionibus febres fierent, vt in aphorismo idem est actor. Nam febris conuulsioni succedens, ipsam solueret, conuulsio verò non potest soluere febrem. Et præterea graue est conuulsionem in febre ipsa fieri posse, à qua, si facta prius esset, solueretur. Tamen neque hoc erat lethale, nisi in quibus alia etiam erant lethalia. Diximus enim in commentatione prognostici, quantum referat, quodcumque signum appareat, considerare, vt reliqua annuant aut renuant. Vix enim vllum adeo pernitosum est, ex quo non aliquis conualuerit, vixque vllum adeo salutare cum quo non aliquis interierit. Et omninò nullum adeo inale, vt sit mortis fati firmum, neque adeo bonum, vt salutis, si alia omnia renuant. Nihilominus quodcumque signum appareat, quod valde inale sit, etsi ex aliis videatur homo esse salubriter affectus, inale magnum timere debet (non enim sine causa fit) quod in conualuituro quid aliud sit, quam morbi diurnitas, & difficilis iudicatio? Meritò ergo erant hæc diurna & innoxia, iis qui ex aliis signis videbantur non esse lethaler affecti.

Continuè autem omninò & nihil intermittentes, ingrauescentes autem omnibus modo tertiano, vno die subsidentes, alio ingrauescentes, vehementissima omnium que tunc fiebant, & longissima, & tum maximis doloribus fientes: leuiter incipientes, per totum semper crescentes, & ingrauescentes diebus decretoriis, & agentes in malum. Parùm subsidentes, & citò rursus ex remissione violentius ingrauescentes in decretoriis plerumque, peiores facti, rigores autem omnibus sine ordine & erraticè fiebant: paucissimi autem & minimi his, sed in aliis febribus maiores. Sudores multi: his autem paucissimi subleuantur nihil, sed contra læsiones afferentes, refrigeratio multa extremorum his, & vix recalescebant. Neque dormiebant quidem omninò, præcipuè hi, & rursus comatosi. Alii autem omnibus turbata, & male. His autem valde pessime.

¶ Cum hæc omnes febrium differentias, quæ illo anno fuerat, velut in quendam cumulum congerisset, nunc seorsum describit febres quasdam, quæ tunc fuerunt grauissimæ. Hæc verò fuerunt semitertianæ: Nam omninò non intermittentes, & vno die ingrauescentes, non nisi ardentes, vel semitertianæ esse poterant: Ardentes verò antea dixit

fuisse minime graues. Quas ergo modo dicit grauissimas fuisse semitertianæ fuerunt. Et meritò quidem semitertianæ, fuerunt vehementissimæ, & longissimæ, cum ab eodem auctore dicatur alibi tales esse solere. Quædam eorum accidentium, quæ hæc dicuntur, pertinent ad propriam figuram morbi, quædam ad periculum & magnitudinem, quædam ad vtrumque. Ad propriam figuram illa, nihil intermittentes, ingrauescentes omnibus modo tertiano, vno die subsidentes, alio ingrauescentes & illud, parùm subsidentes, & citò rursus & remissionem violentius ingrauescentes: & illud, rigores omnibus sine ordine & erraticè fiebat, paucissimi autem & minimi his, sed aliis febribus minores. Ad periculum, illa ingrauescentes diebus decretoriis & agentes in malum: & rursus, in decretoriis plerumque diebus peiores facti: & illud, sudores multi, hi autem paucissimi, subleuantur nihil, sed contra læsiones afferentes: & illud, alii turbata & male, his autem valde pessimæ. Ad vtrumque illa longissimè & cum maximis doloribus fientes leniter incipientes, per totum semper crescentes: & illud, refrigeratio multa extremorum his, & vix recalescebant, neque dormiebant quidem omninò, præcipuè hi, & rursus comatosi. Nam figura semitertianæ, eius quam solam Galenus semitertianam vocari vult, est, vt nihil intermittant, sed continuæ sint, & ingrauescant modo tertiano, vno die subsidentes, quo scilicet die vnica exacerbatio est solius quotidianæ febris, alio ingrauescentes, quo scilicet est exacerbatio duplex, quotidianæ & tertianæ. Quare frequenter videtur subsidentes, & citò (sequenti enim die) rursus ex remissi, ne ingrauescentes violentius, quam die superiori, accedente duplici accessione & violentius quàm nudius tertius, cum morbus tendit in summum vigorem. Accidunt illis rigores sine ordine multi, hoc est, non vno quodam ordine quotidiano, aut tertiano, sed videntur sine ordine omninò fieri, ob complicationem duarum febrium, acciditque hodie vnus, cras duo, vt nullus videatur esse ordo. Quinetiam præter hos, incidunt intempestiuè quibusdam horis sine ordine rigores ob varium motum, quem facit succorum contraria natura. Rigores autem his non sunt magni, quales qui propriè rigores appellari solent, sed minimi, quales qui horrores vocantur. Rigores ergo veri his paucissimi: sed qui erant, minimi erant, horrores nempe: in aliis aut febribus maiores rigores erant, putà in exquisitis tertianis. Hæc ergo solam figuram semitertianarum significat. Illa verò figuram simul & grauitatè. Longissimas & cum maximis doloribus fientes. Nam familiare est semitertianis esse vehementes, & cum maximis doloribus, acutas simulque longas. Vt ipse Hippoc. hoc ipso lib. dicit his verbis. In febre, quam semitertianam vocat, cum morbi eueniunt acuti, tum præter ceteras, hæc est lethalis, & tabidi, & quæcumque alia longiora mala ægotant, in hac maximè ægotant. Verum quam hoc familiare est semitertianis, non tamen æquè omnibus, sed maximis, quales eò tempore grassatae sunt. Familiare etiam est semitertianis incipere leniter, vt non statim prodant suam acutiem: deinde vehementiores semper fiunt, quam fore in principio videbantur, tum quanto vehementiores per se sunt, tanto hoc habent magis, vt vehementiores fiant: Refrigeratio etiam multa vix recales-

scens quæ his inerat, familiaris est semitertianis: quia multos habent rigores, ex his autem ob multam pituitam non facile recalescunt. Hi autem recalescebant vix, quia semitertianæ erant graues. Neq; quidem hic dicit illam refrigerationem extremorum quæ lypiriath febre, aut extremam calidi extinctionem significat (ex hac enim non recalescunt) sed eam quæ per horrores longos & multos eueniebat. Vbi nos legimus, neq; dormiebant quidem omnino, præcipue hi, in quibusdam codicibus est, *ὅτι ἀγρυπνοὶ τὸ σάουλον μάλιστα ἔσσι*, id est, neque vigilabant omnino, præcipue hi: tamen legendum esse *ὅτι ὕπνοι τὸ σάουλον*, id est, non dormiebant omnino, verba mox sequentiâ palam faciunt. Ad dicit enim & rursus comatosi. Hoc quoq; signum, figuræ morbi & magnitudinis est. Nimirum semitertiana vno die solet afferre peruigilium commotabile, alio soporem commota pituita: quin & in ipsius tertianæ initio & inuasionem nimius somnus fit, effumante cum bile pituita & soluto horrore succedit peruigilium. Tamen tunc hæc contraria maximè fiit cum vtriusq; succi magna signa sunt, & proinde magna semitertiana. Illa significant solum febrium periculum, ingrauescetes diebus decretorijs, & agentes in malum. Nam diebus decretorijs ingrauescere, malum signum est. Illis enim diebus mouetur humor, & congregatur cum facultate morbus: illis ergo videri facultatem obrui, periculofum: maximè cum in morbis salutaribus magnam vim soleat facultas comparare iuuata cæli aspectu, qui facultati solet esse faustus. Quibus ergo diebus solet facultas vincere, debilitatis insignia accidentia, sentiri pessimum est: vt merito illud, quasi insigne quoddam periculi signum, bis dixerit Hippoc. repetens his verbis: In decretorijs plerumq; diebus peiores facti. Illud etiam est periculi signum, sudores qui in omnibus febribus illo anno erant multi, in illis fuisse minimos quantitate: itaq; fuisse in his multos, sed exiguos, nihil conferentes, sed contra ledentes. Nam euacuationes omnes tentatæ, cuiusmodi crebræ & exiguæ, debilitatem facultatis indicant, decretoria autem omnia quæ nihil conferunt, ac multo magis quæ lædunt, aut mortem aut difficilem iudicationem significare, ipsemet dicit. Illud quoq; haud exiguum periculum iudicabat, aluos, quæ illo anno turbatæ & malæ, illis fuisse valde pessimas. Sunt enim valde pessimæ alui: cum excretiones fiunt, quales in aphorismo & prognostico, dicuntur esse, nigra, liuidæ, cruentæ, biliosæ, sinceræ, foetidæ, pingues, & variegatæ. Erant igitur illæ febres, semitertianæ, magnæ, & periculosa.

Vrina plurimis horum, aut tenues & cruda & decolores, & post tempus parum concocta iudicatorie, aut crassitudinem non habentes, perturbata autem, nihil consistentes, neq; subsidentes, neque coctæ, aut pauca & mala subsidentes: pessima autem hæc omnia.

¶ Neque hæc vrinæ differentia pertinebant ad speciem morbi, sed magnitudinem & periculum indicabant. Pessimæ enim vrinarum differentia hæc omnes. Erant quibusdam crudæ, tenues, & decolores (hæ sunt aquosæ, siue albæ & perspicuæ alijs locis appellatæ) quæ quidem ex tanta crudita-

te procedunt, vt neq; præsentis neq; futuræ concoctionis signum quodpiam præ se ferant: & illæ quidem non solum tales apparebāt in initio febrium, sed post tempus quoq; id est procedente tempore; parum comparabant concoctionis signa, decretorie: hoc est, parum recipiebāt eas mutationes, quæ solent vrinæ recipere, morbo eunte in iudicationem. Alijs erant vrinæ, crassitudinem veram non habentes (vera crassities est quæ concoctione comparatur) quæ tamen videbantur crassæ, quia perturbatæ erant, & nihil consistebant, neq; subsidebant. Intellige hic quoque, post tempus: hoc est, cum à principio apparerent perturbatæ, tales multo tempore perseverabant, neq; procedente tempore consistebant, siue conulescebant ab illa perturbatione, neq; subsidebant: hoc est, neq; separabatur in illis quidquam quod subsideret, neq; coquebantur. Quod quidem multos & cocti difficiles succos significabat, quia nunquam subsidebat in illis quidquam, aut subsidebant pauca & mala. Pauca quidem subsidere, cum tenuitate, cruditatem significat, cum crassitie nimia, cruditatē etiam & obstructionem. Ita enim fieri cum grumosa & pauca minguntur, docuit Gal. Malæ subsidentia multæ sunt, quæcunq; scilicet nigra aut liuidæ, aut grauitè foetentes, quæ quidem ob malam putredinem, aut vitionem fiunt. Vbi nos legimus crassitudinem quidem non habentes, in aliquibus codicibus legitur: *ὡχρὸν μίχρον*, id est, crassitudinem quidem habentes, quibus verbis idem sensus fit. Nimirum dicit, crassitudinem quidem habentes non veram, sed per perturbationem. Non enim esse veram crassitiem, eam quæ turbatione fit, alijs locis diximus.

Tusses quidem comitabantur febres. Non habeo autem quod scribam lesionem an utilitatem, tussis tunc attulerit.

¶ Hoc accidens fuit in illis febribus assidens, non proprium morbi, neq; superueniens in magno periculo, sed vt solent alia signa, quæ vocantur assidentia. Sed quoniam nõ obfuit manifestè, constat rursus quod nuper diximus, tabes illo anno factas esse non ob pulmonum vlcera, sed aliter marcescentibus corporibus.

Diuturna ergo & molesta, & omnino sine ordine, & erraticæ & sine iudicatione, plurima horum perseverabant fieri, & omnino lethaliter habentibus, & iis qui non. Si enim quosdam ipsorum parum reliquerant, rursus citò reuertebantur. Est autem quibus iudicabantur ipsorum paucis, quibus celerrimè fiebat, circa octogesimum existentibus. Et horum quibusdam reuertebantur, vt multi illorum adhuc per hyemem agrotarent. Plurimis autem sine iudicatione deficiebant. Similiter autē hæc accidebant iis, qui superstites manserunt, & qui non.

¶ Omnia dicta accidentia perseverabant fieri diuturna, molesta, & sine ordine, & sine iudicatione, id est, sine solutione. Quod est, erant longa, molesta, erraticæ, & vix vnquam finiebatur. Quod ob multitudinem, contumaciam & varietatem succorum;

rum, fiebat. Fiebat autem id & in iis, qui omnino lethaliter habebant, & in iis qui non. Habere autem lethaliter aut non, siquidem hæc communia erant vtriusque, ex alijs accidentibus omnibus agnosendum erat. Quibus multorum & contumacium & multiplicium succorum notæ sunt, si ex alijs signis videantur esse salubriter affecti, liberantur, & superstites fiunt, nõ tamen citò neque cum bonâ iudicatione, sed post multum tempus, & cum paulatina solutione, aut permultas recidivas: si non sunt salubriter affecti, tamē facultas non fit admodum debilis, moriuntur lentè & post longum tempus: si facultas admodum debilis fit, moriuntur breviter. Illo anno, vtriusque & salubriter & lethaliter affectis, fuerunt succi multi, varij & contumaces: vires verò, quæ longo tempore morbum ferre possent. Proinde qui superstites manserunt, per multas recidivas euaserunt, & qui mortui sunt, multo tempore prius agrotauerunt. Quibusdam tamen, quibus scilicet hæc minus inerant, iudicati sunt, qui celerrimè octoginta diebus: & horum etiam, quæ octoginta diebus iudicabantur, quibusdam reuertebatur, ita vt multi illorum per hyemem agrotarent. Ex hoc loco rursus fit manifestum, quod antea diximus, febres, quæ descriptæ sunt, non incepisse autumno & sub hyemem, sed ætatis parte vltima. Quandoquidem durare potuerunt quibusdam octoginta dies, antequam hyems fieret.

Cum autem multa quodam fieret iudicationis difficultas, & varia, ex morbis, & maximum signum & pessimum in fine superueniebat plurimis, fastidire cibos omnes, præcipue autem hos, quibus & alia omnia lethaliter habebant. Sitientes non admodum intempestiuè erat in his febribus: cum fierent autem longa tempora, & dolores multi, & praua colliquatio, in his abscessus fiebant, aut maiores quam vt ferre possent, aut minores quam vt prodesse, sed celeriter recurrerent, & in peius courgerent. Erant autem, quæ his fiebant dysenteria & tenesmi & hyenteria, & profluuia, quibusdam autem & hydropes, cum his & sine his. Quodcunque autem horum violenter fiebat, celeriter corrumpebat, aut rursus nihil proderat. Exanthemata parua, & non pro dignitate excretionis morborum, & citò rursus euanescentia: aut post aures œdemata, quæ non soluebantur, & nihil significabant, quibusdam in articulos, præcipue autem secundum coxam. Paucis decretorie deficientia, & citò rursus inualescentia, in habitum qui à principio.

¶ Acrisia, siue iudicationis difficultas, multa & varia, contigit, quia omnes difficulter iudicabatur, non tamen eodem modo: sed quidam per multas recidivas: quidam per solutiones paulatinas: quidam per abscessus, at qui abscessus erant varij. Nam quidam per decubitus humorum in vias euacuationum, vt quibus dysenteria, lienteria, profluuia & tenesmi: quidam in alios morbos permutationes (has enim etiam vocare Hippocrates solèt ab-

cessus) vt quibus hydropes, qui nonnullis acciderunt cum his, hoc est, cum fluxionibus è ventre; nonnunquam sine his: quidam erant abscessus in quâdam partes, vt quibus tumores (omnes enim tumores vocat Hippocrates œdemata) post aures & ad articulos, & ad coxam, & exanthemata. Illis itaque omnibus, qui ita laborabāt, dicit fuisse multam & variam acrisiam: iis autem qui lethaliter erant affecti fuisse signum superueniens maximè pessimum, inappetentiam omnium ciborum. Neque profectò immeritò erat hoc grauissimum, nam signum malignæ cacochymia erat, & præterea mala causa: quia per morbos longos cibum non capere, perniciosum est. Dicit tamen non admodum siccitulosos fuisse. Siquidem omnino nihil sitissent cum tanta febre, malum esset signum, verum non negat sitisse, sed admodum intempestiuè. Illud autem multa humiditas illius anni fecit. Porro dicit, Cum fierent longa tempora, & dolores multi, & inulta colliquatio. Nimirum antea dixerat, Quibus fluxiones illæ multæ per ventre, & vrinæ vias cum dolore fiebant, colliquationem & tabem accidisse, idq; quibusdam sine febre, quibusdam cum febre. Hoc ergo dicit modo, per illas febres quibusdam euenisse. In his, dicit, fiebant abscessus. intelligit verò hic, abscessus nomine, omnes permutationes, aut decubitus succorum, siue cum euacuationibus, siue sine illis, vt constat ex enumeratione eorum, quæ acciderunt, dysenteria scilicet, tenesmi, lienteria, profluuia, hydropes, parotides, exanthemata, tumores ad articulos, & ad coxam præcipue. Verum, inquit, abscessus plerisque illo anno fuisse maiores quam vt ferre possent, vel minores quam vt prodesse. Nimirum in nimia succorum redundantia hoc periculi semper est, vt aut nimia euacuatio fiat, cum qua virtus exoluatur, aut imperfecta, & quæ ad expurgationem corporis nõ sit satis. Vt vel hac sola causa, si secundum artem fieri potest, curandum sit, vt cum multa subest in corpore copia, minuatur. Hydrops post alios morbos fit, aut hepate debilitato ipsa intemperie, aut morbi materia irruente in hypochondria, & abscedente in regionem ventris. Exanthemata illa parua, quæ acciderunt, verisimile est fuisse, quæ variolas & morbillos vocamus. Quamquæ enim nomine exanthematum Græcis omnes maculæ, aut pustulæ, aut papulæ in cute significantur, sed hæc malignè putrescentibus succis fieri solent, in pueris præcipue, quos ex his exanthematis illo anno mortuos fuisse dicit mox. Verisimile est ergo pueros, qui semitertianis laborauerat: in quibus pituita præualuerat, variolis: in quibus bilis, morbillis laborasse. Ea autem, pessimum est, pigre & parum exire, & rursus euanescere. Tumores post aures dicit factos, qui non soluebantur, quia ex crassis succis erant, & nihil significabant, hoc est, ex quibus neque melius, neque deterius habebant, velut ex tussi dixerat, abscessus in articulos solere fieri, quia laxæ partes sunt, & in coxam præcipue, vt in articulum maximum, dictum in aphorismis est. Paucis quibusdam deficiebant tubercula decretorie, hoc est, soluebantur, tamen citò rursus (ita vt fit in iis, quæ sunt difficilis iudicationis) inualescentia, redibant in habitum priorem.

Moriebantur autem ex omnibus quidem;

plurimi autem ex his pueri iam ablactati, & maiores, octennes & decennes, & usque ad pubertatem. Fiebant autem his hæc, non sine prius scriptis. Priora autem multis sine his. Solùm autem vtile & maximum signorum, quæ facta sunt, & multos liberavit constitutos in maximis periculis, quibus in stranguriam conuertebatur, & in hoc abscessus fiebant. accidit autem & plurimis stranguria, ætatibus his maximè. Fiebat autem & multis aliorum non decumbentibus, & in morbis, celeris autem & magna quedam mutatio omnium his fiebat. Ventres enim etsi esse contingeret humidus, malo more citò sistebantur. Cibosque omnes iocundè capiebant: febresque mites post hæc. Stranguria autem his diuturna & laboriosa erat. Urina autem his erat multa, crassa, varia & rubra, & mixta pure, cum dolore. Superstites autem fuerunt omnes hi, neque quemquam horum mortuum noui.

¶ Ex abscessibus omnibus moriebantur multi, plurimi autem pueri. Ex exanthematis enim his multos pueros verisimile est, mortuos esse: quia habebant pueri cum illa morbi specie analogiam (familiaria enim sunt illa exanthemata pueris) & cù anni constitutione, quæ erat humida vt & puerilis ætas, vsque ad pubertatem. Multi ergo pueri exanthemata illa habuerint. Quæ cum illo anno lethalia fuerint, quia erant pauca, & citò euanescentia, multi pueri ex illis mortui sint. Præterea cùm causa eadem esset omnibus, putà aeris temperies, pueros magis ægrotare fecerit, quàm aliarum ætatum homines, paucisque aliorum eo morbo correpti sint, paucissimi verò æqualiter: fiebant autem, inquit, his hæc non sine prius scriptis: id est, exanthemata fiebant pueris, non sine fluxionibus per ventrem, & dysenteria. Priora autem, hoc est, illæ fluxiones, multis, sine exanthematis. Certè nihil est magis obseruatum, neque magis rationi consonum, quàm variolis lethalibus accedere malignas deiectiones, & dysenterias, reconditis scilicet malignis excrementis in visceribus, & exeuntibus per intestina, quæ debent in cutem emergere. Quò fit, vt & anxietates magnas ita affecti sentiant, & deliquia animi ob magnam succorum qualitatem. Quare exulcerant intestina, faciuntque dysenterias lethales, quales ex bile atra solent fieri. Verùm cùm omnes, quos dictæ semitertianæ exercuerant, grauiter affecti essent, solùm illud fuit vtile, & maximum signum, eorum quæ facta sunt, & quod multos liberavit, in stranguriam malum verti. Hoc enim tempore fiebat stranguria, vt antea etiam dixerat, non per passionem propriam instrumentorum urinae, sed toto corpore per eas vias sua excrementa emittente. Accidit ergo tunc multos hac ratione liberati, per purgatis corporibus per urinam. Quare erat utilis ea excretio, quibus accidebat, & maximum signum sanitatis. Atque adeò non eo tempore solùm ita contigit, sed sæpissimè aliàs febricitantes, solent hac euacuatione iuari magno perè, vt vix sciam, an aliqua euacuatio sit ad eradicandum mala venarum tam idonea. Neque id immeritò: quia renes de ipsissima vena, omnium ma-

A xima, quæ ex hepate oritur, fugunt. Accidit autem stranguria illa salutaris multis, maximè autem his ætatibus, de quibus nuper dixerat, pueris scilicet. Nam verisimile est contigisse quod semper solet, vt pueri ex grauissimis malis, & periculosissimis, crebrius euaderent, quàm alij homines. Res est in raculo similis, è quantis desperationibus soleant pueri euadere. Quod fit, quia habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas: nempe commutatricem & expultricem. Nulla autem alia ratio pellendi morbum est, quàm commutando, aut pellendo materiam. Ergo hoc quoque anno plures pueri conualuerunt, cumque omnes ferè, qui liberati sunt, stillicidio urinae sint liberati, constat plures pueros stillidium urinae habuisse. Nam etsi plurimi eorum, qui ex exanthematis mortui sunt, fuerint pueri, tamen fieri potuit, vt ex febribus sine exanthematis plurimi pueri cum stillicidio liberati sint. Fiebat (addit) & multis aliorum, & non decumbentibus, & in morbis. Hoc nihil est aliud, quàm quod antea dixerat, & nunc obiter repetit: puta stranguriam accidisse multis cum febre, & multis sine febre. Quod qua causa contigerit, suprà quoque dictum est, sed qua causa vtile fuerit adeò stillidium urinae illo anno, partim à me est dictum nuperrimè, partim ex iis quæ Hippocrates narrat, intelligitur. Omnium enim dicit fieri consueuisse per illos morbos celerem & magnam mutationem. Nam si venter incipiebat fluere, malo modo citò sistebatur. Malo modo dicit, quasi intempestiuè, & antequàm corpus expurgatum satis esset. Quare fiebat vt cibos tunc iocundè caperent, & febres mitiores fierent, tamen reuertentur, & vt dictum est, celeris & magna mutatio, rursus fieret in priorem habitum. Stranguria autem erat diuturna & laboriosa. Atqui quia diuturna, erat bona causa: expurgabat enim plene corpus, quia laboriosa, erat bonum signum, euacuari enim praua significabat. Igitur quòd diuturna erat & laboriosa, multum, idque malum, euacuabatur. Quare meritò, plusquam alia quæpiam euacuatio, contulit. Urinae autem erant his, qui ita mixtu expurgabantur, multæ crassæ & variæ, & rubræ, & purè mixtæ. Multa quidem vrina singulo mixtu esse non poterat per stranguriam, verùm poterat esse non omninò pauca, & mixtu crebro fiebat, vt multa vrina emitteretur. Crassæ autem erant & variæ urinae, quia varij & crassi fucci expurgabantur: rubræ, quia multum sanguinis crudi mittebatur: purè mixtæ, quia ex vlcere, quod corrosione ipsa faciebat vrina, aliquid puris corradebat, exhibatque cum exiguo quodam pure. Quod vt significaret, dixit Hippocrates *vulsiua*, id est, pure mixta. Omnes ergo, quibus hoc urinae profluuium accidit, superstites manserunt: quia perpurcati sunt.

Quæcunque autem sine periculo, concoctiones vndequaue exeuntium omnes, tempestiuas, aut bonas, & decretorios abscessus considerare.

¶ Hactenus semper egit Hippocrates historicum, narrans solùm quæ illis annis acta sunt. Nunc obiter diuertit ad præcepta, agitque, per quasdam huius operis particulas, præceptorem (quanquam profectò

profectò hoc non admodum pertinet ad institutum) tamen accepta occasione ex iis, quæ narrauit ægrotis contigisse, scribit quasdam sententias partim pertinentes ad prognosticam, partim ad curatiuam. Illa verba: Quæcunque sine periculo sunt, in quibusdam codicibus leguntur adiuncta superioribus: mihi verò multò aptius videntur cum frequentibus congruere. Nimirum, inquit, quæcunque sine periculo sunt vt agnoscas, considerare debes concoctiones vndequaue prodeuntium, & abscessus. Nam quæ sine periculo sunt, hæc habet, omnium excrementorum vndequaue prodeuntium, velut deiectionum & urinae & sputi (omnia enim considerari per febres debent, & nihil negligi) concoctiones bonas, id est, bona concoctionis signa, vera, non fucata, neque fallacia, & tempestiuas, hoc est, suo tempore apparentes, & secundum temporis rationem perseuerantes, non inæquales, aut intempestiuè euanescentes. Habent præterea abscessus decretorios bonos. Vocat abscessus decretorios, euacuationes omnes, aut permutatio-nes, aut decubitus succorum in quasdam partes. Habent ergo quæ sine periculo sunt mala, euacuationes, aut abscessus bonos. Euacuationes bonæ sunt, quæ per regionem conuenientè, & quæ morbo sunt accommodatæ, & quæ cum conferentia & tolerantia aguntur. Abscessus boni, qui in ignobiles, & humiles, & externas partes fiunt, potius quàm qui in contrarias. Cùm ergo in morbo concoctionis signa tempestiuè apparent, & secundum rationem perseuerat, & mutationes tempestiuas in melius recipiunt, secundum morbi constitutionem, & si quæ euacuationes; aut qui abscessus fiunt, vt oportet fiunt, sine periculo homo est.

Concoctiones celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem significant.

¶ Quantò citius apparent concoctionis signa, tantò breuiorem futurum esse morbum agnosci-mus, quod in Aphorismis etiam docuit Hippocrates, dicens: Et ex iis, quæ mox apparent, velut in pleuriticis sputum si mox apparet post principium, con-trahit: si autem postea appareat, producit, & urinae deiectiones, & sudores. Causam illo loco reddidimus. Securitatem etiam salubrem indicant. Est verò duplex securitas salutaris. Dicimus enim securum esse morbum, promittentes fore, vt sanus euadat homo. Dicimus etiam sanitatem, quam comparabit, fore securam, dicentes non habiturum hominem recidiuam. Vtramque securitatem significant signa concoctionis, salutem certè, vsque adeò vt Galenus dicat, cum signis concoctionis nò posse hominem mori, nisi quidpiam in victu, aut curatione peccetur, aut nouus morbus succrescat, (atqui ego quoque ita censo, si perfectæ concoctionis signa sint) securitatem quoque secundam significat, cùm sunt bona & tempestiuas. Nam cùm apparent non multò post morbi initium signa concoctionis, & nunquam amplius euanescent, sed mutantur in melius semper, secundum rationem, per dies contemplatione dignos, maxima spes est fore iudicationem optimam, & tutam, & sine recidiuis, perfectam.

Cruda autem & incocta, & in malos absces-

sus conuersa, aut acrisias, aut labores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorundem recidiuas. Quod autem horum magis erit, ex aliis considerandum.

¶ Cruda maius quiddam significat, quàm nomen incocta. Cruda enim sunt, quæ omninò talia sunt, & cocta nullatenus: incocta verò vocat, quæ segniter coquantur, & si non nihil incipiant. Crudas urinas significabat paulò antè, dicens: Crudæ urinae, tenues & decolorées: incoctas autem, addens, & post tempus parum concoctas. Contraria ergo sunt duo hæc, cruda & incocta, illis duobus, concoctiones bonæ & tempestiuas. Iam verò mali abscessus contrarij sunt iis, quos vocabat decretorios: malæ scilicet euacuationes; quia non sunt per conuenientes regiones, aut nò sunt morbo accommodatæ, ac proinde aut statim virtutem deiiciunt, aut rursus nihil profunt, vt illis ægrotis, ea tempestatè, quam describit, accidisse dixit, vel abscessus in quasdam partes noxij, quia in internas; aut nobiles, aut maiores, quàm vt ferri possint, aut minores, quàm vt profint. Igitur si concoctiones bonæ & tempestiuas, & decretorij abscessus, significant celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem, cruda & incocta, & mali abscessus, significant celeritati, diuturnitas, & iudicio acrisia, hoc est, iniudicatio: quam declaratum est à me antea, esse difficile iudicium, aut solutionem sine iudicio. In difficultate iudicij sunt dolores. Securitati salubri contraria sunt, mors & recidiua: siquidem dictum antea est, duplicem securitatem illo nomine significari. Ergo is, cui hæc aderunt, aut morietur, aut cùm difficili iudicatione, vel acrisia, vix tandem euadet. Vtrum horum futurum sit, ex aliis considerandum. Quod & in Prognostico ipse Hippocrates fusiùs docuit. Nimirum si hæc adsint, & salubriter affectus homo sit, euadet longo tempore, sin lethaliter, morietur. Esse salubriter aut lethaliter affectum, cognosces, consideratis aliis omnibus signis salutis aut mortis, in quibus ea, quæ constantiam aut languorem vitalis facultatis indicant, tenent primas.

Præterita discito, præsentia cognoscito, prædicto futura. Hæc meditator.

¶ Ad Medicum pertinere arte prognostica vti; circa præsentia, præterita & futura, in initio Prognostici libri dixit: Rectè autem dicit modò, vt hæc magnoperè commendat, hæc meditator. Non quidem quòd hæc meditari solùm debeat Medicus, non etiam exercere, sed quòd nulla ratio discendi quidpiam, præstantior sit meditatione. Non enim ea, quæ legimus solùm, aut audimus, sed quæ multum & diu meditamus, optimè calleamus. Quare quæ magni momenti in artis operibus futura esse scimus, non vt cunquē legere, sed meditari etiam debemus.

Exercere in hoc circa morbos vt profis, aut non noceas.

¶ Non est leue, quod hic præcipitur, sed magnum prudentiæ præceptum. Cùm curamus, mul-

ta occurrunt dubia & ambigua, id quod assidue altercatione Medicorum, nunc de morbi essentia, nunc de causa, nunc de occasione vtendi aliquo auxilio, aperte indicant. Non enim solum altercari contingit imperitos & proteruos, sed doctos etiam & probos, non raro. Atqui nos ipsi nobiscum nonnunquam altercamur, videntes quaedam signa, quae in hanc quaedam, quae in illam sententiam trahunt, vt res quidem sit dubitatione plena. Tunc temporis quid agendum sit, Hippocrates docet. Agendum quidem erit iuxta coniecturam, quae videtur probabilior: non ita tamen, vt si coniectura nos fefellerit, salutem hominis luserimus, multum laedentes, sed caute incipientes a leui aliquo auxilio, vt si res ita tentata minus bene videatur cedere, liceat consilium mutare, quin multum laeserimus. Denique ita operari, vt prosis, aut si non profueris, non noceas tamen, aut quam minimum fieri possit, noceas.

Arx ex tribus constat: Morbus, Aegrotus, Medicus minister artis. Aduersari morbo aegrotum cum Medico oportet.

¶ Cum tria haec sint in omni curatione, morbus, aegrotus & Medicus, qui est minister artis, quia exequitur quae iuuat ars: aegrotus & Medicus debent conspirare aduersus morbum. Quia, vt alio loco dicitur, non solum oportet Medicum praestare se facientem, quae expedit, sed & aegrotum. Fiet hoc aegrotum iuuante Medicum, & Medico aegrotum: contrarium fieri possit aegrotum conspirante cum morbo contra Medicum, aut Medico cum morbo contra aegrotum. Aegrotus iuuat Medicum, cum ei paret vt oportet: contra, cum non paret, sed contraria prorsum facit, iis quae iuuat Medicus, conspirat cum morbo contra Medicum. Medicus iuuat aegrotum, cum bene vitur sua arte, contraria praestans morbo, & naturae similia: si vero male vitur, praestans morbo similia, aut naturae contraria, conspirat cum morbo contra miserum aegrotum.

Dolores circa caput, & ceruicem, & grauitas, cum febris, & sine febris. Phrenitici quidem conuulsiones. Sed & viridia vomunt, & quidam horum celeriter moriuntur.

¶ Nunc redit ad abscessus. Cum enim dixisset paulo antea, considerandos abscessus bonos, aut malos, nunc quorundam abscessuum, qui cuidam passionis generi solent succedere, mentionem facit: velut quaedam abscessuum bonorum & malorum exempla proferens. Proinde duos bonos abscessus refert in primis, deinde duos alios malos. Volens autem dicere quae soleant succedere dolori grauant, capitis & ceruicis, dicit, velut propositio quadam vtens, eum dolorem solere cum febre, aut sine febre fieri: eum vero, qui per morbos acutos fit, in quibus sequentes abscessus fiunt, constat cum febre esse. In hoc genere sunt phrenetici: nam tametsi cum iam delirant, non solent grauitatem capitis sentire: tamen a dolore grauante (repleto nimirum capite) phrenitis incipit. His duo solent superuenire, ambo lethalia, conuulsio & vomitus viridis, conuulsos solere phreniticos mori,

A & omnia ferè signa, quae in illis lethalia sunt, conuulsionem imminentem significare, facile intelliget, qui Prognosticum Hippocratis legerit, & nostra in illud Commentaria. Bilis viridis vomitus, & pessimum signum in eis est, & causa. Signum quidem, quia maxima pessimae bilis redundantia significatur, cum adeo vsta per os regurgitet: causa autem, quia laborante ore ventriculi, multum laeditur per consensum caput. Quod cum alioquin adeo labore, non potest nouam laesionem, sine magno citoque periculo sustinere. Conuelluntur ergo plerumque ex hoc malo, vt ex helleboro, nonnunquam purgari solent. Merito ergo celeriter moriuntur. Nonnulli quidem repente in ipso vomitu, nonnulli vno aut duobus diebus.

In causis autem & aliis febribus, quibus collis dolor, & temporum grauitas, & caligo in oculis, vel hypochondry contentio non cum dolore fit: his sanguis è naribus fluit. Quibus autem grauitas quidem totius capitis, cum morsu autem ventriculi & fastidio sunt, vomunt pituitosa & biliosa: maxima autem ex parte pueris conuulsiones in his maximè: mulieribus autem & haec, & dolores ex vtero: senioribus autem, & quibus iam calidum vincitur, & paraplexia, aut mania, aut priuationes oculorum.

¶ In Prognostico eadem ferè scripta sunt, quae hic, de fluxu sanguinis, & de vomitu. De vomitu quidem his verbis: Si quis per febre non exitialem dixerit caput dolere, aut tenebrosum quiddam ob oculos versari, aut si oris ventriculi dolor in eo extiterit, biliosa vomitio aderit, sin frigus quoque prehenderit, & inferiores hypochondriorum partes frigidae fuerint, adhuc citius vomitus aderit. Si quid vero bibat, esitetque sub hoc tempus, perquam cito deuomet. De sanguinis fluxu dicit haec: Quibus per talem febre dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro oris ventriculi dolore, circa hypochondria, aut sinistra parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectandum est. Magis vero & hic in adolescentibus sanguinis fluxum expectari oportet. Agentibus vero trigessimum annum, aut etiam adultioribus, minus, sed vomitionem in talibus expectari oportet. Ex his locis constat, hic cum dicitur, in causis & aliis febribus, intelligi debere non exitialibus, quia in exitialibus mors potius succedet illis signis, quam fluxus sanguinis, aut vomitus: & vbi dicitur, neque cum dolore, intelligi debere, neque cum inflammatione. Nimirum non quiuis dolor tollit imminentis fluxionis sanguinis signum, sed ille solum qui cum ardore significare possit, contentionem hypochondrii a phlegmone fieri. Signis etiam vomitus addi debent, quae hic omissa, & in Prognostico scripta sunt. Verum ex his non semper fit vomitus, & si omnia adsint, sed quibusdam alij mali abscessus, vt pueris cum haec adsunt, solent conuulsiones accidere irruentibus succis, qui commoti sunt, & non euacuantur in neruos. Nimirum pueris familiarem esse con-

se conuulsionem antea etiam dictum est, & in Aphorismis & Prognostico. Mulieribus vero haec eadem accidunt, & dolores vteri. Quia patienti ori ventriculi citissime consentit vterus: ob vicinam arbitrori & congenerè substantiam, & communem continuitatem per venas & arterias: & quia vtraque pars accipit neruos ex sexto pari eorum, quae oriuntur è capite. Nihil sane magis est experimento compertum, quam laborante vtero, statim pati ventriculum, & nauicare, ac euerti: & cum ventriculus dolet, nisi exiguus admodum dolor sit, vterum etiam paulo post dolere. Vt non inutiliter neque sine ratione soleant mulieres quacumque parte circa totum ventrem doleant, vtero statim prospicere. Solet enim plerumque aut primaria, aut secundaria passione laborare. Seniores vero, qui repletionem habent capitis, quia calidum iam in eis vincitur, non possunt expellere fluxu sanguinis neque vomitu: tentat autem expellere eorum natura: facitque vt abscedat in alteram capitis partem, & patiuntur paraplexiam, aut trudit in oculos, & caecitatem contrahunt: aut sanguis crassus & ater in eorum cerebro detentus perturbat mentem, facitque maniam. Intelligi autem debet hic nomen maniae, de quavis infania, sine febre, dici. Senibus enim verisimilius est melancholias, quam furores fieri.

Tempesta tertia.

In Thaso paulo ante arcturum, & in arcturo aquae multae in borealibus magna. Circa aequinoctium autem & vsque ad pleiadas, aquae austrinae, paruae, paucae. Hyems borealis, squalores, frigidi venti, magna niues. Circa aequinoctium autem frigora maxima, ver boreale, squalores, aquae paucae, frigidae. Circa conuersionem autem aestiualem Solis, aquae paucae, magna frigora, vsque ad canem: post canem autem vsque ad arcturum aestas calida, vstiones magna, & non ex adiectione, sed continentes & fortes. Aqua non fiebat, et estia spirarunt, circa arcturum autem aquae austrinae, vsq; ad aequinoctium verum.

In multis codicibus haec tempesta non est separata à proxima, sed cuiusque quasi sit illius pars: tertia vero incipit ab illis verbis, morbos dignoscimus. Mihi tamen melius videtur hoc loco separare tertiam tempestatem à secunda, & reliqua totius huius primi libri ad hanc tertiam referre. Quia vnicam tempestatem continet totus liber ex hoc loco, eamque longè diuersam à duabus prioribus. Hac tempestate non solum narratur, quid integro anno contigerit, velut in duabus superioribus, sed altera etiam parte sequentis anni. Nimirum narratio incipit vnde prius etiam ab ortu arcturi, & producit vsque ad arcturum sequentis anni, & praeterea vsque ad sequentis ver, vt tota narratio contineat annum, & alteram anni partem. Nam primo arcturo fuerunt aquae in borealibus, & prima hyems fuit borealis & cum squaloribus: sequenti autem arctu-

ro & sequenti hyeme, fuerunt multae aquae austrinae. Primus narrationis annus magna ex parte fuit frigidus & siccus, atque quanquam inaequalitatem magnam quaedam partes attulerunt (nimirum in prima parte autumnii fuerunt multae aquae, & magna, & in tota ferè aestate ingens aestus) tamen totus annus appellatione frigidi & siccus, ob id quod magna ex parte fuit, accipere potest. Sequentis anni pars contraria omnino fuit, calida enim & humida, quia habuit aquas austrinas. Age ergo omnes narrationis partes percurramus. In duas partes diuidit autumnum: primam intelligit, cum dicit paulo ante arcturum, & in arcturo (ea autem est vltimi dies Augusti & primi Septembris vsque ad dimidium ferè) secundam partem autumnii intelligit, dicens: Circa aequinoctium autem & vsq; ad pleiadas (occasum scilicet pleiadum) est id tempus à dimidiato Septembri vsque ad primos dies Nouembris. Contra omnino accidit in his duabus autumnii partibus, ac frequenter solet: nam in prima flauit boreas, tamen pluit saepe & multum: in secunda flauit auster, & pluit raro & parum. Hyems tota fuit borealis, atque si qui alij venti flauerunt, illi omnes fuerunt frigidi. Merito ergo habuit squalores. Boreas enim cum non multum pluit, squalores facit. Atqui quanquam ea hyeme niues magna fuerunt, non fuerunt tam multae, quin magna ex parte fuerint squalores. Addit, circa aequinoctium autem frigora maxima. Vbi considerandum, in duas illum partes diuidere nunc ver, primam & secundam, & nunc ver vocare, non vt antea vsque ad ortum pleiadum, sed vsque ad solstitium aestiuale, quod est ferè in medio mensis Iunij. Nam cum dixisset, Ver boreale, squalores, aquae paucae, frigidae, addit, Circa conuersionem autem aestiualem, quasi ver sit vsque ad hanc conuersionem. Dicit accidisse à conuersione Solis, siue à solstitio vsque ad canis ortum, paucas aquas, & magna frigora. Ego vero non intelligo fuisse frigora magna, vt per hyemem (neque enim opinabile est) sed in tempesta, id est maiora multo quam eo tempore solent. Aestatem diuidit hic Hippocrates in duas partes: primam ante canem, secundam post canem. Canis vero est duplex, vt in Commentariis Aphorismorum diximus fuisse: maior est, quam vulgo vocant Caniculam (Graecis dicitur Sirium) minor est, quae Anticanis nobis, Graecis Procion vocatur: Sydus hoc, est in Leone, oriturque cum Sole mense Iulij: canis quidem circa medium procion, siue Anticanis, decem ferè dies ante canem, vterque potest appellari canis. Nunc non explicat vsque ad cuius canis ortum dicat, fuisse paucas aquas & magna frigora, haud multum refert. Sed cum anatomicè nomen canis de Sirio dicatur, ad huius vsque ortum putet quis illum dicere. Post canem vsque ad arcturum aestate calidam & vstiones magnas fuisse dicit, non ex adiectione, id est, non paulatim ingruentes, & per partes facta adiectione, sed repente. & fuerunt continentes, id est, citra intermissionem: & fortes: Aqua non fiebat (quae causa maioris ardoris erat) et estia spirarunt, sed cum non attemperarent, constat fuisse flatus quosdam calidissimos. Reliqua dicit fuisse aquas austrinas, vsque ad sequentis anni ver.

In hac constitutione per hyemem quidem ca-

perunt paraplexia, & multis fiebat, & quidam illorum moriebantur celeriter. Etenim hic morbus valde popularis erat. Cetera autem transigebant sine morbo.

¶ Magna ex parte annus hic fuit frigidus & siccus, tamen fuit mirè varius, proinde longè diuersos morbos attulit: per hyemem primam, paraplexias: sequenti vere & æstate, febres ardentes. Paraplexias quidem fecit multus humor, qui collectus per autumnum pluuias est in capitibus hominum, & sequenti borea, & frigore densatus, ac velut concretus. Verisimile est autem hoc ipso tempore, quo multi paraplectici fiebāt, aliis congeneres morbos accidisse, iis qui plus læsi sunt apoplexias, iis qui minus corizas & vertigines. Paraplexia autem rarò soluitur perfectè, & tutò: sed duos habet exitus, bonum quidem, cum in partis cuiusdam, vt brachij, aut cruris paralyfim finitur: malum, cum in apoplexiam, quod multis euenit illa tempestate, quæ repente moriebantur. Nimirum erat magna ægrotandi causa, ac proinde & ægrotatio. Cetera, inquit, transigebant sine morbo: hoc est, tota illa hyeme non fuit aliud morbi genus, præter paraplexias scilicet & congeneres illi morbos.

Ante ver autem ceperunt febres ardentes, atque ab æquinoctio ad æstatem usque, perdurabant: quicunque, autem vere & æstate ineunte, statim ægrotare cepissent, plurimi seruabantur, & pauci quidam moriebantur, autumno autem iam & cum pluisset, lethales erant, & plures moriebantur.

¶ Febres illæ ardentes fieri potuerunt & ex pituita salsa, & ex bile. Nam hyems quia frigida, congeri fecerit pituitam in pituitosis, quia sicca, salsam: & in biliosis fecerit bilem congeri, cohibito effluuio per frigus: & per siccitatem fecerit eam esse acrem. Veniente ergo calore, bilis cohibita putresceret, & pituita, quæ cum frigore obstructions & destillationes faciebat, cum calore faceret putridas febres. eas dicit ab æquinoctio ad æstatem usque perdurasse. Non tamen intelligit cepisse vere, & æstate ineunte extinctas esse, sed per totum ver & totam æstatem durasse: non quidem eas ipsas febres, quæ ineunte vere ortæ sunt, esse productas usque ad autumnum (non enim tam longæ erant, cum, quibus longissimæ erāt, quadraginta diebus iudicari, mox dicat) sed hoc genus febrium grassatum esse per totum ver & æstatem. Qui vere & æstate ineunte febriçitarunt, minus lethaliter affecti erant: sed plurimi seruabantur, pauci moriebantur. Nimirum illud morbi genus tunc incipiebat, non erat adeo graue ac postea effectum est. autumno autem iam & cum pluisset, lethales erāt febres. Nam tales etiam esse solent in autumno, & tunc ob austrinum flatum & multam pluuiam, maligna putredo fiebat. æstatis vltimam partem præterit: tamen verisimile est in ea fuisse febres magis lethales prioribus, & minus posterioribus. Quia causæ earum febrium iam ingrauaauerant, cum duratione, tunc etiam nouo magnoque eius partis æsta, & humor pluuiæ cum austrino tempore nondum venerat.

Fuerunt autem febribus ardentibus hæc pas-

A siones: Quibus bene & largiter sanguis ex naribus fluebat, & ob hanc causam maxime seruabantur, & nullum scio bene si sanguis fluxisset, in hac constitutione mortuum esse. Nam Philisco, Epamenoni, & Sileno, quarto & quinto die parum de naribus destillauit, & mortui sunt.

¶ Febres ardentes semper ferè solent afferre fluxum sanguinis de naribus, sanguine sursum lato præ calore, & admittibile: & ea euacuatio in illis maxime prodest, quia ipsas venas & arterias per se vacuat, putrescente succo, & eo, qui paratus est putrescere, & feruorem extinguit. Merito ergo seruabantur, quibus sanguis fluxisset bene, decretoriè scilicet & tempestiue. Largiter, id est, pro multitudinis ratione. Stillas sanguinis de naribus, partim vituperauit antea, partim postea in hoc ipso opere vituperabit non semel. Narrabuntur etiam historiarum Philisci & Sileni.

Plurimi ergo ægrotantium circa crisim rigeant, & maxime quibus sanguis non fluxisset, superrigebant autem eisdem, & sudabant.

¶ Plerisque eorum qui liberati sunt fluxit sanguis, neque tamen omnibus, sed quidam alias iudicationum species habuerunt, velut quidam, rigores quibus successit sudor. Cuius speciei iudicationis in Aphorismo etiam meminit, dicens, à febre ardente rigore superueniente solutio: dicit autem nunc, non esse iudicatos, quibus ita contigit vno rigore, sed riguisse iterum atque iterum usque dum exudarunt: in tanta enim succorum copia & corporum densitate, quam anni frigus fecerat, non potuit fieri aliter.

Fuerunt quibus morbi regij sexto die. Sed hos aut per urinam purgatio, aut alius turbata iuuabat, aut magnum profluuium sanguinis. Vt Heraclides, qui iuxta Aristoclidem decumbebat. Atque huic & ex naribus fluxit sanguis, & venter turbatus est, & per vesicam est purgatus. Iudicatus autem est sexto die, non ut Phanagoreon seruus, cui nihil horum euenit, mortuus est.

¶ Multis dicit accidisse morbum regium sexto die, qui deinde purgatione per urinam, aut turbata aluo, aut profluuio ventris iuuati sunt, aut omnibus his euacuationibus factis, quod accidit Heraclidæ. Illi enim qui morbum regium habuerunt, nullam autem deinceps illarum euacuationum, mortui sunt, velut Phanagoreon. Per febres ex bile factum esse regium morbum haud est mirum, cæterum facta regio morbo die sexto, seruatos esse, alicui videtur magis mirandum, cum idem Hipp. in Aphorismo damnauerit ante septimum diem factum regium morbum. Sed mirari desinet, qui quæ de hac questione libro 10. Cont. à me sunt scripta, legerit. Vbi monstrauimus Hippocratem non dixisse illud esse lethale, nedum admodum lethale, sed malum: ita tamen malum, vt possint multi cum eo signo liberari. Quod quidem Hippocratem & intellexisse,

xisse, & vidisse, hic locus facit palam, quem constat, neque Auerroum, neque Plinium legisse. Ambo enim Hippocratem carpunt, quasi dixerit, nullum cum eo signo liberari posse.

Profluuia autem sanguinis plurimis, maxime autem adolescentibus, & etate videntibus, & moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Senioribus autem in morbos regios, aut ventres turbati, aut dysenteria, vt Bioni, qui prope Silenum decumbebat. Vulgabatur autem etiam dysenteria per æstatem: & quibusdam ægrotantium, quibus profluuia etiam sanguinis facta sunt, in dysenterias finita sunt. Vt Eratonis puer & Mylus, magno fluxu sanguinis facta in affectionem dysentericam inciderunt.

¶ Profluuia sanguinis merito calidis ætatibus acciderunt, quia his per se est familiaris ea euacuatio, cum autem his qui robusti sunt natura, sit fluxus sanguinis, senibus qui sunt debiles, pro fluxu sanguinis sit morbus regius, aut diarrhœa, aut dysenteria. Cum autem accidebat iuuenes & adolescentes tam esse debiles, vt non possent sanguinem effundere, constat grauius affectos eos esse quam senes, longius enim à sua natura aberat ea debilitas. Proinde moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset, neque mirum est per æstatem vulgatam esse dysenteriam, neque quibusdam, quamquam fluxisset sanguis, accidisse, nihilominus redundante omnibus per partes bile.

Multus ergo hic succus, & maxime abundabat. Quandoquidem & quibus circa crisim non fluxit sanguis, tamen secundum aures excitata euauerunt. Hæc autem cum euauerunt, secundum ilium sinistram grauitas, & summam coxam. Doloribus autem per crisim factis, & urinis tenuibus exueritibus, ceperunt sanguinem exiguum effundere. Circa vigesimum quartum fiebant in fluxum sanguinis abscessus Antiphonti Critobuli. Sedatum est, & iudicatum perfectè circa quadragesimum.

¶ Multum fuisse hunc succum, sanguinem scilicet biliosum, probat, quia quibus sanguis circa iudicium non fluxit copiosè, multos deinde habuerunt abscessus, & multas euacuationes, & tandem ultra fines omnes acutorum progressi, finem acutorum ex decidentia, qui est quadragesimus dies, attigerunt.

Mulieres autem ægrotauerunt multe, pauciores autem quam viri, & mortue sunt pauciores. Difficilem autem partum habuerunt plurima, & post partum ægrotauerunt, & mortue sunt hæc præcipue, vt Telebuli filia mortua est sexto à partu. Plurimis itaque, in febribus mulie-

A bria apparuerunt, quibusdam autem ex naribus sanguis fluxit, & virginibus multis tunc primum accidit. Nonnullis autem & ex naribus & muliebria apparuerunt, vt Detharsidis filie virginis apparuit primum, & ex naribus large sanguis profluxit. Et nullam scio mortuam earum quibus horum aliquid bene euenit. Quibus autem accidit, vtero gerentibus ægrotarunt, omnes corruerunt, quas ego noui.

¶ Dicit ægrotasse pauciores mulieres viris, & pauciores mortuas esse. Verisimile est illud accidisse ob menstruam illam euacuationem, eis adeo consuetam, quæ à multis morbis, & magnis periculis liberare solet. Fluxit copiosè sanguis hæc tempestate, mulieribus etiam, vtq; adeo, vt quibusdam menstruæ euacuationes fluerent, quibusdamque virginibus febre correptis, tunc fluerent primum, cum nunquam antea fluxissent, quibusdam simul hæc, & de naribus, sanguis fluxit. Et nullam cui horum aliquid bene, id est, pro multitudinis ratione, euenit, dicit Hippocr. scire se, esse mortuam: nimirum erat euacuatio satis congruens morbi speciei, & magnitudini. Vtero gerentes dicit hæc tempestate periclitatas esse. Eas enim quæ pepererunt, ægrotasse post partum, & mortuas esse, eas autem quæ ægrotauerunt antequam parerent, corrupisse fœtus. Quod quidem cum aeris alteratione, & iis quæ in sententiis scripta sunt satis est consentaneum. Nam frigiditas temporis faciebat exiguam expurgationem per partum, quare & partum difficilem, & post hunc, morbum eum qui tunc erat epidemialis, qui cum alio qui esset acutissimus, partus labori superueniens lethalis euadebat. Ver autem siccum & boreale facere ad abortum, tertio libro aphorism. dixit ipsemet Hippocrat. quod verò Telebuli filiam sexto à partu die mortuam dicit, aperte insinuat, quod in prognostico docuit, in muliere quæ peperit, computationem dierum decretoriorum incipere debere à partu, & non ab ipsa febre: quatenus autem illud verum sit, libro decimo cõtrouersiarum à me dictum est, in quo caput proprium habet ea disputatio.

Urine autem plurimis, boni coloris quidem, tenues autem, & sedimenta exigua habentes, deiectionibus tenuibus & biliosis. Multis autem aliis iudicatis in dysenterias finitum est, vt Xenophani, & Critie. Urine autem aquosæ, multæ, puræ, tenues post crisim, & multo sedimento existente, & aliis bene iudicatis. Memini quibus acciderit: Bioni qui decumbebat iuxta Silenum: Critie, qui iuxta Xenophanem: Aretonis puero, Mnesistrati mulieri. Post hæc autem dysenterici facti sunt hi omnes: quod quidem urinas reddiderunt aquosæ, considerandum.

¶ Dicit quales urinae appaerent in plurimis illa tempestate per morbos, boni coloris, inquit, & tenues. Has crudum morbum significare in prognos-

llico scripsit, maximè cum sedimenta haberent exiguua, appareturque cum deiectionibus tenuibus & biliosis. Verùm hæc narrat, ut quæ morbo eunte in iudicationem apparetur. Multis autem aliis dicit iudicationem, hoc est cum febres ardentes tempus suæ iudicationis excessissent, malum esse in dysenterias finitum, ut Xenophani & Critiæ. Quia scilicet, reliquæ excrementorum bilioforum decumbentes in intestina, ea radebant. Quibusdam etiam accidit post crisin, id est, post fumum vigorem, alia ratio euacuationis, multa vrina aquosa, pura, tenuis. Talem autem solere iuuare, Aphor. 69. particulæ quartæ dictum est, multo sedimento existentem, & aliis bene iudicatis, hoc est postquam multum boni sedimenti apparuerat, id quod summum vigorem fuisse indicauerat, & aliis bene iudicatis, hoc est secundum rationem factis aliis mutationibus per dies decretorios, & cõtemplabiles. Hoc inquit accidisse Bioni, Critiæ, Aretonis puero, Mnesistrati mulieri. Hos verò dicit tandem factos esse dysentericos, atque ut huius dysenteria causam significet, dicit, quod urinas reddiderunt aquosas considerandum. Si enim biliosas reddidissent, esset expurgata bilis, cum autem aquosas reddiderint, retenta est, quæ deinde in intestina incidens, ea exulcerauit.

Circa Arcturum autem multis iudicium accidit vndecimo die, & his non secundum rationem fientes recidiuæ, reuertebantur. Erant autem etiam comatosi hoc tempore; plures autem pueri, atque hi moriebantur omnium minimè.

¶ Non narrat quæ eo autumno, à quo tota narratio incipit, euenerunt, sed quæ autumno sequentis anni, qui in tota narratione fuit secundus. Multos dicit iudicatos esse vndecimo die, atque his factas recidiuas. Mirum autem quod videtur dicere, eas recidiuas præter rationem fieri, cum tamen nihil magis sit autumni, illius præcipuè, qui tantæ intemperiei succedens, ipse quoque insignem quandam intemperiem afferebat. Verùm quod Hippo. dicit hoc est. Recidiuas tam multas illa tempestate accidisse, ut illis etiam morbis, qui videbantur esse perfectè iudicati, tunc, præter expectationem medicorum, recidiuæ fierent. Itaque perinde est ac si diceret, morbis etiam illis, qui ita soluti esse videbantur, ut secundum rationem nullæ recidiuæ viderentur euenturæ, recidiuæ fiebant. multi hoc tempore fiebant comatosi. Ob humiditatem, arbitror, austrinam, atque hac ipsa causa, maximè pueri facti sunt comatosi, qui ob humiditatem maximè eo morbo sunt correpti, & ob calorem, & naturalium virium robur, maximè liberabantur, fluxione sanguinis, arbitror, quia adolescentes, quibus sanguis non fluere, maximè mortuos esse illo anno, paulò antè dixit. Puerorum autem natura naturæ adolescentium vicina est, ut ætas ætati.

Circa æquinoctium autem, & usque ad Vergilias, & sub hyemem, producebantur etiam febres ardentes, tamen & phrenitici tunc temporis plurimi fiebant, & moriebantur horum plurimi. Fiebant autem & ætate pauci.

¶ Durabant etiam febres ardentes per autumnum & hyemem, quia ea hyems cum esset calida, non extinxit bilis feruorem. Phrenitici autem, & comatosi facti tunc sunt, quia austrina constitutio, omnia excrementa ad caput conuocauit. Plurimi ergo hac ratione fiebant, plurimi autem moriebantur, quia insalubris cõstitutio longa, iam vires debilitauerat, & multum creuerat. Nimirum in omni constitutione insalubri illi maximè solent euadere, qui primi, cum nõdum causa inualuit multum, corripuntur, aut qui vltimi cum iam languescit. In ætate etiam fiebant phrenitici nonnulli, quibus scilicet ob solam feruoris vehementiam, bilis in caput efferebatur.

Ergo cum febres ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderet. statim enim incipientibus, febris acuta, parum rigeant, insomnes, anxij, sitibundi, fastidiosi, paulum exudantes circa frontem, & clauiculas, sed nullus per totum. Multum delirabāt, timores, tristitia, extrema subfrigida; pedes extremi, præcipuè autem manus. Accessiones in diebus paribus, plurimis autem quarto die dolores maximi, & sudores plurimum subfrigidi, & extrema nõ iam recalescentia, sed liuida, subfrigida, neque sitiabant. Adhuc his vrina nigra, tenues, pauca: & alui sistebantur, neque stuebat eis sanguis ex naribus, neque his quibus hæc accidebant, sed parum stillarunt, neque ad recidiuam vlli horum res venit, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus.

¶ Refert quæ signa apparuerint in iis qui per febres ardentes mortui sunt, ea verò sunt, quæ in prognostico lethalia esse dicit. Quædam verò eorum quæ refert, erant assidentia, aut mox apparentia, cuiusmodi, febrem statim fuisse acutam, parum riguisse, insomnes, & anxios fuisse, & sitibundos, fastidiosos, parum sudantes circa frontem, & clauiculas, multum delirasse, timidos, tristes fuisse, pedes & manus præcipuè frigus habuisse, & accessiones fuisse diebus paribus: quædam autem erant superuenientia, quæque hominibus prope mortem iam constitutis eueniebant, à quarto die usque ad sextum, quo mortui sunt, cuiusmodi, quarto die dolores habuisse maximos, & sudores plurimum durasse subfrigidos, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, cum frigore, & sine siti esse factos, cum prius sitissent, & urinas fuisse nigras, tenues & paucas, & suppressam esse aluum, neque fluxisse, sed stillasse sanguinem. Atque hæc omnia lethalia esse, & quæ quodque causa in nostris commentariis in prognosticum Hippocrates scripsimus, præter pauca quædam, quæ necesse est ut hoc loco dicantur. Parum riguisse incipientibus febribus, non proinde malum esse dicit, quia multum riguisse melius foret, sed quia omnino riguisse per febrem ardentem, cuius figuræ rigor non congruit, & ante tempus quo possit rigor esse iudicatorius, nihil aliud poterat indicare, quàm malignam succorū qualitatem. Accessiones diebus paribus accidere per febres ardentes, & biliosas, deterius multo est, quàm imparibus.

Nam

Nam cum tales febres habeant tertio quoque die accessiones, diebus paribus habent, cum secundo, quarto, sexto, & octavo, exacerbationes: primo autem, tertio, quinto, & septimo, remissiones habent. Sed quo pacto remissio esse possit die primo, cum nondum creuerit? videtur enim omnis febris intermissio aut remissio, ex intensione fieri? certè in his non ita, sed primo die febris acuta incipit, & tamen semper crescit usque ad finem secundi diei, ita ut in secundum diem acerbissima totius periodi pars incidat. Fitque ita, ut primo die remissior febris fuerit, non quod iam remiserit, sed quod nondum creuerit: eodem modo fiunt sequentes periodi ut ex primo & secundo, ita ex tertio & quarto, & ex quinto & sexto, hoc verò constat multo grauius esse, quàm diebus imparibus. accessiones esse, quanto scilicet grauius est, incrementum longum esse, quàm inclinationem. Accedit alia ratio ex dierum decretoriosum vi. Cum enim magna ex parte, impares sint magis iudicatorij: iudicatorijs autem diebus facultates naturales multum iuuentur ab aëtris, sit, ut qui habent accessiones paribus diebus, minus adiuti, deterius ferant. Ut autem diebus paribus deterius habere malum est, ita quarto die, grauiusimum: Quia hic idem est par, & decretorius. Grauiusimum autem esse diebus decretorijs habere deterius, dictum est superiori tempestate. Non sitire, cum febris ardens venisset ad summum, dictum etiam antea est, esse grauiusimum. Corruptio enim facultatis, aut delirium significat. Urinas nigras posse esse tenues, quidam negant, nos in controuersijs asseruimus, & probauimus. Hippocrates his ægrotis fuisse eiusmodi narrat. Stillecidia, cum deberet fluere sanguis, aut omnino retineri, illius Hippocr. vituperat. Mirum verò quod dicat, nõ habuisse homines recidiuas, qui sexto die mortui sunt. Quo enim pacto haberent mortui? Verum Hippocrates innuit homines qui ita affecti essent, si omnino euasissent, fuisse recidiuas habituros. Nam cum tam grauibus symptomatis, si adeo facultas restitisset, tamen nõ potuissent, nisi cum difficili iudicio & cum recidiuis liberari. Ergo quasi diceret, nullus liberatus est sed omnes perierunt, dicit nulli horum res venit ad recidiuam, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus. Sexto quidem die, quia hic dies pessimus est, & morbus erat acutissimus, quique si per impares moueretur, attigisset septimum, sed quia mouebatur per pares, attigit sextum solium. Cum sudoribus, quia id moriendi genus familiare est iis, quibus innatuim calidum languescit, & euolat.

Phreniticis autem acciderunt etiam, quæ antea scripta sunt omnia, iudicabantur autem his, magna ex parte vndecimo, quibusdam autem & vigesimo. Quibus autem statim non à principio phrenitis incipit, circa tertium aut quartum diem. Sed mediocriter habentibus in primo tempore circa septimam, in acutem morbo euasit.

¶ Quidam illa tempestate facti sunt phrenitici à principio ægrotationis, quidam aliquandiu febricitates, posteriore phrenitici euaserunt. Verum perrarum est, usque adeo ut non meminerim modò

an aliquando viderim, à primo febris die, ac multo minus, à primo insultu phreniticum fieri. Proinde Hippocr. illud à principio inuadere phrenitim, explicuit, dicens, circa tertium vel quartum diem. Atque hoc loco Hippocr. ita vtitur nomine principij, ut à principio fieri dicat, quod intra primos quatuor dies. Quod ergo hic dicit, hoc est: Phreniticos habuisse omnia quæ antea dicta sunt, hoc est, mortuos esse plurimos, & eos habuisse lethalia signa, quorum nuper facta mentio est. Cæterum non tam cito interiisse, quàm eos qui ardente febre tenebantur: eos enim sexto die mori dixit, hos vndecimo, ac nonnullos etiam vigesimo esse iudicatos, cœpisse autem phrenitides quibusdam à principio intra primos febricitati dies, aliis verò septimo die, cum antea mediocriter viderentur habere, eo quod sine delirio, & sequis essent accidentibus.

Multi itaque morbi fuerunt, ex laborantibus autem moriebantur maximè pueri, adolescentes, vigentes ætate, glabri, subalbidi, rectis capillis, nigris capillis, & nigris oculis, qui in ocio & socordia vixerunt. Altam habentes vocem, & qui gracilem, & qui asperam. Balbi, iracundi, & mulieres plurime, ex hoc genere peribant.

¶ Multos morbos dicit fuisse, multos scilicet & varios. Refert autem quales mortui sint maximè. Ut autem morbi fuerunt varij, ita ex illis variaz naturæ homines mortui sunt, non quidem ex omnibus omnes qui referuntur, sed hi ex his, alij ex aliis. Velut ex aliis pueri, adolescentes, vigentes ætate: ex aliis glabri, subalbidi, rectis capillis, & reliqui. Hi enim omnes frigidi sunt, illi calidi. Calidi ergo ex febribus ardentibus, & phrenitide: frigidi ex paraplexijs & aliis morbis frigidis, moriebantur. Nam ætates quas memorat, calidas esse, in confesso est apud omnes: reliquos qui in hac narratione continentur, esse frigidos, dictum monstratumque est à Galeno libro artis medicinalis, & à me in commentariis. Glabros dico, subalbos, rectos habentes capillos, & nigros oculos, & balbos, & mulieres, degentesque in ocio, & socordia. Sed quod nigros capillis & habentes altam vocem, & gracilem & asperam, & iracundos, inter frigidos commemorat, oportet considerare. Nam nigros capillos caloris esse signum libro citato docuit Galenus, estque ab omnibus receptum. Alta autem vox (quidam etiam legunt magnam) robur videtur significare in instrumentis vocis, quare & calorem. Iam verò iracundia multo magis videtur nasci ex calore: cum ira feruor sanguinis sit. Cæterum quod ad nigros capillos attinet, censeo, quod alio etiam loco meminimus me dixisse, non esse ab Hippocr. scriptum *μυαλοφύχτες*, id est, nigros capillos, sed *μυαλοφύχτες*, id est, magnos habentes capillos, *ὀλοφύχτες* autem, id est, altam vocem habentes, dicuntur, qui tenuem habent, qualem eunuchi, & mulieres, & pueri, hoc autem angustæ viæ, ac proinde frigoris est, *ἰρακύντες* autem, id est, gracilem vocem habentes, dicuntur, qui habent debilem, quod debilitatis instrumentorum motus est. Aspera autem vox asperitatem arteriæ sequitur, hæc autem in excrementosis ac frigidis non raro fit. *ἰρακύντες* autem, id est, iracundi

dicuntur, non qui animosi sunt, sed qui leui de causa, atque sæpe, irascuntur, quod frigidorum esse, mulieres indicant. Causa autem est in calidi innati debilitate, quod facile à quavis causa molestiam subit. Verum hoc quoque, loco citato artis medicæ dictum est fufius.

In hac verò constitutione, in quatuor præcipue signis seruabantur. Quibusdam enim ex naribus sanguis fluebat, aut per vesicam multa urina, & multum sedimenti & bonum habens veniebat: aut per turbatam aluum, biliosa tempestiue, aut dysenterici fiebant. Multis autem contigit non ex uno supra scriptorum signorum iudicari: sed plurimis per omnia exire, & videri habere grauius. Seruabantur autem omnes, quibus hæc contigerunt. Faminis autem virginibus, contingebant etiã omnia antea scripta signa. Quibus autem aut horum aliquid bene fiebat, aut muliebria largiter apparebat, per hæc seruabantur, & iudicabantur. Et nullam noui mortuam, earum quibus horum aliquid bene fiebat. Phylonis enim filia ex naribus largiter fluxit, cum autem septimum rem attigisset diem, cœnauit intempestiue, & mortua est.

Ipsas euacuationes vocat signa decretoria. Erant autem simul signa & causa. Nam & faciebant, & futuram significabant sanitatem. Erant autem quatuor quæ dicit, sanguinis è naribus fluxio, & vrinæ per vesicam, & biliosorum (biliosa vocat omnes putredinem præ se ferentes succos) fluxio per turbatam aluum, quæ quidem dysenteriam multis afferebat, & menstrua fluxio, quæ muliebria vocat. Cum dicit purgatos esse multos vrina multa multum & bonum sedimentum habente, non intelligit sedimentum illud, album, leue, & æquale, quod maximè probari potest. Illud enim non solet ad expurgationem esse satis, sed quod post hoc venit, multum, etsi in matula resideat, & crassum, aut varium sit. Tale enim fieri solet, cum homo purgatur per vesicam, etiam salubriter. Bonum autem hoc loco est, quod est, quale euacuari oportet: velut in aliis euacuationibus decretoriis. Ut si pituitosa sit febris, & post concoctionis signa multum succi crudi mingatur: aut si sit melancholica, & mingatur multum nigrum post concoctionis signa. Hoc enim etiam est necessarium: nam hoc est tempestiuam esse euacuationem, scilicet quæ ante concoctionis signa, intempestiue, quæ post illa, tempestiue euacuantur. Vtrumque autem necessarium esse, aperte dicit ipse Hippoc. addens, aut per turbatam aluum, biliosa, tempestiue. Nimirum biliosa, est qualia oportet euacuari, tempestiue, post signa concoctionis. Verum, a quid, accidisse multis, quod sæpe solet. Nimirum non iudicabantur bene, cum primum hæc eueniebant, sed quamquam eueniebant omnia simul, aut eorum quædam, videbantur incipere habere grauius, nihilominus multo deterior conditio erat, eorum quibus nihil tale eueniebat, hi enim moriebantur: illi autem etsi per difficilem iudicationem, multi, liberabantur tandem omnes, & nullus

mortuus est eorum, quibus horum aliquid bene fiebat, nisi magnopere in victu peccaret. Velut Phylonis filia, quæ etsi fluxum largum sanguinis habuit, tamen mortua est, quia septimo die, cœnauit lautè, intempestiuius inquit, quia cœnauit quo die maximè debuit abstinere.

Quibus in febribus acutis, maximè autem ardentibus, spontanea lachrymæ erumpunt, his ex naribus fluxum sanguinis expectare nisi alia lethaliter habeant. Quandoquidem male habentibus non fluxum sanguinis, sed mortem significant.

¶ Quamquam narrare tantum ea quæ circa ægrotos obseruabat Hippocrates hoc libro cœperit, tamen nonnunquam occasione arrepta ab historia, per digressionem quædam ad artem pertinentia, docet, velut antea non semel fecit, atque modo facit. Lachrymas spontaneas dicit significare iminentem fluxum sanguinis de naribus: non tamen vtrumque, sed adhibitis quibusdam distinctionibus: nimirum non in quibusuis febribus sed in acutis, atque inter has maximè in ardentibus, quia in his maximè solet fieri hoc genus iudicationis: sed neque in his semper, sed cum ex aliis signis videtur homo esse salubriter affectus. Nam si non ita affectus sit, possint esse signum mortis. Quod quidem ab Hippoc. ipso in prognostico cap. 4. dictum est, & à me eo loco explicatum.

Quæ circa aures in febribus erumpebant cum dolore, quibusdam deficiente indicatorie febre, neque sedantur, neque suppurant. His diarrhœa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum urinarum subsidencia soluit. Ut Hermippo Clazomeno.

¶ Velut in Aphorismo dictum est, surditatem superueniente diarrhœa solui: ita modo dicit, tumores quosdam qui ex febribus relinqui solent, neque resoluti, neque suppurati, solere solui diarrhœa, aut vrina copiosa. Est autem eadem ratio soluendi surditatem, & ea tubercula, & solutionis quæ superueniente diarrhœa, aut vrinæ profluuium fit. Vtrumque enim sit facultate succos in partem contrariam, & in vias euacuationis detrudente. Huius Hermippi Clazomenij morbus narrabitur paulo infra. Hic enim est ægrotus decimus illorum quatuordecim, quorum historiae narrantur in huius primi libri calce.

Quæ circa iudicationes, ex quibus dignoscimus, aut similia aut dissimilia. Velut duo fratres, qui habitabant prope theatrum, erant Epigenis fratres. Horum natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem, septimo. Rediit ambobus simul eadem hora. Intermissit dies quinq;. Ex recidua autem iudicium fuit utriusque simul omnino, decimo septimo. Iudicium autem erat plurimis quinto die. Intermissit septem dies; à recidua autem iudicium erat quinto.

quinto. Quibus autem erat iudicium septimo, intermissit septem, à recidua autem iudicabantur tribus. Quibusdam autem erat iudicium septimo, habentes autem intermissionem tres, iudicabantur septem. Quibusdam autem defecit sexto, & intermissiones habentes sex, arripuit eos tres. Quibusdam autem defuit primo, arripuit & iudicatus est vnica. Ut Euaganti Depharsidis. Quibusdam autem iudicium erat sexto die, deficiebat septem, à recidua autem iudicabantur quatuor diebus, ut filia Aglaide. Plurimi ergo ægrotantium in hac constitutione hoc modo ægrotabant, & nullum noui eorum qui supersuerunt, cui non contigerint recidua secundum rationem scientes. Et seruabantur omnes quos ego noui, quibus recidua hac forma facte sunt. Neque ægrotantium hoc modo cuiquam scio recidua accidisse rursum. Mortui autem sunt ægroti multi sexto die ut Epaminondas, Silenus, & Philiscus Antagorei.

¶ Nunc redit ad narrationem. Narratque quibus diebus contigerit illa tempestate plerisque iudicari. Dicit ipsa tempora, & modos iudicationum (hæc enim vocat quæ circa iudicationes, ex quibus dignoscimus, partim fuisse similia in multis, partim dissimilia) plurimos enim liberatos esse, omnino à morbis decimo septimo die, eosque omnes cum vna recidua, variè tamen id in illis factum esse, quibusdam his, quibusdam illis diebus, facta intermissione, & recidua. Sunt in hac dictione quædam adeo difficilia in ipso verborum contextu, ut Galenus sensum solum explicans, dictionem corruptam esse censeat, & culpam reiiciat in librarios. Mihi tamen videntur aptè satis omnia explicari posse. Velut (inquit) duo fratres Epigenis, quorum natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem septimo, & ambobus rediit simul eadem hora, & intermissio fuit dierum quinq; (cui scilicet minima) nam non potuit esse ambobus eadem, sed si iuniori fuit quinque, natu maiori fuerit sex dierum, nam iudicium fuit perfectum ambobus decimo septimo, à primo scilicet die totius morbi. Quare recidua quinq; dies ambobus durauit. Aliis hoc idem alia ratione euenit, iudicabantur imperfectè quinto, erant in intermissione septem dies, rursum tenebantur recidua quinq;, iudicabanturque perfectè decimo septimo die. Aliis aliter etiam prima febris durabat septem, intermissio totidem, recidua tres: fiebantque ex his omnibus decem & septem. Aliis erat primum iudicium septimo, durabat intermissio tres, recidua septem, ut hic quoque ex bis septem, tribus additis, fierent decem & septem. Quibusdam (inquit) defecit sexto, & intermissiones habentes sex, arripuit tres, verum hoc minus videtur dictis congruere. Nam ex bis sex & tribus sunt tantum quindecim, sed hic Hippocratem dixisse, non quidem in ipso prælo, id est tertio iudicati sunt, ut in aliis narrationibus, sed in alio loco id est arripuit, aut male affectus tres, inuês scilicet, se non dicere, habuisse eos homines recidua, quæ tres dies durauerit, sed quæ tribus diebus ar-

ripuerit, hoc est habuerit tres accessiones. Constat autem in tres tertianas accessiones, quales in acutis sunt, quinq; dies insumi, quinq; verò duodecim additis, fiebant decem & septem. Difficilius aliquanto est quod mox addit. Quibusdam (inquit) defuit primo, arripuit & iudicatus est vna. Sed si quis attente consideret, ipsa rei difficultas aperit loci legitimum sensum. Nam primo die quo pacto defuerit febris ardens, aut si primo die defuit, & vnum intermisit, rursumque vno alio soluta est, quid aliud fuit quam tertianæ, duos tantum paroximos fuisse? Sed quid hoc ad acutos morbos? Imo verò quid ad morbos mentione dignos? Ergo cum primo dicit & vnam, aliud quiddam intelligit, quam diem. Quid illud sit considerandum. Certè in disputatione hac de diebus decretoriis, nunc numerantur dies, velut hoc loco in enarratis iam historiis, nunc septimanæ, velut ibi dicitur *ἡ ἑβδομάτης*, id est, alterius septimanæ. Nunc impetus, velut in prognostico vbi dicitur: *ἡ μὲν πρώτη ἐποδή αὐτῶν ἐπὶ τριῶν ἡμέραις ἔστω ἡ δευτέρα περὶ ἑπτά*, id est, primus igitur impetus eorum ita finitur, secundus autem in hebdomadam perducitur. Est itaque impetus vnus, quaternarius vnus, vna septimana septem dies, dies vnus, viginti quatuor horæ. Neque scio an sit aliud cui numerorum signa, in hac disputatione dari possint. Ergo quod mihi videtur posse dicere, hoc est, quibusdam febris defuit primo impetu, hoc est quarto die, arripuit rursum eos vna septimana exacta, vndecimo inquam die, & quo rursum vna septimana exacta, morbus perfectè iudicatus est, decimo septimo. Alij iudicabantur imperfectè sexto, transiebant dies septem sine febre, febricitabant rursum alios quatuor dies, iudicabanturque perfectè decimo septimo. In tota hac dictione illud est obseruandum Hippocratem vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi vsque ad finem recidua, ac non potius duas, quasi duo sint morbi. Atqui hanc esse legitimam rationem computandi, in controuersis à nobis demonstratum est. Plurimos itaque in hac constitutione dicit hoc modo ægrotasse, hoc est habuisse febres huius constitutionis, & nullum nouisse fe eorum qui liberati sunt, cui non contigerint recidua secundum rationem factæ. Vocat secundum rationem factas reciduas, eas quæ intra hos terminos, his numeris, aut aliis similibus fiebant. Dico autem aliis similibus, velut Herophon, cuius postea in singularibus historiis mentionem faciet, nouem dies febricitauit, quinq; intermisit, rursum febricitauit tres: etsi qui alij fuerunt, qui aliis numeris febricitantes, & intermissionem habentes, decimo septimo iudicati sunt. Ergo omnes qui decimo septimo iudicati sunt, bene & tuto iudicatos dicit: neque enim habuisse alias reciduas. Iis itaque qui liberati sunt ita euenisse, mortuos autem esse multos sexto die. Neque mirum, siquidem hic dies semper vituperatur. Hæc autem febres, ut antea dictum est, paribus diebus fiebant grauiores. Philisci Antagorei historiam, statim scribit seorsum Hippocr. inter historias singulares. Silenus hic non est ille, cuius paulo post mentio fit inter ægrotos quatuordecim. Ille enim obiit die vndecimo, hic sexto, ambo autem hi sunt illimet, quorum non ita pridem, in hac ipsa sectione facta est mentio, quibus quarto & quinto sanguis stillauit.

Quibus autem fiebant parotides vigesimo indicabantur, soluta sunt omnibus, quibus non suppurabant, sed ad vesicam conueriebantur. Cratistonacte iuxta Heraclium, & pictoris ancilla suppurarunt. Obiit Scymni pictoris ancilla. suppurauit. Quibusdam autem iudicium fuit septimo, intermisit nono, repetiit. iudicium fuit à recidiua. Fuit iudicium septimo Phanocrito, qui decumbēbat iuxta Gnatonem pictorem.

Refert nunc alios, qui aliter iudicati sunt. eos quibus parotides fuerunt, dicit magna ex parte iudicatos esse vigesimo. Refert autem & speciem iudicationis. Quibusdam enim suppurasse, & horum quosdam mortuos esse, velut Cratistonactæ & pictoris ancillæ suppuratio fuit. Obiit autem ancilla pictoris, per ipsam suppuratiōem, nimirum facta maiori abscessu quam vt ferri posset, & lethaliter computrescentibus quibusdā particulis (hoc enim innuit repetēs illud verbum, suppurauit) quibusdam non suppurasse dicit, hisque bene solutas esse parotidas, facta conuersione excrementorum ad vesicam. Nimirum vt solet surditas alui profluuiō cessare. Cessarent verò & parotides alui profluuiō & surditas profluuiō vrinæ, vt superius dictum est. Mox dicit quibusdam fuisse recidiuas, vt nuper relatis, aliter tamen, hoc est, aliis diebus, habuisse enim iudicium prius septimo, intermisisse nono: quod ex ipsa phrasi qua antea etiam factus est, intelligimus non aliud esse, quam intermisisse nouem dies. Repetisse ergo, & à recidiua iudicium perfectum habuisse, non in omnibus eisdem diebus, sed variis, Phanocrito quidem qui decumbēbat iuxta Gnatonem septimo die à recidiua.

Hyeme sub solstitium hyemale, & vsque ad æquinoctium, durabant quidem & causæ & phrenitides, & moriebantur multi. Iudicia quidem variarunt, & iudicium fuit plurimis à principio: quinto deficiebat, quarto redibat, ex recidiua autem iudicabatur quinto, omnino autem quatuordecimo. Iudicabatur autem & pueris hoc modo plurimis, atque ætate maioribus. Erant quibus iudicium erat undecimo, reuertebatur quatuordecimo, iudicabatur perfectè decimo octauo. Si qui autem rigeabant decimo octauo, his iudicium erat quadragesimo. Rigeabant autem plurimi circa iudicium quod ab initio, quidam verò rigeabant circa iudicium à principio, & in recidiuis simul cum iudicio. Rigeabant autem paucissimi vere, ætate plures, autumno plures adhuc, hyeme autem longe plurimi. Hæmorrhagiæ autem deficiebant.

Adhuc perstat Hippocr. explicare illud, quæ circa iudicationes ex quibus dignoscimus similia, aut dissimilia. Narrat enim multorum iudicationes, easque varias, & à dictis ante diuersas. Hyeme inquit, & sub solstitium hyemali (secundam hyemem huius totius constitutionis intelligit) durabant causæ, & phrenitides. Scilicet incœperant ve-

re superiori, durabant verò vsque ad æquinoctium sequentis veris, & moriebantur multi. Dictum enim etiã antea est, ab autumno cœpisse mori multo plures. Variarunt autem iudicia: plurimis enim à principio fuit iudicium imperfectum quinto, quarto, post hoc iudicium, redibat febris. iudicabantur rursum perfectè à recidiua, quinto, omnino autem & à principio morbi quatuordecimo. Et hæc quidem erat optima breuissimaque iudicatio earum quæ illo tempore contigerunt. Proinde iudicium huiusmodi cõtigebat pueris, & ætate maioribus, adolescentibus scilicet & iuuenibus. Quibusdam erat iudicium primum undecimo, redibat febris quatuordecimo, & iudicabatur perfectè decimo octauo. Decimus octauus quidem non est insignis inter iudicatorios, tamen quibus dies potest nonnullos iudicare perfectè. Atqui, si quid valet numerus à die recidiuæ (videtur autem valere hoc quoque non nihil) erat quintus. Quidam horum hoc die, qui à principio erat decimus octauus, rigeabant, neque iudicabantur perfectè. Atqui cum hoc die, qui fere est terminus acutorum simpliciter non posset eos natura perpurare, decidebant morbi ex acutis. Quare quadragesimum attingebat, qui talium est finis. Hunc autem motum, quem rigorem vocamus, dicit accidisse multis circa iudicium à principio, hoc est circa imperfectum illud iudicium quod ante recidiuam fiebat, quibusdam & circa hoc iudicium, & in recidiua, circa iudicium vltimum. Neque mirum, multas enim ardentis febres rigore solui, in aphorismo dictum est. Rigeabant autem, inquit paucissimi vere, ætate plures, autumno plures adhuc, hyeme autem longe plurimi, hæmorrhagiæ autem deficiebant. Ergo vere quo erant paucissimi rigores, erant plurimæ hæmorrhagiæ, nimirum à vere in ætatem & autumnum biliscente sanguine, ab hoc in hyemem retenta, & aliis euacuationibus præ aeris frigore suppressis.

Ex quibus morbos dignoscimus, discentes ex communi omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, ex iis quæ offeruntur, ex offerente. Facilius enim & difficilius ex his, ex tota constitutione, & secundum cæli partes, & cuiusque regionis: ex consuetudine, ex victu, & vitæ genere, ex cuiuscunque ætate, sermonibus, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnis, perurgiliis, insomniis, quibus & quando, euulsionibus, pruritibus, lachrymis, ex paroxysmis, deiectionibus, vrinis, sputis, vomitibus. Et quæ ex quibus, in quæ, successiones morborum, & abscessus in mortem, & inutilitatem. Sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamenta, singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes (biliosi) hæmorrhagiæ, hæmorrhoides, ex his autem, & quæ cum his accidunt, considerandum.

Nunc per digressionem docet Hippocr. signa omnia, quibus vti solemus in morbis ad dignoscendum, summa capita, breui quadam distinctione comprehendens, eorum, quæ diffusè aliis in locis scripta sunt. Sunt autem multa in morbis quæ dignotione indigent. Nimirum qui sit morbus, & quam

quàm periculosus, & quæ sit morbi constitutio. Quædam signorum, quæ nunc commemorat, vnum horum, quædã duo, aut omnia significare possunt. Velut hæc prima: Ex communi enim omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, & ex iis quæ offeruntur, & ex offerente, cognoscere possumus facilius an difficilius affectus sit homo, hoc est, quàm grauius ægrotet. Nimirum affectiones omnes, per quas videtur homo longe abesse ab eo quod est secundum naturam, cum communè omnibus hominibus, tum vel maximè sibi propria, graues sunt: per quas non longè abest, sunt leues. Atqui hoc idem est quod in initio libri *narr. insipid.* dixit, similia ne sint an dissimilia. Si possemus singulorum naturas nosse, haud multum laborarem in dignoscenda communi, sed quia non possumus, communem nobis proponimus, quam intuentes, de signorum magnitudine censemus. Memini autem me alibi docuisse modum, quo possumus ex multis communibus proximè accedere ad notitiã naturæ singularis, cuiusque hominis, etiam ignoti. iam vero ex ipso morbo dignoscitur periculum magnitudò. Sunt enim quidam per se graues, quidam leues. Phrenitis enim, pleuritis, aut pulmonia, & febris ardens, vel ipso nomine nos perturbat, tertiana autem, & quartana, ac multo magis coriza, aut diaria febris, statim contemnuntur. Sed & ægrotus, & quæ offeruntur, & qui offert medicus, significare non parum possunt. Si quis enim videt robustum hominem, & laborum dolorumque patietissimum, iacere, aut magnopere angere, timet, ne lethalis morbus sit: si verò in delicata muliere hæc eadè videt, haud multum curat. Quinimo terretur magis, si hæc subito nunc in morbis, tacitam, & plus solito quietam, considerat, tam potest ipse ægrotus indicare. Quod si ad ægrotantem iam aliquandiu accersimur, & interrogantes agnoscimus, nulla remedia esse adhibita, statim contingit opinari, morbum quidè per sese non esse adeo grauem, sed per negligentiam fieri vt duret, atque adeo leuissimum esse putamus, si etiam sine remediis mediocriter fertur. Si verò multa adhibita sunt, & homo videtur parum aut nihil iuuatus, siquidem medicum peritissimum esse putamus, imputamus id morbi magnitudini, sin imperitorie agnoscimus, imputamus fortasse medico. Quare tanto magis timemus homini, quanto plura acta esse videmus: tanto minus, quanto pauciora (hocque est ex oblati dignoscere) & tam tanto timemus plus, quanto nobilior est medicus, tanto minus quato ignobilior. Quod quidem est dignoscere ex offerente: Ex his ergo agnoscimus, facilius an difficilius homo laboreat. Ex iis quæ mox sequuntur, & hoc, & cõstitutionem speciemque morbi, nam ex tota constitutione aeris, hoc est, ex modo quo aer affectus sit, siue eam affectione afferat anni tempestas, siue pars cœli. Velut, si in Libia, aut Delo sumus, siue cuiusque regionis tēperies, & in quacumque regione oppidi: quæ vel ex regione nascatur, vel ex ipso oppidi situ, siue locatum est in humili, siue in alto loco, siue spectat meridiem, siue septentrionem, siue orientem siue occidentum solem. Sed quo pacto hæc, speciem morbi significat? an quia eius morbi suspicio statim subit non immerito, quia ea constitutione grassatur, vel illi anni tempori, aut regioni, aut omnino vrbi, familiaris est? Sed & consuetudini hominis, victui, & vitæ generi, & ætati,

sunt quidam morbi familiares. Si quis enim irasci consuevit crebro multumque aut vociferari, aut inordinate & intempestiue moueri, si etiam calido victu vsus est, & quod ad vitæ genus attinet, est faber ferrarius aut cursor, & ætates calidiores agit, profecto biliosis febribus facile corripietur, statimque timetur in huiusmodi homine id genus febris. Contra, si placidissimus, mansuetusque homo, frigidò victu vsus, & piscatoriã artem exercens, & qui calidiores iam ætates excefferit, febre corripitur, ex frigidioribus succis eam pendere statim suspicamur. Speciem ergo morbi ita agnoscimus. Constitutiōnem verò, eodè ferè modo. Quia iudem specie morbi, calidioribus temporibus, & locis, & victui, & vitæ generi, & ætati, breuiores: frigidioribus, longiores sunt. Sed & periculum maius aut minus, ex his agnoscimus, agnita prius morbi specie, considerantesque an is sit congruens, an non. Nam vt in Aphorismo dicitur, in morbis minus periclitantur, quorum naturæ, ætati, aut regioni, congruit morbus, quàm quibus secundum nihil horum. Ex iis etiam quæ sequuntur significationes sunt, ex sermonibus, ex eorum modis, ex taciturnitate. Nimirum ex sermone. Quo in genere est loquacitas aut taciturnitas, atque in loquacitate modi. In his considerantes, quod secundum naturam inest, & quod præter naturam, non minimum argumentum capimus magnitudinis ipsius affectionis. Velut si qui taciturnus est natura, modo multa loquatur: aut contra, qui verbosus, modo semper sileat, vtrumque est infaniæ genus, & grauis mali nota. Si verò loquax loquatur, aut taceat taciturnus, nihil mali est. Sed quæ ad modos attinet, explicemus. Si qui de Deo semper, & rebus ad pietatem pertinentibus loqui consueuerat, repente nunc ad leuionum verba translatus sit, aut philosophus nunc repete totus in armis aut re mercatoriã, sit, aut leno de vita monastica, & miles de dialecticis loquatur, mente commoti esse in omnes videatur. Si quidem nullus loquitur suo modo. Imaginationes partim ipsis sermonibus agnoscuntur, partim aliis signis. Velut qui vociferabatur, pelli è cubiculo tibicines, imaginationem sermone prodebat, nutibus prodit, qui muscas frustra venatur, aut festucas colligit. Atqui imaginationes vanæ ac falsæ, cum superueniunt, mortem, cum à principio adsunt phrenitidem indicant. Somnum & vigiliam indicare in morbis posse, multis in locis ab Hippocrate est dictum, generatimque in Aphor. Somnus & vigilia vtraque si modum excedunt, malum. Sed addit, insomniis quibus, & quando. De præfagatione ex insomniis seorsum est scriptum ab Hippocrate, Aristotele & Galeno. Hæc breuissimè perstringit, quæ sint in illis consideranda. Considerandum, inquit, est, quæ sint & quando. In primis illud, quæ sint, species, & partitionem insomniorum continet, quando autem, tempus quo fiunt. Insomniorum enim quædam sunt diuina, quædam naturalia. Diuina sunt, quæ inspiratione aliqua dæmonis fiunt, dæmonis autem, boni aut mali. Quæ sunt sine inspiratione, sunt naturalia. Possunt autem vtraque significationem certam continere, aut esse vana. Nam nonnunquam à bono dæmone per insomnia, rerum quarundam vtilium admonemur. Vt accidit Danieli, & Iosepho: illudimur autem sæpe à malis dæmonibus, per insomnia representantibus vana quædam. In

De rat. vict.
in acutis.

naturalibus eodem modo, quædam ex quibusdam corporis affectionibus, aut passionibus, quas ab externis causis accipit, nascuntur, quædam casu quodam, & causa inopinabili. Non aliter ac expergefactis nonnunquam, insperato per mentem obuertantur: atqui, velut inter colloquia solet, quorundam, nunquam expectata, mentio incidere, ut ipsi collocutores mirari soleant. insomniæ ergo quæ non sunt vana, certas significationes habent. An autem vana sint, intelliges, considerans, quæ sint, & quando. Si enim ad res turpes pertineant aut inutiles, certum est non esse à bono dæmone, sed vel à malo, vel naturali quapiam causa. Neque verò si ad res honestas, aut etiam ad diuinum cultum, pertineant, statim à bono dæmone esse putandum est. Possunt enim esse etiam à malo, vel naturalia. Considerandum ergo omni ratione, an sub illa boni specie possit malum aliquod, aut deceptio subesse: neque, & si non videatur subesse posse, statim à bono dæmone esse, cõfide, sed caute sustine, vsq; dum quid velit, Deus manifestè declaret. Ita verò te compara, vt cures numen exoratum, ne te tua culpa falli permittat. Si tunc quidem non repetant, naturalia esse puta. Ad quæ, in consideratione adhibe, quando fiunt. Si interdum talia quædam locutus, noctu illud somnias, vanum somniū est, nihil significat. Nam accidit in his, quod in aliis signorum generibus. Nimirum si ex manifesta causa nascuntur, nullam habent significationem. Neque si post multos cibos, aut multam ebrietatem somniū accidat, significare quidquam putandum est, quidquid somnietur. Sed si sobrio iam homine, & cocto magna ex parte cibo, somnium accidit, non exiguam præstat significationem, quarundam corporis affectionū, & morbi exitus, an inquam morte, an salute finendus sit. Sunt horum multa exempla apud Hippocratem & Galenū citatis libris, quæ non refert hoc loco persequi. Addit euulsionibus, & pruritibus, & lachrymis. Euulsionibus autem sunt, velut palpebre, labij, aut nasi euerasio, & genitalium, & testium reuulsio. Pruritus autem sunt, vel totius corporis, vel partis cuiuspiam, vt in naribus fieri solet. Lachrymæ sunt, vel voluntariæ, vel spontaneæ. Hæc autem quid possint significare, in prognostico ab ipso Hippocrate, scriptum est. Quæ nunc addit, consideremus. Ex paroxysmis, dicit. Ad hoc genus signi pertinet illa sententia, febres quæcumque non intermittentes tertio die vehementiores fiunt, periculose: & quædam quas mox, de febrium figuris, hoc ipso sermone scribit. De deiectionibus, vrinis, sputis, & vomitibus, propria capita scripta sunt in prognostico. Et quæ (inquit) ex quibus, in quæ successiones morborum. Quid dicat, quæ ex quibus successiones morborum, non est obscurum. Est enim considerandum in permutationibus morborum, qui morbi ex quibus fiunt. Sed quod dicit, in quæ, aliquanto est obscurius. Videtur enim dicere, quæ in quæ, id est, qui morbi in quos morbos. Sed si hoc dicit, quid aliud sit dicere, quæ in quæ, quam quæ ex quibus? Verum aliud est, illud in quæ. Quod vt explicaret, addidit, & abscessus in mortem & utilitatem. Nimirum vt antea explicuimus, abscessus vocat Hippocrates omnem morbi in morbum mutationem, ea verò nonnunquam fit cum magno malo hominis, & lethaliter, velut pleuritis in pulmoniam, pulmonia mutatur in tabem: nonnun-

quam fit cum utilitate, cum scilicet sequens morbus liberat à priori, velut, de quartanis febribus, mox dicit. Atqui de his abscessibus bonis & malis, antea in hoc ipso opere differuimus. Ergo inquit, considerandum quæ affectiones ex quibus affectionibus fiunt, in quæ, hoc est in mortem aut utilitatem. Addit, sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamenta, singultus, spiritus, ructus, flatu silentes strepentes. Sudorem cum dictis euacuationibus coniungere posset, habet enim etiam hic, velut illæ, in prognostico proprium caput. Significationū etiam quas præstare posset rigor per febres acutas (præter quæ quod quarundam intermittendum febrium speciem indicat) scripta sunt sparsim multa: velut illud, in febre perpetua si sexto die rigores fiunt, lethale. Et illud, ei qui à febre ardente tenetur, rigor superueniente, solutio. Cum dicit frigus, intelligere potest illam refrigerationem quæ inuadentibus quibusdam accessionibus fiunt, aut omnino frigus, vt cunq; incidat. Vtroque enim modo significat speciem febris, aut periculi magnitudinem. Est enim frigus circa extrema in intermittentibus puitosis, & in perpetuis lypitiis pathognomicū, in aliis acutis, mortis signum. Velut in prognostico & Aphorismis non semel scriptum est. Atque adeo in historiis huius libri cui nunc incumbimus, crebra mentio fit, sudoris, rigoris, & frigoris. Quin & tussis potest significationem præbere, nunc passionis, vt in pleuride, nunc periculi aut securitatis. Sternutamentum perinde, & singultus, & spiratio. Nam in prognostico inter bona signa refert Hippocrates bene spirare, & facile extussire, inter mala verò spirationem magnam esse & crebram, & difficile extussire. De respiratione seorsum in eodem libro multò plura, multarum dispenæ specierum dicens causas, & generatim, magnam viam habere facilem spirationem in omni morbo acuto. De sternutamenti quoque in eo libro ita scripuit. Sternutamenta per morbos circa pulmonem, præire & subsequi malum est, sed ex aliis morbis exitiosis sternutamenta utilia sunt. Singultus multas pessimasque significationes, in Aphorismis docuit. Ab ileo, inquit, vomitus, vel singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Rursum, in hepatis inflammatione singultus, malum: & à vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Addit, ructus, flatu, silentes, & strepentes. Ad prognosticam ex ructu, pertinet illa sententia. Ex longis leuitatibus intestinorum, si ructus acidus fiat, qui antea non erat, bonum. Sed & illa, Acidum eructantes, pleuride non admodum capiuntur. De flatibus, qui cum crepitu aut sine crepitu excernuntur (hos enim vocat silentes, & strepentes) in prognostico ita differuit, Si flatu sine crepitu excernitur, optimus est. Melior verò est cum erumpit cum crepitu, quam cum reconditur ac reuoluitur. Quod si ita excernitur, indicat hominē dolore teneri, aut delirare, nisi sponte flatum emiserit. Ex hæmorrhagiis omnino, precipue autē ex hæmorrhoidibus, multa docet Hippocrates præsentire. Velut in prorrhethico, Sanguinis ad diuersum lat̃ eruptiones, malæ. Et rursum, Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ malæ. Et rursum, Ex hæmorrhagia rigores multi. Et multa alia ad hoc signi genus pertinentia libro illo. Et de hæmorrhoidibus illud in Aphorismis, Ab atra bile & phreniticis hæmorrhoides superuenientes,

nientes, bonum. In quibusdā codicibus inter verba illa, strepentes & hæmorrhagiæ, interiectum est *χολόδις*, id est, biliofi: tamen supposititium esse puto, nisi significat, flatu strepentes biliosos, hoc est, qui ipso sonitus modo significant, multam bilem flatuosam in intestino contineri. Vocat hos sonitus *βορβορυμύς*. Ex his, & quæcumque ex his accidunt, considerandum. Hoc est, considerationes prognosticæ capi debent ex his, & ex omnibus, quæ ex eis sequuntur. Quæ verba nolim sine consideratione præteriri. Continent enim partem quandam prædictionis vtilissimam. Ea verò est, ex iis quæ ex quocunq; signo nascuntur. Multa enim sunt signa, quæ nunc mala, nunc bona sunt, aut nunc lethalia, nunc non adeo, vt hæc aut illa ex eis nascuntur. Nimirum ad præfagij firmitudinem, semper sunt adiungenda alia signa, & in multis expectandum est, quid superueniat. Velut in hæmorrhagiis, de quibus nunc dicebamus, si post multum sanguinis fluxum, singultus aut conuulsio sit, malum. si verò sine his, sit febris solutio, nihil fluxu sanguinis melius est. Sed & in aliis signis considerandum quæ ex quibus fiunt. Velut à singultu sternutatio superueniens, liberat. Et à longo alui profluuiio, vomitus spontaneus superueniens, soluit: & à vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Et à sudore horror non bonum. Et ita in aliis omnibus signis, fit, vt quædā ex quibusdā deteriora aut meliora sint. Nimirum ea quæ antecedunt aut sequuntur, signorum quorumcumque causam declarant. Sed quia hæc multis aliis in locis pertractantur, hic de eis hæcenus.

Febres quædam continuæ, quædam interdum tenent, nocte intermittunt, aut nocte tenent, die intermittunt, & semitertianæ, & quartanæ, quintanæ, septimanæ, & nonanæ.

Commentaria.

Cum digredi cœperit Hippocrates ad disputationes quasdam ad totam artem necessarias, atque generatim de signis omnibus dixerit, nunc de febribus generatim dicere incipit. Quia ij morbi, maximè, qui cum febribus fiunt, populares esse solent. Incipit ergo à partitione febris, quam quidem accipit à propria earum figura. De febrium differentia seorsum scripsit Gal. multa, in quem etiam librum iam ego edidi, atque adeo ego libellum quendam seorsum scripsi de febribus, præter multa quæ in controuersis & aliis locis: Proinde nunc satis erit Hippocratis verba explicare. Nisi suppleantur quædam, non possit partitio hæc non videri parum dialectica. cæterum in Hippocratis enarratione, merito petimus permitti nobis suppleri quædam, quæ tacuit ille, vt semper esset breuiloquus. Possimus quidem censere hanc partitionem febrium omnium esse, quamquam possimus etiam censere ad solas eas, quæ ex succis fiunt pertinere. Sed pertinet ad omnes. Nam duo genera: hæctica in quæ & diaræ in continuis sunt. Ergo hæc est partitio. Febres quædam continuæ sunt, velut hæctica, diaræ, & quædam putridarum: quædam intermittentes. Intermittentium, quædam quotidianæ, quædam tertianæ, quædam quartanæ, quædam quintanæ, quædam septimanæ, quædam nonanæ. Quotidianarum, quædam nocturnæ, quædam diurnæ. Tertianarum, quædam simplices tertianæ, quæ-

dam semitertianæ sunt. Sed cur nocturnas aut diurnas quotidianas solum intelligit, cum tertianas etiam, & quartanas, accidere possit, vt nocte teneant, aut die? porro cur semitertianarum mentionem facit inter differentias simplices cum sint compositæ? aut si ad compositas quoque voluit partitionem ducere, cur non meminit quartanæ cum tertiana, aut quotidiana? videntur enim aut deficere multa in partitione, aut redundare quædam. Sunt multi qui non satis capientes methodum Hippocratis, censent illum fuisse dialecticæ ignarum. Ego verò cenfeo habuisse illum dialecticam quandam, vulgari vtiliorem. Nimirum non persequetur omnia vsq; ad minima, sed nullam vtilem partitionis rationem omittens, in singulis ea tantum scribebat, velut exempla quædam, quorum mentio maximè ad vsus artis videbatur esse necessaria, vt reliqua supplerentur, vtilissimorum autem haberetur ratio maxima. Velut modo oportet nos ita persequi partitionem. Febres quædam sunt continuæ, quædam intermittentes, hæc quotidianæ, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ aut nonanæ. Rursum hæc omnes nocte aut die inuadentes, porro ex his simplicibus, compositæ fieri possunt multis modis. Velut semitertianæ, & aliæ multæ. Tamen nulla compositarum, tam insignem differentiam, & mentione dignam habet, quam semitertiana: Quia, vt mox dicitur, in semitertiana vocata, morbi accidunt acuti, & aliarum omnium hæc est maximæ lethalis. Atque, interdum teneant an nocte, in nullis adeo refert, atque in iis quæ quotidie affligunt. Quia hæc aut omni die aut omni nocte laborem inferunt. Hæc est methodus Hippocratis quam alibi etiam aperuimus.

Sunt autem acutissimi & maximi, & grauissimi morbi, & maximè lethales in continuæ febre.

Satis erat dicere acutissimi, quin adderet maximi, & grauissimi. Nam quamquam illud nomen acutissimi, per se solum celeritatem, & breuitatem motus significet, verum medicis, vt acutum morbum vocent, non sunt contenti hæc acutis, sed magnitudinem præterea morbi, & periculum adesse volūt. Hippocrates tamē modo singulis nominibus propriè vtens, expressit omnia, quæ morbis acutis adesse debent. Nimirum debent esse acuti, id est, breues, & magni in essentia propria, & graues. Atque vt explicaret rem magis, addidit, & maximè lethales, hi autem sunt qui grauissimi. Hos dicit fieri in febre continua, hoc est, cum continua febre semper, siue in ipsa febre continua habeat essentiam morbus, vt febris ardens & semitertiana, siue febris sit morbi accidens, vt in pleuride, & phrenitide, & aliis inflammationibus internis. Non intelligo autem hæc dicere Hippocratem quod nonnunquam sine febre acutus morbus fieri possit (nam syncope, carus, & apoplexia acutissimi, maximi, & maximè lethales sunt, tamen sine febribus plerumque fiunt) sed quod plerumque cum febre fiat, tuncque, cum continua: Nam quæ intermittit, quia periculo vacat, simpliciter acuta esse non potest, sed tantum constitutione, vt tertiana exquisita.

Securissima autem omnium quartanæ, &

facillima, & longissima. Hæc enim non tantum ipsa per se ipsam, huiusmodi est, sed ab aliis morbis magnis liberat.

¶ Securiſſimam dicit omnium. Cum tertianis & quotidianis, quæ sunt febres crebro, occurrētes, collationem fieri intelligo. Nam septimana, & nonana, videtur securior. Facillimam dicit curatu, quanquam vulgus hominum incurabilem dicit. Verum nō est breui curabilis. Sed facillima, & longissima. Quod est, intra suam constitutionem, quæ quidem longissima est omnium crebro occurrentium (nam nonana longior etiam est) facillimè curari. Nam victu liberari, & rarissimis euacuationibus, & vsu longo quarundam rerum, haud multū medicamentosarum. Quod si dicas, hoc non esse curari quartanam, perinde est ac si dicas, non curari febrem ardentem, quæ non tam breui, quàm angina. Nimirum vt non est omnibus eadem constitutio, ita neq; æquè longa ratio curationis. Atque longe aliud est, breuem esse curationem, aut facilem. Nam vt anginæ est difficillima & breuissima curatio, ita quartanæ facillima & longissima.

In semitertiana vocata accidit acutos morbos fieri, & est reliquarum hæc maximè lethalis. Atqui tabidi, & qui longis aliis morbis ægrotant, in hac maximè ægrotant.

¶ Non parum comprobant, ea quæ modo affirmat de semitertiana febre, illa, quæ prima tempestate huius libri, accidisse dicta sunt. Nimirum multum ægrotauerunt semitertianis lethalibus, quorum plerique in tabe erant. Atqui quod dicit est, semitertianam esse acutum morbum: neq; hoc quidem dubium est, cum sit altera ex parte continua febris, & præter eam, habeat aliam intermittentem. Dicit etiam esse maximè lethalem: quod fit, quia nulla febris acuta est, quæ tam crebro, & tam continenter, variis symptomatis facultas affligatur. Et tabidi, atq; qui aliis longis morbis laborantes in acutam febrem ex longa incidunt, in hanc maximè incidunt. Quia per debilitatem facultatum congerunt cruda, & per hecticum calorem, aut longam febrē, congerunt bilem. Atqui, ob diurnitatem ægrotationis contingit varia membra varie laborare: ex duplici aut hoc succo, in variis mēbris redundate, contingit hæmitriteo corripi. Porro quoniam hæc habet semitertiana febris, diximus seorsum esse illius factam mentionē hoc in loco, in febrū partitione.

Nocturna non valde lethalis, longa autem, diurna longior. Est aut quibus & in tabem repit.

¶ Omnem quotidianam longam esse dicit: siquidem nocturnam longam, & diurnam longiorem. Porro diurnam dicit longiorem nocturnam & magis lethalem, adeo vt quibusdam in tabem inclinet. Hic tabis nomine significatur extenuatio magna, quacumq; causa fiat, non ea solum, quæ ex fordido vlcere pulmonis nascitur. Duplex causa est, qua diurna deterior est. Primum quia magis secundum rationem est, febres fieri maiores noctu, cum corpora defiora & minor dissipatio, & maior confluxio excrementorum ad interna: quàm diu, cum sunt his contraria: affectionibus autem omnibus, accidit esse grauioribus, tempore, secundum quod

non congruunt, quæ eo secundū quod congruunt. Deinde, quia minus opportuna est curationi diurna, quàm nocturna. Quia tempus diurnum occupat paroxysmus, nocturnum solum superest cibus & medicamentis, quare nullum quieti & somno. Et auocantur ægroti multum à communi hominū consuetudine, laborandi & capiendi cibō interdium. Accedit (quod est maximi momenti) febres diurnas minus venire ad infabricationem quam nocturnas, quia earum inclinatio incidit in vespēram, qua hora morbi omnes exacerbantur, vt lib. 4. dicit his verbis: Quale est ad vespēram exacerbari, tale in omni morbo.

Septimana longa, non lethalis, nonana longior adhuc, non lethalis. Tertiana exquisita, celeris iudicationis, nō lethalis. Quintana verò omnium pessima, etenim ante tabem, & iam tabidis superueniens interemit.

¶ Quartana, & quæ longiora intervalla habet, longissimæ sunt, tertianæ breuissimæ. Qua causa quintana sit omnium febrium intermittētū pessima, & ante tabem (extenuationem hic quoq; intelligit) & tabidis iam superueniens interimat, nō dixit Gal. fortasse quia talem febrem non viderat, sed neq; ego adhuc vidi vnquam manifestè. Vidi certè quam dubitavi, quintanam, an quartanam tardantem appellarem. Tentabo nihilominus dicere causam, quam esse suspicor probabilissimam, longo tempore inuestigatam. Hippocr. non dicit simpliciter, quintanas esse pessimas, sed eas quæ tabescentibus, aut iam iam in tabem casuris, contingunt. Non sunt autem, arbitror, tales, quæ à principio hominem, sanum antea, inuadunt, sed vbi quis quartana prius, aut longissima tertiana debilitatus est, & minorem iam materiæ copiam plenè non valet pellere, in quintanam incidit, atq; eadem causa, qua cum esset iudicandus quintana corripitur, tabefacit, ob habitualem scilicet facultatum debilitatem. Sextanæ verò, aut septimanæ, aut etiam rariores febres, affligunt iam, vt vitia potius naturalia, quàm vt morbi, atq; adeo qui illis laborant, videntur esse homines aliqui sani, gaudentes ea febre, vt euacuatione consueta.

Sunt autem modi, & constitutiones, & paroxysmi cuiusq; harum febrium, æquè continuarum & intermittētium. Statim enim continua est quibus incipiens floret & viget maxime, & in difficillimum agit: circa iudicium autem, & simul cum iudicio, extenuatur. Est autem quibus incipit mollius, & summissius, accrescit autem, & exacerbatur indies: circa crisin autem, & simul cum crisi, abunde elucet. Est autem quibus incipiens mitius, accrescit & exacerbatur, & quadantenus aucta, rursus subsistit circa iudicium, & vsq; ad iudicium.

¶ Persequitur rursus febrium partitionem secundum figuras. Retulit enim hætenus differentias intermittētium. Nunc referre incipit differentias continuarum. Dicit ergo modos, constitutiones, & paroxysmos, id est, modos constitutionum & paroxysmorum, accidere cuiq; harum febrium, æquè

æquè scilicet continuis & intermittētibus. Intermittētium enim fere dicti sunt modi. Continuarum autem, quædam est quæ statim ac incipit, viget ac floret maximè, & in difficillimum agit, hoc est in summo periculo hominem constituit: circa iudicium autem, & simul cum iudicio, hoc est morbo iam eunte in summum vigorem, & vsq; ad totam declinationem, extenuatur. Huiusmodi sunt continentes, quæ vocantur Galeno decreſcentes. Quædam est, quæ mollius incipit, crescit autem & exacerbatur in dies, & circa iudicij tempus, ac per totum iudicium abunde elucet, vsq; dum videtur repente tolli. Huiusmodi sunt continenter crescentes. Sunt autem aliæ continentes inter has mediæ, neq; crescentes neq; decreſcentes, sed semper æquales, quas ex prioribus intelligi Hippocrates voluit. Alia est febris, quæ incipiens mitius, crescit & exacerbatur, & aucta quadantenus, scilicet per totum tempus incrementi, & vsq; ad summum vigorem, rursus subsistit circa iudicium, hoc est, statim ab incepta iudicatione, & vsq; ad iudicium perfectū, hoc est, vsq; dum integrè, atq; omnino soluitur. Huiusmodi sunt omnes febres continuæ, præter continentes: nam hæc omnes habent principium, & incrementum, & vigorem summum, & declinationem. Quæ ratione fiant febres continenter crescentes, decreſcentes, & sui semper similes, in meo commentariolo de febribus, dictum mihi est. Sed continget hoc loco dubitare, quæ ratione fieri possit vt febres quædam circa iudicium & simul cum iudicio extenuentur, siquidem iudicium in morbi vigore fit, cum verò consistunt morbi, omnia præter naturam sunt, morbus scilicet ipse, & symptomata, sint vehementiora. Summa autem ratio est hæc. Duo sunt in interna causa febris, quæ febrē ipsam faciunt, fouent, & augere possunt: ipse materiæ ardor, siue putredine, vitione, siue quodam feruore fiat, & quantitas. Atqui alterationem materiæ necesse est crescere, ac per eam ipsam febrem vsq; ad summum vigorem, tamen quantitatem nō est necesse. Minui enim potest succus morbo adhuc crescente, vel arte, vt misso sanguine aut magna alia facta euacuatione, vel natura, velut per insensibile euacuationem, vel per paulatim factas euacuationes spontaneas. Ergo materia ipsa quæ intra corpus manet, semper magis ac inagis, præter naturam alterascit, atq; calorem partium, quantum in ipsa agit, auget, sit tamen nonnunquam, vt decreſcente copia, videatur hæc alteratio minui. Neque tamen proinde putandum est, non esse morbum in incremento: Crescit enim reuera ardor, in ardente materia, & in iis animantis particulis, quas contingit.

Accidit autem hæc fieri in omni febre, & in omni morbo.

¶ Nihil est aliud quod dicit quàm hæc quæ dicta sunt, vt accidit fieri in febribus ita accidere, fieri & omni morbo, qui sine febrē sit. Sed quæ sunt dicta, febrium quædam esse intermittētēs, quædam perpetuas, atque harum quædam continuas tantum, quædam continentes etiam. Hoc ergo idem accidere dicit, omnibus aliis morbis, intelligi autem debet omnibus pendentibus ex quibusdam succis, cuiusmodi sunt omnes fluxiones, & omnes tumores præter naturam. Est autem hoc verissimū:

in podagra enim, & chiragra, hemicrania, & ventriculi, ac intestini, ac, vt semel dicam quibuscumq; aliis doloribus, experimur, quosdam affligere semper, sine intermissione, quosdamq; horum, semper eodem modo, quosdam remittente sensim, quosdam augeſcente dolore: quosdam quidem citra intermissionem, tamen cum quibusdam exacerbationibus, per vicissitudines recurrentibus: quosdam etiam cum intermissione ex quibusdam interuallis dolere, omni dolore non raro carentes. Atqui hæc interualla nonnunquam certa, nonnunquam incerta esse videmus. Ophthalmiis etiam, & erysipelatis quarundam partium, id videmus sæpe accidere. Quinetiam mihi contigit videre pleuritidē, verissimam quidem, & omnia pathognomonica signa habentem, intermittentem tamen, ita, vt homo alternis diebus pleuritide, alternis nullo morbo teneri videretur. Hoc ergo est consideratione dignissimum in omni morbo. Similes enim in omnibus accidunt modi & constitutiones, & similibus ex causis, atq; in febribus. Nimirum ophthalmia quotidie affligens, pituitosa, alternis diebus, biliosa, haberi debet.

Oporet autem victum ex horum consideratione offerre.

¶ Ex constitutione & figura morbi, magnas indicationes nasci, offerendi cibum, disertè aliis locis ab Hippocrate ipso dictum est, præcipuè prima particula Aphorismorum.

Multa etiam alia opportuna, his sunt germana, de quibus quedam iam scripta sunt, quædam scribentur, ad quod discutientem expendere, considerare, cui horum acutum & lethale, aut ex quo superesse possint, & cui pro-rogetur, aut non. Et quando, & quantum, & cui offerendum sit.

¶ Multa alia signa sunt præter hæc, præter figuras, scilicet, & constitutiones febrium, quæ non aliter quàm hæc, significant euentum morbi, & ad ciborum exhibitionem, indicationē præstant. Quod autem ad euentum morbi attinet, hæc oportet præsentire, an moriturus, an superfuturus homo sit: atq; vtrumq; an breui, an post longam ægrotationem. Hæc autem omnia distinguere signis, Hippocrates in prognostico docuit. Atque summa ratio est, coniectari ex signis, vt habet virtus & morbus: nam quæ cum debili virtute magnum morbum indicant, breui futuram mortem, quæ cum robusta facultate exiguum morbum, cito futuram sanitatem, quæ cum robusta facultate magnum, aut cū debili exiguum morbum, significant, tardius futuram sanitatem aut mortem, vtrum videbitur altero magis pollere, virtutis robur aut morbi exiguitas: vel contra magnitudo morbi aut debilitas virtutis. In cibi oblatione considerandum, cui sit dandus, & cui non (quibusdam enim per totum morbum non est dandus) & quando, & quantum. Considerandum etiam est, quale sit dandum. Nam illud, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, ad qualitatem ciborum pertinet. Cæterum quia

vsque ad meridiem videri factum sine febre esse, nihil est aliud, quam esse febrem tertianam continuam, & diebus paribus habere exacerbationes. Diximus enim prius eas febres moueri per pares, quarum periodi singulae fumos vigores habent paribus diebus: antecedentibus autem imparibus incrementa longa, & in fine ipsorum parium, & initio imparium subsequendum, decrementa breuiora. Dico autem impares antecedentes, ut primus antecedit secundum, subsequentes, ut tertius secundo succedit. Primus ergo circuitus Philisci, acerbissimam partem secundo die habuit ad meridiem, cepit inclinare vesperi (quare Hippocrates clystere uti iussit, ut in inclinationibus fit) durauitque ea inclinatio vsque ad meridiem diei tertij, qua hora verisimile est febrem primo die incepisse (quanquam Hippocrates horam non meminert) à meridie tertij diei cepit febris acuta cum sudore, ut à principio. Fuit homo siticulosus, lingua arcebat. Nimirum crescebant iam cum febre ardente propria illius symptomata. Habuit enim hæc febris in primo circuitu totum principium vniuersale. Quo proinde verisimile est, vrinam cruditate signa habuisse, in secundo, incrementum. Proindeque incepit vrina habere signa contraria concoctioni, fierique nigra. Nox tertij diei fuit laboriosa, velut primi, & aliquantò plus, quia crescebat iam malum. Quare non dormiuit, & delirauit omnino, aperteque. hætenus enim imminentis delirij notas habuerit, magis quam aperte delirauerit. Quarto sunt omnia exacerbata. Dixerat enim paulo ante de signis, quibus hac tempestate moriebantur, edifferens quarto die dolores maximi: vrinam nigram tunc quoque reddebat, noctem tamen diei quarti habuit minus molestantem, & primas quinti diei vrinam melioris coloris, & mox stillas sanguinis de naribus. Quæ mutatio, quem non eorum, qui non sunt admodum periti, deciperet, putantem septimo die futurum bonum iudicium, siquidem quartus mutationem extremorum in melius fecerat. Cæterum Medicus prudens & non inexpertus, considerans totius morbi figuram, haud multum fideret quieti illius noctis (respondebat enim quieti secundi diei) neque quidem considerans reliqua omnia, quæ lethaliter affectum hominem indicabant, fideret meliori vrinæ colori, recordatus illius sententiæ: Non oportet multum fidere bonis, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim horum durare non solent. Expectaret ergo Medicus mutationem, quam mox meridies diei quinti cepit asserre. Stillauit parum de naribus sincerum: Stillas huiusmodi vituperat millies Hippocr. & in prorrhethico stillas quarto die factas quales hæ fuerant. Nam ante meridiem quinti. Dies autem incipiebant à meridie, sed quod merum dicit stillasse, intelligit Galenus nigrum, quia rubrum, qualem merum sanguinem esse oportet, non putat significare grauem affectionem. Ego verò intelligo Hippocratem dicere quæ dicit. Stillare autem sanguinem purissimum, nihilò melius erat tunc temporis, imò verò fortasse etiam deterius. Quia præterquam quod euacuatio erat quantitate & tempore mala, non euacuabantur qualia oportebat, sed qualia non oportebat. Vrinæ variæ sunt factæ, colore & substantia, ut varia iam excrementa significarentur: quædam similia semini, ex succis cru-

A dis: rotunda, ex vrente calore: pendentia & sparsa ex flatu fieri cœperunt. Non sudauit eo die, ut primo & quinto fecerat, sed appposito balano exigua & flatuosa exierunt. Nimirum illò die non tam biliosa, quam cruda & flatuosa visa sunt. Accidit enim in omnibus ferè illa tempestate ægrotantibus, duplicia excrementa moueri. Noctem quinti diei habuit grauissimam, respondentem scilicet nocti primi & tertij, & grauiorem, utpote hominem debiliorem, & morbo facto maiori. Quare tonni exigui, verba, delirium: hoc est, per totam noctem loquebatur multa, & delirabat: quod quidem est multum delirare. Omnia extremam frigida (hoc est, caput, manus, ac pedes) non recalescebant iam ob debilitatem naturalis caloris: Appetente iam diluculo, minxit nigra, & dormiuit parum, die iam obmutuit. Quod quidem propè mortem iam constitutus accidere consuevit, & si morbus non sit eorum aliquis, qui ad nervos aut musculos pertinent: sed illud fieri suspicor per extremum lapsum eius facultatis, quæ thoracem mouet, & per magnam conturbationem hominis, ut solent quidam, ex repentino timore, aphoni fieri. Die sexto ad meridiem obiit, quia ea fuerat semper omnibus diebus paribus grauissima, atque difficillima hora. Huic dicit fuisse semper ad finem vsque spiritum magnum & rarum, velut recordanti: hoc est, velut solet esse ei, qui velut oblitus raras facit, & velut recordatus, magnas respirationes. Nimirum hic delirauit totò morbo: si quando enim videbatur sapere, tamen tunc quoque erat velut attonitus, sui oblitus. Quod quidem etiam genus quoddam delirij est, & illum spiritum facere potest. Nam si quis febre carens, cogitans tamen attentius aliquid, rarius ac vix respirat, velut solet mihi legenti accidere, cur non febricitanti sine manifesto delirio ob obliuionem nonnunquam accidat? Splen (inquit) intumuit tumore rotundo. Quid autem est aliud, cum magna febre, quæ destitutis extremis vrebatur viscera, tumorem rotundum splenem habere, quam phlegmonem? atqui, quando quidem figura tumoris manu agnoscebatur, magnus phlegmon fuerit, alioquin superpositæ partes prohibuissent. Itaque Philiscus non tantum habebat febrem ardentem, sed phlegmonem etiam in hypochondrio sinistro: Neque proinde febris erat accidens (erant enim in excrementis multa putridæ febris signa) sed laborabat duplici morbo, febre & phlegmone. Neque quidem fuit hæc lypiria. Fuisset enim extremorum frigus non superueniens, sed pathognomicum: Sed erat hæc febris maligna, in genere earum, quæ vocabantur à veteribus elodes (sudabat enim absidue magno cum periculo) & typhodes: succendebantur enim viscera. Verum considerari hoc loco velim (quod verisimum esse puto) perrarum esse febres huiusmodi acutissimas & perniciosissimas fieri, sine interna aliqua affectione. Quare nunquam omitenda cura hypochondriorum & thoracis, capitis & vteri, & renum & vesicæ, ut omni ratione inuestigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quo ad fieri possit, subueniatur.

Silenus, qui apud Platamonem propè Eualcidem habitabat, ex laboribus, & potationibus,

& exercitationibus intempestiuis, febris corripuit. Caput autem simul dolere lumbis, & capitis grauitatem habebat: & cervicis erat contentio. Ex aluo autem primo die biliosa, sincera, spumosa, copiosè multa effluebant. Vrinæ nigra, nigram hypostasim habentes. Siticulosus, lingua arida, nocte nihil dormiuit. Secundo febris acuta, deiectiones plures, tenuiores, spumose, vrinæ nigra. Noctem difficulter tulit, parum delirauit. Tertio omnia exacerbata sunt, hypochondrij contentio, ex utroque, submollis, vsque ad umbilicum protensa. Deiectiones tenues, subnigra, vrinæ turbata, nigra. Nocte nihil dormiuit: sermones multi, risus, non poterat se continere. Quarto cum his eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosa, leues, valde pingues. Vrinæ tenues, pellucide, pauca: mente constiuit. Sexto circa caput parum sudauit. Extrema frigida, liuida: magna iactatio. Ex ventre nihil exibat. Vrinæ suppressæ sunt. Febris acuta. Septimo die sine voce. Extrema non amplius recaluerunt. Minxit nihil. Octauo sudauit frigidum de toto corpore. Exanthemata cum sudore, rubra, rotunda, parua, velut permanebant: non faciebant abscessum. Ex aluo irritatione parua stercorea tenuia, velut cruda multa, reddebantur cum dolore. Mingebat cum dolore, mordacia, sincera, pauca: recalescebat. Somni tenues, comatosi: obmutuit. Vrinæ tenues, perspicua. Nono cum eisdem. Decimo potum non capiebat. Comatosus: somni autem tenues, à ventre autem similia. Mingebat confertim, crassum, subsidens. Sedimentum farinae simile, albū. Extrema rursum frigida. Undecimo obiit. A principio huic vsque ad finem spiritus magnus & rarus, hypochondrij palpitatio perpetua. atas circiter vigesimum annum.

Hic Silenus laborauit, quantum intelligo, febre ardente, habentes exacerbationes diebus imparibus. Quanquam id obscurè, ob morbi magnitudinem, nunquam parum affligētis. Habuit cum febre magnum erysipelas in toto hypochondrio, à septo transuerso vsque ad umbilicum, per vtrumque latus. Cepit autem apparere non primo morbi die, sed à tertio. Hoc enim est quod dicit: Hypochondrij contentio ex utroque latere vsque ad umbilicum submollis: hoc est, sine duro tumore, quem possessus manu inuenire. Erat enim potius ardor cum fluxione, quam tumor: faciebat autem tensionem erysipelas partim fluxione, partim siccatione, quibus locis faciebat bilis. Ardorem illic maximum, vrentemque fuisse, palpitatio perpetua hypochondrij indicabat. Vocat enim, ut multis aliis in locis, palpitationem, non quam Galenus motitationem ab incluso flatu, sed pulsam, de quo in Prognostico dicit: Si pulsus in hypochondriis appareat, perturbationem aut furorem significat. Erat ergo pulsus arteriæ incumbentis spinæ apparens, ob in-

gens eius loci incendium. Delirium verò, & tentio significabāt, serpere etiam erysipelas in septum transuersum. Hæc erat essentia huius morbi, quo multi hoc anno Compluti laborauerunt. Neque mirum: fuit enim apud nos, huc vsque huius sexagesimi primi anni constitutio, ei quam nuper descripsit Hippocrates simillima: fuitque proinde duplex succi idea in morbis, pituitæ, & bilis. Ergo in ætatis initio cœperunt biliosa irruere in qualdam partes: cum autem in supremas suo more reperent, depressa à pituitosis, hypochondriis hæserunt. Habebant omnes hoc morbo laborantes hæc omnia, quæ Silenus, & præter hæc, vomitum etiam, tenente arbitrator erysipelate etiam ventriculum. Sed percurramus omnia quæ acciderunt Sileno. Febre correptum dicit, ex exercitationibus nimis & intempestiuis, & potationibus. Narrat occasiones, siue causas manifestas febricitandi, non inutiliter. Multum enim præstat huiusmodi causarum cognitio, ad affectus cognitionem. Natæ certè erant hæc causæ facere crudorum succorum, & biliosorum redundantiam, simul cum obstructionibus. Labor quidem bilem auxerit, præcipuè in tam calida tempestate, potationes, cruditates, intempestiui motus, obstructiones, cum per totum corpus, tum vel maximè in hypochondrio. Merito ergo cepit febricitare cum dolore lumborum, & capitis grauitate, & coli tentione, multis excrementis per partes effusis. Ex aluo primo die biliosa, sincera & spumosa copiosè multa effluebant. Euacuatio tempore & qualitate pessima. Nam in Prognostico scriptum est: Si admodum flaua aut spumans, deiciatur, hæc omnia mala sunt. Vrinæ verò fuerunt longè pessimæ: nigrae enim, & nigram habentes subidentiam. Siticulosus (inquit) erat, & lingua arida. Nimirum hæc sunt febris ardentis signa: Nocte nihil dormiuit. Incipiebat, scilicet, cerebrum iam affligi à bile, qua afflictione crescente, secundo die fuit peruigilium cum delirio, & deiectiones, plures etiam quam primo die, similes tamen, ut & vrinæ. Tertio omnia exacerbata sunt. Quia præterquam quod crescebat iam morbus, per impares mouebatur. Caputque iam hypochondrij erysipelas apparere, & deiectiones atque vrinæ fiebant deteriores. Deiectiones enim pro biliosis & spumosis tenues subnigra, vrinæ, pro nigris tenuibus, turbata nigra. Dico autem hæc esse deteriores, quia multo maiorem nigrorum succorum copiam iam iudicabant. Nocte nihil dormiuit. Multa loquebatur, quod insanæ est. Ridebat, ut non se posset continere. Si hic risus per demētiam fiebat, profectò secunda videbatur esse hæc dementia, siquidem cum risu fiebat: quare cum tam longè abesset homo à secunda affectione, suspicor non tam fuisse risum ex motu animi natum, quam impotentiam quandam continendi septum transuersum, ob calorem partium ad eam regionem pertinentium, aut ob motum conuulsuum illius septi. De qua risus specie libro 5. Controuers. cap. 9. differuimus. Hoc symptoma est, quod ut significet Hippocrates, dicit, risus, non se poterat continere. Atqui hoc quoque symptoma nascebatur ex calore circa hypochondrium & septum. Cui loco proinde admoventia erant tunc temporis frigida epitheimata. Quarto die transegit cum his eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosa, leues, valde pingues. Leuitas & pingue-

do magna colliquationem magnam significabat; atque adeo declarabat, spumosa, quæ primo die apperere cæperunt, vi caloris esse facta, vt solet in fermentibus ollis. Vrinæ huius diei fuerunt tenues, & pellucidæ, & pauca: Quod ex turbatis nigris quæ ratione fieri potuit, nisi rapta bile in superiores partes: mirum autem quod cum his vrinis cepit mente constare, cum soleat, iis apparentibus, quod non est, fieri, & quod est, augeri, delirium. Quid enim aliud sibi vult Hippocrates, dicens, Vrinæ albæ perspicuæ malæ, maximè si in delirantibus appareant? Sed tamen qua ratione fieri in Sileno coniectem, audi: Cum bilis, atque adeo maligna omnia excrementa per debilitatem facultatis & malo in detentis eunte, sursum reperent, tamen ab inflammationis hypochondrii in media via interceptabantur. Proinde apparere cæperunt vrinæ perspicuæ, & homo nihilominus mente constitit. Tamen aucto magnoperè malo, quod obsidebat hypochondria, omnia lethalia signa ab ea die aucta magnoperè sunt, & mortuus esset homo celerrimè, nisi quædam exanthemata varis similia (vocant variolas) oborta, liberare omnino non valentia, tamen mortem retardassent. Nam die sexto sudauit parum circa caput. Quod genus sudoris magnoperè in Prognostico vituperatur, extrema fuerunt frigida: & quod est multò grauius, etiam liuida. Fuit magna iactatio. Ex ventre nihil exibat: & vrinæ suppressæ sunt: & febris acuta. atqui ex his ipsis symptomatis coniecto varis similia exanthemata hoc sexto die orta esse. Nam referens quæ octauo die contigerunt, dicit, Exanthemata permanebant. Hoc autem verbum apertè significat, nō esse facta tunc primum, sed aliquot ante dies. His autem nascentibus, nihil magis sentitur, quàm anxietas quædam maxima, & iactatio. Atqui supprimit euacuationes consuetæ solent, cum natura in partem aliam tentat nouum motum. Febris autem, cum hæc excerni incipiunt, mirum in modum crescit. Septimo die obmutuit, & extrema non amplius recaluerunt, & nihil minxit. Atqui si meminimus eorum, quæ Philiscus acciderunt, mirum est quod hoc die septimo non sit extinctus: tamen verisimile est durasse hominem vsq; ad vndecimum, quia cum robusta facultate ægrotare cæpit: & quia maxima pars biliosorum excrementorum, quæ malignam habebant qualitatem, ad cutem abscessit. quo factum est, vt reliquo morbo symptomata pituitæ motum magis, quàm bilis significauerint. Nimirum octauo sudauit frigidum de toto corpore, quod quidem commotis cum bile pituitosis factum puto: velut & somnos comatosos, vrinas nunc tenues & perspicuas, nunc habentes multum sedimentum farinaceum. Dicit, simile farinæ, album, quia est aliud farinaceum rubrum, quod & orobinum dicitur. Verùm non omnino conquieuit post septimum diem bilis, alioquin fortasse liberatus esset homo, sed ipsa exanthemata præ se ferebant signa vtriusque succi, bilis quidem, quia rubra: pituitæ, quia rotunda, & velut vari: pituitæ autem contumacis, quia non faciebant abscessum: & bilis non probè euntis, sed recurrentis, signum præbebat irritatio illa, & excretio cum dolore stercoris, tenuis ob cruditatem, & mictus sincerus cum mordacitate. Cum his productus est morbus vsque ad vndecimum, quo obiit. Hunc dicit obiisse à principio

ad finem, spiritum magnum & rarum. Dictum autem est à me antea, esse hoc mentis alienatæ, & si sine manifesto delirio fieri possit. Pulsus magnus in hypochondrio, incendium illius loci significat. Vituperatum autè est id signum magnoperè ab Hippocrate in Prognostico.

Herophonti febris acuta, à ventre pauca, qualia per tenebrum solent, inter initia. Post hæc autem tenuia deiecit, biliosa, copiosa. Somni non erant. Vrinæ nigrae, tenues. Quinto die manè surditas. Exacerbabantur omnia, lien intumescebat. Hypochondrij contentio. Ex aluo pauca nigra exibat. Desipuit. Sexto delirauit: sub noctem sudor, refrigeratio, delirium permanebat. Septimo circumfrigebat sitiens, desipiebat. Ad noctem redyt in mentem, dormiuit. Octauo febricitabat: lien subsidebat. Intelligebat omnia. Doluit secundum bubonem primum, secundum reëitudinem lienis: deinde dolores in ambas tibias. Noctem facillè tulit. Vrinæ melioris coloris, subsidentiam habebant exiguam. Nono sudauit: iudicatus est. Intermisit. Quinto repetyt. Statim autem splen intumuit. Febris acuta. Surditas rursum. Post recidiuam autem tertio splen subsedit. Surditas minor. Crura dolebant. Noctem sudauit. Iudicatus circa decimum septimum: neque delirauit in recidua.

Herophon hic, vnus quidam eorum est, quos nuper dixerat, ex febre ardente, decimosextimo die cum recidua iudicatos fuisse secundum rationem, & liberatos. Mouebatur hæc febris per impares. Talibus enim diebus exacerbabatur, & iudicata est, cum imperfectè, tum etiam perfectè. Habuit vsque ad nonum diem signa, quæ timorem magis afferebant, quàm spem. Nam cum euacuationibus tentatis in primis (vt solent per tenebrum) deinde fluentibus, tamen tenuibus, biliosis, & intempestiuis, & cum peruigilio, vrinæ erant nigrae & tenues, quæ mortales esse solent. Tamen quia nonus dies attulit signa concoctionis manifestæ, (vrinas enim melioris coloris cū exigua subsidentia) meritò factum est, vt homo euaderet, atque adeo secundum constitutionem legitimam. Euasit enim decimosextimo, ad quem à nono, tantum tempus est, quantum ad nonum à primo. Sed quia alia ex parte difficilissimi morbi erant signa, alia ex parte salubriter affecti hominis, contigit vt difficili iudicio, & non sine reciduis, ac cum multis abscessibus homo euaderet. Abscessus autem decurrerunt, vt oportuit, quo homo liberaretur. Nam à supernis ad inferna semper, & à nobilioribus ad ignobiliora semper permutatio procedebat. Nam in primis fuit surditas. A surditate tumor lienis, ab hoc dolor inguinis sinistri (quæ reëtitudo ad purgationem lienis multum fecit, & cursum, quem cæperat natura, tenere apertè iudicauit) deinde dolores in ambas tibias. Atqui non in alteram solum: nam ambo crura, & ambæ manus ob ignobilitatē sunt vtriusque lateris viscerum emunctoria: quam nō æquè vtrorumque. Constat autem illud

lienis

lienis tumorem in Herophonte, non fuisse phlegmonè. Alioqui si ex phlegmone eius visceris fuisset tantus tumor, non tam facillè subsidisset, & recurrisset. Sed succus per lienem cursum cæpit, & fecit abscessum, atque adeo cum hoc factum sit, minus iam est inopinabile, etsi vrinæ nigrae tandiū durauerint, seruatum esse hominem. Nam crassa melancholicique verisimile est fuisse multum, cuius succi redundatia sine maligna corruptione potest tales vrinas parere. Neque scio an in omnibus ægrotis, quorum in epidemiis mentio fit, aut alibi ab Hippocrate sit, qui cum habuerit vrinam nigram, superfuerit, quin causam nigræ præstiterit species succi. Mirumq; nisi Herophonti durus tumor in liene superfuit ex crassa succi parte, cum tenuis exudata sit, cum sudore noni, tum etiam eo, quem hic indicauit futurum decimosextimo: qui omnino febrem substulit.

In Thaso Philini uxorem, que filiam pepererat, & secundum naturam purgatione facta, & cum alia leuiter transgressisset, exactis quatuordecim diebus à partu, ignis corripuit cum rigore. Dolebat autem cor in initio, & dextrum hypochondrium. Dolores muliebrium. Purgatio cessauit. Apposito autem hæc leuiora sunt facta. Capitis autem & colli, & lumborum dolores permanebant. Somni non erant. Extrema frigida, siticulosa. Venter vltus est. Pauca deiecit. Vrinæ tenues & decolores in initijs. Sexto die ad noctem delirauit multa, & rursum ad mentem redyt. Septimo siticulosa. Deiectiones biliosæ, crebrae. Octauo rignit. Febris acuta: conuulsiones cum dolore. Multa delirabat. Surgebat. Apposito balano multa deiecit cum fluxu bilis. Somni non erant. Nono conuulsiones. Decimo non nihil sapuit. Vndecimo dormiuit: omnia recordata est: citò autem rursum delirauit: minxit autè cum conuulsionibus confertim multum, raro, admonentibus, crassum, album, quale sit in subsidentibus cum perturbatur. Repositum multum tempus, non subsidebat. Color & crassities qualis sit in vntibus. Talia mingeat, quæ ego vidi. Quatuordecimo die, dolores per totum corpus. Verba multa. Non nihil sapuit: citò autem rursum delirauit. Decimosextimo obmutuit, vigesimo obiit.

Non dubium vxori Philini superuenisse causam aliquam manifestam febricitadi. Alioqui cum per quatuordecim dies secundum naturam processisset expurgatio, non febricitasset. Partus enim naturalis, bonusq; fuit, si quis alius: nam sine symptomatis, quæ non ferrentur leuiter, dicit ritè esse expurgatam. Meritò ergo computas dies decretorios à febre, quanquam in Prognostico à partu fieri debere affirmet. Verùm explicuimus in controuersis illud intelligi, cum videtur partus causam febricitandi præstitisse. Quanquam autem à principio partus non fuerit malus, tamen cum in medio partu (totum tempus naturalis expurgationis partum voo) febre correpta fuerit, nō potuit non

habere, quæ per malos partus febricitantes habere solent. Ab eo enim die partus bene procedere desit. Habuit ergo in vtero erysipelam, id quod dolores muliebrium, & vltio in ventre significabant. Hæc autem facta sunt, quia purgatio cessauit. Recurrente autè sanguine in hepar, doluit dextrum hypochondrium, quod qui doluit, & febris erat ardentissima, & mulier siticulosa, consentaneum est phlegmonem habuisse: fuisseque in muliere duas affectiones internas, phlegmonem in hepate, & in vtero erysipelam. Atqui aliorum symptomatum quædam affectionem vteri, quædam hepatis, quædam vtriusq; partis indicabant. Rigor enim & cordis, hoc est, oris ventriculi, dolor, iis, quæ febricitat à partu, familiares sunt, ob consensum ventriculi & neruorum cum vtero. Capitis & colli, & lumborum dolores, detentis, aut malè erumpentibus mēstruis purgationibus fiunt. Sitis vehementiam febris & phlegmonis sequebatur. Frigus extremorum, magnitudinem phlegmonis & naturalis caloris extinctionem. Peruigilium & delirium, læsionem magnam cerebri. Quoniam verò morbus nō erat vera phrenitis, neq; delirium fuit perpetuum, sed quibusdam diebus incidens. Conuulsiones autem, quæ non die cæperunt multum iam progredi, cerebri læsionem & neruorum omnium declarauerunt. Maximè cum octauo antecesserit rigor ille intempestiuus (quia neque cocto morbo, neque in die decretorio) qui malignam materiam qualitatem & neruos tentari ostendit. Habere hanc mulierem grauissimè, illa erant maxima signa, quæ lethalia apparebant, velut deliria magna & conuulsiones perseuerare, ac crescere indies, acsi quando viderentur recessisse, statim recurrere: & ab euacuationibus spontaneis, & ab euacuatoriis auxiliis, quibus inter initia iuuari cæperat, procedere iam morbo nihil iuuari. Nam in primis diebus apposito balano (balanum enim intelligit, vbi dicit, apposito autem hæc leuiora sunt facta) iuuari visa est. Octauo tamen die cum apposito rursum balano multa biliosa deiecerit, adeo non est iuuata, vt ea nocte non dormiuerit, & nona conuulsa rursum sit. Fuerant autem septimo etiam deiectiones biliosæ crebrae. Quod vndecimo euenit, minxit scilicet cum conuulsionibus, multum, raro, admonentibus, nihil est aliud, quàm eo die habuisse duo hæc symptomata, conuulsiones & mictum, rarū & copiosum, & tunc solum cum admonebatur. Hoc verò erat conuulsio & delirium. Nam quia mens ægrotabat, non sentiebat vesicæ dolorem & pondus, ac proinde non mingeat nisi admonitus, tunc verò multum, quia per interuallum longum, multum congestum erat. Conuulsiones autem cum tanta mentis alienatione, vide quàm malè affectum esse cerebrum significarēt. Species autè vrinæ, capitis etiam laborè monstrabat. Nam in aphorismo dictum est, vrinas perturbatas, quales in iumentis esse solent, dolorè capitis presentè aut imminētè significare. Oportet autè ob vires dierum decretoriorum considerare, per quaternarios accepisse morbum mutationes insignes: quatuordecimo enim, & decimosextimo: atqui quia quod decimosextimo euenit, grauissimum fuit (obmutescencia enim, quæ nisi cum ob paralytum sit linguæ, vicinis iam morti solet accidere) non potuit ultra vigesimum viuere. Hunc enim diem decimosextimus indicat, vt in

controuersis dictum est. Vbi illud etiam generatim indicauimus, intra vigesimum omnes quaternarios esse eorum, qui proximè sequuntur indices. Excrementa in hac muliere habuerant, quod & in plerisque ægrotis huius tempestatis bilis & pituitæ significationem: deiectionis enim, bilis: vrina, pituitæ.

Epicratis uxorem, quæ decumbebat prope Archegetem, vicinam iam partui, rigor fortis apprehendit. Non incaluit, ut ferebant, & sequenti die eadem. Tertio autem die peperit filiam, & alia omnia venterunt secundum rationem. Secundo die post partum apprehendit eam febris acuta, cordis dolor & muliebrum. Somni non erant: sequenti quidem hæc facta sunt leuiora. Capitis autem & colli & lumborum dolor. A ventre autem pauca biliosa tenuia reddebat, syncera, vrina tenuis subnigra. Ex quo autem eam febris arripuit in noctem sexto delirauit. Septimo omnia exacerbata sunt, sine somno delirauit, siticulosa: deiectiones omnes biliosa subrubra. Octauo riguit, dormiuit plus. Nono cum eisdem. Decimo crura cum labore dolebant, cordis rursum dolor: capitis grauitas, non delirauit: dormiuit magis: venter restitit. Undecimo sudauit. Minxit urinas melioris coloris, subsidentiam habentes copiosam, leuius habuit. Decimoquarto riguit febris acuta. Quindecimo vomuit biliosa, frigida subcrebra, sudauit, sine febre fuit, in noctem autem febris acuta, vrina crassitiem habentes: subsidentia alba. Decimosexto exacerbationem nocte habuit, & cum difficili tolerancia non dormiuit, delirauit. Decimooctauo siticulosa: lingua aruit, non dormiuit: delirauit multa: dolebant ei crura. Ad diem autem vigesimum manè parum riguit, comatosa, quieta dormiebat, vomuit biliosa, pauca & nigra: in noctem surditas. Circa vigesimum primum autem lateris sinistri grauitas per totum cum dolore, parum iussit: vrina autem crassitiem habentes, turbida, subrubra, reposita non subsidebant: cetera autem leuius habebat, non sine febre. Statim à principio in larynge dolorem & ruborem habuit, & gurgulionem reuulsum, fluxio acris, mordax, salua, usque ad finem perseuerabat. Circa vigesimum septimum sine febre. Vrina habuit sedimentum. Latus nonnihil dolebat. Circa trigessimum quartum febris eam corripuit. Venter biliosis turbatus est. Quadragesimo vomuit pauca biliosa. Iudicata est perfectè, & à febre liberata est octogesimo.

¶ Cum diceret uxorem Epicratis duobus diebus ante partum correptam esse rigore, ex quo non febricitauerit postea, addidit, ut ferebant: quæ verba dubitantis esse putat Galenus, quia scripserat alibi, mala porro super mala eueniunt, ut post rigorem

rem febris: insinuans scilicet, non posse rigorem fieri, cui febris non succedat. Ego verò non omnino nunquam fieri posse, arbitror Hippocratem affirmasse, sed non nisi raro, & quibusdam ex causis. Inter quas præcipua est crudorum succorum redundantia: addidisse verò illud, ut ferebant, veritatis causa: quod non viderit, sed audierit à familiaribus mulieri. Verisimile est enim, non esse accersitum Medicum usque ad diem secundum post partum, quo febre est correpta: Quamquam morbus non tantum à die quo est enixa, initium habuit morus, ac proinde etiam computationis, sed & à die quo riguit. Nam ab eo die capit iam parere, cum symptomatis, partus grauioris, & minimè naturalis. Iudicatum autem est à me in controuersis illud à die quo peperit, esse à die quo capit parere. Ergo dies quo primo febricitare capit, erat iam quintus totius morbi. Non enim febricitauit sequenti die post partum, sed post diem partus, secundo. Quare iudicatus putetur octogesimo quarto, qui à febre octogesimo. Atqui, quasi insinuet non esse eundem sextum à febre & totius morbi, dixit, ex quo eam febris arripuit, sexto, ad noctem delirauit. Si enim legitima computatio esset à febre, ut in aliis, non semper diceret à febre, sed taceret. Apertissimè hæc quoque habuit signa affectionis vteri, & multitudinis excrementi multiplicis, pituitosi scilicet & biliosi: quare & falsi: quin & melancholici. Habuit enim dolores muliebrum, & oris ventriculi, quod antiqui vocabant cor, quæ pars cum vtero statim consentit. Habuit etiã dolores capitis, colli & lumborum. Quod partium eandem passioni attestatur, & multitudinem indicat. Iam verò horrores, quibus febres non superuenerunt, & coma, quod vigesimo die factum est, crudos succos: peruigilium, delirium & biliosæ deiectiones bilem iudicabant. Et dolor & rubor gurgulionis, qui fuit à principio per totum morbum, erat bilis & falsæ pituitæ. Vomitus niger, & vrinæ crassæ & turbidæ, subrubræ, & grauitas totius sinistri lateris cum dolore, significabant crassum & melancholicum sanguinem. Nam dolor hic grauians, ad lienem præcipue pertinet, excrementis sibi familiaribus refertum. Usque ad undecimum diem exigua erat salutis significatio: nam signa passionis erant magna. In excrementis erant partim cruditatis, partim contrarij concoctionis signa. In genere signorum salutis aut mortis, nullum video fuisse omnino bonum: & fuerunt multa valde mala. Itaque affectio videbatur lethalis, sed quia, ut consentaneum est, facultas fortis fuit, & symptomata fortasse ob laborem partus fuerunt, quam pro morbi magnitudine, maiora, & vrinæ, quam pro corruptione succorum, deteriores, ob admissionem melancholici excrementi, euasit mulier, sed cum difficili iudicatione, & morbo producto usque ad constitutionem longorum. Undecimo habere capit signa concoctionis in vrina, obscura tamen (tantum enim melioris coloris) fuerant autem subnigræ: quare haud multum erat, esse melioris coloris. Subsidentiam habebant copiosam, qualis ex crudis succis fieri solet, nihilominus hæc fuit mutatio in melius. Decimoquarto fuerunt iam in vrina signa manifestæ concoctionis. Vrina enim (inquit) crassæ cum subsidentia alba. Multo autem plus est habere crassitiem substantiæ, quam colorem meliorem. Nam cum Hippocrates dicit, crassas

crassas, non addens perturbatas, coctas intelligit. Merito ergo iuxta legem constitutionis legitimæ iudicata est febris vigesimo septimo: sed, ob dictam causam, iudicium non fuit perfectum. Imò quia symptomata quædam durarunt, ut lateris dolor, repetit exacta alia septimana, trigesimo quarto, quo etiam deiectiones biliosas habuit, & quadragesimo vomuit. Nihilominus febris est producta ad octogessimum. Non mirum si quisquam vigesimo primo die pleuritidem superuenisse suspicaretur. Habebat enim febrem perpetuam, & accidit lateris dolor cum iussu. Tamen non esse veram pleuritidem, planè intelligeret ex doloris specie. Grauians enim erat, non pungens. Atque quia ad totum latus pertinebat, non tantum ad thoracis partem, manifestum fiebat, aut ad hypochondrium, cui omnia alligata sunt, pertinere, aut per totum latus causam esse effusam.

Cleonaetidem, qui supra Heracleum decumbebat, ignis arripuit erraticè. Dolebat autem capite à principio & sinistro latere, & aliarum partium labores, ut quæ lassata sunt. Febres exacerbationem habebant alias aliter sine ordine. Sudores quidem nunc erant, nunc non. Maxima ex parte incidebant paroxysmi in dies decretorios præcipue. Circa vigesimum quartum autem doluerunt ei extreme manus: vomuit flaua biliosa: crebra: paulò post saniosa omnia. Subleuata sunt. Trigesimo iam die capit à naribus sanguis fluere ex ambabus, & hæc erraticè paulatim usque ad iudicium. Non abhorruit autem à cibo, neque sitiit per totum tempus, neque somno caruit. Vrina tenuis non sine colore. Quadragesimo autem minxit subrubra sedimentum multum subrubrum habentia. Subleuatus est. Post hæc autem variarunt vrine: nunc quidem sedimentum habebant, nunc non. Sexagesimo vrinis sedimentum multum, & album, & leue. Remissa sunt omnia. Febres intermittebant. Vrina autem rursum tenuis, sed boni coloris. Septuagesimo sine febre fuit. Intermitit dies decem. Octogesimo riguit. Febris eum arripuit acuta: sudauit multum. Vrina habuit sedimentum rubrum leue. Perfectè iudicatus est.

¶ Hæc febris fuit erratica continua usque ad sexagesimum, quo facta est intermittens. Erratica autem continua est, quæ exacerbationes habet erratico modo. Habuit autem ut paroxysmos, ita euacuationes erraticas, sudorem scilicet, & fluxiones sanguinis. Dolor sinistri lateris non erat pleuritis: quædam enim alia symptomata adfuerunt, sed ex adiunctis, coniecto ad ventriculi os cruditatibus refertum, eum dolorem pertinuisse: sæpissimè enim id latus ad ventriculum dolet. Nimirum collocatum est eo loco eius os. Atqui ex huius passione ita timet dolere caput, ob malos fumos quos recipit: quin & totum corpus dolet, ut quod est defatigatum & lassatum labore, debilitatis scilicet partibus omnibus. A qui quod 24. factum est, hoc quoque indicat. Leuati enim sunt omnes dolores vomitu biliosorum & saniosorum. Quæ quidem partim fuerunt

biliosa, quæ ob debilitatè partis confluxerunt, partim malè corruptus chylus. Neque mirum non ante vigesimum quartum esse euacuata, quæ in ventriculo putruerant. Scinus enim post multo plures dies solere quædam in ventre congelata expelli. Atqui non abhoruisse à cibo, neque sitiisse, neque caruisse somno, multus & crassus succus faciebat, & frigidus. Neque verò quoniam biliosa euomuit è cavo ventris, non habuit intra tunicas pituitosa. Dolor manuum extremarum, abscessus quidam fuerit, quales solent esse per febres longas, maximè per quas assidue à principio, & variæ euacuationes sunt. Velut in hoc. Id enim multitudinis signum est. Accidunt autem maximè abscessus ad articulos per febres laboriosas, cuiusmodi esse hanc, illa totius corporis lassitudo declarauit. Chyagra ergo censeo tentatum esse Cleonaetidem. 24. habuit vrinas tenues boni coloris, quales crudo morbo fieri alibi dixit usque ad 40. ab hoc capit habere concoctionis manifestæ notas. Subrubra enim minxit, cum multo sedimento subrubro. Quare usque ad octogessimum est productus morbus. Ut hoc quoque sit exemplum legitimæ constitutionis morborum. Quamquam enim ante 80. habuit nonnullas iudicationes imperfectas, perfectam autem non antea habuit. A sexagesimo capit fieri intermittens. A septuagesimo intermisit usque ad 80. in quo cum rigore & sudore iudicatus est perfectè. Videretur autem Medicis 80. die superuenisse tertiana intermit tens: factò enim rigori superuenit febris: febris sudor & integrè solutio: quæ ipsissima tertiana figura esse videtur, tamen non ita erat. Sed facultas expultrix mouere incipiens, fecit rigorem. Quia autem hæc non fuit adeo fortis, ut statim rigenti sudor superueniret, hærentibus excrementis per aliquot horas, arsit, usque dum nouo facultatis impetu factò, sudauit, & iudicatus est.

Erasinum, qui propè Bootæ torrentem habitabat, ignis arripuit, post cœnam noctem perturbatam, diem primum quietum, noctem molestanti habuit. Secundo omnia exacerbata sunt in noctem, delirauit. Tertio cum labore delirauit multa. Quartus fuit molestissimus. Noctè autem nihil dormiuit. Insomnia & cogitationes. Deinde peiora & magna, & periculosa, timor, difficilis tolerancia. Quinto mane recreatus est, intelligebat omnia. Multum autem ante meridiem furit. Continere se non poterat. Extrema frigidà subliuida. Vrina crude. Mortuus est ad solis occasum. Huic febres usque ad finem cum sudore. Hypochondria sublimia. Contentio cum dolore. Vrina autem nigra, habentes suspensiones rotundas. Non quiescebat: ex ventre autem reddebat stercus. Sitiēbat usque ad finem non admodum. Conuulsiones multa cum sudore. Circa mortem autem usque ad finem.

¶ Hic Erasinus habuit secundum vtrumque hypochondrium phlegmonem magnum, & multum compatiens cerebro & neruis, tentabatur delirio & conuulsione, adeo ut tandem conuulsus mortuus sit. Atqui quamquam ob acutiem morbi,

in dies capientis maximum incrementum, videbatur sequens dies semper fieri deterior hefterno: tamen p̄ pares dies moueri, molestia maxima, quam attulit quartus dies & finis, quem attulit sextus, indicarunt. Habuit semper vrinas nigras, quas crudas vocat, quia non erant coctæ. Non enim tantum crudæ erāt, sed contraria etiam concoctioni signa. Quod non admodum sitiebat, nihil erat melius, præter rationem enim erat. Fuit verò hic Erasinus singulare exemplum illorū, de quibus dixerat antea, plurimos hac tempestate sexto die mortuos, his ferè signis.

Metonem ignis arripuit. Lumborum grauitas cum dolore. Secundo multum aque bibenti alius bene reddidit. Tertio, capitis grauitas: deiectiones tenues, biliose, subrubræ. Quarto omnia exacerbata sunt. Fluxit à dextra nare sanguis paululum, bis. Noctem difficulter. Deiectiones quales tertio die: vrinas subnigras habebat, in quibus pendebant subnigra sparsa. Non sudabat. Quinto largiter fluxit ex sinistra sincerum. Sudauit. Iudicatus est. A iudicio insomnis erat, delirabat. Vrina tenues subnigræ. Balneis secundum caput vsus est: dormiuit, respuit. Hoc non repetijt, sed fluxit sanguis sæpe post iudicium.

Hæc Metonis febris ex nullo succo mihi videtur pependisse minùs, quam ex pituita. Nam pituitæ nulla habuit signa: languinis nonnulla. Si quidem habuit diebus, tertio & quarto, subrubras deiectiones. Flauæ bilis habuit multa: nam biliofas & tenues deiectiones, melancholiæ autè habuit plurima. Nam eius delirij & periuigilij, quod post febrem solutam habuit, constat causam fuisse melancholiam. Nam sine febre non fuerit phrenitis. Sed consumptâ per deiectionem & sudorem, cum bile, tum parte melancholiæ putrescete, relicta est multa fex, quæ illorum symptomatum, vt solet, causam præstitit. Hæc ergo, quæ soluta febre subsequuta sunt, apertè declararunt ex nigra bile, magna ex parte, febrem pependisse. Quare consentaneum est, vrinas quoque factas esse subnigras, ob nigrum succum. Quare non est admodum præter rationem, cum vrina nigra liberatum esse hominè. Fuit enim ea vrina in hoc, non mortis, sed passionis signum. Hoc idem euenit mulieri morosæ in Thaso, cuius in tertio libro mentio fit. Nimirum cum vrina nigra à melancholica passione liberata est. Verùm quāquam nigra bilis præcipua erat causa, affectus locus hepar erat, magis quam lien. Alioquin fluxio de nare dextra non adeo iuuisset. Est dignum hæc consideratione, quòd dicit, secundo die multum aquæ bibenti alius bene reddidit: nam quasi reddens causam id dixit. Nimirum alius bene reddidit, quia aquam multum ille bibit. Quod quidem potuit fieri casu, aut Medici consilio. Sed utcumq;, non dubito iuuisset. Nam deonerando alium, soluerit lumborum graue dolorem. Ego quidem sæpe hac parte grauius dolente, cum ob redundantiam in intestinis dolorem ortum coniecto, dohibendam multam aquam cum multo saccharo, aut admixto oxymelite, & aut sola hac, aut immisso clystere, molior deiectionem. Fecit autem arbitrator ita

Hippocrates in Metone, dixitque, vt nos imitemur. Velut illud, balneis secundum caput vsus est. Nō enim profecto ipse sua sponte vsus est, sed Hippocrates iussit. neque in illa occasione excogitari melius auxilium potuit. Quia balneum, vt humidæ causa, melancholicæ intemperiei per se occurrebat, & conciliabat somnum (quo in melancholicis nihil est vtilius) & laxando vias, fluxum sanguinis de naribus, à quo adeo iuuati omnes sunt, mouebat. Meto certè eo fluxu adeo iuuatus est, vt cum signa concoctionis non antecesserint, tamen quia sæpe fluxit sanguis post iudicium, sine recidua transegerit.

Critoni in Thaso, recto ambulanti, pedis dolor capit fortis à magno digito. Decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum subcalescens. In noctem delirauit. Secundo tumor per totum pedem, & vsq; ad talum, subrubens, & cum contentione. Puscula nigra. Febris acuta: insanijt, à ventre autem mera biliosa, copiosa effluerunt. Mortuus est à principio secundo die.

Acutissimus exactè, ac perniciosissimus fuit hic morbus, quo mortuus est Crito secundo die, ex quo febre acuta teneri capit: tertio autem, ex quo dolore digiti pedis correptus est. Nihil mirū, si hic homo podagra se tentari primo illo die suspicatus est. Nam ambulanti adhuc recto, dolor pedis accidit fortis. Tamen illud malum non esse mite, neque fieri, vt solet, ob virtutis robur detrudentis ad articulos, quæ redundant in intimis partibus, sed ob venenatam quandam succorum qualitatè, suspicionem statim præbere cepit, horridum & fastidiosum fieri hominem. Maximè autem suspicionem auxit, delirium primè noctis. Cum illo die nō esset homo occupatus, nisi exigua febre, parum scilicet subcalescens. Quod nomen significat, ex assiduis eius diei horroribus, vix posse calidum inntum, ad corporis habitum redire: accedens autem fastidium, ad intima confluere, aut in intimis hæreere malignos succos. Summè verò iam aperta fuit veneni significatio, cum factio maiore pedis tumore, pustulæ nigræ cum contentione, hoc est, ampullæ quædam bullis distentis, similes eruperunt. Nam scimus exanthemata nigra per febres acutas erumpentia, tam esse lethalia, vt vix quenquam cum iis seruari contingat. Certè anno 57. quo perniciosum quoddam genus februum cum exanthematis grassatum est, cum rubeis multi seruabantur, cum nigris, vnus solūm, videor mihi meminisse, seruati. Quominus autem expectaret Medicus Critonem abcessu cum pustulis factio iuuari posse, febris acuta & insania fecerunt. Nimirum illis erumpentibus facta sunt omnia grauiora, pro subcalfactu febris acuta: pro delirio, mania, siue furor: & pro fastidio, copiosæ deiectiones, merè, biliosæ, quæ cum adeo lethaliter affectum hominem iuuare nō possent, vires prorsus deiecerunt. Cum ergo perniciosissima signa adeo properarent, factum est, vt perierit homo intra triduum. Hic certè homo à multis putatus sit venenum accepisse, tamen scimus solere multos venenum intra sese, ex prauo victu generare, & repente mori, non aliter ac qui accepit.

Clazomen

Clazomenium, qui decumbebat iuxta puteum Phrinichidæ, ignis arripuit. A principio dolabant illi caput, & collum, & lumbi. Statim surditas. Somni non erant. Febris acuta arripuit eum. Hypochondrium suspensum erat cum timore. Contentio exigua. Lingua arida. Quarto in noctem desipuit. Quinto cum dolore omnia sunt exacerbata. Circa undecimum autè nonnihil remissa sunt. Ex ventre autem ab initio, & vsq; ad quatuordecimum multa tenuia, & aquet coloris reddebat. Quæ ad deiectionem attinent, cum bona tolerantia transigebat. Deinde venter resiliuit. Vrina vsq; ad finem tenues quidem, boni autem coloris, & multam habebant suspensionem, dispersam. Non sudabat. Decimo sexto minxit paulo crassius. Habebat exiguam subsidentiam. Subleuatus nonnihil est. Resipuit magis. Decimo septimo rursum tenuia. Secundum utramque aurem tumor cum dolore. Somni non erant. Delirabat. Crurum habuit dolorem. Vigesimo sine febre iudicatus est. Non sudauit. Omnia intelligebat. Circa autè vigesimum septimum, coxæ dextræ fortis dolor. Cito cessauit. Quæ autem secundum aurem, neq; subsidebant, neq; suppurationem accipiebant, dolor autem. Trigesimo primo, diarrhæa, mulis aquosis, cum dysentericis. Vrinas crassas minxit, subsidebant quæ circa aures. Quaaragesimo autem doluit dextro oculo. Videbat obtusius: redijt ad statum.

Hic Clazomenius, est ille Hermippus, cuius pridem facta mentio est, vbi dicebatur: Quæ circa aures in febribus erumpebat cum dolore, quibusdam deficiente iudicatorij febre, neque sedantur, neque suppurant. His diarrhæa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Vt Hermippo Clazomenio. De hoc etiam, & qui eodem modo laborarunt illa tempestate, dixit antea, quibus fiebant parotides, vigesimo iudicabantur. Solutæ sunt omnibus, quibus non suppurabat, sed ad vesicam conuertebatur. Laborauit hic febre ardente cum inflammatione in hypochondrio. Habuit autem à principio signa magni periculi, & magne cacochymia. Nam dolores capitis, colli & lumborum iis, qui cum materia redundantia febricitare incipiunt, solent accidere: euacuationes præterea symptomatice: maxima febris à principio, & delirium. Tamen signa cruditatis producta, longius sunt, quam pro tota febris acutie. Constante ergo virtute, factum est, vt euacuationes viles essent, & homo salubriter affectus, tamen febris produceretur vsq; ad quadragesimum: qui finis est decidentium ex acutis. Atqui cum signa concoctionis non cæperint apparere ante decimum septimum, merito iuxta legem constitutionis legitimæ, vltra trigessimum productum est malum. Rarum autem est, huiusmodi morbos, qui ex acutis fiunt, non habere intermissiones & recidivas, & multos variolæ abcessus. Habuit hic primam iudicationem in vigesimo, vt alij, qui illa tempestate p̄ febres habe-

bant parotidas. Vsq; adeo cum morbus aliquis Epidemialis grassatur, refert q̄ multum, considerare omnia, quæ ægrotantibus contingunt. Talia enim in iis, qui similiter ægrotare incipiunt, oportet expectare. Ferè enim eodem in orbo, cum eisdem signis laborantes, eisdem diebus iudicantur. Nimirum est communis causa omnium horum, quò fit, vt curatio etiam similis congruat. Atqui iuuat hæc obseruatio adeo, vt multo melius soleant Medici, cum multum iam processit tempestas, curationem suscipere morbi popularis, q̄ cum incipit. Vt propter Medicos melior conditio sit eorum, qui progressa iam tempestate ægrotant: quamquam ob ipsos morbos sit deterior, nisi plurimum iam tempestas inclinet. Omnes abcessus, quos Clazomenius habuit, frequenter solent per morbos occurrere. Maximè autem occurrunt nobis hoc anno sexagesimo primo, qui, vt quem Hippocrates describit modò, fuit sicissimus.

Dromeada vxorem, quæ filiam pepererat, & aliis omnibus secundum rationem factis, secundo die rigor accepit. Febris acuta. Capit autem primo dolere circa hypochondrium. Fastidiosa, horrida, & sibi displicens. Sequentibus diebus non dormiuit. Spiritus magnus & rarus. Hypochondrium statim suspensum. Secundo ab eo, quo riguit, ab alio bene reddidit stercora. Vrina crasse albæ, turbida, vt fit ex subsidentibus, cum perturbantur. Repositæ multum tempus, non subsidebant. Noctem non dormiuit. Tertio circa meridiem riguit. Febris acuta. Vrina similes: hypochondrij dolor Fastidiosa. Noctem difficulter tulit, non dormiuit. Sudauit per totum corpus frigidum: cito autem recaluit. Quarto circa hypochondrium nonnihil subleuata est: capitis autem grauitas cum dolore. Subfoporata est. Pauca à naribus exierunt. Lingua arida siticulosa, fastidiosa. Vrina similes: ab alio nihil. Circa meridiem multa delirauit, & rursum cito parum redijt ad mentem. Surgebat: mox sopore correpta est. Refrigeratio exigua, nocte dormiuit. Delirauit. Spiritus magnus, rarus. Paulo post conuulsionem ex capite cæperunt. Celeriter mortua est.

Cur Hippocrates narrat vxorem Dromeadae peperisse filiam: an quia filiam peperisse, multo deterius est, & ex filia, quam ex filij partu, sæpius & grauius ægrotatur. Nam & Epicratis vxorem narrat prius filiam peperisse. Nimirum si omnes, quæ pepererunt, & non sunt multum expurgatæ, paratæ sunt grauius ægrotare, ob multitudinem excrementorum, quæ nouem mensibus congesserunt, multo magis quæ pepererunt filias. Quia enim magis excrementosæ sunt, plerumque filias concipiunt. Hæc verò cum filiam peperisset, lethaliter febricitauit, adeo vt mortua sit septimo à partu, sexto ab acuta febre. Totus autem affectus hic fuit expurgatione intempestiue suppressa. Multa excrementa maligna & varia, partim pituitosa, fursum recurrerunt, affeceruntq; ita in prius hypochon-

drium & ventriculos, deinde caput, in quo, vbi semel firmata sunt, cum conuulsione mortua est mulier. Laborauit verò caput ob ascendentes vapores per consensum, antequam firmatum in eo omnino malum est. Sed mirum est, quòd dicit aliis omnibus secundum rationem factis. Si enim omnia ita facta sunt, naturalis fuerit partus. Qui ergo poterit proximo die febricitare febre acuta? sed illud nihil aliud est, quàm quæ illo die agenda fuerunt, secundum rationem fuisse facta, hoc est, mox post sortum emissas fuisse secundinas. Rigor non erat signum morbi, sed malitiæ excrementorum, & passionis neuosarum partium. Quanquam non mirum si quispiam considerans, tertio die ab hoc quo primum riguit, rigere rursus, & ex rigore factam rursus febrem acutam, hoc est, creuisse febrem denuò in magnam, putaret esse febrem tertianam, & ob coniunctam aliam còtinuam, totum morbum esse semitertianam. Cæterum quanquam primis illis diebus non habebat facilè distinctionem (nam horridam quoque fuisse post rigorem dicit) tamen sequens figura aperte prodit, non esse hunc morbum. Nullus enim rigor quinto factus est, sed sexto. Itaque rigor hic non morbi speciem, sed succi malitiam indicabat. Successit febris acuta, hoc est, ardens, vt per paroxysmos solet, putrescentibus quæ erant agitata. Deinde his decumbentibus in hypochondria, cæperunt dolere. Fastidiosa fuit, laborante ore ventriculi: horrida, ob malignam qualitatem succorum membris omnibus molestam: & hac quoque causa sibi displicens. Hoc verò est anxiam esse, modo quodam indicibili malè habentem. Peruigilium & spiritus magnus & rarus, compatientis cerebri, & incipientis delirij. Hypochondrium doluit in primis, statim factum est velut suspensum à septo, & superioribus partibus: quòd, succis per illud euntibus in caput, fit. Quem etiam raptum in caput, portenderunt vrinæ, quæ secundo die apparuerunt, crassæ scilicet albæ & turbidæ, quales fieri solent, quæ multo tempore repositæ perturbantur. Fiunt autem ex iis, quæ antequàm perturbarentur, subsidebant. Hæ enim iunt, quas alibi vocat, velut iumentorum, vbi dicit, vrinas quales iumentorum dolorem capitis significare, qui adest, aut aderit. Tales etiã vrinas dicit fuisse die tertio. Quo etiam die fuisse dicit hypochondrij dolorem cum fastidio, & nocte difficilem tolerantiam, & peruigilium. Ego quidem videor mihi intelligere contraxisse iam hypochondrium dextrum, aut sinistrum (id enim non distinguit) aut fortasse vtrumque, phlegmonosum affectum, ex confluxu scilicet, qui in eam partem à principio fieri cæperat. Quòd sudauit per totum corpus, non erat malum: malum autem, quòd frigidum, quanquam leuius, quia citò recaluit. Frigidi sudoris duplicem eò die fuisse causam puto, ad mitionem pituitæ cum bile, & debilitatem innati calidi malè se iam diffundentis. Quarto die, pessima mutatio facta est. Id quod omnibus, qui illa tempestate sexto die mortui sunt, contigisse antea dixit. Nam quid aliud fuit circa hypochondrium, nonnihil subleuatum esse, capitis autem dolorem grauem, & soporem accidisse, & pauca è naribus exisse, quàm permutatam esse magnam materiæ partem, ab hypochondrio in caput? dolor quidem hanc permutationem indicabat, grauitas autem & sopor crassam & pitui-

tosam fuisse materiam magna ex parte. Atque adeò pituita in caput inpegit, bilis hæsit magis in ventriculo. Quare facta est lingua insigniter arida, & mulier siticulosa. Vrinæ quoque ex crasis & turbiditas, factæ paucæ & tenues, indicabant raptum materiam in caput. Sed oleosas quoque fuisse dicit. Galenus in enarratione historiae Parij, tertio libro dicit, oleosas vrinas non dici, quæ oleum contineant, sed quæ substantiæ modo & colore similes oleo sint. Cæterum hoc loco constat, oleosas non ita dici: essent enim crassæ: at verò dicit, vrinæ tenues oleosæ. Non ergo substantiæ modo similes oleo, sed velut oleo plenas intelligit. Quæ quidem colliuationis soboles sunt. Sed quid mirum, tam acutam febrem fuisse etiam colliquantem? ita quidquid in historia Parij nomen significet, huius mulieris vrinæ oleum continebāt innatans. Quinto die omnia fuerunt similia, & præter hæc, auius est suppressa, expultrice facultate iam cessante. Atque hoc tempore omnia fuerunt iam repente conuulsa. Accidit enim in hoc moriendi genere, ita mori, vt paulò antè iis, qui adest, non viderentur morituri.

Homo quidam calefcens cœnauit, atque adeò multum: vomuit omnia. Noctē febris acuta. Hypochondrij dextri dolor. Phlegmone subtennis ex externa parte. Noctem difficulter tulit. Vrina autem initiò rubra, crassitiem habentes. Reposita non subsidebant. Lingua arida. Non valde siticulosus. Quarto febris acuta. Dolor omnium. Quinto minxit leue, oleosum, multum. Febris acuta. Sexto vespere multum delirauit. neque noctē dormiuit. Septimo omnia exacerbata sunt. Vrinae similes. Verba multa. Continere non poterat. Ab alio autem cum irritatione exierunt humida, turbata cum lumbricis. Noctem cum dolore. Mane autem riguit: febris acuta. Sudauit multum, sine febre fieri visus est. Non multum dormiuit. Ex somno frigus. Sputum. Vespere multum delirauit. Paulo post autē vomuit nigra, pauca, biliosa. Nono refrigeratio. Delirauit multum, non dormiuit. Decimo crura cum dolore. Omnia exacerbata sunt. Delirauit. Vndecimo mortuus est.

Nullum est erratum tam exiguum, quod non possit magnoperè lædere eum, qui ad morbum paratus iam sit. Tantum momentum habet occasio, vt non ita pridem in historia Philonis filia animaduertimus. Hic cum iam febricitare inciperet, fortasse id non agnoscens, aut tanti mali initium esse non timens, cœnauit lautè, atque adeò, vt est verisimile, potauit largius. Læsus multum est, & continere non potuit cibum, sed vomuit omnia, & nocte plurimum creuit febris, & phlegmonem contraxit in hypochondrio dextro, in partibus internis. Hoc enim est quod dicit, subtennis ex externa parte: hoc est; fuit inflammatio, quæ in externa parte tenuiter sentiebatur. Erat itaque interna eius hypochondrij. Quam proinde ad hepar pertinuisse constat. Habuit proinde dolorem & ardorem eo loco, febrem ardentem, linguam aridam, exentia quoque

visionem referēbat. Vrinæ in primis rubræ, crassæ, ex feruente sanguine, deinde habere cæperūt multum oleosum, leue: hoc est, multam pinguedinem. Hinc difficilis tolerantia: hinc peruigilia, deliriaque, cum his non erat admodum siticulosus. Nihilò tamen id erat melius. Delirij enim aut corrupti sensus. Quòd septimo die exierūt ab alio cum irritatione humida turbata, inflammationis etiam fuit soboles. Biliosa enim & vsta erant, cum irritarent. Lumbricos autem genitos cum his esse mirum est: necari enim solent à bile, generationem autem accipere ex crudis cum quadam concoctione: adeò vt morbis salutaribus euntibus in iudicationem, fieri soleant, vt in Prognostico dicitur ab eodē Hippocrate, hic verò expediens non fuit, quia morbus non ibat in iudicationem. Quare coniecto hunc non solum ex phlegmone, sed etiã ex fatietate in ventre febricitasse. Coquendis ergo crudis in ventre genitos esse lumbricos, & ab exeunte bile necatos & expulsos esse. À septimo die habere caput signa mortis, è superuentium genere, velut ex somno frigus, quod suffocatio caloris naturalis facit. Patiuntur verò ita dormientes, qui in eo statu constituti sunt, de quibus in Aphorismis dixit, vbi somnus laborem facit, mortale. Tale etiam fuit signum, delirium. Longè autè pessimum fuit vomere pauca & nigra. Hic enim vomitus postridie morituris accidere solet. Dolor crurum quibusdam fieri solet, cum in ea abscessus sit, tam in extremo autem iam constitutis non ita, sed ob summum facultatis languorem, sentiente iam facultate ex ipsis membris pondus. Quòd vndecimo die mortuus est, obseruari debet, & ob huius diei vim, & quòd septimus, qui eius est index, insignem attulerat mutationem.

Mulierem, quæ decumbebat in littore, tertio iam mense grauidam ignis arripuit. Statim autem incipit dolere lumbis. Tertio dolor colli & capitis, secundum clauiculam dextra manus. Citò autem lingua priuata est voce. Dextra manus languit cum conuulsione apoplectico modo. Delirauit omnino. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Venter turbatus est, biliosis, paucis, sinceris. Quarto lingua priuata est voce. Conuulsio eorundem. Dolor omnium permanebat. Quæ circum hypochondrium suspensa cum dolore. Non dormiuit. Delirauit omnino. Venter turbatus. Vrinae tenues, non boni coloris. Quinto febris acuta, hypochondrij dolor. Delirauit omnino. Deiectiones biliosæ. In noctem sudauit sine febre. Sexto respicit. Omnia subleuata sunt. Circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Siticulosa. Vrinae tenues. Non dormiuit. Septimo tremor. Subsoperat a. Parum delirauit. Dolores, secundum clauiculam, & brachium sinistrum, permanebant. Alia autem subleuata sunt. Omnia intelligebat. Tres autem permanfit sine febre. Vndecimo redijt. Superriguit. Febris arripuit eam. Quatuordecimo autem vomuit biliosa, flaua, copiosa. Sudauit. Sipe fe-

A bre. Indicata est non sine dolore, ex eisdem passionibus.

Omnem acutum morbum in vtero gerentibus esse lethalem, in Aphorismo dixit Hippocrates. Verum si quod tempus non est admodum periculosum in huiusmodi, est à quarto mense vsque ad septimum. Quia iis maxime curationem admittere potest. Itaque, quanquam graue fuerit, hanc mulierem gerentē vtero, acuto morbo teneri, quia tamē vicina iam erat quarto mensi, liberari potuit. Mirandum autem magis, etiam sine signis concoctionis liberatam esse perfectè, quanquam cum difficili iudicio. Non enim ad iudiciale diem sine recidua venit. Febricitauit hæc quoque ex biliosis & pituitosis ascendentibus sursum versus, pituita verò repente in caput & neruos. Dolores ergo habuit in primis lumborum, dein colli, & capitis, & clauiculæ, & brachij è regione clauiculæ positi: multis irruentibus, & in caput, & in collum, & in eam partem, quæ ex ceruice nerui, brachium mouentes, nascuntur. Cum autem neruos tenere pituita inciperet, citò malum processit, & lingua resoluta est, & voce priuata, quarto scilicet die. Sed quid est quod dicit: Tertio manum dextram languisse cum conuulsione, apoplectico modo? Si apoplectico modo, certè resoluta est: si autem resoluta, non videtur cum conuulsione languisse. Nam resolutio longè differt à conuulsione. Verum quod contigit hoc est, quod etiam còtigit quarto die lingua. Pars resoluta est, tamen antequam resoluta omnino caderet, motus habuit conuulsuos, vt scilicet fieri solet succo ingrediētē neruos, & facultate repugnante, vt membrum in figura contineat. Sed & cerebri læsio insignis apparuit noctē tertij diei. Delirauit enim omnino, & vigilauit, & noctem difficulter tulit. Huic difficultati noctis successit turbatio ventris, exeuntibus paucis, biliosis, sinceris. Quæ euacuatio mala fuit: & quia intempestiua & exigua, & quia sinceri excrementi. Vbi dicit, secundum clauiculam dextræ manus: & rursus, dextra manus languit. Coniecto vitiatum esse codicē Græcum & Latinum, legendumque fuisse, pro dextra sinistra, & pro dextræ sinistra. Nam paulò post hos ipsos dolores & narras, dicit, circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Et rursus, dolores secundum clauiculam & brachium sinistrum permanebant. Hoc autem verbum, permanebant, aperte significat de eisdem doloribus eum dicere, qui à principio cæperant, non de nouis. Succedentibus itaque similibus signis, semper malis, cum signis autem concoctionis manifestæ, septimo soluta est febris. Non tamen ita, vt quisquam expectare posset, non redituram. Manebant enim multi dolores. Vndecimo facta in deterius mutatione, quatuordecimo liberata est: præter expectationem profectò, si quis alius tota hac tempestate. Nam quantumuis viderentur constare vires, tamen futuras reciduas admodum erat consentaneum.

Melide, quæ decubuit iuxta templum Iunonis, caput capitis & colli, & pectoris dolor fortis. Statim autem febris acuta arripuit eam. Mulieria autem pauca apparuerunt, dolores omnium horum continui. Sexto comata, fastidio-

sa, horrida. Rubra maxilla: parum delirauit. Septimo sudauit. Febris defecit. Permanebant dolores. Reuersa est. Somni pauci. Urina usque ad finem boni coloris, & tenuis. Deiectiones tenues, biliosae, mordaces, valde paucae, nigrae, foetidae eruperunt. Urinis subsidentia alba, lauis. Sudauit. Iudicata est perfecte undecimo.

¶ Haud dubie mulier haec ob suppressionem menstruorum laborauit pulmonia. Nam aliquando ante febrem, capitis, colli & pectoris dolorem habebat fortem. Si quae autem pars ante febrem doluit, in eam solet morbus firmari. Verisimile ergo erat, hunc morbum firmatum iri in caput, aut partem aliquam thoracis. Tantum refert ad morbi exactam cognitionem percontari, ut haberet homo, antequam manifeste febricitare coeperit. Atqui propriae phrenitidis non sunt in hac consecuta signa (non enim delirium perpetuum) sed paraphrenitidis per consensum cum alia parte sexto die. Laborare vero pulmonem inflammatione, omnia, quae subsecuta sunt, indicant: febris acuta: rubor maxillarum: coma, & delirium. Hoc enim consensionis cerebri genus familiare pulmoniae est. Hippocrates nunquam solet pulsus meminisse: habuerit vero haec molles. Fastidiosa fuit, ob vicinam oris ventriculi cum pulmone, & ob fluxionem & intemperiem. Dolor quidem pectoris ob pulmonis affectum

non solet esse fortis, sed furdus quidam. Caeterum hic fortis fuit, antequam in ipsum pulmonem fluxio est recepta, dolentibus aliis partibus, quae illum circumstant, per quas fluxio fiebat. Malo autem procedente, verisimile est hunc dolorem commutatum esse cum alio tardiori. Haec inflammatio ob partis calorem & viciniam cum corde, acutissima esse solet. Ita huic contigit: finita est intra septem dies. Nam & febris est extincta. Sed quia permanebant dolores, capitis scilicet, colli & pectoris, quod non esse insumptam totam fluxionem indicabat, rediit inflammatio, ac cum ea febris. quamquam in recidua malum fuit multo magis biliosum, in prima febre multo magis pituitosum. Indicant id symptomata. Habuit enim paucos somnos, deiectiones tenues, biliosas, mordaces, nigras, foetidas & exiguas. Quae quidem & ob qualitatem, & quia exiguae, malae erant: tamen quia urinae usque ad finem apparuerunt, tenues, boni coloris, quae partim crudae, partim coctae sunt, in fine cum subsidentia alba laui iudicata est perfecte cum sudore, undecimo. Oportet hic animaduerti non esse per inflammationes quarundam partium, neglegendam urinarum inspectionem, in hac aegrotata maxime, in qua excrementa indicabant febrem non esse tantum accidens, sed putridam etiam in uenis. Non minus considerari oportet, vim septimi & undecimi, esseque sudorem accommodatam iudicationis speciem in pulmonia.

Liber Secundus.

Arbunculi in Cranone astiti. Pluebat in aestiuis aqua larga. Per totum fiebat, & praecipue flante austro. Innaescebantur in cute sanies. Cum autem erant conclusae, calescebant, & faciebant prurimum. Deinde bullae similes vultis erumpebant, & sub cute vri videbantur.

Febris omnes cum bubonibus malae sunt, praeter diarias, ut in Aphorismo ab eodem dictum est: tamen non omnes aequae malae, sed tantum deterioriores, quanto tumor ipsae deterioris succi notas habet. Hinc fit, ut in iis febribus, quae praecipue pestilentes sunt, carbunculi quidam, aut carbunculis proximae inflammationes in aliqua adenosarum partium mox appareant: quibus raro non succedit gangraena & mors. Raro autem incipit pestis mox a carbunculis, sed antecedere solent febres mali moris, interimentes plurimos, fortasse sine vitio aliquo cutis in primis, deinde cum maculis nobis culicum similibus, aut vibicibus, aut bullis, similibus iis, quae fiunt in combustis: tandem confirmata peste, apparent carbunculi: innaescentibus simul aliis maculis per totam cutem: nam magna significatio est malignitatis materiae: intempestiua expulsio. Quare mox apparent in malignis, quae Graeci vocant phlyctenas, aut exanthemata, aut phymata. Sunt vero haec bullae, aut maculae, aut tumores: & accedunt his saepe malignae vomitiones, aut profluvia, alii sudores copiosi, intempestiue haec omnia, & sine conferentia & tolerantia.

Accedunt praeterea symptomata alia malignitatis, ut deliria, & syncopes, & pulsus diuersi & febriles. Ita factum est in Cranone, ciuitate Thessaliae, quam pestis pessima afflixit. Fuerunt carbunculi, non quidem omnes abscessus, qui eo anno in cute apparuerunt, sed qui aestiui. Verisimile est autem a principio veris, quod aequinoctio incipit, febres malignas solas, aut cum aliis abscessibus fuisse: ineunte autem aestate circa ortum Vergiliarum capisse apparere carbunculos. Ita enim fieri solet, & ita factum esse hoc anno Caesaraugustae scimus. Atqui profecto merito. Nulla enim incipiunt a maximis. Merito ergo alij morbi pestilentes cum aliis minus malignis abscessibus facti fuerint in initio, factam iam maximo aeris calore cum carbunculis. Non enim tantum qui hos habent sunt pestilentes, et si hi maxime ita vocentur, sed quicumque populares, & adeo perniciosi, ut plurimos interinant. Accidit vero his omnibus esse contagiosis. Carbunculi autem, ut docet Galenus libro de Tumoribus praeter naturam, fiunt ex sanguine usque ad naturam atrae bilis feruente. Communes morbi, ut in initio primi libri indicatum est, necessario habent causam in aeris infectione. Quia sola ea est omnibus hominibus communis causa. Contagiosi autem non possunt esse, nisi ob putredinem, neque admodum mortiferi, nisi ob malignam. Pestes ergo semper habent causam in maligna putrescentia aeris. Putredinis vero causa, quod ad temperamentum attinet, sunt calor & humiditas, altera ut faciens, altera ut patiens. Merito ergo Hippocrates dicit, cum hoc loco, tum multis aliis, pestilentem aeris constitutionem

stitutionem esse calidam & humidam: velut & Galenus pluries quam ut referri possit. Insinuans ergo causam, qua illo anno tam maligna pestis tenuit Cranonem, dicit, pluebat in ardoribus. Aqua larga. Per totum fiebat, maxime flante austro. Haec tota est descriptio maxime calidae & humidae constitutionis. Calidiorum enim aut frigidiorum: humidiorum aut sicciorum, annum anno, facit, non accessus aut recessus solis (hic enim aequalis semper est) sed pluuiae multae aut paucae, & ventorum species praecipue. Ut quidem haec sint aut non sint, sint ve plus aut minus, consentaneum est varios astorum aspectus facere, quorum secundum singulos annos mira est differentia, cum haec inferna a superioribus illis lationibus gubernentur. Nam si omnia haberent eodem modo in superioribus illis corporibus, cur non eodem modo etiam hic haberent, aut fierent? Caeterum haec ipsa afferunt hanc aut illam temperiem, pluuiae aut flatus afferendo, aut contraria. Quod ad pluuias attinet quo plus pluit, eo annus humidior est, quo minus, eo siccior. Pluere autem contingit continenter, & aqua copiosa, id quae est plurimum (velut nunc, aqua, inquit, larga, id quae fiebat per totum, tempus scilicet) aut aqua copiosa, sed cum intermissionibus, & haec, tunc est magna pluuia, cum imbres sunt magni, & interualla breuia, (velut in Thaso dixit sectione. 2. primi, aquae multae largae magnae, niues, plerumque mista aeris serenitas) aut aqua exigua sed continenter cadente, velut prima sectione, dixerat aquae multae, assidue molles. Atqui haec etiam est valde humida constitutio. Quia causa quaecumque continenter afficit, multum id valet efficere. Imbres largi, sed ex longis interuallis, non admodum possunt humiditatem afferre, quia sequens temporis pars, priorem semper emendat: minime vero, cum neque crebri, neque magni imbres sunt. Flatus omnes in quatuor genera distribuuntur, in quatuor partes facta terrae diuisione. In his vero maxime insignes, & qui maxime naturis differunt, sunt austri, calidus & humidus: & boreas, frigidus & siccus. Proinde illo flante, crebro solet pluere: hoc flante, non nisi raro. Et pluuie cum austro, sunt, quod ad putrescentiam attinet, nocentiores, quia calidae. Merito ergo tam multae & malignae putredines fuerunt illo anno: quia pluebat (ilud vero pluebat perseverantiam quandam significat, cum sit praeteriti infiniti) in ardoribus, id est, durantibus imbribus per aestiuos ardores. Nam cum finiuntur pluuiae, antequam calor magnus ingruat, & si illae per hyemem & ver fuerint copiosae, non est tam periculosum. Et pluebat per totum tempus, siue flaret austri, siue etesiae, maxime autem flante austro. Est qui hoc loco legat, pro maxime flante austro, maxime in dorso, vultque id referri ad carbunculos. Fortasse reperit in suo codice. *ἢ μάλλον νότον* habetur vero, *νότον* id quod ex dictis constat melius congruere. Cum dictum sit in adenosarum partibus solere fieri pestilentes carbones, non in dorso.

In ardoribus siccitatis, febres maxima ex parte, absque sudore contingunt. In his autem si super rorauerit, sudatoria magis sunt in principis. Haec difficiliora iudicatu manent, quam aliter, tamen minus, si non sit ob haec, sed ob morbi modum.

Quidam verba illa in ardoribus siccitatis coniungunt cum superioribus, quasi noua sententia incipiat ab illis, maxima ex parte absque sudore. Verum eam lectionem nemo probabit, qui quae dicta sunt intellexerit, & quae mox dicentur. Dictum mihi antea est, febres malignas habere solere inter caetera, euacuationes symptomatice, nihil conferentes. Nunc ergo Hippocrates per insinuationem dicit, multis in illa pestilenti constitutione, fuisse sudores mox ab initiis febrium. Nam dixerat, fuisse in ardoribus aquam largam. Nunc dicit, in ardoribus siccitatis, id est, cum est maximus calor sine pluuie, maxima ex parte contingere febres absque sudore (quia scilicet corpora fiunt, ut ipsa tempestas visa est arida) in his autem, id est, in ardoribus, si super rorauerit, (super rorare vocat pluere raris guttis, ut per ardores solet) magis sudatoria fieri, ob hanc scilicet externam causam. Id vero fit in principis symptomatice, quia in fumis febrium vigoribus, & decretorie, non ob externam causam, sed robore facultatis naturalis fiunt copiosi sudores. Hoc obseruauit Hippocrates in Perintho, ut narrat sectione tertia huius libri, dicens: sub roribus aut, qui estate deciderunt, apparuit sudor in febricitantibus, & quidam sudores ab initio statim facti sunt. Haec mala quae cum sudoribus a principio fiunt, difficiliora iudicatu manent, quam aliter, id est, quam si nulli apparerent. Nam paulo post dicit. Quae bene iudicata sunt, ne statim appareant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Non est autem semper mala, febris magna per huiusmodi tempestates, quam sudores comitantur ab initio, sed nonnunquam, cum scilicet sit maligno modo, ut loco citato ex constitutione tertia huius libri dicit. Sunt haec quas antiqui vocabant febres elodes, perniciosum genus febrium: ut perniciose & siccae, dicebantur typhodes. Docet id Gal. lib. quem contra Lycum scripsit, An maligno modo sudor fiat, an non quo pacto cognosci debeat, audies in commentatione 3. section. seu constitutionis. Interim tamen scias, ex conferentia aut tolerantia, de quibus prima particula aphorismorum dictum est, dignosci. Caeterum, siue maligno modo flant, siue non, sudores a principio fientes, difficilis iudicationis febres significant. Multo autem minus, si non ob haec (ob intemperiem inquam aeris) sed ob morbi modum fiant sudores, ante tempus iudicationis, velut in tertianis tertio quoque in inclinatione, siue intermittens, siue perpetua tertiana sit, aut singulis diebus in quotidianis. Fiunt enim in his sudores ob propriam morbi figuram, ac nihilominus multitudinem excrementitiae humiditatis significant (haec enim ob causam omnes sibi persuaserunt, sudorem in tertiana, aliam praenunciare) tamen minus quam in aliis morbis. Quia ut morbi naturae hominis congruentes, minus mali sunt, quam qui non congruunt, ita symptomata congruentia naturae morborum. Velut hi sudores in tertianis sequuntur morbi figuram, in aliis malignitatem epidemiale.

Febres ardentes in aestate magis fiunt, & in aliis temporibus. Siccantur autem magis aestate. Autumno magis ferine, & cardialgia. Et si haec minus maligna sit, ipso morbo tali existente.

Febres ardentes merito fiunt magis in æstate, sed & in aliis temporibus, quia ut dicitur tertio aphorismorum, morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, quidam tamē magis in quibusdam ipsorum, & fiunt & exacerbantur. Fieri ergo ob victus prauitatem in quouis tempore, etiam hyeme media, possunt ardentes febres, ob naturam autem ipsius temporis, in æstate imprimis, secundo loco, & in autumno. Nam referre morbos autumnales incipiens Hippocr. citato lib. aphor. dicit in autumno autem & ex æstiuis multi. Sed cum utroque tempore fieri soleant tales febres, æstate siccantur magis, id est, minus sudatoria fiunt, quam in autumno. Quia, ut dictū est nuperrimē, in ardoribus siccitatis (huiusmodi sunt æstiu) febres maxima ex parte absque sudore contingunt: in autumno autem frequētes pluuia esse solere, experimento didicimus, & Gal. dicit in comment. primi epidemion in ipso principio. Autumno fiunt magis ferina, id est, cum vermibus, aut cum fœdis cutis maculis, vel vlcibus, & cardialgia, id est, dolor oris ventriculi, & si hæc minus maligna sit ipso morbo tali existenti, hoc est, ferino & autumnali, quā si non esset. Ita enim, est pathognomicū ipsorum vermium, aut familiare tempore, aliter est iudicium malignæ, & venenosæ materiae. Hanc esse legitimam huius loci enarrationē facile intelliges, consulens Gal. in enarratione contextus quatuordecimi sectionis primæ sexti epidemion, quo ita dicitur, ferinū autumno, & cardialgia, & horrores, & atra bilis. Præterea idem Gal. libello obsoletarum Hippocratis vocum dicit, ferinum apud Hippocratem signare vermes, & scava vlcera. Causas porrō quibus in autumno hæc fiunt, Galen. docet illo loco ex sexto epidemion esse mali succi, tunc temporis abundantiam, & intemperie aeris inæqualitatem. Multa præterea ad hanc rem facientia nos de autumnalium vitium in com. tertiarum particulæ aphorismorum diximus, & rursum paulo post dicemus.

Ascarides vesperi similiter huic: & illa eam potissimum diei partem perturbant, non solum quod magis laboretur. Sed ipsi per se ipsos.

Diei partes analogiam quandam habent cum partibus anni, non immerito. Quia utrumque tempus finitur vna solis circuitione: dies quidem circuitione totius cœli, annus propria ipsius solis. Respondet verō meridies æstati (vtraque enim est pars temporis maximē solis ad nos accessions) nox media hyemi (quia vtraque parte harum, maximē à nobis sol recedit) horæ circa ortum solis veri: circa occasum, autumno. Quia his horis mediocriter à nobis distat sol, matutinis accedens, vespertinis recedens. Manifesta est analogia, ob quam, qui quouis anni tempore fiunt, ea diei parte, quæ illi respondet, solent exacerbari: Velut æstiu in meridie: hyemales, in nocte media: autumnales, vesperi. Sed nunquid & vnales mane? videtur enim, si quis omnium de ea re conceptæ opinionem, & communi experientie velit credere, nullis morbis esse aurora inutilis, nisi forte alicui febre, cuius exacerbationes contigit in eas horas incidere: id verō non ob morbi naturam, sed casu, ob materiam. Certe ita est. Nam neque verus habet morbos aliquos, qui p

se, & ob eius temporis naturam, fiat, cum sit id tempus maximē moderatum, & proinde saluberrimum, ut ipsemet mox dicit: sed per accidens, ob eum qui est in corpore apparatus, quidam morbi eo tempore fiunt. Itaque hac causa, nulli morborum est familiare exacerbari summo mane: contra vesperi exacerbantur omnes, quia ea est deterrima hora, ut respondet deterrimo tempore, autumno scilicet. Velut ergo autumno quidam morbi fiunt, magis quam aliis temporibus, omnes autem fiunt eo tempore deteriores, quia est omnium temporum insaluberrimum, ita vesperi exacerbantur omnes ob horæ malignitatem. Quidam verō etiam peculiari quadam ratione, quia sunt autumnales. Hoc ergo est quod dicit Hippocrates ascarides vesperi fatigant, similiter huic, id est, eadem ratione quam hoc tempore, id est, in autumno. Quia ut nuperrimē dictū est, vermium generatio est autumnalis morbus, & illi eam potissimum diei partem perturbant. Non solum quod magis laboretur. Id est, non solum quod omnes morbi eo tempore magis exacerbentur, sed ipsi per ipsos. Id est, ratione peculiari, quia est autumnalis morbus. Non autem soli ascarides, sed etiam omnium vermium genus. Meminit autem ascaridum ut solent, vtens ut exemplo, vna aliqua re, earum in quibus est ratio aliqua communis. Quod ergo prius dixerat nomine communi, Autumno magis ferina, dicit nunc in exemplo, Ascarides vesperi similiter huic.

Autumno acutissimi morbi, & maximē lethales. Vniuersim simile ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, ut dies morbi. Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se mutuo, cum nihil mouetur in superiori specie, alioqui alterius constitutionis hac principium fuerint.

Acutissimi morbi fiunt in autumno & æstate. Nam & in aphorismis cum recensisset morbos æstiuales, adiecit, autumno & multi ex his. Verum ut æstiuales acutiores, ita autumnales magis lethales. Quia succi autumnales crassiores, sed deterioris speciei, atrabiliarij enim, ob vitionem maximā, quæ antecessit. Ob quam eandem causam, & ob propriam temporis inæqualitatem, facultates sunt debiliores, & morbi difficilioris iudicij, & vix vquam sine productione morbi, aut malis abscessibus, aut permutationibus, aut recidiuis, relinquentes. Quo fiet ut & si acutas habeant primas inuasionem, tamen multi ex acutis decidant. Sunt enim autumnales, mortales aut difficilioris iudicij. Fit etiā, ut qui acutis correpti, autumno moriuntur, moriantur nihilo tardius, sed citius etiam quam qui æstate: qui euadunt, euadant tardius. Simul ergo acuti, & mortales magis in autumno, quam alio quopiam temporum. Ex his & iis quæ nuperrimē diximus, intelligi potest facile tota ferē hæc dictio. Autumno (inquit) acutissimi morbi, & maximē lethales: vniuersim, id est, secundum totum annum, seu totius anni rationem habendo. Simile quiddam est quod autumno accidit, ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum.

rum, ut dies quicumque habet periodum morbi. Quia quale est vesperi exacerbari, magis quam aliis horis diei: tale est ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se inuicem. Id est, tale est, morbos autumno fieri grauiore, quam aliis anni temporibus, & constitutionum omnium anni, & specierum morborum, qui eas consequuntur, proportio quædam & ratio est, velut ipsarum horarum diei, & diurnarum cuiusque morbi mutationum ad se ipsas. Quæ proportio eadem semper seruetur, nisi quid in superiori specie nouatum sit. Id est, nisi tempestas nouam aliquam, & insperatam mutationem faciat. Velut si procedente hyeme, rursum fiat autumnalium tempestas: aut incipiente vere, antequam iustam longitudinem obtinuerit, æstas incipiat. Tunc enim alterius constitutionis hæc, principium fuerint: id est, morbi tunc quoque mutabuntur, fientque non quales tempestas, quæ procedebat, afferre erat nata, sed quales ea, quæ tunc incipit. Nam & ipsa mutatio fuerit ut initium alterius tempestatis. Cum morbi non fiant ob hunc aut illum mensem, sed ob hanc aut illam temperiem. Ut curandum nobis non sit, quotus dies cuius mensis agatur, sed quæ temperies aeris sit.

Quare & annum ad se ipsum ita habere. In temporibus consistentibus, & tempestiue tempestiua reddentibus annis, constantes & boni iudicij morbi. In inconstantibus verō, difficilis iudicij. Ut in Perintho, cum aliquid deficiat, aut redundet, aut ventorum, aut non ventorum, aut imbrum, aut siccitatum, aut æstuum, aut frigorum.

Annum dicit ad seipsum ita habere debere, ut tempora sint consistentia, id est, non recipientia mutationes nisi naturales, & tempestiuas: id est, talia, qualia esse secundum naturam solent, suam quocumque tempore temperie afferente. Quia cum tales anni sunt, morbi fiunt constantes (id est, suas naturas, quas habent à principio, retinentes, neque facientes mutationes non naturales) & boni iudicij, id est, qui perfectè iudicari solent. In inconstantibus verō annis fiunt morbi difficilis iudicij, id est, qui vix iudicantur: & cum abscessibus, permutationibus, aut productionibus insperatis. Sed quia non apposuerat Hippocrates exemplum anni tempestiui, neque id satis explicuerat, apponit exemplum intempestiui, ut inde illius & huius notitia comparatur, velut rectum indicat obliquum. Ut (inquit) in Perintho, cum aliquid deficiat aut redundet, ventorum aut non ventorum, imbrum aut siccitatum, æstuum aut frigorum. Ergo tempestiuus est cum nihil horum nimium sit, aut minus quā oporteat, sed tantum taleque sit cuiusque horum, quantum & quale, iusta cuiusque regionis naturam, quocumque tempore, esse consuevit. Qualia verō esse soleant hæc, quocumque in loco habent incolæ obseruatissimum. Sed cur nunc Perinthi meminit? an non vbiq; est intempestiuus annus, in quo redundat aut deficit aliquid, ventorum, pluuiarum, aut caloris? Sed subiit nunc in mentem fortasse ea Perinthi constitutio, quam narrabit in parte tertia huius libri. Sed huius dictio Hippocraticæ longiusculam enarrationem inuenies apud Galen. in initio commentariorum primi libri Epidemion.

Ver autem vniuersim saluberrimum est, & minimē lethale.

Ver, ut nuper cepimus dicere, nullos morbos affert per se, quia ad nullam intemperiem inclinat: sed quia multorum succorum motum cohibebat frigus hyemis, quos soluto frigore, ver fluere finit. Proinde saluberrimum esse dicit, minimē autem lethale: quia qui fiunt, minus mortales esse consueuerunt, quam aliis temporibus illi ipsi, ob clementiam cœli, & facultatum robur. Sed utrumque horum inest veri vniuersim. Nam quodā vere, nihil prohibet insalubrius & perniciosius esse, quodam autumno, ob intempestiuas aliquas aeris constitutiones.

Initia morborum considerandum, an statim florent. Manifestum autem incremento: ipsa autem incrementa, periodis & iudicationes inde manifesta, & ipsis in periodis, exacerbationibus, si prius an non, & an plus temporis an non, atque, si magis an non. Omnium autem continuorum & intermittentium quæ longa, & vlcnerum, & sputorum cum dolore. Et tubercularum inflammationes, & quæcumque alia apparatus posterius. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora, quæ autem tardius, longiora. Et in periodis quod prius, & aliud incrementum reiiciente morbo.

Non dubium est multa verba in hac dictione, atque adeo in toto hoc libro esse vetustate sublata, alia etiam transposita, alia corrupta. Quod ipse sermo carens nonnunquam congruentia iusta grammaticæ regularis, ac nonnunquam mutilus, & varietas lectionum quæ occurrit in grecis exemplaribus, indicat. Ferè continet tota hæc dictio eandem sententiam, quam aphorismus duodecimus primæ particulæ, & si quædam illic dicuntur distinctius quam hic, quædam hic quam illic. Nam in aphorismo docet agnoscere paroxysmos & constitutiones, ex natura morbi, & temporis, & circuituum incrementis, & ex mox apparentibus: cuiusmodi sunt sputum, vrina, & deiectiones, & sudores. Hic solas constitutiones (non etiam paroxysmos) cognoscere docet, nulla naturæ morbi neque temporis anni facta mentione, sed ex circuituum incremento, & ex mox apparentibus, & præterea ex communibus signis quorum in aphorismo non meminit. Dicit ergo initia morborum considerandum. Significat verō hic nomen initij, neque ipsum primum insultum, neque tempus cruditatis, sed primos dies, siue primo, siue secundo, siue tertio, siue etiam aliocumque, medicus ad egrotum accedat. Quasi diceret, mox ac curam suscipimus egrotantium, considerare oportet ipsos morbos. Considerare verō oportet, an statim florent. Significat verō illud, statim, non ipsum principium (non enim florent morbi in principijs) sed citò: quasi diceret, an citò morbus venturus sit ad summum vigorem, velut in aphor. dicitur, quibus statim vigor est. Oportet itaque coniectari quærum temporis super sit usque ad summum vigorem (id est aut est hoc, atque constitutionem morbi inuestigare) nam aliter nulla ratio esse potest inueniendi victum neque curandi morbos. Manifestum autem (inquit) hoc fiet ex incre-

imento, id est, ex tempore quod vsq; ad incrementum infumitur, & ex celeritate, aut tarditate, crescendi. Nam quo citius venit ad incrementum, eò citius finitur morbus: cum sit ea morborum legitima proportio, vt tantum temporis superfit à die quo primum apparent signa concoctionis inanita, quantum à primo die ad eum vsq; exactum est. Præterea tanto citius via pertransitur, quanto celerius: quare & morbus veniet ad summum tantò citius, quanto celerius crescat. Hoc est quod dicit, ipsa incrementa periodis: hoc est, circuitus indicant, an morbus venerit ad incrementum, & quanta celeritate crescat. Obiter docet, quid ex hac notitia boni eueniet, dicens, iudicationes hinc manifestæ: id est, hinc coniecturam facies, an futura iudicatio sit, & quam cito. Nam acuta iudicatur, & quæ cito veniunt ad vigorem, cito etiam iudicatur. Explicat deinde quo pacto circuitus hæc iudicent, dicens: Et ipsis in periodis, exacerbationibus. Periodus constat paroxismo & interuallo. Paroxismus est tempus difficillimum interualli, seu ipsa exacerbatio. In exacerbationibus ergo tria dicit considerandum, si prius an non, id est, si anticipent horas priorum quæ sequuntur, an non, sed eisdem fiant, aut tardent etiam prius: & an plus temporis an nò: id est, an longiores sint prioribus, an non, sed æquales, aut breuiores: atq; si magis an non, id est, si magis affligat (id quod agnoscitur magnitudine symptomatum quæ afferunt) an non, sed æquæ aut minus. Nam si anticipant & longiores fiunt, & magis affligentes, morbus crescit: si contraria omnia, decrescit: si omnia æquæ accidunt, stat. Si autem quædam talia, quædam contraria, crescat, decrescet, aut stabit, vt hæc illis, aut illa his, præstant, aut æqualis momenti sunt. Velut si febris anticipet (ne sit autem natura anticipans, aut tardans. Nam hoc neq; crementum neq; decrementum significat, sed naturam morbi) fiat autem tanto minor, siue quod æquiparari possit anticipationi, neq; crescat, neq; decrescet. Ex his itaque tribus considerationibus constat notitia incrementi aut decrementi. Quæ omnia complexus est illis verbis aphorismi, & circuituum inuicè incrementa. Mox addidit in aphorismo: Sed & ex superuenientibus, vt in pleuriticis si mox apparet sputum. In hæc ipsam sententiam, addit nunc: Omnium autem continuorum & intermittètiū quæ longa, vt vulnerum, & sputorum cum dolore, & tuberculorum inflammationes, & quæcunq; alia apparent posterius. Quæ sane verba nullum idoneum sensum continent, neque congruam orationem conflant, libuit tamen ea ita exprimere vt in meo codice reperi. Sunt tamen haud dubiè ita restituenda, vt legit Petrus Iacobus Steue: Omnium autem morborum, tum continuorum, tum intermittètiū, longorum, vrinae, excretiones, & sputa, consideranda sunt, & vulnerum dolorificorum, & tuberculorum inflammationes, & quæcunq; alia post apparent. Hæc verba dignam Hippocratis sententiam continent, & aptè hærent cum his quæ sequuntur. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius breuiora, quæ verò tardius, longiora, & in periodis, quod prius & aliud incrementum reicientè morbo. Nimirum signa quædam sunt pathognomonica, his definitur propria morbi species (quare necessario accident suis morbis semper) quædam sunt su-

perueniètia quæ superuenire solent morbis, adesse autem à principio nunquam. Huiusmodi sunt signa concoctionis, & contraria concoctioni. Nam incipiunt febres à crudis: cocta aut contraria superueniunt iam crescentibus. Quædam sunt assidentia: hæc sunt quæ adesse & non adesse possunt quocunq; morbi tempore, vt capitis dolor, anxietas, delirium, fastidium, & alia huiusmodi. Porro quæ superueniètia dicuntur considerantur, non indistinctè, in quibusuis morbis sed quædam in quibusdam, velut sputum in morbis thoracis, vrina in febribus, deiectiones in affectibus alui, hæc sane in his, aut solum, aut præcipuè. Quæ autem dicuntur assidentia, communia sunt multis morbis. Nam in omnibus quæ dicta sunt, & aliis quam plurimis, consideranda sunt omnia. Proinde referens genus superuenientium, apposuit genera morborum in quibus consideranda, dicens omnium morborum, tum continuorum, tum intermittètiū longorum: id est, omnium febriliū, seu morborum cum febribus (vt intelligantur etià febres accidentes) continuorum, qui etiam magna ex parte sunt acuti: & intermittètiū qui longi, aut saltem non sunt acuti. Vrinae excretiones, & sputa, consideranda sunt: & in vulneribus dolorificis, & tuberculis, considerandæ, inflammationes. Id est, an cito & multum inflammentur partes ulceratæ, & tuberculo maior ardor (qualis in suppuratione solet) accedat Nam hæc in his superueniètia sunt: quia incrementi eorum morborum sunt signa. Consideranda ergo, hæc, & quæcunq; alia post apparent. Quia ea omnia sunt signa incrementi morborum: cognoscitur verò constitutio ex incremento. Referens deinde genus signorum assidentium, & communium (quorum in aphorismo non meminuit) dicit, forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora. Nam si concurrens omnium, aut multorum eius generis, malorum cito apparet, cito moriturum: si bonorum, cito euasurum ægrotum, significatur. Vt in prognostico dictum eidem Hippocrati est: Si ergo insignia eius generis symptomata, seu bona seu mala, tardius appareant, longiora mala significantur. Si simul in periodis quod prius, & aliud incrementum reiciat morbus, id est, si simul absit anticipatio paroxisimorum & prorogatio, & exacerbatio maior. Nam si hæc adsint, tam firma inditia sunt incrementi, vt significant breui finendum morbum, vt cunq; habeant assidentia. Hæc enim dictum est posse adesse, & non adesse. Sed dices, maiores esse paroxisimos & longiores, & interualla breuiora, non sunt signa breuitatis morbi, sed contrarij. Nam sunt signa maioris morbi & maioris causæ, morbus autem cæteris paribus, quanto maior, tanto fuerit longior, vt & quibus alius motus. Falso ergo dicit Hippocrates hæc significare, morbum statim vigorem obtenturum. Hic quidam allucinantur magnopere, & incautè incidunt in contrarias assertiones. Sed oportet scire, anticipationem, magnitudinem, & longitudinem paroxisimorum, fieri posse ob multitudinem materiae, & morbi magnitudinem, aut ob celeritatem, anticipationem quidem magis ob celeritatem: magnitudinem & longitudinem æquè ob celeritatem & magnitudinè: omnia autem hæc ob celeritatem & magnitudinè simul. Quia cæteris paribus, quod ad celeritatè at-

tinet, quanto maior morbus, tanto hæc magis accidit: & cæteris paribus, quod ad magnitudinem, quanto morbus celerior, tanto hæc magis accidit. Itaq; quicunq; morbus tanto finietur citius, quanto paroxisimus magis anticipabit, & longior ac maior fiet: non inquam tanto finietur citius quam alius quibus hæc non insint, sed quam ipsemet aut quam alius illi æqualis, cui hæc non inessent.

Etenim eorum qui statim morituri sunt, celeres iudicationes, etenim labores celeres, continui, & vehementes. Quæ autem iudicant in melius, ne statim appareant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Quæ præiudicata, si cum cruditate iudicata sint, recidiva, sin minus acrisis. Fuerunt autem & lethalia, quæ non parua.

¶ Quia dixerat, iudicationum tempus ex notitia constitutionis morborum agnoscitur, dicit nunc quo tempore agantur iudicationes. Est verò summa rei, bonas iudicationes non agi ante coctum morbum. Quia quæ vigore naturæ aguntur, tempestiuè, & cum ordine aguntur: malæ verò intempestiuè. Ergo in morituris celeres iudicationes, id est, quocunq; tempore, & antequam morbus venerit ad summum, fieri solent. Nam cum mala iudicatione, mors quocunq; tempore, morbi lethalis, accidere potest: & si salus, non nisi exacta morbi inclinatione. Atq; adeo & si in summo vigore morbi moriatur homo, potuerit habere prius multas euacuationes malè iudicantes, vel à principio. nam tales fiunt natura non ferente irritationes. Quia labores celeres, id est, cum celeritate quadam urgentes, continui, & vehementes esse solent. Quæ verò iudicant in melius, ne statim appareant, id est, non ante actam concoctionem, quia tanto minus bona sunt, quanto citius fiunt. Tanto enim maior irritatio, & naturæ impotentia significatur. Atq; adeo, & si possint aliquando parte mali succi euacuata vtilis esse, tollere tamen morbum nunquam possint. Iudicatoria autem non iudicantia, id est, quæ non tollunt aut magnopere minuunt morbos, partim sunt lethalia, partim difficilis iudicationis. Itaque semper sunt signa mala: quia aut mors succedit, aut difficile iudiciū. Est difficilis iudicationis morbus, qui per multos abscessus, & multas permutationes finitur, quod vocatur discrisia. Sed quædam iudicari videntur, atque adeo integræ solui, cruda adhuc materia, non sunt soluta tamen perfectè ac tuto, quia recidivæ fiunt. Sin autem iudicationes accidunt, id est, euacuationes, & febres manent, accidunt acrisis, id est, iniudicationes, quod est produci plurimum febres, vt vix vnquam finiendæ videantur. Hæc verò fiunt, si parua sunt illæ euacuationes, vt scilicet ferri possint. Non raro enim hæc cum per impotentiam fiant, profusæ adeo sunt, vt homines dissolutis viribus intereant: fiuntq; hæc lethalia, quia non parua, id est, quia maiora quam vt ferri possint.

Quæcunq; decretoria cum fiunt, hæc eadem si non fiunt, difficilis iudicij: contraria autem significantia, malum: non solum si recurrant,

A sed etiam primaria natura contraria repentia. Vt & malorum signorum in contraria repentia.

¶ In omni agnostica doctrina, siue ad cognitionem præsentium & præteritorum, siue ad perfensionem futurorum spectet, optimum argumētum est, ab iis quæ non adsunt. Quia quæcunq; adsunt, significant aliquid, illa si non adsunt, significatur contrarium. Velut si in morbo acuto nubeculam in vrina fieri septimo die, boni iudicij suo tempore futuri est indicium: hoc idem non apparere, difficilis iudicij est. Si igitur ita affecto, septimo, octavo, aut nono, nulla manifesta concoctio in vrina sit, fiat autem alius lubrica, difficilis iudicationis fore morbus agnoscitur: ab eo quod adest, à ventris inquam fluxu, qui adest, cum adesse non deberet: & ab eo quod non adest, à concoctione inquam quæ non adest, cum adesse deberet. Sed in decretoriis, id est, in euacuationibus quæ soluere solent morbos, hoc euenit manifestè. Nimirum sunt quædam effluxiones, & quibusdam viis factæ, quibusdam morbis congruentissimæ, quibusdam aliis minus (enarratum mihi hoc fusius est lib. 10. contr.) velut inflammationi gibbæ partis hepatis mictio, simmæ, deiectio. Rursum hepatis inflammationi, fluxus sanguinis ex nare dextra: lienis, ex sinistra. Igitur cum fluere sanguinem ex nare dextra in inflammatione hepatis bene iudicatorium sit, hoc omnino non fieri, aut non fieri idem, sed aliud, difficilis iudicij est. Velut si pro iis euacuationibus quas morbi natura amat, contrariè fiant, vt si in inflammatione hepatis fluat sanguis ex nare sinistra, & in inflammatione lienis, ex dextra. Quæ enim contraria significant, id est, decretoria significantia contrarios motus, iis qui sunt bene iudicatorij, malum. Id quod fieri potest recurrente materia ad interna, aut ad partem male affectam. Vt si abscessus qui bene fieri cœpit retrocedat. Id enim significat contrarium motum, quod quidem est valde periculosum. Sed non ita solum mala sunt, quod significant contrarium: non solum inquam si recurrant, sed etiam primariæ naturæ contrà repentia: id est, repentia contra pristinam naturam morbi. Velut si à principio morbi videantur adesse signa motus materiae deorsum, & nunc subito mutato eo impetu, qui huic morbo videbatur esse naturalis, apparere incipiant signa raptus contrarij, in caput facti. Quemadmodum mala signa, quæ in contraria repunt, in contraria scilicet ei motui, quem per cōuenientem regionem tenere cœperant succi: & ei quem natura morbi amabat. Difficilis enim iudicij hoc est, quia secundum rectitudinem quandam naturæ familiarem fieri debent naturales euacuationes, bonæ vt sint. Et quæ aliter fiunt, naturam non satis vincere materiam morbi, significat. Sed vt hæc prædicendi regula, quæ est pulcherrima, possimus vti, oportet tenere notas, quibus nosse possimus, impetum succorum, quamcunq; in partem fiant, & in contraria mutatum. Proinde Hippocrates qui nihil eorum, quæ vtilia sunt, omisit, apponit eas notas dicens.

Considerare verò sic oportet in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondria-

*Tum, sursum vergentibus, deorsum vergenti-
bus. Sed & multa sunt huiuscemodi. Velut ab-
ortientium mammae graciles fiunt, neque enim
contrarium est. Neq; tusses diuturna, quoniam
ubi testis intumuit cessant: & testis tumor à
tussi cessat, & subleuatur. Quae res admonet nos
communione pectorum, mammarum, genitu-
rae, vocis.*

Id est, agnosces in quam partem vergant suc-
ci, & an mutatus impetus in aliam partem sit, ex co-
loribus. Nam rubor nimius faciei, impetus in su-
perna significat, maximè si simul venæ tumentes
sint. Veiut contra, mediocris candor, & venarum
compressio, significat in aliam partem sanguinem
ferri. Quare si cui facies rubebat, & tangebant venæ
frontis, nunc repente mutetur color in candidum,
& detumescant venæ, intelligemus in contrariam
partem moueri iam succos. In quam autem, intel-
ligemus, ex iis quæ parti superuenient. Velut si tunc
incipiant eleuari in tumorem venæ crurum, & cutis
rubere. Sed & ex tumoribus hypochondriorum,
sursum vergentibus, deorsum vergentibus: id est,
cum tumores hypochondriorum sunt, consideran-
tes in quam partem vergant, sursum, an deorsum,
intelligemus, quo inclinent succi. Nam cum tumi-
da, & sursum retracta videntur hypochondria, sur-
sum eunt, (quia hepar suam multitudinem in ve-
nas sursum tendentes refundit, quibus tumentibus
ille retrahitur) contra, cum detrahi deorsum viden-
tur. Explicat deinde hæc exemplis, præcipuè quod
de compressionibus partium, ex quibus recedunt
succo, dixerat, & quod de tumoribus partium in quas
feruntur, insinuauerat. Multa inquit, sunt huiusmo-
di. Velut abortientium mammae graciles fiunt (di-
cit hoc idem Aphorismo 37. particula quinta) red-
dens huius rei causam dicit, neque enim contrarium
est rationi, quia est magna communio mammis &
vtero, id quod alio etiam exemplo explicat. Neque
enim rationi contrarium est, quod in tussi diutur-
na euenit. Nimirum tussis diuturna solet cessare
superueniente tumore testicularum, & hic tumor,
superueniente tusse. Obseruauit hoc Hippocrates
constitutione prima lib. 1. ubi dixit, multos eorum
quos tussis sicca fatigabat, alterius, aut vtriusque; tes-
ticuli inflammationem incurrisse. Horum autem
omnium causam esse dicit, communionem pectorum,
mammarum, genituræ, vocis. Id est, instrumentorum
genitalium, quæ sunt vterus, testes, & virile
membrum: & vocalium, quæ sunt imprimis larynx,
& nerui recurrentes: deinde, & thorax, & omnia
instrumenta respirationis. Horum consensus & com-
munio multis significatur indiciis. Mutatione vo-
cis ex usu veneris, & ex testium defectu: intume-
scencia mammarum ex suppressione menstruorum,
& iis quæ hic refert, gracilescentia mammarum in
abortu, & mutua passione thoracis & testium, qua
scilicet, ex tussi sicca & antiqua intumescit testis,
& ex illius intumescencia, fit tussis. Illa vocalium
cum genitalibus communio est manifesta, in venis
quæ de mammis descendunt, per musculos rectos
abdominis, & committuntur cum ascendentibus
ex vtero: & in neruis sextæ coniugationis, eadem
enim mittit furculos quosdam in testes, & produ-
cit neruos recurrentes. Cum ergo habeant thora-

cis partes, vias communes cum genitalibus, non
mirum tenacem succum qui non potens excreari,
difficilem & siccam tulsim facit, per eas, in testes
abscedere, & contra, qui non potest in testibus re-
solui, nonnunquam in thoracem reperere:

*Abscessus aut per venas, aut per ossa, aut to-
nos, aut cutem, aut alias emotiones. Boni autem
sunt, qui infra morbum fiunt, velut varices, lum-
borum grauitates ex supernis. Optimi vero præ-
cipuè sunt, inferni, & longissimi infra ventrem,
& remotissimi à morbo, & qui per effluxionem
fiunt, velut sanguis è naribus, pus ex aure, spu-
tum, urina, quæ per effluxionem fiunt. At ab-
scessus quibus hæc non fiunt, sunt, velut dentes,
oculi, nasus, sudor. Sed & quæ sub cutem abscedunt
foras, tubercula, velut humentia, & quæ
suppurantur, aut vlcerum, aut eiusmodi exanthe-
mata, aut squama, aut desquamatum capillorum,
vitiligines, lepra, aut eiusmodi quæ sunt acer-
uatim fluentis, & non semel repentis, & quacum-
que alia dicta sunt. Atque si non sint pro ratione
excretionis morbi indigna. Velut Temeninepti,
ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum
non sufficeret ad suspiciendum morbum, recur-
rit. Mortua est. Abscessus aut per venas, aut
per aluum, aut per neruos, aut per cutem, aut
iuxta ossa, aut secundum spinalem medullam,
aut secundum alias effluxiones, os, pudendum,
aures, nares.*

Per quas partes agi soleant abscessus, & qui
quibus meliores aut deteriores sint, hac dictione
docet, apponens quædam exempla. Vtitur verò
quibusdam repetitionibus, vt ipse sermo iudicet
non satis esse hunc librum expolitum. Hippocrati
abscessus est quæcumque abscessio succorum, vt di-
ctum mihi iam antea est, non semel, siue cum efflu-
xione extra corpus, siue sine ea, fiat. Narrat per
quas partes fieri soleat, illud verò per quas, significat,
per quas solet egeri extra corpus, vt per os, nares,
aures, aluum, pudendum: & per quas vias abit de
parte in partem, vt per venas de mammis ad vte-
rum: & in quas decumbunt, velut dicimus, per
cutem expurgari viscera oborta scabie. Dicit ergo,
abscessus, aut per venas, effluente scilicet sanguine,
vt de naribus, de hemorrhoidibus, de vtero aut non
effluente, sed abscedente in partem, vt suppressis
menstruis intumescunt mammae, & lac habent, aut
etiam inflammantur: aut per ossa. Hoc est quod
mox, eundem sermonem repetens, dicit, iuxta ossa.
Nimirum decurrunt sepe succi per periostrum iux-
ta ossa, & nonnunquam in ipsa ossa subeunt, cor-
rumpuntque ea. Nonnunquam per abscessus: aut
(inquit) per tonos. Hic quidam tonorum nomine
neruos recurrentes solum intelligi volunt, quia
scilicet sectione quarta huius libri edifferens de re-
currentibus, dicit, duo verò toni à cerebro. Sed
quod illi toni sunt, rectè intelligunt: quod illi soli,
non rectè. Ita enim intelligere possis eos solos ner-
uos esse, si dixerò sunt duo nerui à cerebro. Satius
ergo

ergo sit putare, tonos dici neruos. Nam mox in re-
petitione scripsit: abscessus aut per venas aut per ner-
uos, quasi eadem res sit neruus & tonus. Quamquã
toni nomen non videtur propriè dici, nisi de ner-
uis motus, quia illis continetur partes in tono. Ita-
que quod dicit est, abscessus fieri per neruos motus,
eos scilicet qui inserti musculis, tendines fiunt. Per
hos autem solere secundum rectitudinem fibrarum
deriuari succos, & per tales abscessus resolui non-
nunquam crura aut brachia, ac nonnunquam cor-
ruptione eorum claudicantem afferri, idque fieri sæpè
deriuari succis per spinalem medullam, aut secun-
dum alterum, aut secundum vtrumque; latus, res est
expertissima. Proinde mox repetens dicit, per ner-
uos, aut secundum spinalem medullam. Exemplo
est Fullo de quo lib. 4. occurret scriptum, Fullo col-
lum, caput, septima manus stupida, nona, crus stu-
pidum. Tulsis cessauit. Aut cutem inquit (quod et-
iam mox repetit) nimirum per cutem fiunt absces-
sus omnes cutanei (quorum etiam enumeratione
facit in hac dictione) & insensibilis euaporatio, & su-
dor. Sed quia nondum fecit omnium viarum, per
quas abscedunt succi, enumerationem, addit, & per
alias emotiones, id est, alios succorum recessus à par-
tibus affectis. Deinde docet dignoscere bonos &
malos abscessus. Boni, inquit, sunt qui infra morbum
fiunt, id est, infra partem primario affectam, velut
cum fiunt varices, & lumborum grauitates ex super-
nis. Sed quia tantum dixerat, bonos esse eos qui in-
fra morbum, possunt autem esse infra morbum, &
tamen in nobilem partem, velut si ex hepate fiant
in renem aut vterum, qui abscessus non erunt opti-
mi, cum afficiant partes minimè viles: atque adeo
possit aliquis abscessus fieri in partem inferiorem
primario affecta, esse tamen malus, velut si ex collo
in pulmone abscessus fiat. Addit, optimi verò præ-
cipuè sunt inferni, idque non vtrumque, sed longissimi
infra ventrem positi, & remotissimi à morbo. Nam
infra ventrem sunt tantum crurum partes, omnes
quidem externæ & humiles. Dictum autem ei est
in prognostico, eos abscessus maximè optari debe-
re, qui ad exteriora expectent, & ad humiliorè par-
tem fiant. Sed vt abscessus, qui sine effluxione fiunt,
tanto sunt meliores, quanto longius ab affecta parte
succus pellitur, ita qui cum effluxione fiunt meli-
ores sunt, quam qui sine ea. Nimirum ita, abscedunt
etiam magis. Scribit mox exempla abscessuum cum
effluxione, deinde sine effluxione. Cum effluxione
sunt, vt sanguis è naribus: pus ex aure: sputum: ur-
ina. Sed cur addit, quæ per effluxionem fiunt? nun-
quid hæc quæ dicta sunt aliquando sine effluxione
fiunt? certe illud quæ per effluxionem fiunt, po-
test intelligi apposituè, aut intelligi de sputo, & ur-
ina. Hæc scilicet esse tales abscessus, cum fiunt cum
effluxione decretoria. Nam quotidiana mictio, &
spuitio, non est abscessus. Scribit deinde exempla
abscessuum sine effluxione, dicens, at abscessus, qui-
bus hæc non fiunt, id est, qui non fiunt cum efflu-
xione, sunt, velut dentes, oculi, nasus, sudor. Id est,
vt qui ad dentes, oculos, nasum, aut sudore, fieri
solent. Nimirum solent in has partes aliarum ex-
crementa decumbere, & ita his affectis alios mor-
bos iudicare. Exemplum abscessus in dentem fa-
cti, accommodatissimum est in calce. 4. libr. huius
operis, ubi describens tempestatem quædam insa-
lubrem, dicit, quibusdam etiam dens corrosus est;

tertius præcipuè ex supernis: præ omnibus autem
hic reperitur corrosus. Hunc abscessum cum huius-
met dentis corruptione iam ergo vidi, sæpius autè
ad oculos, facta ex dolore capitis, ophthalmia, aut
acri lacryma, & nonnunquam oculi corruptione
aut proidentia & in nasum, factis Ozenis, aut Pö-
lypo. iam verò sudor creberrimus abscessus est. Sed
cur sudorem ponit in iis, qui sine effluxione fiunt?
An quia non effluit affatus, vt sanguis è naribus,
aut ex vesica vrina; sed magis erumpit ad cutem, atque
inde detergetur? Sed & omnia quæ sub cutem ab-
scedunt per corpus, sunt in hoc genere abscessuum.
Hæc verò sunt tubercula, aut vlcerum, aut maculæ,
aut habentia horum quædam. Tubercula quidem
dicuntur omnes tumores præter naturam, & bna-
nes quidem possunt fieri abscessum aliorum malorum,
crebrius verò soluuntur alij morbi tuberculis hu-
mentibus; & quæ suppurantur, id est, inflammantur
nibus, quæ emolluntur & ad suppurationem per-
ueniunt. Vlcerum etiam multiformia fieri solent ab-
scessu, & maculæ, vt vitiligines, & albæ & nigrae, &
lentigines. Atque adeo comitari tales abscessus solet
desquamatum capillorum, siue alopecia, siue ophiasis:
Si quidem succis qui sub cutem capitis abscedunt,
corruptibus eorum radices, fit. Fiunt etiam ab-
scessu ex aliis morbis exanthemata omnia in quibus
est omne genus scabiei cum sanie, & squamine (sunt
verò squamine, vt magis furfures, sicca quædam
scabies) neque solum simplex scabies, sed etiam quæ
lepra dicitur, solet abscessu fieri (hæc omnia sunt
partim tumores, partim vlcerum, partim maculæ) est
lepra, tetra quædam scabies, tamen non tam altè te-
nens carnes, quæ qui dicitur elephas. Proinde lepra
bonus abscessus esse potest: elephas non potest. Non
tamè hæc semper sunt aliorum morborum abscessus.
Nam si cui per febrem longam nascitur scabies fe-
bre nihilominus detinente, non est abscessus, sed est
alius morbus, vt si alius quilibet morbus accessisset.
Quando ergo hæc abscessus sunt? si (inquit) non
sunt semirepentia, sed acuatim fluentia; atque si
non sint pro ratione excretionis morbi, indigna.
Id est, si non sint semirepentia, quod duobus modis
fieri contingit, aut quod inciperint erumpere, non
eruperunt tamè bene, aut quod etsi eruperint, in-
nori tamen quantitate, quam pro morbi magnitu-
dine. Et quæcumque (inquit) alia dicta sunt: Quæ sci-
licet dictum est in bono abscessu desiderari, ne sci-
licet mox appareat, neque cum cruditate, ne sit lethale;
quia paruum, ne fiat in contraria primariæ naturæ,
ne recurrat. Hæc itaque necessaria sunt, vt bonus sit
abscessus, & ne minor quæ pro morbi magnitudine.
Velut Temeni nepti ex morbo forti ad digitum de-
cubuit, qui abscessus cum non sufficeret ad suscipien-
dum morbum, id est, ad suscipiendam totam mor-
bi causam, recurrit, & mortua est. His dictis facit re-
petitionem partium per quas abscessus fiunt, inen-
tionem nouam faciens quarundam, vt alui, per quæ
fieri solent crebri abscessus: Pro tonis dicit hunc
neruos, vt hinc palam fiat, dictos antea esse tonos
neruos. Ego verò motus tantum neruos, dixerim
tonos. Addit & spinalem medullam, & os, puden-
dum, aures, & nares. Per hæc quidem cum effluxione
solere abscessus fieri res est notissima: sed & per spi-
nalem medullam deriuari excrementa, & ita solui
grauiosissimos morbos capitis vidimus. Quin & alte-
ra capitis pars, cum altera spinalis medulla, solet

totius capitis morbos excipere, vt paraplexia solet A finire apoplexiam.

Ex vtero menses, qua iudicationum postri- die, vt in lumbos, aut femur.

Hæc dictio variè admodum scripta occurrit. Et nata est varietas parti in ex varietate Græcorum codicum, partim ex sententiæ difficultate, diuersis diuersa coniectantibus, & variè proinde mutantibus dictionem. Quidam legunt ex vtero menses: finiuntq; ibi superiorem orationem: moxq; aliam exordiantur, dicentes iudicationes postridie fiunt ad lumbos aut ad femur. Sed hæc sententia, aut falsa, aut omnino imperfecta sit. Non enim omnes iudicationes fiunt postridie, neq; omnes quæ ad lumbos aut femur fiunt, fiunt postridie, neque omnes quæ fiunt postridie, fiunt ad lumbos aut femur. Non explicat autem quas iudicationes dicat, neq; à quo die sit illud postridie, an à primo morbi, an ab aliquo superueniente signo. Alij proinde ita legunt, ex vtero octomestri postridie iudicia facta sunt, quasi in lumbos, ac coxas malum reperet. Dicunt hi esse narrationem historiarum. Sed malè vbi dicitur, aut in coxas, seu in femur (nam *ἄρα* vtrumq; significat) illi, pro aut, legunt &. Quomodo autem narretur postridie illi mulieri factam esse iudicationem ad lumbos aut femur? diceret enim distinctè in quam partem. Præterea hic dicès τὰ τῆρ μοιῶνν euacuationem videtur significare. Nam abscessus cœperat vocare *ἀπορροίας*, euacuationes verò vteri, neque per lumbos, neq; per coxam, neq; per femur, fieri possunt. Proinde ego hanc meam lectionem, & aliam sententiam sequutus sum. Ea est, ex vtero menses fieri solere & iudicationes, id est, euacuationes illas menstruas, solere fieri postridie, ex quo in lumbos aut femur dolor decumbit. Id verò est expertissimum, sitq; & in iis quibus morbi talibus euacuationibus iudicatur, & bene valentibus, quibus nò omnino facile hæ euacuationes erumpunt. Causa est, quia incumbente in vterum succo antequam referatis osculis in cauum illius subeat, intumescunt venæ, aut quæ ex lumbis in vteri fundum tendunt, aut quæ recurrentes è femoribus in illius os, aut vtræq;.

Et in testes aliquando ex tussi, & testis ipse in se ipsum.

Hæc quoq; est repetitio dictorum antea. Dixerat enim, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit cessant, & testis tumor cessat, à tussi. Nunc dicit, aliquando tumere testem ex tussi, aliquando per se, ipso in se ipso congerente materiam, aut saltem nò per passionem secundariam. Quo quidem casu, nò laborat per còsensum cum thorace. Sed ille potius solet in còsensum trahere thoracè, & tusses afferre.

Tussiculosi abscessus, qui supra ventrem non æquè perfectè solvunt.

Tussiculosi abscessus sunt illi, in quos tusses inueteratæ finiuntur. Si ergo rectè dictum nuper est, optimi verò præcipuè sunt inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi à morbo. hi quoque perfectius soluent, infra ventrem, id est, infra cauum thoracis facti, quàm supra. Sed & peculiari

ratione hi soluent perfectius. Nam vtcunq; ex thq race descendant succi, liberantur, & expediuntur magis instrumeta vocis, & respiratus, quàm si sursum petunt. Vix enim est aliqua superiorum partium, quæ non soleat tussim ipsa mouere, etià cum primaria affectione tenetur, nedum cum ab ipso thorace malum excœperit. Non ergo æquè perfectè liberabitur pulmo, aut thorax à tussi, euntibus succis sursum, atq; deorsum.

Fluxus sanguinis largi ex naribus soluunt multa, vt Heragora. Non agnoscebant medici.

Non solum fluxus sanguinis, sed aliæ multæ euacuationes quarum antea facta metio est, solent soluere multos morbos, non quidem vtcunq; sed cum fiunt copiosæ, & largæ. Nam tentatæ euacuationes, ne minuant quidem morbos, & difficilis iudicij aut lethales esse significant. Quod quidem omnibus decretoriis non iudicantibus, nuper dictum est, speciatim verò de sanguine guttatim stillante, nò semel hoc ipso opere dicit Hipp. Sed cur deorsum fluxus sanguinis ex naribus, nunc meminit, cum illum inter alias euacuationes jam numerasset? Certè ut admoneret, hunc solere sæpe soluere morbos acutos, ut febres ardentes, & inflammationes internas, in quibus maximè expectatur iudicationes, & solere medicos sæpe falli, putantes malum noxiunq; esse fluxum, cum tamen sit bene iudicatorius, & optimus: atque adhibentes medicamenta, quibus, cum maximo hominum malo, naturæ repugnant. Quod medicis qui Heragora aderant, dicit accidisse. Sed & hoc etiam in aliis euacuationibus potest contingere, minus tamè solent medici imperiti, terreri multitudine dejectionum, aut copia sudoris, quàm sanguinis, utpote in quo animà esse hominibus videtur. Nihilominus si per bonam iudicationem exit, non sine magno peccato cohibebitur. Neque verò solum hoc modo peccari hac in re potest, sed etiam ex contraria opinione: si quis omnem fluxum sinere statuatur, decretorium esse putans. Sæpe enim etià ob vitium sanguinis, aut retentricis debilitatem, aut venæ rupturâ, fit fluxus mortiferus. Quid ergo faciendum? certè curandum tenere methodum dignoscendi salutarem & noxiun fluxum. Ea est ut Hip. brevissimè omnem euacuationis speciem complectens, dixit, ex conferentia & tolerantia. Quoniam autem tolerantia, quæ ex pulsu & colore, & viribus animalibus spectatur, non admodum exercitatos, quique veros facultatum lapsus & non reparabiles, à leuibus distinguere nesciunt, potest fallere, satius sit in considerationem adhibere omnia quæ Galen. tertio de crisi bus sparsim ab Hippoc. scripta collegit, magnitudinem, & speciem morbi, naturam diei, iudicationem, & signa decretoria, & concoctiones, quæ antecesserunt, aut non.

Qui asperas voces natura habent, & lingue subaspera: & quæcunq; asperitates à morbis eodem modo. Quæ ergo sunt dura natura, & sine morbo hoc habent, quæ verò molles & tardiores in peccatum, non bonum: aut prior natura: considerandum & quæ à victu.

Corruptionem loci huius, quæ & in plerisque Græcis

Græcis exemplaribus, & in versione Iani Cornarij A magnum caput, cum quo etiam se prodit magna ceruix, hominis capite in humerum aut pectus inclinante, robur hominis: secundum facultatem animalem per se quidem, & manifestè, quia caput radix neruorum est, & illud cum spina quæ à ceruice incipit, est radix ossium: ossibus vero & neruis firmatur, & agitur motus animalis: sed & secundum naturalem etià & vitalem. Nam magnitudo & amplitudo partium, cum est cum bona figura, & bona partium concinnitate coniuncta, robur forinatricis facultatis indicat Ergo magnitudo capitis concinna, & cum idonea figura (nam si male formatum sit, quod magnum caput, redundantiam materiæ potius indicabit) significat nò solum animalis, sed & naturalis facultatis robur: illius, quia eius facultatis origo est, huius, quia ab ea est formatum. Si verò ambæ robustæ sunt, vitalis etiam sit robusta, quæ calorem naturalem illis impertitur: calore enim aguntur omnia, & calor omnia dilatatur. Cum ergo orta attestentur suis principijs, calidum hepar esse indicabunt amplæ venæ, candidum cor amplæ arteriæ. Igitur q magno capite cum magna ceruice sunt, calidi sunt & robusti, & venarum (intelligit verò Hipp. nomine venarum etià arteriarum) magnitudinè & amplitudinem habent: hoc est, venas magnas & ampliter cauas. Nam hæc omnia, ab eadem causa fiunt, & angustia venarum, & crassities tunicarum, & densitas, quæ coniunctam habet stricturam viarum, breuitates, & tenuitates hoc est exiguitates secundum omnes distantias in mēbris quibusuis, ex contrariis: puta ex frigore. Sed q amplas venas habet, habent etià mox amplos ventres, id est, omnes corporis cauitates amplas, vt thoracem, ventriculum, & vesicam, & magna ossa, non tñ statim & crassum corpus. Quin potius tales esse solent, graciles carnis, & abundantes sanguine. Quod quidè est temperamenti vehemèter calidi & sicci: pingues, obesiq; contraria habent, sunt enim angustis venis, & ventribus omnibus, & exiguis ossibus. Tales enim sunt frigidi & humidi. Nam frigidi & sicci omnia hæc habent exigua, & præterea graciles sunt. Inter hos sunt alij neq; tam calidi vt illi, neq; frigidi vt hi, neq; vt hi graciles aut obesi, sed bene corporati, bene crassi, & habentes vasa bene magna. Quia calidi sunt cum quadam mediocritate sanguinis, & temperamenti. Hinc fit, vt aliorum nulli sustinere possunt multam inedia, graciles, qui sunt amplis venis, quia sicci & biliosi cum sint, faciliè exoluantur, obesi, aut vtcunq; exiguas habentes venas, quia sunt debiles cum penuria sanguinis. Soli illi qui bene temperati, & mediocriter carnosii sunt, possunt in victu tenui contineri, quia robusti, & satis abundantes sanguine. In quâ sententiam dixit Hipp. facta inentione graciliu & obesoru, & qui fame macerantur, id est, qui fame sustinere possunt, mediocritates ex his, id est, sunt quibus: hæc mediocriter infant; calor scilicet, & amplitudo vasorum, & corpulentia. Sed contingit dubitare, cum dictum sit generatim, magnitudinem & amplitudinem partium ab eodem, & gracilitates & breuitates ac omnino exiguitates à contrario, quo pacto, qui sunt magnis ossibus, venis & arterijs, sint graciles, & qui angustis venis & arterijs sint obesi, & valde corpulenti? Huic dubitationi occurreris Hipp: addit, ab his consideranda incrementa cuiusq; q minuunt, & diminutiones q augent, & qualia simul augetur, & qualia simul roboratur;

Qui magno capite sunt, & magnis ceruicibus ab inclinationibus, & venarum magnitudo, & amplitudo ab eodem: & angustia & crassities, & breuitates & tenuitates, à contrariis. Quorum vena lata sunt, & ventres & ossa etiam lata. Sunt autem his qui graciles, & pingues contraria horum. Et in iis qui fame macerantur, mediocritates ex his. Ab his consideranda sunt incrementa cuiusq; que minuunt, & diminutiones, quæ augent, & incrementis qualia simul augentur, & qualia simul roboratur, & distantia quales communes venarum.

Quia caput & ceruix occurrentium nobis hominum faciliè perspicuntur, vt pote quæ in conspectum mox veniunt, docet Hipp. ex his agnoscere totius hominis robur & firmitudinè, indicat enim

Quasi diceret, & si magnitudo ac amplitudo omnium instrumentorum & omnium partium solidarum, ab eadem causa fiunt, & angustia ac exiguitas a contraria: non tamen omnia quae in homine sunt augentur simul, aut minuuntur: sed quaedam sunt, & in quibusdam naturis, quae simul augentur & roborantur, quaedam, & in quibusdam naturis sunt, quae crescentia afferunt aliorum imminutiones, & imminuta aliorum incrementa. Velut quantum pinguedinis augetur, tantum minuitur sanguinis (docet Arist. 2. de partib. anim. cap. 5.) & ita quibus crassescens, aut ob mutationem aetatis, aut victus, totius corporis carnosae moles crescit, venae & arteriae sunt angustiores, quia exhauriuntur sanguine, & fiunt densiores, quia pinguefcentibus tunicis fiunt minorae caua: quibus contra, denuo exercitatis, aut ad calidiorum regionem translatis, aut ad totum victu calidiorum, in venis incipit sanguis & spiritus augeri, carnea moles incipit minui. Quibusdam autem simul augentur & roborantur omnia haec. Velut si quem velis, frigidum natura & siccum, & proinde gracilem, & membris omnibus & partibus simplicibus, cum penuria succorum, transferre ad meliorem naturam, calido & humido victu, exercitationibus, frictionibus & inunctionibus idoneis, omnia simul augebuntur, & roborabuntur. Oportet vero haec omnia nosse & considerare, ad agnoscendum temperie & robur hominum. Sed quorsum Hippoc. de abscessibus & decretoriis euacuationibus differens, ad magnitudinem capitis, & disputationem de temperamentis nunc diuertit? Profecto tam difficile sit vnum quendam ductum, & ordinem, in hoc secundo libro inuenire, ut in quibusdam sententiis omnino fieri non posse videatur: tamen nunc videtur locus hic, alteri, libri sexti, sectionis sextae, respondere: & ratio ordinis loci huius ex illo intelligi. Illic enim ita dicitur: Quibus sanguis multus ex naribus fluit, quibus quidem colorum priuationes exactae, his parum profunt, quibus autem rubri colores, non similiter, & quibus capita bonae tolerantiae, profunt, minimè autem, quibus non. Haec duo loca ex seipsis explicatur mutuo. Nam illic dixit capita firma bene ferre fluxionem sanguinis, sed quae essent firma capita tacuit, hic explicuit, dicens esse magna cum magnis ceruicibus. Ergo cum dixisset sanguinis fluxum multos iuuare, quosdam autem laedere, addidit firma capita esse talia, ut scilicet intelligamus quod illic explicuit, qui talibus sunt capitibus, solere iuuari fluxu sanguinis. Hac occasione venit mentio firmitudinis capitis. Hinc vero nata est disputatio fusior, de habitu corporum & temperamentis: docuitque, graciles esse latis venis & magnis ossibus, obesos contra, angustis venis, quosdam in quibus simul augebantur haec. Nosse vero oportere haec plurimum, quod exangues & pingues, fluxu sanguinis laedantur, sanguinei siue graciles, siue bene carnosii, iuuantur. Addit considerare etiam oportere, quales sint distantiae communes venarum, hoc est decisiones communes venarum, & quo modo in quamcumque partem corporis distribuuntur venarum rami. Nam ita constare poterit quaecumque pars cum qua habeat venas communes. Iuuantur vero quibus sanguis fluit secundum rectitudinem, siue sponte siue arte fluxio fiat: non iuuantur, quibus ex contrariis. Ut si cui calido hepate, aut inflammatione tentato, fluit sanguis de nare dextra, bene

A fertur, sin de sinistra, non ita refert ergo multum nosse, & quae simul augentur aut non, & dissectionem venarum, cum ad alia multa, tum vel maxime ad iudicandum, an sanguis vtiliter fluat, an cum noxa.

Abdominis ruptura, quae quidem circa pubem sunt, plerumque sunt statim innoxiae. Quae vero parum supra umbilicum in dextra parte, dolorifica haec, & fastidiosa, & vomitum stercoreis facientes, ut quod Pitaco. Fiunt autem haec, aut plaga, aut distentione, aut alterius insultu.

B Abdomen est id quod tegit totum venter inferiorem, constat, cute, pinguedine, & octo musculis, huic desuper haeret peritonaeus, ad medium quidem ventris secundum longitudinem conerescens cum tendonibus musculorum. Rupturae possunt fieri hac in parte, aut dissectione abdomine secundum altitudinem: cute inquam & musculis ac peritonaeo simul: velut cum vulnera penetrantia inferuntur telo aut gladio: aut incipientes ab interiori parte cute quidem sana, diruptio aut peritonaeo, vel solo, vel simul cum musculis, aut eorum aliquo. Fieri autem hoc solet, distentione facta motu aliquo vehementi, ut clamore, aut saltu, aut casu, aut incidere aliqua aut vitiumque illata plaga. Solum peritonaeum dirumpi supra inguina, leue est, nisi attingat diruptio eam partem, qua conerescit cum tendonibus musculorum. Si autem ea parte rumpatur, aut in inguine, aut superioribus lateribus, aut qua nascitur scrotum, excidunt loco suo, quae intra illum natura continentur, faciuntque ita conspicuum tumorem: in inguinibus quidem aut superioribus partibus, per solam ruptionem, in scroto per hanc, aut laxitatem. Vocanturque haec omnes, herniae. Quin & quaecumque magnae intumescantiae scroti, etiam si per dilatationem externae cutis, internis omnibus partibus sua loca tenentibus, fiant, aut multa aqua in eo collecta aut flatu, ut sit velut eius partis ascites aut tympanites: atque adeo si ipsa testiculorum carne plurimum aucta, scrotum intumuerit, vocatur hernia, varia nomina accipietes a loco, aut causa. Ut dicatur bubonocile, enterocile, hydrocile, sarcocile, neumatocile, aut tantum cile. Sed haec persequi, nunc opus non est, ac multo minus curationem. Illud tamen nosse expedit cum omnes abdominis rupturae dolorosae sint, & partes subiectas debilitari faciant, non tamen omnes aequè, sed quae circa pubem sunt plerumque sunt statim innoxiae, id est, non tantam afferentes noxam, ut non sint multi, qui secundum eas partes rupti, longam vitam agant, non admodum miseram. Quae vero parum supra umbilicum, maximè in dextra, multo sunt periculosiores, quia per infernas rupturas intestina solum possunt exire & alterari, & ea quidem crassa, per supernas vero, omentum simul, & intestina gracilia. Omentum vero excidens loco proprio, admodum laeditur, quia, ut dicitur in aphorismo, si omentum exciderit necesse est putrescere. Intestinatorum gracilium quaecumque laesio maior est. Vlcera enim non curantur (ut aliquando quidem crassa) intemperata vero aut obstructa, dolore colico, qui in crassis intestinis fit, voluulorum vocatum afferre solent, morbum perniciosissimum, & a quo vix vllus euadit: cuius propria signa sunt, dolor acutissimus supra umbilicum, fastidium, & vomitus fecum. Maximo ergo in periculo sunt, quibus

bus ruptio abdominis supra umbilicum est, quia parati sunt ad voluulum. Quid Pittaco cuidam euenisse dicit, quem verisimile est, ex ruptura factum voluulo, interiisse.

Quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est, & non subsidet, & color qualis valde pallidus, & qui ex albo colore, ab hepate totum quod huiusmodi, & ab hoc hepatici morbi in his: & icteri ab hepate in subcandidum, & aqua inter cutem laborantes, & leucophlegmatici, qui autem absplene, nigriores, & hydro pes, & icteri.

B Hepatici dicuntur quicumque laborant morbo longo hepatis, ut intemperie, quae cum debilitate coniuncta sit, aut difficili obstructione (nam cum qui inflammatione hepatis laborat, non dicimus hepaticum, sed ita affectum) harum affectionum maxima iudicatio est ex colore faciei: quia cum sit propria succorum officina, & tales in cute florescat colores, quales humores abundant in corpore, necesse est vitium sanguinis in hepar reici, & colore prodire. Ergo vitiosus color praeter naturam per totam cutem factus, malum aliquod hepatis primum, aut secundarium, necesse est indicet. Quia omnis actio laesa indicat vitium proprii instrumenti: species autem coloris talis, speciem affectionis indicabit. Velut hydro ps & regius morbus, qui in hoc morborum genere sunt praecipui, coloris vitiosi specie iudicantur. Nam vtrique habent minimè rubrum, neque bene candidum, neque omnino naturale, sed albidum inter mortuum, & velut ex pallido & albo. In hydropticis vero, est albi multum, pallidi omnino exiguum, ut magis sit in alio modo albi, quam pallor: in ictericis, est pallidi coloris multum, ut in quibusdam partibus, crocei dissoluti color. Dicitur vero etiam hic color subalbidus, quia vacua rubore cutis candida est, & fit quidam color, referens effusionem flauis per candidum, & haec quidem, habet icterici, & in omni hydropticis specie laborantes. Adicit Hippoc. & leucophlegmatici, quasi leucophlegmatia non sit hydro ps, sed aliud hepatis malum, hydropticum analogum loco affecto & causa, hydropticis vero sint tantum duae species, aescytes & tympanites. Galen. certè tres species esse ponit, leucophlegmatiam inter eas recensens: Hip. videtur hanc ab aliis separare, velut certè, & vulgus hominum ex solo venteris tumore hydropticum iudicat. Nihil refert modo intelligatur, omnes has passiones hepatis esse. Quibus color albidus est, ut leucophlegmaticis & hydropticis, hepatis per se aut per consensum, cum ventriculo, intestinis, aut pulmone (haec enim non mutant colorem ad aliam speciem) frigidam: quibus vero pallidus valde ut ictericis, calidam & siccam intemperiem sine obstructione nonnunquam cum solo vitio sanguinis, plerumque cum obstructione. Non sunt autem haec affectiones semper simplices, sed componi possunt, cum inter se, tum etiam cum aliis. Velut si quis morbo regio laborans hydropticus sit: huic color flauus, cum albedo incipiet permisceri. Verum bilis effusio plurimum huius complicationis cognitionem, quae ex specie coloris haberi posset, interturbabit. Maxima distinctio continget ex tumore ventris, qui iam icterico su-

A perueniet. Nimirum ab aescyte est inseparabilis tumor aquosus venteris, & a tympanite, flatuosus, quia in illa multa aqua, in hac multus aer, tenet id cauum quod est inter intestina & peritonaeum. Hinc fit ille tumor qui manus occurrit. Atqui vulgus hominum putat, eam materiam inter carnem abdominis & cutem contineri. Nam ex hac vulgari opinione natum est nomen Latinum, aqua intercus: & Hispanicum, agua entre cuero y carne. Hanc opinionem sequutus Hippocrates describit per propria symptomata hydropticum, dicit, quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est. Non quod Hippocrates ignoraret ipsum etiam abdomen, distentum esse, sed quod istam diligentiam modo sermo non desideraret. Itaque si morbus regius & icterus simul hominem teneret, color ad albidum aut pallidum inclinaret, ut alter altero magis affligit. Euidens autem cognitio fit ex tumore ventris. Cum aliis etiam copulantur hi morbi: ut cum ex liene fit hydro ps, aut morbus regius. Nam vterque morbus incipere potest ab ipso hepate primario laborante, aut consentiente cum alio membro male affecto: saepissime autem veniunt ex liene, quia refrigeratus lien refrigerat hepar, fitque hydro ps, aut obstructio, quae lienem obsidebat, vique ad hepar producitur, fitque icterus, sed vteruis horum morborum ita factus sit, erit cum alio complicatus, qui dicitur icterus niger. Hic est, cum atra bilis diffusa per totum corpus, cutem tingit: fitque liene non satis purgata sanguinem ab atra bile, ut dictus antea icterus, vesica fellis non purgante satis a flaua. Vtrunque autem fieri potest, aut bile plurima genita, aut parte ad qua pertinet expurgatio debilitata, aut via obstructa. Si ergo ob debilitate aut obstructionem lienis portio melancholica, quae cute possit denigrare, diducitur, antequam hepar debilitetur aut obstruatur, fiet solus icterus niger, & color, tantum niger: si autem iam etiam debilitetur hepatis vis concoctrix, fient simul hic & hydro ps, eritque color ex albedo & nigricante: si autem obstruatur qua parte expurgatur fel, fient ambo icteri, flauus & niger, & color etiam ita mixtus. Quod si hepar ambo patiat simul, intemperiem dico & obstructionem, fient dicti tres morbi simul: duo icteri & hydro ps, atque color quidam nascetur, qui haec omnia mala ex parte referat. Verum fieri non potest, ut lien debilitatem attulerit hepatis, non debilitatus: aut obstructionem, non obstructus. Quare si hydro ps aut icterus a liene coeperint, necesse fit melancholiam iam male expurgari. Necesse ergo sit, eos qui a liene coeperint, nigriores esse siue hydro ps, siue icteros. Sed enarremus totam hanc orationem. Quibus (inquit) quod est inter abdomen & cutem inflatum est, id est, quibus regio ventris inferni tumida conspicitur, ut in hydropticis, & aliis omnibus, quibus tumores duri hypochondriorum sunt: & non subsidet, id est, & non cito subsidet, ut quibus ex lauta caena, aut larga portione, aut satietate fructuum horariorum, aut olerum, aut etiam ex colico dolore, intumuit (nam ob tales occasiones solet tumere sine morbo hepatis, sed mox coquiescit, velut certè aliorum omnium morborum, ob manifestas quasdam causas, solet species apparere, sed duratione diiudicantur, quia scilicet talia mox coquiescant) & color est qualis valde pallidus. Sed quia non, is tantum qui proprie dicitur valde pallidus, quique in ictericis conspicitur, indicat malum hepatis, sed etiam

albidus color hydropis, addit, is qui ex albo colore, A id est, nō solūm qui proprie est valde pallidus, sed qui vtcunq; ob vacuitatem ruboris, & coloris viuidi, vocatur vulgo, nunc pallidus, nunc albidus: ab hepate totum quod huiusmodi: id est, vtcunq; homo colorem habeat albū aut pallidū, aut velut ex his mixtum, & ventrem tumidum quod fit per inflationes aut tumores scirrhosos hypochondriorum vel abundantiam aquæ aut flatu inter intestina & peritoneum in hepate esse malum significatur: & ob hoc hepatici morbi in his, id est, & hanc B ob causam hepatici morbi dicuntur, quibus hæc ad sunt symptomata, & icterici, & aqua inter cutem laberantes, id est, tympanite aut ascite, & leucophlegmatici, qui ab hepate sunt, id est, qui id per primariam passionem hepatis habent (aut saltem non ex liene) ad subcandidum inclinant, id est, colores habent citra rubrum, & expertes nigritiæ. Hydropes autem & icteri, qui à liene incipiūt, nigriores sunt.

Et ulcera quæ agrè sanescunt ex albidorum, C & lenticulorum, & cutis valde finditur, & labia, vt Antilochus & Aleuas: quod ab humoribus ex corpore sanguinosis: quod sub cute maxime & à capite, cum à pulmone calefit.

¶ Aphorif. 8. sextæ particulæ dictum est, hydro- D picis ulcera facta in corpore agrè sanantur. Hoc idē dicit modò, causam præterea apponēs. Dicit ergo, ulcera quæ agrè sanescunt ex albidorum, & lenticulorum, & cutis valde finditur & labia. Id est, vlcera quæ fiunt in corporibus ex albidis, simul cum maculis quibusdam lentibus similibus, cum & cutis inultum finditur, & labia, qualia erant quæ Antilochus & Aleuas passi sunt, agrè sanescunt. Quæ quidem duabus affectionibus lethalibus & in extremo iam constitutis hydropi & phthisi, accidere consueuerunt, in vtrifq; quidem ob humorem falsum. Hic tamen colligitur in hydropticis sub cute in toto corpore, idq; est frequentissimum, & maxime fieri consuevit: fit autem etiam falsa pituita à capite fluēte cū à pulmone calefit, vt in phthisicis. Nimirū solet id malum incipere à catarrho, & procedere vsq; ad hæc ulcera insanabilia. Repletur caput pituitoso succo, qui fuliginum quæ de pulmone ascendunt, calore, fit falsus, & defluit, imprimis quidem in ipsum pulmonem recta, deinde verò & per habitum corporis deriuatus. Inprimis ergo ob falsam qualitatem corrodit exulceratq; pulmonē, deinde cum plurimum in eo malo processum est, F etiam cutem corporis, & ob hanc quæ in corpus defluit falsam humiditatem, & ob proprij cuique parti alimenti corruptionem. Quæ corruptio, cum ob materiæ differentiam varia sit, varias etiam parit maculas lentibus similes. Quæ autem hæc ulcera agrè sanescunt, dicta est mihi causa in commentario aphorifini. Ea est eadem quæ facit, puta falsa humiditas: cum vlcera partes non aliter possint curari, quàm siccata & expurgata.

Occasiones vnde agrotare cœperint considerandum, siue capitis dolor, siue auris, siue lateris. Signum autem in quibus dentes & in quibus bubones.

¶ Occasiones morborum dici solent causæ pro- catarticæ, quæ occasione agrotandi præstitere, quo significato haud dubiè verissimè esset hæc sententia. Nam multum refert considerare qua causa agrotare cœperit homo, ob inedia an ob multū cibum, ob æstum an ob occursum auræ frigidæ, ob vigiliam, ob somnum nimium: ad cognitionē quidem per se, ad curationem verò ex accidenti. Quia à contrariis causis non potest omnino eodem modo esse affectum corpus. Vtcunq; autem affectus differat, debet esse ratio curationis alia. Tamen hic aliud est quod occasionis nomine significatur. Nā *ἀφορισμὸς* non fert hanc significationem, & illud *ἰατρικὸν ὑπερβολὸν καμνῶν*, id est, vnde cœperint agrotare, significat esse partem primam, seu primum impetum à quo morbus cœperit, & multo magis id indicant exempla. Nam (inquit) siue capitis dolor, siue auris, siue lateris, fuerit. Signum autē in quibus dentes, & in quibus bubones. Ergo quod docet est, cōsiderare oportere, vt cœperit agrotare corpus, & ex qua passione cœperit morbus, si febris cœperit ex dolore capitis, siue ex dolore auris, siue lateris, siue quacunq; alia passione: Sed dices quid refert hæc considerare? videtur enim satis esse scire quæ passio sit nunc, & si nescias quæ fuerit. Certe refert multum nosse quale fuerit initium passionis quæ suscipimus curandam, & qui decursus, quotcunq; mutationes fecerit malum: idq; siue prioribus passionibus abeantibus, posterioribus acciderint, siue manentibus, accesserint. Si recesserint nosse oportet, quot, quæ, & quo ordine fuerint, si maneat, quo ordine sint factæ. Velut si duo occurrat febricitantes, nunc quidem eodem modo. Alteri verò ex capitis, alteri ex renum dolore, facta sit febris: nosse quidem id distinctè oportet: atq; si cui simul dolent, aut vtcunq; affecta sunt, ventriculus & caput, nosse oportet, an capitis dolor prius afflixerit, & vetriculi deinceps subsecutus sit, an contrā. Refert enim hæc consideratio, & ad agnoscendam, & ad prognosticam, & ad curationem. Nam si dolor vetriculi antecessit, dolor capitis per consensum esse putabitur, & curatio incipiet à vetriculo: si dolor capitis antecessit, ea putabitur, esse primaria affectio, & curabitur per se: atq; si dolor capitis vehemens ante febrē, aut ea incipiente fuit, merito timebitur raptus materiæ in eam partem, & præcauebitur admoto oxyrrhodino. Si doluerint renes, in illos etiam timebitur, & cauebitur decubitus. Quia si quæ pars ante morbum doluit, in eam morbus firmatur. Sed quid est quod addit, signum autem in quibus dentes, & in quibus bubones? Certè sunt exempla quæ forte fortuna tunc occurrerant curanti, & in memoriam venerunt scribenti Hippocrati velut si cui cum dolore dentium facta sit febris, timeri debet partibus superioribus, & ipsi dentes solent excidere iudicatorie, vt antea dictū est. Iam verò si cum bubone cœperit, non est exigui momenti nosse, quia febres ex bubone singularem malitiam habent, vt in aphorismo dictum est, & singularem curam exigunt.

Quæ sunt ulcera, & indicant febres, & tubercula, quibus hæc non accidunt sublata iudicatio. Quibus verò interius relinquuntur, his certissima reuersiones, & celerrimæ.

¶ Dictum

¶ Dictum est ab Hippocr. quæcunq; iudicatoria signa sunt, eadem hæc si non sunt, difficilis sunt iudicationis: ergo & vlcera sponte nata, & tubercula, cum decretoria esse solere multis morbis, dictum etiam nuper sit, si iis morbis, qui tales iudicationes amant, non fiant, difficilis iudicationis, aut impedita iudicationis, id sit. Morbi verò, quibus sunt tales iudicationes, familiares sunt, vt in Prognostico dicitur, febres quæ prorogantur, saluo affecto homine. Proinde ego soleo mox ac febris aliqua videtur produci, & ex crasis succis pendere, estq; laboriosa, si quæ pars ignobilis dolet, aut doluit, in eā abscessum focare: sin nulla talis sit, omnes partes adenosas fouere calente oleo, aut etiam alia inunctione conuocante. Nam quibus cū iuxta naturā morbi deberent erumpere, hæc manent interius, vel non satis erumpentia, etsi incœperint, vt cum fiunt abscessus minores, quàm vt profint, vel ne tentantia quidem erumpere, celerrimè & certissimè sunt recidivæ. Nam si abscessum succorum facere natura non potuit, multò minùs possit euacuationem. Quæ verò relinquuntur in morbis, recidivæ faciunt.

Crudos & humidos secessus milium solidū in oleo coctū sssit. Vt nauia puer & Myriochaune.

¶ Deiectiones madentes nō biliosæ, quales per diarrhœas fiunt sæpè, debilitata retentrice facultate intestinorum, vocat crudos & humidos secessus. Curatur hæc diarrhœa vsu siccatiūm & adstringentium, cum retentrix humiditate & laxitate maxime debilitetur. Non rarò opus est medicamētis deuoratis, & per sedē iniectis, & admotis: sæpè autem sola mutatione victus ad sicciozem, & qui suapte natura difficile descendat, curatur: vt caseo veteri, & duris ouorum vitellis, & hepate asso, & aliis huiusmodi, in quibus etiam est milium integrum oleo coctum, aut solo, cum iure aliquo. Milij quidē in hac Hispaniæ parte rarus est in cibis vsus, tamen pro eo vtimur ad diarrhœam, oriza cocta iure carniū, aut oleo. Profunt etiam esculenta, quæ orizæ polline parantur, vt qui vulgò dicitur *manjar blanco*. Proderant ergo etiam quæ parantur ex milij farina, non tamen ipsum solidum milium: cuius in nauæ puero, & in Myriochaune periculum Hippocrates fecerat.

Sectio secunda.

Mulier cor dolebat, & nihil remittebat, sed in mali punici succum polentam inspergens, & semel in die comedens, depulit, & non vomuit, qualia quæ Charion.

¶ Haud dubiè hic, vt & alibi semper, *ναυδαρυῖον* significat habere dolorem oris vetriculi. Nam ratio curationis id indicat, & quòd, velut quiddam notatu dignum, Hippocrates narravit, hanc non vomuisse. Accedit quòd magna coniectura est, hunc Charionem, cuius hic mētio fit, esse illum Charionem primæ partis. Epid. Aut hic aut illic corrupto nomine. Nam ille habuit capitis grauem dolorem, & turbatam aluum ex tenuibus, & tremorem labij inferioris, notas acris confluxus in ventrem, & de-

cimasexta vomuit biliosa multa. Itaq; cum nomen agroti occurrat, vna literula mutata, idem, & narratio, quod ad vomitionem attinet eadem vtrouque, videtur esse ille agrotus. Charion verò laborauit ore vetriculi confluētibus in illud multis & acribus excrementis, quæ quidem mox pariunt cardialgiam, seu cardiogmon: id est, dolorem, aut morsum oris vetriculi. Malum sanè non leue: ob consensum magnum partium principum cum illo. Nam quibusdam affert lipothimiam, aut etiam syncopem, consentiente corde, quibusdam vertigines, suffusorum vitta, conuulsuos motus, atque adeò epilepsias, consentiente cerebro. Quibus ob cruditatem acidam, aut redundantiam flatu, vel crudorum succorum, aut intemperiem frigidam, vs vetriculi dolet, calorifica ratio curationis debetur: quibus verò ob cruditatem nidorosam, aut confluxum biliosorum excrementorum, aut omnino calidam intemperiem, adstringens & refrigeratoria, vt bilis feruor sedetur, & laxatus vetriculus adstrictione roboretur: vt ea quæ adest bilis, dolorem non faciat, & quæ nondum venit, fluere desinat. In quem vsum laudatur merito malum punicum, vtcumque eo vtaris, siue totis granis per se, aut cum pane manducatis, siue hausto succo solo, siue panis micis in eum intinctis, siue eum succum cum aliquo idoneo cibo admisto comedas, vt cum pitifana, aut cum amylo, aut cum polenta. Paratur polenta ex farina hordei. Ergo paratis pulticulis ex farina hordei, aut farre cum succo mali punici, curari potest id malum, quia replebitur vetriculus, attemperante & adstringente cibo. Ego sanè iam aliquot cardialgicos & pycrocholos iuui, solum præcipiens, vt tota ætate vterentur pro vino decocto totius mali punici, totius, in quâ, cum cortice & granis. Dicit igitur Hippocrates, mulierem cardialgicam, quæ citra intermissionem vexabatur, curatam esse polenta, insperfo succo mali punici, & *μυροστίον*, id est, & semel in die accipiens. Sed dubitet aliquis: si dolor ille ex frigore erat, quo pacto posset esse succus mali punici vitilis: si verò calidus cur semel solum in die capiebat cibum? Nam qui ita affecti sunt, nulla re magis læduntur, quàm ieiunio, vsque adeò, vt nisi summo mane cibi aliquid capiant, ante consuetum prandij tempus linquantur animo, aut saltem grauem morsum sentiant, atque nusquam melius habeant, quàm cum plenus cibus venter est, quibus bilis imbibatur, & astrictus vetriculus non recipiat. Certè ille affectus erat fluxio calidorū, vt & in Charione, & qui ita affecti sunt, debent accipere cibos, neq; exigua quantitate, neque tenues, quia tales vitiantur, & augent cacochymiam: si verò accipiuntur multi & crassi, liberant à fluxione, & coquantur. Non tamen possunt coqui multi & pluries accepti, à vetriculo præcipue male affecto. Proinde semel & copiosè pasci debent. Sed quia neque longum interuallum sine omni cibo possunt transigere, vt debet mane & vesperi cibis quibusdam leuibus & medicamentosis, vt polenta cum succo mali punici. Itaque Hippocrates non vocat hic *μυροστίον* vnicam degustationem cibi, sed vnicum prandium: vt consilium sit semel bene prandere, & aliis horis aliquid medicamētosum, qd repleat corpus nō possit, degustare. Vt si consulas primo mane accipere micam panis, ex vino diluto per hyemem, ex succo

malis punici in æstate: & cœnæ tempore polentam cum illo succo, aut assum pyrum. Illa igitur mulier ita curata est, semel quidē bene prandens, aliis horis medicamēti loco accipiens polentam cum succo mali punici, & liberata quidem est, non ut Chæ rion, sed sine vomitibus: quod quidem indicat in temperiem fuisse maiorem, quam pro multitudine materiæ.

Mutationes iuuant, nisi ad malum mutantur, velut à pharmacis vomētibus febrium causa, fines in meraciora putrefactionem significat, ut Dexippo.

¶ Ut in Aphorismo 14. sectionis 2. dicitur, in alui fluxionibus mutationes deiectionum iuuant, nisi ad praua mutatio fiat: id eū in spontinis fluxionibus verum sit, tū inultō magis in iis, quæ pharmaco accepto fiunt. Nam si quam significationem malam præstare potest deiectionum varietas, multorum & diuerforum excrementorum, & multiplicis cacochymia, hanc minuit pharmacum. Nam ne prauæ quidem & variæ excretiones, quæ cum accepto pharmaco fiunt, adeo malæ sunt, ut Aphorismo 21. particulæ 4. dicitur, his verbis: Deiectiones nigræ, velut sanguis niger sponte venientes, & cum febre & sine febre pessimæ sunt: & quanto plures fuerint peiores colores, tanto deterius: cū medicamento verò melius, & quanto plures fuerint colores, non malum. Si ergo varietas in pessimis, quæ sponte facta mala est, facta cum pharmaco est minus mala, varietas in minus malis, quæ, ut causa prodest, & ut signum minus mala est, quam vnica admodum sincera perseverans, cū pharmaco proderit multo magis, quam sine illo. Proinde addit Hippocrates hoc loco, velut vomētibus à pharmaco febrium causa: id est, velut in iis, quibus ob febres pharmaca solemus propinare. Dicit verò vomitibus, quia ut ex aliis locis constat, erat illo seculo maximus vsus vomitionum expurgantium. Sed sit ita: iuuat mutatio deiectionum non prauarum, quia perpurgant corpus, sed ut signum, vtræ sunt deteriores, variæ an simplices? Videntur enim deteriores esse variæ, quia multiplicium excrementorum redundantiam significant. Certè non potest hoc sine distinctione dici, neutra enim sunt simpliciter meliores. Sed deiectiones sinceræ sunt, quædam quia non habent manifestam alterius generis permissionem, ut tantū biliosæ: quædam quia & à suo etiam sero sunt depuratæ, ut quæ dicuntur biliosæ sinceræ, ut vitellinæ & æruginosæ. Variæ sunt, aut ex tantum malis, ut ex simpliciter crudis & biliosis: aut ex pessimis, ut ex optima nigra & foetida, & cruenta. Quæ variæ & pessimæ sunt, omnium sunt pessimæ, ut dicitur in Prognostico, & Aphorism. 21. part. 4. quæ variæ ex tantum malis aut crudis, peiores sunt vnica sincera non omnino pura, quia multitudinem excrementorum significat: sed minus malæ, quam vnica sincera secundo modo. Quia talis admodum mala est, & vituperatur Aphorismo 7. part. 7. vbi dicitur, Meracæ alui egestionis, malum. In quâ etiam sententiam, causam simul reddens hic dicit, fines in meraciora putrefactionem significant, ut Dexippo: id est, mutationes excrementorum finiri in v-

nam speciem meracioris extremēti, graue est, quia significat putrefactionem, id est, magnam excrementorum corruptionem, & magnam vim, & firmitudinem causæ corruptentis. Nam in quacunque actione naturali cum omnes materiæ partes in vnâ speciem trahuntur, magna effectricis causæ potentia significatur. Nam cum ea est minor, diuersa gignuntur, secundum conditionem materiæ. Igitur vnica talem deiectionem perseverare, deterius signum est, quam mutationes fieri: & non ita iuuat, quia non tam fit natura corpus perpur gante, quæ ob putrefactionem. Id contigit Dexippo.

Serapis ex liquida aluo intumuit. Pruritus haud scio quot dies, non ultra. Habebat autem & abscessum quendam in parte inani, qui quidem denigratus occidit.

¶ Ex quacunque euacuatione profusa solere hydropem fieri Hippocr. & Gal. dictum sæpè est, & experimento notissimum. Nam minus fluentibus menstruis, ut in Aphor. dicitur, morbi fiunt (explicuius verò in commentario hydropem inter alios) fluentibus etiam plus satis hæmorrhoidibus, succedit hydrops. Quin & nimis alui fluxionibus solere succedere, dicitur Aphorismo 43. part. 6. his verbis: Quicumque lienosi à dysenteria corripuntur: Simile quiddam coniecto esse, quod mulieri, de qua præfens narratur historia, contigit, ei quod in hoc Aphorismo fieri solere Hippoc. dicit. Collegerat in hepate, aut liene, aut alio quodam internorum viscerum multa & mala excrementa, cœperatque per aluum deponere, & ob malignitatem exeuntium facta est effluxio nimia, vacuatis simul succis vtilibus cum malignis, quo factum est, ut debilitato naturali calore, hydrops successerit: hydrops verò non ex aqua tantum, sed malignis simul, quæ per ventrem ibant, cum aqua distributis, tentauit natura per cutem pellere, & factus est pruritus, qui durauit aliquot dies, & non potente natura eū abscessum absoluere: repente, ita ut sit in malignis abscessibus, euauit pruritus (id enim significant illa verba, non ultra, quasi diceret, non ultra productus est pruritus, sed euauit) & retrocedente materia in partem inanem, collectus est magnus abscessus, qui ob magnitudinem cutem obsedit, & subiectas etiam partes tenuit: ob malignitatem verò succi, ex inflammatione facta est gangræna. Proprium enim inflammationis abeuntis in gangrænam indicium est denigratio. Gangræna verò, quæ internas partes attingit, perniciofa est.

Et Stymargi uxor ex ventris perturbatione paucorum dierum, cum multum curasset sistere, & abortum fecisset fetus femina quadrimestris, à corruptione sana facta, intumuit.

¶ Hæc historia quadam ex parte similis est proximæ, quia hæc etiam mulier à perturbatione ventris incœpit laborare, & postea intumuit. Verum hæc euasit, etsi magno cum periculo. Hæc mulier cum vtero gereret (maximè cum filiam concepisset) meritò multa & praua excrementa collegerat primis mensibus, unde factum est, ut proxima iam

quarto mensi, alui profluuium corripere. Quod quidem magnū erat abortus periculum. Nam nisi sisteretur, irritatione & mordicatione intestinorū, partium vtero adeo vicinarum, aut ob euacuationem nimiam subtracto foetus alimento factus, fortasse esset abortus: atque hoc fortè timore Medicus aliquis sistendum omni ratione curauit: & cū nondum esset purgatum corpus, hoc idem euenit. Conuersa sunt enim excrementa ad vterum, & corruptione acetabulorum subsecutus est abortus quadrimestris. Quod verò quadrimestris fuerit, non minimum auget significationem periculi. Nam recentiores & antiquiores factus facilius abortiuntur. Nihilominus sanata est à partu, & febre, & alui profluuium: & in extremo mali intumuit, reliquis morbi abscedētibus ad cutem, & hepate debilitato; ita ut in magnorum morborū inclinationibus: tamen per bonum victum, pristinum habitum recuperauerit, & perfectè sanata fuerit. Hic casus nos admonet quantum periculi esse soleat in sistendo alui profluuium. Quoniam verò non minus etiam est, nisi sistatur antequam nimius fiat, considerare cautè oportet in omni effluxione, quid agendum sit, an sistendum, an mouendum magis, an permittendum fluere. Scopi verò in hac consultatione sunt, conferentia, tolerantia, & modus fluendi. Nam si cum conferentia & tolerantia bene fluit, permittendum tantum: si cum illis, tamen lentè fluit, mouendum: si sine illis, sistendum est.

Moscho admodum calculoso, in superiori palpebra hordeolum fiebat, versus aurē magis, deinde ruptum est intro. Quinta & sexta ab interiori parte pus effluxit, quæ infra soluit. Bubo iuxta aurē erat, & infra in ceruice secundum retitudinem superioris bubonis.

¶ Calculosi fiunt, quibus multi succi crassi in lumbos incubere solent. Multis autem cessat ea affectio in alias partes, facta talium succorum abscessu. Neque mirum est, facta vno aliquo abscessu magno, solui affectionem, quæ sæpè solet redire, ita ut non redeat amplius. Nam frequentes in eandem partem reditus fiunt ob illius debilitatem, quæ plerumque conseruatur reliquis materiæ pertinaciter hærentibus. Per magnos autem abscessus solèt primario affectæ partes etiam reliquias perpur gare, & firmari in posterum, velut Moscho euenit: qui cum calculosus valdè esset, oborto aliquando hordeolo in palpebra superiori ad angulum externum, qui spectat aurē, & rupto intro, effluenteque pure ex interna parte oculi, ut ex oculo prodire videretur, quinta & sexta die ab orto hordeolo, simulque ortis duobus bubonibus in ceruice, altero iuxta aurē, altero inferius è regione prioris, soluta est affectio calculosa, & iam inde melius habuit. Sed miretur aliquis solutum esse morbum renum facta ad oculum abscessu, cum ex partes nullam retitudinem habere videantur: deinde ad tantum morbum soluendum, hordeolum, exiguum adeo tuberculum, momentū aliquod habuisse. Verum oportet nosse, plerumque fieri abscessus secundum retitudinem, & eos meliores esse quæ contrarios: nonnunquam autem fieri in alias partes quibusdam occasionibus non inutiles. Nam Hipp. ipse 6. Epid. parte 3. dicit: Alterius loci morbos loca excipientia, aut ob dolo

rem, aut ob grauitatē, aut ob aliud quiddam, liberant, aut quæ aliis sunt communicationes. Hæc illo loco. Fortasse ergo Moscho occasione aliqua alia doluerunt partes circa caput, aut debilitatæ sunt, ut hanc ob causam lumborum fluxionem exceperint, etsi id retitudo partium non admodum fecerit. Est etiam verisimile Moscho fluxionem in lumbos à capite venire, ut plerisque venit, atque ita oculo & ceruici, & si cum parte recipiente nulla esset, cum transmittente fuisse magnam retitudinem & viciniam. Neque quidem abscessus adeo exiguus fuit, ut subsecutam sanitatem adeo mireris. Non enim fuit hordeolum solum, sed cum hoc duo bubones insignis magnitudinis. Hippocrates verò noluit omittere quippiam, eorum quæ acciderunt. Accedit nonnunquam abscessus exiguus, assiduitate expurgandi, & duratione, liberare solere à magnis morbis, ut vel vnica pustula multū tempus non sanescens, sed sordes quasdam continenter demittens, liberet nonnunquam ab epilepsia, aut morbo alio magno.

Frater uxoris Arislei fatigatus itinere incalcescebat. Deinde in tibia terebinthi fiebat. Deinde de febris continua fiebat, & postridie sudor fiebat, & aliis etiam diebus paribus fiebat semper. Adhuc autem febris detinebat. Erat autem sublienosus. Fluebat sanguis ex sinistra nare, sæpè & paulatim. Iudicatus est. Postridie & iuxta dextram: minor autem hic & incalcescebat: hæc euauerunt, & non sunt suppurata.

¶ Hic haud dubiè cœpit iter agere plenus succis melancholicis, oportuit autem redundantiam illam deponi antequam exerceretur, nedum laboraret. Nam ut Gal. docet in Aphor. 20. part. 3. si homo vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel ipso etiam sanguine plenus, ad exercitationem perducatur, in multa, atque adeo grauisima mala perducatur: nam apoplexia, aut epilepsia fiet, aut, rupto vase in pulmone, morbus insanabilis: & multi, cum febricitare cœpissent, propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti, & quibusdam aliis exercitatione euocante excrementa ad cutem, vlcera oborta sunt. Nimirum Hippocr. dicit, si impurgatus exerceris, vlcera fiunt. Meritò ergo hic cum cacochymus iter ageret, incalcescebat: id est, calore quodam febrili tentabatur, qualis per neutras dispositiones fieri solet, incipientibus malis succis putrescere ob calorem ex labore. Et in cruribus facti sunt terebinthi: id est (ut Galenus interpretatur 6. Epidem. parte 3. Commen. 17.) tumores quidam nigri cum pustulis figuram fructus terebinthi habentes. Habent enim ortum ex melancholico succo. Cum verò hic abscessus minor esset, quæ pro multitudine excrementorum, quæ cœperant alterari, subsequuta est continua febris, cui, utpote pendenti ex multo succo, successit sudor postridie, & aliis sequentibus diebus paribus: qui sudores, ut Aphorismo 36. particula 4. dicitur, significant dolorem & magnitudinem morbi, & recidiuam. Addit autem Hippocrates, factos esse illos sudores, non quidem quibusdam diebus paribus, quibusdam non, sed sequentibus diebus paribus, semper: Nimirum & Aphor. 42. eiusdem particulæ dicitur: Sudor semper fluens significat morbum. Sed quorsum, cū dixisset, febris

continua fiebat, dicit deinde, adhuc autē febris detinebat? Certē vt magis explicet hos sudores symptomáticos fuisse, & multitudinis sobolem. Nā dixit Aphorif. 56. dictā part. Febricitanti sudor eueniens, febre non remittente, malum. Morām enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Meritō ergo huic euacuationes multæ & variæ, nō tamen copiosæ & affatim liberantes, sed sæpè tentatæ & imperfectæ euenerunt. Factus est lienosus: quod maximè declarat dictam succi speciem. Fluxit sanguis sæpè & paulatim ex sinistra nare. Quæ euacuatio etsi symptomatica, atq; vt signum mala fuit, tamē quia secundum rēctitudinem facta, profuit, liberauitque, non perferētē & tutō. Vt si esset bona iudicatio, sed cum abscessibus. Oborti enim sunt tumores post aures: post sinistrā quidem maior, ob dictam rēctitudinē cum liene, & quia id latus succis melancholicis magis obsidetur: sed quia toto etiam corpore abundat, alius, etsi minor, post dextrā: & ob ortis his tumoribus incalescebat homo, id est, tentabatur rursus febrili calore, reliquis succorū putrescentibus, tamen cum tam multæ antecessissent euacuationes, factum est vt euanescerent resoluti, sine suppuratione.

Qui ab Alcibiade venerat, ex febribus modicis ante iudicationē tumidum habuit sinistrum testiculum. Erat autem & splenem habens magnum. Et certē tunc iudicata fuit febris vigesimo die, & deinde subincalescebat subinde, & spuebat subfloridum.

Hæc quoq; narratio indicat ex crasis melancholicis succis factam esse febrē huic. Nam q̄ morbus recidiuus & abscessus multos habuit, & q̄ febris adhuc intra fines acutorum fuit modica, indicat succos non fuisse biliosos & acres: q̄ in lienem & partes sinistras incubuit, indicat fuisse melancholicos. Ergo primū correptus est febre continua & modica, procedente febre intumuit primū lien, ob naturam succi, mox testiculus sinister, ob rēctitudinem cū liene. Iudicata est febris vigesimo die, vltimo scilicet sine acutorum: sed non tutō: non enim cum manifesta aliqua euacuatione. Abscessus ergo à principibus partibus, potuit facere febris interruptionem, perfectam solutionē sine euacuatione non potuit. Subinde ergo subincalescebat: & successit tussis & excreatio subfloridi: id est, semialbi & rubri: quia, vt dictum est i. sect. tussis à tumore testis, & tumor testis à tussis fit, ob communem genitalium cum spiritalibus instrumētis.

Qui manus dextra & crus sinistrum ex tussiculari affectu, cum spuisset tenue, & non indignum mentione resoluta sunt paraplectico modo, alio autem nihilo alterata est, neq; facie, neq; mente. Non quidem fortiter illis. In melius capit progredi circa vigesimum diem. Ferè factum est circa muliebrem fluxionem, & fortē tunc primū facta est. Virgo enim erat.

Multis atque adeo grauissimis morbis corripiuntur virgines tempore pubertatis, nisi maturè prodeant menstruæ euacuationes: à quibus, cum erumpunt, liberantur, vt Hippoc. docet lib. de Mor

bis virginum. Nam confluens sanguis de toto corpore versus vterum, si liberum exitum nō inuenit, redundat in partes alias, & nihil mali est, quod nō possit facere. Nam septum transfuerum premens, retracto vtero, prefocationem: in caput irruens, infaniam, epilepsias, catochos, aut etiam apoplexias: occupans thoracem, facit tussiculares affectus: irruens in cor, palpitationes & tremores cordis, ac nonnunq̄ syncopas: occupans aliquando vnam aliarum partium, quā neruos excipit, facit stupores & immobilitatem, & ita resolutiones. Velut huic virgini euenit, volentibus iam menstruis euacuationibus erumpere, neq; id faciliē faciētibus ob naturalem vasorum angustiam, aut sanguinis crassitiam, aut expultricis facultatis debilitatē, tussis primū & difficili respiratione laborauit (nimirum est consensus facilis genitalium cum spiritalibus) deinde cum nihil mentione dignum spuisset, resoluta sunt manus dextra & crus sinistrum, irruente copia in ceruicis dextram partē, quā committitur cum thorace: & in brachium, & in lumborū imam partem & sinistram, & in femur: nō occupauit autem cerebrum, neque partes superiores ceruicis. Quare neque facies, neq; mens alterata sunt, vt in aliis ex simili causa solent. Neque illis partibus fortis passio facta est. Non enim erat resolutio vera, vt quæ pituita occupate neruos fieri solet, sed stupor magnus, compressis multitudine neruis. Quod exitus iudicauit. Nam fluentibus menstruis vigesimo die cepit melius habere. Hippocrates dicit, fortasse tunc primū eruperunt. Suspiciat id, non sciuit certō. Tamen nō multū referebat scire. Nam eadē mala fieri possunt menstruis suppressis, quæ non erumpentibus suo tempore.

Apemantus & fabri pater, eius qui caput fregit, & Nicostratus, non extussierunt: erant autem alibi secundum renes dolores, interrogatio- nes: dicebant enim ipsi semper repleti potu aut cibo.

Quod dicit pater eius qui caput fregit, nihil aliud est, quā quædā nota ad facilem memoriam comparata. Hi tres ægroti laborabant tussis, alioqui non narrasset non extussisse. Laborabant præterea dolore circa renes, in lumbis scilicet. Difficilis erat scitu causa. Proinde interrogationibus opus fuit. Maximum autem momentum habet ad præsentem corporis statum agnoscendum, de vita antè acta interrogare. Interrogati responderunt, se semper repleti potu aut cibo. Quid ergo ex his coniectes? Certē illos ob voracitatem collegisse multam crudæ humiditatis copiam, hinc excitatas fluxiones de capite, vt fit, decubuisse in thoracem: aut in thorace ipso primū congestam copiam, ob cruditatem verò nihil notatu dignum excreatum, sed descendisse fluxionem in lumbos: vbi ob frigiditatem & capacitatem partis, multum hærens, & crudior manens, poterat diu vexare, ac fortasse facere hydropem, aut impingens in vrinæ vias, aut in vesicæ collum, suppressionem vrinæ facere, aut abscedens in intestina, diarrhœā solui: aut abscedens in vterum, profluuium muliebri facere. Opus ergo erat sicco & tenui victu, pituitæ expurgatione & clysteribus.

Dolores

Dolores vehementissimos quomodo cognouit quis conspicatus. Terror bona tolerantia. Oblationes & ignauia.

Docet notas, quibus cognoscere possis, an dolor sit vehementissimus. Sed fortasse dices, nō fuisse his notis opus, siquidem dolor ipse per sese proditur, cum sit ipse tritis sensus. Tamen quia dolor ægroti quidē manifestus est, Medico verò nō nisi ex narratione ægroti, aut notis his: ægroti verò nō omnes eadem dicunt, aut cōqueruntur eodem modo, dolentes: sed est qui neq; tantillum dolorē sine vociferatione ferre potest, est, qui maximos dolores silentio transigit, fit vt nō ex querela modō possit Medicus agnoscere quantus sit dolor, sed opus sit notis. Accedit dolorem nō solum dici vehementem, q̄ magnus sit, sed q̄ plurimū debilitet: quæ duo nō necessario æquē fiunt, sed contingit ob morem morbi, dolorē videri minorem, noxæ verò afferre plus. Vehemens ergo dolor nunc dicitur, qui plurimū lædit. Quantum autē lædat, duo signa præcipuè indicant, alterū capitur à terrore aut tolerantia, alterum ab oblationibus aut ignauia. Tolerantia significat virium constantiam, & tolerantiam doloris: id est, bene ferre dolorē, sine facultatis lapsu, quod ex pulsu præcipuè, deinde ex animalibus actionibus agnoscitur. Oblationes dicuntur Hippocr. cibi, qui offeruntur. Hic verò oblationes, dicitur ipsum bene habere ad oblationes: hoc est, cibos libenter accipere. Ponitur verò terror vt contrarium tolerantia, & ignauia oblationi. Ergo terror significat disphoriam, id est, difficilem tolerantiam doloris, & ignauia, tædiū accipiendi cibos. Causa verò quā terror ponitur pro disphoria, quia cum dolor grauis est, & virtutē debilitat, similem passionem affert ei, quā magnus terror. Nimirum q̄ grauissimo dolore cruciatur, pulsus habet contractum, & extremorum frigus, & quarundam partium tremores, & ciborum inappetentiam, vt qui terrentur. Qui hæc non patiuntur, non admodum graues habent dolores. Graues ergo indicat mala tolerantia & fastidium: non graues, bene ferre dolorem, & bene habere ad oblationes.

Aqua que celeriter calefcit, & celeriter frigescit, semper leuior est.

Hæc sententia sine vllo ordine interiecta est, vt aliæ multæ huius libri. Explicata mihi est antea in Aphorif. sed nunc quoq; aliquid in eius enarrationem dicitur. Non sanè scripta est, vt doceamur agnoscere, quæ aqua leuior sit (nam qd refert?) sed quæ melior. Quia quæ leuior, melior est, nisi aliqua corruptio, aut aliena qualitas illi accedat. Nā monstratum mihi est in Physicis, totā leuitatis causam esse in tenuitate. Igitur aqua quæcunq; quantō leuior, tantō tenuior: porro quantō tenuior, tantō facilius alterascit, & in calidum, & in frigidum. Nam in rebus omnibus, quarum est eadem natura, euenit, vt quantō tenuior substantiæ sunt, tantō facilius recipiant vtramq; passionem. Nota ergo substantiæ leuioris est in aque generibus, facilior commutatio: atque facilior commutatio & leuitas substantiæ tenuioris. Aqua verò quantō tenuior est, tantō est melius alimenti vehiculum, quia tantō minus moratur in hypochondriis, sed distribuitur,

deducitque secum cibos solidiores.

Cibi & potus experientia indigent, an ad æqualitatem maneant.

Tota ea medicinæ pars, quæ ad ciborum & potuum scientiam spectat, est empirica: nam cibum aliquem esse multū aut parū, citō aut tardiū nutrientem, citæ aut tardæ excretionis, excrementosum aut excrementis vacans, boni aut mali succi, nulla exacta ratio est agnoscendi præter experimentum. Non tamen proinde dicit Hipp. nunc, cibi & potus experientia indigent. Nam nihil horū est ad æqualitatem manere. Sed id dicit propter ciborum vsus, & quantitatem. Nam æquale & inæquale de quanto dicitur, & dicitur ad aliquid aliud. Significat ergo Hipp. opus esse experimento ad cognoscendum an cibi & potus ad æqualem mensuram maneat cum aliquo alio. Sed quid illud est? Ratio vtendi cibis est, nosse quantum, & quale, & quo tempore & ordine dandum sit, id verè scire possumus, secundum rationem communem, aut singularem: secundum communem, rationatione possumus discere: velut biliosus dandum plus & solidius: pituitosus minus & tenuius: dandum cibū posteriorem vbi prior descenderit: dandum tenuem ante crassum: tamen secundum rationem singularem, nō possumus sine experimento propriæ naturæ eius, cui cibis instituitur. Imò verò nisi præsentis & periculum facientes, & quædam addendo, quædam detrahendo. Nam victus nō instituitur homini, sed huic homini. Singularium verò non est scientia: Quod ergo dicit Hippoc. est, opus esse experimento ad præscribendum cibum & potum, ita vt ad qualitatem maneat cum eo, quod corpus & dispositio petit: id est, vt exactè tantum detur, quanto opus est. Hanc esse legitimam enarrationē loci, constat ex eodem Hippoc. lib. de Dieta, vbi ita dicit: Siquidem enim supra hæc inuenta fuerit ciborum mensura, & laborū ad vnamquamq; naturā numerus, ita vt excessus neq; supra neq; infra modū fiat, inuēta sanè exactè fuerit hominibus sanitas. Nunc verò prædicta quidem omnia inuenta sunt, qualia sint, hoc verò inuenire impossibile est. Siquidem igitur præsens quis sit, & inspicat, cognouerit quidem hominem exeuntem, & in gymnasiis exercitantem, vt custodire sanum possit, alia detrahendo, alia apponendo. Verum non præsentem, impossibile est cibos ac labores exactè præscribere.

Dicendum quod sanguine fluente expallescat, & quæcunq; alia huiusmodi dicere debent.

Si fieri posset, vt Medicus singulorū hominum naturas nosset exactè, id esset optimum atq; vtilissimum. Sed non potest. Debet proinde conari, vt quantū possit, agnoscat eius, cuius curationē suscipit, naturam. Et multa quidē ex his, quæ de temperamentorum notis tradita sunt à Medicis, cognoscet, non tñ omnia. Proinde interrogare debet multa, & ipse ægrotus debet dicere quæcunq; per experientiam proprii corporis obseruauerit: vt, quibus soleat iuuari, quibus lædi: qualibus affectionibus, qualibus symptomatis corripi faciliē soleat. Nihil horum debet ægrotus omittē, neq; Medicus negligere, sed hic interroget multa, ille respōdeat libenter, quæcunq; circa seipsum obseruatione cognoue-

rit. Velut si solet facile fluente sanguine linqui animo, aut expallescere, dicere debet: & quæcunq; alia huiusmodi. Nā quibus id accidit minus mitti sanguis debet, quia parū tuantur, vt Hippoc. 6. Epid. part. 6. dicit, his verbis: Quibus sanguis multus fluxit ex naribus, qui quidem decolores mero modo sunt, parū prodest, quibus verò colores rubicundi, non similiter. Non ergo parū refert hoc Medico narrare, vt cautiùs sanguinem mittat.

*Sexaginta dierum masculi corruptio in de-
tentionibus partus salubris.*

¶ Nomen ἀνδρογυνία, quo hic vtitur, non significat abortum sponte factum: is enim dicitur *in pueris*, sed corruptionem fœtus factam medicamento venenato. Quare præceptum hoc ad veneficos spectat. Medicis enim neque vitæ, neque honoris cuiusquam gratia licet id tentare. Quanquam antiquissimis illis seculis, quibus lex naturæ minus culpa erat, corruptiuentibus medicamentis vtiebantur. Ac proinde occasiones, quibus illis vt quis tutò poterat, obseruabant. Sed cur Hippocrates, qui iureiurando se astrinxerat, discipulosq; suos astringi faciebat, nihil se tale propinatuos, docet nunc occasionem idoneam ad propinandum? An aliquando iuramenti oblitus, ille quoque propinabat? Si quidē puellæ psaltriæ abortum saltu molitus est? An solum erat piaculum pharmaco corrumpere, non etiam saltū? An vt alij, qui corruptentia dabant cum minori periculo darent, hæc docet? An ex hac venefica obseruatione aliquid etiam, quod nobis vtile sit, nascitur? Nimirum si corruptio masculi, quæ exactis sexaginta diebus agitur, salubris est: id est, sine matris periculo agitur, & abortus masculi post sexaginta dies sponte factus, sit salubris: fœminæ verò eodem tempore, aut in masculi, sit insalubris. Sed qua causa masculi abortus siue sponte, siue pharmaco factus, sexaginta diebus est salutaris? Masculi certè semper & partus & abortus est salubrior, quàm fœminæ, ob dictam sæpè causam. Maximè autē qui sexaginta diebus. Nam, vt ipsemet Hippocrates dicit, libello de Natura pueri, masculus triginta diebus formationem accipit, fœmina multò pluribus. Atqui, vt ibidem Hippocrates autor est, tempus expurgationis respondet tempori formationis, & in Leuitico præcepit Deus, eas, quæ masculos peperissent, nō adire Templum ante triginta dies, quasi id esset longissimum tempus expurgationis in illis. Itaq; mares triginta diebus formantur, fœminæ non tam citò. Docet præterea Hippocrates libello de Alimento, duplū tempus infumi in sensus & motus accessionem, atque informationem. Itaq; masculum, si triginta diebus formatur, sexaginta moueri & sentire, fœminam multò tardius. Ergo masculus veneni vim, aut quamcunq; causam abortus sentiens, poterit sexaginta diebus iuuare editum proprio motu, antè verò id tempus non poterit, neque fœmina eò tempore. Iam verò si causa superior spectetur, sexagesimus dies non est infelix. Nam motus Solis habet aspectum sextilem, iustrata sexta parte Zodiaci. Si menses lunares numerentur, incidit in tertium mensem, qui fœlicior est paribus mensibus. His omnibus accedit Hippocratis autoritas & experientum.

A *Hercules intumuit mali diei octaua.*

¶ Quid euenerit Herculi nō narrat, illud vnum narrat, abscessum esse illi factum octaua die, die nō iudicatoria. Quid tum postea? hac causa non fuerit bonus abscessus. Mirum ergo si morbum priorem soluit, aut si non retrocessit.

Dysenteria tentatur magis, qui & tenesmo.

¶ Tenesmus est in extremo recti intestini, quod dysenteria in intestinis. Merito ergo qui est *tenesmus*, id est, tenesmo tentatur crebrò, est etiam *auspiciatus*, id est, paratus ad dysenterias. Nimirum affectiones & causæ, & loci malè affecti, sunt similes.

Lactans quedam papulas per totum corpus habebat. Cum autem cessauit lactare, sedate sunt estate.

¶ Lactantibus rarò fluunt menstrua vsque dum cessant lactare, aut ad certum vsque tempus: quia ob naturalem necessitatem feruntur in mammas, quæ in vterum abire consueuerat, & redundantia sanguinis in lac infumitur. Neceffe est ergo lactantes, nisi alioqui sint valdè euchymæ, repleri malo succo. Quia & si menstruæ euacuationes cessant, quia lactant, non tamen eadem est materia earum & lactis. Nam menstrua fiunt ex pessimo sanguine, lac ex bono. Expulsione enim fiunt illa, hoc tractione & commutatione. Pultrix verò facultas fertur in prauum, tractrix in bonum. Ergo infumitur in lac bonus, & retinetur malus in lactatibus. Quare non mirum, si lactans illa habebat per totum papulas, referentes cacochymiam, & cessans lactare, profluentibus menstruis euacuationibus, sedate sunt. Estate narrat solutas papulas. Merito id quoque factum est: quia id tempus est accommodatissimum ad omnes decretionas euacuationes. Hic continget aliquè dubitare, si suppressio menstruum etiam in lactatibus est causa cacochymæ, cur quærantur nutrices quibus non profluant. Videtur enim esse satius, vt singulis mensibus purgentur, quàm vt impurus sit sanguis. Tamen res non ita habet. Non inquam quæredæ sunt quibus profluant. Quia cum non possit fieri expulsio excrementorum, quam non antecedit excretio, necesse est singulis mensibus, tempore excretionis (quam doloribus totius corporis qui antecedunt agnoscimus) totum sanguinem perturbari, atq; adeò perturbato vitari lac. Satius ergo sit, bene temperatam nutrice eligere, & bonos succos ei idoneo vitu procurare, quàm cum illius conturbatione crebra sanguinis expurgationem à menstrua euacuatione expectare. Accedit quòd naturæ opera ordinem habent: cum ergo menstruus sanguis sit generationis principium, cum is apparet, ad aliam iam prolem natura conuertitur, quare ad priorem inepta esse incipit: quare & puerum oportet transferre ad aliam nutricem. Quod si non est copia nutrimenti, sed vna adest menstrua habens, euacuationem singulis mensibus, dum profluit, vitet, quoad fieri possit, lactationem. Magis autem vitet vnum aut duos dies, antequam eruipat (quod tempus secretionis est) quàm cum iam fluit.

Coriary, qui coriacea faciebat, cū peperisset, & soluta

Soluta esset perfectè, visum est secundina aliquid membranosum remanere. Erupit quarto malè. Nam stranguriosa fiebat: statim concipiens peperit marem. Multos autem annos iam habebat. Demumq; neq; menses fluebant: cum autem peperit, intermisit stranguria modicum.

¶ Qui potuit hæc mulier soluta, id est, liberata esse perfectè à partu, manente interius parte membranosæ secundinæ? Certè nullatenus. Sed perinde intelligendum est, ac si diceret, cum videretur soluta esse perfectè, deinde visum est secundinæ aliquid membranosum sumere: erupit quarto die à partu malè: id est, magno cum labore & difficultate: quia fiebat stranguriosa: id est, cœperat iam antea ei stranguria fieri, quod non minimum auxerit difficultatem expurgationis vteri, & excretionis secundinarum iam putrescētium, ob viciniam colli vteri, & vesicæ. Omnibus sanè iam partui proximis fit passio quædam, stranguriæ similis: Vltimis mensibus, antequam dolores multum fiant, ob compressionem vesicæ, quam distentus vterus facit, deinde & ob hanc, & ob naturalem nixum vteri deorsum, per compassionem, vesicæ collum irritatur. Plerisque nulla passio propria in ea parte fit, quibusdam autem fit, & post partum etiam manet, vt alijs etiam hæmorrhoides. Huic ergo fortasse ob hanc occasionem fiebat, fortasse etiam multò antefieri cœperat, aucta tamen tunc est, & purgationis difficultatem auxit. Hic mirantur quidam, quòd conceperit, tam multos annos nata, vt iam cessassent menstruæ euacuationes, idque miraculum esse putant. Ego verò non intelligo menstrua huic cessasse antequam conciperet, sed post hunc vltimum partum nunquam amplius effluxisse. Mirum quidem quòd ea ætate marem peperit, non tamen adeò vt fide carere debeat. Quod stranguria intermisit modicum à partu, copiosa expurgatio fecit: nimirum excrementa diuerterunt à vesica ad vterum, & hæc liberata est, vsque dum collectis rursus excrementis morbus rediit.

Quedam coxam dolebat, antequam conciperet, postquam autem concepit, non amplius doluit. Postquam autem peperit, vigesima die rursus doluit: peperit igitur masculum.

¶ Huic haud dubiè vteri os erat contortum in coxam per morbum vterinum. Nam idem Hippocrates libro de Superfætatione ita reliquit scriptū: Si cui dolores in coxendice, aut in capite, aut manibus, aut aliqua alia corporis parte fuerint, cum verò prægnans est, desinunt: conceptu autem ab vtero exoluto rursus insunt odorata, & bibere, & ad vteri os apponere conducit: Porro libro primo de Morbis muliebribus dicit: Quibus verò os distortum est, & ad coxam allapsum: fiunt enim etiam talia prohibentia, ne vterus semen suscipiat: Cum igitur tale quid acciderit, odoratis fomentis fouere oportet: Post fomentum autem per digitum auulsum à coxâ detrahito. Hæc Hippocrates: quibus constat illum dolorem coxæ, morbum vteri fuisse. Nam illi morbo congruit curatio, quæ odoratis suffitibus agitur. Prohibebat verò ille morbus conceptum, sed vsu venereorum curatur, & con-

ceptione, & tempore prægnationis liberæ sunt mulieres ab eo malo, quia infumitur materia, quæ os distorquebat, in fœtum: maximè cum masculus conceptus est: quia quæ fœminam concipit, excrementosior est, & frigidior, & plus ei excrementi redundat, & infumitur minus. Huic ergo conceptione solutus est morbus vterinus, & toto tempore prægnationis, & viginti dies à partu, qui ferè in expurgatione vteri infumi solent, vt libro de Superfætatione scripsit, duravit sanitas. Post id tempus rursus doluit. Sed quando ita ei contigit, merito peperit masculum. Quod insinuans dicit: Peperit igitur masculum.

In vtero habenti in tibia dextra inferne, tertio aut quarto mense exanthemata, ad que manna thuris vtimur, & in manu dextra iuxta magnum digitum. Haud scio an pepererit: reliquit enim eam semestrem. Habuit autem, vt ego existimo, prope Archelaum in rupe.

¶ Vtero gerentes colligunt cacochymiam, quia non expurgantur singulis mensibus, & non infumitur in fœtum tam prauis sanguis, quàm expurgatur. Proinde primis tribus mensibus solent illis fieri picæ, nausæ, fastidia & vomitiones: deinde panis: & aliæ multæ maculæ & exanthemata. Velut huic facta sunt exanthemata, qualia curari solent, insperfo puluere mannæ thuris, aut cerussæ. Sunt maculæ quædam rubentes cum excoriatione. Facta quidem sunt ob cacochymiam: in illis autem partibus, quia sunt emunctoria propria hepatis, velut sinistra manus, & pes sinister, lienis. Indicauerunt ergo illa exanthemata malè affici hepar, & consentaneum quidem est, vitium sanguinis hepatis primùm perferire, quia est officina propria illius. Hac ipsa causa ego censeo sectionem venæ factam in manu dextra, inter digitum medium & anularem, aut hunc & minimum (eodem scilicet loco, quo hæc habuit exanthemata) vtilem esse in iecoris affectionibus.

Antigenis vxor, que circa Nicomachum peperit filium, carnosum quidem, habentem autem maxima discretam: magnitudine autem vt quatuor digitorum, sine ossibus: postmodum verò crassum rotundum. Hæc ante partum asthmatica fiebat. Deinde simul cū partu pus euomuit modicum, quale ex furunculo.

¶ Huic mulieri cum concepisset monstrum, accidit etiam difficilis respiratio, fiète in carnosa parte fundi ventriculi, aut in aliquo viscere eorū, quæ iuxta ventriculum sunt, suppuratione. Id quod exitus indicauit. Nam simul cum partu pus euomuit modicum. Monstruosum partum fuisse satis indicat descriptio. Dicit enim peperisse filium, carnosum quidem, id est, vt frustum quoddam carneum, crassum & rotundum, sine ossibus, habentem tamen in magnitudine quatuor digitorum discretas maximas partes, vt caput, brachia & crura. Monstri verò generationem nullis non tribuit debilitati formatricis, aut defectui, aut corruptioni, aut redundantie materiæ: Nam monstrum fit, aut deficiente parte naturali, vt si nascatur sine brachiis:

aut redundante, vt si duplicia habeat: aut partibus naturalibus malè positis, vt si caput nascatur ex medio pectore: aut habentibus figuras alienas, vt caninas, aut equinas. Defectus partis, defectu materiæ, aut debilitate formatricis in parte fiet: defectum verò, qui semen de toto corpore decidi, putant, dicent esse defectum partis feminis ex parte tali decidendæ: qui ex solis vasis feminariis, nò ita, sed defectum materiæ in parte factum, postquam gigni fœtus cœpit, aut separatione particulæ feminis, aut corruptione. Redundantiam, qui muliebri tantum semen præstare materiam putant, dicent esse ex superflua redundantia feminis cepta generatione multarum partium, quæ ad multos fœtus pertinebant, & coalescentibus. Iuxta sententiam putantium vtrumque semen præstare vim & materiam, simulque decidi de toto corpore, fiet & ob hanc causam, & quòd semina non misceantur aptè, vt si separatim sint partes decidæ à capite mulieris & viri, & ob id duo capita generari incipient. Malus positus, si de toto corpore semen deciditur, fit, quòd facultas formatrix non benè separet partes feminis, sed malè commistæ sint: si de solis vasis feminariis, quòd cœpta iam materiæ alteratione, & cum alterum est iam potentia crus, alium manus, antè tamen quam duruerint, malè contenta confunduntur. Alienæ figuræ fiunt ob corruptionem feminis. Nam figuræ alienæ non possunt fieri per se à causa formatrice, sed per accidens, ob materiæ dispositionem. Dispositio autem, qua semen fit potentia, aliud quam erat, corruptio est. Nisi his addas vitiosæ & alienæ imaginationis vim, quæ quantum quoque causa possit alterare fœtus, alio loco mihi disputatur. Præter imaginationem verò, constat, causas omnes dictas, non nisi in morbofis corporibus accidere. Nam aut defectus alimenti est, aut redundancia excrementi, aut maligna qualitas & corrumpens, aut debilitas facultatis nò benè coniungentis, quæ coniungi, aut separantis, quæ separari oportet, aut quædam formantis, quædam alia non formatis. Velut in hoc fœtu, caro quidem genita est, vtpotè genitu facilius, ossa verò minime, definiente formatrice in ea parte, vt difficilius. Debilitatem verò facultatis constat in morbofis corporibus esse, quale erat huic mulieri, cui simul cum conceptu, collectio puris in visceribus facta est, atque ob id difficilis respiratio, compressis instrumentis respirationis. Meminit Galenus huius dispnæ, de Difficultate respirationis, non longè à fine.

Eius que filias gemellas peperit, & difficulter peperit, & non admodum est purgata, intumuit totum corpus: deinde venter magnus est factus, alia autem subsederunt: & rubra fluebant usque ad sextum mensem, deinde alba valde iam totum tempus: atque hæ fluxiones Veneri officiebant, & mera rubicunda fluebant.

¶ Huic ex partus difficultate facta sunt duo grauissima mala, hydrops, & vlcera vteri. Merito autè fuit difficilis partus: quia peperit fœminas duas. Nam & quia fœminæ, & quia duæ, poterant id facere cum geminis partus simplici sit difficilior, & fœminæ quam viri. Proinde non satis est purgata,

A & distributis per totum corpus excrementis intumuit: suffocato deinde calore eorum multitudine, hydrops successit. Cuius manifestæ notæ sunt, ventrem intumuisse aliis partibus superioribus extenuatis. Nam libro de Affectionibus ita scriptum est: Si expurgatione nò facta fiat hydrops, venter aqua impletur. Humeri verò & clauiculæ, & pectora, & femora, liquefiunt. Hoc est quod nunc dicit, magnum esse factum ventrem, & alia subsedisse. Vlcerà verò facta esse in vtero, indicant fluxiones rubræ ad sextum mensem durantes, & factæ deinde albæ, factæ scilicet iam pure in vlceribus, quæ in venereo congressu dolebant ob confricationem, & mera rubicunda rursus fundebat. Fecerunt ergo hæc quod alia omnia vlcerà recentia fuderunt sanguinem, inueterata pus, refricata sanguinem rursus.

Diuturnis leuitatibus intestinorum, acidum ructum fieri, antea nunquam factum, signum utile, vt Demaneta accidit. Fortasse autem est & arte facere. Etenim turbationes huiusmodi alterant. Fortasse autem & acidi ructus leuitatem intestinorum soluant.

¶ Aphorismo 1. par. 6. dicit, ructum acidum post longam leuitatē intestinorum, esse bonū signum, id quod explicatum mihi suo loco est. Nunc verò dicit signum utile, vt insinuet non esse solum bonum vt signum, sed vt causamentum. Nam nò omnino idem est *αγαθόν* & *χρησιμόν*, nam illud est quod bonum, hoc quod utile. Utile verò dicitur, non quòd solum bonū aliquid indicat, nisi etiam proficit. Hic ergo insinuat esse bonum vt signum, & vt causam, vsus duobus his nominibus, signum utile. Nam signum est quod significat, utile quod prodest. Sed quia multò certius est, talem ructum esse bonum signum, quam causam, addit fortasse autem & acidi ructus leuitatem intestinorum soluant: vt causæ scilicet salutare, atque ita fortasse, est (id est, licet) eos arte facere. Nam quæ sunt bona tantum signa, non licet arte facere, sed quæ cum facta sunt, iuuant. Reddit causam, qua adducitur, vt suspicetur, acidus ructus licet arte facere, dicens: Etenim turbationes huiusmodi alterant: id est, nam turbationes huiusmodi, mutant corporis dispositiones, quare poterunt fortasse transferre ad melius. Sed quid est quod Hippocrates docet? Eloquamur apertius. Certè lienteria cū ex debilitate concoctricis & retentricis sit, quarū illa calorem, hæc siccitatem amat, ob frigidam & humidam intemperiem plerunque fiet. Hanc proinde calefacientibus, siccantibus & adstringentibus curari vult Hippocrates, & ructum acidum, cum succedit, probari quidem vt signum, non fieri tamen arte, quin potius dari cibos, qui facile concoquantur, & quoad fieri possit, non tam facile descendant. Si tamen hæc via non succedat, quæ legitima est, tentari aliquando ructus acidus arte facere (illegitimum quidem hoc, sed fortasse aliquando utile, tentandum ubi curatio legitima non cedit) dando cibos qui facillimè acefcant, vt si concoquere non potest ventriculus, saltem ad aciditatem trahat. Nam magis languescet nihil faciens omnino, quam prauè commutans, quia nulla ratione magis languescunt vires omnes, quam cessatione.

Sanabatur

Sanabatur hellebori potione Lycia. Postea splen magnus, & dolores, & febres, & in humerum dolores, & vena, que secundum splenem in cubito secabatur, & pulsabat quidem sepe, aliquando autem non fuit secta, sed cum sudore abiit, aut sponte. Ex quo autem abierunt, splen in dextra intendebatur, spiritus intro duplicabatur, non quidem magnus. Delirabat, contegebatur, flatus inerat, nò deieciat deorsum ququam, neque mingebat. Mortua est ante partum.

¶ Hæc mulier, vt indicia manifestè declarant, mortua est ex inflammatione lienis, & antequam inflammatio ea fieri inciperet, laborabat: non narrat quo morbo: fortasse melancholico: aut abundabat excrementis, vt solent vterò gerentes. Hanc verò, vt euentus declarauit, contigit tunc abundare malignis. Videbatur iuari ex purgatione, & vasa est helleboro, atque à priori quidem passione visa sanari, postea dictam inflammationem incidit. Non mirum: nam medicamenti expurgantis vsus, cum non est admodum tempestiuus, qualis quidem esse in vtero gerente vix potest, habet periculum inter cætera inflammationis hypochondriorū. Nam quæcunq; causa morbum aliquem, cum adest, augere potest, eadem nondum presentem nata est facere in corpore valde parato. In hoc ergo tam excrementoso facile fieri potuerit inflammatio interna ab ellebori potione. Fuisse autem talem morbum, indicant in primis signa pathognomonica, deinde & tota syndromes signorum, quorū quædam sunt passionis, quædam magnitudinis morbi, quædam mortis: passionis quidem, vt magnus splen & dolor, (ex tactu scilicet) & febris: magnitudinis inflammationis, vt dolores in humerū (nam dolor humeri dextri quasi deorsum detrahatur, significat inflammationem hepatis nò exiguam: sinistri, lienis. Proinde ego intelligo hos dolores humeri sinistri fuisse) & pulsus arteriæ in cubito, & splen in dextra intendebatur, id est, crescebat, vt videretur ire in partem dextram: mortis, vt spiritus intro duplicatio (hic enim significat conuulsionem) & delirium, & contegebatur quasi frigus, quod cum interna visione pessimum est: & flatus inerat, quod etiam frigus inferni ventris significat: & suppressio deiectionis & vrinæ, quod omnium humorum ad inflammatam partem accursum significat. Non sunt autem hæc æquæ mala, sed quædam superueniunt prius, quædam proximis iam morti. Et narrat quidem Hipp. ea eodem ordine, quo acta sunt. Primum ergo ab expurgatione splen magnus cum dolore & febre, & dolore sinistri humeri, & pulsatione arteriæ in cubito, non continenter, sed quibusdam temporibus. Nimirum inflammationes pleræque exacerbantur ex quibusdam intervallis. Sed quia, vt dicitur 6. Aphor. 22. Dolores ex dorso in cubitum descendentes, venæ sectione curantur, secuit Hipp. aliquoties venam in cubito, cū pulsaret (non quidem eadem secabatur, quæ pulsabat, sed Hipp. venæ nomen venis & arteriis tribuebat) & abibat pulsatio, exhausto sanguine calidiori, qui venas eo loci replebat: aliquando autem non fuit secta, sed pulsatio cū sudore abiit, aut etiam nonnunquam sponte, id est, sine aliqua euacuatione, naturā aut arte facta. Hęc pulsatio in cubito prænucebat fu-

turam insaniam. Nam in hoc ipso lib. tempest. 4. dicit: Quibus vena in cubito pulsata, insanum & furibundum. Deinde procedente in alio abierunt hæc: dolor, inquam, humeri & pulsus in cubito, quia totus calidus sanguis collectus est ad partem præcipuè affectam, & creuit plurimum inflammationem, vsq; adeò vt splen videretur intendi ad dextram partem. Hinc iam spiritus offendens, & delirium; tracto cerebro ad magnam compassioneim. Tamen non fuit spiritus magnus, etsi deliraret homo, quia aderat dolor inflammationis, qui prohibebat, & conuulsio, per quam, cum dilatari cœperat thorax, retrahebatur. Hinc iam grauius affecta ob magnitudinem febris internæ, & omnium succorum & spirituum ad interna reuocationem, cœpit insanire frigus extremorum & demittere flatum. Proximè autem iam morti suppressa deiectio est & vrina. Mortua itaque est ante partum. Admonet nos hæc historia, ne in iis, quæ vtero gerunt, medicamentis expurgantibus, nisi leuissimis, vtamur.

Qua circa fauces in alterutram partem impetu lata, nò sunt exulcerata, ad sinistra conuertebantur. In splenem venit dolor nò decretoriè.

¶ Non satis constat an hoc enarret, vt quòd Lyciæ contigerit, an quòd illa tempestate cotingeret multis. Nam Lyciæ factus est tumor lienis non decretorius, fortasse ante hunc tumorem resperant succi in alterutram partem faucium, & illinc collecti sunt in lienem, narraturque id nunc Hippoc. præpòsterè. Magis autem videtur hæc dictio continere quòd in multis obseruabatur illa tempestate. Nimirum succi impetu ferebantur in fauces: hoc est, in internam oris partem, & quædam impigerunt in eas partes, & vlcerà fecerunt: quædam non hærentia ibi, in quamcunq; partem faucium, siue dextram, inquam, siue sinistram, ferrentur, colligebantur in sinistra, & in liene dolorem faciebant, nò decretoriè, quia eo abscessu nò soluebatur malum, sed procedebat acerbius, vt in Lyciæ contigisse legimus. Nam vt euacuatio agi potest decretoriè (vt eū tempestiuè venit, & qua oportet, & soluit, aut subleuat morbum) aut symptomaticè (vt cum non confert) ita etiam abscessus. Ergo in liene fieri potest dolor & tumor, per abscessum decretoriè, soluiturque ita, aut subleuatur morbus prior: aut non decretoriè, velut cum febre quæ cœperat, mox succedit inflammatio lienis non minuens, sed augens febreim. Porro cum tumor lienis febrè facit, nihil minus est ille tumor, quam decretorius, num est ipse præcipuus morbus: tamen cum aliquando ex febre prægressa fit tumor, reiciendis venis sua excrementa in illam vnicam partem, & febris prior soluitur, decretoriè fit tumor. Illis verò, de quibus loquitur Hippocrates, non ita est factus, sed in tempestiuo & augens magis periculum, quam minuens.

Hieronî indicatio facta decima quinta die.

¶ Tam rarum est iudicationem decima quinta die fieri, vt cum occurrebat, velut notatu dignissimū, scripto ab Hipp. mandaretur. Velut nunc Hieronî dicit accidisse, & 4. huius operis, fœminæ cuidam in Bulagoræ villa. Causa autem, qua perpauca hoc die iudicatur est, quia illi maxime iudicari possent,

in quibus morbi mouerentur diebus imparibus, sed & in illis quatuordecimus, & inter tredecimum & quindecimum positus est, arripit iudicationem ferè semper. Proinde lib. 1. huius operis numerans dies, quibus iudicari solent, qui mouentur per impares, dictos duos omisit, quasi raro iudicantes, ob dictam causam.

Coi sorori hepar elatum est splenico modo. Mortua est secunda die.

¶ Ingens hepatis inflammatio fuit hæc, quæ secunda die interfecit sororem Coi. Si enim fuisset scirrhusus tumor, quali solet lien intumescere, non potuisset tam breui interimere. Quare quod dicit splenico modo elatum esse, ad magnitudinem tumoris pertinet. Nimirum solet lien tumescere adeo, ut in dextram partem videatur aliquando tendi, ut Lyciæ accidisse nuper narrauerat. Nunc explicans inflammationis magnitudinem dicit, intumuisse splenico modo, id est, in tantam molem elatum esse, in quantam lien solet. Sed quantumuis inflammatio fuerit magna, mirum est occidisse mulierem secunda die, cum Galen. dicat, primum & secundum diem decretorios non esse, atque velis, cum in Prognostico dicit Hippocrates, deterrimas febres interimere quarta die, aut citius, intelligi quarta aut tertia. Tamen simile est hoc ei, quod de angina diximus in Commentario Prognostico: nimirum angina quantumuis acuta sit, non potest ante diem tertium solui: tamen potest secundo atque etiam primo strangulare. Nam strangulatio fit crescente tumore, qui, ut contigerit esse in petum fluxionis, crescit: solutio vero morbi non nisi depulsa materia à natura, quas depulsiones non potest natura, nisi decretoriis diebus, perfecte facere. Ita etiam tumor hepatis potuit tantoperè crescere, ut compressione septi transuersi, & compressione cerebri, secunda die interfecerit, tamen solui non potuisset ante diem aliquem decretorium.

Bion simul copiose mingebat sine sedimento, & sanguis de sinistra nare stuebat. Erat enim splen in giberum elatus & durus, & sursum latus. Superstes fuit. Recidua.

¶ Hanc quoque fuisse inflammationem lienis existimo. Nam in aliis eius visceris tumoribus neque expectantur iudicationes, neque recidua. Quod autem liberatus sit Bion ab ea inflammatione, fluxu sanguinis de nare sinistra, non mirum. Nam ea est ei morbo maxime accommodata euacuatio, & maxime secundum rectitudinem procedens. Tamen quod fluxu multa vrinae, mirum fortasse videatur alicui, qui legerit apud Gal. 13. Meth. nullam huic visceri expurgando patere per renes viam. Tamen nosse oportet, etsi manifesta via à liene ad renes non sit, nisi per multos anfractus, esse tamen haud dubie naturæ vias notatas per quas possint succi abscedere. Nam Hippoc. dicitur, omnia conspirabilia & confluxibilia: & alibi, natura sibi inuenit vias. Itaque expurgari posse lienem per vrinam constat, per vias occultas, etsi id frequens non sit, quod nullæ sint manifestæ. Tamen videtur Hipp. docere, non hoc solum exemplo, sed alibi etiam, sequutus communes obseruationes posse expurgari ita lienem,

quinetiam & solere. Itaque videtur Galeno repugnare. Nam libello de Passionibus, seu affectionibus (quanquam eum librum Polybij esse Galenus putat, non est aspernandus) docens rationem curandi spleniticos, post alia quædam, suadet ut diureticis medicamentis. Quæ (inquit) mollire splenem sunt, non mirum, neque sanè rarum, mictione copiosa crasse & perturbatæ vrinae solui lienis tumorem. Quin & Galipse in curatione quartanæ iubet ut diureticis, etsi ea febris cum affectione lienis plerumque fit. Animaduertendum est posse partem aliquam malè affectam iuuari per se, euacuata materia propria morbi, aut ex accidenti, expurgato toto corpore. Prodest enim tantoperè in partium morbis totius euacuatio, ut sæpè sola ea sit satis ad perfectam curationem, quin ad medicamentorum localia procedere opus sit. Ita ergo vsus diureticorum mollire potest lienem, non quidem per se, sed quod deriuata crassiori parte sanguinis, quæ splenis duritiem fouebat, ad vrinam vi eas ille effecat. Itaque mictio copiosa affectioni lienis raro esse possit vacuatio propria, deriuatio tamè esse possit, sitque non raro in iis, quibus, biliosi cum sint, bilis vrisione crassa in liene colliguntur. Nam illis causa antecedens mali est bilis flaua, quæ ob tenuitatem facile mingitur. In pituitosis & melancholicis non ita fiet, quia neque proxima, neque antecedens causa purgari per vrinam facile possit. Quartanam eodem modo curant diuretica, expurgatis scilicet totis, aut maximis venis & arteriis per eam viam. Ita ergo Bion liberatus est ex lienis inflammatione, mingens copiosè, & sine sedimento: hoc est, crassum & perturbatum, atque ob perturbationem non residens. Sed non potuit tam perfecte lien illa deriuatione purgari, ut non redierit morbus, minor tamen, & ex quo superstes mansit. Hæc vero intellige dicta de communis formationis hominibus. Nam raris quibusdam, quibus à vena caua via quædam fertur in mesenterium, facile potest lien purgari per vrinam, recurrentibus succis à mesenterio, per cauam in vrinae vias.

Erant autem anginosorum passiones huiusmodi: Cervicis vertebra intro vergebant, quibusdam plus, quibusdam minus. Exterius cauum habens ceruix, atque dolebat ea parte tacta. Erat autem & cuidam infra os quod dens vocatur, cui non similiter acutum est. Est autem & quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, siquidem cum dente vocato fauces sint, non inflammate, sed iacentes. Partes sub buccis tumebant, non inflammatarum modo, neque glandule alicui tumuerunt, sed secundum naturam. Et linguam non facile conuertebant, sed maior ipsis esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspicuæ, sorbere non poterant, aut valde difficulter, sed in nares effugiebat, si valde conarentur, & per nares loquebantur. Spiritus autem his non valde sublimis. Quibusdam autem venæ in temporibus, & in capite, & in ceruice elata. Tamen parum quiddam horum quibusdam

busdam iratis tempora calida, etsi alioqui non febricitabant. Non suffocabantur plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saluam, aut aliud aliquid: neque oculi intus desidebant. Quibus tumor in rectum, neque in alteram partem vergens, hi neque paraplectici fiebant. Ceterum si quempiam perisse viderim, in memoriâ reuocabo, quos autem nunc noui superstes manserunt. Erant autem quædam celerrimè alleuati, plurima autem etiam in quadraginta dies perueniebant. Hoc autem plurimi etiam sine febre: multi autem & in valde longum tempus habentes partem aliquam tumoris, & deglutitio & vox significabant. Columelle quoque, cliquæ significationem quandam prebebant, nihil mali habere apparatus. Quibus autem in alterutram partem inclinabat malum: in ea parte unde vertebra inclinabant, resolvebantur, & versus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maxime & ore, & intersepto secundum gargareonem. Quinetiam inferiores buccæ pro ratione mutabuntur. Paraplexie autem non per totum corpus fiebant, ut ex aliis, sed usque ad manum, à parte qua erat sub angina. Atque hi cocta spuantes rauci erant. Quibus autem in rectum, etiam spuebant. Quibus autem cum febre, hi multo magis & difficulter spirantes, & suadebant saluam, & venæ his magis attollebatur. Et pedes omnium siigidissimi. Horum autem maxime hi erant stare non poterant, & quidam non statim mortui sunt. Quos autem ego noui, omnes perierunt.

¶ Hactenus singulares historias narrauit, nunc communem quandam morbum describit, quæ quadam tempestate multos inuasit. Explicata autem est hæc narratio Gal. 4. lib. de Loc. patient. cap. 5. & mihi in scholiis. Quare minus nunc opus sit sermonem multum producere. Multi periculum suffocationis incurrerunt ob luxationem vertebrae ceruicis, quibusdam luxatis in rectum, id est, in nullum laterum, sed intro, quibusdam in latus: rursus quibusdam cum febre, quibusdam sine febre. Fiebat vero ob hæc non exigua differentia passionum & accidentium. Atqui omnia hæc quibusdam accidebant acutiora, quibusdam tardiora, ob causæ speciem: quibusdam etiam maligniora, quibusdam mitiora. Atque ita erat magna differentia magnitudinis symptomatum priorum, & superuenientium: quorum mala ferè sunt strangulatio, & si deglutire non tentarent, respiratio sublimis, tumor venarum, in ceruice, frõte & temporibus, & sub lingua, & calor in temporibus, & effusio multa saliuæ, refrigeratio extremorum: bona vero, contraria. Vocat Hipp. hoc malum passionem anginosam, seu anginam, ob symptoma, quia præfocabat. Omnem enim strangulationem per passionem aliquam ceruicis accidentem, vocabat anginam Hipp. non tantum eam, quæ inflammatione eo loco oborta fieret, ut posteri: ac multo minus distinguebat cynanchas & synanchas. Non enim profecto inflammatio his vertebrae luxabat, sed tubercula cruda in ligamentis osium facta, ut & gibberum patientibus ex

morbis, aut lente contractum fieri solet. Nam & in illis solet fieri intro spiræ curuitas cum repanditate, aut extra cum gibbero, aut in alterum latus cum obliquitate. Fuisse autem tubercula constat, quia non videtur quæ alia causa potuerit vertebrae suis locis euellere: deinde & quia soluebantur concoctione & excreatione concoctorum, quod quidem, si sine his essent laxatæ vertebrae fieri non poterat. Quæ enim esset materia concoctioni apta? Erat (inquit) anginosorum passiones huiusmodi. Ceruicis vertebrae intro vergebant, quibusdam plus, quibusdam recesserant vertebrae atque dolebat ea parte tacta. Erant enim diuulsæ partes, ac proinde dolentes. Erat autem & cuidam os, infra id os, quod dens vocatur, id est, infra secundam vertebra. Nam hæc ob figuram vocatur dens. Itaque dicit in quibusdam fuisse luxationem in tertia vertebra, innuens scilicet multis aliis fuisse in secunda. Addit, quod non similiter acutum est, intelligendum vero non os (nam secunda vertebra acutius os est, aliis omnibus) sed malum: non enim tam graue est luxari tertiam, quam secundam: quia secunda & prima præstant motum proprium capiti, tertia solis buccis. Accedit quæ secundæ luxatio obruere magis potest spiritus viam. Itaque malum minus acutum est, luxari tertiam, quam secundam vertebra. Quanquam quibusdam simul cum tertia luxabatur secunda, & illis erat malum satis conspicuum, maiori peripheria externæ excavationis. Hoc est quod dicit, est autem quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, quibus scilicet luxata tertia simul cum vocato dente, quibus etiam fauces, id est, partes oris inter laryngem & gulam, non inflammatae (non enim inflammatione tenebantur) sed iacentes, id est, afflictæ & compressæ. Metaphoricè enim iacentia dicuntur, quæ malè habent. Pars dictionis huius, quæ hactenus enarrata est, occurrit mille modis scripta, & in Hippocratis Græcis codicibus, & in eo quem securus Galenus est, & mille etiam modis donata latinitate, interpretibus in multos ac varios sensus euntibus. Tamè quia eam lectionum differentiam loco citato, ex opere de Locis male affectis exposui, nunc satis sit simpliciter dixisse, quod est maxime consentaneum. Addamus reliqua. Partes sub buccis, id est, interne oris partes tumebant, non inflammatarum modo, sed ut pulsæ loco à luxatis osibus, neque glandulæ, externæ scilicet, & quæ in ceruice (nam parythmia cum partibus sub buccis intelliguntur) alicui tumuerunt, id est, nullus tumor videbatur in collo aut ceruice, sed glandulæ illæ habuerunt secundum naturam. Et linguam non facile conuertebant, sed maior ipsis esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspicuæ. Sorbere non poterant, aut valde difficulter, sed in nares effugiebat, si valde conarentur, & per nares loquebantur. Hæc omnia strangulationis symptomata sunt. Ita enim fieri solent, omnibus, quibus ceruix comprimitur, & spiritus via quacunq; causa obturatur. Spiritus his non valde sublimis. Dicitur sublimis spiritus, non ut quidam falsò putant, qui trahitur recta ceruice, sed per quem sublimia respirationis instrumenta mouentur, musculi scilicet venientes à ceruice simul cum clauiculis. Hic in summa necessitate fit, & viarum obstructione, aut animalis facultatis debilitate. Quibusdam venæ in temporibus, & ceruice, & capite elata.

tæ, ob multitudinem sanguinis, qui accurrens ad caput hæc, & tubercula simul in ligamenti ofium fecit, aut post factam luxationem per præfocationis angustiam conuocatus est. De horum symptomatum malitia maiori aut minori, ita scriptum 6. Epid. 7. parte: Qui solum deglutire non poterant, his valde mites & tolerati faciles erant: qui vero etiam insuper obscure loquebantur, his molestiores ac diuturniores. Quibus vero etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur, his aliquantulum male erant. Pessimus vero iis quibus spiritus sublimis coeleuabatur. Hæc Hippocrates. Ex quibus facile intelliges, eorum, quæ accidisse hac tempestate anginosi narrat, quæ augeant, & quæ minuunt periculum. Addit parum quiddam horum quibusdam iratis, tempora calida etsi alioqui non febricitaret. Illud iratis Græcè *πυρεταίαι*, ut in scholiis quartum de Locis patientibus monuimus, per metaphoram dicitur de ipsis malis: id est, malis cum viderentur facta mitiora redeuntibus, & factis malignioribus, non suffocabantur (inquit) plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saluam, aut aliud aliquid (hoc leuis suffocacionis esse dictum est antea) nec oculi intus desidebant, sed aut manebant secundum naturam, aut non nihil erumpebant. Atqui secundum naturam manere esset optimum, quia neque suffocacionem, neque contractionem partium, quæ in extrema debilitate fieri solet, significaret, tamen leuius esset in hoc affectu tumere exteros, quod familiare est suffocacioni, quam contractos esse, quod est à suffocacione alienissimum. Hætenus narrauit quæ in commune acciderunt anginosi, non omnino grauius affectis, sed sine febre, siue in rectum, siue in alterum latus luxatæ vertebræ inclinarent. Deinde narrare incipit seorsum, quæ iis, quibus in rectum, id est, in anteriorem partem, non in latus aliquod, luxatio est facta, & quæ quibus in latus, sed vtriusque quidem sine febre: postremo in calce dictionis narrauit quæ febricitantibus euenerunt. qui ferè omnes mortui sunt, cum eorum, qui sine febre laborarunt, vix vllus sit mortuus. Sed redeamus ad Hippocratem, quibus tumor, inquit, in rectum, neque in alteram partem vergens, hi neque paraplectici fiebant (id est, nulla parte resoluebantur) omnes tamen, quorum Hippocrates meminerat, liberati sunt. Merito quidem, nam lethalia signa, quorum in hoc morbo magna vis est, non admodum his accidebant. Neque tamen omnes liberabantur citò, sed quidam ceuerrimè, quidam autem non ante quadraginta dies, qui finis est morborum neque acutorum simpliciter, neque iam longorum. Hoc autem plurimi habebant, etiam sine febre (certè hætenus de iis, qui sine febre ita affecti erant, loquitur. de febricitantibus postea loquitur) multis autem etiam cronicus fuit hic morbus, & in longum tempus, in annum fortasse integrum productus est, & habuerunt partem aliquam tumoris (tumoris illius, quem impulsa vertebra faciebat) in ore (nam nullus alius tumor apparebat) & deglutio difficilis, & vox gracilis, ut per angustam fistulam significabant perseverantiam affectionis. Et columinella liquata, id est, extenuata, & factæ graciles, quales in extremo mali fieri solent iis, qui fluxione partium oris laborant, siccata, quantum suspicor, calore aeris per angustum expirati, significatio-

nem quandam præbebant mali nondum soluti, etsi nihil mali habere videbantur, id est, etsi neque inflammationem, neque vlcus, neque aliud quippiam tale habere videbantur. Quibus autem in alterutram partem inclinabat malum, in ea parte, vnde vertebræ inclinabant, resoluebantur, & versus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè & ore, & intersepto secundum gargareonem, id est, & gargareone: quintiam inferiores buccæ, id est, quæ inferiorem mandibulam vestiunt, pro ratione mutabantur, id est, ab ea parte, in quam inclinabant vertebræ contorquebantur in contrariam. Paraplexiæ autem, id est, lateris resolutiones, non per totum corpus fiebant, ut ex aliis passionibus. Solent, ex affectionibus scilicet cerebri, ut paraplexiæ, quæ ex apoplexiis solent superesse, atque etiam nonnunquam, ut ego existimo, ex epilepsiis, sed vsque ad manum, à parte, quæ erat sub angina, id est, à parte, quæ erat sub luxatione eo latere in quod inclinabant luxatæ vertebræ. Sed ut hæc omnia, quæ de resolutione dicit, non sine causa euenerint, utque his acciderint, illis non, & his partibus non illis, & hoc modo facile intelliget, qui quæ diximus libro quarto de Locis affectis, oblitus non sit. Nimirum curuitas spinæ fieri potest angulata, ut cum vertebra proxima à proxima decedit, ita ut angulus ex ambabus fiat: aut arcuata, ut cum multæ incuruantur singulis à vicinis paulatim recedentibus. Vtrumuis horum fieri potest introrsum, aut extrorsum, aut ad latera: porro horum quodcumque in ceruice, aut dorso, aut lumbis. Præterea partes contorqueri possunt, resolutione, aut conuulsione. Per resolutionem laxatur pars malè affecta, ac proinde ea trahitur in contrariam: per conuulsionem, pars affecta contrahitur, & proinde trahit contrariam. Porro ob læsionem spinæ illæ partes corporis resoluuntur, aut conuellantur, quæ ex ea parte, qua spina læditur, accipiunt nervos. Luxatio spinæ angulata, si magna sit, & magnum angulum facit, in quamcumque partem fiat, comprimit, aut mediam secat spinæ medullam, quare omnes infra positæ corporis partes sensum amittunt & motum, non tantum ex partes, quæ è regione læsionis sunt, & quæ nervos ab ea spinæ parte, qua læsio contingit, accipiunt. Non enim solum læsio contingit secundum ipsas nervorum radices, sed secundum medullam. Si autem læsio arcuata sit, seruetur incolumis medulla, quia ipsa quoque incuruatur sensim nullibi compressa. Potest tamen lædere nervorum radices, ad latus aliquod facta, quia cum nervi oriuntur à lateribus spinæ, ex foraminibus, quæ commissura superiorum cum inferioribus vertebris constât, vertebris à vertebris recedentibus, distrahantur nervorum inde orientium fibræ in ipsa radice: atque etsi quam maximè arcuata læsio sit nervi in eam partem, in quam spina inclinât, laxitatem facit, laxitas vero nervorum affert partibus resolutionem: in contraria vero parte, à qua spina refugit, facit contractionem, & contractio conuulsionem. Tamen hæc mala nõ in toto corpore, quod infra læsionem est, sentiuntur, sed solum in partibus, quæ inde nervos accipiunt. Atque hoc euenit magis & apertius in partibus superioribus spinæ, quæ in inferioribus, quia in superioribus pertinet foramen quæ ad am-

bas

bas vertebra, superiorem & inferiorem, quanto autem pars spinæ est inferior, tantò foramen magis pertinet ad superiorem. Quanto autem magis æquales partes tribuunt ambæ foraminibus, tanto quod inde prodit magis distrahere possunt distractæ. Maximè autem conspicua est flexura partium, quæ, quibusdam resolutis, & contrariis conuulsis fit, in facie. Quippe in qua, cum nõ fiant gemini artus, ut brachia, aut crura, necesse est à conuulsis laxatas trahi, & laxatas in non laxatas abire, velut lo ris equorum ab altera parte laxatis aut contractis, capita equorum torquentur. Merito ergo luxatio in rectum nullam resolutionem fecit. Ea vero quæ in obliquum, fecit partes, ab ea parte in quam fiebat spinæ flexura, torqueri in contrariam. Apparebat verò in facie solum, & vsque ad manus, quia illæ partes sunt quas solas attingunt nervi ex ceruice. Sed cur nõ etiam sentiebatur resolutio septi transversu: quod quidem ex ceruice accipit nervos, etiã antequam manus: Certè nervi qui ex quarta & quinta vertebris veniunt, antequam attingant septimum committuntur cum nervis ex sexta coniugatione cerebri. Non potuerunt ergo læsione spinæ toti lædi. Atqui fortasse quod, ob alterius partis nervorum læsionem, difficultatis respiracioni allatum est, angustia laryngis imputabatur. Sed redeamus ad narrationem. Vtriusque, & eos quibus in rectum & in obliquum luxatio erat, spuissæ cocta, & fuisse raucos dicit. Non immerito, raucitatem enim facit in larynge imbibitus humor, nisi autem concocta & dissipata essent tubercula, non essent illi liberati. Sunt autem liberati ferè omnes quos hætenus narrauit. Velut quos in sine dictionis narrauit, mortui sunt omnes: qui scilicet cum febre magna & perpetua id mali passi sunt. Nam & in aphorismo dicitur, ei qui à febre tenetur, si collum repente peruertitur, & vix potest deorae nullo tumore apparente in faucibus, lethale. Neque mirum. Nam febris magna, & repente facta vertebrarum luxatio significat in his inflammationem esse, quod in prioribus tubercula crudiora: quod verò nullus tumor apparet, significat interius propè ipsissimam spiritus viam esse. Quo pacto autem non intereat homo simul aucto plurimum vsu ob febrim, & constricta via ob inflammationem? Maximè autem si non solum interna inflammatio sit, sed ea etiam maxima, quod quæ apparebant in agrotis symptomata, indicabant. Nimirum hi cum febre multo magis & difficulter spirabant, & fundebant saluam inter loquendum, & venæ his magis attollebantur, & pedes frigidissimi. Horum autem maximè hi erecti stare non poterant, quia cum conabantur erigere ceruicem, dolebant ob inflammationem. Multi cito moriebantur, quidam non statim, quos autem (inquit) ego noui, omnes mortui sunt.

Seccio tertia.

In Perinthum circa solstitium æstiuum venimus, fuerat autem facta hyems clementi celo, austrina. Verum autem & æstas valde sine aquis vsque ad occasum vergiliarum. Si enim aliquid

factum fuerat, erat ut ros. Et Etæsiæ non admodum flauerunt: & qui flabant sparsim.

Totus hic annus fuit calidus & siccus. Calidus quidem quia frigus hyemis cohibuit auster, & calorem æstatis parum emendauerunt Etæsiæ. Humidus autem, quia toto illo anno ab initio hyemis vsque ad initium alterius hyemis, quam occasus vergiliarum inchoauit perpauca & exigua pluuia fuerunt. Nam hyems tota fuit clementi celo serena & sine pluuibus, reliquum valde sine aquis: atque si quid pluuia fiebat erat nõ largus imber, sed velut cadens ros. Solus auster potius emendare siccitatem hyemis. Sed humiditas austrina sine pluuibus, minor est quam pro naturali hyemis humiditate. Quare ea etiam anni pars sicca fuit.

Æstate causi populariter grassati sunt multi. Erant autem sine vomitu, & ventres turbati tenuibus, aquosis, non biliosis, cum multa spuma. Habebant autem aliquando hypostasim reposita, ex quibus sane quod sub dio reponeretur simile erat. Excretiones similes specie semper, malum. In his multi comatosi erant, & delirantes, hi autem ex somnis tales fiebant. Cum enim expurgarentur, intelligebant omnia. Spiritus sublimis, non quidem valde. Urine tenues plurimis, & modica, alioqui non decolores.

Considera hinc narrationem in tempestiua æris temperiei cœpisse ab initio hyemis quæ antecessit, narrationem verò morborum ab initio sequentis æstatis, hoc est, ab ortu vergiliarum qui circa finem Aprilis contingit, inchoare. Non enim fiunt morbi populares quales illa dies petit, sed quales ea corporis dispositio quam antegressa tempestas reliquit. Itaque necessario aeris mutationes incipiunt multo antea, quam morborum ea species quæ speciem tempestatis referat, incipiat esse communis. Fuerit ergo is morbus qui ab initio æstatis grassari cœpit, qualem temperies hyemis & veris nata fuerat facere. Fuerat autem hyemis calida austrina, talis verò solet multam pituitam saluam generare. Hyems enim pituitam semper facit magis quam aliam speciem, calida autem calidam, qualis salta est. Fuerint ergo causi ex salta pituita. Nam præterquã quod quæ dicta sunt de causa id indicant, symptomata etiam quæ adfuerunt, multo magis id declarant, fuerunt enim sine vomitu. At verò Hippoc. 1. de morbis, describens causum ex bile dicit, plerumque verò in primis diebus vomitur, aut quatuor aut quinque. Nimirum bilis efferri in superiora nata est, ac proinde vomit, pituita verò salta quæ per venas putruit magis repit deorsum in intestina. Ventres erant turbati tenuibus aquosis non biliosis & spumosis. At verò lib. de ratione victus in acutis dicit causo ex bile, fieri liquidas & pallidas, biliosas scilicet ex tenui bile: his autem factæ sunt tenues & aquosæ, quia ob pluuia defectum venæ totius corporis aquam multam ex ventre traxerant, ut arbores quibus desuper ros aut pluuia nõ incidit latiori irrigatione indigēt à radicibus. Distributa verò aqua & admista cum putrescente pituita, salta est, quæ iam

tunc redundans ad ventrem inclinavit. Spumosa verò fecerat auster. Is enim ventus quia crassus & laxans, flatu replet corpora, qui cum aqua substantia mistus spumam parit. Quod autem pro vomitu deiectiones acciderunt, falsi causi admodum est. Nam loco citato ex lib. de ratione victus in acutis primam notam talis causi scribens dixit: Aluus subit itaq; deiectiones factæ sunt liquidæ, non totæ per totas aquæ, sed partim ex aqua salsa partim ex pituita. Proinde repositæ, cum aliquando reponerentur & repositæ servabantur hypostasim habebant. residet enim crassum sub tenui. Ex quibus quod sub dio reponeretur simile erat. Illud sub dio reponi nihil nobis nunc significat, neq; enim alterationem aliquam quam aer in deiectionibus faceret, sed narrat rem hanc ut agi solet. Solent enim alui excrementa noctu quotidie extra domum deportari, & in sterquilina præiici, illa illo in loco dicit similem speciem multum tempus retinuisse. Vbi in primis admirari oportet Hippocr. hominis quidē suo tempore nobilissimi, & philosophi summi diligentiam in curandis ægrotis, qui non tantum recens factas deiectiones domi contemplabatur in pelui, sed sæpe etiam hesternas in sterquiliniis requirebat, nihil censens indecens, neq; indignum, quod ex officio pro tuenda hominis vita agatur. Sed significabat illa eiusdem formæ in deiectionibus perseverantia: malum certè. Nam excretiones (inquit) similes specie semper, id est, multum tempus perseverantes sui similes, malum. Causam Hippoc. non dicit, ea verò est hæc. Quocunq; morbi tempore excrementa sine mutatione insigni diu durēt, significatur morbi longitudo. Nam distinctio temporum morbi agnoscitur præcipuè mutationibus excrementorum in concoctione aut contrario, si autem idem tempus, quodcunq; illud sit, producitur, totum morbum produci constat, quia tota constitutio morbi constat temporibus uniuersalibus, & eorum proportio quædam est. Si verò post multas mutationes in vnam speciem incidunt excrementa, & eam diu retinet, iam id corruptionis & mortis signum est. Quod Hippoc. ipse docuerat proxima sectione dicens, fines in meritoria, putrefactionem significant. Id itaque mali in his morbis fuit quod excrementa parum mutabantur. Illud etiam erat malum in multis quod comatosi erant ob vapores pituitæ putrescentis qui in caput vi febris efferebatur, hoc verò morbi & causæ speciem non nihil referebat, illud verò erat grauius delirare ex somno. Nam in aphorif. scriptum est, vbi somnus laborem facit mortale, si iuuat non mortale: ac rursus vbi somnus delirium sedat, bonum. Ergo per insinuationem dicitur si somnus delirium facit mortale. In his verò constabat ex somno esse delirium, cum enim expergiscerentur, intelligebant omnia, id est, cum aliquantulum experrecti sine somno continerentur. Non enim delirarent dormientes sed recens excitati, redirent verò ad mētem paulo post. Erat etiam his spiritus sublimis, id est, qui superno thorace trahebatur, quia ardente febre tenebantur, non tamen admodum, neque sane immerito: nam admodum sublimis spiritus valde lethale est: ex his verò febribus nulli narratur mortui. Urinæ his erant tenues & non decolores, sed ruffæ fortasse, quod in prognostico dicitur crudam affectionem significat, minus

verò quam si etiam essent albæ & tenues, ut hoc exemplo constat posse esse urinam boni coloris sine bona substantia. Modicæ etiam fuerunt his urinæ, quia erant alui turbatæ tenuibus & aquosis. Ut ergo copiosa mictio exiguam deiectionem facit, ita copiosa deiectio, maximè aquosa, facit exiguam mictionem.

Sanguinis fluxiones è naribus non fiebant nisi paucis, neq; parotides erumpent, de quibus postea scribam: neq; splenes attollebantur, neq; dextrum hypochondrium neq; dolorosum valde, neq; intentum fortiter. Significabat autem aliquid & maxime. Iudicabantur omnia frequenter circa decimam quartam, pauca cum rigore: & admodum paucis recidivæ fiebant. Sub roribus autem æstate sientibus, apparuit sudor in febricitantibus, & quidam sudores statim à principio fiebant, non tamen maligno modo: et quibusdam sub hoc tempus iudicationes cum sudore fiebant. Superueniebant autem in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates in cute miliaceæ, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ, hæc persistebant vsq; ad iudicationem. Nulli autem viro noui hæc floruisse. Mulier autem nulla mortua est, cui hæc accidissent. Auditu erant graui, & comatosæ. Prius autem non valde erant comatosæ quibus futura erant.

¶ Narrat Hippoc. iudicationes quæ non accidebant & quæ accidebant ægrotis illa tempestate, iudicationes verò quæ cum excretionem, & quæ sine excretionem per solos abscessus, & quæ tempestiuè & quæ intempestiuè. Sed quorsum quæ non accidebant, aut cur non persequitur omnia quæ non acciderunt? Non enim dicit, non fuisse copiosam excretionem, neq; fluxisse pus ex aure. Certè vanum esset narrare, quæ non acciderunt nisi quod accidere soleant talibus morbis aut verisimile esset, tunc temporis affutura, atq; ipsum non superuenire, significationem aliquam præstaret notatu dignam. Sanguinis fluxiones ex naribus in ardentibus febribus frequentes sunt, elatis sursum succis præ feruore: atq; in quibus ob aliquam causam non potest satis erumpere, fieri solent parotides. In his verò neutrum horum fiebat, fortasse quia succi pituitosi cum essent non efferebantur sed deorsum reuebant. Sed cur narrat splenes non attolli neq; dextrum hypochondrium fuisse dolorosum admodum, neq; intentum fortiter? An quia ut dictum Hippoc. est in prognostico debent in febribus acutis considerari semper hypochondria, vt quæ magnam significationem præstare possunt boni aut mali. Quadoquidem ergo Hipp. narrat modum quo hypochondria habuerunt, constat illum id perquirendi habuisse curam, habendamq; proinde nobis in omnibus acutis morbis. Nam ut dicitur in prognostico: Hypochondriorum optimum, quod sine dolore est, & molle & æquale dextris & sinistris partibus: inflammatum autem & dolens, vel intentum, vel inæqualiter affectum dextris partibus

ad

ad sinistras, hæc omnia obseruare oportet. Nam tumor in hypochondriis durus & dolens pessimus quidem si in toto est hypochondrio: si verò sit in altera parte, minus periculosus est in sinistra. Hoc ergo bonum erat in his ægrotis non attolli, neque intenta fuisse hypochondria multum, significationem tamen (inquit) quandam præstabant. Id est, non nihil nihilominus erant affecta. Et pleraq; iudicabantur circa decimam quartam, quia erat acuti morbi. Tales verò, ut in aphorismo dicitur, quatuordecim diebus iudicantur, pauca etiam cum rigore, quanquam hæc duæ iudicationum species familiares sunt febribus ardentibus. Nam ita dicitur in aphorismo, In febre ardente rigore superueniente, solutio, & in prognostico, Sudores optimi sunt in omnibus acutis morbis, qui in diebus decretoriis fiunt & febrem perfectè submouent. His verò ægrotis non contigerunt hæc iudicationes, nisi paucis, nimirum rigores affuerunt, quia morbi pituitosi, magis quàm biliiosi erant, sudores verò, quia tempestat sicca. Nam sub roribus æstate sientibus apparuit sudor in febricitantibus, ut etiam in initio sectionis primæ huius libri, narrans tempestatem, quæ in Cranone dixit, in his si minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Ita hic quoq; dicit apparuisse sudorem in febricitantibus sub roribus sientibus, id est, cum pluebat velut narrauerat, & quidam sudores statim ab initio fiebant ante tempus iudicationis, quia non fiebant ob internam causam, natura iam tentante materię expulsionem, sed ob externam quæ corpora humectabat: tamen & si ab initio illi sudores fierent, non maligno modo fiebant, id est, non inanebant difficiliora iudicatu quàm aliter, ut in historia Cranonis dicebat, sed fiebant non maligno modo, quia et si essent signa mala, ut certè omnes symptomatiæ euacuationes, non tamen lædebant, sed iuuabant fortasse partem aliquam materiæ facientes euacuari. Neque quidem omnes sudores erant ab initio, sed quibusdam sub hoc tempus iudicationes cum sudore fiebant, quibus scilicet accidebat concoctos iam esse succos cum incipiebat pluere. Vna quædam insignis abscessus species superuenit horum plurimis in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates scilicet in cute milij granis similes, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ. Hæc, ut ex hac descriptione & accidentibus, quæ mox dicit, constat, erant illæ maculæ quæ Hispanis nouato nomine vocatur tabardillo. Sunt enim maculæ quædam per cutem erumpentes in febribus ardentibus symptomaticæ, ob feruorem & malignam corruptionem succorum. Superioribus annis fuit malum hoc in Hispania frequens. Malum alioqui rarissimum, vsq; adeo ut tunc temporis primum videretur morbus cum nomine natus. Tunc obseruauimus illis qui eo malo affliguntur fieri hæc quæ narrat Hippocrates symptomata. Nimirum antequam erumpant maculæ, anguntur plurimum & vigilant, ægroti, succo qui interius feceruntur, & cuius natura parat expulsionem, lædente viscera: postquam eruperunt & dum erumpunt delirant & comatosi fiunt. Nimirum hoc malum non fit ex sanguine tenui admodum, ille enim non cohibetur cute, quia dissipatur, sed ex crassiusculo malignè putrescente, aut tenui cum crasso admixto,

quod etiam non esse admodum pruriginosæ eas facit. Cum tenui ergo effertur crassior sanguis in caput, faciuntque vapores putredine mala affecti delirium, crassi coma. Hæc maculæ colore plurimum differunt, indicatque colorum differentia tantam malignitatis morbi differentiam, ut ex nigris aut liuidis, vix vllus euadat, ex rubris pauci admodum intereant. Tales fuerunt in ægrotis huius tempestat, quadoquidem tam pauci ex his mortui sunt, ut nullum Hippocrates viderit. Atqui profecto merito illius anni morbi, et si magni ac vehementes, fuerunt tamen tam boni iudicii, ut omnes ferè liberarentur, & per paucis acciderent recidivæ. Quia et si fuit annus male temperatus, quod quidem morbos multos & magnos, inclinavit tamen ad siccus, quod securiores & melioris iudicii face te poterat. Quia ut dicitur in aphorismo: Ex anni constitutionibus, in summa siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Quod mulieribus solis dicta exanthemata per febres ardentis hac tempestate eruperint, duplicem causam esse puto, & quod ob deterioretem temperiem malignius eis succi putrescerent, & quod ob densiorem cutem, & debiliorem calorem, minus exhalatione infensili discuterentur.

Non tamen in totum perseverabant, sed comatosæ & somnolentæ æstate & vsq; ad pleiadum occasum. Deinde autem vigilia magis, sed neq; omnino sub hac constitutione moriebantur. Ventrem igitur non dabatur, neq; eis quæ gustantur sistere, sed præter rationem putaret aliquis medicationem conferre. Atqui per multa erant quæ quibusdam ibant, quod quis in frigore iaceret prostratus ut exulceret quidem frigus. Calefaceret autem hanc speciem ex appositione est potius, & nullam naturæ passionem fieri. In quibus etiam, & qualia signa, & plura aut pauciora sientia, oscitatio, rufis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus, omnia huiusmodi corrumpunt.

¶ Hoc loco & in Græcis codicibus occurrit tanta lectionum varietas, & in Latinis versionibus, ut difficillimum proinde fuerit intelligere quid Hippocrates velit, & quod ego sciam, intellegit nullus. Tamen labor hic susceptus mihi est, & collatis codicibus, inuenta lectio hæc, emendatissima, & apertissima. Febres illæ ardentis & comatosæ, de quibus hucusq; locutus est, non durarunt nisi vsq; ad occasum pleiadum, qui principio hyemis fit. Ab eo tempore laborauerunt dysenteria curatu difficili, facta ex refrigeratione. Cuius accidentia & causam & curationem hac breui oratione complectitur, simulq; communem omnis refrigerationis curationem, & notas insinuat. Non (inquit) in totum, id est, per totum annum perseverabant dictæ febres, sed comatosæ & somnolentæ erant æstate & vsq; ad pleiadum occasum, deinde autē, id est, hyeme, vigilia magis, quia dysenteria non permittebant satis dormire. Sed neque omnino, id est, sed neque per totum hunc annum moriebantur.

Quare neq; sub hac constitutione moriebantur vt neq; sub superiori: etiam si erant dysenteriae magna, vsque adeo vt non posset venter sisti, neque iis quae gustabantur, sed praeter rationem putaret aliquis curationem conferre, id est, sed omnis curatio quae conferre solet, praeter rationem agi videretur. Hic aperte insinuat Hippocrates sitendi aluum maximam spem collocandam esse in cibis & potibus idoneis & medicamentis ore acceptis. Atqui profecto ego ita puto, siue ad sublimia siue ad humilia intestina malum pertineat. Quamquam detergentium etiam clysterium vsus in hac passione est vtilissimus, astrigentium vero esus aut potus. Itaque difficile his sistebatur. Atqui per multa erant quae quibusdam ibant. Occasio autem aegrotandi erat, quod quis in frigore iaceret proflatus. Itaque maxima ex parte laborabant pauperes, ita vt sit, & qui carentes lectulis decumbant in frigida humo. Id vero fiebat, vt exulceret quidem frigus, id est, vt pote quod frigus exulceret. In talibus vero oportet calfacere non repente & multum sed ex appositione potius, id est, paulatim, vt nulla naturae passio fiat. Quia si dysentericos etsi praefrigore laborare coeperint, plurimum calfacias, auxeris exulcerationes & fluxiones. Oportet ergo id facere modice & paulatim, vt refrigeratio solvatur tuto, & in omnibus refrigeratis etiam si dysenteria non tentetur, eadem ratio curationis tenenda est, quia refrigerati ob cohibitionem calidi effluuij facile incidunt in febres magnas, & internas inflammationes. Ergo in omnibus frigidis passionibus calfaciendum est modice. His & talibus signis cognosci possunt, qualia in illis esse solent, aut omnia aut quaedam plura aut pauciora, vt plus aut minus secundum plures aut pauciores partes. Refrigerati sunt, haec sunt oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, status. Omnia enim huiusmodi corrumpunt, id est, significant refrigerationem. Nam etsi omnis immodica intemperies corruptio est, refrigeratio vero potius, quia vita calore seruetur praecipue.

Quibus in febribus anxiosis, horridis, rubescunt facies, laboriose degunt. Dolores oculorum, capitis grauitates, paraplexia, & muliebria si apparuerint: maximè autem quibus primum, sed & virginibus, & mulieribus, quibus ex multo tempore, sed & quibus non quo consuetum est tempore, aut vt oportet, apparent, & deinde pallida fiunt.

Hic narrat Hipp. quae mulieribus accidere solent quod menstrua non fluant, aut quod ex multo tempore, id est, rarius quam oporteat, aut quod non quo consuetum est tempore, sed nunc crebrius nunc rarius, aut non vt oportet, sed difficile & parum. Quibusdam enim consueto tempore semper fluit, sed semper minus quam pro corporis indigentia. Ob haec omnia merito accidunt multa & grauissima mala, quia ea expurgatio menstrua maximè necessaria est corporibus muliebribus, vt pote quae excrementosa admodum sunt. Ergo ea priuata redundant multis & malignis excrementis, qualia sunt quae illa euacuatione expelluntur, inciduntque

A in morbos quibus ob grauitatem & symptomatum horribilium multitudinem Hippocr. librum proprium dicauit, qui est de morbis muliebribus. Atqui, quia haec eadem grauiora multo accidunt virginibus, quippe quibus, quia venere non vtuntur, sanguis minus fluit, & semen etiam (quod est multo grauius) detentum putrescit, seorsum scripsit de morbis virginum. Hicque eadem ob causam dicit, maximè autem quibus primum, id est, iis quae adulescentiam ingrediuntur. Sed & virginibus, id est, omnibus venerem non expertis, etsi saepe iam menses fluxerint. Et mulieribus inquit, id est, sed & iis quae venere vsae sunt, si non frequenter, & consueto tempore, & vt oportet, apparent. Hic quidem non narrat omnia quae dicta occasione mulieribus fieri solent (neque enim tam breui possent) sed praecipua quaedam. Verum & quae dicit & quae omittit facile intelliget qui legerit dictos libellos. Nam libello de morbis mulierum docet Hippoc. non tantum quas noxas afferre soleat menstruorum difficilis fluxio, sed & quo ordine, & quas primo mense quo defecerunt, & secundo, tertio, ac deinceps, vsquedum sit malum incurabile. Inter caetera dicit corripit saepe mulieres febribus cum anxietate, simulque explicat quid vocet anxietate. Nam, inquit, anxia erit & alias atque alias se ipsam iactabit. Horridas etiam esse, ac labore plenas his febres dicit. Nam haec sunt illius verba suffocatio alias atque alias in ipsam irruet, & febris alias atque alias corripiet, & horror, & lumborum dolor. Sed haec etiam omnia grauiora fieri in virginibus: simulque resolutiones quarundam partium: quae cum alterius corporis partis sunt, paraplexiae dicuntur, libello alio dicit. Iam vero dolores oculorum ad radices, & capitis grauitates fieri vterino morbo detentis, Hipp. dicit, sed & mulieribus omnibus est notissimum. Omnia autem haec fiunt, non tam cum mulier priuata est fluxione consueti, quam eo tempore quo fluunt male, aut quo tentatur ea expulsio, sed non perficitur: cum scilicet, vt dicit Hippoc. libello de morbis virginum, sanguis in vteros confluit velut effluxurus, proinde hic dicit & muliebria si apparuerint, id est, accident haec cum muliebria apparuerint male, aut cum instant. Nam quod haec euacuatio cesset tantum colligitur in corpore cacochymia, tamen cum sint quietia excrementa melius transigunt mulieres, dum autem fit, aut instat, agitur vitiosus sanguis missus in vterum vndique, cumque non inueniat exitum recurrit ad superiora, & male afficit cor, caput, & instrumenta omnia respirationis, atque ante etiam quam recurrat effumit agitated, vnde capitis grauitates, oculorum dolores, rubores faciei, anxietates, suffocationes, nonnunquam etiam insanias facit. Cum igitur (inquit Hipp.) osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius inflexerit, tunc sanguis non habens effluxum praemultitudine resiliit ad cor, & ad septum transversum. Sed paraplexias quo pacto facit: quaedam admodum (inquit Hippoc.) cum aliquo longo tempore deficiente sanguis ex coxis ac femoribus depressus in tibiae ac pedes torporem inducit, a torpore aut pedes ad iter faciendum impotentes fiunt, donec sanguis ad seipsum reuertatur. Itaque resolutiones in his fiunt, confertim replente partem sanguine, atque ita, repente, eunte sanguine, solvuntur, vt, genus causae ignorantibus, videantur multa

talia miraculosa. Sed quae dicta sunt, fluente, aut dum tentat natura fluxionem, maximè fiunt, postea vero suppressa fluxione cacochymiae fiunt mulieres, debilitanturque earum facultates naturales, & multas obstructions contrahunt, deinde pallida fiunt.

Magnum autem in omnibus quod deinceps, & in quo tempore, & in quibus, praecipue in febribus valde biliosis, vniuersim quibus in crura purgatio. Medicamentorum etiam modos scimus, ex quibus sunt qualia, & quae. Non enim omnes, sed alij aliter bene disponuntur: & alibi citius aut tardius accipienda manuum tractationibus, velut siccare, aut tundere, aut coquere & alia huiusmodi. Mitto plurima quaecumque, vnicuique, coeducunt, & in quibus morbus & quo morbi tempore, etatem, speciem, victum, quale tempus anni, & quod, & qualiter procedat & huiusmodi.

Breuis simè, vt solet, hac oratione complexus est multa ad curandi rationem spectantia, quae medicus scire & facere debet, & quae considerare vt praestantia indicationem faciendorum. Sunt vero haec omnia quae hoc loco simul collegit, sparsim scripta ab Hippocrate in multis aliis. Pars prima orationis aequè videtur posse duo significare: alterum, magnum esse, id est, magni momenti, in omni bus morbis scire quod deinceps aegroti superuenturum est: & quo tempore, hoc est, an mox an aliquanto in multo post: & in quibus morbis quidque superuenturum sit: quia non sunt eadem omnibus morbis superuenientia aequè bona aut mala, sed quibusdam meliora aut deteriora. Atqui praescire quod deinceps futurum sit, differentiam habet ex iis quae possunt superuenire. Aut enim superuenturum morbum morbo praesentimus, aut accidens aliquod morbo, idque bonam aut malam significationem praestitutum consistens in genere signorum salutis aut mortis, vel concoctionis & contrarij: aut constitutionem aut iudicationem & iudicationis speciem (cum quibus intelligo signa omnia decretoria) aut salutem aut mortem. Morbus morbo superuenire potest, aut citra necessitatem aut necessario. Atqui quod citra necessitatem, aut quod ita solet, aut casu quodam. Casu quodam superuenire potest, quodcumque cuiusque cum quo potest complicari, & huius agnoscendi non est ratio aliqua ex specie morbi prioris, sed ex signis quae solent praecedere posteriorem. Quod solet, vt primo de morbis Hippoc. dicit, ex pleuritide febris ardens (febris scilicet morbus, nam febris accidens necessario coniuncta est) ex phrenitide peripneumonia, dysenteria ex tefesino, ex dysenteria henteria, ex henteria hydrops, ex pituita etiam alba hydrops (nam leucophlegmatiam non vocat hydropem Hippoc.) ex peripneumonia & pleuritide, pectoris suppuratio: Necessario, vt (inquit) si vigor corripuerit necesse est superuenire febrem: si nervus dissectus fuerit conuulsionem facit: ex cerebri vulnere necesse est febre superuenire, & alicuius partis corporis conuulsionem: factio fluxu sanguinis in vterum aliquem necesse est grumos putrescere.

Accidentia mala sentimus, vt si vulnus cerebrum attingit, superuenturum vomitum biliosum, si inflammatio irrepit in septum transversum, futurum delirium: si dentes strident, futurum furorem: bona, vt si quis purgationem copiose fluere considerans, praedicat sitim, futuram perfecte purgationis notam. Signa concoctionis, vt si quis videns turbam vrinam iam clarescere, praedicat futurum vt cito aliquid contineat, & videns semirubrum semialbum sputum, futurum purulentum: Constitutionem, hoc est, futurum morbum breuem aut longum, agnoscimus maximè ex signis concoctionis, quia si mox apparent, morbum contrahunt, sin autem tardius, producunt. Iudicationem futuram esse ex magnitudine & acutè morbi coniectamus, quia magna iudicatur, parua soluuntur, vt Gal. dicit. Ad praesensionem speciei iudicationis multae Hippocratis sententiae spectant. Velut illa in prognostico: inquirendum num doleant caput, an hebentudines subeant oculorum, fluxus sanguinis de naribus instat. Huc etiam spectat quod mox in hac ipsa sectione dicit è directo etiam laterum intentione dolorosa, & hypochondriorum intentiones, & splenis eleuationes è naribus eruptiones. Saltem futuram significat omnia signa quae ab Hippocrate siue in aphorismis, siue in prognostico siue prorrhiscis, siue hoc ipso opere, siue alibi, bona dicuntur, praecipue vero quae admodum salutaria: mortem, omnia quae mala, praecipue vero quae lethalia, ac multo magis quae valde lethalia. Talia sunt quae possunt deinceps fieri quaeque magni momenti est praesentire. Magni quidem momenti, & ad honorem medici, & ad curationem suscipiendam vt in proemio prognostici indicatum est. Haec vero datur praesentire non tantum futura esse: sed quo tempore, velut si nubecula quarta die rubea apparet, iudicatio erit septima: & quibus septima die excerni incipit excretio partim biliosa partim purulenta, eos morituros quatuordecima spectare oportet. Porro à die qua inuadunt rigor & febris & pro dolore pondus ruptionem suppurationis expectare oportet vigesima trigesima quadragesima, aut etiam sexagesima die. Porro considerare expedit non solum quid superuenturum sit, sed etiam in quibus morbis: quia id quoque magnum momentum habet. Nam fluxus alui superueniens surditati, hydropi, aut splenitici est bonus: pleuritidi aut peripneumoniae, malus. Conuulsioni ex partu, febris superueniens, mala, conuulsioni ex partu, bona. Omnium ergo horum praesensio magni momenti est, praecipue vero in febribus valde biliosis, id est, in morbis acutis qui cum putridis febribus continuis affligunt (nam in his est maior vsus artis prognosticae) & haec sunt quae iudicationes habent: sed & in iis quae pro iudicationibus habent abscessus (velut multae ad crura, vt pote partem externam humile & ignobilem) id est in longis. Itaque haec periphraasis praecipue in febribus valde biliosis, vniuersim quibus ad crura purgatio significat idem, ac si diceretur, praecipue in acutis sed omnino etiam in longis. Hoc ergo est quod prima totius huius orationis pars significare potest, pertinetque iuxta hanc enarrationem ad partem prognosticam per se, ex accidenti etiam ad curatoriam, vt curationi morborum praenotio subseruit. Alterum est magni momenti, scire quid post, quid circa aegrotatem agi oporteat.

Ad quem locum spectat illa consideratio, vtrum sit potius post expurgationem mittere sanguinem, an expurgare post sanguinis missionem, & illa, an ab epoto pharmaco dormiendum an mouendum, & an à clystere mittendus sanguis an contra, atque alia innumera: latissim⁹ enim hic locus est, & multas considerationes continens, quia non satis est scire, quæ agenda, sed etiam quo ordine. Atqui iuxta hanc enarrationem proprius vsurpatur illud deinceps, quàm iuxta priorem. Nam Aristotele enarratore, deinceps succedere aut esse dicuntur, nō quæcunq; postea vtcunq; sunt, sed quæ proxima, ita vt nihil eiusdem generis intercedat. Itaq; sit hæc consideratio, à quocunq; auxilio medico quod aliud mox succedere debeat, vt rectè procedat, quæcunq; curatio suscepta sit. Non est autem satis nosse quæ agenda (nam hanc considerationem priorem intelligi volumus) & quo ordine, sed & quo tempore morbi, anni, aut diei. Morbi, vt an expurgandum ante diem quintum, an non ante concoctionem, an vtendum solis resoluentibus in summo vi gore, an nō ante inclinationem: Anni, quia quibus venæ sectione aut expurgatione est opus, vere facere expedit, vt in Aphor. dicitur: Diei, quia vt i. de morbis dicitur, quidam morbi sunt quibus occasio est vt curentur matutina diei hora, alij quibus occasio est vt curentur semel in die, nec refert quo tempore id fiat. Sed & in quibus morbis, vt an in pleuriticis sit expurgandum, an solum mittendus sanguis, an in angina sit vtendum repercutientib⁹, an non. An in affectione ventriculi liceat vt solis laxantibus aliquando. Sed cum hæc omnia nosse in morbis omnibus magnum momentum habeat, præcipuè verò in acutis, quippe in quibus si quid ob imperitiam erratum sit, minus ob breuitatem emendari poterit. Prima ergo pars hæc continet. Secunda pars continet, quæ spectat ad materiam. Pertinet verò ad medicum, quia vt Arist. dicit ad eundem artificem pertinet nauem facere, & nosse ex quibus lignis facienda sit. Medicamentorum (inquit) modos scimus, id est, scire debemus, vocat verò modos differentias seu species. Atqui medicamentorum nomine licet hic intelligere, aut quæ proprius medicamenta vocamus, aut generatim omnia auxilia medica. Atqui vtroq; modo verum est quod dicitur, & multi modi intelligi possunt. Nam scire debet medicus omnes modos auxiliorū secundum primas differentias & posteriores vsq; ad vltimas. Secundum primas dico, velut quæ vltu aguntur, quæ pharmacis, quæ chirurgiæ: aut vt aliis placet diuidere, quæ assumenda, quæ admo- uenda, quæ agenda. Secundum posteriores, vt rationem mittendi sanguinē, expurgandi, instituen- di vltum, medicamentis alterandi, & aliud quiduis faciendi. Medicamentorum quoq; modos nosse oportet & eos qui sunt secundum differentiam facultatum, & secundum modos præparationum ad vsum. Primo modo, vt quæ calida, quæ frigida, quæ humida, quæ sicca, quæ duo horum habent: sed & secundum facultates secundas vt quæ adstringentia, quæ laxantia, quæ resoluentia, quæ mouentia, quæ diuretica, quæ expurgantia. Sed & secundum tertias, quæ velut proprietates quædam sunt, vt quæ capitalia, quæ hepatica, quæ lien vtilia. Secundo modo vt quæ ore accipiuntur forma liquida, potu: aut forma boli, aut trochiscorum: aut

tabellarum, esu accipi posse: aut catapotiorum aut puluerum, deglutione. Quæ admouentur, infundi, vt embrochas, aut inungi vt olea, linimenta: aut admoueri, vt cataplasmata: aut affigi vt emplastra, aut ceratos linteolos. Modos hos omnes medicaminum & medicationum nosse oportet, non enim omnes eodem modo, sed alij aliter benè disponuntur, & curantur. Et alibi citius aut tardius, id est, & alij indigent curatione celeriori, alij tardiori. Vt scilicet morbus ipse acutior est, aut tardior. Nimirū, vt dicitur i. de morbis, repentinæ auxiliorum occasiones sunt in acutissimis morbis, in aliis minus repentinæ. Sed hoc quod de celeriori aut tardiori curatione dicimus, ad considerationes curatorias spectare videtur, quod mox addit pertinet ad materiam. Assumenda (inquit) manuum tractationibus velut ficcare, aut tundere, aut coquere, & alia huiusmodi. His verbis insinuat artem seplasiariorum etiam esse ad curationes obeundas necessariā, ac proinde medicinæ partem. Quia medicamenta omnia indigent præparatione aliqua manu facta, aut mistorum aut simplicium. Mistorum quidem præparatio est artificiosa & quæ vnicuiq; cõgruat, mistio: simplicium, vt quæ dā ficcare oportet, & in pulueres redigere in solata aut ad ignem: quædam tundere, idq; tenuiter aut crassiusculè: quædam elixare in aqua, quædam aliter parare. Sed cum omnia medicamenta præparationem quandam desiderant, ea maximè quæ intra corpus assumenda sunt, quia plæruncq; qualitates aliquas noxias præparatione deponunt, & in assumendis maius periculum ab inemendatis impendit, quàm in iis quæ admouentur. In fine orationis per præoccupationem dicit omnia à quibus curatoriæ indicationes accipi possunt. Ea verò sunt omnia quæ naturalia, & præter naturam & non naturalia sunt. Naturalia quidem, vt temperies naturalis, & ætas, & peculiaris cuiusq; natura, seu proprietas & consuetudo. Peculiarem naturam intelligit dicens, quæ vnicuique conducunt, secundum conditionem, scilicet singularem: temperiem quæ secundum appellationem communem dicitur, intelligit, dicens speciem. Consuetudinē intelligit dicens, vltum. Considerare scilicet oportet vltum qui antecessit. Præter naturā sunt morbus, & quæcunq; morbi pars, causæ & symptomata. Non naturalia sunt, tempus anni, & quæ huiusmodi, vt regio. In anni tempore considerandum, quod sit, vt an ver, æstas, autumnus, an hyems, magis autem quale. Non enim semper ver est sui simile, neq; omnibus annis fiūt tempestiua tempestiue. Magis autem refert ad curationes morborum considerare quo pacto affectus sit aer, quàm qui mensis, aut quotus illius dies sit. Sed & quo pacto pcedat. Nam mutationes aeris quæ dum morbus durat succedunt, magnas etiam mutationes morbi constitutioni afferunt. Quare non solum quale tempus sit semel considerandum, sed quotidie etiam qualis sit ille dies. Nimirū ex his omnibus nascitur ratio curationis, quæ tenenda est, rebus naturalibus petētib⁹ similia, rebus præter naturam petentibus contraria non naturalib⁹, nunc similia, nunc contraria, vt euēnit iuuare naturam aut morbum.

Zoilo iuxta murum ex tussi concocta, febris acuta, & faciei rubor, & alius intercepta nisi ad ne-

ad necessitatem. Lateris sinistri dolor, & auris è regione dolens valde, & caput nō adeo. Spuens semper suppurulentum ægrotabat. Sed alia iudicata sunt. Et secundum aurem pus multum effluxit, circa octauam aut nonam diem. Principia autem nonæ diei doloris auris finis. Nescio quomodo sine rigore iudicium. Sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Sursum simul cum aure secundum scapulam præcipuè leuatus est dolor. Sed & prius sputa multa quæ secundum principia spuebantur florida, & circa septimam aut octauam. Deinde concocta. Venier restitit vsq; ad nonam & decimam. Dolor euaniuit. Tumor remittebat, & sudores exigui fiebant, non tamen iudicabant. Manifesta autem erant & alia, & secessu. Cum enim inciperet dolor auris, etiam venier turbatus est. Effluxit autem ex aure nona die, & iudicatus est quatuordecima sine rigore morbus eadē die. Ceterum sputum largius ibat, & magis concoctum, postquam ex aure effluxit. Sudores verò & herpes in capite in multum tempus fiebat. Arescentes tertio quoq; die.

Difficilem faciunt hanc narrationem repetitiones quibus vtitur. Videtur enim nunc ad eadem deuolui, nunc credere ad priora, nunc dicere contraria. Causa verò est, quia in principio narrat breui totam historiam, summam attingens prima & vltima, mox redit rursus ad eandem narrationem à principio, narrans sigillatim singula. Intelligentur verò facile verba re ipsa prius explicata vt acta est tota. Zoilus proculdubio laborauit catarrho ob redundantiam excrementorum in capite (nam id totus processus & exitus morbi indicauit) hic fecit tussim, quæ sicca durauit aliquandiu, ita vt sit, deinde maturecente iam tussi, cum calor in eo vegetior esset factus, roboratum cerebrum tentauit multitudinem expellere, expulitq; simul magnam partem ad porum auditorium sinistram, & ad sinistram partem thoracis, & ad totum id latus secundum alteram capitis & ceruicis & scapularum partem. Itaq; cepit simul laborare auris inflammatione, & pleuritide, & dolore occupante totum id latus. Cum auris dolor cepit, ac cum eo reliqui etiam dolores & febris, fluxit etiam alius copiosè, vnum fortasse diem, aut etiā noctem, deinde restitit vsq; ad decimum diem, vt nihil nisi ad necessitatem, id est, vix siccum & cum clysteri egeret. A principio dolorum & febris, cepit excreare suppurulentum seu floridum, hoc est, semisanguinem semipus. Vtraq; inflammatio, auris, in quâ, & lateris, suppuratio iudicata est. Auris quidem inter octauam & nonam diem, lateris autem quatuordecima, vtraq; sine rigore. Circa iudicationem inflammationis auris, factus est sudor copiosus capitis. Ab eo tempore exigui quidam nihil iuuantes processerunt: à suppuratione pleuritidis processit sputum largius & magis concoctum, id est, bene suppuratum deposito iam rubore, & adhibuit medicus vltionem thoracis, quæ in hoc malo maximo remedio esse solet, & multum tempus post

hæc fiebant in capite sudores, & herpes, qui tertio quoq; die exacerbabantur, & tertio quoq; crescebant: Ita tandem euasit. Zoilo, inquit, iuxta murum habitanti, ex tussi concocta, febris acuta. Tussim illam ex redundantia excrementorum in capite fuisse, euentus declarat. decubitus illi materiæ secundum rectitudinem cum capite, & sudores, herpesq; capitis, quibus tandem solutus morbus est. Cerebri enim excrementa abscesserint primum ad alteram illius partem, inde magna illius pars, in aurem, & latus secundum rectitudinem positum, incubuerit. Quod verò coqui cæpta tussi alia grauiora mala superuenerint, non mirum. Nam cum multitudinem excrementorum magis quam cruditate sequi possint, sæpe vno malo concocto aliud superuenit deterius. Faciei rubor hic, ad suppurationem tendētib⁹ pleuritidibus, aut ad peripneumoniam, solet fieri. Alius intercepta est præ febris magnitudine, & vehementia impetus ad superna concitati: atqui deterius fuit, quod, vt mox dicitur, in principio multum soluta multum siccata alius est, illud enim significauit magnam copiam, hoc magnum recursum, atq; adeo in morbis thoracis & capitis vtrumque malum est, & multum fluere, & multum siccati alium. Lateris sinistri dolor, & auris è regione posita, hoc est sinistra, dolens valde, & caput non adeo. Nimirum auris dolor, quem ego ex catarrho aliquoties in me ipso expertus sum, acutissimus est: Spuens semper, id est, à principio febris acutæ (cum enim hæc exciperet concoctam tussim, fieri ita potuit) subpurulentum, id est, semipus, ægrotabat. Alia iudicata sunt, id est, quæ pertinebant ad aurem, ceruicem, & scapulam soluta. Rationem verò & tempus iudicationis indicat, dicens: Secundum aurem pus multum effluxit circa octauam aut nonam diem. Explicat deinde cur dicat circa octauam aut nonam, dicit: Principia nonæ diei doloris auris finis, id est, finitus est dolor circa principium nonæ diei. Nescio (inquit) modo sine rigore iudicium factum est. Miratur Hippocrates quia suppurations in partibus sentientibus solet rigor comitari. Nam in prognostico dicit initium suppurations esse, ex quo primum eum rigor apprehendit. Fortasse in hoc homine abstulit rigorem copiosus sudor, qui hoc ipso tempore, hoc est circa octauam & nonam diem, contigit. Proinde dicit, sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Id est firma tandem curatio fuit, inustio sinistri lateris. Auxilium sane Hippocrati in his & in omnibus ferè doloribus diurnis familiarissimū, nostro tempore non sine magno ægrotantium discrimine inusitatum iam. Quia si quis medicorum eo vti vult, tempestiue ægroti nō parent, vtpote meliora & minus molesta sperantes: cum iam in extremo vitæ constituti quiduis paterentur, medicus non vult id tentare, vt qui videat iam nullam salutis spem esse. Quod ego iam in aliquibus facere cœpi, cessitque optimè, audi: Nihil præfatus sub emplastro aliquo quo ad dolentes partes vtor, pono medicamentum causticum, qua emplastrum hæret loco, quem vti volo. Ægrotus doloris causam non intelligens, incaute patitur, vsquedum facta sufficiens inustio est. Fieri verò id potest in vna aut pluribus particulis, vt res exiget. His dictis cum extremum narrationis videretur attigisse, redit Hippocrates ad

nuper dicta. Sursum simul cum aure secundum A scapulam præcipue leuatus est dolor. Id est, simul cum dolore auris, sedatus est dolor scapulæ & humeri & ceruicis è regione. Sed & sputa multa quæ prius secundum principia, & circa septimam & octauam spuebantur florida, deinde, hoc est, post septimam & octauam, concocta, id est, suppuratam spuebantur. Venter restitit vsq; ad nonam & decimam diem. Ergo intelligimus circa nonam & decimam fluxisse. Iudicat autem bene morbos aurium, fluxus ventris. Nam in aphorismo dicitur B profluuium ventris surditatem tollere. Itaq; dolor auris euauit circa initium nonæ diei vt dictum est: deinceps tumor, hoc est inflammatio lateris iudicabat, & sudores exigui fiebant. Non tamen iudicabant. Manifesta autem erant, excrementa quæ in corpore abundabât, & aliis & secessu. Nam et si dictum est aluum restitisse, & nihil egerere nisi ad necessitatem, tamen cum inciperet dolor auris, hoc est primo die, aut etiam secundo febris & dolorum, venter turbatus est, vt etiam circa nonam & decimam. Effluxit autem, vt dictum est, pus ex aure nona die, & iudicatus est totus morbus, pleuritidis scilicet, quatuor decima, sine rigore etiam fuit solutio hac eadem die, vt fuerat nona. Cæterum sputum largius ibat & magis concoctum, hoc est suppuratum, ex quo ex aure pus effluxit, atque ita processit, vt intelligamus post quatuordecimam fuisse adhuc copiosiores puris excreationes. Hoc tempore etiam vstio facta fuerit, & si id Hippocrates non repetat. Sudores verò & herpes in capite D in multum tempus fiebant, arescentes tertio quoque die, & tertio quoque die resflorescentes, quod quidem significabat biliosam fuisse capitis cacochymiam.

Quæcumq; sine signo aliquo disparent difficilis sunt iudicationis, vt puella Pollimarci erysipelas.

Erysipelas non potest bene solui nisi paulatim & exulta in parte malè affecta cute, relictoque vestigio: si nullo relicto euanescat repente, non debet probari ea solutio. Significat enim introuerti, quod tantopere in prognostico vituperatur.

In bubonibus febres male sunt exceptis diariis, & qui in febribus bubones nequiores in acutis ab initio decrecentes.

F Dictum mihi est in commentatione aphorismi quinquagesimi sexti quartæ particulæ, siue febris non diaria superueniat buboni, siue bubo febris, siue ingruant ambo simul, malum esse, quia significatur viscerum graue malum. Itaq; bubones malos esse cum febribus putridis. Addit nunc Hippocrates eos esse deteriores qui in acutis febribus sunt, tales enim solent esse periculosissimi, atque adeo pestilentis. Maximè verò eos qui ab initio decrescunt, id est, mox in initio pullulantes, deinde non crescant cum febribus, sed decrescunt febribus crescentibus, illud enim & esse malignam materiam, & recondi in visceribus significat.

Spiritus hypochondriis eleuatio mollis & inuentio neutra, in ipsis sursum rotundum, in dex-

tris velut circumferentia, suppuratoria. Aliud longius magis, aliud diffusum, aliud deorsum repens, & hinc inde contentiu vsq; ad umbilicū. In omni sursum rectitudine, si reuocetur & abeat in rotundum, si quidem spiritus sine iudicatione, extenuatur calor: si autem hoc effugiat, in suppurationem tendit.

¶ Notas causæ & affectus & affectus partis in ventris tumoribus docet, & si non persequitur omnia, sed tangit, vt solet. Docet hæc fusius Gal. lib. 5. de locis patientibus. Dicit Hippocrates eleuationem in hypochondriis mollem, hoc est non admodum renitentem tactui, cum distentione, tamen quæ facit vt fouea quæ compressione facta fuerit, non multum retineatur si intentio neutra est, hoc est ad neutram partem inclinans, sed totum hypochondrium tenens, significare spiritus, hoc est flatus. Tale enim est quod in tympaniticis apparet. Si verò supra hoc est in suprema ventris parte, in dextris, hoc est, in hepatis loco, rotundus tumor velut circumferentia, suppuratorium est. Quia illo loco tumor rotundus cum aliis necessariis notis, inflammatione hepatis significat, & eam quidem magnam, exiguam enim musculi occultant. Ex magnis autem inflammationibus plerunq; suppurationes fiunt, maximè iis quæ in hepate sunt, nam vt in prognostico dicitur, œdema quod in ventre fatigat, minus facit abscessum, quam quod in hypochondriis: minimè verò partes sub umbilico in suppurationem vertuntur. Atqui tumores in ventre non omnes rotundi, sed aliud longius magis, id est, alius tumor est in longum productus, talis est qui tenet musculos rectos, alius deorsum repens, non secundum rectum, talis tumor est qui tenet musculos oblique descendentes aut oblique ascendentes: oblique descendentes musculi est, qui repit à parte posteriori in anteriore deorsum, oblique ascendentes qui à parte anteriori ad posteriorem deorsum, aut (quod idem est) à posteriori ad anteriorem sursum. Et hinc inde contentiu vsq; ad umbilicum. Tales sunt tumores musculorum transversorum. Aliud est diffusum, id est, ad varias partes pertinens & versus varias spectans, vt cum tumores tenent musculos diuersos, aut internarum partium multas variè disitas. Atqui tumor rotundus mox ac producitur ultra constitutionem inflammationis, suppurationis suspicionem præbet, tamen non semper suppuratio est, sed non nunquam collectio flatuosa. Atqui sane vtriusque collectio & puris scilicet & flatus, & tumoribus aut tentationibus diffusis, aut in longum productis, reuocatur aut colligitur in vnam partem materiam, & in rotundum abit. Sed an flatus sit, ita dignoscitur. Si spiritus seu flatus est, sine iudicatione, id est, sine manifesta euacuatione, extenuatur & insensibiliter absorbitur calore, id est, calorificis fermentis: si autem hoc effugiat, id est, huic curationi non obediatur, in suppurationem tendit.

Densi spiritus, parui, magni, rari, parui rari exit extra magnus, intro paruus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro reuocatus velut superinspirantibus, calidus, frigidus.

¶ Hæc

¶ Hæc eadem sententia cum multis sequentium A scripta occurrit sexto libro epidem. parte secunda, atq; adeo hic desunt duæ voculæ quæ illinc transferendæ huc sunt. Scilicet magni denii. Nam cum hoc & illo loco velit Hippocrates breuibus amplecti omnes differentias respirationis, & tres differentias coniugationum magni & parui cum raro & denso scribat, denso scilicet & parui, magni & rari: parui & rari, quarta haud dubiè deest, magni & denso. Sed vt Hippocrates tam breui oratione ferè nullam respirationis differentiam non atigerit, B considerare oportet, et si quam omisit, addere. Differentiæ plurimæ communes sunt respirationi & pulsui, non tamen omnes. Nam quædam huic quædam illi sunt propriæ. Communes quidem sunt, magnitudo, celeritas, & crebritas, rhythmus, æqualitas, aut inæqualitas, ordo aut contrarium. Debilitas & vehementia. Hæc quidem eodem modo in vtriusque definiuntur, & dicuntur vniuocè. Propria differentia pulsus est durities, & mollities. Quia in respiratione, cum non sit eius iudex tactus, considerari haud quaquam potest. Velut respirationis est differentia propria sublimem aut non sublimem esse, quia hæc differentia capitur, ex numero instrumentorum quæ in actionem adhibentur, quæ quidem quia multiplicia, & liberè mouentia, non adhibentur semper eadem. At verò pulsui nō potest esse differentia aliqua quæ huic respondeat, quia semper agitur instrumentis eisdem, corde inquam & arteriis leuibus. Velut etiam accidit soli respirationi vt quodam positu facilius aut difficilius agatur, vnde ea differentia prodit quæ orthopnoea nuncupatur. Est etiam propria respirationi differentia quæ capitur ex qualitate materiæ, quæ expiratur. Vnde spiritus calidus & frigidus dicitur: in pulsu verò nullus sensus esse potest materiæ, quæ trahitur aut pellitur. Hic igitur Hippocrates omnium differentiarum communium respirationi & pulsui meminit, præter vnam debilitatē aut vehementiam: & vnius propriæ, calidi inquam & frigidi. Duas ergo solùm proprias omisit, sublimis & non sublimis, & quæ ex positu capitur orthopnoeam. Quam si addas, nulla amplius deesse videbitur. Dicit verò Hippocrates non tantum simplices, sed & compositas. Simples enim sunt magna & rara, velox & tarda, seu tardans & festinans: densa & rara. Fiunt hinc compositæ quatuor differentie: magna & rara, magna & crebra, parua & rara, parua & crebra. Et sunt hæc differentie significatione insignes. Nam vt in prognostico dicitur, spiritus creber & magnus significat ardorem: creber & paruus, dolorem: rarus & magnus, delirium: rarus & paruus, extinctionem caloris. Atqui celeritas & tarditas cum dictis differentiis componitur. Nam qui magnus & creber est spiritus, celer etiam necessario erit: qui paruus & rarus, tardus etiam statim: qui magnus & rarus, etiam celer, quia cum non cogit summa necessitas cessant à respiratione qui delirant, cum verò cogit, respirabunt etiam celeriter. Paruus & creber, vt vrgebit magis calor aut dolor, ita erit tardus aut celer. Si enim calor etiam cum dolore viget vt per inflammationes, erit celer & creber: si verò dolor multum & calor nihil aut exiguum, vt per conclusos flatus, erit paruus & tardus. Rhythmus est, cum secundum naturalem proportionem respondet magnitudo expirationis &

inspirationis: sunt mali rythmi cum ab hac proportionem deficient: aut quod dilatatio sit maior constrictione, quod fit cum maior est necessitas attemperandi cordis calorem aut reficiendi spiritus cerebri, quam expellendi fuliginis, aut quod constructio sit maior dilatatione, quod ob contrarias causas euenit. Aequalis & inæqualis multæ differentie esse possunt: & inæquali sunt ordo aut deordinatio. Tamen Hippocr. vno exemplo inæqualitatis maximè insignis, attingit totum hoc genus. Duplex, inquit intro reuocatus velut superinspirantibus. Hic est qui in aphorismo vocatur offensus, diciturq; conuulsionem significare: Calidus præterea aut frigidus. Calidus spiritus medicriter, naturalis est: vrens, est febrilis: frigidus est pessimus, quia extinctionis caloris soboles: ac proinde dicitur in prognostico admodum exitialis. Superest addamus differentias quas hic deesse diximus, vt euadat perfecta hæc lucubratiūcula. Hæc diximus esse tres, vnam communem cum pulsui, & si habeat non eandem rationem dignotionis. Hæc est spiratio fortis aut debilis. Hæc est in vehementia illius motus, vt quibus alius vehemens aut debilis esse potest. In iis qui adhuc loqui possunt, ex vocis vehementia, agnoscitur ea quæ est in respiratione, vt pote materiam præstante voci respiratione. Vocis autem vehementia auditu cognoscitur. In iis verò qui loqui non possunt considerandum an super pectore ponderis aliquid ferre possint, quanto enim possunt ferre minus, tanto maior respirationis debilitas significatur. Duas diximus esse proprias, vnam quæ ex positu, quem ægrôtus respirandi gratia requirit, capitur: in hoc genere est orthopnoea: quæ aut ob ardorem summum, aut angustiam viarum respirationis, contingit: alteram quæ ex instrumentis, quæ in respirationem adhibentur, capitur. Instrumentum quod primo adhibetur, idq; solum necessario ac semper, est septum transversum, post illud, secundo loco musculi intercostales: tertio, qui veniunt à lumbis in thoracem: ultimo, qui à clauiculis & collo descendunt. Ea tamen lex mouendi est, vt hoc quo dicta nunc sunt ordine, priora sine posterioribus moueri contingat, posteriora verò sine prioribus, minimè: sunt verò dicta priora quæ humiliora, posteriora quæ superiora. Respiratio igitur sublimis & quæ sublimibus iam instrumentis agitur, extremæ necessitatis & debilitatis est, nulla iam potente facultate mouere satis, ac proinde mouente omnia.

Medicamentaria continuorum oscitationum longa respiratio, non potantibus autem & vix respiratio breuis.

¶ Respiratio longa dicitur quæ ex longis intervallis fit, & multum producitur, magna scilicet & rara: breuis respiratio est, quæ huic contraria, parua scilicet & crebra. Medicamentaria dicitur, non quod vtriusque bonum, sed quod sanat, estq; causa salutaris. Respirationem longam & raram dictum nuper est esse signum phreniticum, nunc dicit curare assiduas oscitationes. Causa autem est, quod crebræ oscitationes tunc fiant cum multus & crassus flatus redundat circa ventriculum, aut per capitis aut thoracis partes, ex quibus in musculos buc-

Carum redundant. Vnde fit, vt oscitentur & qui fame premuntur, quod multum flatum in ventriculo colligant, & qui somnolenti, quod in caput multus vapor ascendat, & qui alioqui redundant multis excrementis flatuosis. Illos quidem cibus aut somnus curat omnium optimè, hos cohibere spiritum & non nisi ex longis interuallis respirare (nō potest autē respirari ex longis interuallis, nisi longa respiratio, in quibus cōsulto detinetur thorax) quia ita dissipatur optimè flatus qui in ventre aut viis instrumentis respiracionis continentur, vt scilicet sanari solet singultus, & tussis arida ex frigida intemperie. In altera parte, in qua Hippocrates dicit non potantibus & vix, respiratio breuis, intelligunt pleriq; vix potantes, esse phreniticos, quia Hippoc. in libro prorrheticorū dicit: *οι οφφισιν οι βραχυνόρας*, id est, phrenitici parum bibetes. Nam reuera phrenitici etsi vrgētur admodum siti, ac proinde saepe accipiunt potum, auideq; si offertur, tamen nunquam nisi exiguum bibent. Non tamen video quo pacto possit dici phreniticorum curatorium respiratio parua & crebra. Dicunt, quia magna & rara in phreniticis mala est, paruam & crebram esse bonam. Tamen non dicimus respiracionem magnam & raram esse malam in phreniticis vt causam noxiam, neque vt signum mortis per se, ita enim contraria esset in eisdem bona vt causa, aut signum, sed vt signum pathognomonicum: significat enim ita respirantes phreniticos esse. Quare phreniticis non possit contingere contraria respiratio. Non ergo potest esse curatoria in phreniticis, si quidem ne esse equidem omnino. Dicunt, non posse breuē respiracionem phreniticis accidere, posse tamen succedere cum phrenitis soluitur, significareq; iam solui. Ceterum hoc, imprimis improprie dicitur curatorium, deinde falso etiam. Nam etsi phrenitis soluitur, non fiet respiratio parua & crebra, nisi solutē phrenitidi succedat inflammatio alicuius instrumenti respiracionis. Quod si dicas breuē spiritum dici eum qui tam longus esse definit, improprietatis multum, vtilitatis exiguum, continebit oratio. Proinde aliter puto: vix potantes dici eos qui strangulantur, vt neq; respirare, neq; deglutire possint præ multitudine humorum, aut fuliginum, irruentium in septū transversum & cor, quæ quidem passio histericis & hypochondriacis solet accidere. In talibus, in ipso paroxismo consilium est, vt quam maximè possint conentur respirare crebro (multum enim nō possunt) ita enim expurgantur fuligines, & passio minus præualeat. Natura quidem ipsa ita affectos docet hoc auxilium. Quum verò respiracionem intermittunt, oportet assilentes acclamare, & hortari vt loquantur, aut comprimentes digitos aut aliter dolorem eiere, cogereq; vt conquerantur & clamant. Loquentes enim, aut saltem edentes vocem, non possunt respiracionem intermittere. In quibusdam codicibus legitur vtrobique respiratio longa, vt tota dictio sit: medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio, non potantibus autem & vix, respiratio longa. Iuxta quam lectionem placet non potantium & vix potantium nomine intelligi phreniticos, esseque perinde ac si diceret, Respiratio longa, quæ necessario magna est & rara, medicatoria est oscitationum continuarum, & phrenitidis indicatoria. Itaque non eodem modo

A dici esse oscitationum & phrenitidis, sed illarum vt salutare causam, huius vt signum pathognomonicum.

Secundum rectum & laterum intentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes, ex naribus fluxiones.

B Hęc oratio pars esse videtur decissa ex alia longiori sexti epidemion sectionis secunda, qua ita habetur. Secundum rectum & laterum dolorem, & intentiones hypochondriorum, splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones. Et aures secundum rectum. Horum plurima eadem etiā in oculis. Nunquid igitur omnia, anque inferne sursum secundū rectum, vtq; iuxta buccas aut iuxta oculum & aures: quæ autem supernè deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa vt in testes, ac varices? Eadem vtrobique sententia est, hæc scilicet, decubitus omnes humorum, qui ex quibusdam partibus in quasdā sunt, & fluxiones spontaneas secundum rectitudinem solere fieri, esse scilicet rectitudinem parti recipienti, aut viq; per quā euacuatio fit, cum parte primario affecta, & quæ mittit. Rectitudo verò est dextrorum cum dextris, sinistrorum cum sinistris, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus. Dextra & sinistra dicuntur secundum hominis latera: superiora & inferiora distinguuntur quæ est hepar. Quod apertè insinuat Hippocrates dicens, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa. Itaq; vtrobique est hæc eadem sententia, sed interest quia quod hic dicitur simpliciter, illic non simpliciter, sed producta quadam dubitatione, an scilicet vt ex infernis sursum secundum rectitudinem lateris fiunt abscessus, vt ex hepate parotis dextra, aut fluxus sanguinis ex dextra nare, ita & qui ex supernis in infernas, id est, infra hepar positas partes. Decissio verò est vltima illa interrogatio, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis, vt in testes ac varices. Quasi diceret, non solum in illis, sed in his etiam atq; adeo omnibus, rectitudinem seruari solere. Quod non dicit simpliciter, sed quibusdā exemplis, partim decubitus (vt cum dicit secundum rectum laterum intentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes) partim euacuacionis, cum dicit, ex naribus fluxiones. Solent quidem abscessus secundum rectitudinem fieri, non tamen omnes necessario fiunt. Euenit enim nonnunquam abcedere in partem contra positam, aut effluere per viam nullam rectitudinem habentem. Neq; mirum. Nam omnia sunt confluxilia. Sed qui secundum rectitudinem fiunt, meliores & vtiliores sunt (cæteris paribus) iis qui sine rectitudine. Atqui hæc est maxima præcipuaq; causa, qua in euacuacionibus, aut reuulsionibus, quas arte paramus, dictam legem rectitudinis seruare debemus: nimirum eorum quæ naturaliter eueniunt imitatione. Tamen si enim ratio hæc argumentandi est Empirica, tamen est optima pro præsentis loco, in quo practicas rationes sectamur, magis quā logicas argutias. Disputata verò est diffusè admodū ea quæstio in cōtrouersis.

Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidivas facere nata sunt. Primum igitur lienum

lienum eleuationes, nisi in articulos finiantur, aut sanguis fluat, hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinae. Hæc enim vtrorumq; interceptio, & recidiva horum merito.

¶ Recidivas fieri cum corpora non sunt in primo morbo perurgata, sed quædam relicta sunt post iudicationem, in aphorismo etiam dictum est. Nunc verò id docet, simulq; quæ soleant relicta recidivas facere. Primum, inquit, fieri solent, ex febribus difficilis iudicationis, eleuationes lienum, nisi in articulos fiant abscessus, aut sanguis fluat: fieri etiam solet hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinae. Hæc enim est vtrorumq; interceptio, id est, interceptio eleuationis lienis est abscessus ad articulos aut fluxus sanguinis: intentionis hepatis interceptio, est profluuium vrinae. Et recidivæ horum merito fiunt, id est, & cum hæc super sunt ex morbis, neque interceptiuntur illis modis, merito ex illis recidivæ morborum fiunt. Hippocrates quidem docet hic quæ plurimū contingunt, constat verò neq; hæc solum solere ex febribus superesse, neq; has solum interceptiones habere hæc mala, neq; a solis illis posse præseruare quamcumq; illarum. Nam multa alia solent superesse ex febribus significantia recidivas, velut ventriculi durities, aut vteri, aut solum oris amaritudo, lingue ariditas, & sitis. Intercipi etiam potest lienis eleuatio vrinae profluuium, nam si interceptitur abscessus ad articulos, multa vrina crassa & alba facta, vt aphorismo 74. particulæ quartæ dicitur, & eleuatio lienis abscessu ad articulos, profecto & eleuatio lienis profluuium crassæ vrinae. Intentio etiam hepatis potest intercepti fluxu sanguinis. Quare & fluxus sanguinis, & vrinae profluuium, possit intercepti vtrumq; malum, non tantum vtrumq; alterum.

Abscessus igitur horum, non fientes facere, fientes autem declinare. Hos autem excipere si eant quales oportet, qui verò non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipue autem hos futuros, sin aliter, cum nuper inceperint.

¶ Breuissimè dicit indicationes omnes, quas ab abscessibus accipere potest medicus. Abscessus enim aut sunt boni aut mali, atq; vtriq; aut fientes aut futuri. Atqui fientes, aut satis magno impetu fiunt, aut lentè. Bonos ergo nondum fientes, id est, qui si fierent essent boni, hos facere. Malos fientes aut futuros declinare, bonos & fientes quales oportet, excipere tantum, id est, nihil facere, sed finire vt fiant, bonos & fientes, nō valde, id est, non satis, sed lentè, cooperari, id est, iuuando naturam conari vt perfectè fiant. Omnino inutiles, ac multo magis noxios, auertere. Optimum autem fuerit eos auertere futuros, id est, antequam fieri cœperint, sin id nō possis, saltem cum nuper cœperint. Nam sero medicina paratur, cum mala per longas conualuere moras.

Quarto die facti sanguinis fluores, difficilis iudicationis.

¶ Nullo alio in morbo posse videtur fluxus sanguinis quarto die facti esse bene indicatorij, quàm in febribus continentibus ex sanguine, quæ ob multitudinem crassi sanguinis cum spontanea lassitudine fiunt, vt aphorismo 74. sectionis quartæ dictum est, tamen in illis etiam, dictum est eodem aphorismo, non esse satis ad perfectam iudicationem, nisi simul multa & crassa vrina fluat, & sanguis ex naribus. Solus ergo sanguinis fluor etiam in illis erit difficilis iudicationis, vtpote non sufficiens euacuatio.

Quæ diem vnum intermittentes altero superuigenti, cum iudicatione in septimum.

¶ Bene intermittere & cum rigore incipere proprium tertianæ exquisitæ est, quæ verò talis est ad septem periodos cum longissimè prorogatur, vt in aphorismo etiam dicitur.

Scopo ex coryza & faucium phlegmone prauo victu uso, aluus intercepta est, & febris continua facta est, & lingua arida, & sine somno infra umbilicum intensio vehemens equalis, paulatim in infernam partem in dextris spiritus subdensus, dolebat hypochondria & cum respiraret & cum conuerteretur, sine tussi excrebat subcrassa. Data peplus ab hypochondrio depulit, prodiit autem nihil. Postridie autem glandes duæ appositæ non apparuerunt. Vrina autem crassa & turbida. Hypostasis leuis & equalis, & stetit aluus in turbulentia, atque venter mollior erat, & lien elatus, & deorsum vergens fiebat. Præ vtebatur oxyglyci. Decima, sanguis aquosus paucus ex sinistra venit. Non valde autem debilis ob hoc ipsum. Et vrina subsidentiam habens, in hypostasi autem subcandidum quiddam adherens vasi tenue, neque quale semen, neq; dissimile. Fluebat hoc breui. Postridie iudicatus febre liber, & descendit subtenax undecima, quod circa fluxum, biliosum. Vrina autem purgatio multa, & multitudine & subsidentia, & priusquam vinum potare cœpisset, parum quiddam emolliitioni simile. Penetrauit undecima die, vt quod essent pauca, lenta autem & stercorosa turbulenta. Hoc indicatorie, quod & quod Antigens in Perintho.

¶ Perrarum est non sisti cito & tuto coryzam nisi quis in principio prauo victu vtatur. Tamen à principio vtentibus copiosiori cibo & puto multa neque leuia mala ex ea procedere, rarum non est. Quod certè & Scopo euenit, qui cum coryza laborans, vt exitus iudicauit, biliosa, sed ex multa materia & phlegmone faucium ob destillationem, & prauo victu vteretur, neq; idonea curatione, febre continua undecim dierum laborauit, cum multis non leuibis symptomatis. Habuit enim à principio febris alui interceptionem, linguæ ariditatem & peruigilium. Infra umbilicum ad inguē dext-

trum fuit intentio vehemens & paulatim in infernam partem inclinans, & æqualis secundum tempus, id est, citra intermissionem affligens. Habuit etiam dolorem hypochondriorum, hoc est, supremæ regionis ventris, sentiebatq; hunc dolorem, & cum respiraret, & cum conuerteretur de latere in latus, habebatq; spiritum subcrebrum, excreabat subcrassum sine tussi. Causa horum hæc fuit, cum excrementa quæ coryzam & inflammationem faucium faciebant plurimum in capite redundarent, natura tentauit ea pellere, non potuit autem affatim extra corpus, depulit ergo in partes humiliores. Illa repentia deorsum, simulq; putrescentia, fecerunt febrem, & dolores aliarum & aliarum partium. In initio febris alius intercepta est præ febris vehemètia siccatis fecibus, & humiditatibus auersis ab intestinis, conuersisq; in partes quæ doluerant. Lingua etiam arida & peruigilium significabant febris magnitudinem & bilem. Bona pars succorum defluxit in hypogastrium dextrum, vnde intentio accidit vehemens, paulatim in infernam partem vergens, & nunquam intermittens. Maxima succorum pars hæsit in hypochondriis, fecitq; ibi distentiones & repletiones. Vnde spiritus fiebat subcreber ob compressionem septi transversi, vt in iis quibus vetriculus multo cibo distentus est. Hinc etiã dolor hypochondriorum, & cū respiraret, & cum conuerteretur: cū enim quis, cui pars illa ventris distenta est, vehemèntius respirare conatur, ipso septo transverso comprimit distentam partem, simulq; cum ipso septo mouet (mouentur enim inter respirandum etiam intestina) ob vtramq; causam dolor fit. Nam mouetur vtroq; modo succus aut flatus qui in cauis continetur. Plurima autem quæ quieta dolorem non faciunt, mota faciunt, & quæ quieta leuiorem, mota grauiorem. In intestino id experiri est facilè, cum succus aliquis aut flatus frigidus mouetur. Conuersio corporis eadem ratione dolorem facere poterat, mouendo scilicet, nam cum conuertitur corpus de latere in latus, quædam internarum partium laxantur, quædam distenduntur, quædam comprimuntur, atque ita quod interius est mouetur. Quo fit vt cum aliquis flatum sentit, neq; facilè emittere potest, conuere corpus consilium sit, sæpe enim hoc solo remedio pellitur. Quæ sine tussi excreabat subcrassa, de capite veniebant ad palatum. Nam si de thorace excrearentur, non possent sine tussi, illa ergo via expurgabatur quod in cerebro erat relictum, neq; abscesserat in inferiores partes. Quidam ob vehemèntiam febris suspicantur fuisse dolorem illum hypochondriorum, inflammationem internam: ego verò non ita puto. Nunquam enim Hippocrates dedisset peplum, cum nihil, vt ipsemet docet libro quarto de ratione victus in acutis, sit à ratione alienius quàm dare medicamentum expurgans tentatis inflammatione hypochondriis. Quod si quando per eas inflammationes eo est vtendum, tamen nõ ante inclinationem. Constat verò nondum venisse in inclinationem illud hypochondrij malum cum peplo Hippocrat. vsus est. Nam multi dies restabat à data peplo vsq; ad vndecimum, quo febris soluta est. Non erat itaque inflammatio, sed quod diximus. Proinde vsus est peplo, quòd scilicet intelligeret succos fluere deorsum à cerebro, quare etsi non dicat quo die, vsus fuisse suspicor

A peplo intra primum quaternarium. Expurgationes enim reuulsoriz quæq; non expectata concoctione succorum, sed quòd fluant, faciendæ sunt in ipso principio, id est, intra tres aut quatuor dies fieri debent, antequam scilicet cessauerint fluxiones. Nam in hanc sententiam dicit ipsemet 4. de ratione victus: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, cum venter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. Verum si murmurauerit, fuerintq; excrementa biliosa, scammonia mediocriter purgato. Quantum verò ad aliam pertinet sanationem, quam minimè exhibebis tum potus, tum sorbitiones, vt melius æger habeat, nisi remissione facta decimam quartam fuerit egressus. Itaq; duplex occasio purgationis est, altera ob fluxiones reuulsoria cum nõdum fluxio cessauit, aut inclinat materia in ventrem, quod murmurare agnoscitur, altera post exactam concoctionem. Prima quidem purgatio agi debet in principio, secunda post summum vigorem. Proinde in morbis simpliciter acutis quorum summus vigor quatuordecimo fieri solet, prima occasio expurgationis intra primum quaternarium est, secunda non nisi post quatuordecim, quòd & libello de expurgantibus medicamentis Hippocrates dixit. Præter has duas expurgandi occasiones quæ certi temporis sunt, est alia incerti temporis, cum scilicet turgat materia. Nam quocunq; tempore, imino verò etiã quocunq; die turgat, expurgandum est, vt fiant iam tres occasiones expurgationis. Ergo Hippocrat. videns Scopio descendere ex capite humores, eosq; per hypochondrium viam capere cœpisse, morari autem illic, ne plus satis morarentur, & inflammationem aliquam aut grauem alium affectum concitarent, dedit peplum intra primum quaternarium arbitror. A data peplo nihil per ventrem descendit, sed vsq; adeo sine expurgatione transacta res est, vt duæ glandes quæ postridie appositæ sunt, non apparuerint, sed interius remanserint. Nihilominus noxiũ non fuit medicamentum, neq; inutile, nam depulit ab hypochondrio succos, qui depulsi, in primis in vias vrinæ deriuati sunt. Deinde & in ventrem post duos scil. aut tres illos dies, quibus post acceptam peplum ne glandes quidem reddebat, interim etiam in hac excrementorum turbatione, cum nõ omnes viam cœperint, alui, aut vrinæ quædam pars in lienem collecta est, qua ille elatus est. Vrina ergo post datam peplum fuit crassa, non vt concocta, sed turbida, hypostasis leuis & equalis. Sed quopactò in vrina turbida erat talis hypostasis? An cū reponeretur clarescebat, subsidebatq; leue. Non arbitror quale id quod perfecte cocto iam morbo solet, sed quale quod cœpto coqui. Durabat autem perturbatio plusquã pro elaboratione eius quòd subsidebat, ob conditionem morbi qui cum ex catarrho principium traheret, flatum etiam multum habebat cum succo permixtum, qui vrinam magno perturbatione. Alius stetit in turbulencia, & venter mollior erat. Hoc est, cœpit etiam postea fluere ex aluo, perseuerauitq; ea ventris turbatio aliquot dies. Lien elatus deorsum vergens fiebat. Sæpe quidem lien intumescit secundum propriam figuram transuersum, seu indicotomæ lunæ figuram, sæpe etiã producitur deorsum. Nimirũ est laxæ cuiusdã substantiæ & versus quæq; apte dilatari, producitur vt in totum aut mediũ, aut extremũ fluxio incumbit,

Potu

Potu (inquit) vtebatur oxyglyci: *ὀξύγλυκός* esse portionem quandam parari solitam in Græcia ex fauis, expresso prius melle, elixatis in aqua purissima. Galenus dicit libro 2. de Fracturis, Comment. contextus 29. Ego vel ipso nomine cogor suspicari aliquid aceti in eam portionem infundi solitum, alioqui cur vocaretur *ὀξύγλυκός*. Sed & vsus illius id indicat. Seruabatur enim ad ætatem vt potus sedans sitim. Quod quidem si ex solo melle pararetur, non posset præstare. Verum est non posse esse nisi perquam exiguum aceti, quod illa potio acciperet, alioqui non esset potio utilis laborantibus neruosis partibus, vt Galenus ibidem notat. Erat itaque potio non admodum diuersa à mulla, aliquanto suauior: quippe qua ad voluptatem vtebantur homines per ætatem, velut nunc ea, quæ Hispanis vocatur *aloxa*. Constat ergo eum potum ad catarrhosam affectionem esse vtilem, magis verò in hoc carere reprehensione, si accipiebat aliquid aceti ob magnam febrem, & bile permixtam fluxionem. Malo ita procedente, decima sanguis aquosus paucus ex sinistra nare venit. Qui quidem fluxus illud vnum habuit boni, quod secundum rectitudinem fluxit, tamen illa mala, quòd die non decretorio, & quod paucũ fluxit & ferofum. Quibus causis videbatur fore inutilis & noxius, & solam debilitatem ægro allaturus. Non tamen ita fuit, neque valdè debilis ob hoc ipsum factus est æger, quia mox ab ipso fluxu sequuta est bona iudicatio, vt fluxus sanguinis potius esset velut initium quoddam (etsi non admodum idoneum) iudicationis noni diei, quàm euacuatio decimi. Vrina adhuc erat subsidentiam habens, & ex subsidentia quiddam subcandidum adhærebat matulæ, tenue quidem, neque quale semen candidum & filiosum, neque dissimile, id est, partes admodum diuersas habens: erat illud ex pituita, quæ sedimenti formam nondum exactè receperat. Fluebat (inquit) hoc breui, id est, ex breuibus interuallis, & celeriter: ex breuibus quidem interuallis, quòd crebrò mingeret, celeriter verò, quòd etsi multum succi cum vrina redderetur, neque obstruebat, neque hærebat in via, neque pigrè reddebatur. Cum hac euacuatione, quæ post datam peplum incœpit, & decima die aucta est, postridie est iudicatus & liberatus à febre, & descendit ea die subtenax, quod circa fluxum biliosum: id est, descendit per ventrem, subtenax, id est, lentum, & crassum, & biliosum. Fluxus scilicet ex pituitosis & biliosis. Nam ex talibus erat morbus à principio. Vrina autem purgatio hac quoque die multa & multitudine & subsidentia, id est, fusuræ ipsius copia, & subsidentia. Et prius (inquit) quàm vinum potare cœpisset, parum quiddam emollitioni simile, penetrauit vndecima die, vt quòd essent pauca, lenta autem & stercoreosa, & turbulenta: hoc est, antequam vinum potare cœpisset, emollitio quædam ventris erat: influere enim iam in ventrem cœperat humor, penetrauit autem, id est, integrè erupit vndecima die, vt quòd iam superessent pauca. Subsecuta ergo sunt deiectiones non multæ, sed lentæ, stercoreæ & turbulentiæ, ex pituita scilicet & bile, stercore & flatu. Hoc iudicatoriè factum esse euetus indicauit. Fuit enim febre liberatus. Quòd (inquit) & quod Antigenis in Perintho, illud non habet vim causæ, sed perinde est ac si diceretur, ve-

A lut & quod Antigenis in Perintho. Itaque insinuat Hippocrates, se dedisse Scopio vinum circa septimum aut octauum diem. Nam ante decimum, quo euacuationes manifestè creuerunt, non tamen antequàm emolliri cœperit venter, qui cœpit quidem duos aut tres dies, ab accepta peplo. Mirum tamè quòd in febre ex catarrho & siticulosa vinum dederit, quòd calidum cum sit, febres augere & sitim natum est, & cum facilè diducatur, fluxiones augeat, quòd facilè effertur, caput repleat, & cum multum penetret, tentet neruos: quibus de causis, paucis affectibus febriculosis sit vtile, catarrhosis maximè sit noxium. Ceterum considera Hippocratem non dedisse cum deturbati iam à superioribus partibus succi vias vrinæ & alui tenere cœperant, cumque iam linguæ ariditas erat bona ex parte sedata. Neque quidem dederit vinosum & merum, sed oligophorum, quòd libro 3. de Ratione victus in acutis morbis, maximè commendat, & æquale æquali permixtum, quali ad affectiones, quæ vinum maximè omnium amant, vt iubet libro septimo Aphorismorum. Tale illa occasione dari poterat, quo cœptas euacuationes iuuaret, cum fluxiones ad superiora iam destitissent: ac fortasse etiam iuuuit tantoperè exhibendi vini indicationem natura propria hominis, vt vitari non potuerit. Nam aliter suspicor me febris acutæ solutionem fuisse expectaturum, ne catarrhus, quantumuis videretur esse solutus, vsu vini recrudesceret. Ego cum vtroque modo peccari posse non negem, multò tamen plus periculi esse puto in nimia vini indulgentia, quàm in nimia detractione. Cum præcipuè tam multæ potionis medicatæ, omnes vini commoditates præstare possint.

Quæ circa linguas eleuantur coagmenta, & exigui existentes lapilli, & quæ podagricis iuxta articulos debiles illorum sunt, etenim ossium natura causa & quòd hoc durefcet est, & quòd contendatur.

¶ Ossium naturam esse causam, quæ durefcant & contendantur, coagmenta quæ eleuantur circa linguas & lapillorum exiguorum, & eorum, quæ circa debiles articulos podagricorum sunt, nulla ratione videtur posse dicere, quantumuis quidam conentur id reddere consentaneum. Dicunt tamen quædam aliena, & longè petita. Proinde ego existimo longè aliud Hippocratem dicere. Nimirum ea, quæ circa linguas eleuantur, & exiguos lapillos, quacunque in parte generentur, & quæ iuxta debiles podagricorum articulos colliguntur, coagmenta esse, id est, congestione generari. Omnia enim huiusmodi congestis excrementis fiunt, vt tumores quidam lapidei in lingua, cõgestis excrementis alimenti proprii ipsius linguæ, lapilli in renibus aut vesica concrefcantibus arenulis, aut crassis succis, tophi ossei circa articulos podagricorum, excrementis crassis durefcantibus & concrefcantibus cum ipsis ossibus. Atqui in istis tophis materia est crassum illud excrementum: effectrix causa duritiei & contentioni, id est, coalescentiæ cum ossibus, est ossium natura. Quia naturaliter ipsa ossa congesta excrementa in naturam suam mutat: crefcuntq; ibi ossa in ossa tubercula, vt lapides

crefcunt, accrefcente terra & aqua. Hoc itaque est quod dicit: Ofsium natura caufa est, quod hoc durefcit, & quod contendatur: id est, accrefcat, augeatque ipfa offa.

Quod Hippoftrati ex annua quartana tumebat, cum subfrigida palam esse videretur, im petus in totum corpus, & sudor, ita iudicata est, & post hac muliebria plura, multitudine & tempore. Tunc enim fupprimebantur, abscifus non est visus conftitiffe.

¶ Vbi ego legi quod tumebat, legit Cornarius collectio, & Iacobus Steue de vertice decurrebat. Neuter tamē mihi videtur exactē exprefisse quod dixit Hippocrates. Quamquam Cornarius accessit propius, quia intumescētia velut collectio quædam est, sed non est omnino idem. In primis ex illa lectione, quam sibi fingit Steue, non videtur aptē explicari posse illa verba, abscifus non est visus conftitiffe: neque ille explicat, de quo abscifus dicatur. Deinde nō quadrat cum Græca lectione. Nam hæc occurrunt scripta in Græco codice:

τὸ δὲ ἰσχυρὸν τὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἐν ἡνιοχίῳ ἀπορροῦν. illud vero ἀπορροῦν, nō videtur posse fluere, nisi à verbo ἡρροῦμαι, quod significat attolli, aut tumere: atqui iuxta hanc versionem redditur sensus consentaneus. Nimirum Hippoftrati vxori per annuā quartanam intumuerat pars aliqua: non dicit quæ pars, fuerit tamen quæcunque. Multæ enim & variæ solent per diuturnas febres intumescere, quas scilicet euenit in ægrotis esse aliis debiliores, tametsi quædam, in quibus magis solent id pati, velut per quartanas solet lien intumescere: neque tamen ille solus, sed nonnunquam crura, nonnunquam etiam pars alia quæcunque. Ratio autem intumescētiæ, quæ per tales febres debilibus partibus fit, præcipua est congestio reliquiarum eorum succorum, qui in singulis paroxysmis putrescunt, aut vruntur, quæ quidem illic hærent, vsque dum per iudicationes perfectas simul cum succis, qui à principio morbum facere cœperant, euacuantur. Ita euenit huic mulieri, pars quædam per quartanam intumuerat, ea, ex annua quartana, hoc est, post quartanam: & cum subfrigida iam palam esse videretur, id est, cum videretur iam esse sine febre, natura partis tentauit id, quod tumebat, pellere: cumque id extra corpus vno impetu per ventrem, aut vrinæ vias, aut conspicuam aliam viam egeri non posset, impetum cœpit per totum corpus, distributumque est, deinde partibus totius corporis incumbētib; in expulsionem, sudor factus est, & ita mulier iudicata hac ratione. Et abscifus ille in partem tumentem factus, non est visus conftitiffe, id est, euanuit. Tamen hæc iudicatio nunquam fuisse tuta & perfecta, nisi fluxissent deinde muliebria plura multitudine & tempore, tunc enim fupprimebantur: id est, nisi fluxissent multa & multos dies. nam per febrem fupprimebantur, & consentaneum est fuppressionem euacuationis adeo necessariæ fecisse morbum, hunc verò attulisse partis tumorem, ergo tumoris iudicatio non posset esse satis ad morbi solutionem, quia tumor non erat morbi caufa, sed ex morbo potius processerat, nisi accessisset euacuatio menstrua, qua qui-

dem morbi præcipuè caufa præscindebatur. Sed videri possit mirum, quartanam febrem, cum ex crasso & melancholico succo originem ducat, sudore, quo serosi & tenues succi euacuantur, iudicatum esse perfectè. Desines verò mirari, videns non solo sudore, sed magis euacuatione muliebri iudicatum esse, & sudore quidem abscifum illum potius quàm febrem, hanc verò alia euacuatione. Neque quidem quod exudatur necesse est serum esse, sed tantum tale, vt calore fundi possit. Neque sanè melancholia succus est feri experts. Atqui per morbos melancholicos multum feri gignitur, non ob speciem succi per se, sed per debilitatem caloris naturalis, & facultatis debilitatem ac incoctionem, velut etiam gignitur multa pituita. Illud ergo serum nonnunquam æquè per totum prouenit, diluitque ipsam melancholiam, fiuntque ita sæpe copiosi sudores per quartanas, nonnunquā colligitur vno loco, & ea contrahit tumorem aquosum, atqui si ea pars ventris regio sit, superuenit hydrodrops ascites. Itaque in illa muliere reliquæ melancholiæ sero dilutæ, collectæ loco qui intumuit, fuerit, vnde distribui in totum corpus & exudari potuit.

In salientibus, seu pulsantibus hæmorrhagijs figuram inueniendum, & omnino si ex decliuu accliuæ fiat.

¶ Vbi ego cum Iano Cornario legi, in salientibus, seu pulsantibus, vult Iacobus Steue deleri ὀφθαλμοῦ, & scribi ὀφθαλμοῦ, id est, constringunt: gratis autem id fingit: quoniam non assequitur quid velint sibi hæc Hippocratis verba. Ego verò legi salientibus, aut pulsantibus, quia vtrumque significat verbum ὀφθαλμοῦ, quinimò solum significat salire, aut subsaltare, ac proinde arteriæ ὀφθαλμοῦ dicuntur, quod subsiliant. Itaque duo videntur posse hic significari aut in hæmorrhagijs salientibus, id est, in quibus sanguis exit saliens, aut in hæmorrhagijs: quæ fiunt ex venis pulsantibus. Atqui possit vtroque modo eadem res significari, si illud saliens significat modum exeundi ex arteriis. Cognoscitur enim sanguis ex arteria exiens, quod subito tim exeat. Potest etiam illud saliens significare nihil aliud, quàm copiosam eruptionem sanguinis, siue ex arteria, siue ex vena. Atque ita nihil aliud fit, quàm si diceretur in copiosis sanguinis fluoribus illo modo, in fluoribus sanguinis ex arteriis. Vbi ego legi inueniendum, legunt alij omnes, amplaque existens, referuntque ad figuram: nam Græcè habetur χύμα ὀφθαλμοῦ. Ego quia non video cur figura ampla desideretur in hæmorrhagijs, nisi improprie dicatur ampla, id est, idonea: censeo legendum pro ὀφθαλμοῦ, ὀφθαλμοῦ: leuis enim corruptio codicis fuerit, & redditur sensus expeditus & facilis. Nimirum in fluxionibus sanguinis magnum momentum habet inuenire figuram accommodatam. Vt scilicet si decliuus est pars, ex qua fluit, accliuus fiat, quia positus decliuus multum auget fluxionem. Neque verò hoc solum desideratur ad idoneam figuram, vt scilicet sit accliuus, sit etiam vt sit figura indolens: plurimum enim currit sanguinis ad partem dolentem gratia doloris, neque sanè sola figura solet esse satis ad sistendas hæmorrhagias, sed multæ aliæ sunt fuppressiones, quas 6. Epidem. his verbis collegit:

Sanguinis

Sanguinis venarum fuppressiones, deliquium animi, figura alia, interceptio, linamentum, appositio, deligatura. Dicit verò hic de figura, vt quæ ante alia sit procuranda. Neque solum sanè in hæmorrhagijs ex arteriis necessaria est idonea figura, sed in omnibus, vt hac ratione satius videatur intelligere in hæmorrhagijs, quæ affluenter subsilunt. Si tamen quàm maximè videatur intelligi de hæmorrhagijs ex arteriis, dicendum de illis loquutum Hippocratem, nō quod solæ, sed quod maximè curatione indigeant. Difficilius enim sistitur fluxus rupta arteria, quàm vena.

Quapropter & ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint, remorantur.

¶ Hæc sententia pertinet ad chirurgiam mittendi sanguinem. Nam cum vena fecatur in manu, aut crure, vt fieri solet, curandum vt sanguis copiosè fluat, & ex alto corpore: quod vt fiat, conuocari debet ad partem frictione, balneo & ligaturis, aut horum quibusdam. Ligatura verò ita fieri debet: Antequam fecetur vena ligari debet fortiter pars, mox debet vltra ligaturam sectio fieri: à facta verò sectione debet ligatura non solui quidem, sed laxari tantillum, ne fortis sit. Nam si solueretur omnino, efflueret id, quod attractum erat, moxque venire fineret, cessaretque impetus: si autem nihil laxaretur, nō posset sanguis exire, astricta vena vehementius. Nam ligaturæ mediocriter fortes impetum faciunt in venarum sectionibus: id est, sanguinem faciunt impetu effluere: quia enim mediocres sunt, neque qui dolore trahitur venire, neque qui iam venit, effluere cessat, fortes verò ligaturæ remorantur. Sed quo pacto potest hæc dictio cum proxima coniungi, vt hæc incipiat à particula illa quapropter? Certè illa particula aperte significat aliquid deesse priori orationi, illud verò fuerit, quod ego in Commentatione suppleui, ac si ita diceretur: In hæmorrhagijs salientibus figuram inueniendum, quæ sine dolore, & vt ex omnino decliuu accliuæ fiat. Quapropter, quia scilicet dolor conuocat sanguinem, ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint, remorantur.

Sanguineum subbiliosum, acidum ructum faciens, forte autem & in atram bilem his finietur.

¶ Galenus libro 3. de Locis malè affectis, cap. 5. referens eos, qui ad melancholiam morbum parati sunt, dicit: Macri verò & nigri, & hirsuti, & quibus late sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi humor in ipsis cumuletur. Fitque interdum vt impensè rubri homines affatim in melancholicam temperiem decidant, atque post hos flauii. Hoc est quod Hippocrates dicit nunc, sanguineum & subbiliosum temperamentum, quale est in perrubris & in flauis, solere in melancholicum mutari, atque adeo tales homines solere in melancholiam morbum incidere. Sanguineum quidem, quia abundat sanguine multo & crasso. Fit autem ex tali multum naturalis melancholiæ, vt ex multo & crasso vino multæ feces: biliosum, quia bilis vltione migrat in atram bilem. Biliosi verò incurrunt id periculum in

iuuentute, quia ea ætas est calidissima: vritur verò succus alioqui vitioni aptus calore eius ætatis. Sanguinei verò in ætate consistendi. Tunc enim frigidior, crassior & minus spirituosus sanguis fieri incipit, quare fœculentus, crassus & terreus. Itaque hæc temperamenta in melancholiæ morbum nata sunt incidere. Signum autem iam iam incidētium sunt ructus acidi. Cum enim multa melancholia alioqui naturalis, aut multa atra bilis vlt colligatur illis circa viscera, redundatque in ventriculum, fitque omne genus melancholiæ acidum, admiscens sese cum cibus, eos vitiat, facitque acefcere, vnde ructus acidi fiunt. Neque quidem obstat nasci semper ex frigore ructus tales: omnis enim melancholia, vt acida est, ita frigida subiecto, & terrea.

Rigores incipiunt mulieribus à lumbis per dorsum in caput. Quin & viris etiam parte corporis posteriore magis quàm anteriore, velut cubitis ac femoribus. Sed & cutis rarior. Indicat autem capillus animalium.

¶ Hæc sententia & eisdem verbis est Aphor. 69. part. 5. atque hæc eadem scripta est 6. Epid. part. 3. atque adeo multo distinctius quàm hic: quia illic addita, aut hic sublata est quædam particula multum addens perspicuitatis. Illic enim ita dicitur: Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum in caput. Sed & viris posteriore corporis parte magis quàm anteriori. Horremus enim magis exterioribus, quàm interioribus corporis partibus, velut cubitis, femoribus. Sed & cutis rarior. Indicat autem pilus. Quod est, rigores magis incipere à partibus posterioribus, lumbis scilicet, & per dorsum vsque in occiput, quàm anterioribus: & exterioribus, vt cubitis & femoribus, quàm interioribus: quia rigor passio frigida est, & posteriora quàm anteriora, & exteriora quàm interiora, frigidiora sunt. Ceterum cum hæc ratio communis sit fœminis & viris, & vtrique magis posterioribus quàm anterioribus, & exterioribus quàm interioribus rigere incipiunt, tamen fœminæ magis quàm viri incipiunt à lumbis, quia habent vtrosque lumbis alligatos, qui frigidis passionibus maximè capiuntur: & viri magis quàm fœminæ incipiunt à cubitis & femoribus, quia fœminis, vt dictum est, est maior caufa incipiendi à lumbis per dorsum in occiput. Hinc tamen non fit, vt viri incipiant sæpius à femoribus & cubitis quàm à lumbis, neque contrà, sed vt ab vtrisque æquè aut ab alterutris vt cōtigerit. Probat verò Hippocrates, partes posteriores frigidiores esse anterioribus, quia in anterioribus cutis rarior est: esse autem cutem rariorem indicat pilus, qui in anterioribus magis abundat. Vtrumque autem & amplitudo inquam pororum & abundantia pilorum indicat calorem: & pili quidem abundantia indicat pororum amplitudinem.

Quibus nihil intra constitutum tempus, singulis partus vitales fiunt.

¶ Id est, quibus nulla caufa abortus accidit, sed manent vsque ad constitutum & fatale tempus exeundi, partus vitales fiunt. Partus non vitales sunt, non quicunque recens nati moriuntur (mo-

riuntur enim citò multi alioqui vitales, ob erratum aliquod, aut morbum, qui superuenit) sed qui ob imbecillitatem, quam ex vtero trahunt, non possunt viuere. Huiusmodi autè sunt, qui aut nondum ortui maturi ante tempus legitimum abortiuntur, aut qui intra vterum morbum aliquè contraxerunt, quo nondum soluto, eduntur. Ergo dicit Hippocrates, quibus ante constitutum tempus nihil accidit, id est, nulla causa abortus, quæ ante tempus exire coegerit, & nullus morbus, qui vel in ipso tempore fecerit exire debilem, in ipso tempore nascuntur vitales. Sunt autem abortus causæ, missio sanguinis, atque omnino alimenti subtractio utcumque facta, corruptio fœtus veneno, aut admodum medicamentosa re accepta, vt vehementer mouente menstruas euacuationes, aut expurganti medicamento, aut motus vehemens corporis, aut animi, atque ob vehementem animi motum, quantum ego existimo. (etsi Medici quidam aniles quasdam fabulas de hac re somniant.) Pica, seu appetentia rei alicuius, qua potiri non detur. Morbosos exire fœtus facit, aut morbus aliquis, aut maligna cacochymia parentum, aut prauus victus vtero gerentis. Debiles facit tenuis victus gerentis vtero, aut euacuatio aliqua fluens, quia hæc cum fiunt, impossibile est fœtum esse fortè, vt in Aphorismo dicitur. Quibus ergo nihil horum accidit intra constitutum tempus, in ipso constituto tempore eduntur & vitales. Constat tamen intelligi debere, si quæ vtero gerit sterilis non sit. Est enim quoddam genus sterilium (vt Hippocrates ipse libello de Sterilibus dicit) quæ concipere quidem possunt, tamen non possunt deinde retinere, propter crassitiam, aut humiditatem, aut ob exiguitatem vterorum, aut quod omnino dilatari pro fœtum magnitudine non possunt. Talibus sanè abortus fiunt quibusdam certò, quibusdam incerto tempore, etiam si nihil dictorum accidat. Tempus partus non est tam constitutum mulieribus, quam aliis animantibus, vt Aristoteles libro 7. de Historia animalium, & Plinius libro 7. de Historia naturali, dicunt. Habent enim multa tempora, in quæ naturales partus solènt incidere. Capra verò & ovis quinto mense semper, sus quarto, asina & equa vndecimo parit, & ita aliorum animalium vnum quodq. De temporibus naturalis partus dubitata sunt multa, & à Iureconsultis, & à Medicis. De vndecimestri an possit esse vitalis, ac multò magis de duodecimestri, & de octimestri, ac de minori septimestri. Nomen mensis esse maximè omnium naturale tempus partus, & eos omnes ferè in lucè edi, experientia est confirmatissimum, & nemo dubitat. Septimo etiam & decimo mense edi posse vitales, concedunt omnes. Vndecimo mense edi posse vitam negauerunt quidam Iureconsulti, tamen de hac re consultus diuus Adrianus, considerata causa, decreuit posse: idque merito. Nam Hippocrates etiam id dicit pluries. Vltra vndecimum mensem produci posse partum nemo dixit, præter Auicennam, qui quatuordecimum etiam aliquando attingisse, se à quodam accepisse dicit. Octimestris adeò non putatur posse esse vitalis, vt si quis videatur octauo mense natus viuere, putetur mulier conceptionis tempus ignorasse. Ante septimum mensem, aut ante centum octoginta duos dies posse aliquè edi vitam, negat Hippocrates. Ergo vix quippiã

A est in rebus naturalibus, quod omnino impossibile, aut necessarium esse affirmem. Horum causas referunt in numerorum naturas qui sectantur Pythagoricam philosophiam: Astrologi in stellis errantes: Hippocrates lib. de Octimestri partu, insinuat tres causas, quas nos lib. 2. Contrar. vno capite complexi sumus, primam ex proportionem temporum prægnationis, quod scilicet tempus motus sit duplum tempore figurationis, & tempus partus triplum tempore motus. Secundam, quæ ex numero quadragenariorum, quod quadragenarij dies magnam vim habeant in affectibus fœtum, incidat verò septimus quadragenarius in nonum mensem, & quintus in septimum. Tertiam, quæ refert hos euentus in proportionem causæ factricis & materiæ, & in experimētum. Dicitur est mihi loco citato primam causam non satis esse idoneam (quantum proportionem illam temporum fœtationis teneri sæpè dicit Hippocrates vel hoc loco statim) post hanc verò secundam esse commodiorem, tertiam omnium maximè carere calumnia. Verùm hæc & illo loco, & in Commentario libelli de Alimento dicta sunt fusius.

Apparentia quibus mensibus fiunt labores in circuitibus, quod in septuaginta mouetur in triplicibus perficitur.

¶ Eadem sunt quæ vocat apparentia, & quæ labores. Nimirum eas mutationes insignes fœtus, quæ temporibus quibusdam & articulis prægnationis contingunt, & apparent, notis quibusdam, maximè verò laboribus & doloribus, qui illis momentis vtero gerentibus accidunt. Cum enim moueri incipit fœtus, & viuificatur, quædam anxietatibus, quædam doloribus, quædam deliquis animi corripiuntur, vt quædam mulieres dicant, se animæ ingressum sensisse. Hæc ergo apparentia dicit oportere considerare quibus mensibus fiunt. Nam fiunt ex quibusdam circuitibus, quorum ratione habita, poteris præsentire tempus partus, si die conceptionis notata consideres. Nam quod in septuaginta diebus mouetur in triplicibus, hoc est bis centum & decem perficitur. Quantum autem certitudinis hoc habeat, dictum mihi iam est.

Post menstrua aliquando dextra aliquando sinistra hiant.

¶ Duplici causa à recens facta euacuatione menstrua facillimè fit conceptio in plerisque, & quia nuperrimè aperta hiant, & os vteri, & quæ in vteru finiuntur venæ & arteriæ, & quia recès vacuatus vterus auidè trahit humorè. Nam dum adhuc fluunt, malè retinet vterus, vt pote conuerso p eum ad euacuationem toto corpore, vt per id tempus non concipiant, nisi quædam quibus vterus adeò coniuget naturam, vt nunquã satis hiet, nisi dum fluunt: reliquo tempore omnibus coniuget aliquantò plus, quæ à recens facta euacuatione. Ergo post menstrua facillè concipiunt, quia hiant vteri partes, aliquando masculinum, aliquando fœminam, quia dextra hiant, aut sinistra, aliquando geminos fœtus, quia vtraque hiant. Quare gignitur secundina vtriusque vna, & fœtus duplex. Neque mirum videri debet, nunc in dextra, nunc in sinistra parte, nunc in vtraque fœ-

tum gigni, etsi vterus muliebris sinus non habeat, sed vnicum cauum. Habet enim nihilominus in latum vtrumque distributas venas & arterias, secundum iustitiam & æqualitatem laterum, quam natura semper tenuit, quibus productis secundinae fiunt, quibus fœtus continetur, & alitur. Fiunt ergo nunc ex dextris, nunc ex sinistris, nunc ex vtriusque. Cur mares in dextra, fœminæ in sinistra gignantur inagis (quod etsi hic non dicat, insinuat tamen, quandoquidem differentia laterum meminit) dictum mihi est in commentatione Aphorismi 40. sectionis 5.

Humiditas per exeuntia, victus ratione siccissima.

¶ Multæ non concipiunt, quod habeant vteros humidos & excrementosos, adeò vt neque auidè recipiant semen, neque retinere possint, quæ quidem dispositio contraria est ei, per quam indigent menstruis, vt hient vteri. Agnoscitur hæc dispositio exeuntibus. Effluunt enim mucosa quædam frequenter. Curatur victus ratione siccissima. Nomen victus hic intelligi debet tota ratio viuendi, quæ & curationis ratio contineatur. Nam huic passum non semper solus victus, qui in cibo & potu consistit, est satis, curatio verò fuerit, vt in aliis morbis contraria affecti. Vt hinc constat, quam non sit vna ratio curandi eas, quæ non concipiunt, vt vulgares Medici sibi persuaserunt, sed varia & multplex pro ratione causæ, quæ sterilitatem parit. Quasdam enim omni ratione humectare, quasdam siccare, quasdam tantum calfacere, nonnullas etiam refrigerare & humectare conuenit.

Quod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius, & in longius tempus.

¶ Muliebria corpora cum geruntur vtero, tardius recipiunt figuram & motum, quam masculina, postquam verò hæc nata sunt, crescunt citius, & breuiori tempore, idque non solum dum vtero geruntur, sed postquam edita iam sunt, atque ita citius decrescunt senescunt: masculina contra in vtero discernuntur, & mouentur citius, deinde crescunt tardius, produciturque eorum incrementum in longum tempus, atque adeò crescunt, & viuunt plus. Hoc ergo est quod Hippocrates dicit, quod citius discretum & motum est, augetur segnius, & in longius tempus. Causam verò huius necesse est esse in differentia temperamentorum vtriusque sexus. Nimirum muliebria corpora sunt humidiora & frigidiora, maximeque oportet talia fuisse principia, ex quibus sint genita. Humidum verò difficile recipit figuram propriam, ergo embrio humidior tardius recipiet figuram, ac proinde etiam animam. Nam cum anima sit corporis talis, hoc est ad vitam bene dispositi, præcipua autem dispositio sit organorum formatio, quanto tardius figuram recipiet, tanto etiam tardius & animam, quæ non aliter quam motu agnoscitur, quare & motum. Ergo corpus muliebre, quia humidius tardius recipit figuram & motum, atque hac ipsa causa citius crescit, quia quæ humida, facilius quam sicca dilatantur, dum est calor, qui id facere possit. Est verò mulieribus primis annis, quod etsi frigi-

dæ sint naturæ, tunc per ætatem calent. Cessant verò citius ab incremento, crescuntque minus, quia frigidiores cum sint, non potest earum calidum incrementum usque adeò producere. Itaque augetur citius, quia humidiores: minus verò, quia frigidiores. Accedit illa menstrua euacuatio sanguinis, quæ mox atque accidit, tollit corporis incrementum.

Labores circa tertium diem supra quinquaginta, & sextum supra centum menstruales secundo & quarto, quæ oportet nosse ad septimum mensem.

¶ Dixerat antea, labores in circuitibus. Nunc circuitum quandam laborum narrat, qui obseruari solet in futuris septimestribus, non quidem necessario in omnibus, sed in multis. Sentiant videlicet labores quinquagesimo tertio, & centesimo sexto. Menstruales, hoc est, si per menses velis dicere, secundo & quarto. Nam quinquagesimus tertius secundus, centesimus sextus quartus mensis est. Hoc quidem, qui in Hippocratis obseruatione vollet acquiescere, minori labore recipiet. Si tamen dicendum de causa aliquid, quod si non euident conuentaneum tamen sit, ea esse videtur, quod de diebus quinquaginta nouem, qui duo sunt, detractis septem, qui ob expurgationem menstruam plerumque detrahi debent, superfunt quinquaginta duo. Est ergo quinquagesimustertius primus tertij mensis. Vt ergo in morbis acutissimis, qui plerumque mouentur imparibus, magnam vim habet tertius dies, ita in prægnatione breuissima tertius mensis. Nam mensibus constat, & finitur tempus prægnationis. Est aliud genus articulorum prægnationis maximè insigne, quod in quadragenariis est. Centesimus verò sextus incidit in tertium quadragenarium, proinde hic quoque labores affert, hic verò magis quam alius eiusdem quadragenarij, quia complet tempus duplum tempore primorum laborum, redeunt verò hi secundum quasdam propagationes. Sed si quinquagesimus tertius affert labores, quia primus tertij mensis, quo pacto est secundus mensis? Certè secundum computationem vulgarem mensium Græcorum, aut Latinorum. Nullus enim computans menses, detrahit de mensibus integris, etsi ratio ex quorundam dierum deductione constat.

Aut à menstruis numerandi sunt nouem menses, aut à conceptione, & in ducentos & septuaginta dies Græci menses fiunt, etsi quid insuper, aut maribus, aut fœminis hæc fiunt, aut contraria.

¶ Nunc docet practicam rationem computandi in partu legitimo, ac frequenti, quem dicit esse nouem mensium Græcorum, hoc est, qualium in Græcia erat communis vsus, qui erant triginta dierum. Nouem ergo tales menses habent ducentos & septuaginta dies. Sed dices, nouem menses tales, incidunt in decem lunares. Videtur verò haberi debere, iuxta dictas hic & alibi causas, ratio lunarium, ergo partus communes decem mensium sunt, non nouem. Ita est profectò, quodammodo nouem, quodammodo decem mensium sunt. Atque ita componuntur facillè autorum verba, si quan-

do siue in naturæ historiographis, siue in poetis, siue etiam in literis sacris legitur, nunc nouè, nunc decem mensibus fieri. Nouem enim fieri plerumque scribunt omnes, sequuti vulgarem computationem. Sed & Vergilius de communi partu intelligens, dicit:

Matri longa decem tulerint fastidia menses.

Aristoteles quoque lib. 7. de Histor. animal. cap. 4. dicit, fœminas magna ex parte decimo mense parere. Sunt verò hi decem, nouem menses Græci. Est autem hic finis partus cõmunis, potius quàm lunares nouem, quia longius abest fœtus, qui Græcos nouè compleuit, à sexto quadragenario, quo, vt Hippocrates censet, ægrotabat, quàm qui lunares. Quod autè sit exactè hic finis, scilicet 270. dies, causa fuerit proportio facientis ad materiam. Causam enim cœlestem nullam scio, quæ huic fini admodum quadret, nisi fortè id facit aspectus tetragonus Solis, quem ferè illo die habere incipit, cum puncto, quo facta fuerit conceptio, quia percurrerit tres partes integri circuli. Computatio huius communis partus incipere debet à conceptionis die, si modò is agnosci possit. Sunt verò nonnquam indicia necessaria, vt cum ex vnico congressu cum viro conceptum est: semper autè licet considerare eas notas, quas Hippocrates lib. de Genitura his verbis scripsit: Postquam coiuuit mulier, siquidem conceptura non est, foras procedet genitura, vbi fœmina volet. Quod si fœmina partus perita sit, & cognouerit, quando genitura nõ exciderit, sciet qua die intra seipsam concepit. Rursum libello de Carnibus dicit: Satis manifestum est, harum rerù peritis, quod mulier cum in ventre concepit, statim horret, & calor, & dentium stridor cõsequitur, & conuulsio occupat, tum articulos, tum totum corpus, & vterum segnitie & torpor. Si igitur his signis agnoscere possumus diè conceptionis, ab illo incipere deberet cõputatio, sin minus, à menstruis, non quidè ab iis quæ vltimò fluxerunt, sed ab eo die quo primùm defecerunt, cum expectarentur. Nam à die conceptionis procedent dies 270. Perrarum autem sit diem conceptionis esse ipsi minet diem quo fluxerunt, siue primum, siue vltimum quo fluxerunt intelligas. Si ergo computatio fiat à menstruis fluentibus, semper videbitur produci partus vltra nouem menses Græcos, eritq; computatio incerta, atque non rarò peccabitur in victu, putante muliere se iam ingressam nonum, cum nondum egressa octauum mensẽ sit. Si autem fiat computatio à menstruis deficientibus, semper attinget nonum mensẽ, & nunquã excedet.

Nam pariet 270. dies, exceptis tot, quot præcesserint à die conceptionis vsq; ad diem deficientium menstruorum. Si igitur conceperit recens expurgata, pariet in initio noni, si cum iam iam mēstrua imminerent, in fine, si inter hæc, medio mense: semper tamen intra nonum Græcum, & vltra 270. nunquam producet, si modò partus communis sit. Quoniam autem nonnquam contingunt partus singulares longiores, addidit, & si quid insuper. Atqui quoniã nulli dicti partus necessarij sunt, neque quidem alij maribus, alij fœminis necessarij, sed quibus eorum & maribus & fœminis potest accidere, & contrarij, addidit, aut maribus aut fœminis hæc fiunt, aut contraria. In quam sententiam dixit lib. de Alimento, enumeratis partibus est, &

non est. Hic verò quiddam aliud addidit, dicens, & maribus & fœminis. Scilicet nõ tantum non esse hominibus certum aliquem partum, sed neque sexui cuique suum. Sed vtrosque, mares scilicet & fœminas, posse his aut alijs diebus nasci. Quare quod Aristotel. 7. de Histor. animal. mares magis q̄ fœminas fieri septimestres, fœminas magis decimestres dicit, nõ admodum probo. Nam præterquam quod fœminas vidi septimestres, tamen neque ratio admodum est pro illa sententia. Nam etsi tardius recipiant figuras & motus, non crescunt tardius, sed, vt dictum nuper est, etiam citius, & proinde incidit & marium & fœminarum editus in eadem tempora.

Cibus & potibus humeri ac mammae inflammatur, & eorum quæ sunt in capite infirmitates & inflationes incrementa recipiunt.

De vtero gerentibus loquitur haud dubiè, dicitque illis mammas & humeros intumescere (hoc enim significat hic verbum inflari) nam hæc est nota prægnationis inter ceteras, quod mamma intumuerint, & solidæ ac duræ factæ sint. Quod Aphorismis 52. & 53. particula 5. insinuat. Facit verò hunc tumorem sanguis, qui cum versus vterum vocetur vndique, in venas mammas & vtero communes venit, & in vtramq; partem abundat. Sanguis verò est commune alimentum, quod rationem sequitur semper cibi & potus: atque vt Aristoteles dicit 2. de Partibus animalium, cap. 1. quoties cibus non ingeritur, sanguis deficit, quoties ingeritur, augetur. Atque si alimenta bona assumuntur, sanguis integer est, si praua, vitiosus. Igitur si vtero gerens lautè capiat potus & cibos, non vtrumque mammas, sed humeri ac mammae replebuntur: atq; debilitas & repletio capitis, si qua mulieri antea fuerat, aut ex conceptione superuenit, incrementa recipient, tumorem comparatibus humeris & mammas. Nam si, quibus in mammas sanguis colligitur, furorem indicat, quia significat sanguinem melancholicum ferri in partes superiores, profectò quæcunq; redundantia in mammas & humeris, portendet capitis repletionem, & imbecillitatem, quæ redundantia statim succedit, quia quod mammas distendit, & humeros sursum petit.

Donec ossa solida fiunt, mensium circuitus est. Quæ antè hæc fiunt, grauiasunt, laboribus octimestrium germana, & primiperarum.

Ossa recens natis sunt mollia & rara, & laxius posita, procedente ætate durefcunt, densantur, & concrefcunt. Itaque senibus iam solida sunt. Mēstrua sanguinis euocatio naturalis est genere, non quod semper mulieribus accidat, sed quod omnibus, etsi non semper. Nam neque in pueritia, neq; in senectute, sed fieri incipit pubescentibus, definit senescentibus. Est itaque circuitus mensium ab initio adolescentiæ (quia arbitror ea ætate est iam minor euacuatio insensilis, atq; per corpus totum dissipatio) vsque ad finem consistentiæ, & initium secundæ senectutis. Quo tempore frigidum & siccum iam est corpus, & sanguine minus abundat. Igitur vt diceret vsque ad senectutem mensium circuitus est, vsus est hac periphrafi, donec ossa solida fiunt.

fiunt. Quod addit, quæ antè hæc fiunt, grauiasunt, videtur significare, ante euacuationes menstruas esse difficultates & dolores, idque est verissimum. Nam secretio magnos labores affert. Tamen quod addit, laboribus octimestrium, & primiperarum germana, videtur in alium ferre sensum: Nam labores abortum facientium octauo mense, & primiperarum sunt insignitè graues: illarum, quia ægrotat fœtus, & ipsæ etiam ob malam aliquã affectionem tentant partum intempertium: harum, quia non hiant satis vteri. Quorsum ergo conferret quæ antecedunt menstruas euacuationes in commune, cum doloribus octimestrium & primiperarum? Proinde putandum est eum loqui, nõ de omnibus menstruis, sed de vltimis, & quæ antequam omnino cessent, fiunt. Illæ enim solent fieri cum magna difficultate & doloribus, nunc exiguæ, nunc profusæ, & sine certo ordine rarefcetes. Quia sanguis iam ea ætate crassus, non, nisi cum magna difficultate per vias angustiores, duriores, & minus dilatibiles, effundi potest. Proinde in primis rarefcit, sex mensium nonnunquam intermissionem faciens, nulla quæ sentiri possit noxa corpori accidente, deinde rursus multam nitente naturã, multum pellitur crassi, ac cum eo etiam tenuis, duratque multum euacuatio, ac non pauca hac occasione profuuij menstrui periculum incurrunt, inanentque, cum sistitur, sicca & exsucces, atque hac ipsa causa in posterum sine ea euacuazione transigunt.

Lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente.

Generationem lactis, & tempus, quo in vtero gerentibus primam apparet, docet breui hac oratione: Lac sit nutrimento mammarum (id est, sanguine, qui ad nutritionem mammarum venit) mutationem accipiente. Nimirum mammas in sui substantiam trahentes sanguinem, lac faciunt, quum abundat quidè sanguis, & commutatur, tam abundanter, vt redundet, & exugi possit, cum non adeò abundat, commutant, quantum suæ nutritioni satis est, nullum autem exugitur. Quibus menstruas euacuationes fiunt, raro sit lac, quia eadem est materia vtriusque, sed neq; vtero gerentibus, quia infumunt eam materiam in fœtus generationem, sed prægnationi succedit lactis proventus, vt oportet scilicet, quo infans recens editus, lacte nutriatur. Succedit verò lac prægnationi nõ affatim, sed paulatim, vt successiuæ aliæ mutationes solent. Atque non, cum iam editus infans est, incipit primùm lac fieri, sed cum iam partus instat, incipit apparere, quod scilicet, cum iam vti eo infantem oporteat, maturius, concoctius, ac velut paulatim paratum lac sit. Incipit quidem aliquibus prius, periculis autem octauo mense lac in mammas apparere. Quod Galenus docet in Comment. Aphor. 4. part. 5. Huius autem rei causam esse puto, quod vltimis mensibus, octauo inquam & nono, multum iam crassioris sanguinis congestum est, in venis & arterijs vteri, per quas fœtus alimentum trahit, quod influenti sanguini impedimento est. Fœtus verò magnus iam multo indiget, & multum trahit: multus ergo tractus, & penetrare non potens, recurrit per communes venas ad mammas: qui recursus & ad lactis, cuius vsus iam imminet, præparationem, utilis est, &

vt fœtus alimenti penuriam magis sentiens, calcitret, dirumpatque acetabula, & in lucem prodeat. Hæc autem omnia ita mensurauit natura, vt necessarias causas iis, quæ fieri expedit, aptauerit. Post enarrata verba succedunt quædam alia de vlcerebus, tamen ipsamet res, de qua agitur, indicat, dilaceratas & malè cõmixtas esse hæc dictiones, transferendaque huc esse verba hæc:

Quapropter menses, quales octimestrium, qui fiunt ad decimum tendentibus, malum.

Dictum est lac fieri incipere vtero gerentibus octauo mense, quia per paucis, naturaliter habentibus, fluunt menstruas euacuationes, dum gerunt vtero, aut dum lactant. Sed à principio prægnationis infumitur in fœtum, deinde in lac illa materia. Propterea (dicit) menses quales octimestrium, qui fiunt vtero gerentibus, tendentibus ad decimum mensẽ, malum. Insinuat verò hæc breui dictione multa: in primis, malum esse fieri menses vtero gerentibus: deinde solere esse talibus difficiles, & quales octimestrium, deinde solere fieri hos tendentibus ad decimũ: id est, parituris non ante decimum aut vndecimum mensẽ Græcum, quibus scilicet partus producendus, vltra consuetum tempus, est. Sunt verò hæc omnia rationi consentanea. Nam si vtero gerenti fluunt menstrua, impossibile est fœtum esse sanum, vt in Aphorismo dicitur. Quod si ægro fœtu fluunt, laboribus, quos ipsi fluxus afferre solent, accedentibus alijs ex fœtus ægrotatione, erunt quales octimestrium, id est, octauo mense abortientium. Quibus verò hæc fiunt, meritò partus producitur. Quia si benè fortis fœtus non potest vitalis exire, nisi ex labore septimi mensis quadraginta dies quiescat, debilis pluri tempore indigebit ad refectionem, & præter hæc, serius veniet ad perfectionem. Duplex enim ratio esse potest, qua partus producat, aut quod ob amplitudinẽ viarum matris & fœtus, & naturam alimentò abundantem, tardius sentiat fœtus alimenti penuriam, & respirationis indigentiam: aut quod ob debilitatem tardius veniant ad perfectionem. Illi eduntur robusti, ac tantò citius, quàm solent alij, ridet, quantò tardius nati sunt: hi habent omnino contraria. Atque ita partus producti, nonnunquam meliores; nonnunquam deteriores sunt, quàm communes.

Si in vlcerebus fortibus tumor non appareat, magnum malum, laxi vtile, crudi deterius. Quibus tumores in vlcerebus non valde conuulsantur, neque infantunt. His autem euanescentibus repente, quibus quidem in posteriora conuulsiones cum doloribus, quibus autem in anteriorem partem, aut infantia, aut dolores lateris acuti, & dysenteria rubra. Tumores præter rationem leuantes, fallax, vt Andronici puero erysipelas recurrit. Nisi in eundem locum veniens vtile aliquid significet. Fuit ex generatione circa aurem, ad pubem distributum est, alteri tertia die ex natiuitate factus suppuratus est no

na. Hic septima die sanus euasit. Deteriora sunt, A
quæ repente euanescent.

¶ Aphorismis 65. & 66. & 67. sectionis 5. hæc eadē, eisdē ferē verbis, scripta sunt, quæ cum in Comment. mihi explicata sint, haud erit hic multū immorandū. Vbi legi crudi deterius, habetur in Græco codice *αὐτὴν ὑπομῶν*, id est, sursum pascetes: sed restitui hunc locum ex aphorismo, quo legitur *ὑπομῶν*, quam lectionem sequitur Galenus in Commentatione. In vulneribus tumores non apparere malum est, quia secundum rationem apparent, fluxionis gratia. Atqui, etsi Medicus curat tumores medicamentis arcere, nihilominus, Medico id non moliente, sponte sua nō apparere, non est bonum. Quia apparatus tumores, etsi mala causa sint, quia prohibent vlcis curationem, tamen signum non malum. Atqui legi potest, si tumor nō appareat magnus, malum. Aut si tumor nō appareat, magnum malum. Litera Græca vtrunq; sensum fert, & vterque est verus: nam dicit in fortibus vlcibus, id est in magnis & malignis, vt quæ circa articulos, aut in nervis fiunt. In talibus verō non satis est apparere qualescunq; sed magnos etiam tumores petit ratio vlcis. Si verō in fortibus vlcibus nō apparere tumores magnos, est malum: nullos apparere, fit magnum malum: oportet enim apparere, & magnos. Non tamen qualescunq; si appareant bene actum iam cum ægroto sit, sed si molles, seu laxi, id est, facile cedentes curationi: crudos enim, id est, rebelles & insuperabiles auxiliis, apparere, deterius est, fortasse etiam quā nullos. Dicitum enim mihi in comment. Aphorismi est, illud laxi & crudi, metaphoricè accipi, ac significare qd̄ dictum est. Quis autem probet in vlcere cæcrum aut carbonē? Tumores verō mites apparere, bonum. Quia quibus tumores in vlcibus, nō valdē conuellantur, neque infaniunt, quæ signa perituris ab vlcere maximè solent accidere. Quibus verō non fiunt, aut euanescent, fiunt hæc & alia non minus mala, pleuritis fortis, suppuratio, aut dysenteria cruenta. Docens Hippocrates, quibus hæc, & quibus illa, dicit in Aphorismis: Quibus à parte posteriori conuulsiones cum doloribus, quibus ab anteriori, infanies, dolores acuti lateris, suppuratio, dysenteria, præcipuè si rubri erant tumores. Hic dicit: Quibus in posteriora, quibus autem in anteriorem partem. Sed eadem res est. Nam quibus à posterioribus, proinde fiunt illa, quia in posteriora: & quibus à prioribus, quia in priora. Nimirum, quia posteriora vlcera rectitudinem habent cum neruorum exortu, in eum à posterioribus recurritur, & conuulsiones cum doloribus fiunt: & quia anteriora cum cerebro, thorace & ventre, illis timetur, cum euanescent repente tumores. Nam fallax salus est, tumores repente euanescere, quod Hippocrates millies docet, & nunc, recordatus pueri Andronici, exemplo confirmat. Fieri tamen aliquando potest, vt cum bono aliquo euascat tumor, si scilicet ad certam aliquam partem recurrat, eamq; contingat esse humiliores, exteriorem & ignobiliorem (nam ad tales salubriter fieri abscessus, 2. sectione huius 2. libri dictum est) velut cuidam, cui ex generatione, id est, ab ortu fuerat circa aurem tumor, euasit: sed ad pubem distributum est: facta scilicet est ad pubem permutatio, eaque euascentia tumoris non

fuit mala. Alteri (huius meminit obiter, quod forte fortuna eodem tempore obseruauerit) tertia die, ex qua natus est, factus est tumor, & suppuratus est nona. Intelligi potest nona ex natiuitate, & ita quasi supuratione ipsa sanus euasit, addiderit, hic septima die sanus euasit, quia septima à tumore, erat nona à natiuitate. Aut nona à facto tumore, atque sanus euasit septima à supuratione. Vt cumque hoc factum sit, cum malum sit tumoris circa vlcera non apparere ob dictas causas, deterius tamen est, cum apparuerint, repente euanescente, cum non in certam aliquam partem, eamq; ignobilem conuertuntur. Proinde concludit totum hunc sermonem Hippocrates, his verbis: Deteriora sunt, quæ repente euanescent.

Sectio quarta.

Hepatitis in lumbis vsq; ad magnam vertebra infernè, indeq; vertebra committitur sublimis per iecur ac septum transversum in cor, & hæc quidem recta ad clauiculas: inde autem alia quidem in collum, alia autem in scapulas, alia autem deorsum reuertentes, ad vertebra & costas inclinant, & ex sinistris quidem vna prope clauiculas, ex dextris autem ad quandam regionem alia. Hæc autem paulò inferius reflexa, vnde quidem illa desinit, deseruit iuxta, costis reliquis omnibus, hæc hinc, atque inde, ramos in quamcunque tribuit, vna cum sit. A corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea, que sub arteria vsq; dum delitescat, & eo veniat, vnde hepatitis eleuari caperat. Prius autem quàm eo perueniat, iuxta extremas duas costas diuisa est. Et cum alia quidem inde, alia autem inde vertebra peruenit, euanescent. Recta autem à corde ad clauiculam contendens supra arteriam est, & ab hac, vt & ad lumbos, sub arteria abit, ad hepar, partim quidem in portas & fibras, partim in reliquum parum infra septum transversum. Septum autem transversum adnascitur hepate, quod non facile separatur. Gemina autem à clauiculis, alia hinc, alia inde, sub pectore in abdomen. Quo autem inde, nondum noui. Septum autem infra iuxta vertebra, que sub costis, quæ ren ex arteria hac circumcingit. Arteriae quidem ex tendine nascuntur, hinc inde arterie tonum habentes. Hic iam tandem finitur, que recurrit à corde, hepatitis. Ab hepatide autem per septum transversum maximè dua, alia hinc, alia inde, feruntur sublimis: multisida autem per septum transversum, sunt circumcirca illud, & inseruntur supernè per septum. Hæc autem præcipuè conspicua.

Censet Iacobus Steue totam hanc nouā dictionem, & quæ mox succedit, historiarum venarum &

& neruorum, esse adulterinam, & ab aliquo imperito, aut impostore huc coniectam: quod narratio non videatur satis distincta & exacta, neque, vt ille putat, vera: atq; adeo, quia occurrit hic nomen arteriæ pro arteria leui, cum id nomē non ioleat antiquissimis significare nisi asperam, vocenturque illis, arteriæ leues, venæ pulsantes. Ego verò mihi imperaui, quæ in Hippocratis operibus repererim, neq; aperte falsa, neq; omnino indigna, etsi subobscurius, ac fortasse etiam indistinctius tradita, illius esse censere, quia leue est, leuiter auctori denegare (quanquam id sit aliquando necessarium) quæ ex multis seculis sub illius nomine recepta sint. Maximè quæ vt genuina ab aliis antiquissimis citantur. Velut hic locus citatur, non sine commendatione à Galenò quibusdam in locis, præcipuè autem lib. 2. de Nat. hum. Comment. contextus 6. vbi ita scripsit: Vna est vultissima vena, quam vocant cauam, per gibbum iecoris tota animantis longitudine porrecta. Dirigit autem septum transversum imam animantis regionem à suprema. Hæc vena caua septum transversum penetrat, contenditque supra ad cor, infra ad spinam secundum iecoris gibbum peruecta: itaq; ex illa, quæ supra petit, tanquam caudice, venas supra septum transversum germinari, aperte cernas, ex altera quæ ad spinam diuertit, inferiores. Horum Hippocrates in lib. 2. Morborum vulgar. auctor est, vbi iecorariam appellat cauam venam. Hæc etiam confirmat quotquot anatomiam tractauerunt. Hæc Galenus. Itaq; eo enarratore, hæc ab Hippocrate scripta sunt, atque adeo quæ Hippocrates hoc loco docet, sunt quæ Galenus verissimè, & ab omnibus, qui anatomiam tractauerunt confirmata esse dicit. Esse vnā aut alteram vculam additam, detractam, aut transpositam, possim adduci, vt credam, ob libri vetustatem, tamen omnino negare esse Hippocratis, negligentis esse puto, nisi cum id ob maximas causas sit, quæ profectò hic sunt nullæ. Nam etsi hæc, quæ de venæ distributione dicuntur, dici fortasse possent distinctius & fufius, tamē dicitur verè. Quod quidē satis est, illo præcipuè seculo, quo nondum erat anatomie historia adeo culta. Nam faciendam & elegantiam ab Hippocrate quis requirat? Ego certè nuperrimè hunc locum discipulis meis enarraui, non aliter quàm posita ob oculos vena, factaque coram multis illorum dissectione, quæ facile intellexerunt quæ docet Hippocrates verissima esse. Hepatitem vocari venam cauam Galenus auctor est, quod ex hepate oritur. Caua autem vena est, non solum quæ erumpit ex hepate sed & in quamcunque partem producitur. Itaque tota vena, non pulsans, dicitur hepatitis: arteria dicitur vena pulsans, aut non hepatitis, atque nonnunquam arteria sine addito, plerunque arteria leuis, quia antiquissimi arteriæ nomen tribuebant asperæ: Magnam vertebra hic vocat coxæ articulum: Duo enim articuli solent Hippocrati magni dici, hic, & qui ex secunda cervicis vertebra fit, quem autem quoque loco intelligat, descriptione solet explicare: velut libro de Ossium natura, dicens: Coxa verò magno ventriculo, quod iuxta os sacrum est, ex ligamento cartilagineo, ac neruoso adhæret: Hic magnū verticillum intelligit, quod in osse sacro. Paulò post addit, hinc vsque ad magnum verticillum, quod supra supernas humeri partes est, & di-

recto gibbosa est. Hic haud dubiè intelligit secundam cervicis vertebra: quandoquidem dicit supra supernas humeri partes est. Velut hoc loco constat significari articulum ossis sacri, quandoquidem dicit, in lumbis infernè. Hippocrates quidem hic vnico illo nomine, hepatitis, insinuauit venæ principium, & venarum radicationem hepar esse, ac proinde venas hepate humiliores ab eo descendere, superiores ab eo ascendere, atque adeo communem superiorum & inferiorum venarum radicem esse in ipsa hepatis parte gibba, quæ exit vena. Ibi diuiditur vt in duos magnos caules, alterum sursum, alterum deorsum, iuxta spinam repentes. Incipiens ergo Hippocrates narrationem ab hepate, caulem deorsum repentem vocat hepatidem in lumbis: repentem sursum, vocat hepatidem sublimem. Et ab inferiori caule incipiens, dicit, hepatitis, quæ in lumbis est, attingere per infernam partem vsque ad os sacrum. Profecto & vsque ad extremos pedes producit, sed quia in osse sacro secatur in duos ramos, deficiente iam caule, in eam vsque partem produci dicitur, quasi non amplius procedat vna exiēs. Inde (inquit) id est, ab exortu vsque ad extremum ossis sacri, in ipso osse sacro & lumbis, vertebra spinæ committitur, id est, iuxta spinam iacet producta. De hac venæ parte hoc tantum dicit, & ad sublimem transgreditur, dicens, sublimis per iecur, id est, per iecoris gibbam partem, ac per septum transversum in cor tendit, & hæc quidem, neque infumitur in cor, neque in illud intrat, sed præteriens iuxta, & in illius dextrum ventriculum mittens ramum, recta ad clauiculas ascendit, vbi in multos iam ramos secta, vna esse desinit: velut de hepatide in lumbis antea dicebatur: abit verò eo loci in venas iugulares, quæ per ceruicem in caput subeunt: quarum quæcunque dua venæ deinceps sit: quarum alia interna, alia externa capitis partes adit. Præter has sunt eo loci alia tria paria venarum, nō tam insignium, quarum alia abeunt ad scapulas nutriendas (quæ venæ facere solent, vt raptum sanguinis in caput, dolor scapularum antecedit) alia eodem loco ortæ deorsum reflectuntur magis, & in vertebra primas dorsi infumuntur: alia dua descendentes, vtrinque vna, à dorsi initio, producantur vsque ad quintam vertebra dorsi, & mittunt, quæcunque in suum latus ramulos conspicuos, qui nutrant quatuor spatia intercostalia. Antè autem quàm vena hepatitis sublimis clauiculas attingat, & vna esse desinat abiēs in venas has, demittit multas alias in via, ad nutritionem partium, consistentium in via, & è regione posita: velut profectò venas axillares mittit in brachia, quæ in cubitis interna vocantur (harum hic non meminit, etsi profectò insignes satis sint) atque mox ac cor prætergressa est, mittit per partem dextram venam, quæ sine coniuge vocatur, quia ei nulla in sinistra parte respondet. Hæc repit deorsum, incipiens quæ desinit dua, quas diximus nutrire quatuor spatia intercostalia, & mittit in septem reliqua spatia binos ramulos, in vtrunque latus, vnum, atque ita sola hæc vena est pro duabus superioribus. Hæc docet Hippocrates dicit, ex sinistris quidem, id est, in sinistra parte, vnā solum vena (intellige reflectitur per spatia intercostalia) & hæc quidem propè clauiculas, ex dextris verò, dua. Nam vna propè clauiculas,

coniux eius, quæ ex sinistris, & ad quandam regionem (ad quintam scilicet vertebra thoracis) alia. Hæc autem paulò inferius reflexa, vnde quidam illa deficit, defertur hæc costis reliquis omnibus, hinc atque inde ramos in quamcunque tribuit, vna cum sit, vna scilicet, & sine coniuge. Describens rursus hanc eandem venam dicit, à corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea, quæ sub arteria vsque dum delitescat, & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœpit: id est, ab ea parte, qua cordis suprema pars est orta, ad regionem quandam procedens per partem dextram, decurrens sub arteria aspera, nam partim latet dextra parte arteriæ tecta, partim etiam sub tota arteria, mittit furculos in sinistra spatia, & producit vsq; ad eam partem, qua vena caua, quam sublimem appellauimus, ex hepate orta, sursum ferri cœpit: hic enim finitur: aut si quid amplius procedit, extenuatur adeò, vt delitescat. Prius autem quàm eò perueniat, vnde hepatitis eleuari cœpit, iuxta extremas duas costas diuisa est, vt scilicet & iuxta superiores: est verò hæc vltima diuisio eius venæ, atque cum alia hinc, alia inde vertebrarum peruenit: id est, cum alia in hanc, alia in illam partem, alia vltra, alia citra vertebra spinæ peruenit, euanescit. Redit deinde ad hepatitis sublimem, dicens, rectà autem à corde (ab ea scilicet parte, qua sine coniuge orta est) ad clauiculam contendens, supra arteriam est, & ab hac, vt & ad lumbos sub arteria abit ad hepar: id est, à clauicula abit sub arteria, vt & ad lumbos sub arteria abit ad hepar. Ita illud sub arteria repeti debet: collatio enim est à clauicula venam, quæ ferebatur supra arteriam fieri sub arteria, vt & ea, quæ est in lumbis. Quod vt intelligas, scias hic arteriam vocari venam pulsantem: porro per totum corpus ferri venas cum arteriis, verum per partes extremas, cuiusmodi sunt manus, crura, & ceruix, ac tota cutis, venas esse exteriores, sub illis arteriis (alioqui non essent venæ tam opportunæ sectioni) tamen in internis partibus. Atque intra corporis ventres, thoracem dico, & quod intra peritonæum, venas esse interiores arteriis: propiores enim sunt arteriæ spinæ, & illis incumbunt venæ. Necessè est ergo venas & arterias, cum iam iam sunt ex internis emerfuræ, positum mutare, atque eas, quæ superstant, submitti: atqui profectò ita fit, iuxta clauiculas vena, quæ incumbere arteriæ thorace toto videbatur, sub arteria fit, atque ita tota ceruice exterior fit, quàm arteria. Et vena, quæ per tota crura fertur exterior quàm arteria, iam ingressa ventris regionem sub arteria est, & ad lumbos insilit in arteriam, non per illam rectà producta totius ventris longitudine, sed transuersim super arteria tendens, transiliens in dextram partem, quasi tendens in hepar, partim in portas & fibræ, partim in reliquum parum infra septum, id est, partim in gibbam & sublimem eius partem, ex qua hepatitis oritur. Dixit verò, vt hanc hepatis partem significaret, parum infra septum, quia septum transuersum adnascitur hepati, quod non facillè separet. Hoc vsque adeò verum est, vt semper ex macello cum hepate aliquid septi transuersi deportetur. His de hepate, quæ in lumbis, & de hepatis partibus, & septi situ obiter dictis, redit ad hepatitis sublimem, dicens, geminæ aliæ à clauiculis hinc inde sub pectore in abdomen. Hæc

A sunt venæ, quæ de hepatitis sublimi, qua iam separantur venæ, ituræ ad brachia erumpunt in manus, & repunt exterius per thoracem, & per musculos rectos abdominis, vtrinque vna. Quare illud sub pectus, non dicitur quod sub offe pectoris feratur (fertur enim per anteriorem thoracis partem) sed quod non finita in thorace, sub illum feratur in abdomen: id est, per musculos rectos, quod autem (inquit) inde nondum noui. Non habebat id exactum, neque mirum: nullam enim aliam in parte tendunt, sed ibi cum ascendentes ex vtero congressæ coalescunt. Redit rursus ad septi transuersi situm, & hepatitis finem, dicens, septum autem infra secundam vertebra, quæ sub costis, quæ ren ex arteria hac circumcingit. Septi figuram & positum oculis contemplari oportet, vt hæc intelligantur. Est quidem musculus figuræ singularis. Nam quasi quædam membrana carnea tenditur, diuidens totum corporis cauum, per medium circumcingens, quæ finis est costarum. Ex illo ergo & costis fit thorax, velut ex eodè & peritonæo venter. Hoc septum penetrant vena hepatitis à dextra versus sinistram partem sursum tendens circa partem anteriorem, & superior pars ventriculi à sinistra versus dextram obliquè descendens circa medium, & arteria magna, quæ à corde rectà per spinam descendit. Hæc ergo penetrat septum in postrema parte iuxta spinam, qua illud spinæ alligatur. Hoc est ad vltimam thoracis vertebra & primam lumborum. Quæ vt significet, dicit, septum circumcingit, hoc verbo innuens illius positum, infra iuxta vertebra, quæ sub costis, id est, alligatum vertebra vltimæ thoracis: atqui reuera alligatur vndecimæ & duodecimæ. Describit verò hæc partem aliis notis, dicens, quæ ren ex arteria. Nimirum illo loco erumpit, vt dixi, magna arteria, ex thorace in ventrem descendens: atq; ex ea, in ipso egressu, recipiunt renes arterias. Ergo alligatur septum spinæ, quæ ren pendet ex arteria. Quia scilicet procedunt inde ad renes duæ arteriæ. Eodem ferè in loco, ex vndecima vertebra thoracis, procedunt tendines quidam in quosdam musculos femorù, quibus magna arteria, quæ per lumborum vertebra procedit vsq; ad os sacrum, vtrinque habens vnum, firmitudinis gratia alligatur, atq; adeò & quæ tendunt in renes. Hoc vt insinuet, dicit, arteriæ ex tendine nascuntur. Non nascuntur profectò arteriæ ex tendine, sed eodem loco ex magna arteria nascuntur, quæ magna arteria erumpit thorace, & quæ tendines nascuntur ex vertebra. Itaque dicit, arteriæ ex tendine nascuntur, habentes hinc inde arteriæ: id est, ab vtraque parte arteriæ magnæ tonum (hos ipsos tendines vocat hic tonos) hic iam tandem (inquit) finitur, quæ recurrit à corde hepatitis: id est, vena sine coniuge. Sed quomodo finitur quæ septum transuersum alligatur spinæ, si verè antea dictum erat, eam produci vsque dum perueniat eò, vnde hepatitis eleuari cœpit. Num hepar infra septum transuersum est? Certè vena sine coniuge quodammodo finitur in vltimo spatio intercostali, quia ibi mittendi in vtrinque latus surculos finem facit, quodammodo etiam attingit vsque ad eam partem, quæ hepatitis eleuari cœpit, quia ad eam vsq; ac fortasse etiam aliquantò plus procedit, quidam gracilis illius venæ finis, vt cauda quedam muris euanescentes. Non est tamen prima productio,

ductio, quæ ex hepatitis sublimi fit, vena sine coniuge. Nam cum hepatitis penetrat septum, mittit per illius supernam partem duas venas satis magnas, aliam hinc, aliam inde, quæ per supernam septi partem multifidæ, per illud feruntur & inferuntur supernè, toto septo alimentum præstantes. Hic finem ponit narrationi venarum, dicens, hæc autem præcipuè conspicuæ, quod aut de his vltimis, quæ nutriunt septum intelligi potest (dixerat enim eas esse maximas) aut de omnibus dictis, quasi non sint expositæ venæ omnes, sed quæ præcipuè conspicuæ. Nam possumus negare multas venas non ignobiles, omittas in hac narratione esse. Nam venientium ad brachia nulla est facta mentio, neque venarum emulgentium, neque genitalium, neque venæ arterialis, tamen non proinde quæ dicta sunt, non sint dicta verè, neque pro antiquissimo illo seculo parum exactè.

Duo autem toni à cerebro sub os magni ventriculi deorsum, & ad stomachum præcipuè, vtrinque, arteriæ procedunt, vterq; in seipsum incidens, vni similis, deinde vertebra & septum transuersum coalescunt. Hic finiuntur, & quidam dubij ad hepar & lienem, ab hac communione tendere videntur. Alius tonus ex vertebra, quæ vtrinque iuxta spinam, tenditur obliquè vertebrarum, & costis distribuitur, vt vena, ita hi per septum transuersum in mesenterium mihi videntur tendere; in his verò desciunt. Rursus autè vbi septum transuersum cohesit, hinc continui existentes iuxta medium sub arteria, reliquum vt vena, vertebra distribuitur, vsq; dum absumentur, cum ad sacrum os peruenierint.

Exiguam quiddam docet Hippocrates de neruorum historia, mittitque dicere multo plura: neque quidem quæ dicit satis exponit: non tamen proinde non sunt hæc verissima. Velut nuper non narrauit historiam venarum omnium, atque exterarum nullam mentionem fecit, ita nunc non omnes neruos, neque eos qui in proximas ex quadam spinæ parte procedunt, vult persequi, sed eos, qui in multas partes, quasi multis communes, per interna deferuntur. Hi sunt tantum duo, sextum par ortorum ex cerebro, & quartum ortorum ex ceruice. Quoniam sextum cerebri par, recipit tantam accessionem ex septimo, & quinto ceruicis, ex quarto & sexto & septimo, vt contingat dubitare, sexto, an septimo cerebri, & quinto ceruicis, an aliorum alicui tribuenda sit illa distributio. Quin & qui ex cerebro veniunt, ex his qui ex ceruice accessionem accipiunt, & hi ex illis, vt quocunq; eorum alterutri ferantur, videantur quodammodo ferri vtrique: tamen singulis in proprias fibras sectis, & re ita explorata, constat eos, qui ex ceruice veniunt, ferri in medium septi transuersi, deferentes illi motum, atque in illud multifariam distribui, ibique finiri: eos verò, qui ex cerebro veniunt, cum primùm attingunt supremam thoracis partem, portionem quandam mittere ad radices costarum sub membrana succingente costas, in initio quidem exiguam, excurrentem verò per totum

thoracem deorsum, & ex nerulis venientibus à vertebra, in singulis spatiis intercostalibus, recipientem accessionem, & hanc quidem neruorum portionem penetrare in ventrem cum arteria, ea parte, quæ septum vertebra alligari diximus, atq; furculos mittere, in primis in ipsum septum, deinde & in omnes ferè partes infra septum positas: nam in fundum ventriculi, & omentum, & crassa intestina, quin & in tenuia, iecur, lienem, & vesicam fellis, atque adeò & in genitalia: aliam porro portionem dicta maiorem, per internum cauum thoracis procedere, ex qua fiunt nerui, qui vocantur recurrentes, & furculi mittantur in pulmonem & pericardium, & quod eius, post has distributiones superest, (est verò id satis multum) insumitur in os ventriculi. Totam hæc historiam narrat Hippocrates, quamquam non satis distinctè: Duo (inquit) toni, id est, duo nerui motus, veniunt à cerebro sub os magni ventriculi. Os magni ventriculi vocat hic secundam vertebra ceruicis. Sed quo pacto duo illi nerui veniunt à cerebro, & sub os magni ventriculi: certè duo nerui, sunt duo illa neruorum paria, quæ dicta sunt, sextæ coniugationis cerebri, & quintæ ceruicis. Aliud nascitur ex cerebro, aliud sub os magni ventriculi, & vtrumque fertur deorsum. Itaque legendum videtur, duo autem toni, à cerebro & sub os magni ventriculi, deorsum. Narrans deinde quò tendant, dicit, & ad stomachum (id est, ad os ventriculi) præcipuè vtrinque arteriæ (asperæ scilicet) procedunt. Hi sunt rami sextæ coniugationis, qui per thoracis cauum feruntur, quorum pars sunt nerui recurrentes, vterque (inquit) in seipsum incidens vni similis. Triâ videntur significare posse hæc verba, aut vtrumque cum altero coalescere multis locis, eum (inquam) qui ex cerebro, & qui sub os magni ventriculi, & conflare vnum neruum, quasi eodem in seipsum per partes incidente: aut vtrumque eorum neruorum, qui à sexta coniugatione vtrinque arteriæ feruntur, in stomachum præcipuè, antequàm eò peruenierit, recurrere, quasi in seipsum incidentem, quodammodo vnum, quodammodo duos factum: aut hos eosdem neruos, cum os ventriculi attigerint, ita congregari, vt vtrisque in seipsum incidentibus & cõplicitis, vni similis fiat. Deinde vertebra & septum transuersum coalescunt (vbi antea dictum est) hic finiuntur. Qui hic finiuntur, sunt nerui dicti sextæ coniugationis, & nerui, qui nascuntur sub offe magni ventriculi, qui nerui septi transuersi vocantur, quia in medium illius incidentes motum illi præstant. Et quidam dubij (neruuli scilicet) ab hac communione (id est, ab hoc loco, quo septum & vertebra coalescunt) ad hepar & lienem tendere videntur. Certè quædam reliquæ exiguæ neruorum oris ventriculi insumuntur in cauum hepatis. In lienem hinc non apparet quid feratur, sed ille proinde dicit, dubij. Alius (inquit) tonus ex vertebra, quæ vtrinque iuxta spinam tenditur obliquè vertebrarum: id est, alius neruus (hic est pars sextæ coniugationis, quæ sub membrana succingente costas repit) per vertebra, quæ vtrouque & supra septum & infra septum sunt, tenditur iuxta spinam, non per medias ipsas vertebra, sed obliquè vertebrarum (liceat vti hoc graecismo) hoc est, deflecentes non nihil à vertebra, & per thoracem, distribuitur costis, & vt vena (in-

quit) ita hi nervi (quod nunc dicit alius tonus, nunc hi, nihil refert, nam est vnus vtroque in latere) per septum transversum in mesenterium mihi videntur tendere, & in his, hoc est, partibus mesenterij, deficiunt. Rursus autem vbi septum transversum cohaesit hinc continui existentes. Hoc dicit Hippocrates secundum ipsam rationem administrationis anatomicae. Nimirum licet nervum illum, qui sub membrana costarum descendit per septum transversum, consecrari persequitur; furculos, quos demittit ad omentum & mesenterium, eisque ibi finitis redire rursus in eam partem, qua septum transversum cohaesit vertebrae, vbi videntur nervi continui existentes: nimirum rami ex eodem caule, inde ferri iuxta medium corporis, sub arteria magna, quae illac descendit, & reliquum, quod superest ex sexta coniugatione, variè distribuunt vertebrae, vt venae. Nimirum vt caua vena, quae illac etiam repit, demittit ramulos in proximas quasque partes, ita illi nervuli. Sed quod dicit, distribuere vertebrae, iuxta veritatem non satis exactè dicitur. Nam ex singulis vertebrae nascuntur nervuli, qui coalescunt cum furculis, quos illi nervi demittunt, quare non magis tribuunt vertebrae, quam ex illis accipiunt. Sed dicitur hoc, vt monui, secundum administrationem, ad quam nihil interest, nervi hi tribuant vertebrae, an accipiant ex vertebrae, modo dissector videat furculos ex dictis nervis demissos, ire in vertebrae. Atqui ita fit, vsque dum absumantur, cum ad sacrum os pervenerint. Nam si quid genitalibus ex hac coniugatione tribuitur, id quoque sub sacro osse est. Itaque horum nervulorum historia, etsi non satis exactè, verè tamen Hippocrati narrata est. Quod tamen saepe dicere soleo, nunc non omitto, partium historiam à nullo autore petendam esse, sed oculorum intuitu inuestigandam. Nam citra hunc, sola lectione nihil certi consequi possis.

In Aeno leguminum esu continenter vntes, fame & viri, crurum impotes fiebant, & ad finem usque persisterunt. Verum orobum comedentes, dolentes genua.

Hæc eadem sententia eisdem omnino verbis sexto libro, sectione quarta, scripta occurrit, quam fortasse perperam interposita illo loco est, hic solum ab Hippocrate scripta. Galenus enim nullam illius mentionem facit in eius libri Commentariis. Sed vtcumque hoc habeat, morbosa hæc constitutio facta est, quod homines multo leguminum esu essent vsi per famem, hoc est, annonæ caritatem, vt dicit Galenus in Comment. aphorif. 16. particulæ tertiæ, in quo, vt multis aliis in locis, hanc citat historiam. Accidit verò id in Aeno vrbe Thraciæ, regionis sterilis admodum & frigidæ, vt vel hac ratione magis, accidere fuerit consentaneum. Quod fœminas & viros laborasse dicit, videtur insinuare fuisse morbum epidemiale: talem enim esse dicimus eum, qui vtriusque sexus & omnis ætatis homines apprehendit, tamen quod non in aere causam esse dicit, sed in pravis cibis, alia ex parte non videtur epidemialis. Si enim illi solum tali morbi genere tentati sunt, qui leguminibus sunt vsi, non fuit epidemialis. Fieri autem

potuit, vt incipiente à malo victu morbo, in aere infectio serperet, essetque ita epidemialis, & agrotarent ob communem esum leguminum, qui nunquam legumina gustassent, ita vt sit. Saepè enim pestis grassatur in vrbe, cuius causa prima non fuerit communis, sed peculiaris aliqua, vt vestis, aut lectus, aut cibus: Proximam verò, iam cum epidemialis morbus est, necesse est communem esse causam. Ita fieri potuit in Aeno. Incepit tamen malum ab esu leguminum, & maxima ex parte tentati fuerint tali morbo, leguminum esu vntes continenter. Non enim profectò qui aliquando fortasse, ac cum reliquis cibis condita, vt solent, legumina gustassent, sed qui eis in præcipuis cibis vterentur semper, aliorum penuria. Hi verò merito agrotarunt. Nam, vt Hippocrates ipse libro de Ratione victus in acutis dicit, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, & fricta, & macerata, & viridia. His autem vntendum non est, nisi cum cibis. Vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria vitia habet. Galenus etiam libro de Cibis boni & mali succi, legumina in cibis mali succi ponit, ad eò vt paucis nominatis, dicat, cæteris homines non vesci, nisi fame & rerum inopia premantur: velut scilicet hi, qui in Aeno. Habent itaque legumina omnia multa communia vitia, vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria, velut nunc omnibus leguminibus vntibus crura sunt debilitata, vntibus crura doluerunt præterea genua: & hæc quidem non per ipsas putridas & malignas febres, quibus consentaneum est fuisse correptos in initio mali (quod & libro quarto huius operis dicitur, vbi de hac tempestate aliquantò plura, etsi brevissimè etià, scribetur) sed postea etiam per totam vitam crurum vitia perseverabāt. Quia, arbitror, ex leguminibus multum pravi & crassi succi colligebatur. Atqui quod crassum in crura paulatim subfidet. Hinc fiunt varices, elephantoses, cancri, sine vlceribus, aut cum vlceribus, hinc atrophie crurum: quia vbi multum mali, exiguum est utilis succi, & id quod est à pravo, nonnunquam prohibetur affixi. Hinc etiam fit, vt nervi crurum ab humoribus crassis occupati, nonnunquam resoluantur. Eruum præterea habet insignem vim siccandi, & partes acres, vsque adeò vt ne bobus quidem detur sine magna præparatione, vt Galenus libro de Aliment. facult. cap. 29. docet. Potuerit ergo siccare ligamenta articuli genu, ac facere malè flexilia, vt, cum flecterentur, dolerent, atque eius acres partes, in altum articuli collectæ, dolorem mouerint. A talibus autem succis, tam crassis, inquam, & contumacibus, paulatim factæ infirmitates, non poterant non tota vita durare.

Curandum iram inferre, & reuocandi coloris causa, & effusionis succorum, & latitiam, & timorem, & huiusmodi, atque si aliud corpus simul egrotet, simul curare, si autem non, hoc.

Quandoquidem ira, gaudium, timor, & huiusmodi passiones, animi sunt non solius, sed communes cum corpore, vsque adeò vt ex motione sanguinis & spirituum definitiones physicas & materiales habeant, constat esse causas alterantes nostra corpora, vsque adeò, vt quædam illarum sint calidificæ, quædam refrigeratoriæ causæ: id quod ex differentiis, quas pulsibus afferunt, manifestum fiet. Quod si alterare

alterare nostra corpora possunt, possint esse causæ salutare, possintque sanare, cum contigerit, ea teneri morbo contrario affectioni, quæ natae sunt afferre. Vel hoc solo argumento, quod possunt morbos quosdam gignere, possint à contrariis liberare. Vti ergo potest medicus omnibus animi motibus in curatione morborum. Vtatur verò singulis opportunè, & ad quosdam morbos, aut quibusdam occasionibus. Vt timor motibus quibusuis, nunc ob communes causas: nunc ob proprias. Communes appello eas, quæ non nascuntur ex morbi natura, sed aliis rebus aduentitiis, quæ quidem in aliis etià morbis fieri possent. Vt cum suspicamur aliquem assistentium noxium esse agrotò, & suademus agrotò vt eum arceat, si non possumus aliter, etiam curantes vt in eum irascatur. Aut cum timidum esse suapte natura agrotum videmus, aut timere nunc morbi periculum, vsque adeò vt debilitetur, animum facimus, suadentes nihil periculi in malo esse: contra cum non vult agrotus nobis obedire, timorem incutimus, grauius comminantes. Si videmus triste esse, exhiaramus. Hæc verò communia sunt. Propria autem, per morbos frigidus ad iram prouocare, vt pote ira caloris existente causa. Nam vt sexto libro epidem. sect. 5. dicitur ira trahit in caput calidum & humidum. Feruet enim per eam passionem sanguis circa cor, proinde calescunt thorax & caput, replenturque sanguine feruente, vt feruore redundat in olla succus. Simul etiam cum præcipuis partibus calescit totus habitus corporis. Ergo cum friget multum corpus, redundatque crudus, & calor, vt ignis sub viridibus lignis, periclitatur suffocari, quod color cutis albidus & intermortuus prodit, nõ abs re erit, ad iram prouocare crebro hominem. Ita enim funditur sanguis & reuocatur color, pariterque viuificatur calidum naturale, & expeditur ab obruentibus fuliginibus. Potestque esse vsus iræ, & in reductione corporum morbidorum, & in curatione agrotantium. Lætitia vt timor, vt proprio eorum medicamine, per morbos melancholicos. Nam metus & mœstitia sunt symptomata propria talium morborum, hæduntque duobus modis, & debilitantia virtutem, & conseruantia augentiaque rursus morbum, à quo nata sunt. Si enim multi occasione aliqua correpti metu & mœstitia, cumque hæc passiones multum perseverarent, melancholici euaserunt, poterunt eadem præsentem seruare & augere. Igitur tollere tristitiam (quod est lætitiã inferre) est curatio legitima, quia ex causæ seruantis sublatione, estque symptomatum facultatem debilitantium sublatio. Timore curantur etiam infani, quia metus facit vt mens sese colligat, & ad sapientiam redeat. Timore etiam repentino curatur singultus, quia territi continent spiritum, spiritus autem detentione singultus tollitur. Quin & quartanam febrem vidi, timore hora paroxysmi superueniente sublata, non amplius redisse, & multi alij testificantur. Id verò fit, quia timore cietur alius succorum impetus vehementior motu paroxysmi, atque ita natura obliuiscitur motus illius consueti. Accedit, timore turbari ventrem non raro, deponique ita feces, cum ex toto corpore, tum vel maxime ex liene. Itaque non raro vntendum est motibus animi, vt propriis morborum auxiliis. Nunquam tamen omittenda sunt alia auxilia, si morbus aliud

auxilium exigat ratione sui, aut causæ, aut corpus alio morbo teneatur, præter id quod petierat animi motum: aut ipse motus animi, dum vnã curat, aliam passionem intulerit. Velut si sublata aliqua ex parte videatur infania, aut quartana febris, timore, non est proinde omittenda expurgatio melancholicæ, atque si timor ob singultum illatus, deliquium fecerit, deliquium curare. Si quartana febre simul cum obstructione laborat homo, & timor quartanam subitulerit, lienem propriis auxiliis mollire, & aperire. Itaque si reliquum corpus ægroter simul, simul curare: sin minus, id est, si non sit affectio alia, neque alia curationis indicatio, hoc, id est, hoc solū facere sit satis. Vt si solo singultu ob flatum in ore ventriculi laboret, solus timor est satis.

Stymargi famula Idusmea erat, cum peperisset siliam, os vteri contortum est; & in coxam & crus dolor. Liberata est iuxta talum secta vena, etiam si tremores secundum corpus eam tenebant sed ad occasionem oportet venire, & occasionis initium.

Filiarum partus solere esse difficiliore, dictum antea est saepe. Huic dolorem ad coxam & crus faciebat, os vteri plenitudine contortum, & proinde premens nervos, qui rectè eunt ad crus eius lateris: ita scilicet vt sit cum lapide laborat reus, videbatur huic non mittendum sanguis, vt neque aliis quæ præfocatione cum vteri peruersione, aut retractione laborant, quia ea passio frigida est, sanguinis verò missio auxilium refrigeratorium, maxime cum tremores, frigus, aut debilitatem, aut vtrumque indicarent. Id dico, quia si concussiones cum rigore vocat tremores, passio calidi innati est, sin autem veros tremores, est facultatis motricis impotentia. Nihilominus secuit Hippocrates venam, quia oportet ad occasionem, & occasionis principium venire. Nimirum, vt cognitio incipit à postremis, hoc est, à symptomatis, ab iisque procedit ad affectus essentias & ad causas, proximas primū, deinde remotas vsque ad primas, ita curatio incipere debet ab indicationibus causarum, primarum primū, mox proximarum, deinde affectus, tandem symptomatum, si quæ sunt, quæ non tollantur simul cum morbo. Hoc vt significet, dicit, veniendum ad occasionem, & occasionis principium, id est, per causas vsque ad primam. Nam occasio, est causa procatartica, quæ prior est antecedente, & in ipsis procatarticiis, sunt alia ante alias. Oportet verò venire ad omnium primam, quia etsi procatartice quæ recesserunt, curatoriam indicationem non habeant per se, præstant tamen multum ad cognitionem affectus, & causarum internarum, quas habent. Oportet ergo in curatione, rationem habere prius causæ quam affectus. Velut in hac, secta est vena, quia etiam esset frigida affectio ac cum debilitate, tamen erat ex exigua purgatione partus, quod ex ipsis symptomatis palam fit, & Galenus libro de rigore, tremore & palpitatione dicit. Fieri verò ex hac occasione, indicabat frigidam passionem ex accidenti factam esse. Nam sanguis per se calorem magis natus erat facere. Si ergo erat affectio ex accidenti frigida, auxilio indigebat ex accidenti calido, cuiusmodi est missio sanguinis.

Est etenim per se auxilium refrigeratorium, aliquando verò per accidens calfacit, cum refrigeratio multitudine obruente erat facta. Atqui debilitas ex euacuationis suppressione, non in essentia, sed per aggrauationem esse cognoscebatur, hanc verò tollit euacuatio. Quod si mittendus erat sanguis, profecto ex talo eiusdem lateris. Quia id exigit ratio rectitudinis.

Sectio quinta.

*Q*uicunq; ruffi sunt, & acuto naso, ac paruis oculis, prauis: qui verò ruffi, simi, & magnis oculis, boni.

Hæc sententia & aliæ quædam huius libri, spectant ad physiognomiam, quam philosophiæ partem non esse inanem probat Aristotel. multis argumentis, in libro cui Physiognomicum titulus est. Gal. quoq; libello, quòd animi mores corporis temperaturam sequuntur, multa physiognomica docet, cum ex illo libello, tum vel maximè ex 1. de historia animalium. Esse autem physiognomiam, manifestam est, quia norunt venatores bonos canes & venationi idoneos ex corporum formatione dignoscere, & equites agnoscunt solo intuitu generosos equos. Si ergo belluæ notis corporeis agnoscere possunt, possint & homines, cum præcipuè illis colorum, & formæ totius longè maior differentia sit, quàm alicui alij animantium generi. Sed & ratione consistere potest. Si enim animi mores corporis temperaturam sequuntur, vt Galen. toto illo libello confirmauit, & compositio idonea instrumentorum sequitur cuiusque mores & temperaturam, vt septimo cap. illius libelli de sententia Aristot. dicit Gal. constat ex forma externa posse ingenium & mores coniectari. Hoc verò est physiognomiæ, videlicet ex naturalibus notis agnoscere, quæ intra hominem, ad animam pertinentia, delitescunt. Sequi mores hominum & ingenia temperaturam, constat, quia cibus & potibus, morbo & lægitudine, & ætate, & mutatione temporum, videm⁹ eiusdem hominis mores sæpe mutatos. Constat verò hæc mutare corpus, manente anima eadem. Præterea regionis differentia facit ad differentiam ingenij & morum, quod exemplo Europæorum & Asianorum docet Hippocrat. libello de aere, locis & aquis. Constat verò id ad differentiam temperamentum regionum referri, quæ non aliter, quàm corpora aliter afficiendo possunt mores permutare. Præterea, humores multum præstant ad mores, vt 1. de natura hum. commen. 39. Galen. docet, humores verò rationem quandam habent ad temperamenta. Sed præter dicta constat quod dicitur, quia virtutes & vitia, vt Aristoteles docet de sententia Platonis, quæ Galeno maximè placet, sunt in tribus animæ partibus, aut earum aliqua, rationali inquam, irascibili, aut concupiscibili, quæ in tribus præcipuis membris sedem habent, rationalis in cerebro, irascibilis in corde, concupiscibilis in hepate. Prudentia ergo est in rationali, fortitudo in irascibili, temperantia in concupiscibili, iustitia in omnibus. Igitur mutatis membris, mutantur potentia illæ, aut partes animæ, ac cum illis virtutes &

A vitia. Præterea si quæ pars est animæ propria, & non communis cum instrumento corporeo, ea est mens seu intellectus, si igitur mens perturbari potest, aut lædi per corporeas passiones, vt certè potest, quandoquidem vino & phrenitide, constat omnia quæ ad ingenium & mores spectant, posse cum corporis temperie permutari. Sed & cum his mutari instrumentorum formationem, ac proinde externam corporis speciem, constat. Quia animalium cuiq; dedit natura compositionem maximè accommodatam illius moribus, nam audacibus dedit cornua, rapacibus vngues, timida inermia fecit, sed ad velocitatem comparata. Igitur & in singulis cuiusq; speciei ita fecerit, dederitq; cuiusq; moribus accommodatum corpus, simileque eius animalis corpori, cuius mores maximè imitetur. Atqui stultè, nisi ita, faceret. Velut si quis futuri fabrilis instrumenta, & fabro futoria tribueret. Si igitur temperamentum facit ad mores & ad compositionem, & compositio etiam ad mores, poterit significare forma exterior mores & morbos. Dico autem mores, non qui sint (nam hos educatio, & doctrina, & Dei gratia, solet mutare) sed ad quos propensus natura quicq; sit. Morbos dico, quos natus quisq; habere sit. Si enim in vinculo animæ & corporis hæc pædia principium habet, poterunt eiusdem signis præsentiri morbi animi & corporis: constatq; iam hinc, quo pacto physiognomica doctrina ad medicinam referatur. Versantur physiognomi circa naturalia apparentia, indeq; capiunt notas, vt circa partes omnes, & particulas, earum figuram & colorem: circa voces, vt quòd gracilem habeant aut crassam, & motus, vt quod oculi nictent, aut non: & mores apparentes, vt quòd tristes sentiantur aut hilares. Argumentantur cuiusq; notæ significationem, relatione ad alia animalia. Velut oculos magnos rotundos & eminentes, bouinos mores, & ingenium significare docet Aristot. 1. de historia animalium, cupiditates scilicet & hebetudinem, quia tales oculi bobus sunt: & relatione ad alios homines, velut molles carne, mansuetos etiam esse & prudentes, quia tales sunt Asiani: aut relatione ad passionem, vt nares secundum pinnas valde apertas, iracundi esse, quia irati solent nares ita aperire: & relatione ad alias ætates, vt caluities significat senilem maturitatem & prudentiam, quia senibus solet accidere. Est alia ratio argumentandi, ex obseruatione morum, vt quibus aures arrectæ, loquaces sunt, quia tales esse solent, qui eiusmodi. Sunt duæ aliæ rationes philosophicæ, & potiores: relatione ad causam. Vt magnitudo partium præcipuarum & viarum, bonos mores: quia significant robur facultatis: plerunq; autem meliora, quæ fortia & virilia, deteriora, quæ debilia & muliebria: alia ratio est ex quibusdam, quibus aliud necessario succedat, velut si tristem & iracundum necesse est esse inuidum, si notæ tristitiæ & iracundiæ sint, & si non sint notæ inuidiæ, iudicabitur inuidus esse. Obseruandum verò in hac parte est, vt in alia omni prudenti coniectura, ne communia signa pro propriis capiantur, vt si quis leoninum signum vocet, quod non minus sit in equo, aut morem leoninum, quem habeant æquè alia animalia: præterea, ne cum multa signa sint, vni soli credatur, aut ambiguo, sine aliis quæ possint significationem ambiguum certam facere. Velut nunc dicit,

dicit, rufos bonos esse & malos, sed distinguit ex adiunctis. Color rufus capillorum mediocris est, inter eos qui frigiditatem temperamenti significant, & eos qui calorem. Proinde rufi temperie mediocri sunt, atq; ingenio acuto, tales autem non norunt esse mediocres moribus, sed aut probi aut nequam, vt in hæc aut illa studia incumbunt. Præterea rufus color capillorum, videtur fieri posse ob mediocritatem temperamenti, aut ob mixtionem contrariorum excrementorum, quæ quidem ex mixtione contrariorum succorum, & contrariorum principiorum, ortum trahat. Mediocritas faciet ad probos mores, mixtio contrariorum ad perfidiam, itaq; his rationibus videtur, vtriusque contrarij nota rufus color. Quin & in sacris literis celebrantur duo rufi, Esau & David, quorum alterum odio habuit Deus, alterum secundum cor suum esse pronuntiauit. Rufi itaq; & boni & mali sint. Bonitas quidem non est vna aliqua virtus singularis, sed in omnibus consistit. Definitur autem bonitas præcipuè benevolentia, & inuidiæ vacuitate. Nam qui omnibus bene vult, nulli vnquam iniurius esse poterit, sed quoad fieri poterit, omnibus utilis, & in bonum dirigit semper consilia, & operabitur, atq; proinde Plato proprium bonitatis esse putauit, nulli inuidere: eritq; contrarij, omnibus male velle, & facere. Sed cum rufus color vtriusque possit esse nota, accedente naso acuto, id est, angusto, & ad extremitatem in acumen desinente, & oculis paruis, prauos significabit: accedentibus naso simo, & magnis oculis, bonos. Nimirum vt Aristoteles in physiognomico docet, nasus amplus, & latis viis, qualem quidem nunc simum vocat, significat magnanimos, & audaces homines, quia refertur ad leones, atque quia cerebrum & thorax facilius ventilantur & expurgantur, quare minus vrgentur fuliginibus, suntq; animosi, qui *δυσώδεις* dicuntur Græcis, non iracundi, qui *ὄργυροι*. magni etiam oculi, maioris facultatis formatricis in cerebro (quia orta attestantur principis) & naturalis caloris plus: acutus nasus, & exigui oculi, contraria. Omnia autem quæ magnanimitatem & robur significant, sunt pro: itatis, quæ pusillanimitatem & debilitatem, improbitatis signa. Quia vt Cicero in officiis dicit, iniuria nascitur ex timore. Quare minimè sunt perfidi, aut iniurij, qui minimè timidi. Cæterum neque simum quod in naso commendat, est quæcunq; neque magnum in oculis. Qui enim valde simi sunt, vt angusti sint narium pori, neque bene ventilantur, neq; absunt ab omni nequitia, quia sunt valde faciles, referuntur enim ad ceruos: sed simum nasum vocat, amplum, non valde pressum. Oculos magnos rotundos & prominentes Aristoteles vituperat 1. de historia animalium. Boni ergo sunt qui magni, angulati satis, & mediocriter demissi. Tales ergo sunt boni. Exigui verò mali, maximè si exigui, simul & caui admodum, sint.

Hydropici charopi & calui fuerint.

Putari possit hæc etiam sententia ad physiognomiam pertinere, vt prior, & quæ mox sequitur, quia dictum nuper est significari talibus signis, vt mores, ita & morbos. Itaque putetur nunc dicere, charopos & caluos, paratos esse ad hydropem. Mi-

A hi tamen id non videtur admodum consentaneum, Nam charopus color significat temperamentum calidum & siccum, caluitium siccum: hydrops verò nata est fieri ex frigore & humore. Quod verò solet siccitas partium per atrophiam succedere hydropi, nihil facit. Nam temperamentum cui morbus aliquis est familiaris, non est simile ei quod ex accidenti succedit morbo, sed naturæ quam habet morbus à principio. Proinde cenfeo hanc sententiam pertinere ad prognosticam medicinæ partem, significareque hydropicos solere, procedente malo, fieri charopos & caluos. Cum autem charopos dicit, intelligit glaucos abutens nomine, velut etiam in calce tertie sectionis tertij epidemion, enarratore Galeno. Nimirum illic Hippocrates describens tempestatem quadam hydropicorum tabescentium, dicit, forma tabidorum erat leuis, subalbida, lentis colorem referens, subrubra, & charopa, pituita alba referti. Galenus in comm. dicit, hydropicis non posse fieri charopos oculos, hos enim esse leoninos, ac proinde calorem & siccitatem referentes, fieri tamen illis glaucos, abscedente in oculos pituita, atq; adeo consentaneum esse, Hippocratem ab usum nomine, dixisse charopos pro glaucis. Est autem huic enarrationi admodum consentaneum, quod anicula cuidam hydropicæ glaucos oculos factos esse narrat, 4. epidem. Hoc verò facit pituita, quæ in hydropicis redundat, quæ cum putrida & salsa sit, radices capillorum corrumpens, ophyasos, & alopecias, & caluitium infert. Tametsi caluitij nomē propriè non dicitur, nisi de naturali capillorum defectu, qui ob naturalem siccitatem, aut senectutem fit, transfertur tamen etiam nomen ad id defluuium quod corruptione pilorum supra frontem fit. Solere autem fieri redundantia pituitæ defluuia capillorum, aut canitiem intempestiuam cum oculorum glaucedine, experimènto didicimus. Fieri itaq; possint hydropici calui præter naturam, tamen secundum naturam calui non fuerint, parati ad hydropem. Neq; sanè glauci & calui esse naturaliter possint, cum alterum humiditatis, alterum siccitatis sit. Quare etsi glauci pro charopi intelligatur, non potest esse hæc sententia physiognomica, sed prognostica, vt explicatum est.

Vocis gracilitatem soluit varix ad sinistrum & dextrum, absq; horum altero fieri non potest, vt soluatur.

Gracilitas vocis fit, aut ob angustiam asperæ arteriæ, quam vocant *πυλωσπιλω* Græcè, aut ob debilitatem musculorum vocis, quæ vocat *ισχυοσπιλω*. Quo nomine hic vtitur Hippocrates. Pueris vsq; ad pubertatem est vox gracilis, debiles enim sunt vocales in pueris, vt alij musculi, ob humiditatem temperamenti, & arteria est gracilis vsq; ad eam ætatem. Quibus ex testibus semen effunditur siccantur partes, præcipuè autem vocales, propter eam communionem, quæ est inter vocalia & genitalia quam 1. sectione huius libri 2. celebravit Hippocrates. Firmantur ergo musculi vocales, & hac causa, & quia procedit arteriæ incrementum, mutatur vox in crassiorè. Quibus verò testes percinduntur, manet musculorum humiditas, & cessat subtractione caloris dilatatio arteriæ, & ita gracilitas vocis perseverat. Vt igitur puerilis vocis

gracilitas tumescētibus femine testiculis tollitur, ita quæ per debilitatem ex morbo contingit, soluitur varicibus in testem vtrunq;. Non enim vt tussim solui diximus sectione prima, tumore facto in alterutro testiculorum, ita vocis gracilitatem putandum est, sed factis in vtroque varicibus. Nimirum tulsis plerunq; fit ob succos in altera thoracis parte impactos, gracilitas ob debilitatem musculorum omnium. Proinde dicit, absq; horum altero fieri non potest, vt soluatur.

Magni, calui, balbi, gracili voce præditi, boni.

¶ Non dicit Hippocrates hos omnes, magnos inquam, & caluos, & balbos, & gracili voce præditos, esse bonos, sed eos qui omnia hæc habeant, qui scilicet simul magni, calui, balbi, & gracili voce præditi sint. Nam quodcumq; seorsum nasci possit ex aliqua causa mala: magnitudo, ex materiæ redundantia: caluitium ex siccitate: balbuties & vocis gracilitas, ex debilitate musculorum. Cæterum hæc simul, signum quoddam non exiguum probitatis exhibent: physiognomica causa, quia caluitium refertur ad infantes, itaq; ambo simul representant senilem prudentiam cum infantili simplicitate. Præterea est causa naturalis hæc: magnitudo fieri potest ob facultatis robur, aut ob materiæ redundantiam, tamen cum caluitio coniunctam, non est verisimile ex redundantia materiæ esse: cum caluitium siccitatis sit, quæ neq; cum multâ, neq; cum valde humida materia esse possit. Caluitium præterea siccitatem significat, quare per se mores duros & seniles, tamen magnitudo & balbuties ac vocis gracilitas, non ferunt siccitatem esse nimiam, neq; quidem caluitium fert humiditatem, quæ balbutiem facit & gracilitatem vocis, esse nimiam, neque pertinere ad cerebrum. Quare horum signorum contra pugnantia, significationem bonam facit. Neq; sine ipsâ cōtraria in extremo possunt consistere, cum in particulis adeo vicinis, & ad eandem corporis partem, puta caput, pertinentibus sint.

Morbos autem habent balbus, aut caluus, aut gracili voce, aut hirsutus, vehementer atrabiliarios.

¶ Non debent legi hæc coniunctim vt in proxima oratione, sed diuisim, quod illa particula, aut, quæ semper interponitur, aperte significat. Nimirum eum cui aliquid horum accidit, esse inquam balbum, aut caluum, aut gracili voce, aut hirsutum, paratum esse ad morbos atrabiliarios: non tamen, cui duo aut tria horum, necessario etiam sit talis, sed cui aliquod eorum seorsum. Nam qui simul est caluus & balbus, & gracili voce, accedente magnitudine, bene temperatus ac morigeratus est. Sed hæ notæ seorsum vnaquæq;, morbos atrabiliarios significant. Caluitium quidem, & hirsuties, quia vtrumq; est sicci temperamenti, quo proinde succi terrei multum colligetur. Sed caluitium significabit melancholiam naturalem, vt quod siccitatem solam cerebri significet, non etiam calorem aut frigus: hirsuties atram bilem, ob calidum & siccum temperamentum. Sed balbuties, & gracilis vox, est consideratione dignum, qui possit tales mor-

bos significare, cum pituitosa potius signa esse videantur, & pituitæ substantia tam longè absit à melancholia, vt in illam transire vna mutatione haud possit. Certè Alexander Trallianus vnam quandam speciem resolutionis esse putat, ex melancholia, quia etsi succus potentia siccus est, succus tamen cum sit, videtur nervos emollire posse. Adducitur vt id ita putet, quod nihil magis expertum est, quàm in melancholicis passionibus laborantes, resolutiones multarum partium pati: atq; adeo salua acida abundare solent, & humidis vomitionibus. Ego quidem an ex melancholia fieri possit resolutio, non contendo modo, tamen qui negant dicent, plerosq; eorum qui resolutionibus simul & melancholicis morbis tenentur, non ob melancholicum succum vtrorsumque pati, sed resolutiones ob pituitam, quæ in melancholicis multa colligitur, ob incoctiones. Nam & quartana febre affecti, crebro vomunt pituitam, & melancholici sunt saluosi, atque pituitosi, & melancholicæ passionis sæpe concurrunt, non quidem pituitoso homine melancholiam generante (nihil enim minus) sed melancholico pituitam. Itaq; balbuties, & gracilis vox, possunt in pituitosis fieri per se, possunt etiam fieri in melancholicis ex accidenti, atq; tunc temporis significabunt melancholicos morbos. Itaque non dicit has notas morborum melancholicorum, quod semper fiant in melancholicis hominibus, sed quod possunt, & soleant, quodque in pituitosis aut melancholicis nata sint fieri, & qualis sit is, in quo tales notæ considerantur, ex aliis notis facile iudicari possit. Si enim balbus, simul sit toto corpore albidus, glaber & mollis, & piger, pituitosum esse constabit, & pituitosis morbis obnoxium: si verò quæ pituitosam naturam significent, non adsint, & balbus sit, melancholici morbi merito expectantur. Quædam etiam alia balbuties est, vt in commentatione aphorism. 32. sextæ diximus, quæ iracundum hominem significat, ac proinde biliosum, quod cum alicui valde inest, atrabiliarij morbi in iuuentute media fiunt.

Qui lingua titubant, & manuum non sunt potentes, necesse est cum hac soluantur, suppuratos fieri.

¶ Eadem passio significatur in lingua, atque in manibus, nimirum quod in nervis septimæ coniugationis, deferentibus motum linguæ, facit illius titubationem, hoc idem in nervis e ceruice venientibus ad manus, facit illarum impotentiam, & debilitatem, ac tremorem. Id verò est nervos pituitosis & crasis succis irrigatos esse. Multis igitur, pueris adhuc, accidit, lingua titubare, & manibus tremere, & beneficio temporis curantur paulatim, sine alio malo, vt aliæ omnes pituitosæ passionis. Atqui illud idem fieri possit mutato victu ad siccus, aut mutata regione, quod cum victu etiam intelligi potest. Tamen quibus citra hæc affatim illa passio tollitur, necesse est, abscessum materiæ in partem aliam fieri, expectari verò multo magis debet, ad eam quæ cum primo affecta habeat maximam rectitudinem, & alioqui recipere paratissima sit. Quorum vtrumque thoraci inest. Nimirum cum linguæ radice, & ceruice tota, maximam habet rectitudinem, atque vt inde facile recipi-

recipiat, facit positus decliuus, & assiduus thoracis, & pulmonis, motus, quo succu ad sese allicit. Crasso autem succo, ad locum cui exitus expeditus non est, deriuato, necesse sit putrescentiam, & suppurationem fieri, quam qui in thorace habet, dicuntur antonomasticè suppurati. Quidam vbi Hippocrates dicit, *χάρμη μὴ ἰνα παύσῃ*, id est, manuum impotentes, volunt, etiam inuito autore, pro *χάρμη* legi *χαλίω*, id est, labiorum. Quia fortasse maior vicinia labiorum cum lingua, & maior rectitudo à labiis ad thoracem, quàm à manibus. Sed profecto, si non ipsarum partium ratio habeatur, sed neruorū ad ipsas venientium, vt sane oportet (non enim illæ titubant aut trepunt propter se ipsas, sed ob nervos qui in eas inferuntur) non est minor communio neruorum manuum & linguæ, quàm linguæ & labiorum, neq; minor rectitudo in thoracem ab illis, quàm ab his. Ego quoad possum malo sequi lectionem quam in codicibus, aut omnibus aut optimis reperio, quamquam quis somniet.

Dolorem inferiorum locorum fortis surditas soluit, aut sanguis muli ex naribus, aut mania.

¶ Surditas est signum raptus humorum in caput, proinde qua ratione potest eleuare euacuationes per inferna factas quales sunt diarrhææ, vt aphor. 28. particule. 4. dicit Hippocrates, eadem, & dolores partium infernarum, mutata scilicet sursum materia. Atqui materia in superna repens, potest, poros auditorios occupans, surditatem afferre, aut per venas iugulares, rectà in nares tendens, effundi, aut occupans cerebrum, facere maniam. Potest etiam facere aliud ex alio, vt post surditatem maniam, cum surditatem in phreniticis signis ponat Hippocrates libro de iudicatione morborum, & post surditatem fluxum sanguinis de naribus, fluxu soluente surditatem & priorem passionem. Fieri verò hæc obseruantur, vt ex dolore coxæ surditas, ex dolore hæmorrhoidum mania, ex dolore hypochondrij fluxus sanguinis de naribus.

Si puerperis spasimus fiat, ignem fac, & in vesicam ceratum infundens multum tepidum, lauare.

¶ Conuulsionem superueniente febre curari dixit aphorismo 57. 4. atqui ego in commentario indicavi, non quancumq;, sed eam solùm, quæ ex repletionem. Si ergo mulieri cui ex parte plurimū sanguinis fluxisset, conuulsio superueniret, nihil esset deterius, quàm febrem facere. Nam conuulsio ex nimia sanguinis euacuatione, ab inanitione esse merito censetur. Verum quia hoc raro fit, & semper ferè puerperæ defectu expurgationis agrotat, coniectamus conuulsionem à partu ex repletionem esse, quare febrem facere non videtur fore alienum. Nimirum febris absument humorem, & siccant nervos. Ego, vt verum fatear, satius esse puto in talibus venam secare quàm febrem facere. Plus enim euacuare possit missio sanguinis, quàm febris absumere, idq; tutius, quia citra putredinis occasionem. Quod si ob vires dimittatur (nam ob quid aliud?) certè neq; febris excitari tutò possit, maiori enim facultate opus sit ad ferendum febrem quæ

tantum absumat, quàm missionem sanguinis quæ tantundem euacuet. Sed si excitari etiam febris debeat, non proinde ab auxiliis localibus ad vterum abstinendum est, sed colluendum cerato infuso in vesicam aut catheterem, vtriusq; enim vti solemus pro clysteribus. Sed quo pacto infundatur in vesicam ceratum, aut quod ceratum? Cum ceratum solidum sit, minimè fluxile, qualia quæ hodie vocantur in officinis vnguenta? Certè aut ceratum, aut linimentum, aut vnguentum, aut irrigatio, aut quodcumq; aliud, facultatibus erit quale affectio exigat, laxans vias, abstergens vterum, mitigans inflammationes, & anodinum, ac mediocriter resoluens. Ceratum tamen si quod est ad eam rem vtile, & in vterum infandi vis, facile est liquido aliquo dissoluere.

Si capitis os fractum sit, dare potu lac & vinum aequale aequali: si autem vlcus sit, secunda sunt vena interna, nisi febricitet, si autem deliraret, caput irrigare, nisi hypochondria eleuata sint.

¶ Non eadem occasione hæc omnia fieri debent, etsi in eodè morbo fieri possint: neq; scripta sunt, quo ordine sunt facienda. Nam capite vlcerato, mox à principio mitti debet sanguis, nisi admodum sit corpus inanitum, & ex succo. Non enim solum profecto cum redundans corpus succis est, sed etiam cum est eorum moderata copia, quia oportet membra reliqua penuriam pati, ne mittant ad caput, etiam si inde tractio agatur. Verum sanguinis missio non eadem ex parte fieri debet, ex qua ob inflammationem: sed ex aliquanto remotiori, dum vlcus solum est, & non etiam accessit inflammatio. Nam inflammatio per se petit missionem sanguinis, vlcus non nisi propter inflammationem. Cum ergo nondum erit inflammatio, ob morbum qui nondum est sed timetur, mittitur, talibus verò debetur reuulsio, vt præsentibus iam deriuatio. Si igitur inflammato capite, ex externa brachij eiusdem lateris mittitur, merito ex vlcerato tantum ex interna eiusdem, aut externa contrarij sanguis mittetur: ex externa verò, si iam inflammatio aut affectio alia huic similes, in capite concitata sit. Hæc tamen concitata esse non poterit, sine aliqua febre. Secunda ergo ob capitis vlcus vena interna est, (internam vocat hic Hippocrates eandem quam Galen. eam inquam quæ respicit hypochondria). nisi febricitet: si autem iam febricitet, externa: quia febris tentari iam exulceratam partem alio malo indicat. Si iam deliret, duorum alterū esse potest, aut initium phrenitidis, aut signum decretorium, indicans instare fluxum sanguinis de naribus. Si illud est, oportet irrigare caput, oxorrhodino infuso ex alto in futuram coronalem: si verò hoc, abstinere ne indicatio, futura vtilis, prohibeatur. Sanguinis ex naribus instantis, in præcipuis signis est, retrahi sursum hypochondria. Dicit verò nunc eleuata quæ retracta, quasi sursum tracta. Merito ergo si delirare incipit, qui vlcus capitis habet, irrigatione vtemur, nisi hypochondriorū retractio accedat, atq; alia huiusmodi signa, quæ prænuntiare possint iudicationem cum sanguinis fluxu. Tunc enim permitteudū est fluere: quia si nihil impediatur, soluet febris,

& mitigabitur omnis affectus, supereritque solū vlcus: quod vbi sedata fuerit omnis inflammatio, atq; suppurata omnia contusa, & expurgata fordidā, nil aliud desiderabit, quā idonea medicamenta ad partium regenerationem, cibos boni succi facile nutrients. Maximē verō si os etiam deficiat, vt cum contractum, nō solū fissum fuit. Nam ossa habent difficilem generationem, ac proinde ad eorum productionem, quod facile nutriat, debet mediocriter abundare. Talia verō inprimis sunt lac & vinum. Atqui iam cum cōquiescent omnia symptomata, licet dare vinum. Si enim in principio daretur, vix esse potest aliquid periculosius vino, aut lacte. Vtrumq; enim replet caput, vinū præterea affert conuulsiones, & fluxiones commouet. Hac mixtura vini & lactis paribus portionibus, nulum vidi vti, neq; video an alicui esset futura satis suavis, tamen in occasione dicta auderem tribuere ægro, in cibus lac, & vinum in potu, temperatum aqua, magis quā ille per bonam valetudinē consueuisset. Mixturam verō illam, quam licet vocari *οινολα*, nondum hætenus.

Si caput doleat in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non possunt dolere.

Decursus hic est familiaris rheumati, quem quidem catarrhosi ferē omnes experti sunt. Cerebrum, vtpote humidum & frigidum, & ex toto corpore vapores semper excipiens, cōgerit multa excrementa, quæ deinde deponit in partes inferiores, per thoracem, hypochondria, ad coxam, ac nonnunquā ad extremos pedū articulos. Non possunt autem (dicit) omnia dolere, non quod non possit aliquando fieri, vt hæc omnia ob maximam omnī in parte redundantiam doleat, sed quod plerunq; alij alijs dolores succedant, & nouis accidentibus priores solui soleant, quia permutatione succorum de parte in partem fiunt, quare qui in alias partes irruunt, destituunt, quas affecerant prius.

Anemien vene sectio.

Ανιμιον duo videtur posse significare, difficultatem vomendi à verbo *αίμα*, id est, vomo, aut idem *αίμα*, id est, flatus. Et ipsa quidem vox hoc secundum videtur significare magis. Vtrumuis autē significet, non videtur facile dictu, qua ratione soluat venæ sectio. Quid enim missione sanguinis cum difficultate vomendi, aut cum flatu? hac causa suspicatur Iacobus Esteue, anemien significare semen quod citra concubitum effluit, spontē, quasi subuentaneum semen, vt dicuntur oua subuentanea. Itaq; anemien esse gonorrhœam, hancq; solui missione sanguinis, quippe quæ nasci solet ex sanguinis redundantia. Mihi verō non probatur hæc enarratio, quia est longē petita. Sed si difficultatem vomitus significat, quod Hippocrates docet, est, multis, alioqui difficile vomētibus, euerit ventriculum, fieriq; vomitum per sanguinis missionem, vt scilicet solet fieri alui fluxus & sudor. Sed vt dixi minus videtur ipsa vox ferre hanc significationem. Nam libello de antiquatis Hippocratis vocibus, dicit Galen. *ανιμιον* (vnde haud dubiè fuit anemie) idem esse Hippocrati, quod inflatur, quare anemie sit profectò flatus. Habet verō hic lo-

cus non incongruam enarrationem ex libello de flatibus, quo Hippocr. monstrat, febrium & morborum apoplecticorum, & omnis feruoris sanguinis, causam esse flatus sanguinem perturbates. Tales ergo morbos vocat nunc anemien à causa accepta appellatione: curanturq; tales sectione venæ, quia sanguinis detractio sanguinem attemperat, & venas laxat, & facit corpus perspirabilius. Itaq; hæc sententia, non multum abest ab illa quæ paulò post occurret, repēte voce priuatos, si febre careant, sanguinis missione curare. Quanquam anemie plures affectiones significat, quā apoplecticas: nam & feruores, ac perturbationes spirituum, quibus solent repente per corpora fieri maculæ, tumores, ardores cum pruritu: quæ omnia fuso sanguine conualescunt.

Pharmaco quod fluit sistere inungendo. Fluxus enim ex magna vena est. Si autem spontè fluat multum, ieiunet, aut aque duas, quatuor lactis partes.

Rationem sistendi fluxionem sanguinis, docet optimè Galenus lib. 8. methodi reuulsoria euacuatione, & reuulsionib. sine euacuatione, vt quæ agitur frictione & ligaturis, atq; victu idoneo, & portionibus medicamentosis, & medicamentis adnotis parti ex qua fluit. Monet verō cap. 6. eius libri, non esse veniendum ad hæc, quæ parti admoventur, antequam necessaria reuulsio, & totius corporis euacuatio facta sit, quare tūc solū est his vtendum, cum reuulsio sola, & euacuatio corporis non est satis. Porro scire oportet, fluxionem aliquam nimiam fieri posse, aut ob rupturam partis ab externa causa factam, vt fluit sanguis vulnerata vena ferro aut ictu, aut sponte & citra causam manifestam, ob internam scilicet. Rediguntur verō omnes internæ causæ fluxionis ad duas has, multitudinem, acrimoniam, & malam qualitatem, ac tenuitatem, scilicet succorum. Hæc enim duo solū sunt, quæ retentricem irritando faciunt suo munere malè fungi. Nam si quā maximè velis, præter has causas, ponere propriam retentricis debilitatem, quæ ob partis intemperiem fiat, hæc quoq; quodammodo in illis causis est. Nam ne debilitata quidem retentrix cessat retinere, nisi irritata, irritatur verō à tantò minoribus causis, quanto debilior est. Quare id quoq; quod debilitatem irritat, multum, aut qualitate molestum est, si non simpliciter & omnino, tamen ad hanc facultatem. Dicit ergo, cū vena aliqua magna vulnerata est ferro aut ictu, necesse est sistere, pharmaco inungendo partem vulneratam, idoneis scilicet inunctionibus, quales sunt astringentes. Necesse inquam est ad hæc venire, quia si fluxus ex magna, hoc est, ex insigni vena, non exigua & capillari, est, non erit satis cura totius corporis, vt cesset. Quod si quando erit satis vt cesset, consultum tamen nihilominus erit, inungere, ne rursus effluat. Si verō spontè fluat multum, hoc est, si fluxus spontaneus accidat ob multitudinem, ieiunet, inquit, homo, quia ieiunium euacuatio quædam est, & plurimum prodest ad fluxiones sistendas, vt nihil est, quod fluxiones adeo moueat, ac cibus & potus. Si verō ob acrimoniam succorū fiat spontaneus fluxus, opus est alimentis dulcedinem afferentibus & attemperatibus, proinde con-

soluit

soluit dare duas aquæ, & quatuor lactis, aut vnam aquæ, duas lactis partes. Sunt verō hæc consilia, non ad fluxus sanguinis solū, sed ad fluxus etiam ventris, & reliquas fluxiones vtilia: parariq; solet hoc lac, ex aquæ & lactis dictis portionibus, immisissiq; lapillis ignitis, aut ignito ferro, vsque ad consumptionem tertiæ partis. Estq; ita paratum magni vsus in dysenteria, & omni fluxione, quam succorum mordacitas pepererit.

Steriles fouere, ac pharmaco vti.

στυγερων, ac *στυγερων*, quo nunc vtitur, medicamentum expurgans significat, cum simpliciter dicitur, neq; additur aliquid, quod aliam speciem medicamenti significet, vt in proxima sententia dicebatur pharmaco inungendo. De causis sterilitatis, quæ multæ ac variæ sunt, & de multiplici earū curatione, scripta sunt multa lib. de sterilibus, & in aphorismis, modo autem quodam rediguntur omnes earum curationes in hæc duo capita, fomenta & expurgationem. Fomenti autem nomine intelligi velim quæcunq; interiùs & exteriùs, cataplasmatibus, irrigationibus, clysteribus, pessis, & fustitu, admoventur: vt expurgationis, ac pharmaci nomine, vomitiones & alui subductiones. Nam sterilitatis causa omnis sit, aut vitium compositionis, aut temperamenti, aut vlcus vteri, aut totius corporis cacochymia. In vitio compositionis vteri, est vteri exiguitas, aut crassities, oris vteri strictura & durities, vt non dilatetur satis: aut peruersio oris vteri, aut amplitudo, & quod dehiscat adeo vt non retineat, aut strictura venarū vteri, vt hanc ob causam menstruæ euacuationes non influant, aut laxitas, vt nimium effluant. In vitio temperamenti sit calor nimius qui semen absumat, aut frigus quod non concoquat, aut siccitas quæ etiam semē & foetus alimentum absumat, aut humiditas qua retentionem impedit: quæ vlcera etiam vteri impediunt: cacochymia etiam cum in vterum refunduntur, corrumpunt semen, cum non refunduntur, non impediunt conceptionem, tamen foetum malo succo vti faciūt, ac proinde abortus, aut morbidos foetus. Compositiones vitiatæ, si à prima generatione contractæ sint, incurabiles esse solent, sin autem alijs morbis succedunt, illorum etiam curatione tolluntur. Cacochymie omnes pharmaci vsus postulant, intemperies omnes vteri, quæ cum succo consistunt ac cum aliqua totius corporis cacochymia coniunctæ sunt, & vlcera, in primis postulant pharmacum; deinde fomenta, infusiones, infusions, pessos. Sint verō hæc omnia ad calorem frigida, ad frigus calida, ad humorem sicca, humida ad siccitatem, & ad vlcera qualia ratio curandi vlcera petit. Sed hæc omnia longius persequi non est huius loci: hic satis sit indicasse totam sterilitatis curationem, fomenti & pharmaco contineri.

Qui repente voce priuantur, si sine febre sint, sanguinem mittere.

Apoplecticae affectiones, quarum commune accidens est vocis interceptio repente facta, nonnunquam ex manifesta causa fiunt, vt ex ebrietate, aut lautiore cœna, nonnunquam sine ea. Hoc acci-

dens venarum interceptionem significare, 4. de ratione victus in acutis dixit, ac proinde sanguinis missione vtendum esse, vt scilicet laxentur, & perui spiritibus fiant. Dicit etiam quinta aphorismorum, eos qui ex vino voce priuantur, repente solere mori conuulsos, nisi eos febris corripuerit, quasi febris salutaris causa in his sit. Atqui et si illud, de obmutescentibus repente sine manifesta causa dixit, in disputatione de ratione victus, & hoc, de obmutescentibus ex vino in aphorismis, tamen ratio eadem est, causa enim externa internam quandam parit, similem ei quæ sponte fit cum causa nulla manifesta est, puta venarum repletionem & interceptionem. Proinde nunc de vtriusq; dicit, curari debere missione sanguinis si sint sine febre, si enim febris superueniat, fieri poterit vt ea sola sit satis ad morbi solutionem. Neq; verò hinc fit, vt nunquam sit mittendus sanguis, si febris adsit, ad aliquos enim vtroq; auxilio opus erit, febre, & missione sanguinis. Sed quod nunc docet est, si alterum, hoc est febris desit, altero saltem esse opus, puta missione sanguinis. Nam si neutrum horum fit, aut fiat, mori solent conuulsi aut resoluti, arripiente humore nervos & eorum principium, vt partim quidem dictum est in aphorismo, atq; i. prorrheticorū dicitur his verbis, vocis interceptiones cum singul tu pessimæ. Vocis interceptiones cum exolutione pessimæ.

Pituitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & eruuntur per naves in pulmonem.

Catharri plerunq; solent cieri accurrentibus excrementis in caput ex toto corpore, atq; inde in modum euripi descendentibus rursus in pulmonem & thoracem per asperam arteriam, vbi tussim & raucedinem pariunt: anteq; quam in thoracem incumbant, solent nasi poros occupare, & vocatur ea passio coryza. Fluxus succorum ex corpore in caput, mammarum tumore maximè innotescit: quia succus rursus repētibus, repleri solent. Quam ob causam, vt in aphorismo dicitur, sanguis qui in mammis colligitur, significat furorem. Porro oculi sunt, qui redundantiam quæ in capite est, maximè prouocant. Quod ergo dicit, oculi trahunt ex mammis, perinde est, ac si diceret, in caput ex corpore confluunt. Nimirum cum corpus in caput mittit, videtur caput trahere. Atqui lib. 4. de morbis ita dicitur: Quantum in cibo & potu pituitæ inest vbi in ventriculum peruenit, partim corpus ad se trahit, partim caput, vt quod cauum sit, & velut cucurbita corpori incumbat. Mihi verò magis videtur, venter & corpus in caput mittere. Caput verò repleri indicant oculi, atque ita videntur oculi trahere. Hanc verò, seu impulsione seu tractionem, prænuunt prius intumescentes mammae.

Quibus tussis sicca, non soluitur, nisi dolor fortis in coxam, aut in crura, aut in testem.

Dictum est prima sectione huius libri, tussis sicca cessare solere intumescētē teste. Neque verò in solūm testem fieri potest abscessus ex vocalibus instrumentis, quamquam in eum sæpius, sed & in alias inferiores partes, vt coxam, & crura. Nam in hac ipsa sectione dictum est antea, ex do-

lore capitis ad thoracem descendere, deinde ad hy-
pochondria, postea ad coxam. Nunc ergo dicit tus-
sim siccam solui facto abscessu in coxam, aut crura,
aut testem, quem abscessum indicat dolor. Nam vt
in aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum do-
let in eam sunt abscessus, dicit verò non solui ali-
ter tusim siccam. Quod quidem de sicca & aati-
qua intelligi debet, recentem enim, facilè sperare
possis, excreatione solutū iri, maturata fluxione:
inueterati verò & plurimum producti morbi, ab-
scessus desiderant.

Si hydropicum tussis corripiat, malum.

¶ Enarrata mihi est hæc sententia in commen-
tariis aphorismorum, est enim trigesima quinta se-
ctionis sextæ illius operis.

*Si quis statim animo linquatur, calidis om-
nibus uti debet, si autem non, vinum bibere &
cibus repleri.*

¶ Statim animo linqui, idem est ac sine causa
manifesta, aut ex leuicula quavis causa, id pati. Hi
sunt de quibus in aphorismo dicitur, qui crebro,
ac multum, sine causa manifesta exoluuntur, re-
pente moriuntur. Dicitur verò est Galeno, & mi-
hi, in commentariis, eam passionem debilitatem
naturalis calidi significare. Tota ergo ratio cura-
tionis, talis esse debet, vt robur naturalis caloris au-
geat. Hoc ergo est quod dicit, calidis omnibus uti
D debet. Non quidem quod omnia vtcumq; calida, illis
sint vtilia. Multis enim præ intemperie extremè ca-
lida & biliosa, naturale calidum debile est, & facilè
exoluitur, quamquam sunt alij quibus ob tempe-
ramenti frigiditatem est ea debilitas. Nimirum o-
mnis immodica intemperies lædit omnes facultates.
Frigidis ergo calida dabuntur, quæ non vt ali-
menta calfaciant solum, sed vt medicamenta etiam
alterando calidi verò & debilibus non ita, sed quæ
vt cibi calfaciant, nutriendo scilicet & bonorum
E spirituum, & boni sanguinis copiam augendo. Non
itaque omnium calidorum vsus est vtilis, sed dicit
calidis omnibus vtatur, quasi diceret totus victus
sit calfactorius, vt oportet tamen. Velut in apho-
rismo dicit, omnis victus humidus febricitantibus
conuenit, non tamen proinde omnia humida sunt
febricitantibus vtilia, sed quia totus victus debet
ad humectationem spectare. Hoc itaq; est quod di-
cit calidis omnibus vtatur. Verum quia talium du-
plex curatio est, alia quæ imbecillitatem illam tol-
lat, alia quæ, cum paroxysmo tenetur, hominem
reuoct, vttramq; docens Hippocrates addit, si au-
tem non, id est, si autem non possit deliquium vi-
tari, sed nihilominus deliquio correptus fuerit, co-
gatur vinum bibere, & cibus repleri. *duplex* quod
nos vertimus vinum bibere, omnes ferè putant esse
se vino mero vti, mihi verò indicatum est in com-
mentario vigesimi primi aphorismi secundæ, sim-
plicius significare vti vino, siue mero siue diluto.
Ita hic oportet legi. Nam & si pleriq;, vt ex animi
deliquio reuocentur, vtile est haustum merum,
quibusdam verò est vtilius dilutum. Vinum in-
quit bibere, & cibus repleri, ne intellige cibus se in-
gurgitare, vt quidam Hypocraticam phrasim mi-
nimè tenentes, transtulere, sed cibus refici, & vt ita

dicatur, renutrir. Ita enim dicitur in aphorismo,
facilius est repleri potu quam cibo, id est, facilius
accitius reficimus potu, quam cibo. Quod nunc
Hippocrates dicit, vinum bibere & cibus repleri, o-
ptimè fit offa panis ex vino, & vno haustu vini aut
etiam duobus, aut offa ex iure carniū, & potu vini.

Secare venas internas morbo in tensione facto.

¶ Morbum factum in tensione vocat morbum
magnum pendetem ex multo succo. Talem enim
folet antecedere sensus tensionis venas internas
vocare Hippocratem, aliquando venas magnas,
quæ sub cute producuntur, vt externas exiguas &
capillares quibus cutis textitur, explicatū est mihi
in commentatione illius aphorismi, difficultatem
vrinae venæ sectio soluit, secare autem internas.
Itaq; secare internas, est venam secare, velut secare
externas, est sacrificare. Est verò in sanguinis mis-
sionibus, maius efficaciusq; remedium sectio venæ
C maioris, quam carificatio: proinde & commodius
ad morbos magnos, quales lasitudini testis, &
phlegmonodi, succedere solet.

*Solutio coxarum doloris, oculorum distortio-
nes, cecitas testium tumoris, mammarū elatio.*

¶ Dicit oculorum distortionem & cæcitatem,
esse solutionem doloris coxarum, & elationem mam-
marum, tumoris testium: non quod hi sint boni
abscessus, sed quod fieri soleant, & si sint mali. Nam
& primo libro prædictionum ita est scriptum, ex
lumborum recurso oculi distortio, malum. Id est,
oculi distortio fieri solet ex lumborū dolore, estq;
mala permutatio, quia ex recurso humorum ab in-
fernis & ignobilioribus, ad superna & nobiliora, à
quibus solent, estq; fatius, excrementa in humilio-
ra deriuari. Vtergo ex lumbis, ita ex coxa solent
fucci recurrere in caput, & vt faciunt oculorum
distortiones, ita & cæcitatem: vttrumq; verò cum
magno egrotantis malo. Nam vt antea dictum est,
ex dolore capitis solent fucci in pectus, hypochon-
dria, & coxam descendere, estq; hic bonus absces-
sus, si contra ascendant, malignus recursus est, ve-
rum fieri solet. Indicantq;, vt nuper dictum est, ca-
pitis mala oculi maximè, qui occupati humoribus,
conuulsi distorquentur, & obturati excæcantur.
Porro mammarum elatio ex testium tumore, &
testium tumor ex mammarū elatione, fiet, ob com-
munionem vocalium & genitalium partium, vt
E sectione prima huius secundi libri dictum est. Ea-
dem enim ratione, qua tusses, vbi testis intumuit,
cessant, & testis tumor, à tussi.

*Si febre tenente, quæ circa faciem macilentia
sint in die legitimo sequenti die soluetur.*

¶ Celebratissimum est apud Galenum, & reli-
quos medicinae Doctores, iudicationem duabus
partibus constare, anxietate doloribus, & difficul-
tate, quæ dum secernuntur mala à bonis contin-
gunt, quæq; vocant signa critica: & euacuatione,
quæ consequitur, & euacuata causa affert morbi
solutionem, aut remissionem (nisi tamen sit iudi-
catio mala) solutionem quidem, cum optimè con-
ditionis est crisis, quæ inter cætera illud habet, vt
fiat in die decretorio: remissionem verò, cum est
tantum.

tantum bona, cuiq; aliquid bonorum deest, velut
si forte dies non sit in optimis. Diem ad iudicatio-
nem accommodatum vocat Hippocrates nunc de-
cretorium, nunc contemplabilem, nunc legitimum,
nunc imparem. Inter cætera symptomata terribi-
lia, quæ instante iudicatione fieri solent, est faciei
repetente facta extenuatio. Extenuatur enim sepè
facies destituta succis, quod aliò conuersi, vi facul-
tatis expultricis euacuationem parantis, sint. Ergo
dicit, si febre tenente, hoc est, per febres continuas.
Nam hæc propria tenent homines, aliæ repetunt.
Atqui iudicatoria signa in acutis præcipuè morbis
habent vim, qui vt in prognostico dixit Hippoc. cū
febre affligunt. Si itaq; febre tenente, quæ circa fa-
ciem macilentia sint in die legitimo, sequenti die
soluetur febris. Non quidem sequenti die naturali,
velut si septimo facies gracilescat, soluetur febris
octauo. Alioqui soluetur die non legitimo, atq; ita
non erit iudicatio perfecta: quod si non est, cur sol-
uetur: Sed vt in aphorismo dicitur, quibus crisis
futura est, nox ante accessionem difficilis, quan-
quam illa nox & accelsio in eundem naturalem
diem incidunt, ita nunc dicit, sequenti die febris
soluetur, si iudicatoria anxietas incipit ab hac no-
cte, & sequenti nocte, si incipit ab hoc die. Neq; te
debet detertere, quod extenuatio faciei signum le-
thale esse soleat, & in lethalibus ponatur ab Hipp.
in initio prognostici: omnibus enim signis decre-
torii euenit, vt aliquando signa mortis sint, vt la-
crymæ inuoluntariæ, nunc significant facultatis
retrictis corruptionem, nunc fluxum sanguinis
de naribus: tremor labiorum, nunc conuulsionem,
nunc vomitum. Vtrum autem significet quodcumq;
horum, ex adiunctis agnoscitur. Non ergo quæ-
cumq; extenuatio faciei pollicetur febris solutionem,
sed cui accedent aliæ notæ iudicationis bonæ, in
quibus est, vt die legitimo contingat. Referet au-
tem quoq;, vt signa concoctionis antecesserint, &
indicatio in quaternario antecedente facta sit. Et,
quod maximi momenti est, ne alia signa mortis at-
testentur.

*Hydrops, si tumorem habens in cruribus tus-
sit, malum.*

¶ Dixerat antea, si hydropicum tussis corripiat,
esse malum: nunc addit tumorem habens in cru-
ribus, non quidem fortasse augens periculum, sed
vt passionis signum apponens. Non enim graue
est hydropico pedes intumescere, proprium enim
est huic morbo incipere à pedum tumore, neque
grauius semper est tumētibus adhuc pedibus tussi
corripit, quam iam detumescantibus. Multis enim
vidimus proximis iam morti, siccatos esse pedes
plurimum, ob atrophiam, & excrementis præ de-
bilitate facultatis manentibus iam in superioribus
partibus: Tussis quidem horū non sit minus mala,
quam si iis accidat, quibus adhuc pedes tumeant:
quamquam grauissimum etiam est tantopere re-
dundare aquam, vt supernas & infernas partes si-
mul occupet, & grauius, quam si, tussire incipien-
te homine, remitteret tumor pedum, non arefecto-
rum, sed quod fluxio ad superiora conuertatur. Fa-
cilius enim possit ad inferna reuocari, humor no-
dum plurimum, quam qui omnia iam occupet, mor-
bus curari. Si igitur ad hos referatur hæc sententia

Hippocratis, augens periculum, dixerit si habens
in cruribus tumorem tussiat, malum: si autem no,
dixerit id, apponens hydropis signum, quasi solo
morbi nomine non satis contentus.

Si auris doleat, lacte vtatur.

¶ Lactis instillatio vtilis est ad sedandum dolo-
rem auris non quemcumq;, neq; quacumq; occasio-
ne, sed eum, qui ex ardore, aut inflammatione, non
dum inueteratis, excitatur, velut etiam eo vti sole-
mus ad ophthalmias. Ignoscendum tamen est Hip-
pocrati quod neq; distinctione affectus, neq; cau-
sæ, neq; occasionis apposita, simpliciter dixerit, si
auris doleat lacte vtatur, ob consuetum breuilo-
quium, etsi id in aliis, merito vituperetur.

*Nisi in die legitimo recedat febris, necesse est
redecatur.*

¶ Dicitum nuper est Hippocratem eosdem dies
vocare iudicatorios, contemplabiles, legitimos, &
impares. Iudicatorios quod iudicia in illis contin-
gant plerumq;: legitimos, quod iudicia, quæ in illis
sunt legitima esse putantur, quæ in aliis diebus,
non ita, sed ob illegitimam aliquam occasionem:
contemplabiles, quasi contemplatione dignos: im-
pares quod impar ferè sit totum horum genus. Di-
cit ergo nunc quod in aphorismo dixerat, nisi die-
bus imparibus febris reliquerit, solet repetere:

*Cui vena in cubito pulsat, maniacus & irac-
undus, cui autem quiescerit, ira vacuus.*

¶ Vbi Hippocrates scripsit *iracundus* vertunt qui-
dam, *stupidus*, alij *letus*, alij etiam *mutus*, quia Ga-
lenus libello de antiquatis Hippocratis vocibus
hæc omnia dicit significare id nomen. Ego verò le-
gi, *ira vacuus*, quia idem Galenus enarrans hunc
locum 6. libro de placitis dixit *iracundus* significare
quod *ἀργαῖος*: itaque sententia est, venam in cubito
E pulsare, esse hominis parati ad maniam, & iracun-
di, contra quiescere, esse hominis tranquillii, & tar-
di ad iram. Quæ sententia haud dubiè pertinet ad
physiognomiam, non ad prognosticam medicinae
partem. Non enim morbi cuiuspiam euentum, sed
sani hominis naturam, & mores, docet agnoscere.
Venam antiquissimis dici solere etiam arteriam,
celebratissimum est apud Galenum & mihi dictū
sæpe. Cubitus est ea pars, quæ inter mediam totius
brachij flexuram & manum est. Itaq; ad cubitum
pertinet ea pars qua frequenter solemus, pulsam
requerentes, arteriam atrectare. Pulsus nomen nō
de quocumq; arteriæ motu, sed de conspicuo, vsq;
aded, vt vbi solo tactu sentiri solet, possit videri, di-
ci ab Hippocrate vel ex hoc loco monstrat Gal. lo-
co citato ex 6. de placitis. Nam, vt cumq;, omnibus
hominibus pulsat arteria in cubito. Cum ergo Hip-
pocr. dicit, quibus pulsat in cubito, non vt cumque
intelligit, sed multum ac vehementer. Quoniam
ergo vsus pulsus in attemperacione caloris est, con-
stat quibus maximus est natura pulsus, eos maxi-
ma attemperacione indigere: atq; adeo tempera-
mento esse calidissimo, quod mox parit iracundiā,
& magnum prouentum vstæ bilis. Quæ qui abun-
dant, maniaci fieri periclitantur. Pulsus verò dicto
contrarius, contrariam significationem præstet,

neceffe est. Magno & celeri contrarius, fit exiguus & tardus. Iracundo quod aorgiton, seu ira vacuum. Ergo quod Hippocrates dicit: Quibus verò quieverit, non si omnino non pulsare. Id enim nunquam euenit, nisi in asphygia, cum proximi iam sunt morti homines: sed perinde fit, ac si diceret, quibus verò lentè mouetur. Talium enim natura frigida est, ac proinde ad iram minimè prona. Hæc itaque est huius loci enarratio, iuxta hanc versionem, quæ Galeno placet. Quoniam verò, illius nominis typhodes, non videtur admodum legitima significatio quæ dicta est, sed potius videtur significare eum qui facilè inflammatur, & non in omnibus codicibus occurrit eadem lectio, sed in quibusdam legitur *ἀσπυγίω*, id est, quiescat, in aliis *ἀσπυγίω*, id est, exactè ac verè dicat, cogor suspicari, ferre posse locum hunc alium sensum, ac fortasse legendum *ἀσπυγίω τὸν πόνον*, id est, ut autem exactè dicatur, inflammabilis. Quæ lectio, & enarratio, est facillima, verisima, & iuxta legitimam vocum significationem. Fuerit enim hæc tota dictio. Cui vena in cubito pulsât, maniacus, & iracundus, vt autem exactè dicatur, facilè inflammabilis. Rectè autem dicitur, vt exactè dicatur, quasi diceret, vt per causam dicatur, & in causam referatur. Nam sunt maniaci & iracundi, quia calidissimi, & hoc ipsum est, esse facilè inflammabiles, & ad arduas febres opportunos. Galenus in calce citati libri, interpretatur, hanc pulsationem in cubito sinistro magis notari quam in dextro. Quam enarrationem mihi videtur Galen. inuexisse deceptus, & sui sermonis impetu delatus. Nam neq; id dixit Hippocrates (nisi fortè ille habuit alium codicem antiquiorem) neq; rationi videtur consentaneum. Nam & si arteria aorta ex sinistro cordis ventriculo nascatur, maior tamen arteria in brachium dextrum, quam in sinistrum distribuitur. Quo fit vt copiosiores spiritus in brachium dextrum veniant, atq; vt in omnibus bene compositis, & temperatis hominibus, maior & vehementior pulsus in eo sit, quam in sinistro. Quod si mediocribus naturis, plus pulsât arteria in dextro cubito, & in calidis crescet ad portionem. Itaq; quod Hippocrates dicit, de vtroq; cubito intelligi potest, aut de dextro potius.

Lasio si sanguinem fundat, vlcus non irrigare, caput verò irrigare calida.

Cum pars aliqua vulnerata est, imprimis oportet partem lauare à sanguinis grumis, etsi quid fordis inter labia vlcis collectum est, nisi magnus sanguinis fluxus adsit: tunc enim fatius est alligare partem, vt ipse sanguis in grumos versus, fluenti obstruat viam: aut vrere, aut infundere astringens medicamentum. Prohibet verò Hippocrates in initio libelli de vlcis, vlcus lauari nisi vino, præterquam cum fuerit in articulo: tunc enim quia facilè tentatur homo conuulsionem, fatius sit lauare calida aqua. Aqua quidem ne mordeat, calida, quia frigidum est vlcis mordax. Atqui etsi illo loco articulorum tantum meminit, eadem ratio est vlcis nerum in capite, & nudatorum, defractorumq; ossium. Quia inde etiam imminet conuulsionis periculum: atq; proinde in aphorismo dixit, calida plurimum confert ossium fracturis, maximè iis quæ nudata sunt, horum verò maximè habentibus vl-

cera in capite. Ex his prodit facillima huius loci explicatio, si quædam voculæ interponantur, quia Hippocrates quædam dicit, quædam insinuat. Ac si diceret, si ex læsa parte fluat multum sanguinis, ne lauetur omnino, sed alligetur vsq; dum sanguis restiterit, sin autem talis fluxus non sit, reliquas partes lauare oportet vino, caput verò vulneratum aqua calida, dictam ob causam. Quamquam nisi opus sit pus multum mouere, ego non confulerem simplici, sed mulla aqua vti.

Si cor dolcat, calidum panem cum vino mero dare.

Oris ventriculi dolor, ex quo affatim vires exoluuntur, vocatur Græcis cardialgia, id est, cordis dolor: cuius curationem nuper attigit Hippocrates, dixitq; ipsum animi deliquium solui vino & cibis facilè nutrientibus. Quæ duo, ossa panis vino intincta, optimè præstari diximus: quod nunc ipse Hippocrates apertè dicit. Quod verò dicit panem calidum cum vino mero dare, intellige vt explicatum antea est, etsi enim optimum, ad hanc passionem remedium sit hoc, nullum tamè potest esse omnibus optimum citra vllam distinctionem. Vinosis enim & frigidis hyeme maximè, vino mero, atq; adeò generoso intincta debet ossa dari, abstemis verò, aut biliosis, æstate maximè, fatius sit succo granatorum, aut etiam vix acerbæ intingi: mediocribus naturis, passionibus, aut temporibus, fatius sit intingi diluto. Vinum verò, modo non sit multum, neq; merum, nisi sit austerum (hoc enim merum etiam esse potest) cardiacis etiam biliosis vitale est, quia astringit, & roborat. Proinde ego biliosis hyeme do vinum dilutum, æstate succum malorum granatorum: pituitosis hyeme merum, æstate dilutum. Panem (inquit) calidum cum vino mero. Ne sit autem panis calidus, quod recens, talis enim non facilè coquitur, sed tostus, aut intingatur panis frigidus bene coctus in vinum calidum.

Vomitus solutio, aquam calidam potu dare, & vomat.

Vna quædam curatio vomitus est hæc, non parum artificiosa, vomitu scilicet. Nimirum excrementa quæ ventriculo hæserunt, plerunq; solent facere, ne quæ ingeruntur contineri possint: & quæ impacta sunt illius tunicis, vt euomantur quæcunque in ventriculi cauo continentur. Vomitus ergo arte factus, qui pelli faciat quæ hærentia aut impacta sunt, curabit vomitum sublacione causæ, velut etiam alui profluuium, ac dysenteria, expurgatione & clysteribus curantur: quas curationes ego sæpe foeliciter scio me tentasse. Neq; tamen temere tentari debet, sed cum auxilia, quæ per se sint morbo contraria, non videntur posse opem ferre. Hæc enim sunt per se similia, ex accidenti contraria, vt & alia multa in arte. Temerarij autem fuerit medici, experiiri ea, à quibus ex accidenti aliquo expectetur auxilium, si nihil prohibeat, iis quæ per se sint vtilia, curare. Sed hæc, vt in aliis plerisq; obseruari debet, ne minoribus, facilioribus, certioribus, & tutioribus, maiora, difficiliora, incertiora, & periculosa præferantur. Non ergo ad quemcunq; vomitum iubet Hippocrat. dare vomitorium medica-

dicamentum, aquam scilicet calidam (intellige verò modicè calidam seu tepidam, huiusmodi enim est quæ vomitoria) vt vomat plus, & ita euacuata causa ventriculus conuiescat, sed cum non potest expectari auxilium ex roborantibus ventriculum, & astringentibus, eo quod impacta, aut admodum hærens causa sit. Tunc verò non aquam tepidam solum, quæ vt facillimum, ita est optimum auxiliu, licet dare, sed & mulfam, & decoctum foeniculi, & oxymelli cum tepida, & acetosum, ac succum etiã raphani, & narcisi folia, atq; huiusmodi multa.

Quæcunq; sphacelo corripuntur, intercepta vena exulcerare & sanare.

Sphacelum ossium corruptionem propriè dicit, vt gangrænam carnis, Gal. docet lib. de tumoribus præter naturam, tamen latius etiam patente nomine, sphacelum dici omnem cuiusq; partis corruptionem, vt gangræna etiam, quæ est carnis corruptio ob magnitudinem, aut malitiam inflammationis facta, sphacelus sit. Huius curationem nunc docet Hippoc. dicens intercepta vena exulcerare & sanare, id est, sanatur nõ aliter, quam intercepta vena & parte exulcerata. Intercipi autem venam dicit, eam, aut eas, quæ ad partem gangræna tentatam deferunt sanguinem, in via, scissione, vsione, aut laqueo intercipi. Exulcerare dicit, altius partem scarificare. Oportet ergo cum gangræna notæ in parte incipiunt apparere, citissimè toti corpori prospicere, & si quæ vena videatur tumidior & nigricans, eam interciperi cauterio, ac morientes iam particulas altis scarificationibus vlcere, aut vrere, aut partim exulcerare, & exedentia medicamenta admouere, partim vrere. Minora verò his, inutilia in hac affectione sunt.

In conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, aquam calidam infundere.

Semper Hippocrat. quid ad affectionem quancunq; agendum sit, vno quodam exemplo docet, oportet autem nos ob communem rationem ad alia omnia eiusmodi sententiam transferre. Velut nunc docere volēs Hippocrates nihil aliud, quam in conuulsione partis, si affectio propria sit conuulsæ partis, illi adhibendam esse curationem: sin autem per consensum cum neruorum origine, neruorum principio, dicit in conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, id est, sin aliter, atq; si caput doleat, & proinde opus nõ sit curare digitos sed caput, quod primario laborare durare indicet, aquam calidam infundere. Non tamen hoc verum est in conuulsione digitorum manus, magis quam in manuum ipsarum conuulsione aut digitorum pedum, neq; scarificatione solum curatio ea agitur, sed & idoneis inunctionibus & irrigationibus, quin & infusione aquæ frigidæ aliquando. Neq; sanè cum solo capite potest esse consensus, sed & cum spinali medulla, ex hac enim pleriq; nerui motus ducunt originem, neq; certè capitis aut spinalis medullæ vnica curatio est, infusio aquæ calidæ, sed & olei, & amygdalini, nõnunquam & costini, aut ex castoreo, aliquando etiam folijs violacei, & aliorum medicaminum innumerabilium admotio. Neque certè

in conuulsione, siue propria passione facta sit, siue per consensum, tota curatio localis esse debet, sed hanc debet antecedere communes euacuationes. Verum hoc vt commune omni affectui omittit, & propriam considerationem, in conuulsione maximè necessariam, exponit. Nimirum in conuulsione digitorum manus, aut partis cuiusq; alterius talis, si per propriam passionem pars laboret, & sine febre sit, oportet partem ipsam curare, medicamentis resoluentibus succum qui conuulsionem parit, in quibus optimum est profecto ac potentissimū, scarificatio cum cucurbitulis. Dicit si sine febre, eadem ratione qua prius dixerat qui repentè voce priuantur, si sine febre sint, venæ sectione curare. Nimirum quia si febris adest, & conuulsio est ex repletionem, ab ea potest auxilium expectari. Si vero laboret pars conuulsa per consensum cum capite, aut spina, eò oportet transferre curationem, & irrigare neruorum principium idoneis medicamentis. Non est in postremis aqua calida ad conuulsiones, quamquam ad resolutiones esset inutilissima, nisi esset medicamentosa, vt nitrosa, aut aluminosa. Hæc enim siccatur, dulcis & calida aqua resoluit & laxat, atq; præter hæc, si quid neruorum mordet principium, dulcedinem infert. Dignoscendi conuulsionem propriam, ab ea quæ per consensum fit, multæ rationes sunt, quas Galen. in opere de locis patientibus persequitur: præcipua verò est ex accidentibus quæ contingunt parti per se laboranti. Velut si conuulsi sunt digiti dextræ manus, & doleant vertebræ postremæ ceruicis, & nulla peculiaris læsio digitorum antecesserit, consentaneum est per consensum digitos conuelli. Hanc ob causam dicit, nisi doleat capite: si enim dolet, sit morbus capitis, non digitorum. Tametsi enim nerui motus digitorum, nõ ex capite, sed ex ceruicis modulla oriuntur, tamen non potest pars tam vicina capiti, ex ipsa substantia cerebri producta, ab excrémētis occupari, quin caput doleat. Sed neq; illud, ob ceruicem, quin doleat & ipsa ceruix. Quare fatius sit omnia considerare, ac nihil omittere.

Oculorum spodij duodecimam partem, croci quintam: grumorum thuris vnã: cerussæ vnã: myrrhæ vnã. Aquam in caput infundere, & dare allia cum maza.

Constat nullum medicamen esse ad omnes oculorum affectiones idoneum, sed dicit Hippocrates vnũ quoddam esse ocularium medicamentum quæ vsu probata sunt, quod nunc describitur: quodq; accipit, pinguis partis thuris & cerussæ & myrrhæ vnã quandam mensuram, siue vnciam, siue trientem, siue quadrantem, siue drachmam, siue scrupulum, siue aliam quancunq;: spodij duodecimam, & croci quintam: relatis duodecima & quinta ad certam illam mensuram quam acceperimus, vt vnciam, aut drachmæ duodecimam, vt si diceremus. R. pinguis partis thuris, cerussæ, & myrrhæ, an. ʒ. iij. spodij ʒ. j. croci ʒ. ij. & grana viij. Hoc medicamentum est maxima ex parte concoctoriu. Nam crocus, thus, & myrrha, hac virtute maximè pollent. Est etiam agglutinans & siccans. Nam dicta omnia habent attractionem bonam, & siccationem quandam. Siccationem verò insignem habet spodium & cerussa. Est ergo vitale medicamentum

ad antiquatas iam fluxiones, ophthalmias, & ad vlcuscula, in quibus coquere & absumere succos opus est, & agglutinare labia vlcusculorum, aut roborare partem. Qua etiam vi prohibetur ne fluxio noua fiat. Sunt verò hæc omnes medicamentorum materies oculares, quia mordacitatis expertes, quilibet ad oculos vtendum semper est, nisi summa cogat necessitas acria tentare. Verum incipiente ophthalmia, aliis collyriis fuerit opus, quæ scilicet tantum percussant. Atque vtile tunc quoque fuerit, aquam frigidam in capitis coronalem futuram infundere ex alto, vt oculorum, & totius capitis calor extingatur, & fluxio arceatur. Sed qua ratione iuerint alia cum maza, quos iuuat aque frigidæ infusio? Certè vtrunq; iuuare possit eos qui oculis malè affecti sint, sed non eadem occasione. Qua ergo occasione vtrumq; explicemus? Maza Græcis dicebatur quodcumq; edulum paratum ex farina aut pane. Quare in hoc genere sunt massa cocta, & pultes, & offæ, ex iure, vino, lacte, aut aceto & oleo, aut quocumq; alio succo. Constare hoc facile potest ex Hippoc. lib. 2. de diæta. Itaque alia cum maza dicetur offæ quæ cum aliis parari solent, quibusq; vtuntur rustici cum sunt dolia musto plena versaturi, aut uas conculcatur in torcularibus: vt in patria mea fieri consuevit. Id verò faciunt, quia alia fumos noxios multi arcent & absumunt. Igitur eadem causa cum iam cessauit fluxio, & quod influxerat impactum & contumax est, iuuare possunt alia in maza, vt & vini potio dolores oculorum soluit. At verò aqua frigida in caput infusa non hac occasione, sed cum adhuc fluit, estq; fluxio calida. Tunc enim frigida infusa in synciput, arcent fluxionem ex capite & oculis, quæ ex toto corpore agitur per venas iugulares. Itaque Hippocrates docet nunc auxilia ad oculos, quæ non simul neq; eadem occasione, sed sua quodq; agi debent.

Varices caluorū nisi fuerint magni, maniaci.

¶ Dicitur sexta particula aphorismorum: Quicumq; calui sunt, iis non sunt magnæ varices. Quo pacto ergo nunc dicit, varices caluorum nisi magni fuerint? quasi magni esse soleant? Explicatum mihi est, quod Galen. prior dixerat, illo loco caluitium non dici, quod ob siccitatem & duritiem quibusdam hominibus naturaliter fit, sed quamcumq; pilorum corruptionem, quæ ob malignam cacochymiam, quæ melancholiæ habet semper quam multum, significatq; proinde redudare eam in partibus superioribus. Quo fiet, vt quibus id accidit, raro varices fiant magni, non enim vtriusq; in partibus, superioribus dico & inferioribus, poterit adeo redundare: sed aut nulli varices fient, aut exigui. Si quando tamen fient magni, accidet permutato contrariam in partem excremento, quare soluetur caluitium, quod quidem per varices exiguos non soluetur, immo verò grauius affecti capitis indicium erit quantum tentatus solūm & imperfectus abscessus, grauius signum est, quam nullum abscessum fieri. Merito ergo in caluis, factis exiguis varicibus, timetur magis mania, quam si nulli fierent.

Vitiliginis & lepræ, calcem in aqua, vt non exulceres.

¶ Vitiligo & lepra morbi sunt cutis, & satis ex-

timis, ex succis pituitosis aut melancholicis, vtriusq; malignis. Calcem viuam aquam non expertam respuunt, quia altius excedunt, recens in ade factam, & semiextinctam amant, quia hæc siccatur, & cutem nouam, detracta veteri, gignit.

Secundarum purgatio si quid supersit, ad nares apponere vt sternutes & apprehendere nares sternutantis & os.

B ¶ Hæc est 46. sententia quintæ aphorismorum, quam suo loco explicui.

Sectio sexta.

SI caput magnum, & oculi parui, balbi, iracundi.

¶ Hæc sententia & multæ aliæ huius particulæ ad physiognomiam spectant, & obseruatione eorum, qui huic philosophiæ incubuerunt, constant. Oportet verò etiam naturales singulorum causas inuestigare. Caput magnum magnitudinè cranei significat, non tamè mox opus est vt internæ capitis partes magnæ sint, & interna officia lata. Quia potius fieri potest, vt cauum cranei factū sit à principio latius, quam pro magnitudine eorum, quæ interiori contineantur, aut vt craneū sit valde crassum, & altitudinè magnā inter duas tabulas osseas habens, vt craneum sit magnū & cauum illius exiguum, atq; vtraq; ratione, in capite magno erunt internæ partes exiguæ. Hanc figuram significant, in capite magno, exigui oculi: nam oculi exoriuntur proximè ex cerebro, orta verò plerunque sunt qualia sua principia. Angustia internarum partiū capitis & thoracis multum facit ad iracundiam. Nam cum præcipua membra malè ventilantur & à fumis expurgantur irritationis crebræ initiū habent intra sese: maximè si angustia organorum accedat calida intemperies. Hæc enim gignit plures & mordaciores fumos, & strictura prohibet expurgari. Magnitudo capitis calorè profecto significare nata est, magis quam frigus. Hæc ergo accedens ocalorum exiguitati, auget significationem iracundiæ: quamquam, cum reliqua quæ in capite sunt, magnitudinem habent illi respondetem proportionem, significat hominem probum, magnanimum, & alienum ab iracundia. Confirmat verò iracundiæ suspicionem balbuties accedens. Nam dictum est in superiori sectione, diciturq; in hac rursus, quosdā balbutire præ iracundia, q̄ præcipitanter loqui velint, & præ bile, q̄ eorum musculi irriterentur multum, & parum firmi sint. Quibus igitur caput est magnum & oculi parui, & sunt balbi, iracundi sint. Sed continget dubitare, qui fieri possit, vt cum magno capite exiguum cerebrum sit factum, cum sint partes adeo vicinæ, & quæcumq; causa magnitudinem capitis fecerit, videatur cerebri quoq; magnitudinè fuisse factura. Certè multa talia contingere solent in formatione, vt in magnis manibus sunt quibusdam exigui digiti, aut quod inæqualis fuerit materiae generationis temperies, aut quod inchoata iam generatione partium inæqualiter facultas formatrix in illis materia abundauerit. Vt cunque autem cerebrum exiguum factum fuerit, est ob frigiditatem eius partis, facit angustia ad iracun-

iracundiam, quod si craneum ob calorem creuerit, multo magis: sin autem frigidum etiam sit, sed ob materię redundantiam, tunc quoq; iracundus erit homo, non quia caput magnum, sed quia cerebrum exiguum, et si sit caput magnum.

Longani plures dentes habent.

¶ Duplici ratione constat, dentium raritatem & paucitatem, breuitatem vitæ, densitatem & multitudinem, longitudinè significare: & quia pars hæc plus quam alia quæpiam indicare potest robur, aut debilitatem caloris naturalis in partibus, & facultatis naturalis, & quia est apprimè necessaria ad vitæ custodiam. Nam sola hæc pars post aliquot iam menses editis nascitur, non quasi partis alicuius plus auctæ particula, sed quasi aliis innascens, ac infixa, & post aliquot annos excidens, renascitur. Itaque est particula, quam, nullam antea existentem, bis producit natura denuò, ac proinde ea maximè indicare possit, quàm fortis sit naturalis partium facultas: si scilicet multos, densos & firmos producit, fortis sit facultas, sin minus, debilis. Quæ quidem ad longitudinem & breuitatem vitæ, maxima omnium causa est, cum nutritione seruetur vita nostra. Præterea ad felicè partium nutritionem faciunt dentes plurimum. Nihil enim quod non probè comminutum in ore sit, potest in ventriculo benè commutari, neque in aliis officinis. Constat verò vt rari, q̄ etiam infirmi semper suat, dentes, non possint satis cibos comminuere, et si multum in ore versentur.

Balbi, celeri lingua, melancholici, biliosi, inconniuenter aspicientes, iracundi.

¶ Duplices balbos esse sæpè iam, & in hoc opere & in aliis dictum est, quosdam pituitosos, ob molitiam & debilitatem musculorum linguæ balbutientes, alios ob mentis celeritatem, aut irritantem bilem. Illi, siue loqui tantum, siue cantare velint, siue cunctanter, siue rapide, nunquam non balbutiunt, suntq; hi pituitosi, & tardi, & minimè iracundi. Hi celeri lingua sunt, & vno impetu, antequam hæreant in sermone, loquuntur expedite, & cum sedato impetu cantant. Hi sunt biliosi adeo, vt etiam fiant in iuuentute ex biliosis melancholici: proinde etiam sunt ad furorem parati. Quod maxime prodit intuitus inconniuentis & iracundia. Nimirum, vt tradunt Physiognomi, oculi inconniuentes significant homines cogitabundos, inuerecundos, & maniacos. Solent hæc omnia in eosdem incidere. Non autem semper. Nam multi studiosi & probi sunt cogitabundi. Quidam alij sunt, qui parum tanguntur pudore, non sunt tamen maniaci. Quæ ita distinguuntur: Oculi inconniuentes & torui maniacorum, non torui non maniacorum: horum qui cum quodam humore, studiosorum: cum siccitate, inuerecundorum sunt.

Magnum caput, oculi nigri & magni, nasum crassum & simum habentes, boni.

¶ Dixerat in initio superioris sectionis, simos, magnos oculos habentes, bonos esse: nunc addit, caput magnum, & oculos nigros. alterū quidem,

vt quod per se conferat ad probitatem: alterum, non quod conferat, sed quod et si per se malum signum esse soleat, adiunctum tamen aliis, nihil detrahat. Nam magnitudo capitis haud dubiè bonam significationem præstat, & facultatis formatricis robur indicat, & cerebrum benè perflabile. Oculi nigri significant, vt Galenus in Arte medicinali autor est, exiguitatem, aut altum positum crystallini humoris, aut quod splendidus exquisitè spiritus visorius non sit, aut quod humor aqueus sit crassus, vel redundans. Quæ omnia mala potius, quam bona censerit debent. Nam robur formatricis, & calor naturalis, partium solidiorum prominentiam & magnitudinem pariunt, & aquearum multitudinem, & excrementitiam crassitudinem detrahunt. Fulgor verò ipsa instrumenti facultatis animalis perfectio est. Tamen in capitis totius & oculi magnitudine, & nasi dicta similitate, exiguum est ad improbitatis significationem, oculos esse nigros. Atqui cum causæ nigritiei non omnes sint æquè malæ, in bonorum signorum concursu, minimè malæ consentaneum est imputari: ea verò est altior crystallini positus: velut pessima, spiritus obscuritas.

Charopi, magni oculi, caput magnum, ceruix tenuis, pectora stricta, congruè aptati hominis sunt.

¶ In plerisque codicibus legitur caput paruū Ianus Cornarius transtulit magnū, quæ lectio hoc loco magis aridet. *Charopos*, seu congruè aptatum hominem esse, ad corpus aut animam referri potest. Nam ita appellamus eum, cui congrua totius corporis, & elegas compositio est, & cui benè compositi mores. Charopus oculus, qualis leonibus est, & magnus, omnibus hominibus videtur facere ad pulcritudinem. Magnum verò caput, & tenuis ceruix, & pectus angustum, nulli probantur, nisi gracilis ceruix ad magnum caput dicatur, non quæ admodum talis sit, sed quæ producta, vt caput non humeris hæreat (quod ad proceritatem corporis facit plurimum) & stricta pectora dicantur, non quæ ad mammas talia sint, & prope alas, sed quæ sub thorace, quæ thorax à ventre separatur: cuius loci angustiam pulcritudinis gratia, sunt qui adeo procurent, vt falcis & laqueis sua corpora vehementer comprimât. Ad corporis igitur congruam compositionem ita faciunt hæc: sed & ad morum probitatem videntur posse multum conferre. Si enim, vt Plato dixit, ceruice separauit Deus caput à thorace, vt minus perturbaretur mens ab irascibili parte, profecto ceruicem esse non valde crassam & productam, & thoracem non nihil angustum, quod cor non feruidum, neque æstuans significat, faciet multum ad mentis tranquillitatem, idq; ad temperantiam. Cū hac verò tranquillitate caput magnum esse, & spiritus fulgentes (quod charopus color indicat) facit multum ad mentis perspicaciam, ac proinde ad prudentiam. Hæc verò ad omnè probitatem: Hæc igitur, nisi in extremo sint, ad prudentiam & temperantiam: sin autem extremè angusta sint ceruix & thorax cum magnitudine capitis, facient ad versutiem & astum. Quia cum nimia vitalis facultatis debilitate, aut angustia cordis, quæ improbitatis sunt, prudentia mutatur in calliditatem.

Qui capite est paruo non fuerit balbus, neq; caluus, nisi sit glaucus.

¶ Observatio physiognomonica hæc esse videtur, eius philosophiæ peritis experimento cognita. Si quam tamen ratione oportet dicere, hæc fuerit. Capitis exiguitas aut ex debilitate facultatis, aut ex materiæ penuria videtur orta. Penuria materiæ cum bona temperie fecerit exiguum, non tamen caluum, neque balbum: debilitas facultatis, quæ exiguum capitis incrementum peperit, multorum etiam crudorum causa fuerit. Crudum autem alimentum oculorum glaucedinem solet facere. Nisi ergo glaucus fuerit homo, non habuerit exiguum caput ob facultatis defectum. Si autem ob facultatis defectum, qui cum vitio temperamentum coniunctus est semper, poterit esse balbus, aut caluus, atque alia etiam habere vitia, præter exiguitatem capitis.

In conuulsionibus si vox in die legitimo soluitur, laborat à magno morbo.

¶ Conuulsiones nunc vocat eas venarum interceptiones, quæ succis aut vaporibus copiosis occupantibus nervos fieri solent, vt in ebriis: aut sine occasione plethora occupatis, & in mortem cum manifesta conuulsione finiri. Aqua quidem liberatur, si loquuntur legitima hora solutionis ebrietatis, qui ebrii sunt: aut qui repleti, qua solent solui apoplexia, & aliæ apoplecticæ passiones. De his aphorismo quinto, sectionis quintæ ita dicit: Si ebrius quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi eum febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua solent solui crapulæ, loquatur. Hic addit nunc, in conuulsionibus (in his scilicet passionibus) si vox soluitur in die legitimo (est verò legitimum solutionis dies cuius morbo, quo solet solui) liberat à magno morbo. Vox quidem non liberat vt causa, sed vt signum, quia indicat liberari hominem à conuulsione lethali. Nimirum in omni vocis interceptione, maximus metus est ex conuulsione, siue ex manifesta causa, siue sine ea vocis interceptio acciderit. Nam de iis, qui ob manifestam causam priuantur, dixit in iam citato aphorismo. De iis qui citra talem causam, dixit in lib. de Rat. vict. in morb. acutis, his verbis: Cum aliquis repente voce priuetur, venarum interceptio significatur, si sanè hoc contingat absq; manifesta aut alia forti causa. Interiectis paucis addit: Incidunt autem plurimis ipsorum hæc, rubores faciei, oculorum instabilitates, digitorum in manibus distentiones, dentium stridores, maxillarum contractiones. Constat verò hæc conuulsiva signa esse. Sed & lib. i. Prædictionum, de vocis interceptione in communi, siue ex causa manifesta, siue aliter, ita scriptum est: Vocis interceptiones cum singultu pessimæ. Et rursus in vocis interceptione spiritus, veluti iis qui strangulantur, malus est. Nimirum hæc conuulsiones sunt signa, cum quibus aponia pessimè affectos significat homines, qui si legitimo solutionis tempore loquuntur, euadunt, & à morbo quidem grauisimo. Atqui profectò multò magis euadunt, qui ex forti apoplexia non loquuntur, vsq; ad legitimum solutionis tempus, vt vsq; ad tertij diei initium, aut vsq; dum saltè totus dies naturalis exactus est, qui statim, aut

non multò postquam correpti sunt. His enim paulò post redit grauius & moriuntur. Ac multò magis si sine vlla partis cuiuspiam resolutione loqui incipiunt, quia multò magis præter rationem ea solutio est, cui meritò non fidas. Sed tunc solùm putetur euasisse homo, cum legitimo solutionis tempore loquetur.

Parturienti, febricitanti, & dolenti, aquam affundere, & dare, ter in die ptisanam crassam, calidam.

¶ Vbi ego legi vtero gerenti, habetur Græcè ἀχιον, quod nomē recens enimax potius significat, atque proinde omnes vertunt puerperæ febricitanti. Mihi tamē videtur nomen ἀχιον non de ea tantum, quæ peperit, sed de parturiente dici posse, & iuxta hanc lectionē sensus est valdè consentaneus. Nam ob puerperas febricitantes, aut dolentes, non hæc tantum leuia, quæ Hipp. consulit, sed magna quædam, vt in primis misiones sanguinis solemus facere. Tamen vtero gerentes, nullas curationes, nisi omnino exiguas ferre possunt, quia missò sanguine ex vena abortiunt, & expurgandæ nõ sunt, nisi cum magna cautione, si materia turgeat, neq; ita quidē semper, sed à quarto mense vsq; ad septimum. Sed neq; tenuem admodum victum sustinere possunt, quia priuatur fœtus alimēto, neq; auxilium aliud, quod magnoperè possit corpus permouere. Atqui diureticorum vsus multò minus, quia mouent etiam menstruas euacuationes & abortus. Proinde, siue febricitent, siue doleant, blandiùs tractandæ sunt, atq; si fieri possit febris solo victu, & dolor solo fomento anodinocurari debet, victu verò humectante: nam talem amat febris, nõ autē admodum tenui. Huiusmodi est ptisana crassa (quam totam ptisanam solet vocare) data ter die, ne, si detur semel aut bis, detur plus q̄ ventriculus benè ferat, si neq; tātum, neq; plures minus quàm res desideret. Detur verò hæc actu calida, quandoquidē cibi loco sumitur: ita enim meliùs coquitur. Neq; proinde est minus humectans. Atqui eadem ratione tu possis vti: Pulli exigui cum lactuca elixati, cremore, atq; etiam carnibus, & alio quocunq; tali cibo. Non enim vnicus est ad affectionē aliquā idoneus, sed nominauit Hipp. sibi maximè familiarem. Fomentum quoq; anodinum, si fieri potest, ne sit stupesciens, sed aliquod eorū, quæ ob mediocritatem & blandum sensum, quæ faciunt anodina, propriè nuncupantur, cuiusmodi aqua calida. Ergo dixit Hipp. parturienti febricitanti ptisanam crassam calidam ter die dare: calidam dolenti affundere. Quasi diceret has blandiùs tractari. Non tamen proinde nunquā est aliis vtendum, sed nisi res vrgeat. Hoc enim alia omnia præcepta tollit.

Puerulus nutritur septimo mense, aut nono, aut decimo, & firmatur voce, & robur sequitur, & manibus validus est. Voce soluta omnia soluantur: solutio enim voci est similis. Soluitur autem in legitimo.

¶ Quædam tempora esse legitima partui, hæc q; esse, septimū, nonū & decimū mensem præcipuè, & quas ob causas, dictū antea est. Nunc docet eandem

ob causas hæc eadē tempora esse legitima, quibusdam mutationibus, quas editi iam in luce in pueri subeunt. Hæ sunt, dentitio, & tempus dandi cibos solidiores, & soluēdi manus, & ambulandi, & edendi voces & loquelæ. Est enim vocis duplex solutio: prima, qua voces articulatas incipiunt edere, nihil significantes: secunda, qua iam loquuntur. Et portio quæ etiam mutationes geminæ sunt, & ad portionem accidunt, vt ipsa vocis solutio. Nam septimo mense, aut nono, aut decimo (raro autem tardius) incipiunt garrere, & hoc ipso tempore incipiunt dentire, quod, ob miram naturæ prouidentiam iam significat opus esse aliquid cibi infanti dari debere, & tunciam manibus apprehendunt, incipiuntque manuum vsus nosse. Duplo tempore 14. inquam, 18. aut 20. mense iam loquuntur, & ambulant, & possunt omnino carere lacte, cibos solidiores iam capientes. Hoc est quod dicit, voce soluta omnia soluantur: solutio enim voci similis est: id est, similem solutionem habent omnia solutioni vocis: soluitur autem quodcunq; horum in tempore legitimo. Sunt hæc tempora dictis solutionibus legitima, quia duplam & triplum tempore partus.

Si venæ in manibus pulsent, & facies rectè valet, & hypochondria non sint mollia, acuturnus morbus sit, sine conuulsione nõ soluitur, aut sanguine multo ex naribus, dolor coxæ.

¶ Videntur esse hæc duæ sententiæ, alia ad morbi diurni signa, alia ad doloris coxæ solutionem, spectantes. Mihi verò non ita videtur (nam cur in coxæ dolore speretur salus ex fluxu sanguinis de naribus?) sed vnica esse hanc, venarum in manibus pulsantem, & faciem rectè valentē, & hypochondria non mollia, significare morbum diurnum, & cuius solutio non contingat sine conuulsione, aut sanguine multo ex naribus, aut dolore coxæ. Proinde vbi dicit, ἢ δδιν ἔσ τὰ ἰσχία: id est, dolor in coxam. legendum fuisse censeo, ἢ δδιν ἔσ τὰ ἰσχία: id est, aut dolore coxæ. Facit enim hæc exigua literæ mutatio magis congruentem sermonem. Sed perpendamus singula. Si venæ (inquit) in manibus pulsent. Hoc certè nihil aliud est, quàm si diceretur, si pulsus indicet febre teneri hominem. Nam venæ nomen de arteriis dici constat, cum addat pulsantem. Manus Hippocrati non dicuntur solùm extremæ manus, sed brachia tota, atqui pulsare vocat ille, non vtcunq; pulsare, sed plus quàm benè valentibus soleant. Itaque perinde est, ac si diceret, si plus deprehendatur in brachiis, iis scilicet locis, quibus commodius attrectatur, ad carpum, maior celerior & crebrior, quàm soleat. Est verò hoc, quod nobis solet febres indicare. Vt ex hoc loco constat Hippocratem ad deprehendendas febres, vsus fuisse pulsus, vt & Galenus & alios posteriores. Si itaque dicit, febricitet, & facies rectè valet: id est, non sit pro febris magnitudine extenuata, diurnus morbus sit. Quod etiam in Aphorismo dixerat, his verbis: Febricitanti non omnino leuiter, nihil minui corpus, aut plus quàm proportionem extenuari, prauum: alterum enim longitudinem morbi significat: alterum autem imbecillitatem. Sed addit, & hypochondria non sint mollia. Merito profectò: quia nihil est, quod tam faciat

ad citam morborum iudicationem, quam hypochondria libera ab obstructione esse: per ea enim agitur omnis humoris distributio, & omnis comitatus, siue ad ventrem per mesenterium, siue ad vesicam per vtreteras, siue ad totum corporis habitum ex alto sint penetraturi. Durities verò hypochondriorum significat obstructiones. Sed & alia ratione significat hypochondriorum durities, morbum longum fieri, quia significat succos, ex quibus morbus pendet, crassos esse, aut crassos esse factos. Si igitur dicta signa adsint, morbum fieri diuturnum significant: eum verò qui talis est, non spes soluendum sine abscessu. Nam, vt in Prognostico dicitur, si qua febris prorogatur, saluè affecto homine, abscessum spectare oportet. Abscessus verò plerumque fiunt ad articulos, vt innumeris in locis Hippocrates dixit, atque in illo loco Prognostico, & in hoc libro iam sæpe ad articulorum ligamenta & tendines, qui ex eis in musculos producantur: nam sectione prima huius secundi libri dixit, abscessus, aut per venas, aut ossa, aut nervos. Abscessus ergo in nervos aut tendines fecerint conuulsiones, aut resolutiones: in articulos, articulares dolores: in quibus præcipuè est dolor coxæ. Merito ergo ex longo facto morbo, timetur conuulsio, aut dolor coxæ. Nam vt in Aphorismo dicitur, quibus febres diuturnæ, iis vel tubercula, vel dolores in articulos fiunt. Fiunt verò, nisi talem abscessum anteuertat fluxus sanguinis de naribus. Nam, vt dixit nuper, sectione quinta huius libri, dolorem in locis infernis fortem surditas soluit, & sanguis multus ex naribus erumpens. Sed & aliæ copiosæ euacuationes possunt etiam abscessum tollere. Nam, vt in Aphorismo dicitur, quibus spes est ad articulos abscessum fore, liberat ab abscessu, vrina multa & crassa, & alba facta. Si autem & ex naribus sanguinis profluat, & admodum citò soluitur.

Ad guttur aquam calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autē non, farinam quàm calidissimam dare, & vinum meracum.

¶ Guttur est caput asperæ arteriæ. Constat verò non posse ad omnes gutturis affectiones vllum auxilium, nedum tam simplex, vtile esse. Ergo ad aliquam certam gutturis passionem, intelligi oportet hanc curationem esse vtilem. Ea verò non potest esse alia, quàm tussis arida, ob destillationem tenuem & acrem è capite in guttur. Ea enim si non ex multo, sed ex exiguo, tenui, falso, aut acris succo pendet, neque corpus vnà plenum sit, infusione aquæ calidæ in caput curatur, præcipuè quibus caput lauare consuetum est. Nam ita reuocatur ad cutem, per eamque expirat, quod in gutturo destillabat, atque si quid reliquum est, dulcescit, & citra irritationem gutturis excreatur. Id verò fieri nihil magis prohibet, quàm frigus aeris ambientis. Nam laxatum balneo caput facillè frigore læditur, & nouam ac deteriorem fluxionem patitur. Confert quoque ad destillationem, vti cibis crassitudinem afferentibus, & hebetantibus, cuiusmodi pulticulæ ex farina paratæ, aut ex amylo, aut etiam oryza, & huiusmodi: contra ac cum ex crassis & crudis fluxio pendet, in qua vtendum cibo calorifico & extenuante, sed & in his exiguo,

vt excrementa cruda absumentur: in illis, non exiguò, ne reddatur aciora. Sed oportet omnia, quibus ad pectus utimur, indicatione partis, actu esse calida, etiam si alioqui medicamenta frigida, ob humoris speciem, sint. Merito ergo dicit, aquam calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autem non, id est, si frigus fuerit, ac proinde non liceat balneo uti, farinam quam calidissimam dare. Addit & vinum meracum. Hoc sanè mihi est in talibus fluxionibus maximè suspectum, ac proinde haud scio, an id præbere aliquando tentauerim: conferre verò potest, vt & ad oculorum dolores, & ad dolores capitis, & ad soluendam ebrietatem. Coquendo scilicet & dissipando. Cauendum tamen quam maximè est, ne tentetur pleno corpore, neq; cum fluxio possit denuò concitare. Id enim faciet potius, quam priorè absimet. Ego proinde prioribus auxiliis contentus, & aliis eiusmodi, malo paulatim huic malo succurri, quam nunquam non influxionibus periculofum vinum propinari. Opinatur verò ille vinum, cum frigus est, pro balneo, vt discutiat. Neque enim quia dicit, si autem non, farinam quam calidissimam dare, intellige nò esse hæc danda, nisi quibus infundere aquam non liceat. Nihil enim prohibet simul, & fieri balneum, & cibos tales dari, sed perinde est ac si diceret: Si autem non liceat uti balneo, & farinam quam calidissimam dare, da farinam, & potionem copiosam vini meri, & dormiat, vsque dum cum vino partim absumatur, partim coquatur fluxio.

In turbatione ventris fabas coctas dare, nisi superiora ardeant, aut cuminum edendum dare cum fabis.

Quos in calce primæ sectionis vocauit crudos & liquidos secessus, nunc vocat turbationem ventris, & qua ratione illic milium coctum dari iussit, nunc iubet fabas coctas, vt cibos tardi descensus, vt si orizam etiam diceret. Cæterum fabæ integræ sint, ac cum corticibus. Nam farina deterget plus quam vt possit sistere. Habet id incommodi, quòd multus flatu ex ea prouenit, qui in supernarum partium imbecillitate maximè debet timeri. Nam effert ad superna excrementa, atque ita capitis dolores facit, aut auget. Proinde cum caput repleti excrementis ex toto corpore paratum est, vel etiam thorax, vt cum calida intemperie laborant, vitari debet vsus fabæ, aut aliquid, quod flatum possit tollere, & ventrem nihilominus sicet, cuiusmodi cuminum, quum fabis est admi-

Interceptio morbi non possit fieri, nisi in die legitima, neque quidem principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo.

Dicitum non semel iam est, dies legitimos vocari iudicatorios, quibus scilicet moriuntur ægroti, & quibus salui fiunt. Itaque dies fatales, & extremi morborum acutorum. Qui menses & anni dicantur legitimi, exigit hic locus, vt dicamus. Huiusmodi quidem sunt, qui iudicatorij, qui fatales, qui insignes mutationes nati sunt afferre. Non tamen hi perinde atque dies, sunt velut articuli quidam morborum, sed ætatum, & vitæ hominum. I-

taque menses & anni, qui insignes vitæ hominum mutationes afferre solent, sunt legitimi. Menses quidem, vt nuper dixerat, partus, dentitiones & loquelam, fieri solere quibusdam mensibus: anni autem velut septeni finiunt infantiam, pueritiam, adolescentiam, & reliquis etiam ætatibus mutationes afferunt. Atqui in his ipsis naturalibus mutationibus morbi noui fieri solent. Ac proinde Hippocrates tertia particula Aphorismorum, omnes morborum differentias, quæ cum ætatum mutatione fieri solent, persequutus est. Accepimus præterea ab antiquissimis rerum naturalium obseruatoribus, annos certos esse hominum vitæ fatales, quos climactericos (attigit id Plinius libro septimo, capite quadragesimonono) quasi scalares appellabant, quòd per eos, velut per scalæ quosdam gradus, ex quibus omnibus soleant præcipitari homines procedat. Illos annos esse periculofos, quòd aut mortem, aut morbos insignes (fortunarum etiam iacturas dicunt quidam, sed hæc non curo) afferre soleant. Hos esse dicebant septenarios & nouenarios, & qui multiplicatione septem & nouem fiunt. Velut in primis 63, quod sit septies nouem: deinde 81, quod nouies nouem: & 49, quod septies septem: sed & 54, quia est sexies nouem, estque 263, gradus proximus, quia fit ab illo, detractis nouem: sed & 70, quia est septenarius, fiens ex 63, additis septem. Sed & ante hos sunt climacterici omnes septenarij à primo, quin & menses septimi & noni, climacterici infantibus sunt: morbis enim

maximis, illis mensibus tentantur, & multi deficiunt in detentione, & in lactis cum solido cibo commutatione, ex febribus, ex ventris profluvio, ex epilepsia, ex vermibus, & aliis puerilibus morbis. Sunt itaque dies legitimi solutionis morborum, & menses, & anni, legitimi ægrotandi. Non tamen perinde sunt dies legitimi incidendi in morbos. Non enim vt dicimus septenis mensibus, & annis, morbos accidere solere ita possis dicere, hoc aut illo die. Nulli enim sunt legitimi dies morborum, sed accidunt incertis diebus. Proinde dicit Hippocrates, interceptio morbi nò potest fieri, nisi in die legitima, neque principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo. Cum verò audis, non potest fieri, perinde intellige, ac si diceretur, non fit, aut non solet. Si enim rigidius intelligas, profectò neque anno climacterico ægrotare, neq; morbum die decretorio finiri necesse est. Alia quoque ratione dici potest dies ægrotandi illegitima, quam quòd incerta. Nimirum Galenus libro de Decretoriis diebus autor est, omnes dies esse plus minusue decretorios, præter primum & secundum. Primum enim non esse decretorium. Significare ergo possit hic locus Hippocratis, finiri morbos die decretorio, diem quo incipit decretorium non esse, sed illegitimum, malum, improsperrum, contrarium diei solutionis. Huc spectant quidam, qui dies decretorios cū musicis numeris conferentes, dicunt decretorios dies esse eos, qui dissoni sunt primo.

Nitrum Aegyptium, & coriandrum, & cuminum terere, & cum unguine inungere.

Malè coniecta videtur huc hæc sententia. Nam & ipsa videtur aliunde decisa, & ceptum sermonem.

monem interrumpit. Sed hoc non adeò multum facit ad rem, si singula legitimè enarrètur. Nitrum Aegyptium secundo loco commendatur à Dioscoride: solum enim præfert Pniladelphicum, estque, vt & coriandrum & cyminum, calorificum, siccàs, & discussorium. Non explicat autem Hippocrates ad quas passiones, neque cui loco debeat hoc linimentum ex nitro, coriandro, & cymino, & oleo paratum inungi. Quare oportet nos ex aliis coniectemus. Profectò non ad vnicam affectionem, neque vnicam in parte vt ebantur eo antiqui, sed ad quamcunque frigidam passionem, quæq; calorem cum quadam discussione desideraret. Nam paulò post in hac ipsa sectione Hippocrates dicit, vt mulier in vtero concipiat, nitrum Aegyptium tritum, coriandrumque, ac cyminum, in pastillos efformato, in pudendumque subdito. Quoties scilicet ob frigidam & humidam vteri intemperiem nò concipit: Dioscorides cap. 80. lib. 5. tritum cum cumino, aut ruta, aut anetho potum ex hydromelite, aut sapa, sedare tormina: illiniri verò ad febres circuitu redeutes, ante suspectam accessione. Ad hæc ergo omnia illiniri vtiliter possit, & ad alia huiusmodi, nitrum cum coriandro & cumino & oleo. Ori vteri ad steriles, ad febres circuitu redeutes, lumbis & toti spinæ: quia, vt in Aphorismo dicitur, & hoc ipso libro, inde incipiunt rigores: sed & ad ventris perturbationes, ad quas cuminum edendum dare iusserat, si ex intestinorum frigida intemperie initiã traxerint, illitio hæc ventri facta vtilis fuerit.

Quicumque obeunt, necessum est in die legitimo, & legitimo mense, & legitimo anno. Prædicere autem rectè habet, mortem aut dolores fortes,

Qui ex acutis morbis moriuntur, die legitimo mori solent. Nam solent mori ex iudiciis. Moriuntur verò homines eisdè diebus, quibus salui fiunt. Sed & mente & anno legitimis mori solent, quia his solent ægrotare, eisdem autem mensibus & annis necesse est moriantur ex morbis, quibus ægrotant. Cæterum non est ea solum vis diei decretorio, ac mensi & anno climactericis, vt interitum afferat, sed menses quidem & anni morbos insignes & acutos, à quibus vix euadunt, aut chronicos dolores, quibus reliquum vitæ vexantur, vt podagram, aut calculum renū: dies decretorij, etiam cum malè iudicant, aut mortem, aut mutationes in deterius. Proinde dicit, prædicere autem rectè habet mortem, aut dolores fortes. Nimirum, vt in initio Prognostici dicitur, Medicum vt prouidentia optimum est. Atqui profectò ad Medici honorem & admirationem artis, magis refert prædicere mortem in morituris, quam salutem in euasuris. Nam in his maxima laus est in restituta sanitate, & seruata vitæ incolumitate: in illis nulla superest, nisi vt culpa putetur Medicus vacare, quòd prædixerit.

Quorum oculi non sunt robusti, mors in proximo, si aut in anno legitimo fiat, ab utroq; legitimis fieri necesse est: si autem legitimo anno, & illegitimo die, necesse est mori die legitimo.

Vnum quoddam lethalius signorum est, ocu-

los nò esse robustos in morbis acutis. Nam in Prognostico dicitur, si lucem effugiant, aut nolentes ilacryment, aut distorqueantur, aut alter altero maior fiat, aut albas partes rubentes habeant, aut venulas liuidas, aut nigras in ipsis habeant, aut lippæ circa oculos appareat, aut etiam sint instabiles, aut eminentes, aut caui vehementer facti, aut squallentes & obscuro, hæc omnia mala & perniciofa esse putandum est. Et rursus alibi, sineque videat, neque audiat, mors in proximo est. Sed scire oportet, vt bona signa diebus decretoriis scientia, meliora sūt, ita mala illis diebus fieri deteriora. Nimirum dies decretorius addit signis omnibus firmitudinem, sed & annus legitimus & mensis. Si quis enim in anno climacterico labore morbo acuto cū signis lethaliibus, maiorem metum facit, quam si alio anno. Nimirum ipse annus horribilis est, proinde si hoc signum, aut aliud quodpiam validè lethalius appareat, anno legitimo & die legitimo, ab vtriusque id est, vtriusque temporis vi, legitimas fieri significationes necesse est, & proinde eodem die morietur. Si autem fiat anno illegitimo, & illegitimo die, morietur quidem (tanta est signi vis) tamen nò eodem die, sed aliquo sequentium decretoriorum: aliquantò quidem tardius, si vtrumque est illegitimum: aliquantò citius, si alterū sit legitimum, dies, inquam, aut annus.

Numeri quidem, tertius validissimus est.

Tertius numerus, si generatim, & quantum ipsa numeri ratione agitur, consideretur, est omnium perfectissimus: quia primus impar, atq; primus numerus. Vnitas enim & binarius principia potius numeri sunt, vt forma & materia. Horum congressu conflatur ternarius, primum, totum & perfectum: & primi tres dicuntur omnes, & ob id omnia constant trinitate: physica, principiorum: mathematica, dimensionum: intellectualia, potentiarum & virtutum. Sed & si in diebus cõtemplabilibus morborum spectetur, tertius est validissimus. Nam est primus decretorius in acutis tertius, qui que affert paroxysmum: & tertij est tanta vis, vt vix vnquam permittat quarto (alioqui in primis iudicatorio) iudicare, præcipiens illi iudicationem.

Cynanchem & ophthalmiam, vene sectio.

Vtraque harum affectionum missione sanguinis curatur: siquidem vtraque est inflammatio, & ex eadem vena ambæ, puta ex cephalica, cum ambæ ad partes supra clauiculas pertineant. Non tamen eadem ratione ad vtramq; mitti debet. Nam ad ophthalmiam licet copiosè mittere, & affatim, nullo ex deliquio animi timore imminente, tamen ad anginam non licet uti nisi repetita, ne præ deliquio animi introrsus collectus sanguis in pulmonem incumbat, & peripneumoniam faciat. Nam hæc post pleuritidem, aut anginam, desperata affectio est.

Vulnerato intestino, respiratio descendit obscura per vulnus, vacuanturq; pectora: datur igitur lac & vinum aequale equali.

Hanc sententiam meritò reicit Petrus Iaco-

bus Esteue, tanquam supposititiam; quia neq; per ventris vulnus respiratur, neque idoneum ita vulneratis sit lac cum vino mixtum.

Quorum pectora ardentia sunt, balbi furentes, & calui, horum quicumq; abortu etiam strabones, amentes, lapidei, maniacy, quibus autem non, alterius mali solutio.

¶ Dixerat sect. 5. morbos habent, balbus, caluus, & hirsutus fortiter atrabiliarios. Hoc idem est quod nunc dicit, quorum pectora ardentia sunt, balbi, furentes, & calui. Nam hirsuties pectoris calidi inditium est. Porro hac eadem sectione nuper dixerat: Balbi, celeris linguæ, atq; bilis humori obnoxij, biliosiq; sunt, oculis non nictantes iracundi. Hæc quoq; verba continent eandem sententiam, putâ iracundos, hirsutos, balbos, & caluos, paratos ad maniam, quia calidi sunt & sicci atq; atrabiliarij. Nunc addit his aliud ad maniam parati hominis signum, dicens, horû qui strabones etiâ à primo ortu sunt, ametes, maniacy, lapidei: id est, parati ad insaniam, & ad stupidam quandam immobilitatem, quæ crescens solet in cathocum finiri. Hoc idem significat oculi non nictantes, quorum mentionem antea fecerat. Sed quod strabismus à primo ortu insaniam significet, argumentum physiognomicum est, relatione ad passionem. Nimirum qui iam insaniant, ita solent oculos iactare: quibus autem non est strabismus à primo ortu, sed successit, alterius morbi est solutio. Solere enim abscessu ex alio morbo oculos distorqueri, didicisti nuper ab Hippocrate, dicente, solutio doloris coxarum, oculorum distortio.

Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra & oculus dexter, & que infra sunt: nam & nares dextris partibus herent.

¶ Multum præstant naturali calore dextræ partes sinistris, quia in dextra parte hepar situm est, principium omnis nutritionis. Iam verò & generatiua membra sunt dextra sinistris valde calidiora: testiculus enim dexter ex vena caua venam accipit, sinister ex emulgente serosum sanguinem. Porro ren dexter sublimior & hepatis propior. Sed & arteria aorta, à sinistro ventriculo cordis orta, mox versus dextram partem flectitur, & dextro corporis lateri maiores arterias impertitur. Hinc fit, vt omnes partes dextræ sinistris sint firmiores, quod vel inde cognoscet, quod mares dextris vteri partibus herent magis, vt in aphorismo dicitur. Ergo plurimam vim habent circa naturam dextræ partes: hoc est, magnum momentum habet, dextra pars an sinistra sit, quæ affecta sit, aut vtrunque patiens, aliquam significationem præstet. Nam si pars dextra quam sinistra præstantior, est & morbus dextræ quam sinistra maior, ac deterior. Porro si oculum peruerti morbo acuto, aut lachrymari graue est, peruerti dextrum, aut lachrymari grauius. Si mammam gracilescere gerenti vtero significat abortum maris. Si hypocondrium alterum habere tumorem & dolorem est periculosum, dextrum ita habere multo grauius est. Atque ita dextra pleuritis, & arthritidis, & hemicranæ, quam sinistra deterior est.

Mulier menstrua vt cohibeas, cucurbitulam maximam secundum mammam affigere.

¶ Hic est aphorismus 50. sectionis 5. in cuius commentario diximus, nullius partis cum alia vlla esse rectitudinem maiorem, quam mamme cum vtero. Causa autem est communio partium thoracis cum genitalibus, quam esse præcipue in communibus venis, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, iam diximus, non semel in hoc ipso libro.

Trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet. Si multum fluat lac, necesse est vt langueat quod in ventre est: si solidiores sint mamma, magis sanus est embrio.

¶ Secunda pars huius sententiæ est aphorismus 52. sectionis 5. Illa verò verba, trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet, significat tertio mense esse iam partes omnes foetus distinctas, itaq; finitam partium figuram, seu formationem, & tunc primum apparere lac in mammis vtero gerentium. Quod de figura dicitur aliis omnibus placitis videtur consonum. Siquidem cum Hippocrates & in libello de Alimento, & in lib. de Carnibus, & in hoc ipso libro, multos ac diuersos figura fines ponat, nullum tamen non intra tertium mensem. Nam foemina etiam, quæ tardiùs quam mares figuram accipiunt, circa sexagesimum diem, accipiunt cum tardissimè. Huc enim videtur spectare, quod Deus sexaginta sex dies prohibuit templum adire, eam quæ filiam peperisset. Communis enim analogismus est, tempus purgationis enixæ, respondere tempori formationis infantis. Sed quod dicit de lacte, repugnare videtur ipsi Hippocrati, qui nuper in hoc ipso libro, sectione 3. dixerat, lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente. Quibus verbis diximus significari octauo mense lac fieri, quin & Galenus in Comment. sententiæ 39. particulæ 5. octauo mense lac fieri docet: quo pacto ergo tertio? Certè Aristoteles 4. de Generat. animal. cap. 8. decidit hanc controuersiam, dicens, septimo mense primum fieri mulieribus lac vtile, ac concoctius, & copiosius, ante id tempus exiguum esse & inutile, quod appareat. Sed quid quod vtile ne octauo, ne nono quidem mensibus fit, siquidem etiam vsque ad peractum tempus expurgationis sunt, enixis etiam, quæ vocantur colostræ. Sunt enim colostræ (dicit Plinius libro 28. capite 9.) prima à partu spongiosa densitas lactis, & infantes eo lacte vtentes inuadit morbus, qui dicitur colostratio, dicunturque colostrati. Certè ita est, lac vsque ad exactum tempus purgationis non est satis vtile, tamen ante septimum, aut octauum mensem omnino inutile, & exiguum, ab hoc tempore plus iam est, & nutrire, tamen cum aliqua incommoditate, potest, fit tamen qualecunque lac mense tertio.

Vena habetur crassa in vtraq; mamma, hæc maximam habent partem prouidentia.

¶ In vtramque mammam erumpit ab internis vena quædam valde manifesta, tunc saltem cum inulier gerit vtero, aut factat, aut cum instant menstruæ euacuationes. Huius venæ pars maxima in

mammam distributa infumitur, reliquum venæ repit deorsum per musculos rectos abdominis, vsque ad vterum. Hæc (inquit) maximam habet partem prouidentia: hoc est, hæc multum præstare potest ad præsentionem. Nam, vt superiori sectione dixerat, pituitæ fluxus ex mammis oculi trahit. & rursus in Aphorismo, si lac in manibus appareat, insanum & furibundum. Quæ significant tumorem mammarum significare transmissiones succorum à capite ad corpus, & contra, ob has scilicet venas. Sed & alium sensum, quæ nunc probo magis, hæc verba ferunt. Nimirum magnam significationem præstare prouidentia formatoris, has venas erumpentes in mammas ob infantis necessitatem, & in vterum productas, ob necessitatem foetus, & vt eadem materia nutriatur, qua genitus fit.

Vrina stillucidum soluit vena sectio.

¶ Trigesimus sextus aphorismus sectionis sextæ est hic. Quare eius enarrationem suo loco require ex meis Commentariis. Galenus enim putauit esse adiectionem.

Si superna partes turgeant, que circa caput, vlcera purgatio, vomitus, aqua.

¶ Vbi ego scripsi aqua, in omnibus Græcis codicibus vbi dicitur, id est, aqua intercus. Tamen quia nihil potest illa lectio continere, quod dignum sit Hippocrate, imò neq; quod verum, suspicor scriptum fuisse ab Hippocrate vbi dicitur, id est, aqua. Nam facilis lapsus librariorum fuerit, pro vbi dicitur vbi dicitur, & hæc sententia est vera, & aliis Hippocratis præceptis valde consentanea. Illud *anagyris*, id est, turgere, significat tumere, & irritatam esse partem vlcere. Si igitur, inquit, superna partes, quæ circa caput turgeant, id est, si caput habeat vlceris, & adhuc tentetur inflammatione, & tumeat, vlcera purgatio, vomitus, aqua: id est, curatio est, dare in potu aquam, & expurgare corpus pharmaco, deinde vti ad vlcera extergentibus, & aliis idoneis medicamentis. Nam Hippocrates vomitum vocare solet expurgationem, quæ pharmaco fit. Quia expurgationes ex bile, crebro faciebat ille vomitione. Huiusmodi est illud: ad helleboros qui non facile supra purgantur, eorum corpora pluri cibo & quiete humectare. & rursus illud: si velis magis ducere helleboros, moue corpus. Hæc enim, & huiusmodi omnia, nomine hellebori & vomitionis, de omni expurgatione dicuntur. Igitur purgationem & aquam commedat in talibus vlcibus capitis. Atqui vtrumq; in præcipuis posuit. Nam libro de Vlcibus, non longè à principio ita scriptum est: Modicus cibus & aqua quam maximè omnibus vlcibus conducunt, & magis recetioribus, quam vetustioribus, & si quod aliud vlceris inflammatum est, aut inflammationem minatur, atque si periculum est corruptionis, & vlcibus ac inflammationibus in articulis, & vbi coulsionem fieri periculum est, & vulneribus in ventre: maximè verò omnium fracturis in capite & femore. Porro de purgatione paulò inferius dicit: Purgatio ventris deorsum plurimis vlcibus confert, & in vulneribus, que sunt in capite. Quod purgationem fieri vomitu iubeat, consentaneum videtur aphorismo decimo octauo, sectionis quartæ, in

quo dicitur: Dolores supra septum transversum, qui purgatione opus habent, sursum versus purgatione indigere significant: qui verò infra, deorsum. Quamquam, vt in commentatione illius aphorismi dixi, purgatio sursum ob caput facta, magna consideratione indiget, & raro potest magna noxa carere. Cuius gratia in capitis vlcibus ego non tantum non moueo expurgatorium vomitum, sed ne purgationem quidem pharmaco per os ingestio facere soleo, præcipue si tempus anni calidum sit, sed si possum clysteribus acrioribus & tenui victu contentus sum, timens, quod libro de Locis in homine dicitur: Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciunt enim caput pharmaca purgatiua, & ad caliditatem febrilem accedente ea, quæ in medicamento est, insaniam facit. Hæc illo loco, quæ mihi videtur admodum rationi consentanea, ac proinde, siue homo vehementer febricitet, & præcipue secundum partes superiores, siue caput inflammatione tentatum sit, siue tentari periclitetur, siue phreneticus sit, siue magnum habeat vlceris, quod possit non sine periculo irritari, deuito pharmaca quoad possum, certò sciens his magnopere tentari capita. Indicat enim id somnus, qui iis, qui expurgantur, mox ingruit.

A ventris turbatione, aut à tussi, fiente cancro, os amarescit. Dare autem bibere elaterium bis, aut ter, nisi balbus sit. Alligare oportet aris spongiam cum vsseris vsq; dum rufus sit, & spongiam, nisi balbus sit.

¶ Dicitur mihi est in enarratione aphorismi 24. particulæ 4. dysenteriam ex atra bile, quam lethalem Hippocrates vocat, esse cancerum intestinorum: atram enim bilem eo loco, vt in aliis solet, cancerum cum vlcere excitare, vt flaua bilis, aut salsa pituita facit, per minus periculosas dysenterias, vlcera alia simpliciora. Simile quiddam accidit in aspera arteria per tusses. Nimirum vt dysenteria fit destillationem patientibus intestinis, & ea quidem in primis radente, deinde exulcerante manifestè, imitius aut malignius, vt est ipsa influentis succi species, ita per tussim asperæ arteriæ tunica interna, in primis destensionem patitur, procedente malo etiam exulcerationem aliquando iam tantam, vt magna membrana frustra tussi reiciantur, atque adeo etiam cartilaginum: & hæc vlcera pro specie succi aliquando sunt simplicia, aliquando maligna, non aliter ac in ipso ore videmus fieri, nunc apthas, nunc malignas nomas. Itaque maligna, & dysenteria, & tussis esse solet, adeo vt cancerum patiantur intestina, aut aspera arteria. Cuius affectionis essentiam, & notas, & curationem, complectitur breuis hæc dictio. Essentiam quidem his verbis, à ventris turbatione aut tussi fiente cancro: notas, his os amarescit: reliquis, curationem. Nimirum alui turbatio dicitur omnis ventris fluxio inmodica, siue diarrhœa, siue dysenteria, siue henteria sit: quæ verò tum intestinorum exulceratione fit, dysenteria est: & tussis etiam fit patiente aspera arteria destillationem acrem, quæ cum procedit, multum exulcerat. Exulceratio vtræque timeri debet, ne cancerosa fiat: vbi enim facta erit talis, erit incurabilis. Timebis autem multo magis, si videris os ægrosum amarescere, non vtrunque,

fed multum. Quia vlcera tunc fiunt cacoethæ, cum corpora ægrotantium sunt cacoehyma: nam quæ bono vtuntur succo, aut nulla, aut simpliciora habent vlcera: cacoehymia autem biliofa nota est, oris amaritudo, quâ quidem multum vtitur Hippocrates, vt innumeris in locis videre licet. Non quidem est hæc sola cacoehymia eius nota, sed est hæc magna: mala quidem in omni febre, tumore, aut vlcere, communi ratione, peculiari autem magis in rufsi atque dysenteria, quia oris tunica interna habet cum ventre continuitatem & rectitudinem, atque cum aspera arteria viciniam & continuitatem, per gulæ partem anteriorem, & asperæ arteriæ posteriorem. Significat ergo oris amaritudo non solum esse in corpore multam bilem, sed etiam regurgitare in illas partes. Satius autem fuerit, non hanc solum considerare, sed alias etiam notas adiungere, cacoehymia totius corporis & harum partium, quæ ab excrementis præcipuè, & totius corporis colore capiuntur. Sed veniamus ad curationem, quam duplici auxiliõ genere exequi iubet, pharmaco, & admotis ventri medicamentis. Elaterium, inquit, dare bis, aut ter. Elaterij historiam & vires, apud omnes, qui de materia medicinali scripserunt, licet legere, vt quæ is sit succus valde purgans. Quem quidem ego, aliis omnibus medicamentis expurgantibus, ad dysentericos, potiorum esse non existimo, sed fortè aliis minus commodum. Verum antiquus mos est Hippocrati expurgationem præcipere, nominato semper aliquo medicamento eorum, quæ sibi erant familiaria, vt helleboro, elaterio, aut cnico. Perinde ergo tu intellige, ac si diceret, expurga. Illud, bis aut ter, festinationem continet, quasi diceret, expurga cito, ac si opus sit, repete medicamentum sine mora. Sed quorsum expurget quis in dysenteria? Annon trahet ad partem affectam excrementa? Certè. Læserit ergo interim? Haud dubiè, tamen præseruat expurgatio multos à maligna dysenteria, tempelstiuè extrahens multam copiam succorum. Quia multo magis exulcerantur intestina paulatim in ea excrementis influentibus, quàm affatim per ea effluentibus multis. Itaque expurgatio non tollit periculum, quod à succis ipsis impendet, si quidem hos trahit ad intestina, sed quod à mora, & lenta fluxione. Proinde si expurgandum in dysenteria est, præproperè faciendum, quia vbi multum processerit malum, frustra suscipietur. Neque tamen hoc curationis genere in omni dysenteria vtendum: temeritas enim aliquid habet excrementa omnia eò vocare, quod cum magno hominis malo spontè fluunt: sed tunc solum cum maligna dysenteria imminet, adeo vt non videatur mediocris alia curatio, quæ detergentibus & astringentibus agitur, posse esse satis. Tunc enim satius est, aliquid cum temeritate facere, quàm sinere hominem certò perire. Hæc igitur iubet facere, cum turbata est aluus, & os amarescit, nisi ægrotus sit balbus. Balbo enim familiaris est turbatio alui, vt in aphorismo dicitur: æquum ergo est, cum eisdem notis minorè morbum esse suspicari, quàm in alio quopiam homine. Cum ergo non sit expurgandum nisi in periculosissima dysenteria, non mirum si in balbo, his ipsis apparentibus, expurgatio deuitetur. Accedit, quod vt facilius fit alui fluxio in balbo, ita facilius augebitur, & fiet nimia, & minus poterit sisti. Ergo à morbo est balbo pericu-

lum minus, ab expurgatione maius. Quare satius fit in talibus non expurgare, etiam si in aliis dysentericis, eisdem & æqualibus symptomatis apparentibus expurgandum sit. Docet deinde eam rationem curationis, quæ exterioris admotis perficitur, dicens, alligare oportet ærem floris, vitum adeo vt rufus sit, & spongiam. Flos æris medicamentum est siccans & astringens, quale vlcera desiderant, sed est etiam exedens, & nimis acre, verum hanc acrimoniam (vt alia omnia acra) vltione deponit, adeo vt fiat pro exedente valde extergens, quod etiam amant vlcera, præcipuè maligna. Spongia vti possumus vt instrumento, ad fomenta & irrigationes accommodato, vt medicamento: ipsa enim per se, præcipuè recens, & quæ mare adhuc olet, siccans admodum est, & multa vlcera sanat. Quare inspergere florem æris vitum, & spongiam alligare, citra aliud quidpiam, fuerit ad vlcera sananda potentissimum: aut etiam puluis spongiæ recentis & vitæ, cum flore, æris mixtus & inspersus. Neque verò mirum tam vehementi medicamento Hippocratem vti. Non enim quamcunque dysenteriam, sed malignam docet curare. Poscente verò nobilia medicamenta vlcerum specie, pars affecta tale admodum poscit, quia est natura sicca, & in alto posita, & excrementitiam humiditatem habens multam: quæ omnia siccantium vim augeri postulant. Sed quoniam hæc curatio est vehemens, non nisi cum vehementis morbi suspicio est, ea vtetur: quare raro ad balbos: quia, vt dictum est, talium natura minuit eam suspensionem, proinde nunc quoque adiecit, nisi balbus sit.

In inquietudine, horrore, oscitatione, vinum æquale æquali.

Hic est aphorismus quinqueagesimus sextus septimæ particulae, figura sermonis tantum differens. Illic enim legitur, inquietudo, horror, oscitatio, vinum æquale æquali potum soluit. In aliis codicibus inquietudinè, horrorem, oscitationem, vinum æquale æquali potum soluit. Sed hæc differentia sermonis nihil addit aut detrahit sententiæ. Hoc loco occurrit in omnibus Græcis codicibus, quos mihi contigit videre, adiectum præscriptis verbis, aut lac. Verum suspicor, vt alij etiam multi, corruptionem esse codicis, atque illas duas vuculas malè in hunc locum cecidisse: quia non sunt in aphorismo. Sententiam autem in aphorismis & in epidemiis scriptam eandem, consentaneum est, in aphorismis perfectius scriptam censerem, atque ita lectionem aliam emendari. Nam aphorismos scripsit Hippocrates, elaboratissimas sententias colligens, hos autem libros non ita, sed vt adhuc obseruans, & elaboranda deinceps compilans: accedit quod ad has passiones minime est vtile *ἀνυμν*, quam ego in quietudinem appello, aut anxietatè, quidam etiam vocant pandiculationem. Tamen luce clarius est, eos errare, ex iis quæ Galenus dicit in Commentario citati aphorismi (æquum autem est illi credere in nominis Græci expositione.) Dicit enim esse eam passionem, qua qui tenentur, nunquam quiescunt, sed semper præsentibus molestantur, & ab vna re in aliam se transferunt. Itaque inquietudinem, seu anxietatem licet dicere. Anxij enim inquieti sunt. Hoc verò nihil est minus, quàm pandiculatio. Nam hæc

hæc est in totius corporis musculis, quod oscitatio in buccis, fitque vt hæc, quod crassus flatus moueatur inter musculos, etique exitum præstent musculi, variè sese mouentes, vt ille erumpat. Itaque hæc multum, crassumque flatum indicant, qui aut ob multum crudumque adhuc cibum in ventriculo fiunt, vt iam iam dormituris, aut quod excrementa in ventrem confluant, vt esurientibus, aut quod alioqui crasso & crudo excremento abundant, vt iam iam ægrotaturis. Horror spontè fiens (de tali enim Hippocrates nunc loquitur) excrementa abundare, quæ per cutem delata compassione inferant, significat. Anxietas, seu inquietudo, nulla causa magis fieri potest, quàm quod os ventriculi maligna aliqua excrementi qualitate molesteretur, vnde & cardialgia, ac lipothimia fieri nata est. Dictum verò est Hippocrati proxima sectione, ad cardialgiam vtile esse, panem cum vino dare. Nunc ad omnes has passiones iubet vti vino mediocri, ter temperato, scilicet æquale æquali. Nimirum hæc passiones sunt neutrae potius quàm morbi, proinde ad eas omnes nihil vtilius, quàm victum ita moderari, vt cruda coquantur, & quæ digeri possunt, digerantur, euacuatione manifesta, aut insensibili. Quæ omnia vinum præstare potest, valde dilutum debilitat, meracius, eum febris periculo: proinde iubet æquale æquali temperare. Intelligè autem hanc mensuram in vino mediocri retinendam, non in omni. Nam perinde fuerit veteri & generoso vino duplum aquæ infundere, & oligophoro subduplum, & mediocri æquale. Sed & totum victum oportet ad procurandam concoctionem & corporis puritatem, adhiberi idoneum. Nihil enim refert vinum temperare, si vtaris multis horariis fructibus, aut porris, cepis & alliis.

Ad auris dolorem cucurbitulam affigere.

Multo familiarior erat Hippocrati vsus cucurbitulae ad dolores omnes, quàm Medicis huius tempestatis, qui eam adeo timent, vt ne nominare quidem audeant, nisi seminortuo iam ægrotò, quum scilicet satius esset agere nihil. Verum Hippocrates (vt videre licet libro de Medico) multis ad dolores vtatur, & pro dolorum differentia, figura differentibus, ad dolores scilicet in alto positos, ad magnam aut fortem tractionem, opus est angustis ore, ad dolores per cutem velut effusos, amplioribus. Ego certè in doloribus circa quasdam partes consistentibus, raro non vtor cucurbitulis, cum scarificatione, aut sine ea, cum dolor non cedit vniuersali vocata euacuationi. Quauis enim id nunc Hippocrates tacet, tamen intelligi debet quod dicitur, salua methodo. Nimirum affigere oportet cucurbitulam, prægressa totius corporis euacuatione, quam affectus exigit, & ægrotus possit tolerare. Nam neque ad aliud aliquod auxilium valenter resoluens, veniendum est prius. Neque tamen proinde expectandum est, vsque dum totum corpus sit euacuatum, & exsucce, vt plerique Medici hodie faciunt, quibus nulla euacuatio ad cucurbitularum admotionem videtur esse satis, sed quantum vrgeat partis passio considerandum, atque, vt resoluentia medicamenta admouemus vacuari cæpto corpore, non semper euacuatione finita, ita non raro, vrgente passione, cucurbitulae euacuationi-

bus sunt interponendæ, vt morbus qui non potest expectare totam euacuationem, & cum eam partiri opus est, alternatim secta vena, & cucurbitulis admotis, perficiatur. Neque enim vbi nondum est iam admodum plenum corpus, neque fluxionis primus insultus est, suspicari oportet tantam futuram tractionem, vt toto ex corpore in affectam partem fluxio commoueatur, aut augeatur: satis enim erit, si de interna doloris sede ad cutem trahatur. Neque enim hypochondrio admouere, hepatis aut lienis, & admouere hypogastrio, vesicæ, aut vtero: & admouere lumbis, renibus admouere est. Inter sunt enim musculi, & alia multa. Quod si post admotam cucurbitulas dolor recurret denuo, & fluxio, quid prohibebit iterum inisso sanguine deriuare? Nam & in aliis curationibus, cum vrgentiæ aliqua ratione factum est satis, redimus ad legitimas indicationes, quæ procedunt à causis. Libuit hæc fusius dicere, propter eos Medicos, qui non tantum non volunt Hippocratem hac in re imitari, sed meam etiam praxim hac causa vituperant. Quod hic Hippocrates ad auris dolorem, in calce libri de Iudicationibus commendauit, ad omnes partes circum circa caput dolentes, his verbis: Caput circum circa dolenti, quicumque ex supernis locis doluerit, cucurbitulam affige. Itaque & ad dolorem oculi, & occipitis, & temporum. Ob autem quidem humero in primis, deinde ceruici è regione, deinde post aurem glandulis eius loci. Nam ipsi auri admoueri non potest, sed neque oculo, sed si aliter laboret eisdem partibus, quibus ad aurem, sin ambo, mediæ ceruici ad occiput, vt & ob tempora. Dixerat proxima sectione Hippocrates, si auris doleat, lacte vtatur. Quæ sanè videntur longè diutiora auxilia. Sed non mirum, multis sæpè opus est ad eandem passionem, aut ob differentiam causæ, aut temporis. Velut si ad phlegmonem auris in primis instilletur lac, temperandi partem & mitigandi dolorem, gratia præcedente malo affigatur cucurbitula, reuellens & euacuans: aut ad phlegmonem instilletur lac, ad dolorem ex flatu, admoueatur cucurbitula.

Quodcumque supernorum doluerit, dolor in coxas, aut in genua & asthma, soluit omnia, cum hæc fiunt.

Hæc quoque sententia scripta est loco citato libri de Iudicationibus, & non est à proxima dictione decisa, sed eadem sententia. Nimirum dicit, quæcumque pars supernarum in capite doluerit, curari cucurbitula. Quod verò curationi non cadat, neque hominem interimat, sed producat, solui solere cum abscessu, vt alios omnes morbos productos & salutare. Abscessus, quos solent habere, sunt in coxas aut genua, aut firmari in thoracem, & facere asthma. Quod quidè consonum est illis verbis, quæ proxima sectione enarrata sunt, si caput doluerit, ad pectus descendit, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Omnia verò vt doleant, fieri non potest.

In voluulo tenui frigidum vinum multum merum secundum rationem dare, vsque dum

*Somnus sit, aut crurum dolor fiat, soluit autem A
& febris & dysenteria sine dolore.*

¶ Pulcherrimam & mihi iam experimento probatam, docet curationem voluuli: non omnis (neque enim eius, qui ob inflammationē fit, & quem acuta febris comitatur) sed eius, qui à flatu crasso distendēte, aut feces duras ad intestina gracilia efferente, aut à succo frigido impacto. Talem enim nihil potest soluere melius, quam vinum merum. Coquit enim cruda, extenuat crassa, dissipat flatus, digerit deducitque per corpus. Quare aut coquendo, dissipandoque causam, aut in aliam partem tradēdo, liberat ab hoc malo. Accerere enim solet vinum somnum, aut artuum dolores, aut articulorum, suscitare: & viraque harum est in hac affectione causa salutaris. Somnus quidem quia p quietem & indolentiam facultas reficitur, & reuocato intro calide, causa coquitur. Dolor articulorum, aut artuum, quia factō tali abscessu cessare solet morbus prior, velut in podagricis habemus obseruatissimum. Vix est morbus à quo non liberentur, podagra superueniente. Nimirum, ut Hippocrates nuper dixit, non potest fieri vt omnia simul doleant. Igitur vel iis rationibus est vtile vinum, quod somnum conciliet, & dolores crurum afferat, & cum horum aliquid fecerit, satis vini putetur datum. Si enim in his doloribus stupefacientia sæpe sunt vtilia, quod somnum stupefacientia sæpe per se noxia morbo, quanto vtilius sit vinū, quod somniferum etiam est, & per se vtile ad morbi causam tollendam. Non tamen vtcunque datum hæc fecerit, sed quam optimè hoc poterit facere. Puta satis multum & merum. Dilutum enim aut exiguum, neque somnum, neque dolores crurum affert. Multum, si affatim detur, non poterit retineri, sed statim euometur, vtpote ventriculo talium, ad vomitionem conuerso, etiam fæcum: neque multum & merum si retineretur, coqui posset à facultate debili, acsceret ergo, & factum acetum auget morbum. Quid ergo superest? vt detur multum merum, sed paulatim, crebro scilicet & exiguo haustu. Ita enim paulatim retinebitur, & coquetur, & coquet, & reliqua præstabit bona. Hoc in calce libri de Iudicationibus, vbi hæc eadem sententia verbis nonnihil differētib, scripta est, docuit Hippocrates, dicens, vinum multum merum *κατά μνημον*, id est, paulatim dare. Et hoc idem est, quod nunc intelligit, dicens, *κατάλογον*, id est, secundum rationem. Nimirum illud datur ad hanc passionem, secundum rationem, quod datur frigidum, multum, merum & paulatim. Reliqua quidem ob causas dictas, frigidum verò, vt ita quoque minus euomat. Addit, soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore. Quæ verba partim nouum sensum, partim prioris confirmationem continent. Nimirum febris & dysenteria sine dolore, cum sponte superueniunt, tollunt voluulum: febris quidē, eum qui à flatu, aut crassis & pituitosis: dysenteria & hunc, & eum qui à ficcis fecibus. Sed vinum multum paulatim datum potest facere febrem & dysenteriam: omnes ergo bonos voluuli exitus, qui numerantur quatuor. somnus, dolor artuum, febris, & dysenteria sine dolore, facere solet vinum. Quare voluulo admodum salutare sit. Sed quā vocet dysenteriam sine dolore? Si enim intestinorum exul-

ceratio, quo pacto sine dolore fit? Certè Hippocrates loco citato ex libro de Iudicationibus, non addidit illud sine dolore, sed simpliciter dixit, febris, aut dysenteria. Quapropter quidam censent hinc deleri, vt codicis corruptione interiectum. Ego verò non ita cenfeo, sed dysenteriam hic & illic dici quancunque alui perturbationem: addi verò hoc loco sine dolore, vt significetur diarrhœa, quæ hoc differt à peculiariter vocata dysenteria, quod sine dolore, aut cum minori dolore intestinorum est crebra deiectio, & hæc sanè succedens illi, solet soluere voluulum.

Si hypochondrium distentum fuerit, comprimere manu, & lasiare, aqua recedentis à lacte, octo cotylas bibendas dare: si autem vomat, & non bibat, ally intritum acutum.

¶ Distentiones hypochondriorum fiunt flatu, aut aqua, aut succis crudis eo loco redundantibus, aut tumoribus scirrholosis cum obstructionibus viscerum consistentibus, vt per hydropis duo genera, ascytem & tympanitela, & per morbū vocatum flatuosum (est verò melancholia hypochondriaca) & ventriculi apestias frigidas. Fiunt etiam hypochondrij elationes ob inflammationes magnas. Quæcunque ex causa intumescat hypochondrium, curatur horum aliquo, aut his omnibus, compressione manus, lotionē, expurgationē, & mouentibus vrinas, ac aperientibus cibis. Inflammationes misionem sanguinis ante hæc omnia amant, & reliquæ etiam affectiones aliquando, sed non semper, neque tam copiosè. Verum comprimere cum flatu, aut aqua, aut etiam tumoribus scirrholosis eleuantur, vtile est, quia aqua & flatus expulsi inde, coguntur exitum querere, & tumores prohibentur adeò crescere, & cum sint indolentes, nihil læduntur. Comprimere autem manu quam fascia, maiorem quandam habet vtilitatem, quia manus calore naturali & nobis familiari, coquit, & soluit flatus. Lotionē sanè, seu irrigatio hypochondrij, ad omnes dictas passiones vtilis est, sed non ex quacunque materia, neque ex eadem ad omnes, sed ex diuersa pro affectionis & partis indicatione: velut ad obstructiones ventriculi, ex mentha & absynthio: hepatis, ex hoc ipso & mentha, cum exiguo aceto: lienis, tamarycis, cappari, & splenij, & aceto pluri. Ex his verò parantur olea, aut decocta, & hæc ex aqua & vino: vt ad hydropas ex hoc, aut aqua marina, aut vrina. Serum lactis, quod aquam secedentem ex lacte vocat, frigidum & humidum medicamentum est, verum participatione quarundam acrim particularum est expurgans, & extergens, & deobstruens, & mouens vrinam. Quare in dictis obstructionibus maximi est vsus. Vtimur verò eo, nunc simplici, vt cum obstructiones cum calore aliquo præter naturam, siue febricula consistunt, nunc verò composito, vt cum sunt cum frigida materia & intemperie. Tunc enim ad pituitam admiscemus illi mel, & salem: ad melancholiam infundimus quæ eum humorem possint extrahere. Iubet verò Hippocrates dare octo cotylas. Capit verò cotyla vncias nouem: quare octo cotylæ ferè capiunt, quod Hispani vocant *azumbre*. Hippocrates certè potiones omnes medicamentosas dabat maiori quantitate, quam nunc est in vsu, verum hæc maxima

maxima quantitas est vt bibatur vno die. Ille verò dabat, vt affatim satisque multum expurgaret. Ego hanc expurgandi rationem nondum sum expertus. Seri autem duas cotylas sæpe dedi ad expurgandum paulatim, vt per aliquot dies cotylæ duæ summo mane acciperentur, nunc simplicis, nunc cum aliqua infusione. Atque ad expurgationes copiosas, in sero lactis medicamina bene purgantia dissoluo. Merito verò timet Hippocrates, ne tantum feri non possit bibi, sed euomat, præcipue distento antea ventre: proinde iubet, intrito, quod paratur ex allio, vti. Nam hoc, vt Dioscorides capite de Allio monet, vrinam ciēt, & hydropicis est vtile. Certè & flatus dissoluit, & obstructiones omnes tollit. Febricitantibus verò, aut dolentibus capite, ne detur, præcipue infusetis. Alioqui verò ad distentiones ex flatu aut aqua, est eius vsus vtilissimus.

Ad reduuias galla nigra cum melle.

¶ Abscessus, qui iuxta vngues oritur, exiguus esse solet, quare siue suppuraerit iam, siue nondum, siccante medicamēto, ac resolvente, quale hoc est, aut fieri prohibebitur, aut factus breui delebitur, & citra vnguis corruptionem. Nam galla repellit & siccāt, ac siccando absumit humorem. Mel resoluenti vim habet.

Vt mulier in Stero habeat polypos super flamma assatos, quæ calidissimos & plurimos, semiu-

stos edendos dare. Et nitrum Aegyptium, & coriandrum, & cuminum terere, & pastillos facere, & apponere pudendo.

¶ Non ad quascunque steriles vtilis curatio est hæc, sed ad eas solū, quæ frigidæ, & semine fecundo parū abundantes sunt. Polypus enim est salacissimum animal, & quod coitu nimio resolutum tabescit. Quæ verò raris sunt, necesse est vt augendi semen vim habeant, tali enim succo sunt, & in talem nata mutari. Iam verò quod apponi iubet calorificum est, ac proinde tentiginem faciens. Quamquæ ego cuminum detrahère, vtpote quod absumit flatum, vt ruta. Dixi ego antè, hanc illitionem in dorso factam, ad vehementes rigores esse vtilem.

Si caput ex crapula doleat, vini cotylam bibere: si verò aliter doleat, panem calidissimum cum vino mero edere.

¶ Non temerè dari debet vinum dolentibus capite ex vino, sed tunc solū, cum & dolores oculorum soluit, vt in aphorismo dicitur, cum scilicet corpus plenum non est, & dolor firmatus ob causam difficilem discussionem. Quod dicit, si verò aliter doleat (intelligi, si verò ob cardialgiam, vt plerunque fieri solet) edere panem, quàm calidissimum cū vino mero. Nimirum superiori sectione dixerat, hoc soluere cardialgiam: Constat verò sympathiæ curationē debere incipere à curatione proptathiæ:

Liber Tertius Epidemiorum.

Sectio prima.

PYTHION, qui habitabat iuxta Telluris templum. Caput tremor à manibus, prima die febris acuta, delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca, mera, biliosa, fluxerunt. Quinta omnia exacerbata sunt, somni tenues, & alius resistit. Sexta sputa varia, subrubra. Septima os distortum est. Octaua omnia exacerbata sunt, tremores perseverabant, vrina autem in initis & usque ad octauam tenues decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decima sudauit, sputa subcocta, indicatus est, & vrina subtenues circa iudicium, post iudicium autem quadraginta diebus, postea suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus. π. π. ε. μ. υ.

NE liber hic incipiat à solœcisimo, satius est putare, verba illa, Pythion qui habitabat iuxta Telluris templum, seorsum scripta esse, vt titulum huius narrationis, & narrationem incipere ab his, cœpit tremor à manibus. Ex tota narratio-

ne constat, hanc fuisse acutam febrem à principio, vna earum, quæ intra quatuordecimam finiuntur (iudicata enim est vndecima) sed imperfectè iudicatam decidisse ex acutis, in genus earum, quæ durare solent quadraginta dies. Est consideratione digna, motus figura, quam ab initio retinuit. Incidit enim exacerbatio in secundum diem, vt fieri solet in iis, quæ mouentur per pares, sed iam inde non habuit exacerbationes per omnes pares, sed quartanas. Nam exacerbatio repetit quinto & octauo, & iudicatio vndecimo. Atqui iudicatio eiusdem diei est, cuius esse solet exacerbatio. In diem secundum incidere exacerbationes, morbi est ex multa materia pendens: quartana verò figura atrabiliarij. Atqui profectò morbus erat ex multis & variis, & concoctu difficilibus. Patiebatur verò præcipue cerebrum, & neruorum principium, quia cœpit primo die delirium, & tremor à manibus. Nam etsi Galenus putat tremorem hunc vocari eum, qui per animalis facultatis debilitatem euenit, atque hinc significare debilitatem ex aggrauatione; ego verò suspicor motum conuulsivum, per quem non possunt manus consistere, vocari tremorem, quia perrarum est incipientibus febribus tremere: tentari verò conuulsione, aut concuti rigore quodam, admodum frequens, atque hunc etiam vocare tremorem est consuetissimum. Accedit, quod cum hic teneretur febre acuta, & de-

liraret, & somni essent tenues, irritabatur cerebrum biliosis & acibus. Quid ergo magis consentaneum, quam nervos quoque in principio irritatos conuulsivè moveri? Maxime quum Galenus mox dicat, quia habuit die sexta sputa varia, & subrubra, & deinde subcocta citra difficilem respirationem, fuisse collecta excrementa multa prima & suprema intercostalia, quâ nascuntur nervi manuum: quæ enim fingi potest maior conuulsionis occasio, quam excrementa, quâ nervi oriuntur? itaque die prima cœpit febris acuta, tremor manuum, & delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Maximæ profectò acutiei. Acutus enim est morbus, in quo pericula citò veniunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca mera biliosa fluxerunt. Iam hinc licuit agnoscere morbum lethalem, aut difficilis iudicij, quia deiectiones intempestivæ erant: hoc est, non prægressa concoctione, quas eua-cuationes vocauerat Hippocrates, decretoria non decernentia: sed &, quia exhibant pauca, nam & stillas sanguinis de naribus hac ratione vituperat Hippocrates. Nimirum cum tentat natura pellere, tantò maioris impotentia est, quanto minus pellitur: sed & quia mera & biliosa. Nam excretiones omnes meraciores vituperat Hippocrates in Prognostico, ponitque in lethalibus biliosas deiectiones. Mortuus ergo haud dubiè hic homo esset, nisi admodum firma facultate fuisset, qua quia fuit, euadere potuit, sed cum difficili iudicio, decidentia, ac tandem duplici abscessu. Quinta, omnia exacerbata sunt, & somni tenues, quin etiam somni significabant cerebrum passionem. Quin & alium ea die restitisse, malum. Restitit enim ægro non leuato, sed malignius ægotante: quare sine vlla conferentia. Præterea recursum in superiora minabatur: maxime cum contigerit septima die os distorqueri: quod sine conuulsione aut paralyti musculorum mouentium buccas, non potuit fieri. Vnde magis adducor, vt suspicer, manuum tremore fuisse conuulsionem, aut paralytim. Quia nervi motus buccarum & manuum, proximum ortum habent. Si igitur sputa sexti diei varia, subrubricunda, significabant redundantiam sanguinis, & pituitæ intra thoracem, nõ autem in pulmone, neque septo transuerso, neque humilibus intercostalibus (quia Hippocrates difficilis respirationis meminisset) sed in supremis intercostalibus, quâ oriuntur nervi manuum, & proximi his nervi buccarum, aperte sunt conuulsi, aut resoluti, quis iam non suspicetur tremulum manuum motum conuulsionis, aut resolutionis fuisse initium? Accedit quod octaua, quâ omnia rursus exacerbata sunt, perseverabant tremores, qua die probabile est euacuata fuisse iam multitudinem, partim spontaneis deiectionibus, quæ antecesserant, partim ab ipso Hippocrate. Narrat postea quales vrinæ fuerint in Pythione. Hoc enim nunquam contemnendum est. Narrat verò id distinctissimè persequens omnes vrinæ partes. Nam futuræ substantiam & colorem, & id quod continetur, & quibus diebus similes fuerint, & quibus receperint mutationem, dicens, vrinæ ab initiis, & vsque ad octauam, tenues, decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decolores dicuntur aquosæ. Tales enim sunt, quæ colorem minimè omnium habent. Tenues verò & aquosæ maximè cruditate sunt, quare suspensiones non fuerint bonæ, can-

didæ & leues, quales cõquenda materia fieri consueverunt, sed obscuræ, turbidæ, nebulosæ, quales crudis adhuc morbis apparere solent. Perseuerauerunt tales vrinæ vnam septimanam. Ab octaua die, quæ secundæ septimanæ est prima, cœperunt fieri, pro tenuibus aquosis, subtenues, quales perseuerauerunt vsque ad diem vndecimam, qua iudicatus est. Decima enim sudavit, sputa subcocta, quæ scilicet antea varia & subrubra, iam candida, & mediocriter crassa, copiosius excreari cœperunt, & ita iudicatus est, die scilicet proxima, quæ quarta erat ab octaua, qua fuerant exacerbata omnia, & visus est à febre liberari: sed quia sine concoctionis signis iudicatus est, imperfectius est iudicatus, ac proinde, exactis aliis quadraginta diebus, duplex abscessus cõtingit, suppuratio circa sedem in clune, scilicet in quam verisimile est crassa & cruenta abscessisse: & stranguriosus abscessus, hoc est, fluor vrinæ cum dolore, receptis in vrinæ vias acibus tenuibus & falsis. Hoc genus iudicationis est, quod apparuisse in multis eorum, quin Thaso ægotauerunt, sectione 2. libri 1. narravit, dicens: Multis autem & vrinæ fluxiones cum dolore biliosæ, aquosæ, ramentosæ, purulentæ cum stitilicidie, nõ renales. Sed his alia pro aliis. Sed hæc verba suo loco enarrauimus. Nunc superest literas has exponamus. *w. w. u. u.* has literas, & multas alias, quæ sequentibus historiis subscribuntur, constat scriptas esse ab Hippocrate breuitatis causa, ita vt fit, vt notas exitus morbi, & speciei iudicationis. Nam in omnibus, quæ mortui sunt, vltima litera est *d*. in his qui euaserunt *v*. vnde euadens fit illud significare *δυσίατον*, id est mortem. hoc *ὄψαν*, id est sanitatem. Prima litera semper est *w*. quæ cum in omnibus scripta sit, quid aliud esse possit, quam *πίσανον*, id est probabile: mediæ verò literæ, variè pro differentia iudicationis ægorum scriptæ sunt. Quare oportet in singulis, quæ eis euenerunt, considerare, indeque coniectari quid literæ significant, idque habere pro vero, quod maxime quadret. Velut nunc, quia vrina fluere quadragesimo sanatus est, fuerit. *w. πιδανον*, id est probabile. *w. πιδανον*, id est multitudine. *v. ερωμ*, id est vrinari. *u*. hoc est quadragesimo (nã eius numeri nota est.) *v. ὑγίαν*, id est salutem contigisse homini. Dubitare verò possis, an ab vndecimo quo est iudicatus. Mihi quidè ab hoc videtur, qui fuerit à primo quinquagesimus. Nam etsi quadragesimus est magis iudicatorius, fuerit verò duplicis generis morbus, acutus & decidens, & duplex motus, & duplex iudicatio, & duplex dies decretorius. Nõ alia ratione adducor, quam quod Hippocrates ipse ita factum narrat, dicens, *μὲτὰ κρίσιν ὑσθέρων*, id est, post iudicationem posterius, *παραπάνω τὰ ὑσθέρων*, quadraginta diebus. Sed hæc historia non petit plura.

Hermocratem, qui decumbebat iuxta nouum murum, ignis corripuit: cepit autem dolere caput. Lumbos. Hypochondrij intentio molliter, lingua autè ab initio adusta est. Sorditas statim, somni non inerant: siticulosus non valde, vrina crassa, rubra, reposita non subsidebant. A ventre autè vlla nõ pauca exhibant. Quinta minxit tenuia.

nua, habebat suspensionem. Non subsidebat. Ad nouum Elementem comotus est. Sexta ictericus, omnia exacerbata sunt, non resipiscebat. Septima cum difficili tolerantia, vrina tenues similes, sequentibus similiter. In vndecima verò constituto omnia visa sunt leuata esse. Coma incepit, vrina crassa subrubra, infra tenues, non subsidebant, resipiscebat tranquille. Quatuordecima sine febre, non sudavit, dormiuit, intelligebat omnia, vrina similes Circa decimam septimam existentem rediit, calefactus est sequentibus, febris acuta, vrina: rursus autem vigesima iudicatus est, febre liber, non sudavit. Cibum non capiebat per totum tempus, resipiscebat, loqui non poterat: lingua arida, non sitiebat, dormiebat soporosus. Circa vigesimam quartam calefactus est, aluius humida, multis tenuibus fluens, & sequentibus febris acuta, lingua combusta est. Vigesima septima mortuus est. Huic surditas semper perseuerabat, vrina aut crassa & rubra, non subsidentes, aut tenues & decolores, suspensiones habentes. Gustare non poterat.

Galenus narrat, priores enarratores commentos esse multa, excogitantes causas quibus dixerat Hippocrates Hermocratem decumbere ad nouum murum, putantes magnum aliquid eis verbis insinuari, contineri; occasionem, qua febricitare cœperit. Verum omnia illa merito censet Galenus meras nugas esse, hæc enim & huiusmodi alia quæ occurrunt, quale etiam fuit Pythionem iuxta telluris templum habitasse, solum memorie gratia scripta ab Hippocrate sunt. Sed febris speciem & constitutionem consideremus. Fuit haud dubiè febris ardens, quæ ab hepatis inflammatione præcipue incepit, & phrenitidem attulit, ac tandem per naturalis caloris extinctionem interemit: duravit verò vsque ad vigesimum septimum. Vt iam hinc constat, non omnes acutos morbos finire intra vigesimum vt Galenus videtur putasse, sed ad vigesimum septimum etiam posse produci, non deposita acutie. Neque id profectò immerito. Nam quatuor septimanæ, quæ eò die finiuntur, vnico lunæ motu complentur à quo vires diebus decretoriis accedere probabile esse, indicatum iam alibi nõ semel est. Habuit morbus hic semper signa perniciofa, multa, ac varia, partim phrenitica, partim extinctionem facultatis præ se ferentia. Illud verò habuit insigne, intra dictos dies visum esse hominem febre liberatum non semel, cum tamen esset tam citò moriturus. Sed singulorum significationes & causas percurramus. Hermocratem inquit corripuit ignis, hoc est, ingens febris, cœpit dolere caput & lumbos, hæc, causæ morbum facientis, multitudinem & commotionem indicant, solentque magis in morborum initiis vrgere, quam cum iam sunt plurimum aucti: contra ac symptomata alia, quæ ob materie alterationem contingunt. Agitata autem multa materia caput dolet, quia summum è toto corpore excipit: & lumbi, ob magnam venam, quæ per illos cum arteria etiam ma-

gna, perreptat. Verum hæc & si multarum febrium initiis fiant, non sunt illis pathognomonica, proinde non fiunt in omnibus, sed quibus maxime contingit repleri caput, & sanguinem conturbari. Hypochondrij distentio mouiter, hoc est, sentiebatur hypochondriū intentum, sed non sentiebatur durities, sed velut vacua distentio. Hoc oportet considerare hoc loco, diligentissimum Hippocratem, nunquam in febribus acutis omisisse hypochondriorum attractionem, quam in prognostico commendauit, & merito quidem. Vix quippe vnquam occurrit vlla earum febrium quæ vehementer ardet, vt per quas lingua exusta est, & quæ exeant de vètre torrefacta, quin aliquod internorum viscerum præcipue patiat, habeatque inflammationem, aut eam quam phlegmonem Græci vocant, aut pro hac erysipelas, aut quam vocant phlogosim, hoc est, ardorem. Sentiunturque hæc, duritie, tumore, dolore, aut calore insigni in ea regione, qua, viscus affectum, locatum est, velut nõc Hermocrati hypochondrium erat intentum, quod, quia nõ dicit vtrum fuerit, dextrum an sinistrum, cum soleat vbi ambo intelligit, dicere hypochondria, alterum, idque dextrum magis consonum est intelligere, quia lingua erat exusta, & quæ exhibant valde biliosa, quæ in hepar referre, sanguinis officinam, est consentaneum: & quia huius hypochondrij, quam contrarij, tumor periculi plus affert. Sed quia non sentiebatur durum, licet intelligere, si quæ fuit phlegmone, fuisse in parte caua, aut fuisse exiguum, aut fuisse solum erysipelas, aut ardorem. Ita enim tumere potuerit pars fluxione, sine duritie. At qui ego mox ac vltionem maximam in febricitante intueor, si phlegmonis internæ signa, quæ diligenter requiro, non apparent, de aliqua tamen tali affectione cogito, & ed curationis rationem dirigo. Sorditas inquit, statim. Somni non inerant. Hæc duo signa phrenitica sunt, hoc est, phrenitidem futuram significantia. De sorditate video conceptam vulgo hanc opinionem, quæ in medicos etiam transfusa iam est, in morbis acutis bonum signum esse. Eos enim qui morituri sint, plus satis audire. Verum hi ex quibusdam quæ re vera solent euenire, falsam assercionem colligunt, & Hippocrati ac Galeno valde repugnantem. Qui extenuati plurimum, illæsa mente moriuntur, aut fortasse etiam læsa, auditorio tamen potò non occupato, multum solent audire, vt mirentur qui adsunt. Quod in extenuationem partium pori auditorij, & nuditatem nerui, reici rectè puto. Quamquam non raro qui adsunt mirantur, non quod ægri plus aliis audiant, sed quod eos audituros iam non putarent. Sed sit ita, quidam morientium audiant solito plus (nam id aliquando fieri non nego) cur tamen proinde sorditas bonum signum putetur? Verum est etiam quosdam acutè febricitantium, quibus sorditas superuenit, liberari fluente sanguine de naribus, alios fluxione alui, alios coxæ, & genu dolore, nihilominus sorditas nihil boni præ se fert, nisi bonum signum haberi debet, quod significat periculum, quod modo aliquo possit æger euadere. Certè sorditas, constanti facultate significat phrenitidem imminere, debilitata, mortem. Si verò post phrenitidem, aut grauem alium capitis morbum, sorditas succedat, prio-

ri morbo cessante, aut alleuato, & facultate non debilitata, haberi possit bonum signum, quia poterit esse facta, abscedente materia ab interno cerebro ad externas eius partes, expectabunturque tunc temporis à surditate parotides. Huic igitur cui surditas non in extremo superuenit, sed statim, signum fuerit raptus bilis in caput, maximè sublato somno. Bilis enim in cerebro pervigilium, ut pituita veternum facit. Addit non valde siticulosum fuisse, quod in tanta febre duorum alterum significare poterat, corruptionem sensus, aut delirium. Nam non dolere cum sit causa dolendi in parte, nulla alia ex causa fieri potest, quam aut quod propria partis natura admodum sit corrupta, ac proinde in ea sensus, aut quod mens, quam partibus omnibus, ut in controuersiarum libro quinto capite de sympathia, protopathia, antipathia & consensu, indicauimus, ut sentiant adesse oportet, sit per delirium auocata. Ac proinde & spatiatur non sentiat. Iuxta id quod in aphorismo dicitur, quicumque parte aliqua dolentes omnino dolorem non sentiunt iis mens aegrotat. Sensum statim non est consentaneum fuisse corruptum, sed cepisse eum à principio mente capi, fuisseque hoc etiam signum phreniticum, ut priora. Exeuntia maximam biliosorum redundantiam significabant. Urinæ enim erant crassæ rubræ, & deiectiones multæ, viscæ. Urinæ porro repositæ non subsidebant, quod agitationem magnam sanguinis biliosi significabat, ac proinde, hoc quoque capiti minabatur. Itaque urina simul significabat passionem calidam quæ hepatis

D aderat, colore, & quæ cerebro iminebat, perturbatione. Hæc à principio usque ad quintum diem adfuerunt. Quinto urinæ cœperunt apparere tenues, habentes suspensiones sublimes, quæ magis etiam quam priores significauerunt phrenitidem. Nam cum semper micæ essent crassæ & rubræ, repente factas esse tenues, quid aliud, quam in contrarias & superiores partes rapta excrementa, significabat? Id enim significare solere tenues urinas, dictum ab eodem Hippocrate est in aphorismo, his verbis: Quibus urinæ perspicuæ & albæ sunt, malæ: maximè in phreniticis si apparuerint. Iam verò suspensiones sublimes idem significabāt. Cum enim non ob manifestam coctionem fierent, ut nubes bonæ solent, constat flatum multum in causa fuisse, qui crudum succum efferret. Merito ergo eadem die ad noctem mente commotus est, durauitque hæc commotio usque ad vndecimum diem, quo, ut dicemus cœpit tranquillè respicere. Sed priora percurramus. Sexta, inquit, ictericus est factus. Hoc in acuta febre ante septimum grauissimum esse in aphorismo dicitur, significabatque phlegmonosi affectus hepatis magnitudinè: sed & quia sexto, erat multò grauius. Omnibus enim euacuationibus & abscessibus infaultus est is dies. Quanquam aliquos etiam contingit, ictericos eo die factos, liberari, quod primo huius operis sectione secunda multis accidisse narrauit. Sed hic nullum aliud signum renuebat, omnia enim erant lethalia, & ea die omnia exacerbata sunt, & non respicerebat. Hoc dicit, quod non fuerit delirium intercisum, ut per paraphrenitidem solet, sed perpetuum, ut per phrenitidem. Septimam transegit cum difficili tolerantia, omnia scilicet maleferens, & languescens. Urinæ adhuc perseverabant simi-

les prioribus, tenues scilicet, ut & in sequentibus usque ad vndecimam. In vndecima verò constituto omnia visa sunt leuata esse, non tamen leuata sunt reuera, sed pervigilium, anxietas, ac magnitudo, commutata cum comate, quod nihilo melius erat. Non enim minus somnus quam vigilia, si modum excedit, malus est: sit enim aut debilitata facultate, adeo ut non possit vigilare, aut refrigerato, aut obstructo primo sensitiuo frigidis & pituitosis. Hic non erat verisimile, cum tam multis signis morbi merè biliosi, repente pituitam cœpisse abundare, sed potius langore naturalis caloris, & debilitate facultatis, hominem iam hinc non potuisse vigilare. Urinæ, specie mutata, redierunt ad crassas sabrubras. Erant verò nunc infra tenues, hoc est in summo crassæ & perturbatæ, in imo minus crassæ, quasi pendente face, ut fieri solet in vini doliis, cum bullit mustum. Has urinas putat Galen. medicos fuisse, ac proinde, ob contrarij inquam signi concursione, tardatam fuisse hominis mortem usque ad vigesimum septimum. Ego verò nihil boni puto præ se tulisse has urinas: sed longè diuersas fuisse, ab illis quas in prognostico, longitudinem morbi & securitatem significare, dixit. Hæ enim erant perturbatæ sine sububro sedimento, infima parte tenuiores, quas arbitror significasse exusti sanguinis perturbationem, cum crassioris flatus redundantia. Neque mirum durasse hominem usque ad vigesimum septimum. Nam cum duplex sit moriendi modus, & alij moriantur vi morborum perempti, alij sensum extinctæ facultate, illi breuius, hi tardius mori solent, contingitque mirari sepe medicos, quod post signa desperationis, tãdiu vita producat. Nimirum extinctio facultatis, non afferente morbo repentinum casum, magis producitur, quam atroces morbi solent. Hic autem Hermocrates à quinto usque ad vndecimum phrenitide tenebatur, iam inde soluta phrenitide naturalis calor sensum elanguit. Addit, respicere tranquillè, hoc est, in quietudine deposita redibat ad mentem aliquando, quia iam hinc fuit delirium intercisum usque ad diem quatuordecimum, quo omnia intelligebat, liber iam omnino à delirio. Consideratione dignum est, post diem septimum non amplius facere mentionem Hippocratem singulorum dierum, sed vndecimi, quatuordecimi, decimiseptimi, vigesimi, vigesimi quarti, & vigesimi septimi. Nimirum hi sunt quaternarij, qui in primis sunt contemplabiles in morbis acutis, & afferunt insignes mutationes, & singulorum mutationes indicant mutationes alias, in sequentibus proximè. Ut cum vndecima viderentur alleuata omnia, decima quarta attulit mutationem maiorem, quia à febre fuit liberatus. Addit, non sudauit, quod non de sudore solo intelligi debet, sed de omni alia euacuatione, quasi euacueret, liberatus est à febre, tamen non habuit euacuationem aliquam, qua febris solueretur. Nominat autem fortasse sudorem, quod hic ardentibus febribus sit familiaris euacuatio. Sed quorsum hæc dicit Hippocrates? non enim videbatur referre, narrare, quæ non acciderunt, sed quæ acciderunt Hermocrati. Certè, ut insinuet causam, qua non est soluta febris tutò, sed habitura proximo quaternario reciduiam. Nam quò tuta habeatur iudicatio, debet fieri cum signis coctionis, & euacuatione idonea pro mor-

bi ratio-

bi ratione: quæ aliter fit, præter rationem fit: quare non est ei studendum, utpote bono quod præter rationem euenit. Cum ergo Hermocrates neque concoctionis signa, neque sudorem, aut aliam euacuationem habuerit (nam inquit, non sudauit, & urinæ similes dictis,) quivis medicus solertis particeps, iudicationem habuisset suspectam, timuissetque reciduiam. Sed qui valde solers esset, mortem etiam timeret, ab eo morbo, qui videretur esse solutus. Perinde enim iudicaret, ac si non esset febris soluta. Cum verò nondum essent concoctionis signa, & antecessissent signa tantæ debilitatis, ut per impotentiam comate esset tentatus, timeri debuit, ne non posset durare virtus donec morbus coqueretur, maximè cum signa contraria concoctioni apparere cœpissent, in urina, non solum cruditatis. Subleuatus autem adeo est, ut febre liber dormiret: dormiret scilicet sine somno, & omnia intelligeret. Sed contingit hic dubitare, qui fieri possit (videtur enim id admirationem parere) ut qui vera sunt propiores morti, videantur habere melius, & à febribus, & doloribus, & anxietate liberari. Triplex autem mihi nunc succurrit ratio. Quibusdam emoriente sensu per partes internas, & cessantibus concoctionibus remittuntur dolores & febres, ut incipiente gangrena in parte inflammata solet contingere: quibusdam naturalis facultas præ debilitate cessat excrementa mouere, ea verò quieta, quam mota, quantumuis putrescant, minores dolores faciunt, quia minus occurrunt nouis partibus: & minores febres, quia minus sumi mittunt ad principes partes. Quibusdam etiam abscedunt excrementa à partibus principibus ad tempus, extremos conatus apponente facultate. Hoc mihi persuadeo factum in Hermocrate à die quatuordecimo usque ad 17. quia dormiuit, & intelligebat omnia, quod liberati aliquantisper cerebri magis, quam corruptæ naturæ esse videbatur. Decimo septimo rediit & calefactus est homo, hoc est febre correptus. Et sequentibus diebus usque ad vigesimum fuit febris acuta, urinæ nihil habuerunt boni, sed mutata in crudiores fuerunt. Iam hinc tenues. Nihilominus vigesima rursus est iudicatus, & liberatus à febre, quæ febris sublatio, multò magis quam prior in extinctionem caloris referenda fuit. Nam urina fuit tenuis, & neque sudauit. Itaque neque concoctionem neque euacuationem habuit, & præterea neque cibum neque potum appetebat, cum utroque indigeret, & non deliraret. Quantum ergo periculi præ se ferret non stare illa indicant, quod mente constabat, & loqui non poterat lingua arida, id est, non poterat loqui præ linguæ ariditate: supererat enim ut casus facultatis esset. Quam coniecturam confirmabat, quod etiam dormiebat soporosus, cum ergo tam lethali causa esset, non soluta, sed extincta febris, circa vigesimam quartam rursus calefactus est, & alius humectata, fluentibus multis tenuibus per debilitatem, cessante iam retentione, ut in moribundis (qualis postremo hoc quaternario Hermocrates fuit) fieri solet. Et sequentibus usque ad fatalem diem, febris acuta, & lingua combusta. Quare vigesima septima mortua est: ultimo die mensis lunaris. Quem proinde ego finem morborum acutorum esse existimo, tamen Galenus vigesimum, & Hippocrates, quatuordecimum aliquando sta-

tuat. Reliqua dicit Hippocrates velut epilogum faciens & in summa redigens, quæ maximè notari oportuit in tota hac historia. Hæc scilicet, surditatem huic semper à principio perseverasse, de qua primo prædictionum ita scriptum est: Surditas in acutis & turbulentis succedens, mala. Urinæ fuerunt semper, aut crassæ & rubræ non subsidentes, aut tenues & decolores, & sublimes, suspensiones habentes: & gustare non poterat, neque cibum enim neque potum appetebat. Addit π. δ. κ. ζ. θ. quas notas continere η ε σ, π λ α ν ο μ υ φ ί ο ν τ ω ν διαχορηματων. κ. ζ. δ. α. ω. ι. θ., id est, probabile, exeuntibus deiectionibus, vigesimo septimo mortem accidisse. Constat ex morbi sine respondente literæ vltimæ, & numero respondente proximis, & ex communi explicatione literæ primæ, & ex modo moriendi, fluente iam aluo, & omnino dissipata vi, qui reliquis literis cõgruit. Quanquam Galenus magis placet pro ε. dicere ι α χ θ ι ν τ ω ν, id est, suppressis, putatque die 27. suppressis deiectionibus 24. cœperant, obiisse. id verò Hippocrates non narrauerat, & his literis nihil noui solet narrationi addere, sed quæ dicta sunt literis notare. Accedit locus ex primo prædictionis, qui cum hoc adeo consonat, ut eadem omnino res narrari videatur, & literas in meam expositionem trahit. Nam ita habet, surditas, & urinæ non subsidentes valde rubicundæ, innatantes, mentis emotionem portant. His morbo regio corripit malum est. Mala etiam est, & ex morbo regio soliditas. Hos voce priuari sed sentientes esse contingit, venterque arbitror his copiosè fluit, ut Hermippo accidit, vnde obiit. Ferè eadem videtur narrare accidisse illic Hermippo, quæ hic Hermocrati, ut mihi contigerit dubitare, an forte hic vocatus fuerit Hermocrates Hermippus, fueritque eiusdem utrobique facta mentio. Tamen illic dicit ex fluxu obiisse, quare & hic conseo magis cõsentaneum intelligere φ ί ο ν τ ω ν quæ ι λ π χ θ ι ν τ ω ν διαχορηματων. Nam etsi Galenus censet librum prædictionum non esse Hippocratis utpote minus, quam aphorismos, & librum prognostici, elaboratum, ego tamen minus elaboratū, ac proinde minus dignum fide esse video, non proinde despero scriptum ab eo viro esse, quem video non tantum scripsisse, quæ firma iam & rara esse putaret, sed quædam solum, ut observationes, quædam ut assertiones. Huiusmodi sunt quæ hi libri Epidemion continent, nondum satis experimentis confirmata, sed cum quadam suspitione probabili. Huiusmodi etiam quæ in libro prædictionum scripsit, non quasi ita statuenda, sed quasi examinanda magis (scribebat verò fortasse sibi soli hæc & illa) quædam verò ut experimentis iam exploratissima, & rationibus confirmata satis, ut quæ in aphorismis & prognostico. Itaque mediocrem quædam modum doctrinæ mihi videtur tenuisse in libro prædictionum, eius quem in his de morbis popularibus, & in illis, aphorismorum, ac prognosticis. Hic enim maxima ex parte agit tantum historicum, in aphorismis & prognosticis, certus iam rerum, agit doctorem, in libro prædictionum de multis, velut inuestigans, dubitat. Quare is liber non habuerit aliis parem fidem, fuerit tamen fortasse in eiusdem Hippocratis scriniis, & ab eodem scriptus.

Tertius ægrotus.

Qui decumbebat in horto Dealcis, capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorē habebat multo tempore. Ex occasione autem ignis corripuit, decubuit. Secunda, ex sinistra exiguum fluxit meri sanguinis, à ventre autem stercore bene exierunt: urina tenues, varia, suspensionem habentes minutatim, velut farinae crassioris, geniturae similes. Tertia febris acuta, excretionēs nigrae, tenues, spumosa, subsidētia luuida deiectionibus, caro premebatur, difficulter surgebat, urinis subsidētia luuida subuiscosa. Quarta, euomuit biliosa, flaua, exigua, paulo post aruginosa. Ex sinistra exiguum merum effluxit. Deiectiones similes, urinae similes, exsudauit circa caput & clauiculam. Splen eleuatus est, femoris dolor, secundum rectitudinem, hypochondrij dextri contentio submollis. Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum. Quinta deiectiones plures, nigrae, spumosa, subsidētia nigra deiectionibus, noctem non dormiuit, delirauit. Sexta, deiectiones nigrae, pingues, viscidae, foetidae, dormiuit, intelligebat omnia. Septima lingua sicca, siticulosa, non dormiuit, delirauit, urinae tenues non boni coloris. Octaua, deiectiones nigrae, exiguae, consistentes, dormiuit, intelligebat, siticulosus non valde. Nona riguit, febris acuta, sudauit, frigus, mente motus est, dextro oculo distortus est, lingua arida, siticulosus, insomnis. Decima, eadem. Undecima, intelligebat semper omnia, sine febre, dormiuit, urinae tenues circa iudicationem, duos dies fuit sine febre, rediit quatuordecima, statim autem noctem non dormiuit, mente motus est, omnino delirauit. Decima quinta, urina turbata, ut ex iis quae subsederunt sit, cum fuerint agitata. Febris acuta, omnino delirauit, non dormiuit. Genua & tibias cum dolore habebat, à ventre autem, glande apposita, nigra stercorea exierunt. Decima sexta urinae tenues, habebant autem quod in eis ferebatur nebulosum. Delirauit. Decima septima summo mane extrema frigida, contegebatur. Febris acuta. Sudauit per totum, leuatus est, intelligebat magis, non est à febre liberatus, siticulosus, vomuit biliosa flaua pauca. A ventre autem stercorea exierunt. Paulo autem post, nigra, pauca, tenuia, urinae tenues, non boni coloris. Decima octaua, non intelligebat. Soporosus. Decima nona eadem, urinae tenues. Vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit sine febre. Non sinit. Urina autem tenues. Vigesima prima parum delirauit, parum stiebat, hypochondrij dolor, & circa umbilicum palpitatio usque in finem. Vigesima quarta urinis hypostasis, intellige-

A bat omnia. Vigesima septima coxae dextra dolor. Urinae tenues, & habebant subsidētia. Alia autem habebant conuenientissima. Vigesima nona dextri oculi dolor, urinae tenues. Quadragesima egestit pituitosa alba aliquanto plura, sudauit multum. Ex toto perfectè iudicatus est.

Morbus hic acutus fuit, quiq; hominem intra finem acutorum interemisset, nisi forte eum contigisset esse robustissimum, quod cum esset, factum est, ut morbus, qui neq; finire potuerit, ob multam, variam, & cōcoctu difficilem materiam intra suos fines, neq; hominem interimere ob eius firmitudinem, decidens ex acuto, quadragesimum diem attingeret, qui iudicatorius est acutorum ex decidentia. Miretur itaq; aliquis percurrēns signa lethalia, quae omnibus ferè diebus apparuerunt, significantiā partim multam, partim variam & crassam, partim malignam materiam, partim etiam membrorum principum affectionem, non interiisse hominem. Cuius causa puto, hanc narrationem incepisse, ab ea dispositione, quae febrem antecessit, quam vocare solemus neutram dispositionem, & monuisse hominem ex occasione coepisse febricitare. Nimirum occasio vocatur causa procatartica, seu manifesta. Dicit ergo habuisse hunc capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorem diu, & cum ita haberet, ex occasione, ut ex ira, aut longa mora in sole, aut vini potu, aut causa aliqua tali, coepisse febricitare. Sed quid intererat haec inuenire? Maxime cum non dicat quae occasio fuerit? Certè capitis grauitas & temporis significabant plenum esse hominem, praecipuè secundum caput multis succis (dolere enim solet caput cum grauitatis sensu ex ea abundantia, praecipuè secundum tempora, ob notatu digna vasa quae eo loco sunt, & multam carnem, & neruos, & ossium commissuras) ac proinde paratum esse in morbum, timeriq; debere capiti, ac praecipuè dextrae illius parti, quia ut in aphorismo dicitur, si quae pars ante morbum doluit in eam morbus firmatur. Quia ergo paratus erat, quaecunque occasio accederet, potuit in febrem acutam incidere: eam vero, quod ex occasione fieret, minus periculosam esse, quam foret alioqui, erat consentaneum: quia ut in commentario in prognosticum satis iam diximus, ac monstrauimus, procatartice causa praefagiis omnibus detrahunt, atq; lethalia ex occasione facta, minus lethalia sunt, quam aliter. Potuit ergo non mori ex morbo, qui toto ferè tempore morbi acuti, videbatur lethalis, quod homo esset robustus, & ex occasione coeperit ægrotare. Potuerit verò ea occasio facere morbum in homine, & si robusto, parato tamen. Robustum verò natura, paratum esse, & dispositione neutra teneri, non mirum. Aut si quis miretur, legens quae Hippocrates dicit innumeris in locis, maxime in initio primi libri de dieta, desinet mirari. Ibi enim monstrat fieri non posse, quin homo paulatim congerat morborum causas, & ex quibusdam intervallis ægrotet. Sed videamus sigillatim quae huic homini acciderunt. Die prima ex occasione coepit febricitare & igne correptus decubuit: secunda fluxit ex nare sinistra

SECTIO PRIMA.

237

finistra exiguum meri sanguinis. Quod quidem A iam hinc significabat, sine robusta facultate, mortem, cum ea, difficile iudicium. Nam omni ratione vituperanda fuit euacuatio, & quia secunda die (dictum enim erat antea Hippocr. iudicationes ne statim appareant) & quia fluxit exiguum. Cum enim id in omni euacuatione tentata vituperetur, in sanguinis stillis vituperatur maxime, primo praedictionum, neq; immerito. Quod enim aliae euacuationes tentatae significant aliis in partibus, puta, morbum malignum & debilitatem, hoc, haec in capite. Sed & quod id exiguum fuit meri sanguinis. Merus enim sanguis dicitur, qui sine sero & pituita (his enim diluitur, ut aqua vinum) crassius & niger, is verò significabat malignam qualitatem. Ex omnibus enim temperari amat sanguis. Sed & quod ex nare sinistra, doluerat enim tempus dextrum, quare tentata iam sine rectitudine euacuatio debilitatem facultatis, & multis in partibus abundantem, maligni morbi causam, significabat. Illud vñ habuit bonum ea dies quod tertia à ventre bene exierunt. Urinae enim satis malae fuerunt, tenues enim & variae, id est, non aequae tenues, sed variae per partes, aut etiam fortasse coloribus variegatae, & minutatim habentes suspensionem, quae quidem referebat farinas crassiores, & geniturae partes, & crudorum succorum, vi febris exustorum, redundantiam significabat. Tertia die fuit febris acuta, excretiones ex aluo nigrae tenues & spumose, referentes redundantiam bilis vitae, & statum perturbantem succos. Spumosa enim deiectiones aliquando fiunt praefereore, ut in ollis spuma, & tales comitatur colliquatio & pinguedo, suntq; simul spumosa & pingues: aliquando fiunt redundantia flatus, quae & ipsae persimae sunt in acutis febribus, quia significant perturbari sanguinem flatu per totas venas & arterias, id quod capiti significat adesse, aut affuturum esse malum. Huic vtraque causa spumosa deiectionis affuit, nam erat ea die febris acuta, & non multo post delirauit. Vring quia tenues erant, habebant subsidētia, partem scilicet crassiore quae subidebat. Eam dicit fuisse luuidam. Qui color omnium deterrimus esse censetur, quia semper putatur esse extinctionis naturalis caloris soboles, adeo ut nunquam puter bene ac salubriter exire posse. Quare mirum est, si liuida tam cito exierit homini lupertuicturo, & morbo tam longo. Ac fortasse remissae nigrae erant haec, magis, quam luuida, aut liuoris illa species, ex mixtione excrementorum aliorum colorum, nascebatur. Caro inquit premebatur. Hoc quoq; ex pituita erat, aut pituitoso sanguine, qui ante febre nondum putrescens, grauabat tantum, tam putrescens fecit carum. Difficulter surgebat, ut caro pressus, & ut pondus alienum toto corpore, ex multitudine excrementorum, sentiens. Urinis ex subsidētia luuida, & subuiscosa, facta arbitror mixtione pituitae & nigrae bilis, hac praestante remissam quandam nigritiem, illa lentorem. Quarta die euomuit biliosa flaua exigua, paulo post aruginosa, quas vomitiones in prognostico vituperat, utpote meraciores, & magnum recessum à mediocri temperamento, quod natura partium amat, significantes. Ex sinistra nare exiguum merum sanguinis effluxit. Quod quidem & secundo sic factum fuerat cum mala significatione, sed nunc illud etiam mali ac-

ccessit, quod quarto die euenit. Id enim etiam per se vituperatur primo praedictionum in initio, ubi ita scriptum est: Stillatio è naribus his perniciofa, tum alias, tum si quarto coeperit die. Neq; sane citra causam, quodcunq; enim signum graue die iudicatorio grauius est. Dies autem quartus est primus impetus, eorum qui mouentur per pares, & quod ad coelestem causam attinet, primus eorum qui magnam vim habent. Primi enim quaternarij finis. Urinae & deiectiones fuerunt similes iis quae in die tertio, sudauit, circa caput & clauiculam: quod sudoris genus potest duo significare, aut exolutionem innati calidi (in iis enim qui animo linquantur fieri solet) aut redundantiam excrementorum in sublimibus partibus, quia ubi sudor ibi morbus, ut in aphorismo dicitur. Atqui nunc, hanc secundam sudoris eius causam, verisimile est fuisse, cum tam multa signa sint, vel ante morbum, multitudinis in capite. Splen eleuatus, & femoris dolor secundum rectitudinem, hoc est sinistri. Hunc solum abscessum commendat Galenus inter ea quae quarto die apparuerunt. Mihi verò & hic videtur malam significationem praestitisse, quia abscessus in febribus in prima eruptione non soluentes morbum, longitudinem morbi significant, ut in aphorismo dicitur. Constat verò ut hic abscessus non soluerit, neq; subleuauerit morbum. Quare quia abscessus, significauit longum fore morbum, ut euenit: quia vero ad lienem & sinistram femur in sinistro etiam latere, ex quo etiam sanguis destillauit, magna redundantiam excrementorum significabat. Sed & hypochondrium dextrum cōtentionem, mollem, hoc est, sine duritie quae premeo digitis sentiri posset, habuit. Quod quidem significabat hepatis affectionem, quin & nocte fuit sine somno, & delirauit aliquantulum, quod pertinebat ad caput, vsq; adeo in omnes partes principes redundabant excrementa, & turgere non nihil videbantur: atqui iam hinc fuit phrenitis. Neq; mirum, quia ante febre etiam doluerat caput. Sed videamus quae attulit dies quinta. Deiectiones plures, nigrae, spumosae, & habentes subsidētia nigram: ferè quales proximis diebus, & ob similes causas, quia & sine somno fuit nocte, & delirauit. Sexta fuerunt deiectiones etiam nigrae & pingues, & viscidae, & foetidae. Nimirum significantes succum nigrum malignè putrescentem, cum colliquatione & mixtione aliqua crudioris pituitae. Dormiuit & intelligebat omnia. Fortasse liberatum ad tempus cerebrum est, inclinantibus ad inferna excrementis. Nam septima, qua urinae apparuerunt tenues non boni coloris, hoc est minus tinctae colore, quam naturales solent, & lingua sicca, & sitis maior, quae recursum in superiora significare poterant, rursus non dormiuit, & delirauit. Octaua rursus videtur bilis superiora reliquisse, quia deiectiones fuerunt nigrae, & dormiuit, ac intelligebat, non valde siticulosus. Quod autem deiectiones nigrae fuerint exiguae, & consistentes, vltio faciebat, & quod bilis vltio quae descendit cum faecibus, non erat tanta, ut soluere ac diluere faeces, sed ut tingere solum posset. A nona die vsq; ad vndecimam peractum est iudicium quoddam, specie sanè, morbo satis accommodatum, rigore enim & sudore (quae quidem iudicatio febribus ardētibus satis comoda esse solet, ut in aphorismo dicitur) difficile tamen fuit, & im-

perfectum. Difficile quidem malignitate symptomatum, imperfectum defectu euacuationum, quæ etsi liberare interim potuerunt, non ita tamen, ut non rediret citò febris. Nimirum ante concoctionem fuit iudicium, quod declarabant vrinæ, quæ tenues erant circa iudicationem. Cum itaq; iudicatio duas partes habeat, difficultatem & laborem qui fit ob secretionem: & euacuationem, quæ secretionem succedit: illam habuit difficilem, puta rigorem, febrem acutam, frigus extremorum, maius delirium, oculi distortionem, ariditatem linguæ, sitim, perurgilium: hanc insufficientem, puta sudorem, & insensibilem euacuationem, & occultos in aliquas internas partes abscessus. Nam sine his, ob sudorem noni & decimi diei, non adeò conualuisset vndecimo, ut sine febre & delirio dormierit. Est hic notatu dignum, quod oculi etiã distortio, quæ conuulsuum tantum signum esse solet, fuit huic iudicium: humore qui secernebatur, ut ex sudaretur, interim musculus oculi penetrâte. Duos dies fuit sine febre, rediit quatuordecimo, vno scilicet quaternario à die quo intermisit, atq; die, per se primæ notæ inter decretorios: talibus verò diebus omnes insignes morborum mutationes, & bonæ & malæ, fieri consueverunt. Rediit verò cum febre acuta phrenitis, delirauit enim rursus, & sine somno fuit. Neq; sanè solum ante huc diem fuerant delirij interruptiones, sed neque reliquis diebus æquè semper delirauit. Quod fortasse dubitet aliquis quo pacto fieri possit, cum hanc phrenitidè fuisse concedamus, & phrenitidem perpetuum delirium esse, inter omnes medicos conueniat. Sed scias, vix vllam esse phrenitidem, per quam nulla interruptio delirij fiat, & ne tantillum ægrotus ad mentem redeat: nihilominus verè ac propriè delirium perpetuum appellari: quod non habet intermissiones certas, & ex istis periodis. Velut profecto hunc ægrotum febre continua laborasse nemo negauit (non enim intermittente, cum neque quotidiana, neq; tertiana, neque quartana) tamen duos dies sine febre fuit. Nimirum illa interruptio non fuit ex propria morbi figura, ut in intermittibus, sed ex calu contingentibus iudicationibus imperfectis: ita de perpetuo delirio phrenitidis sentiendum est. Vrina turbata decimiquinti diei, cruditatis succorù, & morbi capitis nota erat. Nam ita dicitur in aphorismo: Quibus vrinæ perturbatæ, quales sunt iumentorum, iis dolor capitis adest aut aderit. Eadem die tentauit natura abscessum ad inferiora, qui tamen non processit, & dolore genuum & tibiârurum iudicatus est. A ventre autem (inquit) glande apposita nigra stercora prodierunt. Sed quorsum nunc dicit glande apposita, cum non ceperit narrare auxilia, quibus ad morbos utebatur, sed quæ ægrotis euenerunt, & sponte facta sunt? Nunquid sola glande usus est Hippocrates in toto hoc morbo? non sanè. Sed dicit apposita glande, ut insinuet fuisse aluum suppressam ea die, & indignisse glande, aut etiam fortasse quod commendat assiduam curam exonerandi ventrem, glandibus, aut clysteribus. Id enim nisi sponte alius efflueret, nunquam omittendum est, utpote sine noxa vtile, Quamquam neq; hoc ita accipiendum est, ut crebro diuq; non expectantes naturales euacuationes, vtamur illis instrumentis. Assuescit enim natura illis, & impotentior in reliquum fit, & eiusdem opis

A indigna: sed tunc solum cum natura cessat, aut cum occasione quibusdam ipsam iuuare opus est. Decima sexta, mutata est vrinarum species, factæq; sunt tenues, & continentis quiddam nubilosum & turbidum, cruditatis quidem signa non minoris, sed maioris etiam, quam turbidæ. Decima septima, utpote finis huius extremi quaternarij, & recidiuæ quæ à quatuordecima cœpit, attulit iudicationem aliam difficilem, & imperfectam, aliqua ex parte similem ei quæ die nona incepit. Nam illa die habuit rigorem, febrem & sudorem, hac habuit febrem & sudorem, & pro rigore solum frigus, quale fieri solet per febres pituitosiores, ut merito putemus, talem fuisse partem succi, qui ea die motus est. Sed mirum in modum nos potest admonere hic ægrotus, ne leuiter & ex quacunq; occasione de morbi exitu, aut constitutione, aut etiam figura propria, sententiam feramus, aut bene iam conceptam mutemus. Sed tardiores in ferendis sententiis, expectemus singulorum exitus. Quotus enim quisque non affirmasset nona die, atq; hac etiam decima septima, illa quidem tertianam exquisitam, hac verò, quotidianam aut tertianam non exquisitam esse factam, abissetq; iam continuam febrem in intermittentem, aut factam duplicis febris complicationem? Quorum neutrum euenit, sed fuit vtraque iudicatio quædam, imperfecta, sanè etiam hæc. Nam, etsi leuatus est, & intelligebat magis, tamè non est à febre liberatus, & fuit siticulosus plus etiam quàm ante, quod verisimile est fecisse bilem in ventriculum irruentem. Nam vomuit biliosa flaua pauca, à ventre exierunt stercora in primis, hoc est, ciborum fæces, & paulò post nigra pauca, tenuia, ex bile atra. Vrinae fuerunt tenues non boni coloris, hoc est, albæ & tenues, quæ maximæ cruditatis sunt. Proinde iudicatio proxima imperfecta fuit, & morbus quasi denuò inchoatus, & denuò auctus, vsq; ad vigesimum, quo rursus iudicationem aliam imperfectam recepit, vsq; adeò per singulos quaternarios videtur malum rediisse ad principium, habuisseq; multa principia, atq; reliqua etiam tempora. Nam decima octaua iam non intelligebat soporosus, & decima nona eadem, & vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit, & fuit sine febre. Sed considera quàm attentè omnia narret Hippocrates qui cum dixerit eum fuisse decima octaua, ac nona soporosum, dicit vigesima dormisse: quasi sopor, non sit somnus, sed impotentia vigilandi, aut somnus cum addito, puta præter naturam. Exercitatus verò medicus facillè distinguet à sopore somnum, ille enim grauis, & ex quo difficilè excitatur, aut si non excitantur difficilè, tamen excitati malè redeunt ad sese, & vigilant. Quin potius non nisi magna vi contineri possunt vigiles, & somno terrentur, aut conuulsuius motibus tentantur, aut pulsus concidunt, & refrigerantur extrema, & colorem viuidum faciei amittunt, aliquando febres augentur plurimum, ut de his verè scriptum ab Hippocrite, somnum laborem facere: dormientibus verò sine sopore nihil tale accidit, sed contraria omnia. Itaq; hoc modo dormiuit die vigesima, qua & sine febre mansit, & non sitiuit. Sed cur non fuit hæc iudicatio satis fida, & sine recidina? Nam quia sine febre fuit homo, ea videbatur esse perfecta, quia non sitiuit, videbatur manere sine signis recidiuæ, sitim enim intus relictam dicit Hippocr. 6. huius operis, præci-

præcipuum signum esse reliquiarum prauis humoribus à quo timere debeamus recidiuam. His accedebat, ut fides tribueretur iudicationi, dies, qui optimè iudicatorius est. Ita est sanè, hæc omnia aderat, sed deerant signa concoctionis, sine quibus nulla iudicatio fida esse potest. Quod ut innueret Hippocrates, addit, vrinæ autem tenues, & proxima die, puta decimanona, dixerat, vrinæ tenues. Proinde rediit mox malum, & nihilo mitius quam antea, & si vergere iam ad inferna magna ex parte succi ceperunt, quamquam portiones quædam exiguè sursum sunt elata. Nimirum non tam est tota materia, aut vno genere euacuationis pulsa, aut in vnâ partem, quam per multas euacuationes, & in multas partes, pulsa, & dissipata. Vigesima prima rediit delirium, & sitis, & si vtrinq; parum. Hypochondrij dolor, aut totius aut certè dextri, & palpitatio circa umbilicum. Vigesima quarta, ut per omnes quaternarios consueuerat, mutationem in melius fecit, habens in vrina hypostasim (non quidem quantum suspicor, optimam & quæ concoctionis perfectæ esse dicitur, sed multam crassam & ex succis crudis) & intelligebat omnia. Vigesima quarta, attulit aliam iudicationem, partim per abscessum ad coxam dextram, partim euacuatione vrinæ tenuis, multæ, & habentis multam subsidentiam. Sed considera, ut euenerint abscessus postremi huic secundum rectitudinem, & secundum rationem, responderintq; morbi principio. Nam ut in quinta sectione libri secundi dixit Hippocrates, si caput doluerit descenderit ad pectus, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Huic caput primum, hypochondrium deinde doluit, & circa umbilicum palpitauit, deinde coxa. Tempus quidem dextrum, & hypochondrium dextrum, ac dextra coxa. Palpitationem docet Galenus in commentario prognostici, non aliter ac pulsus in hypochondriis, significare delirium, aut perturbationem. Vtrunque quidem erat in hoc ægrotato, delirabat enim, & ægrotabat cum periculo, quod perturbationem facit. Si autem palpitatio erat hæc, & non pulsus, haud dubiè fiebat flatu aliquo sumoso quereunte exitu, atqui fortasse ille met, illatus in caput, fecit dolorem dextri oculi, qui vigesima nona hominem vexauit, & eadem die finitus est, & reliqua omnia fuerunt à die vigesima septima conuenientissima. Scilicet fuit sine febre, sine delirio, sine sopore, aut perurgilio, sine siti magna, aut magno fastidio, & aliis huiusmodi. Sed neq; hæc omnia satis fuerunt, ut homo integrè liberaretur, neq; hæc iudicatio perfecta fuit, quia adhuc vrinæ tenues. Sed reliquum tempus mitius ægrotans transiegit vsq; ad quadragesimum, qui est finis morborum acutorum ex dec, dentia. Et tunc habuit deiectiones copiosas & albas, atq; sudorem: illis crassa, hoc tenuia, euacuata sunt. Et homo perpurgatus. Sed hic quoque ægrotus confirmat, quod ego antea dixi, finem morborum acutorum esse integrum lunæ mensem. Nam vsq; ad vigesimum nonum, fuit huic morbo acuties:

Sectio secunda.

Quartus ægrotus.

N Thaso Philistes caput dolebat multo tempore, atq; nonnunquam etiam subsoporosus decubuit. Ex potationibus verò febribus continuus factis, dolor exacerbatus est. Nocte incaluit primum. Prima die vomuit biliosa exigua, flaua primum, post hæc æruginea plus. A ventre stercora fluxerunt. Noctem difficulter tulit: secunda surditas. Febris acuta. Hypochondrium dextrum intentum est. Repebat in interna. Vrina tenues pellucida. Habebat appendiculum semini simile, parum insaniuit, circa medium diei. Tertiam difficulter tulit. Quarta conuulsiones, exacerbata sunt omnia. Quinta mane, obiit.

Philistes paratus erat ad graues morbos capitis. Nam dolorem capitis multo tempore habebat, & aliquando subsoporosus decubebat. Quæ duo redundatiam sanguinis crudioris significant, & usus vini largiori potu incidit in febrem continuam, & dolor exacerbatus est. Atqui fortasse dolor & sopor, quæ multo ante febrem acciderunt, ex assiduo vini potu nascébatur, quod homo vinosus esset, aliquando verò potu aliquo solito largiori, etiam febricitauit. Fortasse illa ob alias causas acciderunt, & potus insolitus febrem fecit, & dolorem auxit. Vt cunq; hoc habuerit, grauis febricitandi causa, parato homini, superuenit. Quo factum est, ut grauius, acutè scilicet, & lethalitè, ægrotauerit. Et euenerunt sanè omnia, ut talis causa nata erat facere. Fuiumit enim prima die biliosa, primum flaua, deinde æruginea, bile scilicet admodum vta. Noctem tulit difficulter crescente vitione. Secunda die surditas, bile cum vino irruente in caput. Febris eadem ratione acuta. Hypochondrium dextrum intentum est, & repebat in interna, quasi retractum in internas, & superiores partes, quæ sunt in thorace sub costis: quod etiam succorum in superna irruentium indicium erat. Nam cum hepar sit venarum radix, & succorum fons; cum succi, ut plenis canalibus, per venas in superiora feruntur, turgent venæ, & distinctæ retrahuntur sursum hepar. Vrinae erant tenues & pellucidæ, habentes appendiculum semini simile: colore & substantia propria significantes cruditatem, & raptum in caput: contentò verò, vitionem crudi succi. Insaniuit parum circa medium diei, & tertiam diem tulit difficulter, crescente cum reliquis delirio. Merito sanè. Nam ut in primo prædictionum scriptum est, qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantq; cum surditate, citò & vehementer insaniunt: quarta die acciderunt conuulsiones, quas, si vomitus æruginosi solum apparuissent, suspicaretur aliquis consensum cerebri cum ore ventriculi fuisse: verum cum surditas etiam apparuerit & delirium, consentaneum magis est fuisse propriam passionem cerebri, & neruorù; maxime, cum vinum tantopere soleat neruos ten-

tare, & vt in aphorismo primo, quinta particula dicitur, ebrii soleant conuulsi mori. Velut etiam hic, qui cum conuulsione mortuus est, quinta die mane. Merito hoc quoque. Quia morbus hic est acutissimus exacte, quales qui quarto die finiuntur. Na & in aphorismo citato proximo dicitur, eos qui conuulsione corripiuntur, quatuor diebus perire.

Quintus agrotus.

C Herionem qui decumbebat iuxta Demenetum, ex potu ignis corripuit: statim autem capitis grauitas dolorosa. Non dormiuit. Alius turbata tenuibus, subbiliosis, tertia febris acuta, capitis tremor, maxime autem labij inferni, paulo ante, post rigor, conuulsiones, omnino delirauit. Noctem difficulter tulit. Quarta per quietem parum dormiuit, delirauit. Quinta laboriose omnia exacerbata sunt. Delirium, difficulter tulit noctem, non dormiuit. Sexta per eadem. Septima superriguit, febris acuta, sudauit per totum, iudicatus est. Huic perpetuo ab alio deiectiones biliosae, exiguae, syncerae. Urinae tenues, boni coloris, appendiculum nebulosum habentes: circa octauam minxit melioris coloris urinas, habentes hypostasim albam, exiguam Respicebat, febre vacans, intermisit, nona rediit. Quatuordecima autem febris acuta, sudauit. Decimasexta vomuit biliosa flaua, satis multa. Decimasextima superriguit, febris acuta, sudauit, sine febre, iudicatus est. Urinae post reciduiam & iudicationem melioris coloris, subsidentiam habentes. Neq; delirauit in recidua. Decimoctaua incalcescebat, parum insuper sitiebat. Urinae tenues. Appendiculum nebulosum. Parum delirauit. Circa decimam nonam a febre liber: circa ceruicem habebat dolorem. Urinis subsidentia. Perfecte iudicatus est vigesima. π.χ. π.ε.ν.υ.

¶ Hic quoque ex vino cepit agrotare, vt proximus agrotus, ac proinde primis diebus habuit symptomata saeva, quae vinum solet parere: verum quia antea quam in febrem incideret, non erat paratus ad grauem morbum capitis, vt ille, non est mortuus breui, sed euadens haec vini symptomata, per mitiorem & salutarem morbum, ad vigesimum vsque diem processit, quod vt legitimo sine multorum morborum acutorum, liberatus est. Sed quae habuit ex vino? Ignem, & capitis grauitatem dolorosam. Non dormiuit. Vnum quibusdam affert soporem, quibusdam peruiigilium. Quibus non tam bilem vrit quae pungere & siccare possit cerebrum, quam vaporum multitudine replet, somnum humiditate facit, quibus vero contra, facit peruiigilium calore. Quod euenit puero illi, quem Galenus narrat, ex vini potu nunquam amplius dormiuisse. Sed & hic Cherion, ex vino

non dormiuit, vsserat enim illi bilem, quod deiectiones etiam indicant. Nam alius turbata est tenuibus sub biliosis. Tertia die febris etiam acuta fuit, & capitis tremor, maxime labij inferni, & paulo post, rigor, conuulsiones, & delirium. Haec omnia vino erant imputanda, illud enim tremores & incontinetiam partium afferre solet, ob multam copiam vaporum replentium, & infirmitatum nervos, rigores vero pungens partes sentientes cum illud, tum bilis, quam reddit acriorem, & agiliorem: conuulsiones, pungens & occupans radices nervorum: delirium, perturbans mentis sedem. Haec ei ergo omnia potuit his rationibus afferre Cherioni. Quanquam vbi dicit Hippocrates capitis tremor, suspicor id nomen dici de motibus conuulsivis, quia addit, maxime autem labij inferni. Labium autem infernum conuulsivè moueri crebro solet, tremere non nisi raro, inter loquendum. Sed si tremores illi conuulsiones fuerant capitis & labij, quas alias conuulsiones dicit, addens, conuulsiones? certe manuum, crurum, oculorum, palpebrarum, nasi, & aliarum partium. Haec cum habuisset die tertia, & noctem tulisset difficulter, auctis fortasse illis omnibus: quarta iam per quietem dormiuit parum, hoc est, quieuit, & dormiuit non nihil, tamen si delirauit hac quoque die. Nimirum factus est, ob dictam causam, phreniticus. Quinta laboriose sunt omnia exacerbata, maxime delirium. Noctem tulit difficulter, non dormiuit: atqui fortasse, quia non dormiuit. Duo enim haec video huic agroti accidisse, quod diebus imparibus habuit deterius, & quod his ipsis tulit noctes difficilior. Illud arbitror factum, quia morbus erat ex bile syncera tenui, talis autem per impares mouetur: hoc quia parum dormiebat. Grauius autem est laborare vigilem cum dormire soleas, quam interdum, quia id etiam difficultatis accedit, quod non dormias. Sexta eadem fuere, quanquam fortasse mitius. Septima iudicatus est, rigore, & nouo quodam seruore, & sudore superueniente, quasi superueniente febris tertianae unica accessione, sed aliud erat: nimirum rigor, de quo in aphorismo scriptum est, superuenire febris ardenti, & eam soluere. Optimum vero est rigori iudicatorio calorem & sudorem superuenire, quia sudor perficit motum, qui per rigorem inchoatur. Nimirum rigor fit excrementis a venis internis ad habitum corporis exeuntibus. Sudor ex habitu extra cutem. Dicit huic perpetuo exisse deiectiones biliosas exiguas, synceras, quales scilicet a principio inceperant, significantes biliosam esse febrem. Urinae in hunc vsque diem fuerant tenues boni coloris, tales videntur esse rufae tenues, de quibus in prognostico dicit Hippocrates crudam agrotationem significare. Nimirum sit tenuis cruditate: bonum colorem contrahit bilis flauae portione exigua, quae colorem sine crassitie tribuere possit. Sed fortasse haec ne rufa quidem erat, sed coloris minus boni. Nam quo pacto quae coloris essent optimi, factae fuissent die octaua, melioris? Quare videntur die septima fuisse tenues, coloris non mali, quae cruditatem significant maiorem etiam quam rufa tenuis. Et habebant appendiculum nebulosum, hoc est, obscurum & turbidum. Iam hinc ceperunt urinae mutationem in concoctiores facere, vsque ad decimumseptimum. Nam octaua die fue-

runt urinae melioris coloris, habentes hypostasim albam exiguam, itaque colore sunt factae meliores & hypostasi, quia pro nebuloso & turbido habere ceperunt sedimentum candidum, illud tamen tenue & exiguum. De substantia, quandoquidem nihil dicit, intelligere oportet fuisse quales prius, tenues scilicet. & totum hunc diem respuit vacans febre, quae cum soluta esset die septima, octaua intermisit: tamen mox rediit nona die, quia sine signis concoctionis, quae iudicationem possent satis firmare, intermiserat. Atqui recidua vsque ad decimumseptimum durauit, quanquam quatuordecimo cepit imperfectè iudicari (est enim notatum dignissimum, vt omnes dies contemplabiles afferant insignes mutationes) nam ea die facta est febris acutior & sudauit, processit tamen febris, & decimasexta (fortasse incipiente iam motu decimae septimae) vomuit biliosa, flaua, satis multa. Decimasextima superriguit, & febris acutior est facta, & sudauit, & iudicatus est, factusque sine febre. Quapropter notare oportet, per totum morbi decursum a principio, in quas partes inclinent euacuationes, nam tales debent spectari. Velut huic egroti tertia die rigor accidit, septima, rigore febrem iudicauit: & rursus decimasextima rigore iudicauit reciduiam. Atqui profecto non solum ad praesensionem iudicationis futurae, refert notare, in quas partes excrementa inclinent, sed & ad curationem aliquando, quia illi met euacuationes promouendae sunt, si natura pigrius mouet. Quia ab octaua vsque ad decimasseptimam, urinae nullam, & aliorum accidentium exiguam mentionem fecerat. Addit, urinae post reciduiam & iudicationem, hoc est, postquam facta iudicatione die septima cepit recidua die nona. semper fuerunt melioris coloris, & subsidentiam habentes: hoc est, tales semper perseuerauerunt, quales apparuerunt die octaua, neque delirauit homo in tota recidua. Verum quia urinae, nondum processerunt ad concoctas, neque haec iudicatio carere potuit recidua, sed die decimoctaua visum est malum cepisse denuo, nouo calore, & noua siti accedente, & urinae rursus crudiores: eadem enim quae fuerant primis diebus, tenues cum appendiculo nebuloso. Non arbitror eadem materia facta crudiori, quae coqui ceperat, sed portione alia denuo putrescente, & mota. In hac secunda recidua parum delirauit. Circa decimanonam factus est a febre liber. Supererat tamen quidam dolor circa ceruicem. Successit urinis subsidentia, multa scilicet & crassa, qualis solet iis qui per urinam purgantur, & iudicatus est perfecte vigesima. Dolorem illum ceruicis suspicor fuisse signum decretorium. Nimirum iudicatoriam euacuationem antecedit semper secretio, & in secretionem dolores partium multarum. Nam si instat euacuatio aliqua, earum quae per cutem aguntur, vt rigor, sudor, & insensilis euacuatio, exudantia excrementa de venis & arteriis in musculos, dolores excitant tenuissimos, aut punctorios, vt sunt excrementa: si vero aliqua earum, quae per internas vias vt ventres, vesicam, & vterum: confluunt excrementa ex corporis habitu in venas, maiores inde in vias euacuationum, transmittenda, & cum commixtionibus excrementis, tum, rumentibus venis, fiunt dolores partium. Quod in iis quibus instant menstruae euacuationes, saepe

licet obseruare. Itaque dolor hic ceruicis ita fieret, duraretque donec copia in vrinarias vias colligeretur. Sed quo pacto cessare potuit febris ante iudicationem? Certè vt bis iam desierat febris, homine nondum a morbo liberato, qui, si ante reciduiam euacuatio sufficiens materiae, anteuertisset, potuit a recidua praeseruari, & liberari a morbo, cuius iam ante soluta esset febris, vt certè fit saepe. Sed superest exponamus has literas π.χ.π.ε.ν.υ. primum π. significare *πικρὸν*, id est, probabile, & vltimum υ. *ὕγιαν*, id est, salutem, indicatum est antea. Indicatum etiam penultimam literam significare numerum, quod hic maxime respondet. π enim significat vigesimum. Indicatum etiam hanc priorem, priorēve significare speciem euacuationis. Quod hic quoque satis quadrat. nam π.υ. significare solet *πυλὸς ἄρον*, hoc est, multitudinem urinae. Hunc vero ita indicatum esse, iam diximus: Vnde rursus constat subsidentiam illam urinae vigesimi diei fuisse copiosam & euacuatoriam, non indicatoriam solum, vt exiguam illam quae octaua die cepit apparere. Voco indicatoriam, illam quae ad agnoscendum materiae concoctionem, & morbi tempus, consideratur: ad euacuationem autem nihil, aut omnino exiguum praestat: euacuatoriam vero eam quae copiosa est, adeo vt magna materia pars urina expurgetur. π in multis codicibus non est, vbi tamen est, nonini agroti respondere videtur, quasi illis literis diceretur, probabile Cherionem multitudine urinae vigesimo sanatum.

Sextus agrotus.

Eryanaclis filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino sine siti, non gustabat quidquam, a ventre pauca exierunt. Urinae tenues, exiguae, non boni coloris. Incipiente autem febre circa sedem dolebat. Sexta autem die febre libera, non sudauit, iudicata est. Quod autem circa sedem, parum suppuratum est, & exiit cum iudicatione: post iudicationem vero die septima riguit, parum quiddam incaluit, sudauit. Post iudicationem vero octaua die riguit non multum, postea vero extrema frigidā semper. Circa decimam post sudorem cum qui fiebat delirauit, & rursus cito respuit. Dicebant autem, eam hac pati, quod gustasset racemum. Intermittens autem, duodecima rursus delirauit, venter turbatus est, biliosis, paucis, & meris, tenuibus, mordacibus. Crebro surgebat, a die autem qua delirauit posterius, mortua est die septima. Haec autem incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulsa, fluxiones multa, exigua, acres: tussit concocta. Nihil excrebat. Nullum cibum toto tempore accipere poterat, neque appetebat quidquam, sine siti. Neque bibit quidquam notatum dignum. Tacita, nihil

loquebatur. *Tristis, desperata statim erat. Erat autem nativum quiddam tabidum.*

¶ Narratio hæc duas partes habet, prima continet, quæ quibusdam diebus acciderunt, usque ad eam qua mulier mortua est, secunda quæ per totum morbum perseverauerunt. Hæc duos morbos habuit, inflammationem quandam in ano, quæ sexta die, cum suppuratione soluta est, ut nihil notatu dignum eius inflammationis, post eum diem, relictum sit: & destillationes quasdam acres, quæ à morbi principio fluxerunt à capite, in columellam, fauces, ventrem, & pulmonem, & tandem intra vigesimum nonum diem, ut ego existimo (non enim est dierum supputatio facilis in hac narratione) in tabem finita est. Quod ad hanc secundam affectionem attinet, in ægrotantibus, quos tabe periisse, prima sectione primi libri narrauit, virgo hæc esse videtur, ferè enim habuit, quæ ea tempestate in ægrotis apparuisse, narrauit. Sed persequamur totam narrationem sigillatim. Eurynactis (inquit) filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino sine siti, neque gustabat quidquam. Hæc fuit grauißima pars mali illius, à siti & fame tam longè abfuisse, ut neque potum, neque vllum omnino cibum, vel gustare, sustineret. Est enim hoc maximæ corruptionis, facultatis eius, qua appetimus, indicium. Ea verò non potest tantoperè deficere, nisi extincto calore naturali in ea parte, ad quam ea facultas pertinet. Hoc proinde ut grauißimum, & ut maximam mortis quæ successit causam, in principio narrationis ponit Hippocrates & in calce repetit. A ventre exierunt pauca, & vrinæ etiam tenues, exiguæ, non boni coloris. Quæ omnia debilitatis cõcoctricis, & expultricis erant. Incipiente autem febre, circa sedem dolebat. Hunc dolorem ex inflammatione sedis fuisse, exitus declarauit, quia die sexta à febre est liberata, & iudicata sine sudore, & exiit cum ea iudicatione pus. Nimirum facta pure cessauit febris, quæ, siente pure, ardebat, ut solet. Sed quia non id solum malum erat mulieri, sed destillationes etiam acres è capite, citò post hanc iudicationem rediit febris. Nam septima die riguit, parum quiddam incaluit, & sudauit, & sudore rursus iudicata est. Et rursus octaua post iudicationem (post iudicationem scilicet proximam septimæ diei) riguit non multum. Nimirum est familiare admodum, destillationibus ex capite decurrentibus, sæpe & citra certam periodum rigere, & ardere, & sudare excrementis nunc tangentibus sentientes partes, nunc putrescentibus per partes, nunc earum calore dissipatis. Sed ex hoc secundo rigore non recaluit satis, nam extrema frigida semper fuerunt, quod debilitatis naturalis caloris erat. Circa decimam, post sudorem eum qui fiebat (nimirum sudabat decima) & post cõceptum sudorem, delirauit, & rursus citò respuit. His dictis interponit Hippocrates causam externam, qua dicebant, hanc mulierem cõcepisse ægrotare, in condito profecto ordine, in principio enim totius narrationis oportuit dici, aut certe in fine. Sed Hippocrates fortasse die morbi decima factus est certior eius occasionis, & scripsit rem totam, ut accepit. Fortasse vetustate codicum est conturbatus ordo. Vt cumque hoc habeat,

occafio erat satis noxia mulieri, & morbus rectè occasionei respondit. Comedit enim vuæ racemum (magnum arbitror) isulier natura parata ad tabem, & fluxionibus de capite, tenuibus & acris correpta est. Vuæ verò, fluxionibus maximè replete, consueuerunt. Dicta ægrotandi occasione, redit ad narrationem, dicens, intermittens autem (diem scilicet vndecimam, delirandi intermissionem faciens) duodecima die rursus delirauit. Venter turbatus est, biliosis, paucis, & meris tenuibus, mordacibus, & crebro surgebat, ex biliosis, scilicet destillationibus, quæ in intestina repebant. His ita procedentibus, die septima, à qua posterior delirauit, hoc est, septima à duodecima (nam decima delirauit prius) mortua est. Die itaque decima, haud dubiè, tabida facta ex dictis destillationibus. Fuisse verò has, quas dixi legitimas singulorum causas ostendunt, quæ subdit in secunda orationis parte. Hæc (inquit) incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulsa. Constat hæc fluxionis à capite esse, quod ipse etiam dicit apertè, addens, fluxiones multas. Columella reuulsa aliquando multitudine fluxionis tumens, nonnunquam siccante fluxione velut salita & corrugata: cum illa est causa, est tumida: cum hæc, flaua, aut rubra, siccata, & exasperata, atque facta exigua. Talem fuisse in hac constat, quia fluxiones fuerunt tenues & acres. Itaque fuerunt multas, non quod copiosas, sed quod assiduas continenter, & in multas partes incumbentes. Nam in fauces, & columellam (quod indicauit dictus rubor) & in asperam arteriam, quod fecit, ut extulsiret concocta, & nihil excrearet, hoc est, ut crebro tussiens, rarò extulsiret, ut per tenuissimas destillationes fit: aliquando verò concreta & crassa, quasi vltam pituitam (hæc enim nunc ob similitudinem cocta vocat) quia tamen præ intemperie sicca & calida pectoris fiebant, referri debebant magis ad efficientem causam, quam ad materiam, cum non esset morbus pituitosus. Esse verò hanc legitimam expositionem, intelliges ex his verbis primæ sectionis libri primi. Spuebant autem exigua densa cocta, modicum quiddam vix excreantes. Sed & in ventrem superiorem decubuit maligna fluxio, tantam noxam illi inferens, ut ferè mori fecerit, ac substulerit cibi & potus appetentiam (nimirum ut solet externa pars sthiomenum pati, præ maligna fluxione, quam excipit) & in inferiorem, faciens crebram cupiditatem desidendi, cum biliosis, paucis, meris, tenuibus, & mordacibus deiectionibus. Teneri eum grauißimo aliquo morbo interius, non tam magno quam mali moris, & quasi sub dolo, indicabat tanta taciturnitas, ut nihil loqueretur, & tristitia tam desperata, ut neque conquereretur, neque auxilium peteret, aut omnino velle videretur. Tale quiddam est hoc, quale quod in externis morbis videmus. Si quæ pars magna inflammatione corripitur, quæ, ut magnæ solent, in suppuratione mutatur, febres accidunt & dolores ingentes, & æger vigilans vociferatur, sin autem in gangrænam abit, febres exiguæ sunt, & dolores nulli, sed pars velut silens (liceat metaphora vti) moritur. Non mirum ergo, si caloris naturalis tabe, mulier tam breui contabuit, & mortua est. Quo minus autem mireris, monet Hippocrates fuisse huic nativum quiddam tabidum. Itaque in

illis erat hæc, de quibus Hippocrates, dixerat citata sectione: Est autem quibus incepit primum: his vergebat natura in tabem: moriebantur autem celerius, quam solent hæc transigi. Mihi verò citæ consumptionis, causa alia maxima videtur accedere, illa integra ferè cibi & potus abstinentia. Nam cum vita hominis iuxta Hippocrat. septem dierum sit, qui potuerit non marcescere hæc virgo, decem & nouem.

Septimus ægrotus.

¶ *Anginosa qua iuxta Aristionem. Hæc primum à lingua incepit. Obscura vox, lingua rubra resiccata. Prima die horrida, incaluit. Tertia rigor: febris acuta, tumor subruber, durus, ceruicis, & super pectus ab vtraque parte. Extrema frigida. Liuida. Spiritus sublimis. Potum per nares reiciebat, bibere non poterat. Deiectiones & vrinæ restiterunt. Quarta omnia exacerbata sunt. Quinta mortua est. Anginosa.*

¶ Hæc angina tenuit partes internas oris, & externas ceruicis, quia incepit à lingua, quæ rubra & resiccata erat, quasi erysipelatosa. Vnde vox facta est obscura, & fuit tumor durus, & subruber, inflammatio scilicet erysipelatodes, ceruicis & super pectus ab vtraque parte. Horrorem primi diei, & rigorem tertij, biliosa fluxio, quæ in eam partem ferbatur, occurrens partibus sentientibus, fecit. Illa verò frigida & liuida extrema, & spiritus sublimis (hoc est, qui superioribus thoracis partibus trahitur) longè deterrima erant, significabantque, naturalis caloris, & facultatis extinctionem. Quod potum per nares reiciebat, & bibere non poterat, angustia viæ, inflammatione compressæ, ascribi potest, aut resolutioni gulæ, vel fastidio extremo, quod scilicet ob facultatis corruptionem deglutire mulier non posset, & cum ore quam maximè conaretur per nares reiceret. Atqui Galenus extremæ debilitati id vult ascribi, quia deterrima illa signa aderant, quæ dicta sunt. Ego verò vtramque causam adfuisse suspicor, & viæ incommoditatem, & facultatis debilitatem. Deiectiones & vrinæ restiterunt præ debilitate expultricis, in internis manentibus excrementis. Quarta, sunt exacerbata omnia. Quinta mortua est anginosa, π. δ. ε. ζ. hoc est, π. θ. α. β. γ. δ. ε. ζ. η. θ. hoc est, probabile deiectionibus suppressis quinta mortem: hæc enim significari his literis antea explicatum est Galeno. Ob has censet, non fuisse tales literas scriptas ab Hippocrate, sed ab aliis adiectas, quia non probat mortuam esse hanc ob suppressas deiectiones, sed ob anginam, deiectiones verò esse suppressas ob debilitatè facultatis. Ego an ab Hippocrate scriptæ, an ab alio adiectæ hæc literulæ sint, non possum dicere, tamen has literas non esse malè hoc loco adiectas, affirmo. Nam angina per quam fauces & ceruix rubent, maximè descendente rubore ad pectus, diuturnior est, & multi ex ea euadunt ut in prognostico dicitur, neque alia

ratio moriendi in tali est, quam recurrentibus intro excrementis. Non ergo hæc mulier mortua esset ex hac angina, nisi facultas fuisset debilissima, quod frigus & liuor partium, & sublimis spiritus, indicabant, neque omnino fuisset mortua, nisi recurrissent intro excrementa: recurrerunt verò, quia suppressæ sunt deiectiones & vrinæ, itaque & ob hanc causam est quinta mortua, alioqui non moritura, aut non tam citò. Si enim valisset per ventrem, & vesicam, atque vndique facile pellere, neque tantam naturalis caloris extinctionem passa fuisset, neque mortua. Cur enim ab angina externa? Quia verò non valuit, excrementa retenta sunt, quæ extinxerunt calorem, & debilitatem facultatum reetricum, & mortem attulerunt. Tam longè abest à vero loci huius sensu Galenus, ut mireretur, qui potuerit hæc angina produci usque ad quintum, quin prius mulier mortua fuerit.

Octauus ægrotus.

¶ *Adolescentem illum qui decumbebat super foro menaaciorem, ignis corripuit, ex lassitudinibus, & laboribus, & cursibus insolitis. prima, aluius turbata, biliosis, tenuibus, multas. Vrinæ tenues subnigra, non dormiuit, siticulosus. Secunda omnia exacerbata sunt, deiectiones plures, intempesiores, non dormiuit, mens turbata: parum sudauit. Tertiam difficulter tulit: siticulosus, anxius: multa iactatio: perplexitas, delirauit. Extrema liuida & frigida. Hypochondry intentio submollis vtrinq. Quarta non dormiuit, in peius. Septima mortuus est, etatem agebat circa vigesimum annum acutum. π. ε. ζ. θ.*

¶ Adolescentem fuisse duorum quidem causa fuit, primum ut ex occasione tam acuto & calido morbo corripere, deinde, ut cum tam graui morbo, usque ad diem septimum, durare posset. Proinde bis id monuit Hippocrates in principio, narrationem inde incipiens, adolescentem illum: in fine, dicens, etatem agebat circa vigesimum annum. Quia ergo erat adolescens, ac fortasse natura calidus, & nutritus calidis, etsi alioqui otiosus, potuit ex labore corripri tam calido morbo. Atqui quamquam reliqua omnia quæ naturæ & victus calidorum sunt, facerent ad facilem passionem, tamen, otiosum fuisse, non subieuaui periculum, immo auxit plurimum, nulla enim causa magis labores læserunt, quam quod insoliti: quia insolita omnia fert malè natura. Proinde hic malè tulit, etsi adolescens, & alioqui fortis. Nimirum ut in aphorismo dicitur, soliti labores ferre, minus lædi solent, etsi sint debiles & senes, quam insoliti, robusti & iuuenes. Quoniam autem dicit, lassitudinibus, & laboribus, & cursibus, significat, vehementes & multiplices motus eum sustinuisse, atque inde defatigatum esse. Labores enim sunt motus nimij, longè productiores quam exercitationes: lassitudines verò, affectiones quæ labores

pariunt. Ergo cursibus & aliis motibus laboravit, A usque ad magnas lassitudines. Nam exiguas, & velut incipientes lassitudines, exercitationes etiam faciunt, non solum labores, & ea est meta exercitationis, ubi lassari coeperit corpus, statim quiescere: ultra quam, si motus procedit, iam est labor. Bile, hic homo, vehementer agitata, & malignè putrescente, videtur, in hepate & liene contraxisse inflammationem tantam, ut septum etiam transuersum attigerit. Nam ambo hypochondria inflammata fuisse, declarauit, cum reliquis, intentio submollis hypochondrij vtraque ex parte: attigisse fortasse etiam septum transuersum, ex delirio suspicio est. Quanquam per malignas etiam hypochondriorum inflammationes, contingit delirare. Acutissimum & malignum affectum significauerunt euacuationes symptomaticæ, quæ, & tempore quia statim apparuerunt, & qualitate etiam, malæ erant. Puta biliosa tenuia multa ex aluo, & secunda die deiectiones plures. Quod dicit intempestiuiores, non quidem intelligendum prioribus. Nam tales deiectiones, quanto citius apparent, tanto intempestiuiores sunt, sed accipiendum comparatum propositiuo, quasi intempestiuæ. Sed & vrinæ à primo die tulerunt præ se contraria concoctionis, & lethalia, tenues enim fuerunt & subnigræ. Præter exeuntia verò, reliqua etiam quæ sunt in genere signorum salutis aut mortis, statim coeperunt maligna apparere, & virgere continenter, quod acutiem & periculum significabat. Graue enim, die prima non dormisse, & fuisse siticulosum (intelligere enim valde) grauius verò, secunda omnia exacerbata fuisse, sitim scilicet, & peruigium, & mentem turbatam fuisse, & sudasse parum. Graue enim secunda die sudare, grauius autem quod parum. Exigui enim sudores in talibus, animi deliquia comitari solent: grauius adhuc quòd diem etiam tertiam difficulter tulit, (hoc grauia omnia symptomata significat) siticulosus, anxius. Anxietatem verò indicabat, multa iactatio, & perplexitas, & quod delirauit. Quod quidem verbum maius aliquid significat, quam mentem turbatam esse. Quare intellige, die hac tertia creuisse delirium. Longè autem dictis omnibus grauius, extrema liuida & frigida fuisse. Hic profectò nullus non putasset hominem die quarta, qui primi morborum impetus finis est, moriturum, præcipuè cum iam videret die quarta, non magis quam prioribus dormire, & ire in peius. Quid enim iam peius, excepta morte, poterat expectari? Atqui profectò ita esset factum, nisi hic beneficio ætatis, F quæ ferè viginti annorum erat, & robustæ facultatis, usque ad septimam durasset, qua necessario mortuus est. Hoc ut significaret, cum dixisset septima mortuus est, addidit (ut antea etiam dixi) ætatem agebat circa vigesimum annum. Itaque ætas effecit, ut tardius interiret, quam pro morbi acutie. Ergo morbus acutior fuit, quam pro exitu quem habuit. Hoc ut significaret, addidit, acutum. In quatuor autem literis his *w. f. l. b.* solum dubitari potest, quid *f* significet. Nam primam significare probabile, vltimam mortem, penultimam diem, quæ hic septima fuit, ex dictis antea est apertum. *f* verò significare solere *εσθλὸν χυμὸν*, id est, flauam bilem, aut *εὐνοῦν*, id est, nouum, seu rarum, aut *εὐνοῦν*, id est, strigmentum, aut *εὐνοῦν*, id est, siccitatem,

ex sua, & antiquiorum sententia dicit Galenus. Hunc verò magis cōsentaneum est, dici mortuum ex nouitate, hoc est, quòd repente, mutata multum consuetudine, ad labores magnos se trātulit, quam ex bile, aut siccitate, aut strigmentis. Nam quod nouitas causam externam & non affectionem significet, nihil refert. Non enim solum ex affectu, aut interna eius causa, aut magno aliquo symptomate, dicuntur homines interire, sed & ex causa aliqua externa, cum eam contigit esse valde noxiam, velut Philistis ex potationibus.

Nonus agrotus.

Mulier que decumbebat iuxta Tisamenū. Huic voluulosa difficulter concubantur, vomitus multi, potum continere non poterat, dolores circa hypochondria, & in iis que circa infernam ventriculi partem dolores, tormina continenter, non erat siticulosa, incalescebat. Extrema frigida, usque ad finem, fastidiosa, sine somno. Vrinae tenues paucae: excretiones cruda, tenues, non erat remedio locius, mortua est.

¶ Voluulus affectio est acutissima & grauissima, quæ ad intestina gracilia pertinet, ut colicus dolor ad crassa, & in eisdem habet essentiam, & causam. Est enim obstructio aliquando ex induratis fæcibus, aliquando ex crassis succis, & crudo crassoque flatu, nonnunquam etiam ex inflammatione. Hic morbus tantò periculiosior est colico, quanto intestina graciliora, & tenuiora & acrioris sensus, & propiora præcipuis partibus, hepatis, lienis, fundo ventriculi, & septo transuerso. Unde contingit ea trahi ad compactionem. Hoc morbo occupatam fuisse mulierem hanc dicit, narrans primum signa pathognomonica, deinde etiam superuenientia. Pathognomonica sunt hæc, vomitus multi, & potum continere non posse, dolores, ac tormina continenter affligentia circa hypochondria, & infernam ventriculi partem, hoc est, inter thoracem & umbilicum. Hæc enim per hunc morbum accidunt, & nihil videri descendere deorsum, sed totum ventris motum videri ad os sursum præter naturam concitatum, usque adeo ut nonnunquam fæces etiam soleant vomere, quod fortasse huic non contigit (ac fortasse etiam contigit, & si Hippocrates non exposuerit vomitus speciem) ob viam & acutiem morbi, anticipante muliere mori. Illa verò sunt superuenientia (quæ quia lethali adeo morbo superuenerunt, fuerunt etiam lethalia) non fuisse siticulosam cum incalesceret, hoc est, febricitasse, & non secundum rationem febris sitiisse. Quod quidè pessimū erat: nam delirij, aut corruptionis magnæ facultatum in ventriculo. Atqui fastidisse simul cibos ad ipsummet genus pertinebat, & corruptionem magis facultatis, aut malignos succos indicabat. Extrema frigida usque ad finem, hoc est, ex quo non recaluerit, magnitudinem internæ inflammationis significabat, unde & ex febre, & ex tanta totius mali acutie manifestum,

cam eius voluuli causam inflammationem fuisse, A camque magnam & malignam, quæ non minus peruigium, quam alia dicta, erat nata facere. In calce narrationis speciei exeuntium mentio facit. Quæ quidem species in genere signorum, quæ Galenus vocat assidentia, est, quia quocumque tempore morbi poterant accidere, & non accidere. Meminit verò Hippocrates vrinæ in morbo, qui non erat venarum, ob communem rationem, quam Galenus attingit, quo scilicet cōstet, an venas attigerit affectio, sed & ob peculiarem etiam, quam ego addo: quia B scilicet, cum soleat hepar ad compactionem cum intestinis trahi, & inde maxima huius morbi periculi pars sit, refert quam plurimam scire, quantam læsionem hepar acceperit, quod ex nulla re melius, quam ex vrina intelligi potest: præcipuè si secundum gibbam partem patiatur hepar, ut si secundum cauam, ex deiectionibus. Vrinae ergo tenues & paucae, cruditate & mali hepatis esse poterat. Sed quia tenues, præcipuè verò si etiam paucae sint, fieri solent raptu humorum in aliam partem, ut cum in phreneticis apparent: mihi significassent potius inflammationis magnitudinem, rapiētis ad se omnia more cucurbitæ. Mirum verò, quòd voluulo tanto laborans, deiectiones habuerit. Nam, ut diximus, nihil omnino solent per sedem emittere. Sed neque hic fuit pars quæ iam excrementorum expultricis facultatis, ut præcipuè pulsa, sed tenuis quiddam & crudum, ut quiddam ichor, calore hepatis & mesenterij liquefscens. Tantis erat morbus, ex quo tam citò mortua est, ut nullus fuerit remedio locus. Quare verisimile est, etsi id tacuerit Hippocrates, mortuam fuisse secunda die, aut paulò post. Nam de iis, quibus ob morbi breuitatem subuenire non possumus, dicit ipsemet Hippocrates in initio Prognostici. Quidam enim diem viuentis vnâ, aut paulò plus, moriuntur, antequam Medicus arte repugnet. Eiusmodi fuit hæc, & Hippocrates tacuit diem mortis, ut hinc multò magis intelligeres citissimè mortuam esse, ut vix dies interfuerit, quasi diceret, statim mortua est.

Decimus agrotus.

Mulierem quandam earum, que apud Panimedem, ex abortu recentis fetus ignis corripuit, lingua sicca, siticulosa, fastidiosa, insomnis. Alius turbata, tenuibus, multis, crudis. Secunda superriguit, febris acuta, ab aluo multa delirauit. Septima mortua est: alius per totum humida, deiectionibus multis, tenuibus crudis. Vrina pauca, tenues. Febris ardens.

¶ Febres acutæ in recens enixis, & iis, quæ fetus corruperunt, valde periculose sunt. Non enim sunt iis, quæ ritè purgantur, sed quibus supprimuntur euacuationes. Id verò fit locis vteri, à quibus euulsæ sunt secundinæ, ob rupturas inflammationis, & proinde obstructis, atque materia, alioqui maligna, multum redundante, & inculcata, neque potente exire. Atqui, etsi possit aliter, citra inflammationes, inquam, fieri: tamen acuta febris in eni-

xa raro aliter fiat, & ita semper fieri, putare oportet, quia huc curationis rationem dirigens, nunquam errabis. Neque profectò minus periculi est in abortum facientibus, quam in enixis: sed, ut Hippocrates libro de Morbis dicit, multò plus, quia quod naturaliter in his fit, in illis fit præter naturam. Quod verò violentum, periculosius, quod naturale. Sed, ut in materia dicatur apertius, constat magis dilacerari acetabula vteri, à quibus vitæ fetus euellitur, quam à quibus naturaliter excidit: ut si pomum nondum maturum arbore decerpas, quam si sponte cadat. Minus enim lacerum, & sano propius manet id, unde naturaliter, velut separatur. Si ergo in abortiente magis vlcerantur vteri, facilius etiam inflammabuntur, ac reliqua mala fient, usque adeo, ut de iis, quæ corruperunt, dicat loco citato Hippocrates: In huiusmodi enim periculum est, ne vteri exulcerentur, & inflammentur. Hoc autem est periculosum. Non patrum autem refert, quo mense conceptionis abortus fiat. Nam quæ corrumpit fetum nondum menstruum, aut non antiquiorem, quæ scilicet primo prægnationis mense abortiunt, exiguum, aut vix vllum periculum habent, quia acetabula adhuc sunt mucosa, ut dissipari, nullis manentibus vlcibus, possint: sanguinis verò expurgatio non maior desideratur, quacumque earum, quæ singulis mensibus contingunt, utpote cum nulla antea talium euacuationum intermissio facta sit. Quæ aliquantò tardiùs, ut secundo aut tertio mense abortiunt, cum periculo id faciunt, solidioribus iam aliquantò acetabulis, & suppressionibus menstruum prægressis, non tamen cum tanto, quanto quæ mediis, aut postremis mensibus: quarum quæ mediis mensibus, ob firmitudinem acetabulorum, periclitantur plus, quam alia omnes: ob multitudinem autem excrementorum, plus quam quæ primis, minus quam quæ vltimis: quæ vltimis, multitudine excrementorum plus omnibus, firmitudine acetabulorum non quantum quæ mediis, ut omnibus collatis, in mediis & vltimis mensibus non admodum impar sit periculum, in primis autem manifestè, minus quam in aliis. Itaque huic mulieri non admodum erat futurus periculosus abortus, ut qui recentis fetus, nisi magnus apparatus in corpore fuisset. Contigit autem fuisse tantum, ut ex febre ardente, biliosa, acutissima, facta phrenitide quarta die, mortua fuerit septima. Acutiem autem maximam satis indicauit, quòd prima statim die fuit lingua sicca, & mulier siticulosa, & insomnis. Bilis redundantiam & malignam qualitatem, indicabant hæc ipsa, & fastidium, & alius turbata, tenuibus, multis, crudis. Biliosorum enim est valde sitire, & cibos non posse capere. Deiectiones verò tenues & crudas vocat ex tenui bile, quæ prima die, non nisi ob redundantiam, aut malignam qualitatem excerneretur. Secunda die eadè fuerunt. Nam non dormiuit, & ex aluo fluxerunt multa, & insuper riguit: id quod in iis, quæ ex abortu, aut partu laborant, sæpe euenit, ob sensus vteri acrimoniam. Tertia die fuerunt eadem, & insuper maiores dolores, vterini arbitrator. Quarta eadem, & insuper delirauit, facta iam inde phrenitica: quia, arbitrator, proximè diei dolores facti fuerunt, malignis succis occurrentibus ad vterum, & non potentibus erumpere, cum ergo exire prohiberetur, inde impetum

fecerunt in sublimem partem, & tenuerunt caput: cætera tranfacta sint, vt par est in postrema parte lethalis morbi, vsque ad septimam, qua mortua est, quam indicauerat maligna permutatio quartæ. Dicit deinde per recapitulationem. Aluus per totum humida, deiectionibus multis tenuibus crudis, vrinæ pauca, tenues. Fortasse repetit hoc, quod de deiectionibus dicitur, significans id fuisse à principio signum omnium grauissimum. Vrinæ verò fuerunt tenues, quod crudæ: pauca verò, ob deiectionum tenuium multitudinem, & ob febrem vrentem. Tale enim fuisse testatur Hippocrates ipse, dicens, febris ardens. Si modò verba hæc vltima Hippocratis sunt, ac non potius, vt Galenus putat, adscriptitia.

Vndecimus agrotus.

Alteram ex abortu circa quintum mensem, Coeceta uxorem, ignis corripuit. Initio comatosa, & rursus in somnis, renum dolor, capitis grauitas. Secunda aluus turbata, paucis, tenuibus, meris primum. Tertia plura & deteriora, nocte nihil dormiuit. Quarta delirauit. Timores, tristitia, dexter oculus distortus est, sudauit circa caput exiguum & frigidum, extrema frigida. Quinta omnia exacerbata sunt. Multum delirauit, & rursus celeriter ad mentem redijt. Siticulosa, in somnis. Aluus multis meris vsque ad finem. Vrinæ pauca, tenues, subnigra. Extrema frigida, subliuida. Sexta eadem. Septima mortua est. Phrenitis.

¶ Periculosior abortus est quinto mense, quàm primis tribus, quanquã huic & proximæ mulieri, par malum & periculũ videtur superuenisse, cum ambæ septima die mortuæ, & ambæ quarta die phreniticæ factæ sint. Id quod factum fuerit, quod prior illa tantò maiorẽ ad acutum morbum apparatus habuerit, quantò minus periculosam ægotandi causam. Atqui profectò ita fuisse, vtriusque morbi symptomata indicat. Semper enim fiunt tales morbi, quales antecesserunt apparatus. Illa verò habuit biliosissimum morbum, vt omnia symptomata indicant, hæc verò ex variis succis. Nam quædã symptomata pituitam, quædam bilem, quædam etiam nigram bilem indicant, atque aded quædam sanguinis redundantiam. Illa ergo biliosior erat, hæc succorum habebat quandam commixtionem. Coma enim pituitam indicabat, peruigilium, & aluus turbata tenuibus & meris, bilem: dolor renum & capitis grauitas, redundantiam sanguinis, & toto corpore, & circa vterum præcipuè, cum non ritè expurgaretur: timores verò & tristitia, melancholiam. Itaque prima die fuit comatosa, & rursus in somnis eadẽ die. Scilicet prima die parte dormiebat inexcitabiliter, altera vigilabat, vt nunquã amplius dormitura. Quòd quidem in semitertianis, aut quæ illarum naturam referunt, vsu venit. Hæc verò febris causam habuit causæ hemitritæ: nõ valdè dissimilem: ex pituita enim & bile maximè. Eadẽ die renum dolor, & capitis grauitas. Secunda aluus tur-

Abata paucis tenuibus meris, exeunte bile, vtpote tenuiori ante alios succos: tertia exierunt plura & deteriora, putidiora scilicet, & variegata ex variis iam excrementis. Noctẽ eius dici nihil dormiuit, antecedente scilicet, vt solet peruigilio de inum. Nam quarta delirauit, occupatibus putridis succis cerebrum. Fuit verò species delirij in timore & tristitia, vt iis qui ex atro succo delirant. Fuit verò eadem die dexter oculus distortus, quod signum nõ fuit huic indicatorium, vt ei qui decumbebat in horto Dealcis, qui huius libri fuit tertius ægotus: sed lethale, iuxta illud quod in Aphor. dicitur: In febre non intermittente, si labium, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus distortus. Nimirum hoc erat signum conuulsuum, quod quidem cum delirio coniunctum, & febris ardenti superueniens, grauiter affici cerebrum indicauit. Reliqua etiam omnia, quæ ea die accidisse narrat, lethalia esse, ex Prognostico didicimus, vt sudasse circa caput exiguum & frigidum, & extrema frigida. Quæ omnia quinta exacerbata sunt, & multum delirauit. Quod dicit celeriter ad mentem rediisse, non significat phrenitidis solutionem, sed quod in plerisque phreniticis obseruamus, vt cum valdè commoti mente sunt, repente quædam prudenter loquantur. Siticulosa etiam fuit, & in somnis. Quamquam hæc duo nõ erant tam graua, quàm reliqua. Non enim erant præter rationem febris, quin potius fortasse siticulosa fiebat, cum ad mentem redibat. Aluus, inquit, turbata multis meris vsque ad finem, id verò nõ potuit cum vrinis tenuibus & subnigris morbum soluere: euacuationes enim sine signis concoctionis, nedum cum concoctioni contrariis, symptomaticæ sunt. Extrema etiam hac die, nõ frigida solum, sed liuida etiam fuisse dicit, quod, vt in Prognostico dicitur, magis pestiferum est, quàm si nigrescant, quamquam hoc quoque, morientibus iam partibus, fieri solet. Sexta eadem fuisse, & septima mortuã dicit. Meritò quidem, quia acutissimè processerat morbus, & die quarta facta fuerat insignis mutatio in deterius. In calce dictionis scripsit, phrenitis. Quamquam in quibusdam codicibus reperi *epitritia*, id est, phrenitica: ego sequor eam lectionem, quam ex eius commentariis intelligo, sequutum fuisse Galenum: illa enim fuerit antiqua & certa. Galenus dicit scriptum fuisse *epitritia*, quam vocem, vt nuper dixi, non putat scriptam ab Hippocrate, sed ab alio adiectam. Ego nihil possum de ea re affirmare. Sed si Hippocrates voces has solutas, in fine narrationum adiecit, cur hanc potius phrenitidem & proximam febrem ardentem vocauerit, cum vtraque fuerit febris ardens, & vtraque in phrenitidem abierit, non habeo quod dicam aliud quàm vtramque fuisse vtrumque, proinde licuisse illi, vtramuis ægotationem alterutrum appellare.

Duodecimus agrotus.

Mulierem que decumbebat in foro mendaciorum, enixam primò dolorosè masculinè, ignis corripuit. Mox in principio siticulosa, fastidiosa, dolebat cor, lingua arida: aluus turbata: tenuibus paucis nõ dormiuit. Secunda parum riguit, febris acuta: parum circa caput sudauit frigidum.

dum. Tertia laboriosè ab aluo cruda multa tenuia fluxerunt. Quarta superriguit. Omnia exacerbata sunt. In somnis. Quinta laboriosè. Sexta eadem. Ab aluo fluxerunt humida multa. Septima superriguit, febris acuta, sitis multa, iactatio, circa vesperam sudauit per totum frigidum. Refrigeratio extremorum, & recalescebat rursus, & rursus ad noctem superriguit. Extrema non recalescebant, non dormiuit, parum quiddam delirauit, & rursus citò resipuit. Octaua circa medium diem recaluit, siticulosa, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa, pauca, flaua. Noctem difficulter tulit, non dormiuit, minxit multum, confertim inscia. Nona remisserunt omnia, comatosa. Ad vesperam parum superriguit. Vomuit amara, biliosa. Decima rigor, febris exacerbationem habuit, nõ dormiuit quidquam. Mane minxit multum, subsidentiam non habens. Extrema recalsccta sunt. Vndecima vomuit virulenta biliosa, riguit non multo post, & rursus extrema frigida. Ad vesperam rigor, sudor, vomuit multa, noctem laboriosè. Duodecima vomuit multa, nigra, fatida, singultus multus, sitis laboriosa. Decimatertia nigra, fatida, multa vomuit, rigor. Circa medium autem diei voce priuata est. Quatuordecima sanguis de naribus. Mortua est. Huic per totum aluus humida, horrida, atas circa decimum septimum annum, causus.

¶ Haud dubiè febris hæc incepit cum maiori acutic, quàm priores duæ, aut non cum minori. Nam prima statim die habuit omnia, quæ mulier, quæ habitabat apud Pantimedem, & insuper dolorem cordis, hoc est, oris ventriculi, & reliqua omnia acutissimè processerunt, vt miraculo simile fuerit, septimum diem mulierem hanc effugisse: durauit tamen vsque ad secundum septimum, fortasse. Quia erat ætatis tam florentis: qua causa verisimile est Hippocratem in calce narrationis, vt huic admirationi occurreret, dixisse, ætas circa decimum septimum annum. Nam in historia adolescentis illius, qui decumbebat in eo ipso foro mendaciorum, quo hæc mulier, perinde fecit Hippocrates. Est consideratione dignum, in iis, quæ ex partu laborare cœperunt, nunquam nõ dicere Hippocratem, marem an fœminam pepererint. Nam hanc dicit marem, & vxores Sileni & Dromeadæ, quæ etiam ex partu mortuæ sunt, dixerat filias peperisse. Quia in re apertè insinuat, non parum facere id ad partus difficultatem & periculum. Longè enim difficilius est affectu gerentium vtero fœminas, & periculosior partus. Nam & ob deteriolem apparatus, & maiorem excrementorum redundantiam, fœminæ concipiuntur, & maiori expurgatione indigent filias enixæ. Nam sexaginta sex diebus expurgari solent, enixæ filios solis triginta. Suppressio ergo in illis est maior. Atqui profectò si memoria velimus repetere omnes Hippocratis historias, plures enixarum filias mortuas fuisse reperimus.

Ergo peperisse filias periculum auget: sed peperisse filios & nihilominus mortuas fuisse, auget admirationem. Quamquam filios peperisse, & æquè grauibus teneri morbis, periculosius est, quia in nris naturale. Multos rigores citra vllum ordinem habuit, per totum morbum hæc: quod familiare esse omnibus enixis, aut quæ fœtus corruerunt, ex illis ipsis historiis, quarum nunc memini, & aliis eiusmodi, licet intelligere. Quin etiam omnibus suppressione menstruorum laboratibus, iam familiares esse rigores putauit Hippocrates, vt in aphorismo sexagesimo primo quintæ particulæ dixerit: Si mulieri purgationes non prodeunt, neque horrore, neque febre accedente, verum cibi fastidia ipsi accidant, hanc in ventre habere existimato. Quasi scilicet suppressionem patientibus sine conceptu, rigores accidere soleat: multi autem sine febribus, aut per febres. Neque sanè id citra rationem. Maligna enim qualitas excrementorum, & acer sensus vteri possunt id facere. Quibus accedit consensus oris ventriculi. Quod in hac muliere peculiare etiam fuit. Nam plus quàm in proximis, & plus quàm in aliis multis soleat, laborauit os ventriculi, quæ pars cum mordetur, omnium maximè rigores solet facere, vt ipse Hippocrates libro sexto huius operis dicit. Laborasse verò in hæc tantoperè os ventriculi, indicauit prima die, præter sitim & fastidium, & linguæ ariditatem, cardialgia, seu dolor oris ventriculi præcipuè. Iam enim inde in eam partem ferri excrementa constabat, sed & ex processu morbi nausæ & vomitionum. Primum enim tantum biliosa, deinde virulenta biliosa, postremò etiam vomuit nigra fetida. Huic enim decursus indicabat materiam morbi semper ire ad deteriolem putrescentiam, ventriculum verò continenter pati, quæ eadem causa fuit, vt postremò etiam singultus magnus superuenerit, signum adeò lethale, cum extenuatis iam, aut ardente febre, malignaque, afflictis superuenit, vt nunquam me ex hoc signo deceptum meminerim, tamen ex eo multos morituros esse prædixerim. Huius etiam particulæ passio, & materiæ mala qualitas in causa fuerint, vt sudor paucus frigidus circa caput, & aliæ extremorum refrigerationes, quæ iam iam morituris solent accidere, vsque adeò anticipauerint, vt vel à secunda die inceperint. Nimirum huiusmodi non fiebant primis diebus, ob extremam naturalis caloris extinctionem, vt solent, sed per deliquia animi, similia iis, quæ afferre solet cardialgia etiam in non morituris, ac nonnunquam in nondum decumbentibus. Licet autem, inter cætera, in hac narratione vires dierum deterioriorum obseruare. Per singulos enim quaternarios videtur semper morbus denuò inualuisse, facta semper accessione deteriorum signorum. Nam quarta, dicit, omnia exacerbata sunt. Die septima fuit extrema illa frigiditas sudoris & totius corporis, quæ plus quàm viginti horas durauit. Nona cœpit vomitus perniciosus, virulentus, & biliosus, & inde fetidus & niger. Decima quarta mortua est. Non sanè penuria euacuationum. Sed quòd nullæ fuerint morbo congruentes, neque concoctionis materiæ signa fuerint vlla. Nam huic fuit per totum morbum aluus humida, & vomitus non paucus, sudores quidam, & postremò sanguis de naribus. Sed hic morbus expurgationem ex vtero deside-

rabat, hæc aliæ euacuationes nihil aliud indicabant, quàm multam & malam materiam à natura coerceri nō posse, sed inuictam erratico modo, hæc & illac effluere.

Sectio tertia.

Status pestilens.

Annus austrinus, pluuiofus, sine ventis per totum. Cum in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates, circa arcturum cum austro pluuie multæ. Autumnus umbrosus, nubilosus, aquarum multitudines, hyems austrina, humida mollis, post solis conuersiones. Multo post, prope æquinoctium seræ hyemes, & iam circa æquinoctium borealia, & niues non multo tempore. Verum rursus austrinum, sine ventis aquæ multæ semper vsq; ad Canem, æstas serena calida, æstas magna, etesie parua, sparsim spirant. Rursus vero circa arcturum in borealibus aquæ multæ.

Describit statum quendam pestilentem: habet verò narratio duas partes: prima narratur aeris intemperies, quæ pestilentē statum fecit: secunda narratur morbi populares, qui ex ea intemperie nascuntur. Fuit verò annus integer, qui insignē habuit intemperiem, ab ortu arcturi incipiens, vsque ad alium eiusdē sideris ortum. Totus hic annus fuit austrinus, pluuiofus, sine ventis. Nam et si partes quædam exiguæ eius anni fuerunt flatuosæ, & quædam etiam sine pluuibus, tamen exiguæ partes non prohibent totum annum talem appellare. Toti enim tribuitur, quod secundum omnes ferè partes conuenit. Proinde primis verbis summam totius anni temperiem complectens, dicit status pestilens, annus austrinus, pluuiofus, sine ventis per totum. Deinde percurrit singulas anni partes. Sed quo pacto fuit annus austrinus, si sine ventis? Certè auster est ventus quidam placidus, & qui sæpe flat leuiter, vt non videatur rapidè moueri aer: dicimus autem non esse ventos, cum non flant vehementius. Itaq; quòd dicit est, toto anno fuisse placidè austrum, & pluuibus multas fuisse, & raros, aut nullos ventos fortiores. Singulas anni partes percurrere incipit, dicens, cum in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates: id est, cum in temporibus superioribus & proximis, anno ei, de quo dicimus, æstate scilicet superioris anni, fuissent siccitates magnæ, circa arcturum: id est, in vltima parte mēsis Augusti (arcturus enim oritur 26. & 27. eius mensis, & inchoat autumnum) cum austro fuerunt pluuie multæ. Autumnus etiam totus fuit umbrosus, nubilosus, & pluuiofus. Hyems quæ inchoat ab occasu vergiliarum, 7. scilicet & 8. Nouembris, fuit austrina itidem, humida, hoc est, pluuiofa: mollis, hoc est, sine frigore multo, idq; habuit ferè tota hyems. Nam solum post solstitium hyemale, quod vocat conuersiones, nō statim, sed multo post, iam scilicet prope æquinoctium, quod inchoat ver, fuerunt seræ hyemes, hoc est, seræ frigora. Explicans

A quid vocat seras hyemes, & quo pacto hoc actum sit, dicit, & iam circa æquinoctium, borealia & niues, non multo tempore. Ver quod ab æquinoctio incipit, rursus rediit ad statum priorem, factum austrinum, sine ventis, & pluuiofum semper, vsque ad Canem. Scilicet durauit illud totum ver, quod ortu vergiliarum in fine Aprilis finitur, & primam æstatis partem, quæ durat vsq; ad ortum Canis. Æstas serena, inquit, calida, vltima scilicet æstas (nam dixerat primam fuisse quale ver) erat calida, serena, sine pluuibus, cū forti æstu, & etesie, quæ illis diebus interdum spirantes, magnum remedium æstus esse solent, parua fuerunt, & sparsim spirant. Non tamen diu durauit serenitas: nam ne per totā quidem hanc postremam ætatem, quæ ferè quadraginta dierum est, sed iam prope arcturum: id est, circa medium Augusti, cum iam instaret ortus arcturi, rursus fuerunt aquæ multæ. hoc solum à superioribus pluuibus diuersæ, quòd flante borea descenderunt. Constat itaq; totum hunc annum, vix exiguis quibusdam particulis exceptis, fuisse austrinum, humidum & tranquillum.

Cum autem factus esset annus austrinus, & humidus, & mollis, per hyemē quidem salubriter transigebat, præter tabidos, de quibus scribetur: ante ver autem simul cū sentibus frigoribus erysipelata multa, alius quidem cum occasione, alius autem nō, cacoethe multes peremerunt. Nisi fauces doluerunt, voces vitiatæ, causi phrenitici, ora vlcere feruido affecta, pudendus iuberacula, ophthalmia, anthraces. Alui turbata, fastidiosi, siticulosi alij quidem, alij autem nō. Vrina turbata, multæ, malæ. Comatosi multum, & rursus vigiles, iudicationes sublatae multæ. Quædam autem difficilis iudicij Hydropes, tabidi multi. Morbi quidem populariter vagantes, hi.

Morbos, qui ob dictam intemperiem populariter grassati sunt, nunc colligit, postea de singulis seorsum acturus. Sed cur incipit narratio hæc à hyeme? Cur non dicit, qui morbi fuerint in eo autumno, quo status ille pluuiofus incepit? Certè quia illo autumno nihil noui actum fuerit, nondū enim mutata fuerint adeò corpora, vt tēpus fuerit morbidum. Semper enim necesse est causas externas morbos antecedere. Autumnus ergo illo nihil noui in hominū communi valetudine fuerit, sed neq; in hyeme multū. Sed per hyemē salubriter degebant, præter tabidos, de quibus scribetur postea. Et meritò sanè tabidi facti sunt multi in hyeme humida & austrina, quam autumnus etiam talis, & æstas valdè sicca antecesserat. Nam vt in aphorismo 13. part. 3. dicitur, si æstas sicca fiat, & aquilonaris, autumnus verò pluuiofus, & austrinus, capitis dolores ad hyemem fiunt, & tusses, & rauedines, & grauedines, quibusdam etiam tabes. Sed si hæc omnia in tali statu per hyemem fiunt, qui factum est, vt soli tabidi fuerint in hoc, qui describitur? Certè illa omnia ad eandem affectionem pertinent. Nam capitibus repletis dolores fiunt: inde destillant succi faciunt, partim grauedines, partim tusses & rauedines: procedentes verò faciunt etiam pulmonum

num corrosiones, & hæc tabes. Sed hi, & reliqui omnes morbi, quos ante ver simul cum sentibus, frigoribus, id est, in postrema illa hyemis parte, quæ flante aquilone ninxit, dicit incepisse, meritò in hoc anno acciderunt, fueruntq; pestilentes, vt pote anno pluuiofo & austrino. Nam vt in initio huius operis dictum est, pestilentē statum facit putrescentia aeris: nulla autem intemperie magis putrescit aer, vt neque res alia quæpiam, quàm calida & humida, cuiusmodi est austrina & pluuiofa. Atqui quoniam plerique, & pessimi morbi sunt, qui ex putredine, meritò dicit Hippocrates in aphorismo: Ex anni constitutionibus, in summa, siccitates pluuiofis salubriores sunt, & minus lethales. Sed qui morbi fiunt in pluuiofis temporibus, quæ sunt insalubriora, & magis lethalia, in aphorismo alio, qui est decimus sextus tertiæ particule, ita dicitur: Morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones, putredines, epilepsie, apoplexie, & anginæ. In his generibus sunt omnes morbi, quos hoc anno accidisse dicit. Nam erysipelata cacoethe, & ora vlcere feruido affecta, & pudendorum tubercula, & ophthalmia, & anthraces in putredinibus sunt, quin & febres ardentes phreniticae. Quando quidem in Comment. illius aphor. diximus, intelligi putrescentiam succorum in venis & arteriis, & vlceribus, & tumoribus præter naturam & vitii cutis. Dolores faucium, & vitiatæ voces ad anginas referuntur, alui turbatæ idem dictum est, & alui deiectiones. Hydropes & tabes videntur mihi referri ad febres longas: vtrumq; enim mali genus, solent longissimæ febriculæ comitari. Reliqua huius orationis symptomatum nomina sunt, non morborum. Fastidiosos enim fuisse eius tempestatis ægros, & alios siticulosos, alios sine siti, & vrinæ fuisse turbatas, multas, & malas, & comatosas fuisse multum, & rursus vigiles, & iudicationes sublatas, & iudicationes difficiles, ad symptomata pertinuit: non pathognomonica, sed partim assidentia, partim superuenientia. Sed singulorū causas nos summam dicamus, vt ab Hippocrate narratur. Bilis collecta æstate, ob blandam hyemis temperiem nō est extincta, & per hyemis humiditatem sine frigore, collecta est pituita falua: à duplici hoc humore, aut eorum altero putrescente malignè, orta sunt omnia. Biliosis enim, quibus bilis ab æstate in id vsque tempus retinebatur, contempata cute vehemētī paucorum dierum frigore, putruit, & ad externas partes pulsa, erysipelata fecit. Fuerunt verò ea maligna, ob malam putredinem. Potest enim quicumque morbus, vt febris quæcumq; & quicumq; tumor præter naturam, esse magnus, et si simplicior, aut malignus, et si minor. Illud quidem est in causæ facientis magnitudine, vt multo succo, magna vltione: hoc in malignitate, vt malo modo putrescendi. Proinde hæc erysipelata fuerunt cacoethe, & multos peremerunt. Quod quidem est fuisse pestilentes morbos. Fauces & partes circa illas, paratissimæ sunt recipere excreta cerebri, pulmonis, & ventriculi, in quibus omnibus per annum humidum, multos succos cōtineri, necesse fuit. Proinde fauces excipientes fluxiones doluerunt. Deinde cum hæc partes, vt & genitales, facile putrescant, vocalibus instrumentis, aut aliquibus partium proximarum, quæ vsu aliquo præstant, exesit, voces vitiatæ sunt. Eandē ob causam

A fuerunt in multorum ore vlcera feruida, id est, nomæ malæ cum magno caloris sensu. Nimirum ex bile, aut falsa pituita, malignè putrescentibus: in pudendis etiam fuerunt tubercula, in adenosis videlicet partibus circa genitales: vt fauces excipientes excrementa superiorum partium: vt cerebri, & pulmonis: ita genitalibus excipientibus excrementa inferiorum, vt renum, & mesenterij, & hepatis. Nam hoc mittit in vtrasque partes. Causi fiunt putrescentibus in venis bile, aut falsa pituita (nam ex duplici hoc succo ponit Hippocrates duplex causi genus esse) malè autē patientibus capitibus, vt flante austro solent (dicitur enim in aphorismo, austri caput grauantes) meritò ex illis phrenitici facti sunt, succo putri delato in caput. Oculis verò excipientibus excrementa capitis, fierent ophthalmia, nō arida, quales solent fieri in aquilonaribus, sed humida, & ex multo succo. Anthraces fiunt in pestilentibus constitutionibus, ex sanguine feruente præ maligna putredine, vt in Cranone accidisse proximo libro dictum est. Profluvia alui fiebant præ multitudine excrementorum, & maligna qualitate & debilitate retentis, quam humida intemperies maximè facit. Quæ eadem in humidis natura corporibus faciebat hydropas. Tabidi verò fierent quidam ex hydropicis per atrophiam, quidam ex putrescentia pulmonū, initium capiente à distillationibus. Fastidia mali succi abundantiam, aut corruptionem facultatum in gula: & ore ventriculi sequi consueuerunt. Sitis ingens bilem aut falsum succum ibidem imbibitum, sitis vacuitas per febres deteriores causas sequi solet, de quibus dictum sæpe est. Vrinæ multæ, multorum succorum: turbatæ, multorum statum: malæ, id est, contraria concoctioni signa habentes, malè putrescentium succorum erat ioboles. Quod comatosi & vigiles alternatè erant, duplicem succi speciem, quam diximus, referebat. Quod iudicationes sublatae & difficiles fierent, rationi erat consentaneum, quandoquidem, vt in aphorismo dicitur, cum non tempestiue tempestiua redduntur, inconstantes & difficiles iudicij morbi fiunt.

Hi erant populariter vagantes morbi. Quacunque subscriptarum specierum erant ægroti, & moriebantur multi.

Nisi quacunque morbi specie laborassent multi, etiam si plurimi morbis non eisdem ægrotarent, nulli fuissent epidemiales, sed sparsi omnes: atq; etiam si fuissent epidemiales, nisi ex eis morirentur multi, nulli fuissent pestilentes. Quandoquidē aut fuerunt multa morborum genera, & singulis ægrotarunt multi, & multi mortui sunt, constat nō vnicam solum, sed multas fuisse pestes, quodammodo autem etiam vnicam, eamq; maximā, qua commune quiddam omnibus erat, maligna putrescentia.

Accidit autem singulis horum hoc modo. Multis quidem erysipelas cum occasione. In quibus, & in valdè paruis causis in toto corpore, præcipue autem in ijs, qui circa sexagesimum annum, circa caput, atque si parum neglecta erant, multis autem etiam in ipsa curatione, ma-

gna phlegmones fiebant, & ipsum erysipelas multum undique celeriter depascebatur. Plurimis igitur ipsorum, abscessus in suppurationes accidebant. Carnium, & neruorum, & ossium, elapsus magni. Erat autem & fluxio collecta non puri similis, sed putredo quedam alia, & fluxio multa & varia. Quibus igitur circa horum aliquid euenit fieri, glabrics his totius capitis fiebant, & menti, & ossium denudationes, ac elapsus, & multa fluxiones, hæcque, in febribus & sine febribus. Erant autem hæc horrenda magis, quam mala. Quibus enim ad suppurationem horum maturatio peruenit, plurimi horum seruabantur. Quibus autem inflammatio & erysipelas euauit, huiusmodi autem abscessum nullum fecerunt, horum multi mortui sunt. Similiter autem quacunque alia corporis parte aberraret, acciderunt hæc. Multis enim brachium, & totus cubitus effluxerat, quibusdam autem in latera hæc mala inciderunt, aut aliquam anteriorum aut posteriorum partium. Quibusdam autem femur totum, aut tibia nudata sunt, & pes totus. Erat autem omnium horum difficilimum, cum circa pubem & pudenda accidisset. Quæ cum ulceribus occasione fiebant, huiusmodi erant. Multis autem in febribus, & ante febres, & per febres acciderunt: erat autem & horum quacunque abscessum faciebant per suppurationem: aut secundum ventrem turbatio aliqua tempestiua, aut vitium urinarum excretio contigisset, per hæc solui. Quibus autem nihil horum accidit, sine signo autem euanescentibus, exitiosiora fieri. Maxima ergo ex parte plurimis accidit erysipelas vere, durauit autem & per æstatem & autumnum.

¶ Particulatim nunc percurrit singula mala, quæ antea summatim narrauerat, recensens singula eodem ordine quo prius. Proinde de erysipelatis dicit nunc: horum enim primam mentionem fecerat, dicens: Ante ver autem simul cum hientibus frigoribus erysipelata multa, aliis quidem cum occasionibus, aliis autem non cacoethe multos pereuerunt. Hæc eadem nunc dilatat & explicat. Explicat, inquam, cum quibus occasione acciderint quibusdam, & quibus partibus, quibus hominibus præcipue, & quæ accesserunt illis erysipelatis, & quos exitus habuerunt. Multis quidem, inquit, erysipelas cum occasione in quibusuis hominibus, & in valde paruis causis. Vocat valde paruas causas, quas & occasiones. Erant verò hæc causæ manifestæ, seu occasiones, vlcuscula exigua cutis, vt quæ per vulgarem scabiem fiunt, aut pruritus, aut tale quidpiam, quæ scalpentibus initium præstabant erysipelatis. Constat verò hæc esse, quas vocat occasiones. Nam paulò infra dicit, quæcunque cum vlcibus occasione fiebant, huiusmodi erant. Ergo dicit, erysipelas fiebat, in quibusuis hominibus, ex valde paruis causis, vt vlcusculis, aut pruritu to-

to corpore: præcipue autem circa caput, in sexagenariis. Non quidem arbitror sexagenarios reliquo corpore liberos esse à morbo, sed (quod erat omnium grauissimum) secundum capita plus aliis laborante, quia, arbitror, sunt excrementoſi, & ob naturalis caloris debilitatem facile eis pituita putrescit, fitque salſa. Quò fit, vt familiares sint illis, pruritus totius corporis, vt in aphorismo vltimo tertie particule dicitur. Ergo ex pruritu & scalptu fiebant illis secundum capita vlcuscula, & inde erysipelata. Hæc verò, quibus parù negligebantur, quibusdam verò etiam si non negligeret, sed in ipsa curatione fiebant in medio erysipelatum magnæ inflammationes, & ipsum erysipelas multum undique celeriter depascebatur. Duplicem exitum dicit habuisse hæc erysipelata, quædam abscessus quosdam horrendos, per quos multi liberabatur, fecisse: quædam, ex quibus mortui sunt, nullo relicto signo, euauisse: neque mirum, nihil enim periculosius esse potest, quam recurrere intrò excrementa: periclitantur enim omnia membra præcipua, & verisimile erat, iis, quibus euanescebant, interius euenire, quod iis, in quibus fiebant abscessus, eueniebat exterius. Abscessus verò erant huiusmodi: fiebant abscessus in suppurationes, & putrescentibus, & in pus resolutis partibus fiebant, carni, neruorum, & ossium elapsus magni. Et fluxio collecta in voinica, non erat puri similis: id est, bono puri similis, quale fieri consuevit ex bono sanguine, in inflammata particula mediocriter putrescente, sed putredo quedam alia multa & varia, nimirum sanies ex bile collecta, & partibus computrescentibus. Et quibus circa caput horum aliquid euenit fieri, glabrics etiam totius capitis & menti facta est, putrescentibus radicibus capillorum, & ossium nudationes, exesa cute & subiecta carne, & ossium elapsus. Quod est dictum, computrescebant etiam subiecta ossa capitis, vt particule eorum extraherentur excisæ. Et multæ fluxiones, hoc est, multæ sordes, & copiosum virus redundans in affecta parte: & hæc, quibusdam cum febribus, quibusdam sine febribus euenierunt. Erant autem, inquit, hæc horrenda magis, quam mala, quibus ad suppurationem horum maturatio peruenit (certè, vt non erat bonum pus, ita neque bona maturatio, sed qualiscunque maturatio, vt quæcunque pus) plurimi horum seruabatur, liberatis scilicet internis partibus. Quibus autem inflammatio & erysipelas (dixerat in erysipelatis oriri phlegmonas) euauit, repente scilicet, & insperato, ac præter rationem, & huiusmodi abscessum nullum fecerunt, multi mortui sunt. Nimirum vt in Prognostico dicitur, & in hoc ipso opere non semel iam notatum est, erysipelas intrò recurrere periculosum est. Indicat verò intrò recurrisse, euanescentia. Non tantum autem quibus circa caput oriebatur erysipelas, eueniebat quod dictum est, sed similiter, quibus in alia quacunque corporis parte oberrabat erysipelas (oberrare dicit, quia, vt dictum est antea, depascebatur undique, & serpebat) multis enim brachium & cubitus effluxerunt, quibusdam inciderunt hæc mala in latera, quibusdam in aliquam partium anteriorum aut posteriorum. Quibusdam femur totum & tibie nudatæ sunt, & pes totus, quibusdam circa pubem & pudenda. Itaque rectè dixerat, quacunque corporis parte. Nullam enim externarum non enumerauit.

Erat

Erat autem, inquit, omnium difficilimum cum circa pubem & pudenda accidisset. Nimirum hæc partes sunt putredini valde opportune; in quibusque ob eam naturam adeo solet putredo serpere, vt cogantur in eis chirurgi mox vrere & secare. Non mirum ergo si in tam maligna putrescentibus, quibus abscessus, aliis in partibus futuri salutares, ad has fierent, periclitarentur. Huiusmodi itaque, inquit, erant, quæ cum vlcibus ex occasione fiebant, aliis verò fiebant sine omni occasione: id est, nullo, vel exiguo prægresso in cute vitio. Fiebant verò his (vt prioribus etiam) quibusdam cum febribus; quibusdam sine febribus: & quibus sine febribus, quibusdam ante febres, quæ postea succedebant, quibusdam post febres, quæ antecesserant. Malum autem esse, & cum febre, & ante, & post febrem, quod cunque eorum, quæ ad cutem erumpunt; constat ex iis, quæ mihi dicta sunt in commentatione aphorismi 55. particule 4. Contigit hæc quoque erysipelata, vt priora, si euanescebant sine signo: id est, nullo vestigio relicto in parte (quod in puella Polimarchi vituperauerat, sectione 3. libri 2.) neque facta aliqua euacuatione per ventrem, aut vrinam, aut aliter (quod est præter rationem euanescere) lethalia esse. Soluta autem sunt per abscessum cum suppuratione, vt priora: & quædam etiam perurbationem alui tempestiuam, id est, post signa concoctionis accidit: aut per excretionem vrinarum vitium, id est, exeuntium cum conferentia & tolerantia, soluebantur. Dicit tandem hæc erysipelata, quæ vere inceperunt, durasse per totam æstatem & autumnum. Neque mirum: nam & intemperies aeris per totum annum durauit.

Multa autem turbatio his, & circa fauces tubercula, & lingue inflammationes, & circa dentes abscessus. Vocesque multis significationem præstabant, vitiatæ & impeditæ: primum quidem tabidis incipientibus, sed & causæ phrenitide laborantibus.

¶ Cum satis iam de erysipelatis dixerat, ad reliqua properat. Dixerat verò mox post præscripta de erysipelatis verba, multis fauces doluerunt, voces vitiatæ. Hæc nunc explicat, dicens, circa fauces tubercula, & lingue inflammationes, circa dentes abscessus, & voces vitiatæ, & impeditæ. Quia causa fauces, & partes circum circa laborauerint, dictum antea est. De abscessu in dentes dixeramus sectione prima libri secundi, in hæc Hippocratis verba, abscessus quibus hæc non fiunt, sunt velut dentes. Vbi & loci alterius ex calce libri quarti meminimus. Sed cur dicit, voces vitiatæ & impeditæ significationem præstabant? An quia vitium vocis non semper fuit pathognomonicum, vt fortasse, in tuberculis faucium, & lingue inflammationibus, sed in quibusdam, vt signum prauum, superueniens, vt in tabidis, & in caulo, & phrenitide affectis. Quod dicit, multa turbatio his, & ad priores, & ad eos, qui sequuntur, referri potest: turbatio enim Hippocrati significat periculum, quod perturbationem & timorem afferre solet ægrotis, & iis qui adsunt.

Caperunt igitur causi ante ver, & phrenitica postquam fiebant frigora, & plurimi tunc a-

grotarunt, acuta autem his, & mortalia acciderunt. Erat autem constitutio febrium ardentium, quæ fiebant, huiusmodi: Incipientes comatosæ, fastidiosæ, horridæ, febris acuta, non valde siticulosi, non deliri. A naribus exibat pauca. Paroxysmi plurimis in partibus: circa paroxysmos autem, oblitio, exolutio, & priuatio vocis, extremaque his semper frigidiora pedum & manuum, maxime autem circa paroxysmos, rursumque tardè & non bene recalescebant, & rursum intelligebant, & loquebantur. Detinebat autem aut coma perpetuum, non somnolentum, aut cum doloribus vigiles. Alui turbata plurimis horum deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrina multa, tenuis, neque iudicarium, neque vitale quidquam habentes. Neque aliud quidpiam iudicarium, ita habentibus fiebat. Neque enim sanguis bene fluebat, neque alius quispian abscessus eorum, qui consueti sunt, utilis fiebat. Moriebatur quicunque, vt contigit, erraticè. Plerumque autem circa indicationes. Ex multo autem tempore quidam priuati voce, sudantes multi. Iis igitur, qui lethaliter habebant, acciderunt hæc. Similia autem & phreniticis. Sine siti autem hi erant. Neque insaniuit phreniticorum quisquam, vt in aliis, sed alia quadam graui ac lentia delatione in somnum, grauius peribant.

¶ Post faucium dolores, & vitiatas voces, febrium ardentium & phrenitidum meminerat Hippocrates, hæc nunc dicit qualia fuerint: primum quidem agens de laborantibus sola ardente febre sine delirio, deinde de phreniticis. Ambo genera malorum (erat verò id quodammodo etiam vnū, succedente phrenitide in multis ardenti febris) dicit coepisse ante ver, cum iam fierent frigora, flante Aquilone, & plurimos tunc ægrotasse. Sed miretur quisquam, qui factum fuerit, vt cum constituto, quæ morbosum fecit annum, fuerit austriua & humida, tunc ægrotare coeperint, cum ad cõtrarium mutata est, antea salubriter degentes: cum tunc temporis emendari potius anni intemperiem, quam augeri, esset consentaneum. Tamen id factum est ex accidenti, non quòd ea mutatio aeris ad frigidiorum excrementa auxerit, sed quòd obstructione cutis, genita antea, cohibuerit, putrescereque fecerit. Acuta, inquit, his & mortalia acciderunt, symptomata scilicet: quæ autem ea fuerint, deinde percurrat, dicens: Erat autem constitutio febrium ardentium, quæ fiebant, huiusmodi, incipientes: id est, à principio comatosæ, ob grauitatem capitis, quam auster fecerat: fastidiosæ, ob malignam putrescentiam: horridæ: quia familiare est morbis omnibus cum destillationibus è capite, aut vnde cunque fluxionibus vagantibus, atque adeo solis catarrhis citra alios morbos, horrores inordinatos habere. Neque id immerito: si enim certæ fluxiones, & ordine quodam repetentes, ex certis partibus in partes certas, certos & ordine repetentes faciunt horrores, & alternatè febres incertæ & vagæ faciunt incertos. Febris, inquit, acuta, id est, acuta ad manum. Nam quòd ad

constitutionem attinet, omnes ardentibus sunt acuta. Tamen non valde siticulosi: addit, non deliri, quasi diceret, non erant valde siticulosi, etsi non erant deliri. Si enim deliri, non mirum si fuissent sine siti, tamen citra delirium & cum febre acuta, satis præter rationem, ac proinde etiam malum. Significare enim poterat naturæ corruptionem, tametsi in his hoc non puto ad malignam causam referri, sed ad multam humiditatis redundantiam, quam assidue pluuia illius anni pepererint. A naribus exibat pauca, quod vituperatum sæpe ab Hippocrate est: nimirum, ut alia quæuis euacuatio tentata, & ut propriam capitis abundantiam representans, aut raptum humorum in illud. Omnia verò, quæ grauitatis capitis signa sunt, etiam austrinæ constitutioni congruentia. Quod paroxysmi fieret diebus paribus malum esse, & quæ ob causam, dictum est mihi 3. sectione libri 1. huius operis. Graues admodum fuisse paroxysmos, symptomata satis indicabant. Per paroxysmos enim, inquit, obliuio, exolutio, & priuatio vocis. Obliuio sanè ob mentis alienationem, non enim ob abolitam memoriam, cum id frigoris sit. Exolutio & priuatio vocis, deliqui animi erant: id quod debilitatis calidi innati, ut & illud etiam, atque adeo multo magis extremas manus, & extremos pedes frigere semper, maximè verò circa paroxysmos, & tardè ac non benè, id est, non satis, recalescere. Sed quo pacto, si semper hæc erant frigida, aut saltem subfrigida, erat febris acuta ad manum? Certè secundum ventrè & costas. Rursum, inquit, intelligebant, & loquebantur: insinuans, illam obliuionem esse non intelligere. Non sanè delirare (dixerat enim non deliri) sed velut mentis stupore teneri, ac proinde attonitorum modo, neque meminisse, neque loqui: dispositio catochi similis. Tanto operè laborabat ea tempestate capita: quod id etiam quod addit, indicabat. Detinebat, inquit, eos, aut coma perpetuum non somnolentum, aut erant vigilantes cum doloribus: id est, nisi dolore aliquo excitabantur, tenebat eos coma vigilans vocatum: hoc est, passio media inter coma altum & vigiliam. Fit verò id à causa etiam media ex bile & pituita, quos duos succos meritò per illam tempestatem redudasse nuper indicatum est. Erant his multæ euacuationes intempestiue, nihil conferentes: quod redundantia maximè est, & ut in inconstantibus temporibus solent, inconstantes morbi fiebant, per quos neque moriendi dies certus erat, ut solet, aut, ob certam morborum constitutionem, multis idem, sed incerta omnia. Proinde dicit, alui turbata plurimis horum, deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Urinæ etiam tenues, multæ, neque iudicatorium, neque vtile quidquam habentes: id est, neque tollentes, neque subleuantes morbos. Neque aliud quippiam iudicatorium ita habentibus fiebat. Iudicatorium scilicet iudicans: nam qualia iudicatoria non iudicantia ille vocauit, libri secundi prima sectione, multa apparuerunt, iudicantia autem, non: quia neque sanguis benè fluebat, neque alius quispiam abscessus eorum, qui consueti sunt, utilis fiebat. Moriebatur quicumque, ut contigit, erraticè, id est, incertis diebus: plerumque autem circa iudicationes, id est, cum aliquibus euacuationibus. Hæc enim etsi non iuuent, inò verò etsi lædant, iudicationes aliquando appellantur: tametsi id nomen de bonis dicatur anatomicè: quo sensu antè

A dixerat, nihil habentes iudicatorium. Sed certè non minus mors, quam salus, solet ægrotis cum euacuationibus subrepere: ut his, qui circa euacuationes moriebantur, quidam in aliis euacuationibus, multo antè, quam morerentur, priuati voce, quidam sudantes. His igitur, inquit, qui lethaliter habebant, ex solis scilicet febribus acutis, acciderunt hæc. Similia autem, inquit, & phreniticis, sine siti autem hi erant: priores dixerat non valde siticulosos, hos qui delirarunt, fuisse sine siti omnino. Neque mirum, nam si sine delirio non erant, futuri valde siticulosi, quo pacto alienati mente sentiunt passionem, alioqui leuem, cum, ut in aphorismo dicitur, quibus mens ægrotat, etsi dolendi causam habeant, passionem non sentiant. Sed quod est illud ænigma, quod addit, dicens, neque phreniticorum insanit quisquam? Quo pacto erant phrenitici, si non insaniant? Certè non dicit id simpliciter, sed, neque phreniticorum insanit quisquam, ut in aliis: in aliis scilicet phreniticis, qui vigilantes, & loquaces, & inquieti, & apertè delirantes sunt, sed cum graui ac lenta in somnum delatione, grauius peribant. Vocat verò, ut cum aliis, tum vel maximè toto hoc opere constat, phreniticos, non eos solum, quibus calidis excrementis abundat cerebrum, sed utcumque alienatos mente, in quibus sunt etiam lethargici, & typhomania laborantes. Sed de ardente febre & phrenitide hæc.

Erant insuper alie febres, de quibus scribetur.

¶ Cum morbos summam collegit, febrium ardentium solum meminit, quanquam non illis solis laboratum est, neque consentaneum: nam ut in aphorismo tertiæ particulæ, quem citauimus, dicitur, longæ febres familiares sunt pluuiosis tempestatibus, quare non solæ ardentes: proinde quasi aliarum febrium antea oblitus, obiter, & velut aliud agens, nunc eas etiam fuisse dicit, acturus de eis postea suo loco.

Ora multis cum aphthis ulcerata, fluxiones multa circa pudenda, vlcera, tubercula foris intus, quæ circa inguina. Ophthalmia humida, longa, diuturna cum doloribus: eruptiones palpebrarum foris intus, multorum corruptentes oculos, quas ficus vocant. Erumpébant autem & in aliis vlcibus multi. Et in pudendis carbunculi multi per astatem, & alia, quæ seps vocatur, exanthemata magna, herpes multis magni. Circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt: primum quidè tenesmi, multis cum dolore: plurimis verò puerulis & pueris, qui ante pubertatem, & plurimi horum peribant. Lien terici multi. Dysenterici. Neque hi cum magno dolore. Biliofa autem & pingua, & tenuia, & aquosa, multis quidè ipse morbus in hoc decubuit, & sine febribus, & in febribus cum doloribus. Tormina & voluuli maligni, multorum qua inerant, & suppressa erant, exitus. Et exeuntia dolores non soluentia: iis autem, quæ offerebantur, difficulter obedientia. Nam purgationes pluri-

mos lædebant: ita autem habentium multi quidem acutè peribant, multi autem diutius vivebant. Ut autem in summa dicatur, omnes & qui longis, & qui acutis morbis tenebantur, ex iis, quæ secundum aluum, moriebantur præcipuè. Omnes enim aluius substulit. Fastidiosi autem omnes fiebant, & in omnibus antea scriptis, in quos ego ubi ubi incidit. Multi autem, præcipuè hi, & qui ex talibus, & ex alijs autem, qui & perniciosè habebant, alij quidem siticulosi, alij autem non, eorum qui in febribus & alijs, nullus importunè, sed poteras, quod ad potum attinebat, instituere victum ut velles. Urina autem multa, quæ exibat, non iuxta potum, qui offerebatur, sed multum superantes. Multa autem malitia erat urinarum exeuntium, neque enim crassitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtilis habebant. In multis enim purgationes per urinas vtilis fieri, bonum. Significabant autem plurimis colliquationem, & turbationem, & dolores, & iudicationum sublaciones. Comatosi autem erant præcipuè phrenetici, & qui febribus ardentibus laborabant, verum & in alijs omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebat. In summa autem plurimis aut sopor grauis aderat, aut tenues & exiguos somnos dormiebant.

¶ Hæc, quæ nunc percurrit, ut ipsemet monet, quibusdam cum febribus, quibusdam etiam sine eis accidebant, atque adeo quibusdam cum ardentibus, quibusdam cum alijs, de quibus mox scribetur. Atque adeo omnia ea mala, quorum in hac constitutione fit mentio, alia cum alijs complicabantur, etsi quædam cum quibusdam magis, & hæc est causa, qua Hippocrates videtur repetitionibus quibusdam vti, quas nisi quis quod dicimus intelligat, putet esse inutiles. Nam vel nunc dicit, quod & antea dixerat, comatosos fuisse phreniticos, & febre ardente laborates. Sed antea de ipsis febribus & phrenitidibus agebat seorsum, nunc alia, quæ sine eis in quibusdam fiebant, in quibusdam autem cum eis, eas in memoriam reuocauerunt. Cur internæ partes oris, & pudenda, & laxæ partes inguinum, per succorum putrescentiam facilius, quam aliæ partes, vlcera, fluxiones, & tubercula interiùs & exteriùs contrahant, dictum antea est. Dictum est etiam oportuisse ophthalmias humiditas esse, per hanc tempestatem pluuiosam & austrinam, non aridas, quales per aquiliones fieri solent. Constat verò eas, quæ ob humiditatis abundantiam fuere humidæ, fuisse statim futuras longas & diuturnas, ac cum doloribus. In diuturnis autem & concoctu difficultibus ophthalmiis multorum malorum periculum oculis impedit. Nam vngues, leucomata, suffusiones concretæ, rixæ, hypopiæ, encanthydes, & alij multi abscessus fieri solent, à quorum quibusdam visio, ab alijs oculus etiam corrumpitur: velut nunc fiebant ficus, hoc est, tubera quædam carneæ, ficus ob figuram vocata, quæ in vlcibus, ut ipsemet vlcera caro rotunda, subdura, subrufa nascuntur. Oriuntur verò magna ex parte in capite, ut author

A est Paulus capite 3. libri 3. sed & in reliquo corpore, quod & hic dicit Hippocrates, addens, erumpébant autem & in alijs vlcibus. Multi in pudendis carbunculi per ætatem nascebantur, & vlcera altiùs exedentia, & serpentina, quæ ob id vocantur seps: id est, serpens. Nimirum carbunculi vrendo sanguine & feruente fiunt. Vlcera illa ab atra bile acerrima: nimirum sunt cancri vlcerati: ætas verò tales succos maximè parata est gignere, & ea corporis pars omnè malignam putrescentiam maximè recipere, eadem profus ratione, qua erysipelata, de quibus multa iam dicta sunt, fiebant exanthemata magna, & herpes magni multis. His dictis de malis, quæ in cute efflorescebant, transit deinde ad ea mala, quæ ex aluo patiebantur ægroti, quæ omnia cum summam mala omnia colligeret, dicens, alui turbata: nunc hæc explicas, dicit, circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt. Primum quidem tenesmi multis cum dolore (magno intellige, nam sine omni dolore nulli accidit) plurimis verò puerulis, & pueris matuisculis, denique usque ad pubertatem, quæ pueritiam finit, & adolescentiam inchoat: fortasse humidam naturam, in humida constitutione præcipuè, patiendi occasio fuit. Acciderunt etiã lienteria, dysenteria, & diarrhœæ, quæ sunt tria genera deiectionum morbidarum. Neque dysenterici fuerunt cum magno dolore intestinorum, ut solent: quia arbitror in multitudine humiditatis mordentem qualitatem hebetabat. Diarrhœæ verò fuerunt nunc bilioforum & pinguium, D & tenuium, & aquosorum, aliquando cum his, simul exeuntibus deiectionibus variegatis, aliquando seorsum. Biliofis quidem ex eius succi redundantia, pinguis ex colliquatione, tenuibus & aquosis, ex crudis & pituitosis. Multis quidem, inquit, morbus ad hoc decubuit, & sine febribus, & cum febribus, cum doloribus: id est, cum doloribus intestinorum. Nam dixerat antea erysipelata illa horrenda, quæ nunc cum febribus, nunc sine febribus accidebant, aliquando soluta per alui turbationem, iam verò per febres turbatas fuisse aluos plurimis, dictum etiam iam antea est. Sed cum de dysentericis dixerit, neque hi cum magno dolore, quo pacto dicit decubuisse morbos ad aluum cum dolore? Certè dolores dysentericorum, qui ex intestinorum exesione fieri solent, fuerunt exigui: alij verò dolores intestinorum, ut tormina & voluuli, magni & maligni. Maligni erant, quod periculosi: quod inde maximè deprehendebatur, quod non soluebantur euacuationibus. Multorum enim, inquit, quæ inerant, & suppressa erant, fiebant exitus, & exeuntia dolores non soluebant, & iis quæ offerebantur, medicamentis scilicet expurgantibus, difficulter obediebant. Difficulter obedire dici poterant, aut quod non exirent dato pharmaco, aut quod exeuntia non prodesse: dici autem hic ob hoc vltimum constat, quia addit, nam purgationes plurimos lædebant. Certè grauissimum signum est in quouis morbo nihil prodesse, neque quæ sponte fiant, neque quæ arte tententur. G Pharmaca verò raro non lædunt in morbis pestilentibus, quia conuocant malignos succos versus cor, & in os ventriculi, nisi mox in initiis turgentibus succis. Neque sanè, nisi raro in talibus spontaneæ alui fluxiones vtilis sunt: accommodatiores enim sunt euacuationes, quæ ex alto corpore in cui

tem euocant, & tales etiam sunt arte procurandæ: A vt euocatio ad cutem per frictions, cucurbitulæ cum scarificatione adhibita, & prouocatus sudor: non tamè ob hæc nego antecedere debere misisionem sanguinis, ac si res exigat expurgationem turgentium. Maximum verò impedimentum expurgationis, hypochondriorum inflammatio. Hoc autem quod dicimus ex hac tempestate licet agnosce re. Nam, inquit, ita habentium multi quidem acutè peribant, multi autem etiam diutius viuebant: vt autem in summa dicatur, omnes & qui longis & qui acutis morbis tenebatur, ex iis quæ secundum alium moriebantur præcipuè: omnes enim alius sustulit. Repetitione significat Hippocrates se vel le, vt hoc velut notatu dignissimū consideremus: quid enim aliud erat dicere, omnes ex alio moriebantur, quàm omnes alius sustulit? His dictis de alui turbationibus, transit ad alia, quorum erat facta mentio, ea verò diximus esse symptomata potius, quàm morborum species, fastidium scilicet, sitim, & vrinas copiosas. Proinde magna diligentia explicat, quibus morbis illa acciderent. Fastidiosi, inquit, in omnibus antea scriptis morbis fiebant, omnes in quos ego incidi vbi vbi. Nimirum Hippocrates multas vrbes, quin & insulas multas perlustrabat. Non enim, vt ridiculè quidam Lusitanus interpretatur, id dicit, quòd ipsemet Hippocrates illis omnibus ægrotauerit. Quis enim id diceret, nisi leuissimus? Multi autem, præcipuè hi, id est, præcipuè autem multi fastidiosi erant, qui laborabant ex aluo, & qui (inquit) ex talibus, vt qui etiam non præcipuè ex aluo, sed febre laborarent, fluxiones alui habebat (nimirum quibus vt cumq; sentiebantur mali succi repere ad ventrem) & ex aliis autem morbis fiebant fastidiosi, qui perniciosè affecti erant. Nimirum fastidium maximum magnum casum facultatum significat. Sitis non perinde ac fastidium omnes ægrotos tenebat, sed alij quidem erant siticulosi, alij autem non. Qui laborabat cum febribus, illi omnium maximè sitirent, quanquam neque illi omnes æquè. Eorum autem qui in febribus, & aliis eiusmodi, in phrenitide scilicet, nullus importunè siticulosus erat, sed poteras quod ad potum attinebat, instituire victum vt velles. Dicitur etiam antea erat, hos non fuisse siticulosos, & qua causa. Vrinas dicit fuisse multas, & potum multo excessu superantes, initium fortasse diabeticæ passionis, quæ, vt in aliis solet, ex renum calore, & nimio potu incipere, ita in iis inciperet, ex renum ardore febrili & multa humiditate, ob anni statum in corporibus redundante. Multam autem malitiam dicit fuisse vrinis, quia neq; vt signa, neque vt causæ boni aliquid habuerunt. Quia neq; crassitiam & concoctionem præ se ferebant, vt inde boni aliquid significaretur, neque habebant purgationes, vt ita saltem aliquid corporibus conferrent. Itaque neque bonam significationem præstabant, neque cum conferentia euacuabantur, vt sæpè so lent. In multis enim purgationes vtilis per vrinas fieri, bonum: hoc est, nam multis sunt expurgationes vtilis per vrinas, præstatq; talis expurgatio bonam significationem morbi integrè soluendi, & hominis ab abscessibus & aliis morbis liberandi. Meritò profectò Hippocrates occasione v sus hic est laudandi euacuationem per vrinam, quia morbis quàm plurimis est accommodata. Rari e-

nim morbi nobis curandi contingunt, qui non sint in genere febrium putridarum, quæ omnes causam præcipuam habent in venis & arteriis, vnde vrina destillat, quæ decretoriè excernitur. Nam quotidiana mictio, ex potu est nondum distributi. Congruit verò vrina reliquorū etiam morborum maximæ parti: nam iis qui vesicæ, renum, & hepatis partis gibbæ. Hepar verò, vt bonorum succorum benè habens, ita malorum, malè, præcipua causa plerumque est. Sed & alij omnes morbi, quibus causa proxima intra venas non est, habent tamen ibi causam, quam vocant antecedentem, quæ velut radix proximæ, & per eam morbi, plurima mictione solui possunt. Meritò ergo in multis purgationes per vrinas vtilis sunt. Qua causa ego soleo hac in re, Galenum imitatus, omnes ferè morborum ex materia penduntium curationes diureticis finire. Non autem, quia in omnibus possunt, & solent esse vtilis, & bonam significationem præbere, necesse est semper sint, & præsent, sed tunc solùm cum sunt, facultate expultrice eò excrementa pellente. Cum verò præ mala ventris affectione, quod dolores significant, aut præ corporis colli quatione, aut ob malignam qualitatem succorum facultate non potente retinere, lædunt & malam significationem præbent, vt horum plurimis significabant colli quationem, turbationem, & dolores, & iudicationum sublaciones. Nam vbi copiosa aliqua & noxia euacuatio adest, ea quidem non iudicat, & alias iudicationes fieri prohibet. Comatosi autem erant præcipuè phrenetici, & qui febribus ardentibus laborabāt. Ita quoq; antea dixerat, neque insaniuit phreneticorum quisquam, vt in aliis, sed alia quadam graui ac lenta in somnum delatione grauius peribāt. Addit verò, & in aliis omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebant. Nimirum omnia mala eius tempestatas dixit fieri aliquando cum febribus, etsi quædam eorum sine febre etiam aliquando: vt cumq; ergo essent graua mala & cum febre, erant etiam comatosa. In summa, inquit, plurimis, omnium eo anno ægrotantium, aderat aut grauis sopor, aut dormiebāt tenues & exiguos somnos: id est, habebant coma vigilans.

Multa autem alia febrium genera populariter vagabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continentium, longarum, erraticarum, fastidiosarum, inconstantium.

¶ Omnia febrium putridarum genera populariter vagata sunt, nam continuæ & intermittentes, quæ tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, & erraticæ, & acutæ, & longæ, & malignæ, & inconstantes. Sunt verò hæc omnes febrium differentia, neque secundum vnam solùm, sed secundum multas partitiones. Nam secundum figuram sunt hæc febres, continuæ & intermittentes, atque intermittentes tertianæ, quartanæ, quotidianæ & erraticæ: secundum constitutionem acutæ & longæ: & rursum constantes & inconstantes: secundum morem, simpliciores aut malignæ. Inconstantes enim sunt, quæ illegitimas habent constitutiones, & nõ recipiunt diebus legitimis legitimas mutationes, ac proinde sunt iudicatu difficiles. Intelligit verò nomine nocturnarum quotidianas: quotidianæ enim sunt, vt

1. Epidemiorum, sectione 3, dicebatur, nocturnæ, aut diurnæ. Non refert autem parum, hæc sint, aut illæ, quia vt illo loco Hippocrates dixit, neque æquè longæ, neque periculose sunt, sed diurnæ nocturnis deteriores. Proinde voluit Hippoc. hic vno nomine dicere fuisse quotidianas, & quales fuerint. Fastidiosarum nomine intellexit malignas, quia magnum fastidium, vnū quoddam accidens est eorum, quæ maximè possunt significare morbi malignitatem. Omnia ergo genera putridarum febrium, & omnia maligna & inconstantia. Nam circuitus quartanis longiores, vt quintanarum & septimanarum, rariore sunt in febribus. Vt nõ opus fuerit, si dicti tres circuitus febrium eo anno erant, illos etiã fuisse. Sed miror Galenum censere, quod de illis febribus loco citato ex 1. huius operis dicit, non esse Hippocratis, quia hic nullã quintanarum aut septimanarum mentionem fecit. Quasi verò hic omnes febrium differentias persequi statuerit, ac non potius narrare quæ fuerint illo anno: aut quasi necesse sit febriū omnia genera, quæ omnino sint, eo anno fuisse. Nõ est sanè necesse, etiam si omnia, quæ non sunt rarissima, populariter vagata sunt; neq; sanè citra causam. Nam calor bilem vtramq; humiditas pituitam peperit, in tribus autem his generibus sunt febres omnes putridæ. Malum autem morem maligna putrescentia fecit: inconstantiam, quòd non fuit tempestiua & constans temporum anni temperies.

Omnes autem hæc cum multa turbatione fiebant, alui enim plurimis turbata. Horrores, sudores non iudicatory & vrina, vt scriptum est. Longa autem plurimis horum: neq; enim qui fiebant his abscessus, iudicabant, vt in aliis. Difficilis iudicationis omnibus omnia fiebat, & iudicationes ablata, & diuturna, longè autè magis his. Iudicium verò fiebat horū paucis circa octogesimum, plurimis autè vt contingit, defecerunt. Moriebantur horū pauci sub hydrope erecti ambulantes, & in multis etiã aliis morbis tumores infestabant, valde autem magis tabescentes.

¶ Turbationem cum sine addito dicitur, significare periculum, dictum iam est, dictum etiam alui profluuia esse in malignis febribus periculosa. Dicit ergo omnes dictas febres cum multo periculo fieri, quia alui plurimis turbata sunt. Sed quia dictum est antea fuisse inconstantes, necesse est fuisse difficilis iudicationis: hoc verò est euacuationes omnes esse non iudicatorias, aut saltem non benè iudicatorias: quare meritò fiebant sudores non iudicatory, id est, non soluentes febres. Sudores certè ob pluuiosam anni tempestatem, non iudicatory, ob malignitatem morborum. Vrinas, inquit, vt scriptum est. Significat verò illud *το ορις παρτα*, id est, scriptum est, hoc loco & multis aliis, quod antea scriptum est. Erant ergo vrinæ multæ potum superantes, & neq; concoctionem, neq; excretionem vtilis habentes. Hæc verò eandem causam habebant, quàm sudores. Longa ergo mala fuerunt plurimis, hoc est, ita febricitantium, quia abscessus qui fiebant, his non iudicabāt, id est, quia euacuationes (has enim vocat plerumque Hippocrates abscessus) non sol-

uebant febres, neque deiectiones scilicet, neque sudores, neque vrinæ. At verò, vt dicitur aphorismo 56. particulæ 4. Febricitanti sudor oboriens, febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Aliarum euacuationum est eadem ratio. Meritò ergo dicit fuisse longa mala, quia euacuationes non conferebant, vt in aliis solènt. Horrores etiam, vt & rigores, iudicationes tentatæ erant, & præterea passionem oris ventriculi sequi poterant. Omnia, inquit, mala omnibus eo anno fiebant iudicationis difficilis, & diuturna, & iudicationes ablata, longè autem magis his, febricitantibus scilicet his febribus. Iudicabantur verò horum pauci circa octogesimum, quia in affectionibus diuturnis habent magnam vim quadragenarij dies, octogesimus verò absoluit duos quadragenarios. Plurimis autem defecerunt, vt contingit, id est, in certis diebus, quod etiã ad inconstantiam febrium pertinebat. Horum pauci euadebant hydrofici, & recti obambulantes moriebantur. Neque solùm, inquit, in his, sed in aliis morbis fiebant tumores, id est, hydrope: multo autem magis infestabantur hydrope, qui tabescebant, per debilitatè scilicet facultatis concoctricis.

Maxima autem & grauisima erat tabes, & occidit multos. Multi enim incipientes hyem partim decumbebant, partim erecti ambulabant, ante ver autem moriebantur plurimi decumbentium: aliorum autem desiciebant tusses nulli, remittebant autem per æstatem, sub autumno autem decumbebat omnes, & multi moriebantur. Longum autem horum multi ægrotarunt. Caput igitur horū plurimis, ex his malum repente. Rigores crebri, sæpè febres continuæ, acutæ sudores intempestiui, frigidi, multi, usq; ad finem, multa autè refrigeratio, & rursum vix recalescebant, alui variè substiterunt, & rursum celeriter humectabantur, & omnium eorum que circa pulmonem distributio deorsum. Multitudo vrinarum non vtilium, colli quationes male. Tusses autem incrant usque ad finem multæ, & educentes multa cocta & humida, cum doloribus verò non admodum, sed etsi aliquantulum dolerent, statim leuiter à pulmone purgatio fiebat. Fauces non admodum mordaces, neq; saliginosæ quidquam infestabant. Lenta quidem, & alba, & humida, & spumosa multa à capite ibant. Longè autem maximum malum comitabatur hos & alios, fastidium, vt subscriptum est. Nam neq; potum, neq; cibum libenter sumebat, sed valde sine siti degebant, grauitas corporis, comatosi. Plurimis ipsorum tumores & ad hydrope deueniebant, horridi, deliri iuxta mortem. Species autem tabidorum erat leuis, subalba, pituitosa, subrubra, charopa, leucophlegmatica, alati. & mulieres ita. Melancholicæ item formæ, & subsanguinea. Causi, & phrenitides, & dysenteria his accidebant, tenesmi iunioribus pi-

tuifofis, longæ diarrhœa, & acres deiectiones, & pingues biliofis.

In prima morborū narratione, qua breui omnes, qui illa tempestate fuerūt, complexus est, omnium vltimo meminit tabis, dicens: Tabidi multi, non sanè quòd leuissimū malum, aut minimè commune fuerit: fuit enim, vt dicit, tabes maxima & grauissima, & occidit multos, sed quòd morbus is diutiùs quàm alij productus sit, vltra totum illum annum productus, partim incipiens à principio, ex sola tufsi & destillatione, vt fieri solet, partim capiens initium ex acuto aliquo morbo. Atque adeò omnes, qui non sunt acutorum vi sublatis, sed diutiùs vixerunt, videntur mihi facti tabidi ex acutis, vt aliis etiam, à tufsi sola & destillatione tabidis factis, acuti morbi accedebant, vsque adeò omnia contigit eo anno complicari. Dixerat in principio totius narrationis, per hyemem quidem salubriter transgebant, præter tabidos, de quibus postea scribetur. Huc nunc redit, & præstans quod promiserat, de solis tabidis seorsum scribit, ad illā hyemem reuocato sermone. Multi, inquit, cœperunt hyeme tabescere, non tamen omnes æquè grauiter, sed quidam eorū decumbere cogebantur, quidam non, sed erecti ambulabant. Decumbentes, quiq̃ grauiter affecti erant, plurimi moriebantur ante ver, postremis scilicet hyemis diebus, quibus ninxit, & flauit boreas, quia, vt in aphorismo 17. sectionis 3. dicitur, boreales constitutiones, si circa thoracem aliquis dolor prius est, magis affligūt, nō autem dolorem solū, sed eādem ratione morbum quemcunq; thoracis auget boreas: quare qui graui tabe tenebantur, nō immeritò hac mutatione temporis mortui sunt: aliorum verò, qui nō decumbebant, nulli omninò defecit tufsis, sed remittebat plurimis per æstatem, quia scilicet cum æstas esset serena & sicca, minuebatur destillatio, sub autumno autem, hoc est, postrema parte æstatis, ac prope autumnum, cum rediit boreas, omnes decumbebant, & eorū multi etiam moriebantur. Neque mirum eos, qui primā aeris ad borealem conuersionem sustinere potuerant, secundam nō sustinuisse, sed aut mortuos esse, aut saltem decubuisse, & longum tempus deinde ægrotasse. His verò qui longum tempus ægrotarūt, quid euenerit faciliùs quibus intelligat. Nam quod crebrò solet, cum longa scilicet tufsi & putida excreatione lenta extenuatio. Cæterū quod euenit iis, qui tam grauius ægrotarunt, vt eadem hyeme, qua ægrotare cœperint, mortui sint, operæ precium est audire. Proinde ad hos rediens dicit, cœpit igitur horum plurimis, & his malū repenti (repenti enim dicitur malum incipere, quod breuiùs quàm solet fit summum) ergo dicit, plurimis horum repenti incepit malum, ex his, seu cum his, quæ sequuntur. Rigores crebri, quales scilicet fieri solere ex catarrhis dictum mihi antea est. Sæpè febres continuæ acutæ, id est, erroneo modo accidentes febres continuæ, & satis ardentis, quales fieri solent excrementis p partes putrescētibus, aut sientibus in pulmone suppurationibus. sudores intempestiui, significantes scilicet nimiam excrementorum abundantiam, qui deteriores etiam erant, & multi frigidi vsq; ad finem malorum fiebant. Frigidi enim sudores, aut quòd valdè cruda sint, quæ abundant excremēta, fiunt, aut ob

calidi innati debilitatem. Ad quam etiam causam refertur, quòd erat multa extremorum refrigeratio, & rursum vix recalescebant. Alui variè substituerunt, humida esculentorū parte eunte in caput & pectus, aut declinante in vrinas, quæ multæ erant, & rursum celeriter humectabantur, regurgitante succorum multitudine in aluū, & omnium eorum, quæ circa pulmonem, distributione deorsum facta: neq; est quòd hic labores, dubitans quibus viis de pulmone in ventrem abire possint succi: natura enim ipsa inuenit sibi vias, vt in hoc ipso opere dicit Hippocrates, & vt alibi dicit, omnia confluxibilia, & per pauci admodū abscessus sunt, qui per manifestas vias fiunt, præ iis, qui per occultas. Atqui Hippocrates non ea solū, quæ in ipso pulmone sunt, dicit in aluum distribui, sed quæ circa pulmonem in capite & thorace. Vt ergo quæ surditatem faciunt, ad aluum inclinare solent, ita & quæ circa pulmonē, sed & iis, quæ intra ipsum pulmonem conclusa sunt, manifestas vias esse ad aluū & vesicam cap. 4. lib. 6. de Loc. affect. Galenus indicauit, per arteriam scilicet venalem, & cordis sinistrum ventriculum, sed & per venam arterialem & dextrum ventriculum, & venā cauam, & hepar, & mesenterium. Itaq; nullo modo hoc admirationem habet. Illud solū oportet meminisse, tales fluxiones physicis nō solere esse vitales, quia, vt aphor. 14. sect. 5. dicitur: A tabe habita diarrhœa superueniens, lethale. Multitudo, inquit, vrinarum non vitium. Multitudo enim humiditatis anni illius agebat vrinæ copiam, & symptomaticè exercebatur, vi caloris colliquantis. Quare colliquationes malas significabat, magis quàm iudicationes. Tusses inerāt multæ vsq; ad finē: neq; enim poterat aliter fieri, malè putrescente pulmone. Educebant multa concocta, id est, suppurata & humida, id est, fluxilia: quod quidē fiebat ob nimiam humiditatem & putrescentiam circa pulmonem, atq; quia è pulmone affecto educitio fiebat, non admodum cum dolore, quia pulmo exiguo sensu, ac ferè nullo præditus est. Quòd si aliquando doleret, tangente corrosione membranulam, qua vestitur, statim leniter, facilè scilicet & expeditè, ac sine dolore purgatio fiebat: quæ tamen ob nimiam redundantiam, quā annus attulit, nō fuit satis ad perpurgandum. Atqui quoniam in tanta multitudine non poterat, quod acre & mordax, non esse temperatum, & dilutum, fauces non admodum mordebantur ab acibus, neq; à falsis. Dictam autem multitudinem apertè indicabant, quæ de capite ibant, lenta quidem, & alba, & humida, & spumosa multa. Pituitosa scilicet, & flatu permixta, qualia peperisse erat consentaneum pluias & austrum. Hic enim flatus capita replet, ibiq̃ moram trahens, & cum pituitosis se admiscens, spumosa facit è capite descendere. Longè autem maximum malum, inquit, comitabatur hos, & alios omnes eius anni ægrotos, vt subscriptum, id est, antea scriptum est, fastidium, idq; non qualecunq; sed maximum, per quod neque cibos, neq; potus libenter sumebant: sed valdè sine siti erant. Cur non dicit sine fame? Quia certè id dictum erat, cum dixisset fastidium: poterat autem esse fastidium cum siti: non erat tamen, sed fastidium omnium, quod facultatem omnium, & sensus in ventriculo corruptionem indicabant. Erat præterea grauitas corporis & ægroti comatosi,

ob dictas iam causas, ac fortasse etiam iam prope mortem constitutis, vt fieri solet, tabidis, ob debilitatem facultatis & impotentiam vigilandi, coma fiebat. Plurimis ipsorum fiebant tumores, ventris scilicet, & (hæc est particula declaratiua) ad hydropem deueniebant, collecta eò multa, quæ per totum corpus redundabat, humiditate. Iuxta mortem iam, erāt horridi & deliri. Horrores debilibus facere facilè poterant boreales flatus, qui & substulerunt. Deliria horum, vacillationes mentis sunt, nata ex debilitate. His dictis de iis qui intra hyemem mortui sunt, narrat qualis fuerit species, seu facies tabidorum omnium eius anni. Fuerit verò qualem esse tabidorum, in hydropem ob pituita redundantiam abeuntium, consentaneum erat. Leuis scilicet & subalbida: non enim alba, vt nix aut papyrus, sed ob caloris debilitatem inter mortuū quendam candorem, & cineritium referens: & pituitosa tota scilicet, qualis pituita redundante fieri solet. Erant deniq; leucophlegmatie tumidæ. Addit, & subrubra, fortasse eadem facies erat reliquis partibus subalbida, & maxillis subrubra ob calidam passionem pulmonis. In multis enim tabescentibus, id vidimus: aut fortasse alij erant albididi, alij subrubri. Fuerint enim subrubri, quibus forma melancholica & subfanguinea, de quibus mox dicitur. Dicit fuisse tabescentium, pariterque hydropicorum, faciem charopam. Quod haud dubiè ad oculos pertinet. Explicatum verò iam est sectione quinta libri secundi, cum illa verba enarraremus quæ ad hunc locum multum faciunt, hydropici charopos oculos habent, hic & illic charopi nomen abusiue vsurpari, diuq; de glauco, quod exemplo aniculæ cuiusdam, cuius historia in calce libri quarti occurrit, confirmauimus. Itaque his fiebant oculi glauci, pituita in oculos abscedente. Alatos etiam fuisse dicit tabidos, nō arbitror quòd tabe alati fierent, quanquam extenuatio carniū aliquid nonnunquam ei figuræ adicit, sed quòd alati tabescerent, vtpote ad tabem paratissimi, vt primo libro huius operis dictum iam est. Addit Hippocrates & mulieres ita, id est, & mulieres ita afficiebantur, non quidem solæ, sed quasi diceret non tantum viri, sed & foeminae, ac fortasse hæc plus etiam quàm viri, quòd per sese sint humidiores, & excrementis magis affluentibus, cui nature accedens anni humida intemperies, maior morborum occasio fieret. Quorundam etiam tabescentium forma erat melancholica & subfanguinea, hoc est, subnigra & subcruenta, referens redundantiam sanguinis crassioris, in iis scilicet in quibus sanguis redundaret. Dictum enim antea est, succorum omnium eo anno fuisse redundantiam, iuxta cuiusq; naturam. Horum ergo facies fuerit subrubra, vt pituitosorum subalbida. His etiam quibus tabescentibus erat forma melancholica & subfanguinea, acciderūt causi, & phrenitides, & dysenteria, dum corpus cum pulmonis putrescentia tabesceret, putrescente & bilecente sanguine per totas venas, aut irruente in caput aut ventrem. Cum verò dictis ægrotis multa circa aluum mala acciderint: nam tenesimi, diarrhœa longæ, & deiectiones acres, & pingues, narrat Hippocrates, quibus quæ acciderint, secundum ætates, & naturales temperaturas, differentiam accipiens. Galenus legit, tenesimi iunioribus pituitosis: longæ diarrhœa &

deiectione, acres, ac pingues, biliofis. Ego verò nō video cur minus longæ diarrhœa acciderent pituitosis quam biliofis, aut cur potius acra & pingua iunioribus (quorum nomine adolefcentes, aut pueri adolefcentiæ proximi, videntur intelligendi) quàm iuuenibus, & consistentibus ætate. Proinde ego ita lego. Tenesimi iunioribus, hoc verò est quod antea dixerat, tenesimi pueris (& quos vocauerat *πιδας πρῶτους*, nunc vocat, *πιδας*) & pituitosis longæ diarrhœa, ob abundantiam scilicet multæ fluxionis: & biliofis deiectiones acres & pingues ob calorem. Vbi legi, forma tabidorum erat leuis, subalbida, pituitosa, in quibusdam codicibus legitur, *πλεγματικός καιρός*, id est, lentes referens, tamen apertum est mendum, quia Galenus lectionem hanc sequutus est, & multò magis videtur congruere, vt ex ipsa interpretatione iam patere potest.

Erat autem omnibus subscriptis difficillimè quidem ver, & plurimos abstulit, æstas autem facillima & minimè moriebantur. Autumno verò, & sub pleiadibus rursum moriebantur multi, quartanarij.

Dictum antea erat tabidos multos abstulisse primum ver, ætate melius habuisse, & autumno rursum multos esse mortuos, eorum qui ver euaserant, dictumq; quam ob causam. Quod nunc dicit autūno & sub pleiadibus, est idem ac si diceret toto autumno, ineunte scilicet, & sub autumno & ad occasum, qui occasus finit autumnum & inchoat hyemem. Dixerat nuper, multos eorum qui antea decumbebant, extrema ætate mortuos esse, & eorum qui non antea decumbebant, multos tunc decubuisse. Consentaneum ergo est, hos qui ineunte autumno decubuerāt sub pleiadibus, hoc est, occidentibus pleiadibus, tempore mutato ad frigidissimum (ea enim hyems fuerit qualis solet, finito iam anno intempestiuo) accubuisse. Vox illa quartanarij, censetur à Galeno esse adiectitia, quia nihil pulchrum videtur significare posse. In quibusdam codicibus occurrit scriptum *πῆξ*, id est, quartanam, in quibusdam *τεταρτῆ* id est, quarti, seu quartanarij. Quid autem significet, multiplex coniectura est, quidam antiquorum dicebāt quarta die mortuos, sed quo pacto tabidi quarta die moriebantur? An superueniebat illis in extremo constitutis, malum quadridianum? At id oportebat dictum prius. Quidam dicebant, hos esse quartos ægrotos, quasi quartam constitutionem epidemialem, post duas in Thaso, in primo libro scriptas, & tertiam in Cranoone scriptam in secundo. Sed vix constat, an hos libros omnes in ordinem digesserit Hippocrates quasi in lucem emittendos, qui putemus tantam præscriptorum toto opere habuisse rationem? Alij putant multos eorum, qui ex febribus erraticis hunc annum euaserant, sequenti anno fuisse quartanarios, vt fieri solet. Aut hoc est quod Hippoc. dicit, aut nihil, sed adiectitia est illa dictio. Super sunt vsq; ad extremū huius libri tertij, decē & sex ægroti, quos quidā interpretū putarunt, quosdam fuisse eorum, qui dicto anno ægrotarunt, seorsum, exēpli gratia scriptos, adducti illa vocula subscriptis, quæ videtur significare non scriptos antea, sed subscri-

bendos deinceps. Dicunt ergo, cum hic dicit, erat autem omnibus subscriptis difficillimum ver, intelligi omnibus qui sequuntur, indeque constare eisdem esse qui sequuntur, & qui antea dicti sint. Ego quidem suspicor quosdam fuisse eorum qui eo anno ægrotarunt, non tamè hoc argumento (pluries enim iam vidimus, tota hac tempestate dici *επιφυλακτικῶν*, id est, subscriptum, quod antea scriptum) sed quia statim adiecti sunt huic constitutioni, & quidam illorum videntur habere multa symptomatum, quæ narrata sunt, & qui aliis modis videntur ægrotasse, fortasse hac ipsa ratione à communi narratione excepti sunt, quod peculiari morbi forma ægrotauerint. Sed veniamus ad singulares historias.

Sedecim ægroti.

Primus ægrotus.

IN Thaso Parium, qui decumbebat super domum Artemis, febris corripuit acuta, circa initia continua, ardens, siticulosa, incipiens comatosus, & statim insomnis. Aluus turbata in principiis. Urina alba. Sexta minxit oleosum, deliravit. Septima exacerbata sunt omnia. Nihil dormiuit, sed urina similes, & mens turbata. Ab aluo autem biliosa pinguis fluxerunt. Deinde octava parum à naribus desillavit. Vomuit virosa pauca, parum dormiuit. Nona eadem. Decima omnia remisit. Undecima sudavit non per totum, circumfrigit quidem, citò autem recaluit. Duodecima febris acuta, deiectiones biliosæ, tenues, multa, urinis enaeorema, deliravit. Decimaseptima laboriosè transmissa est. Neque enim somni, neque febris intendebatur. Vigesima sudavit per totum, insomnis, deiectiones biliosæ, cibum non capiens, comatosus. Vigesima quarta rediit. Trigesima quarta sine febre, aluus non substitit, & rursum recaluit. Quadragesima sine febre, aluus restitit tempus non multum. Cibum non capiens, parum rursum caluit, & per totum erraticè sine febre aliquando, aliquando autem non, si enim aliquid intermississet, & alleuata esset rursum reuertebatur, cibaribus multis & malis utebatur. Somni mali in recidiuis. Delirabat. Urinas crassitiem quidem habentes: mingeat tunc, turbatas autem & prauas. & aluus adstricta, & rursum soluta. Febricula continua, deiectiones multa tenues. Centesima autem vigesima die mortuus est. Huic aluus continenter à prima humida, biliosis humidis multis, erat, aut suppressa in feruidis & crudis. Urina usque ad finem male. Comatosa. Plurimumque cum doloribus insomnis. Fastidiosus. Continenter febris ardens.

Hæc fuit febris ardens & acuta usque ad diem vigesimam, inde cepit ex acutie cadere, acutiem adhuc aliquam retinens usque ad quadragesimam, qua finiuntur morbi medij inter acutos & diuturnos, inde iam cronicus factus est morbus, & sensim tabescens homo, alios duos quadragenarios duravit. Tribus verò exactis, die vigesima supra centesimam, mortuus est. Habent enim suos dies decretorios morbi omnes, sed in acutis habent meritò vim maiorem, & notantur brevioribus intervallis, in longis minorem, & ex longioribus. Proinde Hippocrates usque ad vigesimum, omnes ferè dies percurrit, à vigesimo iam attingit rariores, usque adeò ut post quadragesimum nullum usque ad centesimum vigesimum, nominaverit. Habent verò vim magnam ut in acutis septimanæ, ita in longissimis affectionibus, quadragenarij: quorum tres dicta dies finit. Sed percurramus singula, quæ ex dictis antea non semel, intelligi possunt facillè, legentes solum, quæ nondum explicata sunt, interpretantes. Nam ita fiet, ut opus neque fastidiosum sit, neque in immensum crescat. Parium, inquit, febris corripuit acuta, circa initia, continua, ardens, siticulosa, id est, quæ primùm fuit acuta, continua, & ardens, etsi deinde in longam decidit. Incipiens, id est, primis morbi diebus, fuit comatosus, & statim insomnis. Quibus quidem notis satis videbatur esse, vnus quidam eorum qui illo anno ægrotarunt, dixerat enim eos nunc sopore, nunc peruigilio teneri, redundantes scilicet duplici succo. Aluus turbata in principiis, & urina alba: fuerint verò urinae tales ob cruditatem, & declinante in aluum bile. Talia habuit usque ad diem sextam, qua minxit oleosum, id est, urinam oleo similem. De hac vrina dubitatum est à prioribus interpretibus, quibusdam putantibus esse omnino similem oleo, crassitie & pinguitudine, fierique liquata corporis pinguedine. Galeno, cuius sententia mihi magis placet, videtur hoc fieri non posse, quia pinguedo liquata mox cohærescit & supernat, atque adeò, & si aliquandiu vi caloris fieret ut non concreceret, tamen innataret: nam & oleum ipsum inuehitur in aqua. Proinde super sunt duæ probabiles opinioniones, oleosam esse in qua innatat pingue, dictamque oleosam, quæ pinguem, eo quod oleum pingue sit: aut esse urinam similem oleo crassitie, & colore, etsi ipsa fusura lentam pinguedinem non habeat. Pinguis colliquationem significat, aut secundum renes cum cofertim mingitur, aut secundum corpus totum, cum aliter. Fieri verò hanc in Pario sexta die, non erat dissoluum: ita enim fieri solet in aliis febribus acutis. Neque verò pinguedinem liquari tam graue est, ut propterea dubites potuisse huic tam citò fieri crassam, & olei colore, quidam putabant significare colliquationem, multò maiorem quam pingue, fieri enim ex partibus carneis velut assatis, ut si succum eum qui ex assatis carnibus destillat, quis colligat. Tales fortasse erant de quibus nuper dicebat Hippocrates multitudo vrinarum non vtilium, colliquationes male. At verò consumptio tanta non posset sexta die fieri, victuro usque ad centesimam vigesimam. Proinde cenfeo, ut & Galenus oleosam urinam, vnam quandam earum esse, quæ conturbatione crassescunt. Itaque esse conturbatam, referentem colore oleum. Talibus verò malum capitis imminere solet.

Velut

Velut huic accidit qui talem mingens, mox deliravit. Sed, & de Pithione, qui tertius est huius partis ægrotus, ita scriptum occurrit, urinam minxit oleosam, noctu turbatio multa, delirabat. Licet considerare mutationes insignes septima & undecima die, & decimaseptima. Miror quod quatuordecima nihil noui attulerit, aut quod ille omiserit. Fortasse Hippoc. non affuit ægrotò ea die. Die octava stille sanguinis de naribus malam significationem præstare poterant, ut non semel iam dictum est. Sed & illud quod duodecima die dicitur accidisse, vrinis eneorema, deliravit, est consonum ei quod primo prædictionum dicitur, vrinæ innatas phreniticæ. Quod dicit decimaseptima laboriosè transmissa est, quia neque somni, neque febris intendebatur, videbitur fortasse dissentaneum. Dices enim, laboriosius fuisset somnos & febrem intendi, ut febris esset ingens cum comate. Verum non ita intelligendum est, sed, neque somni erant, id est, dormire non poterat, neque febris intendebatur, id est, neque extrema calecebant, effuso æqualiter per totum corpus calido, sed erat insomnis cum extremorum frigore. Nihilominus vigesima iudicatus est, non tamen perfectè, neque enim poterat nullis concoctionis signis prægressis: neque sanè id, ea ipsa die quis posset expectare, quia exigua conferentia notæ aderant. Tametsi enim factus est sudor non qualis undecima, sed per totum, tamen erat insomnis nunc, nunc comatosus, aut fortasse insomnis comatosus, id est, cum comate vigili, & cibum fastidiens. Satis ergo fuit, neque sanè parum fortis naturæ argumentum, imperfectè iudicari, sudore & deiectionibus. solum tunc biliosis, euacuationibus quidem symptomaticis, sed ex parte factis ea die vtilibus. Itaque febris non sanè, quantum intelligo, sublata, sed remissior multò facta est. Sed quia imperfecta fuerat iudicatio, fuit etiam infida, & rediit febris apertè vigesima quarta. Trigesima quarta, inquit, sine febre est factus. Addit, aluus non substitit, & rursum recaluit. Sed cur dicit, aluus non substitit? aut si dici oportebat, quæ non fiebant, cur non dicit etiam, non sudavit, aut non vomuit, aut aliud quiduis? Certè significat melius actum fore cum ægrotò si aluus restitisset: atque adeò consentaneum fuisse sisti. Nam velut consentaneum est in mutationibus in melius, fieri euacuationes vtilis, ita, sisti noxias. Huic verò noxiæ erant, biliosæ & pingues euacuationes, consumendo magis, quàm expurgando corpore fientes. Consentaneum ergo, cessante febre, cessare aut minui liquationem, & bilis fluxionem, & sisti aluum. Dicit itaque aluus non substitit, & rursum recaluit, quasi insinuans inter cætera, ob hoc etiam citò recaluisse, quod non substitit. Quod multò magis declarat, quod addit, quadragesima sine febre, aluus restitit. Sed quia ne tunc quidem restitit multum tempus, & mansit cibum non capiens: rursum, non ut prius, sed parum caluit. Nimirum fastidium, & oris amaritudo, & similia, ut dicitur sexto libro huius operis, significant intus manere, & recidiuam. Verum ut facta est mutatio in signis, & declinatio ab acutie, die vigesima, abeunte morbo acuto in morbum medij generis, ita oportuit die quadragesima agi, quia qui hanc excedunt, apertè iam fiunt diuturni, & ut vigesima multorum acutorum est finis, ita quadragesima morborum medij generis. Quare iam inde febris erat minor, & per totum erraticè, aliquando sine febre, aliquando

cum febre erat. Intellige verò id non exactè, sed quod videretur. Nam reuera, nunquam sine febre fuit, ac multò minus post quadragesimum, quia tabescat iam: tabescentes autem ex febribus semper habent febriculas. Et ipsemet Hippocrates mox addit, febriculæ continuæ, sed & hic ita debere intelligi, ut explicui, ipsemet indicat, addens: si enim aliquid intermississet, & alleuata esset, rursum reuertebatur. Nam illud, & est declaratiuum, quod illud, aliquid intermittere sit, non simpliciter intermittere, sed aliquid intermittere & alleuari: quare & illud reuertit, esset rursum intendi. Addit cibaribus multis & malis utebatur. Sed quo pacto, si, ut in fine historiae dicitur, erat fastidiosus? Certè suspicor hunc, usque ad iam tabesceret, fuisse fastidiosum, ut nullum cibum libenter caperet (dixerat enim Hippocrates bis, cibum non capiens) deinde tanè, penuriam alimenti sentientibus partibus, & excrementis cibi boni appetitum corrupentibus, ingessisse multos & malos. Itaque semper fuit quodammodo fastidiosus, quia semper fastidiuit bonos, etsi multis diebus vnus est multis malis. Dicit, vrinis mingeat crassitiem quidem habentes, turbatas autem & prauas. Meritò sanè addit, turbatas autem & prauas, quia cum simpliciter dicit crassas, coctas solet Hippocrates significare, aliter profectò ac Gal. qui crassarum nomine turbatas intelligit. Perducta narratione usque ad diem vigesimam supra centesimam, qua mortuus est, epilogo colligens quæ fuerunt in Pario deterrima, dicit, huic aluus continenter à prima humida (id est fluens biliosis, humidis, fluxilibus, & liquidis, multis) aut suppressa in feruidis & crudis. Sed quo pacto in feruidis & crudis, si suppressa? Certè nunc erat laxa fluentibus multis biliosis liquidis, nunc adstricta fluentibus paucis feruidis & crudis: feruidis sanè exustis, crudis, ex male coctis in ventre cibus, vtrisque tamen, paucis, & non fluxilibus, cessante fluxione ad venterem. Dictis aliis signis pessimis, finit sermonem, dicens, continenter febris ardens: quod intelligi debet, dum acutè laboraret, & usque ad vigesimum.

Secundus ægrotus.

IN Thaso decumbentem iuxta frigidam, ex parte, & feminam enixam, & non sientem purgatione, febris acuta, horrida tertia die, corripuit. Ex multo autem tempore ante partum febriculosa erat, in lecto, fastidiosa. Postquam autem riguisset, continuæ, acutæ, horridæ febres. Octava multum delirabat, & sequentibus diebus, & breui rursum resipiscebat. Aluus turbata multis tenuibus, & ut aqua biliosa. Sine sisti. Undecima resipiscebat, comatosa autem erat. Urina multa, tenues, & nigra insomnis. Vigesima parum circumfrigit, & rursum breui recaluit. Parum deliravit insomnis, venter vnus in eisdem. Urina aquosa, multa. Vigimaseptima sine febre aluus substitit. Non multo aut tempore post, dextræ coxæ dolor fortis tempus multum.

Febres rursus comitabantur, & urina aquosa. A Quadragesima qua ad coxam spectabant alleuata sunt: tusses autem continuæ, humidæ, multæ. Aluus substitit. Cibum non capiens. Urina in eisdem. Febres autem in totum quidem non deficientes, erraticè autem habentes exacerbationes, partim quidem ita, partim autem non. Sexagesima tusses quidem sine signo defecerunt. Neque enim aliqua sputorum concoctio fiebat, neque alias consuetus abscessus. Maxilla autem dextra diuulsa est, comatosa, delirauit rursus, & breui resipiscebat. Caterum à cibis habebat animum auersum. Maxilla quidem ad locum suum rediit, aluus autem biliosa pauca reddidit. Febricitauit acutius horrida, & sequentibus diebus sine voce, & rursus resipiscebat, & loquebatur. Et octogesima mortua est. Huic urina usque ad finem erant nigra, & tenues, & aquosæ, & coma comitabatur. Cibum non capiens, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantie. Mens autem melancholica.

¶ Ut Parius tertio, ita hæc secundo quadragenario, quæ die octogesimo finitur, mortua est, ex partu fœminæ. Dictum verò & obseruatum in hoc opere iam sæpe est, difficiliore esse partus fœmellarum quam masculorum. Dictum est etiam sæpe, enixis occasionem ægotandi ferè semper esse in purgatione nõ satis procedente, peculiariter verò noxia sit hæc causa enixis fœminas, quia hæ pluribus abundant sordibus, & maiori expurgatione indigent. Erat autem hoc conspicuum maximè in hac, quæ multo tempore ante partum erat febriculosa, & fastidiosa, & decubens in lecto, aut cõtinenter, aut assidue, vt fieri solet. Animaduerte hoc loco Hippoc. diei computationem ducere, non à die febris, sed partus, iuxta id quod in prognostico docuerat. Dicit enim tertia die febrein horridam mulierem corripuisse. Tertia ergo mali, fuit prima febris, & ab ea die, à qua prima febris fuit tertia, fuit octaua qua delirauit, & octogesima qua mortua est. Nimirum in his primarium ac præcipuū malum, est partus malus. Dictum etiam antea est, semper solere esse febres enixarum, & earum quæ ex suppressione magna menstruarū euacuationū laborant, acutas & horridas. Acute quidem sunt, quia magnæ & periculosæ: horridæ verò, ob naturam vteri, ad quæ præcipuè pertinet illæ affectiones: & ob hæc ipsam causam, cœpit hæc febris ex rigore: nimirum rigor est horror magnus, & quæ causæ ante quàm febris magna fieret, rigore fecerat: hæc eadem, aucta iam febre, afferebat horrores. Quia horror est exiguus rigor, & febris rigorem minuit, vt & in hemitritæis fieri consuevit. Merito ergo postquam riguisset, factæ sunt febres continuæ, acutæ, horridæ. Octaua & sequentibus diebus usque ad vndecimam, nunc delirabat multum, nunc breui redibat ad inem, habente scilicet compassionem cerebro cum vtero, & totis venis, non autem firmam passionem, vt veram phrenitidem. Aluus turbata tenuibus multis, vt aqua biliosa, ex redundantia humiditatis aquosæ, & bilis, quod, vt vidimus, ægotis omnibus illius anni

commune fuit, vt & sine siti esse: quod in hac, præter humiditatis redundantiam, delirium etiam facere poterat. Vndecima resipiscebat, id est iam tota ea die fuit sine delirio, comatosa tamen, pituita abundante in superioribus, deriuata bile ad inferiora, per deiectiones dictas, & vrinas, multas, tenues, & nigras, quæ bile nigra tingebantur. Nosse verò oportet, has vrinas familiares fuisse passioni, quæ valde fuit melancholica, vt vltima totius narrationis verba declarant: hæc scilicet: Usque ad finem erant vrinæ nigrae, tenues, & aquosæ, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantie, mens autem melancholica, id est, cum metu & morositate. Hæc enim omnia melancholicæ passionis sunt signa. Neque sanè, quod vrinæ erant tenues & multæ, prohibet ex melancholia esse. Nam hæc nõ erant decretoriæ expurgationes melancholiæ, vt multa exiret quæ crassas vrinas faceret, sed symptomaticæ vt exiret, quod vrinam non crassam, sed nigram facere posset, & melancholiam non euacuare, sed significare. Neque verò alienum est à melancholia abundare multo ferro: per incoctionem enim fit melancholia ferosa, & hanc ob causam videas melancholicos tenuem & multam saliuam habere, & copiose ac frequenter sudare. Qua eadè causâ fuit familiare huic morbo habere has vrinas, familiare etiã est iis quibus menstruæ euacuationes retinentur, melancholicis passionibus teterari: nimirum hæc deterioris sanguinis euacuationes sunt, vt & hæmorrhoides. Sed veniamus ad reliqua. Quo pacto erat insomnis eadè die vndecima, si soporosa? Certè vt ægroti alij huius tempestatis, comate vigilanti. Vigesima (quatuordecima, & decima septima, aut nihil fuit noui, aut fortè non affuit Hippoc.) parum circumfrigit, id est, secundum extrema refrigeratus parum quiddam est, & rursus breui recaluit. Parum delirauit, insomnis, venter imus in eisdem, vrinæ etiã aquosæ multæ. Vigesima septima facta est sine febre, & hic fuit finis acuti morbi. Nimirum dictum mihi est sæpe, mensim lunæ esse legitimum finem acutorum morborum, etsi Gale. vigesimū statuerit. Iam hinc cedit morbus ex acutie. Est verò in hac, vt & in Parii, in iudicatione febris sublata euacuatio, quæ symptomaticè, & inutiliter antea fluebat: non tantum verò suppressa hæc euacuatio fuit, sed & pro ea factus abscessus, quia nõ multo tempore post, dextræ coxæ dolor fortis multum tempus: nam usque ad quadragesimam. Neque febris intermissio durauit diu, sed febres rursus comitabantur, & vrinæ aquosæ. Quadragesima, quæ finit morbos medij generis, facta est alia insignis, & perinde mala permutatio. Nam dolor coxæ alleuatus est, factæ autem tusses cõtinuæ, humidæ, multæ, id est, per quas multum excrebatur. Nam tussis arida vocari cõsuevit, per quam nihil excreatur. Non autè solum alleuata est tussis, sed & aluus substitit, recurrentibus rursus vitiosis succis, patientibus autem instrumentis respirationis, quia hic morbus erat, vt dixi, præcipuè vteri. Est verò vt lib. 2. sect. 1. dictum est, magna communio vocalium cum genitalibus: qua ipsa causâ omnes mulieres, quæ ob has occasiones ægotant, solent incidere in morbos thoracis, tusses, asthmata, hæmoptoicas passiones, phthises, aut pleuritides. Reliqua fuerunt qualia prius, & febres nunquam omnino deficientes: iam enim haberet mulier habitualè febriculam: erant tñ præterea exacerbationes erraticæ,

erraticæ, ob excrementa multa & varia putrescentia per partes. Sexagesima rursus attulit aliã insignem mutationem, nimirum tusses defecerunt sine signo, id est, euauerunt repente, nullo relicto vestigio: quod genus deficiendi in omni abscessu, quin & in omni passione vituperatum est, quia quod repete eualescit, ac non potius paulatim, aut simul cum euacuatione aliqua, præter rationem soluitur: quæ verò ita eualescunt malignius redeunt, aut in grauiore alias passione permutantur: velut nunc, quia nulla concoctio sputorum manifesta fiebat, vt cocta, & expurgata materia, solueretur tussis, neque alius consuetus abscessus, vt expurgatio ex vtero, quæ maximè omnium erat huic expetenda, aut coxæ dolor denuò factus, aut tumor aliquis circa genitalia, quæ etsi minus bona, solent tamen etiam ex tussi fieri, dicitur tussis defecisse sine signo. Et re in deterius eunte, maxilla dextra diuulsa est, secundum dextri lateris rectitudinem mutatis abscessibus, contra tamen ac oportebat, ab infernis enim sursum. Nam à dextræ coxæ dolore tussis, ab hac dextræ maxillæ diuulsio facta est. Quod quidè superna petente excremento fieri, confirmarunt coma & delirium accedentia. Sed ne tunc quidem fuit firmata phrenitis, sed breui resipiscebat. Non tamen proinde non erat iam affectus grauisissimus, habebat enim iam à cibis animum auersum, non solum, vt antea, cibum non capiebat. Nimirum magna exaggerationis gratia dicit, *ἡσυχία δὲ τὰ πρῶτα, ἀνεύρησις δὲ ἔσσο*, quod haud scio an melius verti possit, quam habebat auersum animum à cibis, aut saporibus. Est verò vt Galen. rectè censet, vsus dictione affectata, vt significaret fastidium summum. Quod sanè maxime iam periculi est, quia fit corruptis facultatibus retractoribus. Quod vbi factum est, nulla salutis spes superest, quia etiam si quæ euacuatio succedat, nihil confert, immo verò quæ conferre solent, ea ipsa videntur mortem properare, deficiente facultate quæ toleret. Velut huic accidit, quæ cum, redeunte maxilla ad locum suum, alui fluxionem biliosam haberet, nihil est iuuata, sed febricitauit acutius, & fuit magis horrida, & sequentibus diebus est voce priuata, & octogesima mortua est. Sed quo pacto priuata iam voce & morti proxima, rursus resipiscebat, & loquebatur? Sed quid mirum? Certè & ex magna apoplexia vidi quam plurimos morti iam proximis, ad mentem & vocem rediisse, vt assistentibus videntur liberati. Hæc sanè facit extremus conatus, qui, si non expellit, facit tamen abscedere à quibusdam partibus, ad quas, ob virium impotentiam, nouo impetu irruentia excrementa, mortem afferunt, cum spes aliqua salutis sese cœperat insinuare. Reliqua quæ per epilogum dicit, explicata iam sunt.

Tertius ægotus.

IN Thaso Pythionem, qui decumbebat supra templum Herculis, ex laboribus, & lassitudinibus, & prauo victu, rigor magnus, & febris acuta, corripuit. Lingua arida, siticulosa, biliosa. Non dormiuit. Urina subnigra, appendiculum sublime. Non sudauit. Secunda circa medium diem refrigeratio extremorum, præcipuè circa

manus & caput, sine loquela, sine voce Breuispirus in multum tempus. Recaluit. Sitis. Noctem cum quiete. Sudauit circa caput parum. Tertia cum quiete. Vespero circa solis occasum subfrigit parum. Turbatio nocte laboriosè. Nihil dormiuit. Ab aluo autem pauca compacta stercorea exierunt. Quarta mane cum quiete, circa medium autem diem omnia exacerbata sunt. Frigus. Sine loquela. Sine voce, in deterius. Recalefactus est. Post tempus minxit nigra habetia appendiculum. Noctem quietè dormiuit. Quinta alleuatus esse visus est. Circa aluum autem pondus cum dolore. Siticulosa. Noctem laboriosè tulit. Sexta mane quietè, vesperi autè dolores maiores, exacerbationem habuit. Ab aluo autem vesperi chystere bene eiecit. Noctem dormiuit. Septima die fastidiosus, submolestè ferebat, minxit oleosum. Noctè turbatio multa, delirauit, nihil dormiebat. Octaua mane dormiuit parum, citò autem frigus, vocis interceptio, tenuis spiritus, & imminutus. Vespero autem rursus recaluit, delirauit. Iam autè ad diem, modicum leuatus est. Deiectiones meræ, exigua, biliosa. Nona soporosus, fastidiosus, cū excitaretur nõ valde siticulosus. Circa solis occasum molestè ferebat, delirabat, noctè malam. Decima mane sine voce. Multa refrigeratio. Febris acuta, multus sudor. Mortuus est. Dolores huic in diebus paribus.

¶ Duplici causâ mihi videtur Hippoc. meminisse causæ procatarticae huius morbi, primum quia hic non admodum videtur laborasse, vt alij eius tempestatis ægroti, sed modo quodam proprio, & insinuatum non esse illud referendum ad communem causam intemperie aeris, sed ad peculiare vitium in victu. Deinde quia morbus videtur durasse diutius quam pro malignitate, quam præ se ferebant symptomata, quod fortasse factum fuerit, quod morbus ex manifesta causa inceperit, non ex solo interno apparatu. Nam quodcumque signum, siue bonum siue malum, fit tantò debilius, quantò causam habet a pertiore. si igitur hic nullo victus vitio prægresso ægotasset, meritò censeretur, essetque reuera grauius affectus, & mortuus citius. Ne ergo grauisima symptomata legens, mireris non innox fuisse extinguetum, dicit ex laboribus & lassitudinibus, id est, lassatum ex laboribus, & prauo victu. Non explicat qua in re. Pertinet verò victus ad res omnes nõ naturales, & præcipuè ad cibum & potum. Significat ergo hominè negligenter vsurum illis omnibus rebus, sed & prauis, & nullo ordine ingestis cibis. Considerandum in hoc morbo est, quod Hippoc. monet, fuisse dolores, hoc est exacerbationes diebus paribus. Nam secunda, quarta, sexta, octaua, diebus interiectis difficiliore fuerunt, & decima, mortuus est, quia eisdem diebus moriuntur homines quibus salui fiunt: & morbi qui per pares mouentur paribus iudicantur, qui per impares, imparibus. Eandem ob causam nox secundæ diei fuit cum quiete, & noctè quartæ diei quietè dormiuit, & sextæ no-

ste dormiuit, nocte autem tertia fuit turbatio laboriosè, & noctem quintæ laboriosè tulit, & septimæ nocte turbatio multa, & nona die habuit noctem malum, quia nox quæ accessionem præcedit difficilis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit. Octaua etiam noctem quietam esse oportuit, proximus verò iam status morbi lethalis id prohibuit. Nihilominus postrema noctis parte, iam ad diem, modicè leuatus est. Sed redeamus ad initiū, & breui omnia perstringamus. Incepit hæc febris à rigore. Vnde constat, à rigore incipere non esse proprium intermittētium, sed quibusdam etiā continuarum accidere, iis verò maximè quæ à causis procatarteticis incipiunt: velut hæc inceperit à rigore vel ob excrementa per corporis habitum (vt in lassatis fit) effusis, vt & vlcerosæ lassitudines rigores afferre cōsueuerunt, vel corruptis aliquibus succis in ventriculi ore ob prauum victum. Sed & malignarum febrium hoc est. Maligna enim qualitas rigorem intempestiuum, vt aliam quemcunque abscessum, facere potest. Merito ergo hæc, alioqui continua, à rigore incepit, quia vtrunq; habuit, & esse malignam, & à procatartica causa incipere. Cū dicit fuisse febrem aliquam acutam, ad constitutionem referri debet, vt cū in calce narrationis occurrit subscriptū, acutum, aut febris acuta. Cū verò dicit die aliqua fuisse acutam, vt die prima, quinta, aut septima, aut alia, non ad cōstitutionem (cōstitutio enim non vnius diei, sed totius morbi est) sed ad tactum, & eius diei symptomata: hoc est ea die calorem acute mordere, aut symptomata, magnam acutiem referentia, affuisse. Velut prima die huius morbi fuit rigor magnus, calor acutè mordēs, lingua arida, siticulosa, biliosa, id est, amara & pallens, non dormiuit, quæ omnia bilis vrentis abundantiam significabant. Sed & vrinæ subnigræ, quæ vltam iam bilem præ se ferebāt, & appendiculum subline. Galenus quod subline vult vocari nubeculam: quod subsidens, sedimentum: quod pendet in medio, appendiculum. At verò Hippocr. hæc omnia nomina generatim dicuntur de eo quod in vrina continetur, proinde plerumq; addit aliquid, quo explicet, quod contenti genus dicat, velut nunc dicit, appendiculum subline, innuens nubeculam tenuem. Non explicat, an illa nubecula fuerit etiam subnigra, vt ipsæ vrinæ: vt cunq; autem hoc habuerit, significabat tenuem bilem vltam, & flatum capiti periculum portendentem. Quale illud est de quo dicitur primo prædictionum, vrinæ sublimes phreniticæ. Nimirum, vt in pituitosis solet apparere ante concoctionē crasum quiddam, album, hærens fundo matulæ, ita in biliosis, tenue, subline, diuulsum. Addit, non sudauit. Id dicit quia tota ea die febris alicuius tertianæ speciem præ se tulerat. incipiens à rigore, ac deinde breui ardens, & cum ad extremum expectaretur sudor, qui tertianæ paroxysmum finiret, non ita factum est, sed continua euasit, & nullus ea die sudor fuit. Secunda die ad meridiem fuit refrigeratio extremorum, præcipuè circa manus & caput, & homo fuit sine loquela, & sine voce, & breuispirus. Quod idem accidens aliis ferè omnibus diebus paribus factum est: nam & quarta, & octaua, & postrema, qua mortuus est: quin etiam fortasse & sexta, quanquam id minus explicet. Dicit tamē exacerbationem habuit, quam verisimile est fuisse

tunc quoque, similem iis, quas alij difficiles eius morbi articuli afferebant. Si sine voce erat, non poterat nō esse sine loquela, nam vox materia fermone est. Dicit verò velut exaggeras periculum, fuit sine loquela, & sine voce, quasi diceret, non solum sine loquela sed etiam sine voce. Illud breuispirus, necesse est, significet spiritum exiguum. Magnus enim non diceretur curtus aut breuis. Non tamen perinde constat, crebrum & paruū, an rarum & paruū, significet. Nam vt cunq; sit spiritus paruus, videtur posse ita appellari. Si tamen hic spiritus fuisset creber & paruus, inflammationem aliquam in partibus spiritalibus significaret, & refrigerationem etiam extremorum tali spiritui accidentem, in eam causam reicere, esset consentaneū. Sed si inflammatio magna & maligna (nam posset quæcunq; ea symptomata faceret, non ex quibusdam circuitibus, nunc faceret, nunc non, sed continenter, vt febris lypiria solet. Præterea inflammatio non tolleretur loquelam, saltem non vocem, & querulos gemitus. Consentaneum ergo magis est, eam, refrigerationem debilitatis naturalis caloris fuisse, quare & spiritum illum fuisse rarum & paruū, velut si ad asphygiam tenderet. Vnde alia etiam symptomata ferè quadam procederent. Si enim frigus tollebat spiritum sublato vsu, necesse erat cum spiritu tolli vocem, & cum voce loquelā. Nam vt sermonis materia vox, ita vocis exspiratio, non quantalacunq; sed maiuscula. Accedit quod eandem spiritus speciem significans dixit, octaua tenuis spiritus, & imminutus. Videtur autem imminutus dici, per quem spiretur parum aeris, is verò est rarus & paruus. Nam per crebrum & paruū non spiretur minus, sed per minores partes. Merito itaq; videtur Galen. putasse hunc, spiritum fuisse paruū & rarum. Sed est admiratione dignum, qui posset, qui, præ caloris naturalis extinctione, tantopere frigeret, denuò tantopere recalescere, & qui recaluisse, frigere rursum, arsurus iterum non semel. Certè cū naturalis calor est exiguus, & is qui præter naturam magnus, accidunt hæ vicissitudines, excitata nunc flamma ingente à putrescentibus succis, & eorum fuliginibus, vt vel in cadaueribus aliquando, nunc ipsiusmet ignei caloris vi consumptis quibusdam & dissipatis, apparet interno frigore. Ita enim fit in aliis omnibus rebus natura constantibus, quæ frigida sunt naturali frigore. Accedente enim igne calefcunt, cū recedit, refrigerantur. Corpus ergo egroti in quo frigus internum iam vincit, accedente causa calorifica inflammatur, & recedente frigescit, accedit verò & recedit per vicissitudines, vt in aliis cum facit exacerbationes. Nam exigua illa febricula, quæ per remissiones superest in aliis continuis febribus, non potest, cū calor naturalis est exiguus, totum corpus calefacere, sed eam solum particulam, in qua putrescens succus hæret. Quia nisi calor naturalis calorem, à quacunq; causa excitetur, in corpus deferat, non potest is in totum corpus se effundere, nisi omnino sit maximus. Si enim cadaueri vna in parte vel ignem admoeris, eam solum partem vrens, reliquum corpus frigidum esse senties, neque certè totum calefacies, nisi totum occupet flamma scilicet, non sunt spiritus & arterialis sanguis, qui calorem præter naturam concipientes, in totum deferat. Hinc fit, vt qui debili calore sunt, vt senes, vt hanc

vt hanc formā exiguarū febrū incurrant, & quædā corpora præ debilitate naturalis caloris febricitēt interiūs, exteriūs refrigerata, atq; adeo non solum secundū caput manus ac pedes, sed & secundū asperam arteriam, pulmonē, & thoracē, & internū os: vt hanc ob causam spirent frigidum, exiguum, & rarū, & habcant frigiditas linguas. Constat verò hæc in valde lethalius esse signis. Reliqua ferè omnia, ex dictis intelliges, quid portenderent, & quas haberent vires. Pauca illa compacta stercora, quæ ab aluo prodierunt die tertia, fæces in intestinis ex multis diebus impactas significabant, per longam enim moram fuerant compacta, quod magis declarauit, pondus cum dolore circa aluum, die quinta. Semper enim dolor grauens multitudinem significat in dolente parte, quod sentiens Hippocrates, sexta die vesperi clysterem infundi iussit, quo ab aluo eiecit bene, id est, copiosè stercora, vt sani solent. Sed rogabis, cur Hippocrates cum curationes morborum taceret toto hoc opere, nunc clysteris meminit, & cur clysteris folius, quin etiam cur toto opere vix vnquā auxilij cuiuspiam meminerit, præterquam glandis, aut clysteris. An his solis curabat hos morbos. Non sanè, nam & missionis sanguinis alicubi meminit, & in narratione status pestilentis huius anni, dixit, iis, quæ offerebantur difficulter cedentia. Nam purgationes plurimos lædebant. Quod sanè videtur dixisse, vt purgationes expertus, nisi fortè, vt qui alios purgationibus lædere animaduertisset. Vtrumq; autem hoc habeat, ex innumeris locis constat, cum plurimis aliis auxiliis vsu esse, quin etiam omnia quæ in hūc vsq; diem in vsu sint, ab eo viro fluxisse, & quædam alia, posteritatis negligentia, concidisse. Meminit verò crebrius in singularibus historiis huius libri, glandis & clysteris, vt qui curationes vellet tacere, hæc verò non tam vt auxilia curantia, quam vt quibus aliquid tentaretur, & à quibus aliqua caperetur indicatio, nominat. Velut nunc, quia clystere bene euacuata aluo, dormiuit, constat quid grauitas cum dolore significaret. Nolo tamen proinde non intelligas, familiaria fuisse Hippocr. clysteres & glandes, & multò vsui esse hæc in re medica. Oleosa vrina qualis sit, proxima historia dictum est, atque ex eo loco dictis constat, merito ab hac mictione hunc delirasse. Exitus etiam huius morbi consideratione dignus est. Nimirum decima die mortuus est cum sudore multo, vt constet hoc exemplo, & multis huic similibus, quæ partim occurrerunt, partim etiam occurrent, non tantum eisdem diebus mori homines quibus salui fiunt, sed eisdem profus euacuationibus, vt merito dicat Gal. euacuationes, & alia omnia decretoria, neq; bona neq; mala esse simpliciter, sed vt euenit, amanda scilicet & expetenda, si signa futuræ salutis se exhibeant, detestanda verò & fugienda, si lethalia. Nam tunc temporis simul cum humoribus vitalis spiritus exhalat.

Quartus egrotus.

Phreniticus prima die qua decubuit vomuit peruginosa, multa, tenuia, febris horrida. Multus sudor continuus per totum, capitis & colli. Grauitas cum dolore. Vrina tenues, suspensiones exigua, dispersæ. Non sudauit. Ab aluo ve-

ro eiecit stercus confertim, multa delirauit, nihil dormiuit. Secunda mane, sine voce. Febris acuta. Sudauit. Non intermisit. Palpitationes per totum corpus. Nocte conuulsiones. Tertia exacerbata sunt omnia. Mortuus est.

In multis codicibus Latinis & Græcis occurrit scriptū, quarta mortuus est. Ego verò nolui eam lectionem sequi, quia Galenus, vt constat ex eius commentario, non habebat voculam illam, quarta, in suo codice, quem verisimile est, vt antiquiorem, ita fuisse certiorē. Miratur tantopere Galenus phreniticum mortuum esse ante diem quartā, vt putet id non factum esse vi phrenitidis, sed succi prauī & venenati, quem homo collegerit ob prauū victum, phrenitidem verò fuisse vt vnum quoddā veneni symptoma. Velut si quis accepto veneno, aut morsus à fera, delirans moreretur, non dicemus substulisse eum phrenitidem, sed venenum. Videtur verò hoc quod Galenus affirmat multò probabilius effici, vomitu illo æruginoso, qui nisi materia venenosa esset, & celerrima corruptio, nō posset die prima fieri. Ego verò, etsi Galeno concedam, rarum admodum esse phrenitidem finiri ante quartum, & produci vltra vigesimum, impossibile tamen neutrum esse suspicor. Neq; miror admodum, si id Galen. nunquam viderit, & Hippocr. occurrerit: quin potius ob hanc raritatem puto propositum nobis ab eo esse, & scriptum in initio narrationis, phreniticus. Rarò enim Hippocr. narrationem inchoat à morbi specie, nec nisi cū momentum aliquod habet inde incipere, velut fortasse nunc dixit phreniticus, quia illud erat maximè notandum, phrenitico ita euenisse. Sed si inflammatio aliqua maligna partis cuiuspiam externæ, potest intra diem septimum interimere, cur non possit inflammatio cerebri, si malignam eam esse cōtingat, interimere tertia, vel etiam citius? Quod si tunc dicas, non esse imputandum inflammationi, sed maligno succo, perinde sit ac si dicas, nunquam phrenitidem interimere, sed succum à qua illa sit. Imputatur tamen hoc inflammationi malignæ. Neq; sanè morbi lethales, & exactè acutissimi quarta die interimunt, sed quarta aut citius vt in prognostico ipsemet dici Hippocr. Itaq; ego Galeno cōcesserim, posse intra nostra corpora gigni venena, quia horrendi quidam casus id indicant, atq; adeo posse paulatim genitum, aliquando noxam repentinam inferre, aut repentinum impetum capiens in partes principes, aut quod verius puto, venenatam qualitatem repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tempore, tantam disponeretur. Velut ligna multo tempore siccantur, & repente inflammantur: atq; adeo in hoc talem succum fuisse ob vomitum illum æruginosum, & febrem acutam & horridam, & ob incredibilem illum lapsum virium, quo factus est die secunda manè sine voce, & ob palpitationes per totum, ac deniq; secunda die factas conuulsiones, tamen non proinde non substulit hunc phrenitis maligna ex maligno succo. Nam præter dicta, ad extremū non est hic mortuus syncope, sed conuulsionibus, quæ ad cerebri noxam pertinebāt. Sed quo pacto dicit, prima die multus sudor cōtinuus per totū, moxq; eadem die dicit, nō sudauit? Certè non est legen-

dum vt occurrit in multis codicibus sudor multus A
 continuus per totum capitis & colli grauitas cum
 dolore, sed sudor multus continuus capitis & col-
 li per totum, scilicet diem. Ac deinde, grauitas cum
 dolore. Nimirum per totū diem sudauit multum
 capite & ceruice, vt solent qui linquuntur animo,
 & præterea habuit grauitatem cum dolore, signifi-
 cantem multitudinem prauæ materiæ: non suda-
 uit tamen æqualiter, vt qui iudicantur. Reliqua ex
 dictis iam sæpe intelliges, quam præstarent signi-
 ficationem.

Quintus agrotus.

IN Larissa caluus femur dextrum doluit re-
 pente, nihil eorum quæ offerebatur proderat.
 Prima, febris acuta, ardens, paulatim tenebat,
 dolores autem consequebantur. Secunda femo-
 ris quidem remisit dolores, febris autem in-
 tendebatur. Subdifficiliter ferebat. Non dormie-
 bat. Extremitates frigide: vrinarum multitu-
 do exibat non vtilium. Tertia, femoris dolor se-
 datus est, mentis autem emotio, & perturbatio,
 & multa iactatio. Quarta circa medium diem
 mortuus est acutissimè.

¶ Periculosum admodum est simul cum absces-
 su febrem inuadere, & periculosius multò, cum ita
 inuaserit, abscessu euanescente febrem augeri, ac
 multò magis si cum ille euauerit, quæ partis prin-
 cipis læsionem indicent, superueniant symptoma-
 ta, quæ omnia in hoc caluo videre licet. Repente
 enim correptus est femoris dextri dolore, & febre
 acuta ardente quæ paulatim crescebat, & dolores
 consequebatur, id est, crescebant pariter cum ipsa
 febre: & secunda die dolores femoris remisit, &
 febris intendebatur, & symptomata alia diffici-
 lia, quod significatur illis verbis, subdifficiliter fe-
 rebat: & tertia, omnino sedatus est femoris dolor:
 & vt dolor femoris tollebat, ita apparebant indi-
 tia passionis membrorum principum. Nam secun-
 da non dormiuit, tertia mentis emotio, quæ ad ca-
 put pertinebant, & extremitates frigide secunda:
 & perturbatio, & multa iactatio, tertia, quæ ad fa-
 cultatē vitalem cordis. Non mirum ergo, cum tam
 celeriter facultates labescerent, & præcipue partes
 læderentur, tam breui hominem mori. Vrinarum
 multitudo, quæ exibat, redundantiam succi mali-
 gni significabat. Dicit verò fuisse eas vrinas inuti-
 les huic, vt plurimis eius tempestatis ægrotis, de
 quibus antea differens, dixerat, multa autē malitia
 erat vrinarū exeantium, neque enim crassitiem, ne-
 que concoctiones, neque expurgationes vtilis habe-
 bant. In multis enim, purgationes per vrinas vtilis
 fieri, bonum. Itaque hunc non iuuabat euacuatio, quæ
 multis vtilis esse solet, sed neque quidquam eorum,
 quæ à medico offerebantur, quidquam proderat:
 quod sanè grauissimum signum esse, non pridem
 dictum est. Nihil refert nunc dicere, quæ sit consen-
 taneum fecisse Hippocr. sed illud vnum sibi facillè
 persuadeat quiuis, Hippocr. secundum artem fe-
 cisse rectè, omnia quæ expedirēt, siue aliquid quod
 ore acciperet offerēdo, siue aliquid circa ægrotum
 faciendo, vt secundo venam, aut tale aliud, siue ad-

mouendo exterius repellentia, aut anodina. Illud
 est admodum consentaneum, etsi, aliis locis, obla-
 ta, aut quæ offeruntur, ea solum dicantur Hippoc.
 quæ ore accipienda dantur, hic tamen id nomen
 dici de exterius etiam admotis. Non dubium enim
 in tanto dolore, illa etiā tentata esse, præcipue cum
 dicat, nihil eorum quæ offerebatur proderat, quasi
 tentato omni genere auxiliorum. Grauisissimi ergo
 mali erat, cum rectè omnia quæ secundum artem
 possent, agerentur, nihil iuuari, neque etiam iis eua-
 cuationibus quæ sponte fierent. Non ergo, si cui vi-
 demus dolorem magnum partis cuiuspiam exter-
 næ repete accidere, hoc exemplo terri, debemus
 mox tantū periculum valde formidare, sed si simul
 cum dolore febris ardens fiat, & nullis auxiliis ma-
 lum cedat, & reliqua, vt huic caluo succedant le-
 thaliter, per symptomata grauissima. In quibusdā
 codicibus habet hæc narratio in fine *id est*, acu-
 tum: in quibusdā *ægratus*, id est, acutissimè: in
 aliis *ægratus*, id est, acutissimè. Galen. suspicatur
 nihil horum esse Hippoc. sed adiectitium, nihil refert.
 Malum fuit acutissimum exactè.

Sextus agrotus.

IN Abderis Periclem morbus arripuit acutus,
 continuus, cum dolore. Sitis multa, fastidium,
 potum continere non poterat, erat autem sub-
 lienosus. & capite grauatus. Prima, fluxit san-
 guis multus ex sinistra nare, febris intendeba-
 tur, mixxit multum, turbatum, album, repositū
 non subsidebat: secunda omnia exacerbata sunt.
 Vrina autem crassa quidem erant, residetes au-
 tem magis, & fastidium leuatum est, dormiuit.
 Tertia febris emollita est. Vrinarum multitudo,
 coctæ multam hypostasim habetis. Noctem quie-
 tē transegit vsq; ad medium diem, sudauit su-
 dore multo calido quarta die per totum, à febre
 liber. Iudicatus est. Non rediit. Acutum.

¶ Ecce exemplum iudicationis quarti diei, quā
 tam raram esse dicit Galen. vt Archigeni toto vitæ
 tempore contigerit videre bis, & ipsi in eum vsque
 diem, quo id scribebat, semel, quia etsi hæc dies cœ-
 lestes causas habeat adiutrices, quia est dimidium
 primæ septimanæ, tamen motum materiæ, quem
 causam infernam dicimus, non ita, hic enim in ter-
 tium aut quintum semper ferè incidit, (qui enim
 acuti per pares mouetur ex multa materia pendet
 & contumaci, vt dictum antea est, ac proinde vix
 possint esse cōstitutionis adeo breuis) cum autem
 materia non obedit, causa efficiens non multum
 potest. Rarum ergo meritò est. Verum huic euenit,
 quia euenit illud quod rarum esse dicimus, tam
 breuem scilicet fuisse morbum & exacerbari per
 pares. Secunda enim, inquit, omnia exacerbata
 sunt, & tertia febris emollita. Fuit in hoc morbo
 aliud notatu dignissimum, quod iam dicam. Velut
 medici cum nihil nimis vrget, legitimè prosequun-
 tur curationes, & studentes concoctioni primū,
 deinde incisioni & apertioni, vltimò euacuationi,
 verum aliquādo vrgentiæ cuiuspiam gratia omnia
 peruertunt, auxilium quod ex curatione legitima
 non

non expectant, se posse consequi, illegitima procu-
 rantes, ita natura, cum nihil plurimum irritat, ordi-
 nem sibi familiarem retinet, retinendi primū, &
 coquendi, fecernendi deinde, & expellendi, cum
 verò irritationem, quæ multitudine aut qualitate
 fit, non potest sustinere, euacuat antequam coquat,
 quæ euacuationes bonæ causæ aliquādo cum sint,
 euenit aliquando in robustis morbos, etiam ma-
 gnos, ab ipsa natura curari præpostero ordine, an-
 tequam coqueret. Id quod rarissimè fit perfectè,
 imperfectè autem non valde raro. Atqui cum hoc
 fit, euenit quiddam aliud, quod rarum etiam est,
 minui febrem & propria eius symptomata, mate-
 ria concoctionem non consequuta, sed coquenda,
 quia euenit, vt & si materiæ alteratio crescat aliquā-
 tum, minuatur tamen quantitas magis, & proinde
 affectus decrescat. Exemplo est hic ægrotus, qui cū
 laboraret acuta febre, & lienis tumore, & capitis
 grauitate cum dolore, & siti & fastidio, quæ ambo
 calidæ intemperiei sunt familiaria, & non posset
 sustinere potum quin euomeret, fortasse ob eandē
 intemperiem debilitata retentrice, aut (quod ego
 magis consentaneum puto) ob tenuem & multam
 humiditatē, quæ in melancholicis ex liene redun-
 dat, qua solent fieri saliuosi: cum inquam hæc habe-
 ret, fluxu multi sanguinis de nare sinistra, & mictu
 multæ vrinæ turbatæ & albæ, quæ prima die acci-
 derunt, adeo minuta materia morbi est, vt tametsi
 secunda, tendente morbo in incrementum, omnia
 exacerbata sint, tamen durante expurgatione per
 vrinas, tertia emollita, & quarta sublata febris sit.
 Sed quo pacto euacuationes tam intempestiæ, vt
 prima die apparerent, fuerunt tam vtilis causæ?
 Certè quia etsi contigit illis id mali vt intempesti-
 uè fierent, contigerunt tamen alia bona, sanguis
 enim ex sinistra nare secundum rectitudinem flu-
 xit lienis & capitis, neque fluxit stillatim sed multus.
 Et duplici malo duplex euacuatio, vtraque accom-
 modatissima accessit, tumori lienis & grauitati ca-
 pitis fluxus sanguinis, febrile acutæ expurgatio per
 vrinam. Sed quo pacto tam perfecta & secunda iudi-
 catio esse potuit, quæ ab intempestiuis euacuatio-
 nibus incepit? Certè & etsi ab intempestiuis ince-
 perunt euacuationes, euaserunt intempestiuis. Nam
 vrinæ cæperunt coqui obscure die secunda, tertia
 die iam manifestè tales apparuerunt. Quanquam
 ergo fluxus sanguinis & mictus copiosus, qui mor-
 bum minuerunt, fuerunt ante concoctionem, ta-
 men sudor qui finiuit, post concoctionem fuit, mul-
 tus, & calidus, per totum diem. Quare meritò fuit
 à febre liber, & non rediit.

Septimus agrotus.

ABderis virginem, quæ decumbebat in via
 sacra, febris ardens corripuit, erat autem
 siticulosa, & insomnis. Fluxerunt autem mulie-
 bria primū ipsi. Sexta fastidium multum, ru-
 borem contraxit, horrida, mæsta. Septima eadem.
 Vrinae tenues quidem, boni autem coloris, quæ
 verò circa aluum non erant incommoda. Octa-
 ua, surditas, febris acuta, insomnis, fastidiosa,
 horrida, intelligebat. Vrinae similes. Nonā ea-
 dem, & sequentibus, manebat item surditas.

A *Quatuordecima mens turbata. Febris remisit.
 Decima septima de naribus fluxit multum, sur-
 ditas parum remisit: & sequentibus fastidium,
 surditas inerat, & delira erat. Vigesima pedum
 dolor, surditas, delirium intermisit, fluxit parū
 sanguinis de naribus, sudauit libera à febre.
 Vigesima quarta febris rediit, surditas rursum,
 pedum dolor permansit, alienatio mentis. Vigesi-
 ma septima sudauit multum. Libera à febre.*
B *Surditas defecit. Dolor pedum permanebat.
 Alia autem perfectè iudicata sunt.*

¶ Vt nunquam tacere solet, sit foemina an vir æ-
 grotans, ita neque nunc tacuit fuisse virginem. Nimi-
 rum vt sunt morbi proprii mulierum, ita & in ipsis
 mulieribus, virginum: ac proinde Hippocrates
 scripsit post morbos mulierum, seorsum de mor-
 bis virginum. Morbi mulierum, ex redundantia ei-
 us sanguinis, qui singulis mēsis solet fluere, na-
 scuntur, virginum verò, ex ea ipsa redundantia, &
 feminis. Quo fit, vt horrenda magis sint virginum
 mala (sunt vero eadem & iuuenū viduarum) quā
 aliarum mulierum. Hæc virgo non multum habuit
 earum passionum, quæ virginibus præcipue fami-
 liares sunt, earum autē quæ mulieribus, multum.
 Nam cum laborauerit febre acuta, quæ iudicata est
 vigesima septima, qui ferè est postremus finis acu-
 torum, processisse morbum ex redundantia sangui-
 nis illius prauis, expurgatio muliebri, quæ in prin-
 cipio statim apparuit, ostendit. Non valente tamē
 ea euacuatione minuere multum materiam, factus
 est recursus ad superiora, sexta, septima, & sequen-
 tibus diebus: qui recursus facillè cognosci poterat,
 ex iis quæ aderant, & iis quæ non aderant. Nimirum
 cessauit muliebri euacuatio & iam non aderat, neque
 pro hac fluxit aluus (hoc enim est quod dicit, neque
 aluus erat incommoda) aderat verò rubor faciei,
 & mæstitia, quæ significabant malum sanguinem
 ferri in caput, & superuenit octaua surditas & per-
 uigilium, quæ omnia pertinebant ad caput. Sed &
 fastidium & horror significabant, vetriculi, & par-
 tium eius oris, passionem, quæ etiam fiebat peten-
 tibus excrementis sursum. Sed cum dixisset hæc
 superuenisse, addit, intelligebat, quasi aliquid mi-
 rabile, quia rubor ille & surditas fuerat signa phre-
 nitica. Contigit tamen non tam citò lædi mentem,
 neque vsq; ad quatuordecimam, qua iudicatio quæ-
 dam imperfecta est facta, febre non soluta, sed re-
 mittente, cum mentis turbatione. Nimirum men-
 tis turbatio aliquando est signum decretorium.
 Non dicit quæ euacuatio die quatuordecima af-
 fuerit, verisimile autem est affuisse aliquam: ac
 certè, cum euacuatione insensibili, & copiosa, ipsa
 suam causam absumens, & dissipans, febris incli-
 nauit. Non potuit tamen fieri iudicatio perfecta,
 ne si multæ ac copiosæ euacuationes affuissent,
 quia nullæ manifestæ notæ concoctionis anteces-
 serant. Vrinæ enim tenues & boni coloris, sunt ru-
 bæ tenues, quas crudum morbum significare, in pro-
 gnostico dicit. Itaque videtur, in principium morbi
 insumptos fuisse dies quatuordecim: quare meri-
 tò in totum morbum viginti septem insumpti sunt.
 Legitimum enim est, insumi duplū principij in to-
 tum morbum. Reliqui omnes quaternarij, post qua-

tuordecimam sequentes ordine, attulerunt aliquid infigne. Decimaseptima fluxum multi sanguinis de naribus, quo surditas parum remisit (notat remississe parum, quia consentaneum erat multum remittere) sed illa euacuatio alioqui multi sanguinis, tantò fuit minor, quam pro capitis redundantia, ut manserit surda & delira vsq; ad vigesimam, qua rursus recurrentibus deorsum succis, factus est ad pedes abscessus, acciditq; pedum dolor, fluxitq; simul parum sanguinis de naribus, & sudauit: atq; ita, materia partim abscedente, partim euacuata, intermisit surditas, & delirium, & febris: surditas & delirium abscessu & sanguinis fluxu, febris sudore. Nihilominus suspectam oportuit esse hanc iudicationem, utpote cum non esset absoluta constitutio legitima, longius enim fuerat principium, quam ut vigesima solui febris posset. Atq; ita vigesima quarta febris rediit, & surditas rursus, & mentis alienatio. Illud verò habuit hæc mutatio boni, quòd dolor pedum permanfit, alioqui magnus raptus in superna rursus significaretur. Vigesima septima (quam acuti morbi esse postremum finem cenfeo) rursus sudauit multum, & liberata est à febre, finito iam morbo legitime. Dolor solus pedum permanfit, ita ut fit ex morbis iudicatu difficilibus, alia autè perfecte iudicata sunt, febris scilicet, & surditas, & delirium, & fastidium, & reliqua symptomata. Vnde manifestum erat, nisi quid committeretur in victu, illum morbum nullam recidivam habiturum. Nam cum intus manet aliquid causæ, & symptomata aliqua illorum restant.

Octauus agrotus.

A Bderis Anaxionem, qui decumbebat ad portas Thracias, febris acuta corripuit, lateris dextri dolor continuus, habuit tussim aridam, neq; expuit primis diebus. Siticulosus, in somnis. Urina boni coloris, multa, tenues. Sexto delirauit, post fomenta autem calida nihil remittebatur. Septimo cum labore, febris enim intendebatur, & dolores non sunt minuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratio. Octauo cubitum secui, fluebat multum ut debebat, remissi sunt dolores, tusses quidem arida commitabantur. Vndecimo febres remiserunt. Parum circa caput sudauit. Tusses adhuc, & quæ à pulmone humidiora. Decimaseptima incepit, pauca concocta, spuere: leuatus est, sitibundus autem erat. Et eorum quæ à pulmone non utiles purgationes. Vigesimo sudauit, à febre liberatus est. Post iudicationem autem subleuatus. Vigesimo septimo febris rediit, extussit, excreauit cocta multa. Urinis subsidencia multa alba. Desit sitire, dormiuit. Trigesimo quarto sudauit per totum, liberatus est à febre, iudicatus est omnino.

¶ Pleuritis fuit hæc multò longior solito. Non enim solet citra suppurationem ultra vigesimum produci. Non tamen proinde recessit à constitu-

tionem legitima: nam decimaseptima videtur, finem principio, & incremento initium, dedisse, qui dies duplicati triginta quatuor faciunt, quibus liberatus à morbo est. Fuit enim tempus cruditis summæ vsq; ad vndecimum, cum semper habuerit tussim siccam, & nihil excreauerit vsq; ad eum diem, quo mutatione facta ad concoctionem obscuram (quæ & ipsa est principij) tusses factæ sunt humidiores. Verum decimaseptimo incepit excreare pauca cocta. Est enim pleuritis principium cum neque multa neq; concocta excreantur: status & inclinatio, cum multa & cocta: incrementum, cum aut multa non cocta, aut pauca sed cocta. Itaq; incrementum habuit à decimaseptimo vsq; ad vigesimum septimum, quo excreauit cocta multa, statum ab hoc vsque trigessimum quartum, quo iudicatus est omnino. Mirum est, si pleuritis Hippocr. non ante octauum diem venam secuit: mirum etiam, si neq; villo sequentium dierum, sed semel extraxit quantum extrahere erat necessarium. Galenus putat Hippocratem secuisse etiam venam prius, neq; dicere octauo venam secui, quod tunc primum, sed quòd tunc quoq; venam secuerit, præter opinionem antiquatam, quæ fortasse illa tempestate inualuerat: non esse secandam ultra quartum. Cui opinioni Celsus etiam, ætate Galeno posterior, præter rationem fauit. Sed si sexto die tentauit Hippocr. fomentis, & septimo obseruauit nihil illis iuari, quia eo die febris intendebatur, & dolores non sunt imminuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratio, non est cur ante octauum venam secuerit. Nimirum ipsemet lib. 2. de ratione victus in acutis iubet, fomentis tentare antequam vena secetur, atque iuxta illud præceptum dicit nunc, sexto delirauit, & post fomenta calida nihil remittebatur dolor. Hoc ergo dicit, quasi reddens causam, qua de secanda vena cogitauit, quia scilicet cum tentatum esset fomentis calidis dolorem soluere, ille nihil remittebatur. Si igitur sexto hæc acta sunt, non mirum octauo esse sectam venam. Sed cur tam serò tentauit fomentis, aut cur tam multum in hac curatione perseuerauit, ut tam serò vena secaretur? fortasse præsensit constitutionem morbi, futuri tam longi, ut octauus dies in primam principij eius partem incideret, putauitq; non tardius mitti sanguinem octauo, morbi triginta quatuor dierum, quæ quarto, morbi decem & septem. Sed & semel extraxisse Hippocr. sanguinem, non mirabor, cum ipsemet citato libro de ratione victus scribat: neq; ut copiosè sanguis detrahatur est cunctandum, sed eo vsq; auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro rubidoq; liuidus fluxerit. Itaq; Hippocr. fecit huic, quod pleuritis fieri suadet, tentauit primum calidis fomentis, deinde copiosè, semel sanguinem detraxit. Non tamè proinde ego ita fieri suadeo. Non enim opus est tentare, nisi cum dubia est affectio (non semper autem est dubia) neq; semel, euacuari totum expedit, ne forte accidat produci euacuationem vsq; ad deliquium animi, quod in thoracis inflammationibus vitandum est. Non mirum autem aliquid Hippocraticis curationibus tam multa tempora addidisse. Nam neq; illud probatur, sectionem venæ, non tollere dolorem, nisi is ad clauiculam pertineat. Itaq; Hippocr. secutus suam sententiam, secuit octauo cubiti venam, scilicet internam cubiti: hæc enim est, quæ cum parte affecta

habet

habet rectitudinem, ut alibi indicatum mihi est. Quod dextri lateris fuerit morbus potius quam sinistri, satis congruit cum Auicennæ sententia, putantis dextri lateris esse pleuritides salubriores & longiores, qualis profecto fuit hæc. Ego verò non puto, magnam habere periculi aut securitatis, neq; longitudinis aut breuitatis differentiam: quia pro sinistri ventriculi cordis calore, est hepar locatum in dextra parte, & tribuit natura dextro lateri arteriam maiorem. Quare aut nulla differentia est in latere, aut certè dextri est acutior, quia latus est calidius, atq; eadem ratione in sinistro erit periculosior, si eam contigerit esse æquè magnam, quia erit minus congruens. Neq; quod Hippoc. (si modò Hippoc. liber est) dicit cap. de pleuritide ex dorso, lib. 3. de morbis, contrarium huic sententiæ est, etsi videtur. Dicit enim optandum magis ut ex sinistra: id verò dicit de suppuratione iam rupta in hoc aut illud latus, non de pleuritide, neq; certè ob morbi magnitudinè aut malignitatè, sed ob difficultatè curationis, quòd grauius putet secare ac vrere nobilem & vilem partem. Curationis habet differentiam affectum latus. Hac enim causa oportuit dextri brachij venam secari, & ei lateri fometa admoueri. Siticulosum esse, & insomnè, & delirare, non erant propria huius passionis. Nam sitim pleuriticorum, aliquando subleuat tussis leuiter irritans. Peruigilium & delirium patiente per consensum cerebro fiunt, quòd quidè aliquando euenit pleuriticis, non rarius autè non euenit. Urinas boni coloris, satis multas, & tenues, in multis pleuriticis conspexi. Fiunt enim boni coloris etiam in principio, quæ ea passio non pertinet ad venas: tenues verò ob febrè quæ extenuare solet bilem, ut aliæ etiam diaræ, aut etià ut sola ira, aut fames, aut exercitatio aliquando. Euenit etiam huic, quòd & plerisq; pleuriticis, ut misso sanguine dolores remitterentur, tussi adhuc arida & morbo in principio consistente. Nimirum inflammatio omnis est morbus multiplex, partim in magnitudine, partim in temperamento: magnitudinè auget copia fluentis succi, intemperie qualitas: contingit ergo alterum decrefcere cresccente altero, ac plerumq; anticipat fluxionis decrementum materiae concoctionem, præcipue verò in succis concoctu difficilibus, quales erant huic. Sed quid est quòd dicit, decimo septimo eorum quæ à pulmone non viles purgationes? Certè expuebantur cocta & pauca, quæ quia cocta bonam significationem præbebant, sed quia pauca, non poterant ad minuendum morbum conferre manifestè, proinde erant bona signa, sed non vtilia, id est, non tam bonæ causæ, quam signa. Iudicatio diei vigesimi merito fuit infida, quia intempestiua, facta enim est ante perfectam concoctionem in incremento medio: quæ facta est post vigesimum septimum, fuit perfecta, & fida, quia iam inde excreauit multa concocta, & urinis fuit subsidencia multa alba. Cum verò Hippocr. dicit, subsidencia multa, multo maior copia significatur, ea quæ significationem concoctionis optime præbere solet, quanta scilicet fieri solet, crasis succi per vrinam expurgandis. Itaq; hæc subsidencia, quia alba, erat bonum signum, quia multa, bona etià causa. Bonum autem est in morborum iudicationibus, multas diuersasq; euacuationes fieri, & si quædam earum non sint quæ peculiariter morbo respòdeant. Multis enim opus est ad corporum purgationem.

Aut enim proxima causa, quæ morbum facit euacuabitur, aut communis, quæ proximam fouet. Velut nunc excreatione expurgatus est thorax, vrina venæ maiores, sudore totus corporis habitus: laborat verò in pleuriticis inflammatione latus, fluxionem verò illi totum corpus aliquando suppeditat.

Nonus agrotus.

A Bderis Heropythus caput erectè obambulantem dolebat, non multo autem postea decubuit, habitabat prope superiorem viam. Febris eum corripuit ardens acuta. Vomitus in principijs multorum biliosorum. Siticulosus. Difficilis tolerancia multa. Urina tenues nigra. Sublime appendiculum, aliquando quidem, aliquando autem non. Noctem laboriosè. Febris alias aliter exacerbescibat, plerumq; sine ordine. Quatuordecima verò surditas. Febres intendebantur. Urina per eadem. Vigesima multum delirauit, & sequentibus. Quadragesima multus sanguis exiit de naribus, & intelligebat magis. Surditas inerat quidem, minus tamè. Febres remiserunt, sequentibus diebus sanguis erumpebat crebro et paulatim. Circa sexagesimam autem fluxus sanguinis cessauerunt. Coxa autem dextra dolor fortis, & febres intendebantur. Non multo autem tempore postea dolores omnium inferiorum partium. Contigit autem, aut febres esse maiores, & surditatem multam, aut hæc quidem recedere & subleuari, infernarum autem partium circa coxam maiores esse dolores. Iam verò circa octogesimam remiserunt omnia: defecit autem nihil. Urina enim boni coloris, & plures subsidencias habentes, prodibant, & deliria minora erant. Circa centesimam autem alius multus biliosus turbata est. Et tempore non exiguo, multa huiusmodi prodibant, & rursus dysenterica cum dolore. Aliorum autem quies. In summa febres defecerunt, & surditas cessauit. In centesima perfecte iudicatus est. Febris ardens.

¶ In morbis longis rariores esse dies iudicatorios, vsq; adeò, ut perinde sit in illis quadragesimos & vigesimos notare, atque in acutis septimanas, & quaterniones, dictum est antea, & ex hac narratione etiam intelliges, qua post vigesimam, semper per vigesimos facta additio est, quadragesimi, sexagesimi, octogesimi, & centesimi in mentione facta. Quidam etiam centesimum vigesimum scribunt, ita scilicet centesimo vigesimo perfecte iudicatus est. Verum in meis codicibus Græcis non habeo eam lectionem, sed centesimo perfecte iudicatus est. Galenus non explicat in commentariis qualem habuerit. Illud est notatu dignissimum, omnes vigesimos attulisse magnas mutationes. Sed percurremus narrationem à principio. Non parum refert scire, an ante morbum pars aliqua doluerit,

quia in eam morbus firmatur. Proinde narrat, Heropitum ante morbum erectè obambulanti caput doluisse, ut scias merito per morbum delirasse. Febris, inquit, eum corripuit ardens, acuta, vomitus in principiis multorum biliosorum, siticulosus, multa difficilis tolerantia. Hæc omnia multæ & acerrimæ bilis sunt, ut & urinæ tenues nigræ, quæ vitionem magnam indicabant in hoc egroto, cum non responderet color niger speciei propriæ materiæ morbi. Sublime appendiculum quod apparuit aliquando, aliquando non, dictum iam sæpe est delirium portendere. Sed quam noctem intelligit, dicens, noctem laboriosè tulit? Nam nullius diei hucusque meminit, sed vnicam narrationem fecit omnium usque ad quatuordecimum. Duorum alterum videtur posse significare, aut noctem decimi tertij, proximam scilicet quatuordecimo, & quæ eum diem inchoavit, quia noctes quæ accessiones antecedunt aut iudicationes, difficiles sunt: aut (quod magis probo) dixisse noctem, non, quasi vnam quandam noctem, sed quod noctem per eum morbum laboriosius ferret, quàm diem semper, aut plerumque. Nam quasi de multis diebus narrationem faciens dicit, febris alias aliter exacerbescibat, plerumque sine ordine: id est, nunc ut tertiana, nunc ut quotidiana, nunc ut quartana, plerumque tamen sine vilo ordine. Quatuordecima, tendente iam malo in phrenitidem, facta est surditas, quæ esse signum phreniticum diximus iam non semel. Et vrina per eadem, tenuis arbitror cum appendiculo sublimi, & febres intendebantur, calidis succis sursum agitatis. Merito ergo vigesimo, & sequentibus usque ad quadragesimum deliravit multum. Quadragesimo multus sanguis fluxit de naribus, & iudicata est phrenitis lentè ac imperfectè: melius enim intelligebat, & surditas minus adebat, & febres remiserunt: nihil tamen horum omnino defecit, neque euacuatio semel facta est, sed sequentibus diebus usque ad sexagesimum semper fluebat sanguis, crebro & paulatim. Sexagesimo cessauerunt sanguinis fluxus, & permutatione facta ad partes infernas superuenit primum dolor dextræ coxæ fortis, qui ut alij fortes dolores solent, febres auxerunt, paulò post & dolores partium omnium inferiorum, femorum fortasse, & genuum, ac extremorum pedum, aut coxarum, & lumborum. Verùm non est firmatus satis hic abscessus, sed fuceis reciproce, nunc sursum nunc deorsum motis, contigit à sexagesimo ad octogessimum, aut febres esse maiores & surditatem multam, infernarum verò partium dolores minores, aut febres & surditatem recedere & subleuari (non enim omnino recedere) infernarum autem partium circa coxam dolores esse maiores. Iam verò circa octogessimum remiserunt omnia. Iam scilicet, per multas euacuationes, & multos abscessus, imminuta materia: defecit autem nihil, utpote nulla in parte satis consumptis excrementis. Tamen iam hinc melius habuit: nam & deliria minora erant (vnde constat hunc, plus aut minus, semper à vigesimo die delirasse) & fuit hæc in melius mutatio, firma & securi, quia concoctionis notæ apparuerunt, in vrinis boni coloris, & habentibus subsidantias multas: quæ quidem, quia boni coloris cum subsidencia, concoctionis notam præstulerint, quia verò subsidantias multas habebant,

A fuerint vtilis euacuationes. Iam hinc, ut fieri solet, semel cepto morbo vinci, multæ processerunt euacuationes. Nam circa centesimum alius multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo multa huiusmodi prodibant, facta scilicet diarrhœa, & rursum eisdem excrementis lædentibus viam, fiebant dysenterica cum dolore. Aliorum verò (inquit) quies: dolorum scilicet aliorum, & febrium, & surditatis. In summa (inquit) febres defecerunt, & surditas cessauit. Centesimo perfectè iudicatus est. Scriptum est in fine, febris ardens, ut & in aliis historiis, & in quibusdam phrenitis. Quas quidem voces semper putat Galenus adiectitias: atqui fortasse non sunt. Verùm hic morbus non semper fuit febris ardens (nam non habuisset tam longam constitutionem) sed multas fecit mutationes. Usque ad diem vigesimum fuit febris ardens, inde usque ad quadragesimum fuit phrenitis, inde usque ad sexagesimum fuit etiam phrenitis, sed cum fluxu sanguinis de naribus inclinans ex acutè, à sexagesimo ad octogessimum fuit scyas vocatus morbus, seu dolor coxæ: ab octogesimo, diarrhœa, & dysenteria, usque ad centesimum: qui fuit morbi finis.

Decimus egrotus.

A Bderis Nicodemum ex Venere & potu febris corripuit, initio fastidiosus erat, & cardiacus, & siticulosus. Lingua vsta. Urina tenues, nigræ. Secundo febris exacerbata, horrida. Fastidiosus nihil dormiuit. Vomuit biliosa, flaua, urina similes. Noctem quietè dormiuit. Tertio remiserunt omnia, & quies erat. Circa solis occasum rursum subsidentiam habebat tolerantiam. Noctem laboriosè. Quarto rigor, febris multa Dolores omnium. Urina tenues, appendiculum. Deliravit multa. Septimus leuis. Octauo, alia omnia remiserunt. Decimo & sequentibus inerant quidem dolores, minus autem omnes. Paroxysmi autem & dolores huic, usque ad finem, in diebus paribus erant maximè. Vigesimo minxit album, crassitiem habebat, repositum non subsidebat. Sudavit multum, visus est sine febre fieri. Vespere rursum calefactus est, & eisdem dolores, horror, sitis, parum deliravit. Vigesimo quarto minxit multum, candidum, multam subsidenciam habens. Sudavit multum calidum per totum, sine febre iudicatus est.

¶ Vix est vllum morbi genus, quod non possit venus nimia facere: nam facit malignas succorum putrescencias, & omnium partium principum debilitates, & nervos emollit, & fluxiones comouet, & cruditatibus replet. Utuntur verò plurimo vino, qui & nimia venere, & eam etiam ob causam multo plus ea mala incurrunt. Ut verò vtantur, euenit, quia ij maximè sunt Veneri dediti, qui & Baccho, sed & qui Veneri indulgent, sentientes sese debilitari, vinum, ut debilitatis remedium appetunt, euenitque illis multò lædi magis, quia vinum ipsum caput & nervos

nervos tentat, & fluxiones comouet, & incoctum cruditates auget: si tamen coqui potest, calefacit, febresque excitat, fitque ut, Venere naturalem calorem minuente, & vino præternaturalem augente, febres fiant malignæ, ut huic accidit, & adolescenti Melibe, de quo postea scribetur. Valdè familiaris est febricitatibus ex Venere cardialgia, hoc est, oris ventriculi dolor, & inde anxietas. Promptè enim debilitatem sentit ventriculi os, & cum genitalibus habet magnam sympathiam. Merito ergo primo die hoc habuit hic ægrotus, & secundo vomuit biliosa flaua, id est, sincera. Habuit etiã fastidium ac sitim, & linguam vstam: quæ febris vrentis sunt. Urinæ tenues incoctionem fiebat, nigræ fortasse ob passionem renum, qui nunquam benè habet in veneri deditis. Secundo febris exacerbata est, sed & quarto & sexto, quantum suspicor, etsi id non dicat, quia paulò post dicit, paroxysmi & dolores huic, usque ad finem, in diebus paribus erant maximè. Sed quo pacto verum possit hoc esse, cum paulò ante hæc verba dixerit, octauo alia omnia remiserunt, decimo & sequentibus inerant quidem dolores, minus autem omnes: Certè ob hanc ipsam causam, quia inquam hoc dixerat, monuit in medio narrationis, cum id in fine soleat dicere, dolores fuisse diebus paribus. Quasi diceret, etsi octauo alia omnia remiserunt, & decimo & sequentibus, putà duodecimo, quatuordecimo, decimosexto, & decimo octauo fuerint dolores minores, non ita tamen, quin octauus difficilior fuerit septimo, facilior tamen secundo, quarto & sexto. Ac proinde dixit, octauo remiserunt alia omnia, non scilicet quæ fuerant septimo, sed quæ aliis diebus paribus & prioribus. Ita etiam decimus, & sequentes pares attulerunt minora symptomata, quàm pares priores, sed maiora quàm impari, quia ipsis proximis imparibus fuerant difficiliore: ac proinde noctes imparium difficiliore, & parium faciliore: quod & in Pythionis historia notatum est. Sed quò factum est, ut in morbo vigesimo quarto iudicatio, dolores ab octauo minui ceperint? Nonne circa initia & fines sunt omnia symptomata imbecilliora, & cum consistunt, ac viget, fortiora? Certè ita est, venit verò id (ut suo loco diximus) intelligendum de symptomatis propriis, & quæ fluxerunt à propria morbi essentia. Quædam enim alia, quæ motum materiæ sequuntur, aut læsiones quasdam, simul cum morbo ortas à causa aliqua procatartica, decrescere solent antequàm morbus. Velut nunc, cardialgiam, & anxietatè, & quædam alia, quæ non tam faciebat febris, quàm simul cum febre recens defatigatio à venere, contigit conuiescere, antequàm ipsam febrem. Horror & rigor, cum non sunt propriæ febrium figuræ, significant malignam qualitatem succorum, aut passionem partium neruofarum. Sed & urinæ rationem quandam habuerunt causæ, non signi solum in hoc morbo. Nam cum à principio, dictam ob causam, fuissent tenues & nigræ, & sexto tenues etiam cum appendiculo (sublimi arbitror) vnde & deliravit, vigesimo minxit album crassum, non subsidens, ut lacteam scilicet, aut puri similem vrinam multitudine humorum, in renibus, & circa genitalia, velut suppurata, & faciente ea via vtilem euacuationem. Vigesimo quarto, eadem ratione, minxit multum, candidum, & multam subsidenciam habens. Vtroque etiã die sudavit multum, vigesimo quidè quar-

to plus. Sudor verò iis, qui ex Venere malè habet, congruit plurimum. Quia Venere putrescit semè, quod computrefacit rores partium, utpote analogos succos. Ut hac ratione mihi persuadeam, solere nonnunquam hoc, eò usque procedere, ut ob solum Veneris immoderatum vsum, eitra vllam contagionem, fiat id vitium, quod morbum Gallicum vulgò appellant. Ut ergo eo morbo laborantibus, ita quibusuis, qui à nimia Venere ægrotare cœperunt, congruit sudor: nisi sit nimius, ut dissoluat vires.

Vndecimus egrotus.

IN Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione, erectè obambulans, in somnis facta est, & cibum non capiebat, & siticulosa erat, & fastidiosa. Habibat verò prope Pyladem in Leio. Primo sub initium noctis, terrores, sermones multi, tristitia, febricula tenuis. Manè conuulsiones illæ multæ, deliravit, turpia loquebatur. Multi dolores, magni, continui. Secundo eadem. Tertio conuulsiones quidem defecerunt, coma autem & cataphora, & rursum vigilie. Exiliit, continere se non poterat. Delirabat multa, febris acuta: ad hanc autem noctem sudavit multo calido per totum. Liberata est à febre, dormiuit. Omnia intelligebat. Iudicata est. Circa tertium autem diem urina nigræ tenues. Appendiculum verò valdè rotundum, non subsidebat, circa iudicationem autem muliebria multa fluxerunt.

¶ An mulier hæc morosa antea fuerit, an ex morbo morosa sit facta, non explicat, utcunque autem hoc sit, mœrens ex occasione, facta est melancholica. Non enim quia melancholica, cœpit esse mœsta, sed ex occasione, id est, ex causa manifesta: cum autem mœror duraret plurimum, aut esset maximus, adeò ut erectè adhuc ambulans præ mœrore, neque dormiret, neque cibum caperet, & esset siticulosa, facta est melancholica. Nimirum vt in aphorodicitur, mœtas & mœstitia longo tempore perseverantia, melancholica: quia aut ex melancholia procedunt, aut si quæ maximè procedunt ab occasione, melancholiam faciunt. Imaginationis enim & cordis debilitatè pariunt, ut illa facillè erret, & hoc facillè terreatur: & sanguinem facit crassiorem, & ficiorem. Quod quidem huic euenit per vigiliam & inediam: ambo enim hæc siccant. Sed & per vehementes motus animi, obliuiscitur naturalis facultas suorum operum, quare & eo cibo, qui accipitur, minus fruuntur partes, & naturales, necessariaeque euacuationes minus fluunt: ut huic euacuationes menstruæ minus, arbitror, fluxerant. Nam & euenti huius morbi id indicauit, qui illis fluentibus solutus est: & ita solere fieri, certò scimus. Nam & cum fluunt, si terror aliquis, aut triste nuncium superuenit, sisti solent, multò autem facilius retineantur, cum nondum fluunt. Sin autem, ut est

consentaneum, huic non secundum naturam fluxerunt, hæc ipsa satis magna occasio fuit cacochymia melancholica: Vnde factum est, vt phrenitis hæc fuerit melancholica, & tota affectio velut ex phrenitide & melancholia mixta: & vt maniacè, & cum terroribus, ac nonnunquam exiliendo delirauerit. Nimirum species, seu modus delirandi, duo semper solet referre, & succi, qui in corpore est, speciem & occasionem delirandi. Succum speciem, vt qui ex sanguine, delirant cum risu: occasionem, quia solent delirantes talia loqui, qualia iam iam deliraturi cogitarunt, præcipue verò cū ex forti aliqua imaginatione delirium inchoauit. Itaque motus animi vehementes multum & multis modis lædere solent, magis autem mulieres & viros debiles calido innato, aut imprudentes. Nimirum cū illi motus sint innati calidi, eius debilitas facit ad facilem passionem: sed & imprudentia: prudentia enim omnes eos motus temperat: vtraque autem ratione magis afficiuntur fœminæ, quàm viri. Accedit his naturalis illa mulierum euacuatio, quæ suppressa, multos & horrendos morbos facit, quos Hippocrates libris de Morbis mulierum, ac multo magis libello de Morbis virginum, complexus est. Quædam ergo earum solent, præ mœre tabescere, atque adeo præ tabe lentè mori, nunquam prius febricitantes, quàm laborent febribus hecticis: quædam aliæ ob sanguinis malam qualitatem, & euacuationum suppressionem, præoccupantur febribus acutis, quæ ob cordis debilitati passionem, & cerebri cum corde compassione, atque alia etiam ratione, ob compassione vtriusque (cordis dico & cerebri) cum vtero, in quo illæ excrementorum suppressiones contingunt, laborant deliquis animi, & deliriis, & conuulsionibus: & ob malignam materiam qualitatem non vtcunq; insaniant, sed nunc furibundè, nunc procaciter, nunc deuouentes sese, nunc loquentes turpia, vt vulgus hominum immundis spiritibus eas putent vexari. Talis ergo fuit hic morbus adeo acutus, vt tertia die iudicatus fuerit, cū fuerit phrenitis. Vt minus iam hinc admirationis habeat, quartum huius ordinis ægrotum ex phrenitide esse mortuum. Difficilius enim est morbum quemcunq; ante suæ constitutionis tempus solui, quàm ægrum ex eo mori. Sed vtrunq; iam in phrenitide fieri posse cognouimus. Scilicet est phrenitis aliquando tam acutus morbus. Sed percurramus breui singula, quæ acciderunt. Facta, inquit, est in somnis *ἀνομιή*, id est, cibo abstinentes, & siticulosa: & *ἀσώδιος*, id est, fastidiosa. Sed quorsum hæc dicitur? videtur enim idē esse dictum, cibo abstinentes & fastidiosa. An nō est? Sed *ἀνομιή* est, qui non capit, quacunque causa id fiat, siue quia non vult, siue quia nō habet, siue quia fastidit: *ἀσώδιος* verò qui fastidit. Perinde ergo est, ac si diceret, non capiebat cibos, sed neque poterat, quia erat fastidiosa. Accedit, quod *ἀσώδιος* videtur significare quiddam aliud, nam & fastidiosum, & anxium. Primum, inquit, sub noctis initium, terrores, & sermones multi, & tristitia (hæc ob dictas causas) & febricula tenuis, quia cū vltus sanguis esset, phrenitidis materia nō poterat magnam flammam excitare, sed lentè vri: conuulsiones etiam multæ. Ob has conuulsiones, quas in tristibus & iratis experiri solent, putat vulgus hominum, epilepsiam & conuulsiones omnes esse passionem cordis. Fiunt verò hæc omnia per compassiones, quas

A explicuimus. Quamquam in hac muliere, rapto in caput sanguine, propria eius passio, & phrenitis facta est. Quo magis consentaneum est couelli. Cū autem intermiserint conuulsiones, excussis excrementis ex neruorum radicibus, & hærentibus circa cerebri substantiam, delirauit, & loquebatur turpia, dicta iam causa. Dolores multi cōtinui, magni: hi fieri solent in neruos, irruentibus excrementis: vnde per tales passiones, cū non tenentur deliquio, aut apoplectica aliqua passione, grauissimè vociferantur. Secundo fuerunt eadem, & febris acutior, morbo eunte ad summum. Tertio defecerunt conuulsiones, quia arbitror, inceperunt iam excuti à neruis in carnes, & deturbari à capite ad vterum excrementa, vnde acciderunt sudores, & menstrui fluxus. Sed factum est coma & cataphora, ob antegressam arbitror defatigationem, ex qua recreata, rursum vigilauit. Illud, & cataphora, declaratiuum tantum est. Nam nihil aliud est coma, quàm cataphora apud Hippocratem, vt Galenus explicat lib. Absolutarum voc. Hippoc. Cū verò nondum esset facta è corpore euacuatio, non euigilauit placidè, sed exiliit, & continere se non poterat, & delirabat, & febris maior. Hæc erant decretoria, quibus, cū fuisset dies difficilis, successit ad noctem iudicatio, cum sudore calido per totum, & liberata à febre, reliquū dormiuit, & intelligebat, facta iam iudicatione. Sed qui potuit esse securo, cum vrina tenui & nigra, & sedimento rotundo non subsidente? Hoc enim, vltum citra coctionem sanguinè: illud, atram bilem & cruditate significabat. An hæc vrina ob instantes euacuationes menstruas fiebat? Successit ergo euacuatio, quam, verisimile est mulierem perfunctam, reliquisset: multo magis sanam, quam antequam ægrotaret, atque adeo deposito mœre. Sæpe enim excrementa, quæ ob animi passionem congeri cœperunt, eam ipsam passionem conseruant & augent, faciuntque ne deponi possit, antequam ea euacuata sint.

Duodecimus ægrotus.

IN Larissa virginem febris corripuit ardens acuta. Insomnis, siticulosa, lingua fuliginosa arida. Vrina boni coloris, tenues autem. Secundo laboriosè non dormiuit. Tertio multa fluxerunt ab aluo, vt aqua biliosa & sequentiibus fluxerunt hæc cum bona tolerantia. Quarto minxit tenue paucum. Habebat appendiculum sublimè, non subsidebat. Delirauit ad noctem. Sexto per naves largiter fluxit multum. Horrore correpta, sudauit multo calido per totum sine febre, iudicata est: in febribus autem, & iam iudicata muliebria fluxerunt tunc primum: virgo enim erat. Erat autem semper fastidiosa horrida. Rubor faciei, oculorum dolor, capitis grauitas. Huic non fuit recidua, sed iudicata est. Dolores paribus.

¶ Bis dicit fuisse hanc virginem, insinuans occasionem ægrotandi fuisse, quod tunc primum menses ei fluxerint. Ita enim dicit: Muliebria fluxerunt tunc

tunc primum, virgo enim erat. Merito quidem hæc dicit simul. Non enim sunt mulieres maturæ viris, antequam menses fluant, & præter naturalem ordinem sit, si quæ ante id tempus nubit. Morbus itaque virginalis hic fuit. Nimirum pleræque mulieres morbo aliquo tentantur, cū iam inuitat tempus mulieris fluxus, quia adolescentulis Venerem inexperitis exigui sunt vteri, & viæ omnes, quæ ad vterum finiuntur, angustæ: quæ angustia facit difficilem primam mensium excretionem. Quo fit, vt quibusdam, quibus angustia est plus, aut debilitatis facultatis expultricis aut crassitie succorum, eo tempore per bona & salutari excretionem, fiât obstructions multæ viscerum. Aliis verò non hæc fiunt, sed fluunt mediocriter menses, tamen ob sanguinis agitationem insolitâ (omnia enim insolita mala fert natura male) quam facit secretio, quæ euacuationem antecedit, corripuntur febribus, à quibus liberatur, fluentibus mensibus, vt huic euenit. Constitutionem habuit hæc & alia omnia febris ardentis. Nam intra primam septimanam finita est, & fuit à primo die ardens, acuta, insomnis, siticulosa, lingua fuliginosa & arida. Vrina primis die tenuis, & boni coloris, quales scilicet, de quibus dicitur in Prognostico, rufo tenuis crudam significat ægrotationem. Secundo die laboriosè transegit, magis scilicet quàm primo, quia morbus, vt mox dicit, dies pares habuit difficiliores, & non dormiuit. Vbi legimus, tertio fluxerunt ab aluo multa, vt aqua biliosa, habetur in quibusdam codicibus *ὕδατος ἰσχυρὰ*, i. coloris aquæ. In aliis *ὕδατος χλωρὰ*, aut *ὕδατος χλορὰ* (nam idem est) id est, vt aqua colore chlora. Quam quidem lectionem censeo esse legitimam, quia aqua nullus color est. Quare si *ὕδατος ἰσχυρὰ* vellet Hippocrates dicere, diceret aquosa, vt solet. Accedit quod vox hæc *ὕδατος ἰσχυρὰ*, pro *ὕδατος χλορὰ* est familiaris Hippocrati, vt dicit Galenus lib. Absolutarum voc. Hippoc. Quoniam verò chlorum, vt in Comment. Prognostici dixi, significat flauum & viride, & ambo hi colores sunt bilis, transtuli ego, vt aqua biliosa, quæ quidem fluxerunt tertio & sequentibus cum bona tolerantia. Quæ quia tenues, & colore tali præditæ, cruditate morbi & bilis redundantiam significabant, & symptomaticæ erant. Sed bona tolerantia significabat nō esse inutiles. Quarto minxit paucum, quod tunc fieri solet, cū in superiores partes succi rapti sunt, aut certè aliam in partem. Fortasse enim huic deiectio aquosa vrinam minuit. Appendiculum verò sublime nunquam notat Hippoc. quin aut eadem, aut sequenti die dicat ægrotum delirasse: quod & huic ad noctem contigit. Sexto per naves fluxit multum largiter, euacuatusque illac est sanguis, quæ sese in caput collegerat, & reliquum quod per totius corporis venas putrescebat, in habitum corporis exiit, & fecit primo horrorem, deinde ex datum est, & mulier soluta à febre, & iudicata. Non tamen fuisset tuta iudicatio, nisi tunc illi fluxissent menses: ea enim fuerat occasio febricitandi, vt diximus. Quod quidem vel illud confirmat, quod per epilogum addit, dicens: Erat semper fastidiosa, horrida, rubor faciei, oculorum dolor, caput grauitas. Hæc enim omnia retentionis menstruorum esse solent. Sed qui fieri potuit, vt die omnium pessimo, sexto inquam, iudicaretur, & nulla successerit recidua, cū nisi diebus imparibus febris reliquerit, soleat recidiuare, vt in aphorismo dicitur? Ipsemet Hippocrates respondet, quia dolores diebus pari-

B bus. Nam vt dicebatur i. Epidem. quæ paribus mouentur, paribus iudicantur.

Decimustertius ægrotus.

APollonius Abderis sese erectè obambulans, assensabat multum tempus. Erat autem magnis visceribus, & circa hepar dolor continuus multo tempore comitabatur, & sanè tunc ictericus fiebat, flatuosus, colore subalbido, comedens autem & bibens, bobinam carnem. Incaluit primū modicum, decubuit: lacticius verò visus coctis & crudis multis, caprinis, & ouinis, & victu prauo, omnium lesiones magna. Febres enim exacerbate sunt, & aluus ingestorum nihil mentione dignum reddidit. Vrina quæ tenues & pauca prodibant. Somni non inierant. Inflatio mala, multa sitis, comatosus, hypochondry dextri eleuatio cum dolore. Extrema omni ex parte subfrigida, parū delirauit. Obliuio omnium, quæ loquebatur, mouebatur mente. Circa quatuordecim autè ex quo cūm riguisset, decubuit, insanuit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum quies & coma, tunc temporis accessit. Post hæc autè aluus turbata, multis biliosis, meris, crudis. Vrina nigra, pauca, tenues, multa difficilis tolerantia. Deiectiones variae, aut enim nigrae & pauca, aut aruginose, aut pingues, & crude, & mordaces. Postea verò videbatur & lactosa reddidisse. Circa autè vigesimum quartum cum solatio: Alia verò eodem modo, parū autè delirauit, ex quo autem decubuit, nullius recordabatur. Rursum autè celeriter respiscerebat, procedebant omnia in deterius. Circa autem trigessimum quartum mortuus est. Huic usque ad finem, ex quo ego illum noui, aluus turbata, vrina tenues, nigra, comatosus, insomnis, extrema frigida, delirus usque ad finem, phreniticus.

¶ Narrat Hippocrates & apparatus morbosum, quem ante hanc febrē habuit Apollonius, & occasionem proximam febricitandi, & occasionem quæ cū modicè cœpisset febricitare, deinde grauius quàm pro principio ægrotauit. Fuit verò apparatus morbosus, quod erat magnis visceribus: hoc est, maiori quàm secundum naturam hepate & liene, & circa hepar habebat dolorem continuum multo tempore. Vnde fiebat, vt erectè obambulans sese multo tempore sustentaret, id est, magno cum labore, & vix sese potens ferre, sustentaret. Atque ob viscerum affectionem fiebat ictericus, & colore subalbido, vt simul laborare videretur incipere, ictero & leucophlegmatia. Nimirum laborabat obstructionibus magnis, & tumoribus scirrhis, hepatis & lienis. G Dolebatque hepar, cū adhuc per recentem fluxionem eius membrana distenderetur, lien natura sua habet minores dolores quàm renes & hepar, & maiores quàm pulmo: huic verò non dolebat, quia erat fortasse magis scirrhusa, ac proinde indolens affectio. Hepatis erat etiam flatuosa. Verum obstructio

hepatis fecerit, vt solet, icterum, obstructa via vesicæ fellis: hydropis verò initium fecerit hepar refrigeratum, aut per sese à succis, eo loco hærentibus, aut potius à liene. Itaque icterus, non tam quòd multa bilis gigneretur (nam qui possit in frigida affectione hepatis, quàm quòd non expurgaretur hydrops ob cruditatem. Cùm tam morbosus esset apparatus, leui occasione febre correptus est, vt certè solent qui talibus laborat obstructionibus, ob difficilem succorum dispensationem per corpus, & facilem putrescentiam eorù, quæ oppilata sunt. Quò fit, vt crebrò nunc ex facilis occasionibus, nunc etiam sine illis, febricitent, & euacuationibus indigeant. Huic verò occasio fuit, quòd aliquando laute bibit, & comedit bobinam carnem: carnem concoctu difficilem, & ita difficile putrescentem. Primum ergo incaluit modicè, & decubuit, fuisse que fortasse leuis morbus, si probò esset vsus victu. Verùm accessit alia occasio ingrauescendi, nam quia iam febricitans vsus est lacte multo, nunc crudo, nunc cocto, nunc caprino, nunc ouino, & in cæteris etiam victu prauo, facte sunt omnium læsiones, id est, omnes læsiones magnæ. Nimirum lac dare febricitantibus malum est, præcipuè verò obstructione & inflatione viscerum laborantibus. Flatus enim multos parit pars lactea, & obstruit caseosa. Corruptur facilè lac, & nonnunquã in grumos con crescens malignum fatietatis genus parit. Explicans verò quas læsiones omnium dixerit, addit: Febres enim exacerbatae sunt, & aluus ingestorum nihil mentem dignum reddidit. Quasi diceret, corrupto lacte creuerunt febres. Id autem, vnde in fatietatibus solet auxilium expectari, nõ adfuit, quia nihil mentione dignum reddidit aluus, quod referret cibos ingestos. Vrinæ tenues & paucae prodibant, (tenuitatem cruditas, paucitatem faciebat vehementia febris, aut raptus in superiora) somni nõ inerant, & erat comatosus. Nimirum antea dictum est, multos huius tempestatis fuisse, qui laborantes comate vigili, neque dormire, neque vigilare poterant. Huic verò periculum faceret febris magnitudo, coma lactis qualitas: vt etiam fecerit inflationem malam lac, & multam sitim febris. Hypochondrij dextri eleuatio cum dolore, accedente magna febre, & ingente siti, significabat hepatis tumorem factum esse phlegmonosum. Ad quod etiã referri poterat extremorum frigus, & quod in primis parùm delirauit: nam in hepatis inflammationibus sæpè deliratur per consensum. Cùm verò læsio partium omnium principum procederet, malo iam eunte in phrenitidem, corripuit eum obliuio omnium, quæ loquebatur, & mente motus est: quod quidem grauius est dictu, quàm parùm delirauit. Hæc acta sunt vsque ad diem quatuordecimum, quæ omnia cumulatè, nullis nominatis diebus narrauit, quia fortè non adfuit mox à principio ægroto, quòd ille insinuauit postremis historiarum verbis, dicens, huic ex quo ego illum noui, quasi nõ à principio nouerit. Circa quatuordecimum, inquit, ex quo cùm riguisset, incaluit, decubuit. Sed quo pacto dicit quatuordecimo decumbere, quem dixerat primo die febris decubuisse? Certè legendum censeo, circa quatuordecimum ex quo decubuit, cùm riguisset incaluit, insaniuit. Aut circa quatuordecimum, ex quo cùm rigore incallescens, decubuit, insaniuit. Hoc verò insanire, plus etiam

significat, quàm delirare, & mente moueri, quæ antea acciderant. Quod apertè explicat Hippocrates his quæ addit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum, inquit, quies, & coma tunc temporis comitabatur: quasi diceret, tantoperè laborabat cerebrum, vt cùm non erat furens, esset comatosus. Post hæc fuit aluus turbata, multis biliosis, meris, crudis. Crudis, non vt quæ antonomatice dicuntur cruda, (ea enim sunt pituitosa) sed vt biliosa sunt cruda, tenuibus scilicet. Non tamen semper erant deiectiones eadem, sed variæ: nunc enim quales dictæ sunt, nunc nigre & paucae, nunc æruginosæ, quæ erant vltionis, nunc pingues, quæ colliuationis, & crudæ, & mordaces: id est, quales ex corruptione ciborum malè concoctorum in ventre. Nam per ventriculi fatietates, cibi, qui non coquantur vt oportet, corruptiones quasdam recipiunt, nunc acidas, nunc acres, nunc (secundum diuersas partes) ambas: ambæ verò sunt mordaces. Esse verò has deiectiones ex corruptis cibis, indicantur subsequatè deiectiones. Nam postea, inquit, videbatur & lactosa reddidisse, ex lactiniis scilicet, quibus se repleuerat. Interim urinae erant nigrae, paucae, tenues, quas lethales esse sæpè iam dictum est, vt & commemoratas omnes deiectiones, maximè accedente multa difficili tolerantia: quod quidem significat vires maximè languescere. Circa vigesimum quartum, qui erat vndecimus à quatuordecimo, quo insignis acuties accesserat morbo, ac proinde, vt contemplabilis considerata est ab Hippocrate, fuit cum solatio: hoc est, minus anxius & tristis, & videbatur sibi melius habere, eratque proinde cum minori desperatione: alia autem eodem modo: quod est, vrinæ autem & deiectiones, aliaque mala signa, ex quibus poterat Medicus agnoscere moriturum hominem eodem modo: minus autem delirauit. Vix vnquam vllus moritur, quin aliquando antequam decedat, videatur sibi & vulgaribus, qui adsunt, habere melius. Medicus verò, ne leuiter his fidat, sed consideret, an reliqua eodem modo habeant, an scilicet signa pessima, & quæ maximi momenti sunt, quæque vulgus non intelligit, perseuerent adhuc. Addit Hippocrates quiddam aliud, quod video multos, vulgares etiam, solere animaduertere in morituris. Ex quo, inquit, decubuit, nullius recordabatur. Nimirum omnium eorum, quæ quis amat recordari, & de eis loqui per morbum, bonum signum est, & vitalem hunc esse homines dicunt, quia de hac vita videtur cogitare: contra, si quis neque charissimæ vxoris, neque dulcissimorum pignorum videatur vllam curam habere, neque amicorum, quos vnice dilexerit, recordari, neque rerum, quibus oblectari consueuerat, graue admodum est, & lethale: neque causa est obscura. Omnia enim quæ similia sunt iis, quæ in eisdem, cùm benè valent, bona, quæ dissimilia, mala. Ita ergo & sermones & curæ. Nam, vt in summa dicatur, ægroto non esse sui similem graue est. Non tamen vt erat valde obliuiosus, ita multum semper delirabat, sed celeriter respicebat: id est, ad mentem reuocatur facile, ad rerum autem recordationem, & consuetudinem, nunquã. Ita procedebant omnia in deterius. Quare mortuus est circa trigessimum quartum, quæ à primo totius morbi erat iudicatorius, quia vigesimoseptimo, qui est finis acutorum, adiicit septimanam,

manam, & à quatuordecimo, quo morbus comparauit maiorem acutiem, est vigesimus. Vt iam hinc intelligas, nõ solùm habendam esse rationem dierum contemplabilium à primo, sed pariter ab hoc, & ab eo qui attulerit insignem mutationem in acutiem. Cætera, quæ per epilogum dicit, enarrata iam sunt.

Decimus quartus ægroto.

In Cyzico mulieri, quæ gemellas pepererat, & lagre pepererat, & non satis expurgata erat, primò febris horrida, acuta, capitis & ceruicis grauitas cum dolore, insomnis à principio, taciturna & tetrica, & non obscundans. Vrinæ tenues, siticulosa, fastidiosa plerumque. Aluus erraticè turbata, & rursum adstricta. Sexto ad noctem multa delirabat, nihil dormiuit Circa vndecimum verò insaniuit, & rursum intelligebat. Vrinæ nigrae tenues, & rursum intermittentes, oleosæ, & aluus multis tenuibus turbatis. Quatuordecimo conuulsiones multa, extrema frigida, nihil iam intelligebat, urinae suppressæ sunt, mortua est. Phrenitis.

Nõ est numerus certus muliebrium foetuum, tamen duorum est partus frequens, plures raro eduntur vitales. Gemelli propriè dicuntur, qui simul concepti simul eduntur: alij enim edi solent simul, nõ simul geniti, sed ex superfætatione. Causa numerosæ futuræ non est multitudo sinuum, vt qui dissectionem ignorant, suspicantur. Vnicus enim sinus est toto muliebri vtero: sed abundantia & decisio principiorum, ex quibus fiunt foetus, feminis inquam vtriusque. Decisionem dico, non separationem feminum inuicem, sed cùm ex commixtis fiunt, velut diuersa oua, quæ foetus inchoat. Grauius esse non satis expurgari, eam quæ filiam pepererat, quàm quæ filium, dictum iam antea in multis ægroto est. Grauius est etiam eam, quæ pepererat geminas. Nam etsi non abundet tam multis, quàm quæ vnicam, vtpotè quæ duabus alimentum præstiterit, habebit tamen excrementa deteriora, vtpotè ex qua duæ exfluxerint bonum sanguinem. Merito ergo hæc cùm perperisset, ægrè: hoc est, cum magnis doloribus & partu difficili, filias duas, & non esset rectè expurgata, correpta est febre magna & lethali. Habuit verò febris, quæ enixis febricitantibus familiaria esse indicatum est sæpè. Nimirum fuit horrida, acuta & melancholica: nam fuit mulier taciturna & tetrica, & non obscundans, quod idem est atque morosa. Habuit capitis & ceruicis grauitatem cum dolore, quod multitudinis in superiores partes collectæ erat: quod idem ob biliosam qualitatem faciebat eam insomnem esse. Vnde etiam factum est, vt sexto delirauerit, & vndecimo etiam insaniuerit (quod quidem grauius est quàm delirare) & vt ante mortem passa fuerit multas conuulsiones. Omnia enim hæc pertinent ad cerebri passionem. Vrinæ tenues cruditatis erant, nigrae tenues, vltionis esse poterant, & melancholici succi, qui redundabat. Quòd verò erant rursum intermittentes & oleosæ (id est, facta

aliquando intermissione tentitatis & nigritici, erant oleosæ) significabat ad mixtionem crassorum, & agitationem. Has vrinas in nullo ægroto notatas vidimus, qui non delirauerit. Quòd erat siticulosa & fastidiosa, erat magnitudinis & malignitatis febris. Quòd aluus erraticè turbata, & rursum adstricta, significabat multitudinem & inquietudinem succorum. Nunc enim redundantes effluebant, nunc in aliam partem rapti detinebantur: quòd etiam prope mortem iam constituta muliere, fecit vrinas supprimi. Quin & extrema frigere fecit similis quædam causa. Omnibus enim ad cerebrum raptis, euacuationes naturales suppressæ sunt, & vnã cum excrementis calidum etiam naturale ad malignè inflammata partem raptum, extrema defertur: vnde phrenitis tantoperè aucta est, vt, nihil iam intelligens, mortua sit. Est autem consideratione dignum, quod quatuordecimū videtur Hippocrates dixisse, ab eo quem vocauerat primum, quo dicit fuisse febrim horridam acutam. Non fuit autem ille primus, idem dies quo peperit: nam antequam febre corripere, pepererat, & non satis expurgata erat, quod quidem eadem die non videtur posse esse satis perspectum. Mortua est ergo die quatuordecimo, vt sine quodam proprio acutorum, fuitque is quatuordecimus, non à partu, sed à febre. Non ergo dies decretorij febricitantium ex partu, videntur fluere à partu, sed à febre: quare hinc videtur ducenda computatio, atque Hippocrates ipse videtur ducere contra ac in Prognostico scriptum est. Quid res habeat in hac quaestione, dictum mihi est decimo libro Controuersiarum. Pro hoc loco, duorum alterum dici potest: aut eadem die, quæ peperit, correptam esse febre, & quod dicit, & non satis expurgata erat, intelligit in ipso loco (nam, vt Hippocrates definit, debet mulier in ipso loco effundere sanguinis sesquiheminam) aut fortasse diem illum à febris principio quatuordecimum, ab ipso partu fuisse alium etiã insignem, vt decimumseptimum, aut vigesimum. Quòd autem Hippocrates neque hoc monuerit, neque à partu supputauerit, nihil habet incommodi. Nam, vt dictum etiam antea est, hoc libro historicū agit Hippocrates, licet illi rem narrare, vt voler, modò narret vt est acta. Sed & in hac ratione narrandi est aliud quiddam utile, quod notes. Nimirum etsi computatio dierum decretoriorum ducenda sit à partu præcipuè, nunquam tamen omittendum considerare, quicunq; dies, qui à partu sit insignis, quotus sit à febre: si in proxima historia rectè monuimus, non solùm esse habendam rationem dierum contemplabilium à primo die morbi, sed pariter ab eo, qui attulerit insignem aliquam mutationem. Nam cùm insignis mutatio plerumque habeat rationem aliquam numeri contemplabilis ad primū diem morbi, quicunq; dies secundum rationem aliquam notatu dignam adiciuntur illi, habebunt etiã rationem aliquam insignem ad hunc. Velut in Apollonio contigit esse trigessimum quartum à primo, qui erat vigesimus ab eo, qui attulit insignem mutationem.

Decimus quintus ægroto.

In Thaso Dealcis vxorè, quæ decubebat in Leio, febris horrida corripuit ex marore, à princi-

pio autem contegebatur, & usq; ad finē: semper tacita, palpabat, vellebat, scalpebat, pilos legebat, plorabat, & rursus ridebat, non dormiebat. Ab alio irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat. Urinae tenues, pauca. Febres ad manū tenues. Extremorum frigus. Nono multū deliravit, & rursus quieuit tacita. Quatuordecimo spiritus rarus, magnus per tēpus, & rursus breuispira. Decimosextimo ab alio irritatio turbulenta, deinde ipsi potus prodibant, nihil consistebat. Omnino nihil sentiebat. Cutis arida circumtensio. Vigesimo sermones multi, & rursus quiescebat muta, breuispira. Vigesimo primo mortua est. Erat huic usq; ad finē spiritus rarus, magnus, sine sensu omnium erat, semper contegebatur, aut sermones multi, aut taciturna usque ad finem. Phrenitis.

¶ Vt moror facere soleat facultatum quibus nostra corpora reguntur languorem, & excrementorum retentiones, & proinde grauissimos morbos, dictum est in historia mulieris illius morosae, quae perinde atq; haec, ex morore cepit aegrotare, & decumbebat in Leio: nunc satis sit dicere, quae in hoc morbo fuerint praecipua: ea vero non contingit agnoscere aliunde, quam ex symptomatis: ex eis vero constat, hanc duo praecipua habuisse mala: alterum quidem lethale, alterum vero admodum lethale & exitiosum: phrenitidē scilicet, & extinctionē caloris naturalis. Neq; sanē mirum. Nam coestitia & metus extinguunt naturalem calorem. Phrenitidis ergo erat haec, semper esse tacitam, palpare, velle, scalpere, pilos legere. Haec enim in Prognostico ponit Hippocrates in phreniticis. Taciturnitas vero significabat delirium, non simpliciter, sed ex morore, vt & plorare. Ex ploratu vero rursus ridere, maior infania erat, praecipue laborantem ex morore: & nunc cum multis verbis, nunc tacitam esse, & delirare, & spiritus magnus & rarus, & non bibere nisi exiguum, & admonitam. Phrenitici enim sunt *βραχυπνοται*, id est, exiguo potu vtentes primo prorrhiticorum, extinctionis naturalis caloris & languoris facultatum erat reliqua ferē omnia. Horridam esse, & à principio semper tegi, febres ad manuum tenues, & extremorum frigus, & quod erat breuispira, & tandem muta (indicatum enim est in historia Pithyonis, talem spiritum esse paruum & rarum, & significare caloris penuriam) atque adeo quod illi potus prodibat, & nihil consistebat. Hoc enim est vnum quoddam eorum, quae in certis morituris saepe obseruauit. Nimirum cum potus cadunt in ventrem cum quodam fonitu, nihil in via consistentes, sed velut incidentes pondere, non aliter ac si inde mortuum iam corpus, & omni facultate carens, demitteretur, vnde & moribundus arguit homines communi epilogismo. Cui simile etiam est illud, quod nihil sentiebat: hoc est, exiguum iam omnibus in partibus habebat sensum, quod proximam mortē significat, quale est illud Prognostici, si non videt, neq; audit, propē iam est mors. Tāsis etiam erat cutis aridae circumtensio, de qua in initio Prognostici scriptum est: cutis circa frontē dura, intenta, arida. Itaq; duobus his malis premebatur, proin-

de quaedam alternatē accidebant ei symptomata, ambo referētia (vt spiritus, nūc magnus & rarus, nunc erat breuispera) quaedam accidebant simul (vt pariter habebat extremorū frigus, & delirabat) quaedam etiam accidebant communia, vt non dormire (id enim & passionis cerebri biliosam fluxionē iam recipientis, & debilitatis esse poterat) & urinae tenues & paucae: nam & p debilitatem facultatis, & p raptum in cerebrum paucae esse poterāt. Quaedam etiam alia malam qualitatem succorum, quae illorum malorum causa fuerat, referebant, magis q̄ ipsa mala: qualis erat illa crebra irritatio alui, quin exiret aliquid: quam rursus vocat irritationē turbulentam, id est, turbationem afferentem magis, q̄ euacuationem. Illud enim refert malignā qualitatem, magis q̄ copiam. Maligna autem qualitas facere solet morbos hos malignos, magis q̄ magnos. Vbi dicitur, ab alio irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat, legunt quidam, nisi cum exiguum admonita bibebat. Quae lectio significabit haec omnia, illam exiguum bibere, idq; non nisi cum admoneretur, vt potē phreniticam, & mox à potu redde re ex alio, vt potē non consistente potu. Verum quia hoc signum graue admodum est, non mihi persuasit accidisse ante nonū, moriturū vigesimo primo, quare magis probo hanc lectionem, quam sum sequutus. Porro vbi dicitur, spiritus rarus magnus per tempus, & rursus breuispira, illud per tempus, duo potest significare, aut spiritum magnū & rarum non fuisse semper, sed per tempus, quia scilicet rursus breuispira: aut per tempus, seu spacium longum, quasi diceret, spiritus magnus rarus non vt cunq; sed per longa interualla. Hunc sensum solum probat Gal. quia, inquit, Hippocrates in fine historiae dixit, erat huic usq; ad finem spiritus magnus & rarus, id vero non diceret verē, si per tempus tantum, id est, non perpetuū, esset. Ego verō aequē probo vtrumq; sensum: nam cum adiecerit, & rursus breuispira, constat non habuisse perpetuū spiritum magnum & rarum, sed Hippocratem dicere, semper factum per morbum, quod saepe, & p omne morbi tempus. Nam ita loqui solemus, neq; sanē opus fuerit, vt nunquam non contegeretur, etsi dicit, semper contegebatur.

Decimosextus aegrotus.

IN Melibea adolescens ex potu, & multa uenere multo tempore calefactus decubuit. Horridus & fastidiosus, & sine somno, & sine siti. Ab alio autē primo multa ster cora prodierunt cum multa defluxione, & sequentibus aquosa, biliosa multa prodierunt. Urinae tenues, pauca, decolores. Spiritus rarus magnus per tēpus. Hypochondriorum distentio submollis producta vtrinq; cordis palpitatio perpetua usq; ad finem. Minxit oleosum, delirauit modicē, modestusq; & mansuetus, cutis arida & dissenta, deiectiones, multa tenues, aut biliosae pingues. Quatuordecimo omnia exacerbata sunt. Mente est motus, multa delirauit. Vigesimo insaniuit. Iactatio. Nihil mingebat, exiguum potū continebat. Vigesimo quarto mortuus est. Phrenitis.

¶ Non

¶ Non valde dissidet hic morbus à proximo. Hic enim etiam fuit phrenitis cum facultatum debilitate, & caloris naturalis defectu: quorum quidem illud, vinum: hoc, Venus nata erat facere. Tamen si ab vtroq; etiam factum merito esset vtrumque. Vinum enim sumptū immodicē, calorem naturalem suffocat. Venus caput insigniter debilitat. Coepit hic adolescens aegrotare eisdem occasionibus, quibus Abderis Nicodemus, decimus huius sectionis aegrotus. tamen ille non incidit cum tanta debilitate: quo factum est, vt melius se potuerit expedire, habueritq; meliorem exitum: & merito, quia morbum habuit minus mali moris: Ille enim habuit febrem magnam, sitim ingentem, urinas copiosas, quibus multum contenti crasi reddebatur, & copiosum sudorem, q̄ magnē sunt, sed nō perinde malignae, febris: hic verō, cum magna febre carebat sitis, non mingebat, nullam aliam idoneam habuit euacuationem, quae omnia debilitatem facultatum naturalium significabant. Præterea habuit distentionem hypochondriorū, submollē, productam vtrinq; & cordis palpitatiōnem, quae viscerum significabant affectiones. Nam vt ex Gal. antea diximus, distentio submollis hypochondrij in morbo acuto, inflammationem significat internam hepatis, aut lienis, aut vtriusque: distentio enim tumorem, mollities non ad musculum, sed internam partem pertinere significat. Cordis palpitatio excrementa collecta intra pericardium, & angustiam inferentia cordi, indicant. Cutis etiam arida, & distenta, est signum admodum lethale, vt ex prognostico nuper diximus: vt & exiguum potū continere posse, corruptionis facultatis retentricis ventriculi est. Species etiā delirandi fuit præter rationem, homo enim vinosus & libidinosus, delirauit modicē, fuitq; in delirio modestus, & mansuetus. Omnia verō ea q̄ præter rationem fiunt, deterioris moris morbi suspicionem faciunt: nisi forte nō erat natura neque longa consuetudine talis, sed contigit tunc aere incōtinenter. Deiectiones omnes fuerūt crudae, aut biliosae: aut pingues: aut biliosae pariter & crudae, aut biliosae pariter & pingues: quae omnia quales corruptiones significant, dictum iam est saepe. Neq; minus dictum est, quem dicat spiritum magnum & rarum per tempus, & quid significet.

Videtur autem mihi, secundum rationem fuisse vtilem, scientem astatem. Nam aestuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales aestas superueniens transmutat. Atq; ipsa per se ipsam quae fiebat aestas, non erat bene constans, sed repente calida austrina & sine ventis, tamen, ad aliam tempestatem transmutata, profuit. Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere recte de iis quae scripta sunt. Qui enim scit, & vitur his, non vtiq; mihi videtur multum falli in arte. Oportet autem discere exacte, quamcunq; temporū constitutionem, & morbum bonum, quod commune in constitutione aut in morbo. Qui morbus longus & mortalis, qui longus & superesse sinens, qui acutus mortalis, qui acutus superesse sinens. Ordinem decretoriorum considerandi, & praedicandi, ex his

datur facultas, siquidem ex his contingit scire, quos, & quando, & quomodo oportet victum instituere.

¶ Ex his quae in calce huius libri scripta sunt, sit consentaneum, decem & sex praescriptos aegrotos, quosdam fuisse eorum, qui illo ipso anno, qui in hac tertia constitutione descriptus est, aegrotarunt. Nam rediens nunc ad narrationem eandem dicit, videtur secundum rationem fuisse utilis illa aestas. Nimirum in fine narrationis dixerat: erat autem omnibus subscriptis difficilimum quidem ver, & plurimos abstulit, aestas autem facilima, & minime moriebantur. Nunc huius causam reddit, cur utilis fuerit illa aestas, nimirum ob communem rationem, quia aestuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales superueniens aestas. Quia cum vnicuiq; tempori familiares sint morbi, qui cum eo habent analogiam, contrariis temporibus non erunt iidem familiares, sed qui altero fient, altero extinguentur. Atqui profecto illa aestas non fuit utilis, quod per se bene admodum constans, id est, optime suam naturam retinens: non enim erat, cum repente facta sit calida austrina & sine ventis, aestas verō soleat paulatim ingruere, & habere ventos aquilonares, vocatos aestias, sed quod, etsi per se esset futura insalutaris, superueniens verō contrariae temporis naturae, facta est causa emendans & salutaris. Ita enim fit. His dictis, commendat hanc doctrinam, dicens: Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere recte, de iis quae scripta sunt. Qui enim scit & vitur his, non vtiq; mihi (inquit) videtur multum falli in arte. Explicans deinde, quae scire ex hoc opere, & quomodo iis vti oporteat, dicit: oportet autem discere exacte quancunq; temporum constitutionem, & morbum. id est, animaduertere, quae constitutio temporis sit, & qui morbus populariter grassetur: bonum, quod commune in constitutione & in morbo: id est, bonum etiam est considerare analogiam speciei morbi, & constitutionis temporis. Nimirum sunt singulis temporum constitutionibus morbi quidam congruentes, quidam non, qui autem quocunq; tempore sint nati fieri, licet discere, ex iis quae scripta sunt. Oportet etiā considerare qui morbus sit longus & mortalis, vt qui Parij: qui longus & salutaris, vt qui Heropyti: qui acutus mortalis, vt qui Calui: qui acutus salutaris, vt qui Periclis: neque quidem haec solum possis discere, ex iis quae scripta sunt: sed ordinem etiam dierum decretoriorum considerandi, datur ex his facultas. Nam vt in singulis historiis explicuimus, maximam rationem ordinis dierum talium visus est semper Hippocrates habuisse, vt videatur haec esse praxis doctrinae de diebus decretoriis. Haec verō non tantum utilia sunt ad recte praedicendum, sed etiam ad recte suscipiendas curationes, vt in prooemio prognostici ipsemet dicit, siquidem ex his contingit scire, quos, & quando, & quomodo oportet victum instituere. Quae verba videtur mihi posse duo sensa continere, ambo vera. Quos & quando curare oporteat, & quomodo victum instituere, vt his verbis insinuetur curatio tota, & tota victus institutio: aut quos & quando & quomodo cibare, vt contineatur his tribus oculis, sola victus institutio, quae magna medicę artis pars est, cum tres habeat, phar-

macis, chyrurgia, & victu, vtentem. Sed quo pacto A
pendent hæc omnia ex illa cognitione, constitutio
nis, & periculi morbi, & dierum decretoriorum?
Certè quos curare oporteat & quos secus non pos-
sis exactè scire, nisi morituros à non morituris di-
gnoscas, hos .n. curare oportet, & illos sinere. Neq;
sanè scire possis quando oportet curare quando
agere quietem, nisi temporà vniuersalia, quib. tota
constitutio constat, dignoscas. Quia inchoantibus
morbis mouendum est quidquid videtur, aut iam
inclinantib. cum verò consistunt ac vigent, melius B
est quietem agere, raroq; est agendum tunc tempo-
ris aliud, quàm occurrendum symptomatis, quæ
tunc sunt vehementia, aliter verò, non est, facultate
tem occupatissimam interturbandum. Sed neq; in

Liber quartus.

I **D**OST æquinoctium & post pleia-
das, qualia exedentia & sordida,
que caput aperuerunt, prodierunt
supra aurem, & ei qui prope Leu-
cydem, in pede. Phanodico digiti in pede, in pecto-
re. Qui sectus est tibiam, hac etiam denigratus
est. Erat magnum vlcus in externa parte tibie,
& ex posteriori prodibat. Cum purum factum
est, lateris dolor, & sinistri thoracis secundum re-
ctitudinem, & febres. Mortuus est à febre.

I **N** hoc quarti libri initio, nullum morbosum sta-
tum describit, neq; comunem constitutionè, sed
singulares narrationes, & eas quidè breuissimas,
non tam perfequens ipsas historias, q̄ notans in sin-
gulis quædam, quæ ipsi videbantur obseruatione
digna, non quæ, in vna aliqua constitutione, aut in
vno oppido, sed in multis, & in certis, notauerit, &
suæ memoriæ consulens, & vt solent diligentissimi
quiq; facere, in priuatis chartis reposuerit. Neq; p-
fecto in aliis constitutionib. aut vrbibus ab iis quas
superiorib. libris descripsit, necesse sit hæc contigisse,
sed quædam fortasse cõtigerint in eisdem. Velut
quæ nunc in initio narrat, haud dubiè pertinent, ad
proximi libri vltimæ sectionis statum pestilentem,
vt hac ratione ego censeam, quæ sunt vsq; ad illa ver-
ba, circa solis conuersiones hyemales q̄ paulò post
occurrent, adscribenda potius fuisse lib. 3. aut esse
velut illius appendicem: quartum verò ab illis ver-
bis incipere. Hæc verò ad tertium pertinere cõstat,
ibi enim ita dixit, multis quidem erysipelas cum oc-
casione in quibusuis, & in valde paruis causis, in to-
to corpore. Præcipuè autè, in iis qui circa sexagesi-
mum annum, circa caput, atq; si parum neglecta e-
rant, multis aut etià in ipsa curatione, magnæ phle-
gmones fiebant, & ipsum erysipelas multum cele-
riter vndiq; depascebatur. Plurimis igitur ipsorum
abscessus in suppurationes fiebant, carniū & ner-
uorum, & ossium, elapsus magni. Erat autem & flu-
xio collecta non puri similis, sed putredo quædam
alia, & fluxio multa & varia. Quib. igitur circa ca-
put horum aliquid euenit fieri, glabrics his totius
capitis fiebant, & mēti, & ossium denudationes, ac
elapsus, & multæ fluxiones, hæc q; & in febrib. & sine
febrib. Erant aut hæc horrenda magis q̄ mala. Qui-
bus enim ad suppurationem horū maturatio per-

diebus decretoriis, quibus mutationem aliquam
insignem fieri speres, aut timeas, instandum auxi-
liis est. Quia quæcunque iudicatio fiat, aut instet,
neque mouendum, neque nouandum quidquam
est. Ergo non possis exactè scire quando curan-
dum, nisi dierum decretoriorum ordinem confide-
res, & constitutiones morborum, multo autem mi-
nus quomodo victum instituire oporteat. Cum v-
bi morbus peracutus est, statim extremè tenuissi-
mo victu vti necesse sit, vbi verò non, pleniori victu
vti liceat, & tanto plus indulgere, quanto morbus
est minus acutus: & morbo in vigore consistente
tenuissimo victu vti necesse sit. Non potest itaq; re-
ctè victus institui, nisi constitutio morbi, & futurus
vigor præsentiat.

uenit, plurimi horum seruabantur, quib. autem in-
flammatiō, & erysipelas euauit, huiusmodi autem
abscessum nullum fecerunt, horum multi mortui
sunt. Similiter autem quacunq; alia corporis parte
aberraret, acciderunt hæc, multis enim brachium,
& totus cubitus, effluerunt, quibusdam autè & in
latera hæc mala inciderunt, aut aliquā anteriorum
aut posteriorum partium, quibusdam autè femur
totum, aut tibię nudatę sunt, quibusdam autem, &
pes totus Hæc illo loco, quib. nunc addit, illa vlcera
exedentia, q̄ erysipelate depascente fiebant, & sor-
dida, in quib. scilicet erat fluxio collecta nō puri si-
milis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa &
varia, & caput aperuerunt, id est, fecerunt in capite
ossium nudationes, prodierunt supra aurem. Verum
quia dixerat, non omnib. hæc exedentia vlcera ac-
cidisse in capite, sed similiter etià quacunque alia in
parte, multis in brachio, & cubito, aliis in lateribus,
quibusdam in femore, tibia, aut pede, exempla nūc
scribit, vt scilicet ei qui prope Leucydem in pede,
Phanodico digiti in pede corrupti sunt, & in pecto-
re etià habuit aliud vlcus exedens. Alius fuit cui ti-
bia secta est, quia denigrat⁹ est ea parte, propter gā-
grænam scilicet, & habebat vlcus magnum in ex-
terna parte tibie ea scilicet parte, quæ ad anteriora
nostra expectat, qua ad os acutū maximè & præ-
minens est, & procedebat ex posteriori parte tibie.
Nam vocat tibiā hic nō totā cruris partem quæ est
inter malleolum & genu, sed os illud magnum, q̄ ea
parte est, & cum femore & pede, articulos facit, cui
à posteriori parte coalescit aliud os satis gracilius,
nō valde breuius, ad poplitem, spacium quoddam
in interna cruris parte formās, q̄ carne plenum est.
Ab hac ergo, carnosa, & interna cruris, & postero-
ri tibie, parte, producebatur vlcus ad anteriorem.
Curato huic, sectione & vitione vt par est, cū purū
factum esset vlcus, superuenit dolor lateris, & sini-
stræ thoracis partis, externæ scilicet, quam in mul-
tis etiam tentatam fuisse in hac peste dixerat, & fe-
bris, & mortuus est à febre, nimirum venenata ma-
teria cor iam obsepiete. Fortasse dum curaretur, re-
pente factum est vlcus purum plus satis, cõtigiq;,
quod multis aliis contigisse dixerat, his verbis, qui-
bus inflammatio, & erysipelas euauit, horū multi
mortui sunt: fortasse etiam ob curationem artificia-
sam sanatum est crus, & in deterius celsit. Nam vi-
lium & externarum partium morbi, vt internis &
nobi-

nobilibus securitatem afferunt, ita nonnunquam A
earum periculo curantur, cui autem nunc medico-
rum narraretur, alicui facta esse in capite vlcera for-
dida, & glabricem capitis & menti, sine febre, & cū
exulceratione pudendorum & faucium, ac postre-
mo nudata excidisse ossa, qui non affirmaret esse ci-
tra dubium Gallicum morbum? Fuerunt verò in
illa tempestate plurimi tales. Ob quos, & multos
alios affectus, qui in hoc opere, & aliis Hip. narran-
tur, adducor vt censeam, nihil in illo morbo esse
nouum quodque priora secula non viderint.

2 Biliosum vesliario catacores.

¶ Galenus libello aboletarum Hip. vocum dicit
κατακορη esse alui egestionem ex meraca bile: & pe-
ctora κατακορη, quæ eiusmodi succum generat, qui-
dam tamen hirtuta intellexerunt. Sed & κατακορη
homines simillier appellat tali bile abundantes,
pharmacum autem κατακορη vocat, aut propter hu-
morem qui ab ipso euacuatur, aut ob proprium co-
lorem. Nominat etiam sitim alicubi κατακορη quæ
vel ob talem humorem orta est, aut ad summum
intenta. Itaque κατακορη vocat Hip. interprete Gal.
omnia biliosa, siue hominem, siue excrementa, siue
pharmacum, siue passiones. Hic passionem aut excre-
mentum significare posse videtur, vt significetur,
reliarium morbo exquisitè bilioso fuisse affectum,
aut deiectiones syncerè biliosas habuisse. Atqui
hoc est longè probabilius, quia euacuationum quæ
ægotis accidebant, videtur Hip. præcipuè rationè
habuisse. Non parum verò est dignum considera-
tione quàm sint synceræ deiectiones biliosæ, quia
omnes euacuationes synceræ significant extremas
intemperies, & magnas naturæ corruptiones.

3 Et caustica afferenti, circa æquinoctium san- guis multus fluxit deorsum.

¶ Καυστικὴ κατακορη haud dubiè dicebatur aliquis,
siue pigmentarius, siue chyrurgus, qui hac re maxi-
mè præcallebat, & caustica parabat. Illi, ægotanti E
circa æquinoctium, fluxit sanguis mult⁹ deorsum.
Quod circa æquinoctium, vernum scilicet, sanguis
fluere, non erat præter temporis rationem. Nam in
vernus morbis ponit Hipp. 3. aph. sanguinis fluxio-
nes, quod deorsum exibat, multo meli⁹ erat quàm
si sursum, quia vt in aph. 25. particulæ quartæ dicitur,
sanguinem sursum vtrunq; exire malum, deor-
sum verò bonū. Quare coniectandū huic accidisse,
vt multis solet, quib. ineunte vere, deiectiones cru-
tæ salubriter contingunt, aut fluūt hæmorrhoides. F

4 Seni valde vehementer abscessit, non ultra quatuordecim dies.

¶ Quæ notatu digna in ægotis occurrebant,
mandabat Hippocrates memoriæ. Abscedere hoc
loco non est quod aliis ἀπέσταιν seu abscessum face-
re, sed corrumpi, corruptumque abscedere, vt cum
morientes partes decidunt, aut deciduntur: quale
illud quod in non ita pridem scripta oratione dixe-
rat carniū, neuorum, & ossium κατακορη, id
est, elapsus magni. Hoc verò constat ex ipsis auto-
ris verbis. Dicit enim τὸν νεανὶάδην ἀπέσταιν ἀπο-
σπένδον enim non est abscedere, aut longè fieri,
sed aboleri aut corruptum decedere. Dixerat ergo

proximi libri sectione vltima, ad quam hanc primā
quarti libri partem, ego puto pertinere, multos, se-
nes præcipuè, habuisse depascentia vlcera in capi-
te, ex malignis erysipelatis, vsq; ad ossium nudatio-
nem. Non tamen omnibus æque hæc partium de-
cessio processerit, sed quibusdā tardi⁹, quibusdā
celerius: constat verò celeritatem corruptionis ser-
pētis, periculi magnitudinem augere. Proinde, hic
senex, cui valde vehementer abscessit, non potuit
vltra quatuordecim dies morbū sustinere, sed pu-
tredine multum serpēte, ac fortasse in internas no-
bilesque partes, breui mortuus est. Fieri etiam pos-
set, vt illud ἀποσπένδον non dicatur de parte, sed de
homine, sitque sensus, seni valde vehementer cor-
ruptio contigit, quasi senex citissimè mortuus est.
Nam vt ἀποσπένδον significat superuiuere, & à mor-
bo liberari, ita ἀποσπένδον, significat mori. Sed dices,
quid habet admirationis, aut quæ tāta acuties, mo-
ri senem intra quatuordecim dies? Certè nūquam
est stupenda acuties, quæ morbū ad dies quatuor-
decim produci sinit: tamen intellige, eodem tēpore
ac eodem morbi genere, ægotasse plurimos lentius,
& quod quidem id seni acciderit, admirationem au-
get, quia senes vt minus curabilib. ita minus acutis
morbis laborare solent. Ecce duos loci huius sen-
sus satis congruentes. Constat verò hoc secundo
sensu esse figuratā orationē, & poni casum p̄ casu.

Percusso ab Antiphilo vsto facta iudicatio.
ne septimæ die, bilioso, & typhode febre laboran-
ti. Tertia post iudicationē sanguinē sanè spuit,
superstes manebat, & recidua postea facta est.
Iudicatus est, vt par erat, circa pleiadum occa-
sum primū. Post pleiadum verò occasum bi-
liosum ad insaniam vsque. Iudicatio, superuixit
die nona sine sudore.

In hac quoque dictione ponitur casus pro casu,
perinde enim est ac si diceret, percussus ab Antiphi-
lo, tertia post iudicationem, sanguinem spuit, & su-
perstes manebat: alioqui cõmittetur solæcismus.
Habet hæc dictio duas particulas, prima dicit ho-
minem febricitasse acutè & imperfectè iudicatum,
habuisse recidiam: secunda, quæ inde incipit, iudi-
catus est vt par erat, dicit, quibus temporibus facta
fuerit iudicatio prima, & recidua. Illis primis ver-
bis τὸν δὲ στυματίνων ἀπὸ ἀντιφίλου καυστικῶν, haud dubiè vi-
detur Hippocrates occasionem morbi significasse.
Suspicio aut hunc, iusta cicatrice, aut signo aliquo,
ab Antiphilo (erat fortasse illi⁹ seruus) correptum
fuisse ex dolore & vlcere, vt ex occasione, febre va-
rente. Nam στυματίνων est percutiendo signare, qua-
re στυματίνων percussione signato, addito verò καυστικῶν
apertè significat, in unctione signato. Quæ sanè in ho-
mine alioqui parato, nō exigua fuerit occasio. Erat
verò biliosus, atq; febre typhode, id est, vrente, cor-
reptus est. Hic est iudicatus die septima. Non dicit
qua euacuatione, fortasse sine vlla manifesta, ac p-
inde non fuerit iudicatio tuta, sed cū recidua. Ter-
tia die post iudicationē (nona scilicet) sanguinem
spuebat: quod etià int⁹ manere causam indicabat:
nam aut multitudinis, aut malæ qualitatis erat: ni-
hilominus superstes manebat, id est, bene robust⁹,
& salubriter affectus videbatur. Recidua postea fa-
cta est, nimirum imperfectè iudicatio. Quo tempo-

Re hæc acciderint, & qualis fuerit recidua, narrat postea, dicens, iudicatus est vt par erat, circa pleiadum occasum primùm, post pleiadum occasum factus est biliosus ad insaniam vsque, id est, recidit in phrenitidem cum magna insaniam & furore. Non enim fuisse maniam, seu phrenitidem, indicat constitutio, iudicatus enim est die nona, mania verò est longior morbus. Sed cur dicit iudicatum esse primum circa pleiadum occasum, vt par erat? Certè alludit ad illud, quod libello de aere, locis & aquis ipsemet dicit, his verbis: Oportet autem astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi & pleiadum occasum. Morbi enim in his maximè diebus iudicantur, alijque perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciem aliumque statum mutantur. Itaque cum prope illud tempus, in postrema scilicet autumnii parte, hunc ægrotare contigisset, iudicatus primùm est circa pleiadum occasum, vt par erat, id est, vt temporis ratio poscebat, cum verò circa euacuationem insignem, à typhode, & biliosissima febre liberatus imperfectè esset, & bilis maximè vita interius maneret, & ob mutationem ad frigidiorē tempestatem, in altiores corporis partes repelleretur, post occasum pleiadum biliosissima phrenitide correptus est, à qua rursus nona die iudicatus superuixit, habuitque illud etiam notatu dignum, quod citra sudorem, atque adeo, citra omnem aliam euacuationem manifestam liberatus est. Antiquum enim est Hippocrati dicere sine sudore, quasi sine euacuatione manifesta. Multi verò morbi etiam acuti finiuntur insensibiliter, ipsa febre suam materiam absorbente, vt inflammatio resoluitur suo ipsius calore.

6 Circa æquinoctium Chalchidonius à portis delatus ad forum, ruptura circa dextram mammam, dolens spuebat aliàs & aliàs subchlorum. Venter, sudor incipiens septima tenebat plerumque vsque ad octauam. Iudicatus est quatuordecima. Circa quadragesimam verò tumores facti sunt circa aurem vtramque. Non immerito videbatur suppuratus fore. Non factum est.

¶ Cum rumpitur alicui vas aliquod in pulmone, aut thorace, aut ob vehementem motum, aut perfrigerationem maximam, aut multitudinem ad vasa vocatam, aut ob rodentem qualitatem (corrosio enim etiam rumpit vasa) nisi citò coalescat, periclitatur suppurari, non minùs quàm ex inflammatione eius loci, primùm quia vlcusculum ipsum aliquando dilatatur putrescens, & pus colligit, deinde, quia sanguinem ex rupto incidentem in ventrem, seu cauum thoracis, concretumque in grumos, necesse est pus fieri, nunc melius, nunc deterius. Hic ergo Chalchidonius rupturam accepit circa dextram mammam in thorace: ex corrosione, arbitror, ob biliosam sanguinis qualitatem. Nam locum affectum indicauit dolor, sanguinis verò qualitate sputum, aliàs & aliàs subchlorum. Id est, nunc flauum, nunc subviride, ac fortasse etiam nunc subflauum. Nam omnem hanc colorum speciem continet quod chlorum: totum verò hoc genus est biliosum. Cum igitur is affectus masculus factus est, febrem attulit, vt & pleuritis solet. Venter etiam egerat, & sudor copiosus fuit ferè per totum septi-

mum. Quæ omnia multitudinis erant. Vt iam constet multum & biliosum fuisse huic succum. Quod factum est, vt etsi iudicaretur, id est, à febre liberaretur quatuordecima die, non tamè perfectè, & tutò liberaretur, sed citra quadragesimam tumores facti fuerint circa aurem vtramque. Qui tumores hominem omninò liberauerunt à morbo pectoris, citra suppurationem. Quæ quidem suppuratio meritò timebatur. Atque cum, inquit, meritò putaretur suppuratus fore, non factum est, sed resolutione finiti sunt: aut, cum meritò putaretur fore suppuratus intra thoracem, quia vt ipsemet Hippocrates dicit in prognostico, quicumque dolores ex his locis non sedantur, neque ad sputorum purgationes, neque ad stercoreum alui subductionem, neque ad venæ sectionem, & victus rationem, & medicamenta, eos, ad suppurationem verti, sciendum est. Ergo cum huic fluxisset aluus, & excreatum esset multum, & exudatum, & nihilominus non esset persanatus homo, meritò putabatur suppuratus fore, tamen non est factum, quia commutatio facta est, morbi thoracis cum parotidibus.

Pectus Aristodemo vsum est. Philidis filio, 7, cui abscessit ex casu, ipsi etiam vsum est.

Quam familiaris fuerit Hip. vitio pectoris in suppuratis, siue ex casu, aut alia manifesta causa, siue citra omnem occasionem suppurati fuerint, hinc, & ex aliis multis locis, intelliges. Quomodo fieri debeat, docet Paulus libro 6. quanquam non proinde non sit alia comoda vrendi ratio. Ego sanè, vt absit terror, & ægroti pareant, cautelicis vior, quanquam inuentionem candenti ferro factam, si ægroti sint animosi, non nego esse meliorem.

Post æquinoctia autumnalia recidua, & aliàs vsq; ad solstitia hyemalia, post solem æstiuum.

¶ Vere, ob optimam temporis conditionem, & æstate ob calorem, fieri solent morbi citæ iudicationis. Autumno verò ob inæqualem aeris intemperiam & debilitatem quam superior tempestatas reliquit, morbi fiunt, qui lethales, acutissimi: qui salutare, difficilis iudicij, & vix vnquam, idque per multas reciduas, desinentes. Hæc est, quod dicit post æquinoctia autumnalia, id est, in autumno, recidua: quoniam verò non solum post æquinoctium, sed ab initio etiã autumnii, est ab ortu arcturi, incipiunt esse multæ recidua: neque solum per totum autumnum durant, sed etiam per primam hyemem, quæ solis conuersione finitur, velut corrigens se ipsum, addit, aliàs, quasi diceret, aut vt melius dicam vsq; ad solstitia hyemalia, post solem æstiuum: id est, ex fine æstatis, quam finit ortus arcturi vsq; ad solstitia hyemalia. Nimirum æstate sanguis & excrementa omnia exaruntur, vires debilitantur, ac iam inde ob hanc causam, & quia sol à nobis recedit longius (ad quem omnium corporum ortus, vita, & robur, referuntur) nulli morbi perfectè iudicantur, & vix vllus sese potest à morbo expedire, & robur pristinum recuperare, vsque dum idem sol ad nos redire incipiens, corporibus, ortus naturalis & salutis, autor esse incipit. Quod tam est experimento cognitum, vt vulgus etiam hominum, eos qui diuturno morbo tenentur, beneficium primi veris, & redeuntis solis, iubeat expectare.

9 Acheloi vxor sexta die abortum fecit, sanguinea cum esset, & horrida, & sudores. Iudicatio decimaquarta. Quot mensium esset, non noui. Masculum autem etiam alium, ad dies viginti se abortisse, dixit. An vera dixerit, non scio.

¶ Sexta die febris, fecit hæc abortum, quem febris, vt solet, attulit. & decimaquarta accidit fieri iudicium: decimaquarta (intellige) eiusdem febris quæ est iudicata. Nam vt cum febris superuenit partui, computatio à partu esse debet, ita cum partus febris, à febre: Sed est hic notatu dignum, quod dicit, cum esset sanguinea horrida, & sudores: Dicit enim id, velut causam abortus reddens. Nimirum huic, quia gerebat vtero, fortasse non est sanguis missus, & ea quia sanguinea, abortiuit: multitudine scilicet sanguinis expultricem vteri facultatem prouocante, aut acetabula vteri dirumpente. Quorum vtrumque natum erat in hac muliere fieri. Nam qualitas mala sanguinis irritare, multitudine dirumpere solet. Horror verò indicabat mordentem qualitatem, & frequens sudor multitudinem: Vt iam hinc constat verissimè quosdam dicere, non semper missionem sanguinis facere abortum, sed multas hoc auxilio ab eo præseruari. Sed quorsum dicit se non nouisse, quot mensium fuerit foetus? Cur si nesciuerat, non tacebat potius? Certè vt intelligas, momentum aliquod habere ad abortum, quot mensium sit foetus. Nam primis & vltimis mensibus facilius, ac proinde minus periculose abortitur. Porro, quorsum commemorat, eam dixisse, abortisse se alium masculum ad dies viginti, præcipuè cum dubitet, an vera dixerit? An quia hæc quoque resert disquirere in abortiente; an confueuerit abortum facere. Quia quo plus est in mulieris natura, eo minus imputandum est affectui præter naturam. Quo etiam tempore prægnationis abortiat nunc, & antea abortierit: an eodem semper, an altero. Nam vt libr. de sterilibus dicit, hinc pendet causæ cognitio, quia quæ eodem tempore multoties abortiunt, ob exiguitatem naturalem vteri, aut substantiam non bene dilatabilem, id pati censentur.

10 Post solis hyemales conuersiones borealia erant. Ictericis fiebant, catacores, & alij quidem cum horrore, alij non. Lingua vsta tertia die, & turbationes circa sextam & septimam, & longum durantes. Quatuordecima alui retenta, & pharmacia non obedientes, secundum rationem febrium etiam sine sudore. Lienes quibusdam exigui ad dextra hypochondria intenti, & ad manus submurmurantes. Hamorrhoidas habentes, & vrinis expurgatio & iudicatio. Multo autem magis deorsum nitebantur, & enim hoc occurrebat sub hoc tempus. Quibus non ita erat, lienès verò elati, fluebat sanguis ex sinistra nare. Solstitium præterierat, hyberna hyberno modo in borealibus. Paulò autem post, austrina fiebant ad quindecim dies, post hæc autem vix quatuordecim diebus. Per hanc constitutionem icterici catacores, non recipientes iudicationem sincerè, amantes reuer-

siones. Post nives autem austrina superuenerunt, & pluuia, grauedines eruperunt. & cum febribus, & sine febribus: vni verò cuidam, & in dentes, qui antea ex medio doluerat ad dextra, & supercilium & oculos. Erant autem & ranci, & fauces inflammata & spongia vocata intumescébant, & circa aures & buccas, intumescétiæ molles, & cum febre sedabantur: incipientibus febricitare fiebant superne, & ad vtramque partem plerag, horum. Erant quibus & spongia sub autumnum & hyemem: sed & porrigines.

¶ Vt antea dixi, hinc videtur mihi liber quartus melius incepturus, à quodam scilicet statu morbo, & communi, vt priores inceperant. Præcipuè cum, quæ hucusque sunt enarrata, velut particulæ quædam historiarum libri proximi esse viderentur. In hac narratione oportet, distinctionis gratia separare, quæ pertinent ad aeris temperiem, ab iis quæ ad morbos: in distinctione enim videntur commixta omnia. Verum ita distinguitur. Post solis hyemales conuersiones, hoc est, cum solstitium hyemale iam præterierat, borealia erant. Nimirum erant hyberna hyberno modo in borealibus. Paulò post solstitium, scilicet ad finem Decembris, fuerunt austrina quindecim diebus, post hæc rursus nixit aliis quatuordecim diebus: post nives, appente iam vere, austrina superuenerunt, & pluuia: Per hanc anni constitutionem, duplex morbi genus fuit commune. Primùm facti sunt multi icteri, cum febribus biliosis, difficilis iudicationis: deinde multi catarrhi in varias partes, vt fieri solet, in cuiusmodi. Fuerunt, inquit, icteri catacores non recipientes iudicationem perfectè, amantes reuersiones, id est, habentes reciduas. Dicitur est nuper, catacores significare apud Hippocratem, interprete Galeno libello antiquatarum vocum, quod est valde biliosum, siue de morbo, siue de succo, siue de homine, siue de causa, siue etiam dicatur de accidente. Velut nuper significabat excrementum, cum diceret, biliosum restiario catacores: nunc ex symptomate morbum. Nam icteri catacores dicuntur, per quos est maximus pallor per totam cutem. Nam sunt quidam per quos soli oculi, aut soli illi multum, pallent, neque verò erant hi morbi, soli icteri, sed cum acutis febribus. Nam alij (inquit) inuadebant cum horrore, alij non. Erant autè plurimis communia hæc. Lingua vsta tertia die, & turbationes circa sextam & septimam, & hæc longum durantes. Id est, scilicet accidentia, & inquietudo quæ turbationem afferebant domi (hoc enim solet Hippocrati vocari turbatio) acciderunt sexta & septima, neque ea turbatio præterit breui, sed durauit satis multum vtraque die. Quatuordecima nullæ euacuationes acciderunt, vt in acutis febribus par erat, quin imò alui erant adeo retentæ, vt neque pharmacia obedirent: neque erant sudores secundum rationem febrium. Non enim intelligendum venit, non obedientes medicamentis secundum rationem febrium. Quia febris vehementia per se non iuuat ad facilem expurgationem, sed vt explicuimus, non erant sudores pro ratione febrium. Febribus enim acutis valde familiaris est sudor:

Itaque hi icteri facti sunt à prima die febrium acutarum, non tamen proinde dicit mortuos esse omnes aut plurimos, sed fuisse difficilis iudicij, & amates recidivas. Vtrumque est consideratione dignum, qui facti sint icteri tam biliosi in tempestate boreali & frigida, & qui poterint tam multi euadere à morbo regio ante septimum. Nisi enim euassissent multi, non dixisset fuisse morbus difficilis iudicij, sed grauius aliquid. Considerare oportet Hippoc. non dicere tota hyeme fuisse hyberna hyberno modo, sed circa solstitium fuisse hyberna hyberno modo in borealibus. Quibus verbis insinuat, ante id tempus, in prima inquam hyemis parte, non fuisse hyberna hyberno modo, neq; tunc nisi in borealibus, hoc est, quod boreas flaret. Ergo ante id tempus fuerat hyemis prima pars, veri similis, & tunc flante borea repente, vt solet, magnum frigus factum est. Cum igitur bilem ab estate collectam, frigus prioris temporis non extinxisset, erant adhuc biliosa corpora, & à repentino frigore obstructa, prius quam emendata, in morbos biliosissimi mos inciderunt, & obdurata cute, prohibitoq; bilioso effluuio, tincta est bile cutis. Frigus enim paulatim ingruens, æquè emendat feruorem bilis & densat corpora, quod verò ingruit repente, anticipat cutem densare. Vnde ex accidenti biliosi morbi fiunt. Hic ergo, illud symptoma mutati coloris, rationem externæ causæ morbi sequutum est, quæ ratione oportebat minus periculosum esse, quam in talibus solet. Iam verò Hippocrates non dicit ex morbo regio ante septimum omnes ægrotos mori, sed malum esse, neque hoc quidem vbiq; eodem modo. Nam quarto libro de ratione victus in acutis contextu octogesimo primo, ita occurrit scriptum: In biliosa febre morbus regius cum rigore ante diem septimum factus morbum soluit: si verò absque rigore præter occasionem superuenerit, mortale. Itaque morbo regio accidit quod aliis abscessibus. Est enim malum signum cum ante diem morbi decretorium sit, atque cum non solum ante diem decretorium, sed languidè etiam atque tentato magis, quam facto abscessu, pessimum, & nihil tunc temporis potest habere boni, ne vt causa quidem. Significat verò rigor morbo regio, adhuc fienti accedens, maiorem quandam impetum facultatis expultricis in partibus. Ac proinde, nõ mirum, si rigor cum morbo regio soluat febrem, etsi ante septimum fiat, sine rigore non ita, quanquã ne tunc quidè necesse sit, omnes ab eo signo interire. Nam etsi mortale esse ponatur, possit ab eo signo ægroti conualescere. Occurrerunt etiam libro 1. sectione 2. multi, qui à morbo regio diei sexti superuixerunt. Potuerunt ergo etiã hi superuivere ante septimum icterici, cum præcipuè multi illorum corripentur ictero cū horrore, qui est quidam rigor. In hac excrementorum redundantia, cum nullæ euacuationes manifestæ contingerent, sed versus quaque diffunderentur, contigit crassiores partes bilefcentis sanguinis in lienem colligi, vt certè plerunq; fit in morbis difficilis iudicationis, ob eius visceris laxitatem. Verum in quibusdam ita obsederunt lienem vt deorsum versus reperent, quod quidem exiguo lienis tumore, & quadam intentione versus dextram partem, & murmure: quibusdam sursum, quod elatione & tumore eius hypochondrij, significabatur. Illis succedebant hæmorrhoides, &

vrinæ iudicatoriæ, & expurgatoriæ, & infra nitebantur, tentati scilicet tenesimo: his fluxiones sanguinis ex nare sinistra. Nimirum murmuris hypochondriorum, vt ad inferna vergentium succorum notæ, crebra apud Hippocratem mentio est: vt & intumescencia hypochondriorum cum sensu cuiusdam reuulsionis, & ad superna retractionis, futuri fluxus sanguinis ex naribus, est indicium. Hoc erat primum genus morborum qui ea tempestate acciderunt. Aliud, quodq; posterius accidit post austrina fuit catarrhus, quem ea temporis, nunc borealis, nunc austrini, diuē sitas, haud dubiè erat allatura: nunc austro replente, nunc borea exprimente. Destillant verè non in eandem partem omnibus, sed vt quisq; paratus est, aliis in nares, aliis in palatum, aliis in laryngem, aliis in dentium radices, vnde quibusdam excidunt: aliis etiam ad oculos, vnde humidi lacrymatur: aliis ad externas faciei partes, vnde circa aures, aut buccas, aut supercilia, molles intumescenciæ œdematosæ. Quibusdam fiebant tumores in internis oris partibus, vt in faucibus, aut spongiis vocatis, quibusdam etiam fortasse in gargareone. Quas vocet Hippocrates spongias explicat Gal. lib. vocum antiquatarum citans hunc locum. & ita dicens, *σπίγγι* glandulæ circa fauces, vt in quarto morborum popularium. Non fiebant hæc vt febrium abscessus, immò verò febres illis succedebant, aut simul cum illis nascebantur, quibus etiam sedabantur. Nimirum vt in controuersis monstratum est, in morbos huiusmodi, qui ex incoctis succis pendent, succedentes aut accedentes febres sanant. Fiebant itaq; aut ante febres, aut incipientib; febricitare. Multis supernè ad vtramq; partem, pleraque horum. Antecesserunt verò in hac tempestate, vt in aliis etiam valde morbosis, quædam in ditia futurarum passionum. Nam quibusdam etiam sub autumnum & hyemem, id est, per autumnum & hyemem, ante scilicet quam morbi dicti (incoeperunt enim circa solstitium hyemale) acciderunt spongiæ, hoc est, tumores glandularum, sed & porrigines aliis, id est, furfures multi in capite. Quæ omnia excrementa multa in capitibus indicasse constat. In quibus verò talis apparatus erat, necesse erat futuram aeris intemperiem dictos morbos afferre, præcipuè secundi generis.

Sexta virgini iudicata, sexta reuerterunt, iudicata vero sunt omnia per sextam. In his temporibus sexta & octaua indicabantur circa pleiadum occasum.

¶ Non tantum mutationes insignes, vnus perpetuè morbi, diebus iudicatoriis fiunt: sed & recidivæ, cum contingit morbos intercidi, in illos ipsos dies solèt incidere. Proinde virgini illi, vt sexta die iudicata sunt primum sua mala, ita sexta à prima iudicatione, reuerterunt, & sexta iudicata sunt rursum omnia. Nimirum illis temporibus sextam & octauam contigit esse iudicatorias. Id quod certè fieret, quod morbi essent acutissimi, & mouerentur per pares. Nam vt acutissimi qui per impares mouentur, finiuntur septima, ita qui per pares, finiuntur sexta aut octaua. Qui enim alius finis par sit vnus septimanæ? Moueri verò per pares, vt sæpe est indicatum, morborum est difficilis iudicationis. Itaque iudicari sexta aut octaua, est acutissimorum

simorum & difficilium morborum: tales verò merito fiebant circa pleiadum occasum. Id enim tempus est autumnus, cui tales, familiares sunt.

12 *Meandri cæci vxor statim chlorum & statim purulentum spuit, circa sextam, & hepatis feruor, & deorsum deiectio modica, carnopurulentam sursum pauca, alba, lata spuebat: cibum sustuldiens, mortua est prope vigesimam diem.*

¶ Hæc laborans ardente febre & biliosa, qua hepatis præcipuè inflammabatur, collecta in pulmone in bile, in suppurationem incidit, perniciosam adeo, vt merito prope vigesimam diem mortua fuerit. Factum est enim huic, quod in prognostico his verbis scriptum est: Suppurationes, quæ cum bilioso adhuc sputo excreantur, lathales admodum, siue per partes biliosum cum pure excreetur, siue simul. Maxime autem si incipit procedere suppuratio à tali sputo, cum morbus iam est, septem dierum. Talia vero excreantem, fore vt quatuordecimo moriatur, sperandum est, nisi aliquid ei superueniat bonum. Huic certè mala superuenerunt. Nam carnopurulentam excreare pulmonis celeriter putrescentis erat. Alba etiam & lata, quæ sunt etiam rotunda, & consistencia, excreare malum est: & cibum etiam fastidire. Quare magis mirandum non ante quatuordecimam esse mortuam, quam paulò post interiisse. Sed erat fortasse firma alioqui natura.

13 *Ex vicinis textoris famula ex vstoris deiectione biliosa copiosa hypochondrio inteno. Sexta ex suppressione ipsi aluus, tenuia, copiosa, vna vice egressa. Et statim sudauit & iudicata est, & aluus stetit, eadem autem hora, cum rigisset febricitauit, & in eandem rursum horam.*

¶ Illud ex vstoris significare potest materiam, aut causam procatarticam. Hoc modo, significat mulierem hanc ex victu calido coepisse ægrotare: illo verò deiectionem biliosam fuisse ex vstoris, hoc est, ex acerrima & vrente bile. Vt cumque hoc habeat (neque enim Hippocrates satis explicat) constat ex ipsa narratione, hanc laborasse deiectione biliosa, & copiosa aliquot dies, deinde suppressa aluo, nondum finitis excrementis, hypochondrij regionem intentam esse: collectis scilicet eò, quæ antea fluebant. Deinde sexta die à suppressione (nimirum iudicabantur eo tempore sexta & octaua pleraq;) factam illi esse vna vice copiosam deiectionem tenuium & liquidorum, & statim sudasse, & iudicatam esse, & rursum aluum stetit, neque iam inde fluxisse amplius copiosa deiectione. Verum quia tenuia fluxerant ex aluo, & sudore tenuia etiam euacuari solent, hæc sit circa viscera crassum, ac velut cineritium, vnde febris intermittens (cum rigore enim repetebat) est suscitata: quam est verisimile fuisse diuturnam, cum repeteret semper eadem hora, & in aphorismo dicatur. Quibus fiunt paroxysmi, quacunq; hora febris dimiserit, si eadem sequenti die inuaserit, difficilis iudicationis est malum.

14 *Thersandri vxor, leucophlegmatica nõ val-*

de existens, lactans, acutè febricitauit. Huic lingua exusta est, aliis etiam vstionem subeuntibus. Sub hoc tempus lingua etiam exasperabatur, vt grandine multa, & lumbrici per os. Circa vigesimam verò non perfecte iudicata est.

¶ Mulier hæc febricitauit ardente febre ex pituita falsa. Nam incipiens illa leucophlegmatica pituitosum apparatus indicabat, & exasperatio linguæ velut grandine multa conspersæ, & lumbrici per os reiecti, significabant eundem succum: Non mirum autem quod ex eo febris ardens nasceretur, & lingua aliaque omnia exurerentur. Nam vt idem Hippocrates. 4. de rat. vict. in acutis autor est, duplex est causus, alius ex bile, alius ex falsa pituita. Fit verò pituita falsa putrescentia, non semper, sed cum quiddam habet terreæ naturæ admixtum. Quod verò pituita talis fieret maxima causa fuit, quod lactaret. Lactantibus enim mensuræ euacuationes detinentur, quæ cum maligni sanguinis sint, admiscentes sese pituitæ, illam reddere malignè putrescentem. Est verò hæc maxima lactantium noxa, impura excrementa quæ singulis mensibus exire solent, retinere, pro puro lacte, quod exugitur. Lumbricos & si per os non nunquam reiciantur, in intestinis, præcipuè gracilibus habere generationem, aliis locis dictum est.

Circa pleiadum occasum puer Metrophanti caput percussus testa, ab alio puero, cum attigisset duodecimam diem, febricitauit. Occasio autem quod scalpens, perfricuit partes circa vlcus, & refrigeratus est, & intumuerunt statim labia: extenuata est cutis multis locis ultra vlcus. Secto autem non tardè, neque pus effluxit, neq; allenuus est. Iuxta autem verò videbatur suppurari in maxilla ad sinistra, hac enim parte etiam vlcus erat. Deinde & hoc non suppuratum est, celeriter mortuus est circa vigesimam quartam.

¶ Mirum profectò est mortuum ab vlcere fuisse puerum, cum neque mox percussus ceciderit, neque vomuerit, aut quidpiam habuerit eorum, quæ lethaliter percussis: ac multo magis cum duodecimam diem attigerit febre vacans. Non immerito autem dicit Hippocrates: Nullum capitis vulnus leuiter contemni debet, sæpe enim cutis sola contusa ferro, aut alia aliqua re, si non diligenter, aut cum quadam cautione curetur, velut si sanguis concretus non expurgeretur: aut aliud quiddam negligatur: vlcus incrudescens non parum molestiæ exhibet, & aliquando etiam febrem inducit: & medico quidem negotium, ægroti verò periculum non minus affert. Hęc Hippoc. Mori verò contingit ex vulnere capitis sola cute concisa: aut ea sola reuera concisa, & nulla alia parte solutione patiente: aut quod ea sola concisa esse videatur, lateat verò in tenuis fractura aliqua. Hoc quidem manifestum est, quia sit periculosum: quia dum cutis sola frustra curatur, crescit in insanabilem interior noxa. Sed & citra hæc, contingit quosdam mori, ex cutis capitis ruptura, ob pessimum corporis apparatus, aut capitis maximam debilitatem, aut curationem malam, aut

tempestatem, regionemue, aut deniq; victus rationem incommodam. Nimirum cum quippiam horum accidit, ex leui occasione fiunt grauisimi affectus, & ex minimis initiis accipiunt maxima incrementa, vt in statu illo pestilenti sectionis tertiae, libri tertij accidebat egrotis, de quibus ita dicebatur, Multis quidem erysipelas cum occasione, in quibusuis & valde paruis causis, in toto corpore, praecipue autem circa caput, atq; si parum neglecta erant. Potest itaq; nulla interna parte diuisa, fluxio quae ad sectam cutem conuocetur, laesionem incurabilem, in internum caput, refundere. Nam quid nisi ex digito gangraena affecto contingit mori, si malum negligatur? Ita accidit Metrophanti puero. Si enim internae partes a principio laesa fuissent, aut mox percusso symptomata aliqua id indicassent, aut certe multo ante duodecimam diem, febris & alia superuenissent. Sed non venit ante eam diem, neque tunc citra occasionem, sed quod scalpens perfricuit partes circa vulnus, & refrigeratus ea parte est. Leuitas autem occasionis indicauit malignum corporis apparatus. Quanquam hinc quoque nos oportet admonitos, arcendos esse capite percussos, abscalptu, & vlcus nunquam esse nudandum citra medicamen, linamentum, aut linteculum, vsq; dum cicatrix omnino obdura sit, quin & firmata non nihil. Facilius enim alterascunt vlcerae partes a frigore, & vt Hippocrates dicebat, vlcera in crudescunt: quod huic eo magis euenit, quod contempsit tegere vulnusculum circa pleiadum occasum, frigidissimo scilicet tempore. Narrat vero Hippocrates percussum fuisse testa, non oblitus suarum praeeptionum, qui libro citato post dicta verba ita scripsit: Primum igitur, capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Nimirum testa non potuit scindere, citra partium adiacentium contusionem, quarum si neglecta suppuratio est, merito successerit maligna putrescentia. Intumuerunt ergo labia vlcerae fritione & frigore laesa, & noua fluxione recepta, extenuata autem est cutis multis locis per partes vltra vlcus, hoc est, in capite superiori, vt tangenti videretur pus subesse. Atqui etsi illae partes sunt sectae non tarde, sed maturae, vt oportet suppurationem, tamen neque pus exiit, neque puer leuatus est. Nimirum illae cutis extenuationes non sunt factae per suppurationem, sed per corruptionem facultatum naturalium in parte male nutrita, ac proinde tabescente cute, eodem modo, quo labia ipsa vlcerae malignorum solent extenuari, & arescere. Erat vero vulnus in sinistra capitis parte iuxta aurem, parte quidem per se minimè periculosa, vtpote in qua os firmissimum est. Videbatur, postquam labia intumuerant, suppuratione colligi eadem parte ad maxillam, quae sane suppuratio si processisset, fuisset salutaris, vtpote secundum rectitudinem, in proxima vlcerae parte & humiliori facta. Verum ea euauit, & humerus dexter suppuratus est. Quod quidem fuit graue signum, ob loci contrarietatem, eadem ratione, qua vt monet Hippocrates ipse libello citato, in perituris conuulsiones in contraria parte fiunt. Si (inquit) in sinistra capitis parte vulnus habeat, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si vero in dextra capitis parte vulnus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Cum ergo tam graue iam signum accederet, breui mortuus est, circa vigesima quar-

tam. Fortasse quia vigesima quarta fit ex bis duodecim, & duodecima acceperat insignem mutationem. Haec enim est ratio constitutionis legitime. Sed cur conuulsio in contraria parte fiat, moriturus ex capitis vulnere, & non potius in eadem superest dicamus. Atheneus huius euetus causam facilem commentus est, sed non adeo veram, neruus nullus in sui lateris partes recta ferri, sed statim in exortu sese mutuo interfecantes, ad figuram graeci X. singulos ferri in latus contrarium. Sed cum hoc fallum esse ipsa anatomes indicet, nihil refert a quo dictum sit, sed alia opus est ratione. Ea vero est haec: vlcera in perituris, vt in prognostico dicitur, siccescunt, & deponunt tumores labiorum. Quibus enim in vlcerae tumores apparent (vt dicitur in aphorismo) non valde conuellentur, sed his euanescentibus: quia cum perit facultas reatrix in parte laesa, cessante sensu & dolore, & tractione alimenti, ac proinde arescente parte, non recipitur quod venit, quare quod mittebatur non receptum quo mittebatur, repellitur in partem contrariam, euanescentiq; in vlcerae tumores, & conuulsiones apparent in contraria: magis vero si vlcerae pars posterior est, quam si anterior. Haec enim, vt in aphorismo citato dicitur, insaniam aut mala alia potius facit, quam conuulsiones, nisi forte oculorum, qui quia ab anteriori cerebro recipiunt motum, possunt per vlcerae partium anteriorum, facile conuelli. Sed cur (vt hoc obiter in gratiam lectorum dicatur) si ex dextra sinistra, & ex sinistra dextra patitur, non etiam ex anteriori posterior, & ex posteriori anterior? Certè anterior eiusdem lateris cum posteriori, & posterior cum posteriori contrarij, parè contrarietate habet, tamen non parè distantiam. Propior enim est posterior posteriori, quam anterior. Cum vero fluxio ob dictam debilitate errat a parte in quam tendebat, consentaneum est, declinet prius in contrariam proximam, quam in contrariam remotam (alioqui & in longissimè positam, & multis modis contrariam feratur primum) quare ex vulnere dextrae & posterioris partis, in posteriorem sinistram feretur, potius quam in anteriorem dextram, & ex anteriori in anteriorem aliquomodo contrariam, potius quam in posteriorem. Accedit quod aphorismus ille non de vlcerae capitis, sed de quibusuis intelligitur. Sed haec obiter dicta sunt. Huius loci gratia illud solum dicere intererat, signum lethale esse in vulneribus, conuelli parte contraria, eadem enim ratione lethale fuit huic puero euanescere suppurationem è sinistra maxilla, & dextrum humerum suppuratum esse. Similis vulneratae partis langor, & similis expultricis error.

Post pleiadum occasum, ille qui aurem dolebat circa vigesimam, postea voce priuatus fuit, & dextrarum partium impotens, sine febre sudauit. Dextra auris, dexter oculus, consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte, in sinistris vero distortus est oculus grauius dolens. Cervix dura facta est, tertia hora postea quam doluit.

¶ Huic vigesima die febris, rapta multitudine in caput, auris dolebat, crescente postea passione cerebri factus est paralyticus toto dextro latere, & vt solent

solent paralytici, voce priuatus sudauit & febris, cum abcessu, tum sudore extincta. Auris dextra, & dexter oculus non valde consistebat, id est, motu batur, vt solent quibus resolutio imminet. Sed quo pacto auris non consistebat? Auricula enim non mouetur, auris vero solius sensus instrumentum est. Certè ita intelligendum est, dextra auris & dexter oculus consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte. Quia oculus non consistebat, & vtraque pars trahebat aliquid ex inferna parte: id est, recipiebat fluxionem inferne sursum venientem: quod quidem indicabatur humiditate circa eas partes redundante. Non admodum curat Hipp. distinguere, pars quae aliunde recipit, trahat, an recipiat solum, vt cuique enim hoc habeat, trahere dicit eam quae recipit: id quod praecipue in oculorum fluxionibus obseruauit. Nam & quinta sectione secundi libri dixit, pituita fluxiones ex manibus trahunt oculi. Sed addamus reliqua. In sinistris, inquit, distortus est oculus grauius dolens, & cervix dura facta est, tertia hora postea quam doluit oculus. Haec, conuulsione facta sunt. Nimirum dextra pars erat resoluta, & in sinistra oculus & cervicis musculi conuulsi. Nam etsi, distortus potest oculus resolutione & conuulsione, conuulsiones vero potius sunt quae a graui dolore incipiunt: & durities illa, ac veit rigor cervicis, longe aberat a resolutione. Quare argumento a dolore antecedente, & a passione proxima partis, constat sinistri oculi passionem conuulsionem fuisse. Non manum autem alias partes conuulsione, alias resolutione tetari, passionem enim sunt, loco affecto, & materia, similes.

17 Post pleiadum occasum, seruus Attici, a quartana correptus, fatuus permansit.

¶ Fatuitas frigida passio cerebri est, ex crudis succis quales sunt pituitosi & serosi. Hi enim succi vergentes ad corpus faciunt resolutiones, & vergentes ad animam, fatuitatem: velut melancholici, vergentes ad animam faciunt insaniam, vergentes ad corpus conuulsionem. Nihilominus videmus multos ex melancholicis morbis in passiones illas incidere, vt ex epilepsia melancholica, aut ex melancholia morbo, in resolutiones, & ex quartana, & dicta epilepsia, in fatuitates: quia melancholicus sanguis est admodum serosus, quia in eo boni, & mediocri sanguinis exiguum est, sed totus resoluitur in faeces & serum, velut quaedam vitiosi lactis genera, ex quibus casei & feri extrahitur multum, medicritr crassi lactis & butyri nihil ferè. Hac causa ex quartana sudatur multum, & melancholici sunt saluosi, ac reddunt copiosam vrinam. Pituita etiam multum colligitur, in melancholicis, ob debilitatem caloris, & incoctionem. Has ergo ob causas, non immerito potuit hic aegrotus ex quartana fatuus fieri. Quanquam Alexander Trallianus, vt resolutiones neruorum quosdam ex melancholia esse dicit, videtur mihi dicturus, esse fatuitatem ex melancholia.

18 Alius eodem tempore vera thyphlomania, in coxas & crura venit dolor, conquieuit, quoda die haud scio.

¶ Vt fatuus, & qui velut mentis stupore teneatur, proxima sententia dicebatur *τυφλιος*, & qui aperte multumque delirat, dicitur maniacus, ita qui mixtam habet passionem, dicitur Hippocrati thyphlomaniacus, & passio ipsa thyphlomania. Quamquam apud Galen. occurrit semper scriptum *τυφλιος*, de vetustate mutatis in *o*. Cum hic aegrotus hac passione tenebatur, dolore descendente ad coxam & crura, liberatus est. Nimirum vt sectione quinta secundi libri dicebatur, si caput doluerit ad pectus descendit, deinde ad hypochondria, postea ad coxam.

Eodem tempore horridi, vomentes, & post iudicationem fastidiosi, & biliosi, & splenes, magni, duri, dolentes, & hemorrhagici. Quibusdam autem eodem tempore post pleiadum occasum, ex naribus sanguis biliosus in splenicis.

¶ Vexabantur hoc tempore, vt in autumno plerumque solent, ora ventriculorum bile flaua, & fiebant morbi difficilius iudicationis, & amantes recidivas. Illud quidem indicabant horrores & vomitus, hoc fastidia post iudicationem, & bilis effusa, & magni splenes, quia vt 6. epidemiorum sectione 5. dicitur, rigor (est vero eiusdem generis & horror) a superiori ventre fit: & vt 2. sectione eiusdem libri dicitur, oris resuscitatio, & amaritudo, & fastidium post iudicationem relicta, recidivas minantur. Abcessus etiam ad lienem in difficultibus morbis fieri solent. Sunt vero saepe lienosi tumores hemorrhagici, id est, sanguinem fundentes: quanquam non omnes per eandem partem: sed quibus tumet, & intentus ac velut sursum detractus lien est, praecipue si phlegmonosus videatur affectus, quod dolore & calore maxime significatur, ex naribus fiunt eruptiones, vt sectione 3. libro 2. dicebatur. Quibus vero minus tumet, & velut in latera & humiles partes distenditur, fiunt fluxiones ex hemorrhoidibus. His itaque merito sanguis ex naribus biliosus fluebat ob splenes, cuiusmodi essent magni, duri, & dolorosi.

In Cranone Nicostriati uxorem correptam, quatuordecima, statim anticipauit impotentia colli, & aliorum, & cibus inclusus est vsq; ad decimam. Spiritus densus paruus, impotentia, palpans digitus: delirans: sudores: distracta sunt ad dextram, cervix, os, oculus, nasus.

¶ Correptos, seu deprehensos vocant medicos eos qui apoplectica aliqua passione repente corripuntur, & omnium maximè catochos. Hac ipsa ratione dicit mulierem hanc correptam fuisse quatuordecima die morbi, hoc est, in apoplexiam aut catochum ea die incidisse, vnde haud dubie mortua est. Narrat vero quae hanc apprehensionem antecesserant, dicens correptam quatuordecima, anticipauit statim impotentia colli, & aliorum: hoc est, mulierem illam quae quatuordecima die morbi correpta est, anticipauit statim a morbi initio impotentia, hoc est, debilitas, & aegre mouere. Collum, & partes alias omnes, vt brachia, & crura: & cibus inclusus est vsq; ad decimam, hoc est, alium non exoneravit vsq; ad decimam diem. Quod quidem duplicem habuisse causam est consentaneum, debilitatem musculorum abdominis, similem ei, quae

rat in reliquis partibus, & raptum humorum in partes superiores: quibus fieret, ut facies duræ, à debilibus musculis exprimi non possent. Spiritus etiam hoc tempore fiebat parvus & frequens. Sed cur, dicens spiritus parvus densus, addit impotentia? Præcipue cum dixisset mox, anticipauit colli impotentia, & aliarum partium: Videtur enim frustra repetitum illud nomen impotentia. Cerrè rarum quiddam & magnum innuens. Id verò est, respirationem talem, non esse factam ob dolorem partium supra septum transfusum, ut in prognostico ab ipso Hippocrate dicitur, fieri solere, & qua sola causa fieri posse à Galeno putatur, sed ob impotentiam mouendi septum transfusum. Nimirum anticipauerat hanc, impotentia colli & aliarum partium, quare & musculorum pertinentium ad respirationem, quorum præcipuus est septum transfusum. Necessarium autem videtur, causam hanc ponere respirationis talis, quanquam eius Galenus non meminert. Nam si semiresolutum, & cum mouendi impotentia septum sit (quid autem prohibet ita esse) non poterit longum dilatari, quare dilatabitur motu curto: cum verò vsui, utpote quem non ponimus diminutum, non fiat satis, necesse sit, moueatur crebro. Indicat etiam hoc ita habere spiritus sublimis, qui creber & parvus plerumque est & debilitati imputatur. Verum quia per morbos acutos, qui cum febre fiunt, de quibus in prognostico agebatur, dolorosi affectus intra thoracem frequenter fiunt, impotentie verò huiusmodi, rarissimè, atque non ob ipsos acutos morbos, sed ob alios casus ipsi accedentes, ut paralysem, velut perpetuum quiddam statuit illic Hippocrates. Crebrum spiritum significare dolorem, aut incédium: crebrum scilicet cum exiguitate dolorem, cum magnitudine incédium, Gal. cum in libris de dyspnæa, tum etiam ubique alibi, videtur contempsisse quartum & quintum libros epidemiorum, quoniã arbitrator, videntur negligentius scripti quam tres priores, & qui proximè sequitur. Mihi verò ex his etiam videtur multum frugis capi posse. Fuit etiam palpans digitis. Quod quidem instantis delirij esse, in prognostico dicitur, in hac verò, euentus id aperte significauit. Nam delirauit etiam. Quapropter videtur hæc affectio, vsq; dum in magnâ & manifestam deprehensionem venit, velut ex ingruente apoplexia & phrenitide mixta fuisse, delirabat enim, & partes omnes sensim in resolutionem ibant: quæ quibusdam in partibus manifesta fuit: nam ceruix, os, oculus, nasus, ad dextram partem distracta sunt, per resolutionem, arbitrator, partium sinistrarum. Nam etsi tortura faciei, conuulsione partis versus quam distorquetur, aut resolutione contrariæ, fieri possit, tamen impotentia quæ antecessit, & apoplexia subsequuta, nos vocant in resolutionem. Non poterat autem hæc nisi admodum pleno corpori contingere, unde & sudores crebri fiebant: & quatuordecim die in apoplexiam malum finitum est.

A *Aliud quidem huiusmodi, aliud autem residens. Aliud huiusmodi paucum in latum dispersum: aliud perturbatum, aliud huiusmodi. Eneorema nubecula nigra quæ videretur crassitudinem habere. Laxum autem aliud tenue, aliud eneorema tenue tale, aliud quale equi, aliud ut quæ caliginosa.*

B Non est Hippocratis institutum hoc loco, logicam partitionem, & quæ differentias omnes vinarum contineat, facere, sed memoriæ mandare, eas quæ ea tempestate in ægrotis occurrebant, exercitationis, & experientie gratia. Proinde veritatis nunc & obseruationis, magis quam logicarum differentiarum studiosus, collatione cum rebus quibusdam, quæ extra nos sunt, & cum vrinis aliorum animalium, qualia & quomodo apparebant, qua maxime ratione potest, conatur fideliter explicare. Atqui, quia non solum in multis ægrotis apparebant variae differentie, sed in quibusdam etiam eisdem, nunc hæc, nunc illæ, cum dicit aliud huiusmodi, aliud alterum, significat, cum idem ægrotus pluries videretur, aliam vrinam fuisse huiusmodi, aliam non. Sed percurramus singula verba. Vinarum, inquit, subsidencia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlora vitellos pisos referens. Orobinum contentum vrinæ, duplex est, quoddam sola figura orobinæ ut grana orobinis similia. alba tamen, quoddam colore & figura orobi granis simile. Itaque, quæ ut grana quædam sunt figura, simulque fructulis veterum vitellorum colore similia, orobina simpliciter sunt. Quæ grana alba, sunt orobina alba: quæ verò sunt frustula alba, non tamen figura ut grana, sed ut ramenta, est alba ramentosa subsidencia. Hæc quidem sunt exulceratione viarum: orobina verò vitione succorum: alba, pituitosorum simpliciter orobina, sanguinis biliosi. Huic (addit) aliquando ut pingue quiddam superstabat, hocque acruatum, non multum dispersum, ut eneorema disparatum ut quod exit ex ouicula. Scilicet, hypostasi orobinæ simili vitellis pisos (illam enim refert illud, huic) superstabat aliquando ut pingue quiddam, non qualecumque, sed acruatum mictum. Merito sanè nam illud orobinum fit, sanguine bilioso renibus vsto, significat verò pingue confertim mictum, ut in aphorismo dicitur, calorem renum. Proinde consentaneum est, quibus talia orobina minguntur supernatant etiam pingue acruatum, non multum dispersum, ut simile sit eneoremati disparato, ut (inquit) quod exit ex ouicula, id est, quale est quod apparet in ouium vrinis. Quo loco licet mirari Hipp. diligentiam, qui obseruabat non solum hominum, sed aliorum etiam animalium vrinas, quo aliquid inde fructus caperet, conferens vrinas cum vrinis ad earum agnitionem: aut etiam ad cognitionem naturæ. Nimirum erat contemperaneus, & amicus Democriti, qui omne genus, vel reptilium dissectabat: tanta erat philosophorum illius seculi diligentia. Sed videamus reliqua, non subsidens, inquit, deinde mingebatur, & aliud quidem huiusmodi, aliud autem residens, aliud huiusmodi paucum & latum dispersum, aliud perturbatum, aliud huiusmodi. Hoc est, aliquando erat vrina ex qua nihil separabatur. Neque tamen illa perseuerabat, sed alia mingebatur huiusmodi, alia residens, alia huiusmodi, hoc est, non residens

21 *Vrinarum subsidencia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlora vitellos pisos referens. Huic aliquando ut pingue quiddam superstabat, hocque acruatum, non multum dispersum ut eneorema disparatum, ut quod exit ex ouicula. Non subsidens, deinde mingebatur, & a-*

residens manifestè, sed habens paucum dispersum in latum: alia perturbata, alia rursum huiusmodi, hoc est, non perturbata, sed in qua nihil residebat. Quod quidem significabat, multos, varios, & inæqualiter coctiles succos. Eneorema, inquit, erat nubecula nigra, hoc est, in quibusdam erat quod continebatur nubecula nigra, quæ videtur crassitudinem habere, hoc est, quæ ob nigritiem videbatur crassior quam erat reuera. Erat verò aliud eneorema laxum (hoc est, disruptum, deiunctum, seu ipsarum: denique non continuatum, & coherens) tenue, aliud tenue tale, hoc est, tale qualis nubecula continuata, quæ etsi ob nigritiem videretur crassa, erat tenuis. Nihil autem habet admirationis descendere cum vrina, nigrum quod tenue sit. Nam habet etiam melancholia partes fatis tenues, immo verò multas. Nam ut nuper monstrauius, est admodum serosa, & lienis substantia nutritur nigro & tenui, quæ proinde, ut est nigrior, ita tenuior hepate, & aliis visceribus. Addit: Aliud quale equi, aliud ut quæ caliginosa. Quæ verba ad ipsam fuluram vrinæ referuntur, non ad aliud quippiam quod in ipsa contineatur, aut innatet. Contat vrinam qualem equi, esse, eam quam in aphorismo vocat similem vrinis iumentorum, dicitque significare dolorem capitis qui adest aut aderit: quæ quidem est perturbata, non vtumque, sed perturbatissima. Itaque quamquam dixerat antea perturbata, & nunc dicit quale equi, non est repetitio inutilis. Non enim quamcumque perturbatam dicimus esse qualem equi. Caliginosam vrinam, aut qualem caliginosam, vocat, vrinam obscuram magis quam crassam. Ut ergo videmus succos quosdam esse crassos non valde obscuros, sed pellucentes, ita constat esse alios turbidos obscuros, & tenues. Non enim obscuritas æquè comitatur crassitiam, ut dictum est, sed est aliqua crassa clara, aut saltem non valde obscura vrina, & alia caliginosa tenuis, aut saltem non valde crassa. Cum summa enim tenuitate non potest esse nisi aquosa, quæ est alba peripicua, neque cum summa crassitie, nisi cenosa, quæ est etiam obscura. Verum potest esse inter hæc alia minus obscura, quam pro crassitie, alia minus crassa, quam pro obscuritate: illa significabit pituitam à vitrea substantia non ab similem, hæc, melancholice tenuè ichorem.

22 *Qui primus delatus est adolescens, huic vrina pura tenuis, omnium deiectione tenuis, multa, sine bile. Lingua aspera admodum, febris valde vrens, in somnis. Aluus curua. Hic delirauit arbitrator octaua procaciter, exurgere, pugnare, turpia loqui fortiter, cum talis non esset. Huic vementibus, confertum vrinis multis tenuibus ex suppressione, somnus factus est continuus, & sudor qui videbatur iudicatorius, ex quo talis fortasse circadecimam. Deinde insaniuit statim, & mortuus est celeriter, undecima die. Occasionem arbitrator, bibere merum multum, antequam insaniret. Pauci anni huic prope viginti.*

¶ Quæ febris esset hæc, & quæ eius causa, & quò, quouis tempore, humores quique reperent, ex ipsis symptomatis licet agnoscere. Ardentem enim fuisse ex bile, eaque exusta, ut atræ bilis naturæ iam

accederet, indicat linguæ asperitas, & quòd febris erat valde vrens, & peruigilium, & delirij species. Causa autem qua bilis meracior est facta, duplex esse videtur, ipsum incendium febris: & quòd aqua, qua solet bilis dilui fundebatur largiter, in primis per lecessum, deinde per vrinam. Et cum aqua deorsum inclinaret, bilis facta calidior & meracior, rursum efferebatur. Quod indicabat vrina pura tenuis, hoc est, alba & peripicua, qualis aqua: & deiectionem, per febre vrentem, sine bile esse, & per uigilium, & curua aluus. Hoc est aluus tumida, elata, & proinde incurua. Hæc enim cum deiectione aqua multa fieret, detenta circa viscera bile, & sursum eunte, fiebat. Quod subiequutum delirium declarauit. Delirauit (inquit) arbitrator die octaua. Nimirum cum non esset Hippocrates satis certus qua die, ut fieri solet, cum principium morbi non satis exactè ex relatione agnoscitur, aut inter duos aliquos dies mutatio euenit, reiecit illud in octauam ob naturam tempestatu illius, qua omnia sexta aut octaua recipiebant insignes mutationes. Quantū verò delirium esset, multis exaggerat Hippocrates dicens: delirauit procaciter, exurgere, pugnare, turpia loqui fortiter: & (quod magnitudinem delirij maxime auget) cum talis non esset, hoc est, cum ipse altoqui esset honestus, & modestus, & temperans. Huic ab initio fuerat mictio exigua, aqua, ut est consentaneum deriuata ad aluum: & bile, quæ mictionem mouere solet, sursum elata. Nam ut dicit, fuit omnium deiectione multa sine bile. Cum verò nomen hoc *διὰ χόλης* latine abscessus, significet præcipue deiectionem alui, & hic non de omnibus eius tempestatu ægrotis ageret, sed de iouo hoc adolescente, constat dictum esse omnium deiectione, quasi omnis deiectione. Itaque, quia erat omnis deiectione tenuis multa sine bile, vrina reddebatur exigua vsq; dum post octauam, erumpente arbitrator parte aliqua bilis, eius qua aluus tumebat, per vesicam, minxit confertim multa tenuia, & somnus factus est continuus, & sudor, bile effusa, pariter per vias vrinæ, & corporis habitum, & ad tempus recedente à cerebro: quòd tunc temporis, sanguis pituitosus occupauit. Sudor ille iudicatorius videbatur, quia circa decimam, quæ his morbis qui mouentur per pares, est pro undecima: Et ob hanc ipsam rationem, Hippocrates non satis certus diei, reiecit in decimam, dicens, circa decimam fortasse: & quia sudor calidus erat per totum, ut hac etiam causa magis iudicatorius esse videtur. Tamen cum nullæ coctionis notæ antecessissent, non poterat esse iudicatio perfecta. Fortasse non fuisset inutilis, nisi, dum hæc agerentur, adolescens per intemperantiam bibisset multum merum. Ex hac verò occasione insaniuit statim, & mortuus est celeriter, undecima enim die. Merito sanè intra diem & noctem ab occasione. Eò enim tempore iudicantur, quæ à causis procatartice fiunt, graues noxæ. Et quid ni fieret, ex vino multo mero, adolescenti viginti annorum, in summo febris ardentis, cum phrenitide, constituto?

G *Eumenis vxor, autumno vomuit bilem nigram, & odores manifesti, & febres horrida, & cardialgia biliosa, in breuia vomes, & lumbricæ. Deiectiones tenues, totū tēpus ante occasū pleuræ*

dum desinebant circa ipsas sanguinis eruptiones, & breuiores febres, & statim reuertentes breuibus recidiuis, & cibum non capientes, & excocti, & anxij, & cardialgici, & ferini in iudicationib. & rigore affecti, & biliosi ἀσώδες.

Incipiens ab iis quæ vxori Eumenis acciderunt digreditur ad ea quæ in commune, ea tempestate, accidebant multis. Non dicit qui fuerit morbus præcipuus vxoris Eumenis, cōsentaneum autem, fuisse febrem acutam & periculofam, quales autumno solent fieri. Quicumque autem fuerit, ex his symptomatis quæ illi acciderunt, constat fuisse periculofissimum: siquidem os ventriculi laborabat multum, à materia biliosa malignè putrescēte. Vomebat enim nigra, & admodum graueolentia, & habebat cardialgiam biliosam, hoc est dolorem oris ventriculi à bile. Vnde fiebant febres horridæ, quia, vt dictum est, sæpe sensus eius partis facit, vt ea patiente crebrò rigeant aut horreat egroti. Hinc etiam fiebat, vt crebrò vomeret, irritato scilicet ore ventriculi: mirum verò quòd tales succos in ventriculo colligens, lumbricum vomeret. Nam acres & acidi necare solent animalcula huiusmodi. Sed hoc quidem necesse erat fieri, in intestinis gracilibus genitis ex semiputri chylo lumbricis, & ascendentibus in ventriculum, vbi necarentur à malignis succis, & eorum vi extincti reicerentur. Non dicit quem habuerit exitum morbus: ego verò suspicor, mortuam esse hanc mulierem. Quia vomit⁹ nigros, & graueolentes, in pernicioso ponit Hippocrates in prognostico. Deinde diuertit ad ea quæ in multis obseruabat, hæc scilicet deiectiones tenues per totum tempus ante occasum pleiadum, hoc est per totum autumnum: desinebant etiam circa ipsas, hoc est, circa ipsarum occasum, & ineunte hyeme, sanguinis eruptiones, & febres fiebant breuiores quàm superiori autumnō, & statim reuertentes breuibus recidiuis, hoc est, ex breuibus intermissio nibus habentes breues & multas recidiuas: & erāt egroti valde fastidiosi, & excocti, hoc est, vti, & anxij, & cardialgici, & ferini in iudicationibus, & rigore affecti, & biliosi, hoc est, bilem hac & illac effundentes, & colore ac reliquis symptomatis, bilem præferentes. Vbi legi, anxij, græcè dicitur ἀσώδες quæ vox solet significare fastidiosos, eos præcipuè qui ex satietate fastidiunt. Hic verò constat, id nomen non dici de fastidiosis, nam dixerat ἀσώδες, hoc est, cibum non capientes: non adderet verò fastidiosi: quia vox hæc ἀσώδες multò magis abhorretes à cibis significat quàm ἀσώδες, etiam cum hæc de fastidiosis dicitur. Quare ineptè, cum dixisset ἀσώδες, adderet ἀσώδες. Sed hic ἀσώδες dicuntur anxij. Velut & paulò post, in hoc ipso libro. Ferinum Hippocrati enarrante Gal. libello de antiquatis vocibus, significat nonnunquam lumbricos, aut morbum per quem bestiolæ illæ reiciuntur: nonnunquam vlcus agreste & malignum. Est etiam cum significat tabescentiam. Hic nulla ratio est, qua de vlcibus intelligatur id nomen: tamen duorum alterum significare potest, ægrotos circa solutiones morborum acutorum tabescere, aut per morborum iudicationes reicere lumbricos, & vtrumque quadrat naturæ temporis. Nam tabes familiares sunt autumno, & Hipp. (quem locum Gal. lib. de vocibus antiquatis citat) vocat autumnum ferinum, à lumbrici-

ci, qui eo tempore multi gignuntur. Et in hanc de lumbricis suspicionem feror potius, ob id quod de vxore Eumenis dixerat, in breuia vomens, & lumbricum. Itaque dicit, in iudicationibus illa tempestate lumbricos apparuisse. Quibus autem causis singula illorum fierent, constat ex sæpe iam dictis. Illud solùm nūc sit satis dicere, omnia quidem fuisse morborum periculoforum, & difficilis iudicationis, quales autumno, præcipuè solito insalubriori, erant familiares.

Adolescens peregrinus. Tertia sanguis ex naribus multus & quarta, & quinta. Sexta stetit, compositè delirauit. Septima aluus stetit, comatosa erat reuersio tertia die, aluus destitit eniti. Vrinam non vidi circa iudicationem vt oportebat: circa pleiadum verò occasum austrina & pluuia erant, & tunc adolescens mucosa, subbiliosa, cocta, deiciebat. Lentas multas deiectiones. Febris continua, lingua arida. Iudicatus est sexta. Septima statim arripuit, dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum & crassum sexta.

Ex redundantia sanguinis, pituitosi magis quàm biliosi, ob austrinam constitutionem caput occupante, videtur morbus hic natus. Nam occupari caput, fluxio sanguinis de naribus in principio apprensus, & expurgatio ex aure, quæ morbum finiuit, apertissimè indicant, præter delirium & coma: non fuisse autem sanguinem biliosum nisi modicè modus delirandi, qui fuit moderatus & compositus, velut ex sanguine initiore: abundantiam pituitæ, coma, & deiectiones mucosæ, lentæ, & multæ, & quod ex aure, exiit. Lentum enim illud etiam fuit & crassum. Fuisse tamen etiam non nihil bilis (nam qui posset non esse in ardente febre) indicant deiectiones, quæ etiam fuerunt subbiliosæ, & arida lingua: ramen hæc minùs, quia ex salsa etiam pituitæ qualitate fieri poterat. Vbi dicitur, & tunc adolescens, mucosa, subbiliosa, cocta, deiciebat, in quibusdam codicibus desideratur illud cocta, & sententia nihil læditur. Nam reuera illa non erant cocta. Crassa enim fiunt quæ coquantur, non lenta. Quare suspicor redundare eam voculam, aut significare descendisse simul cum succis crassis & lentis, fæces similes iis quæ ex aluo egeri solent. Illæ enim cum crassitiem quandam, & colorem quendam, sunt consequutæ, sunt quodammodo coctæ. Enumeratio dierū in hoc morbo est difficilis, quia Hippocrates noluit id oratione satis explicare, & præpostero ordine videtur narrationem prosequi, vt vix intelligas quæ dicit, an de eisdem diebus pluries differens, an de diuersis, dicat. Ego verò curabo vt apertè explicem. *κυματίδης ὑπερρηθῆ* seu *ὑπερρηθῆ* (nā nihil differt) significare solet Hippocrati vt Galenus dicit in libr. antiquarum vocum, accessiōnem quæ comate reuertitur: velut solent quibusdam, tertianæ, aut quotidianæ, redire semper cum sopore. Quare vbi dicit erat comatosa reuersio tertia die, ne intelligas aliquam recidiuam factam esse, tertia die ab aliqua iudicatione, sed eum figuram morbi exponere, ac si diceret, tertia quaque die fiebant accessiones cum sopore. Nam si de aliqua recidiua

cidua loqueretur, non diceret erat reuersio comatosa, sed fuit. Itaque dicit hanc febrem fuisse continuam cum lingua arida, & habuisse accessiones comatosas tertianas, & vsque ad sextam diem, qua stetit, fluxisse sanguinem à tertia. Aluus etiam dicit stetit septima: antea enim fluxerat, qualibus postea dicit. His dictis de morbi figura, addit quæ ad iudicationem pertinuerunt, dicens primū quæ circa iudicationem, & ante ipsam euenerunt, deinde qua die facta sit iudicatio, deinde subsequuta sunt. Alius, inquit, destitit eniti, & vrinam non vidi circa iudicationem, vt oportebat. Hoc est, cum aluus antea niteretur semper excernere, & fluxeret, circa ipsam iudicationem destitit (nam vt mox dicitur iudicatio facta est die sexta, & septima aluus iam stetit) & vrinam, inquit, non vidi, qualem oportebat quo bona esset iudicatio, concoctam scilicet. Quid ergo apparuit ante iudicationem? Cum, inquit, tunc circa pleiadum occasum essent austrinæ & pluuia, quæ scilicet alui fluxiones nata erant facere, adolescens mucosa subbiliosa cocta deiciebat. Lentas & multas deiectiones, quæ scilicet redundantia erant, magis quàm quòd materia superata reiceretur. Proinde tametsi febris erat continua & acuta (hoc significabat lingua) quales sunt quæ iudicari consueuerunt, tamen iudicatio quæ sexta die est facta tam fuit infida, vt mox die septima febris reuerteretur. Neque mirum: nam illa iudicatio habuit omnia contra ac oportuit. Nam concoctiones non apparuerunt, & euacuationes quas tunc oportebat incipere, tunc cessauerunt. Itaque iudicatus est sexta infidè. Quia septima statim arripuit eum febris, quæ tamen rursus eadem die dimisit illum cum tremore. Non arbitror cum tremore propriè, vt Galen. vti eo nomine vult, vt scilicet est motus talis à sola debilitate facultatis animalis, non enim tam repente fit facultas ex forti ita languida, & rursus ex ita languida fortis. Quare non tam repente incidisset, aut diutiùs durasset tremor. Sed qui ita incidit, est *τρίμνος τριγύδης*, hoc est, partim tremor, partim rigor. Quem Galen. dicit Hippocr. vocari non *τρίμνος* sed *τριγύδης*. Mihi etiam nomine *τρίμνος* videtur Hippocrates vti pro tremore rigoris participe. Sunt verò tales multi tremores. Ita enim tremunt qui timent, & labia eorum quibus instat vomitus, & crura earum, quibus partus. Huic adolescenti magna causa rigendi fuit, cum, vt euētus indicauit, pus aliquod circa aures partes gigneretur. Languidiori ergo facta facultate à febre prægressa, contigit cum dimitteret, fieri tremorem cum rigore: non expurgata verò mali causa, sed procedente eius suppuratione, sexta die à recidiua (non enim fit à principio sexta, quàm antecessit septima) fluxit ex sinistra aure lentum & crassum: pituitosum scilicet, non bene suppūratum, quandoquidem lentum. Itaque hic etiam ægrotus fuit vnus eorum qui sextis diebus recipiebant insignes mutationes: & totus morbus videtur attigisse, aut decimam tertiam, aut solū duodecimam, vt longior aut breuior fuerit ea intermissio febris, quàm sexta attulit. Tametsi enim dicit statim septima febrem rediisse, non dicit qua hora, potest verò esse in viginti quatuor horis septimæ, & si quas alias sextæ etiam dimisit, tanta differentia. Sed hoc non multum refert. Quod tota dictio continet, ego, aliter compositis verbis, di-

cam apertius. Adolescens peregrinus habuit febrem continuam, & linguam aridam, & comatosas reuersiones tertius diebus. Tertia die sanguis ex naribus multus, & quarta, & quinta, & cum essent tunc circa pleiadum occasum austrina & pluuia, adolescens mucosa subbiliosa cocta deiciebat, non vt cumque, sed lentas & multas deiectiones. Sexta stetit sanguis, & delirauit compositè, & iudicatus est, aluus niti cessauit, & non vidi vrinam circa iudicationem, vt oportebat. Septima stetit aluus, & statim febris arripuit, & dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aute sinistra lentum & crassum sexta.

Puero Phagedæna laboranti, dentes inferni, & supernorum & infernorum anteriores emergent, cauum habebant. Quibus os ex palato abscedit medius nasus subsidet: quibus verò dentes anteriores supernæ partis censentur habere extrema lata. Quintus ab anterioribus quatuor radices, secundum binas coniugatas, vt ad vtrunque vicinum dentem, omnes quidem reflexas ad internam partem. Iuxta tertium dentem suppurationes plures, quàm iuxta alios omnes. Et quæ ex naribus crassæ fluxiones, & à temporibus dolores ex hoc maxime sunt. Exeditur hic maxime. Quintus ex medio quidem excrescentiam habebat: duas autem ab anteriori parte. Paruus primus interius iuxta duos exedebatur. Radicem vnā crassam acutam habebat seprimus.

Hæc oratio partim pertinet ad disputationem de abscessibus, partim ad causas similitatis, partim ad anatomem: tota tamen addentes. Accipere solent dentes, magnam, & numeri, & magnitudinis, & figuræ, differentiam in variis hominibus, maiorem multò, quàm aliæ quæcunq; partes. Sæpe enim qui huic minores illi sunt maiores, & qui huic plures, illi pauciores radices habent, est tamen quædam formatio communis plurimis: quædam eorum quæ Hipp. hic dicit, notat vt pertinentia ad communem formationem, quædam vt rara. Quæ tamen hæc sint, non aliter intelligere possis, quam sciens, quæ accidant plerisque. Dentes esse solent triginta duo, in vtraq; maxilla sedecim. Quatuor anteriores siti in anteriori & media mandibule parte, ampli & acuti, quibus ad incidendum vtimur, vocanturq; ob id incisori: duo vocati canini ob figuræ similitudinem, vtrinque vnus, quibus vtimur ad frangendum: decem molares, quibus vtimur ad comminuendum, vtrinque quinq;. Incisori, & canini habent radices singulas: canini longiores multò, & crassiores, ac magis rotundas, vt cum omnes infixi sint vt clauis, hi videantur esse clauis grandiores. Malores habent radices plures duas enim aut tres, aut quatuor. Nam neque in omnibus hominibus, neque omnes molares neque in ambabus maxillis, totidem. Superiores enim plures quàm inferiores, & qui ad postremam maxillæ partem spectant, plures quàm anteriores, radices habent: vt plurimis, in superiori maxilla tres postremi molares habeant quaternas, & duo anteriores binas. Postremi etiam habent radices tortuosas magis, fir-

mitudinis gratia, quàm anteriores, & superiores A quam inferiores. Omnes recipiunt per radicem venam & arteriam ex iis quæ in totum caput ex iugularibus distribuuntur, & neruum ex tertio pari descendendum ex cerebro. Omnes solent excipere abcessus præcipuè ex capite. Nam & secundo libro sectione prima, inter abcessibus opportunas partes, dentes numeravit. Nunc ergo dicit, puero laboranti phagedæna (secundum os scilicet: quæ pars exedentibus vlcibus crebrò solet corripi) dentes maxillæ inferioris (omnes scilicet) & vtriusque maxillæ anteriores (qui dicuntur incisori) emergebant, id est, excidebant, nempe suis alueolis: & cauum habebant, hoc est, caui alueoli pro dentibus relinquebantur. Sed cur cum dixisset dentes inferioris maxillæ omnes emergebant, addit, & superni & inferni anteriores? Frustra enim videtur repeti & inferni. An vt significetur facilius corrumpi infernos supernis, & in vtriusque anteriores posterioribus? Hinc arripit occasionem digrediendi ad similitatis causas (quod physiologicum nunc pathologicum est) ac dicit, quibus os ex palato abscedit, medius nasus subsidet. Os hoc esse videtur quod Vesalius vocat sextum maxillæ superioris, quia collocatur ad finem palati, qua narium foramina in oris amplitudinem pertinent. Hic cum firmentur vt quodam cemento nares, si ob corruptionem id os dehiscit ab aliis, & subsidet, media etiam nasi pars subsidet, vt fieri solet, morbo Gallico aut Elephantæ correptis. Quoniam autem duodecim ossiculis, propriis finibus circumscriptis, constat maxilla superior (nisi etiam pluribus) fit sæpè, vt illorum aliquod putredo deualtet, quæ alia, ne attingat quidem. Quibus verò inquit, dentes anteriores supernæ partis exciderunt, censentur habere extremum nasum latum, quia maxillæ lamina exterior, eleuari ab infixis dentibus desinens subsidet, ac cum illa nasi extremum. His dictis transit ad dentium historiam, & vocat quintum ab anterioribus, tertium molarem. Anteriores enim hic dicit duos anteriores & omnium medios, quorum vterque est primus sui lateris. Oportet enim intelligere mandibulam per medium in duas partes sectam, vt reuera gemina est. Inter dictos enim duos dentes, habet ossium agglutinationem. Ergo post hunc primum, in quo vis latere superest incisori vnus, & caninus alter, quare tertius molaris, est post primū quintus dēs. Ille, atque ab illo etiam reliqui molares, quartus & quintus præcipuè in superiori maxilla, habet quatuor radices, binas ad vtrumque vicinum dentem, omnes reflexas ad internam partem. Hinc redit ad abcessus, ac docet quiddam quod apud Hippocratem magna cum voluptate reperi, vt pote sæpè à me notatum. Iuxta tertium dentem suppurationes plures fieri quàm iuxta alios omnes, ac proinde sæpius exedi, & huic condolere magis temporaria, & fluxiones crassas nasum ob hunc magis parati. Causa qua tempora condolent dentibus, est in ea portione nerui tertie coniugationis, quæ erumpit è caluaria, qua coarticulantur mandibulæ. Ea enim distribuitur in tempora & radices dentium, vnde G comparsio temporum & dentium. Quod verò maior comparsio cum tertio, hoc est cum canino, sit, causa est maior crassities & longitudo radicis, excipit enim ob id plus nerui, venæ, & arteriæ, quàm alij, & naribus propius accedit, & rectius situs est.

Quæ mox sequuntur pertinent ad dissectionem. Quintus, inquit, ex medio quidem excrescentiam habebat, duas autem ab anteriori parte. Quintus hic dicitur secundus molaris. Duo enim incisori sunt: & vnus caninus, post quos secundus molaris, est quintus dens. Hic, vt & primus, rarò habet quatuor radices, sed cum plurimas, tres, duas ab anteriori acie, & aliam velut ex medio dente erumpentem. Addit paruus interiùs iuxta duos exedebatur. Hoc rursus pertinet ad abcessus, dicitur verò paruus primus, secundus incisori, quia incisori sunt primi dentes, duo verò medij sunt maiores multo aliis, proinde alij dicuntur primi parui. Alter ergo horum interiùs exedebatur iuxta duos proximos, hoc est pertingente exessione duos dentes proximos. Addit deinde aliud, quod vtrarum notauit. Septimum scilicet in quodam homine habuisse radicem vnâ crassam. Septimus enim est quartus molaris, qui habere solet quatuor, aut minimum, tres radices. Verum, vt diximus, dentium formatio magnam recipit varietatem.

Athenada puero masculo doluit à sinistra 26 parte infernus dens, supernus à dextra. Huic auris dextra suppurata est, cum non amplius doleret.

¶ Quandoquidem non dicit, qui dens, suspicor fuisse tertium, quem omnium maximè solere tentari dolore, nuper dixerat. Fuerit verò ille, aut quis alius, merito malum ad pus per aurem venit, vt solet scilicet. Quia communio magna est dentibus cum aure, cum quintæ coniugationis neruorum cerebri pars abeat ad aurem, pars concreascat prope maxillarum articulationem cum parte tertie, quæ mittit furculos in dentes. Merito etiam cessauit, cum primum pus apparuit, dentis dolor, quia quæ in hanc partem mittebat cerebrum, in aliam mittere cœpit. Atqui hoc est per abcessum liberari. Nam vt de his mutationibus dixit Hippocrates, impossibile est omnia simul dolere.

Post pleiada clemens celum, nubilosum, & caligines. Iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores. Reuertentes febres, & erratico modo, & fastidiosa, & biliosa, & dysenteria, fastidiosa, biliosa.

¶ Post pleiada dicit, quod paulò post dicit post pleiadum occasum, tunc enim fuerunt austrina, quæ faciunt clemens celum, & nubilosum, & caligines, vt ex superioribus constat. Tunc inquit, siebant iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores, reuertentes febres & erratico modo, hoc est, iudicationes accidebant quintis, sextis, & septimis diebus, aut adhuc pluribus. Reuertebantur verò, & certis diebus, & erratico modo. Ad hanc eandem sententiam pertinent, & eius exempla sunt, quæ paulò post dicit. Post pleiadum occasum austrina. Quæ quinta die iudicabantur, intermissa vna repetebant. Et illa etiam. Sutor quidam septima iudicatus est, vna intermissa, altera rediit: rursus, quarta iudicatus est. Alius, ex iis qui

qui à Loocyde venerant, septima iudicatus est. Alius quarta. Moschus nona. Largus sanguis ex sinistra, modicus ex dextra nare, ad decimam quartam ad iudicationem. Rursus, delinquentes circa edulia decimaseptima siebant. Nimirum hi partim iudicabantur quinta, sexta, aut septima, partim tardius recidebant, partim vna die interposita, partim rariùs incertis interuallis. Quia hæc omnia pertinent ad difficiles iudicationes, quales autumnalibus, aut ex autumnno cadentibus morbis, sunt familiares. Erant etiam fastidiosæ & biliosæ febres. Quia, B arbitror, non acciderunt, initio hyemis frigora tempestiua, quæ extinguerent bilem, & ob eandem causam siebant dysenterie, fastidiosæ, biliosæ. Magnum est, in dysenteriis non fastidire cibos, quia venter superior bene habet.

28 *Circa pleiadum occasum austrina fortiter erant, hæmorrhagie & febres tertianarum figuram referentes, epialarum nature.*

¶ Cum, vt dictum est, hoc initium hyemis non valeret bilem extinguere, siebant hæmorrhagiæ (biliosus enim sanguis maximè fluit, & auster non cohibet, sed potiùs fundi facit) & per putredinem bilis intra venas, quàm austrina constitutio omnibus succis, quin & rebus omnibus, nata est afferre, tertianæ continuæ. Quas Hip. vocat *tertianæ*. Cum verò non posset, non ea anni pars aliquid pituitæ adicere, succorum calidi & frigidi mixtione, contrahebant febres naturam epialarum, per quas simul ardere & algere, videntur corpora.

29 *Qui in suuina decumbat, sanguinem fudit valde biliosum, deiectio pauca, iudicatus est septima cum rigore.*

¶ Quia sanguinem fudit valde biliosum ex naribus, habuit deiectionem paucam. Conscendente enim multa humiditate, & ea biliosa, in caput, siccata sunt stercora in vêtre, & cessauit fortasse quotidiana irritatio intestinorum, quam affert bilis. Siccauerit etiam fæces ipsa febris, quæ fuerit ardēs: cui familiaris iudicatio est rigor, si quidem à febre ardente rigore superueniēte solutio. Cum ergo hic nō acciderit sexta, qua solet esse malus, sed dierum optima, potuit iudicare, & si morbus processerit per difficilia. Fluxus enim ille sanguinis ante iudicandi tempus, malum erat signum, vt causa verò videtur fuisse bonus, quia non vt stillæ, sed copiosus.

30 *Puer qui iuxta extremam cauponam, fudit sanguinem die quarta, mox multum nugabatur, alius renitebatur, hypochondrium dolorosum durum, ad glandem die sexta deiectio sunt mala, chlora. Septima mane iactatio, multus clamor, venarum pulsationes iuxta vmbilicum.*

¶ Non dicit quem habuerit exitum hic morbus, suspicor tamen puerum mortuum fuisse non multo post, aut si forte fortuna euasit, euasit suppuratus. Quia sanguis de naribus fluens malus est, vt dicitur initio primi prædictionum, præcipuè si quarta die appareat (causa dicta iam mihi antea est) indicat verò phrenitidem, quod mox euenit: mox, n.

A multum nugabatur, quod est blandius delirare. Alius renitebatur huic, vt proximo ægroto, grauius verò, quia fuit hypochondrium durum & dolorosum. Hoc enim est inflammationis, quam etiā fuisse ex valde calido ac bilioso sanguine exuntia diei sextæ declararūt, cum essent chlora. Sed inflammatione in summum aucta die septima, factæ sunt venarum pulsationes in hypochondrio, de quibus in prognostico dicit Hippocrates furorem significare (id verò est ob magnitudinem inflammationis) cuius sententiæ accommodatissimum exemplum hic puer præstat, cui simul cum pulsu circa vmbilicum, iactatio, & clamores contigerunt. In tanta ergo ventris inflammatione, quid posses aliud expectare, quàm mortem, aut saltem suppurationem? Non enim inflammatio infra vmbilicum consistebat, sed ab hypochondriis ad vmbilicum.

In acutissimis febribus, pulsus creberrimi ac 31 maximi.

¶ Contendunt quidam Hippocratem nullibi de pulsibus agere. En verò locus, vbi febrium pulsus describit. Pulsus inquit in febribus acutissimis creberrimi ac maximi. Quia febris, hoc est, aucti præter naturam caloris in corde, pulsus, sunt magni, celeres, & crebri. Maximarum ergo febrium, maximi celerrimi ac creberrimi. Si verò sunt maximi, ac creberrimi, necesse est sint etiam celerrimi. Si enim ab aucto calore incipit magnitudo, priùs accedet celeritas, quàm crebritas: si verò à debilitate, aut incommoditate arteriæ incipit crebritas, priùs accedet celeritas quàm magnitudo. Non possunt ergo esse creberrimi & maximi, quin sint celerrimi. Tales verò sunt magnarum febrium, vt febriū omnino, maiores, celeriores, & crebriores.

Quale est ad vesperam exacerbari, tali in 32 omni morbo.

¶ Hoc est, omnis morbus exacerbatur ad vesperam. Constat verò intelligi, morbum pendente ex materia, atque nisi figura propria morbi impediat. Si cui enim summo mane est accessio initium, & ad vesperam inclinatio, leuabitur ad vesperam. Cum verò accessio id non facit, ipsa diei hora ex sese, facit vt morbus exacerbetur: & ægroti, quin & valetudinarij omnes sibiipsis magis displicentes fiant: quia vt lumine, calore, & motu, & vigilia, & uocantur ab internis excrementa, ita tenebris, frigore, & quiete, & somno, occurrunt ad viscera grauantque partes. Proinde, cum accessio inclinatio non incidit in eam horam, ad vesperam ingrauescunt morbi. Quod non est imputandum morbi naturæ, sed horæ. Quin & quibus inclinatio ea hora febris, inclinatio minus, ac deterius soluitur, quam quibus mane. Et hac ratione fit, vt febres diurnæ, quarum inclinatio incidit in noctem, minus veniant ad infabricationem, quàm nocturnæ, quarum, in summum mane. Ac proinde diurnæ nocturnis deteriores sunt, vt libro i. sectione 3. dictum est.

Ad principia verò & paroxysmi, & quod 33 prius, & continuitas, & anni tempus.

¶ Hæc est prima pars aphorismi duodecimi se-

tionis primæ. Docet enim nos eo aphorismo Hippocrates agnoscere accessiones & constitutiones ex duplicibus signis, aliis quibus uti possumus ab ipso morbi initio (hec sunt morbi, & anni tempora, & circuituum inuicem incrementa) aliis, quibus non possumus uti, nisi cum bona iam morbi pars processerit: hec sunt que superuenientia vocantur, ut que concoctionis aut contrarij. Prima pars aphorismi continet prima signa, quæ & hæc oratio continet: secunda quæ inde incipit, sed & ex mox apparentibus, continet secunda. Quod illic dicit, morbi, hic dicit continuitas, id est, an morbus sit continuus an intermittens. Quod illic dixit circuituum inuicem incrementa, dicit hic paroxyfmi, & quod prius: hoc est, an paroxyfmi prius an posterius fiant. Anni temporis meminit utrobique.

34 Post pleiadum occasum Austrina, quæ quinta iudicabantur, intermittentia diem unam, corripiebant.

¶ Diximus hoc esse quod nuper dixerat, iudicationes quintanæ, & febres recidiantes.

35 Quæ verò pustulosa folliculos referentia, qualia Acanthio Lapyto. Circa pleiadum verò occasum subleprosa, & aspera, quæ pruriginosa, non lachrymantia: præcipue autem hac tempestate: verum & impetiginosa elata. Talia erant uxori Pythodori, & Capilio. Cum febre simul incipiente ferè uxori Pythodori, coxæ impotentis.

Φολιδώδεια dicit Galen. libello antiquarum vocum Hippocratis esse φογανώδεια, hoc est, referentia folliculos: tales sunt pustulæ quædam ampullis interstitæ, quæ ferofam esse materiam pustularum declarant. Hæc antecesserunt, æstate fortasse & autumnus, sequuta autem sunt iam circa pleiadum occasum, alia scabiei maligniora genera, consumto iam sero, & siccatis pituita & bile, factisq; pituita, falsa, & bile, atra. Fuit verò meritò atræ bilis multò plus. Atrabiliarium enim est id tempus magis quam pituitosum, ac proinde fuerunt subleprosa (ita enim verto ὑποψωρώδεια) aspera, pruriginosa, non lachrymantia, multò magis. Verum quibusdam etiam fuerunt impetiginosa elata. Vocat impetiginosa elata, impetigines quosdam, per quos magnæ quædam ac crassæ, velut crustæ eleuantur. Sunt enim alij per quos nulli ferè tumores sunt, sed quædam vlcera maculæ serpentes. Talia, inquit, erant uxori Pythodori. Coxæ impotentis simul cum febre incipiente, hoc est, coxæ factæ sunt impotentis, atque in potentia incepit simul cum febre. Fit impotentia articuli alicuius, laxatis ligamentis ossium ob mucosos quos imbibunt. Meritò verò notauit simul cum febre incepisse, quia in huiusmodi neruorum & ligamentorum passionibus, multum ferè febris antecedit, subsequatur, an comitetur, neque omittendum vnquam est, id considerare.

36 Post pleiadum occasum horridæ, sanguinis fluxiones ex naribus.

¶ Quod antea dixerat circa pleiadum occasum

A fluxiones sanguinis, & febres, epialas referentes, dicit nunc his verbis: Nimirum epialæ sunt, ut perpetui quidam horrores febribus admixti.

Sutor iudicatus est septima die, unam diem intermittens rursus apprehendit, statim quarta iudicatus est. Alius eorum, qui à Laocyde, iudicatus est septima, alius quarta, Moschus nona.

¶ Exempla sunt hæc iudicationum in varios dies incidentium, & reciduarum per varia interualla repetentium, ut nuper diximus.

Largum ex sinistra, ex dextra nare paucum.

¶ Plerumque ab ineunte vere & usque ad medium ætatis, fluit sanguis ex dextra nare magis, ob sanguinem & bilem, ac hepatis affectiones: à media ætate & usque ad extremum autumnum, ex sinistra, ob bilem nigram, & tumores lienum. Meritò ergo ad pleiadum occasum hoc fiebat.

Ad quatuordecimam in iudicationem, si uero oportet incipientia exacerbantur.

¶ Quandoquidem morbi erant acuti, meritò eorum finis intra quatuordecimam expectabatur, quia acuti his finiuntur plerumque. Quoniam ergo morbi indicant constitutiones, quia erant acuti, indicabatur iudicatio intra hos dies: non tamen morbi solum, sed & circuituum inuicem incrementa. Multi enim morbi, non videntur moueri tam acutè, quam exigit eorum natura & species, sed videntur à sua acutè degenerare, ac tunc quidem quidem producantur magis quam solent. Si verò à principio exacerbatur ut oportet, id est, ut exigit sua natura, finiuntur intra legitimum tempus.

Errantes in cibis decima septima fiebant.

¶ Cibus copiosior quam res exigit, facultatem grauat & morbum auget, ac proinde nihil est quod crebrius iudicationes, alioqui suo tempore futuras, impediatur, & morbos producat. Velut nunc, qui quatuordecima ut alij essent iudicandi, non iudicabatur ante decimam septimam, quod errasset in cibis, accipientes plures. Si enim pauciores accepissent, facultas periisset ante morbi concoctionem, potius quam iudicationem distulisset.

Iuxta aurem dextram exiguum, introrsum durum, extrorsum exiguum molle, dolens, nihil remittens, superuenit decimanona noctu.

¶ Cum febris aliqua supra legitimam constitutionem prorogatur, saluo affecto homine, ut dicitur in prognostico, abscessum expectare oportet, ut huic supra quatuordecimam, quæ maximè erat eo tempore decretoria, atque adeo supra decimam septimam quæ erat etiam quibusdam, prorogata febre, decimanona ad noctem factus est post aurem tumor. Fuit verò is, ut constat, phlegmon œdematodes. Phlegmon quidem, quia introrsum durus & dolens, œdematodes, quia extrorsum mollis. Nunquam autem omittit Hip. dicere, ad quam partem pertineant abscessus aut euacuationes, quia cum membro-

membrorum natura semper moueat secundum rectitudinem, inde agnoscimus, quæ pars princeps laboret excrementorum multitudine. Quare attentè notat ad dextram aurem erupisse.

42 Valde biliosis, suppuratis maximè, sepia atramento similis purgatio.

¶ Suppurationes valde biliosæ pessimæ sunt, nunquam enim ex bile pus bonum, sed sanies aliqua chlora, viridis, aut nigra, atramento similis. Ac proinde maiori cum periculo suppurantur valde biliosi, quam sanguinei, aut pituitosi. Quam ob causam scriptum in prognostico est. Ex suppurationibus quæcunque, dum sputum adhuc biliosum est, suppurantur, perniciosæ valde sunt.

43 Qui cucurbitulam affixit, cum in coxa dolorem haberet, huic in crus deorsum venit, & melius habuit.

¶ Vulgares huius temporis medici, reformidantes cucurbitarum usum, neque affigentes, nisi iam moribundis, & qui reuocari nequaquam possunt, fecerunt id remedium infame, cum tamen Hippocrates frequenter illis vteretur, ac fortasse non rariùs quam venæ scissione: nam & in doloribus plerisque, & in aliis quos solum vacuare studium est, ut qui ex alto ceciderunt. Sed quid est quod tantopere reformidant? Ne (dicunt) in partem cui affigitur trahatur vndique. At verò Hippocrates dicit affixa cucurbitula coxæ, ad crus deorsum venisse, & habuisse meliùs. Tam longè abest, ut semper trahatur ad partem laborantem, cui superponitur. Quid ergo? Nūquid cucurbitula inde detrusit materiam? Non certè. Nam qui posset? Sed ex alto in cutem trahens, ac digerens, fecit, ut ex expeditiori iam articulo natura deturbaret. An parum est cucurbitam ex loco affecto, qui in alto positus sit, in cutem trahere, nisi etiam in illum vndique conuocet? An non potest locus qui præter naturam erat distentus vacuari, quin tantundem aliunde recipiat? An non possunt partes subsidere? Falluntur certè quam maximè: nullum enim in omni magno dolore, remedium magis præsentaneum, & ut à parte affecta in aliam ignobiliorem materia abscedat, sæpè causa est: ut huic euenit.

44 Qui à Ceramici equo cecidit, & non affixit statim cucurbitulam, vltus est intrò, & vigesima recruduit. Sanguinis fluxiones faculentæ & exedentes.

¶ Ut nunc ex equo, aut ex edito aliquo loco cadenti, venam secamus, ne conturbatus sanguis in partem contusam, aut in aliam aliquam internam (quod esset multò grauius) incidens, affectum aliquem grauem pariat, ita Hippocratis tempore mittebatur sanguis scarificatione cum cucurbitis sparsim corpori affixis. Hoc cum omisisset facere hic, vltus est intrò, id est, febrem incidit, ex vltro intrò, qui fundendus fuerat, sanguine, & malum vigesima à casu recruduit: id est, exacerbatum est, & acciderunt fluxiones sanguinis faculentæ, & exedentes. Non narrat, per quam partem, neque quid factum de ho-

mine sit. Ego quendam vidi qui missionem sanguinis à casu contempsit, & aliquot deinde dies, nihil mali putauit se habere, post aliquot verò alios magna febre correptus, faculentum sanguinem vomens, mortuus est. Hic fortasse per sedem deiciens, ut per conuenientiorem regionem, fuerit liberatus. Ex casu verò multarum sanguinis fluxionum pericula impendent. Quidam enim vomunt, alij deiciunt, alij meiunt, alij excreant ex thorace, aliis etià ex auribus erumpit.

Tenedia quarta die corruptit, ut dicebat, triginta dierum masculum. Alius humida tenuia, lingua exusta est. Iudicatio quarta.

¶ Hæc ex febre acutissima quarta à febris initio abortum fecit, & quarta ab abortu, quæ septima febris fuit, iuxta legitimam acutissimarum constitutionem, iudicata est. Certè vterogentes non nisi lethaliter corripuntur morbo acuto, inter cætera, quia paratissimum est abortus periculum & ex morbo ipso, & ex curatione, & victu. Abortus verò etiam solus est partu periculosior, nedum cum morbo acuto. Verum fetus recens, quanto facilius, tanto cum minori periculo abortitur. Difficilius enim mediis mensibus ob magnitudinem acetabulorum: postremis ob magnitudinem ipsius fetus. Hæc ergo abortiuit facile, & citra dispendium salutis, septima iudicata est, quia vnus solum mensis. Abortiuerit verò meritò marem trigesima die conceptionis, & quarta febris. Quia, ut diximus lib. 2. & in commentario lib. de alimento, trigessimus dies est primus finis, quo fetus accipere possunt primam mutationem, quam figurationem vocamus: hanc verò accipiunt mares breuius quam feminae. Proinde trigessimus conceptionis maribus mutationem insignem afferet, eritq; in masculorum conceptionibus contemplabilis: iam verò quartus, in morbis septimo iudicandis, multò magis, quia index septimi. Incidentibus ergo in eundem trigesima conceptionis maris, & quarta febris, abortus est factus. Malè verò agebatur cum muliere, quia humida tenuia alij deiciebat, verum quia erat constitutione acutissima febris (quod vltima lingua indicabat) iudicata est septima.

Post pleiadum occasum splenica, & usque ad quintam fluebant. Iudicabantur.

¶ Ad occasum pleiadum meritò intumescunt lienæ multis ob autumnum, optimè verò liberantur, cum dysenteria, ex faculentis ac melancholicis superuenit, nisi, ut in alio aphorismo dicitur, dysenteria plurimum duret, tunc enim, hydrope aut leuitate intestinorum succedente, moriuntur. Optimè ergo hac tempestate actum est cum splenicis, quibus splenica excrementa usque ad quintam solum diem fluebant, & mox cessabant. Meritò iudicabantur, id est, liberabantur ab splenis affectione.

47 Cuidam septima die vrina ut orobi lotura, similis ipsa sibi ipsi: deinde pura. Recidua. Intermissit etiam Megaris filio, præterquam quod sanguis non fluxit. Vrina qualis Antigenis, alba, crassa, similis.

¶ Hypostasim orobinam vocare solet Hippocr. A qualdam velut carunculas, seu sanguinis grumulos, nunc verò fufuram ipsam confert orobi loturę, quòd referret colore orobum: quę sanè vrina redundantiam sanguinis crudioris significabat. Vrinam similem ipsam sibi ipsi, aut omnino similem, vocat nunc, quàm aliis locis æqualem. Nimirum, vt æqualis per totum tēpus hypostasis dicitur, quę talis perseverat: ita hic ipsa vrina dicitur sui similis, aut simpliciter similis, quę non recipit mutationes multas, sed sui similis manet. Pura dicitur hęc, quę B aliis locis alba perspicua. Hęc verò est decolor & aquosa. Non enim aliter ex orobi loturę simili, fieri potest pura, quàm deposito colore: hoc enim præcipuè habebat illa impuritas. Itaque cuidam fuit septima die vrina similis erui loturę, & nõ quidem ea die solùm, aut primùm, sed fuit similis ipsa sibi ipsi, quia talis etiam fuerat prioribus diebus. Cur ergo dicit septima die fuisse, si antea etiam fuerat? Certè quia septima intermisit febris, refert autem multum scire cum quali vrina intermittat. Intermississe verò, per insinuationem dicit, quia addit, deinde pura facta est vrina, & fuit recidiua. Qui posset autem recidiua fieri, nisi intermisisset? Intermissit ergo septima, & quia sine signis concoctionis, succelsit recidiua. Non autem solùm intermisisset, sed qua iudicationis specie dicit per insinuationē: addit enim intermisit etiam Megaris filio, scilicet vt illi, & si non fluxit sanguis, vt illi, & vt ea tempestate fluebat plurimis (nam hoc quoque dixerat antea). Vrina erat huic, velut Antigenis, alba crassa. F. similis, id est, talis manens multis diebus. Constat huic quoque factam esse recidiuam vt priori, et si id non dicat apertè: quia nisi rediisset, dixisset potiùs iudicatam fuisse, quàm intermisisset febrem, dicit verò intermisit etiam filio Megaris, vt priori scilicet, cui rediit. Sed & per sese est consentaneū, quia cessauit febris sine vrina cocta, perturbata solùm.

48 In solstitio hyemali astrum non exiguum. Quinta autem postea vbiq; terræ motus.

¶ Astrum, significat stellarum congeriem, seu congressum. Congressus magnos stellarum vocat astrologi, eos qui sunt notatu digni, rariq; quos eosdem dicunt magnę efficacię esse, in permouendis his corporibus, quę penes nos sunt. Sunt autem tales duplici ratione, aut quòd plura astra conueniant quàm solent, aut quòd aliqua, quę rarissimè, congregiantur, & quę tardiùs, vbi semel fuerint congressa, decedant, vt si Saturnus & Iupiter F coniungantur. Hippoc. astrologicas considerationes ad res medicinales non paruipendit. Nam lib. de aere, locis, & aquis, dicit, ortus & occasus astrorum considerari debere, præcipuè verò pleiadum & arcturi. Non solùm autem has dicit considerari debere, sed has præcipuè: considerasse enim eum non eas solùm, sed quascunq; etiã ex hoc loco constat, quo dicit in solstitio hyemali fuisse astrum non exiguum. Id verò non potuit esse ortus, aut occasus pleiadum, aut arcturi, quia nõ incidit in id tempus, præterquam quòd ortus, aut occasus non dicitur astrum, sed solę coniunctiones aut cõgeries. Quod astrum fuerit hoc, non est vlla ratio intelligendi, non exiguum fuisse dicit, & ob illud, quinta die à solstitio subsequutum terræ motum vbiq; id

est, latè per multas terrę partes, ac multa oppida. Non sanè ad medica opera terræ motum fieri intererat, sed quo intelligas astra, quandoquidem tantum terræ motum asserre possunt, corpora etiã nostra vehementer mouere, ac proinde rationem eorum habèdam esse medico. Non tamen, quia ortus & occasus astrorum, & astra insignia quę incidunt in tempus quo quis ægrotat, vtiliter cõsiderantur, proinde medicos nimios esse oportet, & ad ægrorū natiuitates, ac multò min⁹ ad interrogationum tēpora, & alia huiusmodi procedere, quę vana hominum curiositas excogitauit. Nullum verò talium, apud autorem quemquam frugi exemplum inueniri possit.

49 *Quæ in Peryntho morabatur asthmatica, Antigenis vxor, quæ non sciebat, an prægnans esset. Rubra in super apparentia, aliàs atq; aliàs venter paruus, aliàs magnus, tuſſiens certè, ac si semper contingeret iter fecisse celerius. Mensis erat octauus, conquieuit, febricitans prius.*

¶ In quibusdam codicibus legitur separatè quæ in Peryntho morabatur, asthmatica, quasi alia fuerit ab Antigenis vxore, quæ in Peryntho asthmate laborauerit, in aliis coniunctim, quasi sit eadē, quæ ignorans an in ventre haberet, esset asthmatica, ac tuſſiculosa. Non multum refert, eadem enim prorsus symptomata dicuntur, siue tota hæc sit vnica dictio, siue duæ, incipiatq; secunda inde, Antigenis vxor. Nam dicit fuisse semper, ac si iter fecisset celerius quod est, anhelantem, & spirantem difficulter. Itaque Antigenis vxor dubitans an vtero gereret, venit ad mensē, quem putauit esse prægnationis octauum. Neque mirum, tametsi enim multa sunt quæ ad cognoscendam hanc affectionem faciunt, nulla tamen sunt, quæ id possint euidenter à quibusdam aliis dispositionibus separare, vt à molis, & aliis affectionibus vteri, quibus menstruę euacuationes supprimuntur. Tametsi enim quędam prægnationes conspicuę admodum sunt, vt nullus sit dubitandi locus, quia alię quędam solent fieri obscurę, & affectionibus præter naturam similes, contingit meritò non raro dubitare, etiam vsq; ad mensē, qui putatur esse postremus. Quia menstruę euacuationes ob multas alias affectiones supprimuntur, & iis suppressis intumescit venter, quin & lac in tumidis mammis colligitur, & nauſeæ fastidium, pleno excrementis corpore fiunt. Quin etiam motum fallacem aliquando crassus flatus, in obstructis locis conclusus, ciet, foetus grandioris motui similes. Iam verò pulsus & respiratio, vtcumque distento vtero, fient quales in vtero gerentibus: & si talium vrina est, ob menstruorum suppressionem perinde fiet. Multò autem miretur quis magis, quòd vxor Antigenis in ea dubitatione fuerit, apparentibus in super, hoc est, apparentibus, etiam postquam in ea dubitatione fuit, rubris mensibus. Verùm constat, et si soleant deficere, posse tamen etiam vtero gerentibus, quia præter venas & arterias, ex quibus pendunt secundinæ & foetus, subeunt in os vteri aliæ, recurrentes è femoribus, quæ possunt in illis sanguinem fundere. Quod aliàs atque aliàs erat vter paruus, aliàs magnus, flatus multi cū excrementis admixtionem indicabant. Illis enim nunc crassioribus,

ribus, nunc tenuioribus factis, facillè intumesceret, & subsideret venter. Crassis verò succis, ac multò minus molæ, non potest in alterutrum tam facilis mutatio contingere. Non fuisse itaq; huic molam, sed succorum & flatuum abundantiam in venter partibus, vtero inquam, aut etiam inanibus partibus cum intestinis, hinc constat: atque adeo exitu quem habuit. Correpta enim febre acuta, ab eâ affectione liberata est, febre scilicet crudos succos, & flatum absumente.

50 *Vxor autem fratris Apemanti abortiuit feminã sexaginta dierum, vt dicebat septima die, ad nonam autem perturbata est. Post crism verò dextra doluerunt, velut à recidiua. Hęc concipiebat citò, & corrumpibat.*

¶ Merito Tenedia, & hæc, corruerunt foetus, illa trigesima, hæc sexagesima die, quia vt lib. secundo dicebatur. contingunt abortus, cū labores menstruales. Iisdem enim circuitibus, quibus nisi vtero gereret menstruę euacuationes fierent: natura (quæ naturalis motus nunquam obliuiscitur) commouet corpora. Velut etiam per morbos contingunt commotiones, non solùm diebus quibus iudicantur, sed aliis etiam decretoriis. Merito ergo illa corrupta quarta morbi, & conceptionis trigesima, hæc sexagesima, & morbi septima, insignibus articulis prægnationis & morborū in eosdem dies incidentibus: cū præcipuè alia etiam causa vtriq; accesserit ex ipsius foetus mutatione. Vt enim loco citato diximus, tres sunt foetus mutationes, formatio, vita cum sensu, & partus: his omnibus commouetur corpus vtero gerentis, quare vltima est ipse editus, primæ asserre solent abortus. Contingit verò prima duplo tardius foeminis quàm maribus. Hi enim triginta diebus possunt eam recipere, illæ recipiunt sexaginta, aut circa sexaginta: vt ob hanc mutationem, non caruerit ratione triginta abortiri marem, foeminam sexaginta. Sed neque marem quarta, & foeminam duobus quaternariis, quia mares gerentes calidiores sunt, & morbis acutioribus corripuntur, & vt partus marium breuiores sunt, ita abortus celeriores. Velut hæc, et si ea die abortiuerit, nõ est septima iudicata, sed nona: quod significans dicit, ad nonam perturbata est. Nimirum iudicatio semper agitur cum perturbatione: id autè eum vellet, constat, quia subdit mox, quasi de crisi loquutus, post crism verò dextra doluerunt. Sed quia non explicat quæ dextra, par est intelligere circa vterum, vt dextram coxam, femur, ac renem, hæc enim ob vteros dolore solent. Dicit, velut à recidiua, significans, non esse factam recidiuam, vt solet, redintegrato morbo, sed eum dolorem fuisse pro recidiua. Volens dicere aliquid ad mulieris conditionem pertinens, addit: hæc concipiebat citò, & corrumpibat. Sunt enim vt lib. de sterilibus dicitur quædam, quæ concipiunt sæpe, sed citò corrumpunt: & quædam earum totidem diebus semper, ob exiguitatem vterorum: quædam G incertis temporibus, ob intemperies extremas, humidam aut siccam. Quibus enim sicca est, male alitur foetus & corrumpitur citò: appetitur verò humiditas, ac proinde facillè concipitur. Quibus humida, excidit ob lubricitatem atq; his etiam fieri po-

test, vt ob hanc causam apperant, & facillè concipiant, quæ citò corrumpant. Velut renes in diabete, quia facultas retentrix debilis est, & multum trahunt, & mox deponunt.

Alia albis foemellam peperit, alia rubris, vt 51 par erat.

¶ Mulieres quibus profluuia alba fiunt, rarum admodum sit parere. Nam ipsam et vteri affectio, aut concipi, aut retineri prohibet. Fieri tamen potest vt hæc quoque aliquando pariant, euacuata iam bonâ copia, & vtero emendato aut omnino, aut partim. Velut & venter à lenteria nonnunquam venit ad probam, & retentionem, & concoctionem. Legitimum verò & frequens est, parere in rubris, hoc est, quibus rubræ fluxiones singulis mensibus fiunt. Proinde dicit quandam peperisse foemellam albis, aliam rubris, vt par erat. Verùm rationi consentaneum fuit, eam quæ albis pareret, filiam parere: Quæ enim excrementosiores cū sint concipiunt; filias concipiunt potiùs.

52 *Horridi, anxij, cibum auersantes, biliosi, sanguinem fundentes, subplemici, doloroso modo ex sinistra parte plurimi.*

¶ Dixerat nuper in hoc ipso libro, eodem tempore, horridi, vomentes, & post iudicationem cibum auersantes, biliosi, & splenes magni, duri, dolentes, & sanguinis eruptiones: & rursum paulò post, dixit: ante pleiadum occasum, febres statim reuertentes breuib; interuallis, & cibum auersantes, & excocti, & anxij, & cardialgici: & rursum addit, & rigore affecti: & pluries etiam in hoc ipso libro, quo toto agit de morbis, qui quodam autumno contigerunt, hæc eadem repetit sparsim, inter multas historias singulares. Hęc ergo eadem sunt quæ nunc repetit. Nimirum familiaris est autumno, illi maximè qui fuit insaluber debilitas ventriculi, marcescente naturali calore: ac proinde horrores, aut rigores, anxietates, cibi fastidia, cardialgiæ. Familiares sunt etiam morbi acuti, & difficilis iudicationis. Ac proinde biliosi, & recidiuantes, & abscessus multi, præcipuè ad lienes, quia ea pars colligit sanguinis foecem, quæ eo tempore redundat. Quare pleriq; ægrotis eo tempore, quibus febres productæ sunt, si attrectentur, sentiuntur sinistrae hypochondriorū partes dolere. Quibus verò lien est affectus, vt in hoc ipso libro Hipp. dixit sanguis fluit ex sinistra nare, si est eleuatus, sin velut extensus ad dextra, per infernas partes.

Apemanti vxori, oculus distortus est dexter huic. Ad aliam autem partem ile.

¶ Vt raram abscessuum complicationem, videtur mihi Hipp. narrare hanc: simul enim ad dextrū oculum, & sinistrum ile decubuit humor, partes duplici ratione contrarias, alteram enim supernam & dextram, alteram infernam & sinistram. Verùm et si abscessus multos simul fientes, aut alios ex aliis in partes eiusdem lateris, & mutuam reëitudinem habentes, contingat incidere plerumque: tamen non mirum est, contrarios etiam cõplicari, vt neq; affectiones primarias. Si forte enim hæc micrana dextra & lienis tumore simul laborabāt

quid habebit admirationis, in dextrum oculum simul, & finistrum ile, abscelsisse.

54 *Aristophontis filia, tertia, & quinta febricitauit. Sicca permanebat plerumq, venter quidem turbatus, huic difficilis indicationis, supra triginta cessauit.*

¶ Hæc febris continua haud dubiè febricitauit post partum, quæ tertiis diebus exacerbabatur, vt solent biliosa. Nimirum enim si tam simpliciter, vt tertiana intermittente, febricitaret ex partu, præcipuè quæ sicca plerumq, hoc est, sine vlla expurgatione manifesta per os vteri, permaneret. Accidit huic, quod aliis multis enixis, pro muliebri fluxu fluxus alui. Non potest autem cui id euenit (tamen si non rarò à morte liberat) non iudicari difficile, quia non est huic morbo ea regio conueniens. Producta ergo huic mulieri febris, quæ iuxta suâ acutiem esset quatuordecim, vltra triginta dies. Nesciuit arbitror Hip. quoto die febris cessauerit. Certè multi morborum muliebriū ex partu, sunt quadraginta dierū, & alioqui etiam qui decidūt ex acutis. fuerit hæc iudicata circiter quadragesimum. Verū non omnibus qui similiter affecti sunt, totidem exactè diebus morbi finiuntur. Quia etsi quædam causæ cōmunes sunt multis, certè firmæ ac statæ, vt quæ in celi motu, etsi quæ alia est huiusmodi (vt dicunt) numeri, aut musicæ: tamen ex ipsa materiæ dispositione, est differentia indefinita.

55 *Famula retro Heroum rigor factus est.*

¶ Male hæc sententiola, intra quandam aliâ longiorem, & multò plus frugis cōtinentem, coniecta est. Proinde ego eam excepti, mox reliqua, quæ dirupta, non bene possent enarrari, interpretaretur. Hæc verò tenue quiddam est quod continet: famulæ cuidam retro Heroū habitanti factum esse rigore. Non arbitror laborauerit hæc febre tertiana intermittente, vt fuerit in ipsa febris figura rigor, quorsum enim notaret? Sed, quod est rarius, aut continua febris inceperit à rigore, aut ardenti continuæ rigor superuenerit. Potuerit verò, tunc quoque die bono superuenire, ac cum reliquis bonæ iudicationis conditionibus, & febrem soluere: aut sexto alioque die tali, sine tolerantia & conferentia, fueritq; lethale. Vtrum sit factum, nihil refert scire, modò scias quæ fieri soleant.

56 *Ampullæ quidem ex lasitudinibus non valde magnis perueniunt vsque ad septimam, subliuida: alba autem magna, neque ipsæ valde bonæ, catochorum, & somnolentorum, & non coincidentium, & bile renitente, atque siue humida sit siue sicca, non coincidentes.*

φλύκταιναι seu φλύκταιναι seu φλυκταίναι dicuntur papulæ, seu ampullæ, quæ in combustis oriri solent, & in iis qui insoliti exercentur, aut quàm sint soliti, vehementiùs, velut agentibus iter fieri solent in plantis pedum, ex affrictu, sed & in aliis partibus obseruorè sanguinis, velut profectò inferuente olla sunt multæ bullæ ad operculum. Has dicit ex lasitudinib. (non spōtaneis scilicet, sed ex labore) non

A valde magnis, solere fieri subliuidas (quales scilicet in collis partibus, aut verberatis fiunt, sanguinis parte aliqua cum sero effusa. Videmus verò sanguinem extra vasa ad cutem effusum mox liuorè quendam comparare, vt in sugillatis) & tales durare vsque ad septimam, moxq; arefcere & solui. Sed cur dicit non valde magnis? Nonne id maiores facient potius? Quia arbitror, si maximè lasitudinis sint, non tam citò soluentur, sed in vlcera, & tetra scabiei genera abibunt, aut certè non fient pustulæ, sed multò grauiora mala. Itaq; lassatis tales ampullæ fieri consueuerunt. Aliæ verò sunt albæ & magnæ, quæ, etsi ob colorem simpliciores esse videntur, neq; ipsæ tamen sunt valde bonæ (vt signa scilicet) nam fiunt ob crudorū succorum redundantiam: atq; & si aliquando accidunt nullo graui morbo occupatis, non rarò tamen etiam accidunt valde lethalibus morbis. Nam sunt catochorum (dicuntur tales non solùm qui actu deprehensi sunt, sed qui deprehendi solent) & somnolentorum (in hoc genere sunt lethargici, & caro pressi) & non coincidentium, & bile renitente. Id est, & aliorum etiam non coincidentium, id est, non laborantium illis caducis morbis, sunt tales pustulæ, ob hoc solùm, quia bilis renitatur, id est, quod cum sint cacochymi, malus succus non deiciatur. Consuevit enim Hippocrates vocare bilem omnem putridum succum. Addit, atq; siue humida sit siue sicca (aluuus scilicet) non coincidentes: quasi diceret, atque adeo quidam habet dictas pustulas, qui coincidentes non sunt, idq; siue aluuus sit lubrica, siue sicca. Itaq; etsi neq; caduco morbo teneantur neque bilis renitatur, sed solùm quòd abundant succis crudis. Nimirum aliquando citra magna mala fiunt, grauisimè affectis, dixit, neq; ipsæ valde bonæ. Non dixit valde malæ, quia non semper sunt tales, sed neq; valde bonæ, quia aliquando pessimarum affectionum sunt comites.

Zoili fabri tremuli pulsus, imbecilles. Mictio 57 & aluuus mediocriter decolor, ventris imi intentio vtrinque in rectum vsq, ad vmbilicum, cum acuta. Cibum non capiens, siticulosus.

¶ Locus hic satis apertè indicat, Hippocratem pulsus, non aliter ac posteriores illo medicos, in ægrotis rationem habuisse, quâquam eam artis partem omnium minimè excoluit. Tremulos pulsus dici, nullos probabilius putare possis, quâ eos qui tremere arteria fiunt. Tremere verò non dicitur arteria, quæ loco consistens dilatetur & constringatur, alioquin omnis arteria tremat, sed quæ secundum se totam loco mouetur, velut concussa: vt scilicet cordis tremor dicitur is motus, quo, velut concussum, locum mutat. In hoc genere sunt vibratus, & conuulsus. Vibratus verò, ob arteriæ duritiem, & auctum usum, cum quodam robore, fit: quare qui imbecilles pariter ac tremuli dicuntur, conuulsui potius fuerint, qui inflammationes in duris ac neruosis partibus consistentes, cum debili facultate, meritò sequerentur. Fuisse verò huius hominis præcipuam affectionem, cum febre maligna inflammationem in hypogastrio, à pube inquam vsque ad vmbilicum, in musculis rectis, qua parte sese tangunt, & in durissima ea parte peritonæi, quæ in rectum sub ipsis musculis protenditur, coale-

coalescentia tendonum musculorum, transuersorum & obliquorum, cum ipso peritoneo facta, constat ex ventris imi intensione in rectum vtrinque vsq; ad vmbilicum. Fuisse enim, non aliud tumoris gen⁹ quàm inflammationem, febris acuta, & tales pulsus iubent coniectare, malignam verò fuisse etiam febrem, quòd pulsus mox debiles, & cibum non capiebat, & siticulosus. Tametsi hoc peculiarè quandam causam in partium imi ventris, cum quo facilimè patitur ventriculus, affectione, habuisse videtur. Quod mixtio, & alui egestio, mediocriter decolor fuerit, id est, paulò infra naturalem mediocritatem consistens, & remissiori colore quàm per bonam valetudinem solet, indicat rationem generandi morbi. Duplici enim ratione fiunt morbi excrementis, aut quòd ea redundant supra copiam quam ferre potest sanitas, aut quòd non expurgentur, qua secundum naturam solent. Aliquando vtrumque euenit. Constat, cum non expurgatur bilis satis per aluum & vrinam, aut ob viarum incommoditatem aliquam, aut facultatum naturalium debilitatem (vt huic contigit) necesse esse, vt in ipso hepate detenta morbum faciat: aut si id non fiat, in quampiam aliam partem præter naturam tradatur, aut in venis & arteriis abundet, vnde febres, & partium inflammationes, aut horum alterum, fiat. Tale ergo quiddam huic contigisse videtur, cum pariter febrem acutam, & inflammationem, vrinamq; ac secessus decolores, habuerit. Quod enim non erysipelas, herpesue in cute factus fuerit, sed phlegmon, nihil obstat. Nam biliosus sanguis male intra venas consistens, sæpe facit inflammacionem, fuerit verò ea erysipelatodes. Nã & acuta febre laborabat homo, & erat siticulosus.

58 *Filia edilis apud Tecomaum, cum in ventre habere sine signo cepisset, secundo mense vomitus pituitosus, aliquando autem biliosus fluebat. Difficulus peperit, perfectè purgata est. vomitus similiter vsq, ad triginta dies, deinde aluuus turbata est, & vomitus sedatus. Lienteria. Muliebria non successerunt duobus annis, hyeme habebat hæmorrhoidas.*

¶ Consentaneum est hanc mulierem, vnam earum esse, quibus non rectè, neque suis temporibus fluunt menstrua. Hæc enim solent maximè sine signo concipere, ac crebrò in magna sunt hæsitacione. Quibus enim certò ordine fluit, horum ipsorum retentio fit maximum conceptionis signum. Licet etiam id suspicari ex eo quod euenit. Morbosæ enim mulieres solent eius euacuationis intermissionem pati, quas si contingit concipere, difficiles habent, & prægnationes, & partus. Fastidium plurimis recens prægnantibus fieri solet. Et vt aphorism 61. quintæ particulæ dicitur, ipsius conceptionis est signum. Quibusdam etiam fiunt vocatæ Picæ, quæ malorum succorum abundantia sunt, multò verò magis, cum multæ etiam vomitiones & variæ fiunt, vt huic, cacochymia indicatur. Solent hæc omnia ventriculi mala secundo mense, cum scilicet primum menstrua iam suppressa lædunt, incipere, durareq; vsque ad quartum: iam enim trahente versus vterum multum fetu, solet ventriculus liberari: quòd si diutius durant,

A longe iam maior cacochymia indicatur. Velut huic durauit varius vomitus vsque ad partum, atque amplius triginta dies. Nam, inquit, difficulter peperit, & vomitus similiter vsque ad triginta dies, similiter scilicet ac antequam pareret. Sed quo pacto potuit id fieri, muliere perfectè purgatâ? Aut quo pacto potuit perfectè purgari, quæ difficulter peperit? Certè purgatam perfectè dici suspicor, non quòd quantum sui corporis dispositio, & excrementorum multitudo postulabat, sed quòd quantum aliæ mulieres solent, ac fortasse etiam quantum ea ferre posset. Non enim semper expedit, quantum mali succi corpore est effundere. Peperit ergo difficulter, & magnis cum cruciatibus, accurrentibus ad vterum multis excrementis: quorum effusa est magna pars, quanta alteri esset satis: nihilominus multum in viis hæsit, & eis obturatis, in partes alias raptum est, & vomitum triginta dies, deinde diarrhœam fecit, fluxione in contrarium deriuata, lienteriam postea debilitatis iam, per longam ventris passionem, concoctrice & retentrice facultate. Muliebria non fluxerunt duobus annis, sed natura viam aliam querente, habebat mulier hæmorrhoidas hyeme, quia (arbitror) reliquo anno, insensibili euacuatione sanguis dissi-

Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, subseculenta, edulia ex sanguine confecta, colore referentia, ex valde biliosus spumosis, chlora erant.

¶ His ab initio morbi prodibant nigra qualis sanguis niger, qualis scilicet esse solet in farcimibus sanguinis. Deinde valde biliosa & spumosa: ab his chlora. Quas omnes deiectionis species in lethalibus esse, in prognostico dicitur ob eodem Hippocrate & in aphorismis. Nam vt 21. sectionis 4. dicitur, deiectiones nigrae, qualis sanguis niger, sponte procedentes, & cum febre & sine febre, pessimæ: Talia verò omnia tanto sunt deteriora, quanto citius fiunt, iuxta illud etiam quod mox sequenti aphorismo dicitur: Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis supra aut infra exierit, lethale. Nigras ergo ab initio his fieri graue erat: sed & quæ subsequuta sunt. Nam & biliosa vituperantur aphorism 47. eiusdem particulæ, quæ eadem, æquè ac spumosa, & chloræ, vituperantur in prognostico. Ergo quod ad deiectiones pertinebat, quas contigit his ægrotis esse dignas mentione, lethaliter eorum procedebat affectio. Quid quæ quæ talium deiectionum significarent, superfluum sit hoc loco dicere, cum in commentariis locorum quæ citauimus, satis sit dictum.

Qui asinum ex pacto eleuauit, febricitauit statim tertia, sanguinem fudit, quarta, & quinta, & septima, & octaua: iudicatus est: aluuus humida.

¶ Non satis possis ex ipsa dictione intelligere, an octaua iudicatum dicat cum tertia, quarta, quinta & septima sanguinem fudisset, an sanguinem etiam octaua fudisset, & iudicatum deinde, non nominato die: neque an dicat iudicatum esse for-

te ipsa sanguinis fusione, & deinde multo tempore habuisse aluum humidam. Nam cum in plerisque, nullis grammaticæ regulis sit adstrictus Hippocrates, sed velut solutis vocibus vtatur, omnia hæc potest ferre sua phrasis, atque adeo omnia possent contingere. Sed quia octava non est valde iudicatoria, neque morbo per quem sanguis adeo funderetur, deiectione ex aluo erat satis congruens iudicatio, omnium maximè consentaneum est, hominem ex nimio nixu & labore, cum alinum ex pacto eleuasset, febre correptum esse, & raptum ei sanguinem fuisse ad superna, ac proinde copiosè fufum esse per nares, atque tandem iudicatum esse (nona fortasse aut vndecima) superfuissetque huic conualescentiam ex morbo, humidam aluum: quia vt dicitur in aphorism. 27. sectionis quartæ. Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, in refectionibus, his ventres humectantur.

61 *Vir metallicus, hypochondrium dextrum intentum. Lien magnus, & aluus intenta, subdura spirituosius, decolor. Huic in genu sinistrum, recidua, omnino iudicatus est.*

¶ Quibus hypochondria intenta sunt, ac multo magis quibus aluus tota, fiunt spirituosius, id est, difficulter spirantes ob compressionem septi transfueri. Hi idem fiunt decolores, ob hepatis debilitatem, vt quibus lien solus tumet, solent colorem quandam sub nigrum contrahere, ob atre bilis in totum habitum distributionem. Hic ergo, cum febricitaret, & iam iam hypodipicus, ob vtrumque, præcipuè verò ob dextrum hypochondrium fieret, abscessu in sinistrum genu liberatus est à febre. Tamen quia exiguus erat abscessus ad tantum morbum, recidiuam habuit, sed tandem omnino iudicatus est, partim febre ipsa absumente, partim per abscessus.

62 *Filius Temenei habebat quid spiritus, velut chlorus in dorsum, in manus chlorus.*

¶ Spiritus apud Hippocratem significat respirationem, hic verò non quancunq; sed eam quæ præter naturam fit, & quæ vocatur dyspnœa: respirationem enim omnino, omnes habent, quandiu viuunt. Quare cum dicat hunc ægrotum habuisse quid spiritus, quasi neque omnes homines, imo & quasi neque omnes ægroti habeant, intelligi debet difficilis. Itaque dicit hunc habuisse respirationem non nihil difficilem. Quæ autem addit velut chlorus in dorsum, in manus chlorus, non possunt coniungi cum prioribus. Quid enim habet chlorus cum respiratione? Aut quid etiam manus? Chlorus enim dictum iam sæpe est, speciè esse coloris, inter flauum & viridem consistentis. Manus verò, neque in instrumentis respirationis, neque in iis, quæ mouètur cum illis, sunt. Nihil ergo hæc aliud significant, quam fixisse huic ægroti colorem subchlorum in dorso, & chlorum in manibus. Consideranda est Hippocratis diligentia, & imitanda, animaduertentis colorem ægroti, non in facie solum, vt solet, sed & in manibus, neque solum in his, in quibus etiam est peruium, sed in dorso. Verisimile autem est eum, qui in dorso vitiosum colorem inuenit, toto corpore quæsiuisset, vsque adeo Hippocrates nihil omittebat eorum, quæ aut curationis modum indicare

poterant, aut significationem aliquam præstare, siue bonam, siue malam. Velut hic color, qui profecto pessimam significationem præstabat. Nam in prognostico vituperat colorem chlorum faciei, ferè vt liuidum & nigrum, quasi extinctionem naturalis coloris etiam significantem, vt illos. Ergo & in reliquis etiam partibus, prinde significet. Solent verò hi colores aliquando fieri, æqualiter per totam cutem colore mutato: aliquando quibusdam maculis exiguis & frequentibus subortis, quas quidem semper significare, per febres acutas, nondum inclinantes malum, constat: cum omnis intemptius abscessus à mala qualitate succorum nascatur. Verum maximam differentiâ malignitatis aut benignitatis habere ex colore, rationi consentaneum est: cum colores cutis, omnium maximè possint indicare quales in corpore sint succi. Sed experimento est proximis annis confirmatissimum. Grassata enim sunt, neque adhuc extincta, cum febribus acutis & malignis, hæc exanthemata, quæ nisi cum rubra sunt, nunquam non lethaliter fiunt. Solent verò incipere plurimis à manibus, ceruice, & dorso, vt pote partibus à visceribus facile recipientibus, ab hepate præcipuè & corde. Hic forte tale quidpiam habuit. Vt cunq; verò, siue inquam cum exanthematis, siue sine illis, certè morbo maligno tenebatur. Nam respiratio magnam habet vim in acutis morbis ad salutem aut mortem: mala ergo, habebat magnam ad mortem: color verò cutis chlorus, est malignorum succorum & caloris debilis nota, vt in prognostico indicatum est.

Maritus Lechus, qui prope Sitodochi ades, 63 ictericus, ad quem septima die veni, octaua moriebatur, neque urinam, neque deiectionem emittens. Hypochondriaca magna & dura, & spiritus densus. Hic moriens, neque ex labore frontem humectauit.

¶ Quandoquidem dicit septimo die se venisse ad ictericum, insinuat eum ante septimum factum esse talem. Merito ergo mortuus est ex eo signo, quâdoquidem, vt in aphorismo dicitur, malum est. Solet verò icterus talibus, cum inquam lethaliter fit, vt Gale. in commentario illius aphorismi dicit, fieri ob hepatis inflammationem, id, & si non sit perpetuum, vt non possit aliter fieri, est verò plerumque ita. Certè hic habuit inflammationem, eamque maximam, non hepar solum, sed omnia hypochondria occupantem. Quo factum est, vt non solum moreretur, sed vt etiam citissimè. Maximam verò, ac omnia hypochondria occupantem, esse, omnia certè quæ narrat, significauerunt. Magna enim fuisse & dura hypochondria, ex propria essentia inflammationis, significabat id tactui, sed & vrinas, & deiectiones, atque alias omnes euacuationes suppressi (id enim insinuat, exaggerans quod circa sudorem euenit mox) maximæ inflammationis erat, colligentibus enim sese ad vnam aliquam partem, quæ maxima fluxione occupatur succis, euenit euacuationum consuetarum suppressio, quæ ab inflammatione fit, & ipsam postea auget. Iam verò spiritus creber, si magnus est, ardore ingentem: si minus affectum dolorificum in instrumentis respirationis, aut partibus proximis, significat. Vtrumque verò est inflammationis magnæ, magnus inquam ignis & dolor.

dolor. Probabile est autem hunc spiritum crebrum & exiguum ob dolorem fuisse, & ob impedimentum quod hypochondria facerent, quo minus septum satis dilataretur. Cum enim essent magna & dura, qui possent non obstare? Hunc vsque adeo siccauit illa ad viscera confluxio succorum, & vehemens inde à magna inflammatione tractio, vt ne frontem quidem humectauerit moriens, vel ex labore, vt scilicet morientes solent. Frigidum enim secundum frontem sudare solere, in prognostico dicitur. Causa certè esse solet exolutio, cum calido innato quod expirat, exeunte parte aliqua succi, & ob illius exolutionem, refrigerata: in aliis etiam fuerit (quam hic Hippocrates insinuat) ex labore, vt solent qui anxii sunt, aut vehementius aliquid nituntur. In hoc tamen tanta vis fuit reuocationis ad interna, vt neque ex labore tantillum per frontem sudarit, sed cohibitis interioribus omnibus excrementis, mortuus fuerit, suffocato calido, potius quam expirante.

64 *Huius uxor eiecit filiam septimestrem septima die: apparuit autem quarta. Hanc à principio dolor pedum tenebat, desinente verò febre spiritus non est solutus, sed intus præoccupauit, dolor in manus & brachium.*

¶ In hac muliere apparuit satis vis septimi, utque vis eius non solum in diebus, sed in mensibus, atque adeo in quadragenariis, notetur: & quod est secundo libro tantopere celebratum, esse quosdam menses partui decretorios, vt acutis morbis dies. Hæc ergo septimo mense prægnationis correpta est morbo, & septima die morbi fecit abortum. Quamquã, vt secundo libro dictum est, mensis septimus, non omni ratione est septimus: si enim quadragenarij numerantur, est quintus: verum, numerandis lunæ circuitionibus, est septima. Quod dicit apparuit quarta, indicat, quod sæpe etiam ab eodem auctore dictum est, quartam diem esse primum morborum impetum, & esse indicem secundi, qui septima absoluitur. Velut ergo in prægnatione motus qui nono mense plerumque perficitur, septimo tentatur, ita in morbis acutissimis, qui futurus est septima, solet tentari quarta, atque futuram iudicationem septima, indicat quarta, ex concoctione manifesta, vt forte nubecula rubea: quæ autem iudicatio futura sit, ex motu qui tentatur, idque siue bona siue mala sit futura. Velut sanguinis stillæ quarta die, minantur phrenitidem in septima, si verò simul appareat concoctio manifesta, & alia virtutis signa, fortasse iudicationem per nares futuram. Huic itaque, quantum suspicor, quarta die dolores acciderunt, vt putaretur abortum velle facere, quem septima fecit. Neque tamen cum abortu omnino liberata est, etiam si sit febris soluta, sed cum à principio teneretur dolore pedum, desinente febre (die arbitror septima) non est solutus spiritus, id est, non rediit ad facilem respirationem, vt par erat degrauiato iam vtero, & soluta febre, sed perseuerauit respiratio difficilis vt cum gereret vtero, ac fortasse etiam vt cum febricitaret: quod significabat, humorem qui partes imas tenebat, sursum raptum, spirituales partes occupasse. Id verò ita factum esse, multo magis indicauit, quod cum à principio teneretur pedum tantum dolore, deinde

Recidua per longissimum corripiebat, quibus urina ante iudicationem supprimebantur. 65

¶ Nullum certius inditium esse potest futuræ recidivæ, quam citra euacuationes manifestas, & promittuntur excrementorum, febres solui. Atqui in quocumque tempore sunt expectandæ, præcipuè ex euacuationes, quas in quam plurimis obserauerimus, & earum suppressionem timere debemus, ob eamque præcipuè timere recidiuam, si mediocriter quidem suppressa sit, minorem breuioremque, si autem plurimum, longiorem. Quoniam ergo dicit recidua per longissimum corripiebat, quibus vrina ante iudicationem supprimebantur, oportet intelligere, morbos ea tempestate solitos iudicari per vrinam, ac proinde quibus id non accidit, accidisse recidiuam, & quibus, & ante iudicationem, & in ipsa iudicatione, omnino supprimebantur, accidisse longissimam. Nam posse quosdam morbos solui sine euacuationibus, infidè tamen, & quibusdam morbis esse familiares quasdam euacuationes, atque adeo quibusdam tempestatibus, dictum antea sæpe iam est.

Soror quæ erat apud Timeneum cum rigore 66 iudicata est. Chloro autem colore soluto celeriter manus & humeri. His autem solutis, capitis: oculorum autem superiores palpebra eleuata sunt, & lachrymæ fluebant, non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primum.

¶ Nihil refert, fuerit hæc soror Timenei, an alius alterius, apud Timeneum habitans: neque an fuerit hic idem Timeneus cuius filij morbus nuper narratus est, an alius. Videtur sanè consentaneum eundem fuisse, quia morbi sunt valde similes, habentque commune illud chlorum

circa humores, dorfum, & manus, & reliquum corpus. Malignæ autem illæ maculæ cum febribus solent in multos simul quibusdam tempestatibus incidere, præcipuè cohabitantes in eadem domo, aut quod contagiosi habeant aliquid, aut quod qui in eadem domo degunt, plerumq; eodem vtantur victu. Habuit ergo hæc febrem acutissimam & malignam: acutissimam quidem, quia septima iudicata est: malignam, quia habuit maculas chloras, quibus etiam illud malignitatis accessit, quod celeriter solutæ sunt, citius scilicet quam sperare posses, & antequam febris inclinaret. Quod sanè, & in omnibus, siue tumoribus, siue doloribus, siue maculis, malum est, ita pessimum in malignis. Non tamen ex omni parte omnino euauerunt, sed reliquo corpore euanescentes, circa manus, & humores factæ sunt, & his solutis, superuenerunt aliæ capitis: quod etiam habuit malum, abscessum scilicet sursum ire, cum ad inferiora descendere magis probebatur. Non potuit ergo non male affici cerebrum. Malæ autem illius affectionis significationem præstiterunt, palpebrarum superiorum reuulsio sursum facta, & inuoluntariæ lachrymæ. Ambo enim hæc vituperantur in prognostico, quasi male affectum cerebrum significantia. Non tamen semper lethaliter fiunt, sed cum alia signa sunt, vt in conualituris, esse solent etiam hæc decretoria, conuulsio inquam circa oculos & inuoluntariæ lachrymæ. Nam vt antea dixisse me memini, in secretionem succorum contingit quasdam particulas corripere conuulsione, quæ, mox succedente iudicatione, cessat. Lachrymæ etiam possunt ob eandem causam accidere, ac iudicationem præmonstrare. Dices verò, solent hæc cum quam maximè decretoria sunt, indicare fluxum sanguinis ex naribus, non rigorem. Ita sanè est, verum & fundentibus sanguinem biliosum ex naribus, solet iudicatio fieri cum rigore, vt accidisse seruo in extrema caupona decumbenti, nuper narrauit. Si ergo fundenti biliosum ex naribus accidit, certè & parato fundere, possit accidere. Itaq; euenit huic, vt cum his signis iudicaretur septima die cum rigore. De qua iudicationis specie sæpe iam est dictum. Dicit verò iudicatâ esse circa septimam primùm, non quod certò sciat, alia postea iudicatione fuisse opus, sed quod ignoret, an deinde habuerit aliam, successeritque recidiua. Dicit enim, Non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primùm.

Febri magna
lagna.

A Deiectiones verò in ita affectis, multo sæpius vidimus prodesse citatas pharmaco, quâ sponte fluentes. Neq; immeritò. Quia in talibus natura extrorsum nititur, introrsum ergo ire sponte succos, magna debilitatis est. Trahi verò pharmaco, non ita. Quia quod à causa externa fit, non est quod impetetur affectioni. Expurgare ergo inter initia plurimos horum iuuat, atq; adeò per totum morbum procurare, ne alius adstricta sit, quia nulla ratione melius præcauetur capiti à quo omnes ferè huiusmodi periclitantur. Tamen cum spontaneis deiectionibus ingruere hunc morbum, aut per alui fluxionem iudicari, periculosum esse, & dicta ratione, & plus satis iam longo experimento didicimus. In sudore euenit contrarium. Quia qui sponte fit, & tempestiuè illos optimè liberat, qui verò arte elicitur, plerumq; auget febres, & virtutem aliquando minuit. Nisi forte inchoatū iam à natura adiuues. Quapropter cum das alexipharmaca, quorum in his morbis magnus vsus est, deuita valde calida, si febris magna est. Ac neq; cum dederis mediocria, tegumentis plurimum preme: sed tempestiuum sudandi tempus expecta, & serua spontaneos. Vbi dicitur deinde stetit, dicit Hippocrates *ἡντινα ἔσται, καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν*: quod quidem duobus modis legi potest, aut ita, deinde stetit (aluis scilicet) & vrina iudicata est, aut ita, deinde stetit etiam vrina, iudicat⁹ est. Certè dicere vrinam iudicatam esse, noua phrasit fit apud Hippocratem, iudicari enim dicitur morbus aut ægrotus, non vrina. Sed si hoc non videtur durum, atq; vrinam iudicari vis intelligi, vrinam, quæ antea supprimebatur, fluere copiosè, satis pulcher sensus redditur. Nimirum dum venter fluebat, vrinam modicè fluxisse, (ita enim fit) suppressa autem aluo, cœpisse fluere, & ita circa rigorem febrem iudicatam esse die septima: habuerit ita hoc boni ægrotus, quod non sine euacuatione sit iudicatus. Sin autem durior videtur phrasit, dic stetit cum deiectionibus etiam vrinam, & iudicatū esse hominem septima citra rigorem. Sed cum qua euacuatione fuerit iudicatus? Fortasse cum fluxu bilioso ex naribus, & si id Hippocrates taceat. Fortasse etiam cum nulla sensibili. Inde verò nihil euenit absurdi, aut quod non possit fieri, sed solùm, non fuisse satis tutam iudicationem. Quid tum postea.

Filius Patamonis, huic aluis non fluebat septima, ante iudicationem duos dies. Non riguit ob hoc. Neq; vrina supprimebatur.

67 Menandri vinitor eodem modo, præterquam quod venter circa principia tenuia reddebat. Deinde stetit etiam vrina iudicatus est. Non riguit septima die, quia venter antea turbatus est.

Reliqua habuit hic vt soror Timenei, præterquâ quod fluebant illi à principio tenuia ex aluo, & proinde citra rigorem iudicatus est. Itaque profuerunt ei deiectiones tenues intempestiæ, ad acrioris bilis euacuationem. Nam alioqui non substulissent rigorem. Id verò in tali morbo optandum non est: nam minimè est tali morbo (febri ardenti dico cum cutis maculis) congruens euacuatio per ventrem, tametsi aliquando etiam profit. Vidimus certè nonnullos ita affectorum alui fluxione liberatos, tamen multo melius tutiusq; liberantur sudore, quia auertuntur à visceribus succi maligni.

E Hic etiam simili morbo occupatus septima etiam iudicatus est. Sed duos dies ante iudicationem non egeffit ex aluo, qui certè videbatur hac causa, rigore iudicandus. Nam si vinitor Menandri non riguit, quia aluis fluxerat, oportebat hunc rigere, cui non fluxerat. Non tamen (inquit) riguit ob hoc. Sed quæ fuit causa? Neque vrina (inquit) suppressa est: quasi diceret, quia vrina non est suppressa vt aluis, sed fluxit. Et quod vinitori præstiterunt liquidæ deiectiones, hoc filio Potamonis præstitit vrina copiosa. Neq; mirum, analogæ enim admodum causæ sunt, & altera alterius vicem facile supplet.

Dens Hegesistrato, cui suppuratio iuxta oculum,

lum, & suppuratus est iuxta extremum, & rursum sanatus est oculus, & secundum nares pus descendit crassum: iuxta gingiuam caruncula parua rotunda abscesserunt. Huic iuxta tertium videbatur suppuratio futura, deinde auertebatur, repente autem intumuit maxilla & oculi. Hegestrato duo dentes extremi, quâ sese mutuo respiciunt, corrodebantur, extremus habebat supra gingiuam duos nodos, vnum quidem iuxta corrosionem, vnum autem in alterum, quâ autem erant duo, ea radices latae similes ex duobus coincidebant. In alia vna medietas rotunda.

¶ Dux ac disita sententiæ occurrunt hæc, in omnibus exemplaribus, atque quasi ad duos fortè Hegesistratos pertinēt. Mihi verò visa est vnica narratio, & ad eundem pertinens. Proinde, quæ quibusdâ interpositis paulò post scripta inueniuntur, ego huc transferens, hæc omnia verba coniunxi, vt historiam vnâ continentia. Mirum si duo, ambo Hegesistrati, dentium corrosionem laborauere ambo, & id Hippocrates nō aperuit, dicens: Alter, qui etiam Hegesistratus vocabatur, aut tale aliquid. Quod si fortè id ita euenit, nihil læditur doctrina his omnibus, quæ ad dentium corruptionem pertinent simul enarratis, siue eidem homini omnia, siue duobus acciderint. Ac fortasse etiam fuisset factus, hæc cum illis huius ipsius libri quarti verbis coniungere, quæ ad dentium & formationem, & morbos pertinebāt, quia ex illis pendet horū enarratio. Ita enim dixit Hippocrates, iuxta tertiu dentem suppuraciones plures, quàm iuxta alios omnes, & quæ ex naribus crassæ fluxiones, & à temporibus dolores, ex hoc maximè fiunt. Exeditur hic maximè. Hoc idem euenit Hegesistrato: cui ex supuratione circa oculum, facta est suppuratio ad extremam radicem dentis, & secundum nares descendit pus crassum. Videbatur verò suppuratio futura ad tertium dentem (ad caninum scilicet, vt solet) abscessu è regione illius primùm factò, deinde auertebatur: colligebatur videlicet pus versus alium, aut secundum incisorium, aut molarem primum. Cur ex doloribus temporum suppuraciones magis fiant ad dictum dentem, quàm ad alios, & cur descendat crassum etiam ex naribus in tali abscessu, illo loco dictum est. Constat verò eandem esse rectitudinē dentibus cum oculis, & cum temporibus. Meritò ergo huic ex morbo circa oculum abscessus hic factus est: & excipientibus pus naribus & dentibus, sanatus est oculus à supuratione. Nihilominus ex dentium dolore, vt fieri solet, repente intumuerunt maxilla & oculi. Neq; sanè leuiter laborauerunt partes oris ad dentes. Nam, præter dicta, pus descendens exæsit frustula carnis, quæ ex gingiuâ huius lateris abscesserunt: & præterea duo dentes extremi, postremi scilicet molares (consentaneum est id factum esse in eodem latere) quâ sese mutuo tangunt, corrodebantur, & extremus ac vltimus omnium, habebat supra gingiuam quasi duos nodos: vnum iuxta corrosionem, iuxta eam scilicet partem, qua tangebatur alium: alterum in aliam partem, in extremitatē scilicet, quâ finiebantur dentes. Reddit causam qua id euenit

ex ipsa ossis figura. Quâ (inquit) erant duo (nodus scilicet) hoc est, à facie hac anteriori, qua dentes teguntur labiis, erant denti radices duæ latae, quæ reflexæ in sese coincidebant, similes ex duobus: hoc est, similes illis radicum paribus, de quibus loco citato dixit. Quintus ab anterioribus quatuor radices habet, secundū binas coniugatas, vt ad vtrumque vicinum dentē, omnes quidem reflexas ad internam partem. Nimirum illic dictum est, quosdam dentium molarium habere quatuor radices, secundum paria reflexas ad sese: alterum par à facie anteriori & exteriori, alterū à posteriori & interiori: quosdam habere tantū tres in facie anteriori duas, & tertiam in posteriori à medio ortam. Nunc dicit, dentem illum postremum habuisse à parte anteriori, quâ est gingiuæ facies, duas radices similes ex duobus, id est, illis radicum paribus, quas esse antea diximus: in alia parte, vnâ medietatem rotundam, hoc est, vnâ radicem rotundam è medio productam. Quanquam certè hic, cum esset vltimus molaris, atque vt suspicor superioris inaxillæ (his enim est maior rectitudo cum oculis & temporibus) quatuor habere solet: sed, vt diximus, magnam differentiam recipiunt dentium figuræ. Sed quid hæc ad nodos? Certè supra duas illas radices facti sunt duo abscessus duriusculi, quos vocat nodos. Nam, vt dictum illic est, per radices recipiunt dentes abscessus.

D *Quibus ad oculos abscessus in febribus ardentibus, valdè rubri secundum maxillas, & hæmorrhagici: sed & quibus ad aures sunt. Fortasse autem & abscessus ad articulos magis. Non sanè satis scio.*

¶ Qui per febres ardentis rubent valdè maxillis, & sanguinem è naribus fundunt crebrò, & oculorum abscessus patiuntur, vt rubores oculorum, seu ophthalmias: aut aurium, vt dolores in eis pulsantes, certè hi multo sanguine pleni sunt. Tales (inquit) fortasse solent ad articulos facere abscessus, magis quàm alij acutis febribus laborantes. Sed explicaris cur dicit fortasse, addit, nō sanè satis scio. Nimirum diximus in initio huius operis, hoc opus scriptum esse captando potius experimenta, quàm dictendo quæ iam essent confirmata. Vide ergo quam fidem debeas Hippocrati, cum aliquid affirmat, quia cum hæc scriberet, nondum fortasse hoc habebat experimentis confirmatissimum, non affirmat, sed aperit tantum quam habet de re, seu opinionem, seu tantum suspicionem. Sed dices, videri quod docet aphorif. 74. sect. 4. ei quod modo dicit longè contrarium. Nam, inquit, quibus spes est abscessum fore ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, & crassa, & alba prodiens, qualis in febribus laboriosis quarta die quibusdam fieri incipit. Si verò etiam ex naribus sanguis eruperit, breui admodum soluitur. Tam longè ergo abest, vt sanguis ex naribus fluens, significet abscessus ad articulos, vt etiam alioqui futuros, fieri prohibeat. Certè non sunt contraria hæc duo, sed ad eandem sententiam pertinent. Si enim sanguis copiosè fluens liberat ab abscessu ad articulos, certè abscessus ad articulos nati sunt fieri in sanguineis morbis. Sanguineos enim natus est soluere fluxus sanguinis: sanguineus

verò esse morbum nihil possit melius significare, quàm crebrò tentatus fluxus sanguinis. Ergo eadem ratione potest fluxus sanguinis futuro abscensus significare, qua & ab eis liberare. Exiguus scilicet & creber, significare, copiosus, tollere.

71 *Rigores tremulis, hypochondrii intentio, muliebria apparuerunt, decima septima iudicabatur semper. Si verò non ita mansissent intus, iudicabatur tertia. Alia quinta. Alia septima.*

¶ Mulieres plurimas quadam tempestate dicit febricitasse acutè ex menstruorū retentione, hasq; habuisse per febres rigores citra vllum ordinem, & fuisse tremulas, hypochondriumque eis intentum fuisse. Has verò superuenientibus mensibus iudicari solitas decima septima. Si verò alia ea tempestate febricitarent, quibus nō ita mansissent intus: hoc est, non defecissent menstruæ euacuationes, eas tertia die iudicari, præter vnam quandam, quæ quinta, aliam quæ septima iudicata fuerit. Quàm familiare sit mulieribus ex hac occasione ægrota- re, non est quòd moneam, vt que nullius rei magis curare debeat Medicus certior fieri, cum ad curandas mulieres accersitur. Ferè enim omnes mulie- res morbi hinc nascuntur. Qui enim aliunde, nō mulierum proprij, sed communes cum viris sunt: nisi fortè per pauci quidam ex lacte in mammas. Nam & vocatos mammillarū cancores, & morbos ex feminis retentione omnes, in viris etiā vidimus. Ferè itaque omnes muliebres sunt ex menstruorum defectu. Iam verò menstruus sanguis non tam lædit, cum natura non tentat eum pellere (quan- quam ita quoq; redditur impurum corpus) quàm cum confluit versus vteros velut effluxurus, & aut ob viarum strictionem, aut suam crassitiam, aut v- trumq; non effluit, vt dicitur in libello de Morbis virginum. Tunc enim secretus ab habitu corporis confluit in maiores venas deorsum, oppilatus ve- rò regurgitat per maiores & communes ad hypo- chondrium (ita vocatur ea regio, qua sunt hepar & lien) distenditque illud. Porro venas ad artus, vt brachia aut crura (crura autem præcipuè) disten- dens, comprimit vicinos neruulos, & priuat subie- ctas partes facultate animali, vt cum compressione stupor inducitur. Hinc necesse est tremulos fieri ar- tus. In secretionem verò, & ea velut repressio, ne- cesse est excrementa agitari, vnde mox fient rigo- res. Meritò ergo illa omnia fiebant mulieribus, ea occasione febricitantibus. Meritò etiam febres lon- giusculæ, cum ex multis crassisque penderent, ac proinde non iudicabantur, nisi mensuris fluenti- bus (necesse enim erat prius eam, quæ febris esset causa, tolli, vt ea iudicaretur) neque ante decimam septimam, alioqui acuto morbo laborantes. Eas verò, quæ citra eam occasionem febricitarent, non mirum iudicari tertia, quinta, aut septima. Nimi- rum contigit ea tempestate febricitare acutissimè, ac proinde intra fines acutissimorū iudicari, qui- bus multitudo & crassities non esset impedimèto.

72 *Mulier cui sanguis ex naribus fluxit quinta & sexta, septima iudicata est. Valdè rubra.*

¶ Hanc arbitror fuisse mulierem, de qua loquès dixit, alia septima. Hanc dixit non ex menstruorum

suppressione febricitasse, ob id ergo, & ob ea quæ contingere constat, non tam eam laborasse multo & crasso, quàm tenui & valdè calido, non multo. Nimirum erat rubicunda maxillis: quia san- guis, vt potè tenuis sursum efferebatur. Fuit verò fatis ad perfectam iudicationem in septima, vt san- guis quinta & sexta flueret, quod sanè non fuisset, si aut omninò multus aut crassus esset: aut enim producta febris esset, aut fortasse essent facti absces- sus ad articulos, vt ipsemet nuper dicebat.

Mulieri fortiter capite grauata iudicatio facta est circa vigesimam. Vigesima astuans hypochondriis, septima non multum fluxit ex naribus sanguinis, deiectiones tenues, in oculum dextrum circa octauam.

¶ An huic mulieri menstrua suppressa fuerint non explicat, verisimile autè est ita accidisse, quia non mansisset intus, vt dicebatur nuper, bre- uissimè iudicabantur ea tempestate. Nam tertia, aut quinta, aut septima. Quoniam autem hæc non decima septima iudicata est, vt eadem tempestate pleræque aliæ, constat ex multo ac crasso, & angu- stis locis impacto sanguine malum processisse. Sed & doloris species hoc indicauit. Nam grauanti do- lore, secundum caput, laborauit fortiter. Id verò fit, cum multus sanguis, crassus præcipuè, in capite redundat, maximè autem cum is replet sinus, & vasa membranarum cerebri. Hanc ergo ob causam malum ad vigesimam peruenit, quæ iudicata est æ- stuans hypochondriis: qui æstus non erat phleg- monis eius loci, alioqui non simul eadem die cœ- pisset, ac finitus esset, sed decretorius. Nimirum cum succi calidi, qui maximè ea regione abundant, ex- cernerentur expellendi, æstuarunt hypochondria. Qua ratione iudicata sit, non dicit: fortasse autem fluxu sanguinis ex naribus: is enim fuerat insinua- tus per morbum, cum septima fluxerit, etsi nō mul- tus. æstuatia etiam hypochondria nullam euacua- tionem habent magis accommodatā. Per magnas enim venas inde sursum latas facilè sanguis ascen- dit. Fortasse etiam fuerint deiectiones biliosæ: hæc enim etiam ex hepate facilè per mesenterium de- ponuntur, & fuerant etiam per morbum insinua- tæ: fuerant enim deiectiones tenues. Redundasse autem calidos succos dextris partibus magis, atq; ita hepate magis, quàm liene, indicauit ille decu- bitus, quem fecit in oculum dextrum, circa octa- uam. Neque quidem obstat, supernas partes fuisse præcipuè affectas. Hæc enim sæpè per infernas euacuationes liberantur, vt surditas alui fluxione ces- sat, cum præcipuè supernæ ab infernis partibus ce- ceperint, vt in hac caput à partibus circa vterum. Fluxio ergo ex aluo, etsi recipienti parti contraria fuerit, cum mittente habuerit rectitudinem, fue- ritque illi reuulsio, huic deriuatio. Fuerit etiam iu- dicatio valdè congruens, muliebris fluxus.

Viro eadem, præterquam quòd septima iudicatus est, subsplenicus in sinistra. Vigesima octa- ua & tardius huic quæ oculi, fortè quòd post iudicationem, & quòd multa.

¶ Eadem, quæ dictæ mulieri, acciderunt eius vi-

ro, præterquam quòd iudicatus est septima (quia scilicet non ex menstruorum suppressione laborare cœpit, vt illa) & erat subsplenicus, ac proinde fortasse fluxu sanguinis ex sinistra nare est iudica- tus. Nam cum coniectauerimus mulierem fluxu sanguinis esse iudicatum, & huic eadem accidisse di- cat, consentaneum est hunc quoque ita esse iudica- tum, ac proinde illud in sinistra, significare fluxum in sinistram narem incidisse: & illud, subsplenicus continere simul affectionè & iudicationis causam, quasi diceret, erat subsplenicus, ac proinde in sini- stra inclinauit iudicatio: quia, vt in hoc ipso libro dixerat, quibus splenis eleuatio, iis sanguis ex sini- stra nare fluebat. Fortasse etiam illa verba, subsple- nicus in sinistra, nihil aliud significant, quàm fuisse subsplenicum, dictumque sit in sinistra per pleo- nasimum, quia lien ad sinistra pertinet. Cum huic eadem acciderint, quæ vxori, accidit etiam in oculo dextrum decubitus, vt illi (contigit eis eum o- culum habere debilem) verum non tam citò, sed vigesima octaua, & tardius (cœperit scilicet vigesi- ma octaua, & lentè ad dies alios processerit) reddidit Hippocrates causam, qua coniectat, tantò tardius huic esse factum, ac non octaua, vt vxori. Forte (in- quit) quòd post iudicationem, & quòd multa, hoc est, quia indicatio præuenit diem octauam, ac proinde eius diei decubitū substulit, qui delatus in tan- tum tempus est, quia etsi iudicatus perfectè nō est (omnino enim habuisset nullum) tamen euacuata sunt multa per iudicationem, ac proinde factus est tardior multò, & minor abscessus.

75 *Hymena soror spiritiuosa, & intentis hypochondriis apparebat per tempus; an verò etiam haberet infantem, non noui. Aluus primum sup- pressa, & tunc vomebat, deinde non amplius. Aluus enim multa viscosa & biliosa egerebat. Hypochondrium non impediēbat. Vndecima in magnum dextrae digitum phlegmone, fluxio, & procedebat superius. Cum autem hoc fieret, melius habebat. Etenim cataphora minor & fe- bris, & aliquando melius spirans, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Decima sexta gra- cilis factus est spiritus, & densus, & febris. Mor- tua est. Hæc febricitauit ante abscessum, septi- ma post abscessum perijt. Erat etiam hæc ex ru- bro modo.*

¶ Ecce aliam quandam, quæ ex menstruorum suppressione ægrotauit, vt aliæ multæ illa tempe- state. Nam nisi fuissent suppressa, non dubitaret Hippocrates an vtero gereret. Sed & ex iis quæ ha- buit, agnoscitur, erat enim (inquit) etiam hæc ex rubro modo, hoc est, vultu perrubro, qui modus erat tunc temporis in multis. Nam & de quadam alia nuperrimè dicebatur, valdè rubra, & paulò ante, quibus abscessus ad oculos in febribus ardenti- bus, valdè rubra secundū maxillas. Habuit etiam intenta hypochondria, quod sanguine multo sur- sum regurgitante, eadem tempestate factum esse in multis, nuper dicebatur. In hac ergo primum omnium, consuetæ euacuationis defectus fecit dif- ficilem respirationem, & tensionè hypochondrio-

rum: idque non cum iam febricitaret, sed per tem- pus, per multos scilicet dies antè, vt videretur vte- ro gerere, ac fortasse etiam gerebat. Nam quid pro- hibet simul vtero gerere, & morbo lethali corrumpi? Certè tam difficile est aliquando discernere, an ge- rat vtero quæ ægrota, an solùm teneatur morbo, quem suppressio menstruorum fecerit, vt in hac, quæ multos ante dies habuit ventris tumorem, & respirationem difficilem, & decem ac septem dies postè febricitauit, confiteatur Hippocrates, se nō nouisse an vtero gereret. Cum igitur mulier ea du- bitatione, ob dicta accidentia, teneretur, correpta est febre acuta cum cataphora, vt solent quibus multus ad caput sanguis effertur, præcipuè si is est pituitosus, qualis esse huic videbatur ex alui deie- ctionibus. Nam in primis aluus suppressa est, & tunc sursum repentibus excrementis, vomebat pi- tuitosa, & biliosa arbitror, quæ deinde, hoc est, post- quam aluus suppressa esse desit, & non amplius vo- mebat, aluus multa deiecit viscosa, & biliosa: quæ quia viscosa magnam pituitæ mixtionem habere agnoscebantur. Addit, hypochondrium non pro- hibebat, quod non video quid aliud possit signifi- care, quàm non prohibebat vomere, aut deicere. Scilicet non erat admodum dolens, etsi intentum. Non tamen hoc admodum placet, rariùs enim so- let ea intentio prohibere deiectionem & mictum, quàm vt deberet id Hippocrates admonere. Qua- re suspicari cogor, vbi legitur *ἐκινώλυσι*, legendum fuisse *ἐκ ἀπώλυσι*, hoc est, non demittebat, aut solue- batur, quasi diceret, aluus multa viscosa & biliosa egerebat, hypochondrium tamen non demittebat ea, à quibus intendebatur, sed nihilominus tume- bat. Ita enim fit in quibus morbus ad malum ten- dit. Nihil excernitur è partibus præcipuè affectis, & reliquis inutiliter euacuatis vires dissoluuntur. Vndecima die in magnum digitum dextræ incidit phlegmone. Quia rarò non tentantur abscessus in morbis pendentibus ex multo sanguine. Manus autem dextra maximè nata est ab hepate recipere, & hoc est maximè natum sanguine redundare. Addit, fluxio, & procedebat superius: hoc est, per id etiam tempus erat humorum fluxio per vomitum. Cum autem id fieret, id est, cum vomeret, meliùs habebat, remittebatur enim & cataphora, & fe- bris. Et aliquando etiam euenit fieri meliùs spiran- tem, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Con- stat per pleonasimum dici supra. Non enim est vo- mere infra. Sed causam qua tantoperè subleuaba- tur vomitibus, cum esset lethaliter affecta, fatiùs sit considerare. Videtur enim perituris illud in pri- mis esse proprium, nullis euacuationibus magno- perè iuuari. Certè quæ vterinis morbis tenentur, aut ex suppressione menstruorum ortis magno- perè solènt iuuari vomitibus, quia cū vtero magno- perè consentit ventriculus, & eius passiones gra- uissima symptomata afferre solent: anxietates e- nim & deliquia animi, & capitis grauitatem, & ver- tiginem, & motus couulsuos, & præfocationem. Quæ eadem symptomata morbis illis sunt fami- liaria. Depositis ergo quæ ventriculum premunt, cessat eius consensio, & ea cessante, magna ex parte remittuntur accidentia. Eadem ratione in hoc eue- niebat, vt vomitibus subleuaretur, non sanè quòd ita morbus præcipuus minueretur: alioqui fuisset liberata, sed quòd deonerato ventriculo sympto-

mata minuerentur, & illa videretur potius habere, quam haberet melius. Nam ita procedente morbo, decimaseptima spiritus factus est exiguus, & creber, & febris aucta, quod quidē inflammationē magnam in spiritalibus instrumentis ortam significabat, aut (si id citra dolorem maximē contigit) ardorem ingentem cum maxima facultatis debilitate. Tandem mortua est. Non sanē eādē die, sed decimaseptima. Nam, inquit, hęc febricitauit ante abscessum (nam vndecima die febris habuit abscessum) & septima post abscessum perit. Est verō septima ab vndecima, decimaseptima. Nec immeritō id euenit. Quæ enim eodem modo, & ex eadē occasione ægrotates seruabantur in hac tempestate, iudicabantur decimaseptima. Eisdem autē diebus moriuntur homines, quibus salui fiunt, vt Hippocrates ipse autor est.

76

Ille puer, qui erat mulieris sororis Apemanti, hypochondria magna, & splem spirituosus, deiectio lenta, biliosa, substercorosa. Defessus ex operibus. Vigesima die in pedes, & iudicatio certè lapsis in articulos, & non in oculum. Hypochondria autem intenta erant. Atqui etiam erat tussicula quedam continua.

¶ Puer hic maiori aliquo, quam pro suis viribus, labore defessus cœpit febricitare cum hypochondriorum tumore, præcipuē lienis, ac cum difficili respiratione: ac proinde abscessus factus est huic in pedes (non in oculum, vt aliis de quibus dictum est, qui eodem tempore ægrotarunt) & in pedum articulos, idēq; meritō, quia, vt in aphorismo quartæ particulæ dicitur, lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt. Hic ergo, quandoquidē in pedum factus est articulos, videtur, iter agendo defatigatus esse. Si enim esset aliter, fortè factus esset ad maxillas, cum maximē iuxta tempestatu conditionem esset futurus in oculum. Sed pueri & debiles cum pedites agunt iter, solent ex ea defatigatione inflammationem visceris contrahere. Quæ excrementis ex toto corpore tractis, ea in tumorem eleuatur, dextrum, aut sinistrum, aut vtrumq; vt sunt dextra, aut sinistra, aut vtraque parte debiles. Ita accidit huic, cui ambo hypochondria, lien verō præcipuē intumuit, & erat difficile spirans, & ob compressionem, quam afferebant hypochondria thoraci: & quia talis respiratio lassitudini ipsi est familiaris. Ob redundantiam verō excrementorum multiplicium, quæ ibi collecta sunt, fiebat deiectio lenta, biliosa, & stercorosa, ex pituita scilicet & bile cum stercore admixtis. Vigesima die dictam ob causam abscessum habuit in pedum articulos. Atque ita iudicatus est, imperfectè tamen. Nam & post factum abscessum, hypochondria intenta erant. Et tussicula etiam quædam sicca, continua, hærentibus adhuc multis excrementis iis in partibus, & refundante parte aliqua in thoracem tenuissima, vt solet in hydropicis. Vnde facilè constat hunc non fuisse bene liberatū, sed obnoxium recidiuis, quod vt insinuet, addit hæc, quæ sequuntur.

77

Quæ relinquuntur post iudicationem recidi

uas faciunt, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi.

¶ In multis locis scriptam inuenias apud Hippocratem hanc sententiam: Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas faciunt. Nam vel in hoc ipso opere enarrata iam est libro secundo sectione tertia, & rursus libro sexto occurret. Itaque quod ad primam partem attinet huius contextus, non est quod moremur, quod verō addit, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi, aliquantō est difficilius. Nam si quæ relinquuntur recidiuas faciunt, non facient quæ excernuntur. Contraria enim sunt, excerni & retineri. Iam verō concoctiones omnes securitatem iudicij significare secundo libro dictū est, quo pacto ergo præmaturum sputum significet securitati iudicij contrarium, hoc est recidiuam. Venter non videtur hic posse significare aliud, quam deiectiones. Intemperies videntur pertinere magis ad ipsum affectum, quam ad causam, illud verō quæ relinquuntur, dicitur de causa morbi, & malis succis. Quid ergo est quod dicit Hippocrates? Certè non quæ satis copiosè excernuntur, & vsque ad corporis perpurgationem faciunt recidiuas, sed quæ imperfectè exeuntia retinentur, atque sexto libro sectione secunda dicit his verbis: Si quidem ex effusis intus relinquatur, parata est recidiua: hoc est, si aliquid, eorum quæ effundi cœperint, retinetur, vt effusio non perfecta facta sit, paratus est homo ad recidiuam. Hoc idem nunc dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Perbellè autem dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Nam excerni non in ipso iudicationis tempore, & extrema morbi parte, sed in ipsis morbis, id est, per ipsos totos morbos, dyscrasias, seu difficiles iudicationes indicat, ac proinde recidiuas, vt dicebatur libro secundo sectione prima. Ergo per morbos, intempestiuè sientes excretiones, siue aliundè, siue ex ventre, significant futurum morbum difficilis iudicij, atq; ob id iudicandum difficile, & habiturū recidiuam. Quod ergo addit, venter, hoc idem potest significare, putà deiectiones imperfectas, aut etiam fortasse ventrem tumentem, quasi dicat ventris tumorem ex morbo relictum, significare intus manere aliquid, quod minetur recidiuam. Ad huc sensum fert puer ægrotus, cuius causa videtur Hippocrates hæc dixisse. Nam dixerat, post iudicationem hypochondria illi intenta fuisse. Quod dicit sputum præmaturum & intemperies, simile est ei quod dicitur 6. Epidem. sitis intus relicta. Nimirum cum morbi, acuti præcipuè, causa perfectè euacuata est, facillimè ac citissimè redit corpus ad temperiem: cum ergo non redit, quod ex siti, aut crassato sputo cognoscitur, timeri debet, ne aliquid interius relictum sit, quod recidiuā afferat. Sputum ergo præmaturū hoc loco videtur mihi dici, nō quod benè maturatū facilè excreatur, sed salua crassior facta, ac præcalida intemperie exusta. Quoniā enim sputum, cū coquitur, crassescit, ob accidentis similitudinem, quod vtrumq; calore crassescit, licet vocare præcoctū. Hęc ergo & huiusmodi, hoc est, quæcūque intemperie significant, aut succos, vt sitis amaritudo oris, & fastidium, recidiuas prænunciant.

A Pemanto

78

A Pemanto, cui dolores in sede, in dextro ile, & iuxta umbilicum paulò infra, & ex dextro, ante dolorem mingebat cruentum. Desiit tertio. Et faber in cætera ex eadem rectitudine, & hic mingebat prius cruentum, desinente verò, ambo subsidentias habebant, & hoc tertio. Fouebatur autem plurimum Apemantus, alter nō sentiebat, nisi in sinistra. Et Nicostrato accidit: aliquid in imis dextrarū partibus, inferius quam quibus in sinistris. Longè verò ante ile. Vsq; ad umbilicum vtriusq;.

¶ Aliquando dolores renum, ac viarum vrinæ; tam similes sunt doloribus intestinorum, vt primis diebus omninō discerni non possint, quod scilicet in vtroque contingat, & vrinam & deiectionem cohiberi, & ægrotum nauseare, & doloris species in eodem loco eadem sit. Non discernuntur ergo vsque dum incipiant vrinæ, & deiectiones exire. Tunc enim earum forma indicat, renes an intestina laborent, ex renibus enim mictu, ex intestinis deiectione reiciuntur, quæ affectionem indicent. Cū ergo dolorem, aut mox inuadentem comitatur, aut antecedit insigniter mutatā vrinæ species, facilè dignoscuntur, vel in ipsa prima inualione. Nam & timebuntur antequam fiant. Velut accidit Apemanto & fabro: quorum, Apemantum, dextri renis & vreteræ secundum dextrum ile: fabrum, sinistri, & vreteræ etiam sinistra, dolore laborasse certum est. Nam vterq; ante dolorem mingebat cruentum, per debilitatem, arbitror renis, laxatis, quæ in eum finiuntur venis, quam anastomosim vocant, aut laxatis meatibus, qui à primo in secundum sinum sunt, ac ita malè peracta secretionē. Ea verò vrina cū incepisset ante dolorem, cessauit in vtroque die tertia. Non explicat an tertia à doloris initio, an ab ea qua cœpit cruentum mingere. Vtrumque sanè fieri potuerit. Vtrumuis autem factum sit, rene debilitato per intemperiem, ac ob debilitatem colligente excrementa, quæ obturarint, & suppressionem sanguinis fecerunt, hæc ipsa excrementa cruentum mictum tollentia, dolorem auxerint. Verūm etsi cruoris expers vrina reddi desiit, non tamen proinde omnino exiit pura. Nam ex illis ipsis excrementis, quæ obturarunt, decisa sunt fabulosa quædam, quæ subsidebant in tenui vrina, quod nunc vocat subsidentias: Ergo dicit, Apemanto dolores in sede (non quidem arbitror in ipso podice, sed iuxta in interfemineo, per illud enim præterlabitur tortuosè vesicæ ceruix ad extremum colem) & in ili dextro iuxta umbilicum, paulò infra illum (qua scilicet vretera descendit ex rene dextro in vesicam) & ex dextro (rene scilicet) ante dolorem mingebat cruentum. Desiit tertia die (doloris arbitror) & faber in cætera (hoc est, in sinistras partes habuit dolorem incumbentem) ex eadem rectitudine, id est, secundum eandem rectitudinem, producto dolore à rene sinistro, per ile sinistrum ad colem. Et hic etiam mingebat prius (quam scilicet doleret) cruentum, desinente verò (cruento mictu) ambo (Apemantus scilicet & faber) habebant in vrina subsidentias (arenosas scilicet, aut crassas, sedimentariasque, quales renales esse solent) & hoc tertia die euenit vtriusq;.

A Fouebatur autē plurimum Apemantus, alter non sentiebat nisi in sinistra: hoc est, Apemanto extendebatur dolor ad partes plures, vt multis sit proximis partibus consentientibus, aut secundariō occupatis, ac proinde fouebatur plurimis partibus, faber verò paucioribus, quia non sentiebat dolore nisi in sinistra parte: Obiter insinuat (quod est verissimum) maximum vsu esse fomentorum in huiusmodi doloribus, anodinorum scilicet & laxantium: Nicostratus, qui tertius est in præscripta narratione ægrotus, videtur habuisse dolorem in intestinorum, quia non minxit cruentum vt illi, & dolorem habuit, non secundum ilis rectitudinem, sed ad anteriorem partem inclinantem in dextra parte. Quoniam verò, comparas hunc cum fabro, qui in sinistra parte habuit dolorem, dicit, in imis dextrarum partibus, inferius quam quibus (legendum arbitror cui) in sinistris: & mox addit, vsque ad umbilicum vtriusque, fabro scilicet & Nicostrato: constat fabrum, etsi dictum sit secundum eandem rectitudinem doluisse sinistra parte, quæ Apemantus dextra, habuisse tamē dolorem non æquè humilem, sed secundum rectitudinem ilis, superiori verò: nam attigit umbilicum, & non attigit interfemineum: nam si hoc attigisset, non posset dolor Nicostrati inferius descendere. Ergo faber habuit ab umbilico descendentem per sinistrum ile, non vsque ad pubem, Nicostratus verò ab umbilico ante ile vsque ad pubem: qui locus intestinorum, potius q̄ viarum vrinæ esse videtur.

Ea anus, quæ iuxta Sosisileum, leucophlegmate. Tibia duris tumoribus, candidis, mollibus. Et pedes, minus autem. Erat autem & in iis, quæ infra femora. Plurimis autem difficilis exitus hoc est. Sed & lumbi: & tenui ventre. Hypochondria submollia. Spirituosa autem non valde. Erat autē deficientibus plurimis, cura etiam alia, cum glauci facti erant oculi. Hic autem oculorum mitior quidem paulò erat. Coxa autem & cruris, vterina erant, quæ videbantur, dolores esse. Appositum bene oleus ex farina & unguento. Contigit citò discuti, & sanari. Tempus abscessui in oculis. Annus.

¶ Hęc anus ea hydropis specie, quæ ob pituitam toto corpore redundantem, & colorem quem cuti tribuit, leucophlegmatia vocatur, laborauit. Est is affectus vt Galenus dicit, in toto corpore aut multis partibus, quod œdema in vna quadam particula. Vocant enim Medici iam pridem œdema, tumorem mollem sine dolore. Talis verò etiam est candidus: quanquā Hippocrati & vetustissimi œdema, sine adiecto, non hunc aut illum, sed tumorem simpliciter significabat. Proinde dicit, hæc leucophlegmate laborauit, mox describens affectionem per symptomata, addit tibiæ οἰδήματα, id est tumoribus albis, & φολιδώματα, id est mollibus, seu laxis, & folliculorum similibus. Sed quo pacto fieri poterant, vt essent etiam duri (dicit enim etiam οὐρηροί) si erant φολιδώματα? oportebat verò mollia esse, si œdēmata? Certè quod Hippocrates insinuat his verbis, est quod in leucophlegmaticis sæpe vi-

deinus: in quibus carnes adeo intumescunt, vt distendatur cutis, ac proinde durefcere videntur. Tamen si quis comprimat, fouea fit, quasi sub distenta cute non durum quidpiam, sed molle, aut inane fit, vt in inflatis follibus. Hæc omnia significans dicit, duris, albis, & *σφαιρώδεις*. Erant, inquit, hæc etiam in pedibus, sed minus: erant autem & in iis, quæ infra femora, ad genua scilicet. Exaggeras obiter mali huius periculum, dicit: Plurimis autem est hoc *δυσήδωρον*, id est, difficilis exitus: hoc est, habet autem in plurimis hic morbus difficilem exitum. Nam vt libro secundo de Morbis dicitur, morbus hic maxime à nullo discedit. Verum quæ hic addit, parum videntur congruere cum iis, quæ illic scripta sunt. Dicitur enim ibi, tumet totum corpus tumore albo, & venter crassus ad contactum. Hic verò & lumbi, & *λεπίγαστρον*, id est, tenuem habens ventrem: additque, hypochondria submollia. Rursum illic, & respirat aceruatim, hic, spirituosa autem non valde. Malè ergo dicit, hanc leucophlegmate laborasse, quæ eius morbi notas non habebat omnes. Certè non ea omnia semper inseparabilia à passione sunt, sed cum ea est maxima. Hæc autè proinde liberari potuit ab hoc morbo, etsi is in plerisque soleat habere difficilem exitum, quia scilicet in eo non multum est ei progressum: sed, etsi tibiæ, pedes, & femora, & lumbi, tumore albo duro, & folliculoso tenerentur, venter erat tenuis, & hypochondria submollia, & non erat valde spirituosa, quod certè apertè significabat pituitam superiores partes non admodum occupasse. Sed, quos abscessus habuerit hoc malum, operæpretium est audire. Deficientibus iam tumoribus oculi facti sunt glauci, & eius glaucedinis cura quædam etiam fuit, quæ per annu durauit, post solutos iam tumores. Verum hic abscessus initior fuit: neque enim dolores quospiam, neque symptomata alia acerba inferebat: fuit autem alius immittior. Nimiru dolores coxæ & cruris. Non dicit dextra an sinistra in parte, sed nihil refert: certu tamen est, non fuisse in vtraque, quia dicit coxæ & cruris, alioqui dixisset coxarum & crurum. Qua causa hydropticis fiant oculi glauci, dictum est lib. 2. sect. 5. vbi ita scripsit Hippocrates, *ὅδρωσι δὲ ἡρόποι, vbi ex quodam loco Galenus, & hoc quem ibi produximus, indicauimus, dici illic *χαρόπος* abusiue *γλαυκός*, nunc ergo nõ est, quod causam eius euentus dicamus. Veniamus ad coxæ & cruris dolores. Vterina, inquit, erant, qui videbatur esse dolores. Dolores certè erant, alioqui quomodo viderentur? Sed intellige, cum viderentur esse dolores earum partium per propriam earum passionem, erant tamen ob passionem vteri. Nimirum vt libro 2. de Morbis muliebribus pluries dicitur, distortio vteri in coxam, facere solet dolores maximos, coxæ, inquam, incidit, & crurum, soletque esse tam immitte malum, vt aliquando finiatur in suppurationem & excisionem ad ipsam coxam, & ligamentum, vt etiam in aphor. part. 5. dicitur. Num ergo oportet suspicari, hanc cœpisse fieri hydropticam ex vtero, vt multas solere eodem lib. Hipp. dicit? Fieri quidem ita potuerit, nam corrupta hepatis temperie, nunc à ventriculo, nunc à liene, nunc ab vtero, nunc à renibus & inani parte fit hydrops. Non tamen ex iis, quæ narrantur, necesse est ita esse factum. Vnde, cumque enim hydrops inceperit, potest pituita ab-*

A scessus in vterum incumbere, occupareque alterius lateris ligamenta, atque ita eum distorquere, atque in coxam trahere, vnde dicti dolores mox fiunt. Probat deinde Hippocrates dolores hos fuisse ex vtero, argumento quod Galenus vocare solet à iuuantibus & nocentibus. Nimiru apposito medicamento bene olente, contigit citò discuti, ac finire dolores. Talis autem est ratio curandi oris vteri torturam. Ita enim scriptum est lib. 2. qui citatus est de Morbis muliebribus: Quibuscumque osculum aliò inclinatur, & ad coxam allabitur (contingit enim & hæc, quæ vterum purgari prohibent, & genituram suscipere, & liberos gignere) hanc odoratis fouere oportet, & post fomentum digito reuellere, & à coxa disparare, & postea tædulis & plumbeis fistulis immisis dirigere. Cum ergo odoratoru admotio tam fit vterinarum passionum propria curatio, vt quibusdam videatur esse vtero sensum odoratum, quo vt animal quoddam odorata profequatur: & hi dolores odorati medicaminis admotione, tam citò soluti sint, constat eos fuisse ex vtero. Odorata verò admouentur, aut in ipsum os immissa ad formam pessi: aut illita, vt acopa, aut vt cerata, aut cataplasmata: aut suffitu & vapore, aut duabus pluribusue etiam formis. Facile verò sit quouis modo medicamentum odoratum parare. Huic quandoquidem ex farina & vnguento, seu oleo, admotum est, constat fuisse cataplasma. Quo vnguento paratum sit, non dicit, solet verò laudare sparsim in eodem libro ad eandem passionem, vnguentum Ægyptium. Quod verò sit id, quod Ægyptium vocat, non satis constat: constat tamen esse aliquod bene olens, cuius eo tempore esset vusus, vt quod Romæ multo post vocabatur foliatum aut spicatum. Ac nunc parantur quædam accipientia muscum aut galliam. Fortasse erat illud vnguentum Ægyptium ex myro, quod dicunt esse arbutum quoddam odoratum: incognitum verò id est.

Περὶ ομφακώδης ὡς ἐπὶ ἐξωνθήματα ἐξ ἐπι- 80
κῆς ἔτελεως. ἐστὶ ἡ καὶ ἀπὸ τῶν σφραγῶν πιαῦτα.

Circumumbilicaris, cui exanthemata contabuerunt non perfecte. Sunt autem & à ramentis talia.

¶ Vbi ego legi circumumbilicaris, legitur Græcè *περιομφακώδης*, vertitque Cornarius circum circa durus: & vbi ego ramentis, legitur *σφραγῶν*, & vertit ille disquammatas. Estque tota dictio, circum circa durus, cui exanthemata contabuerunt non perfecte, sunt autem & à disquammatas talia. Quæ verba non video quid significant, neque sanè, multum diuque cogitans, inuenire potui, quod, vel non displiceret omnino. Proinde corruptum esse codicem conieci, scribendumque pro *περιομφακώδης*, *περιομφακώδης*. & pro *σφραγῶν*, *σφραγῶν*, arbitror verò Ianum Cornarium etiam legisse *σφραγῶν*, ac pro ramentis dixisse disquammata. *σφραγῶν* enim res est longè diuersa. Ita ergo restituta lectio, videamus quid possit tota hæc dictio significare. Certè dolorem factum esse circum circa vmbilicum cuidam, cui exanthemata sublata sint non perfecte: eumque dolorem fuisse, qualis esse solet à ramentis.

mentis. Quæ sanè res rationi est valde consentanea. Exanthemata enim perfecte sublata dicuntur, cum decretoriè, ac commodè, & secundum rationem cessarunt, imperfectè verò, cum intempestiue euauerunt, quæ res vt in nullo externo tumore, aut etiam partis cuiuspiam dolore, tuta est, ita in exanthematis est valde periculosa. Collectis enim intro excrementis, præcipue malignis, qualia esse solent quæ faciunt exanthemata, internæ passionis succedere solent, atque adeo sæpissimè dysenteria, quæ ab intestinorum magno dolore incipit, & eum etiam comitè habet. Merito ergo cui exanthemata contabuerunt non perfecte, factus est dolor circum circa vmbilicum, intestinorum scilicet: isque dolor fuit qualis à ramentis, hoc est, qualis ex dysenteria. Dysenteriam enim indicant ramenta, quæ exulceratis intestinis deciduntur. Monet ergo nos hæc historia ab imperfectè solutis exanthematis, dysenteriam timere.

81 *In Hippologi villa puer, cui quod continebatur in hypochondriis, circa ambo erat & ipsi, durum autem & infernè habens fulgorem aliquem, similem ei qui in muliere fabri ferrarij hydroptica, cui tenuia venientia partem aliquam euacuarunt. Erat autem & hoc ipsum ad dextrum planum quid, supra ea quæ circumferentiam habebant, eleuatum. Huic vmbilicus ex semine erat niger, & vlcus profundum fiebat, & vmbilicus non valde cicatricem contrahebat, & pendendum extrema parte nudum factum est, non statim tale existens, neque congenitum, & adhuc magis fiebat: hic vomebat plerumque: febris: fastidium: sanus: circa septimam autem à decubitu. Antea enim egrotabat, & aquam multam bibens, & fortasse aliter, parui pendebat, iactabatur, & aliquantulum conuellebatur, desinente autem conuulsione latenter mortuus est. Ante hoc autem minxit confertim, & status prodierunt cum crepitu, & superna partes nihil euacuata sunt. Statim verò ac ille defecit, & ille sunt euacuata fortiter, & reliquæ rubrefactæ sunt, vt verberibus totum corpus, præter id vbi maxime tumor erat, ac calidus etiam multum tempus erat.*

¶ Hic puer à suæ generationis principio erat melancholicus, quod nigrities vmbilici apertè declarabat. Tales enim fiunt in partibus colores, qualib. vtuntur succis. Ea verò nigrities non successit postea, sed ab ipsa generatione facta est, & hac ipsa causa, merito potius in vmbilico, quàm alia vlla parte contracta est. Nam cum capiatur per vmbilicum primordiale alimentum & illud ipsum esset melancholicu, ipsam viam qua recipiebatur, & circa eam consistentes particulas, primum maximeque tingebat. Fortasse etiam non est inde recens nato satis expressum ab obstetrice. Sed & morbus quem contraxit, hæc esse illius naturam indicauit. Nam vitiosæ naturæ, in morbos similes sunt admodum pronæ. Constat verò hunc morbum grauissimum, natum esse ex multa melancholia, collecta in hypochon-

dria. Durata enim sunt ambo, & intumuerunt: factique sunt in eis scirrholi tumores, quos à crassis succis fieri necesse est: eos verò principio melancholicos fuisse, potius quàm pituitosos, indicauerunt vlcera ægrè sanabilia, circa vmbilicum orta, & effusio illa nigrioris sanguinis quæ mortuo est facta, qua totum corpus redditu est rubrefactum, vt vibicibus. Sed quo pacto factus est etiam hydropticus? Factum enim etiam fuisse talem, indicabat ille fulgor qui in distenta ventris cute apparebat, & illa nuditas extremæ partis pudendi. Illa enim ambo hydropticis fieri videmus, vtrunque quidem distenta cute à subiecta pituita & aqua. Nam membranæ omnes distentæ, comparant secundum superficiem lenitatem: (deponunt enim rugas) lenitas verò facit plurimum ad fulgendum, quia ex superficie vna melius totus fulgor repercutitur, & nullæ neque sensiles, neque insensiles vmbrae fiunt. Hac ergo causa, tentio cutis fulgorè illum facit in hydropticis: nuditatem verò pudendi, quia distenta cutis ventris, contrahit cutem, qua ea pars tegitur. Cum ergo hydrops, aquæ sit, aut pituitæ aut flatus, pituitosum potius quàm melancholicum malum fuisse videtur. Certè redundantia crassioris ac nigrioris sanguinis, occupans hypochondria, ac præcipue hepar, obruit calorem naturalem & debilitauit. Eo debilitato hydrops successit. Ita cum laboraret & febricula quadam, vt hydroptici solent, sed nondum decumbens, neque sane bono vtens victu, sed (quod ita affecto erat aduersissimū) multam aquam bibens, & alia etiam aduersa faciens, exusta, ac proinde acriori atra bile facta, cœpit acutè ac malignè febricitare, à quo septima die, præter spectatum opinionem, mortuus est, eadem profusus post mortem habes, quæ qui moriuntur ex veneno. Nimirum atra bilis adeo nonnunquam excandescit, vt sit quasi venenum intra corpora genitum. Sed enarremus singula verba, atque si quid historiae omisum est, adiciamus. In Hippologi villa puer cui quod continebatur in hypochondriis (tumor scilicet) circa ambo hypochondria, erat & ipsi (vt aliis fortasse ea tempestate) durum autem & infernè (versus medium scilicet ventrem) habens fulgorem aliquem, similem ei qui in muliere fabri ferrarij hydroptica (obiter dicit quid hydroptica illi euenerit) cui tenuia venientia, hoc est, aquosæ deiectiones, partem aliquam euacuarunt, eius scilicet quo venter tumebat. Nimirum vt aphor. 14. particulæ sextæ dicitur: Ab hydrope detento vbi aqua in venis ad ventrem conluit, solutio fit. Reddit ad puerum, dicens, erat autem & hoc ipsum, hoc est, tumor durus, etsi ad ambo hypochondria pertinebat, tamen erat ad dextrum planu quid supra ea quæ circumferentiam habebat, id est, supra alias partes quæ circum circa tumore eum erant, eleuatum. Multo itaque maiorem tumorem contraxit hepar, & magis affectum est quàm lien. Constat verò quod nunc dicimus planu, pro læui accipiendum esse, læuitatem enim habuisse fulgor declarauit, tumores verò hepatis rotundi apparere solent, non plani. Itaque nunc dicimus planum vt contrarium aspero nõ vt rotundo. Atque hoc idem significat verbu quo vsus est Hippoc. *δμαλόν*, id est, æquale. Nam quod asperu, est inæquale secundum extrematis partes. Huic ex semine erat vmbilicus niger: hoc est, ab ipsa generatione, & vlcus profundum

fiabat, quasi diceret, & ob hanc causam, quia scilicet ea pars prauo utebatur succo, vlcus profundum fiebat in umbilico, & non facile contrahebat cicatricem. Nimirum à corrodentibus succis, qualis maximè est atrabilis, exesa carne, fiunt vlcera caua, & ob eandem causam dysepulotica, id est, ægrè ad cicatricem venientia. Videntur verò hæc verba duo posse significare, aut hoc tempore quo tumore illo ventris laborabat puer vlcus umbilici esse ei obortum profundum & contumax, aut non eo tempore solum, sed solitum eum aliquoties habere id vlcus. Nam illud verbum fiebat, indefinitum tempus significat. Vtrumque autem rationi erat consonum. Nam duplex est rebellium vlcum genus, alterum quod sæpe cicatrice obductum, sæpe redit: alterum quod vix cicatrice obducitur. Quod ergo sæpe rediret, & ægrè semper sanesceret, faceret cacochymia eius partis, præsentem autem hoc morbo accederet etiam alia difficilis sanationis causa, quòd vt aphor. 8. sectionis sextæ dicitur, hydropicis fientia in corpore vlcera, non facile sanantur. Pudendum extrema parte factum est nudum nõ statim tale existens (explicans quid dicat statim addit) neque congenitum, hoc est, nõ ex ipso statim ortu factum tale, vt umbilicus niger, sed ex hoc morbo, & ad huc magis fiebat, id est, & in dies crescebat hoc accidens. Hic vomebat plerumque, ob debilitatem, arbitror, ventriculi: & febris eum tenebat (febricula scilicet, qualis in hydropicis fieri solet cum putret iam aqua) & fastidiũ, ob vitiosos succos in ventriculo imbibitos: post hæc occurrit,

Hydrophobus, id est, sanatus est. Sed non video qui possit sanatus esse, qui septima die à decubitu est mortuus, vt mox dicit. Proinde suspicor, non *Hydrophobus* sed *Hympis* aut *Hympis*, id est, sanus legendum esse. Sanus autem videtur dici, non quòd nullo morbo omnino teneretur, cum vomitu, febricula, & fastidio laboraret, sed quòd nõ ita vt cogeretur decumbere. Quasi diceret multo tempore antea vomebat crebro, & laborabat febre, & fastidio, nondum tamen decumbens, deinde cœpit acutè ægrotare, & coactus est decumbere, & circa septimam à decubitu iactabatur huc & illuc in lecto, præ anxietate, & conuelleretur. Eueniebant verò ambo hæc, partibus & cerebro à maligna atræ bilis qualitate. Cordis enim anxietas, cerebri conuulsio est. Reddens interim causam quæ dicit à decubitu, & aperiens occasiones tam grauius ægrotandi quæ antecesserunt, dicit: antea enim ægrotabat (antea scilicet quàm decumberet) neque sanè bono vtens cibo, sed (quòd hydrope iam tentato erat aduersissimum) multam aquam bibens, & fortasse aliter paruipendebat, id est, & fortasse aliter etiam peccabat, parui pendens morbum. Euenit itaque hinc, tam graui malo corripit, vt septima die à decubitu moreretur. Sed quomodo, audiamus. Desinente conuulsione latenter mortuus est, hoc est, cessauit conuulsio, & cum hac causa melius habere fortasse videretur, inopinatò mortuus est. Nimirum sæpe in proximis iam morti, pereunte partium sensu, & cessante facultatum actione, mitescere videntur symptomata, & hoc ipsum, est ipsum mori. Ante hoc autem, hoc est antequam moreretur, minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, tamen supernæ partes (hoc est hypochondria) nihil euacuatæ sunt: quia, arbitror, nihil crassioris succi quo

hypochondria tuebant, & qui hydropis ciendæ causa fuerat, euacuabatur, sed aqua & flatus. Hæc verò, manente priori ac deteriori morbi causa, leuare non poterant, poterant verò debilitare spirituum effusione, atque ita mortem properare, velut profectò in omnibus hydropicis euenit, quibus aut alia maligna affectio in corpore est, aut iam est partium temperies radicitus euerfa, vt euacuatione aquæ siue sponte siue arte facta, primùm quidem videantur iuuati, deinde verò multò debiliores redditi, citius moriantur. Statim verò (inquit) ac ille defecit, & partes (hypochondria inquam) sunt euacuatæ fortiter, & alię rubre factæ sunt, diffuente scilicet iam sanguine illo exusto, vt per inanimes canales. Et totum corpus, vt ex verberibus, maculatum est, præter id vbi maximè tumor erat: quia scilicet inde effluebat. Neque sanè mox refrigeratus, vt solent cadauera, sed multum tempus post mortem erat calidus. Hoc putredinalis calor est (non enim naturalis) vbi maligna putrefcētia succorum suberat. Atque vt & vibicibus per totum corpus à morte maculari, & atrociter, cum anxietate, (inquam) & iactatione, ac conuulsionibus, mori, in signis morietium ex veneno est, vt Galenus vltimo de locis affectis dicit. Verùm ibidem etiam dicit, sæpe in tantam malitiã venire succos, vt sint quasi venena in nobis sponte genita.

Illi autem qui in Abderis, effluxit deorsum. 82

¶ In tam concisa oratione, non possumus planè dicere, quid contineatur. Fortasse autem & hic erat hydropicus, meliusque cum eo factum est, quàm cum proximo ægroto, quòd aqua infernè per sedem ex aluo effluerit, hunc enim esse solere bonũ hydropis exitum, ab Hippocrate ipso dicitur in aphorismo, sextæ sectionis, 14.

Cuidam autem in anteriori parte intumescibat sine febre, tumor autem ad contactum similis erat suppurato. 83

¶ Hic quoque fiebat hydropicus: nam in anteriori ventris parte tumorem contrahebat pituitosum & serosum, ac proinde fiebat sine febre, quia scilicet ex frigidis nõdum putrefactis, & ob hanc eandem causam tumor erat mollis, & tangenti videbatur aliquid sub digitis exundare, vt in suppuratis.

Anhelosæ famulæ, tunc cum vasa sanguinem funderent, in mensuris autem fiebat, anhelationes ille cessabant. Febris fiebat. Mamma sinistra supernè suppurata est, & à principio etiam auris. 84

¶ Anhelosæ famulæ, cum vasa sanguinem funderent (fiebat autem id per mensuras vocatas euacuationes) anhelationes illæ cessabant. Addit, febris fiebat. Non dicit quo tempore fiebat. Num ergo hoc etiam fiebat, cum vasa sanguinem funderent? At non videtur consentaneum ea euacuatione fieri febrem, qua anhelationes cessarent. Proinde censeo deesse huic dictioni verba hæc, cum autem non funderent, vt tota dictio sit hæc: Anhelosæ famulæ, cum vasa sanguinem funderent, anhelationes

tionibus cessabant, cum autem non funderent, febris fiebat. Mamma sinistra supernè suppurata est, & à principio etiam auris. Cum scilicet aliquando non fluere facta est febris vt solebat, & mamma sinistra supernè est suppurata, à principio autem, id est, prius, antè etiam quàm mamma inflammationem contraheret, ex aure etiam erumpebat pus, quòd anhelationes mensuris fluentibus solueretur, causa est, communio illa vocalium cum genitalibus, quam libro secundo tam insignem esse dixit: quòd cessantibus, mamma usque ad suppuratiorem inflammationem inflammaretur, communio mammarum cum vtero per venas secundum rectos abdominis musculos productas. Auris suppuratio excrementosum significat cerebrum, quibus verò tale est, facile, cessantibus aliis euacuationibus, repletur, & eius repletio facile finitur in anhelationes. Facile enim decumbunt capitis excremeta in pulmonem. Non ergo ratione caret (quod ego etiam ipse obseruauit) quibus pus ex aure fluit, anhelosus fieri. Siue cerebrum primario laborante, & sua excremeta refundente in pulmonem, siue eo etiam aliunde recipiente.

85 *Olympidiori famulæ sanguis ex dextra nare. Et iudicata est ad vigesimam, qualia & febricitantibus, & deiectiones quales etiam æstate populariter facta sunt, & qualia Hipponacti.*

¶ Speciem iudicationis, & quæ ad eam spectant narrat Hippocrates potius quàm morbi ipsius speciem, aut figuram. Iudicatam esse dicit fluxu sanguinis ex dextra nare, circa vigesimam diem. Quod dicit *vsq; ad vigesimam*, id est, quasi ad vigesimam, seu ad vigesimam, ac non potius simpliciter *in vigesima* vt solet, dubitantis arbitror est, ac non tenentis exactè, an ipsa vigesima. Itaque fluxit ei sanguis, aut ipsa vigesima, aut ad vigesimam. Addit qualia in febricitantibus, id est, qualia in febricitantibus acutè fieri consueuerunt, ac fortasse etiam ea tempestate fiebant. Nimirum biliosæ febres, quales plerumque sunt, quæ acutæ ob hepatis intemperiem fieri solent. Cum hepate verò magnam rectitudinem habet dextra naris, & acutis febribus, sanguinis è naribus, accommodatissima euacuatio est. Iam verò dies vigesima intra fines acutorum, etsi non exactè, est decretoria. Deiectiones etiam dicit fuisse, quales æstate populariter factæ sunt. Biliosæ arbitror, tales enim fuerint, si æstatis conditionem secutæ sunt. Adiunxit verò, memoriæ gratia, alium cui hæc similiter euenierunt, dicens, & qualia Hipponacti.

86 *Et Hyle famulæ Aristidi, octaua in pharmacorum purgatione deorsum, signa qualia facile ferunt, & si non præter rationem debilitant, & neque spumosa, neque sub cruenta, sed qualia oua sunt, qualia Heraclida. Purgata est multum & ferebat facile.*

¶ Hyle famulæ Aristidi purgata est die octaua, quæ dies in multis est ad purgationem idonea, quibus scilicet septima est iudicatoria. Semper enim Hippocrates elabi sinebat diem decretorium, atque si is non iudicabat morbos, mox ipse purgabat. Nam & libello de Medicamentis expurgantibus ita scriptum ab eo est: Quicumque à febribus fortibus cor-

ripiuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris: sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Hæc illo loco. Constat verò quòd quibusdã morbis est dies quatuordecimus, hoc aliis esse septimum. Proinde vt in illis non ante quindecimum, ita in his non expurgauerit Hippocrates ante octauum. Atque suspicor sanè attetè admodum, & vt hoc insinuaret, narrasse, octauo die expurgationem esse factam. Tam longè absunt ab Hippocratis sententia medici vulgares, qui omnes ferè egrotos die sexta expurgant, timentes, vt ipsi dicunt, ne nõ possint impurgati diei septimi violentiam sustinere. Euenit tamen aliter, aut vt motu pharmaci debilitati, naturalem diei motum non possint sustinere, aut vt iudicatio imminens, impediatur. Bene celsit huius purgatio: quia euacuata sunt qualia oportebat, & cum bona tolerantia: hæc autem cum adfuit non potest nõ accedere conferentia, vt in aphorismo dicitur. Sed quibus verbis hæc dicat, est opere præcium considerare. Signa (inquit) qualia facile ferunt: hoc est, deiectiones tales erant, & talia signa præ se ferebant, qualia solent eæ, quas ægri facile ferunt. Desinens tales euacuationes addit, & si non præter rationem debilitant, id est, quæ debilitant quidem, sed non præter rationem, hoc est non magis quàm pro euacuationis multitudine. Nimirum bonæ tolerantia: euacuationes esse dicuntur quæ non debilitant, nõ tamen ita est intelligendum, quasi nihil debilitent (nullæ enim, etsi sint quàm maximè naturales, nõ debilitant aliquid) sed quasi non præter rationem, id est, non plus quàm pro euacuationis multitudine. Esse talia qualia euacuari oportuit, significat describēs deiectionum speciem, Neque (inquit) spumosa, neque sub cruenta, sed qualia oua sunt. Nimirum euacuatur qualia oportet, cum euacuatur ipsi succi qui morbos faciunt, huiusmodi sunt in biliosis febribus deiectiones biliosæ. Est verò vna quidẽ bilis species, quæ refert vitellos ouorum. Quæ autem spumosa aut cruenta sunt, colliuationem, aut exulcerationem, aut affectionem huiusmodi significant. Erant itaque qualia oportebat euacuari. Qualia (inquit) Heraclida (subaudi vxori) quæ purgata est multum, & ferebat facile. Nimirum notanti momenti est, quantum excernat quis, quantum vt ferat. Quia deiectiones non multitudine sunt extimandæ (sed neque magnitudine) sed si talia euacuentur, qualia euacuari oportet, & æger facile tolerat.

F *Quæ in Bulagora villa depurgata est, cœpit febricitare ex splene. Habentibus autem & dextrum, non quidem sublime, sed intentum, hi & perrubri sunt aliquantò magis, perrubra existens, aluum in principis perturbatam, expectabam abscessum in oculum. Huic septimã die salsa ex oculis & mordax lachryma venit, & secundum nasum, & secundum fauces, & aurem sinistram. Quindecimã sudauit, cum rigore non indicabatur, ante rigorem valde chlora facta est, & faciei angustia, & afflictio. Auris secundum rectitudinẽ splenis & lateris dolebat.*

¶ Non satis possis intelligere, an hæc mulier quia

purgata est, cœperit febricitare ex splene, atque vt causam procatarcticam egrotandi narrans dixerit, quæ depurgata est, cœpit febricitare, an non, sed hæc quidem per hunc morbum purgata sit, & memoriæ gratia, insinuans scilicet quam mulierem dicat, aut etiam fortasse declarans quid ipse circa egrotam egerit, dicat, quæ in Bulagorç villa depurgata est. Nihil enim horū rationi dissonū sit. Nam sæpe expurgationes quæ excrementa commouent, non satis euacuantes, tumores in hypochondriis pariunt. Iam verò hanc, morbo per quem tanta mali succi redundantia erat, quantam tam multi dolores, tam multæ tentatæ euacuationes, color chlorus, & rigor, & salsa ac mordax excretio, significabant, laborantem, haud dubium est purgatione indiguisse per ventrē, cum præcipuè laboranti spleni ea euacuatio sit accommodatissima. Vt cumq; ergo hoc habuerit explicemus quo mulier morbo, siue purgatione læsa, siue aliter, ægrotare incipiēs, laborauerit. Febricitare cœpit ex splene. Non solum dicit febricitare cœpisse cum splenis aliquo affectu, quasi duplici affectu forte laborauit, sed ex splene, significans causam febris fuisse lienis affectionem. Constat ergo fuisse phlegmonosum affectum. Quod etiā reliqua quæ habuit significarunt. Nam fuit perrubra secundum faciem, & superuenerunt, lachryma ex oculis salsa & mordax, & secundum nasum sinistrum & fauces fluxio eiusmodi, & dolor auris sinistrae, quæ omnia calidorum succorum redundantiam secundum rectitudinem lienis, quasi inde regurgitatum, indicabant. Quod vt interpretaretur, scripsit in fine historiae, auris secundum rectitudinem splenis & lateris, dolebat. Fuit etiam multitudinis signum, non minus quam ante dicta omnia, habere aluum in principiis perturbatam. Euacuationes enim omnes mox apparentes, debilitatis, aut multitudinis, aut malignæ qualitatis sunt. Sed cur expectabat abscessum in oculum? Certè quia horum plurima ad oculos solent abscessus facere. Nam libro 6. sect. 2. ita occurrit scriptum: E directo & laterum & hypochondriorum intentiones, & splenis elevationes, & naribus eruptiones, & aures è directo. Horum plurima etiam ad oculos. Non est omnino deceptus expectatione. Nam etsi fortasse ophthalmiam sinistri oculi expectabat, contigit tamen iam quidam in oculos decubitus. Nam septima die salsa ex oculis & mordax lachryma venit. Quindecima die colore chloro resperfa est, qui color lienosis est congruens. Facta est ei faciei angustia, & afflictio, quibus nominibus significatur quædam repentina extenuatio, quæ iis qui linquuntur animo, aut moribundis, solet fieri ob defectum innati calidi, aut etiam quibus rigor imminet ob eiusdem innati calidi fugam, vt certè euenit huic, cui mox accidit rigor & rigore sudor. Quæ iudicatio quanquam solet febres acutas tollere, hanc tamè non iudicabat, hoc est, nō tollebat febrem. Constat verò hoc fuisse signum difficilis iudicationis. Nam ita scriptum est aphorif. 56. sect. 4. febricitanti sudor oboriens, febre non remittente, malum, moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Sed & ob die quindecimæ naturam, qua id contigit, erat hoc discritum. Nam aphorismo 36. eiusdem sectionis, ita habetur: Sudores febricitanti si inceperint boni sunt, tertia die, & quinta, & septima, & nona

& vndecima, & decimaquarta, & decima septima, & vigesima prima, & vigesima septima, & trigesima prima, & trigesima quarta. Hi enim sudores morbos iudicant, qui verò non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi, & reciduas. Constat ergo consentaneum esse, productum esse multo plus morbum, neq; solutum postea sine reciduis & abscessibus, nisi verò postea quam Hippocrates illam vidit, etiam mortua est. Si enim ex hac die quindecima debilis supererat facultas, mors erat expectanda, sin autem non debilis, difficile iudicium post morbi longitudinem.

Pueris alui turbata, & tusses sicca, in humerum aliquando suppuratio fiebat in tussibus, posterioribus. 88

Familiares morbos esse pueris turbationes alui, & tusses, constat ex iis quæ de morbis etatum, sectione tertia aphorismorum, scripta ab Hippocrate sunt. Sicca verò tusses dicuntur, cum nihil excreatur, quod ob maximam causæ cruditatem, aut tenuitatem euenit, aut quòd ex sola intemperie pendente. In his citra materiam fieri, non est consentaneum. Nam alui turbata, & abscessus qui eas finiebant, succorum abundantiam declararunt. Neq; verò extremè tenuis materia est, quia talis nō est nata in pus mutari. Superest ergo fuisse morbum valde crudum, talibus verò euenit fieri longis, & difficilis iudicationis. Merito ergo abscessu solutæ sunt multæ tusses, & is quidem fuit, non ad testes, vt solere sectione prima libri secundi dixit, aut ad partem aliam humilem, sed ad humerum. Dicitur enim ibidem ab Hippocrate: Tussiculosi abscessus qui supra ventrem sunt, non similiter perfectè liberant. Addit verò, in posterioribus: quod Ianus Cornarius de diebus intelligi vult, vertit enim posterioribus diebus. Mihi verò videtur referre tusses, vt sensus sit, in tussibus posterioribus, id est, quæ in vltimis iam ægrotis, ac in fine tempestatis acciderunt. Cum enim dixisset aliquando suppuratio fiebat, significans non in omnibus, sed in quibusdam tussibus fieri: explicans deinde in quibus, addit in posterioribus, hoc est in fine tempestatis illius, magis quam antea. Non caret autè hoc ratione, nam ad fines tempestatum solent moueri succi crassiores, tenuibus antea contumptis, & infalubres temporum causæ solent debilitari: atque, ob hoc, euadunt: ob illud nō sine abscessibus: qui etiam morbi exitus cum puerili ætate quadrabat. Tali enim familiares sunt abscessus in suppurationem abeuntes, ob succorum crassitatem, & fortem facultatem. Merito ergo & hi morbi, & hi abscessus facti sunt pueris, magis quam adultis, & posterioribus ægrotis, quam prioribus.

Fullo collum, caput, septima manus Stupida, nona crux Stupidum, tussis cessauit. 89

Fieri est hæc historia enarrata libri secundi sectione prima, vbi Hippocrates dixit, abscessus aut per venas, aut per ossa, aut per tonos. Sed quæ illic obiter attigimus, nunc apertius explicemus. Fullo hic caput & collum habuit malè affectum & dolens: vnde destillante succo, verisimile est tussim excitatam. Num & cum abscedente de capite & collo

collo humore, in alterum ceruicis latus, qua ex spinali medulla procedunt nerui mouentes manum (serè verò id fit à quarta vertebra ceruicis vsq; ad primam dorsi) resoluta manus est (nam stupor est initium resolutionis) & postridie, reliquius eiusdem materiæ deorsum repentibus in postremas lumborum vertebrae (secundum idem arbitror latus, ita enim fit) crux resolutum est. Facto abscessu per neruos & secundum spinalem medullam (vt illic dicebatur) tussis cessauit.

90 *Cui bucca distracta fuit quinto mense in ventre, distracta erat ad sinistram partem.*

Nihil aliud hic dicitur, quam mulieri cuidam vtero gerenti, mense quinto prægnationis, distractam fuisse buccam ad sinistram partem. Sanè & si ad sinistram partem distracta esset, nondum inde constare poterat, essetne pars sinistra affecta, an dextra. Si enim cõuulsione tortura fiebat, sinistra: sin autem resolutione, dextra pars erat affecta. Id verò ex aliis signis, præcipuè autem ex prægressis, fluxione & dolore, licebat agnoscere. Euenire id gerenti vtero admodum fuit rationi cõsonum. Quia quæ vtero gerunt, multa excrementa congerunt, ob defectum menstruæ euacuationis. Qui enim sanguis fœtum nutrit, est bonus, ac pro eo detinetur intra corpus malus, alioqui singulis mensibus effluxurus, ac proinde quāto in prægnatione plus est progressum, tanto cacochymia est maior, quia tanto pluries defecit euacuatio consueta. Merito ergo etiam mense iam quinto hoc euenit, potiùs quam prioribus. Neq; mirum nō perseuerasse mulierem diutius sine morbo, vt posterioribus mensibus primum fieret. Nam quater iam defecisse illam adeo necessariam euacuationem, admodum graue malum est, & vt Hippocrat. de morbis muliebribus dicit, Quibus menstrua defecerunt vsque ad quartos menses, curari possunt, quintis verò iam difficillimè curantur, & sextis sunt incurabiles.

91 *In Cranone Lycino grammatico, ex febre biliosa in splene, capitis grauitas, Striaebat secundum splenem. In vtriusq; labiis vlcuscula interius rotunda parua. Deinde etiam exiguum aliquid sanguinis ex nare, qua è directo, fluxit.*

Fortasse febrem biliosam vocat, vt solet putridam, non exactè indicans succi speciem, fortasse etiam erat ex bile. Vt cumq; hoc habeat (nihil enim prohibet bile putrescente intra venas febrem excitari, vt cumque lien melancholiam congesisset) cõsentaneum fuit, cui esset capitis grauitas in splene, ex febre, fluxum sanguinis ex nare sinistra succedere. Nam cum lien abundaret sanguine melancholico, febris superuenientis calor hunc in caput extulit: is itaq; elatus capitis grauitatem fecit, elatus verò iam in caput ex liene, qua meliùs quam per sinistram narem erumperet? Laborabant itaq; iam lien & caput multitudine mali succi. Affectionem lienis præter alia significabat rugitus secundum lienem (nam quia id viscus flatuosum est valde, mox eo loco sita intestina strident) capitis verò, vlcuscula cacoethe in vtriusq; labiis, interius orta. Nam quia caput excipiebat à liene multum &

malum succum, multitudo faciebat grauantem dolorem, malignitas vlcera cacoethe. Nam cacoethe esse indicabat forma eorum, quæ cum magna non essent, erant tamè rotunda & profunda. Quæ duo in vlceribus maximè vituperantur. Porro labia sæpe ob hypochondriorum affectus patiuntur, quia ascendencia sursum eorum excrementa, tanquam in via intercipiunt.

Famule quam nuper emptam vidi, cui durities in dextris erat magna, non valde dolorosa, & venter magnus & circum tentus non similis aquoso, & in aliis crassa, & non admodum difficulter spirans, decolor autem. Muliebria septem annis non prodierant, facta est dysenterica non cum tenesmo. Et sub hac dolens erat quod in dextro, & febres lenta, & non ultra septem dies, & aluus turbata est, electro similis, subusciosus, multus, in dies aliquot, sanata est. Et muliebria post hæc facta sunt, & secundum ventrem crassa, & corpus boni coloris, & crassum erat ipsi. 92

Ætatis satis prouectæ erat serua hæc. Nam quoniam dicit septem annis muliebria non produsse, constat produsse antea aliquoties, ac deinde septem annis defuisse. Defuerat ergo huic septem iam annis, cum recens empta. Dysenteria primum & febricula correpta est, cui successit mox diarrhœa pituitosa, per quam ita sanata est, vt ei rursum menses fluxerint: & bonus habitus corporis, bonusque color ei restitutus est. Verum totus hic morbus qui superuenit, iudicatio fuit diuturnarum affectionum, quas ex menstruorum defectu contraxerat, vt sanè sæpe euenit. Contraxerat enim hæc scirrhum magnum in hepate (nam duritiem in dextra parte magnam, non valde dolorosam) & tumorem in ventre, & tensionem. Erat verò ei veriter non qualis aquosus. Nimirum non sentiebatur subelle aqua, vt in ascite, sed erat solidus, vt referretur crassis & pituitosis succis, atque adeo & per totum corpus erat huiusmodi, velut leucophlegmatica. Nam & in alijs partibus erat crassa & decolor, albida scilicet. Neq; verò præter rationem euenit, vt retentione sanguinis scirrhus affectus, & pituitosorum redundantia fieret. Hærent enim circa hypochondria crassa sanguinis partes, & suffocatur calor, & ita frigidæ passionis oriuntur. Minor verò refrigeratio hepatis facit leucophlegmatiam, quam ascitem, aut tympanitem. Itaq; elanguit in hac, non tamè adeo vt non potuerit iudicari. Ergo agitare incipiente natura excrementa, quæ in ventre inculcata erant, primum commoueri cœperunt, tenuia acria si quæ erant, & tenue etiam aliquid salsumque pituitæ. Quo factum est, vt dysenteria tentaretur aluus, & tumor hepatis dolere cœperit, irritato à calidis viscere, & scirrhu phlegmonosum quid contrahente. Et febres lentæ, hoc est, exiguæ & submissæ, quales ex succis subiecto frigidis, puscentibus trahi solent. Verū nō durauit hæc dysenteria multū, ac proinde non est facta, vt solet, ex ea tenesmo. Non enim durauit ultra septē dies, & successit mox diarrhœa. Aluus enim turbata est, & factus est secessus copiosus electro similis, subusciosus, multus,

qui duravit in dies aliquot. Erat igitur secessus lentus, crassus, albus, particeps cuiusdam exigui paloris. Tale enim est electrum, seu succinum. Constat verò talem secessum esse ex pituita crassa, quæ colorem illum comparauerit, aut putrescentia, aut modicæ bilis admittance. Nimirum & si naturalis calor debilius erat mediocri, tamen aderat calor præter naturam, si quidem aderat putrescentia & febris. Quoniam ergo copiosè euacuata sunt, qualia euacuari oportuit, sanata est, & sublatis obstructionibus, ac per detractionem succi obruentis roborato naturali calore, muliebria denuò facta sūt, & mansit secundum ventrem crassa, & corpus boni coloris & crassum erat ipsi. Nam hæc non fuerat extenuata per morbum, sed crassa, nutriebaturq; multa pituita. Pituita verò roborato calore, facile emendatur, abiq; in sanguinem, atq; ita quæ crassa & decolorata sunt, possunt crassa manentia, colorem & habitum in meliorem mutare. In Græcis codicibus occurrit scriptum *χρόμα ούρον*, id est, color boni coloris, constat verò legendum esse *σώμα δύχροον* id est, corpus boni coloris. Nam præterquã quòd illa est dura locutio, addit Hippocrat. *νεκί πύχυν*, id est & crassum, constat verò crassum non posse dici de colore, sed de corpore.

93 *Ea quæ Minois, quæ ex sectione prementibus sphacelum contraxit, insidente in pulmonem, breui significationem præbuit, quotquot supererat, & aliud quid interius.*

¶ Per insinuationem dicit hæc Minois, seu vxorem, seu filiam, seu ancillam, mortuam esse breui, & causam quæ mortua est, aperit. Ea fuit, quòd cum ei pars aliqua externa secaretur (quid prius perpessa secaretur, non dicit) & chyrurgi plusquam oporteret partem secandam premerent, tractarēt, & affligerent, contigit vt ex sectione sphacelum contraheret. Deinde verò insidente in pulmonem prauo succo, qui in corpore redundabat (nò enim euenire solent hec nisi cacochymis) tabuit, & mortua est breui, neq; id admodum latuit. Nam post sphacelum, breui significationem præbuit malum, quotquot diebus supererat (his verbis indicat superfuisse paucos dies) aliud aliquid interius esse, præter id scilicet malum quod in externa parte conspiciendum se exhibebat. Hic admonentur imprimis chyrurgi, ne partem quampiam vlcera tam, circa quam aliquid moliantur, plusquam necesse sit, premant, aut attritent: sed quo ad fieri possit, leuiter, ac suspensa manu quiduis agant. nam mortificationis, quam sphacelum (quasi dicas syderationem) Græci vocant, periculum in nimia attractione esse, quotidie nos admonent carnes quæ ad cibos parantur, qua parte eas manu quis tenuerit, facilius citiusq; quàm aliis putrescentes. Porro hic obserues licet, ab externarum partium affectionibus non aliter homines mori, quàm ad aliquam internarum eis transfusis, velut hic ad pulmonem. Iam verò ex pulmonis malis arefcere corpora, res est notissima, idq; tanto citius fore, quãto deterior succus in eum incubuerit, est consentaneum: neq; minùs, tanto citius significationem sui morbum quencumq; præstiturum, quanto citius sit peruenurus ad summum: crescunt enim cum passione quacunq; pathognomonica vocata symptomata.

A Quoniam ergo in hac malignus succus pulmonè obledit, breui fecit tabescere, & breui sui significationem malum præbuit.

Quæ induntur in nares si febricitauerint, si solutus sit dolor, crassa per nasum effluunt, sin autem neq; dolor, neq; febris, tenuia & fortasse feruida, velut tenuis Hegesippo, cum ad noctem quid indidisset, crassum autem erat ei qui in Corintho, simili eunucho qui Celeuris.

¶ Redundantiæ excrementorū in cerebro nulla euacuatio prior, neque magis accommodata est, quã per nares. Cietur verò ea, cum sponte non succedit satis. Cietur inditis in nares medicamentis aliquibus acris, aut solūm aperiētibus, & extergentibus: vel forma liquida vel solida: quæ vocantur errhina. Non est autem ea molliēda in principio, sed cum cocti iam sunt succi, velut in aliis omnibus morbis, siue totius corporis, siue partis cuiuspiam, pendentibus ex succis concoctilibus. Ita & in grauedine capitis expectanda concoctio est materiæ propriæ. Nam si ante hanc iternutamentam moueas, aut acris medicamēta naribus haurias, euacuatione parum iuuabis, quia passio cruda nō cedit, & irritatione, capitis grauitatem augebis. Signum autem concoctionis in hoc, vt in aliis etiam, est crassities eius quod educitur, crassities inquam quæ sine lentore. Porro in coryza, vt & in inflammatione, febres & dolores accidunt magis cum coquitur materia, quàm coctiōne iam perfecta. Quoniam autem non omnes coryza laborantes corripiuntur febre, sed nonnulli sine ea transigunt, constat in eis qui febricitauerint, maiorem excrementorum crassitiem debere expectari. Febris enim siccit, cogit, & crassiora reddit, quin & coquit excrementa, cum horum concoctio non sit perfecta qualis alimētorum, sed imperfecta, & vitionis aut putrescentiæ cuiusdam particeps, qualis puris, aut eius quod in vrinis, febribus putridis laboratium, subsidet. Ergo, dicit, quæ induntur in nares, id est, cum induntur aliqua medicamēta in nares (idem autem euenit si non indantur, sed sponte effluant excrementa, dicit verò hoc innuens obiter rationē purgandi per nares) si febricitauerint, si solutus sit dolor, crassa per nasum effluunt, quia febrem & dolorem antecessisse, & solutum iam esse dolorem, significat antecessisse concoctionem, & perfectam iam esse: sin autem neq; dolor neq; febris (soluta scilicet sint, sed adhuc manent) tenuia, & fortasse feruida effluēt, huiusmodi enim sunt, quæ coquantur, cocta autem non sunt: calore enim feruent, crassitiem verò nondum compararunt. Velut ergo ex inflammatione adhuc dolente multum, & ardente, nemo exprimet nisi tenue & feruidum, ita neq; in coryza ex naribus, cum adhuc febris & dolor vrgent. Velut (inquit) tenuis effluxit Hegesippo, cum ad noctem quid indidisset, quod scilicet nondum concoxisset morbum, crassum autem alteri, Celeuris, seu filio seu seruo, eunucho simili qui erat in Corintho. Hæc omnia dicit memoriæ gratia, proposuitq; duo exempla, alterum tenuis, alterum crassæ emunctionis.

Maturi in morbis abscessus si iudicant signū. 95
Si fe-

Si febriculosa existentiā non febricitant, & difficilis tolerantia existentiā, facile ferunt, ut quæ Charioni in sede.

¶ Maturus abscessus arbitror illum dicere, eos qui suppurantur, quia suppuratio vt 4. libro meteororum Aristoteles dixit, maturitas quædam est. Tales verò abscessus sunt febriculosi, id est, nati febres facere. Sunt præterea difficilis tolerantia, & dolorosi, quia cum pus conficitur, dolores & febres fiunt. Velut ergo in omni iudicatione nullum præstantius signum est, quam conferentia, & tolerantia, ita & in omni abscessu. Conferentia verò est, ne affectiones morbosas augeat, aut si fieri potest, etiã tollat. tolerantia facilis, ne facultates plusquam pro ratione debilitentur, & ne symptomata admodum vexent. Ergo maturi abscessus si iudicant, id est, tuto ac perfectè à prioribus morbis liberent, ex hoc si gno agnosces. Si febriculosi alioqui existētes (sunt verò tales omnes suppurationes exiguæ) non faciant febres, & existentes difficilis tolerantia non difficilè ferantur. Vt quæ Charioni in sede, cui forte suppuratio aliqua magna circa sedem facta est ex alio morbo, citra notiam febrem, & citra magnos dolores, sed facilè, & ægro se sentiente leuari, & à febre & ab omni alio morbo. Verum notandum hic est, etsi omni febre carere & labore, perfectè iudicantis abscessus signum sit, non tamen eum qui perfectè iudicaturus sit, abscessum, necessariò sine febre fieri. Nam nihil prohibet ob suppurationem ipsam in magno abscessu excitari febrem, & nihilominus priorem febrem per eum abscessum solui. Verum tunc quoq; ea febris erit, aut diaria solūm, qualis solet esse ex bubonibus, aut si putridæ aliquid habens, tamen simplex omnino, & breuis. Multò verò melioris abscessus, & perfectiùs iudicant is sit, nullam omnino afferre, quia perfectæ expurgationis internarum partium argumentū est, suppuratiōne non exiguam, nullam posse febrem excitare. Nam quanto corpora sunt puriora, tantò minùs ab externis causis febricitant.

96 *Leambio verò, cum intestinum vlcerosum esse videretur, in dysenteria pharmaco curato, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra, citra febrem.*

¶ Aliud exemplum est hoc abscessuum sine febre, cum essent febriculosi, ac proinde rectè iudicantium. Nimirū huic ex dysenteria, magna adeo, vt intestinum exulceratum videretur, factæ sunt duæ suppurationes, altera in humero, altera in sede, ambæ in sinistra parte atque ad exulcerationes processerūt citra febrem, atq; ita est liberatus. Nam tamen id nunc non dicat, ex nuper dictis licet intelligere: cum dixerit: Abscessus si iudicant signum, si febriculosa existentiā non febricitant. Sed quo pacto dicimus dysenteria teneri, ita vt videretur intestinum esse ei exulceratum, si dysenteria ipsa exulceratio intestinorum est? Certè dysenteria est corrosio intestinorum, quæ ad exulcerationem procedit, non est autem vt magnum aliquòd ac insignè intestinorum vlcus. Si cui enim intestina laborant vlcusculis ac excoriationibus, dysenteria dicimur eum teneri, si verò vlcere aliquo magno, dicimur

potiùs exulceratum esse ei intestinum, neq; ab vilo symptomate nomen ei morbo damus, sed ab essentia, dicentes esse intestini vlcus. Proinde dicimus hunc teneri tanta dysenteria, vt exulceratum intestinum esse videretur. Sed quia magis consentaneum est maiorem affectionem ex minori, quàm contra processisse, atque adeo vlcus à dysenteria, non dysenteriam ab vlcere, constat quod dicit: Leambio cum intestinum vlcerosum esse videretur in dysenteria, pharmaco curato, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra: citra febrem, ita legendum esse: humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra citra febrem Leambio, curato pharmaco in dysenteria, cum vlcus intestinum esse videretur: intelligendumq; quia in dysenteria est curatus pharmaco, id est, expurgatus (nam *φάρμακον* Hippocrati significat expurgare) eo mali peruenisse, vt vlcus intestinum esse intestinum videretur, ac postea superuenisse ei dictos abscessus. Significat ergo obiter, quàm sit temerarium expurgante medicamento curare dysenteriam, cum enim ad ipsa exulcerari cœpta intestina, excrementa mordacia trahantur, apertum periculum est, ne manifestè exulceretur. Non tamen proinde negauerim aliquando nulla ratione meliùs curari dysenteriam, verum quæ occasio ea sit breui dicam. Aut in dysenterico est cum cacochymia magna exulceratio nondum magna: aut cum exulceratione magna, cacochymia exigua: aut vtraque cacochymia dico & exulceratio exigua: aut vtraq; magna. Si primum, expurgari debet: si secundum minimè: sed ad vrinas & sudorem, & vomitus, vocandum, & instandum localibus interius & exterius pro vlcere curando. Si tertium, ne tunc quidem opus est purgatione, neq; localibus admodum, sed bono victu, & facili ad alias euacuationes deriuatione: si tertium, insaniabilis est, facies aut nihil, aut omnia tentandi gratiã, velut in re desperata. Tales enim etiam curationes aliquando profuerunt, neque mihi semper displicet illud Celsi: Sæpe quos ratio non iuuat, temeritas adiuuat. Sed est consideratione dignum, quàm rectitudinem habuerit cum intestinis, vt dysenteriam finiret humerus. Sedes enim habet rectitudinem manifestam. Verum scire oportet, partem, quæ euacuatio sponte aut arte, aut etiã abscessus fit, rectitudinē seruare posse, aut cum parte recipiente, aut cum ea quæ mittit, ac nihilominus vtilem esse rectitudinem cum mittente, sed vtiliorem etiam, si fluxio nondum cessauit. Sedes ergo habuerit rectitudinem cum ipsa affecta & recipiente parte, puta cum intestinis, humerus verò fortasse cum mittente. Fit enim sæpe dysenteria toto corpore mittente acris aut falsa in intestina, non rarò etiam, ex capite catarrho falso defluente. Huic si ex capite fluebat, nulla pars potiorem rectitudinem cum mittente parte haberet quàm humerus: sed & si ex toto corpore: nam partes mediæ respiciunt totum.

Qui à flatibus eleuabatur, eleuationē & dolorem quendam habebat in mani parte. Huic lac multum & meracius bibenti, & insuper dormienti, statim nausea, & calor fiebat, deinde admomenti, & pro cibis farinam crassiorē in craticula coctam comedenti, subsistit venter, & puri simile quiddam egressit. Sede autem inflama-

mata, sine febre & sine dolore erat sufficienter. Hoc dico.

¶ Hoc iam est tertium exemplum, abscessus febriculosi, & toleratu difficilis, sine febre & sine dolore ut antea dicebatur. Nimirum ex morbo partis inanis, hoc est, ilis, inflammata huic est sedes, satis sine febre & dolore. Quod sane, vel ob partē ipsam, erat mirabile. Est enim ea acriter sentiens. Tumebat, eratq; eleuatus huic venter flatibus, præcipuè autem in inani parte, quam vocamus ile, secundum quam etiam habebat doré quendam. Quoniam verò dicit *ἰνὴν*, quod nos vertimus, subdolebat, aut habebat dolorem quendam: constat extenuatione esse eum usum, inuentem dolorem minore fuisse tumore, hoc est, dolore minore fuisse, quàm pro tumoris magnitudine. Quod quidem fit, cum flatu non tam est qualitate, quàm copia noxius. Est enim magna etiam in ipsis flatibus qualitatē differentia, quæ ex differentia succorum, qui illis materiam suggerunt, ortum habent. Nonnūquam enim flatu est valde frigidus & crassus, qui sanè vehementem dolorem infert in intestinis, nonnūquam etiam acer & fumosus, qui mordendo etiam infert, aliquando etiā est simplex & apios, seu qualitatis expers, distentione tantum dolorem faciens. Fuisse autem huic talem, rationi est consentaneum. Nam succus qui in intestinis herebat, non erat admodum lentus & vitreus, siquidem puri similis, candidus scilicet & sine multo lentore, excretus est. Neque verò dicit excreuisse pus, ut suppurationem aliquam internam fuisse cogaris suspicari, sed puri simile, quod minoris cruditatis succorum fuisse autuma. Sed à iuuantibus & nocentibus constat, hanc fuisse eius passionem. Læsus est enim lactis meratoris potu, & admota farina crassiori, in craticula tosta, aut confracta, scilicet & tosto, hordeo, aut tostis furfuribus in sacco admotis, & ipsa farina crassiori tosta in cibo accepta, iuuatus est: ita scilicet ut fit in dolore partis inanis ex flatu & crudis succis. Dicit igitur huic, lac multum & meracius bibenti, & insuper dormienti, statim nausea & calor fiebat. Ex hoc loco constat crebriorem usum lactis fuisse antiquis, quàm nunc sit, consueuisseque eos uti in potu lacte, aut mero, aut mixto cum aqua, aut etiam cum vino. Nam, quasi diluto solerent potare, dicit bibisse meracius. Quin etiam ipsemet libro secundo Epidemiorum ad quædam vlcera iussit potu dare lac & vinum pari aquæ mensura. Insinuat ergo fortasse, non tam grauiter lædendum fuisse, si cum aliqua parte vini bibisset lac, verum quia merum bibit, flatu creauerint, & inde communicata ventriculo passione, ut fit in dolore ilis, nausea acciderit, & lac ipsum corruptionem receperit, unde & febris orta sit. Somnus quidem hæc mala non fecerit per se, sed potui multi lactis necessario superuenerit, & ex somno, cum nausea & febre excitatus sit homo, non valente somno probè, per eam præcipuè passionem, tantum lac coquere, ac proinde flatu gignente, & præstante initium alterationis, quæ per impotentiam facultatis decidit in corruptionem. Deinde inquit (cum, arbitror, sentiret se tali victu lædi, mutato consilio) admouenti. Ianus Cornarius vertit incendenti ignem. Nam græce habetur *ἀντίον* quæ vox significat & accendenti & admouenti. Cum verò signifi-

cat utrumque, videtur mihi hoc multo magis quadrare. Nam ignem accendere quis vili ægroto vquam præcepit ad dolorem ilis? Ad motis verò frumentaceis seminibus confractis & tostis, in sacculis, est vtilissimum vti. Siccant enim & discutunt flatu. Significat verò mihi hic quodcumque tale, aut etiam furfures tostos, nomen farinæ crassioris admotæ. Sed & pro cibus, addit, farinam crassiorem in craticula coctam comedenti. Hoc est, quod far, seu vulgari nomine nunc farrum dicimus. Paratur enim confractis & tostis granis hordei. Hoc verò siccatione & extersione iuuare poterat. Et ita euenit. Substitit venter. Stetit autē aut substituisse vtreum hic dici intelligo, non quòd aliis locis (nullius enim fluxionis alui mentio facta est) sed subdidisse, aut tumorem deposuisse. Egessit quiddam puri simile, ut dictum est, & sedes est inflammata, non tamen ob id febrem habuit aut dolorem, sed sine febre & sine dolore erat sufficienter. Quoniam verò dicit sufficienter, videtur innuere, non omnino sine febre & dolore fuisse (alioqui dixisset simpliciter, sine febre, & sine dolore erat) sed sufficienter satis scilicet, ut febre & dolore carere diceretur, quòd omnino haberet exigua, & quæ medicus posset negligere. Et quia hoc quidem rarum est, & notatu dignum, narrationi veluti subscribens, addidit, hoc dico.

Senex qui in lapide is vestibulis lumbos dolebat, & ambo crura, & utrumq; descendebat in femora. & aliquando tibias, & aliquando genua. Durante autem plurimum multa recursiones factæ fuerant. Tumor in pedibus, lumbis, tibia parui bubones. Venter durus, & intentio interfeminei tota, & dolorosa. Plurimumq; repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos, & post hæc doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euauit, & tunc statim febricitauit.

¶ Senex qui habitabat in vestibulis lapideis (vico quodam ita fortè nuncupato) magna succorum crassorum redundantia laborabat secundum humiles corporis partes. Tales autem sunt renes, & quæ circa illos, aut sub illis sunt, ut vterus, vesica, & crassa intestina, in internis: femora, genua, & tibie, & pedes, in externis. Nullam ergo humilium partium videtur mihi hic senex habuisse crassis succis liberam. Nam dolores, tumores, & tentiones, eas omnes, aut simul, aut alternis vicibus, obsidebat. Omnium autem maximè videtur laborasse vesica. Nam plerumque repertus est habere vesicam duram, & dolorosam. Sed & intentio interfeminei pertinebat ad vesicam, quia eius ceruix illac procedit tortuosa. Dicit verò intentio interfeminei (est ea pars quæ inter podicem & testes) tota (id est, totius interfeminei) & dolorosa. Sicum febre acuta duritie & dolore ea regio laboraret, phlegmon vesicæ, & eius ceruicis esse putaretur, verum quia ea non dicitur fuisse, consentaneum est dolorem ex ipsa tentione natum (dolent enim non solum quæ inflammata, sed & quæ distenta valde sunt partes) tentionē verò ex ipsis succis in fibras imbibitis. Sed & renes laborasse, constat lumborum dolore,

lore, præcipuè ad femora descendente, sed & ex affectione vesicæ quæ subsecuta est. Ut enim à vesica in eius ceruicem, ita à renibus in eam descendisse, est consentaneum. Sed & aliæ omnes, quæ dictæ sunt partes, laborabant. Nam aliquando dolebant genua, aliquando tibie. Aliquando verò dicit, non quòd aliquot diebus doluerit, ac deinde citra dolorem perseuerauerit, sed quòd alternatè sæpe, dolor harum partium, & cessauerit & redierit. Nam durante plurimum morbo, multæ horum dolorum recursiones factæ sunt. Tumor etiam in pedibus, & tibia, & lumbis (tumor arbitror œdematosus, qualis in his locis ex pituita sæpe conspicitur) & bubones parui, tumores scilicet in adenosia inguinum partibus, qui ex crassissima pituita, duri & exigui, ut scirruli quidam, fieri solent. Et venter durus, quia partibus omnibus ibi crassis succis repletis, necesse erat eam regionem esse distentam, ac proinde cum duritie quadam tactui occurrere, certè, ut vesicam dicit plerumque occurrisse. Verba reliqua, quæ fini dictionis huius adiecimus, hæc scilicet, & articulos dolorosos, & post hæc doluit iuxta aures; idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euauit, & tunc statim febricitauit. Hæc inquam verba, post multa alia eorum quæ sequuntur scripta occurrunt, in omnibus codicibus, sed quia cum illis non aptè hærent, nequè idoneum sensum reddunt, censui inde excipiendâ ex transferranda huc & ita restituendam lectionem, ut hinc seorsum scriberentur; quæ ad historiam singularem videntur pertinere, mox quæ proxima dictione quæ hanc sequetur, quæ in commune dicuntur, de iis quibus cognoscimus quæ circa ægros fiunt. Ita ergo restitutam orationem enarremus. Plerumque, inquit, repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos, nam ut dictum est genua, & pedes, & femora, & lumbos dolebat. Et post hæc doluit iuxta aures, in ea scilicet parte, quæ est os petrosum. Dolorem hunc constat fuisse vehementem admodum, ex iis quæ addit. Nam inquit, tumultus idem (vocat *ἀντίον*, nos tumultum vertimus; passionem hanc quòd grauiter angeret, & tumultuari cogeret) adenem non tangens, os non suppurans, id est, fuit dolor vehemens, tamen non fecit tumorem in adenibus, neque res venit ad ossis corruptionem, ut solet. Sed hoc euauit, & tunc cœpit febricitare, cum non febricitaret antea. Hoc non intelligit, nisi qui ex ipsis operibus cognouerit, solere maximos dolores circa ossa diu durantes, per quos præcipuè nullus tumor in carne ossi incumbente sentiatur, in corruptionem membranæ, quæ periostum vocatur primū, deinde & ipsius ossis, finiri, atque adeo hos dolores, & has corruptiones ossium, sæpe fieri citra febrem, velut in externam partem & ignobilem putrescentia incumbente, atque nonnūquam has externas affectiones cessare cum magno ægrorum malo, velut eadem putrescentia in interna recondita. Vbi vertimus utrumque descendebat ad femora, reperimus in græco codice *ἀντίον*, id est, alterum. Sed si alterum tantū descendebat, quo pacto alterum descendebat in femora? Ac non potius in femur? Præterea, si alterum tantū in femur, quo pacto dolebant ambo crura? nam femur suprema & prima pars cruris est: crus ergo cui non in femur descendebat, non dolebat. Proinde constat legendum fuisse *ἀντίον*, id est, utrumque, ut nos legimus:

A Porro ubi legimus, parui bubones, habetur græce *ἄραξαις βυβωνίας*, vertuntque breues bubones, qui autem dicantur breues nisi qui exigui, non succurrit. Proinde cum *ἄραξαις* significet, & quod breue & quod exiguum, magis placet legi parui bubones.

Et germinationes & calores, quòd oculis, auribus, naribus, manu. Iudicationes, & alia quibus cognoscimus: ægrotus an sudet, an tangat, an olfecerit, an gustauerit. Alia autem agnosce, pili, color, cutes, vena, nervi, muscoli, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, alij succi. Pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, secessus quibus cognoscimus.

¶ Hic voluit Hippocrates in vnum caput colligere omnia quibus utimur ad cognitionem. Ea medicina pars, ad quam hæc pertinent, dicitur agnostica. Triplicium rerum facit mentionem, non sanè admodum distinctè & artificiosè distributarum: Hoc verò vetustati est condonandum, & à nobis, quod ordini & distinctioni deest, addendum. Triplicia illa sunt: Quibus potentiis, seu organis, ad hanc medicinæ partem opere exequentiam, vtamur: Quæ signa captemus: Quarum partium consideremus affectiones. Atqui quæ ut signa consideramus, sunt duplicia, quædam antecesserunt, quædam comitantur. Organa quibus utimur sunt, oculi, nares, aures, & manus, visus enim, auditus, odoratus, & tactus, sunt hæc organa. Gustu verò nullus vtitur medicus ad medicinales agnitiones, quia excrementa aliqua, siue sudorem, siue vrinam, siue quiduis aliud degustare, absurdum, & minimè necessarium est. Proinde Hippocrates à tali ratione agnitionis semper abstinuit, neque scio an saporis excrementorum vquam meminerit, nisi fortè dulcedinis sordium auris, sect. 5. lib. 6. huius operis, proinde neque hoc loco linguæ meminit, tamen odoris multis in locis fecit mentionem, fetidarum scilicet, & vrinarum & deiectionum, & quàm minime fetidi puris, atque hoc loco etiam narium. Quibus itaque agnoscimus, quæ hæc sunt. Signa quæ ut prægressa consideramus, an sudauerit, an tetigerit, admotumue ei fuerit aliquid noxium, an olfecerit, gustaueritue aliquid à quo potuerit esse læsus, ac denique omnia alia, quæ ægrotus facere, patie potuerit: ut an vigilauerit homo, aut laborauerit, aut inedia sustinuerit, aut alius copiosè fluxerit, aut denique aliud tale antecesserit. Nam huiusmodi omnia quæ procatartice causæ medicis vocantur, considerare consuluit Hippocrates initio prognostici, aut ex aliis coniecturam facientes, aut, nisi id fieri poterit, interrogantes. Nam quæ consideramus ut præsentia, non eodem modo semper indicant, sed plus aut minus bona aut mala fiunt, ut illa, quæ vocamus prægressa, antecesserunt, aut non. Nam quæ considerantur ut comitantia affectionem, sunt, germinationes, seu quæ exterius per cutem germinat, quò in genere sunt, quæ exanthematâ vocantur, maculæ scilicet, & papulæ, & tubercula exigua: præterea & vlcera omnia, & tumores præter naturam externi (omnia enim hæc per cutem germinant, & significationem aliquam præbent) & calores, qui totū corpus, aut quædam partes præcipuè tenent

& color in toto corpore, præcipue verò in vultu, & lingua: & pulsus (vt hinc etiam constat Hippocratem consueuisse tangere ægrotantium arterias. Nam *σφυμὸς* non significat palpitationem, aut motum alium quàm dilatationem arteriarum) & tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, & secessus, & alia quibus agnoscimus, vt decubitus, palpitationes, extenuationes partium, manuum gestulationes, vomitiones, & vrinæ, & sputa. Circumspirationis nomine intelligo ego hoc loco spirationis difficultis omnes differentias. Ex illis enim omnibus significatio aliqua capitur in morbis, peculiariter tamen quam dispenam significet, non possunt certo affirmare. Non enim memini me vnquam hoc nomen *ἀμφιπνεύμα* seu circumspiratio, apud Galenum aut vllum alium autorem legisse. Neque sanè Galenus in libro de antiquatis vocibus Hippocratis illius meminit. Proinde omni auxilio destitutus, hac in re sola possum coniectura vti, ea verò ducit in respirationem sublimem: sublimis enim videtur posse circumspiratio vocari, quod non tantum septum transversum & thorax per eam moueatur, sed & partes quæ circumstant thoracem, supernè quidem clauiculæ, infernè ilia. Nam re vera cum augetur debilitas, quantum hæc quæ circumstant thoracem mouentur euidentius, tantò thorax videtur moueri minus, vsq; adeo vt cum ad extremam debilitatem iam ventum est, non respirare, sed circumspirare videatur animal. Atq; ita nisi me coniectura fallit, pessima omnium specierum dyspnææ, nomine circumspirationis significatur. Dicitur itaq; est, dictis organibus, aut facultatibus, dicta signa considerari. Id quod facillè constat: nam oculis sentimus germinationes, & colores, tum in partibus, tum in secessibus, & aliis excrementis, atque adeo modos substantiæ, in his ipsis. Auribus, quasdam dyspnææ species, vt cum feruet plenus in gutture pulmo, & excretiones flatuosas. Naribus, odores in vlcera partibus, & in excrementis. Manibus, calores & refrigerationes, & partium durities, aut mollires. Porro tremores, conuulsiones, & dyspnææ pleriq; species, & decubitus, partim oculis partim manibus videntur sentiri posse: vt & singultus partim oculis, partim auribus. Porro dictum est, hæc significatione mutare, ob ea quæ antecesserint aut non antecesserint. Quod etiam constare poterit singula perpendenti. Germinationes certè in febrium initio malignitatem humoris indicant, nisi tamen exsudationis vi, aut tactu: affricitue alicuius medicaminis calidioris, aut longioris moræ in sole, aut potu vini meracioris, & esu rerum acrium, eruperint: tunc enim non malignæ, vt quæ tabardillo, sed simpliciores, vt quæ sarpullido Hispanis vocantur, fuerint germinationes. Calores itidem mordaces & maximi, ardentis febres indicant, aliquando verò esu aut potu rei calidioris, aut inedia excreuerunt, & citra grauè vllum affectum apparent. Pulsus etiam nonnulli ob perturbationes animi fiunt, qui citra eas pericula non exigua portenderet. Iam tremores motu defatigatis aut inedia, aut vigilia, aut dolore aliquo, qui alioqui extremæ debilitatis essent, conuulsiones, & singultus, qui conuulsionibus analogi sunt, ex vino, aut gustu odoratue nimio rei acrioris, cum minori periculo: ex expurgatione per pharmacum, aut nimia sanguinis effusione, aut etiam nimia exsudatione, cum maiori fiunt,

A quàm sine eis. Circumspiratio ex vehementi cursu aliquando fit sine magno malo, alioqui omnium perniciosissimum signum. Secessus nigri, virides, liuidi, & impensè flauii, pessimi sunt, si verò deuorato pharmaco fiant, minus erunt mali, atq; si ingestis copiose cibis eiusmodi, multò minus mali. Perinde etiam euenit in aliis omnibus, quæ circa ægrotos considerantur: quæcumq; enim eorum quæ comitantur, quibusdam antecedentibus, grauiora: quibusdam leuiora fiunt. Quare inditia non ex eorum quæ adfunt consideratione procedunt, sed eorum & antecedentium. Partes quarum considerare debemus affectiones, sunt, pili, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, & alij succi. Enumeratio est hæc partium omnium. Nam duplices partes sunt. Quædam quæ propriè sunt partes, & in toto viuunt: quædam quæ non propriè, sed quia aut in nostris corporibus naturaliter semper sunt, cuiusmodi quatuor succi, & ossium medulla, & proprij partium rores: aut quia innascuntur nobis, vt pili, & cutis non vera, & extremi vngues. Quæ propriè sunt partes quædam, sunt simplices & homogeneæ, quædam organice: simplices sunt carnes & ossa (in carnibus verò sunt, rubræ, & pingues, & laxæ, & cuiq; parti propriæ) & medulla, spinæ & cerebri. Organa sunt duplicia, quædam organa prima, & potioribus organibus cõmuniter seruiencia, vt venæ (in his sunt & arteriæ) & nerui & musculi quædam organa præcipua, vt venter, (& hic superior aut inferior) & vterus, & vesica (hi enim etiam sunt vètres) & cerebrum, & viscera quæ à sanguine, id est, partes quæ ex sanguine concreuerunt (cerebrum enim & venter ex semine) vt cor, hepar, lien, & renes. Omnium ergo curam habere iubet Hippocrates, vt restè possimus de ægrotantium affectionibus iudicia ferre, non solum partium, sed & eorum quæ in nobis naturaliter innascuntur. Porro hæc vt habeant agnoscimus, ex dictis antea signis, & ex horum affectionibus notas alias accipimus, vnde in grauiori aut minus grauioritate esse ægrotum constitutum, agnoscimus. Nam ventris affectiones agnoscimus, ex secessibus aut vomitibus, velut vesicæ & renum ex vrinis, hepatis & cutis, ex germinationibus, & calore, & colore. Cordis & venarum, ex his ipsis, & pulsu: & medullæ, & neruorum, & cerebri, & musculorum, ex tremoribus & conuulsionibus: horum ipsorum & ventriculi, ex singultu: bilis & aliorum succorum, ex excrementis, secessibus inquam, & vrinis, sudoribus, & sputis, & vomitibus: ossium, ex quibusdam germinationibus, ex vlcerebus enim diuturnis. Porro pilorum decidentia maligna cacochymias, aut extremum tabescentium periculum, indicant. Repentina & intempestiua canities frigiditatem & humiditatem cutaneorum capitis partium. Cutis distentio & ariditas, siccationem corporis: venæ tumores, redundantias. Indicant arteriarum motus multiplices, multiplices affectus: nerui & musculi affecti, faciunt partium quarundam peruersiones, quæ & ipse in acutis morbis significationem habet insignem. Carnes emolliationes quasdam, aut durities præ se ferunt, malum statum vtraq; ratione indicantes, vt in leucophlegmaticis, & tabescentibus. Ossia corruptionem subeuntium, dolores quosdam solent pati horrendos: medulla spinæ affecta resolutiones parit: cerebrum affectum, deliria: cor,

deli-

deliquia animi: hepar & venter, incoctiones: bilis & alij succi, fastidia, oris amaritudinem, aut falsuginem, & alia multa. En quæ continet hæc Hippocratis dictio, quam satiùs, arbitror, fuerit rursus enarrando repetere. Et germinationes (inquit) & calores (supple) considerari oportet, eo quod oculis, auribus, naribus, & manu fiunt iudicationes: id est, iudicamus quæ circa ægrotum sunt. Neque verò duo illa tantum consideranda, sed & alia quibus agnoscimus, id est, quibus iuuamur ad necessariam circa ægrotos agnitionem, vt an sudet, aut tangat, id est an sudor aliquis nimius, aut tactus aliquis noxius antecesserit, an olfecerit aliquid insigniter lædens, an gustauerit cibum, potum aut pharmacum. Alia autem agnosce, id est, & alia omnia quæ antecedere possint, quæ agnosce, id est, cura agnoscas, aut per te ipsum, aut interrogando. Porro quæ considerari debent, sunt pili (color dicit, sed satiùs fit hic excipi, & cum signis posterius poni) cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, alij succi. Porro reliqua signa quæ consideranda sunt, præter germinationes, & calores, sunt color, pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, secessus, quibus agnoscimus, id est, & alia, quibus ad agnitionem vtimur.

100 *Suppurationibus oculi, & erupentia magna vlcera fiunt, & secta profunda, utroq; modo intuitus exulcerantur.*

¶ Suppurationes fiunt aliquando in oculis, collecto sub cornea tunica pure. A quo quantum periculi visui impedeat, vel hinc constat, quod si expectes vt ipsum erumpat sponte, fiunt vlcera magna (quia non aliter erumperè potest, quàm corrodens tunicas ipsas, atq; ita magnum vlcus faciens) si feces, facies vlcus profundum (quia non satis sit, nisi totam ipsam corneam disseces) & vtroq; modo intuitus exulcerantur, id est, exulcerantur oculi, ita vt intuitum amittant. Quid ergo remedij superest? certè quod Gal. 4. de com. 2. loc. cap. 3. consulit, diffusoriis colyriis tentare pus absumere.

101 *Aristeas ex Amphilocho pago quarta delirauit, aluus subchloræ egerebat, & somni salubres. Colore albus.*

¶ Species quædam mihi videtur esse hæc, hominis phrenitici in lethargicum abeuntis. Nam notas habebat vtriusq; succi, bilis dico, & pituitæ. Nam biliosas deiectiones habebat, & colorè album, quorum illud bilem, hoc pituita indicare poterat. Nam duo sunt hi loci à quibus redundantium succorum capiuntur argumenta, ab exeuntibus, & à calore ægrotantis. Albus enim pituitam, flauus bilem, ruber sanguinem, niger atram bilem indicat. Videbatur verò nunc moueri bilis, quia aluus egerebat biliosa & delirabat, quare cum notè pituitæ simul apparerent, qui est frequentissimus transitus in delirium ex pituita, cum febre (nam malum erat acutum) sese insinuabat: in lethargum ergo. Multo verò magis, cum simul essent somni salubres. Nam duorum alterum videtur posse significare, dicens somni salubres, aut somnos vtilis ac conferentes, aut quietos, & similes iis qui per sanitatem fieri solent. Vtrumq; hoc interpretaris, constat hunc non

teneri magno peruigilio, vt phreniticorum pleriq; solent, sed dormire. Certè somni phreniticis omnibus vtilis sunt, vt peruigiliu noxius, si tamen nulli aut prorsus exigui somni huic fuissent, non dixisset somni salubres, sed quod solet, somni nulli, aut non dormiebat. Dicit itaq; huic somnos fuisse, vel similes beneuolentium, aut vtilis, aut fortè vtrumquè. Nam alterum ex altero fit. Si enim phrenitico somni placidi, certè & vtilis: atq; si vtilis, certè non valde implacidi neq; inquieti. Nam qui omnino tales sunt, laborem faciunt, & deliria & conuulsiones augent, quare & lædunt. Qui ergo iuuant, sunt similes somnis beneuolentium. Tales ergo erant huic somni, vtraq; ratione salubres. Tales verò attestabantur coloris faciei, ac indicabant in cerebro non valde synceram esse bilem, sed pituitæ satis admixtam. Quare cum bilis per aluum efflueret, consentaneu erat futurum, vt passio abiret in pituitosam.

Incipientibus velut subremuli & digiti, & labia cum loquerentur, & alia, & celeriori lingua præditi proteruè. Rubor in facie præcipue his erat. Hi vinum bibebant, aut vomitum vtiliter vomentes intumescebant.

¶ Qui vehementer vomere coguntur, cum aliqui non sint ad vomendum faciles, neq; ad vomendum paulatim assuefacti: aut corpore pleno, & capite infirmo sunt, lædi solent similiter, atq; qui vino plurimo, meraciori præcipue, vtuntur. Nimiru vomentes solent, non aliter ac ebrii, tremere manibus, & labiis, & balbutire, læsis neruis ob consentum cum ore ventriculi, & ruborem, tumoremq; in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos, habere, raptis in caput humoribus. Cum ergo aliqui, per morbos incipientes, hæc habent symptomata, considerare oportet, an aliqua harum causarum adsit. Si enim adsit, melius sperare potes ægrotos: plerumq; enim cocto vino, aut quiescente à vomitu corpore, symptomata hæc cessant: si autem neutrum affuerit periculosa constitutio est. Nam apoplecticam aliquam passionem minatur. Hoc ergo nunc nos hac historia Hippocrates docet, dicēs, multos per initia morborum habuisse digitos subremulos, & labia, cum loqui inciperent, & alia huiusmodi, & fuisse celeri lingua. Hoc idem epitheton lib. 2. sect. 6. dedit balbutientibus: sed addit nunc proteruè, quod sanè non omnium balbutientium est commune, sed peculiare ebriorum. Nam loquacem balbutientem, & petulantiam, præstat vinum: & ruborem, faciei præcipue, etiam dicit fuisse his: verum hæc non citra occasionem facta, sed quod tales ægrotare cõpissent, aut ex ebrietate, aut nimio vomitu. Verum non omnia æque accidunt ebriis, & vomentibus. Nam petulantia est ebriis maior, & tumor faciei vomentibus. Proinde dicit prius (quod ad bibentes vinu magis refertur) celeri lingua præditi proteruè, & postea addit, vomentes intumescebant. Sed dubitabis, cur dicat vtiliter vomentes. Nisi enim nimius vomitus sit, non videtur tam noxius futurus, sin autem nimius, qui sit vtilis? Certè qui vomunt, aut vomunt naturali quadam vi coacti, non potentes retinere, aut sponte id faciunt aliquid vtilitatis gratia, vt qui vomitorium pharmacum accipiunt, aut digitis, intinctis oleo pennis, sibi ipsis vomitum cient. Hi verò, aut nimis sese ad

vomitum cogunt, & in ea re modum non tenentes, dictas sibi noxas faciunt, aut fortasse intempestiue vomere tentantes. Velut enim quidam vtilitatis gratia sese expurgare tentauerunt, & a pharmacis vehementer læsi sunt, superpurgatione correpti, aut commota citra euacuationem bile, aut distemperati, aut aliter: ita multi, sanitatis causa vomentes, læsi sunt, rupto aliquo vase, aut grauato capite, aut debilitata ventriculi retentrice, aut aliter. De his dicit, vtiliter vomentes intumescebant, id est, vtilitatis gratia vomentes, & vt ab aliis affectionibus liberarentur, ac fortasse etiam vtilitates alias inde capientes, has noxas incurrerunt, intumescebant scilicet secundum faciem & oculos, & tremebant digitis & labiis, & balbutiebant cum rubore faciei, impetu quodam actis in caput humoribus (qua eadem ratione solet quibusdam, nimio & crebro vomitu vtentibus, visus acies hebetescere) & ore ventriculi læso, ab accurrentibus excrementis, cui consentiente nervoso genere tremores & concussiones partium fiunt.

103 *Qui iuxta Medosada, cui tenuia sine bile, aquosa, multa deieciabantur. Hypochondrium obediens & gibbum, comatosus fiebat, circa quatuordecimam ad iudicationem precipue eunti, rigor sine tremore, dissolutio, langor, concursus. Quæ exeuntium, comatosus, negligens ex somno, non insanuit. Iudicatus est circa decimam quartam. Nullum iudicantium contrarium.*

¶ ὀπαδύον, id est, obediens, hypochondrium vocat hic per metaphoram, quod molle, & cedens digitis tangentis: gibbum verò quod intentum. Nam tumens & elatum hypochondrium rotunditatem quandam comparat. Dicit ergo nunc obediens & gibbum hypochondrium, quod vocare solet intentum & molle. Rigor sine tremore est horror, aut quod solum vocatur frigus. Nam dempta concussione, rigor fit horror. Vnde constat rigoris nomen apud Hippocratem latius patere quam apud Galenum, & significare omnem extremorum refrigerationem, aut saltem horrorem & rigorem. Alioqui non posset esse rigor sine concussione partium. Constat etiam, vt & in aliis multis locis huius operis indicauimus, tremorem non dici Hippocrati vt Galeno eam solum partium instabilitatem, quæ ex pondere & debilitate nascitur, sed omnem partium sine voluntate concussione, qua partes loco mouentur. Nam aliter quorsum diceret rigor sine tremore? Peculiariter enim vocatum tremorem à Galeno, vix vnquam habet rigor adiunctum. Notauit ergo rigorem sine tremore fuisse, quasi carentem eo tremore quem solet habere, ea verò est concussio partium ab expultrice facultate procedens. Accipiuntur ergo hic nomina rigoris & tremoris vt dictum est, et quæ rigor sine tremore, horror. Dissolutio & langor eadem rem fortè significant, nisi fortè διαλυσις (dissolutionem vertimus) est motus partium debilitas: & πάρος (debilitatem vertimus) est animi deliquium, & vitalis contentionis remissio. Vellem sane Galenum libro antiquarum Hippocratis vocum, harum meminisse, verum quando ille non fecit, licet nobis quod videtur congruentissimum coniectare. Addit deinde σύμμιξις τῶν ἰξιδύων, id est, concussio partium, id est, concussio partium.

A men verò Symptosis non est facile diiudicare quid hoc loco significet. Nam nomen ipsum significare potest multa, quorum hoc loco vix vllum quadrare videtur. Significat enim concursum seu congressum, & compressionem, & infortunium, seu calamitatem, & accidens, seu symptoma. Quod autem horum dicas magis quadrare? Quid enim sit congressus aut compressio quæ exeuntium? Nam illud quæ exeuntium, id est est ac si diceret, quæ exeuntia σύμμιξις τῶν ἰξιδύων, id est, σύμμιξις τῶν ἰξιδύων, itaque sensus sit, exeuntia erant compressio, aut concursus, aut calamitas, aut accidens. Compressionem legi non est consentaneum. Quia quid aliud significaretur, quam comprimi exeuntia seu fisti? Quo pacto autem cui antea fluxissent, eunti in iudicationem supprimerentur, aut quo pacto si supprimerentur circa quatuordecimam, mox circa eandem diem iudicatus esset? Sed neque symptoma commodum sit legi. Cur enim in ipsa iudicatione dicerentur euacuationes esse symptoma? Leges ne calamitatem? Vt dictio sit calamitas quæ exeuntium, id est, calamitas exeuntia? Id verò significet, dictam dissolutionem, & langorem, videri euacuatione augeri, itaque euacuationes videri non cum satis multa conferentia ac tolerantia prodire, sed angere & debilitari deiectionibus. Non quadrat, cum addat mox, iudicatus est circa decimam quartam, nullum iudicantium contrarium. Quid enim magis aduersum in iudicationibus, hoc est, in euacuationibus decretoriis, excogitari potest, quam sine conferentia aut tolerantia, denique calamitatem, esse? Superest ergo concursione eo nomine significari, vt dictio sit quam præscripsi, concursus quæ exeuntium, hoc est, concursus exeuntia. Quid verò significare possit ea dictio? Certè præcipitata & frequentem fuisse deiectionem in iudicatione, adeo vt viderentur deiectiones concurrere. Quæ sanè nimia deiectionum frequentia, casus virtutis periculum afferre potest, ac proinde vituperantur in prognostico. Quia, inquit, si acuatim & sæpe egerit, periculum est ne in animi deliquium incidat. Verum si hoc absit & bona tolerantia est in iudicationibus, nihilo deterius est abundanter & crebro deiecere. Vt ergo diceret hoc malum omen non affuisse, sed bene tulisse ægrotum tam copiosam euacuationem, addidit, nullum iudicantium contrarium. Vnum adhuc nomen interpretatione indiget, vtpote non satis vilitatum παραφροσύνης ἰξιδύων: quod quidem ego verti, negligens ex somno. Nam vt ὀπαδύον est despiciere, seu res non videre, sed præterire, ita παραφροσύνη præterferri, non considerare, negligere, & παραφροσύνη qui res non considerat, sed quasi non videat quæ videt, neque audit quæ audit, negligit. Cum ergo esset comatosus, erat etiam ex somno, hoc est, cum excitabatur, negligens, vt obliuiosus, aut stupidus. His nominibus, quæ certè omnia inusitata sunt, explicatis, historiã aggrediamur. Hic haud dubiè laborauit morbo acuto ex pituitosis & aquosis, hisque satis synceris. Omnia enim signa talium humorum semper fuere (vt hinc constat non omnes acutos morbos esse ex bile, sed frigidæ etiam subiecto materiæ, posse celerem alterationem accidere), nam habebat multam deiectionem per totum morbum (quod multitudinis est) tenuium. Quoniam verò duplicia excrementa sunt in nobis tenuia, biliosa & serosa, addit, ἀχολα, id est, minimè biliosa, sed ἰσχυρά, id est, aquosa. Hy-

B sensus sit, exeuntia erant compressio, aut concursus, aut calamitas, aut accidens. Compressionem legi non est consentaneum. Quia quid aliud significaretur, quam comprimi exeuntia seu fisti? Quo pacto autem cui antea fluxissent, eunti in iudicationem supprimerentur, aut quo pacto si supprimerentur circa quatuordecimam, mox circa eandem diem iudicatus esset? Sed neque symptoma commodum sit legi. Cur enim in ipsa iudicatione dicerentur euacuationes esse symptoma? Leges ne calamitatem? Vt dictio sit calamitas quæ exeuntium, id est, calamitas exeuntia? Id verò significet, dictam dissolutionem, & langorem, videri euacuatione augeri, itaque euacuationes videri non cum satis multa conferentia ac tolerantia prodire, sed angere & debilitari deiectionibus. Non quadrat, cum addat mox, iudicatus est circa decimam quartam, nullum iudicantium contrarium. Quid enim magis aduersum in iudicationibus, hoc est, in euacuationibus decretoriis, excogitari potest, quam sine conferentia aut tolerantia, denique calamitatem, esse? Superest ergo concursione eo nomine significari, vt dictio sit quam præscripsi, concursus quæ exeuntium, hoc est, concursus exeuntia. Quid verò significare possit ea dictio? Certè præcipitata & frequentem fuisse deiectionem in iudicatione, adeo vt viderentur deiectiones concurrere. Quæ sanè nimia deiectionum frequentia, casus virtutis periculum afferre potest, ac proinde vituperantur in prognostico. Quia, inquit, si acuatim & sæpe egerit, periculum est ne in animi deliquium incidat. Verum si hoc absit & bona tolerantia est in iudicationibus, nihilo deterius est abundanter & crebro deiecere. Vt ergo diceret hoc malum omen non affuisse, sed bene tulisse ægrotum tam copiosam euacuationem, addidit, nullum iudicantium contrarium. Vnum adhuc nomen interpretatione indiget, vtpote non satis vilitatum παραφροσύνης ἰξιδύων: quod quidem ego verti, negligens ex somno. Nam vt ὀπαδύον est despiciere, seu res non videre, sed præterire, ita παραφροσύνη præterferri, non considerare, negligere, & παραφροσύνη qui res non considerat, sed quasi non videat quæ videt, neque audit quæ audit, negligit. Cum ergo esset comatosus, erat etiam ex somno, hoc est, cum excitabatur, negligens, vt obliuiosus, aut stupidus. His nominibus, quæ certè omnia inusitata sunt, explicatis, historiã aggrediamur. Hic haud dubiè laborauit morbo acuto ex pituitosis & aquosis, hisque satis synceris. Omnia enim signa talium humorum semper fuere (vt hinc constat non omnes acutos morbos esse ex bile, sed frigidæ etiam subiecto materiæ, posse celerem alterationem accidere), nam habebat multam deiectionem per totum morbum (quod multitudinis est) tenuium. Quoniam verò duplicia excrementa sunt in nobis tenuia, biliosa & serosa, addit, ἀχολα, id est, minimè biliosa, sed ἰσχυρά, id est, aquosa. Hy-

fa. Hypochondrium erat obediens & gibbum, id est, molle & intentum, quod etiam aquosæ (cum flatuosa forte) materiæ redundantia significabat. Comatosus fiebat, procedentibus scilicet aquosis excretionibus, pituita purior fiebat, vnde fiebat comatosus. Circa quatuordecimam ad iudicationem precipue eunti accidit rigor sine tremore, hoc est, frigus aut horror, quod etiam frigidum succi erat, alioqui accidisset rigor verus. Accidit & dissolutio & langor (hec refrigeratio illa affert) & tunc temporis multo abundantius cepit deiecere, adeo vt concursus quidam esset exeuntium, & tunc fiebat magis comatosus, & si quando excitabatur erat ex somno negligens, hoc est, nihil considerans eorum quæ sese offerebant, sed velut mente alienatus. Nihilominus non insanuit apertè. Vnde constat non fuisse legitimum lethargum, sed coma solum. Tandem per tam cumulatam deiectionem iudicatus est citissimè, mox enim circa decimam quartam, & bene sanè: nullum enim iudicantium (hoc est, signorum decretoriorum) fuit contrarium, hoc est, improperum, & aduersum. Nam in die decretoria, & optima, cum euacuatione congruente, & copiosa, cum conferentia & tolerantia, solutus est morbus. Vnde consentaneum est, nullam recidiuam superuenisse.

104 *Similiter alius in principiis subuiscosas deiectiones, ex quibus quæ crassa iudicatoria. In somnis: post hæc subuiscosas subbiliosas, coctas, biliosas non tenues. Postquam autem cepissent compacta esse, celeres iudicationes. Hypochondrium intentum apparuit modo venoso circa sextam, deinde dormiuit septima: iudicatus est circa nonam.*

¶ Cum plurima eorum quæ hoc opere continentur videantur citra ordinem ab aliquo collecta, aut ab ipso autore tumultuariè scripta, multo certè magis quæ hoc quarto lib. quam quæ prioribus, quod ex multis aliis dictionibus iam constat, sed & ex hac constare potest, in qua quædam dicuntur pertinentia ad historiã singularem, quædam interponuntur pertinentia ad communem doctrinam. Multæ etiam in hoc libro sunt inusitatae voces. Similiter etiam (inquit) alius in principiis habuit deiectiones subuiscosas. Dicit similiter, quod hic etiam, vt qui ante hunc scriptus est, habebat copiosas deiectiones. Tamen si profectò non fuerunt qualitate similes. Prior enim habuit tenues non biliosas, quæ quidem tales cum essent longè aberant à viscosis, hic verò habuit subuiscosas, hoc est, aliquantulum viscosas. Nam illud, sub, minuit significationem. His dictis quæ pertinent ad narrationem, apposuit illud: Ex quibus quæ crassa iudicatoria: quod sanè non de hoc ægrotò, sed in commune dictum putari debet. Nimirum deiectiones crassæ concoctiones præ se ferunt, & proinde iudicatoriæ sunt. Hoc verò non est deiectioni proprium, sed commune excrementis omnibus. Nam suo quodque genere, quod coctum crassum est. Concoctio enim omnia facit crassiora. Verum non vt crassa quæ cocta, ita lenta sunt, immò verò sine lentore crassa. Lentorem enim in excrementis, ex interno frigore & cruditate nascitur. Cum ergo dicitur ex quibus quæ crassa iudicatoria, non est intelligendum ex quibus sub-

uiscosis deiectionibus quæ crassa iudicatoria. Nam in lentis, quanto crassior tanto crudior deiectio fit: sed ex quibus ex deiectionibus scilicet. Itaque hæc verba nihil aliud continent, quam quod in prognostico dicitur his verbis: Inspissari oportet deiectionem morbo ad iudicationem eunte. Erat in somnis: Hoc sanè non attelabatur viscosis deiectionibus, sed bilem potius significabat. Quid ergo intelliges aliud quam pituitosa in inferna reperere, & bilem in supernis partibus abundare? Quod & euentus declarauit. Nam post hæc, elapsis scilicet duobus aut tribus diebus principij, paulatim cepit detruendi deorsum bilis, & paulatim cœperunt deiectiones bilis speciem ostendere, & hypochondria exceperunt calidos humores, vsque dum recedente à capite bile dormiuit septima, & nona iudicatus est. Itaque (inquit) post hæc deiecit subuiscosas subbiliosas, coctas, id est, crassas, biliosas non tenues, sed ex crassa bile cuiusmodi est vitellina. Non sanè omnes has deiectiones habuit simul (nam qui posset?) sed alias post alias, procedente verò, bilis ad inferna detrusione, abierunt à subbiliosis ad biliosas: interdecim prodibant aliquæ stercorosæ, seu ex facibus crassis, quas coctas vocat. Atqui ex eo tempore quod cœperunt compactæ esse, celeres iudicationes expectabatur, quia vt dictum est primo huius operis concoctionem celerem iudicationem & securitatem significant. Hypochondrium intentum apparuit modo venoso circa sextam. Scilicet à sexta ad nonam est quaternarius, semper autem primus dies vltimi quaternarij, & qui in iudicatione finitur, solet perturbationem afferre. Itaque sextus nonum indicauit. Sed quid est venoso modo intentum esse hypochondrium? noua certè phrasis. Phlegmonosum affectum venosum modum vocari, quod tumefactis primum, ac repletis venis soleant phlegmonosi affectus excitari. Fortasse etiam (quod magis placet) legendum fuit, non φλεβονώδεια βίσην, sed φλεγμονώδεια βίσην. Itaque intentum erat hypochondrium cum calore & dolore, quod significabat eam regionem succos calidos copiosè imbibisse, cumque mox sequenti die dormiuerit, constat ex supernis partibus eos descendisse. Iudicatus est circa nonam, procedente arbitror eo biliosorum descensu, ac hypochondrij redundantia deiectionibus biliosis euacuata. Cum enim Hippocrates non dicat steriles ante hos vltimos dies deiectiones, ego intelligo ad finem vsque morbi processisse. Itaque malum hoc, alioqui acutissimum, ex vtriusque excrementis, pituitosis inquam & biliosis, pependit, fuitque biliosior multo, quam qui ante hunc enarratus est.

Albi colore, non rufi, vtrique.

¶ Ambos duos ægrotos qui dicti sunt & eum qui iuxta Medosadæ habitabat, & hunc alium qui similiter ægrotauit, dicit esse λευκόχρους, id est, colore candidos, non rufos. Vnde considera Hippocr. non contentum in morbis qualis natura sit ægrotantium, imò hanc in præcipuis considerare, atque ob hæc notas omnes, ex corporis habitu, colore, capillis, & reliquis omnibus quæ ad eam cognitionem iuuare possunt. Albi colore plerumque rufi sunt plus aut minus, vt Germani, quidam aut etiam sunt colore faciei satis albi, capillis verò & barba nigri. Qui albi & rufi sunt, siquidem in vigente iam ætate sunt tales, fri-

gidi sunt. Qui albi & nigri capillis contrarias notas habere videntur, aliam quidem frigoris, aliam caloris. Verum quia contraria non possunt eidem simul inesse, necesse est ambo hæc signa simul, aliud significant, præter vtriusque significationem. Quoniam ergo color capillorum aliquando sequitur conditionem causæ facientis, aliquando materiæ, necesse est quando duo dicta signa non possunt attestari facientibus quia essent contrariæ, & simul, aut ambo, aut alterum, sequantur conditionem materiæ. Merito ergo coniectemus eum qui simul sit cute albus capillis niger, duplici succo abundare pituitoso & melancholico. Non enim æquè repugnat duos hos succos abundare, atque calidum frigidumque simul esse corpus. Ambo enim sunt frigidi succi, atque melancholica viscerum natura, ob substantiæ proprietatem gignit nigros succos, atque adeo nigras fuligines, ob incoctiones verò, etiã ex pituitosis edulis multam pituitam, qua molliores corporis partes nutriunt. Sunt verò in melancholicis multæ incoctiones, quæ eorum debilis est naturalis calor. Itaque illi erant pituitosi & melancholici, & vterque sanè morbus fuit magna ex parte congruens tali naturæ (nam melancholici serosi etiam sunt, pituitosi verò lentis abundant) non tamen omnino. Nam satis etiam biliosus morbus fuit huic postremo. posse verò & congruentes, & omnino non congruentes, & partim congruentes morbos hominibus, accidere, ob multas causarum concursiones, non est quod dicam. Illud solum addamus oportet, cum Hippoc. non dicat qui fuerit illis pilorum color, sed solum non fuisse rufos, unde coniectemus fuisse nigros. Certè quia albi, rufi magna ex parte sunt, plus aut minus, quasi notatu dignum notauit fuisse albos, nullatenus rufos: tales verò sunt qui nigri. Rubri enim aut virides, pili humani esse non consueverunt, neque sanè albisissimi, nisi rarissimi quibusdam. Tales autem si essent, par erat rem rarissimam apertioribus verbis significare, cur enim quia non erant flauis, suspiceris fuisse quales rarissimi esse solent, ac non potius quales mox fiunt, putandos candidos colore & nigros capillis? Constat verò iuxta hæc enarrationem, *πυρριπ* seu rufum latius accipi, ut & *χρυσον*, seu pallidum, atque adeo ipsum *ξανθον* seu flauum, pro omni pallore, ut non rufi dicantur, qui nullatenus rufi, hoc est, omnino absunt à pallidorum genere. Nimirum dicta tria nomina, & si differentiam quandam palloris secundum maius & minus plerumque continent, nonnunquam etiam promiscuè, seu pro omni palloris genere, quodcumque eorum, accipiunt.

106

Deiectionum aquosarum cum sub dio exposita essent, leue supernè tenue valde simili Isatodi, infernè sit subsidentiam habens.

¶ Isatis græcis dicitur ea herba, quæ latinis glastum, cuius succo vtuntur tinctorum ad cæruleum colorem præstandum, eo enim colore est is succus. Herba ipsa viridior, non omnino viridis, hinc species quædam bilis ut Gal. docet lib. de atra bile *ισατιδα*, hoc est, isatidem colore referens, vocatur: ea est inter viridem & cæruleum, sit ut omnia alia viridis bilis species vitione, nisi cum sequitur conditionem ciborum, ut in ventriculo aliquando. Ergo dicit deiectiones aquosas multas, cum sub dio expositæ manerent, habuisse supernè tenue & leue, simile flori qui in vrinis solet innatare, colore simile isatodi bili: infer-

nè verò subsidentiam ex parte crassiori. Nimirum ut in vrinis repositis separatur infernè subsidentia, & supernè quædam tenuissimæ telæ araneorum simile, leue & tenue, ita in plerisque deiectionibus aquosis. Refert verò quod separatur id quod in eis latitabat. Significabat ergo hoc tenue & leue isatidi simile, bilem cum aqua descendere. Unde manifestum fit, hoc Hippocratem non dicere de deiectionibus aquosis, quæ erant in ægroto qui iuxta Medosidædes habitabat. Ille enim deiciebat tenuia *αχολα*, id est, bilis expertia, hæc verò deiectiones erant biliosæ, & isatodes, sed potius hanc fuisse differentiam aliam aquosarum, illis contrariam, quam in aliis ægrotis eadem fortasse tempestate notauit. Tu interim considera Hippocr. diligentiam, qui deiectiones, & recentes & repositas, contemplabatur, quod in aliis etiam antea animaduertimus.

Quibus in dextris submollis intentio, phrenitici, si non soluantur febre desinente. Quibus verò sub mollitudine alui in hac ipsa circumcollectum, aut durum, dolorosum sit, & valde malignum, non vult affundi, fortasse ex talibus suppurantur. In dextris autem eleuationes, quacunque quidem premente aliquo, multum ac maximè submurmurant, non valde cacoethes fuerint, in dextris ei qui ab Amphiloco, & ei qui iuxta Medosidæde. Hi comatosi, & in somnos deferebantur.

¶ Quantum referat in acutis morbis, & iis qui ex acutis decidunt, atrectare hypochondria, & ventris inferni regionem, intelliges faciliè ex iis quæ de ea re in prognostico Hippoc. reliquit scripta, ad quod sanè etiam pertinet hæc tota dictio, quam enarrare aggredimur. Dictum est Hippoc. illic, tumores hypochondrij dextri deteriores esse quam sinistri, quod sanè ob hepatis dignitatem, quæ ex communis alimmenti generandi facultate procedit, verissimum est, vsque adeo ut phlegmones hepatis lethales sint, & inueterati tumores cum duritie insanabiles. Hanc ob causam tumores in dextris partibus ventris præcipuè persequitur, eorum differentias quasdam insignes, & significationes proponens. Prima est, intentio submollis in dextris, quam diximus iam sæpe fieri ob flatum eo loco collectos, si enim ex tumore phlegmonoso aut scirrholo nasceretur, esset dura, si ex œdemate, non admodum esset intenta pars, sed laxior, si ex aqua inter peritonæum & intestina, deflueret per totum ventrem, neque distenderet solum dextrum hypochondrium. Flatus verò eam solum partem, qua contingit gigni, nonnunquam distendit, sursum petens, neque versus quaque diffusus. Ita quibusdam ex flatu distenditur solum hypochondrium dextrum, aliis pluribus sinistrum, aliis etiam totus venter, vel quod plurimum sit & vix toto ventre capiat, aut quod in omnibus ventris partibus gignatur, aut à lumbis, vteroque, aut parte alia inferna gigni cœperit. Tales quidem tumores distentionis plurimum habent. Nam flatus, velut ad summa elatus, membranas tendit. Duritie verò propriæ, & quam tactus à tentione diuersam esse sentiat, exiguum. Est ergo distentio submollis, qua per febres continuas apparente, duplex exitus expectari possit, alter bonus, ut scilicet sensim

flatus

401

flatus à febre dissipetur, simulque tentio & febris desinant: alter malus, ut scilicet phrenitici fiant. Scimus enim flatus per venas & arterias redundantiam, semper esse capiti periculosam, & significare morbos eius, qui adsunt, aut aderunt, velut profecto vrinæ turbatas ut subiugalium. Ergo dicit, intentio submollis in dextris, futuram phrenitidem timere iubet, si non soluantur desinente febre. Si enim febre perseverante tentio ipsa perseveret, quasi febrilis calor nihil eius absumat, aut ipsa soluantur febre non desinente, utroque modo timere debet phrenitici. Illud enim significat maximam indissolubilis flatus redundantiam, hoc fortasse raptum ad caput. Quia si febris non desinit, merito putes desuisse tentionem, causa aliam in partem abeunte, potius quàm consumpta. Quod si febre desinente tentio non soluat, non sanè est quod timeas phrenitidem, non enim ea sit sine febre, tamen hoc per febres acutas rarum sit, tales enim consuevere flatuosos morbos finire, aut in alios, causam transmissu, mutare. Quia ergo hoc rarum sit, dicit si non soluantur tertio febre desinente phreniticos fieri ægrotos. Omnino enim necesse est quatuor horum aliquid euenire, aut tolli ambo, tentionem dico & febrem, quod est maximè expetendum, aut ambo perseverare, aut febre manente tolli tentionem, quæ duo phrenitidem minantur, aut solui febrem, & tentionem manere. Cum ergo hoc vltimum adeo rarum sit, nisi primum fiat, rationi cõsonum est ob secundum aut tertium phrenitidem timere. Apponit mox aliam tumoris in ventre differentiam, dicens, quibus verò sub mollitudine alui in hac ipsa velut circumcollectum aut durum dolorosum sit, & valde malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurantur. Multas etiam notas scripsit in prognostico internæ in aluo inflammationis in suppurationem abeuntis, quod sanè etiam posse cognoscere plurimum refert, estque hæc vna earum rerum, quibus periti medici imperitis maximè præstant. Nam multi ex internis inflammationibus ad suppurationes mutatis moriuntur lentè, cum putarentur iam esse à morbis liberati, atque à medicis dimissi. Cum enim facta iam pure dolores & febres magnopere remittantur, putantur multi ad maximam morbi remissionem & securitatem peruenisse, quibus pus interius vomica aliqua collectum subest. Quorum quidam beneficio ipsius naturæ fortis, rupta vomica & excreto pure, liberantur: quidam pure malignius putrescente, & computrefaciete partes internas, aut alsidua febricula, quam putidæ ex loco in cor delatæ fuligines fouent tabescentes, intereunt, aut vomica rupta, sed tardiùs, & cum iam debilitata virtus est, magis quàm ut possit ipsam puris excretionem sustinere. Multum ergo refert scire notas internæ inflammationis in suppurationem abeuntis. Ac multi quidem has ignorant, quia ne ipsas quidem internas inflammationes dignoscere sciunt, & latentium affectionum cura deposita, nihil ferè considerant, præter ea quæ sensibus comprehenduntur citra ratiocinationem vllam, & vulgaribus etiam sunt nota. Oportet verò inflammationes, & affectas partes nosse, posseque eas ab aliis dolorosis affectibus dignoscere, & magnas ab exiguis. An enim facturi sint abscessum, seu suppurationem, agnosces ex tribus, loco, magnitudine, & modo inflammationum ipsarum. Nam inflammationes partium calidiorum, nisi anticipet

resolui, magis suppurantur quàm frigidiorum, ac proinde ut dicitur in prognostico, tumores in ventre minus faciunt abscessus quàm qui in hypochondriis, minimè verò qui infra umbilicum sunt. Porro exiguæ inflammationes plerumque resoluntur, præcipuè si in locis calidis sint, magnæ in calidis quidem locis suppurant, in frigidis manent crudæ & inuidetæ. Quod ad modum attinet, quæ sunt rotunda & eminentes, & proprio loco circumscriptæ, & in vnum collectæ, futuræ suppurationis significationem præbent, quæ verò extensæ, & latæ, effusæ, non admodum suppurant, sed si exiguæ sunt, aut materiæ tenuis, resoluantur, si magnæ aut crassioris, iudicationem subeunt. Fluxu sanguinis, aut alia euacuatione, si modo bonum exitum habet. Hæc continent illa verba, quibus verò sub mollitudine alui in hac ipsa velut circumcollectum, aut durum dolorosum sit, & valde malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurantur. Mollitudinem alui vocat ipsum abdomen, & sub alui mollitudine apparet durum est, ipsum abdomen extrema in parte molle esse, interius autem tub ea mollitudine durum quiddam reconditum esse, hoc ergo significat tuberculum internum. Quia verò dicit durum dolorosum in hac ipsa, hoc est in febre, seu cum febre continua, significat id tuberculum inflammationem esse. Hæc, inquit, si sit circumcollecta, & valde maligna nolit diffundi, hoc est & nolit in partes circumstantes effundi & extendi, neque compressa, neque aliter, sed vno quodam loco durities & dolor hærens, & velut circumscriptam, certamque particulam, sese colligens, quod quidem est malignæ inflammationis (nam quæ se effundit non est tam firmata in parte) fortasse, inquit, ex talibus suppurantur. Hoc est, fortasse in iis qui hæc habent, expectari debet suppurationes internæ. Merito sanè Nam tales sunt inflammationes magnæ (& ob essentiam propriam, quia in alto cum sint, sentiuntur manifeste: & propter cacoethiam, quia dolent malignè, & nolunt diffundi) & in loco calido, quia sub mollitudine alui, & non sunt bene resolubiles, quod indicat durities. Quid ergo aliud expectes quam suppurationem? Dicit verò fortasse, conditione huius operis, quo non tam docere, quàm observationes & experimenta, ut occurrerent tradere institutum est. Dicit ergo fortasse ex talibus suppurantur quasi si non desinat modo, sed affirmet in talibus se obseruasse suppurationes fieri. Tu verò iam hinc, quando quidem ego experimento idoneam rationem adiunxi, utere ut signo satis bono. Apponit deinde aliam differentiam tumoris in ventre, quæ non esse cacoethem dicit: Adiungens duo exempla. In dextris, inquit, eleuationes quæcumque quidem premente aliquo, multum, ac maximè submurmurant, non valde cacoethes sunt. Cõstat has eleuationes in iis esse quæ non admodum circumscriptæ sunt, sed diffundunt, quas diximus iudicatione aliqua, seu abscessu aliquo eorum quæ per effluxionem fiunt, ut sanguinis fluxu ex haribus, aut deiectione copiosa, aut tali aliqua solui. Quæ euacuatio expectanda sit, ex iis quæ tentioni accedunt, agnosces. Quibus enim hypochondria velut retracta sursum, & distenta sursum, fluxus sanguinis imminet: quibus murmurant, fluxus alui. Si ergo multum murmurant cum quis premit, constat non esse humores admodum firmatos in parte, & ad inferna vergere, per aluum non difficulter excernendos, ut

nihil prohibeat mox aliquid expurgantis medicamenti dare. Non est igitur hæc maligna affectio. Talis, inquit, tensio fuit in dextris ei qui ab Amphilocho, & ei qui iuxta Madosadæ: ei scilicet de quo nuperrimè scriptum est. Ambo dicti ægroti erant comatosi & in somnos deferebantur (constat illud, & esse declaratum) quod etsi graue videbatur, tamen nihil illis euenit mali. Certè de eo qui iuxta Madosadæ, ita est dictum. Circa decimam quartam iudicatus est, nullum iudicantium contrarium.

108. *Constitutiones quales in quibus magis & minus fiunt, temporibus, regionibus. Vigores quo tempore morborum & ad iudicationem, & quod quotidie, & quod prius & tardius, tertia, quarta periodo. Et circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.*

¶ Quanti faciat Hipp. sententiam duodecimam primæ particulæ aphorismorum, qua dicitur, paroxysmos & constitutiones iudicari ab ipsis morbis, temporibus anni, & circuituum incrementis, & iis quæ mox apparent, inde intelliges, quod multis suorum operum locis sparsim eam repetiit, partim quidem eandem rem omnino dicens, partim aliquid quod ad eandem sententiam facit, adiciens. Sanè vel in hoc ipso quarto epidemiarum lib. bonam partem eius aph. scripserat, quem hic repetit, quædam etiam vtilia adiciens, quædam etiam detrahens non inutilia: vt videatur mihi hæc sententia (quod & antea dixi) si vndiq; colligatur, perfecta euasura, & totam doctrinam de crisi contentura. Hic non meminit signorum concoctionis in excrementis, quæ in aphorismo vocauit mox apparentia, quæ sanè maximam præfensionis in morbis partem continent, tamen adiecit, habendam esse rationem circuituum quibus iudicationes, aut abscessus fiât, quod etiam ipsum ad fidam aut infidam iudicationem habet magnum momentum. Constitutiones dixit in aphorismo indicari, ab ipsis anni temporibus, inter cætera. Vt autem ab anni temporibus, ita & a regionibus, & aliis congeneribus causis iudicari, est intelligendum. Quia scilicet quædam, & anni tempora & regiones, quædam, alias constitutiones morborum facere, nata sunt. Quia calida tempora breuiores, frigida longiores, morbos, alioqui eosdem, esse faciunt. Ergo vt possis hac præfentiendi ratione vt rectè nunc monet, dicens, scire oportet quales constitutiones, in quibus temporibus & regionibus, magis & minus fiunt. Nimirum breues constitutiones in calidis, & temporibus & regionibus magis, in frigidis minus fieri, longas contra. Sed quid refert cõsiderare constitutiones morborum? Certè vt præfentias quo tempore vigores morborum, id est, vt præfentias quando habiturus fit morbus vigorem, & quantum ad vigorem vsq;, transigendum sit. Quorsum id? Et ad iudicationem inquit, quasi dicat, quia iudicationes morborum fiunt in ipsis morborum vigoribus. Ergo & ad præfentiendum tempus iudicationis, oportet præfentire vigorem, & ad hunc, cõstitutionem. Neq; verò solum hanc præfensionem præstant anni tempora, & regiones: sed & circuituum inuicem collata incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue ex longiori interuallo fiant, vt in aph. dixit. Quod idè

A nunc explicat, dicens, & quod quotidie, & q; prius, & quod tardius, hoc est anticipent, aut tardent paroxysmi (inde enim nascitur circuituum ad sese incrementum, aut decrementum) & quod quotidie, tertia, & quarta periodo, hoc est, siue quotidie, siue alternis diebus, siue quarto quoq; die repetat paroxysmus. Non meminit aut longiorum circuituum, quia quintani, septimani, & longiores, rarissimi sunt, & in acutis nunquam fiunt. Itaq; hæc verba idem omnino significat, quod verba illa aphorismi. B Qua ratione autem cognoscatur constitutio morbi, ex circuituum inter se collatione, in commentario aphorismi dictum est. Addit, & circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non. Iudicantia Hippocr. vbiq; vocat euacuationes, velut cum dixit, iudicantia ne mox appareant: & rursum, iudicantia quæ non iudicant, id est, euacuationes quæ non tollunt morbos. Porro hæc ipsa aliquando vocat abscessus, distinguens abscessus, in abscessus cum euacuatione & sine ea, vocansq; abscessus cum euacuatione, excretiones, vt sudores, fluxus sanguinis, & deiectiones. Ergo dicit nunc, non solum constitutionem esse notandam, sed etiã habendam rationem circuituum in quibus apparent iudicantia (id est, euacuationes) aut tumentia, id est, tumores præter naturam, siue sint cruenta, id est, tumores ex affluente sanguine, & phlegmones, siue non, sed qualia œdemata, aut scirrhii. Non enim hoc parum refert, si quæ vis est dierum decretoriorum, ac nisi frustra est scriptum ab Hip. in aph. Sudores febricitanti si cœperint, boni sunt tertia die, quinta, & septima, & nona, & vndecima, & decima quarta, & decima septima, & vigesima prima, & vigesima septima, & trigesima prima, & trigesima quarta. Hi. n. sudores morbum indicant: qui verò non sic fiunt, dolorè significant, & longitudinè morbi, & recidivas.

Abscessus quibus recidiva.

¶ Multa dicta sunt antea in hoc ipso opere de abscessibus, præcipuè sectione prima libri secundi, vbi diximus, morbos difficilis iudicationis, esse eos qui per abscessus sine excretionibus, aut cum reciduis, aut cum vtriusq; finirètur. Hoc idem est, quod Hippocrates hoc loco docet. Nimirum abscessus & recidivas eisdem morbis esse familiares, iis scilicet qui imperfectè iudicati sint: & abscessus solere fieri, quibus & recidivæ. Nimirum vtraq; fiunt ex iis quæ relinquuntur in morbis post iudicationes, aut ob acrisias, siue iudicationum defectus. Nam qui contra iudicantur perfectè, perpurgantur, ac proinde tuto, sineq; vilo malo alio, fruuntur sanitate.

Vena temporum, & coincidentia, & colorum mutationes ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, & anxietates, circumtensiones, colorum mutationes ex rubro in chlorum. Si non iudicent, & cutis circumtensiones sine iudicatione, & collapsus oculi. Corporis durities sicca.

¶ Hac oratione complectitur Hippocrates signa corporis tendentis ad ariditatem seu marcorem. Quia enim siccitate extrema, & quam confirmatam vocant, fiunt partes omnes corporis duriores, vnde

vnde & durum pulsum talibus, & totius corporis habitus duritiem, contingit fieri, vocat eam corporis affectionem, corporis duritiem siccam, hoc est, duritiem corporis, non ob concretionem à frigore, sed ob siccitatem, & naturalis corporis humiditatis consumptionem factam. Quæ quidem affectio, vi ignei caloris, cum naturalis debilitate, fieri consuevit. Quare ratione multi ex febribus putridis tales manent, cum præcipuè illæ sunt ardentissimæ, aut mali moris, aut cum interna aliqua inflammatione, præcipuè visceris alicuius calidioris, aut cordi proximi, vt pulmonis, hepatis, aut ventriculi. Talis affectionis futuræ signa sunt hæc quæ hic recensuit. Venas temporum vocat, manifestas in temporibus, pulsationes. Nam venas vocabant antiquissimi genus vtrumq; & pulsantes. & non pulsantes: vt cum dicit, venarum pulsationes. Velut ergo pulsus solet Hippoc. vocare, non qualecunq; arteriarum motus, sed insignes & conspicuos, ita vocat venas, non ipsos sanguinis canales: hæ enim non fiunt in ægrotis, quibus in partibus non erant, cum bene valerent: sed venas manifestè, & plus solito, pulsantes. Coincidentias temporum vocat, quæ in prognostico collapsa tempora, vt & collapsum oculi, quod illic dicit oculos cauos. Ferè ergo sunt hæc signa, quæ in principio prognostici scripta sunt, quæq; vulgus medicorum vocat Hippocraticam faciem. Nam sunt oculi caui, & collapsa tempora, & cutis, frontis circumtensiones, & colorum mutationes in chlorum. Addit hic pulsus in temporibus, & anxietates. Sed qua ratione hæc tabem indicent explicemus. Hæc magnæ consumptionis carni, & vitalium spirituum, sunt. Aut ergo primis diebus, atq; mox ac homo incipit ægrotare, apparent, aut procedente morbo paulatim fiunt. Atq; verò tempore, aut ex manifesta aliqua occasione, aut citra vllã. Velut in initio morbi, quia vigilauit homo, aut alius soluta est, aut ieiunauit: vel procedente morbo, quod euacuatio aliqua insignis nuperrimè antecesserit, aut adhuc fit: vel citra omnè talem occasionem. Hoc si fit imputandum est morbi magnitudini, aut malignitati. Qui quidem si mox inter initia citra omnem occasionem hæc facit, non in magnam solum, sed malignam est, neq; sine maxima naturalis caloris debilitate, ac proinde nihil aliud significatur, quã mors: si verò postquam dies multos vrens febris corpus confecit, hæc incipiunt apparere, minus est mirandum, & minoris malignitatis est. Significat verò tunc quoq; carnes exluccatas: quod certè, si ob copiosam aliquam succi profusionem, factum est, causam habet manifestam: si verò vtra illam, significat febris vi corpora siccari. Merito ergo sint hæc indicia marcoris imminētis: quibus, annuunt venæ temporum. Nam sunt ob igneas fuligines, quæ per arterias deferuntur, & cutis extenuationem, vt venæ pulsare sentiantur, vbi sentiri non solent. Sed & anxietates. Nam qui ita afficiuntur, præ debilitate habent anxietates indicibiles. His etiam perit vitalis color & decens, fit verò quibusdam in partibus rubor insolitus, vt in genis, ob calidam arteriarum intemperiem, aliis color chlorus, ob effusam bilem, aut spirituum penuriam. Itaq; dicit, quibus venæ temporum, & coincidentia eorundem temporum, & colorum mutationes, hæc scilicet quæ dictæ sunt ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, hoc est, non accidentes post aliquam insignem euacua-

tionem, aut adhuc fiente, & anxietates, & circumtensiones (cutis scilicet frontis, & aurium & partium huiusmodi, in quibus præcipuè hæc apparent) & colorum mutationes ex rubro in chlorum, si non iudicent. Hoc, si non iudicent, dicitur de sola mutatione ex rubro in chlorum. Nã talis mutatio aliquando fit decretoriè, vt & morbus regius: aliquando symptomatiçè, significatq; tunc sanguinè per totas carnes bile scere, atq; euenit tunc carnes ab ipsa bile qua imbuuntur siccari vt solent quæ saliantur ab ipso sale. Talis ergo mutatio, nisi iudicatoriè fiat, signum & causa est ariditatis corporum. Et cutis, inquit, circumtensiones siue iudicatione, hoc est, quæ non ob euacuationem aliquam magnam fiant (hæc repetitio non est admodum vtilis, cum dictum antea fuerit circumtensiones. Verum in tam antiquis codicibus non potest non esse aliqua corruptio, & vnius vocalæ inutilis repetitio; leuis corruptio est: & collapsus oculi, hoc est, oculi cavitatis. Corporis durities sicca: hoc est, dicta si ad sint, corporis durities sicca significatur.

Qui volentes illachrymant non malum, quibus verò inuoluntariè fluunt, malum.

¶ In prognostico non longè à principio libri dixit Hip. nolentes illachrymare in malis & exitalibus esse. Cuius rei reddita à me causa in eius loci commentatione est, explicatumq; quibus in morbis, & quibus exceptis intelligi debeat: nimirum in acutis, præter causas externas, & peculiare affectiones oculorum. Itaq; altera ex parte non indiget præscripta oratio noua enarratione, id verò q; dicit, volentes illachrymare non malum & q; in aph. 52 sectionis 4. qui idem est cum hac sententiola, adiecit perpendendum est. Nũ significet solum volentes illachrymare non esse malum, vt nolentes, an aliud aliquid ita scilicet, vt quæ admodum inuoluntariè lachrymare malum est, ita lachrymare voluntariè, bonam aliquam significationem præbeat. Certè si quicumque inuoluntariè lachrymat, potest voluntariè etiam lachrymare, nihil boni per se significat voluntariè lachrymare, sed est minus malum q; inuoluntariè id facere. Si verò qui in eo statu iam constitutus est, vt inuoluntariè lachrymet, non potest voluntariè flere, certè voluntariè flere posse, minus malæ dispositionis, aut etiam melioris, signum est. Videtur autem ita habere. Nam & experimento cognitum est eis qui moribundis hominibus, astiterunt, nulla ex causa eos flere posse. Neque ratio quidem non subscribit epilogistica, quia naturalis tristitiæ significatio est fletus: eis ergo qui plurimum extrinsecus naturam acti sunt, consentaneum est talem iam significationem non adesse. Nimitum vt nihil aliud secundum naturam iã agi, neq; ridere, neq; flere: Sed & analogistica ratio accedit. Vt enim cum naturalis partium firmitudo iam labascit, humores inuoluntariè excidunt: ita non possunt voluntariè exprimi, quia ob eandem facultatis remissionem, ob quæ non retinentur, neq; exprimuntur. Maiori enim constrictione fit expulsio, quam retentio. Excidere ergo possint inuoluntariè, voluntariè pelli non possunt, quibus facultas, quæ regit corpora, corrupta est.

Quibus in dentibus circum circa viscosa fiunt, malum est subhiare.

¶ Vbi verti subhiare, dicit Hippocr. *ὑποχάσμιον*: significat verò *χάσμιον* aperire, aut infixis oculis aspicere. Quare *ὑποχάσμιον* sit subaperire os, aut suspicere infixis oculis. Accidit verò vtrumq; horum hiatibus, & iis qui laqueo, aut nimio æstu strangulantur. Aperiunt enim ora, & inconniuentibus oculis intuentur. Hoc verò malum esse quibus circum circa dentes viscosa fiunt, constat. Si quidem in aphorismo dicitur, quibus circa dentes in febribus viscosa fiunt, iis fortiores fiunt febres: nunc in eandem sententiam addit signum aliud, quod vt ex eadem causa ortum, illi annuendo plurimum valet. Nimirum lentores circa dentes fiunt vi caloris febrilis, si tamen simul qui eos habet, hiet, multo iam manifestius est, eos esse ex igne. Nam lentores fortasse ob pituitosam fluxionem ex cerebro aut ventre, cum calore etiam exiguo fieri possint, vt ij materiam potius quam facientem causam indicarent: si verò per febres iam id sit, ac multo magis hiante homine, iam, ab annuentibus signis distinguitur ea ambiguitas, & concursus signorum agnoscitur ignis. Quare ratione ergo in aphorismo dixit in febribus, hic adiecit, subhiare. Nam hoc ipsum subhiare, febris fortis est. Idem ergo est dictum febricitanti lentores fieri malum: aut cui lentores fiant hiare, malum.

113 *Qui in tibia vlcus habebat, & Attico vsus est, huic exanthemate eleuata rubra magna. Hoc pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussit.*

¶ Tibia dicitur ea pars cruris, quæ inter genu est & pedem. Nomen accipiens à duorum ossium quæ ibidem sunt, maximo, & crassissimo, quod femori coarticulatur. Atticum cum simpliciter dicitur, nomen est medicamenti compositi, antiquis familiaris, & ad curanda vlcera comparati. An eius compositio alicubi iam extet an solum nomen relictum sit, non satis scio. Parum refert. Non enim arbitror, quia, cum vlcus haberet in tibia, Attico vsus est, superuenerunt huic homini exanthemata, vt neque quia vlcus in tibia habuit, sed euenit, vt huic ea parte vlcerato & eo medicamine vsu, exanthemata superuenerent. Fortasse (nam hoc consentaneum est) quod, cum id fieri vlcus maximè postularet, non est euacuatus, & expurgatus satis. Plenis enim & maligna cacochymia laborantibus, fieri solent exanthemata. Facta ergo huic sunt, eleuata, rubra & magna, ea scilicet quæ variolæ, ob variorum similitudinem, vulgò vocantur. Sunt verò multæ inflammatiunculæ malignæ. Hoc, inquit, pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussit. Semper solent exanthemata huiusmodi, variolæ inquam & morbilli, tussi quadam prægressa præmonstrari, incipientibus, arbitror, eruptionibus secundum internas membranarum facies in ventribus, & cauis corporis partibus, locis præcipuè calidissimis, vt in thorace, fieri. Qua passione procedente, ventriculi euerfiones, & dysentericæ satis periculosæ fieri solent. Itaque, huic factum est, vt sollet. Cum antea vlcere solum tibiæ teneretur, neque tussiret, postea tussit. Deinde pro tussi, hoc est, extussi, seu post tussim (quasi tussis in malum hoc aliud abire videretur) facta sunt exanthemata, eleuata, magna, rubra.

A *In Aeno quicumque horridi vulnera capit, & suppuratoria. Ex tenesmo ex itinere dolor pedum, & in turbationibus lassitudines. Quorum Clinia cibum auersans colliquescens, purulentum, aliquando exiguum cruentum, purulentum intumescens.*

¶ Dictum est lib. 2. huius operis sectione 4. fuisse in oppido Aeno tempestatem quandam morbosam, quæ ex fame processit, ita vt sit, vtentibus multis & viris & mulieribus leguminibus in tritici penuria. Non dixit autem Hipp. eo loco qualis fuerit, malignorum morborum, qui ea tempestate grassati sunt, species, sed solum exitum quendam notatu dignum, quem multi habuerunt, quibus crurum impotentia, & genuum dolor facta sunt, & vsq; ad vitam finem durarunt. Hic narrat quædam eorum quæ à principio, & procedente morbo acciderunt, vnius mulierculæ, Clinia nomine, quæ fortè, vt multi alij tunc, ægrotauit, mentione facta. Horrores & rigores intempestiui, & sine febribus & per febres, fiunt ex redundantia crudorum succorum. Proinde & iis qui putrescentibus multis & crudis febricitant, febres horridæ fiunt. Nullus autem vitæ magis paratus est febres tales facere, aut etiam sine febribus horrores, quam esus leguminum. Hæc enim omnia sunt mali succi, & flatuosa, & coctu difficilia. Vnde crudis & malis succis, flatuq; replent. Febres ergo faciunt merito malignas vt pote ex putrescentia malignorum: horridas, aut etiam sine febribus horrores, ob cruda, & flatu. Cum vlceribus mali moris, & suppuratoriis, hoc est, dysepuloticis, ac curatu difficilibus, & pus multum fundentibus. Nam ex crassis & crudis multis, copiosum pus puenit. Nimirum ipsum pus simile est crudis succis. Maligni autem succi faciunt vlcera rebellia. Fiebant verò hac tempestate in capite vulnera dicta, flatu efferente in illud acres malignorum succorum partes, & cerebro, vt pote parte nobili & forti, extrudente à se malignos succos. Patiebantur etiam simul crurum impotentiam, crassis succorum partibus (vt libro 2. dictum est) deorsum repentibus. Hanc ob causam, habebant ex tenesmo ex itinere pedum dolorem, hoc est, si iter agebant, aut ambulando tantillum defatigabantur, motu crurum deorsum trahente, tentabantur tenesmo, deinde dolore pedum corripiebantur. Et in turbationibus, inquit, lassitudines, hoc est, turbationes, ac lassitudines. *τάρχαρι*, hoc est, turbationes vocat Hipp. humorum commotiones, atque ita corpora turbari dicit, agitari humores, vt in nauigantibus, aut iis qui pharmaco commouentur, aut vehementi aliquo corporis motu. Et alui turbationem, deiectiones copiosas, quæ commotis humoribus & aluo soluta fiunt. Itaque *τάρχαρι* hæc, turbatio est. Nam turbationem animi, & timorem vehementem, vocare solet *διπύβου* vt in prognostico, vbi dicit, significat turbationem, aut delirium. Hic ergo turbationes alui videntur intelligi. Nam etsi corporis intelligeni dicas, in idè redit. Quia corpora turbari dicuntur, cum commoti humores effunduntur vomitu, aut deiectione, aut vtroque modo simul. Cum ergo horum multi tenesmo & dolore genuum & pedum, ac eorundem tenerentur, congeneres etiam his reliquas passiones fuisse coniectandum est, turbationes scilicet alui, &

ui, & reliquorum etiam articularum defatigationes, & lassitudines. Nam flatuosi, & prauis, crassiq; succi, cibi, ambo hæc facere admodum nati sunt. Flatus enim tormina intestinorum, & prauis succi inordinatas excretiones, crassi verò articulares passiones, impotentie verò articularum & neruorum, mox faciunt lassitudines. Lassantur enim ita affectis corpora vel sua ipsorum mole. Itaq; habebant huius tempestatibus egroti lassitudines articularum, & alui turbationes. Inter quos Clinia deieciebat è ventre purulentum quiddam, & aliquando parum purulentum, & subcruentum, aliquando purulentum subtumidum, hoc est, inflatum & spumosum. Erat verò interim cibum auersans, & colliquescens. Tres deiectionum species describit, purulentam: & partim purulentam, partim cruentam: & purulentam spumofam (quid enim aliud potest tumorem deiectionem reddere?) Porro purulenta dici videtur posse, vel quod sit puri similis, vel quod aliquid veri puris in se contineat. Velut etiam cruenta dicitur, quæ cruoris aliquid habet. Puri similes deiectiones sunt, quæ crassæ, & albæ, talesq; vt intuens dubites, sint ne reuera pus, an aliquis alius succus. Tales verò sunt quæ pingues. Næ ex liquata pinguedine, cum aliquo alio succo permixta, fit succus quidam huiusmodi. Hæc verò fiunt corporibus colliquescens. Quoniam ergo dicit Hipp. hanc fuisse fastidiosam, & colliquescens, in hanc nos ducit coniecturam, vt suspicemur deiectiones fuisse pingues, puri similes, ob colliquescens factas: interim tamen aliquando ob hepatis debilitatem sanguinis aliquid cum eis descendisse: interim, has ipsas exiisse spumofas, ob eandem sanè causam. Nam spuma, vt Gal. dicit in prognostico, flatum, aut calorem igneum, ac colliquantem, indicat. Hæc verò omnia acciderint mulieri illi non immerito, ob naturam morbi, qui illo tempore grassabatur, & conditionem prauis victus, quo homines tunc vsi esse dicuntur. Nam per putrescentiam prauorum succorum, & flatu redundantiam, quæ ambo ex leguminum esu colligi necesse est, fierent hepatis debilitas, colliquationes, & spuma. Si verò illud *πυρρῆς* seu purulentum significat quod in se habet puris admixtionem, constat significari, mulierem illam habuisse vlcera aliqua interiora, ex quibus, nunc pus, nunc pus & cruor excernerentur, non dissimilia iis quæ in externis partibus, ac præcipuè in capite multis tunc fiebant, maligna & suppuratoria. Colliquescere aut corpora ob hæc ipsa vlcera, & internas suppurationes, multis euenit. Fastidium verò prauorum succorum redundantia, & igneo calori familiare admodum est. Quare qui vi febriū colliquescens tabescunt, cibos auersantur.

115 *Mulier hippa Hydroptica, quæ etiam per tres annos vere incipiente tussit, diutius suppurata est. Ad hyemem aquosa est facta. Illis autem pharmacis curata, firmata est. Mortua est ancilla.*

¶ Dubitare possis, an in hac ratione contineantur duæ historiarum, altera mulieris illius Hippæ suppuratæ & hydropticæ, altera ancillæ illius, siue ipsius met Hippæ, siue alterius quæ mortua est: an non, sed eadem fuerit mulier illa, & ancilla. Nam etsi Ianus Cornarius legit, vxor Hippæ, vt alia fuerit vxor ab ancilla, tamè Hipp. dicit *ἡνίκω*, id est, illa Hip-

pæ, mulier scilicet, siue vxor, siue filia, siue familiaris, siue ancilla. Videtur tamen consentaneum, non vnicæ, sed duarum mulierum historias hic narrari. Nam altera confirmata fuit pharmacorum vsu, altera mortua, quæ duo non videntur posse bene de eadem dici. Sed cum Hippocrates scriberet hæc, obseruando quos exitus morbi haberent, & scripta historia mulieris quæ ab eo morbo pharmacis est liberata, recordaretur cuiusdam ancillæ quæ ex eodem morbo mortua est, gratia suæ obseruationis adiecit, mortua est ancilla. Sed hoc non multum refert, naturam morbi contemplerur. Suppurati dicuntur, qui pus excreant, horum quidam, breui ex inflammatione in suppurationem mutata tales euadunt, vt ex peripneumonia, aut pleuritis: alii non ita, sed diutino pulmonis, aut thoracis morbo detenti, tandem pus excreant. Huiusmodi sunt qui ex assidua in pulmonem destillatione, aut succorum paulatina congestione, aut crudorum lateribus hærentium putrescentia, illud incipiunt extulsire: quorum pleriq; euadunt phthysici. Tale quiddam passa est hæc mulier, quæ per tres annos, vere incipiente, tussi vexata est. Nimirum succorum redundantia vere maximè nocent, & huic ob naturalem earum partium infirmitatem, aut fortasse etiam structuram, occupabat spiritus vias, & cogebat tulsire. Siue id ex capite deflueret: siue ex toto corpore conflueret: quod, ob ea quæ dicam, verius puto. Congesto tandem succo pluri quæ extulsiretur, contigit alterari, ac fieri pus. Neq; tamen hic constitit noxa: sed exactis his, ineunte hyeme aquosa est facta, vel pulmone trahente ad compassionem hepar vel calore naturali iam debilitato ob incipientem phthysim: vel muliere (ita vt sit) ad solandam spiritus angustiam, pluri vtente potu, & aeris frigore, ex anni tempore accedente. Addit, illis autem pharmacis curata, firmata est. Non dicit quibus. Putes pharmacis hydragogis, hoc est, aquam vacuantibus (his enim curatur hydrops) sed quo pacto his liberaretur à puris excreatione? Aut quo pacto ab hac non liberata, firmitudinem, hoc est, firmam salutem, compararet, ac non potius tabesceret? Ego proinde suspicor hic pharmaci nomen, non de solo expurgante per ventrem dici, vt aliquando solet, sed aut pro omni medicamine, vt solet etiam, aut pro omni medicata potione, atque vocem, illis, referre medicamenta aliqua, quorum antea facta sit mentio, etsi ex hoc volumine intercederint: aut dici figuratè, vt ea vocula significetur insignia, & ad eam rem magna medicamenta: ea verò esse mouentibus mensuras purgationes. Nam perraro muliebres morbi hunc decursum tenent, nisi ob menstruorum suppressionem: ob hanc verò sæpissimè, eo qui detentus sit præter naturam, sanguine, occupante primam vias spiritus in thorace, suffocante deinde naturalem calorem in hepate. Atqui has passiones, cum eò vsq; progressæ sunt nunquam videmus curatas, nisi superueniente illa euacuatione, quæ vt cum maximo periculo detinetur, ita cum tanta vtilitate erumpit, vt ea mulieres multæ curatæ sint, quæ videbantur insanabiles, vt sit non nunquam res miraculo similis. An hoc innuit dicens, illis pharmacis?

Ex tussentibus, qui manibus laborabant, vel-

ut puer, qui sarmenta torquebat, & qui Amintæ, ambo, sola dextra resoluti cessauerunt, quandoquidem patiebantur hoc tussientes. Qui autem aut equitarunt, aut iter egerunt, in lumbos, in femur. Sicca autem plurima, sin minus, violenta sanè.

¶ Tusses sicca sunt, per quas tussitur inaniter, & omnino excreatur nihil. Violentæ, per quas excreatur quidem aliquid, sed exiguum & cum magno labore. Fiunt verò tales, vel ob intemperiem nudam instrumentorū respirationis, vel ob maximā materiæ cruditatem. Intemperie nudam fuisse horū morborum, non est consentaneum, siquidem tam insignes habebant abcessus. Patiebantur. n. paralyfim tussientes, quanquā non earundem omnes partiū, sed quibus earū quibus maximè laborasset. Nā quidam, q. laborabant manibus, vt puer qui sarmenta torquebat, & puer alius Amintæ, qui etiā laborabat manibus, liberati sunt ambo à tussi, resoluta dextra, ea nimirū manuum parte resoluta, qua maximè laboratur, præcipuè verò ab iis qui sarmenta torquent: qui verò equitaerāt, aut iter egerant pedes, lumborū, aut femoris resolutionē patiebantur. Nimirū iter agentes lumbis, equitantes femoribus, & vtriq; vtrisque partibus, maximè laborant. Dictum verò Hipp. est 4. aphor. Quibuscunq; resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit, hinc fiunt abcessus. Dicitur verò in eo apho. nomen laboris, & de dolore, & de vehementi motu: vt & lassitudinis nomen in 31. de spontanea & non spontanea.

117 *Vxor Emmyris modo non morbofo, videbatur sine febre, fatua esse. Deinde in tremorem venit totius corporis, & liquationem, & fastidium, & sitim. & frigida erat.*

¶ Hæc mulier primū videbatur esse fatua sine febre, modo non morbofo, sed vt esse videretur fatua, vt quædam aliæ quæ naturaliter tales sunt. Deinde correpta tremore, incidit in febrē malignam, colliquantem, & generis earum quæ dicuntur lypiriæ, per quas exteriora frigent, & interiora vrunt, & sitim habent: fatuitas ob abundantiam pituitosorum in cerebro, per se, aut per consensum fit. Multis igitur & crudis constat mulieris huius corpus totum, aut caput abundare, aut ventriculum, vterumue, aut pulmonem, aliamue partem cum qua caput pateretur. Verū quoniam ad totius corporis tremorem res venit, totis musculis debilitatis ex aggravatione (intelligo enim hinc nomen tremoris, propriè, pro eo qui ex animalis facultatis impotentia procedit, accipi) constat totius corporis fuisse illam cacochymiam, maximè autem cum successerit (putrescentibus malignè excrementis in proximis cordi locis, aut magna & maligna interiori inflammatione oborta) febris lypiria. Nam si ea redundantia ad solum cerebrum pertinuisse, omnino factus esset lethargus, aut passio aliqua apoplectica. Consentaneum ergo est, ob redundantiam totius corporis, occupatum imprimis esse ei caput. factamq; fatuitatem, crescenteq; aggravatione instrumentorū motus. factum tremorem, mox verò multitudine (ita vt fit) finita in putrescentiam, & magnam aliquā inflammationem internam, factam esse febrem perpetuam. Non mirum autem

A ex frigidis & crudis qualia fatuitas significabat, factam esse febrem colliquantem, & lypiriam. Nam liquare, & naturalem calorem trahendo extinguere, non certi cuiusdam succi est, sed malignæ putrescentiæ, q. cuius succo potest accidere, cui putrescentia. Nam & in veris inflammationibus & œdematis & scirrhis, & omnib. ad hæc genera pertinentib. tumoribus. videmus nūc fieri simplices, nunc malignas putrescentias. Ita ergo potest in febribus euenire, nam ex succo subiecto frigido, potest vrens febris fieri ob modum putrescendi. Accedit q. euenit aliquando multiplicem fieri cacochymiam, quod duæ, pluresue species excrementorum, simul redundant, aut etiam aliam in vna, aliam in alia parte esse. Vt si huic mulieri pituitæ & bilis fuerit redundantia, aut pituita in cerebro, bilis in hepate, aliaue parte, & illa priorem, hæc posteriorem passionem fecerit. An simplex fuerit cacochymia, & modus alterationis tantam passionem differentiam fecerit, an multiplex, ex aliis signis oportuit agnosci, præcipuè ex exeuntibus, adiunctis, hominis natura, & anni tempore, & anteacto victu.

118 *Nictalopes autem, qui plurimum mingeant, postea exiguum quiddam. In aures verò tussientes, super febricitantes, erumpentia circa septimam, aut etiam octauam.*

D ¶ Nictalopia est visus imbecillitas, per quam noctu nihil, & in crepusculo exiguum videtur, tamen interdum videtur bene. Constat esse eum affectum aciei oculorum hebetudinem, aut spirituum crassitiam, & exiguum fulgorem. Si quidem indiget magno fulgore aeris, vt possit concipere visibilibus species: passio contraria ei, per quam interdum exiguum, & noctu aliquanto plus videtur: quod sanè fit oculis & spiritibus terfis, tenuibus, & fulgentibus, cuiusmodi videmus esse noctuis. Talibus enim, diei fulgor cum tanto fulgore interno coniunctus, fit nimius, & nocturnus est satis. Ergo vel hac ratione constat nictalopiam ei passioni contrariam in contraria affectione habere essentia, esseque crassitiam ac opacitatem oculorum, aut spirituum, aut vtrorumque. Constat verò nisi in natura membranarum, succorumue oculi, aut spirituum sit, ex redundantia excrementorum in eum locum confluentium, pituitosorum, plærumq; ex cerebro, fieri. Quibus excrementa in cerebro sunt, nonnunquam fiunt spontaneæ reuulsiones in inferna, ventrem inquam, aut vrinæ vias, & ita, si euacuatio satis producitur, contingit liberari, velut surditas fluente aluo cessat: nonnunquam deriuationes quædam ad vicina, & harum quædam sunt per conuenientes regiones, vt eruptiones ad glandulas q. post aures, aut in ceruice sunt: quædam per non conuenientes, vt destillationes in pulmonē, aut ventriculum: nonnunquam euacuationes per propria emunctiora, vt p. nares, aures, & palatum. Cum ergo essent quædam tempestate multi, capitibus excrementosi, quod nictalopia indicabat, primū incipiebant copiosè mingere, pituitosis & aquosis descendibus. Verū hæc per vrinam expurgatio non satis producebatur, sed ea cohibita intempestiuè, eueniebat deinde exiguum quiddam mingere, minus etiam quàm alioqui solet: quod recursum humo-

humorum in superna declarabat. Eo ergo defluxu intercepto, neq; cerebro de grauato necesse erat aliquid alia via erumpere, ciebatur ergo destillatio in pulmonem, quare cessante copiosa mictione tussiculosi fiebant. Verū cum pro magnitudine prioris, exigua euacuatio ea esset, quæ inculcata erat in cerebro, multitudo putrescente, febris superueniebat, à qua, cerebri facultate expultrice abscesum faciente, septima, aut etiam quibusdam octaua febris die, post aures tubercula nascebantur. Non dicit quid deinde factū, meritò tamè credas, quosdam liberatos à cerebri passione & à nictalopia, quosdam non, aut non omnino. Nam vt euacuationum decretoriarum, ita abscesuū est dispar conditio. Si præcipuè liberauerint, qui septima eruperint, illi minus, qui octaua. Non enim solum in euacuationibus interest multū quo die fiant, sed & in abscesibus. Nam vt nuper ipsimet Hippocrati dictū est, habenda ratio est circuituum, in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.

119 *Emyris filius febricitabat, & ex aure fluebat purulentum, circa octauam non satis scio.*

¶ Inflammatione pori auditorij censendum est puerum hunc laborasse, cui coniuncta est continua febris, si simul etiam habuit eius partis dolorē (fortasse autem habuit, & doloris non meminit Hipp. quod puer infans esset, vt dolorem non posset declarare) in talibus enim ex febre cōtinua & magna, cui puris eruptio superuenit, intelligimus affectionem esse auris inflammationem. Est verò morbus pueris satis frequens, & qui in illis plurimū latet, quia neq; qua parte doleant possunt dicere, neque si delirent, vt quibus magna est ea inflammatio, agnoscere possis. Atqui ego multos infantium, qui post acutam febrem conuelluntur, hoc malo perire suspicor, coniectans id, ex iis qui euadunt, post febrē eiusmodi, purē ex aure effuso. Si enim ipsi, nisi ad suppurationē res venisset, incognita affectione periissent. Proinde inter ea quæ puerulis febricitantibus acutè, tentando agenda sunt, consultum putō, aliquid mitigatorium, & concoctorium auribus infundere, vt, primū quidem, rosaceum, dein de verò chamælinum, aut ex dulcibus amigdalis. Quid enim mali inde fiet? Euenit (si res ita habuit) huic puero, iuxta id quod capite 19. prognostici dicitur, vbi ita scriptum est: Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, graue est: periculum enim ne homo desipiat & moriatur. Cum ergo fallax hic locus sit, celeriter oportet animum aduertere omnibus signis à primo diē. Moriuntur verò ex tali morbo iuniores homines septimo die, aut citius, seniores verò multò tardius. Febres enim & deliria minus ipsis accidunt, atq; ideo aures possunt suppurari. Verū his ætatibus, recidiuæ morbi accidentes, plurimos interimunt. Iuniores verò antequam aures suppuret moriuntur. Si autem fluit pus album iuniori ex aure, spes est eum superuicturum, si aliud etiā optimum signum ipsi accidat. Hæc Hipp. ex quibus constat, vt in commentario eius loci explicuimus; iunioribus periculosum adeo esse hunc morbum, vt sæpe moriantur ante tempus suppurandi, aliquando tamen etiā suppurare: idq; cum fit, intra septimum fieri, & salubriter, si pus fiat album. Hic filius Emmyris exemplo est iuniorum quibus suppuratio fit, quandoquidem

A autem contigit Hipp. videre id, die octaua febris, & rarum est ultra septimum in iuniore produci puris ex aure eruptionem, miratus est: & quia fieri potuit, vt, etsi id Hippocrates non animaduernerit, die septima cœperit, dicit, fluebat purulentum circa octauam, non satis scio, scilicet, an tunc primū, an antea cœperit. Sin autem nullus auris dolor huic puero fuit (fieri verò etiam ita potuit) coniectandum est, febrem ex putrescentibus in capite succis pependisse, & euacuationem hanc circa diem octauam, aut fortasse etiam septimam (non enim satis certus Hippocrates est) tentasse naturam, vt per capiti non parum familiare emunctorium. Itaque fuerit non suppuratio in aure ipsa facta, sed abcessus ex capite, eius generis, de quo aphor. 10. part. 6. ita est scriptum: Caput dolenti & circum dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut os, aut aures, soluit morbum. Velut quibusdam aliis in dentes factos fuisse mox dicit.

C *Quibusdam autem etiā dens fuit corrosus, 120 præcipuè tertius ex supernis. Præ omnibus, autem hic reperitur corrosus, in hinc dolor, & quibusdam etiam circum suppuratio, quibus autē in aures fortiter tussientes magis quam illi.*

¶ Dictū antea est in hoc ipso quarto libro, quod parte prima huius orationis dicitur, putā tertium dentem superiorum, omnium maximè solere pati dolorem, corrosionem, & suppurationem, dictaq; est eius rei causa. Nunc quod addit oportet explicemus. Cur scilicet ij quibus in aures puris abcessus fit; solent fortiter tussire, magis quam illi quibus in dentes. Mihi sanè vidētur aures maiorem reuerentiam habere cum partibus internis cerebri quàm dentes, & hos cum externis quàm aures. Internæ autē cerebri redundantia videntur in laryngem & asperam arteriam, atq; adeo pulmonem incumbere, externæ autem in maxillas, dentes, & buccas potiùs. Ergo aurium suppurationes, seu potiùs puris per aures eruptiones, internæ cerebri redundantia signa sunt, velut corrosio aut dolor dentiū, aut buccarum tumores, externæ. Quare magis tussis mouebitur, quibus aures pus effundit, quàm quibus dentes laborabunt. Vnde etiam licet colligere deterioris grauedinis capitis esse, tussire ob destillationem, quam secūdam maxillas, buccas, dentes, aut etiam nares, pati aliquid.

F *Quibus autem in suppurationem cum febre, 121 bus, liberat septima.*

¶ Cum acutis febris intelligit, cum febris dicens. Quibus ergo ad suppurationem, id est, puris per aures excretionem res venit, laborantibus, acuta febre, eos septima liberat. Nam cum acuta febre pus generari, inflammationem significat, inflammationis aut in quavis parte capitis, cum acuta febre coniuncte constitutio longissima, prorogetur vsq; ad septimam, præcipuè verò in iunioribus, natu, vt Hip. in prognostico nuper citato dicebat. Meritò ergo quibus febricitantibus acutè, res venit ad suppurationem, iis septima diē erūpit pus, & soluitur febris. Adeo vt cū Emmyris filio circa octauam videretur pus fluere, non satis id crediderit Hip. sed suspicatus a septima cœpisse, dixerit, circa octauam, non satis scio.

Postquam exacerbatum est hypochondrium, non est solutus: emollito autem erant exigua subuiscosa, compacta, non bona. Vrina colore sanguinis. Spuebat spumofum.

Hæc verba haud dubiè aliud de decisa sunt, non enim continent integram narrationem, sed ægroto cuidam (cuius fortassis nomen hinc vetustas subtulit) contigisse inter alia quoddam narratur, quod scitu dignum est, puta exacerbatum esse ei hypochondrium, hoc est, duritie & dolore correptum, & ex quo exacerbatum est, non esse hominè solutum, hoc est, suppressas esse ei euacuationes consuetas, vsq; dum emollito rursus hypochondrio, cœpit deicere ex aluo exigua, subuiscosa, compacta, non bona: & vrina facta est coloris sanguinis, & spuebat spumofum. Hic euentus haud dubiè significat sanguineos & pituitosos saccos sese ob morbi vim, & partium debilitatem in hypochondrium collegisse, indeq; rursus, remittente malo, & facultatis nixu demissa, hæc & illæ cœpisse effluere. Est verò per acutas febres grauissimum, exacerbato hypochondrio euacuationes consuetas fisti, quia significatur humores omnes eò vi inflammationis trahi: rursus, cum totum hypochondrium, aut altera eius pars tumet, euacuationibus plus solito exeuntibus, hypochondrium emolliri, bonum est. Nam vt Hipp. ipse in apho. dicit, splenicis dysenteria accedens, bonum. Eadem autem ratione iecorariis, deiectione & mictio prodest. Illa enim cauam, hæc gibbam eius partem vacuat. Sputum etiam spumofum fieri potest, regurgitantibus in pulmonem, quæ ex hypochondrio erumpunt. Verùm ea euacuatio non est probanda, vt priores, non enim per conuenientem regionem, vt illæ agitur. Sed quales deiectiones habuerit, oportet explicamus. Exigua, inquit, subuiscosa, compacta. Constat has deiectiones fuisse ex crudis, crasis, & lentis, quæ ab oppilationibus exirent: quod vt innueret, addidit, non bona: id est, non per coctionem, vt solent compactæ, sed, quod ex crasis crudisq; essent, & pituitosis. Sanguis etiã crudior, qui impactus hærebat, cœpit loco solutus, in vrinæ vias deriuari, & vrina coloris sanguinis fieri, & regurgitante etiam rursus humore atq; carnè pulmonis occupante, cœpit spumofum spui.

Ille ad quem Cynicus me induxit, septima exacerbatus est, circa quatuordecimam autem iudicatus est, hordeacea praua, purus faucibus pauca, lata, cocta spuit, ex naribus parum exiit. Caput grauatatum est. Manuum & crurum resolutio. Aluus soluta profuit. Pedes semper calidi. Somni huic erat. Et iuxta aures non est factum quicquam, quia concocta spuit.

Hunc laborasse febre acuta, vel dies qua iudicatus est indicat. Acuti enim quatuordecim diebus iudicantur, exacerbatus verò est illi morbus die septima, iuxta legem constitutionis legitimæ, iuxta quam dimidiato totiùs constitutionis tempore, solent incipere morborum incrementa. In hoc præcipuè laborabat caput succorum putrescètiū multitudine. Nam ob hoc caput grauatatum ei erat, & parum sanguinis è naribus destillauit. Et somni ei aderant, quod non solum indicat capitis passionem,

sed & fucci speciem. Non enim is erat summè biliosus, alioqui delirium & peruigilium fecisset, potius quam grauitatè, & somnos. Erat ergo biliosus non nihil (nam ab hac specie nunquam omnino absunt acuræ febres) cum sanguine crassiori & pituitosiori. Cum ergo multum ac multiforme in capite redundaret, factum est, vt fluxio, in partes cum eo redititudine habentes, deriuaretur, in pectus scilicet & spinalem medullam: vnde euenit vt ex thorace, praua primùm, deinde cocta spuerentur, & ob medullam spinæ, manus & crura resoluerentur. Sanguis è naribus fluens, non potuit hominè liberare, quia fluxit parum. Quare vt signum quidem prauus fuerit, vt causa verò, inutilis. Profuit verò aluus soluta, eadem scilicet ratione, qua solet soluere surditatem. Expectabatur tuberculum huic secundum aures, quia vt in febribus laboriosis, & quas lassitudo comitatur, expectantur abscessus ad articulos, ita & in febricitantibus cū capitis grauitate expectantur tubercula ad aures, à quibus præseruare poterat fluxus copiosus ex naribus: verum quia huic factus fuerat exiguus, expectabatur meritò tuberculum: quod non est factum, quia spuit concocta. Per morbi decursum, potionem paratam ex hordeacea farina, excreauit praua, hoc est, excrementa prauis & variis, colore & substantia prædita, quæ circa fauces hærebant. Deinde verò puris iam faucibus, ex pulmone extulit, pauca, lata, concocta, hoc est, crassa. Nam quæ verè concocta sunt, non sunt lata, aut rotunda, sed crassa sine lentore, neq; tam cōpacta. Rotunda verò, aut lata (quæ etiam ob crassitudinem cocta, aliquando Hip. vocat) fiunt vi febris siccatis excrementis. Verùm quando excretio concoctorum, & liberauit cum alui fluxione à febre, & præseruauit ab abscessu, suspicor, post dicta, ad morbi finem bene concocta & multa spuisse. Multitudinè ergo fluxiliorū per aluū deiecit, crassa verò, & quæ non longè à parte potuerint fluere, excreauit. Ad quam rem accommodatissimæ sunt potiones, & eliginata, quæ parantur ex hordeacea. Extergent enim optimè, & sputum cogunt, quæ per febres sanè, omnibus quæ ex melle parantur, meritò præferuntur, ob frigidam & humidam naturam. Pedes calidos semper fuisse, febrem assiduam, & quæ neq; rigore, neq; in febricitatione interruperetur significat. Porrò eum qui Hip. induxit, Cynicum proprio nomine vocari intellige, non ex professione, quia nondum nata erat Cynicorum schola.

Demarati vxor, pedes etiã in horrorib. calidi, siue in suppurationem siue non, mortua est.

Ocultæ suppurationis suspicionè habuit Hip. in hac ægrota, non tamen certò cognouit. Occultâ suppurationem voco internam, ea verò est, vt ipsemet libro de morbis dicit, & in superiori ventre, hoc est, in thorace, ad quem pertinent, pulmo, & ipsa latera (cor enim non sustinet eam passionem) aut in inferiori, ad quem pertinent omnia quæ sub septo transuerso sunt inter inguina & alas. Fiunt verò hæc ex tumoribus præter naturam, vt ex pleuritide, aut inflammatione intestini, renis, aut vteri: vel ex vlcere, vt ex empyoica passione, aut etiã non nunquã citra hæc, ex pituita non expurgata, ac propterea putrescète, velut ex catarrhis aliquãdo, non quæ prius factò phlegmone, aut exulcerato pulmo-

ne (tamen id quoq; fieri solet) sed aliquando hærente solùm ea, quæ destillat, pituita, lateribus, & ibi putrescente, vt Hipp. loco citato autor est. Vt cumq; vbi pus continetur, putredinalis calor partes corripit, qui etiam per totum corpus deducitur, arteriis fuligines putridas recipiuntibus & ob hunc tam fixum, vt quis dicat, calorem colliquefcunt carnes & corpora tabescunt. Fientis suppurationis signa scribit Hipp. in prognostico, dicens, considerare autè oportet, principium suppurationis fore colligentem à die quo primùm homo febris citauit, aut quo primùm illum rigor præhendit, etsi dixerit pro dolore pondus ipsi fieri, in loco quo dolebat. Hæc enim in principiis suppurationū fiunt. Suppuratos omnes agnoscere oportet his signis, primùm quidem si febris non intermittit, sed p diem mitis est, per noctem maior & sudores multi superueniunt, & tulsis fortis fit, & excreat nihil mentione dignum, & oculi caui fiunt, & maxillæ sunt rubentes, & vngues manuum curuantur, digiti autem calent, & maximè extremi. Dicta mihi est in cōmentatione huius loci, causa qua digiti extremi calent suppuratis. Ea est, quam paulò ante tetigimus. Deferunt scilicet venæ & arteriæ fuligines putidas, quæ extremis artibus expirant. Cum ergo hæc mulier longū laboraret, & haberet assiduam calorem pedum, etiam in horroribus, suspicatus est Hipp. in suppurationè abire, quia horrores inordinati, ad suppurationè euntis morbi est, & calor extremorū pedum, suppurati. Verùm cum fortassè alia signa viderentur desiderari, in suspicionè coniectus est, & suspicionis causam insinuans dicit, pedes etiã in horroribus calidi, siue in suppurationem siue non, mortua est. Meritò aut dubitauit, nisi alia multa adfuerunt signa. Nam non suppuratis solùm, sed aliis etiã solet hoc accidere morituris, iis scilicet, quibus malignus venenatusue humor intra corpus collectus, aut venenū etiam haustum est. Talibus enim, etiã mortuis, calor putredinalis solet per extremas corporis partes expirare. Itaque constat, aut ex suppuratione, aut maligna febre, quam mali moris vocant, mortuam esse hanc mulierem.

Tenebatur senex, qui mortuus est simul cum sua vxore languida, cui occultū maniacū quid inerat. Postquam exeunte lumbrico sub crasso, & pauco cibo, statim sedatus est, & dormiuit, & sanus erat senex hic. Et corporis cutis circumtentio, extrema frigida, tenuis, tremulus in imittis, & labiis, & manibus, & voce. Motus est mente moderate. Habebat non valde. Difficiliter spirans erat diebus, non noui quot ultra viginti, mortuus est.

ἔχουσαι, id est, teneri, & ἔχουσαν seu detentum, solet dicere Hipp. eum qui morbo tenetur non leuiter, velut in aphorismo dicit ὑπὸ πορρῆ ἔχουσαν, id est, ei qui à febre tenetur, & rursus ὑπὸ νέου ἔχουσαν, id est, à febre ardente occupato. Ita nunc dicit ἔχουσαν, id est, tenebatur senex, quasi dicat tenebatur morbo, & grauiter ægrotabat. Hic senex vt ex ipsa narratione constat, habebat vxorem quandam debilem, & non nihil maniacam, etsi non adeo, vt ma-

nifestum id esset, sed vt multis euenit, quod dissimulari poterat, ac celari. contigit hunc senem simul cum sua vxore ægrotare, ac mori. qui euentus, vt potè rarus memoriæ hæsit, quo factum est, vt Hipp. qui seni acutè ægrotanti euenerunt volens narrare, hæc perscripserit. Senex qui mortuus est simul cum vxore sua, debili, languida, cui occultum maniacum quid inerat: ille inquam senex, tenebatur, id est, grauiter ægrotabat. Persequitur, his dictis, narrationem morbi, in qua haud dubiè quædam desiderantur. Nam intercisam esse dictionem, & quædam verba sublata esse, constat legenti. Dicit enim primùm, postquam teneretur, exeunte lumbrico, sub crasso, & pauco cibo, statim sedatum esse morbum, & dormiuisse senem, & sanū factum esse. Videtur autem nimis ex abrupto dixisse illud, postquam exeunte lumbrico. Cum non dixerit antea vt ægrotaret, an febricitaret, an non, an parte aliqua doleret, siti aut fastidio vrgeretur, aut peruigilio, aut tali aliquo, vt narrare solet. Sed cum tantum dixisset, tenebatur, adiecit modum quo sedatus est. Sed permittamus vt illo verbo tenebatur, significetur graui morbo teneri, & febre magna, & inquietum vigilemque esse dici per insinuationem, quia adiecit, sedatus est, & dormiuit. Verùm illud ferendum non videtur, dici, sanus erat senex hic, & corporis cutis circumtentio, extrema frigida, tenuis, tremulus. An simul sanus erat, & habebat hæc? Non sanè fieri potest. Sed constat hunc exeunte lumbrico cum pauco cibo, quieuisse, dormisse & liberatum esse à febre, aut omnino, aut ita sanè, vt sanus factus esse videretur, deinde verò post dies aliquot (non enim dicit quot) factam esse ei recidiuā priori morbo longè grauiorem, à qua mortuus est cum his signis quæ apponit, cutis inquam circumtentio, extremorum frigore, extenuatione, tremoribus, mentis alienatione, hiatu, & difficili respiratione. Hæc enim omnia in febribus continuis lethalia esse, pluries in prognostico & aphorismis, & alibi dicit Hippocrates. haud dubiè ergo vetustas substulit verba aliquot inter illa, sanus erat senex hic, & illa, & corporis cutis circumtentio, quibus significaretur factam esse recidiuam. Quasi ita diceret, dormiuit & sanus erat senex hic, deinde rursus febricitauit, acciditque ei inquietudo, peruigilium & corporis cutis circumtentio. Hæc inquam aut alia his familia desunt. Quæ enim ea fuerint non possumus diuinare. Sed in tota hac narratione hæc duo sunt notatu digna: liberatum esse hunc ægrotum à tanto malo primùm exeunte solùm lumbrico crassiusculo, cum pauco cibo, hoc est, cum paucis fecibus cibi non satis cocti (ita enim solemus vulgo dicere, modicum cibum excrementum esse) deinde mortuum esse cum his quæ narrantur symptomatis. Nam si liberatus hic est primùm, iuxta id quod in prognostico dicitur expediens etiam lumbricos rotundos descendere cum excretionem, morbo eunte in iudicationem, qui potuit deinde intra fines acuti morbi mori? Si enim ibat iam malum in iudicationem, & cum coctionis signis, celeritatè iudicij, & securitatem significari oportebat. Non poterat ergo ex eo eodem morbo tam cito mori. Quod si non ibat iam malum in iudicationem, certè symptomata, vermis, & fecis, excretio fuit, symptomata verò & exigua, non poterat tantæ vtilitatis esse, vt inde diceretur ho-

mo sedatus quieuisse, & videri factus sanus. Quid ergo est quod ex hac narratione videtur probabilissimè colligi posse? Cerrè senem hunc laborasse à principio morbo ætati suæ parū congruente (puerili enim) febre acuta ex crudorum putrescentia, atq; proinde habuisse eam febrem in suis symptomatis, vt longè grauissimum, multum vermium prouentum. Nam si rectè perpendas, & autores omnes de hac re consulas, videas pleraq; symptomata quæ narrantur, esse quæ vermium in ventre abundantiam sequi solent. Paulus cap. 57. lib. 4. ita de vermium signis scripsit. Accidit plerunq; cunctis lumbricos teretes habentibus, vellicatio intestinorum, & ventris, & tusses non magnæ, aridæ, & irritantes: quibusdam verò etiam singultus, somnigque cum tremore, & irrationabilibus, stultisq; ex somno resurrectionibus. Nonnulli enim vociferatione exurgunt, & prosiliunt, sed rursus deiiciunt, & in sopore prosteruntur. Pulsus inordinati, & augètur febres, nullo ordine errantes, cum magno articulorum algore, quæ per tertiam quartamue, diei noctisue partem, hominem temere inuadunt puerulis verò & grandioribus natu, cum prominente lingua exhausta, stridor fit dentium. Oculi conuient, silentiam amant, & excitantibus indignantur, stomachantur, oculiq; apparent, & suffunduntur malæ rubore, atque rursus mutato colore liuescunt. Breui verò hæc, & ex interuallis fiunt, quorundam verò stomachum petentes, nauſearum & vellicationum autores sunt: cibum adhæc, laborantes auersantur, coacti verò, nauſeantes vix deglutiant, oblatumq; ac sumptum alimentum euomunt: non paucis verò venter etiam deiicitur cum esculentorum corruptione, atq; tympani instar inflatur, reliquum verò corpus præter rationem liquefit, & tabescit, neque fame præscripta, neque vlla euacuatione immoderata admissa. Cæterum non in omnibus prædicta sunt singulatim inquirenda inditia, sed quæ principatum tenent: aliquando verò plurima. Hæc Paulus, qui etsi multa signa amplexus est, quædam tamen omisit, quæ alij addunt. Aetius dictis signis fere ex Diocle recensitis, hæc addit. Alij instar delirantium aliena loquuntur in somnis. Alij decubitu transmutant continuè dormientes, angoreq; vexantur, ex locoq; ad locum sese vicissim proiectant. Verum paucos omnino ex ipsis morſum confiteri conſtat. Plæriq; enim in mentis inopia ac taciturnitate degunt. Porro qui à rotundis lumbricis infestantur, etiam cibum auersantur, & si quid acceperint, reuomunt, aut nauſeabundi vix deglutire possunt: febres in eos, cum vehementi extremarū partium refrigeratione, irruunt. Hæc Aetius, tamen igitur huic seni multa signa eorum quæ vermium esse dicuntur non adfuerint, si tamen omnia quæ adfuerunt vermes significare poterant, cum antecessisset illud, quod in horum cognitione maximi momenti est, puta vermum reiectum esse, meritò coniectemus toto morbo vermibus vexatum esse. Nam vt dicebat Paulus, non omnia hæc omnibus ita affectis adesse necesse est, sed aut quædam præcipua, aut pleraque. Nosse verò etiam oportet, cum his signis intelligi debere, & quæ cum illis ob eandem ipsam causam coniungi possunt. Si n. vehemens fit morſus ventriculi, deliquij animi, & conuulsuorū motuum, ob naturalem consensum cerebri & cordis

cum ventriculi ore, periculum est: si magna nauſea adest, & hiatus quidam oris adſit necesse est: ac ob eandem causam, difficultas aliqua respirationis. Nam hiante ore non facilè mouetur thorax. Iam verò vomitum instantem tremor inferioris labij portendere solet, & ob eandem causam tremula vox. Si tabescunt fient graciles ac tenues, & cutis fiet circumtenſa. Frigus verò extremorum, deliquij animi est. Delirium in signis vermium ponebatur, scilicet per compassionem cerebri. Quanquam ergo non omnia signa vermium dicitur hic habuisse, vermes tamen illi innatos fuisse dicta causa suspicor. Neq; sanè mirum ex hoc morbo mortuum esse, cuius ætati esset tam aduersus, cum plurimi moriantur pueri, quorum ætati est congruens. Cùm igitur vermes qui in homine quopiã generantur inã quali magnitudine sint, neq; eam qua sunt eodem tempore conquirant, sed alij ante alios auſcant, & grandiores sunt, sæuiores afferant symptomata, pusilli verò exigua, fieri potuit, vt huic homini vnus quidam vermis plurimum præ alijs auctus, anxietatem & inquietudinem afferret, adeo vt eo expulso sedatus dormiuert, factusq; sanus videretur, vsque dū auctis reliquis grauiora mala excitata sunt, ex quibus etiam est mortuus. Itaq; lumbricus ille, etsi eius excretio tantopere iuuiffe videtur, non vt concoctionis signum, neq; decretoriè, sed symptomaticè excretus est, iuuuit tamen tantopere dictam ob causam, neq; in morbo tali, re vt diximus habente, excretio vnus non exigui vermis, exigua debet cenſeri.

Quibus hypochondria, & aluus, deiiciunt compacta, tepor. non cum crepitu, vt in Abderis, lacertæ formam referentia. 126

Deiectiones duræ & compactæ, rarò exeunt cum crepitu, nam calor qui crassitudinem eis præbet, flatum insensibiliter abſumit. Porro fæces compactæ, quæ sine summa siccitate sunt (siccitas enim in exigua frustula comminuit) longè sunt, & ipsa intestina, in quibus sunt densata, figura referunt. Proinde, quæ compacta, longa, & crassa sunt, in crassis intestinis compactionem recepisse significant: quæ compacta, longa, & gracilia, lacertulis similia, ab intestinis tenuibus compacta veniunt. Non solent autem fæces soliditatem, ante intestina crassa recipere, nisi cum aliquanto maior solito, toto ventre calor est, non tamen si maior sit multò, hanc eandem formam recipient, sed exigua, dura, stercoſa præ imitantia, fient. Quæ ergo compacta, sine crepitu, lacertæ formam referentia, deiiciuntur, ab intestinis gracilibus veniunt, & teporem, hoc est, calorem mediocri paulò maiorem, indicant. Quia ergo ab intestinis gracilibus hæc veniunt, dicit Hipp. quibus hypochondria & aluus deiiciunt compacta: alioqui enim non solet dicere, nisi quibus aluus deiicit. Verum hypochondria est suprema alui pars, in qua gracilia intestina sita sunt.

Quod est primum dierum decretoriorum, in antecedenti. 127

Dies decretorij decurrunt per quaternarios intra fines acutorum. Nam vt in prognostico dicitur, primus impetus ad quartum desinit, secundus ad septimum producitur, tertius ad vndecimum, quartus

quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum. Hi ipsi dies sunt morborum iudiciorij, & aliorū indices. Nam in aphorismo dicitur, septenorum quartus est index. Itaque eisdem diebus fiunt iudicationes, etsi non simul, neq; eorundem morborum. Sed indicatio antecedit iudicationem. Primum itaq; in iudicationibus est indicatio, postremum ipsa iudicatio. Indicatio verò fit in antecedenti die, computatione facta per quaternarios, vt diximus, quartus enim septimum, hic vndecimum, hic quatuordecimum, hic decimum septimum, hic postremò vigesimum indicat. Meritò ergo dicit Hippocrates quod est primum dierum decretoriorum, hoc est, indicatio, fit in die antecedenti, in antecedenti scilicet diem in quo agitur iudicatio. Qua ratione indicentur iudicationes, alijs locis dictum est satis.

Et mala & bona signa sunt, diebus quibus superexacerbati producantur, & quibus desinentes remorantur.

Eisdem diebus fiunt obseruanturq; in ægrotis signa bona & mala, nam & moriuntur eisdem diebus quibus salui fiunt, vt in prognostico dicitur: diebus nempe decretorijs vocatis: atque adeo bona signa in his meliora, mala deteriora sunt quam in alijs diebus. Omnes itaq; mutationes morborū dieb; decretorijs, potius quam alijs, præsentiri possunt. Siue breui finiendi, siue in longum producendi, siue bonum siue malum exitum habituri sint. In hanc sententiam dicit nunc Hippocrates & mala & bona signa fiunt diebus, quibus superexacerbati producantur, & quibus desinentes remorantur. Sed videtur idem esse morbos produci, & remorari, *χρονίζαν & βραδύναν* Quod præterito autem si idem est *ἰναποφύμναι*, id est, superexacerbati, & *ἀργοντες*, hoc est, desinentes, aut cessantes, vtriq; producantur, aut remorantur? Nam *ἀργοντες* contrarij esse videntur *ἰναποφύμναι*, quo pacto autem à contrarijs significetur. Atqui fortasse non vtrumque horum, sed neutrum potius videatur significare morbi productionem. Nam desinentes seu cessantes potius videntur finiri quam remorari: exacerbati verò diebus decretorijs, non faciunt ad productionem, sed ad contractionem morbi. Nam exacerbationes crebræ, celeritatem motus significant, celeritas verò cæteris paribus contrahit cuiusq; motus tempus. Neutrum ergo horum significat productionem morbi, tam longè abest vt vtrumq;. Sed animaduertendum est Hippocratem non dixisse *παροξύνου*, id est, exacerbati, sed *ἰναποφύμναι*, id est, superexacerbati. Exacerbationes autem sunt, quæ legitimam naturalemq; tempus durant secundum cuiusq; morbi naturam, & sua hora remittuntur, superexacerbationes autem quæ producantur adeo, vt occupent etiam id tempus, quo iam erant desituras, velut & superpurgationes vocantur Hip. quæ procedunt ultra quam par est. Exacerbationes ergo crebras fieri, & nullum diem decretoriū intermittere, quo non aliquid natura circa morbum molitur, celeritatis est, ac proinde contrahit morbum: hæc non fieri, sed desinere, non etiã febre desinente, lenti morbi & tardius finiendi est. Quia quod lente mouetur, tardius quiescit. Verum non item superexacerbationes significant morbum futurum breuem. Nam

significant maximam succorū multitudinem, hæc verò cū debili facultate significat mortem, cum ferri, morbi longitudinè. Salutare ergo mortuos, futuros chronicos significat superexacerbationes. Euenit ergo q; Hip. hoc loco animaduertit, & superexacerbationes, & exacerbationes desinentes, quanquam sint longè contraria significare eandem rem, puta morbi longitudinem: non eodem modo: sed alterū ob materiæ longitudinè, alterū ob motus tarditatē.

Et quædam non fideliter alleuabant, & quædam per se ipsa exacerbabantur. 128

Non fideliter alleuare haud dubiè dicuntur, ea, quibus non oportet fidere, ea verò sunt, vt apho. 27. sectionis secundæ dicitur, quæ non secundum rationem leuant. Secundum rationem verò leuāt; quæ cum signis concoctionis, & per iudicatoriam euacuationem, humoris multitudini respondentem. Cur autem fidendum non sit iis quæ leuant aliter, ipsemet dicit eodem aphorismo dicens, plæraque enim talium inconstantia sunt, & non valde permanere solent. Itaque non fideliter alleuant, ea quibus postea accidit recidiuæ, quæ plærumque primis morbis sunt grauiores. Quod sane ægrotis eius tempestatis, qua hæc scripta sunt, accidisse sequentibus insinuat. Et quædam per se ipsa exacerbabantur, scilicet priora exacerbabantur, non per se ipsa, sed per recidiuas. Itaq; dicit Hippocrates quædam non fideliter alleuabāt, quia succedentibus grauioribus recidiujs exacerbabātur, & quædam exacerbabantur per se ipsa, hoc est, sine vllis alleuationibus, à principio ad finem vsq;.

Sputa peripneumonicis quibusdam biliosa, cū desinere volunt. Valde flaua breuia fiunt. Quæ qualia in principijs erant, talia apparent, non valde puto hæc coqui, sed iudicare, vt illi qui iuxta præceptionem, & vt alijs quoq; vidi. 129

Scripto mandabat Hipp. quædam vt frequentia & legitima, quædam etiam vt rara & illegitima, in hoc præcipuè opere, quod non selectissimis regulis, & ratione, multisq; experimentis, cõfirmatis dicatum est, vt liber aphorismorum, sed obseruationibus. Experimenta verò captantibus, non solum mos est notare legitima, sed etiam, atq; adeo nonnunquam multo magis, iis contraria, & rara, velut nunc facit. Nam legitimum est, morbos solui concoctis excrementis, deiectionibus inquam, vrinis, aut sputis, quibusuis horum iudicentur (nam eadem ratio est) euenit verò nonnunquam, vt materia non coquatur, soluatur tamen morbus, beneficio facultatis expultricis. Neque mirum est, facultatem ad expulsionem eius conuerti, quod non possit coquere. Nam & cū legitimè operatur, pellit ob irritationem. Verum est has solutiones non esse solèretas, & ab eis recidiuas meritò timeri, non tamen proinde non possit fieri aliquando, vt etiam sine recidiujs fiant. Neque enim ratione contraria probatur necessarium aliquid, sed vt consuetum naturæ, & frequens. Itaq; etsi iudicationes optimæ post concocta excrementa fiant, & his non cõctis exigua fides iudicationib; esse possit, tamè nonnullis euenit iudicari citra concoctionem. Vt forte euenit illi q; iuxta præceptorē habitabat, & alias quoq; ali-

quando factū vidit Hip. Sed cur incipimus ab enar ratione vltimæ partis huius dictionis? Certè quia tota hæc oratio ad eandem sententiā pertinet, eam scilicet quæ diximus. Vt vrinæ & alui deiectiones ad febres putridas cōsiderari debent, ita ad peripneumoniam, pleuritidem, & alios partium circa thoracem morbos, sputa. Nam illa in illis, hæc in propriis morborū materiā indicāt. Sputa biliosa in crudis, valde flaua etiam in pefsimis poni cēsuit Hip. in prognostico. Quare secundum comunē morborum rationem, longè abest vt hæc appareant peripneumoniacis, cūm desinere volunt, tunc enim cocta esse oportet, alba scilicet, leuia, crassa sine lentore, & quæ facillè excreentur. Verūm quia aliquibus id factum vidit, scripsit biliosa quibusdam peripneumoniacis, cūm desinere volunt. Sanè eadem ratione possis expectare, deiectiones aut vrinas biliosas in febribus, cūm desinere volunt. Constat verò hæc non esse concocta, quia à talibus solent biliosi morbi incipere, quæ verò apparent qualia in principiis morborum erant, constat ea nō valde coqui, sed aut nihil aut omnino exiguum. Nam principium morbi tempus cruditatis est, ex crudis autem vt cocta fiant, necesse est substantiæ modum mutant. Hæc ergo cūm apparent qualia à principio cœperant, non coquitur morbus, atque si quo modo soluetur, certè eueniet iudicari, vt ille qui iuxta præceptorem, sine signis scilicet cōcoctionis. Neque certè mirum. Nam velut curationes quæ arte fiunt, quædam sunt legitime, quædam illegitimæ, ita & quæ spontè. Spontè factas morborum curationes voco, concoctiones & iudicationes, vt arte factas, misiones sanguinis, & expurgationes, & quorundam admotiones. Vt ergo artificii aliquando quibusdam occasionibus, regulis & methodo excedere licet, ita natura quibusdam causis familiari ordine cogitur desistere. Interiecit illa verba Hippocrates, valde flaua breuia fiunt, quæ quia sententiolam aliorum non nihil deflectunt transiliuimus, nunc necesse est ad ea reuertamur. Biliosa sunt quæcunque flaua sunt (is enim est bilis color) verūm ea amplam habent coloris differentiam. Nam & quæ pallida, & quæ rufa, & quæ peculiariter flaua, & quæ quodcunque horum remissè, aut admodum sunt, in flauis ponuntur. Hippocrates enim, vt antea etiam me dixisse meminimus, omnibus his nominibus, vtitur generatim, intentionem verò coloris oratione explicat. Cūm ergo dixisset biliosa sputa fieri quibusdam peripneumoniacis, cūm desinere volunt, dixit valde flaua breuia fieri, quasi diceret, inter biliosa breuissimi morbi signa esse, quæ admodum flaua. Non dixit autem optima, sed breuissima. Nam deterrima sunt, vel hoc ipso nomine quod cūm sint lethalia, sunt breuissima. Nam vt salutaria tanto meliora quanto breuiora, ita lethalia tanto peiora. Ergo valde flaua lethalia sunt, quia syncera, breuia autem quia acerrimi & tenuissimi succi soboles. Non dicit hic quem exitum portendant valde biliosa, sed tantum breuia esse quencunque habitura sint. Atque ita est profectò, aut moriuntur citò ex peripneumonia, aut tabescunt citò, atque ita etiam moriuntur satis breui, quia pefsima talis tabescencia est. Aut si forte talia biliosa, aliquando cūm iam soluuntur morbi fiunt (quanquam hoc sit longè rarissimum) soluentur etiam breui, bile affatim vacuanda.

A Nicippus in febribus semen effudit somnians, 130
 & nō venit in deterius, & hoc idem illi saepe fiebat, & nihil laesus est. Prædictum ille est fore vt cessaret, cūm febres iudicaretur, & factū est ita.

¶ Sexto epidemiorum, parte quinta cont. 23. dicitur ipsi Hippocrati, Venerem morbis à pituita remedio esse, causa est vt Galen. dicit in commentario, quia siccatur partes, atque ita humida excrementa absorbit. Constat verò eadem ratione posse ita affectos iuuari seminis effusione, & si cum mulieribus non congregiantur. Porro possunt citra congressum fundere, volentes, vt Diogenes, aut nolentes, idque, aut excitati, quod laborent gonorrhœa, aut dormientes. Vigilantes excernere præter voluntatem, maioris noxæ est, quam dormientes: hos enim saepe instigant insomnia. Vtriusque verò id euenit, aut ob redundantiam, aut ob prauam seminis qualitatem, aut ob debilitatem retertricis. diurnitate morbi comparatam. Quibus ob debilitatem fit, nulla ratione potest esse ea excretio utilis, exanimat enim, & tabefacit. Verūm quibus ob redundantiam, raro non est utilis, & curandum illud solum est, ne plus satis duret, & ne partium assidua tumescencia, arteriarum ora pateant, vt plurimum etiam spiritus effundatur. Ita enim fieri potest, vt cum redundantia semine abeat spiritus necessarius, fiat que inde plus mali quam boni. Alioqui excretio multi aut vitiosa, utilis est. Quia eius succi suppressio adeo est noxia, vt cum sauisissimis symptomatis cruciet, viscera omnia vitiet, melancholicas passiones pariat, aliquando etiam repentinam mortem, velut ex epoto veneno. Quin etiam eum morbum quem gallicū hoc seculo vocant, si quid habet proprium, & quo ab aliis malignis cacochymis discrepet, id certè est, ex maligna seminis putrescencia nasci. Cōputrescit enim mox cum semine per corp⁹ totum, proprium solidarum partium alimentum, quod semen etiam, etsi infecūdum, est. Hinc tot solidarum partium corruptiones, hinc illa penitissimè latens cacochymia, raro nisi vehementissimæ exsudationi, & exercitationi cedens. Argumento est, hoc illi esse principium, quod vix vnquam nisi ex congressu cum sordida muliere nascitur. Tamen si ex multo etiam congressu cum non sordidis, nasci posse existimo. Si igitur tantarum noxarum seminis redundantia, aut vitium, causa est, merito fit vt multi ægroti venere iuuentur. Præterquam quod, vt dictū est, ipsa venus humiditates alias siccans, morbos ex humidis sanat. Vt non putem ratione carere, quod de gallico morbo laborantibus nonnulli affirmant, fieri aliquando vt congressu cum mulieribus non sordidis, qui ita affecti sunt, sanescant, & illæ inficiantur. Nimirum illi deponunt propriam morbi materiam, illæ recipiunt inquinamenti principium. Itaque venerem causam salutarem aliquando esse, etsi Epicurei aliter putarent, ita indicandum sit. Quid Nicippo euenit perperdamus, nunquid Nicippus febricitabat ex semine? Non arbitror. Fortasse enim ex eo succo non febricitantur nisi hec tice, eius verò febris iudicatio citò expectabatur futura. Febricitabat ergo ex alia causa (vt fortasse ex pituita) excernebaturque simul semen redundans. Cur ergo prædicebatur ei fore vt cūm febris iudicaretur, cessaret ea excretio? Si enim ex diuersis succis passiones illæ pendebant, quid prohibeat manere

nere

nere vtrius altera sublata? Certè, quia antequam febricitaret, nihil tale patiebatur, coniectauerit Hippocrates fore vt & cūm febricitare sineret, cessaret excretio: videritque nō ob solam multitudinem, aut corruptelam seminis fieri, sed quod calore febrili calidius, acrius, & mordentius fieret. Necesse ergo erat cūm virtuti illi constaret, interire prodesse, excreto redundantia & mordaci succo, pariterque corpore siccato, desinere verò cūm febris solueretur. Et factum est ita.

B Critias in febribus ab insomniis vexabatur, 131
 à quibus scimus, sedatus est etiam hic simul cum crisi.

¶ Libello de insomniis multa ad hunc locum pertinentia scripta reperies. Ex quibus facillè intelliges, insomnia multa, & perturbantia, magnæ perturbationis in corpore, præcipuè verò in capite, aut per se, aut per consensum cum toto corpore significationem præstare. Cum enim agitandis succis & vaporibus, agitentur animales spiritus, & cum eis conceptæ rerum species, fiunt varia, multaque spectra, vnde multa insomnia aut allegorica quapiam ratione, morbum, affectum locum, aut internam causam, aut ægrotandi occasionem, indicantia: aut morbi exitum præmonstrantia (vt alibi dixi) aut nihil certi, sed perturbatè multa contentia, ipsa solum perturbatione, perturbationem humorum indicantia. Hinc fit, vt plus solito somnare, præcipuè cum tumultu ac perturbatione, in sanis prænuntiet morbos, in ægrotis raptum humorum in caput, timere iubeat, aut iudicationem expectare. Raptum sanè, quia agitati facillè efferuntur: iudicationem verò, quia decretoriam euacuationem antecedere consuevit agitatio. Ergo de insomniis perturbatis per febres, vt de multis aliis cēsendum est. Si iudicationum indicatio antecepsit, & opportunitas instat, decretorium haberi debet, putandumque fore vt desinat simul cum febre, vt Critiæ euenit: sin minus, phreniticum est. Capiti ergo prospiciendum.

B Alcippus habens hæmorrhoidas, prohibebatur curari. Curatus insanit. Febre acuta superueniente cessauit.

¶ Tantopere reformidat Hippocrates hæmorrhoidum curationem, vt dicat aphor. 12. sectionis sextæ, hæmorrhoidas sananti diurnas, si non vna seruata fuerit, periculum est hydropem, aut tabem accedere. Et sanè merito timet. Nam in omni euacuatione consueta suppressenda, periculum est redundantia, eius quod solebat euacuari: hac verò solet euacuari deterrimus, & sæculentus sanguis, maximum ergo periculum erit, vt pote ex pefsimæ materiæ detentione. Proinde prohibebatur Alcippus curari, ille verò morbi tedio compulsus, curari se fecit, curatus verò non in hydropem aut tabem, vt alij solent, incidit, sed mania correptus est. Quod merito etiam est factum. Illa enim mala cuiusque causæ euacuationis suppressione nata sunt fieri, à quibus ea euacuatō liberabat. Dicitur autem aphor. 21. eiusdem sectionis: Maniacis varicibus, aut hæmorrhoidibus accedentibus, insanæ solutio fit. Hac itaque causa maniacus est factus: qui febre acuta superueniente, à mania est liberatus. Duplici

ratione fit, vt morbus acutus superueniens à diurnis liberet: nam, aut ipso igneo calore absumente excrementa, aut crasis excrementis simul cum materia propria acuti morbi in eius iudicatione radicitus euacuato. Illud fit in passionibus ex pituitosis & crudis, vt resolutione, & conuulsione, & lentis febribus, & catarrhis: hoc in melancholicis. Aquea enim igne absumuntur, terrea non item, sed crassescunt exusta. Alcippo ergo secundo modo consentaneum est solutam esse maniam. Nam mihi etiam ita ardentissima illa febris cūm agerem vigesimum octauum ætatis annum, substulit passiones melancholicas.

B In acutis febribus siticulosi, à medicis priuati potu, aut etiam à se ipsis, videntur posse bibere multum. Aqua frigida data vt vomant prodest. Biliosa enim aderunt.

¶ Multis differit Gal. de potu aquæ frigidæ in febribus, lib. 9. meth. cap. 5. vbi proximum misioni sanguinis auxilium in continentibus febribus esse dicit, sed & in omni maxima febre, intelliges ex iis quæ ibi dicit, magnum remedium esse, si tempestiuè cui exhibeatur, quia habitus corporis refrigeratur, & hinc euenit facultatem recreari, & aluum solui supernè aut infernè, aut sudorem copiosum erumpere, & ita febres solui. Vnum horum est quod Hippocr. nunc iubet procurari, aqua frigida data, nimirum vt vomant. Ergo, inquit, qui in acutis febribus (acutam febrem vocat Hippoc. exurentem calorem) siticulosi sunt, & à medicis priuantur potu, aut ipsi per sese abstinent, videntur posse bibere multum, id est, multum bibere poterunt si quis offerat (nisi fortè sint *ἄραχνοίται*, qui cum delirio sūt) adeo vt videantur sibi, neque congio satis recreandi. Illis ergo frigidæ potu vomitum mouere vtile fit. Nam cūm tam multum sibi bibere posse videantur, auidissimè capient quantum voles, bibentque vsque ad vomitionem, plus scilicet quam ventriculus possit continere, vnde fiet vt vomant (nam valde sitienti, si frigidæ modicum des, non vomet) bilis verò aderit præsto, vt vomatur. Nam fortis ille ætus ac sitis, significabat redundantiam bilis circa viscera. Cieri ergo poterit biliosus vomitus frigidæ potu ita affectis, eritque vtilissimus, quia pariter eodem auxilio materia euacuabitur, & intemperies extinguetur. Ad sententiolam hanc explicandam hæc erant satis, verūm ipsius rei gratia, & ne quem verba Hip. decipiant, opus sit explicare, quæ sit opportunitas frigidam exhibendi. Nam vt est auxilium optimum & iocundissimum, ita etiam & periculosissimum, & maximè positum in occasione. Non enim vt cūmque febris vrat & ægrotus sitiat, ac multum sibi posse bibere videatur, offerenda est frigida. Multis enim hæc habentibus oblata, primum quidem iuuare visa est ob intemperiem quam extinxit, deinde verò, vt denuò excitaretur alia febris, & maior & cōtumacior prior; causa fuit, quod cum adhuc materia morbi esset crūda, oblata, eius & concoctionem & discursionem prohibuerit: aliis etiam incurabiles passiones, & pro inflammationibus breui resoluendis, indissolubiles tumores manere fecit. Alios vna aliqua parte læsos, reliquum vitæ fecit miserè transigere: quosdam etiam vita repete priuauit naturali simul cum igneo calo-

re extincto. Neque igitur phlegmonem quempiam internum habentibus, neque nisi cocta materia, neque nisi robustis, & secundum partes omnes internas, præcipue nobiles abundantibus naturali calore offerenda est. Ego proinde raro febricitantes ad copiosum frigidæ potum cogo, sed cruda adhuc materia, aut phlegmone viscera obsidente, abstinere iubeo, quantum citra periculum tabescentiæ potest: materia verò coquenda, aut phlegmone inclinate, eius potus quo per morbum vitur, plus sensim indulgeo, si frigidam pro decocto (si decocto forte vitur) efflagitat, audeo concedere: interim, cum vrgetur siti, potiones medicatas, vt stillatitias aquas, aut serapia valde diluta, affatim offero. Sunt enim horum quædam à quibus attemperationem expectare possis, & incommoda frigidæ aquæ non timere. Nihilominus non nego quod Hipp. Galenusque dicunt vtilissimum esse, sed cautè admodum fieri suadeo.

134 Quòd nerui ipsi in se ipsos trahunt, signum est. Siquidem ipsi nerui in superna manus parte fuerint præcisi, deorsum nutabit manus, à neruis qui infra sunt, tracta: si verò contra, aliter.

¶ Supernam manus partem vocat hic haud dubie, quam nos diceremus externam: infernam verò quæ internam, eam scilicet versus quam flexitur. Nam si secundum longitudinem brachij intelligat supernam & infernam manus partem, falsum fit manum deorsum nutare quod nerui in superna parte sint præcisi, aut contra: non enim ita oppositi sunt nerui motorij, sed secundum motuum naturalium differentiam, interni externis, & dextri sinistris. Et manus, seu eleuatio, seu exporrectio aliquibus horum fit. Itaque dicit neruos motus in se ipsos trahere, partes scilicet quas mouet. Sed quo pacto? Certè contrahentes ipsi sese in se ipsos. Ita enim fit, vt eorū contractiones partes quibus inferti sunt, se quantur. Hoc & hac dictiuncula Hip. insinuat, est argumentū totius operis, quod de motu musculorum scripsit Gal. verū Gal. exactius rem tractauit, propriū voluntarij motus instrumentū distinctius indicans. Nam reuera instrumenta eius motus non sunt nerui, sed musculi, verū mouendi facultatē accipiūt à cerebro per neruos. Hi verò partim subeūt in musculos coalescentes cum ligamentis, factique tendones, rursus emergunt ex musculis per eorū caudas: partim impermissi prætereunt. Hi facultatem præstant, non tamen etiā alligant musculos ossibus, & distenduntur contrahunturque: cū illis, atque tensionem eis præbent: illi verò, præterquæ & facultatē aliquā deferunt, qua nerui sunt participes, per sese etiam firmant, & alligant musculos ossibus, & iis qui citra, & iis qui ultra articulos sunt. Vtriusque ergo nerui, siue inquam ij qui tantū sunt nerui, facultatem verò mouendi deferunt, siue qui vocantur tendones, præscindantur, atque siue ante capita, siue post caudas musculorū, necesse est musculos ipsos motu priuari, & membrum in contrariā partem cadere. Quia deerit musculo virtus, aut partium firmitudo & continuatio. Verū si & hæc, & alia om-

nia necessaria, rectè habent, mouentur partes hæc & illæ, multis musculis vicissitudine operantibus, singulis verò habentibus vnicum motum, contractionis scilicet in sese. Siue versus suam radicem, siue versus suum ventrè dixeris, nihil refert (quæquam voluit contradicendi Galeno ansam inde Vesalius accipere) nam si illi sese in suos vètres contrahunt, necesse est membra quæ ab eis mouentur versus eorum radices euerti, ac cum eis ipsos musculos. Laborare ergo an in suos ventres se contrahant, an versus suas radices, inane est. Nam vtrumque euenit. Atqui à contractione versus suos ventres rem incipere Galen. optimè intellexit, qui masculorum motus explicans sexto meth. dicit, necesse est vbi figura mutatur, alios musculorum tendi, ac veluti contractos rotundari. Constat enim musculos non aliter rotundari posse, quàm in ventres suos contractos. Res ergo ita habet. Musculi ipsi in se ipsos trahunt. Hippocrates verò dicit neruos, intelligens tendones, quia hi musculorum ipsorum partes sunt. Constat enim musculi propria carne, & tendonum fibris, quæ in eam infumuntur.

Tussunt siccum qui testes habent affectos, & ex tussibus in testem soluuntur secta vena, & phlegmone laborantes tussunt, qui in febris in bubonibus super tussunt.

¶ Nihil ferè noui continet sententiola hæc. Nam lib. 2. parte prima dixit, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit cessant, & testis tumor à tussi cessat. Et paulò post dixit, testis à tussi, & testis ipse à se ipso. Rursus parte quinta eiusdem libri, dixit, quibus tussis sicca est, his non soluitur nisi dolor fortis ad coxas, aut ad crura, aut ad testem irruat. Hoc idem dicit modo: nimirum tusses siccas fieri à testiculorum tumoribus, & à ficcis tussibus tumores testiculorum, ob communionem scilicet vitalium cum genitalibus. vt primo loco ex citatis dixit. Certè quæ ficcæ tusses ita finiuntur potius quam humidæ, causa est quia hæc soluuntur per se excreatione. Sed cur ex tumoribus testium fient siccæ tantum tusses? Certè & humidæ fieri poterunt, verum illæ etiam incipient à ficcis. Non enim excreantur ante quam eo qui incipiāt succi, quare excreationes antecedit tempus cruditatis, & sicca tussis. Sed quod hoc loco addit, secta vena, est consideratione dignum. Videtur enim dicere tusses finiri in tumorē testium non spontè, sed cum secatur vena, locis verò citatis nulla sectionis venæ mentio facta est. Fieri sanè potest vt citra venæ scissionem hunc abscessum natura moliat, sæpe tamen etiam fiet, vt quæ multitudine circa partem affectam obruta, non poterat facere, deonerata scissione venæ faciat. Non solum autem cum testibus ipsis dicit habere hanc communionem partes spirituales, sed & cum partibus omnibus genitalibus, & qui illas circumstant, adenibus. Quapropter & ob phlegmonas inguinum dicit corripit tussi quosdam, quibus febricitantibus ex bubonibus tusses superueniunt, ob dictam scilicet communionem.

LIBER

Liber quintus.

Proœmium.

TAMETS I Gal. 3. de difficultate respirationis, & in initio primi commentarij libelli de humoribus, dicit, quintum & septimum libros Epidemiorum indignos esse Hippocrat. auctore, ad eò vt neque Thessalo, aut Polybo, aut alicui è probatissimis Hippocrat. discipulis, adscribendos putet, ac proinde sine commentariis eos reliquerit, mihi tamen non ita placet facere: sed integritatis gratia, totum opus hoc, quod septem libris constat, commentarius prosequi, neque curare cuiquam censuram, sed res singulas perpendere, & ex quibus aliquid fructus capi poterit, animaduertere, quæ prorsus erunt inutiles, aut indigne, monere, & hoc ipsum indicare. Interim lectores, si quæ in lib. hoc continentur, nolent vt Hip. accipere, tamen quæ dicuntur in commentariis, accipient vt mea. Hoc etiam consilio, & quartum sum commentatus, quanquam & de eo lib. dubitauerunt veteres, an Hip. esset, tamen scio non pauca scitu dignissima, eius commentarium continuisse. Itaque & hunc quintum percurramus. Habet enim illud peculiare, quod in aliis multi desiderant, historias ferè omnes, modos quibus curati ægroti sunt, continere, vt hac ratione fieri possit, vt vtilior quam alij omnes, eundat hic liber, quia præctica medicinæ habet multò plus.

I Helide Olitoris vxor. Febris corripuit ipsam continua, & pharmaca bibens nihil iuuabatur. In ventre autem infra umbilicū erat durum, & sublimius altero. Et dolores exhibebat fortes. Hoc digitis cum oleo fortiter tractatum, & compressum est. Et post hoc sanguis frequens deorsum processit, & superfuit sana & viuebat.

¶ Raro solet Hip. dicere quæ erga ægrotum acta sunt, sed ea solum quæ patiebatur, nunc verò quæ patiebatur, & quæ acta sunt, & quæ inde eueniunt: non certè ea dicēs vt imitanda, quasi rectè acta sint, sed vt rectū quiddam ab errore. Nam temeraria prorsus curatio erat, inflammatum in ventre pharmacis expurgantibus. (hęc n. vocat pharmaca) lacerare, moxque his nihil iuuantibus partem inflamatā fortiter attritare, ac velut subiciendo, oleo tettare emollire. Nam laborasse hanc mulierem inflammatione in hypogastrio, constat, siquidem habebat ea in parte tumorem satis magnum præ reliquo ventre, & dolores fortes, cum febre continua. Non expedit autem cum hypochondria, aut vèter inflammatus est, pharmacis expurgantibus. vti, saltem non ante inclinationem, neque tunc quidem nisi leuibus. quia alioqui excrementa conuocantur ad affectam partem, & per ventrem laborantem adstricta passione (talis enim est inflammatio) malè demittuntur. Merito ergo factum est, vt pharmaca bibens iuuaretur nihil: sed neque digitis fortiter comprimendo subigere iubet ars, sed blandius fouere, ne irritatione crescat inflammatio. Verum huic ex temeraria hac curatione vtile quiddam euenit, vt solueretur inflammatio iudicatione, per fluxum sanguinis frequentem ex aluo. Suspicio inflammationem hanc pertinuisse præcipue ad venas mesenterij, quæ ea in parte sunt, nam quia naturaliter plenæ sunt sanguine crudiori, quæ ipsemet gignunt ex chylo, quem ex aluo deducunt in hepar, & aliquando etiam ex eodem hepate recipiunt sanguinem confectiorem qui in eo redundat, fit vt cum copiosus in eas sanguis influit, inflammatio in tunicis & earum osculis oriatur, & sibi ipsi exitum obturās illas plurimum distendat, & vt inflammatio sanguinem cohibeat, & is cohibitus inflammationem foueat. Quamuis ergo durior illa palpatio inflammationem ipsam nihil leniret, potuit tamen vix vi sanguinem exprimere, à quo deonerare cæptæ venæ, potuerint reliquum sanguinem eiicere, illis laxatis facilè discutitur inflamma-

tio. Oleum verò quo intincti digiti cōpressionem faciebant, ad discussionem valere posset. Sed si hæc ratio curationis nõ est imitanda, quia huic mulieri agendum fuisset? Certè mittendus sanguis ex malaeolis, & laxantia blandè admouenda, expurgandum verò non ante mali remissionem.

In Helide Timocrates plurimum bibit, insanens aut ab atra bile bibit pharmacum. Hic purgatus est. Purgatio multam pituitam & bilem nigram egerebat per diem, & ad vesperam cessauit à purgatione, & dolore doluit in purgatione multo, & cum potentam bibisset, somnus ipsam corripuit, & tenuit per noctem, donec sol oriretur. in somno autem non videbatur iis qui aderant respirare quicquam, sed mortuus esse, & neque sentiebat quicquam neque verbum, neque opus vllum, extentum autem fuit corpus & rigidum, verum viuebat, & excitatus est.

¶ Hic Timocrates à largo vini potu (non enim profectò aque) insania correptus est, ob quam purgatus, cum in media purgatione cibum accepisset, & ad somnum se conuertisset, pro somno apoplexia illi facta est, à qua, forti alioqui, liberatus est, ob expurgatam (arbitror) magnam copię partem. Sed hoc esse quod præscripta verba contineant, & singulorum causas explicemus. In Helide (inquit) Timocrates plurimum bibit. Si hinc hydrops, aut passio aliqua huic similis, esset facta, suspicaremur quæ bibisse multum, at verò quia exustis succis fecit mania. constat eum potū fuisse vini, & eius meracioris. Vixisse verò potum succos, genuisseque multum atræ bilis, non obscure insinuat, siquidem narata causa procatartica ægrotandi, subiungit, insanens ab atra bile. Sed quid fecit? bibit (inquit) pharmacum, nempe melancholagogum. Hic (inquit) purgatus est. Hoc videtur dixisse ob vxorem Olitoris, de qua dixerat, pharmaca bibens nihil iuuabatur. Quasi nunc diceret, hic purgatus est, non vt vxor Olitoris, quæ cum acciperet pharmaca, nõ expurgabatur. Itaque & si proxima historia non explicuit cur non iuuaretur mulier illa, nunc licet tibi intelligere, quod non expurgaretur, etsi pharmaca biberet. Sed quo pacto sit hic expurgatus audiamus. Per diem (accepit pharmacum diluculo vt fieri consuevit) egerebat multam pituitam, & bilem nigram. Bene sanè, nam hæc erant

qualia euacuari oportebat, nam in melancholicis duplicem hunc succū euacuare maximè optamus, nigrum quidem vt propriam morbi materiam, crudum verò vt per debilitatem naturalis caloris congestum. Sed quid mali habuit? Non est perfecta purgatio, quia cum egerebat (q̄ imperfectam actionem significat) repete ad vesperam cessauit à purgatione. Sed neq; per ipsam purgationem, conferentiam præ se ferebat res. Non. n. facile fiebat & citra cruciatus, sed dolore doluit in purgatione multo, qui certè dolor malignitatè humorum, & copiam maiorem quam p̄ magnitudine euacuationis, indicauit. Cum ergo videretur iam cessare purgatio, ea tamen esset imperfecta, polentam bibit, & ad somnū se conuertit. Facta verò est pro somno apoplexia fortis, quæ durauit per totam noctem & orto iam sole, est soluta. Nam non videbatur iis qui aderant respirare, sed mortuus esse, neq; sentiebat quicquā quod diceretur aut fieret, sed extētum erat corpus, & rigidum. Necesse est fuisse hanc passionem apoplecticam: quæ autem fuerit, non est dictu facile. Nam carus non substulisset respirationem, catocholaborantes solent videre & audire quæ fiunt & dicuntur, & apertis esse oculis: apoplectici non solent habere corpora rigida, sed demissa, & resoluta: accedit quòd apoplexia fortis videtur non posse solui, catochus verò solui potest. Quòd ergo habuit corpus rigidum, & excitatus est, me adducit vt catochum dicam: quòd verò neque videbat neq; audiebat quicquam, vt apoplexiam. Proinde apoplecticam passionem, ex apoplexia & catochomixtam (miscetur enim sæpe) fuisse suspicor. Facta quidem fuerit hæc passio excrementis sese colligentibus in caput, ob debilitatem quam ei attulerit vinum. Quod verò ex nocte post tam copiosam crasforum euacuationem, venerit, admirationem parit, & me quidem suspicari res cogit, clam medico, eum ea nocte post polentā rursus bibisse vinum. Nam ille erat eius cupidus, ex cuiusq; verò moribus sæpe iubent Hipp. & Gal. morborum causas suspicari. Et euentus hanc suspicionem auget. Nam repente obmutuit, & vox rediit cum crapulæ solui solent. Atqui si hoc factum est, tollitur admiratio. Nam apoplexia ex vino quantumuis fortis, crebrò soluitur, cum ipsa scilicet crapula: tamen hæc quoque non rarò interimit, præcipuè senes, & eos qui diutina ebrietate cerebrum excrementis impleuerunt, sin autem non bibit ea nocte vinum, certe quia imperfecta fuerit euacuatio, quæ commota non exierint, fuerint in caput raptā, sed ob bonam copiam partem succorum effusam, potuerit malum alioqui insuperabile, solui. Interim tamè lubet considerare modum cibi exhibendi, quo in purgationibus veteres utebantur, ob omnes ferè nostri seculi medicos, quibus persuadere non possum, ne purgatione in media contra Hipp. præceptum & rationem, cibos dent, sed potiùs abstinere faciant, donec euacuatio conquiescat: nisi forte ægrotus is sit qui sustinere non possit, vel in re ipsa, quæ, insperata debilitas, intercurrat. Per diem (inquit) multum egerebat, ad vesperam cessauit à purgatione, & cum polentam bibisset somnus illum corripuit. Itaque non antequam cessaret à purgatione cibum accepit, neq; tunc nisi polentam. Quòd certè Hippocraticum esse, ex iis quæ de ratione victus in acutis scripsit, constat. Non est autem cur tam timidi hoc se-

A culo omnes medici sint, vt nullum ægrotū putent posse sine cibo solido totum diem transigere, cum multi me id, in omnibus fere quibus expurgās medicamentū do, videāt facere. Concedo certè ad meridiem potionē iusculi, ac quibusdam etiam prima, ne id quidem factur⁹, nisi ob inueteratā iam Hispanorum consuetudinē prandendi latius, quæ cener, cōtra ac antiqui, dari ergo aliquid cibi leuissimi ad meridiem etiā non perfecta purgatione consuetudini hominū, non est præter artē, siquidem maxima est iudicatio consuetudinis: dari verò cibos crassos in purgatione media, nulla alia re minus noxiū est.

Scophus in Oenidis pleuritide correptus, mortuus est septima delirus. Pharmacū autē bibit deorsum purgans, die autē priori mētis erat cōpos, & purgatus est nō multū, purgat⁹ autē delirauit.

¶ Neq; mortuum esse, neq; septima die id esse factū ex pleuritide, mirū est, quādoquidem morbus est à lethaliū genere, & semper acutus, nō rarò aut etiā, præcipuè cum error aliquis in curatione committitur, acutissimus. Sed reliqua perpendamus.

Ex pleuritide non admodū solent homines delirare, neq; certè cū pleura habet cerebrum magnam consensionem: sed pleriq; ex pleuritide obeuntes, ad extremum vsq; sapiunt, qui inquā ex sola pleuritide. Nam ij quib. septum transuersum inflammatum est, semper delirāt, & peripneumoniacis crebrò superuenit deliriū, pleuritis verò sæpe parit peripneumoniam, ac nōnunquā etiam septi inflammationem, ea quæ in membrana lateris est serpente in partes proximas. Huic fortasse horum quippiam factum est, sin minus succi malignitas, & debilitas cerebri fuerint in causa, vt per consensum in pleuritide deliraretur. Dicit purgatum esse hunc pharmacodeorsum deiciente, & cū antea non deliraret, purgatū dilirasse. Non dicit purgationem attulisse delirium, verum narrat q̄ actum est, vt tu coniectes an attulerit. Videtur suspicionē hanc augere, quod purgatus est non multum. Nam à pharmacis non omnino leuib. cum expurgatio non procedit, merito timetur, ne commota excrementa & non exuentia, in partem aliquam nobilem ferantur, vbi deteriorē aliquam passionem faciant. Certè in pleuritide non est multi vsus expurgatio: nam vel in iis quæ p̄tinent ad inferiores costas, & ad hypochondrium finiuntur, in quibus Hip. 2. de ratione victus in acutis iubet pharmacovti, videtur Galen. id esse periculis multis plenum, ac proinde, quoad fieri possit, agendū sola sanguinis missione. Non tamen proinde nunquam est expurgandum. Nam in inclinatione, remittēte iam inflammatione, cum corpus totum malo aliquo succo abundat, magnum expurgationis thoracis cōpendiū, affert expurgatio totius corporis. Sed & antequam fluxio in parte firmata sit aliquādo (etsi rarius) ob dictas inflammationes, vtile est, reuulsoria vri expurgatione. Id qd̄ ne temere facias, sed cum febris nō sit omnino magna, & missus sit sanguis satis, & succi à sanguinis natura degenerent, & nihilominus facultas fortis sit ad ferendam alui fluxionem, & ad inflammationis tempus legitimum transigendum, & natura propria hominis non repugnet, sed is sit qui facile expurgetur. Tantæ difficultatis est, pleuriticum nondum inclinante morbo expurgare. Læduntur enim mille modis, aut aucta febre & inflammatione,

ab ipsis medicamentis, aut debilitata virtute, & morbo nihil minuto, quòd non euacuatur quod oportet, neq; vnde oportet, aut quòd commoueantur multa, euacuentur verò pauciora, velut huic euenisse est probabile: qui, quantum suspicor, nisi accepisset pharmacū, aut nō obiisset, aut nō tam cito, sed vndecima, aut quatuordecima, tuncq; fortasse sine delirio, aut deliriū multò posteriùs accidisset.

4 *Phœnici in Oeniadis, & Andrea fratribus, altera gena intumuit & labrum quod ante genā & oculum, & neq; interius spectanti quicquam apparebat, neq; forinsecus suppurabat, sed tumens putrescebat arida putredine, & mortuus est. Et alter eadem perpeffus. Mortuus est autem hic septima die, & bibit pharmacum, & nihil profuit. Phœnici verò circulus. Putridus exsectus, & vlcus purgatum est magna ex parte, antequam moreretur. Mortuus autem est etiam hic plus temporis viuens.*

¶ Putredinem aridam appellat partis cuiuspiā putrescentiam citra resolutionē in succum vllum, vt putrescentia humida sit suppuratio, per quam, & partes tumentes, & succi quo repletæ tument, mutantur in eum succum, quem pus vocamus. Ita: quæ arida putrescentia est, vt cū vlceris labia foetent ac liuent, & pars quæcumq; gangrænā corripitur, aut vlcere est hyomēno, seu corrosiuo. Ergo hi duo fratres inflammatione secundum alteram genam correpti sunt, & secundum labium superius eiusdem lateris (hoc enim significat dicens, labium quod ante genam & oculum) nimirum superius quod sub eadem gena) & neq; intro spectabat tumor, neq; exterius suppurabat, sed in gangrænā abibat vtriq;. Sed quod in hac historia est notatu dignissimum, eodem modo affecti, nō eodem modo curati, non sunt mortui totidem diebus, sed & si ambo mortui, qui purgatus est non vltra septimum diem vixit: cui circulo exsecta est pars emortua, & vlcus maxima ex parte expurgatum, diutiùs durauit. Vt hinc intelligas si superabile fuisset hoc malum, huic potiùs seruandū fuisse, quàm illum. Quod quidem nos monet nō obscure, in malignis inflammationibus, & gangrænâ, nō esse expectandum seruum auxiliū, ex solis remediis vniuersalibus vocatis (tamen hæc debent topica antecedere) sed citissimè veniendū esse ad sectionem, vstionem, & siccationem maximam. Quinetiam considerandum, an materia venenosa sit, tuncq; à pharmacis, quæ cor versus trahere possunt abstinendū, nisi toto in corpore plurimum redundet, & missione sanguinis quam ita affecti possint tolerare, vtendum, & diaphoreticis, id est, per halitum discutientibus, quæ simul sint alexipharmaca, vt edum, moxq; in ipsa parte ferro, igne, & siccissimis medicamentis, conandum putrescentiā extirpare. Nam hac ratione in pestilentibus constitutionibus seruantur plurimi.

5 *Euridamus in Oeniadis in peripneumonia decima die capit delirare, curatus autem rediit ad mentem, & spua fiebat puriora, & morbus*

A *ad melius procedens, & somno multo perfractus est. Et oculi icterici fiebant, & mortuus est ad viginti dies.*

¶ Omnes morbi acuti aliis acutis superuenientes lethales sunt, quia exhaustis iam à magno malo viribus, alius etiam magnus superueniens, non potest tolerari. Hanc ob causam in aphorismis rectè dicitur: A pleuritide peripneumonia malū, & à peripneumonia phrenitis malū. Vocare verò consuevit Hippoc. phrenitidem, morbum omnem cui delirium perpetuum coniunctum est, vt phrenitis sit, & quod cum peruigilio, & quod cum comate est perpetuū deliriū. Crebrius succedit peripneumonię lethargus quam phrenitis, quia pituitosum malum est, crebrius quam biliosum. Proinde phrenitis superueniēs significat deteriorē peripneumoniam, quia biliosam. Verum vtrumq; superuenit cum periculo, dictam ob causam. Huic Euridamo vtrumq; superuenit, phrenitis decima die, deinde cū hæc auxiliis idoneis filteretur, & pulmo videretur melius habere (nimirum ob aliò fientem succi permutationem & spua fierent puriora (hoc est neq; cruenta, neq; biliosa, neq; spumosa, sed concoctis similia) postremo factus est lethargicus (decimasexta fortasse die, quia per pares moueri cœperat) & oculi icterici fiebant (bile arbitror abscedentē ab interno cerebro, quod pituita occupauit) & mortuus est ad viginti dies, iuxta legitimam sanè constitutionem, quia decima cœpit malum per lethalia procedere.

In Oeniadis vir morbo tenebatur, cum sine cibo esset, fortiter sugebat in ipsius ventre & dolebat, & cū comedisset, & cibi contriti essent, & tempus superueniret post esum cibi, non valde postea, hoc idem patiebatur, & tabescebat corpus, & consumebatur, & non accedebat ei alimentum à cibus cū comedisset, & subducebatur cibus prauus & combustus. Cū verò recens cibatus esset, hoc ipsum tempus minimè sugebat, neq; dolor tenebat ipsum. Hic pharmaca bibens omnigena, & sursum & deorsum, nihil iuuabatur. Secta autem vena in vtraq; manu, vsque dum exanguis redderetur, demæ iuuatus, & à malo liberatus est.

F ¶ Audaçter sanè tentata est copiosa missio sanguinis in tabescente, & alimentum ex cibus non capiente homine, & felicissimè successit. Quotus enim quisq; medicus non abstinuisset ab omni sectione venæ, ob virium imbecillitatem quæ adesse videbatur, & ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata? Neq; tamen temere factum id huic ægrotō est, sed prudenter. Nam fortis suctus in ventriculo, & dolor, nisi cum recenti cibo madet, fieri potest, vel ob melancholici succi circa hypochondria redundantiā, vel ob maximam toto corpore fientem dissipationem. Melancholicus enim succus corrugans os ventriculi, suctus speciem facit, nisi dum recens cibus temperat eius acorem: dissipatio verò maxima facit, vt partes fortiter semper fugant à ventriculo, qui suctus tunc temporis

sentitur, & dolorem facit, cum non est in eo quod fugatur. Tunc enim pressius fugitur & pars magis vellicatur, ut certe in vacuo iam vber. Melancholia non faceret tantam facum exustionem, & duritiem, neq; tam citam ciborum contritionem, nisi esset atra bilis admodum exusta, qualis etiam in pyloro solet esse. Sed neq; si talis esset, faceret ut corpus totum tabesceret, & partes alimentum non sentirent, nisi aut illi deessent cibi quos caperet, aut atra bilis toto corpore redundaret, atq; ita totum corpus siccaret, dissiparetq;. Accedit, quod si à melancholia hypochondriaca nasceretur malum, necesse erat pharmacis hunc succum extrahentibus iuuari. Tales enim melancholici nulla ex re solent magis presentaneum auxilium sentire, quam expurgatione. Cum igitur hæc haberet omnia, & nihil pharmacis iuaretur, necesse erat fieri ob maximam dissipationem alimenti, toto corpore, ob calidam & siccam intemperiem, quæ aut citra humorem esset in ipsis carnibus: aut quod calidissimo sanguine vterentur. Quia in affectione, expurgantia medicamenta, tam longè abest ut iuarent, ut etiam morbum auerent, etiam si atrabiliarius sanguis nutriret totum corpus, & melanchologa præberentur. Quia ut Hippocrates libro de expurgantibus medicamentis scripsit, cum carnes calidæ sunt distrahunt ipsum medicamentum, quanto magis necesse erat distrahi in hoc homine, in quo continenter à ventriculo fugebatur. Cum ergo expurgantia medicamenta calida & sicca sint, intemperiem auerent, ac proinde omnia symptomata. Vnde ergo potius expectari auxilium poterat, quam à refrigerando corpore? Ut extincto calore cessaret dissipatio, & hac cessante, factus? Ad refrigerandum autem corpus nullum maius remedium excogitatum antiquis est, quam in ipsis sanguinis vsq; dum linquatur animo, aut exanguis corpus fiat. Proximum huic est potus aquæ frigidissimæ, & balneum subfrigidum. Nihil ergo citius poterat huic homini malum tollere, quam eo vsque sanguinem mittere. Verum qui curationem aliquanto tardior, sed aliquanto tutior, optaret, mitteret sanguinem aliquanto parcius, & cibaret crassis & lentis cibis, & vteretur potu gelido, & balneo subfrigido.

7 *Eupolemus in Oeniadis dolebat coxam dextram, & inguen, & proximum congressum ad coxam ab inguine, & coxæ anteriorem partem. Huic sanguis detractus est à talo, valde multus, & niger, & crassus, & pharmacum bibit elaterium, & purgatus est multum, & melius quidem habuit. Dolores autem non deficiebant, sed suppuratam habebat & coxam, & coxarum ad sedem commissuram, & quod circa inguen, quæ dolebant etiam plus. Pus autem fiebat versus os magis quam circa carnem, in profundo, & contemnebat, per tempus ita habens, donec valde debilis fiebat, deinde inusta sunt pustula valde multa, & magna facta sunt, & proxima inuicem, & pus fuebatur multum & crassum, & mortuus est paucis diebus post hæc,*

A *& à magnitudine ulcerum & multitudine, & debilitate corporis. Hic sanè videtur si seclusus fuisset unam sectionem facile fluentem, & per sectionem exisset pus, ac si expediret alteram etiam sectionem seclusus esset facile fluentem, hæc patiens opportunè, videtur sanè futurus fuisse sanus.*

B *Coxa dicitur, & articulus ille omnium maximus quo os femoris coarticulatur, & os illud magnum cum quo coarticulatur. Quod os dicitur, aut coxa, aut os coxæ: Est magnum, varias prominentias habens, & perforationes. Quod quidem cum osse sacro coniungitur per symphysem. Huius suprema pars quæ à lateribus tendit in partem anteriorem, & est superior pudendis, ea in regione quæ dicitur ile, vocatur os ilium, pars media & quæ habet magnam excavationem, qua recipit osis femoris caput, dicitur coxa, aut coxæ os peculiariter: quod quidem è regione pudendorum est, & per partem internam & imam habet processum acuminatum, tendentem sub pudendis, quasi vtrinque venientes productiones sint in interfoemineo congreffura: propius autem accedunt ad sese in viris quam in foeminis: in neutris verò vniuntur. Ab huius osis suprema parte producit in anteriorem corporis partem supra pudenda, os quod in medio vnitur cum processu alterius partis, cartilagine, & mox deorsum redit à latere pudendi in imam partem coxæ, & finit ita per forationem satis magnam, quam hoc os habet, vocatur hæc osis productio, os pubis. Itaq; os ilium, & coxæ, & pubis, idem os est, verum prægrande, & quod tribus in partibus, tria nomina accipere potuit. Hoc os coarticulatur cum femore, atq; ita in eo voluntur crura: coalescensq; cum osse sacro, & dictam magnitudinem, figuram, & positum habens, simul cum osse cocyxis munit, & commodum locum parat pudendis, & podici. Nam pudenda erumpunt inter os pubis, & internos illos processus coxæ, & podex inter hos processus & os cocyxis. Sæpe tentatur dolore, & articulus ille magnus, & ipsum coxæ os, & illi hærentes carnes: articulus quidem, quia maximus profundissimusq; est, & asperitatem etiam quandam habet, & interius quasi in centro ligamentum quoddam, quod fluxionem, quam ob magnitudinem articulus recipit, imbibit. Os verò ipsum (ut ossa dolere possunt) & caro, ac reliquæ partes quæ illi hærent, quia posita sunt in ipso sordium confluxu. Nam per idos, & vrinæ & facum viæ decurrunt, & genitales: & illi proximæ sunt venæ hæmorrhoides, præter venas & arterias satis magnas, quæ in crura deferuntur. Has ob causas solet hæc pars recipere multas variasq; fluxiones, & ab omni fluxionis genere cruciari, nunc in articulo, nunc etiã extra, iuxta os, aut ad anteriorem partem versus inguen, aut ad imam ad interfoemineum, aut ad posticam ad nates: sæpeq; fluxio ipsa in pus abit, quod nisi tempestiuè educitur, spontè erumpens extra, fistulas eo loci facit, aut interius manes acerbis cruciat. Suppurationes, cum à cute non absunt plurimum, facile deprehenduntur vel ipso chirurgi tactu, cum verò in alto latitant, maiori arte est cognoscendum opus. Eas quæ in thorace aut magno alio ventre sunt suppurationes, aut parte cordi-*

di vicina, necessariò febres antecedunt, eaq; cum pus conficitur crescunt, fiuntq; horridæ, & cum rupuntur novos rigores cient, & iam inde faciunt pro dolore pondus, atq; adeo fluctuationes in conuersionibus, durantq; deinde febriculæ remissiores, sed ex quibus, nisi citò liberentur, tabescunt homines: Verum fieri euenit suppurationes quibusdam in locis, in quibus non possis hæc expectare. Nam in brachio, aut parte alia longè sita à corde, potest fieri in alto latens iuxta ipsum os, pus citra febrem: non quidem erit multum, neq; ex inflammatione magna, sed exiguum, & ex corrosione particularum iuxta os, aut etiam osis tunicam factum. Sed & quibusdam in partibus inter inguina & alas fieri potest ut pus lateat, cum neq; febris maxima antecesserit, neq; sensus pòderis, neq; fluctuatio subsecuta sit: febris quidem magna, quod longè etiam sit pars à corde, & non ex magna aliqua inflammatione in suppurationem affatim abeunte processerit malum, sed ex fluxione aliqua, paulatim putrescente, & corrode: fluctuatio aut pondus, quod non habeat pars ventrem aut vomitum insignem, sed inter musculos & periostum, aut hoc & ossa interfluat, velut imbibitum partibus pus. Velut huic, factum est pus in coxa, inter os ipsum & periostum, periosto ipso, arbitror, corroso. Quæ ergo signa in talibus expectanda sunt? Certè febricula non potest abesse, vbicunq; pus notatu dignum (quod sectione dico aut vitione extrahi possit) inter inguina & alas, non sub cute, sed ad interiora expectans, sit. Nam vbicunq; ita sit, aut tenet arterias aliquas magnas, aut illis proximum est pus, per quas fuligines putridas in cor necesse est transmittat. Quo fit ut quibus incautis interna aliqua suppuratio est, lentè, ignariq; quid patiantur, tabescant, cum quibusdam febriculis, quas neq; an febres vocent, satis certò sciunt vulgares medici. Et hoc quidem commune est omnibus internis suppurationibus, magis verò accidit iis quæ sunt in vètribus, in quibus quidem dolor tunc cessat cum pus erupit, & pro eo fit solum pondus: in iis verò quæ iuxta ossa, aut inter ipsa carnesq; proximæ factæ sunt, febris non adeo apparet, sed quanto puris generatio magis procedit, tanto magis dolores ipsi ingrauescunt, quia tanto magis procedit periosti & partium aliarum sentientium corruptio, & exesio. Cum ergo os aliquod, aut partes illi hærentes dolor cruciat, & vacuato expurgatoq; corpore, & adhibitis idoneis medicamentis, quanquam reliquo corpore videatur habere melius, & secundum ipsam adeo partem iuuatus, ac si quid tumoris carnei aut inflammationis erat sublatum, dolores tamen durant, ac rursum augentur, & corpus debilitatur, quod vel ob dictam causam cum febricula fiet, vel etiam sine ea (ut erit pars) ob asiduum dolorem, merito chirurgus suspicetur corruptionem subesse & pus, paratq; auxilia ad eam affectionem necessaria. Ea porrò, ut ex Hippocrate innumeris in locis accepimus, præcipue libello de internis affectionibus, sunt duo, vitiò & sectio. Nam medicamenta sola, raro sunt in his satis. Vitiò præterea est duplex, aut enim est penetras vsq; ad ipsum pus, ut simul sit vitiò & scissio, velut si cultello, aut stillo ferreo ignito pungas, aut feces aut esse inustio. Hoc est vitiò vulneras superpositam cutem, & crustam gignens, non penetrans tamen. Priori vitione non

A minus quæ sectione educitur affatim pus, inultione non ita, sed vlcuscula fiunt, ut per ea natura demittat, quæ ad internam partem colligebantur, aut etiam quæ collecta erant, paulatim trudit, interna expurgans. Profunt etiam inultiones siccando ac firmando partes, cum sunt humidæ & laxæ, ac intercludendo viam fluxionibus. Nimirum cicatrice durantur constringunturq; partes. Hinc fit ut cum educere pus quod in alto est volumus, sectione vti debeamus, nisi pus malignum sit, & pars putredini opportuna, solo incisorio: si autem sit, ferro candente, quia ignis cohibet, & extirpat putrescentiam: inustione verò, tunc solum debeamus esse contenti, cum fluxio nondum in pus mutata subest, aut mucosæ & laxitates partium, velut ligamentorum in dolore coxæ, & aliis articularibus: Nisi forte cum sectionem non audeamus facere, & si alioqui eam petat morbus. Velut suppuratis in thoracem, iubet Hippocr. sectionem, dicto libello, penetrantem quæ pus effluat, facere (nimirum id consulens quod morbus petit) alij tamen inustionibus in spatiis intercostalibus contenti sunt, qui scilicet magnitudinem auxilij, & difficultatem, in debili iam ægroto reformidant. Huic igitur Eupolemo dolebat coxa, os scilicet coxæ, & inguen (inguen dicitur is flexuræ locus; quo suprema femoris pars adducitur ad pudenda, qua parte sunt glandulæ copiosæ) quare cum addit & proximum congressum ab inguine ad coxam, illud, & est declaratum. Congressum enim ab inguine ad coxam vocat illam adductionem, aut locum quo adducitur coxa, quæ est articulata cum supremo femore ad inguen. Declarans etiam quæ coxæ pars doleret, addit ei coxæ partem anteriorem. Itaq; laborabat dolore partis anterioris coxæ quæ expectat ad inguen, & ipsum inguen. Huic sanguis detractus est ex talo. Certè vnde maximè educi debuit, iuxta legem rectitudinis, quam in mittendo sanguinem, quoad fieri potest semper seruare oportet. Nam ob partes hypochondriis humiliores, ex crurè eiusdem lateris euacuare oportet, velut ob superiores ex brachio. Itaq; & ob nephritin & ob schyadem, & ob inflammatas hæmorrhoidas, & bubonum tumores, oportet ex crure affecti lateris sanguinem mittere. Exiit verò etiam quantum & quale oportuit. Nam valde multus, & niger & crassus. Multum enim exigebat magnitudo affectus, nigrum & crassum conditio loci. Nam ad has humiles partes, semper reperit sanguis melancholicus, proindeque post missionem sanguinis, pharmacum etiam desiderant, datumq; huic est pharmacum Elaterium. Ita vocat Hippocrates familiare sibi pharmacum ex succo cucumeris syluestris paratum. Docet modum parandi Dioscorides lib. 4. Commendat illud Mesue insigniter ad ischiadicos dolores. Sed & Hippocrates lib. bis iam citato de internis affectionibus. Huic (inquit) qui sic habuerit (loquitur de ischiadicis) elaterium bibendum dato. Itaq; venæ sectio & expurgatio rectè acta sunt, & purgatus est multum, & melius habuit. Dolores autem non deficiebant, quia non pendebat malum ex sola redundantia succi cuiuspiam circa eam partem, sed suppuratam iam habebat, & coxam, & coxarum ad sedem commissuram (αὐχίονος) vocant Græci eam partem, qua in interfoemineo, inter pudenda inquam & podicem fere coniunguntur, in viris præcipue,

duo illi coxarum processus, quos diximus) & quod circa inguen, quæ (inquit) dolebat etiam plus. Sed dices, si dolebat hæc partes etiam plus quam antea, quo pacto dicitur habuisse melius? Nam dolor harum partium erat præcipuum malum, quo homo laborabat? Certè recens misso sanguine & facta expurgatione, necesse fuit laxatis circa partem venis dolores minui, verum cum in parte pus maneret, necesse etiam citò crescere denuo succrescente putrescètia, & in maiores etiam abire quam essent prius. Pus verò fiebat non iuxta cutem, sed in profundo versus os magis quam circa carnem. Quod quidem duplicis mali erat causa, & quod dolores essent grauiores, & quod multo magis falleret, neque cognosceretur affectio. Ut sanè factum est. Nam non intelligens quid mali haberet, per tempus factis multum, cõtemnebat ita habens, hoc est, quamuis ita haberet, non magni faciebat, neque se curandum medicis tradebat, putans se leuiori aliqua de causa dolere, & expectans, ita ut fit, auxilium temporis: donec valde debilis fiebat. Tunc tandem intellexit curatione aliqua maiori esse opus, & inustæ sunt pustulæ valde multæ, & illæ quidem ex euntibus ischaris, ut in combustis fieri solet, factæ sunt magnæ, & proximæ inuicem. Quæ in curatione duobus modis peccatum est, & quia serò iam est adhibita, egrotò iam præ debilitate non potente ferre, & quod maior quam pro facultate adeo debili. Nam multæ maiores & propinquiores inuicem factæ sunt, non arbitròr quam morbus peteret, sed quam facultas ferre posset. Nò est autem faciendum quantum morbus petat, sed quod & facultas permittat. Ita factum est ut pus flueret multum & crassum, morbo scilicet tantam curationem postulante, homo tamen moreretur, magnitudinem & multitudinem vlcèrum facultate præ imbecillitate non sustinente. Si igitur huic nò fuisset adhibita curatio tarda, sed opportunè (ante scilicet quam debilitaretur) factum esset quod expediret, verisimile est seruari potuisse, quando quidem cõperat subleuari euacuationibus vniuersalibus, & alioqui affectio non est incurabilis. Atqui tunc nò opus fuisset inustionibus, neque sectionibus tam multis. Nam cum pars non admodum cõpisset putrescere, neque virus malignum, sed pus bonum esset, non oportebat ignito instrumento secare, sed incisorio solum. Nam ut in quibusdam aphorismis reperitur scriptum, ignis sanare debet quos non potest ferrum, & hoc, quos non potest medicamentum. Frustra verò atque adeo malè têtatur auxilium maius, vbi minus potest conferre. Porro cum pars nondum esset diurnitate facta admodum sinuosa, non opus esset tam multis vlcèribus, sed satis esset vna aut altera scisio, bene fluètes. *Tõpikõ sipõop*, id est, sectionem facillè fluentem vocat Hippocrat. non solum amplam, ut Cornarius intelligit, sed accommodatissimam ad expurgationem sinus. Talis est quæ alta aut ampla est quantum oportet, & decliuis, ita scilicet facta, ut sponte pus effluat, si fieri potest, sin minus, saltem ut minimo negotio extrahatur. Ergo duplici ratione expectare posses hunc seruadum fuisse, si tempestiuè esset curatus, & quia minus auxilium fuisset satis, & quia quodcumque facultas tulisset melius. Proinde dicit, videri sibi seruandum hunc fuisse, si tempestiuè passus esset, vnam, aut alteram sectionem *sipõop*. Vtilissimi-

ma profectò est hæc lectio, sit cuiuscumque lubet, qua non tantum narratur quid factum sit, sed quid faciendum fuerit, docetur.

Licon in Oeniadis cateris quidem eadem patiebatur, dolores autem, & in crus non valde procedebant, & non est factus suppuratus, sanus autem multo tempore. Pharmaca autem bibebat, & adhibebat cucurbitulas, & vena sectione utebatur, & videbatur melius habere hæc patiens.

Licon laborabat etiam ischiade ut Eupolem, erat verò huic magis circumscriptus dolor in coxæ articulo, neque carnes proximæ adeo occupans, neque ad crus se effundens, ut coxæ dolorem, plærunque solere Paulus animaduertit. Proinde non est suppuratus, ut prior, ut ipote carnis non tentatis phlegmone, sed humore occupante articulum. Erant dolores magni, & ob altitudinem articuli, non nisi multo tempore sanus est factus. Diutinus enim est hic morbus, præcipuè cum pituitosus est, & senioribus accidit. Tunc enim ut libro 2. prædictionum dicitur, nò solet finiri ante annum, & veris ætatisque opem expectat: sed & cum iunioribus fit estque preuisissimus, non ante quadragesimum diem soluitur. Ac plærunque quidem non soluitur tunc perfectè, sed mitescunt dolores, & qui priorum obliuisci non sinunt diutiùs durant: quin etiam per vicissitudines, ut mutationes accidunt, aut aeris, aut victus, aliquando exacerbantur, aliquando mitescunt, & ita etiam curantur. Primis enim quadraginta diebus cum malum vrget, imitatur euacuationibus, & aliis auxiliis magnis. Deinde leui aliqua, & quam diutiùs possit ferre ægrotus, curatione agitur, aliquandoque ex quibusdam interuallis, ut malum exacerbatur, aut corpus repletur, aut ob aliam occasionem videtur medico, reditur ad maiora auxilia. Sed quæ sunt ea? Venæ sectio in crure, & expurgatio, siue per elaterium, siue per quoduis aliud efficax, & crassos succos extrahens medicamentum, & cucurbitularum super ipsa coxa admotio, siue cum scarificatione, siue etiam sine ea, & inustiones. His enim quatuor auxiliorum generibus præcipuè ad hanc affectionem utebatur Hippocr. missione quidem sanguinis, ad vacuandum, & corpus totum, & proximæ venas affectæ parti. Atqui ut proximæ venæ vacuentur, resectio venæ secandæ facit, quæ quidem dicta in vena maximè est: expurgatione autem ad expurgandum totum corpus, ac non nihil etiam extrahendum ex affecta parte. Maximè autem extrahent ex ipsissimo articulo in extimam cutem cucurbitulæ, quæ profectò maximi vsus in omni profundo dolore, in hoc verò præcipuè, sunt. Nam qua ratione (ut medicamentorum etiam meminimus) vitari iubet Galen. 10. de compos. med. sect. loc. cap. 2. in hac affectione repercutientia, & uti in initiis solis anodinis, deinceps ex alto trahentibus, eadem adducimur, ut cucurbitulis crebriùs quam in alia affectione articulari utamur. Nam quid aliud est cucurbitula, quam potenter extrahens auxilium? Si igitur admota cucurbitula cutem valde rubram reddiderit, scarificabimus, sin minus, scarificatione dimissa, super carne quam cucur-

cucurbita traxerit, medicamentum trahens imponemus. Inustiones quibus libro de internis affectionibus vtitur) mirabiles quosdam vtionis modos reperies apud Aetium ex Archigene 1. cap. 12. libri) partim hac ipsa ratione profunt, partim, quod, ut in historia proxima dicebatur, siccant mucos, qui sunt in ligamentis articularum, & firman partes. Quod Hippocrates vltimis sextæ partis aphorismis apertè docet. Meritò ergo hic missione sanguinis, expurgatione, & cucurbitulis melius habebat, & his repetitis perfanari potuit. Quandoquidem dicit pharmaca bibebat, adhibebat cucurbitulas, sectione venæ utebatur, imperfecti præteriti verbis vtens, innuit non semel eum vsu his esse, neque vno aliquo tempore citra intermissionem, sed aliquoties ex interuallis. Quibusdam fortasse non probabitur quod diximus, missionem sanguinis debere fieri ex crure, quia 6. epidem. sect. 5. dicit, in fluxionibus ad coxam venas retro aures secato. Et Galenus loco citato ex 2. de comp. med. dicit à cubito primùm sanguinis de tractionem faciendam ac vomitoriis vtendum, cui subscribunt Paulus & Aetius propriis capitibus de ischiade. Porro quidam alij exigunt, ut dicamus, non tantum in crure secandam esse venam, sed & quæ vena, quæ in interna, an quæ in externa parte tali. Verum his vtisque respondet Galenus in comment. aphor. 36. particulæ sextæ dicens: Affirmare venas in cubito secandas esse ob ischiadem, neque verum esse neque consentaneum Hippocr. velle autem ipsas malleoli venas distinguere, esse inane. Videmus siquidem (inquit) ipsum in omnibus libris suis, in partibus quæ supra hepar sunt, è manibus sanguinem mittere, in inferioribus verò, venas quæ in poplite vel malleolo sunt secari iubere. Siquis verò de his (hoc est de venis malleoli) ipsum dixisse arbitretur, secare autem interiores: hoc dictum paruum vim habet. Ab vna enim ambæ nascuntur, quæ in poplite trifariam diuiditur. Quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, non sicuti ad manum duæ. Hæc Galenus quibus affirmat in malleolo nihil interesse quas venas secas, verum secandas esse in cubito ob ischiadem falsum esse, & minimè Hippocraticum. Quod verò Galenus alibi faciendum dicit, quod hic dicit esse falsum, intellige non eodem modo esse vtrobique dictum, sed in aphorismo curari firmatam iam in parte ischiadem, aliis locis imminuentem & iam iam partim minuentem, quo etiam tempore vomitiones quam deiectiones purgationes meliores sunt, contra quam iam firmato malo. Sed de hac re scriptum mihi satis est in controuersis cap. de resectione. De sectione venarum retro aures & de distinctione venarum in crure iterum suo loco dicitur.

Athenis homo pruritu tenebatur toto corpore, præcipuè autem testibus & fronte, tenebatur autem admodum vehementer, & cutis crassa erat secundum totum corpus, & velut lepram habens aspectu. Et nulla ex parte potuisset apprehendere cutem præ crassitudine. Hunc nemo iuuare potuit. Transgressus autem ad Melum ubi sunt calidæ balneæ: pruritus qui-

dem sedatus est, & cutis crassitudo. Factus autem hydropicus, mortuus est.

Hic affectus non tam melancholicus erat, quam lepra esse solet, sed magis ex pituita salsa, quia erat admodum vehementer pruriens. Verum constat melancholiæ etiam admisionem habuisse, quandoquidem erat aspectu velut lepram habens. Atqui profectò erat lepræ proximum malum, & ut ego dixerim, lepra quædam. Erat ex melancholia & salsa pituita, fiebat pruritus ex saiso & acido, ut si quis scalptu dilaniatæ cuti affricet salem cum acetò. Erat verò durata, ac velut crustosa cutis, congectione crassorum & siccantium excrementorum. Hic cum medicamento parum iuuaretur, confugit ad balneæ aquæ dulcis & calidæ. Verisimile est autem hunc expertum iam morbi contumaciam, qui nullis medicamentis cessisset, vsu fuisse immoderatissimè balneis, à quibus meritò pruritus sedatus est, & cutis crassities, balneo dulcedinem afferente falsis & acidis, & resolvente succos, & emolliente cutem: tamen ob immoderatum vsu factus est hydropicus. Nam ut Galen. docet cap. 8. primi de simpl. med. facult. balneum calidum refrigerat corpora, quia corpus rarefactum, transpirante immoderatiùs calore natiuo, frigidius efficitur. Admoneimur itaque hac historia, ne balneis calidis immoderatiùs uti sinamus, etiam si quis ad eas affectiones, quarum gratia ad ea venit, vtilitatem videatur inde capere.

Athenis virum cholera corripuit. Vomitus, & deorsum deiecit, & dolebat, & neque vomitus, neque deiectio sisti poterat. Et vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi caliginosi, & caui erant. Et conuulsiones tenebant, ab aluo & intestino singultus. Deiectio autem multò maior erat, quam vomitus. Hic bibit elleborum in lentium succo, & superbibit lentium alium succum, quantum potuit, & deinde vomuit, & coacta sunt, & constiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, & lauatus est infernè valde multa usque ad pudenda, usque dum & superna incaluerunt, & vivebat. Postera autem die polentam tenuem bibit ex aqua.

Cholera, à *χολή*, hoc est, à bile ut multi volunt, à *χολάδω*, hoc est, ab intestinis, ut Trallianus, morbus est acutissimus pariter & periculosissimus. Plèrumque primo quaternario finitur, rarissimè superat septimanam, ac fortasse nunquam, si legitimus inorbus is fit. Est morbus, per quem simul evertitur superius & inferius venter, neque continere se possunt ægroti, quin simul deiciant & vomant. Constat ergo hoc symptoma pertinere ad retractoricem, & expultricem, esseque alterius motum nimium, alterius impotentiam. Hæc fit aut in essentia debilitata facultate retractorice, per intemperiam propriam ventris, aut ob malignam qualitatem, redundantiæ uel immodicæ alicuius excrementi, plurimum irritata expultrice, aut, quod plærunque fit (multarum enim causarum congressum desiderant effecta grandiora) his omnibus si-

mul accidentibus, debilitate inquam retentricis, & magna copia maligni excrementi. Hinc fit vt magnus præcepsq; lapsus virium hunc morbum citò sequatur, ac proinde vocis defectus, mouendi impotentia, caligo, & excuatio oculorum, & frigus extremorum. Quia scilicet non robore, sed impotentia facultatis agit euacuatio, cum tali verò æque funduntur spiritus & excrementa. Accedit loci natura, ventriculi inquam oris, cum quo cor & cerebrum facillimè patiuntur, ac per hanc compulsionem, tentatur etiam, cum procedit malum, B conuulsione: singultu verò, quia est ventriculi conuulsius motus. In morbis huiusmodi, quibus euacuationes præter naturam coniunctæ sunt, frustra, neq; sine maiori periculo, tentatur adstrictio, antequam copia excrementi vacuata sit. Cum ergo euacuationes videntur procedere satis copiosè, & neque virtus adhuc labascit plurimum (ferendæ enim sunt aliquæ debilitatis notæ, propter symptomata) neque cohibendum neque prouocandum est, sed occurrendum solùm aliis symptomatis: sin autem iam videtur processisse plusquam pro excrementorum in corpore abundantia, aut plusquam pro virtute facultatis, sistendum mox: sin autem irritatio, dolor & anxietas, sit maior quam pro magnitudine euacuationis, & euacuatio minor quam pro multitudine excrementorum, expurgandum est, vt copia affatim vacuata vacet symptomati, quod in nimia expulsione est, occurrere. Quæ regula & in cholera & in dysenteria pariter obseruanda est. Verùm quia symptoma vel à principio vrget, & irritatio nunquam per hunc morbum omnino tollitur, neque cum expurgamus symptoma negligere, neque cum cohibemus, irritantis succi obliuisci, debemus, sed expurgantibus debemus admiscere aliquid adstringens, & adstringentibus aliquid extergens, aut aliquid mordacitatem hebetas, aut alternatè eis vti. Hanc ob causam dedit helleborum in succo lentium, & superbibit lentium alium succum quantum potuit. Vt scilicet, post medicamentum expurgans ebibitum, consulit secundo de ratione victus in acutis, ptisanam protinus dare forbendam, non insigniter minore quam consuetum est quantitate: ita huic superbibedum dedit succum lentium. Intelligendum autem est, succum expressum cum iure bis coctarum. Talis enim, vt Dioscoridi & Galeno placet, adstringendi vim habet, & ad choleram & dysenteriam utilis est. Itaque miscuit helleborum cum succo lentium, vt expurgans adstrictorium faceret: eodem consilio quo hodie in his passionibus dantur myrobalani tostii, aut etiam tostium rhabarbarum, aut aloe, non sanè, vt mihi videtur, præter rationem, sed iuxta hanc quam secutus Hippocrates est. Sed cur dedit helleborum, quo ad supernas purgationes solebat vti, vt ex aphorismo 4. particulae constat, potiùs quam deiectionum aliquod? Certè quia deiectio multo maior erat quam vomitus. Cum enim intestina magis affecta essent quam ventriculus, vomitoria expurgatione, & totius corporis euacuatio, & à præcipuè affecta reuulsio fiebat. Id enim est quod in ventris affectionibus maximè timemus, non posse expurgari corpus nisi per affectam partem: vitandum ergo est id quam maximè potest, atq; si ventris partes nõ æquè laborant, per eam mouendum

quæ laborat minus. Multo ergo magis in dysenteria (vt hoc dicatur obiter) vomitoriis vtendum est. Itaque accepit dictum pharmacum & euomit, & ita (euacuato scilicet succo qui irritabat) coacta sunt, & constiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, debilitato ob effusos spiritus calore naturali, & eo q; superat intra cor ob dolores & anxietatè recepto, vsq; dum his solutis reuocaretur, reuocatusq; sese in totum corpus effunderet, & à suffocatione, qua coactus constipatusq;ue periclitabatur, liberaretur. Vfus proinde est aqua calida infernè valde multa, faciens ægrotum in eam descendere vsque ad pudenda, manereq; ibi, vsq; dum calesceret totus. Fieri etiam potest hæc caloris reuocatio linteolis calidis, admotis brachiis & cruribus. Deinde cibatus est polenta tenui ex aqua, cibo sanè tenui, vt à debili etiam facultate commutari posset: & lenro & dulci, vt lentore hæreret, retinereturq;, & alia retineri faceret: & si quid reclusum, aut excoriatum maneret, obturaret & obliniret: dulcedine verò si quid suppreffet irritans, obtunderet. In hunc vsu nos vtimur amylo ex iure pulli aut gallinæ. Considera hic antiquorum prudentiam circa vitium debilitatorum, qui recens expurgatis, aut alioqui sponte exhaustis, tenuis cibi exiguum exhibebant, adeo vt hic autor polentam ex aqua, non nisi tenuem, hoc est, constantem pauca farina dare ausus sit. Contra ac vulgares medici faciunt, tribuètes multos bene crassos cibos cum vino. Quasi quod multis diebus exhaustum sit, vna sint reposituri. Non esset præter rem huic ægrotò cataplasma secundum totum ventrem admouere, citra insignem calorem aut frigus, roborantia, & ventri naturaliter grata. Cuiusmodi sunt quæ parantur ex carne citoniorum, aut palmularum, cum idoneis oleis, aut vino, aut aliis succis, & farinis: aut aliis huiusmodi. Verùm Hippocrati non erat institutum dicere omnia quæ agi possent, sed quæ acta sunt, neq; meum sanè omnia addere, sed quæ sunt præcipua. Celius Aurelianus libro 3. acutorum morborum cap. 21. carpit Hippoc. quod vomitum curauerit vomitu, cum cohibere potiùs opus esset. Verùm erat Methodicus, & in solam adstrictionem, aut laxitatem, oculos intendens, & eorum quæ ex accidenti fiunt, ignarus. Nos verò, vomitum vomitu solui, 6. lib. docebit ipsemet Hippoc.

In Larissa uxori Gorgia menses suppressi erant per annos quatuor, præter valde paucos, in vtero autem quoquo versus conuerteretur pulsus exhibebat & pondus. Hæc mulier concepit & peperit, & puella viua nono mense edita est, vlcus habens in coxa, & secunda consequentes, & sanguinis fluxus valde multus successerunt, & postridie, & tertia die & quarta etiam grumi sanguinis concreti, & febris eam tenebat vsque ad decem primos dies, & effluxit deinceps illi sanguis ruber, & intumescere facies fortiter, & tibia, & ambo pedes, & alterum femur, & cibos non capiebat. sitim autem habebat fortem, & frigidissima aqua conferebat, vinum autem nullo modo. At venter post primum fetum modicè emollitus est, valde autem non confidit, sed

sed durior erat. Dolor verò non aderat. Quæ dragesima autem die à prima excidit superfætatio, caro, & venter confidit, & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, & sana facta est.

Hæc Gorgiæ vxor habebat vterum scirrhum, quod significabat pondus & pulsatio, quæ sentiebantur, in quamcunque partem mulier conuerteretur. Duratus enim vterus, velut alienum pondus, fertur quocunque conuertitur corpus, & arteriæ, quæ comprimuntur, nitentes sese efferre, sentiuntur pulsare. Hic affectus genitus fuerit ob suppressionem menstruorum, & rursum ob hunc affectum non fluxerint. Ita suppressi erant menses per annos quatuor, præter valde paucos menses, qui illis quatuor annis fluxerunt. Nihilominus concepit, & superfætavit. Vnde constat duritiem non occupasse vterum vsq; ad os eius, alioqui non posset concipere. Concepit verò fœmellam, & cum iam instaret tempus partus, superfætavit. Causam superfætandi dicit Hippocrates libello de Superfætatione, esse quòd os vteri exactè clausum non sit. Verisimile ergo est, affectionem illam diuturnam, etsi omnino prohibere non potuit oris adductionem, prohibuisse tamen exactam, vt concipere quidem potuerit, sed & superfætauerit. Aut fortasse, non ob affectionem pristinam, sed ob instantem iam partum superfætatio contigit. Incipit enim natura eo tempore os vteri iam recludere, ac proinde maius periculum superfætationis est prope partum, quam superiori prægnatione. Factam autem esse iuxta partum constat, quia abortus contigit quadragesima die à partu, & caro informis edita. Si enim vel viginti dies ante partum esset concepta, plus aliquid, ac melius formatum quam caro, editum esset. Porrò constat, superfætatione etiam concepta esse fœmellam: masculis enim quadragesima dies sunt satis ad figuram, neque vnquam videntur esse caro. Non mirum autem impurum matris corpus concepisse fœminas. Et cum secunda fœtura adeò exigua esset, non potuit expellere priorem, ipsa verò corrupta est, prioris partu, intra quadragesima dies. Et partus quidem cœpit, abortus autem succedens, perfecit iudicationem morbi veteris, ita scilicet vt solet. Cum enim per partum tam copiosa euacuatio fiat, euenit multos muliebrium morborum partu iudicari. Itaque, inquit, mulier concepit, & peperit: hoc est, concipere potuit, & ad perfectionem fœtum perducere, & puella viua nono mense edita est, non tamen sana, sed vlcus habens in coxa, ob prauum (arbitror) alimentum, quo in vtero vtebatur, factum. Et secunda consequuta sunt exeuntem fœtum (vt oportuit) & sanguinis fluxus valde multus (statim scilicet in ipso loco, in quo sesquicotylam oportere euacuari, Hippocrates dicit) sed & postridie etiam & tertia die, & quarta exierunt grumi sanguinis concreti. Non tamen sine febre transegit (vt quædam solent) neque quarta die eam reliquit (vt plerisque earum, quæ ritè purgantur, solet) sed febris eam tenebat fortis vsq; ad decem primos dies. Scilicet euacuatio primi quaternarij cessauit, ac proinde producta febris est vsque ad decem dies, quibus exire cœpit sanguis ruber. Non enim oportet cessare. Ita enim dicit Hippocrates libro 1. de Morbis

muliebribus: Si verò purgatio puerperij primis tribus aut quatuor diebus processerit, verum postea repente euanescit, easdem affectiones patitur quas prior. Itaque post decem dies cessauit febris fluente sanguine rubro: cœpit verò, motus magnitudine fortè diuisa, putrescere secunda fœtura, & proinde mulier habere ea, quæ Hippocrates initio de Superfætatione, familiaria esse huic affectioni dicit, his verbis: Si verò non statim secedat superfætatio (statim inquam ac deciditur, aut putrescere incipit) dolores exhibet, & fluxum fœtidum, ac febre, & facies intumescit, tibiæ ac pedes, atque si pereat, cibum auersatur, donec exciderit. Quandoquidem ergo superfætatio cum rumpi incipit, febrem solet facere, consentaneum est hanc non fuisse omnino sine febre à decima ad quadragesimam diem, sed sine acuta & vehemenzi. Omnino autem fuisse aliquam, sitis illa fortis, quam habuit, indicauit. Sed qua causa his intumescunt facies, pedes & tibiæ, atque huic, alterum femur? Certè per compulsionem cum vtero debilitato hepate, ac gigante sanguinem ferosiorum, qui in corpus distribuitur. Cur ergo hæc potu aquæ frigidissimæ iuuabatur, & vini nequaquam? Certè ob scirrhus vteri, qui cum tunc essent phlegmonosi, vino exacerbantur: frigidissimæ autem occurfu, attemperatio quædam & solatium sentiebatur. Non tamen potus frigidissimæ posset persanare affectionem, neque persanata esset, nisi alia, eaque magna superuenisset euacuatio ex abortu. Primus enim partus affectiones veteres minuit, secundus substituit. Nam venter (inquit) post primum fœtum modicè emollitus est, valde autem non confidit, sed durior erat. Sed quo pacto durior erat, si emollitus est? Certè scirrhusi tumores minores facti sunt, atque ita venter ea regione, qua situs est vterus, durities habebat minores prioribus, qua causa emollitus dicitur: non tamen adeò minores vt non satis sentirentur, atque ita dicitur non valde confidisse, sed esse durior, non quam antea, sed quâ pro natura. Ita etiam dicit, dolor non aderat, non arbitror quòd omnino nullus adesset, siquidem superfætationis corruptiones dolores exhibere dixit Hippocrates, libello de Superfætatione, sed non qualis antea. Nimirum phlegmonosum modum deposuerant magna ex parte scirrhi, quadragesima autem die (inquit) à prima (ea scilicet, qua peperit) excidit superfætatio, caro. Et venter confidit & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, quæ scilicet congesta erant putrescentiâ superfætationis.

Mulier in Pheris caput circum circa dolebat multo tempore, & nullus poterat quicquam operis ferre, neq; cum caput purgaretur. Melius autem habebat, cum menses illi facile prodibant. Hæc cum caput circum dolebat, subdititys bene olentibus ad vterum appositis iuuabatur, & expurgabatur modicum quiddam, & cum concepisset, reliquerunt caput dolores.

Cum caput doleret ob suppressionem in menstruorum, meritò fiebat, vt non nisi fluentibus illis facile, aut in vtero concipiente muliere tolleretur. Nam perinde est, quod ad quantitatem attinet vtero gerere & menses fluere, quia fœtus attrahit ad sese

anguinem, & in sua nutritione consumit. Hanc ob causam prægnatione soluuntur dolores, qui ex suppressione menstruum fiunt: quam quâ quibusdam etiam prægnatio hos ipsos dolores affert, quibus antea non erant. Quia quibus menstrua benè ac facillè fluebant, prægnatione detinentur intra vterum. Minus autè dolere possunt partes ex vtero facillè fluctibus mensuris, quàm ad vterum tractis, sicut etiam minus ad vterum tractis, quàm neque tractis, neque exeuntibus. Proinde prægnatio dolores tales habentibus tollit: non habentibus, affert. Porrò suppositoria odorata, aut suffitæ, vterum laxare, & vias eius aperire, & fluxiliores facere, ac proinde vterinas passiones, quæ ex adstrictione aut suppressione sunt, soluere, Hippocrati est celebratissimum, & vulgò notissimum. Causa verò est in tenuitate & calore vaporum. Quòd verò hæc ipsa naribus hausta præfociones vteri augeant, quod etiam mulieribus est experimento cognitum, causa est iocunditas, quam cerebrum recipiens, & proinde otium agens, desinit à concussione, qua vteru iuuare solet, & præfocionem discutere, non aliter ac epilepsiam.

13 *Mulier Larissæ prægnans. Decimo mense sanguis exiit illi multus quatuordecim dies, plurimum verò tres ante pueri corruptionem. Quatuordecima die excidit ex vtero puer mortuus, habens dextrum brachium adnatum lateri, & secundina tertia die, eadem noctis hora, qua puer, & alba: deinde post hæc tres dies & noctes multa moderatè prodierunt. Post hoc autem febris apprehendit duos dies, & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maximè verò pectinem.*

¶ Quasi prægnatio affectus sit decem mensium, dicit, decimo mense sanguis exiit illi multus quatuordecim dies, cum tamen dictum sit libro 2. huius operis, sectione 3. nouem mensium Græcorum esse. Neque sanè ad id quod modò dicitur, satis est, quod eo loco notauimus, putà nouem menses Græcos continere partem decimi mensis lunaris, atque ita naturales & communes partus fieri nouè mensibus Græcis, & decem lunaribus: neque quod ex libro de Carnibus diximus, nouem mensibus Græcis, & decem diebus, legitimum partum fieri. Non inquam satis est putare hic intelligi menses lunares. Nam dicit, decimo mense exiit illi multus sanguis quatuordecim dies, at verò nouè menses Græci, non capiunt decimi lunaris, nisi nouem dies, aut quàm minimum plùs aut minùs, quo pacto ergo nouem decemue diebus exierit sanguis dies quatuordecim? Certè non potuit, sed intelligere necesse est, huic productam esse prægnationem ultra nouem Græcos (multas enim decem Græcis perfectis parere illo loco diximus, confirmauimusque testimoniis Hippocratis & Aristotelis) videtur sanè imperfecta esse narratio, in qua de re non adeò frequenti, quasi frequens sit, agitur, neque id ipsum narratur: oportuit enim primùm omnium dici, huic productum esse partum ultra ducètos septuaginta dies, quibus nouem menses Græci constant. Non tamen hoc mirum est: imperfectam enim esse

hanc narrationem, atque adeò, vt ego suspicor, vultate mutilatâ, alia ex parte intelliges. Nam cum peperisset partu omni ratione præter naturâ, tempore scilicet, quia neque nouem, neque decem perfectis mensibus, & causa, quia ob fluxum sanguinis præter naturam (præter naturam enim fluit in partu ante fœtû editum) & ipso fœtu: quia monstruosus aliquatenus erat, cum haberet brachium adnatum lateri, cum, inquam, adeò præter naturam peperisset, vt necesse esset multos dies post partum laborare, & multum periclitari, tamen narratio solùm continet, quæ primis septem diebus à partu passa est: neque de exitu morbi quicquam dicitur. Imperfecta itaque est narratio. Nos tamè notemus quæ acta sunt, ne fieri ita posse nos lateat. Itaque hæc cum prægnans excessisset nouem menses Græcos, iam decimum ingressa, cœpit fluxu sanguinis laborare, qui fluxit dies quatuordecim, maximè autem vltimo illorû quaternario: nam tribus diebus ante corruptionem fœtus, corruptio verò contigit quatuordecima, quâ excidit ex vtero puer mortuus, habens brachium adnatum lateri. Itaque ab vndecima ad quatuordecimam (qui vltimus quaternarius est) copiosius fluxit sanguis. Quatuordecima nocte excidit puer mortuus, tertiâ die eadem noctis hora, qua puer exciderat, exciderunt secundinæ & alba excrementa. Expletis ergo à partus hora duobus diebus naturalibus, excidit secundina. Quod etiam difficilis partus fuit: in naturalibus enim & facilibus, secundina mox subsequitur exeuntem fœtum. Post hæc tres dies & noctes multa prodierunt moderatè, erant itaque infumpti iam quinque dies naturales, mox apprehendit eam febris duos & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maximè verò pectinem. Non est consentaneum his septem diebus finitum esse morbum, sed mutilatam hic narrationem.

14 *IN Larissa Hippothesenes peripneumonia videbatur Medicis deprehensus esse, non erat autem. Principio quidem luctans in duro loco cecidit supinus, & insiluit in ipsum, & lauatus est frigida, & dormiuit, & grauari videbatur. Sequenti autem die febricitauit, & tussis tenebat eum siccor, & spiritus densus. Quinta die cruentum excreauit non multum, & cœpit delirare, cum tussiebat, tunc dolebant pectoris partes, & dorsum: sexta autem die sanguis effluxit ex naribus, cum sternutasset, circiter corylas quatuor. Ad vesperam neque loquebatur, neque sentiebat, qua quispiam faceret, aut diceret. Vndecima autem mortuus est. Quinque autem dies nunc sapiebat, nunc non, & fiebat sine febre. Sputum autem nullum excreauit, neque stertorem habebat. Neque enim erat sputum.*

¶ Hippothesenes mortuus est ex casu, videbatur verò Medicis quibusdam pulmonis inflammationem contraxisse, quia febricitabat cû tussi & denso spiritu, tamen re vera non contraxerat, quod exitus ad apertè indicauit, cum ad extremum vsque neque excreauerit, neque stertorem habuerit. Sed quæ ratione fuerit læsus, ex iis quæ narrantur, oportet coniecte-

coniectemus. Principio luctans in duro loco, cecidit in occiput & dorsum, & aduersarius insiluit in pectus illius. Cumque oporteret mox sanguinem mitti, & frigida potum offerri, & pannis inuolui, ne sanguis ad contusas partes affatim accurreret, & vt iis qui conturbatus effususque esset, extenuatus discuteretur, nihil tale fecit, sed lauit sese frigida, & dormiuit, itaque cutem densauit, & sanguinem intrò repulit, eò etiam sponte ob somnū confluentem. Quam ob causam merito grauari videbatur. Et sequenti die febricitauit, putrescente iam succo in partibus, quibus erat inculcatus, & tussis siccor tenebat ipsum, & spiritus densus ob multos affectus phlegmonosos instrumentorum respirationis in thorace. Constat verò talem spiritum fuisse etiam paruum, cum crebrum & paruum faciant affectus dolorosi earum partium. Quinta die excreauit cruentum non multum, ruptis iam (arbitror) in lateribus venulis, & cœpit delirare. Poterat sanè hoc fieri ob affectum phlegmonosum septi transuersi, verum ob raptum sanguinis, qui conturbatus ferebatur in caput, factum esse, indicauerunt quæ subsequuta sunt. Nam sexta die sternutauit, & mox sanguis effluxit ex naribus circiter corylas quatuor. Ad vesperam, eadem die, neque loquebatur, neque sentiebat quæ quispiam faceret, aut diceret. Quod aut ob euacuationis magnitudinem, linquente animo, aut occupato toto cerebro apoplectico modo fieri poterat. Non videtur autem tantum fuisse sanguinis effusum, vt ob hoc animo linqueretur, nisi fortè homo erat per se debilissimus: proinde in alteram coniecturam magis feror, vel ob quinque sequentes dies, quibus nunc sapiebat, nunc delirabat, & fiebat aliquando sine febre. Nam quia delirabat, videtur cerebrum affectum: quia verò aliquando & delirio & febre liberabatur, constat non phlegmone, sed obstructione laborasse. Sæpè enim vidimus apoplecticos, per quædam interualla ad sese redire, loqui, & sapere, vt viderentur circumstantibus liberati, ac denuò occupari, idque bis aut tertius: dum tandem non valentes reuocari, moriuntur. Quod coniectauimus fieri, expultricis facultatis cerebri opera. Hæc enim si valida est, longè pellit, & hominem liberat, si debilis admodum, ne mouet quidem, & tunc vno perpetuo paroxysmo moritur homo: fin autè eit inter hæc mediocriter debilis, non pellit longè, ac tamen succos abscedere: cum verò non satis renitatur pars quæ expulit, irruunt in ipsam rursus. Velut in hoc homine, qui cum sexto die apoplecticus esset factus, & per quinque dies, qui sunt à sexto ad vndecimū denuò occupatus, mortuus est. Quòd verò eo interuallo nunc delirauit, nunc non, succus etiam ille, qui cerebrum obsidebat, fuerit in causa. Eius enim agitatio nunc plus, nunc minus cerebrum perturbaret, atque ob eandem causam cor nunc plus nunc minus in compassione traheretur, & angeretur, ac proinde homo nunc febricitaret, nunc non. Sputum nullū excreauit, quia scilicet nihil coctum est in pulmone, neque habuit stertorem. Vocat stertorem sonitum illū, qui fit, cum feruet succus aliquis in gutture. Nam addit, neque enim erat sputum: hoc est, non erat succus in aspera arteria, qui eum sonitum faceret, vt in multis moribundis solet. Verum hæc historia nos monet, ne casus aut ictus fortes contempnamus, sed diligenter quæ nuper huic fuis-

A se facienda diximus, facientes, multos dies in bono victu homines contineamus.

Scamander in Larissa, & coxa sphacellum habuit, & os diu luxatum. Hic sectus est sectionem magnam, & ad os vsque pertinetem, & deinde vltus est. Tunc die duodecima post sectionem spasmus cœpit, & tenuit multum. Contrahebatur autem crus hoc vsque ad costas: transiliebat autem & in alteram partem conuulsio: contrahebatur autem crus hoc vsque ad costas: transiliebat autem & in alteram partem conuulsio: contrahebatur autem crus & extendebatur, & alia membra mouebat. Et maxille adducebantur. Hic mortuus est conuulsus octaua post inuasionem conuulsionis. Curabatur verò tepesfactoris utriculis, & fomentis erui totum corpus, & infusus est clyster, & exiit paruum veteris stercoreis, & pharmacu biliosum bibit, & superbibit, & exiit quiddam, nihil autè à potione inuatus est. Et somnus exiguus venit, & rursus bibens valde biliosum pharmacum, fortè vespere occidente Sole mortuus est. Videbatur autem plus temporis sustinere potuisse, nisi ob vim pharmaci.

¶ Exemplum est hoc eorū, qui non curati diutius viuerent, & curati citius moriuntur. Mortuū enim esse hunc non ex veteri morbo, sed ex curatione constat, quia vigesima die à sectione est mortuus: sed & ex modo moriendi. Mortuus enim est conuulsus, vt solè scilicet qui moriuntur ex vulneribus circa articulos. Certè hic non poterat alia ratione curari, quæ sectione, & vitione, cum corruptionem iam ossis pateretur: fatius tamen fuisset omnino non curare. Nihil enim refert curare vt morbus possit, nisi eam ipsam curationem homo possit sustinere. Cœpit conuelli die duodecima post sectionem, & vitionem, non leuiter, sed conuulsione magna, quæ illum multum tenuit: hoc est, continenter affixit. Contrahebatur enim crus vsque ad costas, per musculos scilicet mouentes femora qui veniunt à lumbis, iuxta finem costarum. Non mirum autem inde etiam ad ipsas costas dolorem effundi per communes furculos nervulorum. Et aliquando etiam in altera parte conuulsio velut transiliebat, itaque alterum crus præcipue ac maximè conuellebatur, sed nonnunquam etiam vtrumque, atque alternatè hoc & illud. Non erat autem conuulsio facta iam, per quamque contractum crus esset citra distentionem vllam, sed conuulsus motus, per quem contrahebatur, & extendebatur. Et alia etiam membra mouebat homo conuulsio suo modo, brachia videlicet & caput, ac denique partes alias, quæ liberum motum habent. Laborabant præcipue maxillæ, quæ per conuulsionem musculorum claudientium os adducebantur, vt non possent separari. Cum adeò obtineret conuulsio, non mirum mortuum esse hunc octaua die post conuulsionem, quæ erat vigesima à sectione. Finitum enim est malum intra fines acutorum, & motum per pares. Sed cur hic, qui mutationem in deterius accepit duodecima, mortuus est octaua ab ea mutatione, ac non potius vigesimam quartam saltem expectauit? Quum iuxta legem constituta-

tionis legitimæ tantum temporis superesse ab ex-
 A eto principio, quantum antecesserit, oporteat? Ob
 id fortasse, ac etiam ob vires, quas satis animadu-
 erit, dicit Hippocrates videri sibi, hunc potuisse
 plus temporis morbum sustinere, si nihil in cura-
 tione esset peccatum. Verum proteruè admodum
 expurgatus, adeo vt folis octo diebus bis aut ter
 pharmacus valdè biliosus acceperit, vi pharmaci
 extinctus est. Qua in re multis nominibus pec-
 cauit Medicus, primùm quòd conuulsionè ex vul-
 nere pharmaco forti curare tentauit, deinde quòd
 cum tentasset, & nihil proficeret, nesciuit à purga-
 tione desistere, quin potius lædi argumētum non
 intelligens, bis aut etiam ter dedit. Certè conuul-
 siones, quæ citra phlegmonem vllum internum,
 aut vlcus, ex redundantia succorum fiunt, phar-
 macis solui possunt: verum quæ post ardentem fe-
 brem, aut phrenitidem, aut euacuationem vllam
 copiosam, aut inflammationem internam, aut ex
 vlcerebus fiunt, nulla re magis læduntur: nam euacua-
 tionè siccat neruos, & mala qualitate irritat
 C pharmacum. Ex febre autem ardente, aut euacua-
 tione sunt sicci nerui, à vulneribus qui conuellun-
 tur, sunt velut phlegmone tumentes. Phlegmo-
 nes autem crudi læduntur ea agitatione, quæ phar-
 maca cient, & euacuationibus non cedunt. Memi-
 ni certè cuiusdam, qui cum à phrenitide conuul-
 sionibus iam motibus tentaretur, me inuito, suauiter
 alterius pharmacum accepit, & paulò post nulla sub-
 secuta vacuatione, mortuus est. Sed multò grauius
 peccauit hic, quòd iam vidisset ægrotum pharma-
 co non iuari. Necessè est autem, vt auxilia magna
 si non iuuant, lædant. Bibit autem ægrotus phar-
 macum valdè biliosum: hoc est, admodum syncera-
 ram bilem extrahens, & superbibit. Quod duobus
 modis videtur posse intelligi, aut superbibit phar-
 macum idem, aut simpliciter superbibit. Est autem
 superbibere pharmacum, antequam motus, quem
 ciuit, sedatus sit, rursus idem pharmacum bibe-
 re. Superbibere autem simpliciter sit quiduis post
 pharmicum bibere. Solebant autem antiqui, vt ex
 Hippocrate libro 2. de Ratione victus in acutis, ac-
 cepimus, mox ab accepto pharmaco ptisanam da-
 re forbendam. Aut fortè aliud quippiam huiusmo-
 di, aut ergo huic ægrotò datū est pharmacum val-
 dè biliosum eadem die bis, aut datum quidem se-
 mel legitimè, & iuxta consuetudinem accepta à
 pharmaco potione. Cum præstantur pharmaca le-
 uia, aut etiam mediocria, nonnunquam vtiliter su-
 perbibitur pharmacum, gratia acuèdi segnem mo-
 tum: verum cum valdè biliosa, nunquam licet id
 facere. Sed vtcunque huic actum sit, consistere faci-
 le poterat pharmacis hominem lædi, quare absti-
 nendum fuisset ab alterius exhibitione, nam exiit
 quidem, nihil autem iuuatus est à potione, & som-
 nus exiguus venit. Euacuationes verò quæ confe-
 rentia & tolerantia carent, malæ sunt. Non mirum
 ergo iterum accepti, valdè biliosi pharmaci potio-
 ne, mortuum hominem esse.

*Hippocomus Palamedis in Larissa undecim
 annorum, percussus est in fronte supra oculum
 dextrum ab equo: & videbatur os non esse sa-
 num, & exliebat ex ipso exiguum sanguinis.
 Hic scētus est multum vsque ad diploym. Et*

*curabatur ita habens os, quod & antierius sta-
 tim os peperit in viginti. Tumor iuxta aurem
 incepit, & febris, & rigor. Et diu magis tume-
 scebat, & dolebat tumor. Et febricitauit, inci-
 piens ex rigore, & oculi tument, & frons, &
 tota facies. Patiebatur autē hac in dextris præ-
 cipuè capitis. Perueniebat autē & ad sinistra
 tumor. Nihil igitur hoc lesit. Tandem febris, con-
 tinua tenebat. Minus erat hac vsque ad dies o-
 cto. Vixit autem vsus & purgatus per catapo-
 tium, & cataplasmate tumori imposito. Vlcus
 autem malorum causa nulla erat.*

¶ Quandoquidem percussus est hic ab equo, vi-
 detur consentaneum fuisse verè hippocomum, id
 est, equorum cultorem. Hi enim ab equis frequen-
 ter solent percuti, sed quia vndecim annorum e-
 rat, vix possum adduci vt credam, curam equi esse
 ei demandatam, sed fuisse hunc Palamedis filium,
 aut seruuum, fortè vocatum Hippocomum, & ab e-
 quo percussum esse, vt narratur. Hoc habeat vt-
 cumque, nihil refert, modò eorum quæ ad rem fa-
 ciunt, nihil omittatur. Hæc sunt, fuisse vndecim
 annorum, & ab equo percussum fuisse, & in fron-
 te, & reliqua quæ narrantur, partim pertinentia
 ad vlcus magnitudinem, partim ad ea, quæ acta
 sunt, partim ad ea, quæ euenerunt. Referre enim,
 scire, an puer sit, qui vulneratus est, constat ex eo-
 dem Hippocrate libro de Vulneribus capitis, vbi
 dicit: At verò puerorum ossa & tenuiora & mollio-
 ra sunt, ea de causa, quòd sanguinolentiora, & ca-
 ua, & neque antrosa, neque densa, neque solida, &
 à telis æqualibus, ac debilibus, si similiter ac mi-
 nus fuerint vulnerati, iunioris pueri vulnus, & ma-
 gis & citius suppuratur, etsi aliàs ex vulnere mori-
 turus est, iunior seniore citius perit. Porro à quo
 percussus quis sit, & quo telo interrogare iubet
 Hippocrates in initio eiusdem libri dicēs: Primùm
 igitur capite vulnerato interrogare oportet, per
 quid vulneratum sit. Itaq; & ab equo vulneratum
 fuisse, dici referebat. Sed & in fronte fuisse. Nam
 dictis mox addit: Postea qua parte vulnus infli-
 ctum sit. Et non multò post addit: Cerebrum e-
 nim citissimè & maximè iuxta synciput sentit ma-
 la, quæ & in carne & in osse fiunt, sub tenuissimo
 enim osse, ac modica carne cerebrum est hac par-
 te. Cæterum ex reliquis ossibus, id quod citra tem-
 pora est, debilissimum est. Omni verò capitis osse
 robustus est os verticis, & quod est retro aures, ro-
 bustius est quàm totum, quod in anteriori parte
 est, & sanè his ita se habentibus, si quis & vulneri-
 bus & telis, omnibus æqualibus, ac similibus, &
 maioribus ac minoribus, similiter sit vulneratus, &
 magis: hac capitis parte os minus rumpitur, & con-
 tunditur, & si homo aliàs moriturus est ex vulne-
 re, si in posteriori capitis parte vulnus habet, diu-
 tius durans, morietur. Itaque graue fuit vulnerari
 ab equo, fortiter enim contudit equus calcitrans.

¶ Graue etiam vulnerari in fronte, quamquam gra-
 uius fuisset in temporibus, aut syncipite. Fuisse ve-
 rò puerum, qui vulneraretur periculum minue-
 bat: facilius enim sanescunt eorum vlcera. Sed veni-
 amus ad ipsum vulnus. Rupta est cutis frontis,
 & carnosa membrana, quæ illi substernitur, & dete-
 ctum

ctum os. Quinetiam os ipsum videbatur non esse
 sanum. Nam exliebat ex ipso osse exiguum san-
 guinis, quod sanè non fiebat, nisi fissuram haberet.
 Quid ergo actum est illi? Certè quod Hippocrates
 ipse consulit libro citato, his verbis: Cæterum si os
 nudatum carne fuerit, animaduersione habita, con-
 nari oportet cognoscere, si oculis videre ac nosce-
 re non datur, an ruptum sit os, & an contusum, an
 solùm contusum, an adsit contusio, aut fissura, aut
 ambo. Et si quid horum os passum fuerit, detracto
 sanguine, paruo terebello modicè, & cum cautio-
 ne, os terebrare oportet. Et paulò post dicit, mori
 ægrotos, quibus os fractum, ruptum, aut contusum,
 nisi quis raserit, aut perforauerit. Ita factum est huic,
 quia habebat fracturam in prima lamina, scētus est
 multum vsq; ad diploym, seu secundam laminam.
 Terebro scilicet, aut cyclisco. Et curabatur os ita
 habens, detectum scilicet & derasum satis, ac leui-
 gatum. Et benè sanè res processit. Nati os statim
 peperit os antierius in viginti: hoc est, intra viginti
 dies, pducta est anterior ossis pars, & quæ cyclisco,
 aut terebra exesa erat. Ad hæc rem plurimum con-
 tulit ætas. In pueris enim adeo viget naturalis fa-
 cultas, vt etiã ossium partes facile pullulēt. Quam-
 quam ne in hoc quidè autumo mox fuisse verum
 os, quod producebatur, sed callum ab osse quàm
 minimum diuersum, ob facultatis commutatricis
 robur. Itaque hætenus benè actum est cum pue-
 rò: Nihilominus vigesima tumor iuxta aurem in-
 cepit & febris, & rigor, & oculi tument, & frons,
 & tota facies, etiam si non æquè secundum totam
 D faciem, sed in dextris præcipuè capitis partibus
 hæc patiebatur, quamquam perueniebat etiam ad
 sinistra tumor. Hoc sanè factum est ex fluxione, quæ
 vndiq; in exulceratam partem perueniebat, quæq;
 proinde, cum supra oculum dextrum vulnus esset,
 dextras partes capitis, secundum rectitudinem sci-
 licet lateris, occupauit. Et sanè multò minus peri-
 culosum fuit hoc, quàm si occupasset sinistras. Nam
 vt ab Hippocrate libro citato dicitur bis, notam esse
 morituri, ex vulnere in dextra capitis parte fini-
 stra: & ex vulnere in sinistra, dextra conuelli. Eâ-
 dem ratione & tumore, & dolore corripit, contraria
 parte periculosus est, quàm eadem, vel hac solùm
 causa, quòd magis præter rationem est. Nam quam-
 quam Vidouidius putat hoc factum esse, & omni-
 ratione carere (quòd ipse nullam assequatur) tamè
 re vera non caret, sed qua ratione dicitur in apho-
 rismo sectionis quintæ, si in vulneribus fortibus ac
 prauis tumor non appareat, magnum malum, eâ-
 dem si non appareat quo laterè est vlcus, sed con-
 trario, magnum malum est. Nam illud quidem fit
 fluxione ad vlcus concitata, retrocedente verò a-
 liorsum, eò quòd à vulnerata non recipiatur. Est
 verò magnum periculum in hoc erratico motu re-
 trocedendi, & ipsa causa, quæ non recipitur, grauis
 est. Nam etsi Galenus id dicit fieri, quòd medici re-
 percutientibus nimis vtantur, ego & citra hanc oc-
 casionem fieri puto, cum partis facultas emoritur,
 & alimentum non recipit. Contrahitur enim, ac
 proinde neque redundantem succum potest reci-
 pere. Itaque contraria parte conuelli, ac tumore &
 dolore affici, graue esset, eadem verò parte non ad-
 modum. Nam vt alio aphorismo dicto proximo di-
 citur: Quibus tumores in vlcerebus apparent, non
 valdè conuelluntur, neque insaniunt. Proinde fa-

ctum est, vt nihil hoc læderet: id est, nihil homo ab
 hoc periclitaretur. Sed resumentes sermonem, di-
 camus qualia fuerint hæc mala. Tumor post aurem
 incepit, & febris, & rigor. Febricitauit, scilicet pri-
 mùm incipiens à rigore. Constat itaque quod in-
 termittente. Nam quibus quotidie rigores fiunt,
 quotidie febres soluantur. Tument etiam oculi,
 & frons, & tota facies. Ambo hæc & tumor, & fe-
 bris fiebat à fluxione, quæ versus vlceratam par-
 tem mouebatur. Constat verò hanc moueri non
 continèter, & toto tempore æqualiter, sed per par-
 tes ex quibusdam interuallis. Nam & febris fiebat
 intermittens, & tumor, & dolor quotidie, interdum
 magis crescebat, & noctu hæc remittebantur. Ni-
 mirum pars recipiens, erat pars ea capitis & faciei.
 Recipiebat verò quotidie denuò, & quotidie in ea
 resoluebatur quod veniebat. Quare constare pote-
 rat, febre etiam interdum quotidie crescere. Ita-
 que tota fluxio erat quotidiana, ac proinde & intum-
 mescentia, & febris. Sed si quotidiana erat ad pitui-
 tosam vergeret fluxio, quo pacto ergo à rigore in-
 ciperetur, biliosarum enim est hoc? Præterea qui
 fieri poterat, vt febris intermitteret, cum tumor,
 etsi incrementa alternatè reciperet, nunquam sol-
 ueretur? Certè fluxionem illam sanguineam bilis
 & pituitæ participem fuisse non mirum, imò verò
 consentaneum, cum non ob succi alicuius redun-
 dantiam, sed ob vlcus excitata sit. Habuerit ergo
 pituitæ quædam, vt motum, quædam etiam bilis;
 vt rigorem. Febris verò intermitteret, quòd non
 posset à tumore seruari, nisi cum esset tantus, id ta-
 men etsi perpetuò esset, non perpetuò tantus. Ne-
 que sanè febris intermittens ad extremum vsque
 fuit, sed tandem continua febris tenebat. Quo die
 ab accepto vulnere hæc fieri cæperint, non dicit
 exactè, sed minùs, inquit, erant hæc vsque ad octa-
 uum diem, scilicet septimo cæperint dolor & tu-
 mor, & octauo iam fuerint conspicua. Non dicit
 quando durauerint, forsasè quia medicamentorum
 vi extirpata sunt, magis quàm naturæ. Vixit
 enim vsus, & purgatus per catapotium, & catapla-
 smate idoneo tumori imposito. Quanti vsus fue-
 rit Hippocrati vsitio, sæpè iam animaduertimus. E-
 go quoque iam in parotydis, quæ ex morbis a-
 liis non leuibis fiunt, citò, vel nulla expectata sup-
 puratione, vsitione vtor in ipso tumore. Nulla enim
 ratione melius prouidetur, ne tumor recurat, sed
 materia, per ipsum vlcus, quod infligitur, expur-
 getur. Sed quo pacto concludit narrationem, di-
 cens: Vlcus autè malorum causa nulla erat? Nun-
 quid si hic vulneratus non esset, tumorem eum
 contraxisset? Non arbitror, neque febre. Nam
 vel rectitudo, quam tumor cum vlcere seruauit, &
 dies quo contigit, qui erat septimus ab vlcere, id
 indicant. Sed dicitur nulla malorum causa fuisse
 vlcus, id est, nullam malignam causam. Seu vlcus
 ea mala non attulisse, quòd malignum esset,
 (non enim erat) sed ob corporis apparatus. Vel
 sæpè mortuo iam homine, iurat Chyrurgi non
 interiisse ex vlcere, qui tamen si non fuisset vlcera-
 tus, non interiisset. Id verò dicunt, significantes, vlcus
 per se non fuisse lethale. Ita quidem huic vlcus
 nulla causa malorum fuit: id enim erat salbra-
 ris speciem præ se ferens, & carne labiorem, & osse
 bene habens, tumores verò hi superuenerint ob
 redundantiam succorum in corpore, aut fortasse;

quod recenter vulneratus, non satis vacuatus sit. Merito ergo huic vtilissimum fuerit, medicamentum expurgans deorsum, iuxta id quod libro sæpè iam citato scriptum est, his verbis: Cum verò in vulnere in capite homine terebello perforato, aut non perforato, osse autè denudato, tumor rubicundus erysipelatus accesserit in facie, & in oculis vtrisque, aut altero, & si quis tumorem contingat, doleat: & febris corripiat, ac rigor, & vlcus ipsum tum quod ad carnem attinet, tum quod ad os, benè habeat ad aspectum, & ambientes vlcus partes benè habeant, excepto tumore, qui in facie existit: & aliud peccatum nullum tumor habeat, quod ad reliquam victus ratione attinet, huius infernam aluum deorsum purgare oportet medicamèto quod bilem ducit, & vbi sic purgatus fuerit, & febris dimittit, & tumor sedatur, & sanus euadit. Constat hunc locum maximè congruere cum iis, quæ facta sunt Hippocomo.

17 *In Larissa Theophorbi filius vesicam scabiosam habebat, & viscosam urinam mingebat, & dolebat, cum & inciperet mingere, & cum desineret, & consfricabat partem anteriorem. Hic cum bibisset diureticum vehemens, in vesicam quidem nihil processit. Vomuit autè confertim puri simile, & bilem. Et infernè alia huiusmodi egerebat, & dolebat ventrem, & urebatur interius. Reliquum verò corpus frigidum fiebat. Et dissoluebatur totus, & accipere nihil volebat. Huic exulcerata est aluus fortiter, à magna pharmaci vehementia. Mortuus est autem tertia die post potionem.*

¶ Nunquam est agendum diureticis, præcipuè vehementibus, in passionibus renum, aut vesicæ, ex multo succo pendètib, antequàm purgatum totum corpus sit, reuulsamq; vomitu quoad possit, & ad intestina deriuatum, idq; faciendum pharmacis mitibus, & malignæ qualitatis expertibus. (non eatenus vt tractoriæ nihil habeant) quia quæ vehementer expurgantia sunt, urinam etiam mouent, & menstruas purgationes, & vel hac ratione abortus faciunt, vt merito videbatur Auerroo. Nam si pleno adhuc corpore malis succis diureticum detur, idq; debile, aut moderatum sit, certè confluere faciet in affectas vias excrementa, & congeri oppilariq; ac proinde minùs exire. Sin autem detur vehemens, vt hanc etiam oppilationem possit dirumpere, habebit etiam hoc facultatem exulcerandi, qua ventriculum & intestina exulcerabit, antequàm affectum locum attingat, irritabitq; ita supernum infernumq; ventrem pariter, & dolore excrementa ad ventrem conuocabit, fietq; quod vt diureticum dabatur, per accidens vomitorium & deiectorium: sed cū magno hominis malo, cū non facultate tractoria purget, sed exulceratoria, corrumpat. Quid ergo agendum? Certè vacuandum totum corpus prius, reuellendumq; & deriuandum mediocribus, & vomitoriis, & deiectoriis, deinde medicamentis, quæ peculiariter respiciant vesicam, vtendū. Hæc verò erunt qualia passio desiderabit. Si enim ardor, aut vlcus malum sit, nunquam diureticis est opus, nisi exiguis, quæ

A cum aliis medicamentis deducendi eâ solùm causa, admisceantur. Vlcerata enim petunt siccantia, ardor, temperantia, vtraque verò horum deducuntur à quibusdam diureticis. Si verò morbus sit cacochymia earum partium citra dicta duo mala, aut inflammationem nondum inclinatem, diureticis est agendum. Suffecerint verò vacuato expurgatoq; iam corpore, minora exulcerantibus. Huic igitur vesicâ laborare scabiè ob cacochymiam partim pituitosam & salsam, partim biliosam & acrem indicabant symptomata, & exeuntia. Scabiem enim indicabant pruritus, qui ad pudendum quoque pertingebat, & dolor quem cū inciperet, & cū desineret mingere, sentiebat: fuisse verò causam pituitam salsam, quod viscosam urinam mingebat, & puri simile euomuit. Quod sanè pus non fuisse constat (quæ enim suppuratio in ventre rum peretur?) Sed crudum succum candore & crassitie puri similem. Itaque pituita erat, hanc salsam esse ipsa urinæ computrescentia faceret, indicaret

C verò mordicatio: quæ etiam bilem referebat, præterquam quod copioso etiam vomitu est reiecta. Dolere verò incipiente & desinente mictu, omnis exulcerationis aut corrosionis viarum urinæ commune est. Dolores enim non cientur, cū sentientes partes fundo mordente plenæ sunt, sed cū primùm perfunduntur, vt incipiente mictu, neq; cū quietæ sunt, sed cū mouentur, vt desinente mictu, quia sese exprimunt. Vtrumque enim dolendi occasio est primus occurus, incipiente & expressio, desinente mictione. Huic cū quiduis agendū esset potius, datum est diureticum vehemens (catharides arbitror, aut aliud quippiam tale) vnde euenit ob medicamenti malignam vim, & corporis cacochymiam exulcerari ventrem maligno vlcere, & vri, ac proinde viribus dissolutis, & toto corpore refrigerato, & accipere nihil, neque cibi, neque potus (hoc enim euenit ita affectis, etiam si vrantur) volentem mori.

Vxor Antimachi in Larissa prægnas erat circa quinquaginta, & reliquo tempore, præ fastidio à cibo abstinebat, & septem dies dolebat locellos, & dolebat cor. Et febris ipsam surripuit. Non deiecit hoc tempore. Huic datum potu est elaterium vehementius, quàm oportebat. Et euomuit bilem combustam, & à cibi abstinentia & à febre. Etenim neq; potu utebatur vlllo. Paucam autè & violenter vomuit, & grumosa. Ac deinde commota est, & emisit ipsam, & videbatur debilitata, & nolebat epota aqua euomere. Post hoc autem dolor corripuit illam fortis infra in aluo. Exulcerata enim est à pharmaco, & deiectum illi statim est post stercus, subcruentum, ramentosum. Semper autem plus fiebat, & debilitas, & cibi fastidium, & purgationis erant quinque cotylæ. Sistebatur autè aluus aqua multa infusa per ventrè. Aliud autè nihil poterat conferre. Mortua est circa mediam noctem. Videbatur autè posse viuere, si posset bibere aqua, & vomere statim, antequàm deglutisset.

¶ Mulier hæc cū vtero gereret, ferè iam dies quinquaginta,

quinquaginta, correpta est dolore vteri, & oris ventriculi. (Nam hanc partem vocabant veteres cor, & hæc plurimum ad compassonem tum vtero trahitur) & febre: quæ septem dies ipsam tenuerunt. Erant verò illi hæc symptomata: præ fastidio vix quicquam capere poterat (quod non illis septem diebus, sed reliquo etiam prægnationis tempore contigit) & eo tempore (quò febricitabat scilicet) non deiecit. Huic datum est pharmacum expurgans vehementius, quàm oportebat. Octaua arbitror die. Nam mortua est mulier eadem die, qua accepit pharmacum, laborauit autem septem dies. Aut ergo septima ipsa, accepto pharmaco mortua est: aut, quod est magis consentaneum, exactis septem diebus febris, datum est pharmacum octaua. Nam nõ erat rationi consonum, ipsa septima, non expectata mutatione, si quam dies afferret, pharmacum dari. Datum ergo est die octaua, & euenit, vt vomeret bilem combustâ. Combusta enim fuerat, & à cibi abstinentia, & à febre. Non mirum autem adeò exultam esse. Nam non solùm abstinebat à cibo, sed neque potu utebatur vlllo. Quoniam autem cibus & potus bilis feruorem temperant, constat eorum abstinentia, exuri, acrioremq; fieri, præcipuè accedente febre. Vt hinc constat, non admodum arcendos ab aqua esse, eos qui ex syncera bile febricitant. Eius enim succi, vt alio loco monstrauimus, alteratio, vltio est, potius quàm putrescentia. Quare cū concoctio contraria non sit vltioni, vt putrescètia, in talibus ab attemperacione expectandum auxilium sit, potius q̄ à concoctione. Quare aqua largius vtendum. Hæc ergo mulier, cū neq; potu vteretur vlllo, non mirum exultam illi fuisse bilem. Euomuit ergo violenter paucam bilem, & in grumos coactam (crassescit enim vltione etiam bilis, fitq; vitellis ouorum similis) deinde verò (hoc est, post difficilem illam paucæ bilis vomitionem) commota est iterum, & conturbata, & emisit ipsam copiosius. Non tamen subleuata est, neq; melius habere cepit, sed videbatur debilitata. Et cū daretur ei aqua tepida, vt facilius euomere, & si quid malignum, aut medicamenti, aut humoris ventriculò hereret, reiceret, nolebat accipere. Quia arbitror non poterat, ob magnam ventriculi & gulæ corruptionem. Deinde descendente pharmaco, corripuit illâ dolor fortis in aluo: exulcerata enim est à pharmaco, & vt par erat, exulceratis intestinis, deiecit post stercus (hoc. n. omnium primum exit in purgationibus) subcruentum, & ramentosum, ex frustulis, scilicet intestinorum, quæ excidebantur. Crescebat verò malum, & semper plus fiebat, dolor scilicet maior, & debilitas, & cibi fastidium. Non quidem hæc ob magnitudinem vacuationis, erant enim expurgationis præter stercus quinque cotylæ, sed ob ingentem vltionem, & magnam malignamq; exulcerationem. Quod quidem à iuuantibus & nocentibus cognosci poterat. Nam sistebatur aluus, & mitescebant dolores aqua multa infusa per ventrem, & nihil aliud poterat conferre. Nimirum conuiescebat feruor occursum aquæ frigidæ, nõ potuit tamen affectionem ipsam curare, neq; mortiferam pharmaci vim extingueret, sed mortua est circa mediam noctem. Mirum sanè est hanc non abortisse dato pharmaco vehementi, cū ne expurgans quidem vllum, nisi in maximo discrimine dari debeat, secundo prægna-

A tionis mense. Sed id fortassè factum est, quia præuenit mori, alioqui non potuisset non corrumpere foetum. Videbatur (inquit) posse viuere, si posset bibere aquam & vomere, antequàm deglutisset, nõ quidem antequàm vlllo modo deglutisset. Nam qui posset vomere, quod non esset deglutitum? Sed antequàm aqua in fundo ventriculi resedisset. Maximum profectò remedium, vbi vehemètiùs quàm oporteat medicamentum datum esse sentitur. Id verò fieri deberet in hac, atque adeò in aliis omnibus, antequàm pharmacum ad intestina descenderet: postea enim clysteribus attemperantibus & extergentibus instandum fuisset potius, vt in dyfenteria, atq; interim infusione aquæ frigidæ. Sed considera Hippocratein nõ dicere videri posse viuere, si bibisset aquam, & vomuisset, sed si potuisset bibere. Nam etiam si coacta arte quapiam, aquam in ventrem recepisset, atq; ita vomuisset, non posset, quantum suspicor, tantoperè iam læso ventriculo liberari. Verum si posset bibere, ventriculus multò minùs læsus esset, atque ita posset viuere. Itaque aquam bibere & vomere, remedio fuisset, posse bibere, fuisset minoris noxæ signum, vt non posse, fuit perniciosum.

Famula Onesidemi in Larissa ulcerata est ventrem & intestinum, à bile spontè commota, & prodibat sursum ac deorsum bilis & sanguis. Et febris tenebat. Huic debili datum est pharmacum deorsum purgans, debile, potabile, aquo sum & paucum. Et vomuit ab eo multum, & deorsum subijt plus, & vesperi redijt. Postridie febris erat, sed debilis. Venter autem ulcerabatur, & adhuc egerebat eadem. Tertia autè mortua est vesperi, cum febris ipsam corripuisset valde fortis. Hæc autem videbatur omnino moritura: minime verò quod aquam frigidam bibisset, usque dum vomitus tenebat. Postquam autem refrigeratus est venter superior, purgatus per aquam, succo frigidò postea epoto, ita infusum per clysterem est.

¶ Mira morbi celeritas, & morbi etiam diligentia Medicorum, qui tribus diebus tam multa circa ægotantem fecere. Qui etsi morbū superare non potuerint, quod is esset omnino insuperabilis, tamen hac causa commendandi sunt, quod morbi impetum agnoscentes, pari celeritate properarunt auxiliis intare. Passa est hæc citra vllam externam occasionem, quod postremis diebus vxor Antimachi à pharmaco. Nimirum bile perniciose commota spontè & influente in ventriculum, & intestina, ea omnia exulcerata sunt adeò, vt sursum ac deorsum prodirent bilis & sanguis. Fuit itaque hic cholera morbus, verum cum febre, eaque tertiana continua. Solis enim tribus diebus, licet eam figuram animaduertere, cū prima die febris ipsam tenuerit, quæ postridie debilis facta est, tertia autem rursum corripuit valde fortis. Figura febris sequuta est communem conditionem bilis, sed exulceratio tanta repente facta, illius qualitatem deleteriam. Estque hoc magnum quoddam exemplum venenorum, quæ in nostris corporibus spontè gigni solent.

lent. Sed quæ acta sunt, consideremus: vt enim raræ vehementiæ fuit morbus, ita raro quodam medelæ genere est curatus. Huic mox in ipsa prima die datum est pharmacum deorsum purgans, non sanè uehementis, vt vxori Antimachi, sed debile, quia & ipsa erat debilis. Datum verò non solidum, ne fortè partibus hæreret, sed potabile & aquosum: hoc est, in aqua dissolutum, vt facile elaberetur. Paucum autem, quòd multum non videretur posse sustinere. Vomuit ab eo multum, & deorsum subiit plus, proindeque, vt fieri solet, cessauit aliquantisper vacuatio. Quoniam verò exulceratæ fuerant internæ partes, non potuit cessare fluxio, atq; ob id vesperi eadem die rediit vomitus & deiectio. Postridie febris erat, sed debilis, venter autem adhuc vlcerebatur, & egerat eadem, puta bilem & sanguinem. Tertia die febris ipsam corripuit valdè fortis, à qua ea die mortua est. Hæc (inquit) videbatur omnino moritura: hoc est, nulla ratione videtur feruari potuisse, sed fuisse morbū omnino insuperabilē. Minimè verò quod aquam frigidam bibisset: hoc est, minimè verò videbatur moritura, quòd aquam frigidam bibit, atque omnino refrigerantibus vsa est. Imò verò si feruari potuisset, hac maximè ratione esset seruata, quia fuit curatio accommodatissima, in tanto bilis feruore, curatione adeò refrigeranti vti. Continet igitur hic modus dicendi commendationem curationis, & hanc argumentationem. Morbus hic erat insuperabilis, quia nō est mortua ægra ob curationem quæ adhibita est, imò verò hac esset seruata, si feruari posset. Sed quæ fuerit hæc curationis ratio explicemus. Datus est illi potus copiosissimus aquæ frigidæ, adeò vt non benè ventriculo caperetur, & ob id euomeretur, & postquam ita est refrigeratus superior venter, & per aquam purgatus, rursus quantitate minori datus est, vt retineretur succus frigidus, vt gelida aqua, aut succus aliquis refrigerans, vt plantaginis, aut rosarum, aut vuarum acerbæ. Et idem succus per clysterem infusus est. Hæc omnia meritò fiebant, vt, si posset, tam ardentis bili equali refrigeratione occurreret. Acta verò fuerint hæc, secunda & tertia die: prima enim non possent simul cum expurgatione. Curatum ergo in primis est succi copiam minuere, mox occurrere eius qualitati. Verùm fecit humor morbum incurabilem, antequam possent Medici arte repugnare. Vide quàm diuersa fuerit ratio curandi hæc famulam Onesidemi, & virum illum, quem Athenis cholera corripuit, cum eodem laborarent morbo. Vt intelligas quantò meliùs doceatur medica praxis per exempla, quàm per capita morborum.

20 *Eudemus in Larissa hæmorrhoidas habens fortes valdè & diurnas, cum exanguis existeret, bilis commota est, sed cum corpore mitius egit, & aluus inferior turbata est, excreuit biliosa, & hæmorrhoides intumescabant. Pharmacū deorsum magis deiectionum bibens, purgatus est benè, & mox superbibit succum, & magis perturbatus est, & dolor circa hypochondria consistebat. Huic manus admota est hæmorrhoidibus, cum adhuc aluum non bene haberet, sed indigeret curatione, & vomuit, dein-*

A *de autem accedente cancro febris corripuit, & non dimisit, donec occideret. Quandoque etiam cum rigor subrepens dimisisset, febris venit, & prodijt ipsi bilis & flatus, & partim prodibat, partim intus erat. Et dolor in ventre. Hæmorrhoides verò erant extra intestinum rectum, que alio tempore à purgationibus inceperant. Et flatus per ipsas proibat, & per sternutamentum prodibat in principio.*

B *Hic mortuus est ab hæmorrhoidibus, intempestiuè curatis per chirurgiam. Quia cum bilis in corpore alioqui cacochymo agitata esset, primum spontè ac per se, deinde etiam pharimaco deorsum expurgante, & non esset perfecta purgatio, sed adhuc aluus curatione indigeret, tentata est curatio chirurgica hæmorrhoidum, cum oporteret prius perpurari corpus, & bilis motum sedari, & aluum liberari à noxa, si quam bilis intulerat. Euenit ergo, vt excissæ hæmorrhoides, aut vltæ, cancro tentarentur. Cum illæ non essent intra ipsum intestinum, sed in podice exterius, vt quædam etiam solent, tamen fistulis perexiguas cum intestino communicabāt. Quo factum est, vt flatus per ipsas hæmorrhoidas exirent. Quod quidem primum sentiebatur sternutando (quia commouentur concutiunturque sternutatione omnia) deinde verò etiam citra hunc motum. Ex cancro eius partis excitata est febris, ac febre & corruptione procedentibus, mortuus homo est. Hippocrates libello de Hæmorrhoidibus docuit duas rationes chirurgicas curandi hæmorrhoidas, alterā quidem vltione non violenta, sed ita vt sustineri possit, siccante ferro candente, nō tangente hæmorrhoidas, sed propè posito: alteram excisione. Hic non dicit, quæ harum vsus Eudemus sit, neutra sanè vti debuit, antequam reliqua ventris mala, & bilis purgatio conquiescerent: verisimilius autem est, scissione esse curatum, quia vltæ quàm scissa minùs tentantur cancro. Accedit quòd erant hæmorrhoides externæ, & quæ faciliè curari poterant ferro, vt non esset igne opus. Verùm præsertim historia admonemur, ne temerè permittamus hæmorrhoidas curari (periculosè enim tractantur ferro aut igne) ac nunquam profus non perpurato corpore. Sed enarremus literam. Eudemus in Larissa hæmorrhoidas habens fortes valdè & diurnas (non sanè cæcas, sed fluentes multum, siquidem exanguem ipsum fecerant) cum exanguis existeret, bilis commota est. Hæc verba plurimum videntur spectare ad illud, quod Auicenna dicit, sanguinem esse frenum bilis, siquidem velut causam reddens, dicit, cum exanguis existeret, bilis commota est. Quod certè hætenus verum est, quòd cum sanguis sit succus moderatissimus, alios omnes temperat, atq; in illius penuria alij omnes synceri fiunt, & ob exorbitantes qualitates naturæ magis molesti. Velut in hoc, quia erat hæmorrhoidibus factus exanguis, bilis molesta esse cœpit naturæ partium, ac proinde commota est. Sed cum corpore mitius egit, hoc est reliquum corpus parum læsit, sed in aluum decubuit, atq; ita aluus inferior turbata est, & excreuit biliosa, & hæmorrhoides qualitate bilis exeuntis, exacerbatae sunt, & naturæ nixu intumescabant. Bibens pharmacum deorsum magis deiectionum: id est,*

id est, expurgans per inferna (ponitur enim comparatiuum propositiuo) purgatus est benè satis. Et mox superbibit succum. Non dicit quem succum. Suspicio huic datum esse, cum putaretur iam benè expurgatus, succum aliquem frigidum, vt fieri solet, atq; vt famulæ Onesidemi factum est, attemperandi gratia (is fuerit cremor ptisanæ) & magis perturbatus est, vt potè non perpuratus. Et dolor consistebat circa hypochondria, quod multos succos in medio fluxu constituisse, atque hæsisse circa hypochondria significabat. Huic manus admota est hæmorrhoidibus: hoc est, chirurgica curatio hæmorrhoidum adhibita est, cum nondū aluum benè haberet, sed adhuc indigeret curatione corporis totius & alui. Et vomuit, in ipsa arbitror chirurgica curatione, præ anxietate, & perturbatione. Quod iam hinc significabat difficultatem eius curationis, & malam tolerantiam, atque adeò intestina læsa esse per consensum cum podice, & ventriculum per consensum cum illis. Quæ sanè omnia inde nata sunt, quòd aluo adhuc malè habente, curatio illa laboriosa, tentata est. Sed quod omnium fuit grauissimum, deinde accedente cancro in parte qua excissæ sunt hæmorrhoides, febris hominè corripuit, & non dimisit donec occideret. Quod factum est bile atra & maligna, quæ in corpore adhuc cacochymo abundabat, ob dolorem & exulcerationem eò accurrète, & faciente vlcus cancerosum, & proximas partes exedente. Sunt verò ibi partes, quarū exesione citò quis mori possit. Nam intestinum & vesicæ ceruix. Non tamen hæc tam citò exesa sunt, neque homo tam breui mortuus, quin aliquot dies durarit cū febre & cancro. Quibus diebus etiam tenebatur dolore ventris ex bile & flatu, quæ partim exibant, partim intus manebant, vtraque ratione cruciantia. Bilis verò ob cacochymiam corporis influebat in intestina, flatus ob debilitatem naturalis caloris gignebatur, quandoque verò, hoc est, aliquibus diebus inordinatè intercurrebat rigor, & eo cessante febris veniebat: velut paroxysmi febrium erraticarum per febrem continuam intercurrentes. Cuius causa & in bile esse poterat, & in cancro, in bile quidem cum inordinatè aliqua eius portio maior solito, & acrior moueretur, quæ inordicatione primum faceret rigorem, putrescētia deinde febrem. In cancro verò, cum contingeret particulam aliquam acrioris sensus exedi. Dicit deinde quales essent hæmorrhoides, & qua ex causa fieri illi hominè incepissent, & quousque essent progressæ. Accidit hæmorrhoidibus esse magnis, aut paruis, multis, aut paucis, recentibus, aut inueteratis, internis aut externis, cæcis, aut fluentibus. Tot cum sint hæmorrhoidum differentia, has dixit iam fuisse magnas, & diurnas, & fluentes, nunc dicit fuisse extra intestinum rectum. Quot fuerint, non dicit, non tamen adeò refert sciri. Constat fuisse plures vna. Alioqui dixisset hæmorrhoidā. Dicit has alio tempore à purgationibus incepisse: hoc est, causam procatarteticam, à qua cœperit fuisse, quòd quondā, ob alias affectiones, purgationibus assiduis, aut clysteribus, aut glandibus vteretur. Vt scias, meritò multos horum vsus refugere, metu hæmorrhoidum. Primum quidem igitur ex hac occasione inceperunt, deinde verò vetustis factis, euenit, quod multis solet, ex hæmorrhoidibus ad intestinum fistu-

A las fieri, quod inde constare poterat, quòd flatus per ipsas prodibat. Constat verò fuisse fistulas tenuissimas, & vt euenire solet, inuisibiles, quia flatus tantum prodibat (alioquin exirent & fæces) ac multò magis in principio: hoc est, cum primū fistulæ fieri cœperunt. Tunc enim non nisi per sternutamentum prodibat, iuuante flatu impulsu, illa confusione. Postea verò etiam sine sternutamento, fistulis scilicet factis aliquantulum maioribus.

B *In Larissa vir vulneratus est cominus manu 21 hasla posteriùs, & summum eius penetravit infra umbilicum, liuidum & tumidum, & percurrit multum spacium. Postquam autem vulneratus est, deinde dolor tenuis primum fortis, & intumuit venter. Huic datum est postridie pharmacum deorsum purgans, & egesit modicum cruentum, & mortuus est. Videbatur huius intestina nō esse sana, & aluus esse plena sanguine.*

C *Certè luce clarius erat, huic hominè transfixa esse intestina, ac venas multas diruptas, effusumque interiùs sanguinem. & ex loco quo transfixus est, & ex teli magnitudine, & ex liuore & tumore qui sub umbilico per bonam partem hypogastrii decurrens conspiciebat, & ex dolore ingēti, & ventris tumore. Quapropter ille meritò mortuus est postridie, & expurgatio temerè tentata est, cum fuisset potius nihil agendum, vt in manifestè morituro hominè. Ego verò, vt in initio huius libri quinti dixi, nihil minùs puto, quàm omnia quæ hic narrantur facta, Hipp. fecisse, sed quædam ipsum, quædam alios, cum verò omnia, quæ in eius notitiam peruenerint, experimenti causa notasse, & rerum euentus.*

22 *Apelleus Larissa habebat ætatem ferè triginta annorum, aut parum deorat. Tenebatur autem morbo. Corripiebatur autem magis noctu, quàm diu, in somno. Aegrotauit autè ferè duos annos ante mortem. Vomebat autè bilem rufam, aliquando cum excitaretur. Vomebat autem etiam nigram. Hic à capite, purgatione forti valdè, & in multum tempus purgatus, & cū pharmacum bis bibisset, sex menses ipsum præteriuit. Erat autem multiuorus. Habens verò corpus biliosum, luctatus multum, valdè riguit, & febris ipsum corripuit, & morbus in noctem. Sequenti autem die videbatur sanus esse, & rursus altera die. Sequenti verò nocte morbus eū inuasit cænatum post primum somnum, & tenuit eum noctem & diem vsq; ad horam cæne. Mortuus est antequam respiceret. Conuellebatur circa dexteras partes primum, & faciem, & reliquū corpus, deinde in sinistris: & cum videretur esse quietus, comate tenebatur, & stertebat, & rursus succedebat morbus.*

¶ Hic iuuenilem ætatem agens, morbo comitiali ex bile & melancholia, per consensum arbitrator cum ventriculo, correptus est, quo per duos annos

ægotauit, vsque dum mortuus est. Nimirum morbus comitialis, inter alios, familiaris est iuuenili ætati, vt in aphorismo tertie particule dicitur, præcipue vero qui ex bile vsta fit. Non enim quia non conuellebatur mox toto corpore, sed circa dextras partes primùm, & faciem & reliquum corpus (secundum idem scilicet latus) deinde in sinistris putandum est, non fuisse morbum comitalem. Qui enim alius esset, cum esset passio apoplectica cum tanta partium conuulsione? Certè sepe occurrunt multi tum pueruli, tum grandiores, quos epilepsia laborare Medici omnes dicunt, quod secundum alterum latus, aut secundum partes quasdam, non autem toto corpore conuellantur. Neque immerito: vt enim febris quodcumque genus, & alius quicumque morbus, potest esse exquisitus, aut non exquisitus, ita passio quæcumque apoplectica, tunc dicitur esse exquisita, quum eius definitio exactè ei congruit, cum verò aliquid deficit, non exquisita: ea tamen esse dicitur, cuius rationem maximè assequitur. Velut si qui sine sensu & motu libero cadit, toto corpore concutitur, exquisita epilepsia laborat: si verò altero tantum latere conuellitur, epilepsia etiam laborat, non tamen exquisita. Dicitur tamen merito epilepsia, quod sit apoplectica passio cum conuulsione. Atqui fortasse, vt omni epilepsie congrueret, esset potior definitio hæc, passio apoplectica cum conuulsione, quam conuulsio vniuersalis. Eueniebat huic quod in multis epilepticis fieri vidimus, conuulsiuum motum non esse perpetuum toto paroxysmo, sed interrumpi quadam quiete, nihilo meliori ipso concussione motu. Iacent enim plurimi illorum vt mortui, sine sensu & motu, & ex quibusdam interuallis concutuntur, vt quodammodo vnus paroxysmus sit, quodammodo multi, & repetentes. Nam obstructio ita iacentibus soluta non est, alioqui redirent ad sensum, conuelluntur autem ex interuallis. Huic ita eueniebat. Corripiebatur autem magis in somno noctu, quam diu & vigilans. Quod sanè leuioris passionis erat, quam si contra fieret. Nam cum somnus fiat obstructio quadam cerebri, & apoplectica omnes passiones maiores obstructiones illius sint, certè ipse somnus, alioqui paratos, ad ipsas passiones potest trahere, vsque adeo enim cum illis habet analogam naturam, vt ipse somnus factus profundior, & solutu difficilior, in apoplecticam passionem abeat, & incubus à catocho hoc solùm discrepet, quod dormietium solùm sit. Quæcumque ergo apoplectica passio inuadit vigilantes, vehementior ob hæc causam est, quæ quæ dormientes. Hic igitur cum ad cerebri obstructiones paratus esset, somno profundo capiebatur, & ob hanc causam conuulsione, quæ cum interquiescebat, somnus profundus cum stertore supererat, qui & ipse apoplectica passio ab exquisita apoplexia quæ minimum distans erat, & rursus redibat conuulsio. Fuisse hunc morbum per consensum cum ore ventriculi, & ex bile vsta, illud declarat, quod cum excitaretur, simulque liberaretur à morbo, vomebat aliquando bilem rufam, aliquando etiam nigram. Hic purgatus est à capite medicamèto forti valdè, & in multum tempus, & pharmacum bis accepit: hoc est, purgatus est bis pharmaco valdè forti, & ex capite peculiariter educente, & purgatio durauit per aliquot dies, vt fieri solet cum vehementius

A pharmacum est acceptum, & his actis, sex menses ipsum præterit morbus: hoc est, sex mensibus non est correptus à morbo, cum superioribus decem & octo mensibus crebro corriperebatur. Dices, quorsum datum est pharmacum cephalicum homini, per consensum cum ventriculo laboranti? Aut rursus dices, non laborasse per consensum cum ventriculo, quandoquidem pharmaco cephalico adeo adiutus est. Sed scire oportet, partes quæ grauius per consensum cum aliis, ob succum aliquem aut vaporem qui transmittatur laborant, per sese non esse sanas (nam alioqui non compaterentur) sed habere in sese morbosum apparatus, ob quem facile in compassione trahuntur: præcipue autem cum morbus iam inueterauit. Omnis enim sympathia diuturnitate transit in idiopathiam. Ob hanc ergo causam capitis expurgatio huic profuit. Verum cum prima morbi radix non esset extirpata recurrit malignius. Fuisse verò morbum hunc in cerebro per consensum cum ventriculo, & in hoc per consensum cum toto corpore, constat ex iis, quæ subdit, narrans causas quibus morbus lethalter rediit, dicens: erat autem multiorus, habens verò corpus biliosum, luctatus multum valdè riguit. Itaque quia erat multiorus, ventriculo patiebatur, & quia erat corpus valdè biliosum, confluebat in illum bilis, & cum ob voracitatem, & ob malam corporis naturam multa excrementa collegisset, luctatus vehementer, rigore, & post eum febre correptus est, agitatione & putrescentia excrementorum, & morbus comitialis rediit in noctem. Sequenti autem die, & rursus altera die, videbatur sanus esse, & sine febre, sequenti verò nocte cœnauit lautè, & inuasit eum cœnatum morbus, tertia scilicet nocte (vt erat biliosus) post primum somnum, & tenuit eum viginti quatuor horas, noctem & diem, vsque ad horam cœnæ, & mortuus est antequam resipisceret: hoc est, cum expectaretur fore vt tunc resipisceret, vt qui ab apoplecticis passio nibus euadunt, solent, mortuus est. Hic certè ab exercitatione, & ab intempestiuis cœnis læsus magnoperè est.

Eumelus Larissa, rigida habuit crura, & manus, & maxillas, & non poterat extendere aut flectere, nisi alius flecteret, aut extenderet, neque maxillas diducere, nisi alius diduceret. Aliud autem nihil poterat, neque comedebat, nisi mazzam, & mulsam bibebat. Vigesima die sedens cecidit supinus, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et ipsi vertigo offusa est. Et paulo post resurgens, sanus erat, & soluta sunt omnia, præterquam quod post somnum, cum excitabatur, exiguum quiddam ligati erant articuli. Anni autem erant duodecim, aut tredecim, ægotauit autem tres, aut quatuor menses.

¶ Sæpissimè euenit, vt passiones quædam tardæ, & solutu difficiles, superueniente aliqua alia acuta & graui soluantur, sitque acuta passio tardarum iudicatio, citò scilicet insumpta materia, quæ antea lentè molestæ erat & noxia. Velut huic puero euenit, qui cum tres iam, aut quatuor menses male haberet secundum articulos, & difficilè moueretur,

retur, postremo cœpit malum ingrauescere, adeo vt haberet crura rigida, & manus & maxillas, ita scilicet vt non posset extendere, aut contrahere, nisi alius contraheret, aut extenderet, neque posset os aperire, aut manducare, diducens maxillas, nisi alius diduceret, ac proinde vteretur solùm maza, pulticula scilicet ex polenta & aqua, & mulsam biberet. Vigesima die ex quo cœpit rigidas habere partes, cum federet, vertigo ipsi offusa est, vaporibus crassis, qui distentos tendones musculorum in artubus & maxillis tenebant, caput occupantibus & cecidit in occiput, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et sine sensu ac motu, vertigine propè accedente ad apoplecticas passiones, tantillum fuit, sed mox cerebro, vt est membrum nobile, & proinde forte, discutiente flatus, surrexit, & sanus erat: hoc est, mox sanum se sensit, non solùm ab hoc paroxysmo, sed & à priori malo. Soluta enim sunt omnia, præterquam quod deinceps recens excitatus à somno, exiguum quiddam videbantur esse articuli ligati. Nimirum contraxerant huius articuli debilitatem, somnus verò vaporum effluuia cohibet, quos imbibentia ligamèta faciebant articulos videri ligatos, vsque dum vigilia vapores absumeret, & articulos laxaret. Tristis sanè abscessus est, qui in membrum adeo princeps fit, fit tamè etiam hic sæpè vtiliter. Atque adeo in omnium morborum paroxysmis, eorum materia copiosius absimitur. Nam & in febribus nox, quæ paroxysmum antecedit, grauis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit, & epilepticos etiam vidi sæpè, aliquot diebus antequam paroxysmo corriperebatur, ex grauitate quadam corporis, & displicètia, suum malum præsentire, sequentibus verò hilariores esse, ac velut ab incumbente pondere liberatos. Hoc idem euenit huic ægroto, qui cum duodecim annorum esset, puerilibus adhuc morbis erat opportunus, in quibus sunt omnes, qui ad cerebrum spectant, qui in adolescentia solui solent ætatis mutatione.

24. *In Larissa virgo, quæ sanguinem vomuit non multum, suppurata facta, febribus superuenientibus, non liberatur, vsque dum tandem mortua est tertio mense: ante mortem autem obsurdauerunt ei aures, & non audiebat, nisi quis valdè clamasset. Verum ante sanguinis vomitum debilis erat.*

¶ Aphorismo 37. sectionis 7. ita est scriptum: Quicumque euomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare: si verò cum febre, malum. Galenus in commentatione dicit, febres cum sanguinis vomitu significare inflammationem ventriculi, non qualemcumque, sed magnam & semper augescentem: scimus verò inflammationes maximas suppurari solere, maximè quæ in supræima parte ventris consistunt. Nam, vt in Prognostico dicitur, tumores, qui in hypochondrio sunt, magis faciunt abscessum, qui in ventre, minimè verò qui infra umbilicum. Quia, vt sexto huius operis dicitur, suppurationum umbilicus terminus. Hæc sanè mulier sine febre cœpit sanguinem vomere, & vomuit non multum, ac febris superuenit cõtina, quod apertè indicat, etsi inflammatus ventriculus non esset, cum cœpit

vomitum, tamen mox, accurrente pluri quam euacuaretur sanguine, superuenisse inflammationem magnam ventriculi, quæ dictas ob causas facta est suppurata. Merito ergo non liberabatur à febre, neque sanè liberata est vsque dum tertio mense obiit, hæctica arbitror facta, vt solent qui suppurati moriuntur. Nam primùm quod suppuratis accidit, vt in Prognostico dicitur, est febrem non dimittere. Ante mortem obsurdauerunt huic aures, quod humoris in caput raptum significat, estque lethale, cum non est instantis fluxus sanguinis ex naribus, aut parotydum. Hæc verò fiunt, cum facultas est robusta, qualis sanè huic non fuit, quia & ante sanguinis vomitum, ex multo tempore iam erat debilis. Atqui fortasse ob hanc ipsam causam ex suppuratione in ventriculo mortua est, cum alioqui soleant, qui bona ætate sunt vomitione puris, & subductione liberari.

25. *In Larissa famula Dyseridis adhuc iuuenicula, cum venere vteretur, dolebat circum circa fortiter, alioqui verò sine dolore erat. Concepit autem nunquam, facta autem annorum sexaginta, dolebat post meridiem, vt vehementer dolens. Cum autem ante meridiem porrum edisset multum, & dolor fortissimus omnium, qui antea ipsam corripisset, exurgens asperum quiddam reperit in ore vteri. Deinde iam ipsa examinata, altera mulier immittens manum, extraxit lapidis quantum verticulum fusi asperum. Et sana iam inde erat tunc & postea.*

¶ Optimum exemplum eorum, quæ in nostris corporibus generantur præter naturam, miraculis similia. Gigni enim in renibus, aut vesica lapidem non est rarum, sed morbus eorum naturæ congruens, adeo vt Galenus libro primo de Locis affectis dicat, ab iis quæ præter naturam in partibus generantur argumendo, si lapis est, affectionem pertinere ad renes aut vesicam, quasi in nulla alia parte possit generari: verum generari in vtero rarum est, non tamen impossibile, siquidem & in collo gigni alij affirmant, & ex recto intestino magnùm lapidem se extraxisse, mihi quidam narravit. Atqui profecto in solis vrine viis gigni posse, nulla euidenti ratione monstrari potest. Quare huic mulieri in vtero gigni potuisse non negauerim: Miror multò magis pondus hoc alienum tandiu eius partis naturam iustinuisse, ac postmodum muliere iam facta sene, potuisse pellere. Verum quæ rara sunt, non admodum communes rationes sequi possunt. Huic, vt aliis solet in vesica, in vtero, congectione crassorum succorum genitus lapis est. Qui, cum iuuenicula adhuc venere vteretur, motu impulsuque vteri in ceruicem trudebatur, & magnum dolorem circum circa os vteri faciebat: vtero enim turgescente, & lapide duritie & asperitate partes internas ceruicis collidente, necesse erat in ambitu & partibus, quibus cum alligatur, dolores sentiri. Alioqui verò, lapide in interno laxoque vteri spatio existente, sine dolore erat mulier. Nam & iis, qui in vesica habent lapidem, perinde euenit. Dolore cruciantur inter mingendum, alioqui sine do-

lore sunt, nisi lapis sit magnus, atque tunc quoque ponderis solum habent sensum. Huic verò iuenculæ adhuc non fuerit lapis magnus, postea enim tam multis annis magna ei accretio fuerit facta. Hæc nunquam concepit, neque immeritò. Nam ille lapis incidens in os, semen in vterum recipi prohiberet, & si quid receptum esset, pelli faceret, velut si quid præter naturam in ventriculo est, cibos, potusque naturales facit euomi. Cùm itaque adhuc esset iuencula, sine dolore erat, nisi cùm venere vteretur: facta autem sexaginta annorum, dolebat quotidie post meridiem, vt vehementer dolens, scilicet quasi pareret. Neque certè ab simile erat. Fiebant enim illi dolores haud dubiè, vt in parientibus, nixu facultatis expultricis vteri, ad extrahendum lapidem. Causa verò huius noui nixus fuerit magnitudo, & durities lapidis noua, & debilitas maior retentrix, & vteri ariditas ac contractio, quæ senectutem fuerint sequuta. Nam vterus corrugatus minùs iam capere, & debilis minùs retinere potuerit. Constat verò debilitatem retentrix, & maiorem quàm antea molestiam, maioris motus expultricis esse causam. Fieri autem potest, vt facultas debilior (debilior enim etiam erat expultrix) cùm maiori conatu plus efficiat, quàm fortior cum minori. Accessit medicamentosa porri vis. Cùm enim quadam die ante meridiem multum porrù comedisset, post meridiem cum ingenti dolore, omnibusque qui antecesserant maiori, excreuit lapidem, siue casu, siue Medico quopiam ita consulente porrum comedit, certè non præter porri facultatem fuit, quod subsecutum est. Nam Dioscorides de porro hæc dicit, vrinam ciet, menses pellet, venerem stimulat. Ob hæc omnia, vim iuandi facultatem vteri habet. Cùm igitur (inquit) dolor fortissimus omnium, qui antea ipsam corripuisset, qualis scilicet esse solet, cùm iam foetus erumpit, exurgens præ dolore asperum quoddam reperit: id est, tunc primùm sensit in ore vteri, & exanimis facta est præ dolore, & ipsa iacente, alia mulier manu extraxit lapidem, asperum, magnitudinis verticuli eius, què extremo fusi, quo nent, mulieres affigunt, ad firmandum motum fusi, & vt quietius circumuoluatur. Res est nota. Magnitudo eius quanta nucis, figura rotunda & plana. Mihi quidem hoc non contigit videre, certior tamen factus sum, non multis ante annis, idem duabus mulieribus accidisse, altera erat virgo monachalis, altera (vt accepi) vidua, quæ quia venere non vtebantur, habebant antea solum dolorem grauantem, vt ex lapide in renibus. Excreuerunt verò postea haud dubiè ex vtero, si vera narrata sunt, vt famula Dyseridis.

A maco, dum robur aliquod homo habebat. Nam ab humidis nihil remittebat, sed putrescebant, à linamentis autem arescente humore rigor corripiebat, & febris, & putrescebant magis. Affluebat autem isthic putridum quiddam subnigrum, graueolens. Ante curationis autem aggressiōnem, quotidie multum foras exibat, erat autem non bene fluens. Agnitum est naturam morbi longius esse, quàm sub cute, verum omninè rectè patiens, nō tamen videbatur liberandus, etiam si ipsum diarrhœa corripuisset.

B Multa huiusmodi consentaneum est accidere iis, qui cùm ex alto ceciderint, aut re aliqua dura, aut graui incidente collisi sint, primùm quidem contentmentes, deinde exactis multis diebus, tabescunt, aut etiam sine tabe incaute moriuntur. Nimirum sæpè rupturæ, aut collisiones manent interiùs sub sana cute, latenterque suppurationes, aut etiam malignæ partium putrescentiæ fiunt, vnde multis post diebus euenit mori. Velut huic Malieo, in quem quum onustus currus incidisset supra costas, neque omnino contriuisset, & exanimasset (mirum profectò hoc est, euenit autem non nunquam, ob rapidam celeremque currus transgressionem) sed costas confregisset, & mox (vt est verisimile) fractura curata, factaque repositione, & agglutinatione, vt solet, ad decem peruenerit menses, ab eo tempore, quo collisus est, & iis exactis, obiit. Quid tamen interim actum sit, & vt malum processerit, est notatu dignum. Post aliquot dies ex quo læsus homo est, pus sentiebatur ipsi subsistere, & interiùs latere, non intra thoracem, sed infra costas, ad lienis scilicet regionem, inter septum transuersum, & coxam in sinistro latere. Non est autem mirum alia in parte ictum esse receptum, & alia esse pus collectum, cùm præcipuè ea, quæ pus recipit, cum ea, quæ læsa est, habet rectitudinem, & accommodatum positum ad recipiendum inde. Quare consentaneum est huic sinistro latere fractas esse costas: inde enim succus, qui ad dolentem partem conflueret, non magna naturæ opera, detrunderetur in inferiorem & debiliorem, & secundum rectitudinem positam partem. Cùm hanc ob causam puris collectio ea regione sentiretur, sub splenem vltus est, non quidem altè in primis, quantum intelligo, sed inultus, vt ex pustulis paulatim expurgaretur pus. Et cōseruabat vulnus, quod inuritionibus fecerat linteis & ligaturis. Atq; cùm diu ita permanisset, & res procedere in deterius videretur, tandem, seriùs quàm oportuit, ad refectionem altam cutis Chirurgi peruenerunt. Qua resecta, cauernosum & putridum vlcus, exesis iam, putrefactisq; interiùs inultis partibus, apparuit. Præcipuè verò apparuit ab vlceris ore duplex cauerna, per vtramque partem penetrans musculos abdominis, & peritonæum, & pertingens omentum. Neque certè in omento consistebat cauerna, sed demisso per eam specillo, peruenebatur vsque ad renem, & vsque ad ossa coxæ, aut etiam spinæ. Peruenit hic homo ad tantam corruptionem, quia latuit eius corporis habitum esse biliosum, & cùm id Medici nō intellexissent, neglexerunt primis diebus expurgatione vti. Cacoehymia ergo efficit tantam

Malieus. Currus in ipsum incidit, pondus habens, supra costas, & confregit costas, & tempus quoddam subsistit pus ipsi infra costas, sub splenem vltus, vulnus linteis religatum ad decem menses peruenerit. Resecta verò cute, cauerna apparuit vtrinque, vsque ad omentum pertingens, & vsque ad renem, & vsque ad ossa pertingebat putrida. Huius habitum corporis latuit biliosum esse. Et in corpore putredo sicca omenti multa, & aliarum carnum, quas oportebat statim proycere, si quis posset sicco phar

tantam putrescentiam, vt esset intra corpus multa putredo sicca omenti, & aliarum carnum, musculorum scilicet abdominis. Putredinem siccam diximus iam antea vocari ab Hippoc. putrescentiam partium ipsarum, non resolutarum in sanie, sed liuescentium, & foetentium. Eas ergo partes oportuisset, si quis posset, statim, ante scilicet quàm eatenus processisset malum, & dum adhuc homo robur aliquod habebat (nam cùm sectus homo est, nullus curationi locus iam fuit, & ob morbi magnitudinè & debilitatem) proycere sicco phar maco. Nam ab humidis nihil remittebat malum, sed putrescebant magis partes. Hic ego intelligo vocari siccam phar macum ferrum aut ignem, aut causticum. (Quibus enim aliis fit partium proyectione?) Humida verò vocari, non oleum solum aut pinguedinè (quis enim his in tanta putredine vteretur?) sed pulcillas omnes, & cataplatinata, & cerata, q; & si sicca facultate essent, vehemētissimè id facere nō possent. Nullo autem ita sicco vti sunt, neq; putrescentium partium proyectione, sed ceratis, aut pulcillis humidis, & linamentis ad siccandam partem, extergendumq; pus. Ab humidis verò magis putrescebant: A linamentis verò, arescente humore, hoc est, cùm vtebantur linamentis ad siccandam sanie rigor corripiebat, & febris, & putrescebant magis partes. Rigor sanè quia particulæ aliquæ sentientes irritabantur, febris, quia calidum rigore in cor fugatū, emergere volens, corpus totum inflammabat (ita enim ut sæpe vt febris succedat rigori, & si rigor nō à succis putrescentibus, sed quacunq; occasione cœperit) calor verò præter naturam auctus putrescentiæ maioris causa fiebat. Itaq; omnibus quæ fiebant videbatur malum ingrauescere. Affluebat autem circa ora vulneris putridus quidam succus subniger, graueolens, significans scil. malignā putrescentiam. Dices fortasse, quomodo ergo erat sicca putrescentia, si sanies affluebat? Certè in alto erat omenti sicca putrescētia, circa ora erat sanies ex carniū alimento genita. Et ob id ante curationis aggressiōnem, hoc est, antequàm inciperet chirurgus curare, quotidie exibat multū eius sanie, quia scil. vlcus valde humidum erat, & longè aberat à sano, erat verò male fluens, hoc est, non habens figuram idoneam, neq; accommodatam ad saniei expurgationem. Et agnitum (inquit) est, naturam morbi longius esse quàm sub cute. Naturam morbi nō video quid aliud significare possit, quàm ipsum vlceris principium & causam, ac velut fundamētum, quo morbus ipse nascitur, & fulcitur. Velut si quis ob cruris imbecillitatem, aut vehemētē motum, aut calorem, in eo exulceretur, aut phlegmone in contrahat, eius certè vlceris aut phlegmone natura, seu ortus principium, in ipsomet crure sit: si verò crure nihil dictorum habente insigniter in sese, ob hepatis vitium id malum fiat, dicetur meritò habere alibi quàm in crure naturam. Itaq; quod nunc dicitur est, id vlcus altiùs habere causam & principium quo fieret, & seruaretur, quàm in ipsa cute discissa: nimirum in toto corporis habitu, qui erat biliosus. Ac proinde nulla cura, quæ circa solum ipsum vulnus adhiberetur, curari poterat, sed opus fuisset ab initio corp⁹ expurgare satis, ac deinceps partes quæ putrescere cœpissent, tempestiuè abicere. Verum (inquit) omnia rectè patiens, hoc est, etiam si omnia rectè ac secundum artem circa ægro-

tum esset acta, tamen nō videbatur liberandus, etiam si ipsum diarrhœa corripuisset. His verbis insinuat, visum sibi esse morbū adeo insuperabilem, & ob vitiosum corporis habitum, & ob vlceris malignitatem, vt & si omnia rectè essent acta à medico, atque etiam diarrhœa, quæ maximè videbatur posse cacoehymiam tollere, superuenisset, superari non posset. Nimirum quidam morbi sunt per se insuperabiles, quantumuis medicus arte repugnet:

B *Autonomus in Omilo ex capitis vulnere mortuus est decimasexta die, ætate media lapide percussus ex manu, secundum commissuras in medio syncipite. Hoc me latuit sectione opus habere, deceperunt autem me futura, habentes in se ipsis iaculi lesionem, postea enim per spicuum fiebat. Primum quidem in clauiculam, postea autem in latus dolor fortis valde, & conuulsio in ambas manus venit. In medio enim capitis & syncipitis habebat vlcus. Sectus autem est quindecima, & pus prodiit non multum. Menyxx autem impurida apparebat.*

C Rectè quidem Hippoc. animaduertit qua parte, & quo telo percussus homo sit. Nam secundum commissuras in medio syncipite, loco omnium, quæ in capite sunt, periculosissimo, & lapide ex manu: Consideranda enim esse hæc, monet lib. de vulneribus capitis, quo etiam libro docet, vbi percussor capite, os fractum esse suspicio est, secādam esse cutem, dilatandumq; vlcus, & nudandum os, vt quomodo id habeat, liquidò conitet. Suspiciamus verò fractum os esse, præter alia multa signa, cum demisso per vlcus specillo vsq; ad illud, asperum esse sentimus etiam. Hinc fit, vt aliquando nos commissuræ decipiant, vt nunc Hippocr. Cùm enim Autonomus haberet secundum commissuras læsionem à iaculo, id est, à iacto lapide, putauit Hippoc. asperitatem quam fractum os faciebat, naturalem esse commissurarum. Qui quidē dolus postea patuit, cùm Hippocr. symptomatum sæuitie compulsus, fero iam secuit. Nam quindecima secuit eum, qui decimasexta mortuus est. Satiùs arbitrò, iam fuisset insectum relinquere, ne sectionis labore citius moreretur. Hic inflammationis magnitudine cerebri & membranarum, potiùs quàm putrescentia mortuus est. Nam mortuus est conuulsus, conuulsione ex repletione neruorum. Membrana verò quæ decima quinta, vlcere secto, & exemptis comminutis ofsculis comparuit, impurida esse videbatur, & pus prodiit exiguum, velut ex inflammatis partibus redundans non tamen vt ex putrefactis affluentem exiens. Conuulsio verò venit in ambas manus, quæ quia in medio capitis & syncipitis habebat vlcus homo. Alioqui, si in altero latere haberet, contrario conuelleretur, vt fieri solere, antea, quarto libro in historia pueri Metrophanti, dictum est. Antecesserunt conuulsione vt par erat, notæ repletionis, dolor scil. fortis primùm in clauiculam, postea in latus vtrunq; aut alterum, quodcunq; contigit esse debilius. Non enim explicat. Hi dolores haud dubiè, multo succo sursum è visceribus ad caput ascēdente, facti sunt, q; caput iam occupas conuulsione attulit, & cōuulsione ac inflammatione

magnitudine, febrem quoq;. Commendat Celsus A cap. 4. lib. 8. candorem & simplicitatem Hippocr. qui suum errorem tam aperte confitetur, contra ac imperiti, qui nihil se fatentur ignorare. Sunt verò eius hæc verba: A futuris se deceptum esse Hippocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum virorū, & fiduciam magnarū rerum habentiū. Nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaq; nihilominus habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confessio præcipueq; in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus sit. Sed hæc quidem alioquin memoria magni professoris, uti interponeremus, effecit. Dictis his explicat Celsus qua ratione soleat futura fallere, & qua ratione cauere oporteat ne fallamur, dicens: Potest autem futura eo nomine fallere, qua æquè aspera est, ut aliquis hanc esse etiam si rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet, sed os aperire tutissimum est. Nam neq; utiq; certa sedes, ut supra posui futurarum est, & potest idem & naturaliter commissum, & ictu fissum esse, iuxta uel aliquid fissum habere. Quin aliqui etiam, ubi ictus fuerit uehementior, quam uis specillo nihil inuenitur, tamè aperire commodius est. Hæc Celsus & multò plura ad hanc rem pertinentia, eo capite docet, quæ licet cuius inde petere. Interim tamen animaduerte Celsum non dubitasse, librum hunc quintum Hippocr. esse. Quod si illo seculo ipsius esse putabatur, cur nunc, tanto posteriori, uertatur in dubium. Quin & Galenus ipse, qui nescio quo consilio, alicubi negat, sæpe alibi sub Hippocr. nomine multa ex his libris citat.

28 *Famula in Omilo ex capitis vulnere, duodecim annos nata, moritur, in media ætate decima quarta die. Ianuam quidam ipsi impegerat, & os contuderat, ac ruperat. Suture uero in ulcere erant. Hoc cognitum est rectè, sectione opus habere. Secta est autem non uelut oportebat, sed quantum relictum est, pus in ipso factum est. Octaua rigor, febris inuasit: habebat autem non uelut oportebat, sed quantum etiam prioribus diebus, quando febris non tenebat. Nonna uero die reliquum sectum est: & ualde modicum pus cum sanguine subtus apparuit: & membrana cerebri pura erat: & somnus quidem occupabat, febris autem non dimittebat. Conuulsio uero manum sinistram inuadebat. Nam in dextris magis habebat ulcus.*

¶ Hic casus proximo cætera similis est, præterquam quòd muliercula erat duodecim (quod ut in liberandis facit ad citiorem salutem, ita & in morituris ad citiorè mortem, præcipue in ætate media) quodq; huic in dextrâ capitis partem uulnus magis inclinabat, ac proinde sinistra solum manu conuulsa est, & quòd hæc tempestiue est secta. Tametsi enim ad futuras etiam hæc est vulnerata, rectè tamen cognitum est sectione opus habere. Curauerant fortasse chirurgi prius Autonomum, & successu admoniti, intellexerunt. Sed neq; in hac bene actum est quod oportuit, secta enim est tem-

pestiue, nò tamè uelut oportebat: angustius enim est aperta cutis, quam ut quicquid læsum erat in conspectum veniret, ut fieri oportere Celsus citato capite docet. Fortè enim, cum ianuæ impulsu percussa sit, læsio latè patuit. Quantum ergo relictum sub cute est, computruit, & pus contraxit, generatio uero puris (ita ut solet) octaua rigorem fecit & febrem. Habebat autem ea die, non minùs quidem puris, ut oportebat, cù pus febre absumeretur, sed quantum prioribus diebus, cum non febreret. Calore scilicet præter naturam, tantum putrefaciète, quantum absumeret, proinde nona die, quod ex prima sectione fuerat reliquum, sectum est. Bene sanè fecerunt, quod primo deliquerant, emédantes, fecissent tamen multo meliùs, quantum oporteret, prima sectione detegentes. Valde modicum pus cum sanguine subtus apparuit, & membrana cerebri pura erat, internis, ut in Autonomo, affectis, præterquam quod somnus eam semper occupabat (febrem enim continuam Autonomum etiam postremis diebus habuisse certo certius est) quod duplicem causam habere poterat, aut pituitæ cum sanguine mixtionè, aut cari aliquid cum conuulsione, ob cõuulsione quam cerebrum receperat ab impulsu ianuæ primùm, deinde etiã fortasse à chirurgicis instrumentis. Videndum enim chirurgis etiã est, ne duriùs ferramentis tractantes cerebrum, aut multum concutiant, aut comprimant, earum alioqui sola hac causa facturis.

Cyrenius in Omilo suppuratus factus, infernum ventrem uisus est, triginta diebus tardius quam oportebat. Moderatè se habebat, & resicatum est pus in ventre. Verùm in calidissimo tẽpore edes fructus horarios, et alios cibos nò conseretes, à febre correpti & diarrhæa, mortui est.

¶ Ad omnes suppuratos, siue in thorace, siue malui regione pus collegissent, utebatur Hippocr. uisione. Atq; cum inuisiones non erant satis, ad sectionem penetrantem ueniebat. Et sanè mihi persuadeo, hanc curationem futuram multis utilissimam, si tempestiue administraretur: nunc uero paucis, aut uix ullis est auxilio, quia aut non fit, aut omnino tardius multo quàm oportet, partim quia ipsi medici, quasi magna hæc sint, reformidant: partim quia ægroti nolunt obedire, nisi cum se mori aperte iam uident, tunc uero sero obediunt. Tempestiuus uero usus horum est, cum adhuc sunt ægroto vires, quæ ferant. Inuisiones ergo fieri debent, mox ac scientis suppurationis se exhibet signa: sectio autem mox ac effusum pus sentitur inundare. Quid enim iam expectes, ubi hæc adsunt? An ut debilitentur vires? Huic ægroto uisio facta est triginta diebus, posteaquam medicus suppurationem fieri ex signis agnouit. Non quidem fortasse triginta ab eo die quo fieri cœpit, non enim tam exactè agnosceretur, sed ab eo quo peritus medicus cœpit agnoscere. Proinde, etsi iuuatus, nò persanatus est, quàmquam fuisset hic quoq; fortasse, si multo tẽpore (ita scilicet ut oportet, eos qui ex longo, & difficili morbo euadunt) se in bono victu tenuissent. At uero nò fecit, sed fructibus horariis intemperanter usus, & cibis aliis prauis, ut fortasse oleribus, & leguminibus, correptus febre & diarrhæa, mortuus est. Dicit uero in calidissimo tẽpore edens fructus horarios: Quasi

Quasi grauius sit in calidissimo tẽpore quàm in A alio edi. Quod rectè dici non uidetur. Nam horarij fructus sunt, fugaces illi fructus qui in ætate proueniunt, ut cerata, pruna, mora, duracini, ficus, uua, & eiusmodi, qui asseruari citra corruptionem non possunt (aut pãsi, quo sanè modo nihil min⁹ sunt quam horarij) quare neq; in alio edi tẽpore, quàm quo proueniunt, puta in ætate. Præterea cum hi fructus crudos & aquosos gignant succos, & faciliè corrumpantur, hæc q; causa noxius eorum usus, nisi satis moderatus, esse censeatur, si qua tamen profunt certè ad sedandam sitim, & appetentiam ciborum concitandam, & laxandam aluum, atq; ita bilem per sedem deponendam, qui sanè usus nullo potius tẽpore utilis sit, quam calidissimo, quo fastidio, siti, & ardore, ac bile laboratur. Atqui profectò nihil probabilius quam eo tẽpore esse utiles quo fiunt, cum præcipue in aliud tales seruari non possint, si quidem natura est in causis, quæ alicuius gratia operantur, & finis in bono semper est. Igitur multos fructus horarios, in calidissimo tẽpore edere, nihilo deterius erat. Atqui profectò ego ita ceseo. Innui uero quiddam aliud illis uerbis, usum scilicet esse illum multis fructibus horariis, ut intemperanter, ita negligenter in calidissimo tẽpore, hoc est, in ætate media, atq; in meridie, atq; quoniam negligenter eo tẽpore, usum esse fructibus calidissimis, quales scilicet domum è foro illis horis deportantur, quo nihil est in victu nocentius. Nam cum fructus utiles sint ad attemperandum æstiuum feruorem, ut dictum est, noxijs uero & periculosis ob facilem corruptionem, accipi debent refrigerati, quantum possint: quia cum corruptio agatur ab externo calore, refrigerati citra putrescentiam persistent, donec commutentur, & attemperabunt multo magis, calidi contra attemperacionem nullam præstabant, & in pituitam salsam, aut serosam quandam bilem faciliè abibunt. Quo fit, ut qui calidis utuntur fructibus, omnes fere in tertianas aut grauioribus febribus incidant, ac nò pauci in choleras morbos: multi uero ob refrigeratos fructus à febribus liberentur, & si alioqui negotiis & exercitationibus sint implicati. Refrigerandi ergo fructus horarios admota niue, nullus arbitrator possit consuetudinem non magnopere commendare, nam si quis ex fructuum frigore noxam sentit in uentriculo, is certò sciat se illis non indigere, neq; consulendum illi est ut utatur calidis, sed ut paucissimis, aut nullis. Potus alia ratio est, multi enim læduntur frigido, qui nihilominus uti debet egeleto. Vnde constat, multo magis esse necessariam niuem ob horarios fructus, quàm ob potum, tametsi ob hunc quoq;, per ætatem & bonam autumnipartem, plarisq; utilis est: alii temporibus nulli, nisi iocunda, multis uero noxia. Quapropter ego uellem niuem cum horariis fructibus incipere ac desinere: atq; interim fructus refrigerari quam plurimum, & accipere quemcunq; quantis indigeat iuxta naturam cum totius hominis, tum solius uentris, quæ calida sit & sicca, uel frigida & humida, uel inter has mediocrium aliqua, & iuxta consuetudinem, & experientiam quam quisq; habeat proprij corporis. Potum uero non omnibus æquè, sed suo cuiq; modo secundum eosdem scopos facta consideratione, essent enim ita, quæ nunc plurimi uidentur, utilia. Hic uero cuius narratur historia, cum

debilis ex suppuratione nondum sanata esset, comedit multos fructus horarios negligenter, atque adeo actu calidos, quales in calidissimo tẽpore sunt, & insuper alios cibos mali succi, unde euenit, ut febre & diarrhæa correptus moreretur. Neque mirum, quid enim periculosius alui profluuium in suppurato?

Hecafon in Omilo, ut ille etiam alter, serius uisus est: similiter autem est exiccatus, præter exiguum quiddam, uenter. Dysenteria autem surripuit, & ipsam effugiens, comedit quiduis, usquedum totus intumuit: & erupit ipsi pus deorsum: diarrhæa. Mortuus est.

¶ Hecafon in Omilo ab expurgationis defectu, & praua purgatione, in coxam decubuit illi dolor acutus: & hic quidem decessit, febres autè ipsum surripuerunt, & multum tẽpore in lecto decubuit, neq; bibens quicquid, neq; sitiens, debilisq; existens, & rigens. Huic commodè quidem ablatum est morbus, ut oportebat. Iuuabatur autem corpus ab iis quæ offerebantur. Tandem erupit morbus deorsum, & totus secessit præ multa bile, & mente motus, & mortuus est: uidebatur autem euafurus esse. Dubitare hoc loco euenit, an duo hi ægroti, casu eodè fuerint nomine & in eodem oppido, an errore librariorum factum sit, ut alterius in alterum nomè transferretur, an idem ægrotus sit, atq; in Hippocr. chartis duplex narratio eiusdem morbi inueniretur, & qui compilauerunt, ne quid detraheret, ambas simul scripserint. Atqui ego in hanc ultimam suspicionem feror, quia germana esse quæ narratur utrobique, & in eundem hominem rectè incidere posse, uidentur. Est tamen secunda narratio amplior, & magis ab initio rem attingens, quamquam non omnino ab initio, non enim à primo morbo, sed ab abscessu. Nimirum hic ægrotauit morbo putri, quicumq; is fuerit, & cum neq; natura, neq; arte, rectè expurgaretur, abscessum habuit ad coxam, dolorem scilicet acutum. Hic dolor euauit, neq; dissipata, neq; euacuata materia: atq; proinde febres ipsum surripuerunt: ob quas multum tẽpore in lecto decubuit, laborans abundantia pituitæ. Nam siti omnino carebat, & debilis fiebat, & rigoribus inordinatis tentabatur: quæ quidè euenirent ipsò suppurationem cõtrahente in aluo. Nam in febribus quæ prorogantur languescente homine, & quosdam tales habente rigores, internam puris generationem fieri, suspicari oportet: quæ quidem ex interna aliqua inflammatione procedat, aliquandò autem & ex aliis tuberculis non adeo calidis: quin & citra tumores præter naturam, fieri potest, ex succis crassis parti alicui hærentibus, ubi putrefactis. Ita hic agnitus est suppurationem habere: sed fortasse agnitus est serius, quòd inflammationis notæ non antecessissent, atq; ob id uisus etiam serius est, quam oportuit, ut Cyrenius. Similiter etiam ut illi, exiccatus est uenter, ut totum pus, præter exiguum quiddam, consumptum fuerit: & corripuit ipsum dysenteria, & liberatus ab ea est: & morbus commodè ablatum, ut oportebat, uidebaturq; iam sanus. Nam iuuabatur corpus ab iis quæ offerebantur, & resiciebatur. Quo factum est, ut ille negligentius uiueret, & nondum satis roboratus, comedit quiduis, & denuo ægrotare cœpit, grauiusque

quam prius, intumuitque totus, debilitato certè hepate à prauis, multisque cibis, & potibus. Tandem illi morbus deorsum erupit: erupitque illi pus, & multa bilis deorsum, secessitque: (inquit) illi totus morbus præ multa bile: hoc est, adeo multum bilis cum pure secessit, ut tota morbi materia secessisse rectè putaretur. Tamen sustinere homo iam debilissimus, non potuit, & mente motus, mortuus est præ diarrhoeæ magnitudine. Mente sanè moueri hos, qui moriuntur exhausti, euenit paulò ante mortem, vacillante mente ob debilitatem. Vides ut hæc omnia eidem ægrotò rectè congruant, eundemque occasionem fuisse, censere melius sit. Cætera sanè narrationis huius, in aliis ante hanc explicuimus. Illud vnum velim modò cõsideres, quantopere sibi cauere debeant cõualescentes, etiam si rectè soluti esse morbi videantur, quia debiles cum sint, à leuibus erroribus grauissimè nonnunquam offenduntur. Id verò præcipuè timeri debet, in iis, qui ob internas aliquas affectiones, periclitati sunt, habitualibus intemperiebus corripiti. Quo in genere sunt omnes interius, vbi, suppurati & qui ob inflammationes, aut erysipelata interna cõperunt marcescere. Cum enim horum debilitas esset in essentia, non potest eorum facultas nisi diutissimè reparari. Sepe ergo, quibusdam quæ vrgebant mitescensibus, incipiunt velut reuifescere. Cum verò eorum virtus non sit confirmata breui, ob erratum aliquod, non grauissimum, denuo præcipitatur. Itaque hi lentè reficiantur & diu sibi caueant, atque adeo omnes quibus ob malignitatem morbi, aut affectu partium naturam, facultas videatur esse corrupta magis quam pro morbi longitudine, pluri tempore reficiantur, quam extenuati sint. Respicientibus nobis non quanto tempore, sed quantum sint debilitati quaque in essentia.

31 *In Salamine, qui in anchorâ incidit, in ventre percussus est, & circumdolebat. Pharmacum autè bibit: & neq; infra deiecit: neq; reuomuit.*

¶ Totum hoc opus, obseruationis gratia, & captandi experimenta, potius quam docendi, scriptum esse, dictum mihi iam sæpe est. Atqui quoniam non vnum, sed plurima sunt quæ à medicis debent obseruari (nam & signa varia quæ superuenire solent in morbis: & varij exitus: & vires dierum decretorum: & auxiliorum medicinalium utilitates aut noxæ, ac denique vires ægrotantium) cumque pharmaci expurgantis usus tam sit insignis in hac arte, ac peculiariter ei fuerit tam familiaris: merito illius vires peculiariter obseruauit Hippoc. Quandoquidem idem pharmacum, quosdam morbo liberat, quosdam euacuatione lædit, quosdam ne mouet quidè: idque ob diuersum cuiusque apparatus, vel naturalem, vel præter naturam. Id ipsum voluit Hippoc. obseruare, atque quasdam historias videtur scripsisse, ut animaduerteret ægrotos læsos esse expurgatione, aliàs ut adiutos: quasdam etiam in hoc solùm, ut animaduerteret dato pharmaco, nullam esse subsecutam purgationem: atque id quidem aliquando narrat simpliciter: aliquando insinuans causam, ob quam quis purgari non potuerit: aliquando narrans exitum, quem ea res habuit. Nimirum eorum qui à pharmaco non purgantur, quidam non læduntur multum, quibus scilicet nihil aliud actum est, quam quod pharmacum, aut multum confe-

ctum, cum alimentis est distributum, nutriens illud quoque: aut non satis ad actum deductum, deorsum exiit: quidam læduntur valde, ut quibus excrementa ad partem aliquam interius affectam tracta sint, aut toto corpore commota, conturbataque. Hic non narrat qui fuerit morbi exitus, qua causa autem non fuerit expurgatus homo, probabiliter possis ex his quæ narrantur, coniectare. Nam cum in ventre percussus, circum circa partem percussam doleret, consentaneum est, cõuocatum eò esse sanguinem, & factam inflammationem: cum verò inflammatio partem aliquam ventris tenet, nihil est magis perniciosum, quam pharmacum, quia nihil finit inflammatio euacuari, sed quicquid à pharmaco mouetur, ad sese alliciens, mirum in modum augetur. Nihil ergo deiecere hunc à pharmaco, neque reuomere lethalis affectionis, perito medico timorem faceret.

Mulier que seipsam iugulauit, suffocabatur, & data est ipsi multo post potio purgatoria, & exiit ipsi.

¶ Obscura sanè narratio est. Vix enim intelligas, an se, postquam hæc omnia acta sint, mulier iugulauerit, antea autem quam daretur pharmacum, suffocatione solùm laboraret, an malum cõperit à iugulatione, dicaturque se iugulasse, non quòd se repente iuguli sectione interfecerit, sed quòd sibi vulnus inflixerit, quod deinde medici curare tentauerint, & vulnere successerit suffocatio, ob eamque pharmacum datum sit. Porro illud iugulari Græcè *ἐπιχρησθαι* quamuis præcipuè dicatur de colli scissione, atque ea pars dicatur iugulum, transfertur tamè & ad omne genus necis, & se iugulasse dici possit, etiam si in ventre sibi vulnus inflixerit, quinetiam si citra vulnus, sibi alia ratione mortem cõsciuerit. Porro vbi nos vertimus exiit ipsi, Hippocrat. dicit *ἐξήχθησαν αὐτῆς*: Ianus cornarius vertit, per secessum sibi exiit. Aliis videtur, si id Hippocr. vellet dicturus *ἐξήχθησαν* ut solet, aut ut in proxima historia dixerat *διεξήχθησαν αὐτῆς*, ac proinde intelligunt illud *ἐξήχθησαν* energiam quandam aliam habere, ac significare, inde exire, ex vulnere scilicet, atque ita vertunt, exiit ipsi ex vulnere, quasi scilicet ille dicat *ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ ἕλκους, ἢ ἐκ τοῦ σπλάγχνου*. Certè primo modo leue quiddam est, quòd narratur. Nimirum huic non esse frustra datum pharmacum, ut mulieri in Salamine, sed subsequutam esse expurgationem: secundo verò maius quiddam, & admiratione dignius narratur, scilicet pharmacum, multò postquam mulier vulnerata est, datum, erupisse per ipsum vulnus. Nisi enim decisa erant, gula, ventriculus, aut intestinū, qui poterat per vulnus exire, quòd per os erat ingestum? Sin autem erant, qui factum est, ut antea, neque cibus neque potus exiret? Certè decisa fuisse dictarum partium aliquam atque adeo gulam, si modo secundum ceruicem se vulnerauerat, cõstet, latuisse autem antea, quòd exigua scissio eam attigisset, & tunc demum vi pharmaci irritata vehementius ex-

32 *Mulier que seipsam iugulauit, suffocabatur, & data est ipsi multo post potio purgatoria, & exiit ipsi.*

¶ Pultrice, exiguam alioqui, scissionem esse proditam, ac fortasse etiam, vehementi motu partem lacertam amplius. Hæc mulier mortua sanè fuerit. Nam hæ partes decisa, ut in aphorismo dicitur, non coalescunt, & quia nisi fuisset mortua, iugulatam fuisset, non diceret.

33 *Adolescens qui ex Eubœia venit, purgatus deorsum multum intermissione facta quietus febricitauit. Deinde cum videretur per superna indigere, bibit radicem purgatoriam debilem, & post potionem quarta die mortuus est, nihil purgatus, sed somnus habebat, & non poterat sedari sitis.*

¶ Huic post purgationem primam, quam præcautionis gratia, antequam apertè febricitaret, susceptam esse coniecto, contigit febricitare, quia arbitrò etsi multum expurgatus est per inferna, non tamen satis per purgatus. Proinde intermissa purgatione, quietus, id est, non deiciens iam febricitauit. Deinde visus est per superna indigere purgatione, & res pessimè successit. Quid medicos deciperit iudicantes eum tali purgatione indigere, non possumus diuinare, cum Hippocrates non narret qua causa visum eis ita sit, tamen non rectè esse tentatam eam expurgationem, euentus ipse indicauit: nam mortuus est ex morbo, qui non videbatur alioqui lethalis. Mortuum verò esse ob pharmacum constat, quia mortuus est quarto die à pharmaco, & ab eo suscepto somnus grauis ipsum tenuit, & sitis non poterat extingui, quasi ab eo cõperit homo laborare acutissimè, & lethaliter. Merito autè duo hæc symptomata consequuta sunt pharmaci potionem, à qua nihil est expurgatum. Nam nihil experimento magis cognitum, quam solere à pharmaco homines somno premi usque dum euacuatio incipit procedere, agitatorum excrementorum vaporibus vndique in caput ascendentibus, usque dum cum ipsis excrementis per aluum detruduntur. Cui ergo, agitata quidem, euacuata autè nunquam sunt, merito id symptoma perseuerauit. Sitis verò maxima excitatur, vbi pharmacum, cum excrementis quæ traxerit, non tempestiuè descendit, exustis ab eis gula, & ore ventriculi. Vnde constat, etsi nullus possit esse satis purgatus, vsque dum sitiat, sæpe tamen à pharmaco sitim pessimam esse. Vbi Hippocrat. dicit radicem, quidam volunt intelligi veratri, quòd eius radice esset ei crebrior visus, nescio tamen qua ratione veratri radix possit esse debilis. Fortasse debilem dicens, innuit aliam quam veratri: nisi forte radicem debilem vocauit, quasi debilem potionem ex radice: fueritque ex radice non debili parata potio debilis, ob exiguam quantitatem, & multarum rerum, à quibus eius vis deprimeretur, mixturam. Vt cumque hoc habeat, est cõsideratione dignum, an fieri posset, ut hic qui à potione debili extinctus est, potionem vehementiorem hauriens liberaretur. Fortasse enim si, quæ commota sunt excrementa, fuissent etiam euacuata, euassisset. Neque à pharmaci vehementia, tam esset, quam ab agitatissimis, retentisque excrementis, vna cum ipso pharmaco non exeunte, periclitatus.

34 *Ea serua cui à catapotio sursum quidem exhibant pauca, & suffocabant, deorsum autem multa, nocte mortua est. Erat autem barbara.*

¶ Catapotia vocari Hippocrati quæ accipiuntur deglutiedo citra masticationem, antea dictum est. Vnde datum est id nomen pilulis, quia deglutuntur, ut quæ potantur, non commansa. Exemplum quoddam aliud sibi ipsi scripserat Hippocrat. hæc

mandans memoriæ, prauis exitus expurgationis. Quoniam verò neque affectionis speciem, nec dandi occasionem narrat, nihil hic possumus accipere aliud, quòd nobis ex usu sit, quam non esse nobis temere purgationes tentandas, quasi non sint periculosissimæ, sed potius circumspectandum esse, cui homini, quo morbo affecto, & qua occasione datur. Rectè enim Plato dixisse videtur, medicam purgationem, quæ pharmacis agitur, tunc solùm esse utilem, cum summa vrget necessitas, aliter autem nullo modo sanæ mentis homini suscipiendam. Sed illud, Erat autem barbara, nunquid memoriæ gratia solùm adiectum est? An illis etiam verbis aliquid vtile indicatur? Mihi sanè videtur. Scimus enim barbaros & eos qui longè aliunde, siue in Græciam, siue in Italiam, siue etiam Hispaniam translati sint, ob magnam soli & patriæ temperiei mutationem, debiles fieri, & curationes vehementes minus sustinere posse. Quòd ego, in aethiopicis expertus sum. Fortasse ergo ea serua ex expurgatione, per superna quidem difficili, quia exhibant pauca & suffocabatur: per inferna copiosa, mortua est, quia barbara, alioqui melius toleratura. Quare nos oportet ethiopes, & Indos, ac denique barbaros omnes qui longissimè adportantur, curare cautiùs, & magnis euacuationibus nunquam uti, mediocribus rariùs, plerumque inedia pro euacuationibus esse cõtentos, quia hæc melius sustinent, quam nostrates.

Homo Eubœus, cum bibisset pharmacum expurgans, tres dies purgabatur, & mortuus est. Habebat verò manū suppuratam usque ad cubitum.

¶ Hic euacuationis magnitudine mortuus est. Oportet ergo virium rationem habere cum datur pharmacum, & siquid ea in re peccatum sit, tempestiuè occurrere. Occurreret verò cibo, quiete, clysteribus, & somniferis medicamentis: atque omnium optimè, theriaca recenti. Ea si desit, antiqua cum tertia parte philonij. Plerisque do theriaca scrupulum vnum, Philonij scrupulum semis.

Symmachi filius à bile suffocabatur nocte cum dormiret, & febris ipsum teneret. Pharmacum autem bibens non continuit, neque purgatus est diebus sex, neque, antequam moreretur.

¶ Hic mihi videtur ob nimiam bilis redundantiam, & in superiora lationem purgari non potuisse, & hanc ipsam fuisse mortis causam, quòd scilicet caput, & cor, bilis affatim occupauerit, & locus remedio non fuerit. Sed qui fieri possit, ut redundantia expurgationem impediatur: nimias enim euacuationes videtur nata facere? Certè prohibens pharmacum retineri. Cum hic igitur multitudine bilis, dormiens suffocaretur, quòd multam in caput ferri, & supernis partibus quæ circa thoracem caputque sunt, redundare indicabat, & pharmacum bibens non retinuerit, ac ne purgatus quidem sit, consentaneum est putare, bilis in superna ventriculi parte, quæ supra septum tranuersum est, redundantiam retineri prohibuisse: sublata verò retentione & tractione, expurgationem sublata esse. Quid ergo hoc casu agendum fuerit medico? non certè fidendum vni forti pharmaco, sed paulatim vacuandum, crebrò repetita vomitione.

37 *Qui apud Dromum habitabat, nocte sanguinem vomens, post die mortuus est, sanguinem vomens multum, & suffocatus. In splenem autem & infra cruentum ipsi exiit.*

¶ Hic ex vomitu sanguinis nimio mortuus est, post die ac vomere cepit. Suffocauit autem illum ipsa, concreti iam in ventriculo sanguinis, copia. Incepit illi malum à lienis redundantia. Vt enim splenis eleuatio eruptiones è naribus solet facere (dictum est hoc libro 2. huius operis pluries) ita huic fecit sanguinis eruptione p ventriculum, disrupta aliqua in eo vena, earum quæ ex liene procedunt. Hanc autem fuisse partem quæ miserit indicat illud aliud quod euenit: quod scilicet cruentum illi exiit multum in splenem & infra. Nam hic illud verbum *ἐξέπαι* non significat, vt in historia mulieris quæ se iugulauerat, è corpore euacuari (nam qui posset per splenem? Aut quæ ibi via est?) Sed ad cutem exire, atque apparere, seu efflorescere: & cruentum multum, significat cruenta exanthemata. Quare hoc, cruentum exire, est quod aliis locis vocat *τὸ αἷμα ἐκπέσει*, seu sanguinem manifestum. Exierunt itaque illi exanthemata perrubra multa aut vibices, aut deniq; maculæ ad lienem, & infra, in inani parte eiusdem lateris, secundum rectitudinem, quæ haud dubiè redundantiam sanguinis in subiecto viscere significabant. Cùm igitur ibi sanguinis redundantia esse eo signo agnosceretur, consentaneum est, inde in ventriculum regurgitare. Nulla enim, mittendi in aliam partem, esse potest potior causa, quàm redundantia. Oportuit ergo huius curationem aggredi, secta vena lienis, aut interna in cubito sinistro, & refrigerantibus, & adstringentibus potionibus, vt in aphorismo dicitur.

38 *Puer à mulo vulneratus ventrem & hepar, mortuus est die quarta, spiritum autem densum habebat, & non intelligebat, & febris tenebat ipsum.*

¶ Periculosissimus sanè locus est inter hepar & ventriculum, vt vehementer percutiatur. Ibi enim si vena caua dirumpitur, effuso toto sanguine, siue extrorsum, siue vnus homo acceperit, siue introrsum sub peritonæo; si contusa pars citra cutis vulnus sit, velut iugulatus, mox moritur homo: si minima, ob sanguinis abundantiam quæ eo loco est maxima, inflammatio magna mox oritur & in hepate & in ventriculo, atque mirum sit, nisi etiam in tanta vicinia occupet septum transversum. Quod malum, quancumq; earum partium seorsum teneret, esset acutissimum, nedum omnes afficiens. Tale quiddam huic factum est: qui quarto die est mortuus, vt ab acutissimo exactè morbo, ingenti scilicet inflammatione partium internarum. Habuit verò spiritum densum, quia habebat affectionem dolorificam partium, quæ cum thorace mouentur. Spiritus enim densus, vt dicitur in prognostico, significat dolorem. Tenebat etiam ipsum febris, quæ ab interna inflammatione nõ poterat abesse. Non intelligebat, quia erat, arbitror, mente alienatus (non enim tenebatur apopletica passione) quod septi transversi, simul cum aliis inflammati, significationem præbebat. Quamquam & per se, ventriculi & hepatis inflammatio, si maxima est, aut ma-

ligna, desipientiam solet facere: multo ergo magis, si omnia tenebantur. Atq; ita etiam magis spiritus esset densus, quid septum transversum præcipuum respirationis instrumentum est. Curari ergo oportebat, vt inflammatione earum partium occupatum. Alioqui nullus erat remedio locus.

Hermophili filius egrotauit undecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebat cibi, & primum quidem delirauit, nocte verò cessauit, sequenti autem die sine voce iacebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna verò immissa vomuit bilem atram, & clystere immisso, stercus multum subit.

¶ Puerilis morbus est hic, creberrimusq; eorum qui pueros solent affligere. Quamquam aliquando etiam natu grandiores fatigat: nimirum est ventris satietas, à qua febricitare eos euenit acutè, ob cibos computrescentes in aluo, & putidas fuligines copiose in cor delatas. Eueniunt etiam deliria, & cõuulsiones, & apoplecticæ passiones, per compassionem cerebri cum ventriculo, à quibus aliquando intereunt: nonnunquam verò cum magna expectantium admiratione, liberantur, euacuat copiose ex ventre facibus crassis, aut lentis, & ex superiori ventriculo, succis corruptis. Iuuantur itaq; plurimum vomitibus & deiectionibus, & dum hæc non fiunt, ingrauescunt eis mala. Quod verò immissa penna bilem atram vomuit, ne miretis, corruptione enim praua ciborum in ventre, multi pessimi que colores fiunt, ac nonnunquam, multitudine corrupti cibi laborare incipiète ventre, occurrunt in illum succi prauis, quacunq; parte corporis sunt, & inde, ob partis naturam, grauissima cient mala, & cor & cerebrum in magnas compassionem trahunt. Ad hanc curationem accurrunt gregatim medicæ, atq; vt sunt officiosæ sæpe conferunt, manibus oleo intinctis ventrem subigentes, admouentes cataplasmata laxantia, & vtentes crebrò clysteribus, & glandulis, deglutire cogentes, semen hormini aut psyllij, quæ curatio non est noxia, nisi procedatur (quod illè nonnunquam faciunt) ad venenosa, vt haustam cerussam, aut argètum viuum. Hæc vitet medicus, simulq; capiti & neruis moderatis inunctionibus, & idoneis suffitibus prospiciat.

Aristionis serua pes sponte spha-cellatus est secundum medium pedis interius obliquè, & ossa putrida facta abscesserunt, & paulatim exhibant fistulosa, & diarrhæa successit, mortua est.

¶ Spha-cellus est ossium corruptio sponte facta, hoc est, sine occasione aliqua externa: significat in corpore pessimum apparatus. Talem ergo cùm hæc mulier haberet, mortua est: non sanè ob pedis corruptionem (facilis enim est vel totius pedis iactura) sed diarrhæa facta est, malignis succis ad interna conuersis: ac fortassis etiam huic diarrhææ ex malignis succis dysenteria successit, quæ ab atrabile lethalis est.

Mulier que sana erat, & crassa, à catapotio concipi-

concupiendi gratia accepto, dolorem habebat ventris, & tormen in intestino, & intumuit, spiritus autem sistebatur, & perplexitas cum dolore, & sanguinem vomuit non multum, & exanimata est quinquies, vt mortua esse videretur, & neq; vomitu factò ab aqua frigida laxabatur, neque dolor præsens neq; spiratio. Superfusa autem illi super corpus sunt aquæ frigida amphora circiter triginta, & sanè videbatur hoc solum prodesse: & postea deorsum exiit bilis copiosa: cùm autè dolor eã teneret, nihil poterat secedere, & vixit.

¶ Quæ crassæ sunt nimis, esse solent ad conceptum ineptæ, vt dicitur aphorif. 46. quintæ, quia omētum illis os vteri comprimit. Mulier ergo hæc, de qua historia narratur, talis cùm esset, curatione suæ sterilitatis requirebat, atq; cùm extenuante vitæ ratione vti deberet, vt gracilesceret, medicamentum expurgans accepit, quasi ob cacochymia concipere non posset: atq; ita non potuit res bene cedere. Tamen non mortua est. Cùm enim sana simul esset & crassa, difficulter tulit purgationem. Quia sana quidem, iuxta aphorifimos 36. & 37. secundæ sectionis: quia crassa, multò magis. Crassa enim admodum corpora non possunt esse fluida. Vtraq; ergo causa euenit difficilis expurgatio. Solent verò, vt dictis aphorifimis dicitur, talia corpora colliquescere, & ob id extenuari, angustari, ac debilitari, & tormina intestinorum pati, ipsis medicamentis, & praua bile quæ colliquescentia gignitur mordentibus intestina. Hæc euenerunt huic, ac præterea ob angustiam viarum circa vterum, & compressionem oris eius, maxima strangulatio ex vtero, accurrentibus succis ad partes circa vterum, & tumefacientibus ibi consistentia vasa. Vnde euenit spiritus sisti, & intumescere, cùm ab ipsis succis liquatis, neque faciliè exeuntibus, tum vel maximè, à flatibus, qui vterinam affectionem mox sequuntur. Et perplexitas cum dolore (hanc enim perplexitatem parit anxietas, & anxietatem debilitas) & exanimata est quinquies vt mortua esse videretur, vt scilicet solent sæpe mulieres ex vtero. Accidit etiam sanguinem vomere: quod sanè corpori sano pharmacum expurgans accipienti non sine causa euenit. Nam, vt Galenus in cõmentario eius aphorifimi, cuius bis facta iam mentio est, dicit, medicamentum proprium succum trahere appetès, bilem nempe flauam, vel atram, vel pituitam, vel aquosam superfluitatem, quia isti nõ adsunt, sanguinem colliquat, colliquare verò nõ potest quin calfaciat, commoueat, & exagitet. Hinc ergo eueniet euomi, aut per aluum reici: nam & insuper purgationibus solet post alios succos excerni. Purgatio verò in corpore sano, à principio est, quasi superpurgatio, cùm inutiles succi non adsint. Passio ergo hæc difficillima has habebat causas. Curatio verò etiã fuit notatur dignissima. Data est ei aqua (ita vt fit cum deuorato pharmaco timemus) ad vomendum. Hippocrates sanè dabat in huc vsus frigidam, sed plurimam, vt vix toto ventre capi posset: nos tutius putamus dare pauciolem, sed tepidam. Vomebat ergo ab aqua, sed neq; laxabatur dolor præsens, id est, qui instanter vrgebat, neq; spiratio, hoc est, difficultas respirationis. Non (arbitror) quòd

vomitibus nõ esset utilis (nam quid nisi?) sed quòd effect minus debiliusq; auxiliu quàm pro tanto malo. Superfusæ autem sunt illi super corpus aquæ frigida amphoræ circiter triginta. Res mirabilis, & quæ, nisi à generosissimo medico, tentata nunquã fuisset. Caput enim amphora congios octo, & congius sextarios sex, sextarius vncias viginti. Tantam ergo aquæ copiam in præfocata ex vtero, quis, nisi Hippocrates, aut alius nobilissimus medicus, infudisset? Iuuit, arbitror, medici ausus, quòd hoc solum prodesse videbatur. Sed dices, quò pacto prodesse poterat, cum vterina præfocatio passio frigida sit, Galeno auctore nono de compositione secundum genera? Certè ob causam: velut febris nonnunquam calidis auxiliis, causam tollentibus, curatur. Quamquam ergo vteri præfocatio calorem naturalem extingat, aliquando tamè à nimio aestu succos colliquantem incipit, fluxione scilicet ita in vterum, vt in partes alias solet, concitata. Ita vidimus plurimas in ætate media vi æstus præfocationem vteri pati, ex colliquatione succorum, vt coniectauimus. Ita huic ex colliquatione, caloris vi factum est malum. Talibus verò constat refrigeratione succurrendum esse. Calfactio enim colliquescentiam auget, atq; ita & præfocationem, vnde constat, nõ vnica esse rationem succurrendi hysteris, neq; indistinctè calorificis esse succurrendum eis, vt vulgaris praxis fert, sed adhiberi debere in considerationem causæ speciem, vt in aliis omnibus affectionibus, quæ ex succis pendunt. Huic itaq; commodè infundebatur frigida, & ad prohibendam colliquescentiam: & ad reuocandum animu (vt solet, his qui animo linquantur) & ad sistendum sanguinis motum. Ita enim iuuare solet eos qui fluxu sanguinis vndecumq; laborant. Res ergo optimè successit, refrigeratione est recreata facultas, & aluus soluta, & bilis, quæ vagabatur, in aluum collecta, & inde excreta faciliè (nam cùm dolor ipsam teneret, nihil poterat secedere, & quia dolor trahens ad sese, detinebat, & quia partes refluxientes dolorem, non sese constringebant satis, vt expellerent) sedatus ergo dolor, & expulsa bilis est & vixit. Quàm periculosa fuerit expurgatio hæc, satis indicat, dicens vixit. Dicit enim velut insperatum quiddam. Quapropter admonendæ acriter mulieres sunt, ne desiderio prolis quiduis facientes, se ipsas perdant, aut morientes citò, quæ fortasse postea peperissent, aut nouatis plurimis morbis, miserè viuant. Est enim hæc plurimarum perniciès. Neq; tamen proinde nego esse taliu idoneã aliquã curationem (dicauit enim ei Hippocrates opus proprium, cui de sterilibus titulus est) sed ne quippiam faciant sine consilio dicti cuiuspiam medici, & viri boni, consulo. Quæ res profectò ab animi moderatione debet incipere, vt scilicet ille ita se comparent, vt parere nõ plus satis exoptent, sed intra recte rationis fines. Medicus, causarum, quæ multæ, ac variæ sunt, facta diligenti dignotione, nihil consulat, nisi quod magnoperè non possit obesse. Hæc verò requirat ab Hippocrate. Sed & ego alibi in hoc ipso opere de causis, & procuratione steriliu egi compendiariè.

Ancander à Catapotio cetera sanus erat, circa vesicam verò videbatur dolorem habere.

Purgata illi est acutè magna purgatione & à meridie dolor tenebat magnus, & in postera diem strangulatio, & perplexitas, & iactatio, et vomebat, & nihil egerebat, & nocte male habebat, & somnus non accedebat: postridie verò egerebat multum & postea sanguinem, & mortuus est.

¶ Ecce aliud exemplum purgationis difficilis non parum priori simile. Verum hic mortuus est, quia colliquatio ad ipsas vsq; partes citissimè processit, & ita inemendabiliter lese sunt plurimè partium internarum, primum quidem vesica, deinde ventriculus, tandem totus venter quia etiam fortasse hepar. Euenit verò illud pessimum in hac expurgatione, quod nihil fecit tardius, quàm illud cuius gratia suscepta est. Nimirum primò mouit vrinam, deinde vomitum, postremo deiectionem, cum còtra oportuisset. Fiunt verò huiusmodi præpostera opera, cum natura non vitur medicamentis, sed ipsa corrumpendo contra naturam quicquam faciunt. Antander ergo ab accepta potione purgatoria, cætera nihil mali sentiebat, circa vesicam verò videbatur habere dolorè. Purgata mox illi est vesica acutè, magna purgatione: hoc est, excreuit inde multum quiddam & crassum, quod haud dubiè erat ramentum vesicæ, quod apertè indicabat in partes ipsas procedere colliquescentiam, & à meridie dolor magnus ipsam tenebat, secundum exulceratam scilicet vesicam, & in postera diem strangulatio & perplexitas & iactatio ob anxietatem, & vomebat, & nihil egerebat. Quoniam verò vomebat, & nihil egerebat, constat strangulationem, & anxietatem ex ventriculo esse. Et nocte malè habebat, & somnus non accedebat. Nā qui posset dormire cum tanto dolore, debilitate & anxietate? Postridie iam egerebat multum, procedente malo in intestina, & postea sanguinem etiam, hepate arbitror iam debilitato, & deponente sanguinem. Vitiatu ergo iam tam multis internarum partium, mortuus est.

43 *Athenade puero masculo phagedena laboranti, doluit à sinistris dens infernus, à dextris supernus: huius auris dextera suppurata est, cum iam non doleret.*

¶ Non narrat qua parte haberet puer hic phagedenam, hoc est, vlcus exedens: quacumq; autem parte haberet prauo succo vti inde significabatur. Qui verò ita affecti sunt, facilè multis fluxionibus laborat, & multis partibus dolent. Hic doluit dentibus, superno à dextra parte, & inferno à sinistra, liberatus est deinde à dolore, permutatione facta humoris in aurem dextram, qua suppurauit, cum iam cessasset dolor dentium. Certè à dentibus ad aurem, & ab aure ad dentes, crebra permutationem & facilè compassionem esse experimento quotidiano constat, causam esse suspicor, in communibus neruis. Portio enim quintæ coniugationis, eorum qui ex cerebro oriuntur, quæ in porum auditorium se inserit, miscetur, qua maxilla dearticulatur, cum portione tertiæ coniugationis, quæ inseritur in radices dentium, & gingiuas. Fiunt ta-

men abscessus vt dicebatur libro secundo sect. 1. per venas, aut ossa, aut neruos. Quod autem in sola dextra aure facta sit suppuratio, significat dolorem in dextri, & superni, ex maiori fluxione pepen disse, quam finitri & inferni: & hunc disculsione, illum, non sine abscessu, solui potuisse.

Sutor soleas veteramentarias suens, pupugit seipsum supra genu in femur, & fermè digitum immerisit. Huic quidem nullus sanguis effluxit. Vlcus verò citò clausum est: femur autem totum in tumorem eleuabatur, & tumor intendebatur vsq; ad inguen, & inanem partem. Hic tertia die mortuus est.

Vlcera omnia iuxta articulos præcipuè grandiores, vt genu & cubitum sunt periculosa: & vlcera omnium puncturæ maximè, & ex quibus recentibus sanguis non effluit. Quæ omnia misero huic homini accidere. Afferunt verò hæc omnia idem periculum, conuulsionis scilicet, quia ad articulos multi nerui, & tendines sunt, qui vulnerentur. Et punctura icti facilius inflammantur, & minus expurgantur quàm icti aliter. Et cum sanguis non effluit ex vlcere: cum necessariò ad vlceratam partem conuocetur, necesse est phlegmonem fieri. Hæc verò neruum occupantia, mox afferunt conuulsionem præcipuè cum neruus aliquis insignis magnitudinis pungitur altius. Tunc enim per continuatas fibras necesse est inflammationem, & tensionem produci vsque ad nerui exortum, indeq; & vsque ad cerebrum: vnde communis corporis totius conuulsio, & per conuulsionem citò mors venit. Velut huic, cui neruus altius fuerit punctus: cum fermè longum digitum immerferit in crus acum. Sunt verò illic plurimi nerui, insignis magnitudinis omnes, præcipuè is qui ab anatomicis dicitur quartus mouentium crura, qui maximus est omnium nostri corporis, & conflatus ex quatuor serie procedentibus, vigesimo quinto, sexto & septimo, & octauo, eorum qui ex medulla spinæ nascuntur. Hic decurrit iuxta genu, inclinans ad partem posteriorem. Hic potuit pungi, & sanè altè fatis. Quod factum esse & ob dolorem phlegmonosum esse affectum neruum vsq; ad eius radicem, dolor ille, qui per totum femur, & inguen & inanem partem attigit, vsq; ad spinalem medullam, declarauit, vnde malo translato ad cerebrum, contigit conuulsium mori tertia die: miraberis quòd tam citò, tamen, & tetanum esse morbum quatuor dierum Hippocrates docet. Hic habuerit magnum apparatus, quem maximam mali causam fuisse, suspicor. Videns nullo sanguine exeunte puncturæ osculum mox obturari, vulgaris homo contempsit, neq; venam mox secuit, neq; vlcus dilatari sibi poposcit vt oportuisset.

Quidam iuxta inguen sagitta percussus, quæ nos vidimus maximè præter opinionem seruatus est. Neq; enim cuspis exempli est (erat enim admodum in profundo) neq; hemorrhagia vlla fiebat mentione digna neq; phlegmone: neque claudicauit. Nos autem cuspidem inuenientes exemi-

exeminus, cum sex iam essent anni ex quo percussus erat. Suspicio autem erat hæc inter neruos occultatam fuisse, cuspidem, nullamq; venam, aut arteriam dissectam esse.

Res est certè hæc admiratione digna, & in qua naturæ vim maximè possis laudare quæ cuspidem sagitta, aut spherula plumbea in alto manente, vlcus obducit cicatrice ad cutem, & circumcirca ipsam cuspidem aut spherulam, facit etiam carnem sanescere, vt sine corrosione, aut putrescentia aut phlegmone multis etiam annis, ac totam vitam persistat. Tamen non est tam rarum, ac mirabile. Sæpe enim euenit. Causam verò quo admirationem deponat Hippocrates reddidit dicens, fieri id, cum euenit inter neruos, & venas, & arterias delitescere, vt nihil illorū dirumpat. Caro enim sola decissa facile sanescit. Profectò multò minus inopinabile est, telo aliquo tali interius concluso, sanescere vlcus, quam si quid olei aut pinguedinis aut quæ sordities maneret. Illa enim sicca sunt & putrescere inepta, ac proinde, neque curationem admodum impediunt, neq; computrescunt. Neq; tamè solet natura alienum illud pondus cõtemnere, sed semper pellens extrorsum, ad cutim facit paulatim abscedere, hancq; procedente tempore tantopere extenuat vt minimo negotio excidatur extrahaturq; ita cuspis, aut spherula. Quinetiam fortasse si dimitatur, ipsa sibi autem exulcerabit, ac exibat: vt factum sæpe videmus, cum quid decissi ossis sub sana cute relictum est. Habuit hic euentus peculiarem admirationem, quòd altius iuxta inguen percussus sit homo. Est enim proximus articulus maximus & magnus congressus venarū, articularū & neruorum in crus subeuntium, vt fatis peritus videatur futurus dissector, qui manu illis omnibus illæsis cuspidem in alto collocauerit. Verum nonnunquam affert casus, quæ vix afferre posset prouidentia. In specula sanè aut medio femore, aut clune, aut etiam in medio brachio supra cubitum expectare quis posset hanc felicitatem, verum in ceruice, aut inguine rarissimè, ac proinde maximè præter opinionem, non solum vulgariū, sed & medicorum. An Hippocrates huac viderit recens percussum, ipsumque etiam, vt alios Chirurgo, latuerit cuspis, quam ipsemet post sex annos exemerit, an solum cum multo iam tempore cuspidem interius continuisset, ipse accesserit, non satis constat ex narratione. Suspicio eum dixisse, quem nos vidimus, vt insinuaret se plurima huiusmodi audisse, vidisse hoc solum. Omnibus enim nobis ita euenit, atque ita est natura comparatum, vt harum rerū quæ admirationis gratia narrantur, audiantur plurimæ, videantur paucæ.

44 *Qui iaculo acuto percussus est posteriore paulo infra ceruicem vlcus accepit, aspectu quidem, non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multò tempore post extracto telo, tetano correptus est, in posteriora tractus vt opisthotonici, & maxilla ligata sunt, atque siquid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursum relidebatur ad nares: & re-*

liqua statim peiora fiebant, & die secunda mortuus est.

¶ Hic percussus est inter spatulas paulò infra ceruicem iuxta ipsam spinam. Constat ergo transfixos esse in suo exortu duos, eosq; maximos musculos, mouentes caput retrorsum. Oriuntur enim illi à quinque primis vertebra dorsi, & duabus vltimis ceruicis, & implantantur in occiput. Merito ergo illi telo acuto transfixi, conuulsi sunt, si, vt est verisimile, corpus erat plenum, & immundum: atque illis conuulsis, necesse fuit caput, & ceruicem retrorsum trahi, fieriq; hominem opisthotonicum secundum eas partes: conuulsione vero serpente in partes proximas, ligatæ sunt maxilla, vt non possent aperiri, conuulsis musculus claudentibus maxillam inferiorem (superior enim immobilis est per se) reflexa verò retrorsum ceruice cum capite, necesse erat impediri deglutitionem. Comprimatur enim eo modo gula, vnde fiebat (velut quibuscumque impedita est deglutio) vt siquid conaretur bibere, relideretur in nares, & ob eum laborem, reliqua omnia peiora fierent: homine scilicet hinc strangulationis periculum subeunte, & sanguine in caput magis occurrente. Hic verò die secunda ab vlcere mortuus est. Neq; immeritò cum valde lethalia signa prima die acciderint. Velut enim si quarta fierent, septima timeremus ægroto: ita cum prima sunt, altera, vt etiam eadem die merito timemus. Nam superuenientia signa, siue salutaria siue lethalia, si citò apparerent, morbum contrahunt, si tardius producunt. Itaque dicens non multo tempore post extracto telo tetano, correptus est, eadem die intelligit. Neque verò quia extractum est telum, conuulsus est homo, sed quia percussus. Neque enim vlcus erat, ex quo sanguinis, aut spiritus copiosum aliquod profluuium fieri posset, & ipsomet telo, quod infixum esset, cohiberetur. Non enim vlcus in alto fiebat, & in ventrem aliquem penetrabat, sed exiguum erat, & externum. Factum est autem adeo lethale ob locum, & apparatus quem in corpore esse contigit.

45 *Adolescens qui cucurrerat viam asperam, doluit calcaneum maximè inferna parte. Abscessum autem locus non recepit, vt humorem conuocans, sed quarta die pars tota nigra redita est, vsque ad vocatum talum & cauum quod est è regione pectoris pedis, & quod nigrum erat non effluxit, sed prius interijt. Dies autem omnes à cursu vixit viginti.*

¶ Quàm periculosus sit malus corporis apparatus, & cacochymia in corpore latitans, hinc discere apertissimè. Vnde enim, qui mediocritatem bonorum succorum haberet, nihil cõtraxisset mali, præter exiguum fortasse dolorem, sola quiete solendum, qui verò multitudinem bonorum, aut etiam non omnino malorum, podagricum aliquem dolorem, aut tumorem non malignum, sic quòd malignos succos congestisset (neque enim poterat aliter fieri) contraxit mortificationem, die quarta à cursu (quod magis mirere) nullo prægresso tumo-

re, vt videretur succus ad partem conuocatus. Vnde quid coniectes aliud quam hominem, non tam multitudine quam maligna qualitate laborasse? Habuisseque interius intra viscera latitans virus aliquod, veneno proximum, quod in eam particulam (dolore præstante motus initium) depositum est? Non expulsum autem inde, veneficam vim in cor refudit intra viginti dies. Hoc quoque est euidenti argumento (quod Galenus vlt. de locis affectis multis confirmat) posse atque adeo solere intra nostra corpora gigni veneno similia excrementa, atque posse alicubi multo tempore, latere, vsque dum aliqua occasione commota repentinus afferant casus. Vnde qui sapit maximè cauebit prauis succi cibis vt, neque confidet, quod nihil mox sibi sentiat mali accidere. Si enim venenum latere potest, quanto magis succus aliquis prauus? Quin potius à talibus solent homines occultius lædi. Quæ enim sunt coctu difficilia aut tardè descendenda, aut flatuosa, aut impensè calida aut frigida, hæc statim lædunt, quæ verò citra hæc omnia, sunt mali succi, statim nihil videntur facere, paulatim verò malis replent, & in periculo suo statu corpora constituunt. Dierum decretoriorum vires etiam in hoc ægroto obseruari possunt, siquidem quarto cœpit denigratio, & mors vigesimo. Verum perpende vigesimum notasse Hippocratem à cursu, quia quodcunque malum ab externa aliqua, & vehementi causa, inde accipere principium motus est consentaneum, & inde computatio debet incipere, vt à partu, ab vlcere, à casu, à dolore. Quod si vtriusque computationis rationem haberi vis, mortuus est vigesima à cursu, decima septima à demigratione.

46 *Qui oculo percussus est, percussus quidem secundum palpebram, cum acus altè penetrasset. Gena vero tumebat: secta palpebra, sædata sunt omnia: nihil malum. Oculus permansit: & sanus factus est facile. Sanguis autem exiit largiter & multum.*

¶ Puncturæ profundæ nulla ratione melius curari possunt, quam discissa parte, vt pro punctura vlcus longum, patensque fiat. Porro in vlceribus recentibus nihil magis est ex vsu, quam vt sanguis effluat: sanguine enim fluente vt lib. de vlceribus dicitur gracilescitiam fiut, ac minora: hoc est, minus inflammantur & citius sanescunt. Hæc punctura fuerit haud dubiè in palpebra inferiori deorsum, cuius causa gena è regione puncturæ intumuerit. Verum oculus ipse nulla parte ictus est, sed extrorsum ac deorsum punctura decurrit, & curatus est vt oportuit, secta secundum longitudinem puncturæ palpebra, & ex sectione, ac fortasse ex recens accepta punctura, sanguis exiit largiter, ac multum. Quantum verò momentum habeat hoc ad salutem, inde intelliges, quod hic oculo altè punctus, facilè sanitati restitutus est. Sutor verò soleas veteramentarias suens, qui seipsum pupugerat supra genu, cui nullus sanguis effluxit, mortuus est die tertia.

47 *Virgo illa pulchra Nerei, quæ quidem erat 20. annorum à muliere cula amica ludere, lata manu*

A *percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebrosa correpta est, & respiratione priuata, & cum in domum venit, statim febris eam tenuit, & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cum autem septima iam esset dies, per aurem dextram pus exiit, fetidum subrubrum, plus cyatho: & videbatur melius habere, & subleuata est. Rursus intendebatur febris & deferebatur in somnum, & loqui non poterat, & dextra faciei pars trahebatur, & respirationem habebat difficilem, & conuulsionem, & tremebat, & lingua tenebatur, & oculus stupidus. Nona mortua est.*

¶ Debilissimam partem capitis esse sinciput, Hippocrates dicit libello de vulneribus capitis, cerebrum dicens & citissimè, & maximè, iuxta sinciput sentit mala quæ & in carne, & in osse fiunt: sub tenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte: & plurimum cerebrum sub sincipite iacet. Exemplo certè euidenti est hæc virgo, quæ nona die obiit ex ictu, quem lata manu accepit, quod secundum sinciput accepit. Porro euenit, quibusdam plus, quibusdam minus, esse hanc partem debilem. Huic certè putandum est fuisse natura debilissimam. Conuulsio enim, & compressum est cerebrum. Vnde cōpressionem attingente neruos opticos (etsi sub lobis anterioribus cerebri perreptant) & concussionem ventriculos cerebri, repente priuata est visu cum cerebri perturbatione (quæ vertiginem tenebrosam appellant) & ob spirituum in cerebri ventriculis interceptionem, respiratione priuata est, velut caticho correpta: non tamen ea passio diu durauit, sed (vt fieri solet) ad se reuersa, in domum iuit. Quò cum venisset, statim febre correpta est cum capitis dolore, & faciei rubore, quæ signa erant inflammationis in capite. Quam suspicionem euentus verà esse indicauit. Siquidè suppuratio tanta subsequuta est, vt septima die exierit per aurem dextram puris plus cyatho (hoc est sesquialtia) nam dolorè quem ictus fecit, conuocasse multum sanguinis rubor faciei declarabat: subsequuta verò est suppuratio, neque ea quidem bona, sed maligna, siquidè exiit fetidum, & subrubrum, quale est quod aphorismo 44. sectionis 7. vituperat, & fieri solet partibus quæ contusæ aut inflammatae sunt, simul cum humore malignè putrescentibus. Exeunte verò pure, visa sibi est mulier melius habere, deposita scilicet ea materis malignè putrescentis portione. Verù partes non manebant, integrè neque naturaliter dispositæ, sed putrescentes, & dolentes & conuocantes fluxionem nouam. Vnde merito euenit, vt citò febris intenderetur denuo, & longè grauiora symptomata quæ prius, vt morti iam proximæ superuenirent, nimirum delatio in somnum, & conuulsio dextræ partis faciei & tremores (hoc est motus conuulsui) & aphonia, & dyspnœa & oculi etiam dextri stupor, seu immobilitas seu rigor, vtriusque lubet dicere. Certe hoc etiam erat eius oculi conuulsio. Hæc omnia pessimè tam affecti cerebri, & ægroræ moribundæ esse constat, ei qui vel tantillum prognosticæ artis calluerit. Conuulsionem superuenisse morienti ea cerebri affectione, admodum

D

dum erat consentaneum, cum cerebrum radix sit neruorum. Delationem illam in somnum ego quidem in tam extremo constitutis, per facultatis impotentiam fieri iam suspicor. Quem enim pituitæ motum oportet iam cauari, cum somnus remissio quædam sit actionum cerebri, cuius virtus iam labascit? Linguam quoque teneri, erat conuulsionis. Dyspnœa huius etiam, & debilitatis. Facultate enim debili, & instrumentis, veluti alligatis, aut reuulsis, necesse erat difficultatem magnam oriri, ac necessitate cogente vix vi respirare. Quò conuulsio retinuerit dextram partem, ex affecta parte ortum est. Nam dextram partem capitis huic præcipuè affectam esse, & doluisse, exiens etiam indicauit è dextra aure pus. Id factum fuerit, quò casu percutientis manibus, in dextram partem grauius incubuerit, vel quòd eam partem mulier habuerit paratiorem. Sed iniretur quispiam merito, quo pacto fieri poterit, vt hæc non deliraret: aut si delirauit, vt id Hippocrates tacuerit. Ego sanè nõ possum mihi persuadere, cum iam in extremis constituta erat, eam mulierem mente constitisse. Verum fortasse id latuit per delationem in somnum, & aphoniam. Prius verò diebus etsi teneretur inflammatione cerebri, & partium circum circa consistentium, existimo fieri posse, vt nõ deliraret. Nam quanquam phrenitidis essentia à Galeno in cerebri & membranarum eius inflammatione ponitur, atque adeo plurimi phrenitidem in membranas recipiunt magis, scimus tamen non semper delirari his inflammationibus. Vidimus enim in capitis fracturis membranas, præcipuè duram inflammari conspicuè, atque adeo suppurari, postea & frustatim extrahi, homine non delirante. Vnde mihi persuasi, non quancumque cerebri aut membranarum inflammationem esse phrenitidem, sed eam per quam penitissime partes cerebri, in quibus mentis sedes est, sunt malo succo imbutæ. Vt liceat nobis hic Hippocraticam phrasim vsurpantes dicere, succos etiam facientes phlegmonas in cerebro, vergerè hunc ad corpus, nunc ad animam: ad corpus quidem cum exteriores potius tument partes: ad animam, cum interiores sunt imbutæ. Huc respiciens Paulus, seorsum scribit de phrenitide, & de cerebri inflammatione. Quasi hæc sine phrenitide fieri possit, tanta, vt cerebri tumor faciat dehiscere commissuras. Hæc itaque mulier vna earum fuerit, quibus ad corpus vergit malum, ac proinde conuulsiones, quæ corporalia sunt symptomata, habuerit potius quam deliria, quæ animalia, vt ita dicitur. Quid fuerit huic factum non narrat. Timeo ne non fuerit missus sanguis quantum oportuit.

48 *Cleomenis puer hyeme incipiens, cibum capere non poterat, sine febre. Vexabatur, & vomebat cibos & pituitam. Duos menses fastidium durauit.*

¶ Non videtur hæc narratio perfecta, sed lacera, & mutila. Neque vlla ratio esse potest, suppleri quod deest. Proinde id quod est solum viderimus quam habuerit causam. Certè & à pueri, & ab hyemis natura satis alienum est fastidium, quin & à pituitosa dispositione. Hæc enim cibi capieridi necessitatem, cupiditatè verò non solet tollere. Quin

A potius solent pituitosæ dispositiones facere, vt appetatur plusquam coqui possit. Et fames quædam canina ita fieri consuevit, refrigerato ventriculo. Cæterum & si horum singula, puerilis scilicet natura, quæ vorax est, & hyems per quam plurimum solet capi alimenti, & morbus pituitosus ventriculi, augere soleant appetitum, omnia simul eandem augmentia intemperiem, merito ipsam etiam appetitum corruperint. Omnis enim immoderantia nimia, tollere potest actionem quancumque. Nam & ex ipsa nimia fame crescente eadem affectione fit bulimia, per quam iam ne appetitur quidem. Pueri etsi natura calidi sunt, tamen ob humiditatem naturalem, & ob voracitatem, sunt passionibus pituitosis opportuni. Hyems augere solet calorem ventris, frigidis verò valde siue natura iter, siue præter naturam, auget frigus. Verisimile est ergo, hunc naturam non admodum calidum, victu prauo factum esse frigidum, & ab hyeme auctam eatenus esse passionem frigidam, vt non solum retinere, sed neque appetere posset. Fuit verò puero ipsummet symptoma morbi curatio. Nimirum euacuata per vomitum multa pituita, moderatior est facta intemperies, & cœpit appetere.

Coco in spina gibbositas ex phrenitide facta 49 est. Huic nulla potio pharmaci conferebat. Vinum autem nigrum, & esus panis, à balneis abstineri, & fricari leniter foueri, non cum multo fomento, sed manserere.

E Gibbositates fiunt ex quibusuis morbis actis, abscessu factu in ligamenta vertebrarum sping, vt scilicet in alios articulos fieri solent: ex phrenitide autem fieri, peculiarem habet quandam causam, quia spina rectitudinem habet cum capite, cuius phrenitis est morbus. Itaque ex phrenitide gibbositatem superfuisse nõ habet magnam admirationem: aliquanto autem maiorem habere videtur ratio curandi, quam Hippocrates docet. Si enim verum est, vt Gal. docet c. 5. 4. de locis affectis gibbositates luxatione vertebrarum fieri: luxationis verò earum tantum duas esse causas, ictum casum, ve (denique causam externam) aut tubercula in eorum ligamenti orta: cum huic citra causam externam sit facta gibbositas, fuerit sanè ex tuberculis. Hæc verò cur iuuarentur vino nigro, & esu panis, cibis sanè crassi succi: cur recusarent balnea & copiosa fomenta? Certè mihi videntur gibbositates, non eas solum causas habere posse, quas Galenus dixit, sed omnes quas luxationes. Costat verò aliorum ossium luxationes fieri, nõ solum euulsis suis locis ossibus ob contractionem ligamentorum, sed etiam ipsi articulis factis laxioribus, ligamentorum emollitione. Velut enim succus, qui in neruos incidit, nunc conuulsionem facit, nunc paralytim, ita qui in ligameta, nunc contrahit, nunc laxat. Alterum quidem auellit, alterum facit loco excidere ossa. Vtrumuis horum fiat in ligamentis vertebrarum, necesse est gibbositates superuenire. Huc curatio indicat laborasse mollitiæ, & laxitate ligamentorum, adiutus enim est victu solidiori panis & vini nigri (scilicet moderatè sumptorum) & curatione sicciori, frictione scilicet sine balneo, & fomento nõ copioso: ne copia molliret, sed qualitate

resolueret, ac siccaret. Panis certè est cibus qualitate omnium moderatissimus, si ex optimo sit tritico, tamen firmus & solidus, ac proinde non resolvens. Vinum quoque nigrum nutrit solidius, & nervos tentat minus, utpote minus penetrans, & fluxiones minus ciet, ut minus tenue. Quod verò dicunt vulgo esse humidius, falsum est, si cum albo tenui oligophoroque conferatur, ac nisi cum acrius, & eius humor magis manet. Velut prisana sitim magis sedat, etsi humidior quam aqua non est. Itaque ubi partes adstringere & firmare opus est, nigrum quam album est commodius. Nam & laxatam aluum firmari ab eo sentimus. Frictio resoluit, siccans etiam partes: balneum resoluit succos non minus, ipsas tamen interim partes emollit. Proinde huic optimè cōsultum est, frictione sine balneo. Fomentum quoque quod resoluendi succos gratia & laxandi partes admouetur, copiosum sit: tamen quod gratia siccandi facultate possit, plusquam copiosa. Sed dices præter rationem esse, ut pharmaci nulla potio conferret, cum id vitium ex prauo succo ligamenta occupante, penderet. Non quia Hippocrates dicit hunc nulla pharmaci portione adiutum esse, oportet intelligere, ad has passiones inutilia esse pharmaca: non enim hoc dicit Hippocrates, sed narrat hunc non esse adiutum, quamquam iuuari alij quamplurimi ita affectorū solent. Considerari ergo oportet, cur quidam non iuuentur, cum soleat pharmacum in ea affectione esse utile. Qui morbis quarundam partium ex materia vitiosa pendentibus, laborant, iuuantur pharmacis, tunc inaximè, cum cacochymia totius corporis fouet affectiones, quæ sunt in parte: cum verò iam succi in parte firmati sunt & reliquum corpus purum, particularibus auxiliis, & bono victu, & temporis beneficio, fidèdum potius est. Corpora enim talia, utpote sana, malè ferūt purgationes. Quod impactum in parte est, non cedit: quo fit, ut multorum lædantur pharmacis, quòd facultas debilitetur, & morbus nō remittat. Tale quiddam est consentaneum huic coco accidisse: cum laborasset phrenitide, & ut in ea dispositione solet, corpus missione sanguinis, & expurgatione, aut iudicatoriis excretionibus vacuatum esset, & ita redditum purum, reliquias vitiosi succi sola ligamenta vertebrarum occupasse, & factum esse gibbosum, ac proinde tulisse malè expurgationes: tutum verò fuisse corpus nutrire pane & vino, quòd corpus non simul ægrotaret, sed ut est verisimile, excretiones fierent similes sanis. Hæc eadem historia repetitur lib. 7. & ubi hic dicitur fricari leniter, dicitur illic inungi, & inunctum fricari. Ego eandem recenseo utrobique dici. Quia inunctio facit frictionem lenem: sicca enim aspera etiam est. Ne igitur asperitas frictionis fluxiones vllas commoueret, satius fuit fieri lenè, atque ut lenis fieret, præire inunctione.

*Ei qua vigesimum aetatis annum agebat, & G
pharmacum corruptorum biberat, accidit labor.
Vomitibus biliosorum, multorum pallidorum, & por-
raceorum. Cum bibisset, convulsio tenebat, linguam
mandebat, cum ad quartam veniret: & ipsa*

*A lingua erat magna nigra, oculorum autem alba
rubra, insomnis. Quarta die mortua est ad
noctem.*

A Iureiurando astringebat Hippocrates suos discipulos, ne cui darent medicamentum subditium ad perdendum foetum. Longè cum maiori periculo dabitur pharmacum. Proinde quæ qualiaue sint hæc, dicere non licet, siquidem neque eis vnamquam vti. Illud vnum dicam, (quod deterere potius quam allicere potest) omnia quæ verè ac propriè sunt corruptiua, venenosa esse, utcumque autem faciant foetum eiici, esse vehementissima, & periculosissima: quo potius corporis apparatu, non dicam, ne incautè modum utendi talibus doceam. Quantum periculi in eis sit, vel hæc puella indicat, quæ cum viginti esset annorum, sustinere non potuit, sed quarta die, cum symptomatis quasi accepti veneni, periit. Libro septimo narratur rursus hæc eadem historia, & est illic aliquanto copiosior narratio, quia narratur vomuisse cum potaret, non solum porracea, sed etiam nigra. Narratur etiam convulsionem die tertia accidisse. In quibusdam codicibus post hanc historiam scripta occurrunt hæc verba: origanum potum oculis malum, & dentibus: in quibusdam verò nihil est tale. Quare constat, aut ab aliquo esse præter rem interiectum, aut ab aliis quasi huius loci non sit, expunctum. Vt cumque hoc habeat, si quis expungit, rectè mihi videtur fecisse. Nam neque verum est quod dicitur, neque si esset, haberet hic locum. Repetitur lib. 7.

*Puella que à rupe ceciderat voce est priuata:
iactabat sese: & vomuit ad noctem multum san-
guinis: cum secundum sinistra cecidisset, copio-
sus effluxit. Melicratum difficulter bibebat.
Stertor, spiritus densus, ut morientium. Vena
circa faciem intente. Decubitus supinus. Pedes
tepidi. Febris debilis: vocis interceptio. Septima
vocem rupit. Calores tenuiores tenebant, super-
stes fuit.*

Rarum quiddam, & miraculo simile est, hanc euasisse puellam. Quia symptomata, quæ subsecuta sunt casum, læsa esse membra, partim principia, partim ad vitam necessaria, videbantur indicare. Siquidem vocis interceptio repentina post casum: & à casu, & vocis interceptione, vomitus, læsionem insignem cerebri, videbantur indicare. Copiosus sanguis ex naribus, & ex ea parte in quam ceciderat copiosior fluxus, rupturam aliquam venarum: difficilis deglutitio, & stertor, tuberculum aliquod obortum ad gulam & laryngem, quod strangularet. Venæ circa faciem intente, inflammatione firmatam in capite: spiritus morientium, decubitus supinus, pedes tepidi, & febris debilis, quid aliud quam debilitatem extremam, aut maximam viscerum inflammationem? Si quidem igitur mortuam dixisset, neque miraremur, neque causam inuestigantes laboraremus: sed cum dicat fuisse superstitem, ut fieri potuerit, oportet dicamus. Si hæc symptomata contra vllam manifestam causam apparuissent, merito medicus de salute desperaret, quanquam ne sic quidem valde confidere poterat, in tanta grauissimo-

rum symptomatum concursione, nisi forte quia non est convulsionem passa. Hoc enim solum videtur mihi defuisse ad certissimam mortis præsentionem. Verum si ob solam internam causam, ut sanguinis raptum in caput sponte factum voce priuaretur & sterteret, neque posset deglutire, & venas circa faciem haberet intentas, quis non aliquam apoplecticarum passionum tenere mulierem iudicaret? Atqui apoplexiam fortem, quæ citra causam externam fiat curari non posse, inter medicos omnes conuenit. Galenus verò in fortibus ponit eam, quæ a phonia habet cum stertore. Apoplexia verò, quæ fit ob externam causam, etiam si cætera videatur esse fortis, solui aliquando posse, indicat a phonia ex ebrietate, quæ si symptomata spectes, grauissima videatur a phonia, soluitur tamen nonnunquam, qua hora solent solui crapulæ. Nimirum quod pendet ex causa externa, soluitur ut ipsius externæ causæ motus solui solet. Ut quæ ex ebrietate, cum solent solui crapulæ, & hæc quæ ex casu, cum solent solui, aut remittere labores ex plagis, aut contusionibus: plerumque vna septimana. Itaque consentaneum est censere huic nullam partium præcipuarum, neque necessariorum disruptam, aut laceratam, concussas plurimas, & sanguinem istum, & dolore exagitatam: magis verò secundum sinistram partem, secundum quam magis ista est affatim sese sursum collegisse: qui ob multitudinem exiti è naribus copiosè, & ex sinistra magis. Solutis verò doloribus, & tentionibus partium ita laborantium, septima die loqui cepisse, & melius spirare, ac cætera melius exequi. Ut si ob pedis contusionem incessu priuata tunc remittente labore incidere inciperet, miraremur quidem minus affectionem, utpote externam intuiti, esset tamen ratio eadem. Verum satius fuerit singulorum causas coniectando percurrere. Repente quidem priuata fuerit voce ex casu, ob contusionem cerebri interceptis animalibus spiritibus, & ob contusionem vocalium instrumentorum, ut musculorum linguæ, aut neruorum recurrentium, aut utrorumque: & hæc omnia seruauerit, aueritque redundantia sanguinis, in partibus, tumidas eas, & male flexiles faciens: vomitus concussio & contuso ventriculo: stertor & difficilis deglutitio, ob angustiam oesophagi, & viarum spiritus, quas tumidè etiam venæ facerent, & motum difficilem musculorum gulæ, & eorum qui descendunt in thoracem: decubitus supinus ob debilitatem, non in facultatis essentia, sed quod facultatis animalis esset exigua distributio in partes. Ita & frigus pedum, & febris debilis, quod sanguis non æque effusus in partes, sed sursum collectus esset affatim. Laxatis intra septem dies partibus, à lassitudine, ut ita dicam remittente, septima (inquit) vocem rupit, quod non sine magna dictionis energia dicit: quasi enim modo aliquo tenerentur instrumenta, aut vinculis quibusdam nixu facultatis ruptis loqui coepit, dicit, vocem rupisse. Calores, inquit tenuiores tenebant, ne intellige tenuiores quam prius (erant enim antea pedes tepidi, & febris tenuis) sed calores tenuiores, id est, tenues, quasi diceret, iam inde febribus laborabat manifestis, nondum tamè magnis. Et superstes euasit. Nimirum solutis laboribus supernarum partium, & calore ac sanguine æque effusus, calere coepit corpus, & ob obstructions non potuerint integri perdurare succi, qua

A re putruerint, & si bres accenderint, ac febris quidè non omnino magna (inaxima enim per sese esset periculosa) iuuerit, quia ipsa suam causam conferret, ac ita superstes fuerit. Puto autem nunquam futuram fuisse superstitem, nisi fluxisset ei sanguis tam copiosè, & solum melicratum deglutisset: atque (ut fieri sæpe solet) unde qui aderant vulgares maxime timerent, ea fuerit mulieri salutis causa.

Pythocles ægrotantibus lac multa aqua miscens dabat. Perniones dissoluere, tepescere pedes hoc modo, præcipuè calefacere igne & aqua. Oculis quam maxime malum lentium. Fructus horarum dulces & oleria. Dolentibus verò secundum lumbos, crura, & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aspergere, & spongiam plenam admouere, deligare verò latis succidis, & agnitis pellibus.

Hæc quoque videntur interiecta, & nullo ordine posita: tamen non prætereunda censui, quia in omnibus codicibus scripta reperi. Neque sane est quod admodum in hoc libro quo per pauca perceptiones, sed observationes, ut occurrerant Hippocrati scriptæ sunt, ordinè requiras. Quamquam videtur ex loquendi modo, illud solum, quod de diluto lacte dicitur esse Pythoclis, cætera dici ex Hippocratis sententia, ego quidem suspicor omnes has curationes esse Pythoclis. Fere enim pleraque consueverunt Græci præcipuè qui breuiloquio student, verbis infinitiui narrare. Itaque perinde intelligo, ac si diceret, dissoluebat, tepesciebat, calefaciebat, aspergebat, admouebat, deligebat. Non dicit quibus ægrotantibus daret Pythocles lac multa aqua dilutum, insinuare videtur, crebrum eius usum homini fuisse in plerisque morbis. Fortasse utebatur hoc pro victu. Nam libro septimo repetuntur hæc curationes Pythoclis, ibique ita legitur: lac multa aqua miscens dabat, & renu- triebat. Quibus verbis insinuat, pro alimento dari: tamen si ab Hippocrate didiceris noxas lætis, quas ferè vno aphorismo collegit sexagesimo quarto quintæ sectionis, videas per pauca morbis congruere posse. Nam vel tabescentibus, ad quos maxime commendatur, non conuenit valde dilutus, sed aliter præparatus, ut minus aluum moueat, & minus acefcat. Ego de lacte diluto non habeo aliud quod dicam, quam me eo vti solere ad gargarisina, & oris collutiones in febribus, iis præcipuè, quæ fauces siccant, & exasperant. Perniones cutis refrigeratione, & densatione fiunt, proinde calefactione, & laxatione curantur. Nulla re facilius calefieri possunt manus aut pedes, quam igne. Verum ignis calor non adeo laxat, quin potius, si plurimum quis ignem sustineat, ut exuri incipiat cutis, etiam corrugatur, & adstringitur. Proinde merito Pythocles calefaciebat alternatè, igne & aqua calida. Calida enim aqua laxat simul & humectat. Quare igne calefaciente, & aqua laxante, ac vitionem prohibente, dissoluetur materia, laxabitur cutis, & temperabitur pars. Nec sanè sola aqua tepida agetur commodius. (quamquam ea videatur vtrumque præstare posse) quia cum ea valde molliat, nisi emollitio ignis siccitate

corrigitur, manebit pars noxæ ab ambiente aere peropportuna, & occurrens ille, mox findetur, & afficietur grauius: quin & vnti alternatè aqua & igne, etū minus, nonnihil periculi inde est, ac propterea qui curatur, nunquam debet manicis duplicibus, & mollibus, manus exuere. Itaq; perionum curatio hæc mihi valde probatur. Oculis malum esse vti lenticula, & fructibus dulcibus horariis, & oleribus, consonum etiā est rationi: si quidem omnium horum sunt vapores crassi & dissoluti difficiles. Dulcia enim crassarum partium sunt. Olera verò, aqua & terra leuiter permittis, consistentiam habent. Lenticulam aciem visus obtundere Dioscorides affirmat proprio capite, crassam enim & flatuosam substantiam habet, vt alia ferè omnia legumina, & plus etiā quam illorum plurima. Curare verò dolorem lumborum, crurū, & coxæ ex laboribus, hoc est, cum dolor ex labore, ac defatigatione ortus est, aspersione marinæ & acetū, & admota spongia illis plena, ac deligatis lanis succidis, & agninis pellibus, non semper probo, sed tunc solum, cum frigida humidaq; intemperies cū succo est: aut, etsi ea intemperies in parte non sit, talis humor in partem influxit. Nam marina calfacit & siccāt. Lanæ etiā succidæ, & pelles agninae calfaciunt & digerunt. Acetum siccāt, & facit marinam penetrare. Quæ facultate, ad coxam præcipuè, maximè est opus. Itaq; est hoc vnum quoddam eorum auxiliōrum, quæ ad dolorem coxæ, lumborum, ac crurum, commendari merito possint, nullum tamen est omnino, quod ei morbo curando, vnicum possit esse satis: nam neq; vlli alij, nisi adhibeatur distinctio causæ & naturæ hominis.

54 *Fulloni inguina tumescebant, dura & sine dolore, & circa pubem, & in ceruice similia magna. Febris primū quidem lenta tertio mense, quarto venter distentus est. Febres superueniebant. Lingua sicca, sitis, deiectiones per inferna difficiles. Mortuus est.*

Hic ob prauū fortasè victum congefsit multos succos frigidos, quorū redundantia debilitato naturali calore factū est hydropicus, & ex hydropo interiit. Frigidorum redundantia facilè indicabant multi scirrhi, & magni, in partibus adenosus totius corporis, vt in inguinib. in pube, in ceruice, exorti: fiunt. n. aut à melancholia, aut à crassa pituita: q̄ est duplex genus frigidorum & crassorum. His putrescentib. primū quidem tertio mense facta est febris lenta, quales scilicet ex crasis & frigidis fieri solent: mense quarto venter iam distentus est, & lingua reddita sicca, & facta magna sitis, vt scilicet in hydropicis fieri consueuerunt. Febres etiā superueniebant, id est, præter eam febriculam, quæ hydropicis, quibus est siccitas linguæ & sitis adest, superueniebant aliquando erratico modo febres, aut ob erratum in victu, aut ob casu exagitatam aliquas crassarum succorum partes. Accidit difficultas egerendi: quod hydropicis quidem superueniens, malum signum est, significat enim humiditas omnes, potus, cibiq; partes, in vètris illam cavitatē, aut in venas arteriasque transfusi, & ob id fæces arefcere. Quod cum sit necesse est hydropem augeri, vsque dum septi transuersi prohibeat motum,

aut calorem toto corpore extinguat: velut contra, cum hydropicis superuenit alui profluuium, aqua à venis in ventrem confluente, solutio fit, vt dicitur 14. aphorismo sectionis sextæ. Ob id igitur hic mortuus est. Quæ historia nos admonet, vt cum multa sparsim per corpus (magna præcipuè) videmus oriri, cacochymiam citò conemur emendare. Nam hæc quæ ita pullulant, in internis latere humorum magnum vitium, significat. Quæ, nisi euacuari præueniant, maioris alicuius morbi causa fiet.

Cui caput lapide percussus est à Macedone, 55 cecidit. Tertia sine voce erat. Anxietas: febris tenuis: non valde in temporibus erat pulsus: nihil audiebat omnino, neq; capiebat: non sine tremore: sed quarta mouebatur. Humiditas circa frontem, & sub naso, & vsque ad mentum, & mortuus est.

Non dicit qua parte capitis percussus fuerit. Quod (vt in historia virginis Nerei diximus) non parū refert ad magnitudinem periculi. Verū nulla parte capitis contemnendum vlcus est, nisi sola cutis sit cultello incisa, nedum cum lapide est contusa, & dissecta. Mox ac accepit vulnus, cœpit lethalia signa habere: hic: nam cecinit: hoc verò ponit Hippocrates libro de vulneribus capitis in signis fracti cranei, & læsionis quæ interna capitis attigerit. Itaq; haud dubie huic contusum craneū est, ad interna vsque. Vnde inflammatio in internis cerebri contracta est. Manifeste autem non statim, sed tertia die, aut quarta, vt dicitur libro de fracturis, vulnera pleraque ingrauescant, vt quæ ad inflammationem procedunt, & quæ ad febres. Tunc ergo cœpit hic esse sine voce, & nihil audiebat omnino, nec sapiebat: scilicet, etsi loqui nō posset, ex nutibus constabat nihil audire, neq; intelligere: nec sine tremore erat, sed quarta (qua etiā mortuus est) mouebatur: conuulsive scilicet. Dicitur enim sæpe mihi iam est, apud Hipp. nomen tremoris significare omnem motum tremori similem: quare & conuulsium. Hæc inflammationem magnam in alto cerebro ortam indicabant: per tantam verò affectionem tam principis membri, necesse erat anxietatem fieri: nam & cor ad magnam compassionem traheretur: atq; (etsi id non dicat) difficilis fieret respiratio. Febris verò apparebat tenuis, & pulsus in temporibus non valde inerat. Quod affectio interna esset, & per internas arterias & venas, potiū quam per externas fluxio recipe-retur, contra ac in virgine Nerei factum esse dicebamus. Quod huic iam exhalanti animam sudor exiguus, ac guttatim, quem humiditatem vocat, factus sit per faciem, à fronte ad mentum, consonum est, eis quæ de sudore in prognostico dixit Hippoc. quorum causas ego in eius loci comment. reddidi.

Eniates proprio iaculo percussus à tergo, las 56 teris sinistra parte, vlcus quidem non dolebat. Tertia verò grauis dolor ventris: non exercebat. Abluto autem per chysterem, stercus ad noctem. Non intermittens labor, secedebat in scrotum. Quarta verò pubem & alium dolor tenebat.

vicens

Viuens sine tremore esse non poterat. Biliosa vomebat syncera. Oculi velut eorum qui animo linquuntur. Post quinque autem finiuit. Dolor quidam tenuis inerat.

Siue hic se suo iaculo sponte traiecit, siue casu in illud incidit, siue ab alio quopiam suo ipsius iaculo percussus est, nihil refert. Qua parte, & quousque videatur fuisse læsus, oportet dicamus. Latere sinistro à tergo est percussus. Non narrat an ad costas supernas, quas & legitimas vocant, an ad infernas, quas nothas: verū quoniam læsio præcipuè videtur pertinuisse ad vètram infernam, vel vsque ad pubem & scrotum, constat non esse illatum vulnus superna thoracis parte. Si enim inde descendisset iaculum in imum, dirupisset pulmonem, & septum transuersum, ac mirum ni attigisset cor, aut aortam arteriam: quare repente cecidisset mortuus: superest fuisse vlcus postrema & ima parte thoracis, iuxta septum transuersum, inferius tamen. Inde verò iaculum deorsum versus intestina, non sursum versus thoracem confedisse, eadem ratio declarat. Cæterum quia, primum quidem non exercebat, deinde verò tertia die, ablutus clystere, merum stercus, sine cruore aut sanguine, eiecit, constat non penetrasse vulnus in interna intestina, eorum tunicis laceratis, sed constitisse inter ea & peritonæum: præcipuè cum labor, seu grauis dolor, seu velut ponderis sensus (nam hæc significat *na*) ad scrotum descenderit. Quod quidem fit ex ipsomet peritonæo productione quadam. His ita statutis, quo pacto accidisse hæc omnia sit consentaneum, enarremus. Iaculo, quomodo, & qua parte, diximus, traiectus, vlcus quidem non dolebat, quia inflammationem non valde contraxerat, ob magnam fortasse sanguinis effusionem: quam, quia factam non narrat, suspicor factam introrsum, sanguine in ventrem effuso: quem cum necesse esset corrumpi, & malignas qualitates contrahere, factum est, vt tertia die dolor grauis ventris fieret, copia grumorum sanguinis grauantem, & prementem, & qualitate maligna mordente extrinsecus intestina. Tamen non exercebat, quia mordentis, & maligni nihil erat intra intestina. Et cum ob hanc molestiam, & excernendi difficultatem, clystere esset ablutus, excreuit exiguum stercoris, ob cuius excretionem, labor non intermittebat (neque enim inde nascebatur); sed non intermittens, velut residebat in scrotum, grumis sanguinis eò iam pondere delapsis. Quarta iam die, auctis copia & malignitate, morsum patientibus testiculorum ligamentis, & ceruice vesicæ, & quæcunque eo loco sita sunt, & totis intestinis, pubem & alium dolor tenebat: & quousque mortuus est, sine tremore esse non poterat: quem tremorem consentaneum est fuisse rigorem, ob mordicationem intestinorum, & ventriculi. Tametsi enim telum ventriculum non attigerit, venenosa tamen qualitas grumorum putrescentium, eò vsque transmisit. Accesserint etiā rigori conuulsui motus per consensum nervosi generis cum ore ventriculi, & ob vtrunque non poterit esse sine tremore, hoc est sine vitioso partium motu, & præter naturam. Vomitus synceræ bilis, ob compassionem ventriculi cum ventre inferno, fieret. Oculi erant postremis iam diebus, ve-

luti eorum qui animo linquuntur, excauati scilicet, tristes, ac velut maridi, & sine fulgore Tales enim fiunt iis, quos iam deficit virtus vitalis. Post quinque dies, extrema scilicet quintæ parte, aut sexta die, finiuit vitam. Calor (inquit) tenuis inerat, id est febre habebat exiguam. Quales scilicet apparere solent, quæ sunt malignæ, velut hæc quæ malignæ putrescentiæ grumorum succedebat.

Ei qui hepar percussus est iaculo, statim color qualis mortuorum, diffusus est, oculi caui, anxietas, difficilis tolerantia: mortuus est antequam contio solueretur, eadem die percussus.

Quanto cum periculo hepar vulneretur, Galen. docet com. 18. sextæ particulæ aphorismorum, quia funditur inde multus sanguis, & hominem exanimat, & curationem prohibet. Quam ob causam nugari censet eos, qui affirmant, vel ab alto hepatis vlcere, vel abscisso hepatis lobō, sanatum esse quenquam. Quia scilicet nisi ad extremitatem vlcus constitit, non possunt non dirumpi venæ, & quibus sanguinis effusio fiat. Vnde manifestum fit, si exulceratio venam cauam laceret in exortu, necesse esse vt homo moriatur repente, vtpote iugulatus: vt huic euenit, qui cum iaculo esset vulneratus, merito, ab ipso telo coniectura accepta, putetur accepisse altum vulnus. Vnde sanguine effuso repente fuerit mortuus. Repente enim mori dicas eum, qui quatuor aut quinque horis exhalauerit animam. Constat verò in moriente hominæ colorem mortuorum, excauationem oculorum, anxietatē indubitabilem, & difficilem tolerantiam, merito fieri. Hic mihi videtur iaculi extractione citius moriturus, vtpote cui iaculum ipsum posset vlcus obturare, & sanguinis fluxum cohibere. An extractum mox fuerit, non narrat.

*Vxori Polemarchi hyeme angina tumore sub bronchio: multa febris. Vena ei secta est. Cessauit suffocatio ex faucibus. Febris comitabatur. Circa quintam genu dolor: tumor sinistri: & circa cor videbatur ipsi aliquid colligi, & respirabat vt qui ex summersione respirant: & ex pectore substrepebat, vt qui vocantur *exaspimboi*: tale quiddam accidebat. Circa septimam autem, aut nonam, ad noctem aluius fluxit, humida multa, quæ mala existimatur. Et verò sine voce mortua est.*

Bronchium vocat laryngem, seu caput arteriæ, quia constat cartilaginibus, quæ in tota aspera arteria appellantur bronchia. Ortus itaq; est huic laborati angina, tumor infra laryngē, externus quidē (conspicua enim narrat) qui quidē per se malum signum non erat (nam, vt in aphorismo dicitur, in angina tumorem apparere bonum est) verū quia pendebat malum ex multis & crassis, qualia hyeme colliguntur, non fuit id satis ad salutem. Nimirum tumor externus nō tam factus est humore extra conuerso, quàm interius & exterius redundante. Accedit igitur quod solet, iis qui ab angina liberati, nihilominus moriuntur: quod & in aphorif. 10. quintæ sect. dicitur his verbis:

Qui anginam effugiunt, his ad pulmonem vertitur, & septem diebus moriuntur, si verò hos effugerint, sunt suppurati. Hæc manifesta signa habuit de lapsus succorum in pulmonem, à cuius affectionibus, vt & totius thoracis, alui deiectiones inutiliter, ac nonnunquam exitialiter succedunt. Mortua itaque est hæc breui, quia post decubitus in pulmonem alui fluxio successit: quæ si non successisset, incidisset in suppurationem. Cum itaque angina, simul cum tumore sub larynge suffocaretur, & esset multa febris, vt plerunq; in angina solet, vena ei secta est, & cessauit suffocatio ex faucibus (addidit ex faucibus, quia ex pulmone & aspera arteriæ inferna parte, parum abest: quando fuerit suffocata) febris tamen non est soluta, quod scilicet non tam soluto, quam permutato morbo fuerit solutio suffocationis. Circa quintam genu dolor, & tumor sinistri. Videtur his verbis significari, dextræ genu fuisse dolorem, & sinistri tumorem, vt alterum genu dolore sine tumore, alterum tumore sine dolore laborauerit. Potest autem etiam intelligi, vtrunque doluisse, alterum solum intumuisse. Vt cunque hoc habuerit, significatur humores deorsum descendisse, & quidem hic abscessus bonus fuisse (nam deorsum in ignobiles partes, & longè à primario affecta) verum non fuit satis pro tanto morbo, neque adeò multum succi eò deriuatum est, sed maxima pars constitit in thorace. Nam circa cor videbatur ipsi aliquid colligi: nimirum pulmo repletus comprimeret pericardion. Et respirabat vt qui ex summatione respirant, vt scilicet qui pericardium suffocari ex longa spiritus cohibitione: & ex pectore substrepebat, vt qui vocantur *ὑπασπύσσοι* Galen. lib. de absoletis Hippocrat. vocibus dicit, ita vocari eos, qui clauso ore loquuntur, *ὁπὸς ἀναπύσσοι ἰσπύσσοι*, quod ex ventre loqui videantur. Hoc significato oportet nos nunc hoc nomen accipere: quamquam alij aliter eo vtantur. In decretis canonicis dicuntur hoc nomine quidam, qui ex pelui vel alio vasis genere vaticinantur *ὑπασπύσσοι*, quod est vasis quoddam genus. Sed qui loquerentur ex ventre, non satis scio, qui essent. Cælius Rodiginus dicit ita appellatos quosdam, quibus in ventre dæmon esset aliquis, interrogantibus responsa tribuens, qui dicebantur pythone habere in ventre. Fortasse citra dæmonem, sint, qui mugitu quem clauso ore reddant, voces quasdam, non sanè distinctas, imitentur: vtrunque hoc habeat, quod hic dicitur est, strepitum quendam in huius mulieris ventre sentiri, quod quidem fecerit aer, qui intra asperas arterias ab humore coercebatur. Hæc eum ita haberet, circa septimam aut nonam ad noctem aluus fluxit, & excreuit multa humida, qualia quæ putantur esse mala: vt hac ratione viderentur exire qualia oportebat: mulier verò tam longè abest vt habuerit melius, vt etiam priuata voce, fuerit mortua. Nimirum euenit, quod in pectoris & pulmonis morbis plerunq; solet, vt tenuia transcoleantur in ventrem, crassa intra thoracem hæreant, & facultate soluta, morbo non soluto, mors fiat. Quia à thorace in ventrem expedita via non est, & ea pars debilitatem, omnium minimè, potest sustinere, quia indiget motu vehementi: & ob alterum non purgatur, ob alterum, facultate citò destituitur. Dicit circa septimam aut nonam, vt

A qui non satis recordaretur qua die. Septima solet fieri dicitur in aphorismo, non mirum tamen quod septima fieri solet, vsq; ad nonam produci. Non enim sunt hi fines adeò ineuitabiles.

Subpurgare ventres oportet in morbis, cum concocti fuerint, alios quidem deorsum cum con-
sedisse videris. Signum, si neque anxij, aut capite grauari fuerint, & cum febres mitissima, aut cum cessauerint post paroxysmos. Alios autem sursum in paroxysmis, tunc enim sua sponte subleuantur, cum anxij, & capite grauari fuerint, & se iactarint.

ἰνὸς ἀναπύσσοι, id est subpurgare, videtur significare purgationem exiguam, aut deorsum factam. Hæc enim significat *ἰνὸς* in compositione. Hic verò neutrum horum est, sed quod *ἀναπύσσοι*, purgare scilicet vt cunque. Addit enim, alios deorsum, alios sursum. Docet itaque hæc sententia, qui sint purgandi, & qua via. Purgare, inquit, oportet in morbis cum concocti fuerint: nimirum, vt in aphorismo dicitur, non sunt mouenda cruda, nisi turgeant, qualia sanè sunt per pauca. Qui verò expurgandi, alios quidem deorsum expurgare oportet deiectione, alios sursum vomitu, vt scilicet humores ipsi sua sponte sursum aut deorsum vergunt, quia quo vergit natura per loca conferentia, eò oportet ducere. Signa verò quæ indicant condesisse humores, quòd anxietas & capitis grauitas cessauerit, & febres mitissimæ sint, aut cessauerint post paroxysmos, hoc est cum sint febres mites, & paroxysmis carentes, nisi forte exiguis: aut si habuerint paroxysmos, minimè mites tamen cessauerint iam. Alios autem oportet purgare sursum, cum sunt in paroxysmis, cum anxij, capite grauari: & loco consistere non potentes. Reddit horum causam dicens, tunc enim sua sponte subleuantur. Hoc est, cum morbus fertur difficilimè, & anxij, inquieti, ac grauari capite sunt, significatur succorum sursum latio: cum nihil tale est, aut cessauerint hæc omnia, significatur succos non esse elatos, aut subledisse. Sed videri possint hæc amethode dicta, & hæc definitiones incertæ. Nam dicere grauatos capite non esse expurgandos per inferna, videtur falsum, cum in vertigine, cephalæa, cephalalgia, epilepsia, & aliis omnibus morbis capitis, non sit qui non consulat pharmaco deiectione vti. Galenus certè hieram aliquam ex colocynthide mox exhibet. Quin potius in capitis grauitate, videtur meritò vitanda vomitio, ne laborare cogatur pars affecta, & sursum versus commotio fiat. Præterea, præter artem videtur, in ipsis paroxysmis vlla purgatione vti. Quia, vt in aphorismis dicitur, cum morbi vigent, & ea quæ sunt præter naturam sunt fortiora, melius est quietem agere. Accedit quòd anxietas, inquietudo, & capitis grauitas, sæpè sunt decretora, prænuncianda vomitum, aut fluxum sanguinis ex naribus præcipuè, sed & alias euacuationes aliquando: imminente autem crisi, nulla vacuatio tentanda est, quia quæ iudicatur aut iudicata sunt, ne que mouere, neque nouare oportet, sed sinere. Certè Hippocra. non hæc, quasi exactas, & quæ solæ sufficiant, definitiones expurgationum superiorum & inferiorum, scribit, sed vt viles quasdam conside-

considerationes. Quibus aliæ omnes artes, sunt adiungendæ. Nec dicit, nullos qui sunt capite grauari, expurgandos esse deorsum, sed eos quibus succi sunt cocti, & alioqui nihil obstat expurgari, si neque anxij fuerint, nec capite grauari, neque febres in exacerbatione, expurgandos esse per inferna: quia significantur succos deorsum condesisse: cum enim superferuntur, ventriculum superiorem, thoracè, & caput, molestia afficientes, augent febres, pariunt anxietates, inquietudines, & grauitates capitis. Hæc ergo si adsunt omnia, tamen expurgandum sit, expurgandum erit per superna, quia succi non confident. Tamen, si, etsi hæc adsint, aliud aliquid est, quod purgari corpus prohibeat, vt si iudicatio imminet, aut sit, aut febris est vehementissima, purgandum omnino non est, neque id Hippocrates dicit. Sed si purgandum, sursum faciendum. Capitis verò grauitatem solam, non dicit prohibere expurgationem per inferna, sed cum reliquis. Quapropter in cephalæa, & aliis capitis morbis, non prohibet dare deiectionem: sed in his ipsis vtuntur vomitione, cum ventriculus sentitur malè habere, aut quòd caput labore ex ventriculo, aut ventriculus ex capite: vt cunque, scilicet circa ventriculum redundent excrementa, quod cognoscimus anxietate, qualem parit ventriculi morbus, aut nauseabunda laxitas. In paroxysmis, hoc est, febrium exacerbationibus, quarum expectetur citò futura inclinatio, expurgatio totius corporis non tentatur tutò. Satius est enim expectare remissionem, ne duobus modis laborans facultas, succumbat: verum si exacerbatio ipsa vrgeat, neque alia ratione remissio expectetur, & nihil maioris momenti prohibeat, vomitio est expurgandum: quia expurgandum est omnino, & indicatur, talibus, succos non subledisse. Quæ eadem ratione in paroxysmis intermittentium febrium solent vomitus esse vtilissimi, adeò vt solis his soleant tertianæ curari, & quartanæ febres mitescere.

60 Ex casu vulnerato cubito in sphacello cubitus suppuratur, maturato iam ichor lentus exprimitur, vt & Cleogenisco, & Demarcho Agartelis filio. Similiter autè & valde ex eisdem pus nullum, velut Aeschili filio contigit.

Sphacellus est corruptio & mortificatio partium solidarum, occupans etiam ipsa ossa. Hæc corruptiones aliquando sunt humidæ, aliquando siccæ. Siccas putrescentias vocari Hipp. eas, quæ morientibus ipsis particulis, citra succi collectionem, aut redundantiam fiunt, non semel iam antea diximus: humidæ ergo sunt, cum partes putrescentes in saniam aliquam resoluuntur. Sunt quædam suppuraciones, deficientes à bonis, quantum à benigna inflammatione, aut contusione differt ipsa mortificatio. Nihilò benignior est mortificatio sicca quam humida, sed, vt ego existimo, etiam malignior, quia extinctio mera videtur esse hæc nati calidior, illa velut colliquescentia à febrili. Quamquam est, in corruptionibus humidis non posse esse pus bonum, vt in bonis suppuracionibus, quia hæc calor à naturali non valde deficientis sunt, illæ corruptiui. Proinde vt in his sit pus crassum sine lentore, ita in illis contrarium, tempus scilicet vt ichor,

& cum lentore. Quamquam ne hoc quidem talibus multum durat, sed citò supprimitur, fitque postremo vlcus siccum, vt repetens hanc ipsam sententiam, dicit Hipp. in septimo lib. Itaque dicit, quibusdã, qui cubito percussis cum essent, ex casu corruptionem cubiti incurrerunt, duobus quidem exiisse ichores lentos, alteri nullum pus: atque vtrumque fieri solere. Neque sanè in cubito solo, sed & in tibia, & brachio, & quauis alia parte simili perinde accidet. Verum hæc forte occurrerant, quæ memoriæ & obseruationis gratia notauit. Constat verò vetustissimam phrasim sapere, quòd, corruptum iam, & resolutum, in pus cubitum, maturatum vocat. Nam & in lib. de alimento vocauit cibos coctum faciles, facile putrescentes.

Suppuratis autem plurimis, horror & febris superueniebat. 61

Hæc eadem verba (vt etiam superiora) occurrunt iterum in libro septimo. Illic verò dicitur, febres superueniebant. Non multum interest. Sed si verbo præteriti imperfecti vtitur, de aliqua tempestate, qua multa fuerint suppurata, loqui videtur: forte de ea ipsa tempestate, qua contigit ex casu vulnerari cubito Eleogeniscum, & Demarcum, & Aeschilli filium: sin autem verbo præsentis, docet, si rigores in certos, & noua febrium incrementa, sentis suppuracionis esse signa: quod in prognostico etiam dicitur ab eodem Hipp. his verbis: Considerare suppuracionis principium oportet, suppuracione facta ab ea die, qua primum homo febricitauit, aut si forte primum ipsum rigor apprehenderit. Causam in commentatione eius loci reddidimus.

Parmenisci filio surditas, conducebat non lauare, purgare autem lana solum, & infundere oleum, aut netopum, iubere vt ambularet, mane surgeret, vinum album biberet. 62

Netopi nomen occurrit apud Hipp. scriptum sæpe, præcipuè in libris de morbis mulierum. Quid possit significare, & si de ea re lexica multa, & viros doctos, & græcæ linguæ peritissimos, consului, reperire non potui. Quod me cogit suspicari, vitiatum esse codicem legendumque esse metopium. Est enim facilis lapsus, cum sint voces adeo similes, aut Hipp. seculo vocatum esse netopum, quod postea metopium. Nam metopium legi congruit plurimè cum instituto. Significatur enim ea voce quod dicimus alio nomine galbanum, & vnguentum quoddam in Ægipto parari solitum, quod describit Dioscorides lib. 1. recipiens galbanum, à quo & nomen accepit. Accedit ad coniecturam, quod vbi vbi meminuit Hipp. netopij, recenset illud inter resinas, & pinguedines, & olei genera, denique inter res emollientes cum quadam resolutione, cuius modi est galbanum, & vnguentum illud. Vnde ego citra dubium colligo, aut esse id quod dixi: aut, aliquid ei facultate simile, quale styrax, bdellium, myrrha, aut thus, aut succus sylphij. Quamquam nihil horum, quæ modò nominaui, esse constat, quia locis citatis interea refertur ab Hipp. quasi diuersum quiddam. Dico autem esse facultate eiusmodi aliquid, magis autè adducor vt suspicer esse quod dixi. Nam præter dicta est illud vnguentum atque adeo ipsum galbanum

cum aceto & melle feruefactum, vtile ad grauem auditum, & surditatem, vt licet videre apud Galenum libro 3. de compositione medicamentorum secundum locos cap. 1. quo etiam in loco Galenus commendat ad eam passionem, deambulationem, & frictionem capitis, & corporis, ac deniq; totum victum siccum & attenuantem. Quia ea passio à succis multis & crasis in capite redundantibus, fit. Quare & ambulare, erit etiam vtile, mane surgere, ne somnus multus afferat capitis grauitatem, & vt exercitatio tempestiue agatur (non enim à cibo fuerit vtilis) & vinum bibere album, quia tenuius & minus replens quam nigrum, & purgare aures lana (ipsa enim expurgatio discutit) & infundere oleum, aut, quod est multo efficacius (oleum enim nisi sit verus, aut feruefactum, aut quod vocatur e-lychniorum, leue auxilium est) galbanum ex aceto & melle: itaq; lauare erit noxium, quia humectabit: nisi tamen laues balneo aliquo medicamento, vt vino in quo amaracus, aut stœchas, aut alia eiusmodi incocta sint. Tunc enim iuuare possis: si tamen prius, & corpus totum: & caput vacuaueris per hieram diacolocynthidos, aut tale aliquod medicamentum, præmissa (si ea etiam sit opus) missione sanguinis ex vena cæphalica: Expurgatione verò in hac passione princeps esse auxilium, consentaneum est, siquidem Hippoc. ipse dicit surditatem fluente aluo solere cessare. Post maiores autē euacuationes, errhynis, & gargarizatu, seu etiam masticatoriis, ad extrahendam pituitam, vt contulerit. Cibi autem sint sicci & pauci, & concoctionis facili, & caput minime replentes. Ob id Hippocrates libro 7. huius operis vbi historiam hanc repetit, & quædam præterea addit pertinentia ad victum, iussit abstinere ab oleribus, vt humidis, vaporosis & grauantibus caput (nam & lactuca, quæ inter olera tenet primas, hæc habet vitia) & vesci pane, & piscibus saxatilibus. Tales enim concocti faciles, neq; mali succi sunt, eorum verò humiditas pane emendatur. Pisces saxatiles dicit Galenus esse scarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, perca, quod in petrosis promontoriis, & vbi saxa sunt delitescunt. Ego verò intellexerim multos alios pisciculos, qui in cœnosis, & lacustribus gignuntur nunquam, sed limpidis aquis, & per petras decurrentibus, veluti salaras, si forte ita vocatæ sunt quæ nobis truchas, & vt cunque veteribus appellarentur, quæ nobis vocantur vermejuelas. Omnibus enim eiusmodi piscibus, est ea laus quam Hippocrates tribuit saxatilibus, non solum illis marinis. Dabuntur verò in hac affectione pisces frixi, potius, quam elixati. De vino dubitet aliquis, an vtile sit. Videtur enim tentare caput & fluxiones in illud commouere. Ego quidem non intelligo præferri hoc loco vinum album aquæ, aut alij potioni aquosæ, sed vino nigro. Satius autem fuerit ob partis indicationem vt aqua, nisi tamen inueterata iam passio sit, & hominis consuetudo, aut etiam natura plurimum repugnet. Tunc enim, vt & in alio quouis morbo, faciendum erit satis indicationi maiori.

62 *Vxori Aspasi grauis dolor dentis, & maxillæ intumuerunt. Cum verò castoreo & pipere collueretur, iuuabatur.*

¶ Dentes parati sunt dolere, quia fluxionibus

sunt valde opportuni. Quiuis eorum cum maxillæ offe facit, vt quendam articulum, quo, non, vt in reliquis articulis, alligantur ossa ligamenti durioribus, & sensus expertibus sed nervulis quos per radices accipiunt, pendent, & velut clauis infixi sunt comprimentes & compressi. Accipiunt præterea & venulas & arteriolas, quia ob attritionem necessariam, indiguerunt alimento copioso, & assiduo: quod etiam ipsos facit fluxionibus opportunos. Eisdem enim viis recipiunt partes succo redundantantes, quibus & nutriuntur. Itaq; ob hæc solent dolere dentes, non tamen semper dolent ab eadem causa, sed nunc ab intemperie calida aut frigida dolor incipiens, conuocat fluxionem, à qua deinde seruatur & augetur: nunc fluxio prima dolendi causa est. Atqui ipsa fluxio, siue dolorem antecedit siue sequatur, nunc est calida & acris, nunc frigida, nunc etiam flatuosa. Atqui nonnunquam dolor incipit à gingiuis, & coarctat dentes, nonnunquam à dentibus & refunditur in gingiuas. Et tumor gingiuarum aliquando crescit cum ipso dolore, quod vtrumq; simul fluxio faciat, aliquando tumescitibus gingiuis dolor sedatur, quod fluxio conuertatur ad externa. Nimirum, vt & in aliis omnibus articularum doloribus solet accidere: qui enim sine tumore coeperunt, superueniente tumore solent mitescere. Ex his quiuis intelliget, nullum esse medicamentum, quo omni dentium dolori æque occurratur, sed pro dolendi causa, aliis aut aliis esse opus. Horum triplex genus esse video. Quædam enim adstringentia parantur, ad arcendas fluxiones, & firmandos dentes, quædam resoluentia, ad absumendum fluxiones & flatus: quædam stupescientia, ad tollendum dolorem cum sensu. Componuntur hæc multis modis, cum ab eodem medicamento volumus multa præstari. Est verò commune omnibus quæ pro dentibus parantur, indigere aliquo quod in altum deducat, alioqui nihil præstiterint neruorum radicibus, quæ intra ipsa ossicula sunt. Proinde vino generoso, aut aceto acerrimo perurumq; incoquuntur. Atqui profectò efficaciora sunt in aceto incocta, quia vinum elixatione deponit vires. Cum igitur hæc castoreo & pipere, medicamenti calidis & siccis, & tenuium partium, iuuaretur, consentaneum est, ex fluxione frigida, aut flatu crasso, dolere coepisse. Collutio verò facta fuerit ex aceto. Hæc eadem historia repetitur lib. 7. etsi non omnino eisdem verbis, & quiddam aliud additur, ad eundem pertinens ægrotantem. Ita enim ibi legitur: Vxori Aspasi dentis dolor grauis, & maxillæ (suppleri debet tumor) castoreo & pipere colluens, & ore tenens, iuuabatur, & stranguriosa passio ipsi iuuabatur. Calfacit & farina quæ cum rosaceo. His verbis intelligi potest stranguriosam passionem mulieris huius, solui castoreo & pipere potis, ex aqua, & cataplasmate ex farina & rosaceo calido: aut hanc curationem solo cataplasmate agi. Vtrumuis intelligas, fit, curationem stranguriæ calidorum vsu agi, quod quidem non de omni stranguria verum est, sed de quadam. Ea enim quæ ardore vrinæ aut obstructione fit, aut vlcere, alia possit auxilia. Quæ frigore pendet aut flatu, ea possit calidas potiones, & fomenta.

63 *Callimedonta puero cotulit ad tuberculū in ceruice*

ceruice existens, durum, magnum, & crudum & dolens, apostasis brachij: & lini cataplasma imponere subactum vino albo, & oleo oblitum, superligare aut valde coctum, aut cum melicrato coquere erui farinam, aut hordei, aut tritici.

¶ Tuberculum durum, crudum, & dolens, haud dubie est inflammatio scirrhusa. Nam tumor durus & dolens est inflammatio. Dicens autem durum & crudum, duritiem quandam solito maiorem insinuat, quæ inflammationis est scirrhusæ. Merito ergo iuuabatur cataplasmatibus emollientibus, & resoluentibus. Hæc enim vtraq; desiderat talis affectio, aut simul, aut alternatè. Eruium & hordeum siccando resoluunt. Lini semen & oleum resoluunt minus, molliunt tamen, vt & triticum, quod & superpurandi vim habet, si huic vellet inflammatio cedere. Vinum resoluentibus cataplasmatibus est liquor idoneus. Vbi dicit ἀπόσπασις βραχίονος, videtur aliquibus significare recessum, decessumue sanguinis, hoc est, missionem sanguinis ex brachio. Videri tamen possit dura interpretatio: occurrit enim apud Hippocratem & Galenum ἀπόσπασις significans quod ἀπόσπασις seu abscessus, & vbi significet sanguinis de tractionem, non occurrit. Quamquam Galen. libr. antiquarum vocum, dicit ἀπόσπασις significare apud Hippocratem ἀποχάσει, & ἀπὸ χάσει, ἀπὸ χάσει significatione communi est idem quod ἀπόσπασις. Etli, vt significetur abscessus, Hippocraticam phrasim non adeò sapit ἀπόσπασις βραχίονος, ac si diceret ἀπὸ βραχίονος: videtur tamen non adeò esse durum, interpretari, abscessum brachij, id est, qui in brachium, atque in alienam significationem nomen transferre, si modo ea aliena est, etiam apud Hippocrat. Verum est si rem ipsam spectes optimum esse auxilium ad inflammationem in ceruice consistentem, sanguinem mittere ex brachij vena externa, lateris in quod malum inclinaret. Cæterum, siue id antea factum fuerit, siue secus, potuerit etiam abscessus in brachium factus, spontè liberare. Vt scilicet alia quam plurima ex succis pendentia abscessu soluuntur. Est autem abscessus, humorum, in partem aliam ab ea quam primo afficiunt, inclinatio, quæ tumore, aut dolore, aut vtrifque significatur. Itaque vtrumuis hoc loco significet ἀπόσπασις siue secundum communem vsu, abscessum, siue missionem sanguinis, vt apud Hippoc. ἀπόσπασις, secundum rationem eueniret, vt ægrotus ab inflammatione ceruicis subleuaretur, ac proinde, in vtram interpretationem potius inclinè, dubito.

64 *Melissandro gingiua crescente, & dolente, & simul vehemèter intumescente, apostasis brachij. Alumen in principio sedabat.*

¶ Huic inceperunt, processeruntque simul, dolor & tumor gingiuæ, vnde & dentes accideret co-dolere. Magnus tumor indicabat copiosam fluxionem. Quare nihil esset potius, quam sanguinem ex brachio detrahere: qua eadem ratione, & si quis in brachium secundum reëitudinem abscessus fieret, conferret necessariò. Vtrumuis ergo horum huic quoque nomen ἀπόσπασις significet, non caret euentus ratione. Alumen communis est vsus in his, ad oris partium fluxiones, & plurimis stomacorum medicamentorum vtilissimè miscetur. Nam ad-

stringens firmat dentes: siccans, resoluit succos: extergens, curat, si quæ sunt, vt solent, patria vlcuscula. Verum quia magnam facit adstrictionem, vnde & græcum nomen accepit στυρία, postquam iam partes plurimum intumuerunt, vtile non est. Quia adstrictio resolutioni obstat: & magna adstrictio partes humiditas velut contundit, pressius comprimendo. Merito ergo huic alumen lingua in ore versatum, aut ex alumine & vino aut aceto collutio conferebat in principio, antequam vehementer intumisset, postea enim satius esset, cum laxantibus & resoluentibus cominutari.

65 *Hydropicum oportet defatigari, sudare, panem comedere calidum in oleo, bibere non multum, lauare & caput tepide: vinam autem album & tenue: & somnus auxiliatur.*

¶ Hydropicis omnibus commune est frigiditas & crudis redudare, seu pituita, seu aqua, seu flatu, seu omnibus, aut horum quibusdam, ob naturalem caloris debilitatem in hepate, quæ aut ab ipso incepta, aut ab alia parte. Indigent ergo omnes curatione, & victu, sicco & calfaciente, plus aut minus, vt febris adest, aut non. Ita enim & materia præter naturam collecta consumitur, & intemperies, quæ eius causa est, tollitur. Merito ergo iubet Hippocrates vt hydropicus defatigetur, hoc est, exerceatur plurimum, & laboret. Nihil enim strenuius quam exercitatio naturalem calorem excitat, & succos absumit. Verum cum modo quodam accipi hoc oportet, vt ne magis quam ferre possint, debilitentur: sunt enim etiam valde debiles, & animo linqui parati: exerceatur etiam hora idonea, quæ præcipue est mane ante cibum. Nam post cibum exercitatio contraria prorsus facit: auget enim obstructiones, & cruditates. Proinde Hippocrates libro de internis affectionibus hydropico victum præscribens, iubet, vt quotidie deambulet, & mane exurgat, post cœnam verò, & ferotino tempore dormiat. Nam etiam hic somnum auxiliari. Nam etsi somnus in causis humidis sit, atque siccandi gratia vigilandum quam plurimum foret, verum, vt diximus, mouendum non esse semper, ne ægrotus deficiat, sed quiescendum etiam virtutis gratia, ita neq; vigilandum, sed dormiendum etiam, non solum ob virtutem, sed & ob concoctionem. Nam laborat humore ob concoctionem. Procuranda ergo concoctio & siccatio, hæc motu, illa somno: agendum ergo vtrunque suo tempore. Somno hora idonea est post cibum, motui ante eum. Sudare etiam dicit vtile esse. His erit sanè vtilissimum, si robore facultatis, ac non potius dissolutione fiat. Nam per sudorem ichores serosi, qualibus præcipue abundat hydropicus, euacuantur, & vrinæ defectum optimè supplet exsudatio. Verum per sudorem syncopis dissipatur facultas. Sudores igitur tolerantia discernes. ac nisi syncopales sint, vtilis esse certò scias. Panem consulto comedere calidum in oleo, non quidem calidum & recentem (talis enim dolorem facit capitis, & est magis siticulosus, & ventrem grauat, & tardius descendit, & alioqui corporis habitum minus siccatur, vt 2. de ratione victus in acutis dictum est) sed, vt ipsemet loco citato ex libr. de internis affectionibus interpretatur, panem antiquum & calidum: quod est, qui iam vetustate duruerit,

& tostum. Hic enim calfaciet, & siccabit magis, & recentis noxas non habebit. Iubet verò etiam illo loco, ut sit quem vocant autopirum, ex quo nihil furfurum decesserit. Nam talis, præterquam quod siccabit adhuc magis, etiam facilius descendet. Quò respiciens etiam hoc loco iubet dari panem in oleo, hoc est, oleo inunctum. Iuabit etiam oleum panis descensum, bibere inquit non multum. Hoc sanè videtur remissè dictum. Oportet enim accipere potus quàm minimum, & quantum possit titim tolerare, ut humores aquosi infumantur. Potus autem ne sit aqua, nisi fortè teneatur febre maiuscula, atqui ne tunc quidem sit cruda, sed aliqua ex medicatis. Vinum verò bibere iubet Hippocrates & hic, & illo loco: non tamen utrobique idem, sed hic album & tenue causa mouendi urinam, illic nigrum crassissimum, reficiendi, arbitror, causa, & replendi concocto sanguine. Curationem illic suscipit eius qui ex colliquescètia fuerit factus hydropicus, hic verò eius qui aliter, ut ex refrigeratione antecedente, atque ita vtrunque rectè dicitur. Si enim hominem, qui potu aut cibo frigidis, aut otio, aut obstructionibus factus sit hydropicus, cures, dare debes vinum album & tenue, ut fluidius fiat versus quaque corpus: si verò, qui ex febre colliquante cum extrema extenuatione, melius dederis nigrum crassissimum, & maximè austerrum. Crassitiem enim debes huic corpori procurare, & euacuationes ex aluo maximè timere. Verùm hæc, complicatio iam affectionum esse videtur. Secundum indicationes hydropis per se, rectius dicitur album & tenue desiderari ad hydropas. Quod dicit, lauari & caput tepidè, non tam videtur mihi esse præcipientis ut lauet, quàm prohibentis ne multum, calida aut frigida lauet: ne caput quidem solum, nedum totum corpus. Nam balneum haud dubie per se aduersum est hydropi. Erat verò hominibus eius tempestatis consuetissimum, cum secundum totum corpus, tum vel maximè secundum caput. Proinde occurrens consuetudini hydropicis futuræ noxiæ, dicit, lauari etià caput tepidè. Ego quidem, si liceret, vellem accipi illud χλιαρὸν, id est, tepidè, metaphoricè, pro modicè, ac parum. Sed proprietates non videtur id ferre, sed significari, ut neque calidum neque frigidum balneum sit. Calidum enim dissoluet vires, frigidum augebit cruditates, & frigiditas fluxiones. Itaque si lauidum sit, tepidum sit balneum. Ego vero mallem esse nullum. Præter hæc, n. multa & magna auxilia scripta sunt ad hydropicos, ab omnium sectarum auctoribus.

66 *Bianti pugili, cum natura esset vorax, cœnit incidere in passiones biliosas ex carniū esu, maximè verò porcinarum, cruentarum, & ebrietate vini odorati, & placentis, & dulciariis ex melle, & cucumere, pepone, & lacte, & polenta recenti. In æstate autem biliosa, & febres intermittentes.*

¶ Ex ebrietate vini odorati (quod & calidum est necessario) & placentis & dulciariis ex melle, consentaneum est hominem calidum & exercitatum in biliosas passiones incidisse: verùm ex esu carniū porcinarū fluentium sanguine quales scilicet sunt quæ crudiores, & ex cucumere, & pepone, & lacte,

A & polenta recenti, in morbos ex crudis succis videtur potius casurū fuisse: proinde duorum alterum interpretor: Aut passiones cholericas vocari hic choieram morbum, aut morbos omnes seu febres putridas. Febres enim ex bile, aut biliosas vocare solet Hip. ex quocunq; succo putri, interprete Gal. commentario aphorismi 42. septimæ. Atqui fortasse vtrunq; passum fuisse Biantem insinuare voluit, verbis illis vltimis, in æstate autem biliosa, & febres intermittentes. Fortasse enim passus est biliosas, & vomitiones, & deiectiones, & febres putridas intermittentes multiformes. Nimirum voracitas adeo multorum & diuersorum, intempestiue accitua ordinem ingestorum, non poterat non, & venter vitare corruptione multa chyli, & debilitare vim in eo concoquendi, & retinendi, atque totum corpus vitiosis succis & longè diuersis replere. Quorum illud, choieram morbum, hoc febres putridas inconstantes, natum est facere.

67 *Timochari hyeme catarrhus maximè in nares. Venti Venere siccata sunt omnia, lassitudo, calor, superuenit: caput grauatum sudor à capite multus. Erat autem etiam sanus sudare solitus. Tertia die euasit janus.*

¶ Exemplum sanè est Timochares eius quod sexto epid. dicitur, vbi ita est scriptum: Coitus morbis à pituita utilis. Nam hic non habuisset melius à catarrho in hyeme, tam breui, nisi Venere esset vesus. Quamquam profectò non euasit facilè, sed difficili, & periculosa curatione. Nam superueniente febre cum grauitate capitis, & lassitudine, à quibus multo magis perichitatus est, quàm à catarrho. Hic enim tardior, sed minus periculosus est, si quis bono victu se continens, à permutationibus in alios morbos, ut ex acutis, in pleuritidem, aut peripneumoniâ: ex longis, in phthisim, liberetur. Atqui profectò ipsa per se curatio pituitosarum passionum per Venere, haud est tuta, ut proprio loco indicabimus. Nam debilitat facultatem, & exhaurit spiritus: vnde ex accidenti crudis succis replere, & deliquia animi accersere magis solet. Laborat etiam per venerem & cerebrum, & totum nervorum genus, vnde enervationes, & paralyces, & vertigines, & cephalæ, & capitis grauitates fieri solent. Commouentur exagitanturque succi toto corpore, vnde lassitudines, & variæ, multas in partes, fluxiones, & obstructions. Calefcunt labore omnia: vnde putrescentiæ, & febres fiunt. Hæc plus aut minus, ut cuique est apparatus, hoc est, ut cuique est naturale robur, corpus laxum, aut obstructionibus opportunam, boni habitus, aut mali. Nam quibus firmum per se est totum corpus, & habitus alioqui non mali, si qua pituita nunc abudent, possint Venere moderata liberari, siccata, & dissipata pituita. Quibus verò hæc bona non adeo insunt, si Venere vtatur, grauius afficientur, atq; diutius peiusq; ægrotabunt: aut si bonus ille, què descripsimus, apparatus, neq; valde adfit, neq; omnino desit, permutatione in acutum aliquid, & grauefacientes, simul à recenti & veteri passione, breui liberabuntur. Potest, n. esse hæc, & si non tuta, cõpèdiaria tamè & breuis curatio, ut Timochari accidit.

Quem

Quem sanè constat, neque infirmum admodum, neque admodum malè paratum fuisse, siquidem à lassitudine & febre tribus diebus se, media hyeme, expediuit. Æstate enim aut diariâ habuisset solum, aut fortasse nullam. Sed hæc præfati, quæ habuit, & morbi decursum explicemus. Hyeme habuit catarrhum, maximè in nares, qualem scilicet solet vocare coryzam, sed quia addit, maximè, cõstat aliquid etiam fluxisse in palatum & fauces, ut plerunq; in magnis catarrhis fieri solet. Morbus sanè fuit temporis satis congruens, vsus est Venere ita habens, & siccata sunt omnia. Ne intellige siccatas esse partes, & consumpta excrementa. Non enim febris fieret, cum grauitate capitis, quæ sudore multo à capite solueretur. Nam vbi sudor, morbus. In capite ergo mansit morbus. Sed cum ob redundantiam aliquid prius incoctum ex ore & naribus euacuaretur, siccata sunt emunctoria omnia, morbusque factus denuò crudior. Nam labore caput repletum denuò est, & calida etiam allexit cum crudis quæ continebat. Vnde velut affectum quandam phlegmonosum contraxit, atq; ita siccatum denuò est, cum capitis grauitate & febre, velut cum vlcus quod mediocriter expurgabatur, & occasione aliqua inflammatur, expurgari desinit ac sæpe febrem facit. Lassitudines febribus ex catarrhis sunt familiarissimæ, quòd per nervos aliqua pituitæ defluxio fiat. Huic superuenit copiosus sudor à capite, & adeo contulit, ut febrem iubstulerit, & caput degraauerit. Itaque liberatus est homo à febre, & à catarrho, magnopere subleuatus, tertia die, à qua cœpit febricitare, quæ eadè Venere est vsus. Non enim profectò tertia die à catarrho. Quia eius constitutio non est adeo breuis. Sed ille quidem procedebat, ut solet, in longum, & intercurrente febre triuana, contractus est:

68 *Post Canem febres fiebant sudorose, & non perfrigerabantur omnino post sudorem. Rursum autem supercalescebant, & febres erant longæ, & mediocriter sine iudicatione, & non valde siticulose, paucis septem & nouem diebus cessabant, vndecimo, & quatuordecimo, decimosextimo, & vigesimo iudicabantur.*

¶ Dies caniculares vocati finiuntur cum Arcturus oritur, cuius ortus inchoat autumnum vltimis diebus augusti. Itaque post Canem, autumnum significat: incipientem (arbitror) alioqui dixisset ut solet, autumno, aut sub Arcturo. Huic temporis acuti & periculosi morbi sunt familiares, ut in hoc ipso opere non semel dictum iam antea est, tales erant febrium quas describit genus. Erant enim continuæ cum magnis exacerbationibus, & sudorose, hoc est, per qua toto paroxysmo sudabatur. Hoc genus febrium vocabant veteres, febres elodes, id est, humidæ, & ponebant eas in perniciosas, quia quibus semper sudatur, non decretoriè, sed ignei caloris vi, aut redundantia aut malignitate humoris, fit. Harum itaque genus malignum erat. Hac verò tempestate contigit non esse admodum tales. Iudicabantur enim plurimi, ut dicit. Iudicari verò, solui morbos, est apud Hippocratem. Hinc licet cõiectare, multitudine potius humoris quam qua-

litate, aut colliquescentia, factas esse hac tempestate febres: alioqui periissent plures. Cum enim tres dictæ sint humidarum febrium causæ, pessimæ fiunt, quæ colliquescentia, secundo loco, quæ succi qualitate, minus his malæ, quæ multitudine. Post canem itaque dicit, fiebant sudorose febres, & non perfrigerabantur omnino post sudorem. Hoc est, non veniebant ad integram febris vacuitatem, seu, ut dicunt, in febricitationem. Rursum autem supercalescebant. Redeuntibus scilicet paroxysmis. Itaque erant continuæ cum exacerbationibus. Et febres (inquit) erant longæ. Paroxysmos intellige singulos esse longos. Ipsæ enim continuæ febres, cum vigesimo, aut citius iudicarentur, non poterant longarum appellationem accipere. Paroxysmos verò eadem ratione, qua cum sudore fiebant, verisimile est esse longos, quia scilicet pendebant ex multa materia. Quod dicit mediocriter sine iudicatione, idem est, ac quod prius dixerat, non perfrigerabantur omnino post sudorem. Nam de paroxysmis hoc quoque dicit, de totis enim febribus postea dicit, paucis septem aut nouem, plerisq; vndecim, quatuordecim, decem & septem, aut viginti iudicatas fuisse. Nullatenus autem est sine iudicatione morbus, qui intra fines acutorum iudicatur sine recidua: sed iudicationis nomen solutionem significat, est verò solutio ac iudicatio, totius morbi, & cuiusq; paroxysmi per se. Quod ergo prius dixerat nō perfrigerabantur omnino post sudorem, dicit nunc mediocriter sine iudicatione, quod est non omnino, non soluebantur, neq; omnino soluebantur. Non erant valde siticulose. Hoc redundantiam humiditatis sequebat. Siquidè Hip. narraret qualis esset eius tempestatis, & superiorū eiusdem anni temperies, agnoscerem aperte causam, qua morbi facti sunt tales, nunc verò nihil aliud possumus quàm coniectare fuisse annum valde humidum, certò scientes, nihil sine causa fieri, & causas omnes, cum iis quæ ab ipsis fiunt, habere analogiam.

69 *Polycrati febris superuenit, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt. Medicamento subter purgatus est, & febris mitior est facta. Rursum in temporibus sudores exigui, & circa collum post meridiem, deinde in totum, & rursum supercalfactus est. Circa duodecimam autem & quatuordecimam intentionem recepit febris, & deiectiones exigua. Sorbitionibus post purgationem vsus est. Circa quindecimam autem ventris dolor secundum splenem, & secundum ile sinistrum. Calidorum admotiones minus quam frigidorum proficiebant. Cum chylis re molli vsus est, dolor cessauit.*

¶ Hæc narratio est imperfecta, siquidem ad quindecimam solum diem ducta est, cum tamen Polycratis febris non fuerit iudicata ante vigesimam secundam, ut constat ex libro septimo huius operis, in cuius initio narratur longius hæc eadem historia. Quam ob causam visum est, eius commentationem in eum locum differre, ut suo loco quidvis explicetur.

indicem & os infernum confregit. Dextra manus inflammatio successit, & sphacellus, & febris. Subpurgatus est moderatè. Calores mites, & dolores. Digni quiddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata. Post hac dixit se non posse omnia lingua enuntiare. Prædictum est fore opisthotonicum. Conferebant in hoc buccæ confertæ, deinde in ceruicem. Tertia die totus conuelleratur in posteriora cum sudore. Sexta die à prædictione mortuus.

¶ Infernum os digiti esse puto, q̄ manui ipsi, proximum est, & velut radix digiti. Nam mediocriter eleuatis manibus, vt plerunque & depinguntur, & operantur homines, illud est quod expectat ad inferna. Accedit, quòd illud est longius aliis, & fractioni magis opportunum, & situm inter duos articulos maiores, vt vel ea causa facilius inde homo conuelleretur. Itaq; fractus est huic digitus index manus dextræ, in ipso digiti principio, iuxta metacarpium. Fortasse non est principio rectè curatus, neque nudata sunt ossa quantum oportuit, neque ossiculorum fragmenta coalescere inepta, extracta sunt. Fortasse etiam, citra chirurgorum erratum vllum, ob malum corporis apparatus inflammatio successit, & sphacellus, hoc est, ossium corruptio, & febris. Subpurgatus est moderatè. Non explicat fati, pharmaco, an spontè: suspicor tamen pharmaco, quia alioqui diceret vt solet, alius soluta est moderatè. Accedit quòd secundum artem fit, vt qui vulnera habent, quacunq; ratione magna, aut maligna, expurgentur. Erat verò hoc, ob partem articulis adeò proximam magnum. Non occurrit hic scriptum qua die, tamen in libro septimo repetitur hæc eadem historia, ibique explicatur, quinto die à læsione factam expurgationem esse. Neque mirum: infunderentur enim quatuor primi in missionem sanguinis, & sedandam inflammationem. Calores, hoc est, febres, mites facti sunt, & dolores, purescentia tamen non cessauit, sed particulæ quædam digiti decidebant. Post septimum & exibat sanies moderata, non sanè qualitate, sed quantitate non multa. Post hæc cœpit non posse mouere linguam: prædictum est à medico fore ægrotum opisthotonicum. Iuuant hanc coniecturam buccæ quæ inter se erant confertæ, & ad ceruicem retractæ, non potente homine os proferre. Nam linguæ difficilis motus exiguum indicium erat opisthotoni. Conuulsionis quidem indicium erat mediocre, opisthotoni tamen perquam exiguum, nisi accederet menti & buccarum in ceruicem adductio. Illud enim nihil erat aliud, quàm in posteriorem partem trahi. Tertia die, à qua linguam male mouere cœpit, conuelleratur iam totus in posteriora, cum sudore. Sudor quidem fit his qui conuellantur, ob anxietatem, quam difficilis motus musculorum facit. Sexta die à prædictione, hoc est, ab ea die qua cœpit lingua male moueri, mortuus est conuulsus. Coniecto, quanquam Hippocrates non dicit aperte, fuisse quatuordecimam ab ea qua est percussus. Nam post septem, hoc est, octaua, decidebat quiddam digiti, & exibat sanies, post hæc, hoc est, nona, cœpit linguam male mouere, tertia ab hac, hoc est, vndecima, conuelleratur, & additis aliis tribus, fa-

eta est sexta à nona, & quatuordecima à prima, qua mortuus est.

Filius Harpali qui ex Telephane liberta, luxationem infra magni digiti accepit. Inflammatus est, & cum dolore, & ubi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbos doluit: lauit: maxille ad noctem conferebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliuua vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est.

¶ Dicens, Magni digiti infra pollicem pedis inteligit. Hic eodem mortis genere obiit quo proxim⁹ ægrotus, cum opisthotono scilicet, qui à confectione seu alligatione maxillarum, incepit, ex occasione, nō omnino eadem, sed simili. Sunt ambo accommodatissima exempla periculorum, quæ ex articulis nascuntur. Alter enim ex fractura digiti manus, alter ex luxatione pedis, in opisthotonū inciderunt. Quem morbum tertia die interimere scriptum est libr. 3. de morbis. Quod his duabus historiis rectè confirmatur. Ambo enim sunt mortui die tertia ab ea qua opisthotonici sunt facti. Hic haud dubiè læsus est quam plurimum, quòd recens reposito digito, cum deberet quiescere, etsi quid inflammationis supererat ex repositione, soluere, profect⁹ est in agrum. Ex labore enim, excitato nouo dolore in pede, conuocata est fluxio noua, quæ, rectitudinis gratia, læsit primū nervorum radices in lumbis: sed secundum medullæ spinalis rectitudinem procedente compassione, conuulsio cœpit à nervorum origine, & factus est opisthotonicus, maxillis adeò alligatis (ligantur enim musculi temporariis qui nervos accipiunt à tertio & quinto pari nervorum cerebri) vt vix exiret saliuua per dentes. Necessè autem erat exire spumofam ob æstum thoracis, quem difficilis respiratio faceret, vt scilicet est spuma circa os, iis qui strangulantur.

Trinō Damonis filius, circa tibie malleolum vlcus iuxta neruum iam purum. Huic corroso à pharmaco, euenit opisthotono mori.

¶ Neruum iam purum nudatumque medicamento mordaci tangere, non caret periculo conuulsionis, ob acrem enim sensum, sustinere non potest, & trahit in compassione nervorum originem, vt huic euenit. Innuit satis locus. Nā iuxta malleolum prætereunt nerui fati multi, vnus præcipuè insignis magnitudinis, qui ex neruis vltimarū vertebrarum lumborum, & ex primis sacri ossis conflatus est, ex quo etiam alij, qui iuxta tibiam decurrunt, decisi sunt. Verūm etsi occasionem præstitit locus, & nerui nuditas, & medicamenti mordacitas, suspicor temporis constitutionem vehementer iuuisse, fiebant enim eo tempore multi opisthotonici. Vt hinc intelligamus cauenda nobis semper esse ea, in quæ tempestatis conditio videatur inclinare. Leui enim causa in ea incidetur, & quæ salubribus tempestatibus nihil, aut leuiter læsissent, insalubribus facile, eas quæ spontè grassantur, inducunt passiones. Velut hac tempestate, alius quòd in agrum exiit, alius vsu medicamenti acrioris, causarum, insalubrium quidem, non tamen perniciosarum, opisthotonici sunt facti, & interierunt.

Certe

73 Certè in omnibus suppurationibus, & iis quæ circa oculum, ad noctem labores.

¶ In prognostico ita scriptum est, omnes suppurationes, ex iis signis cognoscere oportet, primū quidem si febris non dimittit, sed per diē quidē tenuis est, noctu verò amplior. Hoc est quod nunc dicit, in omnibus suppurationibus ad noctem labores. Huius causam in commetario prognostici reddimus. Quod de oculi affectionibus nunc addit, oportet exploremus. Oculus plerunq; patitur recipiens ex cerebro. Cerebrum verò malè affectum, & excrementis redundans, consentaneum est lædi somno. Siquidem somnus causa est similis cerebro, nā frigida & humida. Est etiam cerebri passio, sitq; eo obstructo. Obstructio verò, quòd in illud per somnū humores accurrant. Cacochymia ergo cerebri cōfluxu nouo accedente, necesse est illud lædi. Quod si somno læditur, & nocte necesse est lædatur. Nam præterquā quòd noctu somni fiunt, ipsa per se nox est analogā causā somno, humida enim est & frigida, & vt luce ac calore succi euocantur & dissipantur, ita tenebra reconduntur, & densescunt. Itaque nocte etiam lædi cerebrum, alioqui malè affectum, & excrementis redundans, est consentaneum. Atque ita fit, vt capitis grauitas, & catarrhi, & conuulsui motus, quin & deliria, nocte potius crescant. In quam sententiam 4. de ratione victus, ita habetur: Noctes autem plus quàm dies delirij significationem præbent. Læso verò nocte cerebro, necesse lædi quæ per compassione cum eo laborant. Nam, vt apertius in re proposita dicatur, cum cerebrum mittat in oculos ob redundantiam, & nocte plus redundet, facta humorum accessione, tunc quoque plus mittit.

74 Tusses hyeme, maximè in austrinis, crassa & multa alba cum excreassent, febre superueniebant, & quinta die cessabant, tusses autem circa quadraginta, vt Egesiptoli.

¶ Non dicit tusses in austrinis, vt docens quod plerumque fiant, quasi magis in austrinis quàm in aequilonaribus, fieri soleant (cōtra enim habet res) sed narrat quod alicubi quadam hyemali constitutione fiebat. Nimirum erat hyems austrina, & corripiebantur multi tussi, quæ plerisq; durabat quadraginta dies, vt morbus neque omnino diuturnus neque acutus. Possunt enim homines tussire ob aquilonē & ob austrum, ob illum quidem quia penetrat, mordet & refrigerat spiritales partes, etsi quid succi redundat in capite, veluti exprimit, ob hunc verò, quia caput humectat & replet, vnde fluere etiam euenit ob redundantiam. Hinc fit, vt tusses ex aquilone sicciore sint, ex austro humidiores, ac per quæ plura exercentur & crassiora, vt scilicet flante austro fluit copiosius. Febres etiam natæ sunt magis fieri ex austrina tussi, vel ob hoc ipsum, quòd ex maiori pendet excrementorum copia, vel quòd ea ipsa quæ redundat calida & humida sunt, vel quòd ipse aer valde est putrefaciens. Sequabantur ergo dictæ tusses conditionem temporis, febres verò erant tussis symptomata (tussim voco eam affectionem capitis & pectoris, quæ tussim facit) quæ superueniebant redundantia: durabat verò minùs quàm tusses, quia ipsæ suam cau-

fam conficiebant. Tusses verò minori causæ copia feruari poterant, quàm febres.

Eutychides ex cholericis in cruribus tetanos desit simul cum deiectione deorsum impensè flauam, bilem multam vomebat per tres dies & noctes, & valde rubram: & impotens erat, & anxius. Nihil autem continere poterat, neq; potuum neq; ciborum. Et vrina multa suppressio, & inferna vacuationis semper. Per vomitum faex mollis venit, & erupit deorsum.

¶ Cholericæ seu cholera morbum vocant medici malum quoddam acutum, in quo simul vomitione & deiectione, cum retinendi impotentia, laborant ægroti. Cur ergo vocat hæc cholericæ, si deiectionis per inferna erat suppressio semper? Porro si hæc suppressio erat semper, quo pacto dicit desisse malum in cruribus tetanos simul cum deiectione deorsum, & rursum mollem faecem simul reiecit vomitu, deorsum erupisse? Hæc hæsitatio ex figurata loquutione pendet, quam vt explicauero, narratione euadet apertissima. In primis nomen cholerae ei præcipuè tribuitur morbo, per quem euomunt simul, & deiciunt deorsum ægroti, sed etiam cum sine his euacuationibus, à fluxu prauorū humorum, solis irritationibus cruciatur venter superius, vocabatur cholera antiquissimis. Nam 4. de ratione vict⁹ in acutis dicitur, cholera sicca, per quam nihil euomitur, sed nauseatur tantum. Quāto magis cholera morbus fuerit hæc tametsi à sola vomitione incepit, qui in vtrisque simul euacuationes processit? Sed narratione iam exponamus. Eutychides (inquit) ex cholericis, in cruribus, in tetanos desit, simul cum deiectione. Hoc est, cum Eutychides cholera morbo laboraret, desit malum in tetanos crurum, & in deiectiones. Hoc dicit per præoccupationem, narrans primū morbi exitum. Nimirum hic morbus in deiectiones & tetanos finitus est. Post hæc redit ad morbi initium, narratq; totius figuram, & decursum, dicens, tres dies & noctes vomebat multam bilem, impensè flauam, & valde rubram, & erat debilis, & anxius, & nihil continere poterat, neque potuum nec ciborum, interimque erat vrinae multa suppressio, & omnis inferna euacuationis. Post hæc, quarta scilicet die, successit vomitio liquidæ faecis, simulque cœpit eadem faex deorsum deici, atque cum hac deiectione finitus est malum in cruribus tetanos. Hæc est narratio. Euenit autem dubitare, quo pacto vomeret bilem impensè flauam & impensè rubram. Si enim ambas simul, commixtasq; neutrum poterant esse summè. Quò pacto enim insint eidem rei duo colores, impensè ambo? Si verò seorsum vtramque, aut secundum diuersas partes variegatas, qui possit bilis vlla impensè rubra esse? Rubrum enim est sanguinis solius, ne dum impensè rubrum. Si his nominibus κατάκρησις & λάορ'ερυθρον diuersi colores significantur, haud dubiè exibat seorsum rubrum & flauum, vel secundum diuersas partes male permixtum. Atqui quibus placet sententia Auicennæ, speciem quandam bilis rubrae esse dicentis, interpretabuntur hæc esse quam homo hic euomuerit, vocari verò impensè rubram non simpliciter, neque ad rubrum sanguinem, sed ad bilem, vt quæ-

dem fuerit hæc, quam maximè bilis esse potest rubra, fuerit verò omnino subrubra. Sin autem nulla talis est bilis species, sed omnis color ruber ad sanguinem pertinet, fortasse nomen *ipudipou* capitur improprie pro flauo, aut bilis rubra dicitur quæ cum sanguine mixta sit: atqui fortasse huic, ventriculi vellicatione, venulæ aliquæ ruptæ sunt, & inter alias summè flauas, quædam etiam bilis partes rubore sanguinis tinctæ exierint. Primis tribus diebus tantus factus est, bilis toto corpore redundantis, impetus in superiorem ventriculum, vt ob eam causam ventriculus nihil posset continere, & vrina ac reliquæ infernæ euacuationes essent suppressæ: nisiñrum succis sursum latis. Hęc aut cum fierent, necesse erat hominè esse impotentè & anxium, hoc est, debilem, nec potentè se vilo loco continere, sed iactare hac & illac. Nihil est enim quod adeò affligat, atque oris ventriculi lancinatio. Bilis autem quæ in ventriculum effluerat, maxima parte iam euacuata, cœpit pro bile sæx mollis euomi: remittente verò iam hac euacuatione, & naturæ vi in contraria, per lumbos versus crura nitente neruos qui maximi & ex multis conflati à lumborum vertebris, & esse sacro oris, illac feruntur, occupauit humor, atque ita simul & aluus sæcem mollem copiosè deiecit, & crura tetano sunt correpta. Nimirum, vt libro 2. sectione prima dicebatur, abcessus aut per venas, aut tonos, aut per ossa, aut neruos, aut cutem, aut alias conuersiones. Hęc eadem historia repetitur, vt multæ aliæ, libro septimo eisdem prorsus verbis, præterquam quòd illic post illa verba, & valde rubram, interiecta sunt hæc (post vomitum bibit) quæ nihil adeò notatu dignum addunt, aut detrahunt sensui. Ego coniecto ob vomitum cruentum datam esse ei potionem aliquam refrigerantem & adstringentem, iuxta aphorism. trigelimum septimum sectionis quintæ.

6 *Androphani vocis interceptio, delirium, solutis autem his supererat adhuc multum tembus, & recidiua fiebant. Lingua autem permanebat totum tempus sicca, ac nisi collueretur loqui non poterat, & plerumque erat valde amara, aliquando autem & ad cor dolor, quem venæ sectio soluebat. Huic aquæ potus, aut aqua mulsa contulit. Helleborum nigrum bibit, nec biliosum produit, nisi paucum, tandem hyeme decumbens motus est mente, & lingue passionis similes. Calor tenuis sine dolore, lingua decolor, vox peripneumonica, destillatio, vestes reiciebat, & educi se iubebat, nihil autem poterat aperitè loqui. Ad noctem vitam finiuit.*

Huius ægroti morbus narratur aliquanto distinctius in septimo libro, additis non paucis verbis, quæ hic defunt, quapropter lubet eius narrationem in eum locum differre. Occurret illic nomine Androthali, statim post historiam Pherecydæ.

7 *Nicanoris passio cum in potum progredetur, timor tibia, cum incipiente voce tibia, audiret tibia canere in conuiuio, præ timoribus turbationes, vix se sustinere posse dixit cum nox es-*

set, interdum autem audiens, nihil commouebatur. Talia comitabantur illum multo tempore.

Melancholia morbo tenebatur hic. Est enim eius passionis proprium immeritò timere, & mœrere. Sunt verò indicibiles timoris, qui tales corripit, differentiæ. Quæ sanè ex differentia insanix (semper enim insanix quædam hos comitatur, tamen si simpliciter insanire non dicuntur, vsq; dum omnibus iam videntur apertè dementes) seu lesionis imaginationis, nascuntur. Non tamen possis singularum proprias causas reddere. Velut nunc, cur timebat sonitum tibiæ, potius quàm quippiam aliud? Porro quid habeat is sonitus cum potu, vt tunc timeret maximè, & conturbaretur, cum eo potante tibia inciperet sonare? Certè ita erat vitiosa imaginatio, vt occurreret illi hæc vt terribilia quædam spectra. Quòd hæc eadem terrent potius noctu, quàm interdum, facile intelligi potest causa. Ipsa enim nox terribilis est omnibus, qui non longè absunt à timore. Quæcunq; igitur timendi causa interius illis sit, noctu maximè id faciet, præcipuè si timoris talium causa in nigritiæ succi, & velut internam spirituum animalium noctem, reiciatur. Itaq; melancholicus erat hic. Nam talia comitabantur illum multo tempore. Metus verò & mœstitia sine causa, longo tempore perseuerantes, melancholica sunt. Horum summa curatio est, per inferna vehementius purgare, vt in aphorismo dicitur, idque medicamento nigra extrahente.

Damocles qui apud illum erat, cecutire, & dissoluto corpore esse videbatur: & non accederet sanè ad præruptum locum, neque in ponte, neque minimam altitudinem scrobis transilire, sed per ipsum scrobem, poterat. Hac per tempus aliquod illi affuerunt.

Hic melancholicus simul erat & vertiginosus, ea vertiginis specie, quam quidam appellant tenebrosam, seu tenebricosam. Huius enim symptoma est, non tam videri omnia circummagi, quam cecutire. Hi etiam, & omnes vertiginosi, sentiunt quandam velut corporis dissolutionem, & præcipuè timeant cadere, si in loco aliquo sublimi sint, aut rem fluentem despectent. Proinde cauent accedere ad præcipitia, & aquam è pontibus spectare, & foueas trāsfilire. Cum species nigri humoris accedit, quod in his tenebrosis vertiginibus euenit, accedit timor melancholicus, venitque res iam ad aliquam speciem insanix, vt non solùm sublimes pontes præterire, sed neque exiguos omnino scrobes, aut aquæ, lutinæ riuulos transire, audeant, sed per ipsos scrobes, & medium lutum procedant. Hos quoque oportet purgare, vt priores, medicamento verò, quod præterquam quòd sit melanchologogum, & vehemens, respiciat caput, veluti fortasse hiera diacolocynthidos Galeni, aut Archigenis, quibus ego vtor secundum syngraphas Aetij. Doq; 3. iiii. Interim continèdi sunt in loco obscuro quieti, in victu vitada cacochymia, flatuosa, & caput replentia. Mititur etià his aliquando sanguis vtiliter, vt & melancholicis, & eisdem distinctionibus adhibitis.

Passio Phœnicis ex oculo dextro talis quædam

dam erat. Plerumq; velut fulgur elucere videbatur, cum continisset autem non multum, dolor in dextrum tempus instabat, aut spondilum, & tertio, & durities circa dentes, ac deducere tentans distendebatur. Vomitus si quando essent facti, prædictos dolores auertebant, aut mitiores faciebant. Verum & venæ sectio conferebat, & potus hellebori educebat omnigena, non minimè autem porracea.

Hic laborabat hemicrania, ex bile vsta in atræ bilis naturam incipiente degenerare. Nam dolor oculi dextri, & temporis etiam dextri, & ceruicis secūdum spondilum, & tentio, & durities circa dentes (quod et si nō dicat, eiusdem lateris intelligi debere, rationi esse consentaneum, intelliges, mox ac causas singulorū apposuerimus) hemicranix sunt euidentia inditia. Causæ verò speciem indicabant exeuntia. Nam exibant porracea, q̄ nisi cum in ventriculo ipso ob speciè eduliorū genita sunt, ingentè vstionem significant. Exhibant verò & omnigena. Quòd arbitror in aliquam nigritiem etiam vrendo processissent, aliqua etiam fortasse incocta simul cum acribus euacuarentur. Quamquā propriæ materiæ morbi pars non esset. Quoniā verò calidorum succorū redundantia ad hepar plærumq; pertinet, vt frigidorū ad ventriculum, aut lienem, merito in hoc quoq; mittens pars, ac velut fons, origoq; morbi putetur fuisse hepar calidum, cū præcipuè dolentis lateris rectitudo in illud nos ferat. Itaq; ferbantur biliosa affatim ab hepate sursum secundum dextrū latus, per venas, à quibus refundebantur etiam in arterias. Præueniebant verò repleri arteriæ (ita vt fit ob assiduam dilatationem, quam faciunt in ore follium) fumis biliosis, quos ob calidam naturam fumos potius, quàm flatus vocamus. Fumi igitur illi flauis, obuertes cū spiritibus visoribus, phantasia faciebant fulgoris. Cū aut homo oculum continuisset aliquantulum, ac conclusisset, vitandi fulgoris gratia, fiebat vt fumi resilièrent in venas & arterias proximi temporis (quæ pars ab huiusmodi causis crebrò dolet, ob vasorum, quæ ibi sunt, magnitudinem) aut in eas quæ maximè ac copiosissimæ sunt in cerebri basi, qua exoritur spinalis medulla, & ita dolor instabat, aut in tempore, aut iuxta spondilum, primū scilicet, quo caput spinæ coarticulatur, moueturq; antrorsum & retrorsum, aut etiam iuxta secundum, quod etià dici solet ab Hipp. dentiforme ob figuram, quo caput circumducitur. Accidebat etià huic (dicit) tentio, & durities circa dentes. Explicat verò mox, quid vocet tentionem & duritiem circa dentes, dicens, diducere tentans distendebatur. Itaq; diducere non facile poterat, sed hærebant inferiores superioribus, velut cum quadam partium tentione, & immobilitate, atq; si vi diduceret dentes, velut distendi partes sentiebat. Hoc sane videbatur necessariò affuturum ob affectionem temporis. Cū enim musculus temporis sit primus maximusq; masticatoriorum, & qui maxillam inferiorem adducit ad superiorem, plenis vasis temporis, musculus eum necesse erat tumere, ac inflammari, & ita contrahi, & inferiores dentes adduci, abduci autem violenter. Sed & sanatio indicat, rectè, de affectione, & eius causis, coniectatum esse. Nam conferebat venæ sectio, temperan-

do (arbitror) hepar, & laxando vasa, & expurgatio per helleborum, quia euacuabantur qualia euacuari oportebat, omnigena enim, & præcipuè porracea. Interim si quando vomitus fiebat, dolores tollebantur, aut minores fiebant. Quia et si is dolor non inerat per consensum cum ventriculo, tamen non poterat non, quæcunq; redundantia in ventriculo colligeretur, crebra euaporatione capitis noxè superaddere. Verū considera non dicere Hipp. sanatum fuisse hunc venæ sectione, & potu hellebori: significantè scilicet ipsa phrasi, hæc non semel esse acta, sed pluries, ex quibusdā interuallis longis, ita vt fit, repetita.

Parmenisco & prius incidebant tristitia, & decedendi à vita cupiditas, aliquando autem rursum lætitia.

Posthæc verba, quæ in septimo libro, vt alia quam plurima repetuntur, adiecta est quædam historia morbi, quem in Olintho passus est hic idem Parmenisco, quam postquā hæc enarrauerò, ego hoc loco adscribam, & enarrabo, ne quis cogatur, eiusdem ægroti historiam in duobus locis querere. Mœstitia & desperatio melancholicorū est, sed his ipsis accedit aliquando, sine vlla occasione lætitia suffundi, & ridere. Nimirum cū mente non satis constent, solent ad insaniam, vtrumq; facere, nunc nulla de causa mœrere plurimum, nunc plurimum lætari. Frustra verò videtur peti ratio insanendi, cum non contingat, vt ille dicit, cum ratione insanire. Sed in ipsa corporis affectione causam ego dixerim esse hanc, quòd cū neq; sterquilinum vllum sit, quod æquè semper expiret foetorem, sed cū agitatur commoueturq;: atq; multò magis & omnes morborum causæ, quibusdā temporibus, aut certo quodam ordine, aut erratico modo, agitetur, necesse est, vt melancholici, nigris vaporibus mentis sedem occupantibus, mœreant, & aliquando copiosa effumatione cessante, & succi nigri motu sedato, mœstitia liberentur. Atq; cū nulla lætitiæ maior causa sit, quàm soluenda mœstitia: vt & voluptatis soluendus dolor: necesse est aliquando lætentur sine vlla externa causa plurimum, soluti à plurima mœstitia, q̄ sine externa causa inerat, iuxta id quod Socrates dicit in Phædone, cuius hæc sunt verba: Quam mira videtur ò viri hæc res esse, quam nominant homines voluptatem, quamq; miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui ei contrarius esse videtur. Quippe cum simul homini adesse nolint, tamen si quis profectur capitiq; alterum, semper fermè alterum quoq; accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo cōnexa. Post hæc in septimo libro ita scriptum occurrit: *In Olintho autem aliquando autumnii tempore, sine voce decubuit quiescens, ita vt parum quiddam saltē loqui conaretur. Iam verò si quid esset locutus, rursum carebat voce. Somni aderant, aliquando verò vigilie, & iactatio cum silentio, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolorem patienti. Aliquando verò auersus iacebat quietem agens. Febris verò semper, & bene spirabat. Postea dixit agnosce se eos qui ingrediebantur. Bibere verò quandoq; tota die & nocte etiam, cū tribuerent, nolebat: quandoq; verò vrinam repente arripiens, totam aquam bibebat. Vrinā crassa vt subingalis, circa quatuordecimam verò remisit. Hic fuit morbus acutus. Febris enim*

perpetua constitutionis dierum quatuordecim, superueniens melancholiam diuturnam. Quo factum est, ut praeter febrem, & eius accidentia propria, adessent multa accidentia melancholiam. Cuiusmodi illa: Nunc nimia quies & taciturnitas, nunc nimia iactatio & inquietudo. Nimia etiam & rapida potatio, & nimia potus auerlatio. Et alia omnia, quae infantem quendam modum praese ferebant, melancholiam faciliorem. Sed fatius fuerit singula percurrere, & quas coniectari possumus causas, adiacere. In Olintho (inquit) aliquando autumnii tempore (quo scilicet maxime vrgere melancholici morbi solent) decubuit sine voce quiescens, hoc est, taciturnus neque se mouens in lecto. Explicat mox quam esset taciturnus, dicens: ita ut parum quiddam saltem loqui conaretur: iam vero si quid esset locutus, rursus carebat voce. His verbis significatur, illum ita iacuisse taciturnum, ut parum quiddam loqueretur, atque id quantumcumque, vix videretur posse loqui, aut loqui molestissimè ferret, & mox rursus conticesceret. Quod quidem non est referendum ad aliquod instrumenti vitium, sed ad animi affectum. Non enim quod loqui non posset, sed quod ob mororem nollet, tacebat. Neque dicitur conari loqui, quod linguae corporale aliquod esset impedimentum, sed quia male obsequuntur instrumenta omnia, cum appetitus renuit. Itaque taciturnitas illa, & requies nimia, mœstis animi erat. Mororem verò esse melancholicum accidens, satis constat. Somni (inquit) aderant aliquando verò vigiliam & iactatio cum silentio. Melancholiam familiaris sunt vigiliam ob siccam intemperiem, tamen alia ratione etiam hi sunt aliquando veluti comatosi, ob mœstiam scilicet. Videmus enim eos qui tristi & demisso animo sunt, in somnum inuitos ferri qui quidem non tam est somnus, quam vigilandi impotentia. Hic igitur, nunc ob succi naturam vigilabat, nunc concidente animo dormiebat: & nunc vigilabat quiescens, cum succus minus moueretur, nunc iactabatur, cum succus agitatus instigabat. Semper autem filebat, quod ea incidisset insaniam species. Addit, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolore patienti. Hoc quidem melancholicum etiam est. Plurimi enim melancholicorum sunt hypochondriaci. Aliis, raro non consentit ventriculus cum cerebro. Quapropter perpauci eorum sunt, quibus non secundum hypochondria anxietas, aliis quidem maior, aliis quidem minor. Id verò cum fit, naturaliter videntur manus in eam partem ferri. Aliquando verò auersus iacebat quietem agens. Dicitur est eum aliquando immobilitati & silentio adiecisse auersionem, ut non tantum alloqui nollet, sed & videre recusaret, quod maioris adhuc erat tedium. Febris verò (inquit) semper, & bene spirabat, melius scilicet quam alij febricitantes soleant. Cuius causa est, quod mala melancholicorum in cerebrum & hypochondria incumbunt magis, quam in thoracis partes. Postea, inquit, dixit, cognoscere se eos qui ingrediebantur. Postquam scilicet conuersus a pariete est, interrogatus an agnosceret, dixit se agnoscere, ac fortasse nominavit singulos. Quod sanè non est tanta dignum admiratione. Saepè enim euenit. Et ad tempus respiscunt huiusmodi homines. Atque poterat etiam agnoscens omnes delirare, læsa ratione sine imaginatione, bibere verò (inquit) quandoque

A tota die & nocte nolebat, etiam si tribuerent quiaderant, quandoque verò vnam repente accipiens, aquam bibebat totam. Hoc quoque accidens vidimus saepe in insanientibus ex melancholia: ut quidem potum non petant etsi vratur febre, sola mentis alienatio solet facere, quia ij quibus mens ægrotat dolores non sentiunt. Tamen ut ne admoniti quidem, vltra oblatum, velint accipere potum, semper ex insano aliquo timore procedit, velut plerumque imaginantur offerri sibi in potu mortiferum aliquid, pararique sibi ab offerentibus insidias. Tali aliqua suspicor de causa, hunc diem & noctem potum recusare. Quandoque verò euanescente ea imaginatione, & vrgente siti, repente arripere vnam, & tunc quoque sine modo bibere totam aquam. Morbo intra suam constitutionem consequuto concoctionem, iudicatus est homo per vnam. Nam processit vrina crassa velut subiugalis, & circa decimam quartam remisit febris. Morbis melancholicis accommodatissimæ euacuationes sunt, deiectio & mictio, illa quidem hypochondriacis magis, hæc reliquis, quia crassa & fœculenta multo melius euacuantur per has vias: quæ circa hypochondria hærent, per ventrem: quæ in venis totius corporis, per vesicam. Nam sudoribus euacuantur ferofa: fluxu sanguinis, sanguis totus: vomitus non semper est euacuatio vniuersi corporis.

Cononis sexua, ex capitis dolore incipiente, 81 mente mota est, vociferatio, clamores multi, raro quies, circa quadragesimum mortua est. Decem autem dies antequam moreretur, voce destituta, & conuulsa erat.

¶ Ratio quidem ad stipulatur, sed & experimento cognoui, in iis qui a dolore capitis delirare ceperint, vociferationem, clamores, & inquietudinè, imminentè conuulsionem significare. Eueniunt enim ea ob neruorum passionem, in quorum radices imbibuntur excrementa. Capite ergo recipiente, eius dolor fit, eo iam repleto, & putrescentia vitante cerebri temperiè (ut in phreniticis) aut nigritie obtenebrante sensuum internorum fulgorem (ut maniacis) læditur mens. Postea non continente se humore in mentis cellulis, sed occupante neruorum radices, fit corporalis passio, quæ vocatur conuulsio. In ea succi in corpus (ut dicit Hipp.) conuersione, necesse est excitari dolores grauissimos, ob acré sensum neruorum, atque ob id vociferari, & clamare, etsi ob insaniam, qua parte doleat, narrare nesciant. Itaque malum a magno capitis dolore incipit, processit usque ad delirium, dumque in conuulsionem abiret vociferabatur, clamabat, & inquieta erat. Facta iam conuulsione, voce destituta est, & vocales musculi tenerentur: usque dum occupate iam (arbitror) omnia respirationis instrumenta conuulsione, circa quadragesimum, qui morborum non planè cronicorum finis est, mortua est. Simile quiddam euenit infantibus epilepticis. Cum enim eos iam iam inuadunt paroxysmi, clamant miserè, sed conuulsione iam occupati, ne vocem quidem possunt emittere.

Adolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormiuit in umbraculo quodam. Huic serpens Arges in os ingressus est, atque cum

cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus, & serpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus efferebat, ut qui strangularetur, & iactabat se ipsum, & conuulsus mortuus est.

¶ Hæc historia mirabilis, admonet non esse tutum hianti ore sopitum iacere, supinumque, in solo reptilibus pleno, ut solent rustici: euenire enim quod huic, qui vino mero plenus iacebat, quid prohibet? Quamquam qui lacte pleni (ut etiam fit) dormiunt, periculo sunt magis opportuni, quod lactis & odor & sapor reptilibus omnibus sit iocundissimus. Vini enim æstu, præcipue si cum aliis ingestum sit, fugantur potius. Atque hanc reor esse causam, qua non adeo multi rusticorum, hoc modo periclitantur. Conuulsionem huic duplex causa afferre potuit, veneni vis, & quod vipera os ventriculi morderet.

83 *Timocharis etiam seruus, ex melancholicis eum esse putantibus, talibus & tot viris, mortuus similiter est circa eosdem dies.*

¶ Prope historiam seruæ Cononis esse hanc scriptam ab autore, & quæ interest, huic proximam, esse ab aliquo male interiectam, ipsa verba indicat. Quid enim refert illud similiter, & illud circa eosdem dies, aliud quam mortuum etiam esse hunc voce priuatum & conuulsus, circa diem quadragesimum. Nimirum hac ratione periclitantur melancholici breui mori, si fiant apoplectici, aut conuellantur, humore eo, qui animam perturbat, conuerso ad corpus. Fuisse verò hunc melancholicum confirmat multorum & talium virorum, qui illi aderant, autoritate. Quod scilicet illi ita putarent; fortasse quod ipse huic ægroto non adfuerit, sed rem aliorum relatu agnouerit, aut etiam fortasse ut obiter doceat, a medico, ut ipse alibi dicit, seu medici sententia, probabiliter affectionum argumentum capi.

84 *Nicolai puero circa solstitium hyemale, ex potationibus rigor factus est ad noctem, febres, postridie, vomitus biliosus syncerus exiguus. Tertia die concione nondum soluta, sudor totius corporis. Cessauit.*

¶ Hæc narratio mutila est, desuntque plura verba, quam hic scripta occurrunt, ut constare facile potest ex libro septimo circa mediū, quo loco eadem ipsa repetitur. Primum ergo omnium oportet, lectio restituatur, deinde enarretur. Ea habet hoc modo.

85 *Nicolai puero, circa solstitium hyemale, ex potationibus rigor factus est ad noctem, febres postridie, vomitus biliosus syncerus exiguus. Tertia die, concione nondum soluta sudor totius corporis, cessauit, & citò rursus incaluit. Circa noctes medias rigor, febris acuta, interdum verò eadem hora sudor, citò rursus incaluit, vomitus similis. Quarta ab aqua mercurialis deiecit stercoreosa, & humida, fœtida verò & spongiosa. Aquæ mercurialis non dissimilis, hypostasim non habebat, neque multa erat vrina. Appendicula*

A parua. Dolores hypochondrii sinistri, & lumborum, putabatur ex vomitu superspirare, & superspirabat aliquando duplum. Lingua alba, habens dextra ex parte velut lupini concretionem: verum parum erat siticulosus, insomnis, sapiens. Sexta autem dexter oculus maior, dum intueretur. Septima mortuus est. Verum alius ante mortem eleuata est, & mortuo posteriora rubra sunt facta.

¶ Narrat Hipp. ætatem ægroti, anni tempus, & ægrotandi occasionem, quia hæc omnia faciunt quam plurimum ad agnoscendum morbi speciem & periculum, atque ad rectè suscipiendum curationem, oportetque singula considerari seorsum, & alia ad alia, velut nunc, febre hanc ardentem factam esse media bruma, periculum auget, quia non congruit cum tempore. Periculosum etiam fuit puero larga vini portio uti (has enim haud dubie vocat potiones) plurimum enim læduntur pueri a vino. Et ex potationibus & ingluuie (simul enim consueuerunt hæc fieri) merito nata est febris magna, & multiplex, magnam voco ob propriam essentiam, & ob malignitatem (fuit enim semper continua, & vehemens, & perniciosa) multiplicem, ob complicationem. Habuit enim homo a principio tertianam intermittentem, coniunctam cum perpetua. Nam incepit a rigore, & habuit deinceps tertia quaque nocte rigorem, a quo incresecant febres: & rursus tertia quaque die, cum contio erat in foro frequens (ad meridiem scilicet) sudor totius corporis. Quæ figura est haud dubie tertianæ intermittens. Non tamen cum cessabat sudor, cessabat etiam febris, sed citò rursus incalescebat, & manebat febris usque dum sequentis noctis hora media redibat iterum rigor. Eam notam habuit hæc febris malignitatis a principio, quod cum bilem satis synceram præ se ferret, tamen multum, vltra tertianæ legitimam durationem, producebatur. Nam quiuis paroxysmus durabat circiter triginta horas. Nam rigor factus est circa mediam noctem, & postridie febris durauit usque ad diem tertiam, & die tertia circa medium diei sudor totius corporis est factus, qui cessauit (manente nihilominus febre perpetua) usque ad sequentis noctis medium. Qua hora rediit similis omnino circuitus. Itaque paroxysmus erat triginta sex horarum, interuallum verò tertianæ intermittens, quod continua occupabatur, solum duodecim. Vomitus, quia biliosus syncerus, talem significabat causam: quia verò exiguus, malus erat, ut alia decretoria imperfecta. Significabat vomitus talis, quod & paroxysmus productus, atque ambo simul, multo magis, redundantiam humoris, & facultatis debilitatem. Nam nisi humor esset multus, neque paroxysmus esset tantus, nec vomitus tentaretur. Si autem facultas esset fortis, & citius sese a febre expediret, & abundantius vomeret. Hæc ob causas medicis visum est multum vrgere, neque expectari posse legitimum iudicationis, vel expurgationis tempus, atque ideo die quarta mercurialem herbam contulerunt, a qua deiecit stercoreosa, humida, fœtida, & spongiosa, hoc est, sterces molle fœtidum, & spumofum. Vrina erat pauca, non dissimilis aquæ mercurialis, scilicet subuiridis, hypostasim carens, habens verò appendicula parua

Hoc loco Hippocræ. quamquam indistinctè uti solet nominibus nubeculæ, appendiculi, & hypostafis, distinctè est locutus, vocans hypostafim quod subitat, appendiculum quod in vrinæ medio vehitur. Has deiectionum, & vrinæ species, prauas esse constat. Nam vtraque habet concoctioni contrarias notas. Nam in deiectione quod foetidum est, & spumofum putrescentiæ malignæ est, & colliquefcentiæ, vt & viride in vrina vitionis. Ita factum est (vt scilicet talia posebant signa) vt expurgatio male cederet & morbus haberet pessimum exitum. Nam cum stercorea solum exirent, à mercuriali bilis copia, mota tantum est, & ad hypochondrium finistrum, & renes collecta. Vnde euenit finistrum hypochondrium inflammatum dolere, & lumbos, ac cum vrina bilem exire. Non quidem affatim, vt iudicationi sufficeret, sed vt tantum bilis decubitus inuilem indicaret. Quapropter facta est vrina pauca, & viridis. Superuenerunt postremo signa pessima, superspiratio duplex. Hoc est, spiritus qui vocatur offendens. Et lingua alba habens in dextra parte concretionem, magnitudinis lupini, & erat parum siticulosus, infomnis, sed non delirans: & tandem oculus alter altero factus est maior. Spiritus offendens, & oculus alter altero maior, conuulsoria sunt, & in prognostico, & aphorismis, plurimum vituperantur. Lingua fieri potuit alba, retracta deorsum bile. Concretio verò malignus erat abscessus. Sublata sitis in ardente febre pluries vituperatur ab Hippocrate, neque quidem nunc plurimum leuat id signum linguæ candor, quia non poterat in tanta febre non esse falsa pituita, accedente præcipue peruigilio. Si enim supernæ partes abundarent pituita dulci, dormiret homo. Id solum aderat boni, quod constabat mente. Verum signum simpliciter bonum, multis pessimis opponi, leue est. Quare merito euenit, hominem ita affectum septima mori, quia lethalia inceperunt à fine primi quaternarij apparere. Euenit huic paulò ante mortem aluū intumescere, bile iam per retentricis impotentiam effusa, & in spatia ampliora regurgitante. Mortuo iam, posteriores partes corporis rubræ sunt factæ, iam effluente, ob facultatum mortificationem etiam sanguine, & cum naturali calore expirante, sanguine extra vasa effuso. Hoc signum fieri solet in multis, recens mortuis, ac nonnullis etiam moribundis, velut in iis qui venenum acciperunt, aut internis iisq; malignis inflammationibus erant affecti, aut malignos aliquos succos collegerant. Ego (si quidem hoc quoque dici non est inutile) dicerem male actum esse cum hoc ægroto, quod non sit illi ante expurgationem missus sanguis. Fuisset sanè mittendus die secunda vespere, cum iam cessante sudore, videretur febris manere. Nam eo vsque non mirum si medicus expectaret, an tempore quo solent diariæ, solueretur, cum febris ex causa procathartica initium cepisset. Nam & si incepit à rigore, quod quodammodo putridæ est, tamen non omnino inde constare poterat, non esse diariam, quia quæ ex facietate, aut ebrietate fit, diarium omnium, maximè imitatur putridarum figuram, ob redundantis cibi ac potus alterationem.

A circa apprehensionem cor grauiter dolens, & aderat etiam is dolor tota die, & huiusmodi cardialgia etiam aliis similiter aderat. Verum sub pleiadis occasum viris talia rariora fiebant.

¶ Simul hac dictione comprehendit singularem historiam, eius quod euenit vxori Diopithis, & communem morbi, qui quodam autumnno grassatus est: adeo breui vtrumque, vt parum vtilitatis videatur inde capi posse. Nam de sorore Diopithis nihil dicit aliud, quàm laborasse semitertiana cum cardialgia, quæ in ipsa febris inuasionem apprehendebat, & durabat per totum diem. De communi illa tempestate dicit, multis etiam aliis, viris scilicet & mulieribus, etiam aliis febribus occupatis, accidisse cardialgiam, verum sub pleiadis occasum, talia viris rariora fieri. Non narrat autem qualis fuerit eius anni temperies, neque quo tempore cardialgiæ cœperint, neque quousq; durauerint. Quare multa desunt ex quibus possemus aliquid ad artem vtile aucupari. Verum dicemus, quæ ex eis quæ dicit, probabiliter possit quis coniectari. Semitertiana, febris quæ præcipue ita appellatur, est continua, acuta, & periculosa, & multiformis. Constat enim duplici typo, tertianæ & quotidianæ, & ex duplicis succi putrescentia oritur, bilis & pituitæ. Proinde hic morbus congruens est conditioni autumnni, temporis adeo varij & inconstantis, & ad multa variaque excrementa gignendum apti. Cardialgiam vocant veteres omnes medici, dolorem oris ventriculi, qui fit ob humorem frigidum & flatuosum, aut calidum & mordacem, qui ibi gignatur, aut in eam partem influat. Plærumque verò frigidus ibi gignitur, & biliosus aliunde influit. Quod euenit cum talis in corpore redundat succus, & os ventriculi est, quacunque causa, debile. Ita fit vt hoc quoque malum autumnno sæpe accidat per morbos, quia eo tempore, & languent ventres, & exulti sunt succi: vtrumque ob antegressum æstum, qui naturalem calorem dissipauit, succos verò vñsit. Accedit alia causa dolendi non exigua, ex repentina in frigus mutatione, quæ multis horis in ea anni parte fit. Accedit etiam multus esus fructuum recentium, qui tunc abundant, & ventriculum laxant, & sua facili putrescentia vitiant. Iam verò in semitertiana peculiaris quidam apparatus esse videtur ad hoc symptoma. Nam quia quotidiana est, raro non habuerit sociam ventriculi debilitatem, quia etiam est tertiana, habuerit biliosam cacochymiam. Itaque ob hæc nisi quid aliud peculiare habuit illius anni constitutio, facta fuerit cardialgia Diopithis sorori in semitertiana, & aliis quam plurimis, in aliis quibusuis morbis. Atqui quamquam semitertiana continua febris est, habet tamen inuasionem (velut rediens ad initia) altera die vnam, altera die duas. Cum his inuasionibus fiebat cardialgia grauissimum, quæ vt febris procedebat ad incrementum, remittebat: non ita tamen vt non duraret tota die: quod quidem mulieri huic contigit, hoc est. Tempestatem verò illam, qua cardialgia in multos grassata est, autumnum fuisse, inde nobis insinuat, quod addit, sub pleiadum occasum viris talia rariora fieri: occasus verò pleiadum finit autumnum, & inchoat hyemem, primis diebus Nouembris. Dicit igitur ad finem iam autumnni fieri hæc rariora viris, quasi superiori tempore,

pore, hoc est, toto autumno, crebriora fuerint, & fœminis & viris. Neque sanè quicquam horum ratione caret. Nam autumno fuerint hæc crebra omnibus dictis de causis, incipiente autem iam hyeme, fuerit mutata constitutio, quia mutationes temporum mutationes afferunt morborum. Cœperit verò eius mali remissio potius in viris, quod minus excrementosi, quàm fœminæ sint.

87 Vxori Epicharmi antequam pareret dysenteria erat, dolor fortis, deiectiones subcruenta, ramentosa. Vbi peperisset statim sanata est.

¶ Quæ vtero gerunt malis replentur succis, quia detinentur eis menstruæ euacuationes, foetus verò allicit ad sese sanguinem bonum. Hinc accidunt illis multa mala, quæ copiosa illa euacuatione, quæ per partum fit, solui solent. Huic igitur regurgitante iam malo succo in intestina, facta est dysenteria, & reuocato ad vterum per partum, est soluta. Hæc eadem historia occurret in libro septimo, nihil ab hac euarians quod sit momenti alicuius.

88 Vxori Polemarchi in arthriticis coxæ dolor quidam grauis: causa erat quod muliebria non fierent. Vox suppressa erat totam noctem vsq; ad medium diem, audiebat autem, & intelligebat, & significabat manu, circa coxam esse dolorem.

¶ Hæc quoque historia occurret in libro septimo, & vbi hic legitur, dolor coxæ grauis, illic dolor coxæ repente. Et præterea additur defecisse menstrua, quod betæ succum bibisset. Itaque coniunctis ambobus locis constat, huic factum esse dolorem coxæ grauem & repente, quod fluentibus menstruis potasset succum betæ, & ea repente suppressa sint. Nimirum betæ succus tormina intestinorum facit. Quæcunq; autem talia cessare facit menstrua, præcipue si cum aceto bibantur, vt betæ succus aut cremor, solet menstruarum euacuationum suppressio haud scio an vllus morbus sit, cuius non possit esse causa: quosdam enim facit quod sanguis stasis temporibus, vt consuevit, in venas vteri influat, ob earum autem obstructionem, aut eius crassitiam, non exeat, aut quod errore expultricis in alias partes refundatur, aut quod ne moueatur quidem. Primo modo facit vteri retractiones, aut in partem alteram distortionem, & hinc præfocationes, & coxarum dolores, & conuulsiones per consentium, aut totius corporis (vt epilepsias) aut quarundam partium: inter quas præcipue solet lingua apprehendi, & aponia fieri: secundo modo solet facere dolores articularum, & asthma, & dysenterias, & innumera alia huiusmodi mala. Tertio modo febres putridas sine parte vlla peculiariter affecta, & multa cutis vitia, efflorescētibus in cute multis aut maculis, aut papulis, aut vlcerebus, ob cacochymiam toto corpore dispersam. Huic igitur cōsentaneum est, primum quidem membris omnibus pellentibus non quo oportet, factos esse dolores multorum articularum, deinde decumbente multo sanguine in vterum, nec exeunte ob forbitionem succi betæ, contractum & distortum vterum esse, & ob distortionem incidisse in coxam, excitasseque ibi

A grauem dolorem, & ob contractionem fecisse præfocationem vocatam ex vtero, & per compalsionem etiam aponiam. Ob exortum verò neruorum, qui motum linguæ deferunt, à postrema cerebri parte, seorsum ab aliis neruis cerebri, fit sæpe vt cerebro toto non læso, ea solum particula impedita sit. Vidimusq; sæpe ita affectas (qualem hanc fuisse narrat Hippocrates) audientes, & intelligentes, & nutibus laborem suum significantes, voce tamē destitutas: huius curatio missione sanguinis ex malo leoleo, secundum dolentis coxæ rectitudinem, perficeretur breui, & post missionem vsu diureticorum, quæ & ipsa mouent menstruas euacuationes:

Epicharmo circa pleiadum occasum humeri dolor, & in brachium grauitas, stupor, crebris vomitus, aqua potus.

¶ Hæc eadem historia narrabitur rursus libro septimo huius operis eisdem omnino verbis, præterquam quod pro vomitu, id est, stupor, habetur illud *don*, id est, fastidium, aut anxietas. Fortasse habuit vtrumq; stuporem brachij, & in ventriculo fastidium. Neque mihi id fit parum verisimile, quia humeri dolori, & brachij grauitati, proximum satis accidens est eiusdem stupor: & crebris vomitibus, fastidium. Dubium sanè est, quid sibi Hippocrates velit, quando quidem non explicat, sit ne hic homo læsus aquæ potu, an verò curatus. Videtur enim potuisse vtrumq; contingere, quia illa symptōmata potuerint à calore & à frigore proficisci. Si verò affectio fuit frigida, consentaneum est potum aquæ cautam fuisse putare: si verò calida, cōrationem. Narrantur verò hic symptōmata quibus loca affecta possis cognoscere, potius quàm affectionis speciem. Ventriculi enim & brachij significatur passio: ventriculi quidem ob fastidium & vomitus crebros, quæ læsiones sunt æthonum eius: brachij verò ob dolorem, quia vbi dolor ibi morbus. Atque cum ita sit, consentaneum est primariam passionem esse in ventriculo, secundariam in humero & brachio: laborante ventriculo cruditate ob vitiosos humores in eo redundantes, atque ex corruptis cibis ascendentibus vitiosis & crassis vaporibus ad neruos brachij, qua oriuntur, ex tribus vltimis vertebra ceruicis. Illis enim occupatis necesse erat primum quidem dolorem fieri, deinde & facultatem intercipi, ac propterea fieri grauitatem, & stuporem. Dolorem quidem in humero iuxta neruorum principia, quod ibi à vaporibus impeterentur: grauitas & stupor in brachio, quod languida iam perueniret facultas. Ex his autem omnibus non constat, an esset frigida cruditas vt quæ acida, an calida, vt quæ vocatur nidorosa. Nam quicunque vitiosus succi redundarent, possent fieri fastidium & crebris vomitus. Nam tametsi fastidium magis solet calidam intemperiem sequi, quàm frigidam, tamen nomen *don* significat etiam anxietatem, quæ à frigidis etiam & acidis fieri solet. Quin & fastidium etiam fit aliquando à pituitosis putrescentibus, & anni tempus frigidæ affectioni attestatur, magis quàm calidæ. Nam occasus pleiadum est initium hyemis. Sed neque si ex aliis signis cognosceres esse frigidam cruditatem, constare posset satis, an aquæ potus fuerit causa, an curatio, si verè testatur Trallianus, se aquæ potu curasse acida

cruditate laborantes, qui vini potione læderentur. Ita; constat ex hac narratione, fuisse hanc affectionem ventriculi intemperiem, atq; compulsionem brachij, quæ autem intemperies fuerit, non satis constat, neq; an aquæ potus causa, an curatio fuisse dicatur. Coniectura autem magis inclinatur, ob temporis conditionem, vt frigida fuerit intemperies, cum humore (ob vomitus) potus verò aquæ, causa, & vt de curatione, dixerit nihil.

90 *Euphranoris filio exanthemata velut morbus culicum, exiguum autem tempus, postridie febricitauit.*

¶ Huius quoque historiæ pars prima occurrit scripta in septimo, defunt verò illic verba illa, exiguum autem tempus postridie febricitauit. Quare melius sit enarrare hic vbi perfectius est scripta. Ne intelligas hunc, cum habuisset exanthemata, postridie febricitasse exiguum tempus, sed cum habuisset exanthemata exiguum tempus, postridie febricitasse. Qua dictione aperte significatur, exanthemata eadem die esse oborta & euauisse, nam hæc, morbis quidem succedentia, significant malignitatem, ante morbos facta, magnos ad morbos apparatus, atq; adeo apparatus ad magnos morbos, & utroq; tempore deteriora sunt, quæ breui atq; insperato euanescent, quàm si per morbos durent vsq; dum cum ipsis febribus cessent: ante morbos verò, tanto tempore, vt quòd in cutem emerferat, putetur merito per cutim ipsam esse paulatim resolutum. Cum enim breui euanescent, constat non resolutum, sed reconditum potius in altum esse, atque ita interna grauius affici. Vnde in ægrotantibus, morbus timetur grauis. Quod huic euenit, qui hæc quadam die passus, postridie febricitauit, neq; forte leuiter. Huic consultum fuisset, febrem missione sanguinis anteuertere. Aut enim fuisset ab ea præseruatus, aut ægrotasset minùs grauius. Prohibet verò medicos, præcipue minoris notæ vulgi leuitas, multa huiusmodi facere & metus calumniæ. Quotus enim quisq; si ita esset factum non imputaret febrem missione sanguinis, potius quàm morbo apparatus? Hanc ob causam dicere soleo, auctoritatem medico ad rectè curandum esse vtilem: quod & Hipp. in initio prognostici dixit.

91 *Singultus multi post Faunoniam fiebant, vsq; ad Aequinoctium autumnale. sub Canem suffocationes magne calide, febres sudorificæ, tubercula post aures plurimis fiebant.*

¶ Constat hæc verba non continere narrationem integrâ, sed decisa esse ex aliqua alia, aut alia multa verba hinc esse vetustate sublata. Restitui debet locus hic ex alio libri septimi vbi ita legitur. Siccitates fiebant vsque ad æquinoctium autumnale, sub Canem graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatoricæ, & rursus statim calecebant. Tubercula verò iuxta aures multis fiebant. Itaq; pro *λυμοι*, id est, singultus, legi debet *αυχμοι*, id est, siccitates. Et vbi legitur vox *βρομα* deest vox *πνευματα*, & addi debet illa *πάλιν ὑβος ἀπὸ βρομίου*, id est, rursus statim calecebant. Sed quoniã illius loci lectio hac in parte probatur magis, in eum quoq; referuetur enarratio vt ibi potius enarretur, vbi melius scripta est.

Tychon in obsidione circa Datum, percussus 92 est pectus à catapultâ, & paulo post, risus erat ipsi tumultuosus, videbatur autem mihi medicus extrahens lignum, reliquisse aliquid spiculi circa septum transversum, & cum ipsi videretur, vesperi clystere est vsus, & pharmacum deorsum purgans dedit, noctem transegit primam difficulter, statim verò ac dies facta est, videbatur & medico & aliis melius habere. Prædictio quòd vbi conuulsio fieret, breui esset moriturus. Sequenti igitur nocte cum difficili tolerantia faceret & insomnis, in ventrem plerumq; decubens. Tertia die summo mane conuellebatur, & tunc mortuus est.

¶ Datum nomen est oppidi, in cuius obsidione Tychon percussus est à catapultâ. Erat verò catapultâ bellicum tormentum, quo lapides aut sagittæ iaciebantur. Hunc sagitta traiectum esse declarant sequentia illa verba, videbatur medicus extrahens lignum, reliquisse aliquid spiculi circa septum transversum. Quæ etiam verba declarant, percussum esse pectus & septum transversum. Ex hoc loco videtur Aristoteles accepisse, quod tertio de partibus animalium cap. 10. dicit his verbis: Accidere etiam dicunt & in bellis per plagas circa septum transversum, risum, ob calorem qui fit à plaga. Itaque Aristoteles putat traiecto aut percusso septo transverso fieri risum, ob calorem eius partis, velut à titillatione. Hæc enim etiam putat risum mouere calore quem ciet. Ego verò vt in controuersis etiã dixi, non arbitror hunc fuisse risum, sed conuulsionum quendam motum septi transversi, risui similem, quem Hippocrates velut comparatione vsus, vocauit risum tumultuosum. Cum igitur hic percussus esset sagitta, paulo post superuenit quædam circa pectus concussio, velut risus quidam tumultuosus: concuciente arbitror se septo transverso, vt excuteret. Nam visus est chirurgus qui extraxit lignum, reliquisse aliquid spiculi interiùs circa septum transversum. Fortasse hic ipse risui similis motus, relictæ interiùs partis spiculi, significationem Hippocrati præstitit. Quamquam etiam ex ipso telo, cui particula aliqua decisa apparetur, cognosci poterat. Et cum ipsi (inquit) videretur, scilicet ipsi medico, aliquid interiùs relictum esse, aut videretur ita expedire, eadem die qua percussus homo est, vesperi vsus est clystere, & pharmacum deorsum purgans dedit (tantopere festinandum est urgente malo) noctem eam, quæ prima etiam fuit transegit difficulter. Nec sanè mirum. Nam ex recenti vulnere, & agitatione pharmaci. Statim verò ac dies facta est, videbatur & medico, & aliis, melius habere, cessante fortasse iam motu expurgationis, & partibus rescenter degrauat, & ob defatigationem ategressam requies aliqua subrepit. Verum cum teli pars adhuc esset infixâ, neq; vlla esset ratio extrahendi, & pars læsa esset adeo opportuna inflammationi, & conuulsioni, merito prædictum est, fore vt ex vulnere inflammaretur, atq; conuelleretur: atq; cum id fieri inciperet, moretur breuissimè. Cum enim conuulsio ab aliis partibus incipit, non euenit mori, vsq; dum peruenit ad respirationis instrumenta, cum verò huic ab ipso septo transverso inciperet, sine

sine quo nulla respiratio agi potest, necesse erat a mox ab incipiente conuulsione, interiret. Nam, vt in libro de coacis prænotionibus dicitur, conuulsiones omnes molestæ sunt, verum difficillimæ circa thoracem, & maximè periculosa. Euenit igitur vt sequenti nocte, incipiente iam inflammatione, esset homo cum difficili tolerantia, & insomnis, & in ventrem decubens. Quod, vt in prognostico dicitur, delirium significat, aut dolorem in partibus circa ventrem. Tertia die summo mane conuellebatur, & tunc mortuus est in initio tertiæ diei, ex qua percussus est. Nulla esse posset ratio qua hic à conuulsione & morte liberaretur. Nam septi transversi vulnera multis de causis atq; adeo manifestis, lethalia sunt.

93 *Billo percusso in dorso, spiritus copiosus per vulnus cum strepitu exibat. Fluebat sanguis, appposito autem & alligato medicamento ad cruenta, curatus est.*

¶ Hic accepit per dorsum inter costas vulnus, in Thoracem penetrans, atq; ob id spiritus simul exibat cum sanguine, atque ex spiritus cum sanguine missione fiebat strepitus, vt in angustæ longæque ceruicis vas, quæ ex vitro fieri consueuerunt. Hæc vulnera, cum neq; septum transversum, neq; cor, neq; pulmo, vsque ad arterias læsa sunt, curari plerumq; solent, si recta curatio adhibita sit. Quæ quidem post exteros extractosq; si qui sunt, grumos sanguinis, in vsa medicamentorum, quæ ad alia videra recentia & cruenta, parantur, consistit, & idonea alligatione. Mirari euenit, atque adeo quidam dubitabant, quomodo possint, qui hæc habent vulnera, per ea respirare. Nam is aer qui ore in pulmonem trahitur, per ipsummet os reicitur. Quare non videtur posse reici per vulnus. Quòd si per vulnus reicitur, alius est quàm qui ore trahitur, & reicitur, quare non videtur Thoracis vulneratio posse priuare vocis materia. Experimur autem vtrunq; & per penetrantia vulnera respirare homines, & cum id admodum fit, loqui non posse, quasi vocis materia per vulnus euacuata. Res autem hoc modo euenit. Quod per vulnus reicitur, non per os, sed per ipsummet vulnus trahitur, cum verò pulmo proprium non habeat motum, sed sequatur Thoracem, fit vt cum Thorax, dum dilatatur, habeat qua repleti possit, pulmo minus possit sequi, atq; ita animalia respiratione naturali priuentur, quanquam illius & huius quæ per vulnus fit, non eadem sit materia.

94 *Philis filio nudatione in fronte facta, nona die febris accidit, liuidum factum est os, mortuus est.*

¶ Exemplum est hoc accommodatissimum, eius quod Hippocrates initio libelli de vulneribus capitis dicit, nullum vulnus capitis esse contemnendum, etiam si sola cutis videatur esse recisa. Nam nudationem dicens insinuat nullam fuisse ossis fracturam, neq; quicquam aliud quam quod recisa sit cutis vsq; ad ipsum os, idq; ita nudatum sit. Quòd sanè eo præcipue loco, per sese minimè periculoso, lethale non erat. Euenit autem nona die febris, & ossis liuor, quod corruptionis ipsius & subiecta-

rum partium, erat inditium. Eueniunt quam plurima huiusmodi, nunc ex medici errore, qui minùs idoneis medicamentis vtatur, aut etiam his vtens, minùs cautè vlcus tractet, sed ab ambiente plus fati permittat alterari os, vel reliqua quæ ad totum corpus attinent, non rectè prouideat: nunc ob corporis apparatus pessimum: nunc ob morbosæ tempestatis conditionem, quæ aut intemperie manifesta, aut in felicitate cuiuspiam astri talis sit. Scilicet non sunt omnium causæ conspicuæ.

Et filio Phaniæ, & filio Evergetæ, liuefactis ossibus, & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit.

¶ Hanc narrationem mutilam esse, constat ex libro septimo huius operis circa medium. Ibi enim aliter, ac fusiùs scripta est. Oportet ergo primum lectionem restitui, transferriq; illinc quæ hic defunt. Vbi hic legitur, pus non apparuit, legitur illic pus subtus depascebatur. Quod quidem vt patet confluenti illum locum, multo magis congruit. Tota igitur oratio ita habet. Et filio Phaniæ, & filio Evergetæ, seu Euergæ, liuefactis ossibus, & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit, & pus subtus depascebatur. His dum perforarentur, ex ipso osse egressa est sanies tenuis, serosa, subpallida, graueolens, lethalis. Contingit autem talibus etiam vomitus superuenire, & in fine conuulsiones, & vt clangosam vocem edant, ac impotentes fiant, atq; si in dextris fuerit vulnus in sinistra parte, si verò in sinistris in dextra. Idem prorsus esse videtur quod pueris his accidit, & quod filio Philes. Nam quod in illius historia dicit nudatione ossis facta, his dicit, abscessit cutis ab osse, ytrisq; verò dicitur accidisse ossium liuor. Quamquam enim hic tantum dicitur liuefactis ossibus, & obortis febribus, nulla partis facta mentione: tamen constat ex his quæ adiecit, in capite fuisse vulneratos, siquidem de his omnibus pueris agens dicit, contingit talibus vomitus superuenire, & in fine conuulsiones, & clangosas voces, & impotetias, hoc est, resolutiones, si in dextris fuerit vulnus in sinistra parte, si in sinistris in dextra. Hæc verò esse signa lethalia, peculiariter capitis vulneribus superuenientia, constare potest facile ex libro de vulneribus capitis, in cuius calce, ita scriptum est: Quicumq; verò ex vulneribus in capite moriturus est, & fieri non potest vt sanus fiat, & seruetur, ex his signis dignotionem morituri facere oportet, & quod futurum est prædicere. Patitur enim hæc, cum quis os fractum, aut raptum, aut contusum, aut quocunq; modo fractum intelligens, per errorem deliquerit, & neq; raserit, & neq; perforauerit, veluti os non opus habeat, & velut os sanum existat, ante decimum quartum diem febris corripit vt plurimum in hyeme, in æstate verò post septimum diem febris corripit, & postquam hoc factum fuerit, vlcus colorem omittit, & ex ipso sanies pauca fluit, & quod inflammatum est ex ipso emoritur, & viscosum fit, & apparet velut falsamentum, colore rufum, subliuidum, & os tunc corrumpi incipit, & fit valde nigrum, postremo pallidum euadens, aut valde album, quum verò iam suppuratum fuerit in lingua pustulæ oboriuntur, & desipiens æger inoritur, & conuulsio plerumq; corripit, in altera

corporis parte, siquidem in sinistra parte capitis vlcus habeat, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si verò in dextra capitis parte vlcus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Sunt autem & qui syderati fiunt. Ecce, signa quæ pueris his superuenerunt, eadem sunt, quæ Hippoc. lethalius capitis vulneribus dicit superuenire. Dicit etiam his superuenire vocem clangosam, quod quidem eadem prorsus fit ratione qua conuulsiones, & syderationes, nimirum conuulsis musculis aperientibus, aut resolutis, clangentibus laryngè. Fit enim clangosa vox per apertiores spiritus vias aut per aridiores. Cur in capitis vulneribus contraria pars resoluatur, aut conuellatur, potius quam coniuncta, dictum est à me in hoc ipso lib. 5. in historia Hippocomi Palamedis. Iam verò maximam esse sympathiam cerebri & oris ventriculi atq; ob eam, cerebri læsionem vomitu prodi celebratissimum est à medicis omnibus, nec non lethales esse puris differentias, saniem tenuem, serosam, subpallidam, graeolentem, quale his exiisse dicit ex ipsis ossibus perforatis ossibus, scilicet malignè putrescentibus (quod & liuor indicabat) cum quibus & com putruit cerebrum. Quare mortui sunt.

96 *Aristippus in supernum ventrem violenter ac difficulter est sagitta petitus, dolor vtrius grauis, & ardebat celeriter, deorsum verò non deieciat, anxius erat. Biliosa syncera. Et cum vomebat videbatur melius habere. Paulo post rursus dolores graues, & venter ut in voluulis, calores, sutes, & septem diebus mortuus est.*

Hic est transfixus sagitta, qua fundum ventriculi est, & exortus intestinorum gracilium, ac citò ex vulnere eo loco inflammationem cõtraxit, quæ anxietatem & vomitum biliosum faciebat, & febres, & sitim, & impediabat deiectionem, nihil à supernis permittens in inferna transmittere, & fæces exurens. Quod mox à vomitu subleuari videretur, rationi etiam consonum, degrauata interim nõ nihil parte. Inflammatione verò manente, necesse erat nouam fluxionem mox conuocari, & denuo anxium fieri, & dolere grauius. Quamuis autem dolorem grauem accidisse, & rursus dolores graues dicat, ne intellige id dici, quod dolores essent grauanter, quales quos prementia pondera faciunt, sed quod essent magni, & toleratu difficiles. Nam dicitur illud nõ ob speciem doloris, sed ob magnitudinem. Dolor enim potius esset perforans, velut in voluulo. Quod mox explicuit Hipp. addens, & venter ut in voluulis. Imò verò mihi videtur hæc ipsa affectio re vera, ac maximè propriè, fuisse voluulus ex inflammatione, quamquam incepit à vulnere. Nam vna quidem atq; ea præcipua voluuli causa, statuitur, gracilium intestinorum inflammatio. Id igitur solum habuit peculiare voluulus hic, à vulnere, vt à procatactica causa, incepisse. Non igitur mirum mortuum esse hominè septem diebus, cum alioqui soleat voluulus quatuor interimere. Fortasse mireris magis, quod tandiu durare potuerit. Sed neq; id mirum. Quia affectiones quæ causam habent euidentem, cæteris paribus, cum minus malo fiunt corporis apparatu. Porro vulnus quo ventriculus aut intestina, præcipuè

A gracilia, dissecta sunt, in lethalius ponunt Hippocrates & Galenus.

Neapolis similiter percussus, eadem passus est, 97 cum esset vsus chlytere acri, aluus fluxit. Color effusus est tenuis, pallidus, niger. Existens oculis squallidis, puris, peruersis, intentis in cardia.

Hic similiter percussus, eadem est passus, & eodem tempore mortuus, nisi forte citius non tamen adeo eadem passus est, vt non habuerit quædam symptomata diuersa, quæ hic narrat, in fluxione alui, & corporis mutato colore, & oculis, quin & doloris specie, quæ me adducunt, vt suspicer, percussum esse aliquanto superiori parte, quàm priorem. Hic scilicet in ipso vetriculo, ille in gracilibus intestinis. Nam illi vt in intestinis existente inflammatione, nihil deorsum descenderet, huic vt existente in ipso vetriculo, patebant humorum confluxui magis intestina, atq; ita deiecit quamquam à chlytere acri. Illi dixit fuisse dolores voluulorum, hunc dicit fuisse in cardia. Quod nihil aliud significat, quàm in cardialgia, hoc est, superioris vetriculi dolore. Seu etiam illa duo symptomatum genera, coloris per totum corpus effusio, repètè homine correpto velut regio morbo, partim pallido, partim nigro, & oculorum squalor, distortio & immobilitas, inflammationis magnæ vetriculi sunt, magis quam intestinorum. Ac mihi sanè effusio illa coloris, suspicionem ingerit, infectam fuisse veneno sagittam. Scimus enim ingesti veneni symptoma esse, repentinam illam coloris toto corpore infectionem. Sed & citra venenum fieri potest ob magnitudinem, & malignitatem inflammationis. Id verò, hepatis, aut vetriculi, tanto magis, quàm illius intestini, quanto magis ab his infici totum corpus potest, ob commune ministeriũ quod inde accipit. Iam verò oculi, constat quanto magis trahantur ad compassionem ob vetriculum, quam ob intestina, vt & totum cerebrum. Sed quædam verba huius dictionis consideratione indigent. Nam videtur tenuem colorem, quasi differetiam quampiam coloris dicere. Quis autem color tenuis sit, nõ facile dicere possis. Ego cum dicit, *χρῆμα παλιχρόν λιγύρον, ἀχρόν, μέλαν*, id est, color effusus est, tenuis, pallidus, niger: perinde accipio, ac si diceret, *λιγύρον ἀχρόν, μέλαν*, id est, tenuiter pallidus, niger, hoc est, subpallidus, aut subniger. Oculi squalidi ariditate, & atrophiam emorientis iam partis, indicant. Peruersi & intenti conuulsionem, in quàm, ob vetriculum, facile trahi solent. Illud verò difficile esse videtur, quod dicit, puris oculis hunc fuisse, quasi puritas vitium aliquod oculorum sit. Scire oportet multa esse, quæ per sese bona sunt, aliis autem accidentia augment mali significationem. Velut gracilem esse partem, & omni præter naturam tumore carere, bonum est per sese, cæterum in vlcere est malum. Talis est etiam oculorum puritas. Per sese enim bona est, & significat eorum tunicas, & naturales humores, nullis excrementis abundare. Verum si homo tenuiter, aut omnino non videat, deterius est puros esse oculos, quàm nubem quampiã, aut suffusionem habere. Significat enim affectionem anteriorem, quæ minus multo paret curationi. Ita etiam in eo cui sunt peruersi, & intenti, deterius est vt signum, puros esse, quam si excrementis vllis abunda-

C

D

E

F

G

abundarent, quia quò minus affectio vlla propria esse apparet, eò maior cerebri affectio significatur.

98 *Metrodori filio ex dentis dolore, spha-cellus gena, & gingiuarum hyperfarcosis. Mediocriter suppuratus est, exciderunt dentes molares, & ipsa maxilla.*

Sphacellus est corruptio ossium. Hyperfarcosis carnis supercrescentia. Itaq; huic ex dolore dentis, adeo maligna fluxio cõuocata est, vt corruptionem fecerit ossis genæ, & in gingiuis carnis supercrescentiam. Non certè ideim succus, qui ossa corrumpebat, natus erat carnem gingiuarum ita nutrire, vt supercresceret, sed ille quidem exulceraret, exulcerata verò caro quæcunq; si alioqui malè temperata non est, ipsa sibi facit supercrescentiam. Finitum hoc malum est, sphaello non amplius procedente, in mediocrem suppurationem maxillæ (superioris scilicet, cuius gena pars est) & cum ea dentium molarium casum. Vsq; adeo non debent contemni dolores dentiũ in cacochymis corporibus, sed citò expurgandi tales sunt, satis copiosè, mox ac ingruit dolor.

99 *Mulier in Abderis carcinoma erat circa pectus, & per mammã effluebat sanies subcruenta: intercepta autem fluxione, mortua est.*

Carcinoma, seu cancer, est tumor ex atra bile, qui quacunq; corporis parte fieri potest, nũc cum vlcere, nunc sine eo: maximè autem fieri consuevit mulieribus, quin & viris etiam aliquando in mammis, quia præterquam quod ibi est multa caro & glandulosa, nata accipere, emergunt etiã eam in partem, ab interno corpore, grandiores venæ & arteriæ, quàm in vllam aliam externarum. Accedit, mulieribus peculiari causa, communio mammarum & vteri, per venas, in quas menstruus sanguis è toto corpore colligitur. Quibus igitur sanguis redundat atrabiliarius, neq; satis copiosè vacuatur, aut mulieribus per vterum, aut viris per hæmorrhoidas, facile colligitur in mammas, & facit cancerum. Quod sanè malum malè vincitur medicamentis, quia initia minora sunt quàm pro tanto malo, vehemētius irritatur. Suppuratio in tam maligno succo tentanda non est. Superest, quod & tutissimum reor, solum bono victu, & repetitis crebro vacationibus, missione sanguinis secundum reëtitudinem, & expurgatione accommodata, vt & dictas antea euacuationes mouere. Huic mulieri natura prospexerat ipsa, sibi, quærens viã, & saniem emittens subcruentam per mammillam. Verum cum postea ea effluxio cessaret, vel sponte per facultatis naturalis impotentiam, vel inscitia medici ad id supprimendum aliquid machinantis, mortua est. Si autem ipsa mulier fortior, aut materia minus maligna fuisset, hæc mulier, ea vacatione cessante, facta fuisset maniaca. Nam vt in aphorismo dicitur, mulieribus quibuscunq; sanguis ad mammas conuertitur, maniam significat. Sed quia erat debilis, aut succus veneno similis, mortua est.

D

E

F

100 *Ex catarrho secundum capitis dimidium dolebant, & per nares humore fluente febricitabant moderatè, & quinque diebus refrigerabantur.*

Catarrho laborantes magno, comitari solent febriculæ quædam non adeo magnæ, sed quotidie vesperi incrementales: quod somno & nocte crescat capitis repletio, vt nuper diximus. Durare solent hæc diutius, quibus catarrhi lentè coquantur, neq; euacuantur. Quibus verò euacuationes idoneæ citò superueniunt, morbum contrahunt, vt desputis in pleuritide Hippoc. dicit. Est accommodatissima euacuatio catarrho incumbenti in pectus excretio copiosa: huic verò, qui intra ipsum caput retinebatur, & proinde faciebat hemicraniam, effluxus humoris per nares. Nullũ est enim tale emunctorium, & tantam cum cerebro habens reëtitudinem. Aures. n. nõ sunt tanti vsus ad euacuandum. Ob id igitur fiebat meritò vt hac tēpestate febres citò soluerentur. Quinta autem die solui solere febres ex catarrhis (quæ scilicet breues sint, & celeres habent maturationes coniunctas) habes hoc testimonium, & aliud huic simile, quod nõ ita pridem in hoc ipso libro ita dicebatur, tussis hyeme, maximè in austrinis, crassa multa & alba cum excreta sent, febres superueniebant, & quinta die cessabat. Quod illic dixit febres quinta die cessabant, dicit hic, in quinque diebus refrigerabantur. Constat ex ipsa phrasi narrationem hanc non esse integram; sed decisam esse ex historia tempestatis cuiuspiam morbosæ, hæc verba, vt sunt alia quamplurima in hoc opere lacera. Enitendum tamen est vbi que, id frugis quod capi possit, colligere, vt nunc fecimus. In libro septimo, hoc idem, quod nunc narrando scripsit, occurret scriptum docendo.

Ei qua in partu concussa est, dolor circa pectus factus est, & latus, excreationes purulentæ, tabes cõstitit sex dies, febres rursus, diarrhœa, cessatio, febres, aluus stetit, & circa septem dies mortua est.

Mulier hæc erat vxor cuiusdam Simonis, & vbi dicitur sex dies, legi oportet sex menses, quod facile intelliges, ex alia eiusdem historię narratione quæ occurret in septimo, vbi repetitur, mutatis quibusdã verbis, vt alia quamplurima huius quinti. Ibi verò ita legitur: Vxori Simonis in partu concussæ, dolor circa pectus & latus, tussis, febres, excreationes purulentæ, phthisis, & constitit & sex menses febres, & diarrhœa semper, in fine sedatio februm. Aluus stetit post sedationem, post dies septem mortua est. Hæc lectio multo magis probatur, debetq; locus præfens secundum illum emendari. Nam longè probabilius est, quæ ex pleuritide obiit per suppurationem, febricitasse sex menses, quàm sex dies. Quod verò ad morbi huius essentiam, & causas attinet, illud constat ex narratione, quod & nosse oportet: hanc mulierem cum difficili partu forte laboraret, fortiter, ita vt fit, nõ nunquam, concussam esse, vt fœtum excuteret, & ob id pleuriticam esse factam, compressione arbitror pectoris, quam concutientes facerent, sursum retrãcto sanguine, atq; pleuritim fuisse adeo malam, vt breui per suppurationem abiret in tabem, quod multo & corrosiuo sanguine redundaret. Talis enim est re vera qui ob nouies detenta mēstrua, redundat in iis quæ pariunt. Copia igitur sanguinis in pleuriticis suppurationem facit, nisi ob debilitatem præueniant ægri mori. Maligna qualitas &

cōtrofua facit vt facilè pulmonis caro computrefcat, & tabidi breui fiant. Constat etiam superueniffe huic diarrhœam qua in tabefcentibus & fuppuratis, nihil eſſe poteſt periculofus, vt ab Hippocrate in aphorifmo dicitur. Porrò huic non ad extremum vſq; durauit, ſemel inchoata diarrhœa, ſed cum ceſſaſſet febris, aut prorſus eſſet exigua & inſenſilis, etiam aluus ſtetit, & tunc poſt dies ſeptem mortua eſt, retento iam, arbitror, intra thoracem ſucco. In præſentis loci leſtione inſinuat febres & diarrhœam inæqualiter ſuperueniſſe, ceſſaſſe enim, ac rurfus repetiſſe. Et ſanè vtrunq; horum, deiectionum copioſarum dico & februm, interrupti & inæuales reditus fieri conſueuerunt, in ſuppuratis. Nam per retêtriciſ debilitatè, nunc egerunt, nunc valde vacuati ceſſant egerere, vſq; dum rurfum egerunt, q̄ præ debilitate cōcoctricis, congeſerunt. Ita fit vt partibus exiguum alimèti accedat, & ſpiritus affatim cum deiectionibus exhauriantur. Febres autem eiſdem cauſis erratico modo ſuc creſcunt, nunc putreſcentia detentorum exardentes, nunc putridorum euacuatione ſedata. Præterquam quòd ſiente pure increſcunt, factò rurfus, ſubſidit. Admonet nos hæc hiftoria cauere, ne mulieres quæ pariunt, concutiantur incautè. Neque verò comprimantur ſecundum latera plus ſatis, ne in thoracis regione vllus dolor excitetur. Cuius mali, ſi quæ vel exigua ſignificatio nobis præſtetur, præpropere reuellendum deorfum, fortibus crurum frictioibus, & cucurbitis humilibus partibus affixis, & miſſione ſanguinis ex talis.

102

Anginoſa manum dextram & crus doluit. Febris tenuit. Moderata ſtrangulatio autem tertia remiſit, quarta conuulſa, ſine voce ſtertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua eſt quinta aut ſexta die. Signum, circa manum ſubliuidum.

¶ Rara eſt hæc permutatio ab angina in conuulſionem. Verùm mali abſceſſus innumeris modis fiunt, pro conſiſtente in ſingulis quarundam partium debilitate. Dolor manus & cruris erant antecedentia ſigna cōuulſionis. Facta ſcilicet abſcedete iam humore in neruorū radicibus. Strangulationis etiam remiſſio, quæ tertia die facta eſt & febris moderatio, erant inditia imminentis permutationis. Ita enim fit, cum fit morbus ex morbo, vt remittente priori poſterior ſuccreſcat. Quapropter cautus medicus cum morbum aliquem plus ſolito videt remittere, velut in hac, ſtrangulationem tertio die, & febrem moderatiorem fieri, timere incipit permutationem. Quod ſi interim alterius cuiuſpiã partis ſuperueniat dolor, ei parti timet. Vbi dicit, quarta conuulſa eſt, in quibuſdam codicibus habetur *ſclerim*, hoc eſt, ſeptima. Conſtat verò eſſe manifeſtum erratum. Nam mortua eſt quinta aut ſexta. Vocis priuatio & ſtertor redeuntis ſuffocationis ſunt. Dentium contritio, hoc eſt, ſtridor, conuul-

ſionis. Maxillarum rubor ſanguine in caput accurrente fiebat. Mortuam dicit quinta aut ſexta quod horam fortallè mortis non exactè agnouerit. Signum dicit circa manum ſubliuidum, hoc eſt, colorem ſubliuidum manus dextræ, prauam ſignificationem præſtitiffiſſe. Nimirum liuor partium vitalis facultatis interneſionem ſignificat, vt in prognofico dicitur, magis quàm ſi omnino nigreſcât. Quod ſignum vbi conſpicuè videris, certò ſcias in proximo iam eſſe mortem.

Et altera in palato ſtercoroſa. Lingua ſicca 103 peripneumonia, deſipiens, mortua eſt.

¶ Pleriq; legant non deſipiens, quòd fortallè habuerint in ſuis codicibus *πυρροπ* aut *πυροπ*, ego non ita habeo in meo codice, ſed *πυροπ*, vtrunque profectò fieri potuit, & vt moueretur ex peripneumonia deſipiens, & vt non deſipiens. Sæpe enim pulmo inflammatus in compaſſionem trahit cerebrū vſq; ad infaniam, ſæpe etiam non eatenus. Proinde ego legi, vt reperi in meo codice ſcriptum. Cum præcipuè ex ſignis quæ accedebant huic peripneumonia, coniectura aliqua poſſit accipi, compaſſionis cerebri. Nam erat lingua ſicca, quod biliolæ peripneumoniae eſſe ſolet, ex qua, quam pituitoſa, faciliùs deliratur, quòd acriores ſumi caput conſcendant. Erat præterea ſtertoroſa in palato, hoc eſt, ſtertens in ipſo ore & palato, vt multi dormientium ſolent, non in ipſo gutture aut aſpera arteria, vt althmatici, aut plurimi acutè febricitantium, cum ſunt morti proximi, quibus ſcilicet pulmo plenus feruet in gutture. Et hoc ſanè grauis ſtertoris genus eſt, quia ſignificat ſuffocari hominem occupatis iam viis ſpiritus: illud verò ſignificat anguſtiam viarum, quibus per nares trahitur ſpiritus. Vt illud igitur pertinet ad pulmonis & aſperarum arteriarum affectionem magis, ita hoc ad affectionem capitis. Quare hanc peripneumonicam, mortuam cum deſipientia eſſe conſentaneum eſt.

Et in Olyntho hydropicus repente voce deſtitutus, deſipiens noctem & diem, mortuus eſt.

¶ Hoc deſipientiæ genus, fatuitatem potius fuiſſe arbitror (qualem cerebri, ex pituita, velut reſolutio, afferre ſolet) quàm delirium, quale ſolet afferre bilis in phreniticis. Nam illa permutatio hydrophi congruens eſt. Redundat enim hydropticis aqua & pituita. Hæc igitur aliquando in neruorum principium collecta, cerebrum & eius propagines emolliuit, & laxauit, atque reſolutione neruorum priuauit voce, & humida cerebri intemperie fecit fatuitatem: quæ durauit per diem & noctem. Poſtremò reſolutione occupante totum corpus (quæ apoplexia eſt) mortuus fuerit. Fatuitatem verò quandoquidem ſine voce erat homo, indicauerint geſtus, & motus inconcinni.

COMMEN-

COMMENTARIA IN SEXTVM LIBRVM EPIDEMIORVM.

Sectio prima.

Quibuscumq; ex corruptione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatè vertitur, & ſecundum ſinciput dolores, & quicumq; alij ab vteris, his in octo aut decè menſib. in coxâ finiuntur.

Sæpe iam ſum præfatus me nolle de ſingulis libris, aut ſententiis huius operis, cenſere, ſint ne Hippocratis an alterius cuiuſpiam. Quia de ea re, & ſi coniectura aliqua eſſe poſſit, & ex phraſi, quæ familiaris eſſe videatur Hippocrati, aut ſecus, & ex ipſa ſententia, quæ digna aut indigna videatur eſſe, & conſentanea aut diſſentanea, aliis quæ illius certò eſſe creduntur, tamen adeo nihil certò conſtat, vt inter antiquiores etiam Galen. de ſingulis verbis eſſent innumeræ contrariæq; cenſuræ, nedum nunc, cum tanto plura ſecula elapſa ſunt. Satiùs ergo, & vtilius ſit, omnia, nulla vel vocula prætermiſſa, conſiderare, atq; quid veri, & quod ad artem conferat aliquid, contineri poſſit, diſquirere, atq; ſiquid videatur omnino improbabile reiicere, ſiue Hippocratis fuerit ſiue ſecus. Neque enim impium ſit putare, vel ab Hippocrate eſſe aliquid ſcriptum negligentius, præcipuè cum ab antiquiſſimis illis ſeculis ad nos vſq; fluxerit opinio, non eſſe omnia ſua opera ab Hippocr. perfectè elaborata. Itaq; laborem hunc cenſendi de libris deponetes, res ipſas diſquiramus diligenter. Atqui hic ſextus liber à Gal. non habebatur in poſtremis, tametiſi enim, quàm primus & tertius, minùs genuinus putabatur, tamen quàm quintus & ſeptimus, magis: ſecundo dignitate æqualis. Cum igitur quintum etiam ſim profecutus commentariis, &, vt ego iudico, non inutilibus, & ſeptimum dante deo non ſim omiſſurus, omnino æquum eſt, unce quoque nunc interpretari, neq; ſanè plura præfari opus eſt, ſed dictionem primam aggredi, qua de quibuſdam vteri paſſionibus agitur. Vterus pars eſt opportuna multis morbis, quia maximas plurimasq; habet venas, & arterias, per quas totius corporis excrementa recipere ſolet. Quæ ſi vt influunt, non exeunt expedite, facilè fiunt morborum cauſæ. Lædunt verò hæc, aut putreſcentia, circa ipſum vterū detenta & inculcata, aut tumores præter naturam in ipſo pariunt, aut ipſas venas & arterias diſtendunt. Hinc aſcuntur febres maximæ è ſynocharū genere, aut putreſcete ſolūm ſanguine in vaſis, aut ſimul oborto tumore phlegmonoſo: aut fit vteri contractio, quam ſequitur præfocatio, & non rarò conuulſio, ob diſtentionem cōtractis vaſis ac cum eis vtero, atq; ita compreſſis ſuperioribus partibus vſq; ad ſeptum tranſuerſum, aut diſtentiſ cum vtero neruis. Hanc vteri præfocationem non ſolet comitari febris à principio, quin potius magnus frigoris ſenſus, refrigerato ſanguine ob venarum interceptionem, & inde flatu multo frigidoq; ſurſum lato, qui aliquando cordi occurrens, vel interimit, veneni frigidi, ritu. Cauſa qua conuulſio ſuccedit

A ſæpe vteri affectibus, in ipſius vteri eſt natura. Nam & ſi is exiguos accipiat neruos, eſt tamè natura durus, & neruo ſimilis: quæ verò talia ſunt facilè tendunt fibras omnes, quibus, partibus aliis alligantur, adeo vt arteriæ in carpo manus tentio, interentiam partis internæ, quæ phlegmone obſeſſa ſit, indicet, an dura ſcilicet, an mollis ſit. Quato ergo magis diſtenditur nerui, qui ſolidiores ſunt, & nullo ſucco interiùs madent vt venæ & arteriæ, cum vtero, parte dura adeo, & vt dixi, neruo ſimili. Accedit vterum ipſum per ſe, nunc contrahi, nunc dilatari vehementer. Quare non mirum, ſi cum magna vi contrahitur, neruos quibus eorum principio alligatur, tendat vehementer. Ea verò eſt neruoſi generis conditio, vt facile per totum corpus eius paſſio refundatur, & caput imprimis trahatur in eius compaſſionem, velut nunc dicit Hippocr. ex corruptione, hoc eſt ex abortu, & ex tumoribus etiam circa vterum, ſolere fieri capitis grauitatem, & dolores circa ſinciput, hoc eſt, dolorem grauantè circa ſinciput. Audias tamen quotidie mulieres omnes, quæcumq; ſe ab vtero putat laborare, affirmantes dolere ſibi per id malum poſteriore ceruicè, & occiput. Quod Hippocraticæ huic aſſertioni videtur repugnare. Res verò ita habet. Quæcumq; morbis calidis ex vtero laborant, vt febris, & inflammationibus, & ob id dolore capitis tenentur, ſecundum ſinciput potius dolent, ob fumos calidos, qui per copioſas magnasq; arterias quæ in vtero ſunt, aſcendunt, & per arterias carotidas tranſmittunt in caput, quarum, vt etiam venarum iugularium, maiores portiones tédunt in ſinciput, quã in poſteriore partem. Sed quæ laborant morbis frigidis, vt præfocatione, hæc ob contractionè vteri, vehementer ſentiunt dolorem tenſuum ad neruorum exortum, qui ad ſpinalem medullam & poſteriore cerebri partem ſpèctat, potius quàm anteriorem. Hippocrates ergo nò dicit omnem dolorem capitis, qui per conſenſum cum vtero fit eſſe grauantem, & pertinere ad ſinciput, ſed eum qui fit ex abortu, aut ex tumoribus circa vterum, & inflammationibus ſcilicet, aut ſcirrhis phlegmonoſis. Alij enim non ſolent capitis dolorem inferre. Ex his verò cauſis ſolèt febris magnæ fieri, ac deniq; ſunt hi calidi affectus. Sed videntur huic enarrationi repugnare verba hæc, quæ mox addit, & quicumq; alij ab vtero. Videtur enim ſignificare quoscumq; alios dolores, qui ab vtero ſunt, eſſe huiuſmodi. Sed enarrandi hæc verba, duplex ratio eſt, vtraq; idonea, vel alios omnes dolores ab vteris, calido morbo occupatis, eſſe huiuſmodi, quia etiam ſi nò ob abortum aut phlegmonem, ſed ob quamcumq; cauſam malè fluentes menſtruas euacuationes, febres abortæ ſint, dolores erunt grauates circa ſinciput. Vel (verbis his nò ad priora ſed ad poſteriora relatis) alios etiam omnes ab vtero morbos, ſolere octo aut decem menſibus finiiri in dolores coxæ. Ex vteri morbis in coxam fieri abſceſſus, nò quidem neceſſariū, conſentaneum tñ eſt, quia is eſt articulus maximus, & qui plurimarū partiu ſolèt excrementa recipere, & habet cum vtero maximam, & viciniam, & rectitudinem.

dinem, adeo vt, cum cōtorquetur, soleat in coxam incidere, vt in aphorismo dicitur. Cum igitur vteri morbus producitur, rationi consonum est, in coxā facere abscessum, octo vero aut decem mensibus id fieri, plurimum torfit veteres enarratores (vt Gal. narrat) causam inuestigantes: atq; adeo cum nullē eorum quas inuenerunt, Gal. placerent, coegit illū ab autore recedere, atq; id dictū esse leuiter, quod aliquando casu euenerit, affirmare. Nimirum hi omnes perinde intelligebant, ac si dixisset Hippocr. hunc abscessum fieri octauo aut decimo, minimē verō nono, aut septimo, vndecimo. Ego verō nō ita intelligo, sed (quia omnino ab his morbis qui prorogantur, expectare abscessus oportet, certum verō & statum vllum tempus faciendū hūc abscessum, his morbis non est) voluisse eum incertum ad certū quodammodo redigere (ita vt fit) nominatis quibusdam finibus, vt ex eis & quæ intersunt & q̄ propē sunt intelligerentur, atq; deniq; quædā temporis latitudo (vt aiunt) potius quam certum tempus. Dicit itaq; octo aut decē quasi diceret ab octo ad decem, paulō citiūs aut tardiūs. Hos verō fines statuerit ex iis quæ obseruauerit in ipsis rebus: computationem verō mensium consentaneum est incipere ab eo tēpore, quo mulier cōperit ex vtero laborare, & insigniter ob vterū dolere capite. Ab abortu quidē si inde videatur morbus sumpsisse exordiū, si verō antea laborauerit vteri tumoribꝫ, & capitis dolore, & hic ipse morbus abortū fecisse putetur, nō ab abortu sed ab antecedente eum morbo.

2 *Acutum habentes caput, qui quidem crassa sunt ceruice fortes, & alii, & osibus. Qui autem cephalalgici sunt & aures manantes habent, his superius palatum cōcauum, & dentes distracti.*

¶ Capita acuta dicuntur, quæ sunt in sinciput, aut occiput, aut vtrunq; talia. Duplices autem sunt qui acuta habent capita, aliis quidem fortes satis & robusti, alij debiles & infirmi capite. Dignotio autem est ex adiunctis partibus, & ex turpi aut concinna capitis formatione, tametsi enim magna acutis capitis, siue secundum alteram, siue secundum vtrāq; partem, deficiat ab optima capitis formatione, quæ est veluti spheræ modicē secundum latera compressæ, potest tñ ea esse sine reliquarū partium capitis vlla turpitudine, atque tum temporis censetur formatricis exiguus error, præcipuē si accedat ceruix crassa, quæ robustam formatricem, & materiæ copiā indicabit. Si verō accedat deformitas aliarum capitis particularum, haud dubiē illud est ex debilitate capitis, ab initio formationis profectum. Deformitas autem quæ turpiter acutis capite solet accedere, est cōcauitas superioris palati, & dentium superiorum ab inferioribus distractio, maxilla superiori antrorsum plus satis producta, q̄ canina formatio esse videtur. Merito igitur hi quibus tantum est acutum caput, & crassa ceruix, fortes sunt. Aliis & osibus fortes dicuntur, qui firmos habent motus voluntarios, quia vt firmamētis innituntur osibus musculi. Aliis fortes dici possunt, vel ob reliquas cerebri vires, eas inquam quæ ad internos sensus spectant, vel etiam ob reliquas hominis virtutes, vt naturalem & vitalem. Atqui sanē

A probabile est, omnes eas virtutes intelligi. Nam non turpiter formatum caput, significat cerebrum non imbecille. Bene autem nutritum & formatum caput, significat naturalis & vitalis firmitudinem. Sunt itaq; tales fortes osibus, & aliis. Vnde constat fore etiam hos bene sanos. Qui verō aliter habebunt, infirmi erunt, & debiles capite: quod quidem cerebro eius dolore, & multa excrementorum collectione, agnoscitur. Multa verō mali succi in capite redundantia, effluxionem saniei ex auribus solet facere. Qui igitur cephalici erunt, & quibus ex auribus sanies manabit, hi non erunt decenter formati, sed habebunt palatum superius concavū, & dentes distractos. Fortasse enim iuuabit dentium distractionem, crebra ex cacochymo cerebro effluxio. Porro iis non erit ceruix crassa & valida, sed gracilis & languida, atq; id etiam accedet turpitudini. Quod Galenus in commentatione huius loci dicit, in iis quibus caput plus satis depressum, & acuto contrarium est, longē deterius esse deesse occiput, aut compressum esse, quā sinciput, non possum probare. Nam, inquit, eo esse deterius, quod in occipite sit nobilissimus cerebri sinus, & medullæ ceruicis exortus. Id verō est adeo falsum, vt in occipite, quod à capite medio futura lambdoide distinguitur, nihil sit, nisi parencephalis, ex qua nulla productio est, neq; medullæ, neq; nerui: neq; sinum vllum continet. Ego proinde deteriore formationem, cum ad sensus & ingenium, tum ad reliqua existimo, sinciput esse compressum, quā occiput.

3 *Quibus os à palato decedit, his medius subsidet nasus: quibus autem id vnde dentes nascuntur, extremus nasus.*

¶ Hæc eadem sententia eisdem ferē verbis scripta occurrit, & enarrata est libro quarto. Quare haud erit nunc opus longa repetitione vti. Similitas naturalis causa esse potest vel in errore formatricis, quæ eam partem, vt aliam quancunq; solet, vitiosē fingeret, vel in malo positu osium maxillæ superioris, quibus innititur. Nimirum si ea ossa demissiora ac profundiora sint quā deceat, demitti etiam ac subsidere necesse est nasum, & secundum eam partem præcipuē, qua innititur osiculo quod humiliter situm sit. Itaq; si os quod ad medium palatum est introrsum sit velut detractum, similitas erit secundum medium nasum, si postremum superioris maxillæ, ex quo dentes nascuntur, erit similitas secundum nasum extremum. Nimirum hæc nasi partes, his maxillæ osibus innituntur. Similitas præter naturam fit, ex eisdem causis præter naturam contingentibus. Figura enim vitari potest à re aliqua contundente, vt pugno, aut palo, aut casu. Ossa etiam illa possunt præter naturam à proximis osibus decedere, quibus decedentibus, nasus subsidebit, fietque sinus præter naturam. Hoc modo solent qui Elephante vocato morbo laborant, ob osium, aut eorum compaginum corruptionem, simi euadere, vsq; ad magnā deformitatē.

4 *Infantium (fulgoris siue defectus, siue comprehensiones) simul cum pubertate quibusdam mutatione.*

mutationes habent, & alias, & in renem dolor grauis, cum implentur cibo.

¶ Scripsi per parentem, fulgoris, siue defectus, siue comprehensiones, quia, vt Galenus dicit, varia admodū in diuersis codicibus occurrit lectio, atq; varias admodum lectiones veteres enarratores sequebantur. Quidam tegebant *ἐπιληψία*, id est fulgores, seu effulgentiæ: alij *ἐπιληψία*, id est defectus: alij *καταληψία*, id est comprehensiones. Atqui plerique has voces eō deflectebāt, vt ipsis omnibus epilepsiæ, seu comitiales morbi significarentur. Atqui certē facillima, ac verissima, ea ratione redditur sententia. Nimirum epilepsiæ infantium, hoc est, quæ non procedente iam ætate, ob vitia vitia succedunt, sed ab ipso ortu, ob naturale vitium ex primordiis contractum, congignitur, simul cum pubertate quibusdam mutationes habent. Nimirum tales epilepsiæ, cum vitia potius naturalia sint, quā morbi, curationem non admittunt, sed vt aliæ naturales intemperies mutationem ex ætate. Non quidem ineunte pubertate, sed per totum pubertatis tempus, mutationem eam fieri intelligit, quod est à quatuordecimo ad vigesimum quintum. Nam septimo aphorismo sectionis quintæ dicitur: Quibus morbi comitiales fiunt ante pubertatem mutationē accipiunt, quibuscunq; autem vigesimo quinto, commoriuntur: hoc est, ante exactam pubertatē mutationem accipiunt: si verō vigesimo quinto, quo scilicet finitur, adhuc durent, commoriuntur. Quoniam verō nō in omnibus mutationem accipiunt: sed quibusdam, vt potē quibus mutatio ætatis non est satis ad eius morbi curationem, commoriuntur, nō dicit simpliciter cum pubertate mutationes habent, sed quibusdam. Porro est consideratione dignum vtrouque, & hic, inquam, & in aphorismo dici, non quidem solui, sed mutationem accipere. Quasi nō soleant solui nullo sui vestigio derelicto, sed cum alio morbo commutari. Atque hoc videtur præsentī loco multo apertius innuere, non solum dicens mutationē habent, sed explicans quas mutationes habere soleant. Et alias (inquit) & in renem dolor grauis cum implentur cibo. Quasi dicat, mutari solere in renem dolorem, & in alios morbos, vt podagram, aut alium huiusmodi morbum. Et videtur sanē hoc rationi consentaneum. Nam morbi diuturni rarō sunt bonæ iudicationis, nec nisi per mutationibus soluuntur, nedum qui congenerati: verum quia mutationem accipere morbum, vtrumque potest significare, & solui, & permutari cum alio, vt testatur Galenus in Commentario citati aphorismi, atqui non rarō etiam euanescent epilepsiæ, paulatim ætate siccato cerebro, citra vllum alium morbum, possis ita interpretari, mutationem habent, & in renem dolorem & alias mutationes, quales quidem sunt paulatina solutio, aut in alium etiam morbum mutatio: ita denique, vt vna quædam mutatio earum, quas potest recipere, sit solutio integra. Quoniam autem dicit, infantium epilepsiæ cum pubertate mutationes habent, ne intelligas infantiam vsq; ad adolescentiam produci (interest enim pueritia) sed in eis epilepsiis esse expectandum ætatis beneficium, quæ veniunt ab infantia. Nam quæ postea superuenerunt, velut alij morbi curandæ sunt me-

dicis auxiliis. Cur dolorem renem significans, dicat, & in renem dolor grauis cum implentur cibo, mox intelliges ex iis, quæ subiungit, eadem verba repetens.

In renem dolor grauis, quum implentur cibo, vomuntq; pituitam, quum autem abundauerint dolores, aruginosa, & faciliores fiunt: soluiuntur autem, cum à cibis vacuati fuerint, arbenulæ, rufa subsident, & cruentum mingunt. Stupor femoris eius, quod è regione est. Quiescere non confert, sed exerceri. Non repleti, iuuenes helleboro purgare, poplitum incidere, vrinariis purgare, tenuare, ac mollire.

¶ Cum dixisset, vnum quiddam eorum, in quæ mutari solet epilepsia, esse dolorem renem grauem, cum implentur cibo, explicat modō, q̄ morbus renem is sit. Et hinc arrepta occasione, procedit ad sindromem omnium signorum, quæ solet habere, & ad curationē quam desiderat. Est verō hic morbus lythiasis, seu lapidū in renibus congestio, quæ quidem fit ex succis crassis, calore aut frigore, intra renes duratis, & tophorum modo hærentibus, aut etiam ex sanguine ipso exusto, aut ex sordibus potus quotidiani. Dolēt ergo renes, & cum tale quippiam in eis præter naturam colligitur, & multo grauius, cum geniti iam lapides decidūt (decisio est enim re vera, quia sæpē lapides ipsi carni renem affixi hærent, vt tophi aque ductibus) & cum per angustas vias permeant. Semper tamen dolor renis, vt ponderis sensum refert, ob exiguū eius partis sensum, nisi cum magnus aliquis lapis deciditur, tunc enim velut infixæ altæ referre sensum cōstat: quādoquidē difficile distinguitur à dolore colico: hoc verō, velut paroxysmo quidam, elapso, & antequā tam acerbis dolor ingruat, velut incumbētis ponderis sensus est, qui dolor grauis appellatur, & crescit plurimum cum cibo impleti fuerint, quia cibus multus replet intestina, ea verō repleta comprimunt, grauantq; renes, qui per peritonæum crasso intestino alligati sunt. Hinc fit, vt tanta sit sympathia intestinorum cum renibus, & renem cum intestinis, & vtrorumque cum ventriculo, vt colicus dolor & nephriticus inter initia, cōmunia videantur habere signa, & curationem. Nam vtriq; accidit vomitus, & eo iuuatur vterque, vacuato scilicet ventre, & succorum reuulsione facta. Fit verō calculosis principio quidem vomitus pituitosus, quia talis succus naturaliter abūdāt in ventriculo, procedente autem dolore, etiam æruginosus, concurrente iam vndique bile, quæ doloribus & vigiliis exusta est. Solent verō solui ambo dicti morbi, quum à cibis vacuati sunt homines: hoc est, quum intestina vacuata sunt fecibus, & omnibus quæ continent: colicus quidē, quia ita tollitur eius causa: nephriticus, quia cessat cōpressio. Verum reliqua solutio communis non est, quia colicus sola alui euacuatione est contentus, per nephriticum verō iam soluendum est arenulæ rufæ subsident, & cruentum mingunt. Nimirum in initio detentis, aut arenis, aut crassis succis, obstruuntur vrinæ viæ, & ob id exeunt, tenues & puræ, rursum demissis iam quæ detinebantur, exire incipiunt arenæ rufæ, & vrina tingi, & morbo iam soluendō

procedere mictio solet, vsq; ad cruentam vrinam, & plurimam arenarum subsidentiam. Velut autem quæ ex calculo vesicæ deciduntur, esse solent albæ, ita quæ ex renibus, rufæ, seu subrubræ. Habent præterea, quibus in vilo renum talis affectio est, stuporem femoris è regione affecti renis, propter magnæ venæ & arteriæ cum renibus & cruribus coniunctionem. Quo pacto autem venarum repletio, stuporem inferat subiectarum partium, docet Hippocrates libello de Morbis virginum. Nimirum tumidis venis & arteriis comprimētib; neruulos, qui iuxta deferuntur. His dicitur de morbi notis, apponit quæ ad curationem pertinent, dicens, quiescere non conducit, sed exerceri, non repleti, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinariis mundare, tenuare ac molliare. Non exigua autem interpretationis pars sit, hæc eadem, eo ordine quo agenda sunt, dicere, ita scilicet non repleti, sed victu tenui vti, poplitem incidere, cruris scilicet è regione positi, deinde si iuuenis, veratro, aut alio medicamento expurganti vacuare: postea exerceri, & diureticis medicamentis vti, & exterius apponere incidentia & laxantia, quæ nunc vocat emollientia. Nimirum à victu institutione oportet curationes omnes, si fieri possit, inchoare, tenuis autem esse debet, quandoquidem ingrauescit dolor cum cibo replentur. Poplitem verò incidere, aut si id Chirurgus non possit, omnino in crure venam secare, bonum sit, ad solvendam eam venarum tentionem, quæ vt facit cruris stuporem, facit etiam repletionem renis. Expurgatio verò duobus modis proderit, & materiam deriuando, & laxando intestina, quandoquidem solvuntur cum à cibis vacuati fuerint. Posthæc diuretica & exercitatio tutò detruēt à renibus quicquid hæserit, præcipuè si appositis, siue inunctionibus, siue irrigationibus, incidantur succi, & laxentur viæ.

6 *Muliebria aquosis mulieribus plurimum immorantur, cum autem non celeriter eunt, intumescunt.*

¶ Aquosæ mulieres sunt, quibus aquosus & tenuis est toto corpore sanguis. Talibus plurimum solent muliebres expurgationes immorari: hoc est, multos dies durare, ob tenuitatem scilicet sanguinis, atque, quia indigent adeo ea euacuatione, vt si non etiam celeriter eant, soleant intumescere: hoc est, hydropicæ fieri, ob aquæ redundantiam. Atque eadem fuerit ratio, siue celerius fieri intelligas, esse crebrò repetere, siue copiosè, dum durat, effluere. Vt cunque enim eò res venit, indigere has multa euacuatione ex vtero, ac nisi multa fiat, solere in hydropem labi.

7 *In Cranone veteres dolores frigidi, recentes calidi, sanguine autem plurimi, & quæ à coxa frigida.*

¶ Nihil vniuersale continent hæc verba, sed solum narrationem quorundam, quæ in Cranone contigerunt, neque exposita morborum specie, neque temporis constitutione, quare exiguum est quod hinc capere possumus vtilitatis. Fortasse de-

A cisa sunt hæc verba ex alia narratione longiori, aut scripserat hæc memoriæ gratia sibi ipsi, qui reliqua nouerat. Nobis verò nihil aliud narrat, quàm veteres dolores fuisse frigidos, recentes calidos. Dolores calidi, aut frigidi, dici non possunt nisi ob causam. Ob hanc verò rectè dicuntur. Nam doloris nomine aliquando apud Hippocratem ipsa dolorifica affectio solet intelligi, vel vt in aphorismo dicitur, qui dolentes dolorem non sentiunt: hoc est, qui doloribus habentes affectionem, eam non sentiunt. Ita quidem possint esse dolores calidi & frigidi. Dicit igitur affectiones recentes fuisse calidas, & veteres frigidas. Quando autem veteres omnes, antequam inueterascerent, fuerunt recentes, constat recentes hinc vocari, eas quæ ad inueteratas nunquam perueniunt. Tales autem sunt, quæ acutæ, vt veteres quæ cronicæ. Secundum rationem igitur factum est, vt acuti calidi essent, & ex calidis succis pendentes morbi, cronici verò frigidi, & ex frigidis. Cum autem calidi succi sint bilis & sanguis, ex sanguine, inquit accidisse, vt morbi ea tempestate maxima ex parte nascerentur. Et quæ à coxa (hoc est dolores coxæ) frigida. Exemplum est hoc prius dictorum. Nam coxæ dolor vnus quidam est eorum, qui inueterascere solent.

Quæ in rigores fortes procedunt, non valde mitescunt, sed prope statum.

¶ In rigores fortes procedere dicuntur febres, quæ rigores fortes habent, non mitescere autem de rigoribus ipsis dicitur, aut de febribus secundum rigores. Nam secundum essentiam propriam, non solum vsque dum prope statum sunt, sed neque vsque dum status sit elapsus, mitescunt febres. Porro status nomine intelligi potest, qui totius morbi est, aut qui cuiusque paroxysmi: & vtroque modo redditur verus sensus. Nam in febribus quæ procedunt in rigores fortes, hoc est, habent rigores solutu difficiles & longos (nam cum rigores fortes dici possint, aut quod vehementes licet breues, aut quod vehementes & producti, secundos hos videtur significare illud verbum procedunt) non mitescunt citò rigores in ipso paroxysmi principio euanescentes, sed procedunt etiam per ipsum incrementum, neque mitescunt vsque dum prope statum iam sunt febres: atque ita etiam cum febres procedunt cum fortibus rigoribus: hoc est, vehementibus (siue etiam longi sint, siue vehementes solum) non solent febres mitescere: hoc est, minores & mitiores habere rigores, vsque dum prope statum iam est morbus. Hoc in quartanis febribus maximè obseruari dicit Galenus, in quibus prognosticum signum esse dicit appetentis iam status, cum à magnis rigoribus huc vsque febres inciperent, iam mitescere. Mitescent verò tunc, vt diximus, secundum rigores, secundum essentiam propriam potius auctæ, in inclinatione autem mitescent secundum vtrumque.

G *Ante rigorem suppressiones vrinarum, si ex vtilibus fuerint, & aluus processerit, & somni adsint. Fortè autem & figura febris, fortè autè & quæ ex lassitudinibus.*

¶ De rigore decretorio nunc loquitur, docetque rationem

rationem quandam satis artificiosam, talem rigorem præuidendi. Nimirum ex vrinæ suppressione, dicens ante rigorem suppressiones vrinarum fieri solere. Nimirum rigori decretorio solet succedere sudor, sudoris verò & vrinæ est eadem materia, atque ita merito altera euacuatio alterius succedit suppressioni. Verum quia vrinæ suppressæ non vnicæ, sed multæ possunt esse causæ, multis aliis considerationibus est opus, ne præsentis nos fallat. Proinde addit reliqua, velut ita dicens: Considerandum tamen vt firmitus euadat prognosticum, si ex vtilibus fuerint, & an aluus processerit, & somni adsint. Fortè autem & febris figura opus erit consideretur, fortè autem & quæ ex lassitudinibus. Nam si aluus plurimum processerit, ea ipsa causa poterit suppressa esse vrina, quin rigor aut sudor instet. Nimirum vt mictio plurima exigua deiectionem facit, ita deiectionem facit, ita deiectio plurima exigua mictionem. Si verò non processerit aluus, & antecesserint signa optima, & quæ bonam iudicationem promittant, velut in primis concoctionis notæ in vrinis (hæ enim celeres iudicationes & securitatem significant) proinde dicit, si ex vtilibus fuerint: hoc est, si vrinæ, antequam supprimerentur, fuerint ex vtilibus, & concoctis, & aluus non processerit, constat causam esse quod euacuatio alia decretoria instet, ea fuerit rigor & sudor, qua ratione diximus. Quod verò addit, & somni adsint, Galenus intelligit dictum vt vnum quoddam exemplum vtilium signorum, quasi dixerit, si ex vtilibus fuerint: hoc est, si antecesserint signa vtilia & bona, velut somni placidi. Mihi verò videtur dicturus si somni fuerint ex vtilibus, illud enim adsint, significare videtur adesse somnos tunc cum expectatur iudicatio, quo tempore constat nihil minus esse debere, vt iudicatio indicetur, quàm somnos placidos, potius enim debet antecedere anxietas, & inquietudo. Mihi proinde potius videntur significari somni difficiles, & cum inquietudine. Nimirum expectatur rigor & sudor vrina suppressa, cum aluus non fluxerit, quod serum sursum raptum, & in totum corpus distributum sit. Id quod factum esse, accedens, cataphora indicauit. Nam aqua sursum lata, & sanguine facta diluere, somnus ille vitiosus fit. Quod in aquosis & humescentibus experimur. Igitur somni vt vnum quoddam exemplum signorum instantis crisis, quæ in antecedente nocte contingunt, dicuntur, potius quàm vtilium, quæ fuerint. Si verò vt vnum talium exemplum ponitur, reliqua etiam debent intelligi. Itaque dicit, si aluus non processerit, & vrina supprimatur, & antecesserint signa concoctionis, & adsint nunc signa laboris, & instantis crisis, velut anxietas, & in primis graues somni, rigor decretorius, vt cui sudor succedat, expectari debet. Fortè autem satius fuerit, & figuram febris adiungere. Si enim ea sit è genere ardentium, firmitus præfagium est. Quia, vt in aphorismo dicitur, à febre ardente, rigore superueniente solutio. Quod si ex lassitudine, aut labore coeperit febricitare homo, maior coniectura est febre esse ardentem, atque inde rigorem expectandum. Nam in initio libri quarti de Ratione victus in acutis, agens de ardente febre ipsemet dicit, accidit autem magna ex parte ob longa itinera. Itaque ob febris speciem considerari vult etiam externam causam, an ob las-

itudines. Dicit verò fortasse, bis repetens id aduerbium, quia satis multa videbantur dicta ad præfagij confirmationem, nec videbatur omnino necessarium, postrema hæc adiungere, vtile tamen etiam. Quasi diceret, satis quidem sit considerasse quæ dicta sunt ad huius præfagij firmitudinem, forte autem vtile etiam sit, maioris claritatis gratia, adhibere etiam in consideratione, figuram febris, & eius causam externam. Oportet verò considerare tam multa, quia præter hæc censetur vrina symptomaticè potius suppressa, vel ob obstructionem quampiam viæ, aut resolutionem facultatis expultricis in vesica.

Abscessus non admodum quibus rigores. 10

¶ Hæc quoque sententiola pertinet ad prognosticam partem. Quod dicitur est, febres quas comitatur rigores, vt tertiana, exquisitas, & quasdam quartanas, non admodum solere habere abscessus. Quia scilicet expurgantur venæ singulis rigoribus, quum fiant succis extra vasa missis. Quoniam verò hac ratione non monstratur fieri non posse abscessus, sed esse cur non crebrò fiant, dixit non admodum. Illud tamen nosse oportet, tantò minus futuros abscessus, tantò rigores erunt acutiores, & suo genere exactiores, & magis exquisiti: hoc est, quantò partes concutientur magis, quia eò longius pelluntur succi à vasis, & eò magis discutiuntur.

Crurum effæmationes, velut vt ante morbum ambulati, aut mox à morbo. Fortasse quia quod ex lassitudinibus, in articulos abscesserit, unde crurum effæmationes. 11

¶ Debilitatem & effæmationem crurum, sumi lem ei, quam sentiunt, qui iam iam sunt parati in morbum incidere, aut qui statim à morbo, antequam corroborentur, deambulant, dicit quibusdam manere ex morbis, vel multum tempus, vel totam etiam vitam. Causam verò esse, quod cum essent febres illæ laboriosæ, & cum lassitudine coniunctæ, fecerunt abscessus in articulos. Vnde factum fuerit, vt illi laxi superfuerint, & ligamentâ mollia: unde crurum effæmationes, hoc est, languor qualis mulieribus est. Quem constat non in gracilitate & extenuatione, sed in imbecillitate consistere. Dicitur autè hoc iuxta illud quod in aphorismo lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt. Tamen hinc discite, abscessus ad articulos factos esse aliquando citra articulares dolores, & tumores, qui solis his effæmationibus, seu laxitatibus agnoscuntur.

Tubercula extrorsum intumescunt, & acuta, & acuminata, & quæ equaliter maturescunt, & non circundura & declinua, & non bifida, meliora: contraria autem, mala: & quæ valde contraria, pessima. 12

¶ Hæc eadem sententiola scripta est primo Prognostici, eisdem ferè verbis. Illic enim: Suppuratio inde proueniens ita consideranda est, quæ enim foras ver-

titur optima est, si parua est, maximèque egreditur, & in sublime refurgit: si verò magna est, & lata, minimeque in mucronem tendit, pessima est. Addit hic, & quæ æqualiter maturefcunt, & nō circumdura & decliua, & non bifida meliora. Scilicet quæ æqualiter secundum se tota tendunt in supurationem, nec sunt circumdura: hoc est, quadam parte incipientia suppurare, & circum circa dura, ex materia pendente mitiori & simpliciori: vt contrā quæ inæqualiter suppurātur, existētia circumdura, aut etiam bifida (hoc est, extuberantia in duo cacumina) pendente ex materia diuersa, & inæqualiter contumaci. Commendat etiam decliua tubercula: id est, quæ in decliue suppurantur. Nam siue à Chyrurgo fecentur, siue spontè rumpantur, quam cutis gracilior facta est, vt solent, optimè expurgantur sciffura in decliue spectante. Hęc igitur bona, contraria autem mala. Nimirum tubercula introrsum intumescētia, vt quum tumor non iminet acutè & lata, & quæ inæqualiter suppurari incipiunt, circumdura, aut bifida, aut etiam multifida, & quibus incipiens suppuratio in sublime spectat. Quoniā verò possunt hęc magis, aut minus inesse, dicit, & quæ valdè contraria pessima.

13 *Ferinum autumno, & cardialgie, & horridum, & melancholiam.*

14 *Ad initia, exacerbationes considerade sunt, & in omni morbo: veluti vesperi exacerbari, & annus ad vesperam & ascarides.*

¶ Hæ duæ sententiæ enarratæ iam sunt in secundo libro huius operis, prope libri initium. Ibi enim scriptæ ab eodem Hippocrate sunt, atque adeo apertius. Nunc enim ænigmatica phrasi videtur vsus. Idem tamen est quod dicit, & quod illic dixerat: ferinum quid esse in morbis autumni, horrores qui, & cardialgias, & melancholicas passiones. Porro considerandum inter morbi initia: hoc est, mox ab initio (addit nunc & in omni morbo) an statim vigeant ac efflorescāt, deinde in circuitu paroxyfinis. Porro exacerbationes plurimorum morborum solere in vespertinum tempus incidere, & ita etiam autumno grauissimos morbos esse, & eos quæ antea fuerint exacerbari, quod anni partes cum diei partibus analogiam quandam habeant, & autumna sit vt vespera anni, Porro ascaridas autumno magis, quàm vlllo alio tempore gigni, & vesperi vrgere, vt alia pleraque mala omnia hæc explicata, redditæque omnium causæ sunt, loco citato. Porro repetita sunt hæc eadem lib. 4. versus medium, præter id quod de ascaridibus dicitur.

15 *Infantibus tussicula cum ventris turbatione, & febre continua, significat post crism bimestri prorsus vicesimo, & tumores in articulos.*

¶ Singulare quiddam, & quod non ita necessariò accidat, neque adeo sæpè, docere videtur: putā infantibus bimestribus, laborantibus tussicula, cum turbatione ventris, & febre continua, solere finiri malum in tumores articularum, idque vigesimo die morbi post crism: hoc est, iudicium hoc modo accipiente morbo, puta per abscessum. Cer-

tè totam hanc syndromen, & hunc euentum statodie, perrarò offendēs, licet tamen nobis, quæ ita dicuntur velut exempla accipere, & si quid vniuersalioris doctrinæ inde possit decerpi, procurare. Dicitur est aphorismo 31. sect. 4. lassitudinem habentibus in febribus, in articulis & circa maxillas potissimum abscessus fieri. Huius causa est, quia lassitudo indicat multitudinem. Quam causam continet aphorismus quadragesimus quintus eiusdem sectionis, quò ita dicitur: Quibus tubercula, vel in articulos labores fiunt, ij pluribus vtuntur cibis. Plurimus enim cibus causa, lassitudo signum est multitudinis. Dicit igitur nunc Hippocrates non adultis solùm, sed infantibus etiam, solere finiri morbos ad articulos, cum laborant cum multitudine. Velut autè in adultis, qui dari id possunt, multitudinis signum accipitur ex lassitudine, ita in infantibus, qui nō possunt, ex tussicula cum ventris turbatione & febre continua. Non mirum autem si vigesimo die id fiat, quum sit is dies adeo insignis. Itaque quod generatim in aphorismis dictum est, hic de solis infantibus dicitur. Illud verò est scitu dignissimum, quas notas multitudinis debeas obseruare, in iis qui nō possunt interrogationibus respondere, quæ eadem & in adultis etiam occurrunt sæpè, significantia multitudinem. Tussicula scilicet per febres, cum alioqui non tussiret homo, neque ad sit pleuritis, aut morbus alius, cuius sit propria, & ventris turbatio inter morbi initia. Ex quibus proinde abscessus ad articulos expectare iussit sectione 1. libri 2. & rursus sectione 2. huius 6. iubebit.

Si infra vmbilicum constiterint superna, in inferioribus articulis, bonum: si autem supra, non similiter soluant morbum, nisi suppuret.

¶ Secundo libro Epidemiorum dixit, abscessus eò meliores esse, quò ad inferiores deuoluuntur sedes. Hoc etiam in prognostico docuit, iubens in iis quæ salubriter affecti sunt, cū tamen febres prorogentur, expectare abscessus ad aliquem articulum, maximeque inferiorem. His consonum est quod nunc dicit, si morbi partium superiorū abscessus faciant, ad articulos qui sunt infra vmbilicum, bonum esse, sin autem abscessus supra constiterint, non adeo bonum esse, nec similiter soluere morbum. Addit nisi suppuret. Nam partes infra vmbilicum, minime in supurationem vertuntur, vt dicitur in prognostico, partes verò supernæ possint supuratione perfectius interiores partes expurgare: neutris verò suppuratibus, perfectius liberant inferiorum abscessus. Itaque vbi locis citatis præfert abscessus inferiores superioribus, intelligi debet nisi supuratione finiantur. Tunc enim inferiores solunt morbos tardiùs, quia aut omninò non suppurant, aut imperfectius & tardiùs.

In humeris autem suppurantia tantulis, breuioris cubiti eos faciunt.

¶ Humerus vocatur os maximum brachij, quod altera ex parte coarticulatur cum spatula, altera cum cubito, in ea flexura, quæ in medio totius brachij est, & cubiti articulus vocatur. Itaque vltra

vltra humerum cubitus est, cum illo articulum facit. Didicimus verò ab Hippocrate libro 3. de Articulis, vbi os aliquod vitium insigne passum est, vt luxationem aut torturam, ossa proxima læsæ parti, non venire in iustum incrementum, si pusillis & nondum adultis ea vitia fiant. At (inquit) quibus dum adhuc pueri sunt, priùs quàm corpus integrè adoleuerit, & spina in giberum incuruatur, iis corpus ad spinam augeri non licet, sed cum crura & brachia ad perfectam auctionem veniant, illa exiliora euadunt. Quibuscunque etiam supra septum giber contigit, iis costæ in latitudinem augeri non consuerunt. Hęc Hippocrates: quibus apertè inuit, ossa malè affectis proxima, non augeri satis, si is, qui laborat, adhuc crescat: quia, vt Galenus in commentatione dicit, euenit necessariò quæ partibus propè positis alimentum deferunt, iuxta partem affectam aliquid pati, vt distorqueri, comprimi, aut debilitari, & languidior fit partis motus, & dolore, aut intemperie debilitantur naturales facultates partium patienti proximarum, vnde necesse est minorem fieri nutritionem, & ob id auctiōnem. Similem prorsus causam habet, quod & hoc loco dicitur, nimirum quibus tantulis, hoc est, pusillis, & adhuc crescentibus in humero fit magna aliqua suppuratio, necesse est, dictam ob causam, partes vltra humerum positas, breuiore in reliquum vitæ manere. Sequitur autem proximè humerum cubitus, per hunc manus: fient igitur hæc breuiora: non tamen manus adeo ac cubitus, quia ea longius iam posita est. Velut quibus spina in giberum incuruatur, corpus ad spinam non augetur, crura tamen & brachia non fiunt ob id breuiora solito. Nimirum hæc etsi procedunt à parte læsa, non tamen proximè, sed longius. Cubiti igitur soli fient manifestè breuiore, iis quibus humeri in tenella ætate patiuntur supurationes.

18 *Solueret autè & huiusculorum in inferiora eruptio, nisi rotunda & profunda sint. Talia enim perniciofa sunt, præcipuè infantibus.*

¶ Soluere morbum aliquando dicitur Hippocrati quicquid morbum tollit, etiam si hominem non perfanet, sed permutationem cum alio faciat, atque adeo, etiam si deficiente morbo homo intereat, vt quum in aphorismo dicitur, quibus in ardentibus febribus tremores fiunt, insania soluitur. Constat tamen, vt in commentatione eius loci diximus, non satis propriè permutationem talem vocari solutionem, sed propriissimè dici solui morbum, cum homo nullo alio manente liberatur, vt cum dicitur ab aqua inter cutem, aqua è venis in ventrem fluente, soluitur morbus. Secundo loco soluere, dicitur etiam ea permutatio, per quam homo à secundo etiam morbo liberatur, & superuiuit, vt cum dicitur, quibus dolor circa hypochondrium sine phlegmone fit, iis febris succedens soluitur dolore. Hoc secundo significato dicitur nunc vlcusculorum in inferiora eruptio, soluere febrem continuam infantium, cum tussicula & alui turbatione (de illa enim adhuc loquitur) nisi ea vlcuscula sint rotunda, & profunda: talia enim nō soluant hoc secundo significato, quia ex ipsis intereunt pueruli. Perniciofa enim sunt eius figuræ vlcera, & cu-

ratur difficilima, vt libello de Vlcerebus ipsemet Hippocrates testatur, adeo vt curari non possint, nisi duplici aut quadruplici sectione, ex rotundis longa fiant. Maximè autem sunt perniciofa infantibus, quia dolores & difficultatem eius curationis ferre non possunt, & non curati, facilè ob carnis mollitiem exeduntur, curati dolore exanimantur, aut conuelluntur. Tametsi testari possim, me vidisse infantulam, alioqui iam ex morbo languidissimam, cum nescio quot vlcusculis rotundis, & valdè profundis in natibus, non sine mea magna admiratione seruata, erat verò annum iam nata integrum. Hippocrates nunc agit de bimestribus:

Soluerit autem & sanguis fluens, magis autem apparet in iam perfectioribus.

¶ Fluxus sanguinis maximè solet præseruare ab abscessibus ad articulos, atque ita morbos, in quibus articularum tumores expectantur sine eis soluere, vt dicitur in aphorismo septuagesimo quarto quartæ. Verum is fluxus ætati perfectæ est familiaris, pusillis rarò accidit, vt in Prognostico dicitur, his verbis: Sanguinis fluxum in iunioribus potius trigessimum quintum annum agentibus expectare oportet. Intelligi autem debet vsq; ad trigessimum quintum. Nam iam inde supuratione expectes, vt in Prognostico etiam dicitur. Causam reddit Galenus, dicens: Etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas fortior, & calore exuperans. Sed si iudicatio hæc fieri non solet in pusillis, de quibus huc vsque Hippocrates agebat, quorsum eius nunc meminit? Certè sermone communiōne digressus ad eam euacuationem est, sermonem verò de illo pusillorum morbo hic finit.

Lachryma in acutis malè habentium, spontè quidem lachrymantium, bone, non spontè autem fluentis, mala: quibus circumtenditur superciliū, malum. Malum etiam quod in areolet ut spuma, & obscuratio malum, & squalidum malum, & qui corrugantur intus concretum, & vix versiles & oborti, & quacunque alia omisa sunt.

¶ Hęc pertinent ad ratione prædicendi in morbis acutis ex oculis & facie. Scripta autem eadem sunt in Aphorismis & in Prognostico, atque vtroque à me enarrata. Lachrymas acutè ægrotantium, non spontè fluentes malam significationem præbere, locis citatis dixit, spontè autem fluentes non esse malas: nunc adicit etiam esse bonas. Atque id merito: spem enim præstant voluntariæ ægrotantium lachrymæ, non quidem vt cunque ægrotantium (quis enim consideret, an qui diuturno conficitur morbo ploret) sed ægrotantium acutè. Neque horū quidè quocunq; morbi tempore (nam primis diebus morbi, quantūuis acuti, lachrymari, nihil admirationis habet, neque vllam significationem præstat boni aut mali) sed in summo morbi vigore iam consistētium: in quo, qui morituri sunt, ne plorare quidem possunt, ob oculorum squalorem, concretionem, & immobilitatē, quæ pessima & lethalia esse mox dicit. Lachrymari igitur spontè bonum est, quia nihil horum adesse significat,

sed mediocrem partium humiditatem, & facultatis regentis constantiam, & abesse conuulsionem. Reliqua ex Prognostico facile intelligentur. Nam illic vituperantur cutis frontis circumtenta & arida, cum qua circumtenditur supercilium, & sordes apparatus circa oculos, quas nunc vocat inarescens ut spuma. Dicit enim *ἐπιμαρμύροισι, οἶον ἄχρη*, significat verò *ἀχρη* non qualemcumque spumam, sed exiguam, & asperginis concretescētis modo factam: nimirum minutissimas guttulas spumæ aridæ. Est itaque sordes apprensus circa oculos squalidos. Squalorem etiam oculi, & obscuritatem vituperavit in Prognostico. Corrugatio interiūs facta in oculo, arefcentiam significat, ut in extremis senibus. Est igitur corruptionis facultatis, & atrophie. Partis concretio, & inflexibilitas oculi, & distortio, quam in Prognostico peruersionē vocat, conuulsionis est. Hæc igitur omnia mala sunt, & quæcunque alia ommissa sunt, quæ scilicet in Prognostico recensentur, ut alterum altero oculum apparere minorem, & candidum rubrum habere, aut liuidas aut nigras venas, aut alia huiusmodi.

21 *Febres quidem aliæ mordaces manui, aliæ autem mites, aliæ autem non mordaces quidem, sed postea insurgentes, aliæ acutæ quidem, sed imminuta à manu, aliæ statim vrentes, aliæ autem semper debiles, sicca, aliæ autem saluginosæ, aliæ ampullosæ aspectu graues. Aliæ autem ad tactum humectæ, aliæ valde rubræ, aliæ valde pallidæ, aliæ liuidæ, & id genus alia.*

¶ Febrium partitiones continet hæc dictio, quam ego in Commentariis libri I. de Differentia febrium abundè explicui. Quoniam verò obscuritas Hippocraticarum dictionum exposita est quàm plurimis enarrationibus, satius fuerit eam nunc proferre, quæ mihi videatur maximè consentanea, & quæ plus frugis contineat, quàm quam plurimas recensendo, aut etiam refutando, & de vocum significatis contendendo, replere chartas, & otio abuti: quæ enim inde doctrinæ accessio fiet? videtur igitur tota hæc dictio, quatuor partitiones seorsum continere posse: primam quadrimembrem: secundam bimembrem: tertiam trimembrem: quartam multimembrem. Tres quidem primas petitas ab ipsius calor præter naturam (in quo febris consistit essentia) modo, aut materia (modum dico, quo tangentem manum afficit, mordendo aut non, & quo mouetur acutè aut tardius: materiam verò in qua factus firmatusque consistit) postremam ab externis, & per accidens contingentibus febri, ut à calore. Atqui mordere tactum, aut non, ex ipsius materie natura nascitur. Quo fit, ut non sine magno artificio, prima partitio, & differentias febrium, & earum dignotionem contineat. Nimirum differentiæ contingunt secundum differentiam causarum internarum: dignoscuntur secundum alium & alium modum afficiendi tactum. Ea verò est hæc, febres quidem aliæ mordaces manui, hoc est, semper & à principio mordentes manum: aliæ autem mites, hoc est, gratum, mitem, minimeque mordentem calorem præferentes. Aliæ autem non mordaces quidem prima manum admotione, sed postea insurgentes, hoc est, paulatim mordacitatem comparantes:

aliæ contrà acutæ quidem primo occurfu, hoc est, acutè occurrentes tactui, & mordentes, sed paulò post imminutæ, & paulatim vel ut à manu vincantur, mordacitatem deponentes. Constat his quatuor differentiis, quando quidem ex modo afficiendi sensum accipiuntur, dignotionem etiam contineri. Continentur verò his quatuor differentiis, omnium ex succo pendentium species, quin etiam quodammodo etiam febres omnes. Nam cum iuxta succorum differentiam quatuor sint, melancholica, sanguinea, biliosa, & pituitosa, calor bilis & melancholicæ mordax est ob materie ariditatem, sed bilis mordacitas vincitur à manu ob materie & vaporum tenuitatem: sanguinis & pituitæ, ob humiditatem materie, non est calor mordax: tamen à pituita non abest mordacitas, siquidem putrida est, sed adest quædam, quæ etsi primo occurfu non apparet, persistente manu insurgit. Itaque semper mordaces sunt melancholicæ, semper mites sanguinæ, non mordaces, sed postea insurgentes, pituitosæ: acutæ, sed imminutæ, biliosæ. Quibus quatuor generibus continetur omnes, quæ ex succis pendent. Possunt autem contineri etiam aliæ omnes, heclicæ quidem in mordacibus, cum melancholicis: diariæ in mitibus cum sanguineis. Tales enim sunt reuera. Hæc est partitio prima. Huic succedit hæc altera, febrium aliæ statim vrentes, aliæ semper debiles. Hæc partitio accipitur à motu morbi, quasi diceret, quædam febres sunt acutæ, quædam cronicæ. Nam acuti morbi sunt, qui statim vigent. Itaque acutæ febres, quæ statim vrunt, & sunt summæ. Ita etiam in essentia propria magni morbi sunt, qui acuti, quia magna adeo mala nullus potest diu sustinere, sed breui soluantur, aut interimunt. Qui ergo cronicæ, sunt debiliores. Proinde febres non acutæ, rectè vocantur semper debiles. Hæc itaque est secunda partitio. Tertia verò, quæ mox sequitur. Sicca aliæ autem saluginosæ, aliæ ampullosæ, aspectu graues, aliæ autem ad tactum humidæ. His verbis videtur insinuari solennis illa partitio, in heclicas, putridas & diarias. Nam heclicæ sunt sicca. Calor verò siccus est mordax, diciturque proinde falsus, per metaphoram. Nam falsum proinde ad gustum, non ad tactum refertur, sed qualis est gustui mordacitas ex falsis, talis tactui ex aridis & exustis. Proinde ergo heclicæ febres dicuntur aridæ & falsæ. Ampullosas febres dici non posse alias, quàm quas ampullæ quædam per corpus abortæ comitantur, satis constat ex ipso nomine, & quod mox addit, id multò apertius indicat, aspectu graues. Nimirum quibus per cutem ampullæ, ut ex cutis combustione, dispersæ sunt, aspectu graues, & horrendi sunt morbi. Constat verò hæc in febribus maligna putrescentiam, aut exustionem succorum indicare. Quamquam ergo non omnibus putridis hoc accidit, si quibus hoc accidit, omnes sunt putridæ, & triplex illud genus ad hanc partitionem reducendum est (ut est consentaneum) rectius putridæ ad hanc partem referentur, quàm ad primam, aut postremam. Velut nomine, ad tactum humidarum, rectè intelliguntur diariæ, quia harum calor est vaporosus, & tactui humorem quandam repræsentat. Tamen si ergo putridæ ex succis sunt, ad tactum verò non sunt adeo humidæ. Quin potius illæ omnes sunt mordaces & acres, aut mox, aut postquam manus aliquandiu adhæserit, aut semper. Nam sanguinæ,

guinæ, quæ solæ, earum quæ ex succis pendent, sunt ad tactum humidæ, inter diarias potius censeri debent. Quia quæ in illis putridæ sunt, biliosæ etiam sunt, atque ut ad biliosas plus aut minus inclinant, ita à blando sensu, & humido tactu, recedunt. Constat ex hac enarratione, illam voculam sicca, non referri ad antecedentia, ut quæ semper debiles, dicantur etiam sicca (quamquam ita videtur) sed potius ad sequentia, ut eadem dicantur, sicca & saluginosæ. Superest postrema partitio, quæ quidem inartificiosa est, & ex iis quæ per accidens insunt lata. Sed ut sæpe in his commentariis, & aliis in Hippocratem scriptis, diximus, antiquissimi medici, multis morborum inartificiosis differentiis vsi sunt, quia nondum erat ars exactè constituta. Si uero igitur rubræ, pallidæ, liuidæ, virides, albæ, aut alio quouis colorè, ob cutem hominis, siue ob excrementa, dicantur, externæ differentiæ sunt, & nullas proprias species constituentes, sed tanto quæuis febris esse agnosceretur benignior aut malignior, quanto color, siue faciei, siue exeuntium initiorem aut maligniorem causam præ se fert, iuxta ea quæ in prognostico, & aliis operibus, de colorum significatione scripta sunt.

22 *Contentiones corporis, & duricies articulorum, malum. Et ipse dissolutus, malum: & fractioes articulorum, mala.*

¶ Hæc sententia, ut & quæ mox succedit, ad partem prognosticam pertinet. Contentiones corporis & duricies articulorum, est artuum inflexibilitas, ac veluti rigor. Contrarium huic est, dissolutum esse corpus, & confractos articulos, ut cum exportectis, ac velut à facultate dimissis artubus, quis iacet, & articulis laxis, & velut fractis. Constat verò, articuli, propriè non esse fracturam, sed si quid, luxationem. Dicuntur verò qui laxi, & firmitudine carentes sunt, fracti per metaphoram. Nimirum quia fracto ossè perit firmitudo in membri, cum articuli nihil flexuræ resistunt, ob similitudinem, fracti esse dicuntur. Vtrumque autem horum in morbis acutis malum est. Illud enim significat conuulsionem, hoc facultatis interitum. Vtrumque autem in prognostico ab eodem Hippocrate scriptum est. Oportere enim ægrotum manus, collum, & crura habere modicè inflexa, & totum corpus flexibile: malum verò esse si manus, collum, & crura extenta habeat.

23 *Oculi audacia delirij signum est, & deiectio, & fractio, malum.*

¶ Hic quoque deiectio & fractio oculi, contrarium significat, ei quod vocatur audacia oculi. Accipiuntur verò etiam hæc nomina metaphoricè. Nam audacia propriè ad hominem spectat, aut ad cor: fractio ad ossa, & res huiusmodi. Sed vocatur audacia oculi, is oculi positus, qui audaciam indicat. Est verò is, oculi intentio firma, & rectus intuitus, oculis non nictantibus. Nam ut in 2. libro in calcè sectionis quintæ dictum est, oculi non nictantes iracundi sunt. Iracundia verò comes est audacitæ, quia timorem iram cohibet. Igitur rectus intuitus, oculis non nictantibus, audaciam indicat. Et hic ipse per morbos acutos, est signum delirij. Quia sine occasione, aut vlla procatartica causa tales animi motus, insaniam

sunt soboles. Error enim imaginationis commouet animum, cum nihil sese offert, quod ita mouere natum sit. Quod si recto illi & firmo intuitui, accedat palpebris non nictantibus oculorum crebra motitatio, indicatur etiam furor, ut in prognostico dicitur. Contrarium audacitæ vocatur deiectio, & fractio oculi. Nimirum quidam oculi languor, ut non videantur quicquam posse recta intueri, ac nec videre omnino, & quicquid ob oculos ponitur omnino non aspiciunt, ut videantur his qui adsunt, non videre, id quidem in acutis morbis pessimum signum est: nam deficientis iam facultatis, soletque accidere moribundis, & vulgari phrasi, quæ fortassis ab Hippocratis dictione fluxit, dicuntur tales oculi fracti iam esse, quod scilicet quasi disrupti essent, non videant, & langueant, penitusque deiectione iam sint.

Secutio Secunda.

Dilatate, constringere, alia quidem, alia autem non.

¶ Magna pars huius sectionis secundæ, pertinet ad partem curatiuam. Velut hæc sententia, & quædam mox sequentium. Qui vocati sunt methodici, quorum princeps fuit Theſſalus, hæc vnicà regulam censebant contineri totam artem: omnes enim morbos astrictos esse, aut laxos, atque ita nihil agendum aliud, quàm laxandum, aut astringendum. Verum fallebantur. Multi enim sunt morbi, qui neque in astrictione, neque laxitate, essentiam habent, & multæ curationes, quibus neque laxatur, neque astringitur: cuiusmodi est vacuare, replere, extenuare, crassitate inferre, exasperare, læuigare, & alia multa huiusmodi. Nimirum affectiones omnes contrariis alterationibus curantur. Sunt verò excessus præter naturam multis aliis in rebus, quàm in laxitate aut constipatione partium. Nam intemperie, numero, magnitudine, positu & aliis figuræ differentiis. Agenda igitur hæc sunt, dilatandum inquam atque constringendum, cum res exigit, non tamen ea sola sunt agenda, sed alia quidem constringendo aut dilatando curanda sunt, alia autem non, sed aliter. Quod insinuans dicit, alia quidem, alia autem non. Quæ dilatando aut constringendo curantur, sunt vitia, per quæ partes aut astrictæ, aut laxæ sunt nimis, ut cum ob astrictam & siccam aluum, vtimur clysteribus humidis & laxantibus, & ob densam cutem, vtimur balneo aquæ tepidæ, aut mollibus frictionibus cumunctionibus olei: aut ob laxam aluum vtimur astringentibus clysteribus, aut cataplasmatibus: aut in iis qui nimia euaporatione, aut profuso sudore exoluntur, vtimur, aliquando ad cutem totam, astringentibus, inunctionibus & ad anastomoses vasorum, ut venularum in naribus, & aliquando in pulmone, atque omnino ad omnem laxatam partem, ut ad procidentem vterum aut anum. Hæc verò omnes indicationes à morbis ipsis accipiuntur. Nonnunquam verò & ipsa partis indicatio laxare iubet aut astringere: velut ob hypochondria astringendum semper, aut omnino admiscendum astringentium aliquid, ob peccus laxandum, aut omnino admiscendum aliquid laxantium. Sed quia non hæc solùm curationum differentia est, ad alias transit.

2 *Succos hos quidem expellere, hos autem siccare, alios autem apponere, & hac quidem, hac vero non.*

¶ Ut in aphorismo dicitur, morbos ex repletione curat euacuatio, & ex inanitione, repletio. Neque vero omnia mala curantur repletione aut inanitione, sed alia etiam aliter secundum contrarietatem, ut calida refrigerando, & frigida calefaciendo. Hoc idem dicitur his verbis, aliquando euacuandum, aliquando replendum: euacuandum vero aliquando euacuatione manifesta, ut per deiectionem, vrinam, aut sudorem: aliquando euacuatione insensibili, & resolutione. Illud vocat expellere, hoc siccare. Eodem modo utitur verbo siccare, in initio libri de humoribus. Repletio vero fiat apponendo succos, adiectione cibi & potus, bene, ac facile, & multum nutritis. Sed quoniam non hæc solùm sunt curatoriæ indicationes, sed alia multæ, non semper agendum hoc, sed hac intentione agendum hoc, alia vero non, sed aliud aliquid.

3 *Extenuare, crassum facere, vas, cutem, carnes, & alia: & hac quidem, hac autem non.*

¶ Extenuare aut crassum facere euenit corpus, corporisue partes, aut succum aliquem: & vtrumque sæpe est ex vsu. Nam & nimia crassities, & nimia tenuitas, inutilis est, & noxia: in corporis partibus semper, in succis aliquando. Hic autem Hippocrates solùm de corpore & eius partibus agere videtur. Nisi vis (licet enim etiam) vbi dicit & alia, intelligamus succos. Nomine τὸ σῶμα quod vertimus vas, intelligi vult Galenus totum corpus. Dicitur igitur, extenuare, aut crassum facere oportet vas, hoc est, totum ipsum corpus. Significat enim vas aliquod totum, seu volumen aliquod integrum: ita corpus etiam totum: sicut solemus etiam vas vocare totam domum, aut nauim. Itaque dicit oportet nunc extenuare, nunc crassum facere totum corpus. Deinde enumerationem facit partium, cutem, dicens, carnes, & alia, ut nervos, & membranas omnes. Crassescunt enim crassescente corpore hæc omnia, & gracilescent gracilescente. Quamquam non semper æqualiter, sed in iis qui pinguescunt, crassescit cutis magis quam partes aliæ, in iis qui bene abundanterque nutriuntur, carnes & reliquæ partes magis quam cutis. Omnem autem nimiam extenuationem oportet vitare, quia tales qui sunt, ab externis quibusuis causis facile læduntur: & nimiam crassitatem, quia si carnosus sunt acutis morbis sunt opportuni, ob succorum redundantiam, & ventilationem difficilem: si pingues, ad frigidos morbos, & caloris extinctionem. Et omnis crassities, ob difficilem ventilationem, est ad venarum interceptiones, & repentinos casus opportuna. Hanc ob causam iussit Hippocrates habitum athletarum, & si alioqui videatur ad summum bonitatis atrigisse, statim soluere. Modum extenuandi crassos, & reficiendi extenuatos, docet Galenus quatuordecimo methodi, capitibus, secundum vulgarem partitionem 15. & 16. licet (ut dixi) cum dicit alia, intelligere alia omnia, quæ in vase, hoc est, corpore continentur, atque ita, cum partibus, humores etiam. Hos enim etiam extenuanti-

bus, utimur cum corpora volumus extenuare, & crassiores facientibus, cum reficere. Sed & ad morbos qui ex succorum vitio, aut redundantia nascuntur, utimur extenuatione plerumque: sed & contrario etiã aliquando, ut in tenuibus thoracis destillationibus. Hæc igitur omnia, & quæcunq; huiusmodi, insinuat, dicens, extenuare & crassitudinem asferre. Addit hæc quoque, & hæc quidem, hæc autem non, quasi diceret, quædam curantur hoc modo, quædam aliter.

Leuigare, exasperare, durum reddere, mollire. Hac quidem, hac autem non.

¶ Quandoquidem in lenitate & asperitate partium morbi quoddam genus secundum figuram consistere, Gal. indicat, constat talium curationes in exaspiratione, & læuigatione consistere. Porro indicatum etiã est mihi in controuersis, esse quædam partes, quæ per se indigeant quadam duricie aut mollitie ut suas actiones exequantur. Quibus proinde duricies & mollities possit per se esse morbus. Vnde fit, ut duriciem inferre aut mollitiem, propria curationis talium morborum ratio sit. Læuigamus quidem, ut in tulsu, quæ arteriæ asperitas parit, eclegmatis, & in dysenteria pinguibus clysteribus, aut lenibus cibis, & in arida scabie inunctionibus: exasperamus in læuitate intestinorum, quæ successit dysenteria, emollimus duratos tendines, ut flecti possint, & duriores cicatrices ea de causa, ut contra duriores facimus quæ sunt molliores. Ac si quando molliora ossa fieri contigerit, ut quidam narrat, hæc quoque duriora reddere, siccantium vsu, curabimus, ut firmentur. Itaque hæc quoque sunt curationes quædam morborum, quibus quidam morbi curantur, quidam non.

Excitare, stupefacere, & alia quacunque eiusmodi.

¶ Hæc quoque sunt in morbis, quamquam non morborum, sed symptomatum gratia, ut excitabimus eos qui soporosa quapiam affectione tenentur, & stupefaciemus eos qui graui dolore torquentur. Sed quia longum esset curationis omnes modos percurrere, addit, & quæcunq; alia huiusmodi.

Deriuare, cedentem reuellere statim, renitentem cedere.

¶ Nunc agit de his quæ ob succos in partem quampiam præter naturam influentes, agenda sunt. Hæc autem sunt, deriuatio, & reuulsio, & ob ea quæ iam hæserunt parti, vocata euacuatio. Est autem reuulsio, retractio succorum in contrariam, ut deriuatio in vicinam, vacuatio vero proprie vocatur, quæ ex ipsamet parte affecta igitur, aut omnino proxima cute. De his euacuationis generibus libro de succis dicta sunt ab eodem Hipp. plura, & in sequentibus dicentur à Galeno innumeris in locis, atque à me etiam in satis multis, definita sunt. Quod nunc monet est notatu dignissimum, de quo à me semper in congressibus apud ægrotos cum medicis, altercatum est. Conuenit inter omnes, reuulsionem debere ante alias euacuationes agi, deinde deriuationem, postremo euacuationem: atque adeo vacuandum

dum esse corpus totum, antequam ad euacuationem partis veniatur: atque adeo, ad ullam aliam curationem, quæ localibus vocatis auxiliis peragatur. Hoc quia non obseruant vulgares empirici, & circulatores, multorum malorum solent esse autores. Sed multi medici contra, dum nimis methodici esse cupiunt, vix vllum inuenire possunt tempus euacuationi idoneum, & antequam ad propriam morbi curationem accedant, mori ægrotos, aut incurabiles fieri morbos, sinunt: sibi persuadentes nullam euacuationem licere facere antequam reuulsio omnis, & deriuatio facta sit. Atque ita sunt qui in practiacis tractationibus, affirmant, non esse in pleuritide vtendum cucurbitula, antequam elapsus sit dies septimus, quid si sit homo inflammationis magnitudine, septimo, aut etiam quarto moriturus? Sanè præceptiones practiacæ nunquam vniuersim accipiendæ sunt, sed temperandæ vrgentiæ indicatione. Nam & illud quoque affirmat Galenus vacuandum esse corpus antequam ad auxilia topica accedamus. Nunquam tamen in pleuritide, aut inflammatione vlla alia periculosa, abstinemus, vsque dum omnes misiones sanguinis sint prægressæ, sed vna aut altera missione prægressa ad mouere incipimus quæ videntur expedire. Et quæquam totius corporis vacuatio præeat, non ita tamen, ut admotio medicamentorum non subsequatur, antequam illa perfecta omnino sit. Ita etiam sæpe in eisdem inflammationibus internis, cum reuulsioni non satis cederent, & timerem ne phlegmonis magnitudine anticiparent mori, alternatè vtens missione sanguinis secundum rectitudinem, & scarificatione ab admotis parti cucurbitulis, plurimos mihi videor mirificè eripuisse: cum alij medici cunctari iuberent, & methodum, non semper vtilem, obseruare. Hoc nunc Hippocrates præcipit, dicens, deriuandum quidem esse cum & vt expedit, reuellendumque, verum eum qui reuellat, non id debere nimis facere, sed statim, ac præpropere (ut scilicet vacet reliquæ curationi incumbere) reuellere humorem, qui reuulsioni cedit facile, renitentem vero cedere, hoc est, si verò reniti admodum videatur malum, neque soli reuulsioni cedere, neque ita minui ut præbeat inducias expectandi, cedere te oportet, hoc est, a reuellendo desistere tantisper, & eius quod parti hæsit, euacuationem interponere, rursùm postea ad reuulsionem redire, atque id alternatè facere, quoties videbitur, & res exiget. Causam reddit Galenus in huius loci cõmentatione optimam, nimirum & si fluxio ab aliis causis inceperit, ut fortasse partis debilitate, & totius corporis multitudine, cum verò iam aliquid quod hæserit parti molestiam infert, ea ipsa molestia fluxionem cessare prohibet, atque ita nisi interposita euacuatione molestia illa mitigetur, nulla reuulsio erit satis vt fluxio cesset. Alternatè igitur reuellendum, & euacuandum, cum in loco magna molestia sentitur, vt reuulsio faciat, quo minus aliæ partes mittant, & euacuatio, quo minus affecta trahat.

7 *Alium succum non qui exeat agere, exeuntem vero simul effundere facere, simile; ut dolor dolorem sedat, dissimilia vero, si repant sursum elata, deorsum soluere, & contraria eodem modo. Ut capitis purgatio, vena sectio, cum*

A non temerè detrahatur.

¶ Alium succum (inquit) non qui exeat agere, hoc est, succum qui sua sponte satis exit, agere non oportet, sed alium qui scilicet noxius cum sit, non exit sponte, aut non satis. Nam quæ iudicantur integre, mouere non oportet. Verum quia quædam iudicantur per conuenientem regionem ac vtiliter, sed non integre, quæ, eò quò repit ducere oportet, addit nunc quoque, exeuntem verò simul effundere. Hoc est, succus si excernitur vtiliter, tardius autem quam velis, iuuare oportet, eam quæ sponte fit, euacuationem. Velut horum reddens causam, dicit, facere simile, & dissimilia. Quasi diceret, aliquando enim similia, aliquando dissimilia debet medicus facere, iis quæ sponte fiunt. Nimirum quæ bene & vtiliter fiunt iuuare, quæ contra prohibere debet. Velut nunc diximus, humorem qui non exeat, inutiliter autem retineatur, euacuare debet, & eum qui vtiliter exeat, simul euacuare. Producit verò alia exempla similibus & dissimilibus rerum, quas medicus facit. Simile inquit, dolor dolorem sedat, dissimilia, vt si repunt succi sursum, deorsum reuellere, & contraria eodem modo. Hoc est, si repunt deorsum, sursum reuellere. Ut capitis morbum tollet purgatio per aluum & venæ sectio ex brachio, atque etiam aliquando ex talo, cum non temere detrahatur, hoc est, cum detrahere etiam sanguinem oportet. Ex hoc loco dicit Gal. quosdam collegisse, non semper curari contraria contrariis, sed aliquando contrariis, aliquando similibus, contrariis quidem, vt febres victu humentanti, & morbos ex repletione, inanitione: similibus, vt dolorem dolore, & vomitum vomitu, & dysenteriam expurgatione. Et de hac re dicit fuisse controuersiam. Ea verò facile deciditur. Nam omnis curatio per se agitur contrariò: quædam verò similia curant ex accidenti, ut aqua frigida tetanù calidi repercussu: & vomitus vomitù causæ euacuatione: & dolor dolorem, sensus distractione, vt in cõmentatione illius aphorismi dictum est: Duobus doloribus eandem partem occupantibus maior obscurat minorem. Itaque omnis curatio quæ per se agitur, contrariò agitur. Hippocrat. verò hoc loco non studuit distinguere, quæ per se, aut per accidens operantur, sed vtrumque hoc fiat, exempla producere similibus & dissimilibus, quæ medici faciant. Quamquam profectè dolorem dolore curare rarò euenit: tutius enim curetur anodinis, aut stupefacientibus, nisi causæ detractione curari possit.

Abscessus velut glandularum, signum quidem eorum quæ germina habent, verum & aliorum, præcipue autem circa viscera. Maligni autem hi.

¶ Pares habentes germina, seu productiones, seu exortus, dicuntur, ex quibus aliæ producuntur, & quæ ad alias habent ratione principiorum. Productio ea fit secundum nervos, venas, aut arterias, per quorum germinum rectitudinem abscessus fieri solent, lib. 2. sectione prima dictum est. Itaque abscessus in quacunque corporis parte erumpentes, velut ad glandulas sæpe solent, signum esse eorum quæ germina habent, nihil aliud significat, quam significare affectionem earum partium, cum

quibus habent rectitudinem. Verum & aliorum, inquit. Nam abscessus fiunt aliquando parte aliqua interna & nobili deponente sua excrementa in externam & ignobilem, aliquando etiam toto corpore in vnam quampiam mittente. Itaque aliquando abscessus est signum solum partis internæ, cum qua habet rectitudinem, aliquando etiam aliarum omnium totius corporis. Præcipue autem circa viscera solent significari affectus ex his. Abscessibus, quia in visceribus plerumque colliguntur excrementa, ut in hepate aut liene: & his expurgandis solent bubones fieri, ut expurgando hepate in dextro inguine, liene, in sinistro: & tales quidem abscessus, qui scilicet fiunt ob viscerum morbos, maligni sunt. Nam ob hanc causam dicitur 4. apho. febres omnes cum bubone esse malas præter diarias. Quia scilicet bubones febribus non diariis accedentes, significant morbum aliquem viscerum. Maligni autem sunt tales, ut ego in commentariis citati aphorismi indicaui.

9 Spiritus, parui densi, magni rari, parui rari, densi magni, extra magni intra parui, intra magni extra parui, alius autem tardans, alius festinans, dupla intro reuocatio, velut superspirantibus calidus frigidus.

Hæc sententia (ut & aliæ quædam quæ sequuntur) eisdem verbis scripta occurrit lib. 2. sectione 3. ubi à me enarrata est. Si quis tamen Galeni desiderat enarrationem, quandoquidem eius, in librum secundum commentariis non extant, & particula hæc, etiam in commentariis quæ scripsit in sextum, casu deest, requirat eam 3. libro de dispncea, capitibus secundo, tertio, & quarto, quibus locum hunc suscepit explicandum, à me non est quod modò requiras plura.

10 Medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio. Non potantibus autem & vix, respiratio breuis.

Hæc quoque eisdem omnino verbis scripta est libro 2. & à me ibidem satis enarrata.

11 Secundum rectum, & laterum dolores, & intentiones hypochondriorum, & splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones, & aures secundum rectum. Horum plurima eadem etiam in oculis. Nunquid igitur omnia, an quæ infernè sursum secundum rectum, ut quæ iuxta buccas, aut iuxta oculum, & aures, quæ autem supernè deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa, ut in testes? Ac varices?

Et hæc sententia enarrata mihi est libro secundo, post proximè præscriptam. Tamen enim ibi non tota hæc dictio est ab autore scripta, sed quædam eius pars, sensus tamen est prorsus idem, & ob id coactus sum hanc totam dictionem illuc transferre, ac per anticipationem enarrare.

12 Consideranda autem hæc, quo, & vnde, & propter quid. Venæ temporum non subsidentes, neque chlorus fulgens, si spiritus intus relinquatur,

A aut tussis sicca non ferina, in articulos firmari expectare oportet. Secundum rectitudinem tensionum in ventre magna ex parte. Sunt autem, ex horum plurimi etiam valde rubri, & natura albidioris modi, & non fluit eis sanguis ex naribus, aut exiguum, atque, si fluentibus intus manet promptum est.

Quandoquidem de euacuationibus, & in partes quasdam abscessus, dicere cœperat, addi nunc, consideranda autem hæc, quod & vnde, & propter quid. Quasi diceret, in his humorum ex partibus in partes mutationibus, considerandum quæ pars mittat, & quæ recipiat, & quam ob causam ea pulsio fiat, an decretoriè, an symptomaticè: cognoscere autem euenit hæc ex signis quibusdam, quæ animaduertuntur in partibus, cuiusmodi sunt quædam quæ velut exempla signorum, ex quibus ea quæ dicta sunt possis agnoscere, mox apponit, dicens: Venæ temporum subsidentes & reliqua. Dicitur eisdem Hipp. lib. 2. sect. 1. ubi sermo habebatur de his eisdem humorum mutationibus, considerare verò sic oportet, in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus. Doctrinæ quoque huius quoddam exemplum nunc producit, dicens, ex venis temporum quæ non subsideant, sed tumeant: & ex colore qui non sit chlorus fulgens, qualis scilicet in ægrotis esse solet, sed ruber: & ex spiritu, qui intus relinquatur, hoc est, difficulter expiretur. Itaque ex difficultate respirationis, & ex tussi sicca non ferina, significari, fore ut in articulis firmetur abscessus.

Color chlorus qui sit, dictum saepe iam est in hoc ipso opere, & in prognostici commentariis. Est scilicet qui pallidus, aut viridis, aut inter hos, qui colores febricitantibus sunt familiares, nisi cum ob febris vehemētiam, aut raptum sanguinis in superna, rubet facies. Tunc enim superueniente rubore calor ille chlorus latet, neque effulget. Itaque color chlorus non effulgens, dicitur color non apprensus, sed sub rubore latens. Neque id impropiè dicitur. Si enim colores omnes, fulgores quidam sunt, ut 2. lib. controuersiarum indicaui, colorem apparere, fulgere quoddam sit, & qui non apparet, non fulgere propriè dicitur. Ferini nomine significari ab Hippocrate, quod grauissimum, & horrendum, in morbis sit, iuxta Gal. sententiam explicatū est lib. 2. sect. 1. rursum sect. prima huius sexti, velut atrabiliaria symptomata, & tetra vlcera, & in vnoquoque morbo quod malignum. Tussis igitur ferina dicitur, quæ tibi accedit, aut alteri grauissimo thoracis malo. Itaque tussis non ferina dicitur, quæ perniciosi alicuius morbi symptoma non sit. Igitur quod prima huius dictionis pars continet est, cum sint venæ temporum non subsidentes, sed tumidæ, & color ille morbidus, qui plerumque solet ægrotos comitari, non apparet, sed rubent potius, & spiritus difficulter redditur, & adeest tussis sicca (per quæ scilicet nihil excreatur) non ob morbum aliquem malignum, expectari oportere abscessus ad articulos.

Sed dices hæc signa esse raptus humorum in superna (ita enim indicatum est loco citato ex secundo libro) igitur capiti oportet timere potius, quam abscessus articulorum expectare. Certè ita est, significant hæc rapti sursum humores, quibus proinde si accedat aliquod aliud perniciosum, eorum quæ

conuulsiones aut demencias solent præmonstrare, capiti timere oportet: si verò nullum horum accedat, expectare oportebit parotydas, aut abscessus ad articulos, superiores quidem plerumque, nonnunquam tamen etiam inferiores. Non raro enim qui in caput cœperant impetum humores, inde repercussis, retrocedunt in partes humiliores. Neque mirum, cum dictum sit sectione quinta secundi, si caput doleat in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam: ac rursus paulo post eadem sectione dicitur, quibus tussis sicca, non soluitur nisi dolor fortis, in coxam, aut in crura, aut in testem. Sed si succi qui in capite, aut thorace firmati, dolorem aut tussim ciebant, solent ad inferiores partes trudi, cur non etiam qui vnde cunq; sursum moueri cœperant, possunt deorsum detrudi? Possunt etiam in quæ plurimos articulos diffundi, ut simul occupent superiores & inferiores, ut in iis qui vocantur arthritici, solet fieri. Raro autem non incumbunt abscessus, aut in alterum latus solum, aut saltem plusquam in alterum. Quoniam igitur hæc omnia euenire possunt, præsentibus his signis, signis aliis opus est quibus distinguatur quæ Hippoc. ipse hac dictione attigit. Nam quia dixit tussim non ferinam, insinuauit affectionem non malignam, sed ex qua abscessum debeas expectare, potius quam mortem. Eadem autem ratione tu intellige, neque aliud quippiam ferinum adesse, ut neque dentium stridorem, neque oculos, aut qui crebro moueantur, aut infixi sint, & inconniuentes, neque aliud quippiam conuulsorium aut phreniticum. Hac limitatione adhibita, abscessus iam expectes merito, ad articulos verò, quandoquidem hæc partes ad eos excipiendos sunt naturæ paratissimæ, in quos autem articulos, cognosces, consideras tentiones quæ in ventre fiunt. Secundum earum enim rectitudinem magna ex parte fiunt. Ventris nomine hic vocatur ea regio quæ infra septum transuersum est, parte nostri anteriori, in qua sunt & hypochondria. Duplex autem eius loci passio mihi esse videtur, cui tentiois nomen dari possit, & ab vtraque potest aliquid ad præensionem hanc præstari. Aliquando enim hypochondrium, aut vtrumque aut alterum, sentitur ipsi ægroti sursum intentum, ac velut reuulsam, estque hæc quædam partium ventris tentio. Tentio etiam vocatur cum cutis est distenta ob partis tumorem, quæ tentio manu medici sentitur. Cum in quopiam hypochondriorum vlla harum tentionum est, ad eius lateris articulos abscessus expecta. Si tentio prima sit, ad superiores, si secunda ad inferiores. Nam celebratissimum est apud Hippoc. dictumque pluries hoc ipso in opere, hypochondriorum reuulsiones significare raptus succorum in superna. Cum verò ex supernis ad inferna trahuntur, solere per hypochondrium transmitti, dictum est loco citato ex libro secundo, quo dicebatur, descendit in thoracem, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaque hæc significant abscessus fore ad articulos: Velut autem possunt fieri ad superiores, aut inferiores, aut etiã non ad articulos, aut non solos, sed in superioribus post aures, in inferioribus ad testes, ita possunt ab eis homines preseruari duabus euacuationibus, supra quidem fluxu sanguinis ex naribus, infra vrina crassa multa & alba prodeunte, ut aphor. 74. sect. quintæ dicitur, Quibus autem in nares tendit materia, solent cum temporum pulsationibus, & venarum intumescencia

apparere, non vtrumque non chlori, sed etiam valde rubri, præcipue qui sunt natura candidi. Nam qui nigri ruborem nunquam comparant, etsi fluxus sanguinis illis imminet. Si igitur ij quos descripsimus, sint abscessus habitari, oportet ut non fluat eis sanguis ex naribus, etiã si fiant valde rubri, aut ut fluat exiguum. Nimirum aliquando rubor & alia signa imminentis fluxus fiunt, & fluxus omnino non superuenit, aut non pro multitudinis ratione, & tunc promptissimum est in abscessus incidere. Nam si fluentibus intus manet, promptum est. Hoc est, si cum humores cœperint effluere, intempestiue cohibetur effluxus, aut cum impetum cœperint ut effluerent, non effluunt, sed intus manent, promptissimum est fieri abscessus. Multo etiam magis quam si tam multi humores intus manentes, moueri non cœpissent. Nam illa succorum repercussio & agitati periculosa est, & in partem aliquam abscedere facit, ut quædam turgentia. Proinde cauendum est ne fluxum aliquem, siue ex naribus, siue ex alio, siue ex alia parte quauis, intempestiue cohibeamus, neue antequam vacuari satis siuerimus; aut parte alia euacuauerimus corpora, quasi fluentibus intus manet, proptum est fieri abscessum, fortasse in principè partem, ut scio quibusdam superuenisse pleuritidem, cum tamè fluxisset sanguis ex naribus plurimum. Quod ne fiat, maxima cautio est, missione sanguinis reuulsora ex brachio, è regione naris ex qua fluit, potius quam localibus medicamentis, fluxum sanguinis curare.

Sitis intus relicta, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia, hoc modo. Febres autem non acute huiusmodi, sed reuersiue. Quæ relinquuntur post iudicationem reuersiua sunt.

Hæc omnes dictiones pertinent ad eandem sententiam, scilicet morbos qui sine iudicatione perfectè videtur soluti, solere aut permutari cum aliis grauioribus, aut eosdem ipsos reuerti, aut abscessus facere. Quum igitur morbus integrè solutus est; nihil manet, neque causæ neque symptomatum præter illa fortasse quæ imbecillitatis & gracilitatis tantum sunt, & conualescentibus etiam adsunt. Quæcunq; igitur post iudicationem relinquuntur, reuersiua sunt, si causæ quidem sint reuersiue causæ, & reciduas, aut abscessus, aut permutationes, natæ facere: si autem symptomata, reuersiua signa, & dictorum aliquid præmonstrantia. Ut si sitis intus relicta sit (intellige nimiam, & quæ non mitescat breui, nam alioqui & à perfectà siue iudicatione, siue expurgatione, solet sitis oriri) & oris siccitas, & insuauitas, ut amaritudo, aut salugo, & cibi fastidium. Hæc enim apertè indicant nondum esse corpus perpuratum. His signis accedit necessarium non corroborari, hoc enim etiam impedient intus relicta excrementa. Proinde dicitur in aphorismo, si non accipienti cibos accidat non corroborari, in digere corpus euacuatione. Ut, si fieri possit, ita præseruetur à noxis, in quas paratum est. Hoc itaque est quod nunc dicit. Illud, hoc modo, referri proximæ dictionis potestremam partem. Dixerat enim, si fluentibus intus manet, paratus est. Addit, si sitis, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia, hoc modo, hoc est, paratus est. Porro quod interiectum est, febres autem non acute huiusmodi, sed reuersiue, signum etiam

continet abcessuum, aut recidiuarum, ex ipsarum febriū natura, acceptum. Dicit enim febres huiusmodi, hoc est, ex quibus solent fieri hæc, non sunt acutæ sed reuersiue: Quasi reuersiue febres nō sint acutæ, sed cronica, aut quæ deciderunt ex acutis. Sed nota reuersiue febres nō dici debere, quæ possunt recidiuas habere, sed quæ sæpe solent. Hoc dixerim, quia febres etiā acutissimæ habent nonnquam recidiuas, cum sine concoctione aut iudicatione perfecta disparent, atq; præter rationē solūtur. Non est tamen id earū naturæ admodum congruens, sed perfectè iudicari. Ac proinde non sunt reuersiue hæc, sed quæ non sunt acutæ.

14 *Primum igitur lienum elevationes, nisi in articulos sinantur, aut sanguis fluat, aut hypochondrij dextri intentio, nisi profluant urine. Hæc enim amborum interceptione, & recidiua horum merito. Abscessus igitur horum non sentes facere, sentes autem declinare, hos autem excipere sicant quales oportet. Qui verò non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint præcipue autem hos futuros. Similiter cum nuper inceperint, quarto die facti sanguinis fluxus difficilis iudicationis.*

¶ Hæc omnia eisdem verbis occurrerunt scripta & eodem ordine libro 2. & sectione tertia, ubi etiam sunt à me satis enarrata.

15 *Qua dum vnā intermittentes altera superigent, cum iudicatione à quinto vsq; ad septimum.*

¶ Hæc quoq; sententiola prioribus scripta adiacet ibidem, præterquam quod illic dicitur simpliciter ad septimum, hic verò à quinto vsq; ad septimum. Nihil autē differt, nam illud explicatur iuxta aphorismum cum longissimè, hic verò duo fines statuuntur, primus & vltimus, quamquam hoc quoq; magna ex parte intelligendum est. Aliquando enim quatuor solū, aut etiam tribus paroxysmis finitur tertiana. Neq; verò intelligas nominari quintum & septimum, quasi impari semper soleat finire, sed quasi extremorū nomine, id etiam quod interest vellet intelligi. Id quod ex ipsa phrasi constat. Non enim dicit, aut quintū aut septimū, sed à quinto ad 7. potest ergo & sex habere paroxysmos.

16 *Quæcumq; tertiana naturam imitantur, iis nox ante accessionem difficilis, quæ verò subsequitur facilis magna ex parte.*

¶ Dicitur est aphorismo 13. sectionis secundæ, cum instat crisis, noctem ante accessionem esse difficilem: id quod eo loco non in tertianarum naturam imitantibus, sed simpliciter & in omnibus dixit: nunc verò non ita, sed in his dicit accidere, non tamen solū cum instat, crisis, sed quoties instat paroxysmus. Vnde coniunctis his duobus locis, rectè colligit Galen. ex Hippocratis sententia, cum instat crisis omni in febre esse noctem, quæ antecedit, difficilem, in triteophsis autem, seu tertianarū naturam imitantibus, etiam si iudicium non instet. Quæ sunt autem naturam tertianarum imi-

tantes? Certè quæ sunt tertianæ, non tamen omnino. Quo in genere sunt omnes semitertianæ, & tertianæ productæ, atq; adeo quæcumque non sunt exquisitæ tertianæ. Itaq; dicit, tertianas exquisitas tunc solū habere noctem ante accessionem difficilem, cum iudicium instat, alias autem omnes tertianas, etiam alias. Cui sententiæ ratio quoq; subscribit. Nam cum exquisitæ tertianæ motus celer sit, mox atq; incipit, euadit in manifestum paroxysmum: quare nullam molestiam prius ingerit, nisi iudicatio instet, ac proinde secretio fiat. Nothæ verò quia est motus tardus, non ita, sed antequam paroxysmus manifestè appareat, consistatur plurimum ægrotus, incipiente putrescentia & motu. Sed dices, videri hoc repugnare eidem Galeno, qui lib. 2. de differentia febrium describens tertianam exquisitam, dicit, nullum habere signum perceptibile succi putrescentiæ, in die aut nocte quæ consequitur accessionem: manifestum verò iam, proxima, quæ antecedit accessionem, aut die aut nocte. Certè haud est dubium omni in febre, etiam exquisita tertiana, necesse esse vt bilis incipiat irritare antequam expellatur, nam ob id expellitur. Proinde, putrescere incipiente bile, contrahitur pulsus, antequam rigor superueniat. Verum in tertiana exquisita, neq; tam longa neq; tam sensibilis est hæc passio, vt insigniter difficilem faciat diem aut noctem, quæ antecedit. Itaq; subsequenter fieri leuiorem, quàm quæ antecedit, in omnibus tertianis dicimus, negamus verò in exquisitis fieri eam quæ antecedit insigniter difficilem, vt in reliquis tertianis. Atq; neq; in omnibus illegitimis fiet equè molesta ea nox, quia neq; illæ æquè absunt à legitima. Erit itaq; in quacunque, eò difficilior, quo aberit longius ab exquisita. Si verò in ea quæ exquisita sit, aut ab ea parū absit, nox aliqua fiat valde difficilis, decretorium signum esse putare oportet, atque adeo & in ipsis illegitimis, si nox difficilior solito, aut quàm pro morbi figura fiat, decretorium est. Sed cur tertianarum meminit nunc Hippocrat. solū, ac nō etiam quotidianarum, ac quartanarum?

¶ Quartanæ fortasse vt rariores febres dimissæ sunt. In quotidianis non potest conferri nox quæ antecedit cum subsequente. Cum enim ea febris omni die inuadat, nox omnis sit, & antecedens & subsequens.

17 *Tusses sicca leuiter irritantes à febre ardente, non secundum rationem siticulosæ, neq; linguæ torrefactæ, non ferino, sed spiritu constat autem. Cum enim loquuntur aut hiant, tunc tussunt, cum autem non, minimè. Hoc in laboriosis præcipue febribus fit.*

¶ Aphorismo 94. sectionis quartæ continetur hæc sententia, tametsi in pauciora verba contracta. Quapropter ego in illius commetatione hanc produxi, vt hinc illa explicaretur. Explicata igitur mihi illic est tota hæc dictio, præter perpaucam illa verba quibus clauditur. Hoc in laboriosis præcipue febribus fit. Quare possem nunc ab aliorum verborum enarratione supersedere, ad illum locum ire iussis lectoribus, sed fatius sit breui totam dictio nem percurrere. Nam vel id quod illic omisimus, ita facilius nunc adiiceretur. Cum tusses sicca leuiter irri-

irritantes fiunt per febres, non solent illæ febres esse secundum rationem siticulosæ, neq; linguæ torrefactæ secundum rationem. Hoc est, minor sitis, & minor linguæ exustio esse solet, quàm pro febris magnitudine, non tamè hoc semper ita fit, sed cum illæ tusses non à ferina causa, hoc est, à maligna, cuiusmodi est detillatio tenuis, biliosa, aut falsa, aut inflammatio cruda intra thoracem, fiunt, sed ab spiritu, hoc est, ab aere ipso, qui inspiratur. Multi enim ita affecti sunt, vt ab ipso aere irritenter. Cognoscitur autem hæc esse talis passiois causa, quòd cum loquuntur aut hiant, tunc tussunt, alioqui minimè. Hoc autem euenire solet iis, quibus refrigerata est aspera arteria, aut puluere, quæ inspirarint, redita sordidior. Tunc enim aer frigore irritat, aut sordes illas commouet. Euenit hoc citra febres multis, & frigido tempore iter egerint, aut calido quidem, sed per impurū aerem, aut alioqui, quod pesti nudauerint, aut frigidam biberint, aut in impuro loco commorati, tale aliquid fuerint perpessi. Cum febribus igitur præcipue fiunt iis quibus labor aliquis huiusmodi, febricitandi præbuerit occasionem. Has igitur consentaneum est Hippocr. nunc ob procatharticam causam vocare febres laboriosas. Tales igitur tusses cum fiunt, & ob dictas causas, etiam si febres adsint magnæ, neq; sitis vexabit admodum, neque linguæ erunt adeo exustæ. Quia si ob intemperiem frigidam fiunt (nihil enim prohibet refrigerata via spiritus hominem febricitare) hæc ipsa, statim & linguæ vstionem prohibebit. Sin autem ob sordes, tamen ipsa tussis leuiter irritans, & assidue, conuocabit in os pituitam. Constat verò si tusses sicca, sitim arcent, multo magis id facturas humiditas, si modò excreetur pituita, neq; malignè putrida, neque falsa. Dicit verò Hippocrates sicca, significans etiam siccas id facere, si tamen sint leuiter irritantes, neq; à maligno seu ferino factæ. Nam si vehementer irritant: magis desiccant, & exasperant: si à maligna causa fiunt, eadem erit causa tussis & sitis. Quare nihilominus sitient.

18 *Nihil temere, nihil negligere.*

¶ Ad tria inquit Galenus pertinere posse breuem hanc sententiolam, librorum lectionem, & vsum prænoscenti, & morborum curationes. Ad lectionem quidem, quòd nulla, eorum quæ apud bonos autores scripta sint, contemni debeant, etiam si prima fronte videantur minutula. Solent enim ea non parū conferre. Neque tamen temere cuiuspiam credendum sit. Vt faciunt ij qui alicui sectæ sese adigunt, aut in cuiuspiam, vt ille dicit, verba iurant. Sed potius examinanda esse omnia, & cum iudicio legendum. Ad prænotationem verò, quòd nulla, ne nimia quidem signa, sint negligenda, sed omnia conferenda in iudicium, neque vili fidendum temere, si reliqua omnia repugnent: itaque diligentem omnium obseruatorem esse debere eum, qui rectè velit prædicere, neque temere, aut iudicare, aut prædicere. Ad curationem, quòd qui rectè curare velit, nihil debeat omittere, quorum est vsus salutaris, quin ea omnia suo tempore exequatur, est enim occasio præcepti: sed neque temere, vt faciunt quidam audacissimi, tentandum quiduis. Nam experimentum periculosum. Hæc

A certè omnia sunt verissimè, & illis verba Hippocrates optimè accommodantur, quin & ad omnem prudentiam, & omnia humanæ vitæ negotia, videntur esse commodatissima. Sed alius etiam mihi præter dictos arridet sensus: Nihil scilicet negligendum, quia nihil temere, & sine causa fit. Continent itaque hæc verba, & admonitionem & causam. Monet Hippocrates vt diligenter, omnia, quæ ægrotis accidunt, obseruemus, neque omittamus quippiam eorum, quæ sponte, hoc est, sine causa manifesta fiunt. Nihil enim fit sine causa. Vt illa quidem, (vt libello de alimento dicit) nobis quidem spontanea, naturæ verò sunt non spontanea. Hoc est, causam vllam habent latentem. Quare & significationem vllam poterunt præstare sapienti. Hæc est Hippocratici sermonis præstantia, vt multa eaque pulcherrima breuissimis dictiunculis significentur, vt vix scias quo illas potius transferas.

C *Ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere.* 19

¶ Optimè potest hæc sententiola cum priori coniungi, quam illa ad curationem referebatur. Nimirum curantem oportet nihil negligere, quia contraria omnia, sua quodq; occasione, adhibeat, neque tamen temere semper aliquid circa ægrotantem moliri, sed vbi contraria tempestiue adhibita sint, quiescere. Neque enim semper aliquid faciendum, sed permittendum non raro cessare, vt facultas interim recreetur. Atqui cum sint hæc duæ partes medicæ praxis, contraria adhibere & quiescere, mihi hæc vltima videtur præstantior. Censeo enim periculosius, incidere in medicum qui nesciat quiescere, quàm qui nesciat contraria adhibere. Nam qui nescit quiescere, nescit occasiones contraria adhibendi: quare neque contraria adhibere. Qui nescit contraria adhibere, tamen si prudens est, scit quiescere, atque, si prodesse non potest, tamen non obesse. Præstantissimus tamen medicus est eruditus pariter ac prudens, qui nouit festinare lente, & pro ipsius morbi vrgentia auxiliis instare, atque in occasione vti maxime opportunis; alioqui quiescere.

F *Posteriora capitis dolentem, in fronte recta vena incisa iuuat.* 20

¶ Hæc ipsa dictio est aphorismus 68. sectionis quintæ, præterquam quòd illic est scriptum iuuat, hic iuuat, quasi illic sententia aphoristica vniuersim proferatur, hic autem vna quæpiam historia narretur. Res tamen eadem est, & causa quam in cōmentariis aphorismorum explicuimus.

G *Exceptiones hypochondriorum ex qualibus in qualia, & alia, & inflammationum viscerū qualia possunt, siue ex hepate lien, & contraria, & quæcumq; huiusmodi.* 21

¶ Exceptiones vocat nunc quos solet vocare abcessus, quia fiunt aliis aliarum partium excrementa recipientibus. Dixerat nuper in hac ipsa sectione, considerandum, quòd, & vnde, hoc idem dicit nunc, his verbis, ex qualibus, & qualia, hoc est, ex quibus in quas partes exceptiones fiat considerandum.

Dicit verò exceptiones hypochondriorum, quia ex morbis acutis hæc maximè indigere solent animaduersione. Sed quia non hæc solùm, sed aliarum omnium partium eadem ratio est, & consideratio eadem, addit, & aliarum. Itaque dicit, exceptiones hypochondriorum, & aliarum quæcunque, videndum esse, ex quibus in quas partes factæ sint. Velut in inflammationibus viscerum, considerandum, qualia possunt, hoc est, quam significationem præstare valeant, siue ex hepate lien receperit, siue contra, ex liene hepar, & quæcunque alia huiusmodi. Ut si ex costarum spatii pulmo, aut ex toto corpore. Non enim parùm refert ad periculum, nosse ex qua parte quæ pars receperit. Grauius enim est recepisse hepar ex liene, quam lienem ex hepate, & pulmonia factam esse ex pleuritide, quam ex toto corpore, ac generatim ut libro 2. sectione prima dictum est, ex ignobiliore in nobiliorem, exteriori in interiorem, inferiori in superiorem partem fieri abscessum, quam contra, periculosius est.

22 *Reuelleres si quo non oportet vergant, sin autem quò oportet, his oportet aperire, ut quæcumque repunt.*

Scriptum est in aphorismo, quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eò ducere, per conserentia loca: iuxta quam sententiam, & quod nunc dicitur explicari conuenit. Nimirum ea quæ ducere, hoc est, euacuare. Oportet, quòd redundant, aut praua sint, si vergant quò oportet, hoc est, per conuenientem regionem, sponte fluere incipiant, aperire, ut quæcunque vergunt, hoc est, eò ducere, & per eandem partem euacuare. Si verò vergant quò non oportet, ut si efferatur ex pulmone sanguis, reuelle re, hoc est, per contrariam partem vacuare. Oportet verò & huic sententiæ adiungi aliam ex lib. 2. sectione 3. quæ ita habebat: Abscessus igitur horum non fientes facere, fientes autem declinare, hos autem excipere, si eant quales oportet, qui verò non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipue autem hos futuros, sin aliter cum nuper inceperint. Non enim quoties vergunt quò oportet aperendum, sed cum ducere oportet, ut dicebatur in aphorismo, aut cum non valde, ut dicebat in hac alia sententia, hoc est, cum etsi vergant, quò oportet, non exeunt pro multitudinis ratione. Nam alioqui non aperire, sed excipere oportet, hoc est, sinere ut exeant. Porro reuelleres conuenit, si vergant quò non oportet, non solùm cum ducere oportet, hoc est, cum euacuatione aliqua opus est, sed nonnunquam etiam etsi nulla euacuatione sit opus, sed solùm ut auertamus eas euacuationes, quæ omnino sunt inutiles. Ut nonnunquam per profusam sanguinis effusionem, sistendi solùm gratia, utimur reuulsora missione sanguinis, non quidem ut euacuemus, sed ut euacuationem euacuatione curemus. Abscessus vocari ab Hippocrat. etiã euacuationes, constat, nam libro 2. sectione prima, ita dicit, abscessus qui cum euacuatione fiunt, velut sanguis è naribus.

23 *Lata exanthemata non valde pruriginosa, qualia Simo habebat hyeme, qui cum ad ignem*

inungeretur, aut calida lauaretur, iuuabatur. Vomitus non conferebant. Existimo si quis calefaceret, iuuaret.

Tumores præter naturam insignis magnitudinis vocantur tubercula. Solutiones continui, insignes etiam, vocantur vlcera. Alia omnia quæ in cute progerminant, vocantur exanthemata. Itaque in horum genere sunt, & maculæ quæ sponte fiunt, ut quædam culicum moribus similia, nunc rubra, hunc aliorum colorum, & tumores exigui, ut qui vocantur morbilli, & variolæ, & pustulæ etiam, quæ cum vlcusculis exiguis fiunt, aut sine eis, ut quæ vocatur scabies, cuius sunt multa genera. Cum verò hic dicat lata exanthemata, constat id nomen de tumoribus dici, nam latum hoc & obtusum contrarium est acuto & acuminato. Hæc autem figuræ neque macularum neque vlcera sunt, sed tumorum solùm. Itaque hæc exanthemata sunt, multa exigua tubercula, corpus obsidentia, quorum duplex genus est. Quædam enim rubicundiora & minor, & angustiora, ut ferè sint maculæ potius quàm tubercula, vocantur hodie morbilli, & pruriunt valde: quædam alia sunt maiuscula & latiora, minus rubentia & minus etiam prurientia, & vocantur variolæ. Si licet componere magnis parua, videntur hæc inflammationis potius, illa erysipelatis naturam referre. Itaque lata exanthemata sunt multa inflammatiunculæ. Verùm ut ipsæ inflammationes plurimum variant, quòd sint aliæ exquisitæ, aliæ œdematodes, aliæ erysipelatodes, ac aliæ etiam scirrhosæ, ita & hæc exanthemata, quædam ex sanguine magis, quædam ex sanguine bilioso, quædam ex pituitoso & crasso pendent, aut etiam melancholico. Atque ut succi specie, ita differunt colore & figura, & reliquis accidentibus. Nam quòd ex calidioribus sunt sanguine, eò rubicundiora, & in acutum magis elata, & magis prurientia: quo ex pituitosiore, eò magis ad candidum vergentia, & obtusa, & minus pruriginosa. Huiusmodi erant quæ habebat Simon. Quæ cum talia essent, merito etiam in hyemem inciderunt. Itaque & temporis natura attestabatur tali morbi naturæ. Sed & curatio etiam. Nam iuuabatur inungens ad ignem, inunctione scilicet calida, & discutiente, & cum lauaretur calida. Nam etsi exanthematis omnibus communis curatio super calida exterius admota (nihil enim optandum magis, quàm ut abunde exeant, neque timendum, quàm ne recurrant intro) postquam toti corpori sit prospectum missione sanguinis, ac si opus etiam sit expurgatione: tamen constat id in frigidis exanthematis potius fieri. Vomitus dicit huic non contulisse, sed totam curationem in calefaciendo sitam fuisse. Vomitus certè talibus exanthematis vniuersim sunt inutiles, nisi fortè plurimum humoris in cauo vetriculi contineri sentiat, tunc enim licebit quod ibi continetur vomitu reicere, præcipue, si qui ægrotat vomat facile. Alioqui ad vomitum cogendus nullus est, ne motus humoris, alioqui vitiosus, introrsum reuocetur. Atque eadem ratione neque expurgandum per ventrem est, nisi maxima succorum multitudo videatur subesse, cuius non possis expectare per cutem discussionem. Facta verò totius corporis euacuatione, quæ sit sufficiens ad discutientia & siccantia veniendum est. Atqui erumpere solent hæc non

non tantum ad externam cutem, sed ad internam etiam secundum corporis ventres. Vnde periculosa fieri plerumque censeo, cum scilicet ad asperam arteriam & thoracem & intestina erumpunt, plurima, aut maxima, aut maligna. Exire enim omnino introrsum quid prohibet, ut fit scabies in vesica & intestinis? Et ut intra poros narium fieri videmus: & intra os altissime? Sed & fieri plerumque ut in quibusdam internarum partium erumpant, ex symptomatis agnoscimus. Raucitas enim & tulsis quæ nonnunquam procedunt ad aphoniam, quin & ad strangulationem, indicant erumpere in asperæ arteriæ internam membranam. Intestinis solet accidere primum dolor, deinde & dysentericæ fluxiones, exanthematis interius in eis factis. Sunt verò hæc omnia periculosa si plurimum crescant, moderatiora enim sæpe fiunt in iis etiam qui euadunt, & cum vniuersim quæ introrsum erumpunt periculosa sint, quàm extrorsum: illorum etiam, alia aliis sunt periculosiora, ut in has aut illas erumpunt partes. In ventriculo enim longè cum maiori fient periculo, quàm in intestinis, ac præcipue in eius ore, ob actionis eius partis dignitatem, & compassio nem cordis: atque in caput asperæ arteriæ, ob eius angustiam, quàm in partes alias. Suspicio autem non nunquam in internum thoracem, & septum transversum, & inter septum, ac pericardium, atque fortasse etiam in ipsum cordis corpus irruere posse. Conandum igitur extrorsum agere humores, non solum iam, ne non exeant quæ inceperint exanthemata (hoc enim fortasse aliis euacuationibus potes supple) sed multò magis, ne introrsum exeant ac proinde motus introrsum vitari debent, multò autem magis vomitus quam alui subductio. Neque abs re erit manire guttur eisdem, & eclegmatis, & gargarismis, quibus ad anginæ principia solemus: & ad intestina, uti clysteribus sine irritatione extergentibus modicè, & astrigentibus non nihil, postquam aluus subducta iam satis sit.

24 *Quæcumque concoqui oportet, occludi conuenit, contraria autem sicari & aperire.*

Speciatim hoc intelligi potest de tumoribus præter naturam, sed generatim quoque de morbis omnibus, pendentibus ab humoribus, ut de putridis febribus, & cacochymis. Nimirum ut tumores præter naturam aliquando postulant concoctionem, quam suppurationem appellamus, aliquando aliud quippiam, ita & febrium causæ, & cacochymie, aliquando coqui postulant, aliquando euacuari. Generatim igitur quoties est coquendum, occludere oportet. Occludere autem contrarium est ipsi, aperire. Nihil autem deterius quàm aperire, cum coqui oportet. Velut si crudum tuberculum feces: aut in febre, aut alia cacochymia, eum foret coquendum, euacues. Contra enim tunc temporis faciendum & occludendum est. In tumoribus enim vtendum emplastricis, & obturantibus (talibus enim sunt suppurantia) ut calidum effluuium cohibeatur, & ipso detenti vaporis calore, succus coquatur: in febribus & aliis cacochymis inungendum, & pannis contegendum, & abstinendum ab euacuationibus. Atque ita verum est, in omnibus quæ coqui oportet, esse occludendum. Contraria autem dicit, sicari & aperiri: contraria vocat, quæ coqui non oportet, sed aliter curari, vel ut tumores qui aut resolui rectè

possunt, aut suppurari non sustinent, quòd gangrænæ sint opportuni, & febres, cacochymie, in quibus vacuare conuenit, quòd concoctus iam succus sit, ut expectare concoctionem non oporteat, vel quòd turgeat, vel vrgeat, vel concoctilis non sit. In his omnibus, siccandum, & aperiendum. Nam & resoluere collectum in tumore succum, & euacuare eum qui in venis redundet, siccare & aperire est: Siccant enim quæ resoluunt, & aperiunt poros, contra ac quæ suppurant. Quæ vacuant humores, siccant corpora, & aperiunt vias. Iam verò si tumor præter naturam coctus iam est, & proinde coqui amplius non desiderat, ad easdem indicationes transitur. Si enim exiguum prorsum inest puris, resoluitur, sin autem plus, aperitur ferro pars, & extrahitur succus, & siccando curatur cauum vlcus. Si verò tumor neque resoluentibus cedit, neque suppurantium habeat tutum usum, ob gangrænæ motum, multò magis siccandum & aperiendum est: nam scarificandum, & vrendum, aut siccissimis medicamentis vtendum. Vsq; adeo verum est, quæ coqui non oportet, siccandum & aperiendum esse.

Velut oculis fluentibus, si aliter videatur expedire, reuelleres in fauces.

Oculos fluxos, seu fluentes, vocat, non arbitrarios solum qui rhyade, id est, excuuatione anguli maioris laborant, sed omnes eos ex quibus ob nimiam humiditatem fluit absidue aliquid. Videtur mihi (quamquam Gal. repugnet) posse esse hoc exemplum proximæ sententiæ: quòd particula illa, velut, à qua incipit, videtur significare. Quasi diceret, velut in oculis fluentibus curamus concoquentium vsu ut lachrymæ crassescant, & mutantur in lippas, ac si ita non cedit, siccantibus & resoluentibus. Si tamen aliter videatur expedire, hoc est, si non videatur curatio localibus medicamentis posse perfici, sed expedire ut aliis curetur, reuelleres in fauces hoc est, apophlegmatismis masticatoriis in os reuelleres, ut etiam errhynis, in nares. Potest etiã hæc sententia seorsum explicari, ut illa particula velut, sit tantum continuatiua aut copulatiua, erit verò hic sensus, cum oculi fluxionem habent, si aliter videatur expedire, hoc est, si in aliam partem videatur expedire fluxionem transferri; ne illæ effluat, reuelleres in fauces.

Et ubi eructio conuenit, & quæcumque alia eiusmodi.

Hæc sententia plurimùm torfit Galenum. Quòd neque seorsum per sese videatur esse perfecta, neque antecedenti, neque subsequenti, rectè coniungi. Vnde factum est, ut quam plurimæ fuerint interpretum sententiæ, quos Galenus recenset. Ego in eam feror; quæ censet, verba hæc seorsum legi, & nihil continere aliud, quàm vtile esse nonnunquam ructus mouere, eo quòd eructatio quam plurimis conueniat. Duo igitur hæc Hippocrates indefinita reliquit. Erit operæ pretium nunc definire, quibus sit utilis eructatio, & quibus modis prouocari possit. Eructatio est flatus ex ventriculo per os eruptio: proderit ergo iis quibus multum flatus in hypochondriis colligitur, aut toto ventre, carens tamen facili per sedem exitu. Quare iis quæ cruditate acida la-

borant, & lienosis, & hypochondriacis, & mulieribus quæ strangulantur ex vtero, & colicis, ac voluolosis, quibus nondum malum deorsum repit, & multis nephriticorum. Ac proinde si non fiat, prouocari conuenit. Prouocatur verò vsu calidorum & extenuantium, vt aniso, & caro, ruta, cymino, aut ex his paratis trochiscis, aut haustu vini meri, aut aqua stillatitia ex vino, aut ex casia lignea, aut re alia huiusmodi. Sunt enim quamplurimæ. Ipse etiam ægrotus sua industria, & vsu musculorum gulæ, solet ructus emittere. Præter hæc iubebat Sabinus (vt Galenus narrat) ad mouendum ructus, bibere ex vase angusti oris. Nihil enim magis experimento constat, quàm qui tali quopiam vase, qualia fieri consueuerunt ex vitro, longa ceruice, & angusto ore vtitur, eructare mox ac bibere cessat. Galenus non vituperat hoc auxilij genus vnquam, neque commendat quidem, sed narrat solum, in Sabinum autorem referens. Nunc video esse quosdam qui laudant, vt ad eam rem vtile, alios qui vituperant, vt quisque sentit de causa, qua euenit, eructare eos qui ex tali vase biberunt. Nimirum quidam dicunt id fieri, quòd exeunte ex vase liquore, necesse sit violenter in illud subire aerem, replendi causa, & eum ex ventre potantis extrahi: itaq; exhauriri è ventre aerem, dum exhauritur ex vase aqua. Et hi hac causa commendant talis vasis vsu, alij vituperant, quòd putent homines ex tali vase haurire aerem cum aqua, & ob id eructare à potu, quasi recens repletos flatu. Causa verò vt repleantur esse, quòd exeunte aqua & subeunte aere (quod murmur indicat) commisceantur ambo, & aqua flatuosa fiat. Ego hac in parte his consentio, repleti potius quam vacuari flatu, eos qui ex tali vase potant. Ridelicium enim est censer, extrahi ex ventre aerem, qui in vas subeat. Quia si quis ore suo vndiq; comprehendat & obturet os vasis, vt ex circumstante nos aere nihil possit ingredi, neq; bibere quidem poterit omnino, tam quàm opus sit aere, ex eo qui nos ambit, vt repleat vas, & ex nostro ventre nullus exeat. Præterea si vacuaretur aere eis ventriculus, nulli minus à potu eructarent, quàm qui tali vase vsi fuissent, at nulli eructant magis: replentur igitur aere, non vacuantur. Nihilominus non vituperò auxilium, quin potius censeo eis qui ructibus subleuatur vtile esse, talibus vasis vti, quia eructant à potu copiose, simulq; cum aere quem hauserunt, qui non est adeo multus, emittunt multo plus, eius quem continebant. Velut eos quos succos in ventre continere agnoscimus, qui non facile exeant, immisso clystere facimus deicere. Itaque hac causa vel ipse flatu qui hauritur, ad mouendum ructum non est inutilis. Accedit alia causa potior eructandi, quòd qui ex tali vase potant, sunt extenta ceruice, & hiante ore, & œsophago, ac tota gula vsque ad ventriculum, & ventriculum totum inter deglutendum sursum commouent, quo motu flatu qui inerat, ad os ventriculi trahitur: interim humor qui hauritur, per parulam gulam ad fundum descendit, ac proinde cessante potu, & subsidente in sese ventriculo, expellitur flatu, qui ad eius os eruperat, & supernat. Hac itaque causa subscribo sententiæ Sabinus, qui flatuosos talibus vasis vti iubet, non tamen quòd late vas flatum extrahat ex ventre, quo repleatur, neque quòd aqua quæ potatur, minus flatuosa ita sit. Hanc Sabinus sententiam

A sequutus etiam est Paulus, flatuosos talibus vasis in potu vti, iubens.

Exitus aperiri, vt nares, & alios, quibus opus est, & vt opus est, & qualia, & vbi, & quando, & quantum expediet, velut sudores, & alia omnia.

¶ Aperire exitus vocat nunc, vacationes molliere. Exitus enim vocat ipsas euacuationi accommodatas vias vt nares, palatum, vesicæ vterique os, & sedem, & totiùs corporis poros. Complectitur ergo breui hac dictione omnes considerationes, ad rectè vacationem corporis peragendam, & bonæ euacuationis condiciones. Dicit igitur oportet (cum scilicet vacatione indigent corpora) aperire exitus, vt nares, & alios transitus, quibus opus est, hoc est, quorum apertione opus est. Id verò faciendum vt opus est. Potest enim transitus quibus multis variisque modis aperiri, vt nares percussæ, aut punctæ, aut scarificatæ, fundunt sanguinem: & errhynis extrahitur pituita: & alius vacuatur epoto pharmaco, aut iniecto clystere: & vrina elicitur diureticorum vsu, aut immisso cathetere, aut aperiente fomento: & sudor elicitur, motu, mora in sole, inunctione, aut potione sudatoria. Cum igitur singulæ euacuationes multis modis moueri possint, nulla in omnibus eodem modo mouenda, sed in vnoquoque, vt opus est. Alius enim pharmaco indiget, alius clystere solum. Ad hanc etiam considerationem pertinet præparatio, ad quamcunque vacationem necessaria. Nimirum tunc fit expurgatio vt opus est, cum ante pharmaci exhibitionem idonea accipiuntur serapia, & reliqua præparatio peragitur, alioqui non fit vt opus est. Præterea prouidendum, vt vacuentur qualia oportet. Ob quam considerationem propinamus, nunc cholagoga, nunc phlegmagoga, nunc melancholagoga. Prouidendum etiam vbi fiat. Galenus putat hanc considerationem, referri ad loci per quem euacuatio fit, differentiam, vt an per os, an per nares, an per sedem. Mihi verò magis placet referri ad electionem loci, quo oportet ægrotum collocari vt euacuetur. Quia hanc considerationem inutilem non esse constat. Nemo enim tentet sudore vacuare hominem, iacentem in cubiculo, ventis plus satis peruio, & frigidissimo, & nudis parietibus, & male commissis fenestris, præcipue in tempore non calido. Atqui non parum referre quo locis quis decumbat, vt melius aut deterius habeat, aut curetur, indicauit (præterquam quod res est notissima) Hippocrat. qui in historiis singularibus sæpe meminit loci, quo ægrotus decumberet: nonnunquam quidem memoriæ solum gratia, sed nonnunquam etiam tanquam id ad rem ipsam plurimum pertineret. Vt multi enarratores intelligi voluerunt illud, Hermocratæ qui decumbebat apud nouum murum. Censeo itaq; illud vbi, ad loci quo euacuatio agatur electionem pertinere, quia loci per quem, differentia, dicta iam erat, antea (quid enim aliud continuerunt illa verba, vt nares, & alios, quibus opus est?) & quia ita repetitione inutili vitata, euenit nullam considerationem necessariam omitti. Prouidendum etiam quando fiat. Quod ad tempus peculiare morbi referri potest, cum Hippocrates dicat: Inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum, moue. & rursus: Concocta medicari, & moue-

mouere non cruda nisi turgeant: & rursus, purgare in valde acutis, si materia turget, eadem die: & lib. de expurgantibus medicamentis saltem non ante quatuordecimum: & quarto de ratione victus: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito. Sed non minus potest referri ad anni tempus, cum idem Hippocrates dicat: Quibus secare venam aut expurgans medicamentum dare oportet, iis in ipso vere faciendum id est: & ipsemet libello de aere, locis & aquis, plurima ad hanc considerationem pertinentia scribat, & vitari æquinotia & solstitia, exortus & occasus Vergiliarum; & Arcturi. Omnium fortasse præcipua & maximè necessaria, tamen vltima consideratio est, quantum vacuari debeat, ne scilicet minus quàm vt possit, aut plusquam vt ferri possit, siue semel siue pluries effundatur. Potes enim tu (ne vlla hoc loco consideratio desideretur) numerum ad quantitatem referre, quia repetitio euacuationis fit ad supplendam quantitatem. Quòd si quando fit repetitio non ob id, sed quod per se repetita quàm affatim facta, melior esse putetur, velut ad reuellendum, constat ad modum faciendi pertinere, esseq; illud in secunda consideratione, qua dicebatur, & vt opus est. Hæc omnia si medicus sapienter prouiderit, nihil deerit ad optimam euacuationem, quacumq; opus sit. Apponit exempla, dicens, velut sudores, & alia omnia. Hoc est, aliæ omnes euacuationes, quòd nisi exudet aut aliter euacuetur quantum oportet, sed aut minus aut plus certè aut inutilis aut periculosa & noxia erit euacuatio. Satius tamè est, vt omnes euacuationes exempla esse fecit. Hippocrates (dixit enim & alia omnia) ita omnibus euacuationibus accommodari. Omnes enim indigent, modo, qualitate, quantitate, loco, & tempore, vt quibus poterit per sese considerare.

28 *In magnis malis facies si sit bona signum bonum, in paruis contraria significans bonæ significationi, malum.*

¶ Bona facies est, quæ simillima benevolentium, significans contraria bonæ significationi, hoc est, præstans prauam significationem, est quæ bonæ est contraria, & dissimilis ei quæ in benevolentibus, & ad eam quæ in cadaueribus apparet, accedens. Apparere faciem bonam in paruis malis, nihil mirum, neq; notatu dignum, quicquam significans præter id quod ex aliis omnibus signis, & ex essentia propria ponitur constare, puta paruum esse malum tamen in magnis malis faciem esse bonam, & notatu dignum est, & bonam significationem præstat, non enim plurimum labascit facultas, dum adhuc perseuerat bona facies. Sanè quantum in hoc signo agitur ex hac facie nulla mala significatio præstari potest, nisi forte cum videatur minus quàm pro morbi magnitudine minui, longitudinis morbi, aliquando maiores, quàm putaretur. Id verò in magnis non est admodum graue. Itaq; signum hoc in magnis malis bonum est, non tamen quia bonum, statim est admodum salutare, neq; tale vt ex eo possit tam certò futuram sanitatem prælagire: neq; sanè adeo est bonum, quàm contrarium (puta mala facies in paruis malis) est malum. Nam vt in cõmentariis prognostici diximus, signa salutis aut mortis valentiora sunt, significando mortem. Dicit igitur

A in paruis faciem malam esse signum malum. Dicit verò in paruis, quia in magnis malis mala facies; neq; infert admirationem, neq; proinde adeo mala est. Eadem igitur ratione qua in initio prognostici dicit, malam faciem primis diebus apparere sine causa manifesta esse valde perniciosum, quia si diuturniori iam factò morbo appareat, non adeo est graue, dicit etiam nunc in paruis esse malam, quia in magnis non adeo mala est. Constat igitur hæc quoq; suppleri debere, si neq; vigilauerit homo, neque alius soluta est, neq; omnino vlla alia causa manifesta accesserit. Tales enim causæ cum adsunt, non est quòd in horrendas causas symptomata referantur, velut cum hæc omnes absunt, in paruis morbis talis facies refertur in extremum langorem facultatis. Nam alioqui cur fieret? Sed dices, quò pacto posset, si adest signum quod verè adeo malum sit, & in adeo malignam causam referatur, esse paruum malum? Quis enim dicit, cum quem moriturum breui meritò timeret, teneri paruo malo? Certè nullus. Sed hic dicuntur parua mala, morbi qui propria essentia videntur esse parui, sunt enim maligni, & quot mali moris veteres vocauerunt. Hi enim quodammodo magni morbi sunt, quia maligni & periculosi, quodammodo autem magni, quia propria essentia, & priorum symptomatum magnitudine, videntur parui. Alij contra sunt essentia propria magni, boni autem moris & simplicis, quorum causa multa quidem est, ac morbum magnum nata est facere, non tamen maligna vlla & venenosa qualitate infecta. Et hi quidem maiores, sed minus periculosi sunt. Si igitur facies extremè extenuata, idq; breui, appareat in febribus maximis, minus terrere debet, quia in ipsam intemperiei magnitudinè refertur (tamen hæc quoq; sit periculosa) si verò in paruis longè grauissimum est, quia constat eas febres esse malignas.

Apud magnum, vbi mulier que retro heroi, ictero superueniente, permansit ipsi.

E ¶ Nihil, neq; utilitatis, neq; difficultatis, continet hæc dictio, præterquam in ipsa verborum incondita serie. Fortasse ex alia dictione, perfectiorè redente sensum, decisa est. Hæc nihil continet aliud, quàm cuidam mulieri, quæ apud magnum, scilicet Theatrum, siue templum, siue quiduis aliud, habitabat, retro herois domum factum esse ictericum colorem ex morbo, & permansisse illi, aut tota vita, aut diutissimè. Non narrat quo morbo laborauerit, illud verò fieri solet cum ex morbis manent circa hypochondria obstructions difficiles.

Qui iuxta Temena neptim, hic niger erat.

F ¶ Aliud est hoc exemplum icteri, qui ex morbo permansit, erat verò hic icterus niger.

In Perintho quod semini simile, quod huiusmodi quia indicatorium, & suminis talia, cum vrina iuuant, quòd neq; flatu multo, neq; stercore multo, lento autè exeunte euacuabatur. Non enim magnū erat hypochondrium. Brassicā die septimo comedit, cum adhuc difficulter spiraret. Postquam sumē euacuabatur recti spirus siebat, alius ipsi quatiēbatur.

¶ Certè aut Hippocrates hæc scripsit sibi soli, vt neque sermonis congruentiam neque aliud quicquam curaret, præter id quod sibi ad memoriam obseruationum putaret esse satis, aut plurima verba vel in sola hac diſtione deleta sunt. Partim enim videtur doctrinam aliquam multis communem, partim singularem historiam continere: atq; hæc non videntur aptè coherere (neque sanè possunt) nisi suppleantur, quæ aut sibi soli tacuit autor, aut deleuit tempus. Ea verò licet nobis supplere, coniecturam capientibus ex iis quæ scripsit, & adhuc supersunt. In Perintho (dicit) quod semini simile, quod huiusmodi quia iudicatorium. Quæ verba haud dubiè commune quiddam, & quod in Perintho quadam tempeſtate accidit, continent. Nam in singularibus historiis, aut non nominat vrbes, sed domos, aut vicos, aut nominata vrbe adiungit nomen ægrotantis, vel notam aliquam quæ certam personam indicet. Quare prima hæc verba nihil aliud continent, quam in Perintho aliquando ægrotis exiisse semini simile, idque factum, quia quod huiusmodi solet esse decretorium. Itaq; dicit semini simile solere decretoriè excerni, idque factum esse quadam tempeſtate in Perintho. Semini simile poterat excerni ex aluo, aut cum vrina: succus scilicet, candidus, crassus, & lentus. Et quia (arbitror) vtraque via, aut alterutra excernebatur, non dixit deiectione semini similis, aut semini simile in vrina, vt solet dicere, sed simpliciter genituræ simile. Talis igitur excretio potest esse decretoria. Neq; mirum: est enim excrementorum, ex genere crudorum, excretio. Quare conferre poterit, in morbis præcipuè pituitolis, velut & ipsam veri seminis excretionem prodesse nonnunquam, sectione quinta huius libri dicitur. Præcipuè autem iudicari solent tali excretionem, morbi pendentes ex cacochymia seminis, hoc est, eius partis quæ est inter vmbilicum & pudenda: vbi hypogastrium & pubes. Cuius rei maximum inditium est, quod tales mictio iuuat. Mictio enim quæcunque leuamen quoddam præstat, iis quibus fumen excrementis grauatum est. Quia cū ibidè sit locata vesica, eius vacuatione laxatur pars. Iuuat etiam hos mictio, cum qua genituræ simile affatim euacuatur, quia ea euacuatio habet magnâ rectitudinem cum ea parte, atque adeò est accommodatissima deriuatio. Itaque leuamen quod ex vrina sentitur, ea parte euacuari indicat. Addit, quod neque flatu multo, neque stercore multo, lento autem exeunte, euacuabatur. Quæ verba cum mox sequentibus haud dubiè singularem narrationem videtur continere, & de vno aliquo ægroto dici. Quapropter necesse est verba aliqua suppleri, vt à communi narratione ad singularem transitio fiat. Ita scilicet, ac si diceret fumini talia sunt iudicatoria, cū vrinæ iuuant. Quod cuidam (quis is esset ipse nouerat) accidisse constat, quod neque flatu multo, neque stercore multo, lento autem exeunte, euacuabatur. Hic ægrotus laborabat crudorum & crasforū multitudine circa fumen, & euacuatione multa semini similis iudicatus est. Esse verò eius partis expurgationem, hæc erant signa, quod mictione iuuabatur, vt solent qui ita sunt affecti, & exeunte excernebatur exiguum & lentum (semine simile scilicet) non stercore multo, & cum flatu multo. Addit, non enim magnum erat hypochondrium. Quæ verba duo possunt continere, & causam qua

A non exibat stercore multum cum multo flatu, & nouum illud signum affecti fumini. Nimirum, vt in prognostico dicitur, dolorem qui in hypochondriis affligat, ac tuberculum, si recens fuerit, neque cum inflammatione, soluit murmur incidens circa hypochondria, sed potissimum vbi cum stercore & vrina excernatur. Secundum hanc sententiam dicit nunc, nec flatum multum, nec stercore multum exiisse: quia non erat illi magnum hypochondrium. Porrò quia non erat magnum hypochondrium, significabatur affectio fumini. Quia omnino alicuius partis earum quæ ad ventrem pertinent, consentaneum erat, affectionem esse. Cùm igitur non esset tumor in regione hypochondrij, & alia signa adessent affecti fumini, fiebat euidentior coniectura ab iis quæ aderant & quæ non aderant. Sed & curatio subscripsit huic coniecturæ. Nam expurgatione eius partis factus est rectè spirans, & magnopere adiutus. Sed quo pacto res fit acta, audiamus. Cùm adhuc difficulter spiraret, die septimo brassicam comedit, & ab assumpta brassica aluè ipsi quætiebatur, hoc est, rugiebat, & videbatur concuti, & sensit euacuari sibi fumen, & rectè spirans factus est. His verbis simul docetur curationis ratio, quæ ita affectis est adhibenda, & confirmatur coniectura quæ habebatur affectæ partis, à iuuantibus argumento capto. Siquidem fumine vacuato subleuatus est. Sed simul insinuatur species affectionis. Nam morbum acutum fuisse cum febre continua insinuat, quandoquidem septimæ diei tantam rationem habet & difficultatem respirandi habebat coniunctam. Quid enim esset aliud quod ex congeſtione excrementorum eo loci tantopere vrgeret? Nisi fortè dolor aliquis magnus eius partis? At verò si talis dolor esset, haudquaquam dimisso dolore, quod morbi erat adeò euidentis signum, tam multa alia signa collegisset. Erat itaque haud dubiè febris continua, pendens ex succis putrescentibus, præcipuè loco dicto. Permultæ enim sunt febres, per quas quædam certè partes præcipuè affectæ sunt. Habuit difficilem respirationem. Ob eam (vt reor) alligationem, quam per rectos musculos habet pubes cum thorace, & septo transuerso. Hinc merito euenit, vt vacuato fumine (vacuari autem illud indicauerit eius laxatio) leuatus homo sit rectè spirans. Quidam enarratorum, vt refert Galen⁹, rectè spirum hoc loco censent dici, recta ceruice spirantem, quem orthopnicum dicimus: verum non est consentaneum: quandoquidem dicit ex difficulter spirante factum esse rectè spirum. Nam recta ceruice spirare, quædã difficilis respiratio est. Quare perinde esset, ac si diceret, ex febricitante factus est tertionarius. Cùm igitur tam æphus quam iohes significet rectum, hoc est, bonum & probum, ac rectum quod non curuum aut reflexum, multo magis consonum est, nunc significari bene spirantem factum esse ex male spirante, euacuato succo, quo fumen distentum & tumens erat. Mirum quod accepit brassicam die septimo. Si enim vt expurgaretur, cur tam debile medicamentum, quod ne expurgans quidem dici meretur? Nam brassica vt & beta, semel ac leuiter cocta aluum mouet, tenuiter: valde aut bis cocta, adstringit, bene autem ac satis, nūquam expurgat. Nisi fortè brassicam maximam intelligit, hæc enim purgat mediocriter. Sed si satis expurgas esse censebat, cur accipiebat die septima, si modò

si modo in diebus iudicatoriis abstinendum ab insignibus euacuationibus est? Ego certè abstinendum illis diebus censeo, nisi quæ magna vrgentia cogat (nam hanc semper excipio) mittere sanguinem aut expurgare. Nam illi dies aut iudicationes afferre solent (quæ verò iudicantur aut iudicata sunt integrè, aut etiam iudicanda sunt mox, neq; mouere oportet, neq; nouare, sed sinere) aut si non sint iudicatorij illius morbi, tamen sunt semper illi dies cõtemplabiles, quia aut iudicationes inchoat, aut mutationes alias insignes faciunt, & accessiones illis diebus solent fieri maiores. Si igitur in accessionibus abstinendum est, non solum (vt ego interpretor) à cibo, sed & à medicamentis, multo magis his diebus, quam aliis fuerit abstinendum. Quapropter suspicor neq; à medico quopiam datam esse brassicam, neq; ab ipso acceptam expurgandi gratia, sed casu, aut etiam solum leniendi: factam verò esse spontaneam alui subductionem ob vim eius diei. Itaq; iudicationem fuisse hanc, magis quàm arte factam expurgationem: narraſſe verò Hippocratem brassicæ esum, non quasi pharmacum, sed quasi occasionem, quæ tametsi lenis esset, ob diei naturam potuit plurimum mouere. Dices, non igitur hic docemur morbi huius curationem, sed quæ sponte habuit exitum. Certè hinc pendet etiam & ratio curationis. Nam si huic non esset facta illa iudicatio die septima, contulisset octaua dare pharmacum expurgans. Quod indicauit sanatio. Nam vt Hippocrates ipse dicit, quæ cùm fiunt iuuare solent, hæc si non fiant, facere oportet. Sed cur alius quateretur superest considerare. Mihi videtur eo verbo significari quiddam, simile ei quod cõcussis vtribus, exiguum quendam humorem continenti bus, fit. Itaq; erat, crepere modo quodam: quod vacuitatem superioris partis ventris ostendebat, quantum suspicor. Nimirum huic ex fumine expellebantur excrementa: reliquum ventris quætiebatur prævacuitate.

32 De sanguine ichoroso, quod in pauidis hoc, & peruigilibus, atq; siue malus siue bonus.

¶ Dictum mihi iam sæpe est, sanguinem melancholicum esse serosum, similemque vitioso lacti, quod in caseum & serum fere totum resoluitur, nihil habens boni & vtilis lactis. Hinc fit, vt melancholici sint saluosi, & plurimum sudent, quia scilicet habens sanguinem serosum. Neque sanè illud serum est expers qualitatum, & tantum crudum, velut quod abundat in crudo & pituitoso sanguine, sed acre & mordax, referens sanguinis corruptionem, quod propterea vocatur ichor, seu sanies. Ichorosus igitur est sanguis melancholicorum, quos significauit dicens, in pauidis & peruigilibus. Symptomata enim sunt horum, pavor & peruigilium: hoc quidem ob siccitatem, illud ob melancholice nigritiem. Sed & ipsius ichoris redundantiam, arbitror aliquid ad timiditatem conferre: quia vitiat sanguinem, & debilitat naturalem calorem in corde, atq; ita & irascibilem facultatem, cuius debilitas timiditatem facit. Itaq; duplex iam causa est timiditatis in melancholia, altera in nigritie, altera in ichoris redundantia. Illa quidem afficit cerebrum, hæc cor. Timidos ergo esse & vigiles, significat melancholiam. Nam pituitosi, & crudiori sanguine re-

dundates, sint etiam timidi, ob cordis languorem, tamen non sint vigiles, sed potius somnolenti. Qui igitur vtrunq; sunt, melancholici sunt, quibus sanguis esse solet ichorosus, idque siue bonus siue malus. Hoc est siue putris, & alienis coloribus infectus appareat, vt per febres, aut internas inflammationes, aut magnas cacochymias, per quas plurimum recedunt succi à natura sanguinis, apparere solet: siue integer & ruber. Solet enim melancholicis, & si nullam aliam habeant eius corruptionem, esse sanguis peruber, crassus, & ichorosus. Itaq; ichorosus est pauidis & peruigilibus, siue bonus siue malus sit.

Quibus splen est decliuus, pedes & manus & genua calida, nasus & aures frigida, semper, num propter hoc quod tenuis sanguis? num & natura talem hi habent?

¶ Melancholicum sanguinem esse serosum & tenuem, hinc quoque cõtatur, præter dicta nuper, quod lienosi, tenui sanguine abundare deprehenduntur, cùm lien membrum adeo melancholicum sit. Est verò, vt diximus non totus tenuis (nam qui posset esse fœculentus) sed vt viciosum lac, quod mediocri succi expers, fere resoluitur in caseum & serum. Talis cùm sit, colligitur in liene: euenit, crassum & fœculentum in inferiora, & tenuem ac serosum in superiora repere. Vnde fieri videmus his, in cruribus & imo ventre, venas nigras & crassas, ac nonnunquam hæmorrhoidas crassum fundere: & ex nare sinistra sanguinem tenuem & aquosum copiosè exire. Hinc etiam fit, quod Hippocrates nunc animaduertit, vt in his, pedes, manus, ac genua, caleant ob sæces illas sanguinis putrescentes, & extremitates capitis frigeant, ob redundantiam sanguinis aquosi. Non tamè hoc lienosis omnibus æquè, sed iis magis quibus lien est decliuus. Qualis autè sit qui talis, & qua causa hæc fiat, mox dicitur. Post præscripta verba succedit mox in codicibus omnibus, iis etiã qui sunt à seculo Sabini & Rufi, dictio hæc: Suppuratis vmbilicis: & post hanc hæc: Lien durus non superius. Postquam, rursus hæc: Minus capitis grauitate seu grauedine laborantibus. Ego verò suspicor perturbatum esse harum dictionum ordinem, atq; post hanc quam modò enarrauimus, apponi debere, eam, quæ differentias malè affecti lienis continet. Cur autem ita censeam, ipsa concinnitas dictionum indicabit.

Lien durus non superius, inferius teres, latus, crassus, longus, tenuis.

¶ Dixit pedes manus ac genua calida esse, nasum & aures frigida semper, quibus lien est decliuus: Explicat nunc qualem vocat *κατὰ πύλον*, hoc est, decliuem. Est autem cuius durities & tumor ad infernam partem spectat. Nam tametsi lien transuersim positus est sub septo transuerso, in sinistro hypochondrio ob mollitiem & laxitatem naturalem, tumere potest in omnem partem, & mirum in modum crescere præter naturam, vt aliquando infra vmbilicum manibus comprehendere posse videatur. Differentiæ ergo lienosorum fiunt ex parte lienis, in quam præcipuè inclinatur tumor, & ex tumoris figura. Quibusdam enim tumet magis superna pars,

de qua septum est, aliis inferna quæ spectat ad umbilicum. Rursus quibusdam est tumor rotundus, aliis in longum productus. Declivis ergo est, cuius tumor humilem partem tenet. Cuius duæ solent esse figuræ: quibusdam enim sentitur esse lien durus, non superna sed inferna parte, & teres, latus, ac crassus, hoc est magnam amplamque rotunditatem ibi habens: aliis longus & tenuis, hoc est in longum productus, & durus, & angustus, ut quidam musculus. Et hæc differentiæ non sunt omnino contemnendæ. Cum hypochondria enim ea parte sita sint, qua superiores corporis partes ab inferioribus separatur, merito fit ut infernæ eorum partes cum infernis, & supernæ cum supernis habeant magnam simpathiam. Cum ergo tumor supernam obsidet lienis partem, supernas afficiet, & difficultatem respirandi faciet, & fluxum sanguinis crassioris, ex naribus magis, faciet, & eius curatio misso ex sinistra manu sanguine, melius succedet. Cum verò obsidet infernam, afficiet potius infernam, ut renem sinistrum, & ad hæmorrhoidas aut varices inclinabit potius sanguis crassus: cuius curatio procedet potius ex sinistro crure misso sanguine. Ut constat hinc, & ad rationem curandi conferre plurimum, dictas tumorum lienis differentias, tametsi Galen. nullibi videatur eas persecutus, nisi forte in huius sententiolæ commentatione, ubi quid posset utilitatis conferre, non explicavit. Constat verò, etiam præter dicta, curis iis quibus lien est declivis, potius quam aliis lienosis, frigeant capitis extremæ partes, & manus, pedes, ac genua caleant. Nam quibus tumor superna parte lienis est, venæ quoque sursum eo latere spectantes, plenæ sunt, & tument, deferuntque in caput crassum sanguinem, qui cum obstructus inculcatusque putrescat, calcificat partes supernas in quas vergit, humiles verò tunc, inopia caloris laboraverint: quibus verò tumet infernus lien, venæ inferiores eo sanguine tumentes calorem intulerint in extrema corporis, præcipuè humilia, superiores verò venæ detulerint in caput serum, velut caseo deorsum subsidente. Quare merito partes extremæ ad faciem spectantes, frigerint.

35 *Suppurationibus umbilicus terminus. Quibus, cum iam sunt suppurate, alui turbantur, minus autem iis qui coryza laborant.*

¶ Dicitur est Hippocr. in prognostico: Tumor qui in ventre affligit minus facit abscessum quam qui in hypochondriis, minimè verò partes infra umbilicum in suppurationem vertuntur. In hanc ipsam sententiam dicit nunc, suppurationibus umbilicus terminus. Apponit nunc quoddam signum suppurationis iamiam subsecuturæ in quavis intestini parte, id verò est, aluum turbari. Nam cum fientibus suppurationibus, dolores & febres magis contingant circa partes, hæc si in intestinis fiant, necesse sit, ob irritationem alui, fluxiones cõitari, nisi aut vacuum admodum sit corpus, aut superflui succi in aliam partem fluant, ut iis evenit, qui coryza laborant: quibus ob id solent plerumque alui sicari. Evenit ergo his, ut etiam fieri incipientem suppurationem in intestinis, aluus non humectetur, aut minus quam solet aliis.

36 *Circa agrotantem æconomia, & qua in morbum interrogationes, qua narrat, qualia, ut ac-*

ciendi sermones. Quæ ad agrotantem, quæ ad assistentes, & externa.

¶ Dicitur est Hippocrati aphorismo primo, qui & totius artis est præcæm, non satis esse medicum ipsum se præstare opportuna facientem, nisi & ægrotus & assistentes, perinde faciant, & externa ut oportet disponuntur. Verum hæc omnia ad medicum solum quodammodo pertinet, quia horum omnium cura ad eum devolvitur. Non enim solum boni medici est, medicamentis & medicinalibus omnibus instrumentis rectè uti, & quod ad cibum & potum attinet, victum instituere, sed etiã omnium quæ coram ægrotato dicenda, seu agenda sunt, ab ipso, seu ab alio quopiam, & cubiculi, domus, & lecti, & externorum omnium providentiã habere, atque omnia disponere, ut maximè ad ægroti gratiam, & utilitatem referantur. Hanc providentiam vocat Hippocrates æconomiam circa agrotantem: nomine profecto satis idoneo. Nam cum mitti sanguinem, aut propinari pharmacum, aut emplastrum admoueri, aut tale quipiam facere iubet, medicam artem: cum verò fenestras, aut ianuas, aperiri, aut claudi, lectum ægroti huc aut illuc verti, hos haberi ab ingredientibus sermones: hæc nunciari: hæc celari: æconomiam quandam videtur exercere. Et sanè, quamquam prima illa cura, & quæ ad medicinalia instrumenta pertinet, maioris est momenti, tamen hæc postrema, non est omnino exigui. Certè multi, alioqui præstantissimi, & suæ artis peritissimi medici, quod ad hanc æconomiam exercendam malè se comparent, adeo fiunt multis ægrotantibus ingrati, ut ob hoc ipsum euadant inutiles. Alij contra parum periti, ita huic curæ sese accommodant, ut perpauca quæ alicuius momenti sunt facientes, multis non parum utiles esse videantur. Plurima sunt ab Hippocrate scripta ad hanc æconomiam pertinentia, in quibus & hæc sententiã præcipuè est. Dicitur enim, circa agrotantem æconomia. Quasi dicat, non tantum medicamentorum cura haberi debet, sed præter hanc etiam, debet esse circa ægrotantem æconomia, ad quæ spectant, & quæ in morbum interrogationes, hoc est, videre quæ interrogat, ut scilicet nihil omittas eorum quæ ad agnitionem morbi & causam conferre possint, neque tamen sis nimis, quiduis ubique: citra delectum interrogando: sed ita, ut & ægrotus ipse, & qui adsunt intelligant, te non longè abesse à notitia eorum, quorum suscipis curationem. Hinc enim fit, ut bonam de te concipiant opinionem, & ægrotus melius pareat, & agat confidentius. Videat etiam medicus quæ narrat, qualia, & ut accipiendi sermones. Nam ægroti semper sunt pusillanimes & suspiciosi, & multi medici adeo imprudetes & loquaces, ut quicquid in mentem venit narrantes, interponant tristitia & atrociam, unde ægroti in tristitiam aguntur magnam, & de suo morbo periculosius aliquid cogitant, timentes ne id quod narratur simile aliquid sit ei quod ipsi patiuntur. Atqui sæpe ipsos sermones accipiunt ægroti aliorum, ac dixerant medici. Medicus enim fortasse dixit accidisse quendam ex potu aut cœna intempestiva graviter læsum esse, ut ægrotus melius sibi caueat, ne quid tale perpetiatur, & ægrotus interpretatur dictum hoc esse, ut se gravissimè iam & lethaliter esse affectum, significaretur. Videat ergo medicus quæ & qualia loquatur, &

ut accipiendi sint, sermones. Videat etiam quæ ad agrotantem, & quæ ad assistentes loquatur. Nam quandoquidem non eadem facturi sunt ægroti & assistentes, & spectat ad medicum utrosque: sui officij admonere, non eadem ad utrosque locuturus est, sed illum exhortatur ut iussis pareat, & hos ut diligenter exequantur. Illi prospera pollicitatur, his dicitur certiora. Externa quoque omnia providere debet ut habeant optimè, eo præcipuè intendens animum, ut quoad fieri possit, ægrotato sint iocunda & utilia. Huc spectat illud sectionis quartæ huius sexti libri: Laborantibus gratiã, ut mundè parare poculèta, & esculenta, quæ videt, molliter quecunq; tangit: & rursus: introitus, sermones figura, vestis, ægrotanti, tonsura, unguis, odores. Hinc etiam spectant quamplurima eorum, quæ in libris de officina chirurgica scripta sunt.

37 *Quoniam in calidiori quod in dextris, & nigri ob hoc, & venæ exterius, & biliosiores præcipuè.*

¶ Ad fœtus generationem pertinent sententiolæ hæc, & duæ sequentes, quibus hæc sectio concluditur. Hæc autem & vltima scriptæ sunt secundum aphorismum illum: Mares in dextris, fœminæ in sinistra præcipuè generantur. Nunc ergo dicit quod in dextris gignitur, quoniam in calidiori vteri parte gignitur, calidius est. Mares itaque, calidiores sunt fœminis: & ob hoc nigri sunt præ fœminis, & venæ quarum nomine arteriæ etiam intelliguntur, exterius, hoc est, eminentiores sunt, & maiores. Prorsus biliosiores sunt mares fœminis. Calidius esse dextrum latus sinistro, ipsa promptitudo ad actiones indicat, & præter hæc, natura partium singularum, quæ hæc & illa parte sita sunt: Colorem nigrum, amplitudinem venarum, & biliosam naturam, caloris esse signa, in arte medicinali satis est indicatum Galeno, ac mihi ipsi in commentariis: unde rursus caloris dextri lateris capitur aliud argumentum. Quia ex anatome constat, vasa omnia dextri lateris (arterias præcipuè) ampliora esse. Mares ergo ex his signis constat esse calidiores fœminis, præter multa alia argumenta, quæ nos proprio capite collegimus primo libro controuersiarum.

38 *Concretum est, constitit citius postquam motum est, desinit, & tardius augetur, & pluri tempore.*

¶ Enarrauimus lib. 2. sect. 3. verba illa, quod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius, & in longius tempus. Quo loco dicta sunt omnia, quæ ad hunc locum spectant. Nihil enim aliud continent hæc, quæ nunc præscripta sunt quam illa: nimirum maculum concretionem & constitutionem, hoc est, conformationem idoneam, & vitam, quæ motu ageoscitur, citius recipere, postquam verò motum est, desinere, id est, non adeo in iis quæ supersunt, perare, & tardius augeri, & pluri tempore. Cuius quidem rei causam dictæ illo loco sunt, indicatumque, non tantum hoc accidere maribus & fœminis dum geruntur vtero, sed & editis iam in lucem usque ad perfectam corporum incrementa (quod Arist. etiam animaduertit 7. de hist. animal. cap. 3.) dictumque: hac ratione fieri, ut & si citius figuram & vitam mares recipiant, non tamen edantur citius

quam fœminæ, quia et si fœminæ prius mutationes recipiant tardius, vltima prægnationis parte festinant, augeturque præpropere. Qua re constat proportionem illam temporum figuræ motus & partus, quæ lib. 2. huius operis, & libello de alimento scriptis, non esse certam, neque statam. Nam tempora editus maribus & fœminis sunt eadem, proportio tamen temporum diuersa. Quod si mulieres affirmant magis nasci in principio noni mensis, fœminas in fine, id quidem euenit, quia illæ computant, ab eo tempore quo deficiunt mēstrua, mares verò plerumque concipiuntur recēs expurgatis, fœminæ, iamiam expurgandis. Sed hæc omnia lib. 2. dicta sunt.

39 *Quod solidum factum est, & biliosius, & sanguinolentius est, hic calidior est regio animalis.*

¶ Nihil continent noui hæc verba, sed quod nuperimè dictum est, quia dextra regio vteri calidior est, ob id quod in ea gignitur, putam masculinū corpus, solidius esse, & biliosius, & sanguinolentius, ut muliebri contra, est mollius, & pituitosius. Non enim quia mulieribus sanguis singulis mensibus fluit, censendum est sanguinis boni plus in illis colligi, sed mali & crudioris, atque eum minus insensibiliter dissipari.

Sectio tertia.

39 *Cutis raritas alui densitas: cutis colligatio carnis incrementum: alui stupor, omnium confusio: vasorum immunditia, cerebri consumptio: quapropter & caluitium, organorum attritio.*

¶ Ad symptomatum causas pertinet tota hæc dictio, nihil enim aliud continet, quam quorundam symptomatum causas, non omnes, sed præcipuas, quæque illi sunt visæ scitu dignissimæ. Vtitur verò phrasi quadam vulgari, qua res quæpiam esse dicitur id, cuius est causa, ut si quis dicat raptus Helena fuit excidium Troiæ. Dicit igitur, cutis raritas, alui densitas, quasi diceret cutis raritas est alui densitas, aut quasi apertius diceret, cutis raritas affert alui densitatem. Iuxta hanc phrasim dicuntur etiã reliqua, scilicet, cutis colligatio affert carnis incrementum, & alui stupor affert multorum confusione, & vasorum immunditia affert cerebri consumptionem, ac proinde caluitium est organorum attritio. Hoc est attritio organorum affert caluitium. Constat enim, iuxta grammaticæ regulas nihil interesse, siue dicatur caluitium est organorum attritio, siue attritio organorum est caluitium. Quare sensum oportet cõsuli, & id putare dictum, quod, perspecta re ipsa, sit magis consentaneum. Nec tamen hoc facere licet, nisi cum ipse loquedi modus non magis fertur in hoc quæ illud: alioqui, si neglecta phrasi quis interpretatur iuxta id quod sibi videtur consentaneum, profecto id non sit enarrare auctoris sententiã, sed suam, & in suam trahere auctorem. Quod vitium multis licentiosissimis enarratoribus est. Ego non ita induxi in meum animum facere, sed quem maximè consentaneum ferre possint auctoris verba, aperire sensum: non autem quem non possint, quantumuis videatur consentaneum.

taneus. Quorsum enim dicam meam sententiam, alienam interpretaturus? id quorsum nunc dicam, mox intelliges, dum singulos dictionis præscriptæ articulos enodo. Cutis raritas facit alui dẽsitatem, hoc est, attritionem seu siccitatem (nimirum ut alius rara, aut humida aut laxa dicitur, quæ plurimum fluit) quia raritas cutis facit copiosam per habitum corporis dissipationem, copiosa dissipatio siccitatem aluum, siccitas astringit, ut laxat humiditas. Cutis colligatio dicitur pororum cutis astrictio, hæc prohibet corporis dissipationem, & ita facit carni incrementum. Hanc ob causam mulieres plerumque carnosiores sunt quam viri, quia scilicet eorum corpora minus digeruntur ob cutis maiorem densitatem. Eandem ob causam evenit, ut plerumque etiam sint laxiori aluo: ut & viri sunt plerumque graciliores, & alio astrictiori. Eodem modo, & in ipsis viris, habent biliosi ad pituitosos. Stupor propriè ad sensum pertinet, estque eius velut resolutio & sublatio, metaphoricè verò dicitur de aliis omnibus, siue actionibus, siue passionibus, naturalibus. Quapropter cuiusvis partis dicitur esse resolutio, significatur ablatio, seu insignis imminutio, propriè illius actionis. Si igitur alui aut ventris nomine, intelligatur ventriculus, ut Galenus intelligit, imminutio seu ablatio significatur concoctionis primæ, quæ est actio eius præcipua: si autem intelligatur venter inferior, ut in initio cum diceretur alui dẽsitas, significatur nomine ituporis alui, priuatio deiectionis. Vtrumvis intelligas, verum est quodammodo quod dicitur, puta fieri inde omnium confusionem, hoc est morbos quamplurimos solere inde nasci, & multa membra in compassione trahi. Nam siue quis est cardialgicus, siue vertiginosus, siue epilepticus, siue podagricus, siue colico dolori, siue (ut dicatur semel) ad morbum alium quencumque paratus facillè quidem corripitur, si cibi non coquantur in ventre, aut fæces non excernantur ex aluo. Quod addit, vaporum immunditia, Galenus coniungit cum antecedentibus, dicens fieri ex cruditate omnium confusionem. Et illa verba, cerebri consumptio, coniungit cum sequentibus, dicens, fieri ob cerebri consumptionem, caluitium, & organorum attritionem. Fertur in hanc interpretationem, quod videatur hoc cum ipsis rebus maximè congruere: cæterum phrasim & verborum contextus reclamatur, iubetque ita legere: Vaporum immunditia, cerebri consumptio, ac vaporum. Quapropter & caluitium, organorum attritio. Tentandum ergo, si quo modo inueniri possit, sensum idoneum, qui cum hac lectione congruat, inuestigare. Is verò mihi videtur, immunditiæ vaporum succedere cerebri consumptionem, & caluitium succedere organorum attritionem. Quia verò non sunt hæc quatuor de iuncta, sed ordine quodam causarum succedunt sibi, coniungit hæc, interponens particulam illam, quapropter. Nimirum immunditia vaporum affert cerebri consumptionem, & cerebri consumptio organorum attritionem, & organorum attritio, caluitium. Sed quo pacto hæc, explicemus. Vasa vocat hic omnia caua quæ intra craneum sunt, & meatus omnes quibus cerebrum expurgatur, qui ad nares, palatum, & aures, & concaua oculorum simul pertinent. Omnia hæc excrementis replentur senescentibus, & immunditiæ, atque post hæc cerebrum illis consumitur, non omnino (neque enim

posset) sed fit gracilius & minus: post hæc, organa, hoc est pori per quos alimentorum & excrementorum est dispensatio, cerebro, membranis, craneo, & externo capiti, velut attriti, fiunt contractiores & angustiores, & succedit capillorum secundum sinciput corruptio, quod vocamus caluitium. Sed quo pacto sint priora posteriorum causæ, nondum explicuimus. Nam etsi senibus fiant hæc omnia, non videtur cerebrum consumi ob immunditiam vaporum, sed ob frigiditatem & siccitatem quæ naturaliter subrepat: neque pori contrahi, quia cerebrum consumitur, sed quia siccescunt omnia: neque ob pororum conuentionem fieri caluitium, sed quia deest capillis alimentum. Itaque videntur fieri potius omnia hæc, ob frigiditatem & siccitatem, quam alia ob alia. Certè & omnium horum causam reddit in similem intemperiem, & alia ex aliis nascuntur dicto ordine. Nam ob naturalis caloris defectum alimentum minus coquitur, & ob id, excrementa cruda copiosius cogeruntur, à quibus obrutum cerebrum, alioqui iam debile, tenuiter nutritur, & ob id extenuatur fitque minus, quapropter minimè iam ut antea internum replens cauum, longè à craneo est, præcipuè secundum sinciput, quo loco pueris erat mollius. Destitutum à medulla os arescit, & quæ secundum illud sunt omnia, arescens densatur, fitque minus porosum, atque ob id arescunt capilli, & desinunt iam inde nasci, ut neque ex lapidibus nascuntur herbæ, ac si quæ sint enatæ, facillè arescunt.

Detractio, cursibus, luctis, quiete, multis deambulationibus celeribus. Ouilla cocta, maza, maxima ex parte exiguius panis.

Vocat nunc Hippocrates καθάρσις, quam aphorism. 3. scilicet primæ vocauit εὐμασίωρ seu ἀμασίωρ extenuationem scilicet corporis, huic contrarium statuit ἀφροσίωρ, hoc est, refectionem. Hic verò ut sententiola ab hac quinta videbis, statuit πλήρωσις, hoc est, repletionem. Non quod propriè idem sit πλήρωσις & ἀφροσίωρ, ut neque καθάρσις seu ἀμασίωρ & κένωσις, hoc est vacuatio, sed quod simul fieri consueuerunt. Differunt quidem, quod detractio, seu extenuatio carni propriè est, & eorundem est resectio: vacuatio humorum, & eorundem repletio. Sed vacuationibus extenuamur, & repletionibus reficimur, ob id hæc coniungit Hippocrates dicto aphorism. Atque hoc loco alterum pro altero nomen accipit, repletionem scilicet pro refectione. Pertinere hæc omnia ad medicum, atque muneris illius esse, ut quosdam reficere, ita & quosdam extenuare, & quousque utrunque duci oporteat, agnoscere, docuit Hippocr. illo loco, quibus modis fieri possit & debeat, nunc docet. Atque primum quidem extenuatio, de qua prima hæc est sententiola. Si nihil diceret aliud quam detractio fieri cursibus, luctis, multis & celeribus deambulationibus, ouillis carnis, & cocta maza, atque exiguo pane, facilis esset doctrina, contineretque duo auxiliorum genera, exercitationem corporis nimiam, & cibos fluxiles atque infirmos. Nam ouilla, quia laxa & humida est, facillè effluit, quam arietina & fuilla, & alimentum quod ex ea accedit, minus hæret firmiter. Eodem modo habet maza cocta ad panem, soliditatem enim comparat hic in furno, & quia esui fit aptior, plus illius comeditur, ab hominibus alioqui sanis.

Quales

Quales sunt quos studemus extenuare, quam mazæ. Quapropter & tertio de diætâ victum æstiualem describens, inter cetera dicit, maza potius vtatur quam pane. Verum quia particula illa, quiete, interiecta est, difficilis prorsus reddita est sententia, ac quodammodo etiã inepta. Quomodo enim potest inter luctas, inter celeres deambulationes, aptè fieri quietis mentio? Dicunt quidam enarratores, id dictum esse quia non omnes extenuantur exercitatione, & pinguescunt quiete, sed nonnulli etiam contra, extenuantur otio & exercitatione crassescunt. Atqui profectò hoc verissimè dicitur, nam ut ipsemet Hippocr. dicit motus robora, & otium tabefacit. Et rursus quarto de morbis inquit: Et propterea in quiete degenti euenit ut attenuetur: at verò laborantibus hominibus, itidem corpus coalescit. Itaque haud dubiè iuxta sententiam Hippocr. quidam extenuantur laboribus, quidam otio. Sed ut Galenus in commentatione huius loci rectè monet, res hæc distinctione indiget, non enim iidem & eodem modo habentes, à contrariis patientur omnino idem, per se. Sed aliqua prorsus distinctione res indigeat, necesse est. Ea verò non aliunde nasci potest, ut Hippocr. ipse, primo libr. de diætâ disertissimè docet, quam ex cognitione naturæ hominis, facultatis, ciborum, & laborum. Oportet autem (inquit) velut par est, laborum vim prænoscere, tum naturalium, tum eorum qui per vim fiunt, & qui ex ipsis carnem in augmentum præparant, & qui in defectum: & non solum hæc, sed etiam mensuram laborum, ac proportionem, & multitudinem ciborum, & hominis naturam, & corporum staturas, ac ætates. Optimè consulit Hippocr. considerare laborum & ciborum vim, non simpliciter, sed ad se mutuo, ut ad cuiusque naturam. Quia ut paulò ante ibidem dixerat, labores ea quæ infunt consumere solent, cibi autem & potus, ea quæ vacuata sunt, explent. Si igitur, labores ad cibos, & ambo hæc ad facultatam seu naturam, proportionem seruauerint, optimè reficiuntur corpora, quia facultas adiuta motu cibos conficit, illi benè confecti multum nutriunt, & replent. Si autem labores sint maiores, iis quibus ad hos cibos facultas indigeat, aut cibi plures, quam ut cum hoc motu ab hac facultate possint confici, ob illud quidem dissipantur corpora, ob hoc obruuntur crudis, & demoritur naturalis calor, & ob utrunque homo consumitur. Igitur motus, ad hæc cum quibus conferri debet, nimius, semper dissipat, siccatur, & abstulit, minor autem quam pro indigentia, causa est infœlicis nutritionis, ac proinde pinguedinis frigidæ, aut etiam (si noxa iam maior sit) tabescentiæ. Sed quia non omnes eadem natura sunt, sed alij frigidiores, qui motu multo indigent, ut cibos conficiant, alij calidiores, quia motu facillè dissipantur, fit ut his nimius sit, qui illis est utilis motus, & ut hos iuuat otium, dissipationem prohibendo, quod illos tabefacit per incoctiones. Igitur, ut vniuersim dixerim, calidi, & qui paucò cibo vtuntur, reficiuntur otio, & ij ipsi exercitatione tabescent, frigidi, & qui vtantur multo cibo, inarescunt otio (nisi præueniant morbo aliquo perimi) exercitationibus reficiuntur. Sunt igitur qui exercitationibus, & qui otio extenuentur. Quod carcerum custodes testantur, eorum enim qui diu detenti demittantur, quidam multo crassiores quam sint con-

clusi, quidam demittuntur gracillissimi. Eset igitur hæc non parum idonea loci enarratio, si particulam illam (Quiete) genuinam esse & loci propriam, suspicaremur. Verum quia si id vellet Hippocr. dicere, aliter mihi videtur dicturus, neque inter multa verba nimium motum significantia, vnicam illam voculam, citra vllum ordinem, interiecturus, suspicor illam errore librorum additam esse, aut ex vocis alterius corruptione venire (fuerit autè inane velle diuinare ex qua) neque esse Hippocratis, sed ipsum nunc scribere causas, quæ per se faciunt detractiones, non etiam eas quæ per accidens. Nam motus nimius & inedia, aut cibus tenuis pro crasso, fluxilis pro solido, per se faciunt extenuationem, quia detrahendo: otium per accidens, quia suffocando, obruendo, ac plusquam oporteat, aut quam ferri possit, adiiciendo. Alioqui & cibos multos ponere deberet in causis extenuationis. Nam & hi, perinde ac otium, extenuant obruendo. Non itaque arbitror id voluit Hippocr. sed scribere causas, quæ sunt per se detrahentes. Nam præterquam quod doctrinæ procedunt rectius per ea quæ sunt per se, quam quæ per accidens: ad medicos vsus fuit etiã hoc vtilius. Nam cum opus est aliquem extenuare, exercitatione, & cibi detractione fit longè tutius, quam otio, & multo cibo. Nam hæc duo, non aliter possunt id facere, quam onerando, & morbos periculosissimos inferendo. Potest itaque corpus extenuari otio & cibus, sed nunquam debet. Hippocr. vero non consuevit dicere, quæ possint solum, sed quæ debeant etiam fieri. Nam cum dixit otium tabefacit, id ut vitandum, non ut vnquam consulendum alicui dixit: Itaque illa particula, Quiete, haud dubiè redundat, estque hinc expungenda. Sed dices, effectum videretur, ea, quæ attulimus, ratiocinatione, non omnes extenuari exercitatione, sed quosdam etiam refici. Cur ergo Hippocr. causam ambiguam, quasi semper extenuantem, posuerit? Certè effectum est eos solum refici exercitatione, quibus ea non sit nimia, omnes tamen extenuari, quibus sit nimia. Constat verò his nominibus, cursibus, luctis, deambulationibus multis, & celeribus, significari motus nimios, non sunt autem omnibus iidem motus nimij, neque id docet Hippocrates sed consulere, vnicuique eorum quos extenuare velis, motus nimios, aliis quidem maiores, aliis minores, ut cuiusque naturæ erunt nimij. Velut si biliosum hominem velis extenuare, motibus uti mediocribus effeceris, si autem pituitosum, motus vehementissimos subire iubebis. Itaque bene feceris particulas illas, Multis & adiungens illis omnibus, cursibus, luctis, & deambulationibus atque intelligens, multis pro cuiusque natura. Nam multum & paucum ad aliquid dicuntur. Itaque optima ratio extenuandi est, exerceri plus, & accipere cibum pauciorum, aut fluxiliorum quam si molem corporis seruare velis. Propterea Hippocr. iubet uti cursibus, luctis, & celeribus deambulationibus, & ouinis carnis, at pro pane maza cocta, aut omnino exiguo pane: Potes autem tu cum his, & motibus & cibus, alios omnes & motus & cibos, intelligere, qui ad dictum vsu, non deterius quam hi, aut etiam melius accommodentur. Nam & si ouillam Hippocrates ut laxam quãdam & fluxilem carnem pro exemplo scripsit, ego nisi consueto ea uti, aut etiam deterioribus carnis, non darem, ne interim cacochymiam ali-

quam inferrem, sed si homo facile ferret inedia, darem pulli asi exiguum: si non posset ferre, carnes assas minus nutrientes, sed non mali succi, velut interanea arietis aut hædi cum multis oleribus cocta, & ob hæc ipsam causam augere motus magis. Sed de extenuatione crassorum Gal. libro vlt. methodi agit, & ego in hoc ipso opere antea egi.

3 *Detractionis signum, eandem horam diei obseruare, repente enim contrahitur.*

¶ Quandoquidem non iidem motus sunt omnibus detractorij, neq; eadē victus ratio, & ea coniectura, quæ ex cuiusq; natura capitur & consuetudine, non est facilis, cum per pauci homines sint nobis adeo familiariter cogniti, opus est signo aliquo cognoscamus, an victu eo quem perscripserimus, extenuetur homo, an non. Hoc signum scribit modo dicens, eandem horam diei obseruare, repente enim contrahitur, hoc est, continere hominem sine cibo vsq; ad eam horam qua consuevit capere, & obseruare eam horam: ij enim quibus victus quo vtitur est detractorius, euenit vt eam horam, qua cibum solent capere, non possint sine cibo transigere, ac si quis eos transigere cogat, repente contrahatur eorum corpus, vultus gracilescat, & virtus deficiat, angantur, aut refrigerentur. Si igitur hoc videas homini accidere, scias victum quo vtitur detractorium esse, vnde tibi accipies non solum præceptionem ad eos quos extenuare vis, sed cautionem etiam vtilem, ad eos quos vis conseruare. Si enim hoc est signum victus detractorij, & vides id accidere alicui, cui detractione fieri nolles, certe scies eum aut plus laborare, aut minus accipere cibi quam oporteat. Quapropter iubebis, aut laboret minus, aut comedat plus. Quod si plus cibi non ferat ventriculus, vt euenit multis conualescentibus, dabis crebrius. Vbi ego legi, contrahitur, dicit Hippocrates ἐπιπύου, quod multi interpretantur custodit, alij trahitur, ego sequutus sum hac in parte interpretationem Galeni, à quo enim potius vocis Græcæ significatio peteretur?

4 *Remitte labores, aut desuet, similiter enim totum concidet.*

¶ Scripserat detractionis signum. Idem autem erit detractionis nimiae, aut repentinæ, quæq; proinde sine periculo sustineri non possit, & moderatioris, vt scilicet illud signum plus aut minus inerit. Quoniam verò, neq; vacuationes, neque repletiones, neque extenuationes, neque refectiones, ad extremum sunt ducendæ, vt in aphorismo dicitur, neque illæ ipsæ quæ faciendæ sunt, repente, sed paulatim fieri debent, quia repentinæ omnes mutationes sunt periculosæ: duplex peccatum accidere potest, quod aut celerius quam par sit quis extenuet, aut vterius quam par sit extenuatione producat. Vtrunq; autem periculosum, quia euenit ob nimium impetum effluere, ac simul totum concidere, facultatem scilicet & corpus, atque adeo languescere corpus, & tabescere. Proinde, quasi valde timere hæc oporteat, dicit, remitte labores, aut effluet. Quasi diceret, si ex dicto signo, aut etiam aliis quæ accesserint, videatur tibi celerius agi,

aut plurimum iam produci detractio, cura vt lenitius agatur, aut cesset, remitte ergo labores. Nā vt in aphorismo dicitur. Vbi fames, laborandum non est, perinde autem fuerit cibos augere. Si autem augere nolis, nulla alia est ratio, quam remittere labores.

Cum autem iam conciderint, offerre suillam assam. Cum autem replentur, signum, corpus floridum fieri.

¶ Vt hætenus docuit qua ratione quis extenuet, plus satis crassum, ita docet nunc quo pacto gracilem, crassescere faciat, siue is sit dicto prius victu extenuatus nimis, quod eò nimis sit vsus, siue alia quacūq; causa refectione indigeat. Atqui vt ad extenuandum iusserat ouillam dare, ita ad reficiendum præbet suillam assam: vt cibum scilicet crassum, & valde nutrientem, & boni succi, præbet assam, vt hac ratione solidior sit, & vt opinor, etiam gravior. Non enim parum hoc refert, vt reficiat, & sanè his omnibus nominibus nullus est cibus ad reficiendum adeo accommodatus. Videre tamen debes vt coqui possit, non enim est tam coctum facilem quam bonus, ac proinde extenuatorum & debilibus refectionem, à gallinarum aut caponum carnibus rectius inceperis. Quæ respiciens Galen. 7. methodi, cap. 6. ita scripsit: Porro omnium quos nouimus ciborum, maximè nutriens suilla caro est. Verum non æquè ac prædicta concoctum facilem est. Præterea glutinosum succum crassumq; generat. Alioqui neque alio esse habitus potest, quod in summo sit nutriens. Quippe adhaerere debet, & firmiter affigi. non autem præ tenuitate diffuere. Non tamen ad propositum affectum vti hac conuenit. Si enim nutrimentum ipsum seipsum concoqueret, ac in partes digereret, proculdubio maximè nutriente cibo esset opus. Verum quoniam non aliud est quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed qd nutriendum est ipsum sibi & nutrimentum attrahit & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, ad duo nimirum nobis in opportuno cibo eligendo spectandum esse dicit: vnum ipsius cibi naturam, alterum vires suas proprias insitasq;. Itaq; ex his illud patet, neq; planè quod maximè nutriat optimum esse iis corporibus quæ refici magis egēt, vtpote quibus concoquendi facilitas non est, neq; etiam quod facillimum concoctum est, cum scilicet ipsum nequeat maximè esse nutriens. Cum igitur hæc indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intētus, alteri omnino obliuiscaris, sed vtriusq; memor quoad licet vtrumq; misceas. Hæc Galenus, quæ ego maximè probo. Quapropter Hippocrates meminit suillæ vt per sese optimi cibi, ad refectionem, non tamen vt quo vtendum omnibus sit qui refectione indigent. Quapropter cum dicit Hippocrates, cum autem iam conciderint offerre suillam assam, intelligendum videtur, cum conciderint carnes, & extenuatum corpus fuerit, non autem vires. Nam si hæc etiā conciderint, rectius incipietur ab ouis, & gallinaceis pulis: quanquā in his quoq; procedetur rectè vsq; ad suillam. Quapropter si placet magis, vbi dicit, cum aut conciderint intelligere & carnes & vires (vide-

enim hæc referre omnia, quæ prius intellexerat cum diceret, similiter enim totum concidet) intellige quasi ita diceretur, cum autem iam conciderint hæc, offerre suillam assam, adhibita distinctione, an mox suillam dare debeas, an post aliquos alios cibos. Quæ distinctio ex facultate eius qui reficitur, debet accipi. Sed dubitabis, cur cum extenuationem facere iusserit, motu vehementi & cibis leuibus, refectionem facit solum cibis crassis, ac non potius duobus etiam prioribus contrariis, otio & cibis? Certè quia non vt motus nimius extenuat omnes, ita otium merum omnes facit crassescere: sed, vt nuper diximus, plurimos etiam facit marcescere, ex accidenti: porro quia eos ipsos crassiores reddit, non benè, & vt expedit, crassos facit, sed pingues, & excrementosos. Quapropter nullis merum otium consuli oportet, sed omnibus, exercitatione, maiorem quidem aut minorem, vt cuiusque est natura & affectio. Atqui hoc siue extenuare, siue seruare, siue reficere velis hominem. Nam extenuantur omnes motu nimio tutius quam quiete, seruantur & reficiuntur motu moderato, qui ad conficiendos cibos sit satis: & est quidem alius maior, alius minor, & moderatus, & immoderatus. Agergo debet extenuatio motu nimio, & exiguo cibo, refectione motu moderato, & cibo pluri: conseruatio vtriusque moderatis. His dictis, scribit signum precedentis iam refectionis, quod planè contrarium est signo extenuationis. Iis enim qui extenuantur, contrahitur corpus, & concidit, ac deflorescit: iis, qui iam replentur, contra, floridum fit, hoc est, mediocriter tumens & nitescens, ac viuidum colorem habens. Hoc enim multi & boni iam sanguinis est.

6 *In exercitationibus signum, sudor fluens guttatim, qui exit velut ex canalibus, aut coincidentia ex eleuatione.*

¶ Hæc verba videntur huc errore reiecta, cum forent scribenda post illa, detractionis signum, eandem diei horam obseruare: repente enim contrahitur. Illa enim verba continebant signum detractionis ex hora cibi accipiendi: hæc continent signum aliud ex exercitationibus. Cum enim iussisset Hippocrates detractionem facere, exercitatione & cibis, congruens erat mox signa detractionis apponere, ex cibo & ex exercitatione. Scribit itaque signum, quo agnoscas exercitationem detractoriam: illud autem est, sudor exiens guttatim vt ex canalibus, aut coincidentia ex eleuatione. Nimirum motus tantum dicitur is, quo corpus neque sudare incipit, neque lassari, neque intumescit: exercitatio autem salutaris & conseruans, quæ ducit vsque ad lassitudinem mediocrem, & sudorem æqualem, vaporosum, & ad tumorem & ruborem quandam partium, & tunc dimittitur: labor verò potius quam exercitatio, & defatigatio, seu exercitatio detractoria est, quæ producit vsque dum sudetur inæqualiter, grandioribus quibusdam guttulis, velut ex canaliculis erumpentibus, & quasi colliquescentibus iam carnibus, & vsque dum eum tumorem, quem exercitatione comparauerant carnes, labore confectæ deponant. Quod quidem vocat nunc coincidentiam ex eleuatione: coinciden-

tiam scilicet carniū, ex ea elatione, seu intumescencia, quam comparauerant. Est igitur signum detractionis in exercitationibus, ita sudare, aut concidere, eius qui exercetur, vultum, cum, incipiente exercitatione, intumuerit. Qui verò eoulsque se exercet, defatigatur. Quare nisi cum animus est corpora extenuare, faciendum vt prius ab exercitatione quiescat, iuxta illud: Vbi lassari cœperit corpus, quiescere statim remedium est. Qui autem extenuari velit, ne quiescat, vsque dum dicta extenuationis signa appareant.

Mulier quam primò in Cranone curauit. Lien natura magnus, febris, ardens, perrubra, spiritus decima die, sudor plurimus superius, verum & inferius decimaquarta die.

¶ Adeo breuis, imò, vt dicam melius, mutilata est hæc narratio (siue id fecerit Hippocrates, sibi soli scribens, siue quæ desiderantur detraxerit vetustas) vt neque quid actum esse narret, possis intelligere, neque vbi intellexeris aliquid vtilitatis capere, vt & Galeno etiam visum est. Proinde prætereo.

Minus ijs qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, si febre correpti sunt, vt opinor, sunt recidivæ.

¶ Non fieri recidivas benè ac perfectè solutorum morborum est: sunt enim ex iis, quæ relinquuntur in morbis. Dicit igitur Hippocrates, eos qui laborant grauedine, aut raucedine ex capite, melius ac perfectius liberari, superueniente febre quam aliter. Quod quidem eadem ratione fit, qua qui conuulsione tenetur, febre liberantur: coquit enim succos crudos, & siccatur humectantes partes. Absumit certè semper succos omnis febris, & suam ipsius causam conficit, verum ad nullos affectus vtilis est, vt ad eos qui ex succis crudis pendent. Hi enim, vt qui crudi sunt, possunt calore emendari, reliqui, vtpote iam cocti, nil aliud possunt, quam putrescere. Quare maiori cum periculo tentatur eorum consumptio per febrilem calorem. Grauedo & raucedo ex pituita plerunque est, ea præcipue quæ est ex capite. Nam & ipsum caput natura pituitosum cum sit, talibus morbis est opportunum. Raucedo aliquando fit ob caput, aliquando ob totum corpus: grauedo capitis semper est passio, sed non semper in eo est primaria, sed fit nonnunquam recipiente capite aliunde. Quæ ob primariam passionem capitis fiunt grauedines & raucedines, duabus causis curantur febre, melius quam reliquæ: & quia pituitosiores magna ex parte sunt, & quia totius corporis redundantia, & cacochymia, magis cedunt missioni sanguinis, aut expurgationi. Ob hæc dicit, iis, qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, minus fiunt recidivæ, si febre correpti sint.

Omne suppurans est sine recidiva. Hæc enim 9 concoctio, & crisis simul, & abscessus est.

¶ Ἀυτὸς πορὸν, id est, sine recidiva, dici intel-

lige, non quòd recidiuam omnino non potest habere, sed quòd raro habet: Fieri enim potest, vt in eandem partem tumor præter naturam redeat, in qua per suppurationem sit antea curatus: videmusque id factum non semel, quòd pars debilis manserit, atque ob id redundantes in corpore humores recipiat. Quanquam id perraro, neque nisi quum per intempetiuam sarcoticorum vsum, pars nondum satis expurgata, curata est, alioqui nõ fit, nisi multò post, collecta scilicet noua in corpore multitudine, aut cacochymia, vt constet iam non eiusdem morbi esse recidiuam, sed alium morbum. Itaque possis affirmare, omne suppurans, quòd rectè curetur, esse omnino sine recidiua. Erit itaque ferè vniuersalis assertio. Illud saltem verum esse, colligitur ex iis, quæ Hippocrates hoc loco & aliis dicit, & quæ experimento comperiuntur, suppurationem sine recidiua magis esse, quàm resolutionem: hoc est, rariùs multò recurrere breui, tumores per suppurationem solutos, quàm per resolutionem. Reddit Hippocrates causam, dicens: Hæc enim concoctio, crisis, simul & abscessus est. Suppuratio vera, vt alibi indicauimus, concoctio quædam est. dicit verò: Hæc concoctio, quasi non hæc sola, sed aliæ etiam sint morbi concoctiones. Nimirum Hippocrates solutiones morborum solet concoctiones vocare, vt quum dicit: Vt virtus possit durare, donec morbus concoquatur. Ita igitur vtente Hippocrates nomine, intelligere possis, hæc concoctio: id est, hæc solutio. Est igitur, dicit, hæc solutio, crisis simul & abscessus: id est, abscessus & euacuatio. Nimirum per suppurationem non persanatur homo, antequam humor in sinum quendam abscesserit, & sinu rupto euacuatum pus sit, atque vlcere multis diebus manante, pars mittens, & primaria morbi illius sedes, sit perpurata. Fit ergo non tantum abscessus humorum in partem quampiam, sed etiam per eam partem totius corporis, aut partis primario affectu purgatio. In resolutione non ita fit, sed eo succo, qui in tumorem eleuat discusso, pars subsidet: interim apparat, si quis adhuc erat, interius manente. Quapropter suppurationem minus reuersiuam esse, quàm resolutionem, verum sit, siue de reuersione ipsius tumoris intelligas, siue alterius prioris morbi, qui eum pepererit abscessum. Velut si ex febre aliqua laboriosa tumor præter naturam homini eruperit, liberior erit à reditu febris & tumoris, si suppuratione curetur, quàm si resolutione. Si enim rupta suppurationis vomica, est parti primario affectu, pro emunctorio, seu, vt dicunt vulgo pro fonte, liberabit non tantum à secundario, sed etiã à primario affectu. Huc accedit, quòd suppuratio non potest esse curatio fallax, vt resolutio. Sæpè enim tumor subsidet, quasi resolutus, succus tamen verè resolutus non est, sed retrocessit: quo casu constat paratam esse recidiuam, vtpote manente interius causa. Hæc saltem deceptio non potest contingere per suppurationem: in pus enim mutatus iam succus, & in sinu collectus haudquam poterit retrocedere, sed necessariò euacuabitur sensibiliter, nisi omnino sit perpauca, vt resolui possit. Simile quiddã euenit in fluxionibus, seu partium quarundam cacochymiis, vt grauedine, aut raucedine: atque adeò & in febribus, omninoque in morbis quibuscunq; pendentibus ex

A succis. Illi enim omnes habent solutiones quasdam dictis analogas, atque ita hæc sententiola ad omnes morbos pendentes ex materia rectè transfertur. Nam & coryza aliquando videtur euanescere insensibiliter curata, aliquando non sine copiosa crassorum, & puri quadam ex parte similium emunitione: febrem quoque videmus sæpè citra concoctionem materiæ & euacuationem desistere, quasi insensibiliter resolutam, plerumque autem cum euacuationibus, quas concoctio antecessit. In omnibus plurimum potest ad securitatem, & ne recidiua fiat, per suppurationem liberari. Dico autem inflammationem per propriè vocatam suppurationem: coryzam per emunitionem crassorum: raucedinem, per excretionem: nephritidem, per mictionem excrementorum: & alia huiusmodi: febrem verò per hanc aut illam euacuationem, postquam apparuerint sedimenta, quorum generatio ex morbi materia, velut suppuratio quædam est. Igitur omnes hæc morborum solutiones, quæ curationi phlegmones per suppurationem sunt analogæ, securæ magis sunt à recidiuis, quàm reliquæ euanescentiæ: quia per illas maturationes simul & euacuationes copiosæ fiunt, & corpora perpurantur, abiq; simul cum ipsis morbis etiam apparatus morbosus: per has, non ita, sed aut coniuncta solùm vocata causa consumitur, manente ea, quæ vocatur antecessens, aut ne ea quidem tota, sed pars eius latenter in partem quampiam abscedit, vnde rursus mota, morbum reducit. Sed dices, videri Galenum, atque cum eo alios omnes, Medicos & Chirurgo, his repugnare, quòd quidem referunt solutionem suppurationi, tanquam potiorem solutionis modum: neq; profectò sine ratione, quia resolutio est morbi sublatio, suppuratio verò est commutatio cū alio morbo. Quanto igitur præstantior est solutio morbi permutatione, tantò resolutio suppuratione: est autè quæcunque solutionis species tantò securior à recidiua, quanto præstantior: est igitur & resolutio securior, quàm suppuratio, alioqui quis non eligat sibi securiorem curationem? Vt hæc controuersia decidatur, scire oportet, resolutionem & suppurationem, eiusdem morbi curationes esse, verum suppurationem resolutione esse auxiliū maius & posterius. Nam exiguæ inflammationes, & ex tenui succo pendentes, resolutione curantur, maiores verò, & ex crasso, non possunt nisi suppuratione. Maius igitur remedium est suppuratio, quàm resolutio: quapropter accidet eis, quòd aliis omnibus auxiliis, vt minora quidem & pauciora meliora sint, quàm maiora & plura si sufficiunt. Nunquam enim Hippocrates ad auxilia maiora venire volebat, nisi cum minora non essent satis. Rectè igitur vel hac sola causa dicitur, meliorem esse resolutionem suppuratione, quia minus est auxiliū, & ob id cum minori molestia & læsione peragitur. Verum quia nõ omnibus inflammationibus est satis, si quando in his, quæ ob magnitudinè aut succi crassitiè, videbatur suppuratione indigere, resolutio facta videatur, parum est securæ solutio, minor enim quàm pro morbi magnitudine, aut contumacia, quare ei solutioni merito non fidentur, vtpotè quæ præter rationem contigerit. Hoc idem habent omnia alia auxiliorum genera, quæ minora meliora, quæ maiora magis sine recidiua sunt. Nõ enim curari debet ferro, nisi

nisi quòd non cedit medicamento, neque igne, nisi quòd non ferro: tamen quæ curata igne sunt, minus reuerti quàm quæ ferro, & hæc quàm quæ medicamento, omnes Chirurgi fatentur. Ita igitur resolutio melior est suppuratione, suppuratio verò minus reuersiuua. Quòd si Galenus (vt proposito argumento respondeamus) ponit in bonæ iudicationis ratione securitatem, censens eam securiorè, quàm meliorem, ego quoq; idem concesserim, non quidem simpliciter, seu genere meliorem, sed quæ sit huic melior. Non enim si quis dicat vniuersim meliorem euacuationem esse fluxum sanguinis ex naribus quàm ventris profluuium, teneatur statim concedere in quocunq; etiam esse. Ita quidem resolutio genere melior est suppuratione, nõ tamen etiam in quocunq; nam in eo quod suppuratione indiget, non est resolutio melior, sed deterior, eidemq; minus securæ: itaq; est genere melior & minus securæ, ad singulos verò, cui melior eidè & securior. Simile quiddã ei, quòd de inflammationibus dictum est, euenit, & aliorum morborum, qui pendent ex causa, solutionibus. Sæpè enim febris putrida ex adeò pauca pendet materia, vt sine manifesta euacuatione neque materia cocta, sed dissipata & propriam constitutionem non expectans, soluitur insensibiliter. Quæ solutio optima quidem est, & facillima, verum raro securæ, quia perpauca sunt febres ex tamen pauca pendentes materia: ita etiã pleuritidis vera sine vlla excretionem cessat aliquando. Quis tam exigua, vt folis cedat fomentis, perraro autem fuerit securæ ea curatio in coryza & raucedine, & alio omni morbo euenit perinde. Quare non in vno aut altero, sed in omni iam morbo verum sit quòd Hippocrates dicit, omne suppurans sine recidiua esse.

10 *Quibusdam cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagora: quibusdam autem in his strepitus, vt Archesilao.*

Paulò infra, in hac eadem sectione, occurret oratio alia, quæ hoc idem continet, & apertius explicat, quòd Damagora & Archesilao accidebat. Quare oportet illam huc transferri, vt hæc intelligatur. Illa ita habet: In accessionibus sunt, qui strepitum emittunt, vt Archesilao: quidam verò accessuri, horridi fiunt, ac rugosi: alij autem cum accesserint, inflantur ventre, vt Damagoras. In ea oratione constat accessus vocari, idem quòd hic venerea: ipsos scilicet coitus, seu congressus cum fœminis. Constat quoq; conuenitq; inter omnes interpretes, illud nomen strepitus, quo hic vtitur, & verbū, strepitum emittere, quo illic, significare emittere flatum ex ventre cum crepitu. Damagora igitur contigit, cum coisset, inflari ventrè: Archesilao autem inter coeundum mittebat flatum cum crepitu, atque vt significaret hoc, dixit Hippocrates, quibusdam in his (hoc est in ipsis venereis) strepitus. Itaque dicit, vtentibus venere flatum augetur, idq; non omnibus eodem tempore, neq; eodem modo, sed quibusdam cum vti sunt, quibusdam cum vtuntur, aliis cum iam iam instigantur ad venere: rursum horum quosdam ob flatum intumescere secundum ventrè, alios ob flatum toto corpore delatum rigere, alios emittere flatum cum crepitu. Neq; sane dicit Hippocrates hæc accidere omnibus vtentibus

tibus venere, sed quibusdam: neq; solùm hoc ita accipiendum, quòd etsi omnes ob venere lædatur modo aliquo horum, quibusdam tamen hoc: quibusdam illud: quibusdam aliud accidat: sed quòd nõ omnes aliquam harum læsionum contingant, sed plurimi nihil patiantur horum, alij autem quidam lædantur modo aliquo horum. Quidam (vt Galenus narrat) veterum interpretum, censebant hæc dici non de omnibus qui venere vtuntur, sed de iis qui primùm incipiunt hircire, & venere vtuntur. Videntur huic interpretationi fauere verba quædam, quæ paulò infra ante nunc citata scripta occurrent. Ita enim legitur eo loco: Cum venere vtuntur incipiunt, sanguinis profluuium laborat, in accessionibus sunt qui strepitum emittunt, vt Archesilao. Cæterum experimento constat, neque omnes qui primùm incipiunt vtuntur venere, lædi aliquo modo horum, sed quosdam fortasse. Cum igitur non omnium qui venere vtuntur, siue primùm, siue posterius, sint dictæ læsiones, sed quorundam, erunt eorum, qui parati sint ita lædi, velut ab alia quavis procathartica causa læduntur, qui parati sunt ab ea ita lædi: vt à sole, & labore febricitant, non omnes; sed qui parati sunt febricitare. Igitur oportet definiamus, qui sint parati ita lædi à venere. Illi certè sunt qui flatuosi, cuiusmodi maximè sunt hypochondriaci, qui ob hoc ipsum dicuntur à Medicis laborare morbo flatuoso. Hi, vt Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, vsu tamen veneris læduntur, & fiunt flatuosiores. Vt sint libidinosi facit flatus, nam distendit pudendorum meatus, & semen facit magis pruriens. Eandem ob causam interdicitur iis, qui priapifino laborant, aut gonorrhœa, vsus leguminum, & rerum flatuosarum: vt verò lædantur à venere facit inopia naturalis caloris, qua laborant. Refrigerantur enim plus etiam, quàm alij, quia simul cum flatu vitalis spiritus effluit illis abundantius: fiunt ergo merito flatuosiores. Huiusmodi ergo censere consentaneum est esse, eos quibus accidant, quæ his orationibus continentur, ac præter melancholicos hypochondriacos, alios etiam omnes, qui vtcunq; sint flatuosi. Non enim omnes flatu abundantes, sunt hypochondriaci: etsi hypochondriaci omnes flatu abundant. Euenit autem hic dubitare, an hoc quòd dicitur ita habeat, an scilicet hypochondriaci lædantur vsu veneris: videntur enim iuuari potius, quòd si iuuantur, non fiunt flatuosiores, sed potius subleuat à morbo, minus flatu cruciabantur. Iuuari verò multos melancholicos venere constat, si quidem, vt dicit Galenus libro 6. de Locis affectis, retentione seminis multi fiunt melancholici: qui seminis excretionem necessariò iuuantur. Exemplo est quidam, cuius eo loco Galenus meminit, dicens: Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, ac ne exiguū quidè cibum concoquere potuit. Vbi verò se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœstus etiã apparebat, non solùm has ob causas, sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem. Verum hic ad pristinam consuetudinem rediens, quæ celerrimè liberatus est. Igitur haud dubiè multis melancholicis, siue sint hypochondriaci, siue fecus, veneris vsus est salutaris, quibus scilicet ex corruptione seminis morbus ortus est. Alia e-

tiam ratione dicit Galenus hypochondriacos videri subleuari vsu veneris, quod scilicet excernantur flatus cum semine, & ipso congressus calore discutiantur, detrudanturque; ex hypochondriis: subleuantur ergo hanc ob causam, vt & ructibus subleuari antea in hoc ipso sermone diximus: videtur etiam accedere alia causa ex voluptate venerea: cum enim melancholici metu & moestitia maxime affligantur, euenit voluptate reddi alacriores, atque adeo melius habere. Tot igitur cause sunt, quibus quis sibi persuadeat, melancholicis venerem esse causam salubrem, alioqui enim videtur esse aduersissima, quia est refrigerans & siccans, & exhaurit spiritus, illi vero sunt frigidi & sicci, ichorosi & flatuosi, & bonorum spirituum inopes. Certè ij, qui ob retentionem corrupti seminis facti sunt melancholici, siue hypochondriaci, siue non, nec dum admodum sunt iam facti debiles in essentia, haud dubie iuuabuntur vsu veneris. Nam morbos ex repletionem sanat euacuatio, cum excernuntur, qualia oportet: hoc est, propria cuiusque morbi materia & causa: aliis vero omnibus melancholicis noxia est venus, nisi fortè admodum moderata & rara, nondum debilibus: his enim, non quod proprie materia sit vacuatio vt prioribus, sed ob posteriores causas, ob flatum, inquam, aliquam discursionem, & ob alacritatem poterit leuamen quoddam afferre: sed neque id magnum vt prioribus, neque certè durauerit, si quis leui illo solatio allectus perstet venere vti: recidet enim in longè maiorem noxam, ob refrigerationem, siccationem, & spiritu exhaustionem: quod si qui horum sint iam in essentia debiles, quales sunt eorum multi, non tantum à multa & longa, sed à quantulacunque venere lædentur: neque vero solum posterius, sed innox ab ipso congressu sentient sese læsos esse, & deterius habere. Notæ autem vtilitatis à venere ortæ, sunt, facilior spiratio, alacritas animi & corporis, promptiorque ad omnia sensus: noxæ autem, contrariæ. Porro quod hac ratione ab Hipp. dicitur, vtriusque euenire possit, & iis, inquam, quibus venus vtilitati est, & quibus damno. Nam his accidit tumor flatuosus ventris, aut excretio cum crepitu, aucto flatu ob naturalis caloris extenuationem (& hi quidem periclitantur fieri ex multa venere tympanitici: præcipue quibus flatus retinetur, & inflat ventrem) illis vero accidit excreto flatu, aut ex hypochondriis deorsum truso. Nimirum calore & motu euenit, flatum qui in intestinis erat extenuari & extrudi: aut qui in hypochondriis ad hypogastrium detrudi. Sunt ergo hæc symptomata veneri succedentia, notæ flatuosæ naturæ, aut dispositionis: per se vero neque bona, neque mala, sed neutra, in genere eorum, quæ aliquando cum malo, aliquando cum bono hominis fiunt: quia aliquando fiunt materia aucta, aliquando vacuata, aut reiecta ab hypochondriis. Bona autem an mala fuerint, agnosces eisdem signis, quibus agnosci diximus, læsusne sit homo qui vsus est venere, an adiutus. Constat ex dictis deteriore dispositionem significari tumore ventris à coitu, quam excretionem flatum in ipso coitu. Quia crassior flatus & debilioris expultricis est, abscedere, quam excerni: hoc vero expultricis fortioris, & flatus tenuioris. Atque ita crepitu, vt leuior passio in ipso congressu fit, tumescencia autem ventris, vtpotè passio maior, non vsque dum calor ipsius congressus conqueuit.

A *Flatuosum causa simul est alatis, etenim sunt 11 flatuosi.*

¶ In aliquibus codicibus legitur non *αἰσχυράτοι*, id est, alatis, sed *αἰσχυράτοι*, id est, fursurosos, & euenit hæc lectionum differentia à Gal. quin & à Dioscoridis seculo, vt constat ex Gal. verbis. Mihi verò placuit sequi hanc lectionem, quia sensus, quæ reddit confirmari potest experimento. Nimirum fursurosos flatuosos esse, neque experimento, neque ratione constat, alatos vero, eos inquam, qui sunt angustopectore, & seminetibus humeris, & ob id parati ad hæmopthoicas passiones, & ad phthisim, flatuosos esse Gal. testatur, esse sibi experimento cognitum, & consonum rationi. Nimirum angustia thoracis, vt in arte medicinali dicitur, cordis significat frigiditatem, cum verò in homine cor sit, quod est primo ac summe calidum, eo frigidiori, necesse est totum corpus frigidius esse, & flatuosum. Flatum verò paratum esse dirumpere vasa, & commouere fluxiones, atque ob id hæmopthoicam passionem, & phthisim facere, libello de Flatibus disertè admodum docetur. Dicit ergo alatos non solum ob eam figuram, sed etiam quia sunt flatuosi, solere dictis morbis corripri, esseque *αἰσχυράτοι*, quasi diceret, concussum esse simul cum ea figura, causam esse flatum talium passionum.

Frigidum valde venas frangit, & tusses ciet, 12 ut nix & glacies. Constrictiuum autem ut phereæ, & gongrona, causa autem simul & duricies.

¶ Pherea, interprete Galeno in Commentario huius loci, & libello Absoletarum vocum Hippocratis, sunt longè sub auribus glandulosæ eminentiæ, quales Satyri habere finguntur. Gongrona est, quæ vocatur bronchocele, id est, gutturis ramex, est eminentia quædam magna & rotunda in collo, ea scilicet quæ barbaro nomine vocatur bozium. Nihil continet aliud hæc dictio, quam quod in aphorismis sectionis 5. vbi dicitur: Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica, tusses mouent & sanguinem, & destillationes. Rursum alio aphorismo: Cutem obdurat, & dolorem insuppurabilem facit. Hoc idem est quod nunc dicit, adiciens quædam, quæ ad illa pertinent, vt non sit vlla melior ratio interpretationis, quam coniunctis ambobus locis. Nimirum quia sanguinem commouet, & destillationes, & pectori inimicum est, frangit venas, & hæmopthoicas facit passiones, & ob hæc ipsa tusses ciet. Quia autem cutem obdurat, & suppuraciones (eadem ratione & resolutiones) prohibet: ac præterea quia fluxiones ex capite commouet, facit pherea & gongronam, destillatibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis indissolubiler hærentibus, & firmatis in partibus. Iuuat autem horum generationem naturalis cutis duricies, quod vt doceat, dicit, causa autem simul & duricies.

Post mictum concretio, in pueris præcipue, nunquid quia calidiores?

¶ *Σπυγία*, id est concretio, interprete Galeno libello Absoletarum vocum, significare potest apud Hippocratem aut concretionem quandam, aut appendiculum, aut sedimentum vrinæ, aut totum. Atque hoc

hoc vltimum dicit Galenus melius esse intelligere sexto Epidem. hoc scilicet loco. Testatur enim Galenus in huius dictionis Commentario, nullo alio loco se inuenisse hoc nomen, præterquam in 7. Epidemiarum, quem librum haud opinatur Galenus Hippocratis esse. Suspiciari itaque possis, dicere Hippocratem vrinam puerorum, paulò postquam sit micta, concrefcere, aut conturbari, vel appendiculum sedimentumue fieri solere in vrinis, secretionem aut concretionem facta, partium crassarum, præcipueque id fieri in puerorum vrinis. Atqui possit videri sensus hic facilis & verus. Dicitur enim in libello de Vrinis, qui nomine Galeni circumfertur, puerorum vrinam multam & crassam subsidentiam habere, ob eorum voracitatem, & inordinatos motus. Possis itaque interpretari Hippocratem hoc idem nunc dicere, concrefcere scilicet vrinam, aut ipsas totas, aut partes in eis crassiores seorsum (vtrumque enim euenit) dubitanter verò eum dicere, an quoniam calidiores? Opinari enim varia licet de causa, atque aut in voracitate & inordinatos motus id reicere, aut in calidiorem naturam, præcipue si nomine concretionis intelligatur appendiculum, aut sedimentum: fiunt enim hæc concoctione. Sed & vrina tota crassa, & quæ perturbetur citò, in voracibus est caloris. Frigidæ enim naturæ voracium hominum reddunt vrinam tenues, albas, & summe crudas. Iuxta has interpretationes pertineret quidem hæc sententiola ad differentias & causas vrinarum, neque certè haberet quidpiam improbabilitatis. Sed satius sit eam sequi interpretationem, quam Galenus sequutus est, aliosque omnes interpretes sequutos dicit, videlicet agere hic Hippocratem de calculorum in vesica generatione, qui morbus pueris est familiaris, vt 3. etiam Aphorismorum dictum est. Generatur enim lapilli, qui mictu reiciuntur, partim in renibus, partim in vesica. Pueris quidem fiunt in vesica frequentius, adultis in renibus. Causam qua pueris fiunt in vesica, dicunt Medici, esse eorum voracitatem: qua senioribus in renibus, duritiem renum, & angustiam viarum, & debilitatem expultricis. Sed cur pueris non affert voracitas calculos etiam in renibus? An ob molliciem laxitatemque viarum, & expultricis robur? Cur hæc eadem non eos liberat à calculis etiam vesicæ? Rursum cur stricta viarum, & durities partium, & debilitas expultricis, non afferunt vesicæ calculos etiam senibus? Hippocrates videtur insinuare, causam esse in calore intensiori. Verum si hæc esset causa, videntur iuuenes, qui non sunt pueris minus calidi, calculis vesicæ non minus laboraturi, quam illi. Porro pueri laborarent calculis renum, non minus quæ vesicæ. Non enim minus, sed plus etiam illi concrefcunt calore. Non igitur hæc est causa, aut saltem non hæc sola, sed aliquid aliud oportet adici dictis causis, quod ego addam hinc exorsus. Vtrobique, & in renibus inquam, & in vesica, gignuntur lapides ex crassis velut facibus, quæ cum vrina descendunt, hærentque in via, velut ex crassioribus aquis generantur totum in aquæ ductibus. Materia itaque est crassa, crudum, aut fæculentum: efficiens autem causa calor partium. Cum enim nulli tales lapides calore liquentur, calore concretos esse omnes, constat. Non tamen proinde fit, vt sit semper calida intemperies in loco, vbi generantur lapides: nam vbi magna est materiæ aptitudo, exigua facientis cau-

sa vis est satis: atque ita vbi crassum & lentum est, quod in vrinæ viis congeritur, solus ille calor est, satis ad concretionem, sine quo non possunt viuentium partes consistere: velut aliquando ob calidam intemperiem concrefcunt, quæ alioqui non concrefcerent, quod non adeo ac peiora essent concretioni idonea. Igitur gignendorum lapidum duplex est causa, calor maior, & plura crassæ materia detentio. Vt plus materiæ detineatur, causa est, quod plus descendat cum vrina, aut quod viæ sint angustiores, aut expulsio agatur debilius. Calor renum quam vesicæ maior est, in omni ætate, & sexu, puerorum verò & iuuenum æqualis, & vtrorumque maior, quam senum. Quare hac ratione pueri & iuuenes æquæ essent calculosi, & vtrique magis renibus quam vesica, & vtrique magis quam senes. Verum senes colligunt maiorem copiam succorum crudorum, ob impotentiam coquendi, quæ descendunt illis abundantius, ob exiguam discursionem, quæ illis est omnibus, & ventris siccitatem, quæ eorum multis: sunt etiam viis angustis, & debili facultate expellendi. Ob quæ omnia, necesse est magis calculosi sint, quam illorum vtrique, & in renibus magis ob eorum angustiam naturalem. Puerorum vrinam, etsi video Medicos, omnes ferè, ita affirmare, ego non existimo esse fordidiorem, & crassis crudisque magis abundare secundum naturam, quin potius minus perturbatam & limpidiorem, quia etsi sint voraces, habent tamen aluos laxiores, & discursionem per corpus totum longè maiorem. Quorum illud facit, vt maxima pars crassarum & incoctilium per aluum anticipet descendere: hoc, vt reliquum insensibiliter discutiatur, cum vrina verò descendat non adeo multum. Habere verò hoc ita, præter dictam rationem, cognouit experimento, vel vulgus hominum, qui puerorum vrinam, vt tenuiorem & limpidiorem, ad innumera opera requirunt. Hac igitur causa multo minus calculos esse euenit pueros, quam alios omnes, atque re vera renibus tales sunt. Verum habent quandam insignem occasionem colligendi calculos in vesica, ob quam alij omnes colligunt plures: ea est in languida expulsionem. Nam expulsio renum est merè naturalis, & ob id in pueris est non minus vehemens, quam in aliis vllis: vesicæ verò expulsio habet plurimum animalis: vtimur enim ad mingendum musculus abdominis, & præterea musculo quodam magno, qui à vesicæ ceruice producitur per totum colem, multis fibris velut digitis vtens, quasi mulgens, & vno perpetuoque impetu exeat vrina. Pueris animalis facultas est debilissima, atque propterea minori impetu mingunt, quam viri, quò fit, vt eorum vesica nunquam mingendo perpurgetur, sed semper fiat illis post mictum concretio, hærentibus vrinæ facibus iuxta eius osculum: non aliter atque concrefcere solent fordes, & arenæ in matulis, ac multo magis in vasis angusti oris, quum non effunditur liquor magno impetu, sed paulatim, aut languide. Hanc ob causam etsi puerorum vrina fordidiore non sit, magis tamen illis fit concretio in vesica post mictum, quia id sordium quod est, ob languidum vrinæ motum hæret, neque cum illa exit, sed congeritur: in renibus non ita: hi enim, vt qui naturali expultricis, quæ in pueris est fortissima, expurgatur, facile se ab omnibus expediunt;

accedit mollicies partium, & amplitudo viarum, A vt ad proprij corporis magnitudinem. Eadem ratione qua pueri periclitantur calculum in vesica gignere, qui dysuria, aut stranguria laborant, quod scilicet debiliter mingant, quod Ferdinando à Medina præceptoris meo, qui etiam ante me fuit Philippi secundi Medicus cubicularius, postquã & ipse Compluti primariam cathedrã multos annos felicissimè rexerat, contigit. Cui post mortem excisus solidissimus lapis, plus quàm septem uncias pendens, extractus à vesica est. Hic multos ante annos renum calculo laborauerat, vt fit verisimile, inde detrusum esse lapidem, qui vesicæ hærens, stranguriam fecerat, ac per eam se ipsum in tantum auxerit incrementum: quod & in senibus omnibus celeri debet, qui cum antea laborauerint morbo renũ, nunc laborat vesica. In quibus verò stranguria est, cum nullus morbus renum antecesserit, timeri etiam lapidis vesicæ debet, non qui descenderit ex renibus, sed illic ob languidum mictum congestione genitus sit. Nam fit post mictum concretio in omnibus, qui quacunque causa languidè mingunt, fit vero id in pueris (& in senibus quidem, nunc verò de pueris est sermo) quia naturale est his languidè mingere. Addidit verò Hippocrates, num quia calidiores, rectè sanè dubitandi particula vtens, vt insinuaret, esse quidem aliquatenus causam in calore, non tamen omnino, sed in omnibus iis, quæ dicta sunt.

14 *Figuræ subleuantes maximè. Vt qui sarmenta implectebat, & contorquebat, præ doloribus procumbens: arripiens paxillum, & summo infixo adhesit, & subleuatus est.*

Figuram semper vocat Hippocrates corporis positum, vt quod itet, sedeat ac decumbat, pronus, aut supinus, ex porrectis cruribus, aut contractis, aut rei alicui incumbat. Quantum possit figura comoda aut incommoda, prodesse aut lædere, Hippocrates docuit disertissimè libello de Medicatrina, & de articulis: nunc verò vno quodam exemplo indicat. Dicit, figuræ subleuantes maximè: hoc est, figuræ aliquando plurimum possunt ad leuandos dolores: vt euenit, quendam rusticum, cum de more sarmenta contorqueret, & implecteret, dolore quodam ingenti corripit, adeò vt procumbere cogereetur, qui paxillum arripiens, & velut infigans eum sibi, adhæsis eius extremo fortiter, & subleuatus est. Galenus suspicatur eum dolorem fuisse manus, ego verò crediderim fuisse dolorem aliquem ventris ex flatu: tales enim dolores solent subleuari compressione forti, & corporis iactatione, ac mutatione figuræ, quia hinc inde pulsus flatus, minus in parte nocet, & tandem expellitur. Ego ipse soleo hoc dolore teneri, & nulla in re maius solatium inuenio, cum causa admodum firmata non est. Et velut natura ipsa docti, quicumque dolent parte aliqua, pugno sibi eam premunt, nisi cum phlegmonosus affectus doloris est causa.

15 *Quem ex Oritypia iuxta pontem, vidi ego iactantem crura, tibiam alteram minimè extenuabatur, femora autem valdè. Vrina & genitura non retinebantur.*

Quacunque, alata nature costarum ob impotentiam occasionis in fluxionibus malignis, siue excretio sit, siue non sit, malum.

Alatas naturã paratos esse ad tabem dictum est libro 3, nunc huius rei causam reddit, & periculum exaggerat, dicens, tales homines periclitari à fluxionibus malignis, idque siue tufsiendo exeretur materia, siue non, sed infideat immoreturque in pulmone. Occasio, Galeno interprete, vocatur Hippocrati causa in genere eius, quæ dicitur Aristoteli vnde motus. Referri potest illud, ob impotentiam occasionis, ad alatas naturas, quasi dicatur, alatas naturas costarum, quæ fiunt ob impotentiam occasionis: aut ad fluxiones malignas, quasi diceretur, in fluxionibus malignis, quæ fiunt ob impotentiam occasionis. Primo morbo impotentia occasionis fuerit, impotentia facultatis formatricis, quæ corpora nostra dilatat, & naturalis caloris, quo illa vtitur: secundo modo intelligetur occasionis nomine pars primario affecta, & à qua venit malum, velut in illa oratione libri 2. sectionis 1. quæ rursum repetetur paulò post, occasiones etiam vnde quis ægrotare incipit, considerandæ. Fluxiones in pulmonem aliquando veniunt ex toto corpore, plerumque autem ex capite, atqui profectò alatis plerumque est debile caput, & extremetofum: perarum enim fuerit, cū tanta cordis & thoracis debilitate cerebrum & caput esse robustum. Ob debilitatem ergo capitis fit, vt in eo congerantur multa, atque maligna nonnunquam, ac corrosiua excrementa, quæ destillantia in pulmones, tabem parere solent, & periclitantur magnoperè alati ab his fluxionibus, siue excretio fiat, siue non. Nam si excretio non fit, hærens pulmone materia, rodit: si autem fit, per vehemètem tufsim lancinatur pulmo, & vas aliquod plerumque dirumpitur, atque etsi nullum manifestè dirumpatur, si tamen vel minima exesio cœpta fit fieri, tufsiendo augetur vlcus inemendabiliter. Itaque alata nature costarum, id est, qui secundum naturam habent id vitium thoracis, vt alati more auium esse videantur, quod sint angustis lateribus, & exiguis costis, ac eminentibus humeris, id quod ob impotentiam naturalis caloris in corde fieri solet, in fluxionibus malignis, siue excretio sit, siue non sit, periclitantur. Vel secundum aliam enarrationem, quam non probo minus: qui natura sunt alati, à malignis fluxionibus, quæ nascuntur, ob impotentiam membri mittentis periclitantur, siue sit excretio siue non sit.

Rigores incipiunt, mulieribus quidem magis à lumbis & per dorsum, & tunc in caput, sed & viris posterius magis, quàm antè. Horremus enim externis corporis partibus magis, quàm internis, vt cubitis & femoribus. Verum & cutis rarior, iudicat autem pilus, à quibus autem alijs rigent fortassis vlcibus, incipiunt à vasis.

Hic est aphorismus sexagesimus nonus sectionis quartæ, præter illa verba, quæ in calce sunt adiecta: à quibus autem alijs rigent fortassis vlcibus, incipiunt à vasis: quæ Galenus censet vel non esse scripta ab Hippocrate, sed ab alio quopiam, vel nõ certum aliquid definiète, sed incertum & dubium aliquid,

aliquid, ac proinde cum in aphorismos reponeretur, expuncta esse. Dicitur enim sæpè multò exactius scriptos esse libros aphorismorum, quàm hos Epidemiarum. Dicit etiam Galenus hæc verba nulli enarratorũ fuisse probata, sed omnes ea pro suo quemque arbitrati permutasse, quasi commodam enarrationem haberent nullam, vt à principio inueniebantur scripta. Et mihi profectò perinde videtur, ac Galeno & reliquis. Nam incipere à vasis illis, etiam rigoribus congruit, qui incipiunt à lumbis, & à parte corporis posteriori, & à cubitis & femoribus: Nam etsi in quartana, aut tertiana incipiat refrigeratio à lumbis, motus tamen extremetorum, quorum delatio facit rigorem, à vasis incipit, quæ extrorsum pellunt, ea quæ sibi quantitate aut qualitate molesta esse incipiunt, ea verò delata per sentientes partes, rigoris causa fiunt. Nisi fortè ob hæc verba à communi de rigoris causis opinione recedendum sit: quod non video cur faciam. Præterea rigores etiam, qui ob vlcera, aut in suppurationem abeuntia tubercula fiunt, incipere solent à posterioribus & exterioribus corporis partibus; magis quàm ab anterioribus & interioribus, non minus quàm rigores tertianarum & quartanarum. Cur igitur dicit, à quibus autem alijs rigent fortassis vlcibus, incipiunt à vasis: quasi qui incipiunt à lumbis, non incipiant à vasis: atque qui fiunt ob vlcera, aut alias causas manifestas, non incipiant à lumbis? Nihil continere hæc verba vtile, & scitum necessarium, certò mihi videor scire: quid autem suspicer dicam. Ante Hippocratem in incunabulis erat philosophia, nihil erat in ea firmum & certum; sed innumera, incerta quidem illæ omnes, ac velut aniles, circumferebantur de cuiusque rei causis opinionès. Hippocrates plurimum eam produxit, vt erat natura perspicacissimus, iecit firmissima fundamenta, inuenitque principia rerum omnium certissima, calidum, frigidum, humidum & siccum, quæ ab eo receperunt omnes Philosophi, qui fuerunt in precio: nam Stoici, & Academici, & Peripatetici. Quum autem Hippocrates haudquaque se totum dederit naturalibus problematis, sed in medicinalibus potius infudauerit, non aliter ac Socrates, qui naturalia præteriens, ad moralia se contulit, non potuit de naturalium rerum causis tam exactas proferre sententias, quàm posterius Aristoteles & Galenus, & qui illos in hunc usque diem sequuti sunt: sed de his, cum aliis vtunque sentiens, curauit inuenire omnia, quæ ad medicinalia opera essent vtilia, atque ea in re nullus vquam eius viri diligentiam pariter & prudentiam est consequutus. In philosophicis ergo loquebatur quàm plurima ad opinionem: in medicinalibus vero nihil quod non haberet exploratissimum, in illis saltem operibus, quæ præfecit, vt Aphorismorum & Prognostici. Hæc intelligens, desines mirari, quod tam multa occurrant in iis, quæ nomine Hippocratis leguntur, quæ nunc ab omnibus censentur falsa. Nimirum scripta sunt illa ad opinionem, secundum eas sententias, quæ tunc vigeant, nunc censentur antiquatæ. Illud tamen fecit Hippocrates prudentissimè, tametsi sparsim in suis chartis haberet multa, secundum temporis conditionem scripta, dubia, atque quæ fortasse ipsemet aut censeret, aut subolaceret, esse falsa, ex libris autem, quos ipse elaborauit, ac perfecit, voluitque

non ad opinionem, sed ad artis vtilitatem scriptos omnia illa excepit, ea solum scribens, quæ vtilia, certa, ac experimento longo, potius quàm ratione probabili (quæ plerumque est huc & illuc tornatilis) confirmata. Velut nunc, (scripserat ad opinionem, arbitror, aliquam veteriniam) à quibus autem alijs rigent fortassis vlcibus, incipiunt à vasis. Detraxit autem, in aphorismos translaturus; quasi ibi nihil dubium, neque ad cuiuspiam opinionem, sed quæ omnium sectarum viris essent recipienda, scribi oporteret. Atque ita est factum, aphorismos enim & prognosticum, empirici & dogmatici recipiebant, atque adeò omnes Medici, præter Thesalicos, qui omnia corruerant. Quamquam & hi recipiebant eorum maximam partem. Erat vetus opinio, vt in libris de Morbis licet videre, rigorem fieri ab aquosa humiditate sanguinis, partes, per quas volutaretur, refrigerante: volutari verò, vsque dum cum reliquo sanguine mixta calesceret, & tunc fieri febrem. Humiditatem verò illam, à qua rigor fieret, secerni, sanguine patiente corruptionem quandam, similem ei quam patitur lac, cum resoluitur in caseum, butyrum & serum. Fortasse ergo inualuerat etiã eo tempore opinio, rigores febrium, fieri humiditate illa volutante circa ossa, & neruos extra vasa: eos verò qui ex vulnere, tuberculo, ictu, aut omnino causa externa, volutante in ipsis vasis: velut communis opinio per febres continuas moueri succos intra vasa, per intemittentes extra vasa: liceret verò fortasse opinari de ea etiam re alicui aliter, quin medicæ arti aliquid officeret. Quæ igitur aperte vera sunt, & experimento constant, scripta sunt in aphorismo, atque in commentario à me enarrata, quod præterea hic additur, dictum est ad opinionem, quæ an vera sit, parum refert examinare, certè non est consona ei, quæ de rigoris causis Galenus libello proprio scripsit, & ego libro 5. Controuers. medicinal. sequutus sum.

Caput ex generatione & occasione, & multis sermonibus, & iis, quæ paulatim cognoscuntur, coniungentem, & discentem, an similia sint inuicem, vt ex dissimilitudinibus similitudo una fiat. Hæc sanè via. Sic & eorum, quæ rectè habent probatio, & eorum quæ non rectè, redarguitio.

Caput est hoc, seu summa, totius artis, vt Galenus interpretatur, vt autem ego intelligo, partis prognosticæ. Nam, vt ipsemet Hippocrates dicit, hæc quæ nunc traditur, est via, seu methodus, quæ ea quæ rectè habent, probantur, & quæ non habent rectè, redarguuntur: hoc est, quæ bona aut mala sunt circa ægrotantem, dignoscuntur: constat verò hæc dignoscere, prognosticæ partis esse finem: totius enim artis, aut partis curatiuæ finis, non est dignoscere, sed curare. Itaque tradit nobis nunc Hippocrates summam, seu caput totius prænotionis. Verba autem facillè intelligentur, ex iis quæ alijs locis scripta occurrunt, præcipuè in Prognostico, in cuius Commentariis non semel dixi, duo esse, quæ ad rectè prædicendum nosse oportet, primum loca, ex quibus capiuntur argumenta, & velut materiam signorum: alterum

rationem vtendi argumētis, & adhibendi idoneas distinctiones. Loca quidem sunt præcipuè, quæ in Prognostico Hippocrates persequutus est, facies, decubitus, respiratio, pulsus, hypochondria, vrinæ, sputa, deiectiones, & sudor, ac totius corporis calor & color. Rationem vtendi hac oratione tradit, totam quidē vna summa complectens. Caput (inquit) est totius bonæ præsentationis, coniungere omnia & discere ex generatione (hoc est, ex insita cuiusque hominis natura) & occasione (id est, ex causa, siue interna, siue externa, qua homo cœpit ægrotare, aut incidit in eam affectionē, de qua agimus) & multis sermonibus, & iis quæ paulatim cognoscuntur: id est, ex iis, quæ Medicus interrogando ex ægroti ipsius, aut assistentium responsis intelligat, vel per se ipsum. Ex his enim omnibus intelliget ea, quæ contemplabitur, similiāne sint an dissimilia iis, quæ in bene valentibus, præcipuè autem in eodem ægrotō: quæ consideratio omnium præcipua est ad præsentationem, quamque Hippocrates primis verbis libelli de Medicatrina tradidit, dicens, an similia, an dissimilia. Nimirum communis epilogismus, & omnium horum menti insitum est principium, quanto cuiusque siue vultus, siue respiratio, siue decubitus, siue aliud quiduis, longius abest ab eo, quod natura homini inerat, tantō esse deterius, quantō abest minus, tantō esse minus malum. Est alia consideratio huic proxima, ex qua occasione, seu causa, fluxerit id signum, quod contemplanur, an euidenter aliquam causam habuerit, an nullam, scientibus nobis, tantō quodcunque signum eorum, quæ censentur mala, esse minus malum, quantō causam habet euidentiore, & tantō deterius, quantō magis caret occasione. Harū considerationum prima fluit ex generatione: hoc est, ex notitia insitæ naturæ, & eorum quæ homini naturaliter insunt. Qua enim alia ratione possis cognoscere, sint hæc symptomata naturalibus similia, an dissimilia, quàm cognoscens quæ sunt homini naturalia? Secunda consideratio fluit ex occasione, hoc est, ex notitia causæ: vtrumque autem & natura inquam hominis, & causa affectionis, seu symptomatis, agnosci potest, vel interrogando, vel ex aliis coniectando. Ita enim dicitur in initio Prognostici, vbi de vultu ægrotantium agitur: Considerare oportet hoc modo, primū quidem faciem ægroti, an similis sit ei, quæ in bene valentibus, maximè verò an ipsa sibi ipsi, ita enim optima fuerit, si verò maximè contraria simili fuerit, pessima est. Hæc est prima consideratio, quam constat fluere ex notitia faciei, quæ homini ex generatione inerat. Ad alteram considerationem pertinent quæ mox addit, dicens: Si igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nondum ex aliis conicere poteris, interrogare oportet, num vigilauerit homo, an alius soluta sit, an fame teneatur, atque si aliquid horum confiteatur, minus graue esse putandum est. En quo pacto cognoscatur occasio ex multis sermonibus, hoc est, interrogando, & paulatim cognoscendo, ac per te ipsum coniectando. Quibus verbis insinuat, quod non semel iam dixi, debere Medicum multa interrogare, & omnia, quæ ad affectus cognitionem, & naturæ hominis, aliquid conferre possint, disquirere: neque tamen tam multa, vt etiam interroget quæ ad rem non faciant, aut etiam quæ suspicionem vllam noxiam misero

ægrotanti ingerant, vt in calce secundæ sectionis, de œconomia disputantes diximus. Sed & generatio discitur, nunc interrogando, nunc per te ipsum coniectando. Nam videns angustum thoracem, & arterias exiguas, etiam nihil interrogans, coniectas hominem naturā esse corde frigidum: dubitans verò de ventriculo, an etiam sit natura frigidus, rogas an homo natura sit vorax, an siticulosus, an soleat bene coquere: sed & vultum conspicatus qualem Hippocrates descripsit, bene facies interrogans, an homo esset facie carnosus, & nitidus, an paulò minus, quàm nunc sit, gracilis & decolor. Itaque vtrumque generationem inquam & occasionem agnoscit Medicus, coniungens, & discens ex multis sermonibus, & iis quæ paulatim cognoscuntur. Sed non satis est ad firmam prædictionem signum aliquod considerare, quàm sit dissimile, nisi alia omnia coniungantur, præcipuè quæ sunt eiusdem generis, & ad similem causam referuntur, ita vt ex omnibus dissimilitudinibus similitudo vna fiat, id est, vna syndromes similiter significantium signorum, & similiter dissimilium iis, quæ naturā inerant. Hunc locum pertractauimus in commentariis Prognostici, eo præcipuè loco, quo in calce libri dicit Hippocrates oportere eum, qui rectè sit præsenturus, signa omnia considerare. Optimè autem dixit nunc Hippocrates, sic enim eorū quæ rectè habent probatio, & eorum quæ non rectè redargutio. Nimirum nulla ratio est probandi signū, quod per se videatur esse bonum, nondum tamen est satis firmum, neque redarguendi quod sit malum, nondū tamen euidenter, quàm ex aliis signis quæ annuant, aut renuant: annuentibus autē multis aliis, præcipuè quæ sint significatione similia, vt deficienti pulsui, frigida respiratione & liuore vnguuium: aut respirationi facili, pulsui forti, & mente firma: quæ per sese essent dubia signa confirmantur. Hanc ob causam Hippocrates vbi ad certitudinem præfagij videtur desiderari aliquid, & signum quod tradidit, esse nonnihil dubium, adicere solet, considerare oportet alia signa. Nimirū syndromes similiter significantium signorū, annuentium aut renuentium, reddit præfagium firmū, siue bonum, siue malum.

*Fluxus sanguinis ex naribus, aut seminigris, 19
semichloris, aut subchloris.*

¶ Chlorus color est viridis, aut inter hunc & flauum. Sunt eius multæ species, velut mixtione aliorum colorum factæ: quorundam enim color videtur vergere ad viridem simul & nigrum, aliorū ad rubrum & viridem, aliorum etiam ad flauum & viridem. Dicit igitur Hippocrates, iis qui per morbos talibus tinguntur coloribus, solere succedere fluxus sanguinis ex naribus: quod quidem verum esse ego experimento cognoui. Vidi enim quosdam, quibus non sine admiratione eorum, qui aderant, facies mutata est ad chlorū, & per horas quasdam chlori indicibiles differentias, à fluxu sanguinis ex naribus periclitari, & eorū quendam mori, alium cum vehemēti animi deliquio euadere. Itaque recipio hanc Hippocratis sententiam, vt potè quam experimento habeo exploratam. Ratio etiā mihi videtur probabilissima esse. Nam comparat sanguis colores illos bilefcens & corruptus, vt autem fluat duplex

duplex est causa, multitudo, & vitiosa qualitas: is autem fluxus, qui à vitio sanguinis nascitur, minus potest cōtineri, quàm qui à multitudine: hic enim mox atque exiit quod redundat, sponte cessat, sublata scilicet iam fluendi causa: ille verò nunquam cessat, quia quantumuis minuat copiam, est maligna qualitas, quæ irritat: nimirum fluxu sanguinis, non exit seorsum quod in eo est malignum, sed simul totus: quare quantumuis sit euacuatus, quod superest, est eadem malignitate, qua quod inerat. Qualitatem autem sanguinis malignam esse indicat, præter ipsam coloris speciem, illa ex alia in aliam speciem mutabilitas, quam dico me in talibus animaduertisse. Fit enim id sanguine nullo loco se continētē bene, sed inordinatè effuso, quod malignæ qualitatis, quam facultas partium non sustinet, euident argumentum est. Atque illa ipsa humorum inconstantia, fluxus futuri fidem auget, quia necesse est sanguinē agitatū exitum aliqua parte querere, quem ex qua potius expectes parte, quàm ex naribus, cum motus versus superiora indicent accidentia circa faciem? Merito itaque illa vultus species minatur fluxum sanguinis ex naribus periculosum.

20 *Parum demittentem incrassare siccè: aliis verò minus incrassandum. Succo autem oporet albo, vt galla & alumen.*

¶ Cum dictum sit solere periclitari ex fluxu sanguinis, eos quibus ob biliosam totius sanguinis infectionem fluit, vt qui sunt subchlori, aut seminigris, semichlori, aut semirubri semichlori: docet nūc quo pacto sisti talibus fluxus debeat. Nam cum non ob morbum solum, sed ob aliquod etiam symptomata quis periclitatur, ipsi symptomati debes occurrere, etiā dimisso morbo, qui illud attulit. Duplex autem consultatio est in sanguinis fluxu, quarum prima videtur esse mihi longè difficilior, & quæ Medicum magis potest accipitem reddere. Prima est, an sisti debeat: secunda, quomodo. Non enim omnis fluxus sisti debet, sed quidam sisti, quidam iuuari etiam, quidam tantum sinit, cum sit quidam valdè salutaris, quidam perniciosus. Certè si obictum, aut casum cui fluit sanguis, cum ex causa externa pendeat, non fuerit periculosum sistere. Quare adhibere licebit mox adstringentia, & moderatè frigida, nisi tamen contigerit hominem plenum esse, tunc enim mittemus prius sanguinem, aut effluere ex parte aliquid sinemus, quia perinde est ab externa causa fieri, cum corporis apparatu, atque ab interna: cum ob multitudinem fluit solum, non est quod sistas, copia enim fluendo minuitur, & cum sublata fuerit multitudo, sponte cessabit: nisi verò interim ruperit vas insigne, tunc enim opus erit emplastico & astringenti, ad quem vsuum nullum vel inueniri posse putat Galenus præstantius suo, quod parat ex duabus partibus mastices, & aloes vna, cum oui albumine: cum verò fluit ob malignam qualitatem, vel solum, vel cum multitudine: tunc est Medicus consilij inops, quia habet res vtramque viam periculosissimam. Si enim non sistitur, ob impotentiam retentricis, quam irritatio facit, fluit vsque ad syncopem, cum præcipuè qui valdè cacochymus est non possit vllam magnam euacuationem sustinere, & citò deficiat: si sistitur,

cum malignus sanguis non possit aliqua in parte pacatus quiescere, capere solet impetū in partem aliquam internam, quam cōtingit esse debiliorem, vt seni cuidam, qui cum ei satis multum fluxisset sanguinis tenuissimi (erat verò tota facie subchlorus) & auxiliis idoneis fluxus cohiberetur, pleuritide superueniente mortuus est: Quid igitur in periculo adeo accipiti faciendum? Certè quod Hippocrates monet, parum demittentem, incrassare siccè, ad partem verò vt sicco albo, vt fortè puluere ex galla & alumine. Quod parum demittentem dicit, omnes eodem modo interpretantur: Scilicet non statim sistere, sed parum permittere vt fluat, certè quacunque causa, etiam procatartica, fluere incipiat sanguis, permittendum est fluere nonnihil, antequam sistas. Nam non ad plethoram solum, sed & ad cacochymias utilis est aliqua missio sanguinis, & ob ictum aut casum secamus venas, & ex quocunque vulnere recenti volumus mediocriter sanguinem fluere: vtcunque igitur coeperit fluere sanguis, erit tutius permittere vt fluat nonnihil, quàm statim sistere: in cacochymis autem vt missiones sanguinis parçè faciendæ sunt, quia non habent vnde reficiantur, ita & spontaneæ fluxiones sinendæ sunt parum. Si cui ergo vides cum plethoræ signis sanguinem fluere, sine fluat vsque dum sponte cesset, etsi interim homo linquatur animo: si verò chloro, aut subchloro, aut seminigrō semichloro fluat, caue sinas multum fluere, aut vsque ad deliquium animi. Nam tales maximo cum periculo linquantur. Sed si non sinis multum eua cuari quo pacto facies, ne in partem aliam feratur? certè incrassando siccè. Hoc incrassare, quidam interpretes referunt ad medicamenta adiuuenda naribus, intelliguntque adiuuendi debere medicamenta sicca & altringentia, quæ coagulent durētque sanguinem in loco, & ita cohibeant: alij ad accipienda per os: horum rursum alij referunt ad victum, intelliguntque vtendum victu sicco cum exiguo potu, ne fluat sanguis: alij ad medicamenta, dicuntque, illud siccè, significare, dari siccantia, & crassitiem afferentia. Atque horum plerique dicunt intelligi debere de sanguine paulatim multo tempore fluente, non semel affatumque, quia hunc non censent posse expectare auxilium à victu, aut deuoratis pharmacis, sed indigere auxilio presentaneo, vt digito, aut medicamento admoto parti. Ego quid horum censeam probatissimum dicam. Certè euenit homines vtroque modo periclitari, & fluxu sanguinis copioso, & lento ac exiguo. Noui enim mulierē quandam, cui plus quàm sex menses sanguinis guttulæ continenter fluxerunt, atque cum tantum temporis auxilium expectaret, nihil utilitatis ex omnibus quæ Medicus moliebatur percipiens, mortua est. Vtrosque ergo curari oportet, & quibus affatim, & quibus paulatim fluit, eadem curationis ratione, præter id quod exposcunt diuersæ indicationes. Sanè est his differentia quædam indicationum communis cum aliis omnibus affectionibus: celerius affligentibus celerius occurrere, aliis verò lentiùs. Præter hanc & in ipso modo occurrendi differentia est. Nam in iis, quibus paulatim fluit, haudquaquam censeo, parum dimittere vt fluat, sed quod cras permissurus fluere, secta vena ex brachio aut crure, vt in alia respicienti videbitur euacuare. Quia cum lentè fluat, si expectes,

magis lædetur homo consuetudine fluendi, quam A iuuabitur vacuatione redundantis. Ob hanc igitur primam præceptionem videtur Hippocrates de fluxu confertim facto agere, sed quod agitur in utroque fluxu intelligi potest. In utroque enim, siue inquam paulatim, siue confertim fluat, cum ob corrupti & tenuis sanguinis qualitatem fit, vtile est vti crassitudinem inducētibus, & tardantibus sanguinis motum, atque cum præter hæc, opus sit localia admouere, quæ obturent, & Hippocrates in fine orationis dicat, sicco autē oportet albo, vt gal- B la & alumen, satius est censere, vltimis his verbis intelligere localia: prioribus illis, accipienda per os, quam eandem rem inutiliter repetere, profus dimissa alia non minus vtili. Itaque dicit incrassandum sicco, hoc est, vtendum est medicamentis & ci- C bis (cur enim nō sit victus medicamentosus secundum eandem intentionem, quā præstat morbus?) siccantibus & crassitiem afferentibus. Sunt verò quæ id præstant duplicia, quædam enim suarum partium crassitie, aut astrictione id faciunt, vt pul- C tularum ex amilo, & ex lente, & suillæ carnes, & ca- feus, & poma aultera, & serapium myrtinum, aut ex moris, aut nucum corticibus: quædam sine cras- sitie & astrictione tardant sanguinis motum, atque ex accidenti quandam illi crassitiem inferunt, refri- gerando, aut refrigerando pariter & siccando. Prio- ribus illis vtimur ad fluxus lentos, ad repentinos posterioribus. Nam in copioso fluxu sanguinis se- rum expectetur auxilium, ex esu amili, aut piro- rum: potest tamen tunc conferre potus aquæ ge- lidæ, aut decoctum pentaphyli, quo ego vtor, fri- gidissimo: vsus tamen crassorum, aut atringenti- um, paulatim facit sanguinem crassio-rem, & ita in paulatinis fluxibus auxilio esse potest. Videtur verò talium rerum vsus eam habere insignem no- xam, quod obstructiones facit, atque, si quæ iam sunt, auget, quod quidem corpus multis aliis mo- dis lædit, atque si qua fortè expurgatione vtendum postea est, impedit. Propterea ego, quoad fieri po- test, talium vsus deuoto, neque vulneratis, neque E fluxione laborantibus permitto, præterquam iis, qui nulla magis causa id patiuntur, quam sangui- nis tenuitate, quales maximè sunt, quibus, vt di- ximus, corruptus est sanguis. Proinde Hippocra- tes vt qui consulisset auxiliorum genere quodam vti, quibusdam quidem necessario, haud tamè mul- tis vtili, addidit, aliis verò minùs incrassandum. Quasi diceret, in aliis tamen affectionibus, atque adeo in fluxibus sanguinis, qui aliis causis fiunt, in- crassatio vitanda est. Nimirum tenuitas semper iu- uat, vt facultas corporis se expediat facilè à quouis morbo, & crassities iudicationes omnes impedit, nisi fortè excreationem aliquando. Interiectum er- go est obiter illud, aliis verò minùs incrassandum, Hippocrate monente, haud esse debere frequen- tem vsus rerum crassitudinè inferentium in me- dica praxi. Est hæc phrasis similis illi, qua in apho- rismo vsus dixit, plurima verò non turgent, Perin- de est enim ac si nunc dixerit, in plurimis verò non incrassandum. Itaque quibus per corruptionem extenuatus sanguis effluit, nisi tamen obstructio- nibus viscerum manifestis laboret homo (vt fit læ- pè) vti licet victu & medicamentis crassitiem fa- cientibus. Magna verò pars victus ita instituendi, est potu vti parcissimo, quia fluxilem & aquosum

reddit sanguinem: contra siccitas reddit crassio- rem: quod insinuans dixit: incrassare sicco: quo- niam ergo & iis etiam, quibus fluit sanguis ob te- nuitatem, euenit esse complicatos alios affectus, non eodem modo procuranda est in omnibus sangui- nis crassities, sed si tenuitas sit sanguinis sine vlla obstructione manifesta, licet vti crassis cibis, & cū crassitie atringentibus, & cibis & medicamentis: si verò vlla obstructio sit, satius sit agere victu sicco si- ne crassitie, & medicamentis frigidis & siccis. Quod si sit etiam visceris cuiuspiam frigus, quod talium vsus impediatur, abstinebimus ab illis omnibus, so- lum vtentes victu sicco, vt asis carnibus, so- lum quidem illis & tenuibus) & exiguo potu: ac si res exigat, dabimus potiones dictis contrarias, calidas scilicet & tenues, vt aperiant: totam verò spem si- stendi sanguinem collocabimus in aliis auxiliis, re- uellentibus scilicet, siue frictionibus, siue ligaturis, siue cucurbitulis, & post hæc omnia, in localibus. In quo genere optima sunt sicca, & atringentia, vt album, galla, & alumè. His verbis quæ incongruen- tiam grammaticalem continere videntur, ego intel- ligo habuisse Hippocratem quoddam medicamen- tum aridum album, constans ex galla & alumine, vel solis, vel cum aliis similibus facultatum. Vt ego soleo puluillum facere ex his ipsis, & balauistiis, cy- tinis, symphito, & mastice. Quem insufflare iubeo in nares fortiter. Euenit enim mox eius mixtione sanguinè concrefcere, & vehementer venas obtu- rari. Est enim etiā ipse sanguis fibrosus & obturans.

Cum venere vti, aut hircire incipiunt, san- 21
guinem fundunt.

¶ Quandoquidem cum dixisset venere vti, ad- didit aut hircire, significauit, non ob veneris vsus fieri fluxus sanguinis, sed ob naturam eius ætatis. Nimirum hircire, hoc est, irritari ad venerem, inci- piunt homines, atque adeo esse veneri idonei, finita pueritia, & ineunte adolescentia, quæ ætas, si anni temporibus velis vitæ tempora conferre, veri est a- naloga, atque ob id sanguine abundat, hinc fit vt mu- lieribus tunc primū menstruæ euacuationes fiant, ac si ob causam aliquā fieri nō possint, multis mor- bis corripantur. Viris eadem causa fluit ea ætate sanguis, multis quidē ex naribus, quibusdam aliis ex hæmorrhoidibus, & quos euacuationes nullæ præferuēt, solent ea ætate magnis corripri febribus, atque ex illis magnos pati abscessus. Eadem autem ratione qua huius ætatis hominibus, adhuc bene valentibus, solent fluxus sanguinis accedere, debet & per morbos expectari: iuxta illud quod 3, partic. aphor. dicitur, ad pubertatem accedentibus plera- que ex his, & febres magis diuturnæ, & ex naribus sanguinis fluxiones. Durat verò ea promptitudo vsque ad finem iuuentutis. Nam in Prognostico di- citur: Verum sanguinis eruptio magis expectanda est iunioribus triginta quinque annis.

In accessibus sunt qui strepitum edunt: velut 22
Archefilaus: quidam autem iam accessuri hor- rentes rugosi: quidam verò cum accesserunt ven- tre inflantur, velut Damagoras.

¶ Hæc oratio enarrata iam est prius in hac ipsa sectione huius libri, ferè enim eadē sententia scri- pta

pta cum eisdem verbis, præterquam quod hic ho- ra, seu pars ipsius accessus, qua contingere solent hæ læsiones, explicatur, & adiecta hic sunt illa ver- ba, quidam iam accessuri horrentes rugosi, quæ il- lic desiderabantur. Ego verò illic ambas orationes coniunxi, vt ex se mutuo explicarentur: Solūm il- lam particulam, rugosi, non explicui, quam ideò so- lam nunc oportet explicari. Dixi quibusdam iam accessuris, cacochymis quidem existentibus, ob fla- tum & malignum fumum per partes agitatum, fie- ri solere horrorem. Horrentium epitectum est, ru- gosi, vt paulò infrā dicitur à Galeno in commen- tatione orationis illius, omnis extenuatio laxat cu- tem, quia horrentium cutis videtur corrugari, ta- met si non tam corrugatur verè, quam ipsemet qui patitur, videtur sibi corrugari. Itaque horrentes ru- gosi, nihil aliud est quam si simpliciter diceret, eos horrere. Vt Galenus notat, plurimæ ac variæ erant lectiones, in quibusdam enim codicibus habeba- tur rigent, in aliis rigentes rugosi, & hæ omnes huc vsque durant: Ego hanc maximè probaui, quam C sequutus Galenus est.

23 Mutationes cauendæ.

¶ Nonnullos scriptores dicit Galenus adiecisse huic orationi, ætatum, vt hæc esset tota oratio, mu- tationes ætatum cauendæ. Verum perperam, quia præterquam quod in vetustissimis libris Galenus id non reperiebat, præter rationem, quod vniuer- sim, & citra omnem limitationem dici potest, con- trahebatur in vnum quiddam, de quo omnium mi- nimè dici poterat. Nam mutationes cauendæ sunt quæ periculosa. Huiusmodi verò sunt quæ repen- tinæ, iuxta id quod secunda particula aphorismo- rum dicitur: Multum & repente euacuare, aut re- plere, aut calefacere, aut refrigerare, aut vtcun- que corpus mouere, periculosum est, & omne nimium est naturæ contrarium, quod verò paulatim fit, tu- to fit, tum alias, tum si ab altero ad alterum transi- tus sit. Repentinæ ergo mutationes, & proinde pe- riculosa, fiunt, calefcendo, refrigerando, humectan- do, & siccando, & replendo, & vacuando, & mouen- do, quæ aeris in quo versamur mutatione, & reli- qui victus fiunt. Vt cum tempus affert mutationes repentinas, aut cum quis se transfert ex loco in lo- cum, vt oppidò aut habitaculo, temperie valdè di- uersa, aut à multo cibo ad exiguum, aut ex exerci- tatione assidua ad otium, aut contrā. (Quæ omnia vitanda sunt.) Secundum ætates verò, non potest fieri repentina mutatio. Quare ad illam omnium F minimè oportet hæc referre orationem, sed solūm intelligere mutationes, non qualescunque, sed ma- gnas & repentinas. Atque ita pertinebit sententia ad sanitatis tutelam, & ad morborum curationes. Nam & in victu salubri, & in curatione morborum sunt tales mutationes cauendæ. Pertinebit etiam ad mutationes quæ spontè fiunt, & ad eas, quas ipsi homines faciunt, siue ægroti, siue Medici. Nam v- træquæ vitantur, etsi nō eodem modo: sed hæ om- nino dimissæ, (iubemus enim ne quid tale circa æ- grotos fiat) illæ, obiectu contrariarum causarum temperatæ. Iubemus enim cum repente incipit fla- re boreas, concludi fenestras, conuerti in partem aliam cubile, & eos qui non decumbunt vestibus duplicibus indui: contra si calor esse repente coe-

perit, ventilationibus & irrigationibus occuri- mus, & cubiculorum parietes nudamus, & nostra indumenta deponimus, & aliud quiduis iuxta hæc regulam facimus.

Paucus cibus, sine lassitudine, sine siti.

24

¶ Quidam intelligunt his verbis dici, eum qui paucio cibo vtitur, solere sine lassitudine & sine si- ti transigere, itaque pauci cibi esum liberare à las- situdine, & à siti, alij intelligunt finem cibi detra- hendi esse, vt sit homo sine lassitudine, & sine siti: hoc est, vtendum esse eam parsimonia, ceu cibi pau- citate, per quam homo sine lassitudine & siti sit, quod hæc sint signa vtilis oligositæ, seu cibi vtiliter extenuati: alij intelligunt, seruandā esse tria hæc ad rectè tuendam valetudinem, vt paucio ci- bo vtatur homo, & quoad fieri possit, sine lassitu- dine, & sine siti sit. Verba omnes has interpreta- tiones ferre possunt, vt & in plerisque aliis dictio- nibus Hippocraticis euenit: Quia proprium est hoc nimij breuiloquij, vt propter obscuritatem verba multis sensibus pateant, quapropter nulla alia est ad interpretationem via idonea, quam exa- minare ipsa sensa, ratione & experimentis seorsum, ac deinde conferre, vt constet quid sit maxi- mè consentaneum. Cibi abstinentiam tollere las- situdinem & sitim, in quibusdam verum est, non ta- men simpliciter, neque in omnibus: Nam pituita aut sanguine abundantibus cibus affert lassitudi- nem, cruditatem, aut multitudinem augendo: & sitim, omnibus qui pluri, quam indigeret, vsi sunt, quia cibus multus facit redundantiam sicca sub- stantiæ, redundantia verò sicca, facit penuriam humidæ, & indigentia humidæ substantiæ, facit sitim: cibi igitur paucitas talibus & lassitudinem tollet, & sitim: At verò bile flaua aut atra redun- dantibus, cibus tollit lassitudinem & sitim. Tem- perantur enim cibi qualitate magis, quam quanti- tate replentur: quare cibi paucitas his nocet: sic- cat enim, in vrentemque calorem vertit vrosque, biliosos dico, & atrabiliarios eos, qui vsione san- guinis sæcum facti sunt tales: nam qui sola sæcum abundantia, ij siccantur & refrigerantur, quare fa- me cruciabantur potius per inedia, quam siti. Omnes autem ij debilitati cibi penuria, amittunt agilitatem, suntque tanquam delassati, sibiipsis o- neri. Primus itaque sensus non vniuersim verus est, sed in quibusdam: secundus à primo videtur fluere, & propius accedere ad vniuersum verum. Nam quum biliosi & melancholici indigeant plu- ri cibo, quam pituitosi & sanguinei, & eius inges- tione tardiùs lædantur, omnes tamen lædi pos- sunt: tamen enim non eadem quantitas sit omni- bus nimia, nulli tamen sunt qui indigeant quan- tocunque: omnibus igitur vtilis est quædam par- simonia, non tamen omnibus æqualis: Parsimo- niæ autem moderatæ, seu cibi moderatè accepti, (quod idem est) satis congruens est definitio per quam minimè sentit homo lassitudinem, neque si- tim. Nam siue biliosus, siue melancholicus, siue san- guineus, siue etiam pituitosus homo sit, si plus sa- tis priuetur cibo, debilitatur & arescit: quidam ve- rò arescunt cum calore vrente, vt biliosi & atrabi- liarij, & hi sitiunt vehementer: quidam cum frigo- re, & hi magis famescunt: omnes igitur delassan-

ur & sitiunt, aut saltem delassantur. Cibi ergo abstinentia, quæ neque lassitudinem, neque sitim infert, nimia non est. Non igitur ineptè velut definitionem abstinentiæ nondum nimiam posuerit quis, duo hæc, sine lassitudine & sine siti esse, quia nimia est hæc, aut alterum eorum facere. Quamquam sunt alia signa potiora scripta ab Hippocrate nimiam abstinentiæ, ut quod debiles sunt, & infirmi, & ad quoduis opus timidi, & osculum ventriculi dolent, & viscera pendere ipsi videntur, & calidam ac chloram urinam mingunt, & alui egestio comburitur. Quibusdam etiam os amarescit, & oculi caui fiunt, & tempora palpitant, & extremæ partes perfrigerantur. Hæc libro de Ratione victus in morbis acutis, quæ quum præcipua sint signa defectus cibi, inedia nondum nimiam optima definitio fuerit, per quam nihil horum eueniet. Possunt verò etiam hæc ad illa referri. Nam quibus sit debilitas, accidit etiam quædam lassitudo, & quibus os amarescit, sitis. Itaque secunda hæc interpretatio satis videtur digna. Tertiam, quam Galenus sequitur, consideremus. Dicit, proponere nobis Hippocratem tria, quæ nobis ob oculos esse semper debeat in vniuersa victus ratione, cibi paucitatem, & non delassari, & non sitire: itaque vitendum semper esse paucio cibo: neque mouendum, vel utcunque laborandum, vsque dum defatigetur corpus, neque vsque ad sitim aliquid faciendum: sed ut diu duret sanitas, retinendum est corpus cum paucio cibo, & sine lassitudine & siti. Quid ergo, nunquid benevolentibus paucio cibo vitendum? Ac non potius mediocri, aut etiam crasso? Nullos igitur oportet roborare, neque robustos conseruare, sed benevolentibus etiam permittere medicocriter debilitari. Hoc verò præter rationem est. Cur enim firmiter natura hominem, & qui multum cibum sine noxa ferre possit, infirmum reddas, paucioem tribuens? Porro si lassitudo adeo est cauenda, cauenda etiam sit exercitatio. Nam exercitationis est meta, ut corpus lassari incipiat, velut in aphorismo dicitur: at verò Hippocrates in salubris victus institutione ponit laborem, & cibum. Rursum si sitis est adeo cauenda, consultum erit, mox ac quacunque causa sitire incipiet homo, potum capere quantum velit, neque vnquam parcere potui: quod tamen experimento docti, homines prudentes non probant. Certè intelligendum venit, cibum paucum vocari, non quidem paucum, sed pro cuiusque hominis constitutione, eum qui non redundet, & grauet: cauendam verò lassitudinem & sitim, non quamcunque, sed nimiam: lassandum enim exercitatione corpus, ita tamen, ut vbi lassari cœperit, quiescendum statim sit: sustinenda etiam moderata sitis aliquando, maxima tamen bene sano homini nunquam. Itaque si sitis ex labore, tentandum est quiete sedare sitim: sin autem ex cibo, somno. Si verò magna sitis sit, neque placetur quiete, neque dormire sinat, non est plus satis ferendum, sed capiendus mox potus frigidus, quantitate moderatus. Hactenus igitur verum est, accipiendum cibum paucum, & sine lassitudine, & siti transigendum. Præter tres dictas, quas Galenus attigit, insinuat se mihi alia interpretatio, meo iudicio longè facilior, & minus exposita calumnii, atque iis quæ ab Hippocrate aliis locis dicuntur magis consona, ea est eum qui paucio cibo

A vitur, sine lassitudine & siti debere transigere. Quia ut dicitur in aphorismo: Vbi fames, laborandum non est: neque verò sitiendum, quoad fieri possit, ne plurimo potu cogatur se replere is qui ieiunat. Cauendæ ergo omnes sitis causæ: ut labor, & ambientis etiam aeris calor, iuxta id quod libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, dicitur: eum igitur, qui præter consuetudinem vasa vacua fecerit, confert hæc ipsa die exaquari sine frigore, sine calore, sine labore: omnia enim hæc grauius tulerit. Itaque intelligo Hippocratem consilere modò, eum qui vitatur paucio cibo, vitare lassitudinem & sitim: quapropter præter dicta, quæ die quis ieiunat, benefecerit, deuitans cibos siticulosos, ne aut corripiatur febre, aut potu se repleat, distendatque. Vitatur ergo recentibus ouis, & oleis, & fructibus, & fluuialibus pisciculis, & mazæ generibus & lacte, à salitis verò & acris abstineat.

C *Omnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extensio renutrita. Quod horridum, quod leue vtriusque signum, quod subbiliosum, quod subrubrum. Ita & detractas esse mammas, graciles autem, sursum tractas, aut circumtractas. Atque nullus utique putauerit ob hoc, sed renutrita carne hoc fit.*

D ¶ Cum extenuantur corpora, primùm quidem, & dum adhuc consumitio carnis, & aliarum partium mollium est, laxatur cutis, ut quæ tentione, quam subiecta faciebat caro, remittat: deinde, hoc est cum plus iam procedit consumitio, & ipsa cutis iam arefcit, circumtenditur: refectio contrario modo procedit. Nam primùm quidem qui pinguescere incipiunt, cutis tentionem comparant, ob subcrentem carnem: deinde verò non renutrita solùm carne, sed & cute ipsa aucta, & substantificè, ut dicunt, humectata, plicæ fiunt, & carni per totum corpus rugosa inæqualitas. Hæc quidè omnia experimento quotidiano agnoscimus. Videmus enim conualescentes, & quacunque causa, citra tabem graciles, rugas habere, & laxam cutem, quam digitis facilè, sine subiecta carne, comprehendis: tabis verò signum est, distentio & ariditas cutis: quod vel breui fieri solet per colliquantes febres, ut & in initio Prognostici animaduertit Hippocrates, dicens: Et cutis circa frontem dura & circumtenta, & arida. Iam verò pinguescentibus fieri carnem solidam & distentam cutem: præpinguibus verò esse multas, easque magnas rugas: dilata plurimùm cute à subiecta humiditate, nemo non animaduertit. Reddit mox causas quibus hæc fiunt, & signa quibus distinguuntur. Nimirum cutis concidens corrugatur, & quæ renutritur, extenditur. Vtriusque signum est quod horridum, & quod leue. Horridum vocat inæqualitatem, & cutis asperitatem illam, quam facit corrugatio, ut paulò antè diximus, enarrantes oratione illam, in accessibus sunt qui strepitum edunt. Horridum ergo est effectus corrugationis. Est ergo accidens cutis concidentis: leuitas verò sit extensione, quare est accidens cutis renutritæ. Verùm quia rugæ duabus causis fiunt, quibusdam enim quod incipiat gracilescere: aliis quæ nimium iam processerit

crassities.

crassities. Distinguunt hæc signa duo, quod biliosum, & quod subrubrum. Nam qui rugas habent ob gracilitatem, plerumque sunt pallidi, aut chlori: qui verò ob crassitiam, & nutritionem nimiam, sunt rubri, utpote plethorici. His dictis, profert exemplum in mammis, cum enim nulla corporis parte sit cutis adeo laxa, quæque adeo nunc contrahatur, nunc distendatur, in illis, magis quam in vlla alia parte apparet quod dictum est. Ita (inquit) euenit mammas gracilescentes, primùm detractas, & deorsum concidentes, ut cum nutrientibus gracilescunt, amplius autem gracilescetes ut cum iam arefcunt fenescuntibus, sursum tractas & circumtractas. Atque (inquit) nullus utique putauerit ob hoc fieri, qui scilicet nesciat ea quæ dicta sunt: sed renutrita carne hoc fit, id est, sed renutrita carne fieri putabit: vel, sed renutrita carne hoc fit aliquando. Quasi diceret, nullus putauerit fieri ob hoc, quia aliquando fit renutrita carne.

6 *Iugula manifesta, vena conspicua.*

¶ Hæc proximis verbis rectè adiacent, utpote pertinentia ad eandem doctrinam. Sunt enim etiã hæc signa gracilitatis. Iis enim qui extenuati sunt, iugula eminent, & vena conspicua sunt, iugula quidem quia caro est consumpta, vena verò & ob hoc, & nonnunquam, quia redundantia vitiosi sanguinis causa extenuationis fuerit.

7 *Prodicus interficiebat febricitantes, cursibus, luctis & calidis fomentis. Malum febriculosum inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, frictioni, laborem, labore ipsi.*

¶ Prodicum notat, quod febricitantes malè curaret, ac potius interficeret, cogens currere, luctari, fricari, inambulare (hos enim vocat circuitus) & inediam sustinere, & calidis vti fomentis. Reddit causam qua censeat illum hæc curatione febricitantes interficere, dicens, febriculosum malum (id est febris, aut quod cum febre consistit malum) inimicum est fami, circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni. Ille igitur addebat, laborem labori in ipsis, & ita interficiebat. Febriculosum malum esse inimicum circuitibus, luctis, & cursibus, & frictioni, id est, lædi eos qui febricitent, his exercitationibus, haud dubium est: tamen inimicum etiam esse fami, non tam est manifestum. Cur enim si febribus fames est inimica, febricitantes transferimus ad victum tenuem? Labores enim ut inimicos febribus, merito febricitantibus interdiciamus, iubentes in lecto decumbere, aut saltem in domo se continere: cibos verò cur tollimus? Sint enim illi amici, si fames inimica. Quod si dicas, non esse famem febricitantibus inimicam, victum tenuem, sed eum qui sit tenuior quàm res exigat, sanè hoc modo non est quod famem inimicam diceret, potius quàm cibum. Non enim minus, sed ut Galenus censet etiam magis, est inimicum, dare crassiorem, quàm tenuiorem. Itaque hac ratione potius diceret cibum inimicum, quàm famem inimicam. Cum præcipuè febris per se nunquam petat cibos, ac multò minus febrem faciens cacochymia. Ob febres igitur nulla fames videtur esse inimica, ob facultatem verò, cum est nimia, inimica est, non quidem ea peculiariter, sed ut aliud quiduis, quod sit nimium. Proinde ne

A intelligas famem per se inimicam esse febribus, tamen enim sunt paucæ quædam, quas peperit fames, quæ cibo curantur, in commune tamen id dici non potest, ob dictas nunc causas: sed Hippocrates carpit victum quo Prodicus utebatur, qui simul iubeat ægros exerceri & fricari, & calidis foueri, & cibum præbebat paucioem quàm alioqui oporteret. Hoc verò duplex erratum erat, cum enim cibum paucioem dare esset per se periculosum, tamen multò periculosius cum homines laborarent, quia ut dicitur ab Hippocrate, vbi fames laborandum non est. Itaque cum dicitur malum febriculosum inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni, non oportet hæc separatim accipi, sed coniunctim, ut intelligas inimicum esse, non quidem fami seorsum, sed toti huic victui.

Venarum rubor, liuor, chlorus color, laterum dolores tenues.

C ¶ Hæc mala intelligit Galenus accidere iis, qui per febres eo victu vituntur, quem Prodicus instituebat: non tamen singulis omnia, sed omnibus eorum aliqua. Omnes enim plus satis exercitatione & fame cruciatis sit venarum rubor, aut liuor, aut chlorus color, aut dolores laterum tenues, vocat, ut omnes ante Galenū enarratores censebant, quibus ipse etiam subscribit, tenues dolores laterum, eos qui verè pleuritidis non sunt, sed laterum dolores sine inflammatione. Si enim mediocre habent sanguinem, in ruborem eis attolluntur venæ, si verò habent debilitatem, fiunt liuidi, si sunt biliosi, chlori fiunt. Dolores verò laterum fiunt, ob laborem nimium instrumentorum respirationis, & ob fluxiones in illa concitatas. Non mirum autem, si aliquando is sit corporis apparatus, ut in biliosis pleuritides finiuntur ij dolores.

Sitim sedans, os claudere, tacere, ventum cum potu frigidum inducere.

E ¶ Optimam cautionem continet oratio hæc, ne quem sitis fatiget: os claudere, ventum frigidum inspirare, & potu frigidum vti, hæc qui facit, & quietè manet, neque cibis vitur siticulosus, si sanus quidem degit, sine siti est, si quàm maximè tenetur affectu aliquo præter naturam siticulosus, tamen sitis moderatius fert. Hanc ob causam æstiuo tempore, sanis, & quibus otium est, ut sanitatis studeant tutelæ, præcipio, domi se contineant, quieti in cubiculo temperato, vestibus moderatis induti, & os habeant clausum, taceantque, & aerem quem sint respiraturi, si res exigat, ventilatione, aut quacunque alia arte temperent, & aquam vinumve, ut cuiusque fert consuetudo, refrigerari curent, alij niue, alij recondentes in subterraneis, alij sub dio exponentes, ut cuiusque est temperies & consuetudo. Eadem & ad febricitantes fieri iubeo, plus aut minus, ut est morbi tempus vniuersale, & hora paroxysmi. Illud vero est mihi semper curæ, ne plurimi ægroti lecto assideant, neque omnino illum inuisant, ne illorum frequentia aerem qui inspiratur calfaciat, & ægrotus multa cogatur loqui, itaque ob id sitis augeatur & febris. Ventum frigidum & potum frigidum, sitim tollere consentaneum est rationi, quandoquidem sitis, calor & siccitatis soboles est. Verùm non omnis

fitis est eadem procuratio, neq; omni equè succurritur frigido aere aut potu, sed ut cuiusque est causa. Ei enim quæ ex caloris magnitudine nascitur, quæ passione plurimum laborat thorax & pulmo, aere frigido succurritur meliùs quam potu, & potu, nõ tam multo, quàm frigidissimo: ei verò quæ non nunquam fit, ex sicca intemperie, sine humore, aut cum humore falso, aut acri, qualis plerunq; ex veniculo aut hepate est, meliùs succurritur potu quàm aere, & talem quidem sitim sedat potus aquæ, etiã tepidæ. Itaq; hic eius præcipuè fitis medela traditur, quæ ex vehementia caloris nascitur, per quam etiam os claudere, & tacere est consultissimum. Si tamen liceat per febrè os claudere. Nonnulli enim dum febris viget, coguntur hiare, quos si os claudere cogas, fortasse strangules. Verùm ore clauso recipitur redditurq; spiritus per nares, & oris saliva conseruatur meliùs, quæ loquendo plurimum dissipatur, præterquam quòd in oris partibus excitatur magna caliditas. Cur igitur ad sitim cauendam tanti sit momenti taciturnitas, & os clausum, hæ sunt causæ.

30 *Occasiones unde ceperunt egrotare considerandum, siue ex capitis dolore, siue auris, siue lateris. Signum dentes, & in quibus bubones.*

31 *Ulcera quæ fiunt, & tubercula, indicantia febres, quibus hæc non fiunt, indicationum sublationes. Quibus intus relinquatur certissima et citissima recidiva.*

¶ Hæ duæ orationes eisdem omnino verbis occurrerunt scriptæ libro secundo, in calce sectionis primæ, vbi & enarratæ à me sunt.

Sputa rotunda deliriū indicant, ut in Pleno.

32 ¶ De hac sputi specie scriptum est ab Hippocrate in prognostico, atq; à me in commentariis, quòd quidam, significare pituitam crassam, & calidam in pulmone intemperiem, Galenus censet, atq; proinde tabem minari potius quàm delirium, tametsi & delirium etiam afferre possit pulmonis ea affectio, quòd calidi fumi copiosè mittantur in cerebrum: id verò vnum quiddam esse videtur eorum quæ fieri possint, non quæ crebrò fiant, atq; ob id fortasse scribere curauit Hippocrates exemplum, atq; vbi acciderit. Censuit enim Sabinus Plenum nomen esse oppidi.

33 *Hæmorrhoidas habentes, neq; pleuritide, neq; peripneumonia, neq; phagedæna, neq; furunculis, neq; terebynthi formam habentibus, fortasse neq; lepris, fortasse autem neq; aliis.*

¶ Hæc oratio, & aliæ omnes quæ sequuntur vsq; ad tertiam sectionis quartæ, eisdem verbis & eodè ordine scriptæ sunt in calce libri de humoribus: sunt verò consona etiam aliis Hippocratis præceptionibus quæ per totum hoc opus, & in aphorismis scripta sunt. Hæmorrhoidas enim à multis morbis liberare celebratissimū est, nam & in aphorismo 21. sectionis sextæ dicitur: In insanientibus, varicibus aut hæmorrhoidibus accidentibus, insanientiæ solutio fit. Hic à pleuritide, & peripneumonia,

A & phagedæna, & tuberculis, & terebynthi formam habentibus, & aliis eiusmodi, dicit liberare: quorū quædam sunt insanientiæ (quæ scilicet sine febre fit) analogæ, utpote melancholica: quædam sanguinea potius sunt, tametsi ea etiã possunt esse ex melancholico sanguine. Sunt enim melancholica vlcera phagedænica, vlcera scilicet cancri, & furunculi, qui ex melancholico crassoq; sanguine fiunt, & nigra quædam exanthemata in cruribus oriri solita, habentia figuram fructus terebynthi: & lepre, quæ hoc differunt ab elephante, quòd non tam altè subiectam carnem, sed cutem teneat. In quibusdam codicibus, quòd & Gal. monet, pro, neq; aliis, legitur, neq; alphis. Neq; sanè omnino malè: nam & alphi sunt in quadam lepræ specie: cæterum hæc est vetus lectio. Pleuritis & peripneumonia ex redundantia sanguinis nasci solent, aliquando quidè vitiosi, aliquando verò solùm redundantis. Verum quia per hæmorrhoidas multus & vitiosus sanguis effunditur, fit merito ut ab his, & ab aliis quamplurimis liberare possint. Nam & multitudinem & cacochymiam possunt soluere, & ab omnibus membris principibus auertunt.

Multi ergo intempestiuè curati, talibus non cunctanter capti sunt. Et perniciosè sic.

¶ Quia hæmorrhoides à tam multis & adeo malignis morbis liberant, nõ debent curari intempestiuè, neq; aliter quàm adhibita ea cautione, quam in aphorif. scripsit, dicens: Hæmorrhoidas sanandi antiquas, si non vna seruata sit periculum est hydropem aut tabem accedere. Itaque intempestiuè curantur hæmorrhoides, quæ cacochymo adhuc corpore curantur repenti, nulla seruata, quæ corporis necessitati subleuiat. In aphorismo comminatus est hydropem aut tabem, hoc loco dicit, cum quis intempestiuè curatur, fieri ut illis ipsis malis corripiatur citò, à quibus hæmorrhoidum præsentia liberabatur. Neq; tamen est vlla repugnãtia, sed eadem res dicitur, præterquam quòd in aphorismo restringat rem ad duas affectiones pessimas, hæc latius liberiusq; rem produxit dicens, in easdem affectiones citò incidere homines, à quibus per hæmorrhoidas liberarentur. Quòd sanè rationi consentaneum est, iuxta rationè epilogisticam, & communem omnium cõsensionem. Ab illo enim morbo dicim⁹ nos missione sanguinis, aut alio quopiã auxilio præseruari, in quem eo auxilio sublato esse-mus casuri. At verò hæmorrhoides non liberant solùm ab his quos nunc recensuit, sed etiam ab hydrope & tabe. Fit hydrops sæpe calore naturali hepatis sanguinis multitudine suffocato, quo casu cū possint hæmorrhoides à multitudine liberare, necesse est ab hydrope etiam possint. Tabes verò sæpissimè incipit ab sputo sanguinis, quod nihil potest meliùs tollere quàm hæmorrhoides, id verò tollentes, constat ab imminente tabe liberare. Igitur qui intempestiuè curantur, timendum est ne aliquo morbo, eorum quos nunc recensuit, corripiantur, fiatq; pleuriticus, aut peripneumonicus, aut contrahat exedentem cancrum, aut multos furunculos, aut exanthemata terebinthina, aut lepram, aut simile aliquid, aut etiã incidat in hydropem, aut tabem: idq; vel per priores alios morbos, vel per se, & nullo alio morbo prægresso. Vtrunq; enim

enim fieri potest, velut in tabem per pleuritidem, aut peripneumoniã, aut hæmoptoicã passionem: in hydropem, per vteri, lienis, aut hepatis durities, aut etiam prægressis, lepra, aut elephãte, aut quamplurimis tuberculis. Nam ex his omnibus cum sunt maligna, procedi solet ad illa pessima, & postrema mala tabem, dico, aut hydropem. Ut hac rursus ratione in idem recidat, quod hic dicitur, & in aphorifino. Dicitur enim hic (quod & verissimum est) & perniciosè sic: quod nihil aliud significat, quàm hæc mala cum fiunt ob repressas intempestiuè hæmorrhoidas, perniciosiora esse quàm alioqui esse soleant, vnde fit ut in illa finiantur, & interimant. Huius causa est, quia cum consueta aliqua euacuatio cohibetur, omnia periclitantur simul, atq; metus est, ne simul cum eo quod apparet, aliquid etiam latès, & perniciosum, in parte aliqua principe fiat: ut certè solet fieri sæpe. Adeo ut vel vulgi iam sit opinio, cum vetus aliqua euacuatio cessat, periclitari hominem de vita: idq; siue chirurgus cessare faciat, siue sponte cesset. Tametsi non semper eadè causa fit, sed cum spõte id fit, aliquando moriatur homo, quia ea euacuatio cessat, aliquando ea cesset, quia homo moritur.

35 *Et quicumq; alij abscessus, ut fistula, aliorum sunt medela.*

¶ Non tãtum hæmorrhoides antiquè dicta cautione curari debent, sed & quicumq; alij abscessus fiunt aliorum medela, ut fistulæ. Fistula est longus finus callosus, per quem aliquid expurgatur assiduè. Fieri potest vbique, frequens autem est iuxta anum. Illud verò ut fistulæ, non dicitur solùm gratia exempli, sed vt explicetur modus eorum abscessuum, qui tali indigēt cautione. Non enim omnes abscessus tam cauta curatione indigent: quidam enim nõ fiunt decretoriè, sed prorsus ratione symptomatis, & sunt omnino inutiles: sed neq; omnes qui fiunt aliorum medela, nisi fiant medela ut fistulæ. Si enim febris aliqua finitur in bubonem, aut parotidem, nemo cunctetur curare, nullo (si fieri possit) relicto vestigio: quamquam profecto abscessus ille febris medela fuerit. Sed quidã sunt abscessus qui affatim ex morbo aliquo facti, illum substulerunt, alij qui non ita, sed cõsuetudine quadam assiduè aliquid ex præstantioribus partibus excipiunt, aut vacuant, & hæc sunt medela morborum ut fistulæ, id est, assiduè aliquid detrahentes excrementi, & ita ab aliis morbis præseruantes. Definitio autem horum abscessuum diurnitas est. Fiunt enim diurni, quòd natura iam consuetudinem eò mittèdi comparauerit. Igitur in omni diurno abscessu, siue sit cum euacuatione, ut vlcus, fistula, aut hæmorrhoidis, siue etiam sine ea, ut vetus podagra, videndum est quomodo cures. Plurimi enim eorum qui tali morbo multis iam annis laborarunt, solent in nephritidem, aut asthma, aut etiã aliquam apoplecticarū passionem incidere: vt contra multis fieri vidi, ex epilepsia, aut alio cerebri magno morbo, nephritidem, & ex hac podagram. Tales igitur abscessus cum iam sunt inueterati, & si cum euacuatione non sint, dico esse aliorum morborum medelam, ut fistulas, quapropter, sæpe curari prohibeo, aliquando etiam fieri suadeo, iuxta præceptionem Hippocratis quæ sequitur.

A *Decubitus quidem in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.*

¶ Nullus interpretum dubitat, oratione hac significari, decubitus seu abscessus, qui morbis aliquibus superuenientes, eos tollunt, eosdè si fieri anticipent, fieri prohibere. Verùm hæc verba videntur ineptum sensum reddere, aut omnino in aliam ferre interpretationem. Nam illud, antefacta, non videtur dici de decubitu, sed de ipsis malis. Si verò ipsa mala antefacta sunt, quomodo decubitus fieri ea prohibet? Decubitu igitur ipsum oportet esse antefactum, non mala. Hanc ob causam quidam interpretum pro *πρὸς τὴν ἀσθενίαν*, id est, antefacta, censebant legendum *πρὸς τὸν νόσον*, vt referatur ad *νόσον*, id est, decubitus, itaq; decubitus prius factus. Atqui profecto leuicula quadam literarum mutatione redditur tota oratio perspicua. Verùm Galenus, cuius hæc erat lingua materna, censet hanc quoq; phrasim, citra mutationem vllam, posse ferre eundem sensum: quare de ea re non oportet nos admodum laborare, sed rem ipsam expendere, nobis intelligentibus, nihil aliud dici, quàm eos decubitus, qui morbos aliquos solent superueniendo tollere, eosdè anticipando, fieri prohibere. Dicitur verò nunc nomen decubitus de abscessu, neq; sanè aliud est apud Hippocrat. nisi forte ratione. Dicitur enim alterum ab abscedendo, alterum ab incumbendo. Constat verò idem esse, quod ab vna parte abscedens in alteram incumbit. Constatq; Hippocratem de eisdem prorsus rebus agere cum nuper diceret, quicumq; alij abscessus aliorum sunt medela, & nunc dicentem, decubitus in quibus facta tollit. Idem enim est in quibus facta tollit, & quorū medela est. Et ambo hæc eisdem congruunt. Idem enim abscessus, qui, quia sunt aliorum morborum medela debent cautè curari, illi in quibus iidem, cum morbos anteuertunt, ab eis præseruāt. Nam hæmorrhoides sunt de quibus præcipuè susceptus nuper est sermo, quas dictum est præseruare à melancholicis passionibus. Hæc autem eadem, vt in citato aphorismo dicitur, superuenientes tollunt illas passiones. Verùm (quod ad curationem præstat magnam utilitatē) oportet hic scire, posse hanc sententiam pertinere ad partem prognosticam, & ad curatricem. Ad prognosticam quidem, cum illud antefacta intelligatur spõte ac per se: ad curatricem, cum à medico. Nimirum abscessus qui cum superueniunt solent morbos tollere, iidem si fieri anticipent, liberant, aut etiam si fieri non anticipent, fiant tamen arte, & à medico. Cum sponte fiunt, & liberant, ad medicum nihil aliud pertinet, quàm agnoscere, ac prædicere futurum, vt homo ab imminente aliquo morbo liberetur: cum autem morbus imminet, & abscessus non fit, optimè curantis consilium est, eundem facere: quia decubitus q̄ superueniens tollit, antefact⁹ præseruat. Hac causa multis quibus à magnis morbis malè timeim⁹, curamus hæmorrhoidas facere: aliis etiam crura fricamus fortiter, non aliorum, quàm vt fiant podagrici, q̄ quidem est morbu morbo curare, aut morbo à morbo præseruare. Verùm nõ indistinctè pro quouis morbo, quouis abscessus procurandus, sed pro quocunq; is qui tali morbo soleat vtiliter succedere. Nam Hippoc. dicit, nõ simpliciter decubitu à morbo præseruare, sed in quibus facta

Itolit. Oportet ergo p teipsum meditari, quæ quibus soleant succedere, vtiliter, & inutiliter: vt quæ inutiliter solent succedere, prohibeas quoad possis, quæ vtiliter, nisi sponte fiant, aut morbus videatur esse benignus, & bonæ iudicationis (tales enim citra abscessum soluuntur) facias aut etiam antequam morbus hominemprehendat, si ab illo vehementer times. Velut si qui superiori anno ab epilepsia liberatus est superueniente podagra, nunc à podagra se sentiat valde liberum, tentetur verò incubo, aut vertigine, aut omnino capitis grauitate, prudenter feceris, pedes frictione, & labore lacessendo, vt à capite auertas.

37 *Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut aliis communiones.*

¶ Ad eandem doctrinam pertinent hæc oratio, & quæ hanc antecessit: dicitur enim nunc, quæ dā loca liberare à morbis aliarum partium, quod earum recipiant excrementa: nimirum, vt dictum est, decubitus factos morbos tollunt, & à nondum factis liberant: tantum addit nunc Hippocr. quod ad causas abscessuum spectat, videlicet, fieri abscessus in quampiam partem, ob dolorem, vel pondus, aut communionem, quæ illi cum parte affecta intercedat, aut ob aliquid aliud, vt exercitationem nimiam eius partis, aut calidam intemperiem, aut ob debilitatem. Nimirum omnis ex parte in partem motus, necesse est fiat, vel quod trahatur, vel quod mittatur, vel quod veniat. Trahitur quidem calore, frictione, & motu partis recipientis. Mittitur ob partis mittentis laborem, cuius causa est, vel grauitas, vel qualitas maligna: venit autē ob pondus, vel vacuum, porrò, vt quod venit vel mittitur, in hanc ex hac parte veniat aut mittatur, causa est, dolor debilitas partis recipientis, vel huius cum illa comunio, seu rectitudo. Indicatum enim est sæpe esse quarundam partium communionem, ob quam in sese mutuò sua mala refundunt: idq; ob rationem quādam multis communem, vt dextrarum cum dextris, sinistrarum cum sinistris, aut ob peculiarem, & propriam, vt genitalium cum vocalibus.

38 *Propter conuersionem non amplius sanguis venit, sed, secundum humoris cognationem, huiusmodi spuant.*

¶ Non solum in sanguinis excreatione verum esse comperies quod nunc dicitur, sed in omni alio sanguinis effluxu, vt in muliebri profluuiio ex vtero, & in mictu sanguinis, & in dysenteria cruenta. In his enim omnibus adhuc recentibus, sanguis exit, inueteratis verò, mutatur exeuntium forma, in album, purulentum, aut biliosum, flauum, aut viride, aut nigrum, propter conuersionem sanguinis, secundum humoris cognationem: quia sanguinis redundantia in aliquam cacochymicæ speciem vertitur, hæc aut illam pro temperie cuiusq; hominis: biliosus enim in bilem, melancholicus in melancholiam vertitur, humidus valde cum calore, suppuratur. Similes conuersiones fiunt in febribus: incipientes enim à sanguineis degenerant sæpe in alias species, ob ipsius sanguinis conuersionem. Vbi ego

A legi *ῥῆσις*, id est, conuersionem, inueniebatur in antiquioribus codicibus *ῥῆσις*, id est, inclinationem, verum quia Galen. probat censuram veterum interpretum, qui pro *ῥῆσις* censebant legi *ῥῆσις*, placuit hanc lectionem sequi.

Quibusdam sanguinem auferre tempestiuè 39 in huiusmodi, in aliis autem, in his non conuenit.

In quibusdam eorum quibus sanguis exit, dicit oportere mitti sanguinem, in aliis minime. Vnica autem illa vocula, tempestiuè, exponit quibus sit mittendus, & quibus secus. Nam mitti debet tempestiuè, & antequam sanguis in aliam naturam degenerauerit, posterius verò minime. Constat autem hoc dici indicatione ab humoris specie, ob quā in illis quidem mitti sanguis, in his expurgans medicamentum dari debet: verum hoc nihil prohibet quin in eis etiam quibus mutata sit eius species, mittatur aliquando sanguis: secundum alias de mittendo sanguine præceptiones.

Impedimentum incruenta spuentibus, anni 40 tempus, pleuritis, bilis.

¶ Galenus, atq; vt ipse refert, alij eo priores, intellexerunt dici hic impedimentum, quod sanguinis missionem prohibeat: cæterum durum est dicere, pleuritidem prohibere mitti sanguinem, neq; Galenus se satis expedit ab hac difficultate, quantumuis laborat: qua propter ego in alium sensum feror, intelligoq; impedimentū dici, nō quod missioni sanguinis, sed quod curationi simpliciter obstat: quasi diceret, cum quis sanguinis sputo laborat, tempus anni, valde aut calidum, aut frigidum, & pleuritis (si scilicet simul tenetur pleuritide, vt fieri solet) & bilis toto corpore redundans, impedimento est quominus rectè curetur: quia vterq; temporis excessus, & frigus inquam & calor auget sputum cruentum, illud rumpens, hic laxans: bilis exedit: quare cum sint hi tres modi quibus possit sanguis excreari, raptio, anastomosis, & corrosio, necesse est tria hæc obstant curationi, præterquam quod bilis petit vsu expurgantium, quæ apertentia sunt & irritantia. Iam verò pleuritis non aliter curari potest quàm excreando, neq; hæmoptois quicquam petit magis, quam thoracis quietem, vt ne loqui quidem talibus libeter permittamus: obstant igitur magnopere hæc omnia sputi cruenti curationi. Hanc esse legitimam loci huius explanationem, facile intelliges ex Galeno in comment. aphorismi decimifexti, sectionis primæ. Ibi enim ita est scriptum: Etenim contraria indigent curatione sputum sanguinis, & pleuritis. Si igitur contraria petunt auxilia, necesse est mutuo sibi impedimento sint.

Sectio quarta.

Quæ iuxta aures circa crismientia, nō suppurantur, his inanitis reuersio fit secundū rationem reuersionum, reuersione facta iterum tolluntur, & manēt, vt febriū reuersiones in simili circuitu. In his spes est in articulos abscedere.

¶ Dixerat Hippocr. in proxima sectione, omne suppu-

suppurans esse sine recidiua, vnde collegim⁹, quod non suppurat non adeo sine recidiua esse: iuxta quam sententiam dicit nunc, parotides quæ per morborum acutorum iudicationes fiunt, nisi suppurentur, reuersiones habere, atq; adeo harū quædam solere pluries & solui & reuerti, secundum ipsos febrium circuitus, & talibus solere postremò fieri abscessus ad articulos. Inaniri œdemata dicit, vt Galenus libello vocationum antiquarum Hippocratis interpret est, detumescere & emolliri. Dicit itaque cum non suppurantur, sed inaniuntur, id est, detumescunt, vt videantur resoluta œdemata, solere reuerti, atque nonnunquam pluries, circuitu quodam febrili simili, idq; cum sit, spectari futuros postremò ad articulos tumores aut dolores. Constat, cum esset dicturus, his inanitis reuersio fit, nō fuisse necessarium dicere, quæ non suppurantur, nam intelligi poterat, & si tantum dixisset parotides si inaniuntur & reuertuntur iuxta febrium circuitum. Nam quæ ita inaniuntur & reuertuntur circuitu quodam, non possunt esse suppurata. Verum Hippocrates dixit quæ non suppurantur, vt alluderet ad id, quod citato loco dictū est, obiterq; insinuaret, quæ non suppurantur esse reuersiua, quæ enim suppurantur reuersiua non sunt. Causa verò ob quam euenit quod in hac oratione dicitur, est, quia quæ non suppurantia, sæpe intumescunt & rursus detumescunt, neq; suppurationē recipiunt, neq; resolutionem integram, sed aut resoluuntur falso, hoc est, retrocedētia videntur resolui, aut imperfectè, ac per partes succorum influunt, & resoluuntur, vt in paroxysmis febrium euenit. Vtrunq; autem horū malum. Retrocedere enim periculosi & lethalis est morbi, per partes influere & resolui, est cōtumacis, longi, & difficilis iudicatu. Est enim iudicatio quædam sæpe tentata, quam tētari tantò est deterius signum, quanto ipsa iudicationis species est deterior, illis quæ cum euacuatione aguntur. Cum verò sæpe rediens, & abiens tumor, possit fieri ob dictas duas causas, redire secundum febriū circuitus indicat, ob resolutionem quæ per partes agatur, id euenire, eodē scilicet modo, quo in ipsis febrium circuitibus. Igitur merito eo apparente signo, expectantur abscessus alij grandiores, qui ad articulos plerunq; fiunt, ob ipsarum partium naturam, vt alibi explicuimus, non semel.

2 *Vrina crassa alba, vt quæ Amphigenis, in laboriosis quarto die aliquando incipit, & liberat ab abscessu, si verò ultra hoc, & sanguis à naribus effluat, manifestè admodum.*

¶ Vbi dicit manifestè admodū, supplere debes, soluitur, constat id ex aphorismo septuagesimo quarto sectionis quartæ, qui hæc ipsa oratio est. Tantum hic additur exemplum Amphigenis. Verum hoc nihil facit, vt quis aliam enarrationem desideret, præter eam quam in aphorismi commentatione scripsi.

3 *Cui intestinum, in dextra parte arthriticus fiebat, & quietior, postquam autem huic curabatur, dolentior.*

¶ Vnum quoddam, idq; accommodatissimum exemplum, nunc proponitur, illius doctrinæ, quæ

A sectione proxima tradidit, dicens, alterius loci loca recipiētia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut aliis communiones: & rursus illius quam antea tradiderat eadē sectione, dicens: Multi ergo intempestiuè curati, talibus non cunctanter capti sunt. Nimirum illa oratione dicebatur, quarundam partiū dolores liberare à doloribus aliarū partium: hac verò, si partes illæ quæ ab aliarum liberant passionibus intempestiuè curentur, passionibus eas fieri aut redire, velut huic, cuius hic fit mentio. Laborabat enim intestini dextri morbo, superueniebatq; ei nonnunquā dolor articularum, atq; tunc temporis subleuabatur à priori malo, & cū curabatur ab arthritide, redibat, aut exacerbabatur intestini dolor. Nam, quia articulare dolorē adesse, tollendi intestinale, erat causa, non adesse, erat augendi. Detrahebant enim dolendi causam articuli intestino, qua non detracta, necesse erat dolorem augeri. Nimirum cum non esset tota dolendi causa insumpta, neq; corporis apparatus morbosus sublatus. Vt narrat Gal. altercabantur enarratores de hac intestini affectione, dicere volentes ad quod intestinū pertinere, & de hac arthritide, ad quem articulum. Dicebant alij eam affectionem fuisse dolorem coli, alij decidentiam cæci in scrotum, quod id dextra parte locatum, & à mesenterio solutum sit: rursus dolorem arthriticum, quidam multorum articularum, quidam pedum, alij coxæ fuisse. Videtur enim multis non satis esse commentari acutorum verba, nisi etiam diuinēt. Nam quæ ratio sit qua scias, cum Hippocrat. nihil dicat aliud, quàm cui intestinum in dextra parte, quod intestinum doluerit? Atque an doluerit solum, an etiam deciderit in scrotum? Atq; cum solum dicat, arthriticus fiebat, qui articuli, aut quo doluerint? Nisi probes, non posse horum quiduis fieri, sed vnum quiddam necessariò fieri, alia omnino fieri nō posse. Ego verò scio virum quendam doctrina nobilem, & mihi valde familiarem, cum vtriq; dolori, intestinorum dico & articularum, sit obnoxius, & vtroq; soleat laborare alternatè, quasi alter alterū eleuet, laborasse iam sæpe dolore colico sine intestini decidentia, aliquando etiā decidentia intestini in scrotum: plerunq; podagra & chiragra, aliquando etiā ischiade. Itaq; possunt hæc omnia fieri, estq; omnium ratio & causa eadem. Sed neq; quod dicit in dextra parte, aliud quippiam nobis indicat, quam euenisse nunc dextra parte dolere, posset idem euentus in sinistra esse parte. Neq; quidem ex intestino ad articulos factus est abscessus ob quampiam communionem (nulla enim est) sed dolore, aut grauitate, aut aliquo alio, vt dicebatur. Porrò quod Hippocrates dicat numero singulari intestinū potius quàm plurali intestina, nihil refert, nam nomine intestini cum simpliciter dicitur, significatur totum id quod producitur à fundo ventriculi vsque ad anum.

4 *Agasis filia cum iuuenula esset denso erat spiritu, mulier autem facta, ex partu non diu dolorosa existens, in sublime extulit pondus magnum. Statim quidem crepere visum est aliquid in thorace. Sequenti die, & asthma habebat, & dolorem dextra coxa. Cum hæc doleret, tunc & asthma tenebat, cessante autem, cessabat.*

Spuebat spumosa, initio quidem florida, cōssistens verò vomitui bilioso simile erat. Dolores tunc quidem maximè, cum laboraret manibus. Hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla, bobina: in spirationibus verò, à clamore, & ira.

Hæc mulier haud dubiè habebat intra thoracem in suprema & posteriori eius parte, ad duo inquam prima spatia intercostalia, iuxta ipsam spinam, tuberculum aliquod, quod diutissimè crudè perstitit, postea verò labore partus denuo exacerbatum, & factum phlegmonosum, & dolens, suppuratum est, & postea nixu, quo mulier pondus magnum in sublime extulit, rupto abscessu, pus in thoracem effusum est. Inde pure refudante intra pulmonem factum est asthma, & compatiante coxa factus est dolor coxæ. Quoniam verò ex eadem parte, & eadem causa coxæ dolor & asthma procedebant, consentaneum erat augeri, & minui simul, atq; tunc mulierem respirare difficilius, cum doleat magis coxa, facilius verò, cum minus. Constat verò necesse esse huic in thorace non solū esse asthma, sed dolorem etiam, nam quo loco fuerat tuberculum, necesse erat manere vlcus cauum, & difficile fanescens, in loco præcipuè ad coalescentiam vlcera adeo incommodo ob motum assiduum, & situm profundum. Fuisse verò & tuberculum, & ex eo relictum vlcus eo thoracis loco quo dixi, inde coniectes, quòd dolores tunc maximè ingrauescerent, cum laboraret homo manibus. Nimirum D nerui manuum nascuntur à dorso medulla, inter primam & tertiam vertebrā, & decurrunt per duo spatia intercostalia. Merito ergo manibus laborantibus, còdolebat ea pars thoracis, quare si cum thorace condolebat coxa laborantibus manibus doleat vtraq; pars. Hæc omnia secundum Galeni enarrationem dicta sunt, atq; adeo, vt ipse censet, nulli possunt videri dubia, præter illud quod de compactione thoracis & coxæ dictum est. Nulla enim causa videtur, qua condoleret coxa cum thorace, cum nulla esse videatur cōmunio illis, velut est thoraci cum genitalibus. Galenus ob nullam communionem factum esse putat, sed quòd casu huic mulieri coxa fuerit debilior quàm partes aliæ, atq; ideo receperit excrementa. Mihi verò videtur in partium etiam natura, & communione, causa aliqua esse potuisse. Nam thoraci cum vtero magna communio est, siquidè vocalibus cum genitalibus, dolere verò coxam sæpe ob vteri morbum res est experimento compertissima, & rationi maximè consona, & ab Hippocrate celebrata, præcipuè verò quibus vterus incidit in coxam: qualis fortasse erat hæc mulier. Sed est hic consideratione dignum, cur ei, qui à dolore dextri intestini fiebat arthriticus, quanto magis ingrauescebat arthritis, tanto magis remittebatur dolor intestini, & contra huic verò mulieri ambo dolores ingrauescebant simul, cum præcipuè dictum eidem Hippocrati in aphorismo sit: Si duo dolores non eandem partem infestant, maiorem alterum obscurare. Certè si illud obscurare sit, vt verbum ipsum præ se fert, & Galenus in commentario eiusdem aphorismi intelligit, facere vt lateat, seu vt minus ab ipso ægroto percipiatur, sed velut contemnatur præ alio vehementiori, vera sit sententia illa aphoristica vniuersim, distrahit enim

semper mentem vehementioris obiecti sensus à debiliore. Verum si illud obscurare accipiatur, vt Galenus in commentatione historiae proximæ, eius inquam cui dolebat intestinum, accepit quasi diceretur, dolorem minorem à maiori tolli aut curari, iuxta illud quod sectione secunda huius sexti dicebatur, operari simile, vt dolor dolorem sedat, nō sit vera sine quadam limitatione. Nimirum cum pars aliqua dolet per consensum cum altera, ita inquam vt non sit solū passio secundaria, sed mera sympathia, non tantum non curat aliter dolor alterum, sed necesse etiam est crescant affectiones simul, vt si quis ob affectionem dolorificam ventriculi, aut capitis, dolet oculis, necessariò crescet oculorum passio crescente passione ventriculi, aut capitis. Cum autem nō est mera compassio, duorum alterum necesse est fieri, vel alteram partem recipere ex altera, vel ambas à toto corpore, vel ab aliqua alia. Si altera ab altera recipit, necesse est vt crescente dolore posterioris decrescat prioris, iuxta q̄ lib. 2. huius operis dicebatur, dolente capite in petus descendit, & hypochondria, inde in coxam, & pedes. Impossibile est autem omnia simul dolere. Si verò ambæ partes recipiunt simul à toto vel alia quadam, necesse est dolores augeantur simul, quia scilicet recipiunt simul, verum tunc quoq; detrahunt sibi aliquid mali mutuò, quæuis enim earum reciperet plus, nisi in altera pars succi mitteretur. Ei igitur cui dolebat intestinū fiebat etiam arthritis, non per meram compassionem, sed quòd altera in alteram pars mitteret, ac proinde merito, non simul sed alternatè augebantur: huic autem fiebat coxæ dolor & asthma, thorace fortassis compatiēte cum vtero: aut vtraq; parte recipiente simul à toto, aut fortasse à capite. Ex specie sputorum nihil aliud possis intelligere quàm à talibus humoribus perpendisse malum, quales illæ differentia sputorum sunt natè significare, initio verò exisse floridū, hoc est subrubrum, deciso sanguine ex vlcere. Verum de differentiis sputorum, & significationibus, in prognostico est satis diffusè actum, nunc quæ peculiariter sunt huius loci, pertractentur. Videbitur tibi hæc mulier etiam antequam rumperetur tuberculum, laborasse asthma, quandoquidem laborabat respirationis difficultate, & crebro spiritu. Quid autem est aliud asthma quàm respiratio anhelosa, quæ non fit ob febris magnitudinem? Certè non quæcumq; anhelatio, sed tanta, vt sit iam orthopnoea. Itaq; hæc antea respirationē habebat difficilem ob tuberculum, nondum verò erat orthopnoea, ac proinde neq; asthmatica, vt postea. Si placet dicere fuisse antea asthma incipiens, quia id malum augefcens in asthma abiuit, nihil prohibet. Quid huic medici consuluerint, narrat Hippocrates, non quidem curationem, sed victus solū institutionem. Fortasse, vt erat morbus long⁹, & qui eam decumbere non compelleret, non est curata, sed contenta solo victu, per sanari posse non speras, sed morbum meliùs, ferre volens. Fortasse etiam curationem dicere omisit Hippocrates quòd non valuerit per sanare, vt cunque hoc habeat, censuisse dicit medicos hanc abstinere allio, suilla, ouilla & bobina, quia sunt hæc partim acria, partim concoctu difficilia, & crassa. Itaq; eadem ratione abstinere debuit ab omnibus acribus, & ab omnibus concoctu difficilibus, & crassis. Nam acria breui afferrent

rent phisim exelione pulmonis, concoctu difficilia & crassa impedirent excreationem, & omnem corporis expurgationem. In spirationibus (inquit) à clamore, & ira. Rectè profectò, nihil est enim quod adeo possit vlcus dilatare in thorace, ac clamor, qui vehementi respiratione, & ira, quæ facit feruorem sanguinis, & præter quàm quòd humores conuocat, vsu aucto facit respirare plus & crebrius. Dicens, in spirationibus, indicat, duo hæc, ob spirationem lædere, quia scilicet vtrumq; facit respirare vehementiùs. Mirum tamen nisi huic iussit Hipp. feris candentibus fieri inuisiones, in duobus spatiis intercostalibus supremis, iuxta spinam, in parte dextra: & circumcirca coxam dextram: ego quidem huic hæc consuluissim fieri.

Cui exedebatur in capite tumor, primum alumen vsum quadravit. Habuit alium abscessum, fortasse quoniam os abscessurum erat, abscessit sexaginta diebus super aurem, superna in parte ad verticem vulnus erat.

Habuit hic, quod per malignas cacochymias fieri solere multis scimus, tumores, vlcera, & osiū cariem in capite. Quæ hoc nostro tēpore fieri haud quaquam possunt, sine morbi gallici nota, quantum eum morbum nouū esse vulgus sibi persuasit. Huic duo tumores nati sunt, alter sponte exulceratus exedebatur, eratq; vlcus hoc supra aurē iuxta verticem: alius abscessus non narrat Hipp. qua parte capitis fuerit, suspicatur tamen ortum esse ibi, quòd os subiectum carie laboraret, & inde esset abscessurum, vt factum est. Nam aperto à chyrurgis eo abscessu, sexagesimo die ex quo nudatum est, & cœpit ab aere & medicamentis alterari, abscessit os. Fieri quidem potest, vt osse nō corrupto, ob redundantiam solum humorum fiant tumores, verum in iis qui maligna laborant cacochymia, sæpius fiunt ob subiecti osis corruptionem. Quare mox atq; apparet tumor, timere talem corruptionem oportet, atq; alio quopiam signo accedente, vt persistente dolore, aut fouea sub premente digito cum quadam asperitate aperire. Quod ad tumorem qui exedebatur, alumen bene faceret, iuxta illius naturam euēnit. Nam siccatur vehementer. Rectè autem dixit alumen quadravit, insinuans scilicet, non omnibus ita affectis illud ipsum medicamentum futurum vtile, sed aliis hoc, aliis aliud quadraturum, pro cuiusq; hominis natura, & dispositione: rectè etiam dixit primum, quia & si primum videretur alumen bene facere, tamen non potuerit eo solò per sanari homo, sed alia fuerit opus adiicere, fortasse caustica. Quòd sexagesima os abscesserit, non mirum, plerisque enim abscedunt post quadraginta, hic fortasse erat senex, & osibus natura durioribus.

Intestina habent vt canis, maiora autem, suspenduntur ex mesocolis; hæc autem ex nervis ab spina, sub ventre.

Ad Anatomem pertinet hæc oratio, est autem maximè conspicuum, & exigua diligentia indigēs, quòd dicitur, nihil enim dicit aliud, quàm intestina hominum similia esse caninis, quòd adeo est anatomistis perfectum, vt quæ ad naturalia instrumenta pertinent, non nisi in caninis corporibus ostentent. Dicit hominum intestina esse maiora, certè vt

& corpora tota. Ita autem habere, etiam non perspectis intestinis, ex vtrorumq; facibus licet agnoscere. Sunt enim hominum fæces, quæ duræ egerruntur, crassiores quàm canum. Suspēdi dicit ex mesocolis, hoc est, ex mesenteris. Quod enim Galenus vocat *intestina*, id est, intestina, vocabat Hipp. & eo antiquiores, *νῆρα*, quare, & quod mesenterium, mesocolum. Dicit verò numero multitudinis mesocola, quia constat multis venis, quæ omnes alligatæ sunt spinæ; ligamento quodam magno iuxta septum transuersum. Vt inde sint mesenterij vasa omnia, atq; cum eis intestina, ex spina, & ipso septo transuerso. Vocat verò nervos illa ligamēta, nomine, ob substantiæ similitudinem, latius accepto. Dicit sub ventre, vel quia infra ventriculi os; vel quia corpore supino collocato, substat omnibus intestinis.

Laborantibus gratia, vt mundè facere aut potus aut cibos, quæ videt, molliter quæcumque tangit; sed non vt valde ledant, aut non bene emendabiliter, vt frigida, ubi hac est opus. Introitus sermones, figura, vestis ægrotanti, tonsura, ungues, odores.

Omnia hæc pertinent ad œconomiam circa ægrotantes, de qua sectione secunda huius, non longe à fine, dictum est. Omnia, quæ & ad ipsum ægrotum, & ad medicum, & ad eos qui adsunt, & ad externa pertinent, ad gratiam ægrotantis debent esse comparata. Gratificandumque ei, quoad fieri possit, cibis, & potibus, & medicamentis, & cubiculo in quo decumbat, & iis quæ oculis obiciantur, & sermonibus quos audiat, & odoribus, & lectuli molliē, ac denique omni alia re, quæ non valde ledat. Vsq; adeo vt & ipsum medicum velit Hippocrates sese componere, vt maximè ægrotis placeat, introeat scilicet compositè, & videat quos apud ægrotum sermones habeat, & decorem habeat vultus & totius corporis figuram, & vestibus induatur preciosis & munitis, capillis bene tonsis, unguibus expolitis, odoribus etiam vtatur. Huc spectat ferre annulos, & aureos torques, & quædam aliā, quæ vulgus hominum miratur, & amat. Libello de medico scripsit Hippocrates multa ad hanc partem spectantia, ex quibus ego illud imprimis eligi suadeo, medicum circa totam vitam esse probè compositum. Quia maximè (inquit) ad opinionem, & auctoritatem comparandam conducit, bonis & honestis moribus præditum esse. Itaque si omnes hæc indulgentiæ, quibus ad ægrotantes vitimur, id possunt præstare præcipuè, vt Galenus censet, vt diligant, & proinde nobis pareant, velut vnicis amicis, velut parentibus, velut diis, nihil magis obedientiam parit quàm auctoritas, neque hanc quàm probitatis opinio, vt Hippocrates dixit. Sed præter hanc vtilitatem, præstant hæc gratiæ ægrotantibus, alia non exigua, exhilarant enim quædam, vt quæ ad medici ornatum spectant, & sermones, & spectacula, ipsorum animos, vt minus morore languescant, quædam etiam ipsas naturales facultates, velut mundè parari cibos & potus, & suauitati aliquid condonare; & si alioqui videatur non valde expediens. Certè his præceptis, non ad dicta, sed ad lucrum vtuntur multi, caueant autem hortor ne plus satis vtantur, & plurimum suis commodis studentes, eorū qui se illis crediderunt,

salutem spernant. Videant quantum sit id quod suauitatis causa permittant, quod sanè Hippocrates ipse definit. Sed & id ipsum quod per artem licet, videant ipsi quibus permittant. Nam quod insigniter possit lædere, aut quod inferre noxam quæ non facile emendetur, nulli debent concedere, sed vt in aphorismo dixit, parum deteriore cibum aut potum, sed neque quod exiguum possit lædere permittendum est omnibus. Nam mores ægrotantium cõsiderandi sunt. Quidam enim sunt ad eò intemperantes, vt si medicus illis tantillum concedat, ipsi ea occasione sint plus multò adiecturi. Itaque hæc præcepta vt alia omnia practica, prudentia indigent. Nam & medici compositio ad gratiam comparata, quæ plurimum artis prodit, eum facere solet ridiculum, & contemptilem: quinetiam suspectum, putantibus hominibus, id quod doctrinæ deest, ambitione illa suppleri, & eum qui tam multis rebus, fortasse inutilibus, studeat, non admodum posse vtilibus præceptionibus esse intentum. Neque tamen has ob causas velim medicum rigidum, grauem, inurbanum, & prorsus rusticum, se præbere, vt noui alios, hac arte volentes simulare se semper tractare seria. Vsq; adeo est cuique sua astus. Ego mihi nihil horum, sed facilem non tamen leuem: aut grauem nõ tamen tetricum conuictum, exopto, & omnia prudenter, ac moderatè facere. Vbi ego legi, sed non vt valde lædant, legitur in græcis codicibus, *ἀλλὰ μὴ μὲν ἄρα ἐλάττω*, id est, alia non multum lædere. Quæ verba ineptitudinem quandam præ se ferunt, proinde mihi arripit plurimum illud *ἀλλὰ* mutari in *ἀλλὰ*, id est, sed, fit enim mutato solum apice, & redditur sensus longè facilius, hic scilicet, gratiæ quidem ægrotanti, ita tamen vt non valde lædant, velut si dari debeat ægroto ad voluptatem frigida, ne tamen ita detur, vt parere possit noxam aliquam magnam, atque fortasse inemendabilem: vt hoc deliciosissimo tempore, quale nunquã viderat Hispania, scimus multis niuis vsu nimio contigisse. Sed si de mollicie & voluptatibus quæ nostrorum animis irrepserunt, sermo esset habendus, ad elegiam procederet commentaria. Faciat Deus vt ab his expediti, ad virtutem pristinam, qua aliis omnibus gentibus quondam fuerunt admirationi, conuertantur, & licebit medicis eos serio curare, vtenturque illi arte ad salutem, potiùs quàm ad delicias.

8 *Aqua elixata, alia quidem vt recipiat aerem, alia verò, non esse plenum, & operculum habere.*

¶ Quidam enarratorum censebant, hæc verba simul cum prioribus legi, alij seorsum. Qui legebant simul, intelligebant Hippocratem hinc docere rationem refrigerandi aquam, pro iis ægrotis quibus placeret frigidam concedere: qui seorsum verò, docere rationem elixandi aquam. Vtraque ratione accipit satis idoneam interpretationem, Galenus præbat magis priorem, me verba ipsa videntur in alteram trahere. Proinde vtranque persequar, & prius quidem priorem. Aqua multis causis, & eis quidem optimis elixatur, quarum vna est, vt meliùs refrigeretur, cum eam frigidissimam dare volumus. Promptius enim aqua calefacta niue aut alia aqua frigidissima circumfusa, frigus in se totam admit-

tit, quàm frigida. Refrigerandi verò, cum iam fuerit calefacta, duplex ratio est, altera sub dio sine operculo exponere, altera in puteum aut niuem cum operculo, atque vase obturato immergere. Vtrunque autem fieri debere luce elarius est. Nam si cum operculo exponatur sub dio, minimè circumfusi aeris frigore alterabitur, si verò sine operculo demittatur in puteum aut niuem, mixtionem aliquã inutilem admittet. Quod si ne vas quod in niuem mergitur, aliquid in sese recipiat, nisi sit satis obturatum Gal. vult, quãtò minùs ferendum est, quòd delicosi nunc faciunt (permittentibus quibusdam assentatoribus) vt percolata per niuem aqua bibatur, aut etiam ipsa nix aqua soluta. Hæc de ratione refrigerandi aquam dicta sunt. De ratione elixandi, iuxta alteram enarrationem nunc dicitur. Elixatur aqua, præter dictam, duas ob causas, vt emédetur à vitio aliquo, aut vt facultatem aliquam recipiat. Vt emédetur, velut si crassa est vt extenuetur, si vitiosam aliquam, aut alienam habet facultatem, vt eam deponat: vt facultatem recipiat, vt cum ea, lignum sanctum, aut radicem cynæ, aut simillacè indicam, aut glicirrhizam, aut aliud quiduis incoquimus. Cum emendationis causa solum elixatur, ad ignem lentum sine fumo, vase detecto fieri debet, vt vapor, & quicquid ab ea dissolutum fertur, expiret, neque in eam deuoluatur: cum verò causa facultatis, elixetur operculo superposito, ne facultas eius quod incoquitur, expiret. Ne sit autem vas plenum vsque ad summum, sed ad os relinquatur vacuum, quantum satis sit ad liberum feruorem. Nam alioqui, aut cohibebitur feruor, aut rumpe- tur vas, quod in musti etiam doliis licet experiri. Itaque siue elixare vis, siue elixatam refrigerare a- quam, duplex ratio est, in detecto vase, aut tecto, operculo, & vase non pleno. Quid autem? Cum refrigeramus detecto vase, nunquid pleno vase fiet meliùs, an etiam non pleno? Certè vt erit vasis os: siquidem lato sit ore, nihil prohibet plenum esse vas, si verò angusto, satius sit esse semiuacuum, vt secundum ampliorem extremitatem aqua aere tangatur.

9 *Quoniam ex sanguinis profuuiis hydrope laborant.*

¶ Nimio fluxu sanguinis, siue menstruo, siue ex hæmorrhoidibus, siue ex naribus, siue aliunde, calorem naturalem hepatis tolli, hoc sublato hydro- pem fieri, res est certissima.

10 *Si qualia oportet purgentur & bene ferunt.*

¶ Hoc quoque enarratum est prima particula aphorismorum.

11 *Manifestè qui vigilat calidior est exterius, interius verò frigidior, qui dormit contra.*

G ¶ Inter hæc & proximè scripta verba, occurrunt in omnibus codicibus quædam alia, quibus narratur fames quæ fuit in Aeno, per quam ob legumini- num esum morbi quidam facti sunt, quod idem libro secundo narratum est, & à me redditæ eius e- ventus causæ. Nunc delenda censui. Quia nihil cõ- tinent

tinent noui vnde vtilitatis quippiam posset accipi, & sunt haud dubie interiecta temere. Galenus enim omnino non habebat in suis codicibus, siquidem nullam prorsus mentionem talium verborum fecit, sed post illa qua de refrigeranda elixata, aut de elixanda aqua, dicta sunt ad ea de vigilantium & dormientium calore dicuntur, transit. Ventres dormiendo calidiores esse quam vigilando, & extremum corporis habitum frigidiorum, ex somni & vigiliæ natura constat. Siquidem colligit sese naturale calidum in interiora, exterioribus desti- tutis per somnum, quod per vigiliam contrario mo- tu effunditur. Sed & hoc signo constat, quòd qui dormiunt pluribus tegumentis indigent, quàm qui vigilant, vt noctu etiam quàm interdiu, & hyeme quàm æstate, & quiescentes quàm qui exercen- tur, & mœsti aut timidi quàm irati, quibus motus est analogus somnus, vt vigilia contrariis. Hinc fit vt somnus ad concoctiones, vigilia ad distribu- tionem & euacuationes, plus conferat.

12 *Natura calido, refrigeratio, potus aqua, & quiescere.*

¶ Hæc oratio videbatur mihi excipienda hinc, locandaque vltra duas alias quæ mox sequuntur, quia illæ duæ cum priori apte iunguntur, cum sint omnes illæ de somno, hæc verò seorsum, esset meliùs, vt quæ est de re alia. Pertinet hæc ad dieticam medicinam: continet enim rationem instituendi victum refrigerantem, pro calida natura. Sed videri possit, quod dicitur, aduersum aliiis medicinæ theorematis. Receptissimum enim est, & magnum artis axioma, quæ sunt naturalia seruanda esse, & quæ præter naturam submouenda: atque illud his proximum, conseruationem fieri si- milibus, curationem contrariis. Vnde legitimè col- ligitur, omnibus rebus naturalibus esse danda simi- lia: quare naturâ calido non refrigeratio, sed calfa- ctio congruens sit, quare non aqua & quies, sed merum & motus, atq; ita in aliis omniũ causarum salubrium generibus. Non enim omnia quibus con- stat victus Hippocrates nominauit, sed pauca quæ- dam, quorum nomine tu reliqua potes intelligere, quæ in eandem partem cadunt, frigida cum sint. Galenus in commentatione, velut huic obiectioni respondens, dicit, calidas naturas vocare Hippo- cratem consueuisse, quæ non ingenito calore, sed acri & mordaci abundant, quem aduentitium, & non secundum naturam esse, arbitratur. Durum verò est dicere, calorem acrem iuuenum natura biliosorum, non esse secundum naturam, aut eum qui febriliter ardeat (si modo hunc intelligit) dici ab Hippocrate naturâ calidum. Quamobrem ego naturâ calidum dici intelligo, eum qui natura sua est calidior quàm temperatus: neque tamen Hip- pocratem docere, talem esse refrigerandum, sed refrigerationem talis (cum scilicet refrigerandus est) agi optimè potu aquæ & quiete. Sed dices, si naturâ calidus refrigerari non debet, futile est do- cere, quomodo refrigeretur. Certè refrigerari debent qui calidi naturâ sint, quia calidorum vsu periclitantur corripì morbiscalidis: vt frigidum etiam frigidis, vsu frigidorum, quia à similibus facile patiuntur corpora, à dissimilibus difficulter. Non e-

nim semper seruari debent omnia quæ sunt natu- ralia, sed quæ sunt naturalia & omni reprehensione carentia, vt mediocris temperies, seruanda semper, vitiosæ autem naturæ seruandæ solum per mor- bos, aut per negotia, alioqui reducendæ ad melio- res, quod fit vsu contrariorum.

Somnus in frigore cooperto.

¶ Breuiloquium, quacunquē de re agatur, cõ- suevit multis interpretationibus esse expositum, quod in plerisque Hippocratis sermonibus, & in hoc non minimè, euenit. Nam illud: Somnus in frigore cooperto, significare potest, hoc modo maximè somnum conciliari, aut hoc modo vtilissimum esse dormire. Illo modo pertinebit oratio ad physiolo- giam, hoc ad salubrem medicinam, seu de tuenda valetudine. Rursum legi possunt seorsum illa: Somnus in frigore, vt significetur frigore conciliari somnum, vel vtile esse dormire in loco frigido: & particula illa *καταβλημένον* adiungetur tunc temporis sequentibus, quæ ita habent: Somnus sedentarius recto nictatio. Ita legebant (vt Galenus dicit) multi, *καταβλημένον* vertebant iacenti. Vnde multæ etiam interpretationes sequentis orationis nascuntur. Verùm Galeno videtur valde violentum *καταβλημένον* accipi pro *κατακλιμένον*. Quapropter magis consensaneum est verti cooperto, & legi, somnus in frigore, cooperto. Ambæ autem interpretationes quas diximus probabilissimæ sunt. Nam quia per somnum calidiores sunt homines interiùs, & frigidiores exterius, aere ambiente frigido indigent qui occurrat interno ardori, & indumentis quæ externorum frigori, ne quid nimis fiat: atque eadem ratione melius cõciliatur ita somnus, quàm aliter. Nam qui dormiunt in loco calido excitantur ab interno æstu, qui discooperti, ab externo frigore, qui verò in loco frigido cooperti, à nulla causa offenduntur, & ob id somnus est placidus & vtilis.

Somnus sedentarius, recto nictatio.

¶ Qui hanc orationem dicunt incipere à voce *κατακλιμένον*, id est, (vt ipsi interpretantur) iacent, intelligunt sedentariũ somnũ dici profundum & quietum metaphoricè, atq; significari hominẽ iacentẽ dormire quietè, stantem verò, aut etiam sedentem, aut insidentẽ equo (hi enim omnes sunt recto corpore) non posse nisi nictare. Sed dices, quid hoc ad medicum? Certè ad tuendam valetudinem spectat, consulturq; vt qui dormiturus est decumbat, ne lassitudinibus corripiatur, si sedens aut stans dormiat. Si verò hæc oratio quatuor has solum voces cõtineat, somnus sedentarius, recto nictatio, videatur significari, eum qui rectus nictat, sedendo dormiturum. Hoc verò leue est & parui momenti, vtilior multò sensus est quẽ Galenus sequitur, & continet præceptionẽ quandam curatoria, & rationem occurrendi peruigilio. Scilicet cum quis capere nõ potest somnum, coactus vigilare, & stando nictare, ante quàm ei permittatur decumbere, solet in sedentarium & profundum somnũ incidere: velut etiam cum quis conqueritur, se nunquam cum appetentia accedere ad cibos, consultũ erit, cogere vt ieiunet quousq; appetat. Nam priuatio parit appetitum. Ergo iuxta Galeni enarrationem hæc verba, somnus sedentarius recto nictatio, significant, nictationẽ stantis afferre somnũ placidum & profun-

dum. Constat verò hanc curationem vtilem non esse, cum ob aliquam affectionem grauem sit ea impotentia, nam si quis phrenitide exquisita laborantem cogat vigilare vsq; dum somno corripatur, aut eum qui ob phlegmonem, aut erysipelam oris ventriculi, aut gulæ, cibum non possit capere, ieiunare cogat, vsq; dum appetat, prius morietur eorum vterq;. Curatio igitur hæc tunc est accommodatissima, cum fastidium incepit à societate, aut dormiendi impotentia ab otio. Sed & si hinc non inceperit, sed ex contrariis causis, vt fames ex bile aut ex calore oris ventriculi, & peruigiliū ex cerebri siccitate, si tamen affectiones graues non sint, vt quas nuper dixi, fieri potest vt hæc curatio locum habeat. Nam ad inopiam tracta membra possint ciborum appetentiam facere, etiam repugnante bile & calore ventriculi: & facultatis animalis labor, poterit asserere somnum, etiam in sicco cerebro. Quapropter neq; tertianis febrib. laborantes, admodū cogendi sunt cibum capere, sed cum valde fastidiosi sunt, sinēdi neq; melancholici semper arcendi ab omni labore, & à lectione, & aliis omnibus quibus præcipuè solent delectari: sed cōcedendum est illis horū quiduis moderatè, vt minus mœsti sint, & dormiant. Verū vt dixi, qui prægrauissimo aliquo malo tale habent symptoma, non ita curandi, sed nobis contra euntibus, & vi cogētibus. Si enim phreniticum prohibes dormire, aut laborantem phlegmone ventriculi comedere, sperans inde futurum, vt ille dormire velit, & hic comedere, perinde feceris ac si lethargicum dormire sinas, & laborantem fame canina comedere, sperans fore vt ille euigilet, & hic fatietur. Nihil enim tale euenit. Sed talium omnium, somnus dormiendo, peruigilium vigilando: fames comedendo: fastidium ieiunando, crescit vsque ad mortem.

15 *Debiles victus frigidi, robusti verò calidi.*

¶ Idem profus continent verba hæc, & quæ paulò post sectione quinta huius libri occurrent, vbi dicitur, debiliores cibi breuiorem vitam faciūt. Scilicet debiliores cibi sunt, Galeno eo loco interprete, qui exiguum præstant alimentum, velut olera, & fructus. Debilis ergo victus sit, vsus talium ciborum: constat verò cibis refici naturalem calorem, quare vsu parum nutrientium languescet naturalis calor atq; hoc languescēte necesse est vitam contrahi: contra vsu benè nutrientium naturalis calor roborabitur, & vita producet. Debiles ergo victus frigidi, id est, naturalem calorem facientes marcescere. Et breuis vitæ: robusti calidi & longæui.

16 *Aquarum arte carentium, quæ ab æthere excernitur cum tonitruis, temporalis: nubifosa verò, mala.*

¶ Aquæ arte carentes sunt fluuiales, fontane, puteales, & pluuiiales: artificiales verò, stillatiæ, & expressæ, & elixatæ. Hæc, quia medicamentosæ, pluris sunt vsus, etenim & potus & medicamenta simul sunt, habentq; vires eorum ex quibus exprimentur, aut destillantur, plūs aut minūs, vt est eorum natura, aut induūt vires eorū quæ in eis incoquantur. De naturali aqua variæ sententiæ fuerūt autorū, quibusdam præferentib. fluuiales, ob assiduum

motū, aliis puteales ob colaturam, aliis fontanas ob mundiciem, aliis etiam pluuiiales quæ videantur esse tenuiores. Mihi de his, atq; omnino de æquæ electione, dictum in cōmentatio tertij de ratione victus in morbis acutis, vbi & hanc orationē enarraui quapropter licebit nunc, & aliorū opinionibus, & earum refutationibus prætermisissis, quod huius loci est solum dicere. Ex sententia Gal. & aliorum veterum, haud dubie præferatur pluuiialis omniū aquæ generibus. Nam in medicamenta omnia quæ aquam recipiunt, immitti iubebant aquam pluuialem. Galenus vbi deest pluuiialis permittit fontanam, atq; id quidem non quæ semper fluuiali sit melior, sed quia vt ipse narrat, Romæ erant optimi fontes, Madriti quoq; sunt optimi ac multi Compluti meliūs fluuiales reposita immitteretur. Sed quod pluuiialis præferatur optima ratio est. Nam est tenuior & concoctior (si modo concoctionē aliquā accipere potest aqua) vt pote ex reliqua aqua vi caloris excreta: id verò non omni pluuiali æquè inest, æstiuales enim & quæ cum tonitruis descendit, quæ ob tempus anni temporalis dicitur, vt fructus etiam temporales seu horarij dicuntur, qui eo tempore proueniunt, ea inquam aqua, vi caloris & terra etiam arida excernitur: hyemales verò, & quæ copiosis & opacis nimbis cadunt, non tam vi caloris, quàm humoris redundantia, & vaporum copia proueniunt: quare illæ tenuiores & concoctiores, hæc crassiores, & crudiores sunt. Optimæ igitur aquarum omnium, & quibus ad medicamenta, & ad vsus eorum qui aqua vulgari læduntur, sunt pluuiiales æstiuæ. Vbi dicitur temporalis, deest particula, bona, cui illa mala opponatur: nisi fortè nomine temporalis voluit Hippoc. bonam significari.

Aqua edax, vigilia edax.

¶ Ad physiologicam partē pertinet hæc oratio, continet enim quæstionem duorū naturalium problematum, cur qui aqua vtuntur plūs cibi capiunt, quā qui vino: & cur qui ob negotia vigilant plūs solito, accipiunt plūs quàm qui dormiunt satis. Dixi verò ad physiologicam pertinere, quia non vt in victu eorū qui naturaliter adhuc sunt dispositi verū esse deprehenditur, ita etiam in his qui tenentur morbo. Nam eos qui aqua vtuntur semper vorationes esse, vinosos verò pauco cibo esse contentos, experimēto est cognitum, neq; minus eos qui totam noctem insomnes transigerunt, intentos negotiis, plūs cibi capere, & lautius ientare, quàm soleant. Non tamen perinde si quis per morbum fastidiosus est, aquæ potu iuuatur, neq; si quis laborat peruigilio, ob hoc magis appetit cibos, aut vigilando amplius appetitū comparat. Quin potius multi ægroti qui cibos capere non possunt, vsu modici vini incipiunt accipere, & multi qui peruigilio & fastidio laborant simul, modico somno recreati, comedunt. Atqui profecto hæc omnia eueniunt merito, omniumq; oportet causas dici. Quod in benevolentium victu vsus aquæ quàm vini sit magis edax, causam dicit Gal. esse, quod frigida ventriculi intemperies cibi appetitum faciat, velut calida potus. Ego huic etiam addo aliam, ex aqua. Nihil vnquam alimenti accedere corpori, ex vino verò citissimè non omnino exiguum. Merito ergo qui vino vtitur, accipit aliorum ciborum minus, quam qui aqua. Verū per morbos multis fastidiatibus venosa qualitas est

est pro condimento, quod aqua non potest, quia est qualitate vacans: præter quàm quod quidam vini potu adiuti, coquere incipiunt, atq; ob id etiam accipere. Quod qui ob negotia vigilant, accipiant multum, causa est magna dissipatio, quam facit vigilia præ somno, vt motus præ quiete. Ita fit merito vt dormientes facile, laborantes difficilè sustineant ieiunium. Vt ægroti qui cum peruigilio fastidiosi sunt, somno recuperent appetitum, causa est, quod somnus emendat intemperiem calidam & siccam, quæ fastidium parit, vigilia auget.

18 *Per calidam naturam, calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.*

¶ Significant hæc verba cubile in frigore, calido tempore, crassam reddere naturam valde calidam, in calido autem loco attenuare: hoc est, eum qui est naturā valde calidus, tempore calido, si dormiat in loco frigido crassescere, si verò in loco calido, extenuari. Quod quidem extenuetur naturā calidus, tempore calido, in loco calido decumbens, causam esse dicit Galenus, quod calidi facile dissipantur, quare accedente, temporis & loci quo dormiant, calore, dissipabuntur plurimum: nempe conueniunt iam causæ tres dissipationis, calor hominis, temporis, & loci. Sed si hoc ita habet, cur hic idem eodem tempore frigido dormiens crassescet, deberet enim etiam extenuari, & si minus: si quidem adessent extenuationis duæ causæ, proprius calor & temporis, quibus repugnaret vnica, frigus cubilis. Quid ergo? Numquid crassam reddit, dicit Hippocrates minus extenuari? Quod si dicas naturalem calorem non dissipare, sed nutrire (quod ego sæpe iam indicaui) ac proinde non esse in causis dissipationis, sed crassitiei, atq; ita calidum æstate dormientem in loco frigido, duas habere causas crassescendi, calorem proprium & frigus cubilis, vnā extenuandi, calorem temporis, fiet, vt calidus æstiuo tempore in calido cubiculo minus extenuetur, quàm frigidus eodem tempore & loco, quia frigidus habuerit tres causas extenuationis, calorem temporis, & loci, & frigus proprium: calidus verò duas extenuationis, calorem loci & temporis, crassitiei alteram, proprium calorem. Quid ergo? Numquid dicit Hippocrates naturam calido tempore & cubiculo attenuari. Non quod magis quàm frigida, sed quod ea quoque non nihil attenuetur? Hæc mihi videntur explicationem postulare, ac præterea, cur potius requirat Hippocrates cubiculum frigidum æstate quo dormiatur, quàm domum qua interdum vigiletur? Videtur enim cum vigilia dissipet plus quàm somnus, vt nuper dicebatur, magis dissipatum iri eum qui in calido loco vigilet, quàm qui dormiat. Vtrum ergo erit fatius æstate (si alterutrum agendum est) domum habitare frigidam, vt in calido dormias cubiculo: an in cubiculo frigido dormire, & si domum habites calidam? Vt his omnibus erit factum satis, videbitur mihi Hippocratis oratio satis enarrata. Non videmur autem posse aliunde meliūs incipere, quàm à causa qua quædam corpora facile, quædam difficile dissipantur. Constat verò eam non esse solum in calore aut frigore, sed multo magis in substantiæ corporis duricie aut mollicie, quæ quidem non caloris modum sequuntur semper, sed

humiditatis, aut siccitatis potius. Constat (vt ex exemplo etiam hoc declaretur) multo facilius dissipari corpora puerorum quàm iuuenum, quamquam nihilo censentur à Galeno calidiora, atque ab aliis quibusdam multo frigidiora. Non igitur tota causa est in calore aut frigore, sed neque omnino nulla. Nam & si reliqua sint æqualia, sola caloris aut frigoris naturalis differentia, receperint corpora differentiam maioris aut minoris dissipationis. Sed quæ sit differentia hæc inuestigemus. Calorem naturalem dissipationis corporis & partis cui inest, causam non esse, demonstratum à me est satis, nisi hilominus potest calor naturalis esse causa dissipationis facilis, vt materiæ dispositio. Quod scilicet quæ calida sunt, facile à causis calidis patiuntur, atque cum illæ dissipantes sint, facile dissipentur: sed & ab omnibus externis causis, patiuntur facile quæ sunt rara, calor innatus raritatem parit, quæ igitur ab externis calidis, & dissipantibus patiantur, duplex causa est, analogia temperamentis, & raritas. Itaque hac ratione & si calor naturalis non dissipet, tamen naturaliter calida facile dissipentur ab externo calore. Accedit, quod & vt efficiens etiam, potest partem alteram extenuare, velut si calor hepatis absumat pinguedinem partium circa ipsum consistentium, quinetiam & se ipsam potest ex accidenti extenuare pars calida, quod scilicet absumat & dissipet sua alimentā, & excrementa reddat acriora. Tot sunt causæ quibus corpora calida sunt facilius dissipationis, & si calor per se non dissipet suam substantiam. Quoniam verò calor ex accidenti extenuat, per se verò facit contrarium, constat id non facturum, nisi in eum qui sit valde magnus. Moderatus enim facit, quod per se natus est facere, contrarium accidet ex immoderatione. Disputetur igitur non de calida vtunque, sed vt Hippocrates dicit, de percalida natura, atque statuatur, per calidam naturam cum eodem aut simili substantiæ modo faciliorem esse dissipatu quàm frigidam: ob dictas causas. Igitur per calidam naturam, æstiuo tempore, dormientem in loco calido, extenuari, magis quàm frigidam naturam, ac magis etiam quàm si in loco frigido dormiret, facile concedes. Crassescere verò naturam percalidam æstate quod dormiat in frigido, atque id magis quàm frigidam, est aliquanto difficilius. Mihi verò id quoque videtur consentaneum. Nam calor naturalis, nisi vincatur ab externo, iuuatur, non vincitur autem cum externus calor corrigitur, velut cum quis oppido & domo & reliquo victu vtitur frigido, cuius præcipua pars est dormire in frigido. Cum igitur æstas ita corrigitur, non prohibetur caloris naturalis opus, sed iuuatur potius, quare & nutritur corpus felicius. Ita etiam frigidæ naturæ, nisi earum calor ab ambientis frigore vincatur, iuuatur, quia intro sese colligeas robustior fit. Quapropter frigidi hyeme dormientes in loco calido, & reliquo victu calido vtentes, ne temporis frigus vincat, & calidi æstate dormientes in frigido crassescunt, magis quàm æstate frigidi, & hyeme calidi, vtentes eodem victu. Frigidi enim æstate, & calidi hyeme, quia non indigent aeris correctione, neque illo victu vtentes meliūs habent, neque inquam frigidi æstate indigent frigido cubiculo, neque calidi hyeme calido. Satis est enim vt bene habeant,

naturam toti victui opponi. Igitur calidus in estate dormiens in loco frigidus, magis crassescet, quam frigidus eodem modo viuens, & multo magis quam ipsemet dormiens in calido. Merito autem cubiculi quo dormitur meminit, potius quam loci quo vigilatur, quia etiam per se vigilare in calido maioris dissipationis causa est quam dormire, tamen quia dormire in calido priuat concoctionibus, & nutritione magis, fit ut ex accedenti etiam multo magis extenuet. Accedit quod neque dissipatione est multo minor quam dormiendo agitur, si tollantur concoctiones. Nam & si alia euacuationes dormiendo cessant, insensibilis euacuatio parum minuitur, & sudor etiam augetur.

19 *Exercitatio salutaris, non satiari cibis, impigrum esse ad labores.*

¶ Nihil est quod adeo repleat malis succis, & ad morbos reddat opportunos, atque fatietas & otium, quare merito laudatur ad valetudinem tuendam, non uti cibis usque ad saturitatem, & impigrum esse ad labores: quod valde consonum est eis quae docet lib. de dieta, ubi dicit contrarias inter se vires habere cibos, & laborem, cibi enim repleat, labores inaniunt: igitur cibi parcitas & labores easdem vires habent, vacuandi scilicet. Quare cum plerique morbi nascantur ex repletionem, in commune quidem recte dicitur, exercitationem salutarem esse, non satiari cibis, & impigre laborare. Constat verò neutrum horum omnibus aequae conuenire, sed pro cuiusque natura, abstinendum a cibis esse plus aut minus, & laborandum plus aut minus. Quandoquidem autem cibi & labores contrariae causae sunt, qui in sanitatis tutela pauciori indigent cibo, illi indigebunt pluri motu, & qui pluri cibo, motu minori. Usque adeo ut sint quaedam naturae, quae ob ingentem dissipationem plurimo cibo & nullo motu indigent. Aliud est, cum quis, non quod pauciori aut pluri ob corporis naturalem dispositionem indigeant, sed alia quapiam causa, pauciori aut pluri utuntur, ut qui paucio cibo utitur quod multo careat, aut quod volens ieiunare, aut quod ob debilitatem facultatis, vel totius hominis, vel ventriculi, multum non possit ferre, vel ob fastidium non possit accipere, vel ob crebros aut longos paroxysmos non vacet medico dare: aut contra ob incontinentiam homo ingerat multa, vel quod sit frequens in conuiuio. Hi omnes quantum utuntur pluri cibo, tanto debent laborare plus, & quo pauciori eo minus, ita ut proportionem ad sese seruent cibi & labores: quia ut dicit Hippocrates loco citato, homo comedens sanus esse non potest, nisi etiam laboret. Verum in modis accipiendi cibum, & laborandi, per bonam valetudinem, in mediocribus naturis, atque adeo in pluribus, optimè definitur, ut cibus capiatur infra satietatem, & labores suscipiantur sine pigritia.

20 *In vigilantibus siti superficiali somnus medela, ei verò quae ex somno, vigilia quibusdam.*

¶ Superficialem, seu famem, seu sitim, seu passionem quamcumque aliam vocari, quae non est valde firma, sed leuis, & ex causa quapiam leui pedet, familiaris est phrasia Hispanis magis quam Latinis,

A iuxta quam nunc Hippoc. vocat *Αἰσθητικὴν*, id est, sitim in summo existentem, seu superficialem: itaque sitim non magnam, neque ex magna pendente causa. Recte igitur & iuxta Hippocratis mentem interpretatur Galenus aphorismum vigesimum septimum sectionis quintae, quae dicitur: Qui noctu bibere appetunt, si superdormierint, bonum, intelligi de mediocri potus appetentia. Nam si quis tenetur ingenti siti, satis non erit dormire, nisi prius potest: imò verò, sitis ipsa dormire prohibebit: si verò mediocri solùm sit, dormiendo, citra potum sedabitur: ita quoque quidam qui cum siti expergiscuntur, vigilando solùm, & si nihil accipiant potus, a siti leuantur. Nimirum vigilia sicca facit sitim, quam merito tollit somnus, cum humectet: somnus etiam aliquibus sitim facit calfaciendo viscera, quia ut dictum est nuper, qui dormit calidior est interius, frigidior exterius: hanc ergo sitim tollit vigilia auocando calorem a visceribus ad externa. Sed neque hanc sitim vigilia, neque illam somnus tollere valet, nisi exigua sit. Quod significat Hippocrates dicens, vigilantibus siti superficiali, id est, non magnae, somnus medela est, ei verò quae ex somno vigilia quibusdam, non enim omnibus, sed quibus sitis ex somno superficialis est. Quid ergo agendum si superficialis non est? Certè si quis ex vigilia siti vehementer, capiat potum usque dum sitim extinguat (per sanitatem intelliguntur haec, nam hydropico non fuerit haec idonea procuratio) mox dormiat, si dormiendi tempus est, ne cito rursus sitiatur: non tamen ita consuluerim, si expergiscitur cum siti magna, mox bibere, ut euigilet, sed prius euigilare pertestè & aliquandiu sustinere sitim, eam ubi vigilia non sedari viderit, potare: aut si eum tantopere vrget sitis, abluat os, vnum aut alterum haustum ore prius derentum deglutiat, dum euigilat, ne autem copiose potest, frigidam praecipue, nisi cum plene euigilauerit. Nam si quis antequam naturalis calor sese in corpus totum effuderit, copiose frigidam deglutiat, periculum suffocationis afferet calori, & eius distributioni attulerit impedimentum. Quare qui id faciunt, breui solent euadere cacethici, aut hydropici.

Quibus plurimum inest calidum statim sunt magna voce, etenim frigidus aer multus, duobus autem magnis, magna & quae innascuntur, sunt.

¶ Magna voce fiunt quibus ampla sunt vocis organa, & firma latera, ambo autem haec sunt soboles caloris insiti. Itaque quibus magna est vox, plurimum inest calidum: & quibus plurimum inest calidum, ij magna voce sunt, nisi ob materiae defectum, aut errorem formatricis aliter contingat: huius orationis duplex est enarratio. Prima, quibus plurimum inest calidum, eos statim habere magnam vocem, quia qui plurimum habent calidi, ob usum auctum trahunt multum aerem frigidum, duobus autem his existentibus, calore, scilicet multo, & aere qui inspiratur, necesse est & quae inde nascuntur fieri magna, ut vocem, cuius materia est aer, & effestrix causa facultas quae in calidis valere solet. Itaque quicumque plurimum habentes calidum, plurimum trahunt aerem, & magnam habent respirationem, illi omnes magnam habent vocem. Qui enim, & si calidi sint, ob dictorum aliquid habent angustiam

gustiam thoracis, non trahunt multum aerem sed paucum crebro. Vbi igitur sunt duo haec, calor magnus, & multi aeris tractio, magna sit etiam vox. Altera enarratio est. Eos quibus plurimum inest calidum, statim esse magna voce, quia cum generantur corpuscula cum multo calore, trahunt multum aerem, duobus autem his existentibus magnis, calore inquam multo, & multi frigoris tractione, necesse est & quae innascuntur, ut thoracem, pulmonem, & asperam arteriam, esse magna, vnde & vocem. Itaque utcumque interpretaris, significatur, eos qui sunt magna voce, multum habere calidi innati. Argumento est, quod experimento cognouimus, plurimos talium esse voraces, ut qui cum plurimum habeant innati calidi, indigent plurimo alimento.

22 *Calidi ventre, frigidi carne & graciles, hi venosi, & iracundiores.*

¶ Si tantum disceret, calidos ventre & graciles, esse venosos & iracundos, intelligeremus tales esse naturam calidos & siccos. Nam dictum monstratumque pluries alibi est, crassos cum venarum gracilitate, esse frigidos & humidos: crassos cum venarum amplitudine, esse calidos & humidos: graciles cum venarum angustia esse frigidos & siccos: graciles cum venarum amplitudine esse calidos & siccos. Itaque intelligeremus *βερροκοιλιοι* nomine, dici calidos ventribus, hoc est, interno corpore, quibus scilicet plurimum habent ventres innati calidi, & nomine *ιριφλοιοι* eos qui habent magnas venas, diceremusque ea omnia esse calidorum & siccorum temperamento. Sed cum dicat etiam frigidi carne, euadit oratio longe difficilior: Nam qui naturali calore abundant, ij carnibus etiam calidi deprehenduntur. Quae propter haec nota videtur aliis omnibus esse contraria, & repugnans: neque in eundem hominem posse conuenire omnia. Quidam interpretabantur calidis naturam, quorum aliae omnes notae sunt, accidere etiam frigidam esse carnes, quod calor ventris carni calorem ad se trahat, atque ita illae frigidae maneant. Quos carpit merito Galenus, quod id quod ob quasdam affectiones praeter naturam fieri potest, ut per lypriam vocatam febrem, & quibusdam humorum motibus, ut in febrium inuasionibus, & in somno, & quibusdam temporibus, ut hyeme, aut quibusdam motibus animi ut coetitia (in his enim omnibus abundat calor interius, quod intro trahatur, aut ipse sese intro recipiat, aut introsum repellatur) fieri simpliciter in calida natura affirmant. Cum tamen hoc nunquam ita fiat, sed quo calidiores sunt ventres, eo carnes maiorem calorem praeseferant. Nimirum carnes naturaliter recipiunt calorem a visceribus, quapropter dicere corporis habitum esse frigidorem, quia veter calidior est, perinde est, ac si dicas defecisse aquam fluminis, quod fontes vnde oritur, redundauerint. Simile est quod frequenter audio medicos dicere, ubi quis cibos non bene coquit, sentit verò sitim, aut omnino aliquem habent sensum caloris interius, aut in volis manuum: affirmant enim hepar calidum ventriculo calorem detrahente, cum tamen id, naturaliter adhuc habente homine, fieri non possit, quia naturaliter accipit ventriculus calorem ab hepate per venas, atque adeo per continui alterationem: quin etiam fortasse neque exultio praeter naturam facta in hepate possit eo peruenire, ut ventriculum calore priuet. Nam cum ob ingentem inflammationem

A hepatis euenit refrigerari habitum corporis, sitim habent aegroti, quod ardoris ventriculi est. Nimirum est ventriculus hepatis proximus. Non ergo ob calorem hepatis illud unquam euenit, sed ob dispositionem quandam morbosam, quam Galenus interpretatur significari praescripta nunc oratione: ea est intemperies calida ventriculi per quam cibi pro concoctione corruptionem subeunt, ex eis enim corruptis, non potest non fieri vitiosus sanguis. Vnde fit ut carnes penuriam patiantur alimenti (perinde enim patiuntur, cum carent alimentis, atque cum prauo utuntur succo) atque ob id marcescant frigidae & siccae factae: tales ergo sunt ventriculo calidi, calore nimio, vitioso, & corruptiuo, ac fortasse etiam hepate & toto ventre calidi, & quia prauo utuntur succo, frigidi carne & graciles, venosi verò, non quod magnas venas habeant, sed quod habere videantur, quia nulla pinguedine, sed sola cute teguntur: sunt etiam iracundiores, non ut qui magno calore naturali sunt, cum magnanimitate, sed faciles ad iram, moleste ferentes quiduis, & sibi ipsis & aliis omnibus displicentes, id quod fit ob pungentem illam vitiosam sanguinis qualitatem, & imbecillitatem. Atqui profectò verba quibus vitur Hipp. plurimum stipulantur huic interpretationi. Nam *ιριφλοιοι* non tam videntur esse qui magnis sunt venis, quam qui habent eminentes, atque, ut buis dixerit, superstantes. Iam verò *βερροκοιλιοι* haud dubie dicuntur qui celeriter irascuntur, quorum ira *αργη* dicitur potius quam *βρυδα*, ut & qui cum fortitudine irascuntur, dicuntur *βρυδαοι*. Sed haec in arte medicinali, ubi de naturalium temperamentorum signis agitur, satis superque explicata sunt.

Terra arida, volatilium genus bene habet. 23

¶ Volatilia aeris alterationem multo magis sentiunt, quam reliqua animalia, ut piscium genus alterationes aquae. Nimirum utrisque est quaedam familiaritas cum suo naturali domicilio. Hinc fit ut venti & imbres auium volatu, & perturbatione: maris tempestates, plus solito subsultantium, & gregatum huc & illuc decurrentium piscium, perturbatione, praemonstrentur. Nimirum aer vaporibus multis, usque crassioribus admixtus, crassescit, cum instant imbres, mare verò cum instant tempestates, exhalationum, quae materia ventorum est, mixtione turget. Vtraque autem est aliena & vitiosa affectio, illa aeris, haec aquae, atque vtraque sympathiam habentia animalia, tangit. Si igitur dictam ob causam volatilium corpora imminentibus imbribus male afficiuntur, merito cum tempus humidum est, & multi imbres antecesserunt, aegrotabunt: atque proinde in contrariis temporibus, cum scilicet terra arida est, bene habebunt. Nimirum temporibus siccis aer tenuior & purior est, & suam naturam melius retinet: humidis crassior & impurior, & in aquae naturam violenter tractus. Nam cum calefactione & siccatione fiat ex aqua aer, & contrariis passionibus ex aere aqua, tempus siccum & calidum fuerit naturae aeris propitium, frigidum & humidum naturae aquae. Quare & hoc piscium generi, illud auium.

Hircus, vter testis exterius apparuerit: si dexter, mas: sinister verò femina. 24

¶ Hircire dicuntur Hippocrati qui ardent libidine, instiganturq; ad coitum, atq; hircus qui ita est affectus. Velut ex matre agnoscere docuit Hippocrates in aphorismo, atq; in hoc ipso opere, mas generetur, an foemina, quod in dextra vteri parte generetur, aut sinistra, ita nunc docet id agnoscere ex parte, quod hircienti dexter testis turgeat, atq; ob id exterius appareat magis quam sinister, aut contra. Nimirum partes dextræ vtriusq; parentis sunt calidiores. Hanc ob causam equis admiffarijs, cum in equas mittuntur, ligari solet testiculus sinister vt ex solo dextro emissio semine equus generetur. Constat tamen hic quoq; intelligi debere, magis, vt cum Hippocrates diceret mares in dextra, foeminae in sinistra parte generentur magis. Nihil enim horum est perpetuum.

25 *Oculi vt valent, ita & totum corpus. Et color in deterius aut melius labitur, æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est sequi.*

¶ Oculos sæpe teneri multis morbis propriis, reliquo corpore non perinde affecto, res est notissima, cum plures multo quam vllius alterius partis morbi recenseatur. Sed quod dicitur, non de morbis, sed passionibus, quæ symptomata sunt, intelligi debet, & de significatione quæ inde accipitur. Longè enim maiorem significationem præstare oculos modi quo totus homo affectus est, nemo ignorat. Inditum enim est natura, cum de cuiuspiam valetudine solliciti cogitamus, in illius oculos intueri. Nimirum demissus & subtristis intuitus langorem indicat, vitiosus color nulla in parte tam citò apparet, neq; vlla pars tam citò colliquescit, & excauatur. Hinc fit vt Hippocr. in prognostico, nulla ex parte tam multa signa accipi iusserit. Itaq; hæc pars omnium maximè significare potest, quo pacto habeat totum corpus: quinetiam (si hoc quoq; nunc dicere est opportunum) & quomodo habeat animus indicat. Nam & physiognomi vtuntur, ad mores animi agnoscendos, hac parte magis, quam vlla alia, & motus omnes animi, vt iram, timorem, mæstiam, hilaritatem, pudorem, hæc pars prodit, quin & proprii criminis conscientiam, magis quam reliquus vultus. Itaq; oculi & corporis & animi passionibus in dicant, melius quam vlla alia pars. Corporis quidè, quia lucidissimi cum sint, colores alienos facilius representant, cumq; ob naturalem teneritudinem sint suffulti circumquaq; mollissimis carnibus, facillime excauantur, & quia plus longè quam vlla alia pars recipit ex cerebro animalium spirituum, qui faciliè per facultatis debilitatem subtrahuntur: animi verò, quia sunt illius fenestræ, & nullo alio organo, adeo cum externis rebus conuersatur, atq; ideo necesse est, plus quam alia omnia esse animi naturalibus propensionibus accommodatos, & mutari, vt animus ad res externas afficitur. Quod addit, & color in deterius aut melius labitur, intelligi potest speciatim de oculis (mutatio enim coloris est, in iis quæ præcipuè in oculis possunt significationem aliquam præbere) aut simpliciter, non enim in solis oculis, sed omni etiam in parte, mutatio coloris significat corporis affectiones: siquidem vt rectè dicit Galenus, necesse est colores similes efflorescere in cute, succis, qui in corpore redundant: quod idè

A Hippocrates nunc dicit his verbis: æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est, sequi: hoc est, vt habeant succi, ita & cutis colorem fieri. Eadem verò est causa, vitiosi coloris & in oculis, & in aliis partibus, vitium scilicet succorum.

Signa lethalia, per cutem calidus vapor, prius autem nasus frigidum spiritum reddit. Vitalia autem contraria.

¶ Interprete Galeno, scribit Hippocrates vnum quoddam signorum lethaliū, idq; esse, calidum vaporem exire per cutem, cum prius nasus frigidum spiritum reddiderit. Cuius causam esse dicit, quod vt in prognostico, atq; adeo aphorif. celebratū est, per caloris naturalis penuriā, frigidum expiratur. Quibusdam verò horum paulatim tabescente naturali calore, paulatim succedit omnium partium frigus, & nunquam recalescentes moriuntur: aliis exiguus ille calor qui se intra cor continebat, dissipatus exhalat, atque horum quibusdam succedit sudor quidam præcipuè per frontem & ceruicem, & mustacem, seu inter nasum & os: quibusdam euaporatio calida ex cute. Rursum horum quibusdam, simul cum exhalante calore emoritur cor, alij quibus cor per se erat firmitus, sustinent tunc, quoq; expectare, donec dissipato iam fere toto naturali calore, frigent toti aliquot horas, eorum quidam, etiam sine pulsu in carpis manuum, & hi quidem solent mori aliquanto tardiùs, quam medici putarent, & illi, quibus cor simul moritur cum caloris exhalatione, citiùs, vt vtriq; soleant eos fallere in moriendi hora. Itaque lethale est calidum vaporem exhalare per cutem, cum antea frigidum spiritum reddere nasus cœperit. Addit verò: vitalia autem contraria. Quod quidem dubitationem ingerit. Nam monstratum est à me in cōmentariis prognostici, in genere signorum salutis aut mortis, non esse signa bona æqualia contrariis malis, sed quæ contraria sunt lethaliibus, esse tantum bona, non etiam salutaria, aut vitalia. Velut mente motum esse, lethale, mente constare, tantum bonum. Igitur nunc quoque, & si vapor calidus per cutem post frigidam expirationem lethale sit, contrariū non sit vitale, seu valde salutare, sed tantū bonum. Nimirum vt Gal. sæpe monet, cum de prognosticis signis agitur, animaduertendum quo attributo vtatur Hippocrates *seruata* verò seu vitalia, longè plus significat, quàm si diceret, *ayala*: seu tantum bona. Proinde mihi persuadeo, cum dicit contraria, non intelligere, vt Galenus interpretatur, non respirare frigidum, neq; calidum vaporem efferri per cutem. Leue enim sit, si quis, quia neq; respirat frigidum, neq; emittit calidum vaporem, affirmet ægrum non moriturum: sunt enim innumeræ aliarum signorum syndromes, quæ indicent mortem: sed vt Galenus vocat contraria signa valde salutaria, quæcunq; ea sint. Aut hæc oratio est mutilata, defuntq; multa alia signa, ita vt cū esset integra, fuerit catalogus signorum lethaliū: addens verò, vitalia autem contraria, intellexerit, omnia contraria simul, hoc est, vitale esse, nullum lethaliū signorum adesse. Nam in morbis acutis, præcipuè cum processerint ad vniuersale incrementum, nullum adesse lethaliū, salutare est, meritoq; medicus tunc temporis salutem promittet. Huic vltimæ enarrationi plurimū fauēt ipsa verba.

Nam

Nam vnici signi mentionem facturum, non dixisset, velut dicenda proponens, signa lethalia sed signū lethale: neq; vitalia contraria, sed contrariū vitale.

Sectio quinta.

Morborum natura medicatrices.

¶ Ad hanc sententiam pertinet quod libello de alimento dictum est, his verbis: Natura iuuat omnia omnibus, quæ à nobis enarrata sunt: nihilominus nunc quoque aliquid adiciemus. Certè medicina est morborum medicatrix, siquidem est ars medendi, & medicus curat morbos. Verum natura hæc facit multo magis, quia sua natura est principium & causa rebus omnibus suæ conseruationis, morbus autem est affectio corruptiua, ac proinde necesse est naturam omni morbo repugnare, ac si possit etiā vincere, quod quidem est, esse morborum medicatricem. Ars cum rectè operatur, iuuat naturam aduersus morbos. Nam cum sanitas non sit res quæpiā artificialis, sed naturalis, non possit ab arte fieri sed à natura, possit verò ars suis instrumentis naturam iuuare, quod rectè significauit Hippocrates loco citato ex libello de alimento, dicens: Natura iuuat omnia omnibus, ad hanc verò extrinsecus cataplasma, illitio, vnguentum. Itaq; natura primò ac maximè sanitatem reficit, & morbos demolitur, medicus verò est naturæ minister, & medicina ars ministrandi naturæ. Occurreret fortasse aliquis, obiciens, artem non ministrare naturæ, sed per se ferri contra ipsum morbum, alio qui enim (dicit) medicamenta essent naturæ similia: (siquidem simile iuuatur à simili) at verò non sunt, sed morbo contraria, quasi per se, non naturam iuuando, ferantur in morborum curationes. His addet alij artem multa facere, natura nihil in ea opera conferente, ac nonnunquā etiam repugnante, quapropter talium morborum non videri naturam medicatricem, sed artem solam. Nam cum reponitur in articulum luxatū os, aut consuitur vulnus, aut secatur vrituræ quippiā, nihil videt facere natura partium. Iam verò cum ferro, aut igne, aut medicamento extirpatur supercrescens caro, videtur repugnare. Quia natura auget carnem, quam ars demolitur. Præterea plerumq; morbos videt natura facere, eosdemq; ars, naturæ repugnando, tollere. Quamplurimi enim sunt, ac fortasse etiā pleriq; quos pariunt fluxiones, non aliter factæ quam ipsa natura cæca mittente, quod non oportet: qui sane curantur medico in aliam partem retrahente, aut deriuante. Quomodo ergo curare quis dicat naturam morbos, quos facit? Aut naturæ ministrare artem, cum contrariū motū cieat? Non dicimus solam naturam esse medicatricem, sed eam quidem maximè, quia natura rerum, cum non in vna quapiam qualitate, sed multarum mediocritate consistat, non vni cuiuspiam morbo, sed omnibus contraria est, atq; quodammodo causa vniuersalis. Quamquā ergo medicamentum morbo contrariū sit, vt frigidum calido, aut calidum frigido, ac proinde in illum pugnet, pugnantibus aut simul duabus causis, altera interna, altera externa, meritò illi deferuntur primæ. Itaq; hanc ob causam meritò natura dicitur esse præcipua medelæ causa, medicina verò illi ministrare, quia cū præcipui concertatores sunt natura & morbus, quod pugnat cum morbo, meritò dicitur naturæ ministrare. Porro ars

A multa facit sola, perficit tamen nihil, neq; vllus morbus potest opera solius artis perferari. Nam futuræ non sanabunt vulnera, nisi natura agglutinet, neq; repositio ossis erit satis, nisi natura firmet articulum ligamētis, neq; scissio conferet, nisi natura pellet malum quod suberat, vt pus aut os cariolum. Neq; carnem extirpari erit satis, nisi definit natura repugnare, & cicatricem producat. Neq; sane ad inflammationis, aut articularis doloris curationem, satis sit fluxionem auertere, nisi partis affectæ natura id morbi quod factum est, demoliatur. Itaq; illos ipsos morbos quos mittentium partium natura fecit, partium recipientium natura sanat. Omnium itaq; morborum est natura medicatrix, quia sine ea nulli perferantur, ab ipsa autem sola quamplurimi. Semperq; illi medicina ministrat, etiā cum aliquatenus repugnat, quia tunc quoque inchoat ipsa, quod perficiat natura.

Inuenit natura sibi ipsi vias, non ex cogitatione. Partim quidem vt conuiuere, partim verò & lingua subministrat, & quæcunq; alia huiusmodi inerudita natura existens, & cum nihil didicerit, facit, quæ expediunt.

¶ Hæc quoque sententia enarrata mihi est, in commentatione libelli de alimento. Ibi enim ita est scriptum: Naturæ omnium sine doctore. Tractat Galenus hunc locum fufius primo de vsu partium non longè à principio, vbi vt etiam in commentatione D huius loci, de liberis animantium motibus intelligit Hippoc. verba esse prolata, dicitq; illud esse mirabile in animalium naturis, quod vnumquodq; feratur in ea opera, quibus exequendis habeat accommodatas partes, & instrumenta, atq; perinde moueat, atq; si ab aliquo esset singularum partium utilitates & vsus edocta. Nimirum cū non sit propensum animal quodcunq; in naturales actiones, quia habet idonea instrumenta, vt dicebat Anaxagoras, sed potius vt dicebat Aristot. & Gal. naturali propensione instrumenta adaptentur, dataq; sint talia, quia talis naturæ propensio talia poscebat, & propensio illa naturæ antiquior sit quam organa, vt animam dixit Plato antiquiorem esse corpore, fit vt in talem motum ipsa animantis natura feratur, instrumenta verò vt pote accommodata, faciliè obsequantur, ipsa natura neq; docta, neq; omnino agnoscente instrumenta. Vt conuiuent palpebris homines, & linguam variè mouent, cum tamen per paucis sciant, quibus instrumentis claudantur oculi, aut moueatur lingua, & imitatur quascunq; audiunt voces, ignorantibus quibus musculis, quomodo, & quousque mouenda sit lingua, vt proferatur hæc aut illa vox. Eadem autem ratio est & aliorum, nam neq; cruta sciunt, nisi pauci, quibus musculis moueant, atq; ob id, nictationis & linguæ mentione facta, addidit Hippoc. & quæcunq; alia huiusmodi. Meminit autem, arbitror, illorum potius. Quia motus illi in motibus dubiis sunt, hoc est, qui non agunt manifestis instrumentis, vt alij qui ad nutum voluntatis aguntur, quod quidem de motu palpebræ testatur ipse Galenus decimo de vsu partium cap. 10. fassus se instrumentum illius non agnoscere, promittensq; si quando inueniret, in libro de dubiis motibus indicaturum. Is liber non extat qui sit legitimus, neq; scimus alicuius motus causam alicubi Gal. docuerit, est tamen

merito ponendus in dubiis, velut etiam linguæ extre-
mæ, volubilitas. Nam muscoli nouem, qui in lin-
guam sese inferunt, non procedunt ultra medium
illius, reliquum est caro quædam laxa & mollis, sui
generis, neque vlli aliarum partium corporis simi-
lis, quæ videtur sine musculis, atq; omnino sine fi-
bris, versus quæq; moueri: nisi fortè inuisibiles quæ-
dam fibre musculorum vsque ad linguæ cuspidem
procedunt: satis autem est dubius motus, qui ad
suspicionem inuisibilium fibrarum venit. Palpebræ
motum quidam referunt in membranam carno-
sam, vt & frontis: alij verò eam eisdem musculis mo-
ueri, quibus oculum, & ex musculis, contorquen-
te oculum ad angulum maiorem, & sursum ele-
uante, fibras quasdam inferi in palpebram superio-
rem, quibus ea eleuatur, & oculus aperitur: atq; à
contorquente in angulum maiorem, & deorsum
trahente, alias, quibus ea deprimitur, & oculus clau-
ditur: argumento, quòd qui conantur oculum plu-
rimùm aperire, eleuant ipsum oculum, & in exter-
num angulum contorquent, qui claudere contra.
Verùm dicti ambo motus habent causam satis du-
biam, & neq; vlli medico satis perspectam. Tamen
cum ita sit, quiuis, etiam recens natus, scit eos mo-
tus exequi, ipsa ductus natura, non minus quàm si
quomodo, & quibus instrumentis essent agendi,
optimè didicisset. Iuxta hanc enarrationem inter-
pretatur Galenus dixisse Hippocratem, natura in-
uenit sibi vias, perinde ac si dixisset, impetus ad a-
gendum. Verùm si hæc verba vt Galenus ipse in
commentatione proximæ sententiæ, quæ huius se-
ctionis erit tertia, dicit, cum prioribus coniungen-
da sunt, & exponenda secundum illud, naturæ mor-
borum medicatrices, ego in alium feror sensum.
Vias scilicet vocari, eas quibus propriè id nomen
congruit, per quas scilicet euacuatur excremen-
ta, & quicquid in corpore præter naturam conti-
netur: atque hæc verba perinde accipi, ac si dixisset,
natura morbos curat, siquidem & si cogitatione
non vtatur, perinde tamen ac si vteretur, & esset
docta, inuenit sibi vias, per quas morborum cau-
sas euacuet, nunc quidem manifestas, vt cum, deie-
ctione, vomitu, mictione, aut fluxu sanguinis ex
naribus, morbum indicat, nunc occultas, vt cum
citra omnem expectationem, atq; adeo cum magna
admiratione omnium, quædam nulla patente via
reiciit, velut ego vidi quendam ex naribus emun-
gere ofsicula quædam ex craneo, in fronte decisa.
Inuenit quippe natura sibi vias non ex cogitatio-
ne, sed naturaliter, cum nihil didicerit, faciens quæ
expediunt. Velut etiam motus animales exequitur,
neciatq; & loquitur quicquid lubet, impetu quo-
dam naturali, etiam si is ipse qui tentat ita mouere,
nesciat vt ea res agatur. Itaq; natura non tantum
quæ ad animales, sed quæ ad naturales etiam mo-
tus spectant, facit perinde atq; si esset docta: & hoc
loco Hippoc. naturales potius respexit, quibus cur-
rantur morbi, quæ verò de animalibus dixit, in con-
firmationem, & exèplum, apposuit: quod vel mox
sequentia verba palam facient.

3 *Lachrymæ, narium humiditas, sternutamen-
ta, auris sordes, oris salua reiectio, spiritus in-
troitus, exitus, oscitatio, tussis, singultus, non e-
iusdem omnino modi.*

A *Vrina deiectio & flatus, & huius alterius a-
limonia, & spiritus, & mulieribus, his & secun-
dum reliquum corpus sudores, scalptus, pandicu-
lationes, & quæcumq; alia huiusmodi.*

¶ Quia dictum antea est, naturam esse morborum
medicatricem, & ipsam quidem sine cognitione in-
uenire sibi vias p quas purget corpus, vt alia etiam
quæ plurima facit, naturali quodam, siue impetu, si-
ue instinctu (vtcunq; lubet dicere) perinde ac si
esset docta, profert nunc Hipp. quæ plurima exèpla,
partim quidem euacuationum, partim aliorum operum,
quæ ita facit natura, vt mirari quis ex illis possit, ei
sine cognitione naturalem sapientiam, seu prouidi-
entiam. Enumerat verò lachrymas, & narium hu-
miditatem, & sternutamenta, & sordes aurium, & re-
iectionem saliuæ, & spiritus introitum & exitum, hoc
est, inspirationem & expirationem, & oscitationem, &
tussim, & singultum, quibus enumeratis dicit, non e-
iusdem omnino modi: deinde rursus addit, vrinæ,
deiectionem. Quibus verbis quidam intelligunt vrinæ ex-
cretionem, alij accipiunt ac si diceretur vrina & deie-
ctio, quia nomè deiectio (græcè ἀποδιε) nõ videtur
dici propriè de mictione, sed de fecæ excretionem, e-
go suspicor vitiatum aliquid esse hoc loco, legendum-
que non vrinæ casu gignedi, sed vrina, aut vrinæ ca-
su nominandi, aut deficere vocem quædam, legen-
dumq; vrinæ excretio, & deiectio. Vtcunq; intelligi-
go hic connumerari vrinam, & deiectionem, post quæ
dicit, & flatus, & huius alterius alimoniam, hoc est,

D (vt Gal. interpretatur) & flatus qui ex aluo exit, &
huius alterius, q ex alimento eleuatur ex ventriculo,
emittiturq; eructado p os: addit, & spiritus, hoc est,
t. aspiratio q agitur arteriarum leuium pulsu, & alia in
sensili expiratione. Et mulieribus inquit, hoc est, & ea
euacuatio quæ mulierum est propria, agitur; venis
verit exsudantibus intra illum sanguinem singulis
mensibus. His (inquit) & secundum reliquum corpus
sudores, quasi dicat, his quæ dicta sunt, accedunt su-
dore secundum reliquum corpus. Addit deinde, &
scalptus, & pandiculationes, & quæcumq; alia hu-
iulmodi. Scilicet non sunt enumerata omnia, qui-
bus natura mirabilis est, & corpora nostra à morbis
liberat. Vtrunq; n. accidit, omnibus iis, quæ sunt enu-
merata. Ea. n. omnia mirabilem vim naturæ, & ve-
luti sapientiam, atq; (vt dicam melius) sapientiam paren-
tis ipsius naturæ indicant, & modi quidam sunt ex-
purgationum, atq; sua quodq; occasione, à morbis
liberat. Fletu, & saliuæ spuitione, & mictu, & sudore
euacuatur serosa humiditas ex capite, & faucibus,
& venis, & corporis habitu: narium humiditate, & au-
rium sordibus, crassiora cerebri excremeta: sternu-
tametis, & expiratione, & oscitatione, & pandicula-
tione, & duplici flatu, & trãspiratione, vapor ex ce-
rebro, & pulmone, & buccis, & totis artubus, & vē-
triculo, & intestinis, & toto corporis habitu: tussis
expurgat pulmonem, & arteriam atperam, ac per ea tho-
racem: singultus discutit ab ore ventriculi, nunc fla-
tum, nunc succum. Scalptus etiã discutit multa per-
cutè, & extergit. Itaq; omnes hæc sunt vacuationum
species: atq; adeo in morbis quibusdam vtilis. La-
chrymæ aliquando deonerat caput, & laxat cor, quo
fit, vt humiditate serosa secundum caput redundan-
tibus, & iis quibus cor angitur, vtilis sint: narium
humiditas copiosa perfanat à coryza, atque adeo
sine recidua, vt sectione tertia huius sexti diximus:

sternu-

sternutamenta haud ita magnam euacuationem
faciunt, sunt tamen & ipsa vtilia in declinatione
morborum capitis, aut cum iam saltem penitus ces-
sauerint fluxiones. Sordes quotidianæ aurium, quæ
ob substantiæ similitudinem vocatur cera, capitis
excrementa sunt, non tamè sunt satis ad insignium
morborum curationes, aliæ autem sordes, vt efflu-
ens ex auribus. sanies aut pus, maximos capitis mor-
bos solent iudicare. Iã verò spuitione multa & cõ-
ferta, vidi melancholia morbo laborantes, magno-
pere subleuatos: cuius causa est, quia sanguis mel-
ancholicus est etiã serosus, vt sectione secunda hu-
ius sexti diximus. Expiratio assidua expurgat pul-
monem, iudicatio tñ morbi non fit, vt neq; oscita-
tio, aut pandiculatio (est enim oscitatio, pandicula-
tio musculorum oris) neq; singultus, verum suas
ipsorum causas consumunt. Tussis omnes morbi tho-
racis iudicantur, quia sine ea nihil potest ab illo re-
iici. Iã verò vrina, & deiectione, & euacuatione mu-
liæbri, & sudore, iudicari multos morbos, nemo am-
bigit. Flatus infernè excretus, vel solus aliquando
tollit dolorem colicum: supernè eructatus, hypo-
chondriacos, & mulieres quæ præfocantur ex vte-
ro, mirè subleuat. Scalptus multis etiam morbis est
vtilis, quia ad cutem conuocat ex visceribus: & inde
discutit, habet deniq; vtilitates duræ frictionis. Ita-
que hæc omnia sunt genera quædam euacuationum,
quas molitur natura. Neq; enim quia merè libera
sunt eorum quædam, velut scalptus, non sunt pro-
inde dicenda naturalia opera. Nam quæ quam ma-
ximè sunt talia, aguntur in distinctu quodam na-
turali, vel nihil tale cogitante homine aliquando, sed
necessitate ipsa doctus, vt ipsum conuere oculis:
pleraq; autè sunt facultatis, q peculiariter vocatur
naturalis. In omnibus tamen his mirabilis naturæ prou-
identia indicatur, habentq; hæc omnia mirabiles
causas, & generationes: lacrymarum generatio mi-
rabilis est profecto, cur enim per mœrorem, q cor-
dis passio est, ex oculis serosa illa humiditas tã ab-
undanter destillat? Vnde præstat materia tam co-
piosa aliquando fletu? Cur animalium solus flet
homo, cum non solus mœreat, aut doleat, neq; vi-
deo qs satis aperte dicat, neq; facile dictu est. Quæ-
quam vt ad alia omnia, ita ad hæc quoq; videtur A-
rist. omnium optimè aperuisse viam, dicens (sect. 5.
probl. 35.) lacryma sudor quidam est. Quod quidem
verum esse lacrymarum substantia indicat, si quis
enim pariter & flet & sudat, vt vtriusq; guttæ decur-
rant per genas, ex substantiæ modo non possit fu-
dor & lacrymarum riuulos distinguere: consen-
taneum igitur est, generationis modum esse simi-
lem, hac solùm ratione differre, quòd lacrymæ ex
folis oculis distillant, sudor ex aliis partibus. vt sint
lacrymæ oculorum sudor. Sudant verò copiosius
oculorum partes quam aliæ, quòd oculi glandulis
humidissimis & mollissimis substrati sunt, ex qui-
bus humiditas multa facile elicitur. His consonum
est, à similibus causis vtrunq; fieri, q certè ita eue-
nit, in maioris & minoris solùm ratione consistente
differentia. Nam & qui excercentur multam, mo-
uenturq; rapidè, sudare solent, atq; si humidi sunt
cerebro & oculis, etiam lacrymari, atq; etiam si risu
magno suffunduntur, vt calorè contrahant, vtrun-
que patiuntur. Sed & angustia atq; cordis afflictio-
ne, solent homines nõ flere solùm, sed & sudare. Ve-
rùm non sũt ambo æquè ab his omnibus causis, sed ab

A afflictione cordis, aut dolore, flet magis q sudatur,
à vehementi corporis motu, sudatur potius q fle-
tur. Quia exercitatio calore mouet humiditatem.
Calent verò magis exercitatione totius corporis
musculi, quorum proprius est ille labor, q oculi, qui
& cerebro sunt proximi, & tunc quidè nõ nisi cum
capite mouetur. Ex risu verò, & cachinnis, & calo-
re, etiã moueatur humiditas, vt citato loco Arist. di-
cit, fletur tñ sæpius q sudatur, quia ridendi motus
à corde ad oculos est, maximeq; agitantur oculi, &
B reliquæ faciei partes. Tristitia & perturbatio non
mouet humiditatem calore, sed debilitate, & ten-
tione, vt Arist. docet, vñdecima sectione problema-
tum quinquagesimo, his verbis: Sũt enim qui flent
corpore interiori & infirmiori. Id dicit quia cor tri-
ste, debile, & in sese cõtractum est, reliquum autem
corpus compati est necesse, cum accipiat à corde
vim & robur omne (vitalis enim vis omnium alia-
rum est conseruatricis) & sit illi alligatum per venas,
sed & per neruos: cum arteriarum quidem radica-
tio cor sit, neruorum autem ramuli arteriis alligati
decurrant. Itaq; debilitantur & tenduntur partes
omnes cum tristi & anxio corde, multo autem ma-
gis vultus, atq; in eo oculi maxime, quia illis cum
corde est maxima sympathia. Cũ enim cordis mo-
tus aliæ omnes partes aliquatenus repræsentent,
multo autem magis oculi & vultus. Quod quidem
natura in hominibus præcipuè procurauit, vt vel
hac causa temperarent ab affectibus, & à criminibus,
quæ difficile esset vultu non prodere. Proinde ma-
ioribus venis & arteriis vultus cutem texit, quàm
D reliqui corporis: oculi verò præter hæc alligantur
cordi plurimum per cerebrum, cuius cum eo ma-
xima sympathia est. Tentio igitur facit vt humidi-
tas exprimat, debilitas verò vt dimittatur. Ver-
rùm cum cor vehementer est contractum, in sese,
velut exorbet humiditates, tuncq; oculi aridi sunt:
cum laxari incipit, dimittit, tuncq; oculi prætentio-
ne & debilitate destillant, & cor amplius laxatur, &
degrauatur cerebrum: quia glandulæ oculorum
hanc humiditatem deponentes, reliquam quæ in
cerebro redundat alliciunt. Accidunt autem hæc
soli homini, ob dictam sympathiam vultus cum
corde, & quia cordis motus in homine sunt vehe-
mentiores, ob imaginationis vehementiam, & soli-
citudinem futurorum, & quia habet cerebrum ma-
ius & humidius, vñde succus circa oculos redun-
dat. Saliuæ redundantia, similem quodammodo
habet causam. Nam vt oculorum glandulæ lacry-
mas, ita quæ vocantur parythmia generant in ore
F saliuam. Reiectione verò eius longè differt à fletu,
partim enim redundantia effluit, partim musculis
oris reiciitur. Reliquorum omnium, quæ Hippo-
crates hic commemorat, causæ, & si mirabiles sint,
atque si quis eas seorsum velit contemplari, sit ha-
biturus magnum sapientiæ diuinæ, quæ in natura
rerum se insinuat, argumetum, traditæ tamen sunt
à Galeno, & à me etiam ipso aliis locis, vt non sit o-
pus nunc sermonem de his longius producere. Sed
solùm consideremus, vt illud quoque verè Hippo-
G dixerit, hæc non esse eiusdem modi: sunt enim val-
de diuersi: atq; quædam etiam contrarij. Nam lacry-
mæ & saliuæ effunduntur vt dictum est, sternuta-
tio & singultus sunt concussiones, narium humidi-
tas & aurium sordes expultricis motu, & facultati
maximè consueto, vt & menstruæ euacuationes,

& sudores, & vrina, & deiectio, & flatus. Quâquam & in his quoq; interest, quod quædam à sola naturali vi, quædam adiuuante etiâ ea quæ musculis virtur, oscitatio & pandiculatio musculorû laxatione, aut alternatè aliis feriantibus, aliis mouentibus, vt ita non tam expellantur flatus, quâ detur via exeuntibus: scalp⁹ velut derasio quædam est. Sed & contraria etiam facit natura similibus motibus. Nam oscitatio dilatando euacuat flatus, respiratio verò dilatando flatus trahit. Adeo sunt miranda quæ natura, pro sanitatis animalium tutela, & morborum curatione, machinata est.

5 *Hominis anima semper reficitur vsq; ad mortem. Si autem vritur, simul cum morbo, & anima corpus depascitur.*

¶ Quam tenuerit de animæ essentia Hippocrat. opinionem, nullibi aperuit. Nam de natura humana scribens, temperiei ex elementis videtur tribuisse naturæ nomen, potius quàm vllam animæ propriam essentiâ inuestigasse. Galen. quoq; vbi de animæ essentia sermo incidit, deuitat eam disputationem, dicens se nullam monstrationem eius rei potuisse vnquam consequi, præterquam libello de rigore & tremore & palpitatione, vbi (quoniâ arbitrator ad inuestigandam rigoris generationem, quàm vlla alia erat accommodatior) in opinionem incidit Stoicorum, dicentium animam esse ipsum naturale calidum, quod quidem est sanguis & spiritus:

illud enim esse substantiam ex se ipsa semper mobilem, neq; vnquam quiescere, sed per arterias, atq; adeo corpus totum, huc & illuc per se moueri (hoc respiciens Hip. in hoc ipso lib. impetû faciès ipsum appellauit) atq; adeo cõpactum esse ex igne & aere, vt calore moueretur, frigore verò (frigidum. n. dicebant esse aerem) coaceretur, quo minus dissiparetur, & euanesceret. Alij etiâ vetustissimi philosophi, vt testatur Hip. i. de nat. human. censebant, sanguinem esse animam: Diogenes censebat esse aerem, seu spiritum. Mihi de anima scripta sunt quæ multa in commentariis in libros de anima Arist. cuius sententia omnium mihi placet maximè, esse, scilicet, actum corporis physici & organici. Quamquam si hominis anima seorsum definienda est, sit satius dicere, esse substantiam quandam incorpoream, cui præ aliis omnibus mundi rebus simul accidit, & esse corporis actum, & separari posse. Verùm hæc exactè definire, ad præsentis orationis interpretationem haud est necessarium. Illud vnum sit satis nunc scire, ad medicinæ placita indifferens esse, quam de animæ essentia teneas opinionem, ac proinde Hippocratem nunc, iuxta aliorû sententiam, succos & spiritus vocare animam, atq; ita dicere, animam dum homo vivit semper refici, si autem vritur, in orbem fieri, & animam ipsum corpus depasci, ipsamq; consumi. Nimirum sanguis ex alimento accipit quotidie refectioem, spiritus ex sanguinis vapore, & ex aere, qui inspiratur, & arteriarum motu trahitur: cum verò igneam calorem concipiunt, fit febris, ex spiritu diaria, ex succis putrida, à quibus euenit corpus exuri, ac colliquescere, atq; ita nunc in febrem hecticam procedere, nunc liquescens mori.

6 *Morbi connutriti, in senectute relinquunt,*

A *& per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.*

Non omnes morbos quæ à prima ætate homines diuexauerint, relinquere in senectute cõstat, quandoquidem ipsemet in aphorismis dicit, multos commori. Quid ergo est quod nunc dicitur? Certe quod in aphorismo, senes iuuenibus plurimum ægrotare minùs. Quod vt in commentario dixi, fit, quia plurimi morbi, eorum qui prioribus ætatibus solent crebrò accidere, senescentibus desinunt fieri: nunc explicat tres modos, quibus id solet euenire. Per concoctionem, solutionem & rarefactionem.

Vocat concoctionem correctionem malæ temperiei, itaq; attemperacionem: solutionem vocare censeo, laxationem, & profusiores euacuaciones: fit enim hoc quoq; multis senescentibus, iuxta id quod in alio aphorismo dictum est: Quibus iuuenibus aluus sicca est, id senescentibus humectatur: id verò quibus accidit dixit Galen. in comment. eam ob causam meliùs degere: rarefactionem vocat meatuum amplitudinem, constat verò id quoque euenturum per senectam, iis qui cum prioribus ætatibus essent pingues & crassi, gracilescent senescentes. Itaque liberabuntur à morbis quidam senes, quia frigescent (constat verò quod à calidis) quidam, quod aluus eis soluatur, quidam, & gracilescent. Non eueniunt autem hæc omnia omnibus. Nam etsi omnes frigescent senescentes, tamè quia non omnes laborant morbis calidis, non omnes iuuantur ea refrigeratione: neq; omnes fiunt aluolaxiores, neq; graciliores: sed quibus aluus erat adstricta, senescentib⁹ laxatur, quibus laxa, adstringitur: qui iuuenes adhuc erant pingues, senescentes gracilescent, qui graciles, crassescent: atq; ita profectò qui iuuenes adhuc erant sani, senescentes incipiunt multis corripì morbis, qui verò erant morbofi, tunc fiunt saniores.

Curatio contraria cogitans, non consentire morbo.

E *¶ Hoc est, curatio obiectione contrariorû agit, non similiū. Exemplum autem est id quod mox subiicit, dicens.*

Frigidum & auxiliatur, & tollit quacung; à calido.

Ira contrahit, & cor & pulmonem in se ipsa, & in caput, & calida, & humidum, gaudium autem laxat cor.

¶ Ira est feruor sanguinis circa cor, illud autem circa cor, est qua sunt magnæ arteriæ, quod est inter cor & caput, pulmo autem maximè iuxta cor est: nam ipsum cor velut digitis contegit, & duobus magnis vasis illi alligatur, arteria venali, & vena arteriali vocatis. Hinc fit, vt feruente sanguine, cor, pulmo, & caput, caleant, & repleantur. Nimirum sanguis feruore tumet, & venas arteriasq; tumefacit, sed & ob vehementem calorem qui illis in locis est, eo contrahitur vndiq; sanguis. Vnde fit vt multis ob iram, oculi & venæ frontis intumescant, & tota facies rubore suffundatur, & tempora pulsent, & caput doleat, quin & febris superueniat. Gaudium calfacit etiam cor, sed minùs. Non enim tam feruet sanguis, quàm effunditur, atq; ita per iram cor & pulmo tenduntur, & firmitudinem habent, quasi

quasi versus caput reuellantur, per gaudium autè laxatur cor, & omnem amittit cõtentionem. Quo fit, vt per gaudium vitalis virtus dissoluatur, & dissipentur spiritus, per iram, distentionem patiatur cor, à feruente & tumefaciente arterias sanguine reuulsus, & ardeat caput, virtus verò dissoluatur minus. Quo fit, vt aliquando quidem vtilis sit ira ad naturalem calorem augendum, & viuudum calorem partibus comparandum, quod in secundo huius operis ab eodem Hippocrate dictum est his verbis: Danda est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi comparandi causa. Rectè ergo dicit iram contrahere cor & pulmonem, & in se ipsa, quia nō sunt laxa vt per gaudium, sed cum quadam cõtentione, firmitudine, & tono, & in caput, quia eo versus euntes pleni canales, reuellunt ea viscera sursum. Et calida, & humidum, calida duo sunt, spiritus & sanguis, humidum vnicum, puta sanguis. Gaudium autem cor laxat.

10 *Labor articulis, & carnibus cibus, somnus viscerib⁹, anima deambulatio cogitatio hominib⁹.*

¶ Galenus & post illum alij omnes, atque adeo ante illum, vt ipse testatur, distribuunt hæc verba in duas orationes, leguntq; seorsum labor articulis & carnibus cibus, somnus viscerib⁹, & rursum animæ deambulatio, cogitatio hominibus. Ego verò cur coniunxerim ipsa enarratio indicabit. Sunt multæ interpretationes, quas videntur verba ferre posse, atq; ob id in eas diuersi enarratores inciderunt. Legunt omnes, labor articulis & carnibus cibus, atq; quidam intelligunt dici laborem, id est, exercitationem, & motum vehementem, esse cibum, id est, refectioem, atq; adeo roboris causam, articulis & carnibus, hoc est, articulis & musculis, quia partes omnes propria exercitatione roborantur, atq; ocio, & intermissione actionis, p̄prie, languescunt. Cum igitur motus animalis instrumeta sint, articuli & musculi, dicunt eos roborari exercitatione. Alij inuertunt hæc, dicentes, cibum hoc est fatietatem, & nimiam cibi ingestionem, esse articulis & carnibus laborem, hoc est pondus & molestiâ afferre: & est sanè hic sensus verissimus quoq; (nulla enim ex causa sepiùs nascuntur articulorum dolores, & musculorum resolutiones, quàm ex ingluvie) verùm Galeno non placet, quia sequentia illa verba, somnus visceribus, iuxta priora interpretari est consentaneum, itaq; iuxta hunc secundum sensum dicetur, somnum esse visceribus laborem, id verò est falsum, nisi quis id quod generatim dicitur, particulatim accipiens, intelligat somnum laborem visceribus esse, cum tenentur inflammatione aliqua, aut in febris inuasione. Secundum rationem autem ipsius somni, rectiùs dicitur, somnum esse visceribus cibum, quia maximè iuuat eas, quæ in visceribus aguntur concoctiones. Quapropter verba hæc primum sensum confirmant, quem proinde Galenus sequitur. Quod autem ad reliqua verba attinet, dicit Galenus, si ea ita retineantur, vt occurrunt scripta, significare, cogitationem, esse animæ deambulationem, hoc est exercitationem. Itaq; quod deambulatio est corpori, id esse animæ cogitationem. Verùm dicit, Dioscoridem, quod videretur ei, esse loquutionem affectatam, vocari animæ deambulationem, emendasse codicem pro suo arbitrato, legisseq; pro *visceribus*, hoc est, deambula-

tio, *vispi navis*, hoc est, de omni re, atq; interpretari, quod Galenus quoq; probat, animam de omni re debere cogitare: hoc est ratiocinari, & meditari: pertinere verò hoc non ad philosophiam solum, sed ad omnes artes, atq; ad medicinam peculiariter, posseq; referri ad medicum, vt significet, hunc nihil debere temere præterire, sed meditari omnia, vt agat prudenter. Atq; adeo ratiocinatione debere vti: posse etiam referri ad ægrotum, quia nonnunquam ipsum de re aliqua cogitare, quæ excitare eum possit, siue tristi, siue iocunda, remedio est, in iis scilicet passionibus quæ primi sensitiui afferunt stuporem, aut grauem somnum. Hæc omnia dicit Galenus, quorum & si nonnulla probabilia sunt, ac vera, quædam tamen etiam videntur conquisita solum ad dicendum. Quapropter ego in alium sensum feror, quem iam dicam. Mihi videntur hæc omnia legenda coniunctim, continereq; quandam præceptionem Platoniam, pertinentem ad procuracionem boni habitus, non solum corporis, sed totius hominis, corporis scilicet & animi. Quid autem habet absurditatis, putare Hippocratem scripsisse aliquid, quod ad medicinam pariter & ad philosophiam morû pertineat, si modo verè dictum est à Galeno, libello cui titulus est, si quis sit medicus eum philosophum etiam esse, eum qui velit Hippocratis esse imitator, debere morum philosophiam tenere, ad quam spectat, & componere suum animum, & alios ad virtutem cohortari? Atq; si Galenus non est sibi virtus medicum munus excedere, scribens, de cognoscendis & curandis animi morbis? Sed quæ sit Platonis præceptio quam his verbis contineri dico, audiamus. Ille in dialogo de natura ita scripsit: Idem quoq; iudicandum de eo ex anima & corpore composito, quod animal appellamus. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens, languoribus implet. Quando etiam ad discendum, inuestigandumq; collectis in vnâ viribus, vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus, & labefacit. Deniq; cum ad docendum dislerendumq; priuatim & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus, atque resoluit. Nonnunquam etiam destillationes fluxusq; commouens, medicorum plurimos decipit, cogitq; illos contrarias causas iudicare. Rursus quando corpus grande, & pigriori mole superexcedens, pusillæ exiliq; cogitationi animi copulatur, cum geminæ sint in homine secundum naturam cupiditates, vna quidem per corpus, alimentorum, altera verò per id quod diuinißimum in nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potentioris illius prævalentes agitationes, quod suum est adaugent, quod verò animi, hebes, indocile, obliuiofum reddunt, atq; ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiam generant. Vna demum est ad vtrunq; salus, & conseruatio, vt neq; animam sine corpore, neq; corpus absq; anima moueamus, vt in mutua contentione exequatis inuicem viribus insurgentia, bonam totius valetudinem tueantur. Hæc Plato quibus apertè innuit, vt totus homo bene valeat, neq; sine corporis exercitatione esse medicandum, aut literarum studiis incumbendum, neq; his omnino dimissis corpus exercendum, quia illud faciet hominem morbosum & infirmum, hoc imperitum & stupi-

dum, quasi meditatio animæ sit exercitatio, ut motus corporis. Huc mihi videtur tendere Hippocrates, & docere, quæ procuratio esse debeat corporis, & animi, ut utrunq; firmum sanumq; seruetur. Roborant verò corpus hæc tria, labor, cibus, & somnus, animam cogitatio, quia est animæ exercitatio propria. Itaq; quicumq; sibi toti bene prospectum vult, exerceat sese satis, & conuenienti cibo utatur, & somno qui satis sit ad concoctionem: & reliquū tempus meditetur, quæ pertineant ad pietatem, & scientiam. Ita enim viuet, & sanus, & probus, & doctus. Vbi solius corporis salubrem procurationem docuit Hippocrates labori, cibo, & somno adiecit Venerem, nunc verò animi quoq; cultum docens, Venerē tacuit, quia ea inimica Mineræ est. Sunt verò dicta tria omnibus corporis partibus necessaria quia omnes indigent alimento quod ex cibo capitur, & expurgatione excrementorum, digestioneq; alimentorum quam facit exercitatio, & concoctione quam somnus: verum cōmendatur præcipuè labor ad articulos, cibus ad carnes, somnus ad viscera, quia exercitatio præstat habilitatem ad motus, qui in articulis aguntur: cibus nutritionē qua carnes maximè augentur: somnus concoctiones, quæ in visceribus maximè videntur.

11 *In ulceribus sanguis concurrat: subueniendum ut vacuum impleatur.*

¶ Vnam quandam rationem cohibendi profutuum sanguinis ex ulcere docet, replere scilicet totam ipsius ulceris cavitatem linamētis, nunc ficcis & constipatis (sola enim hæc aliquando sunt satis, velut si quis admotis digitis cohæbeat, atq; eo magis quod ipse sanguis concrefcens obturandi vim habet) nunc imbutis emplastrico aliquo succo, ut oui albumine, aut etiam agglutinante, ut albumine cum terebinthina.

12 *Si auris doleat lanam digito circumdans vnguinē aliquo intingere deinde iniiciens intro, in vola ipsam lanā auri supponere, ut videatur aliquid ipsi exire, deinde in ignē proicere dolus.*

¶ Galeno adeo nulla huius orationis explicatio placet, ut illis omnibus examinatis, tandem censeat, Hippocratis non esse. Mihi verò videtur, iis quæ ab eodem autore dicta sunt alibi, consona. Nam dictū est in prognostico: Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehemēti, difficilis est, periculum enim delirij, & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, citò etiam animaduertere omnia alia inditia, à primo die necesse est. Eandem sententiā hic scripsit, apponens vnum quiddam eorum, quæ curandi simul & tentandi gratia, ne locus nos fallat, facere oportet. Quod igitur dicit dolus, idem est quod in prognostico fallax locus hic est. Quid igitur iubet facere? Lanam digito circumdatam intingere vnguinē aliquo, oleo scilicet aut pinguedine, & in aurem infundere (eadem ratio fuerit, si specillo circumdes, aut forcipibus accipias) deinde eam lanam manu detentam auri supponere, ita ut aliquid ei exire videatur, id est vsq; dum videatur aliquid exire ex aure, & in ipsam lanam imbibi, postea, hoc est, postquam id quod exit imbiberit, in ignem proice, ita enim indicabit tibi ipse odor, an vlcus aliquod fordidum interiùs lateat, an non, at-

que erit hoc vnum quiddam eorum, quæ prodere possunt eius loci dolus, facereq; quominus fallat. Satiùs autem sit, in ignem proicere solūm humorem expressum, quàm ipsam lanam, quia fœtor ipsius alium quencunq; fœtorem obscurabit.

Lingua lotium significat. Lingua chloræ biliosa. Biliofum autē à pingui. Rubra verò à sanguine: nigra autem à nigra bile: arida à fuliginosa exustione, & ab vterina parte: alba autem à pituita.

¶ Non in lingua solūm, sed in toto etiam reliquo corpore, colores præter naturam mutati significat redundantiam succorum, quorum tales colores sunt. Lingua autē multo magis quàm vlla alia pars, quia excipit vapores & fluxiones, ex capite, ex ventriculo, & ex pulmone, atque adeo ex toto interno corpore. Significationes verò similes sunt in lingua, & in vrina. Ut enim vrina colore refert speciē cacochymicæ, ita etiam & lingua, quod significat dicens, lingua lotium significat, hoc est, significat ut lotium. Nam linguæ chloræ, (hoc est flauæ aut virides, vel inter hos colores sitæ) biliosæ sunt, hoc est bilem significant redundare. Nimirum illi omnes colores sunt bilis, magis aut min⁹ vsq; interponit obiter generationem biliosæ succi dicens: biliosum autem à pingui, hoc est à tenui sanguinis parte. Affirmat enim omnes medici cum Galeno, cum vratur aut putrescit sanguis, eius tenuem partem mutari in bilem. Vocatur autē pingue quod tenue in sanguine, quia re vera est pingui simile, & innat ipsi sanguini, ut flos vino, & ut oleum aquæ superuehitur, & lacti quod butyrosum: Galen. dicit vocari pingue per metaphoram, quia nutriens, ut plurimum nutriens triticum vocamus pingue. Addit, rubræ verò à sanguine, & meritò quidem, nullus enim succus ruber est præter sanguinem: tametsi Galenus in commentario huius sententiæ, videtur bilis rubræ speciē quandam ponere, non aliter ac Auicenna: re vera tamen, qui succus talis esse censetur, sanguis biliosus potius est, quàm bilis. Nigræ autem (inquit) à nigra bile. Arida à fuliginosa exustione, & ab vterina parte. Nimirum linguæ sunt nigræ aliquando ob febris & vstionis vehemētiā, à fuliginibus ascendētib; etiam ex aliis succis, velut videmus, linguas eas quæ assationē subeunt, ab igne nigrescere. Itaq; nigrescunt aliquando nigro humore imbutæ, aliquando exustæ solūm, & tintæ fuligine. Euenit autem hoc per febres vrentes, quales maximè esse solent, quæ ab internis & magnis inflammationibus pendent, ut ventriculi, hepatis, aut vteri. Est autem discrimen linguarum nigrarum, quod quæ ab humore tinguntur, sunt nigræ magis quàm aridæ, quæ à fuligine vsq; aridæ magis quàm nigræ. Ob id secundas has, quasi ab eo q̄ eminet, aridas appellauit. Dixit autē & ab vterina parte, non quod ea pars sola inter internas, aut ea utcunq; affecta, tales facere soleat linguas (nam neq; ea solet nisi vehementer inflammata, neq; minus aliæ internæ quam plurimæ possunt) sed quasi vnum quoddam exemplum producens: postremo dicit, albæ autem à pituita. Rectè autem monet Galenus, non ut argumentum accipitur à coloribus linguæ ad succos, ita etiam à succis ad colores conuerti posse: necesse enim esse, si color sit chlorus, redun-

redundare bilem, si ruber, sanguinem, si niger, nigrum bilem, si albus, pituitam: non tamē si redundet sanguis, necesse esse rubram esse linguam, neq; si pituita, albam, posse enim non in eam partem incumbere. Sed & prima consequutio videtur mihi indigere quibusdam animaduersionibus. Nam primum, cum niger color dicatur habere duas causas, & altera, puta vstio, cum aliis succorum speciebus iungi possit, constat non valere consequutionem à nigro colore ad succum nigrum, sed posse fieri nigrum linguam in causo pituitoso. Præterea fieri possit ob fluxiones particulares ut causa morbi non certo ab eo indicio cognoscatur. Voco autē particulares fluxiones, vt si homo febre teneatur biliosa, tamen lingua destillationem pituitosam à capite recipiat. Perinde accidit in vrina, in commune enim rectè dices significari talis succi redundantiam, qualis color apparet in vrina, ea verò sepe fallit ob peculiare vitium renum. Itaq; vel ob hoc rectè dicitur linguam significare ut lotium.

14 *Vrina concolor cibo & potui, & ut consuevit, ubi humidi colliquatio.*

¶ Tam variè reperi scriptam sententiolam hæc, cum in codicibus Græcis, tum etiam in Latinis, vt fuerit non parum difficile, eligere maximè consentaneam lectionem. Nam in quibusdam codicibus reperi scriptum *καυθου*, quam lectionem sequitur Cornarius, & vbi ego verti, vt consuevit humidi colliquatio, ille vertit, & qualis intus est humidi colliquatio. Porro reperi in versione quadam veteri Fauij Calui, lotium cōcolor corpori, potioniq; par, humorisq; interioris constillatio. Qui haud dubiè habebat in suo Græco codice, pro *καυθου*, id est cibo, *καυθου*, id est, corpori, & vbi habetur *καυθου*, id est, & vt, *καυθου*, id est, par, seu equale. Verum hanc lectionem reieci, quia non congruit cum enarratione Galeni, qui in commentario reddit causam qua vrinæ aliquando referunt colorem cibi & potus, & quantitatis nullam facit mentionem, vt facile constat Galeni codicem habuisse *καυθου*, nullam verò particulam qua significaretur par aut equale. Priores duæ lectiones omnino habēt eundem sensum, neq; refert quicquam dicere, vt consuevit humidi colliquatio, aut qualis intus est humidi colliquatio, vtraq; enim oratio significat, vrinam eiusdem coloris cum cibo & potu qui accipitur, esse qualis solet reddi cum est humidi colliquatio. Corpus non legit humidi colliquatio, sed vbi humiditas colliquatio, sequutus arbitror alium codicem. Vbi occurrit scriptū, pro *καυθου* *καυθου*, id est, vbi humiditas colliquatio, *καυθου* *καυθου*, id est, vbi humiditas colliquatio, seu ab humiditate colliquatio. Sed neq; hæc lectio mihi videtur sensum permutare, sed in idem recidere, siue dicas humiditas colliquatio, siue vbi humiditas colliquatio, siue ab humiditate colliquatio. Nam his omnibus mihi significatur affectio, quæ diabete vocatur, per eam enim multa vrina redditur, & corpus arefcit: arefcit verò quia humiditas non moratur interiùs, sed effluit multa. Itaq; congruit huic morbo vocari humiditas colliquationem. Siccatio enim humiditas colliquatio est, atq; etiam colliquationem vbi humiditas, hoc est colliquationem vbi humiditas multa, id est, multa aqua mingitur, & ab humiditate colliqua-

tionem, arefcit corpus à multa mictione. Est autē proprium huius morbi reddi vrinam incommutatam, concolorem cibo & potui, quod per eam affectionem, & concoctrix hepatis, & retentrix renum facultas, debilitata sit, tractrix verò renum operetur plus satis. De hac itaq; passione loquitur Hippocrates præfenti oratione dicens, fieri nonnunquam vrinam concolorem cibo & potui, vt consuevit in diabetica passione. Quapropter mihi hic non probatur enarratio Galeni, qui nescio qua occasione agit de orobinis contentis, & hordeo similibus, & laminis, & carunculis, & perturbatis vrinis, cum certè illa huius loci non sint.

Lingua concolor redundantibus, quam ob causam per hanc agnoscimus succos.

Redundantias, seu vt alij vertunt extensiones, vocat eas, quibus quidam succi præ aliis videntur in corpore eminere, seu vt dicere solent, dominari. Itaque hæc oratio nihil continet noui, sed causam illius, qua dicebatur, lingua lotium significat. Nimirum cognoscimus succos per linguam, quia ea induit colorem eius succi, qui in corpore dominatur.

Si falsæ carnes gustanti, redundantia signū.

¶ Vno quodam appositisimo exemplo indicatur, non solūm colore linguæ, sed etiam passione eius facultatis qua gustamus, agnosci redundantis succi speciē. Nimirum cum redundat bilis, omnia videntur esse amara: cum sanguis dulciā: cum melancholia; acida: Ita si cui carnes (eadem ratio est aliorū ciborum, nisi qui habent qualitates alias insignes, quibus falsedinem cohibeant) gustanti videntur esse falsæ, signum est redundantia falsæ pituitæ. Causa autem est manifesta, quia tali humore imbuta est lingua, & omnium quæ gustantur succi miscentur cum salua, & accipiunt illius qualitates.

Si mammarum papule, & rubrum chlorum sit, agrotat vas.

¶ Particula illa, & non est continuatiua, sed declaratiua, idem enim est dicere: Papulæ mammæ, & rubrum mammæ. Nam mammæ eam solam partē habere solent rubram, neq; eam quidē totam, sed eius extremum per quod lac exugitur. Illud igitur quod secundum naturam apparet rubrum, si chlorum fiat, agrotat (inquit) vas. Galenus interpretatur appellari vas vterum, tametsi id non admodum sit iuxta phrasim Hippocraticam: dicit igitur colorem vitiosum papularum, significare in orbem vteri, ob consensum eius cum illis per veias communes, quæ ascendunt per musculos rectos abdominis, per quas habent vterus & mammæ commune alimentū: vitiosus ergo color vitiosum succum in vtriusq; partibus redundare significabit, atq; ob id vterum morbo aliquo teneri, nisi tamen mulier vtero gerat, tunc enim citra morbum solet id fieri, prægnationis potius quam morbi signum.

Hominibus aurium sordes, dulces quidem lethes, amara verò non.

¶ Nimię diligentię videtur esse hoc. Turpe enim esse videtur excrementa linguę admouere, vt eorum saporib; accipias significaciones, neq; quispian q; nō sit sordidissimus, eo vsq; procedat: Causam autē reddit Gal. dicens, non aliter fieri eas fordes dulces, quam liquefcente cerebro, liquefcit verō cum putrescit ac corrumpitur, nisi tamen quid sanguinis cum ipsis sordibus commisceatur, ita enim dulcescēt cum minori malo: sanguine verō dempto, ea dulcedo fordīs fuerit lethale signū. Quam fortasse gustare tentabit aliquis, aut ægrotus ipse suam, aut mariti vxor, aut filij mater, aut alius qui sit ægroti amatissimus, vincit enim amor vt alia omnia, etiam tēdium.

19 *Terram mutare conuenit, in morbis longis.*

¶ Corpus legit solum patrium, & pleriq; medicorum intelligunt, hic Hippocr. docere, in morbis longis, vbi quis extra patriam ægrotat, in patriam transferri, quasi aer patrius, aut etiam cœlum patrium, opem sit laturum. Ego verō cēseo, patrium habitare solum, quibusdam esse vtile, quibusdā noxium, atq; ita vt quibusdam vtile est cum ægrotant in patriam reduci, ita aliis in alienū solum à patria deportari. Si enim vt Hippocr. docet, lac proprium & maternum, quibusdam vtile, quibusdam autem alienum, quanto magis & solum patriū sit aliquando inutilius, q̄ quodā alienū. Neq; sanē experimentum repugnat, vidimus enim multos in sua patria degere insalubri, in alias siue regiones, siue vrbes commeantes, saniores reddi: alios multos contra. Id quod meritō euenit. Si enim in loco calido nat⁹ est valde calid⁹ homo, aut in frigido valde frigid⁹, cur nō his patrię cōmutatio vtilis sit, ita vt eorum vterq; in alterius patria degat meliūs quam in sua, regionis temperie intemperie propriam corrigēte (nisi tamen differentia sit tanta, vt eam sustinere natura nō possit, q; accidit Æthiopicis huc repētē translatis) cum intemperati homines ad cōtrarias causas melius, & ad similes deterius habeant? Hippocr. igitur ita dicit, terrā mutare cōuenit in longis morbis. Hoc est cum morbi aut suapte natura, aut à principio sint longi, vt quartana febris, atq; quibusdā podagra, aut nephritis, vel ex acutis deciderunt, consultum est in regionē aliam cōmeare, non tñ in quamcunq; temere, sed cum delectu, in eam, cuius temperies illi morbo maximē aduersetur. Quo cōsilio multi, ob febres quartanas, & morbos alios melancholicos, Complutum veniunt. Quod scilicet huius oppidi temperies calida & humida est, verūm ob hydropem nullus veniet, etiamsi contingat Compluti esse natum.

20 *Debiliores cibi breuem vitam habent.*

¶ Duplex est huius sententię interpretatio, prima, debiles cibos dici eos qui facilis concoctionis sunt, quia parum resistūt cōmutanti, & hos breuē vitā habere, hoc est parum manere in corpore, eo q; citō excernantur, quia vt dicitur in aphorismo, eorum q̄ velociter nutriunt, celeres fiunt excretiones: Altera, debiles cibos dici eos qui præstāt paucum, idq; tenue alimentū: & eos breuē vitam habere, hoc est, breuē vitam præstare hominibus, qui eis vescuntur, quia qui talibus vescuntur, necessariō sunt debiles, infirmi verō & debiles, non possunt

diu viuere. Eadem est ratio cibi pauci, & si iis natura debilis non sit. Quare nō temere consulendum est hominibus, vt cibi quē possint coquere, partem detrahant, aut cibationē consueta intermittant. Tantum enim sibi vitā detrahant, & si interim videantur nonnulli eorū salubrius degere. Probatur hæc secunda interpretatio magis (& si vtraq; verū sensum reddit) quia vt Gal. rectē dicit affectatum est, vitam alimentum vocare, eius moram in corpore.

B *Cum adsunt κέδμαλα venas qua in auribus 21 posteriorius sunt, scarificare oportet.*

¶ Dicunt Grammatici κέδματα esse dolores genitalium, par est autē magis hac in parte Galeno credere, qui interpretatur, ita vocari ab Hipp. fluxiones in crura, & coxę articulum. Itaq; dicit eos quibus fluxiones sunt ad coxam, iuari scarificatione venarum retro aures. Ego de hac curatione lib. 5. in historia Lyconis qui in cœniadis dolore coxę laborauit dicere cœpi, distuli autē in hunc locum. Illic quidem, & in proxima historia Eupolemi, dixi totam huius morbi curationem, q̄ proinde nunc repetam, sed quod ad hæc venarum in auribus, aut retro aures, sectionē attinet, explicabo κέδμα seu scarificare, dicere nunc Hipp. non solum capillarium venarum confertā sectionem, q̄ peculiariter ita vocatur à medicis, sed sectionē grandiorū venarum, constat. Quia scarificatione externę cutis aurium, inopinabile est, aliquid emolumentū capi posse, quia exiguum omnino erit quod scarificata parte extrema & excarni, atq; ob id frigida, exire poterit, neq; vllus medicorū ita facere tentauit: atq; ob id Gal. vbi dicitur venas quę in auribus posteriorius sunt, nō vult intelligi venas vllas in ipsis auribus, quia scilicet ibi nullę sunt manifestę, sed eas quę per ceruicem repunt retro aures: censetq; oportuisse ab Hipp. dici venas quę circa aures, potius quam venas in auribus. Sed neq; si ita intelligatur, probat Gal. id quod dicitur, sed falsum & supposititiū esse opinatur, quia neq; ab vilo medicorum, qui id laudant, in iplo opere tentari vnquam dicit. Ob id de causa qua hoc ischiadicis vtile sit dicit nihil, quia ne esse quidem vtile opinatur. Nos verō si quid pro hac quoq; sententia dici potest probabiliter, explicemus, ab eo quod in ipsis curationibus vidimus exoriri. Venam post aurem secari ob ischiadem & inde sanguinē affatim educi, nunquā vidi. Tamen scio empyricos quosdam ischiadicis omnibus internam auriculę partem, qua cartilago velut replicata tumorem quendam habent cauterio vrere, & eorum quosdā, vt ipsimet narrāt, esse iuuatos. Ego huius causam ratus sum, q; multis ischiadicis ex capite fluat materia, & ei⁹ loci vltione intercipiatur. Nam sect. 5. lib. 2. legimus apud Hippocr. si caput doleat in pectus venit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaq; potest venire fluxio à capite in coxam, quod cum fiet, non erit præter rationē, vltione interceptis viis, subleuari eos dolores. Fiunt autem abscessus vt sectione prima lib. 2. dicitur, aut per venas, aut per ossa, aut neruos: censeo igitur factis inustionibus, & intra auriculam, atq; etiam extra siue post, siue ante auriculam, iuuatum iri eos quibus ex capite decurrat fluxio, qd̄ ex antecedente, aut etiam nunc simul existente capitis passione cognoscet, vt dicebat Hipp. si caput doleat.

doleat. Itaq; vt pro posterius, circa aures scribatur; vt Gal. censet, faciliē recipiam. Illud autem scarificare, intelligo pro secare vt cunq; velut si cauterio interfecentur venę & arterię quę ibi sunt, tametsi scio barbaris quibusdam nationibus esse in more positū, ob plerōsq; morbos scarificare aures ipsas posterius. Id quod didici à Sarracenorū filiis, quos nuper Philippus dominus meus deuicta rebellione à Granatę finibus in interiorem Hispaniam secedere imperauit. Illi vtebantur aurium scarificatione, quam possit quispiam in hunc Hippoc. locū referre. Neq; sanē ego vt noxia vituperem, neq; vt omnino inutilem, debilem verō esse dixerim, ac fortasse illi, vt mittendi sanguinem timidissimi, atque adeo vt rarō profusa missione indigentes ob parsimoniam, illa scarificatione contenti iuuabantur. Nostris vero profusus erit debile auxilium. Si quid vero conferet ad ischiadem, faciet quidem id vt sectio & vltio, intercepta fluxionē in via. Iuuat enim hanc interpretationē præter id quod ex ipsis operibus potest colligi, & illa vox κέδματα quę significat fluxiones in coxam: videturq; ob id significare simul passionem coxę, & eius causam, puta defluxus à partibus supernis.

22 *Venus in morbis à pituita utilis.*

¶ Venus est causa siccans & vacuans in principio calfaciens, vt alia quęuis exercitatio (exercetur enim totum corpus) deinde verō refrigerans. Vbi igitur virtus erit robusta, moderata Venus vtilis erit per morbos pituitosos. Quia calfaciet & siccabit. Immoderata verō nunquam proderit, quia vt siccabit, ita etiam refrigerabit, atq; afferet noxam maiorem quam vtilitatem, quin etiam etsi vacuando siccet, per accidens augebit excrementitiam humiditatem, per incoctionem, atqui ne moderata quidem erit talibus vtilis, si facultas ægrotantis valde debilis sit, quia nō poterunt citra noxā sustinere spiritū effusionē, quę per coitū fit copiosa.

23 *Iis qui sunt ventre calido, fortes cibi & potus turbationem afferunt.*

¶ Fortes vocatur hoc loco cibi & potus, qui vim habent medicamentosam & vehementem, eiusmodi autem sunt, qui valde calidi, ea enim temperies est omnium efficacissima, constat verō talia ventri calido noxam & turbationem allatura, quia augebitur eius intemperies. Vocauit verō ipsemet oratione 17. sectionis 4. cibos fortes calidos.

24 *Atræ bilis velut simile hæmorrhoidi.*

¶ Familiare est hæmorrhoidibus atræ bili simile, hoc est sanguinem melancholicum effundere, non tamen ita proprium vt bonum sanguinem effundant nunquam. Fiunt enim aliquando, natura per eam viam sanguinis fæces expurgante, nōnunquam etiam ob multitudinem sanguinis. Cunque fiunt facultate expurgante, infaniam, & alios morbos melancholicos, si adsunt tollunt, si nondum adsunt, ab eis præseruant, vt in aphorismo dicitur: cum verō sanguine redundante fundunt bonum sanguinem, si tempestiuē sistantur, liberāt corpus à multitudine, sin minus, deiciunt vires, & refrigerant hepar, atq; mali habit⁹, & hydropis causa sunt.

25 *Increfcentes morbos mixtio.*

¶ Mixtionem vocari coitum, seu Venereum cōgressum, inter omnes interpretes semper cōuenit, vt testatum reliquit Galenus in commentario. Verum altercati sunt quamplurimum qui sint morbi increfcentes, & quid sit quod Hippocr. sibi velit an mixtionem morbos illos lædere, an iuuare. Nam vox illa increfcentes omnino est ambigua, ipse verō omnino non explicat, quid mixtio faciat. Nulla ergo est via alia, ad interpretationē, quam ex ipsis operibus coniectare: ad id verō oportet definire prius quos vocet increfcentes. Ego de re tam incerta nō ausim quidpiam certō affirmare. Producam interpretum sententias, vt quiuis censet pro suo arbitrato. Non enim res magni momenti est, neq; detrahare multum, aut apponere arti potest. Quidam in crescentes morbos dicunt, esse eos, qui diuturnitate fiunt semper grauiores. Huiusmodi quidem sint omnes, nisi enim aut ab ipsa natura vincantur, aut arctis opera curentur, morbi omnes per moras conualescunt, vt ille dicit: verum dicuntur peculiariter increfcentes illi, qui solent sæpe sine curatione derelicti, diuturnitate euadere incurabiles, vt podagra, arthritidis, renum vitia, morbus comitialis; atra bilis, & alij eiusmodi; qui nisi ætatis mutatione curentur, solent commori: qui sequuntur hanc interpretationem, intelligunt Hippocr. affirmare increfcentes morbos lædi mixtione: videntur enim illi omnes quos cōmemorauit, coitu lædi: quanquam quosdam eorum aliquando moderato iuuari, nō est inopinabile, magna autem ex parte, atq; à nimio semper lædi, verē dicit quis. Proxima huic interpretatio alia statui potest, vt increfcentes vocentur, qui in incremento sunt morbi, quicunq; ii sint, atq; affirmetur, & si dictum sit, morbos pituitosos Venere iuuari, non tamen id esse faciendum morbis increfcentibus, sed inclinantibus, aut incipientibus. Hęc enim sunt duo tempora euacuationibus opportuna, vt tēpus increfcenti concoctioni: itaq; vt ab aliis omnibus euacuationibus morbis increfcentibus abstinendum est, ita & à mixtione. Alij censent vocari morbos increfcentes figuratē, eos qui solent inuadere infantes, & durare toto tempore crescendi, vsq; ad pubem scilicet. Nam ad eam vsq; ætatem crescunt corpora manifestē, iam inde parum, & qui citō incipiūt hircire exiguo solent esse corpore, quod citō tardetur eorum incrementum. Hi dicunt Hippocr. docere, tales morbos Venere sanari: quia eo tempore quo mulierib; incipiunt fluere mēstrua, & mares Venere vti, solent iudicari tales morbi, siccescēte corpore. Ecce duas interpretationes, prima placuit Galeno, secunda Sabino, vt Galenus narrat. Ego in secundam hanc inclino, quia nihil magis medicis receptum, & experimēto cognitum, quam pueriles morbos fluentibus menstruis, mulieribus, pueris verō in adolescentia solere finiri, aliis quidem incipiente adolescentia, aliis procedente, vt quibus tota adolescentia quę vsq; ad vigesimū quintum annum producit, nō finiuntur, soleant manere incurabiles, vt de morbo comitiali in aphorismo dicitur. Verum videtur Galeno, epilepsiam & podagrā puerilem, & lapidem vesicę, & vermes, & alia eiusmodi mala non curari Venere (ab hac enim potius lædi) sed mutatione ætatis qua siccescunt corpora, atq; ita male dici mixtione curari. Verum etsi hoc recipere, nō esset admodum durum, ætatem Venere

idoneam, vocari mixtionem, atq; ita intelligi morbos crescentes, id est, morbos crescentium curat mixtio, id est, ætas mixtionis, seu mixtioni iã apta. Res autem exigit vt definiam, an ipsa mixtio curet tales morbos, an ætas. Ego certè nõ dubito iuuare aliquando eam seminis effusionem ad curationem talium morborum, vt & menstrui sanguinis mulieres: nam vtraq; harum euacuationum siccet, atq; vt detrahit materiam corporis incremento potest detrahare etiã morbis humidis, & pituitosis, cum præcipuè ea etate maximè constent vires. Alioqui quo casu verù sit pituitosus morbos Venere iuuari? Verum est Venere debilitari cerebrum, & nervosum genus, multò magis quàm mēstruis vacuationibus, atq; ita nõ esse eius vsum tam salutarem, quia siccare quidem & vacuare menstruis magis, vt copiosiori euacuationi accidit, debilitare verò minus quia neq; cum tanto labore cerebri, neq; cū tanta spiritus sit exhaustio. Quam ob causam meritò menstrua euacuatio leuare poterit multos morbos, quos Venus exacerbabit. Nihilominus Venus non est per se ac semper causa infalubris ac noxia, vt censebant Epicurei, sed aliquando salubris, vt docet Gal. in arte medicinali, atq; Hippocr. in hoc ipso libro, estq; eius quidam modus retinendus, vt aliarum omnium causarum, quæ nunc profunt, nunc lædunt. Quandoquidem ergo siccatione & vacuatione potest conferre, labore verò & spirituum dissipatione lædere, ij quibus ob magnam humorum redundantiam, magis quàm ob cerebri propriã debilitatem, videbitur accidisse epilepsia, vtilis fuerit Venus moderata: vacuabit enim & siccabit citra debilitatem insignem: quibus verò contra, debilitatis cerebri, quàm redundantia pituitæ, erunt plura signa, ipsa per se Venus semper fuerit noxia, vtpote ad euacuationem non valde necessaria, debili verò alioqui debilitatem magnam allatura. Igitur nimia Venere vti, nulli horum (neque verò aliorum) permittendum est: iis verò qui debilitatis alias notas non habeant, sed redundantia humorum, sintq; salaces, & redundantes semine, & si epilepsia laborent, permittendum in adolescentia vti Venere moderata: debilibus verò & biliosis, neq; valde redundantibus succis, iubendum, vt omnino abstineant, sed solius ætatis beneficium expectent: caueantq; ne si ea vtantur, plus lædat Venus, quàm ætatis mutatio iubet, & imposterum habeant deterius.

26. *Refrigeratio ea, quæ circa aluum, indurat.*

Ea quæ circa aluum, aut in aluo sunt, haud dubiè vocat fæces, eę, velut res alia quæuis, durari possint duobus modis, nam aut per veram duriciem quam facit siccitas, aut per cōcretionem, quam facit frigus, vt durefcit frigore glacies. Fæces intra aluum contentæ, haud possint adeo refrigerari, vt durefcant, citius enim, vt rectè Galenus censet, interierit animal. Superest ergo vt siccitate durefcant (neq; enim plures quàm duæ hæ sunt causæ duricie per se, vt alibi non semel iam monstratum est) quare frigus haudquaquam possit duriciem facere, nisi per aliquod accidens, atq; quoniam per accidens, facit frigus vt durefcant fæces, non semper facit sed aliquando contrarium. Videmus enim sepe ob occursum frigidæ aeris, aut pedum nuditatē, aut potum frigidum, aut talem quancunq; causam

refrigerato ventre, fieri diarrhœam: flante autem borea aluum siccari testatur Hippocr. aphorif. 5. sectionis tertiæ, constatq; experimento. Igitur frigus fæces aliquando duriores, aliquando molliores reddit, & vtrumq; quidem per accidens. Per quid ergo, contemlemur. Certè non nisi per eas causas quæ per se faciunt fæces duras aut molles. Nam omnis causa per accidens reducitur ad causam per se. Oportet ergo scire causas per se earum passionum, illis enim perspectis faciliè intelligem, quando & quomodo frigus duret fæces, quod Hippocr. præfenti oratione testatur. Quandoquidem ergo concretione non possunt durefcere, sed solùm siccata, siccitatis verò eius causæ sunt nimia consumptio quæ calor faciat, aut nimia distributio: nimia consumptionis causa fuerit calor nimius ventris: distributionis, calor partium aut siccitas: trahunt enim valenter quæ calida, & alliciunt humorem ad sese quæ sicca. Vt autem horum quiduis magis fiat, causa est longa mora fæcum in aluo. Nam etiam si nulla dictarum causarum sit nimia, tamen per longam moram nimium quid facit, ea etiam quæ mediocri: vt autem multum morentur fæces, facere potest debilitas expultricis, & stupor, seu insensibilitas intestinorum, per quam irritationē non sentiunt: & ipsius exitus adstrictio, & quidquid impedire potest villorū adstrictionem, velut in primis flatu: humiditatis nimia fæcum fuerint cōtrariæ causæ, scilicet exigua, aut distributio, aut alteratio, vt parum alteretur, causa est caloris penuria in ventre, vt parum distribuatur, frigus hepatis, aut totius corporis redundantia. Impediet aut vtrumq;, & concoctionem dico & distributionem properata deiectio. Vt autem deiciatur citius quàm oportet, causa est debilitas retentricis, aut dolor, irritatioue. Considera ergo nunc, quæ horum possit facere frigus. Certè frigus si externas solum attingit partes, facit calorem augeri in visceribus, quare & concoctiones, & solidiores fæces, præcipuè si, vt alias externas partes, ita etiam attingat podicem, constringi enim faciet, & sursum moueri intestina, atq; ob id detineri, & durefcere fæces: si verò id frigus cum siccitate coniunctum sit, vt in borea, sicciores reddet omnes partes corporis, quæ siccitate allicient humorem, & siccabunt fæces. Quod si tale frigus attingat internum ventrem, siccado intestina debilitabit expultricem, quæ quadam humiditate indiget, & flatu replebit, qui expultricis motum impediatur, atq; vtroq; modo faciet vt fæces morentur, & siccescant, stuporem, & insensibilitatem intestinorum, frigus etiam solet facere, atq; ita facere deiectionem raram, & duras fæces: statum etiã, ac proinde tardū descensum, quæuis causa refrigerans faciet, nisi interim debilitet cōcoctricem aut dolorem inferat, vt accidit iis quibus venter est natura frigidus. Iis enim deiectiones liquidæ ob frigus fiunt. Hanc ob causam quibusdam, aquæ niue perfrigeratæ potu, siccescunt fæces, quibusdã fiunt liquidæ. Quibus scil. venter est calidus siccescunt, quia neq; sublata concoctione, neq; excitato dolore, sit paucus quidã flatu qui fæces detinet, ac præterea extinguit bilis feruorem, & tollit irritationē: quibus vter est frigidus incoctione & dolore, fiunt à frigidis causis deiectiones liquidæ. Igitur, dicente Hippocr. refrigeratio, ea quæ circa aluum, indurat, addendum est iis qui sunt calido ventre.

27. *Mixtio, quæ in ventre sunt, durat.*

Mixtio, seu congressus venereus, causa est, analogæ nimiaë exercitationi: siccet enim & commouet totum corpus, atq; insuper habet coniunctam euacuationem manifestam. Ita fit, vt siccet alui fæces, nisi tamen adeo sit multa, vt deiciat facultates coquendi & retinendi in ventre: ita enim facere poterit diarrhœam, quæ autem non sit adeo nimia, meritò ponitur in causis siccantibus.

28. *Eum qui helleborum bibit, celerius purgare si velis, lauare oportet, aut comedere.*

Enarrata mihi est hæc oratio, simul cum aphorismo decimotertio sectionis quartæ, quo ita dicitur: Qui accepto helleboro non faciliè supra purgantur, iis ante potionem corpora præhumectare expedit, multo cibo & quiete: eandem enim sententiam continent ambæ hæ orationes. Nimirum & illa: Corpora vbi quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere corpora, duæ illæ priores, quomodo id faciendum sit, indicant: nimirum humectando. Quia quæ humida sunt corpora, laxiora sunt, & laxiores habet vias. Succis etiam humectatione liquefcunt, & fiunt fluxiliores, humectant verò corpora, cibus, quies, & balneum. Cibi meminit vtrobiq; in aphorismo autem quietis, hic lotionis, seu balnei. Verum quia cibo solido replere eum, quem ad purgationē præparet, aut in balneo continere corpus impurum, alienum sit à ratione, explicauimus, intelligi hæc de cibo medicinali, cuiusmodi sunt serapia, & apozemata, seu decocta, & aliæ potiones eiuſmodi, & de balneo particulari, vt de obstruente fotu, aut irrigatione hypochondriorum. Iam verò quies, cum reliqua præparatione, plurimū potest vt humores in ventrem fluat, quia motus in corporis habitum tenuem humiditatem distrahit: & præter hæc, quia quies iuuat quammaximè ad concoctionem, quam ante expurgationem esse procurandam constat, siquidem non oportet mouere cruda. Itaque, inquit, si celerius purgare velis, eum qui pharmacum bibit, hæc facito, non sanè postquam bibit: nam postquam iam cessauerit purgatio, nihil profecerit vt agatur celerius quæ omnino iam sit acta: dum autem agitur, lauare non oportet, quia auertentur à ventre succi distracti ad corporis habitum: cibare verò multo minus, quia, vt alibi dicitur ab eodem Hippocrate, purgatione in media cibos dare non conducit. Sed neque quies, accepto medicamento, facit ad celerem purgationem, cum alibi dicatur, si voles magis ducere helleborum, moue corpus, sin autem non, somnum facito, & non moueto: igitur faciendæ sunt hæc, antequàm helleborus (eadem est ratio cuiuscunque alterius medicamento expurgantis) accipiatur: intelligendumque haud ita, eum qui helleborum bibit, lauare oportet, aut comedere, si velis celerius purgare: sed ita, lauare oportet, aut comedere (antè scilicet quàm bibat) si velis eum qui bibit, celerius purgare: non quidem dicit celerius, quasi ad solam celeritatem expurgationis faciat, ac non etiam vt purgetur melius: sed quia cum celerius fluunt humores, melius etiam agitur expurgatio: hoc est, perfectius, & cum minoribus symptomatis.

A. *Sanguis in somno intrò magis fugit.*

Causam continet hæc oratio eius, quod decimatertia sectionis quartæ scriptum est, his verbis: Euidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiēs è contrario. Nimirum quia sanguis in somno introrsum fertur, & in vigilia extrorsum, vigilantes sunt exterius calidiores, & qui dormiunt interius.

B. *Rigor à superiori ventre, ignis ab inferiori magis.*

Dicens magis, apertè significat non esse perpetuum id quod dicitur, sed aliquando accidere contrariū, fieriq; febres succis in ventriculo putrescentibus, & rigores ob passionē intestinorū. Verum horum naturam paratiore esse ad febrem, & illius ad rigorem, constat, quia est ventriculus longè acutior sensus, & intestina remissioris caloris: hæc ergo parata sunt ad putrescentiam, cū præcipuè sint naturalia receptacula excrementorū, ille ad dolorem & mordicationis sensum: cum igitur sententium partium irritatio rigore, & putredo febrē faciat, sit ventriculus paratior ad rigores, & intestina ad febres. Si igitur succus aliquis vitiosus in ventriculum confluat, rigore faciet, quo partim reiecto vomitione, partim detruso in intestina, cōquiescit, ac succedet febris eo, q̄ in intestina incidit, putrescente: si verò à principio cōfluat succus ipse in intestina, & ibi putrescat (poterit enim mox deici) faciet febrē sine rigore, aut à minori multo rigore incipientem, q̄ si conflueret in ventriculum. Vnde constat rigoris causam, nõ in speciem humoris solum, sed in partis in quã incidit naturã reici debere. In satietatibus etiam, seu humorū corruptionibus euenit, dum corrupti cibi in ventriculo morantur, quendã rigoris sensum habere homines, postq̄ verò iam descenderūt, si deiciantur affatim, succedere febrē, in primis quidẽ diariam, faciliè tñ putrescentia communicata venis, abeuntē in putridam.

E. *Attractio, pulmo, aridum incendium: Euacuatum siccatur somnus multus.*

In quibusdam codicibus legitur: *Ἐπιπνευμὸς, ἢ πυρὸς ἢ ὑγρὸς καὶ ἄψυκτος*: id est, tractio, aut pulmoficcus, aut humidum incendium. Verum Galenus, vt ex eius Commentario faciliè colligitur, non eam habebat lectionem in suo codice, sed hanc, quam ego sequutus sum. Videtur mihi hæc dictio in duas fuisse diuidenda, legendumque seorsum, attractio, pulmo, aridum incendium: atq; deinceps, euacuatum siccatur somnus multus: quandoquidem diuersum admodum reddunt sensum: quanquam ergo simul scriptæ sint, explicentur à nobis seorsum illæ partes. Prima quidem ænigmatis forma scripta est, quæ tñ si ad comunē modum dicendi redigatur, habebit facillimã interpretationem: ita scilicet, attractionem facit pulmonis aridum incendium, aridum verò incendium est calor igneus: attractio verò, quam calor igneus pulmonis facit, est aeris attractio. Itaque quod dicitur est, respirationem magnam fieri ob intemperiem calidam pulmonis. Id verò est apertissimū, siquidem vñs respirationis est attemperatio caloris in corde: pulmo verò est, quem cor accipit aerem, vt attemperetur, per calidum verò pulmonem, accipiet calidiorem, quam

vt paucopossit attemperari. Quam ob causam con-
tendet animal trahere multum. Primæ igitur par-
tis hic est sensus. Secundâ pars significat corpora
vacua siccare à somno multo. Nimirû corpora, quæ
multum cibi capiunt, aut alioqui crudis succis ple-
na sunt, vel ut voraces homines, & vrsi, somno lon-
go pinguescunt: quia accidit eis multi alimèti mul-
ta concoctio: si verò qui valde inaniti sunt, aut pa-
rum cibi accipiunt, vtantur etiam somno longissi-
mo, gracilescent multò magis, quàm si vteretur paruo
somno pro cibi paucitate. Nam postquam id cibi
quod erat, concoctum est, succi excoquantur, & con-
sumuntur, atque ob id, & quia sanguis & succi, simul
cum spiritibus, inter dormiendum, interius se con-
tinent, neque diffunduntur ad irrigandum corporis
habitum, fit vt corpus tabescat. Huc accedit, quod
& ipsum innatum calidum, neque interius habens v-
berem materiam à qua alatur, neque exterius venti-
latum, tabescit, atque cum eo corpus. Quid ergo a-
gendum, cum quis paucopossit vtitur cibo? Num vigi-
landum & mouendum, vt ventiletur calidum? Non
fanè, quia vbi fames, laborandum non est: sed vigi-
landum & quiescendum, vt neque motus, neque
somnia sit maior, quàm pro cibi copia, sed congruens.

32 *Frigidissimi cibi, lentes, milium, cucurbita.*

¶ Galenus carpit hanc sententiam, quòd milium
& cucurbita frigida sunt, non tamen frigidissima,
sed milium primo ordine, cucurbita secundo, len-
tes verò ne frigidæ quidem, sed in hac oppositione
tenentes medium: fortasse autem dixit Hippocra-
tes hæc frigidissima, non secundum qualitates me-
dicamentosas, sed vt alimenta. Nimirum, vt à Gale-
no dicitur 3, de Temper. omne alimentum quâ ali-
mentum, est calidum, non quidem quòd qualita-
tem augeat, sed quòd substantiam calidam, hoc est
sanguinem & spiritus reponat. Illud ergo quod ali-
menti præstabit plurimum, erit hac ratione calidissi-
mum, & quod minimum, frigidissimum. Sunt ve-
rò lentes, milium, & cucurbita, cibi minimi nutri-
menti, & paucissimi sanguinis, quare vt alimenta,
omnia sint frigidissima.

33 *Vlcera exoriuntur, si qui immundus est, la-
bores.*

¶ Non temerè iubere oportet, vt homines sese la-
borando exercent: si enim sunt pleni, à lassitudi-
nibus & febribus, aut inflammationibus multis &
magnis, aut vasorum rupturis periclitantur: si im-
mundi, succis biliosis, aut falsis his, in cutem distra-
ctis, & eam corrodentibus, vlcera multa fiunt. Si
succis pituitosis, & crassis, lentisque, fiunt renum aut
hepatis obstructions, & tumores scirrhusi p
corpus. Euacuandum igitur prius, & incidendum, &
expurgandum, quàm homo laboret, atque dum la-
borat, victus rectè instituendus. Nam qua ratione,
si immundus laboret, vlcera oriuntur, eadem etiã
orientur, si qui laborat, alioqui non immundus, v-
tatur cibis mali succi, acris, aut falsi.

34 *Mulier, capra, elaterium, aut cucumerem
syluestrem, comedentes, pueris purgatio.*

¶ Continent hæc verba optimam quandam ra-
tionem, expurgandi lactantes infantes, qua Medi-

ci frequenter vtuntur, dato scilicet pharmaco ipsi
nutrici, quia lac induit expurgatoriã medicamenti
facultatem. Si igitur mulier elaterium, hoc est, suc-
cum cucumeris syluestris, aut aliud quodpiã me-
dicamentum expurgans accipiat, aut capra depa-
sta sit cucumerè syluestrem, aut thyymalum, aut
rhyzinum, aut cyclamen, aut aliam eiusmodi her-
bam, & eius lac detur infanti, purgabitur infans.
Duabus causis euenit nutricem purgare, aut vt in-
fans simul purgetur, cum scilicet simili cacochy-
mia laborat ambo, aut vt ipsa solùm purgetur, quo
purgatum lac, deinceps præbeat infanti, cum sci-
licet infanti adhuc sano, datur nutritrix cacochymia
aliqua laborans. Cum vis vt ambo purgentur, fac
vt nutritrix, dum purgatur, lactet infantem, cum au-
tem purgas solam nutricem, ne lactet vsque dum
purgationis motus conquieuerit. Alia est huic præ-
ceptioni proxima cautio, vt qui necessitate qua-
piam capræ lacte vtitur, eam custodiat, ne qua ma-
ligna herba vescatur. Nam si tabescens vtatur lacte
(ita vt fit) & capra aliquam dictarum herbam depa-
sta sit, soluetur aluus, quo tabescentibus nihil est
nocentius: atque adeo qua ratione lac accipit ex-
purgatoriã facultatè accipiet deleteriã, si quid
tale capra gustauerit. Narrat enim Galenus in Do-
ride Bœotia, & Thessalia, atque etiam Athenis, mul-
tos conuulsione correptos esse, esu coturnicû quæ
veratro vescantur.

D *Calido quod comeditur intus refrigeratio, ex
terius labor, sole, igne, & vestibus in tempore
æstiuo, contrario autem contrario modo.*

¶ Videtur his verbis dici, calido homini vtile es-
se, eò quòd comeditur refrigerari interius, exterius
verò calefieri labore, sole, igne, & vestibus, in tem-
pore æstiuo: frigidò contrã, vtile scilicet esse calefieri
intus cibis, abstinere verò à labore, & sole, & igne,
& vestibus in æstate: seu potius iuuari quiete, vim-
bra, & nuditate in hyeme. At verò repugnat hoc
sententiæ 14. sectionis 4. qua Hippocrates dixit, ca-
lido natura, refrigeratio, potus aqua quiescere. Ob
id Galenus hanc ita interpretatur: calido vtile est
cibo & potu intus refrigerari: labor autem & no-
xium quiddam est, exterius calefieri, sole, igne, &
vestibus, præcipuè in æstate: frigidò contrã. Ita-
que calidus iuuatur frigidis, & læditur calidis, frigidus
contrã iuuatur calidis, & læditur frigidis. Hunc e-
go sensum sequor: fatius enim est interpretationè
esse duram, quàm falsam.

F *Cibi, alij quidem celeriter, vincuntur, alij
contrã.*

¶ Alimentum nomen est rei victæ, non vincen-
tis, vt Aristoteles & Galenus dicunt, quia supera-
tum nutrit, cum autem superat, corrumpit, & mor-
bos facit. Quòd ergo facile ac citò nutrit, citò vin-
citur & coquitur, contrarium contrã. Esse verò ci-
bos qui facile coquatur, alios qui difficulter, eiusque
causam in substantiæ modo consistere, quòd tenuia
facilius, crassa difficilius coquantur, res est notissi-
ma. Iuxta quam, scriptum est ab Hippocrate illud:
Eorum quæ velociter nutriunt, & quæ tardiùs: &
illud, quicumque velociori appositione indigent, iis
humidum ad reficiendas vires medicamen opti-
mum

num est, quicumque verò adhuc velociori, per olfa-
ctum. Qui autem tardiore, solido alimèto vtantur.
Nimirum quòd forma solida accipitur, vincitur tar-
diùs, quàm quòd liquida, & eadem ratione oua, as-
satione durata, aut frixa, tardiùs quàm forbilia, vin-
cuntur, & quæcunque aut naturali mixtura, aut arti-
ficiofa præparatio sunt solidiora.

Sectio sexta.

1 *Carnes attractrices ex ventre, & extrin-
secus. Significat sensus, vt expirabile &
inspirabile.*

¶ Omnino est hæc eadem sententia, & quam li-
bello de Alimentis scripsit his verbis: In pilos ali-
mentum, & in vngues, & in extremam superficiem
intrinsicus peruenit: extrinsicus alimètum & ex-
trema superficie ad intima peruenit. Confluxio vna,
conspiratio vna. Vtrobique enim dicitur, alimen-
tum trahi posse ab intima corporis parte, extror-
sum vsque ad extremam superficiem, & ab externa
cute, introrsum vsque ad intima, non aliter atque per
inspirationem, & expirationem agitur introrsum,
& extrorsum motus. Quòd quidem est, esse corpus
confluxile & conspirabile. Confluxile quidem di-
citur propter humores, conspirabile propter spiri-
talem substantiam; quæ inspiratione & expiratione,
atque dilatatione & constrictione arteriarum tra-
hitur, & expellitur. In hanc igitur sententiam dicit
nunc, carnes attractrices esse: hoc est, vim attracto-
riam habere ex ventre (hoc est ex profunda corpo-
ris parte, atque præcipuè ex eo, qui peculiariter vo-
catur venter, in quo cibi coquantur) extrorsum: &
extrinsicus introrsum: esse autem tales quosdam
motus (extrorsum scilicet & introrsum) naturalis
nobis sensus indicat: sentimus enim apertè expira-
tionem & inspirationem, quæ quidem motus qui-
dam tales sunt. Hæc verba & quæ in lib. de Alimen-
to scripta sunt, videntur sapere antiquatã opinio-
nem, putatium vsus respirationis esse distributio-
nem alimentorum. Verum quoniam Hippocratis
placitis id non congruit, sed alimenti distributio-
nem per facultates naturales dispensari, haudqua-
quam in eo sensu accipienda sunt: sed carnes attra-
here vndique: alimenta quidem per naturales facul-
tates, aerem verò & substantiam quamcunque hali-
tuosam, per respirationem & pulsus. Ambo enim
hæc communi appellatione vocantur expirationes,
& inspirationes. Hac ratione si quod venenum in-
gestum est, aut etiam cuti affixum (quædam enim
etiã ita necant) tantò citius solet interimere, quan-
tò homo calidior, ac maiori pulsu est, quia pulsu
attractitur. Hoc etiam facit, vt ad mota cuti in medica-
menta internis partibus non leuiter profint, quæ,
nisi carnes essent attractrices, prodesse nihil: hac
quoque causa censeo non esse vanum aliquando, res
nutrientes exterius admouere.

2 *Calidior venula sanguinis multitudine exu-
stum procreat, & illicò secernit.*

¶ Quidam (vt Gal. narrat) interpretabantur hæc
verba de febris ardentis generatione, quasi diceret-
tur, venas solito calidiores, ex sanguine redundan-

ti procreare bilem, eamque postea fecernere, atque vo-
mitu aut deiectione reicere: ponit enim Hippocr.
ipse in lib. de Rat. vict. acut. in signis febris ardentis,
deiectiones liquidas serofas, & valde pallidas. Non
est certè sensus hic omnino spernendus. Nam id
quod dicitur, nihil congruere cum proxima oratio-
ne, siue quæ antecedit, siue quæ sequitur, nihil mor-
ror. Euenit enim toto hoc opere ferè semper. Gale-
no verò placet (quòd non minus probo) secundum
proximam sententiam hanc orationè esse scriptam,
continereque vsus constrictionis pulsus: dixisse eni-
nim censet Hipp. antea vsus dilatationis, carnes
scilicet dilatatione trahere, nunc dicere vsus con-
strictionis, scilicet expellere fulgines. Dicit igitur
calidiorè venulam vocari arteriam, exustum vocari
fuliginè: itaque dicere arteriam ex sanguine gigne-
re fulgines, hasque illicò compressione excernere.
Certè vterque sensus est verus, & consentaneus.

3 *Et quibus quidem pingue bilis flaua, sanguis
autem atræ.*

¶ His verbis nihil significatur aliud, quàm quòd
Galenus dicere solet, sanguinis, cum vritur, aut pu-
rescit, tenuem partem abire in bilem, & crassam in
melancholiam. Nam oratione 14. sectionis 5. cum
Hippocrates diceret, biliosum autem à pingui, o-
stendimus pingue ab eo vocari tenuè partem san-
guinis: sanguis igitur vocatur nunc reliqua san-
guinis pars excreta pingui: crassa igitur: itaque te-
nuis pars abire dicitur in bilem flauam, crassa in
atram.

4 *Frigidior, frigidò tempore & regione cali-
dior erit.*

¶ Mihi quidem videtur sonare hæc vox, idem
quòd aphorismo illo dicitur, ventres hyeme & ve-
re calidissimi sunt natura: scilicet qui tempore &
regione calidis est ventre frigidior, frigidò tempo-
re & regione erit calidior. Causa dicta est in eius
aphorismi Commentariis. Præter hunc videtur se
insinuare alius sensus, quem Galenus sequitur, scilicet
eum qui sit naturali temperamento frigidior,
frigidior tempore & regione calidiorè fieri. Quòd
videtur rursus intelligi posse duobus modis, cali-
diorè esse quàm tempore & regione calidis, aut
quàm is, qui sit natura calidior. Videtur autem v-
trumque falsum. Nam si rectè à Galeno in Com-
mentario aphorismi secundi sectionis tertie dicitur,
ad ætatem frigidam, & ad hyemem calidas na-
turas optimè affici, malè verò contrã, constat fri-
gidiorè naturam calidiorè fieri ætate, quàm
hyeme, alioqui haberet ad ætatem deterius, & ad
hyemem melius: atque adeo constat frigidiorè
naturam hyeme esse frigidiorè, quàm naturam
calidam, alioqui frigida haberet melius hyeme, quàm
calida: at verò natura frigida habet hyeme dete-
rius, quàm calida, & deterius quàm ætate: ergo vt-
cunque intelligatur, videtur falsum esse, quòd hic
dicitur. In Commentario aphorismi citati ex pri-
ma particula dixi, etsi plerisque hominibus essent
hyeme ventres calidiores, non tamen omnibus:
debere enim excipi eos, qui sint natura valde fri-
gidi: tales enim toto corpore habere deterius in
hyeme, & gracilescere, refici verò in ætate: hinc

fit, vt cum Hippocrates dicit, naturarum hæ quidem ad ætatem, hæ verò ad hyemen bene, malèue se habet, & Galenus interpretatur frigidus ad hyemen habere deterius, id quidem non de omnibus frigidis intelligi, sed de iis, qui tales admodum sint: nam quod id vult mediocriter, retrocessu caloris sient hyeme calidiori ventre, atque ob id habebunt ad pleuraque melius. Non tamen perinde de calidis dicere possis: Nam omnes qui supra mediocritatē sunt calidi, frigidus iuuantur tempore, quia tale tempus naturalem calorem auget, & morbosum extinguit. Vnde sequitur, vt multo plures sint, qui hyeme iuuantur, quam qui ætate. Nam & calidi omnes, & frigidorum multi. His dictis aridet multo, magis prima interpretatio, frigidior: id est, qui ætate est ventre frigidior, frigidus tempore & regione est calidior. Nam sunt ætate ventre frigidiores, omnes calidi, & qui non sunt vehementer frigidi, atque hi omnes sunt hyeme calidiores: qui verò non sunt hyeme calidiores, quia sunt natura frigidissimi, illi neque ætate sunt frigidiores, sed tunc velut reuiuiscetes, calefcunt non nihil. Quod si tamen non placet suppleri vlla verba, sed simpliciter dici, eum qui est natura frigidior, hyeme fieri calidior, id intelliges de frigido, qui non est admodum talis, intelligesque eum esse hyeme calidior, quam ætate: calidior verò esse in hyeme, quam alios homines, qui sint natura calidiores, haudquaquam possis intelligere, nisi velis dicere calidior esse: id est, minus dolere à frigore, & frigoris esse patientiorem. Hoc enim ita habet. Nimirum corpora frigida densa etiam sunt, & calida rara, ob idque densa & frigida hyeme frigoris molestiam minus sentiunt, videnturque esse calidiora, quam rara & calida, quamquam re vera non sunt. Itaque si vis illud calidior, non re ipsa, sed phantasia accipere, aut etiam partibus externis (nam vt calidus & rarus internis, ita frigidus & densus externis calidior est, quia detinetur ad obstructam cutē effluuium calidum) potes conferre natura frigidum cum natura calido. Prodeuntque iam ex dictis tres præscriptæ orationis sensus veri, & nihil dissonum habentes.

In doloribus proximum ventrem expurgare, sanguinisque ventrem scindere, vltio, sectio, calfactio, refrigeratio, sternutamentum, plantarum succi, in quibus facultatem habent, & cyceon, maleficorum, lac, allia, vinum feruefactum, acetum, sal.

¶ Refert Hippocrates hic multa & varia, neque ea quidem æqualia dignitate & viribus, quibus dolorificæ passiones solui possunt. Non quidem quod in vilo dolore vtendum his omnibus sit, sed quod in quouis horum aliquo, aut alio simili: In primis refert, quæ sunt maxima, ac præcipua, expurgationem, & missionem sanguinis: est verò in vtraque hærum euacuationum seruanda rectitudo. In doloribus (inquit) proximum ventrem vacuare. Est duplex venter, per quem vacuare possis, inferior, qui & aluus vocatur, & superior, quem vocamus ventriculum: horum verò vacuandus is est, qui dolenti parti sit proximus: quibus autem partibus qui venter dicatur esse proximus, explicatur aphor. 18.

A sect. 4. quo ita habetur: Supra septum transuersum dolores, qui purgatione indigent, per superiora purgatione indigere significant: quicunque verò inferiora molestant, per inferiora: itaque in doloribus proximus venter est purgandus, quia si dolor sit supra septum transuersum, vomitu expurgandum, si infra, deiectione. Sanguinis quoque ventrem, hoc est venam, scindere oportet, seruata etiam rectitudine superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, vt alibi non semel explicuimus. Neque obstat quod ob coxæ dolores, & vuluæ, & coli, vomitus cietur, & ob cephalalgiam & hemicraniam expurgatur aluus. Hæc enim sunt agenda ob reuulsionem, illa posterius ob curationem. Post totius corporis vacationes, quæ antecedere debent, accedendum est ad locales curationes, quæ igne, aut ferro, aut medicamento aguntur. Quæ tria enumerat Hippocrates, non quo ordine agenda sunt, sed à maximis procedens ad iniuina. Nam vt in aphorismo dicitur, medicamento priuim, & deinde ferro, postremo igne tentandum est curare. Hic verò ab vltione sectionem nominat, deinde medicamē. Vltione ad coxæ doloris curationem vtatur Hippocrates. Sed & ob aliarum partium rebelles dolores, ea vti consueuimus, aliquando ad intercipientes in via fluxiones, aliquando ad deriuandum in proximas partes materiam. Sectio autē curat omnes dolores, quos aliquid in alto putrescens, quod educi possit, creat. Medicamentorum dolores sedantium, duplex est genus, quædam enim sunt mediocriter calida, quæ propriissimæ sunt anodina, quædam frigidissima, quæ dicuntur etiam anodina, sunt autem stupefacientia. Dicit ergo, calefactio, refrigeratio: addit sternutamentum, quod sanè p se se leue auxilium sit, neque nisi ad exiguos capitis ex flatu dolores sedandos, sufficiens, tamē inter alia, sternutamentoriis etiam vtimur, ad discutendos maximos capitis affectus. Addit, plantarū succi, in quibus facultatem habent. Constat non in solis plantarum succis vires medicamentosas esse, neque vim anodinam, sed in aliis omnibus plantarum partibus, & in multis etiam terræ generibus, & metallis, & animalium partibus: quare vt vnum quoddam medicinalis materiæ genus nominauerit Hippocrates plantarum succos: dicens verò in quibus facultatem habent, videtur leue quiddam & quod nullius momenti sit, dicere. Nā omnia medicamenta adiuuanda sunt, in quibus facultatem habent. Nam in quibus non habent facultatē, quorum quis eis vtatur? Innuit autem Hippoc. illis verbis, quod lib. 5. de Simplic. facult. à Galeno indicatum est, esse facultates quasdam, quæ respiciant certa quædam membra, neque indifferenter medicamenta omnia omnibus partibus admoueri: sed quædam habere vires in capite, quædam in ore, quædam in hypochondriis, atque adeo inde accipere nomen, vocarique alia cephalica, alia stomachica, alia hepatica, aut splenitica. Docet itaque Hippocrates, siue calidis, siue frigidis sit occurrendum, deligenda semper esse, quæ dolenti parti rectè accommodentur. Cyceon, interprete Galeno, erat polenta quædam ex vino & farina: constat eam aliquando solitam accipere salem, aliquando secus, quandoquidem libro 2. de Morbis muliebribus dicitur, cyceonem bibat, non salsum. Itaque commendatur

ad

ad dolores, vini potus insperso farine polline, quod quidem consonum est illi aphorismo, quo dicitur: dolores oculorum vini potio soluit: qui suo loco enarratus est. Tantum hic adiicitur farina. Quod quidem, vt Galenus in Commentario dicit, tutius est, quam si quis solo vino vtatur. Quia vt mentis alienationem, & capitis grauitatem, & alia omnia mala magis facit vinum, si quis eo solo vtatur, quam si cum cibis, aut à cibo, ita & fluxiones magis auget. Itaque si quando dolores oculorum, aut alterius cuiuspiam partis vino curare tentandum est, cyceone id faciendum potius, aut à cibo, quam ieiuno dandum merum. Hæc dicta sunt pro doloribus circa malignitatem vllam, aut venenosam qualitatem concitatis. Apponit deinde quædam, quæ sunt antidota maleficorum: hoc est, dolorum pendentium ex causa maligna, vt ex veneni potu, aut morfu venenati animalis. Hæc sunt, lac, allia, vinum feruefactum: hoc est, perfectè coctum, ne sit mustum, (feruefactione enim perficitur) acetum & sal. Commendatur à Galeno libro 2. de Antidotis, ex Asclepiadis sententia, lac ad eos qui herbam Apollinarem biberint, aut leporem marinum ediderint, aut dorycnium, aut bupestres, aut cantharides, aut cerussam. De allio hæc scripsit Dioscorides: Contra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi prodest, ita vt non aliud magis, si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabiosorum morsus, & illitu & cibo valet. Vinum antidotum esse dicitur, eodem loco libri de Antidotis, cicutę, & coriandri, & toxici, & fungorum. Acetum ad concretum lac, & ad epotum taurinum sanguinem. Sal solus non datur, sed in muria contra hirudines, iniicitur in theriacam Apollonij. Sit autem vtilissimus eius vsus in externis partibus scarificatis, vt putredo prohibeatur, & absumatur venenum.

6 *Homo ex lassitudinibus ex itinere, debilitas, grauitas, expuit: tussiebat enim ex vertice. Febris acuta, ad manum submordens. Secunda autem die capitis grauitas. Lingua exusta fuit. Sinister lien magnus & durus infestabatur dolore.*

¶ Miror Hippocratem prætermisi morbi huius euentum, neque dixisse, fueritne mortuus, an superuixerit: multo magis miror, Galenum voluisse ex vrina id diuinare, cum constet morbum hunc fuisse lienis inflammationē, vrina verò eorum solum morborum sit indicium, qui pendent ex succis, intra venas & arterias putrescentibus: ego malleim dixisset, quo modo haberet pulsus, & respiratio, & mens, quam vrina, vt de morbi exitu iudicium ferrem. Sed quandoquidem Hippocrates id non narravit, habuerit vt cunque, nos quæ narravit interpretemur. Causa pro catharica, qua cœpit ægrotare, fuit, defatigatio ex longo itinere, vnde grauitatem cum debilitate primū sensit, & expuit tussiens ex vertice. Deinde febris illi successit acuta, ad manum submordens, secunda die febris sensit capitis grauitatem, & exusta illi fuit lingua, & habebat hypochondrium sinistrum magnum, & durum, & cum dolore: quæ signa sunt propria inflammationis lienis. Medici tentauerunt sanguinem, narem vnguibuscilicet, vacuare, tamen non exiuit sanguis. Consentaneum est hunc multitudine excrementorum laborantem, ingressum esse iter: id enim maximè solet grauitatis sensum & debilitatem facere, & fluxiones commouere. Fluxio verò & destillatio ex capite, faciebat vt expueret, & tussiret ex vertice: hoc est, destillante acri humore ex suprema capitis parte. Id verò non aliter significari poterat, quam dolore & calore eius partis. Hæc autem omnia per neutram adhuc dispositionem eueniebant: Crescente magis humorum alteratione, & agitatione, cœpit acutè ægrotare, lienis inflammatione, & febre continua, cui mox successit capitis grauitas, & linguæ vltio, ob capitis cum liene, atque adeo cum toto corpore compassionem, & febris vehementiam. Malum autem fuit excissa nare, sanguinem extrahi non potuisse, quia inflammationis internæ magnitudo solet esse in causa, vt non fluat. Interim nota ruditatem illius seculi, quo vnguibuscilicet lacerabant venas in naribus ipsi Medici, quo vnguibuscilicet sanguinis molirentur. Nunc scalpellis vtimur. Quod dicit, sinister lien, videtur dictum per pleonasmum, vt dicimus lac candidum sorbere, quamquam nigrum nullum lac sit. Verisimilius autem esse censeo, quod & Galenus coniecit, vitiatum esse codicem, legendumque fuisse, naris sinistra vnguibuscilicet excissa, sanguinem non fundit. Lien magnus & durus infestabatur dolore. Nam ob lienem verisimile est Medicos tentasse ex sinistra nare fundere. Inde enim maximè expediebat fundi, vt etiam erat grauius inde non posse fluere.

Quartana laborantes, magno morbo non capiuntur: si prius autem capiantur, & quartana superueniat, liberantur.

¶ Dicitur est sectione tertia libri primi, securissima omnium, & facillima, & longissima est quartana. Non enim solum ipsa ex se ipsa huiusmodi est, sed & ab aliis magnis morbis liberabat. His addit nunc, liberare, siue præueniat, siue subsequatur. Si enim quis quartana corripiatur, liberari ab aliis morbis magnis, qui alioqui ei accidissent: si verò quum iam acciderint, superueniat, illos solui, insumpta scilicet materia in quartanos paroxysmos. Galenus hic intelligit nomine magni morbi epilepsiam, & non est quidem ea interpretatio parum vtilis. Nam is est morbus maximus inter diuturnos, & à quo per quartanam solent homines maximè liberari. Verum quia libro primo plurali nomine dixit, ab aliis morbis liberat, innuens à multis aliis, non ab vno aliquo liberare: idem prorsus vtrobique dici intelligo, atque hic, etsi vtatur nomine singulari, ita accipi, morbo magno non capiuntur, quasi dicat, nullo morbo magno capiuntur: cum præcipue in aliquibus codicibus ita inueniatur scriptum: *κατὰ τὴν μεγάλην νόσον χαλίσκουται*: id est, ab aliquo magno morbo non capiuntur. Galenus haud dubiè non ita habuit in suo codice, sed *κατὰ τὴν μεγάλην νόσον*: id est, à magno morbo: atque ille articulus *κατὰ*, videtur indicare certum quendam. Certè si quis certus hic est notandus, qui soluiatur à quartana, nullus potius, quam quem Galenus dixit, epilepsia scilicet.

Pro quibus qui morbi.

¶ Non parum refert Medicum scire pro quibus

qui morbi fieri soleant, & qui morbi post quos bene & salubriter fiant, qui malè & lethaliter. Magna enim pars prognosticæ artis est hæc, ad quam pertinent plurima, eorū quæ in Aphorismis & in Prognostico, & in aliis libris de præfensione scripta sunt. Tractat verò hunc locum præcipuè libro primo de Morbis, ubi in primis catalogum facit morborum qui ex aliis fieri solent: deinde eorum qui ex aliis quibusdam necessariò fiunt: deinde eorum qui salubriter aut insalubriter succedunt: non quidem omnium, sed multorum, quibus tu per otium possis reliqua adiungere, ex aliis locis colligens. Nunc verò tantum apponamus quæ illic habentur. Transitus (inquit) fit in his ex pleuritide in febrem ardentem: ex phrenitide in peripneumoniam. Verum ex peripneumonia febris ardens non fit. Ad dyfenteriam tinesimus accedit, & à dyfenteria lyenteria sequitur, ex lyenteria in aquâ intercutem transitus fit: ex pituita alba in aquam intercutem, & à peripneumonia ac pleuritide, in corporis suppurationem. Mala porro supra mala fieri necesse est, velut si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit: at que si neruus dissectus fuerit, conuulsionem facit: atque si cerebrum concussum fuerit, ac doluerit, eum qui percussus sit, necesse est mutum fieri, & neque videre, neque audire: si verò sauciatus fuerit, febrem necesse est superuenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem syderatam fieri, ac peri re. Si verò exciderit omētum, necesse est putrefieri. Et si sanguis ex vulnere aut vena effluerit in supernū ventriculum, necesse est ipsum in pus verti. Quibusdam interpositis, non ita multò post addit: Talia autem sua sponte ac casu hominibus in morbis fiunt, tum bona, tum mala. Febricitanti ac bilioso tempestiuè foras dispersa bilis, bonum, diffusa verò ac dispersa sub cutem, toleratu leuior est habenti, & curatu facilior sananti: dispersa autem, & ad vnam corporis partem allapsa malum. Aluus turbata in pleuritico, aut peripneumonico, aut suppurato malum. Febrienti aut vulnerato aluus resiccata, malum. Sub aquoso aut lienoso ab alba pituita detento, aluus fortiter turbata, bonum. Erysipelas si extra diffusum intrò vertatur, malum. Si verò intra diffusum foras vertatur, bonum. A profluuiio alui forti correpto, vomitus superueniens, bonum. Mulieri sanguinem vomēti, menses erumpere, bonum. A fluxione verò infestata ad nares, aut os fluxionē transire, bonum. Mulieri à conuulsione pressæ ex partu, febrem superuenire, bonum. Tetano ac conuulsione occupato, igneum ardorē superuenire, bonum. Huc etiam pertinet quod Hippocrates hic dixit, morbos magnos, ac præcipuè epilepsiam quartana superueniente tolli, & multa quæ tum in aliis locis, tum in 6. part. Aphorismorum docet Hippocrates, quæ omnia huc transferre esset longum & tædiosum, cum liceat cuique per se ipsum legere: hinc solum doctum oportere ut dicat, per quibus quæ morbi soleant fieri, benè aut malè.

9 *Bilis, ut dicebam de auibus, quod biliofa.*

Hæc verba non satis perfectam videntur reddere orationem, sed aut ipsa quidem decisa est ab aliis, à quibus penderent, aut ab his alia esse detracta. Si quid tamen de hac, utcumque scripta oratione, dicendum est, mihi videtur nihil aliud cōtinere

quàm aues esse biliofas, atque illis verbis, ut dicebam, referri orationem vigesimam quintam sectionis sextæ, qua dicebatur, terra siccitatibus scalente, volucrum genus benè habet: quia oratio præfens continet illius causam. Nimirum aues terra siccitatibus scalente benè habent, quia sunt naturâ siccæ & biliofæ.

Caliditas acrimoniae signum.

10

¶ Quia propria rei acris caliditas, acrimoniae illius causa est, calidi autem est calfacere, fit ut quæ acria sunt, calorem corporibus inferant, & ita calor acrimoniae signum fit. Nam etsi acrimoniam gustandi facultate, quæ in lingua est, facile sentimus, agnoscimus verò plurima acria esse ante etiam in linguæ admoueamus. Quod calida vehementer sint, præcipuè cum partium tenuitate.

Turbationes transitusque. Quod delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam febres: quibusdam verò non, sed cum sudoribus, quibusdam cum perturbatione. Quibusdam cutis arida, circumtenta, salsaque, efficitur.

11

¶ Modos omnes quibus solet finire morbus aliquis, complexus est Hippocrates hac oratione, proferens exempli gratia laterum dolores. Ii sunt, iudicationes & permutationes: atque permutationes, vel in alias principes partes, & morbos graues, aut etiam grauiore prioribus. Vel in cutem, & partes externas. Vocat iudicationes turbationes, quia iis, quibus crisis imminet, turbationes accidunt: permutationes vocat transitus, quia agitur ab aliis in alias partes transeuntibus succis. Itaque dicit turbationes transitusque, quasi dicat, duo hæc solent finire morbos, turbationes & transitus. Ut aliquando cessant laterum dolores delirantibus, hoc est, permutatur pleuritis in phrenitidem: quibusdam verò etiam febres cessant, scilicet delirantibus, hoc est, finitur febris in phrenitidem. Dicitur autem hoc secundum aliam phrasim, qua in aphorismo vsus est, dicens: Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur: ibi enim dicitur, febres ardentibus, quas tremor comitatur, delirio solui, quod in deliria finiuntur, tamen si cum ipsa phrenitide adfit etiam febris. Ita etiam nunc dicitur quibusdam delirantibus febres cessant: nimirum cessant esse generis earum, quæ febres simpliciter vocantur, fitque phrenitis. Quibusdam verò (phreniticorum scilicet, aut febricitantium) non cessant cum transitu, sed cum sudoribus, cum perturbatione: hoc est, per iudicationem. Nihil enim aliud est iudicatio quàm extinctio morbi affatim facta, cum perturbatione, & euacuatione: internis autem inflammationibus, & febribus, accommodatissima euacuatione est sudor: quamquam iudicantur non raro etiam per alias euacuationes. Quibusdam (inquit) cutis arida circumtenta, salsaque efficitur: hoc est, quibusdam illi morbi finiuntur in scabiem, & pruritum cutis. Vocatur cutis salsa, quæ tanquam sale inperfo mordeatur.

Stupefactiones quales ex qualibus, & quales ei, cui coxa.

12

¶ Stupefactiones sunt qui intelligat vocari stupores

poro medicamentis illatos, ut cum ad dolorem sedandum, medicamentis narcoticis utimur, atque hæc verba prolata esse aduersus quempiam, qui curaret talibus medicamentis coxæ dolorem. Velut facere solent quidam Medici imperiti, aut nequam, qui cum idonea ad affectiones dolorificas medicamenta ignorent, aut velint ægroto, etiam cum magno eius malo, blandiri, ut vultur sæpè narcoticis: illis enim appositis, euenit mox sedari dolores (quod ægrotatibus est gratissimum) etiam si imposterum affectio maneat deterior. In huiusmodi Medicos censent scripta esse hæc verba. Quasi dicatur, considerandum quales stupefactiones, & ex qualibus medicamentis sint faciendæ, neque faciendum eas, quales fiebant ei, cui coxa dolebat, cuidam scilicet, quem fortè Medicus quidam curabat narcoticis. Nimirum faciendæ aliquando sunt hæc curationes, sed non nisi cum dolor intolerabiliter vrget, & veris anodinis non cedit, neque ex qualibuscunque medicamentis, sed ex correctis, & aliorum mixtione temperatis, quale maximè est quod vocatur Phylonium. Hic sensus verus est, ipsis autem verbis non videtur satis congruens. Proinde ego in alium feror, intelligoque stupefactiones dici stupores quarundam partium: qui, quia diuersi, & ex diuersis causis esse possunt, iubet distinguere quales sint, & ex qualibus causis, & memoriæ gratia mentionem facit cuiusdam ischiadici, cui stupor cruris accidit, ut sæpè profectò talibus solet. Stupor, ut Galenus dicit, est affectio quædam media inter bonam valetudinem & paralyfim. Itaque est velut inchoata paralyfis. Quanquam videtur mihi communem loquendi modum consulenti, stuporem ob sensus, paralyfim ob motus, diminutione potius dici: nam resolutam partem immobilitate & demissione agnoscimus: stupidam verò dicimus eam, cui sensus est hebes, etiam si motum nulla læsio attingat. Itaque stupor accidit aliquando partium solum sentientium, aliquando etiam mouentium: atque hic aliquando fit, ob intemperiem frigidam partium stupeficientium, quia frigus aduersum est omnibus viuientium actionibus, aliquando ob neruorum deferentium sensum, aliquando ob deferentium sensum & motum, obstructionem, minorem tamen, quam ut faciat paralyfim: atque hanc obstructionem aliquando facit succus, qui ipsos neruos occupat, aliquando membra adiacetia, quæ ipsos comprimunt. Distinguenda igitur hæc, quia si refrigeratio in causa est, solis calorificis occurreretur, si obstructio expurgatione: si compressio, hæc tollere curabimus. Facit eam sæpè vicinarum partium tumor ex plethora, & tollitur sola missione sanguinis. Iis quibus coxa dolet, solet crus è regione positum vsque ad extremum pedem stupefcere, ob neruos crurum, quæ omnes, iuxta ipsum coxæ os, ab vltimis lumborum vertebri decurrunt, præcipuè verò ob ordine quartum, qui etiam est postremus, & maximus eorum, qui descendunt à lumbis, quia cum tribus sequentibus sacri ossis neruis coalescit: is enim simul cum arteria & vena magnis, penetrat per foramen, quod ossis ilij, & sacri coarticulatione, velut in hunc solum vsum, formatum est. Euenit igitur ibi fluxiones coxæ dolorem inferentis aliquid in neruum redudare, aut à venis & arteriis, ac carnibus etiam multitudine tumentibus, comprimi, atque ob diuersum affectionis modum, quidam stuporem in cru

ris, quidam dolore quendam per totum crus productum, secundum illius nerui longitudinem, sentiunt. Cui malò occurrendum videtur sectione venæ in contrario crure, quamquam nisi crus doleat, ob dolorem coxæ, secanda est in eodem.

Propter aures, & ex auribus, sæpè moriuntur tertia die.

¶ Hippocrates in Prognostico ita reliquit scriptum: Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehemēti, difficilis est. Periculum enim delirij & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, citò etiam animaduertere omnia alia indicia à prima die necesse est. Natu minores septimo die, aut citius ab hoc morbo interimuntur: natu verò maiores multò tardiùs. Galenus in Commentario inquit: Multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quòcirca nonnulli ægroti delirant, nec non aliqui repente moriuntur, in eundem modum quo apoplectici, quoties in cerebrum decumbat vniuersa, dolorem aurium committens fluxio. His consona est præfens oratio. Nimirum Hippocrates dixit septima die, aut citius mori. Galenus explicans quantum citius soleant, inquit, nonnullos breuissimè ac repente, illud nunc definitè dicitur tertia die. Hoc enim est breuissimè mori, cum sit tertia prima decretiarum. Itaque mihi hæc oratio nihil aliud significat, quam locum hunc adeò esse fallacem, & periculosum, ut nonnunquam ex eius dolore contingat mori intra primum quaternarium. Id quod est verissimum, quia facillimè inde serpit in cerebrum malum, & homo conuellitur. In quodam fragmento Commentariorum, quæ quasi nunc denuò inuenta, sub Galeni nomine nuperimè sunt in lucē edita, dicitur: Illud ex auribus significare fieri ex primario aurium affectu, propter aures per consensum. Quod scilicet aliquando eueniat mori ob ipsam aurium affectionem per se, aliquando tracto cerebro in consensum. Mihi verò non videtur fieri posse, ut ob passionem vllam auris moriatur homo tertia die (imò verò nec ut moriatur omnino) nisi cerebrum in compassionem traheretur. Quapropter geminationem illam verborum, propter aures, & ex auribus, illud potius significare intelligo, propter aures mori homines tertia die, non tamen proximè ac per se, sed quod ex auribus malum incipiat, refundatur verò in cerebrum.

Quibus cutes intenta arida & dura sine sudore, quibus verò laxa cum sudore moriuntur.

16

¶ Certo, si quibus cutes intenta moriuntur sine sudore, & quibus laxæ, cum sudore, fit ut omnes ægroti moriantur: omnibus enim sunt cutes laxæ, aut intenta: siquidem hæc sunt contrariæ dispositiones. Non est igitur hoc, quod docet, sed cum ex aliis signis constet hominē esse lethaler affectum, cognoscere ex his, si tunc cum sudore, an sine eo moriturus. Cum verò dixerit in prima orationis parte, cutes intenta, arida & dura, quasi tres hæc sint diuersæ qualitates, constat in secunda quoque parte, etsi tantum dicat, quibus verò laxæ, suppleri debere humidæ & molles: Nam reddi debent tribus illis contraria. Non est autem vnum pluribus, sed

F

vnum vni contrarium, vt millies dicit Aristoteles. Præterea quia laxæ tantum cutes fieri possent ob siccitatem & extenuationem: nam, vt dicebatur sectione tertia huius sexti libri, omnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur, laxæ verò & humidæ, & molles, non nisi ob humiditatem extorsum vergentem fieri possunt, quare illæ differentie merito significant sudorem, atque in morturo mortem cum sudore: contrariæ verò humoris in cute vacuitatem, ac proinde neque sudorem futurum, sed sine eo moriturum hominem, si alioqui sit moriturus. Hæc eadem sententia scripta est eisdem ferè verbis in sect. 5. aphor. iuxta calcem.

15 *In morbis dolosis mutationes utiles sunt, his mutare ad decentia, antè quàm euadant deteriores, vt Cherioni.*

¶ Morbi dolosi sunt, qui cum videantur esse sedati, aut etiam soluti, redeunt, præcipuè si id sæpè fiat, vt accidit Cherioni, qui fuit quintus ægrotus libri tertij. Illi enim, vt licet tibi illuc redeunti legere, ter visus est à febre liber, & totidem habuit recidivas. Monet nunc Hippocrates, vt in talibus, si quam oporteat facere mutationem, velut in locum alium, aut in aliam domum, aut tale aliquid huiusmodi, quod magis deceat, id citò facere, dum subleuati videntur ægroti, antequam euadant deteriores morbis malignius redeuntibus. Velut si fortè Cherionem iter agentem in diuersorio febris corripuisset, fuisset sanè fatius in domo sua ipsi ægrotare, atque ita in domum mutari decens, non fuisset autem expediens id facere, dum febris erat vehemens, & dolor capitis maximus, neque poterat dormire, & conuulsionibus tentabatur, & delirabat. Esset autem faciendum die octaua, aut septima, mox ac soluta esset febris, neque expectandum donec die nona rediret. Huc etiam expectant quæcunque alia ægrotos facere decet, neque tamen vigentibus morbis possunt. Nimirum quicquid ægrotus sit facturus, aut quæcunque mutatio circa eum tentanda sit, si morbus, quem alioqui malignum, & fallacem esse suspiceris, die aliqua subleuatus esse videatur, arripienda occasio est, faciendumque quod deceat, ne fortè, re inconfecta, ægroti euadant deteriores. Velut si quis ægrotaret, vt Cherionem (non est enim quod recedamus ab exemplo) qui cœpit tertia die delirare, & vsque ad octauam non resipuit, & præoccupatus esset delirio antequam peccata sua esset confessus, aut bonorum suorum hæredes designasset, profectò stultitiæ esset magnæ, nisi mox ac resipisceret, id faceret, antè quàm scilicet malum reuerteretur. Ita etiam si quæ alia mutatio facienda sit. Fiant autem illæ tantum mutationes, quæ ad decentia sint. Nam neque cum antea iuberet Hippocrates per morbos longos mutare solum, quamcumque soli mutationem commendauimus, sed eam quæ est accommodatior ad cuiusque morbi curationem. Itaque hac oratione non commendat vllas mutationes, qui sect. 3. huius 6. lib. ita scripserat: Mutationes cauendæ, sed docet, si quam facere deceat, aut omnino oporteat, quam morbo vigente facere non liceat, si quæ remissionem is indicet, non esse præstolandam, donec fortasse reuertatur peius, sed in occasione faciendum. Sed rogabis quæ causa erit, vt timeam, cum morbus solutus

videtur, fore vt reuertatur? Certè si non videatur secundum rationem solutus, iuxta id quod in aphor. dicitur: Non est fidendum bonis, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talium durare non solent, velut Cherioni febris maxima & maligna, siue concoctionis & sine iudicationis vlla indicatione, soluta est die septima, rediit verò nona.

Irritantia ex quibusdam faucium asperitatibus terminus.

¶ Vsum acrium & mordentium, atque adeò extergentium vehementius, denique irritantium, dicit finiri in sensum quendam asperitatis in faucibus & larynge, quæ vocatur propriè *λεπχρον*: hac ratione probat Galenus oleum, etsi alias partes videatur lenire, & si quis sit dolor, & quæ lassitudo tollere, habere tamè aliquid mordax & irritatorium, quod cum dealbatur, deponit. Quia si quis illud lingendo accipiat, finitur eius vsus in *λεπχρον*: quia irritantia ex quibus *λεπχρον* terminus: hoc est, irritantium vsus *λεπχρον* facit.

Quibus quod sanum relinquitur, infernè subducta causa, aut purgato, aut deligato, aut eycito, aut secato, aut vruto, quibus verò non, non.

¶ Chirurghi cum partem quampiam putridam, aut valde alteratam curant, eum habent scopum, vt vsque ad sanam partem pertingant, secando, aut vrendo, aut medicamentis exedendo. Nunc ergo monet, ne prius desistant, quàm vsque ad partem sanam peruenerint, sed si quod sanum est, relinquitur: id est, quod sanum est non attigeris, sed adhuc relinquatur sub fordibus, aut sub parte putrida, curationem perfice, deorsum versus facta sectione, vt sanies, quæ eius mali causa est, subducatur, aut vsu extergentium purga affectam partem, aut deliga: id est, vinculo excipe quod emortuum aut alteratum est, vt ita excidat, aut excisum eice, aut seca, id est, scarifica, aut vre: quibus verò non, id est, quibus sanum non relinquatur intactum, sed ad illud vsque iam sit curatione peruentum, non, id est, ne facias quidpiam tale, sed vt repleantibus, aut cicatricem inducentibus, vt res exigit.

Quibus sanguis fuit multis ex naribus, quibus quidem decolorationes imperfectæ, iis parum prodest: quibus autem rubri colores, non ita: & quibus capita quæ bene tolerant, prodest: quibus secus, non.

¶ Vbi ego verti, quibus decolorationes imperfectæ, iis parum prodest: habetur in meo codice, *οισι δὲ κερύοις ἀνικτοι, τὸ τοιοῦτον ἰλιγα ἀρῆγοι*, in aliis fortasse codicibus (non enim in eos incidi) *ἀνικτους*, quia sunt qui vertant, qui quidè decolores sunt mero modo: in aliis etiam fortasse (nam neque in hoc incidi) *ἀνικτων τὸ τοιοῦτον ἰλιγα ἀρῆγοι*: quia sunt qui vertant, iis merum modicè datum prodest. Prima quidem versio, quæ Iani Cornarij est, sensu quidem haud multum distat ab hac mea. Nam decolorationes imperfectas ego dici intelligo, quasdam coloris in albidum, & debilitatem, ac naturalis caloris defectum præ se ferentem colorem, in mutationes: quales

les videmus quotidie in iis, quibus hæmorrhoides largiter fluunt, aut mulieribus, quibus menses. Tales etiam dici possint decolores mero modo, quia omni viuido colore carent. Altera autem versio plurimum mutat orationis sensum: significat enim eis, quibus ob multitudinem fluentis sanguinis sublatus est color, prodesse vinum merum modicè datum: ij verò qui rubri sunt, non prodesse, atque rursus iis, qui firmo sint capite, vt meri potum ferre possint, prodesse, aliis verò secus. Mihi verò videtur merum fluente sanguine noxium esse, vt potè quod fluxiones magnoperè augeat, atque, si timetur, ne tentet caput, timendum potius esse, ne sanguinem agat sursum, & faciat effluere abundantiùs: neque sanè merum talibus dandum est, nisi fortè in aliquo deliquio animi. Proinde mihi placet multò magis præscripta lectio, videturque pertinere oratio non ad curatiuam, sed ad agnosticam partem, continereque duo, quæ considerare oportet, vt agnoscas an fluxus sanguinis creber ex naribus conferat. Alterum pertinet ad affectum, vnde nascitur conferentia, aut contrarium, alterum ad facultatem, vnde tolerantia, aut contrarium. Coloris ergo illa sublatio, sanguinis penuriam, & succorum in aliam speciem mutationem significat: quare ita affecti missione sanguinis non iuuantur: color verò ruber significat abundantiam sanguinis, quare eius euacuatio iuuantur. Quoniam autem non est satis, quo euacuatio iuuat, vt eam affectio postulet, nisi etiam facultas ferat, considerandum etiam, an habeat homo firmum caput an debile. Nam cum missio sanguinis partes omnes, & omnes facultates, quæ nostra corpora regunt, possit debilitare, quæ omnium maximè sanguinis penuriam persentiscit, caput est: quia est pars princeps & exanguis, cerebrum, & ex sanguine habet animalium spirituum refectionem. Vnde natum suspicor maximè illum vulgi timorem secandæ venæ cephalicæ, quia, arbitror, in tempestatuè secta cerebro attulerit noxam satis insignem: quod quidem vbi ea non sit opus, aut non bene feratur, effluxio ex naribus magis fecerit, quanto ea pars cerebro est propior. Qualia autem sint capita, quæ fluxum sanguinis bene tolerant, dixit Hippocrates in libro 2. sect. 1. contr. 18. vbi ego hunc locum citavi, quod ad illius explicationem plurimum faceret.

19 *Quibus nares humidiores natura, & semen humidius & plus, hi sanitatem habent morbosiosam, plurimis autem quibus post morbum contraria.*

¶ Hæc sententia enarrata mihi est in commentatione aphorismi secundi sectionis sextæ, vt non sit opus eam rursus enarrare. Illud solum lubet monere, hoc loco manifestè deprehendi fragmentum illud commentariorum huius libri, quod nunc nomine Galeni venditur, legitimum non esse. Contrarium enim prorsus ibi affirmatur, atque in commentario aphorismi à Galeno, adeò vt si Galeni esse censerem, essem duo ea loca, in libellum de Locis manifestè pugnantibus, repositurus, verum ob quàm plurima, mihi iam id fragmentum videtur esse supposititium.

Sputa rotunda delirium significant, vt illi qui in Plinthio, huic fluxit sanguis ex sinistra nare, & solutus est morbus die quinta.

¶ Sputum rotundum vituperat Hippocrates in Prognostico, dicens esse inutile: nunc quatenus sit malum explicat, dicens esse adeò graue, vt delirium significet, huius causa est, quia significat ingens incendium circa partes spirituales, à quibus facile trahitur cerebrum in compassione: velut cuidam in Plinthio accidit, cui reliqua quoque iuxta eandem rationem euenierunt. Nimirum cum raptus esset factus in caput, liberatus est per fluxum sanguinis narium, ex sinistra verò, quia fortè fortuna contigit, secundum id latus laborare magis: die verò quinta, quia erat morbus acutissimus, exactè.

Vrina multam subsidiam habens, soluit deliria, qualis fuit Dexippi post defluuium capillorum.

¶ Velut hæmorrhoides & varices, & quæcunque alia, succos biliosos, aut atrabiliarios ad inferiora detrahunt, à delirio liberant, ita & vrina, in qua multum subsidet. Nam si verè dicitur in prorrhethicis, vrinam in qua tenue quiddam natat, insaniam minari, certè in qua multum crassumque residet insaniam solui indicabit. Nam vt insaniam solutio ipsi passioni contraria est, ita & tenue crasso, & supernatans subsidenti. Rursus si rectè dicitur in aphorismo, vrinam albam & tenuem malam esse, si in deliratis appareat, quia significat raptum humorum in caput, sit sanè in eisdem bona quæ crassa. Non autem quæ crassa secundum se totam, & perturbata, qualis est iumentorum, Nam talis, vt in alio aphorismo dicitur, significat dolorem capitis, qui adest aut aderit: quare malum minatur capiti: igitur bona sit in talibus, crassa, in qua crassum subsidet. Nam neque statum & perturbationem significat, quæ in caput eleuet, neque succorum in superas partes raptum, sed contraria omnia, æstuationem scilicet & agitationem in venis conquiescentem, & succos deorsum detrahi. Hoc dicit accidisse Dexippo cuidam, post defluuium capillorum. Scilicet ille, cum laboraret insaniam, defluuium capillorum passus est primò, deinde multo tempore (paucò enim nihil profecisset) vrinam reddens plenam multa & crassa sorditie, quæ in matula resideret, liberatus ab insaniam est. Neque certè habet hæc narratio quicquam quod non sit rationi consonum. Nam defluuium capillorū sæpè fit per abscessum, interno capite in cutem mittente sua excrementa, eo igitur per cutem proximam expurgato, & maxima succorum copia in inferna retracta, merito melius habuit mens.

Quartana non producitur ultra annum.

¶ Quidam vltimas duas voces orationis proxime, ad hanc reuocantes, scribunt, post capillorum defluuium, quartana non producitur ultra annum. Ego verò non video, cur capillorum defluuium, liberare possit à quartanæ febris longitudine. Nam si dicas, quia cerebrum expurgatum est, non placet, primò quia quartanæ, neque generatio, neque productio, refertur ad caput, sed ad lic-

nem potius, aut totum corporis habitum: deinde quia non semper fit defluuium capillorum per abscissum, sed aliquando per redundantiam, regurgitantibus excrementis vsque ad verticem: atque cum per abscissum fit, non opus est vt perpurget interna: sunt enim plerumque imperfecti abscissus: atque ob hæc euenit, vt plerique sint, quibus capilli exciderunt, excrementosiori capite, quam quibus nihil tale accidit. Nimirum exciderunt iam multis bis & ter. Ego sanè eum, qui quartana corripitur, non purabo ab eius productione securiorem, quod pilius sit capillorum defluuium, nisi me quando experimentum ita docuerit esse, hætenus non contigit videre multos quartana laborantes, quibus excidissent capilli: proinde probò multo magis seorsum legi: Quartana non producit ultra annum. Dicit ergo nunc Hippocrates, quæ sit quartanæ constitutio. Dixerat enim libro primo, quartanam esse longissimam, in Prognostico etiam eam morbi longi exemplum esse fecit, dicens: Est etiam quartana febris ex hoc ordine, atque in aphorismo dixerat, æstiales quartanas esse breues, autumnales longas: itaque esse alias aliis longiores, tamen eius constitutionem definitè non dixerat, neque nunc dicit omnino, sed ultra annum non prorogari. Itaque æstiales non producentur vsque ad annum, neque autumnales vltra. Cuius rei causa fuerit, quod vt acutæ febres motum sequuntur lunæ, ita longas sequi motum solis est consentaneum: igitur vt acutæ febres fines sunt intra mensem, ita croniarum fuerint intra annum. Atque vt acutæ quædam mensis dimidium, atque aliæ etiam minùs durant, quæ verò mensem superant, sunt decedentes ex acutarum constitutione, ita longæ. In hoc genere sunt quotidianæ & quartanæ, quæ dâ dimidium anni durant, quædam menses duos, & quæ longissimæ sunt, annum integrum: quod si eum superat, id quidem fiet ob prauum victum, vel ob ineptam curationem, aut etiam aliquando ob coniunctam visceris cuiuspiam intemperiem, fueritque ea quartana producta, vltra communem quartanæ constitutionem. Certè testari possumus, paucas esse, quæ in iis, qui prudenter se gerant, non concludantur intra vnum annum.

23 *Aurium eruptiones æstate quinta die sunt, aliquando quidem etiam tardiùs, & quæ circa gingiuas, & secundum nares, suppurationes.*

¶ De aurium inflammationibus ita scriptum est ab Hippocrate in Prognostico: Auris dolor acutus cum febre continua, ac forti, horridus est. Periculum enim est, deliraturum esse hominem, ac periturum. Proinde cum hic locus minimè tutus sit, citò mentem aduertere oportet, etiam aliis signis, à prima statim die. Pereunt autè iuniores die septima, & adhuc citiùs ex hoc morbo: senes verò longè tardiùs. Nam & febris & deliria minùs ipsis accidunt, & hac de causa aures antea suppurantur. Verùm his quidem ætatibus recidiuè morbi contingentes plurimos occidunt. At verò iuniores priùs quam suppuretur auris pereunt. Hæc Hippocrates, quibus apertè dicitur, eum affectum adeò esse periculosum, vt plurimi moriantur antequam morbus suppuretur, & ij qui supersunt, euadant per suppura-

tionem. Nam addit: Nam si pus album effluerit, spes, est iuuenem superstitem futurum. Itaque non senes solùm, sed iuuenes etiam, erumpente ex aure pure, solent liberari, senibus verò tardiùs fit pus, iuuenibus verò citiùs, intra septimum scilicet, quia nisi præueniât suppurari intra id tempus, moriuntur ob symptomatum vehementiam. Neque solùm ætas temporis suppurandi faciet differentiam, sed & tempus anni. Omnes enim & concoctiones & iudicationes citiùs fiunt æstate, quàm hyeme. Si igitur iuuenibus, qui ab hoc morbo liberantur, solet septimo erumpere pus aliis temporibus, æstate erumpet quinto, aut etiam citiùs. Quoniam verò ea ætate, & anni parte, rarò fiunt eruptiones superuicturis, tardiùs, & neque hoc perpetuum est, ita vt non possit aliter contingere, vt neque aliud ferè quicquam in arte, addidit: Aliquando quidem etiam tardiùs. addit rursus: Et quæ circa gingiuas, & secundum nares suppurationes: habent scilicet eodem modo, & sunt eiusdem constitutionis. Hoc interest, quod inflammationes circa nares & gingiuas non sunt adeò periculosæ, neque ea loca tam fallacia, quam auris.

24 *Quibus in dentium dolore à supercilio tenuia veniunt, his à pipere probè affricto postridie veniunt crassiora, si etiam reliqua non obtinuerint. Nam Hegesippo somniferum ibi non obtinuit, sed potius conuocauit quiddam vehementius.*

¶ Commendat piper ad dolores dentium, ex fluxione tenui descendente ex syncipite (eam enim capitis partem vocat superciliū per synecdochem) vt eo affricto dolenti parti dicat, postridie descendere crassiora, posseque illud ita iuuare etiam, cum stupefacientia (quæ tamè censetur esse postrema, ac maxima, ad sedandos dolores, auxilia) non obtinent. Nam Hegesippo dicit ibi admotum somniferum (vocat nunc somniferum, stupefaciēs, quod soporiferum diceret propriùs) non obtinuisse: hoc est, non effecisse, id cuius gratia admouebatur, sed potius conuocasse quiddam vehementius: hoc est, auxisse fluxionem, & dolorem. Videtur autem consentaneum intelligere, et si id Hippocrates apertè non dicat, hūc postea curatum fuisse pipere. Huius sanè causa fuerit, quod dolorem & fluxionem Hegesippi excitauerit frigida causa, atque ob id stupefacientia auxerint passionē, atque ea aucta, ob id etiam & dolorem, aut si paulò post admotionem, stupore inducto, dolorem abstulerint, ita tamen, vt postea redierit vehementius, aucta causa. In eo ergo merito processerit rectiùs curatio, affricto pipere, per materiam concoctionem, & attemperationem partis. Nā in materia adeò frigida fuerit piper concoctorium, atque ita materiam reddiderit crassiorem, cum omnia, quæ coquuntur, crassiora fiant. Non igitur hinc debes colligere, omnem dentis dolorem curari meliùs pipere, quàm opio. Si enim intemperies & fluxio sit calida, contra fiet, sed tunc conferre piper coquendo, cum stupefacientia non obtinet, quia tunc & passio & fluxio frigida est. Atqui tunc quoque constat, si in mittente parte multa sit redundantia, non posse vinci piperis affricto, nisi priùs ea vacuetur, & expurgetur. Intellige ergo piper affricto facere, vt fluxio vna die crassescat, postquam prospectum

spectum iam est capiti, aut cum fluxio non tam est multa, quam frigida.

25 *A capite ossium naturā, deinde nervorum, & venarum, & carniū, & aliorū succorum, & superiorū & inferiorū ventriū, & mentis, & morum, & eorum quæ secundum annum sunt, tempore quodam, hoc quidem priori omni parte, vt exanthemata, & quæ huiusmodi sunt, non aliter atque, in ijs quæ quotidie, citiùs aut tardiùs accipiuntur.*

¶ Naturas hominum, & anni tempora, & singulorum dierum partes considerare, hac oratione iubet Hippocrates. Naturam quidem quæ est in compositione, & quæ in temperamento: eam quæ est in compositione, ex consideratione magnitudinis singularum partium, ac naturalium succorum, & cavitatum: eam quæ est in temperamento, ex consideratione mentis & morum, quia hæc maxime omnium sequuntur corporis temperaturas. Ergo dicit à capite ossium naturam, deinde neruorum & venarum. Qui putaret neruos, venas & arterias originem ducere à capite, atque inde in totum corpus distribui, vt libello de Ossium natura docere videtur Hippocrates (si modò Hippocratis is liber est) & nonnulli veterum sunt opinati, certè in eam sententiam acciperet hæc verba, vt ossium, neruorum, venarum & arteriarum (nam vno venarum nomine intelligit Hippocrates venas sanguifluas & pulsantes) naturam considerare oporteret, initio sumpto à capite, vt à communi illorum omnium radice. Vocatur enim ossium natura, citato libello, nihil aliud, quam ipsorum compositio naturalis. Verùm cum constat eam non esse Hippocratis sententiam, sed solos neruos oriri ex cerebro, venarum verò radicationem esse iecur, & arteriarum cor, constat non ita esse accipienda hæc, sed illud à capite, solùm esse coniungendum cum illis verbis, ossium naturam, significarique considerare oportere naturā ossium, deinde neruorum & venarum: ossium quidem naturam, à capite initio factò. Nam capitis ossea pars, est velut ossium radix, à qua pducitur videtur spina, à qua pendent costæ & artuum ossa: deinde neruorum, initio etiam factò à capite, non tamè illius eadem parte, sed à medulla, quod cerebrum vocatur: deinde venarum, vtrarumque scilicet, sanguifluarum, initio factò ab hepate, pulsantium, à corde: deinde etiam carniū, musculorum scilicet, quorum distributionem nosse magni est momenti. Quoniam verò non partium solùm, sed succorum etiam naturas considerat Medicus, dicit, & aliorum succorum. Videtur quidem inepta loquutio, cum succorum antea non meminisset, sed fortasse insinuat inuestigandam esse naturam aliorum succorum, præter cuiusque parti proprium. Suo enim succo quæuis pars nutritur, & præter proprios partium succos, quorum natura simul cum ipsis partibus est inuestiganda, sunt succi naturales & communes quatuor, pituita, sanguis, & duplex bilis. Et superiorum & inferiorum, inquit, ventriū. Vocat Hippoc. ventres cavitates, & partes naturaliter cauas, sunt autè duplices: superiores, thorax & ventriculus, inferiores inanis pars sub septo transuerso, quæ peritonæo circumscribitur, & intestina, & vterus, & vesica. Itaque

numerum omnium partium, & succorum, secundum naturam in nobis existentium, tenere oportet, quæ omnia pertinent ad corpus: deinde etiam ea considerare oportet, quæ pertinent ad animum, mentem scilicet & mores: quia hæc plurimum valent ad temperamētī cognitionem, vt Galenus indicauit in Arte medicinali, & commentario libri de Natura humana, & libello, Quod animi mores corporis temperaturam sequatur. & alibi sæpè. Quod verò & ea omnia, quæ secundum annum fiunt, oporteat animaduertere, constat, nisi frustra Hippocrates scripsit huius operis partem magnam, & tertiam particulam Aphorismorum, & libellum de Aere, locis, & aquis, & sparsim alia quæ plurima. Considerandum verò quibusdā anni partibus quosdam morbos esse familiares, vt quæ aliquando ob intemperiam anni, aut alicuius illius partis constitutionem, morbi quidā fiunt citiùs solito, vt gratia exempli, exanthemata, quæ medio vere fieri solent, si hyems sit auttrina, & veri similis, merito fient, citiùs solito. Non dissimilis est consideratio partium diei cuiusque, & totius anni, quod Hippocrates ipse docuit sectione 1. libri 2. huius operis, non longè à principio, vbi docuit quosdam morbos citiùs & summo mane, quosdam tardiùs & ad vesperam solere apprehendere. Quod idem dicit modò, his verbis, non aliter atque in iis, quæ citiùs aut tardiùs accipiuntur.

26 *Similiter biliosum & sanguineū corpus, melancholicum, non habens euacuationes.*

¶ Illud similiter ne ita accipias, quasi eodem modo, sed quasi sit particula copulandi. Nam & biliosum & sanguineum corpus, nisi habeat euacuationes, fit melancholicum, non tamen eodem modo. Nā biliosi fiunt maniaci, sanguinei simpliciter melancholici. Quia bilis exusta migrat in atrā bilem, sanguis crassescens, in sanguinis faciem. Verisimilium autem est, vtrosque ætatis mutatione fieri melancholicos, sanguineos in ætate consistendi, biliosos in media iuuentute, nisi habeant consuetas aliquas euacuationes, quibus præferentur, vt biliosi, vomitus, aut diarrhœas biliosas, sanguinei, fluxus sanguinis ex naribus, aut hæmorrhoidas, aut (si sit mulier) menstruas euacuationes. Scire autè licet, posse esse victus probam institutionem pro euacuationibus: sanguineis quidem tenuem, vt minùs sanguinis proueniat, biliosis refrigerantem & humectantem, vt vitio prohibeatur.

27 *Lycino postremo splen magnus dolēs, in quarta aut quinta.*

¶ Vt solet Galenus dicere, quæ ita sunt prolata, vt constare non possit, quid significant, perinde oportet putare, ac si nunquam essent scripta. Huiusmodi sunt hæc verba, non quidem quod obscura, atque inusitata, sed quod mutilata, & ab aliis, quæ iam interierunt, decisa.

Sectio septima.

Tusses inceperunt circa solstitia hyemalia, aut decima quinta, aut vigesima die, ex cre

bra mutatione australium & borealium, & niuoforum. Ex his quadam breuiora, quadam longiora fiebāt, & peripneumonia crebra post hæc. Ante æquinoctium rursus reuertebantur plerisque, magna ex parte quadraginta diebus à principio: & quibusdam quidem breuia, & boni iudicij fiebant: quibusdam autem fauces inflammabantur: quibusdam autem angina: quibusdam autem paraplectica: quibusdam nyctalopia, magis autem pueris. Peripneumonia autem valde breues fiebant. Fauces verò post tusses, aut breui admodum fiebant pro tussi. Fauces autem breues. Magis autem nyctalopes. Angina autem & paraplexia, aut dura & sicca, aut parua & raro concocta educentes: quibusdam autem etiam valde. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, aut riguerunt, in anginas magis finiebantur, qui autem manibus laborauerunt, solis manibus sunt facti paraplectici, q̄ verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplectica, & in femora & tibias lassitudo & labor: durissima autem & vehementissima, que in paraplectica agebant. Omnia autem hæc in recidiuis fiebant. In principijs autem non admodum. Multis autem horum in medio tusses remiserunt, perfectè autem minimè desierunt, sed aderant simul cum recidiua. Quibus voces rumpebantur tussi, horum plurimi non febricitabant. Quidam autem breuiter. Sed neque peripneumonia fiebant horum cuiquam, neque paraplexia, neq; aliud quippiam significationem præbebat, sed in voce sola iudicabantur. Nyctalopia autem residebat, vt alia que ex procatarteticis causis fiebant. Facta autem sunt nyctalopia pueris præcipuè. Oculorum autem nigra partes variegata, que pupillas exiguas habebant. In summa nigrum magna ex parte. Magis autem magnos habentes oculos, & non paruos oculos habentes, & plurimi habentes rectos pilos, & nigros. Mulieres autem non similiter laborabant tussi, sed pauca febricitabant, & harum valde pauca in peripneumonia perueniunt, atque hæc seniores, & omnes superstites manserunt. Causabar autem hoc fieri, quòd non similiter viris exit, & quòd non eodem modo ac viri alicrantur. Angina autem facta sunt duabus liberis, & ea quidem mitissimo modo, abundantius verò seruis, & quibuscunque fiebant violentissima, & breuissimè iugulabant. Viris autem plurimis eueniunt, & alij quidem effugerunt, alij autem mortui sunt. In summa vis, qui solum bibere poterant, valde erant mitia, & toleratu facilia. Qui verò præter hæc loquebantur obscure,

ais, & magis molesta, & diuturniora. Quibus verò vena, que in temporibus & ceruice attollebantur, subpraua. Quibus autem spiritus sublimis fiebat, pessimum. Hi enim etiam tepe sciebāt. Enimvero, vt scriptum est, sic erant passionum consortia. Quæ quidem primùm scripta sunt, & sine posterius scriptis fiebant, posteriora verò non sine prioribus. Celerrimè moriebantur, cum superrigebant febrili rigore. Hos ita pressos nihil inuit manifestè, eorum que tentauit, neque alui perturbatio, neque vena sectio. Secui autem & sub lingua quosdam, & sursum purgavi. Hæc igitur in estate omnino, vt & multa que erupeunt. Primùm quidem in squaloribus ophthalmia inuulgata sunt cum dolore.

¶ Tempestatem describit morbosam, quæ incipit circiter quindecim, aut viginti dies post solstitium hyemale: perducitur autem narratio vsq; ad æstatem eiusdem anni. Intemperies & eorum morborum causa fuit, mutatio sæpè & repenti facta australium & borealium & niuosarum tempestatum. Nimirum eo anno nunc erat tempus placidum & austrinum, nunc flabat boreas, nunc etiam nungebat, eaq; omnia alternatè & pluries. Par est autem putare eam temporis conditionem fuisse multò prius quàm morbos. Ita enim est natura comparatum, vt causa antecedit, id verò quod ab ea fit, sequatur. Atqui corpora paulatim disponuntur ad morbos. Cum igitur morbi inceperint aliquantò post solstitium hyemale, fuerit quale dictum est tempus ab initio hyemis, quod est pleiadum occasus ineunte Nouembri, ac fortasse etiã prius. Mutationes magnæ in temporibus, frigoris aut caloris, vt dicitur aphorismo 1. sect. 3. maximè pariunt morbos. Eæ verò quæ sunt ab australibus ad boreales, & niuosas, natae sunt facere fluxiones multiplices, vt quisque est paratus hac aut illa parte laborare. Nam per australem constitutionem augetur humiditas, per aquilonarem exprimitur, pelliturque à parte in partem, per niues refrigerantur & læduntur partes quædam, præcipuè quæ spectant ad petus, & vocalia instrumenta, atque proinde recipiunt destillationes ex capite, aut etiam fluxiones ex toto corpore, vt certè factum est. Quamuis autem ob communem causam, magna ex parte communis erat in quâ plurimis hominibus morbi species, tamen ob diuersos corporum apparatus, necessariò fiebant nonnullæ passionum differentia, patiebanturq; multifariam, partim diuersis morbis, commune tamè quiddam habentibus, partim eisdem, sed minoribus, breuioribus, aut diuturnioribus, boni aut mali iudicij. Primùm igitur cœperunt tusses multæ circa solstitium hyemale, quindecim scilicet aut viginti, paulò plus minúsue, post solstitium, desinente scilicet Decembri: & multis tussi laboratium finiebatur destillatio in peripneumonia. Et hoc quidem tempore, licet intelligere ex narratione, nondum esse hæc mala graua, leuiter enim percurrit vsque ad tempus recidiuarum, quarum mox facit mentionem. Et meritò quidem fit (vt in alijs etiam epidemialibus constitutionibus animaduertimus) vt morbosus sta-

tus à leuiori incipiens, deinde ingrauescat. Plerisque ergo ante æquinoctium vernum reuertebantur tusses. Magna ex parte quadraginta diebus à principio, hoc est circa medium Februarij, quæ vltima hyemis pars est, & veris temperiem iam incipit imitari, flante Fauonio. Et quibusdam erant tunc quoq; tusses breues & boni iudicij, hoc est soluebantur breui, & in nullum malum aliud transibant: quibusdam autem inflammabantur fauces, hoc est, partes oris quæ interiacent inter gulam & laryngem: quibusdam autem angina, hoc est, inflammationes strangulantes, quarum quæ grauissimæ sunt, & citissimè strangulāt, fiunt intra ipsum caput asperæ arteriæ. Alia huic proxima fit in eius musculis. Dicuntur etiam anginae esse species, quæcunq; in ore, aut tota ceruice, sunt inflammationes, tantò autem minus proprie, quantò minus strangulant: atq; tam latè patente nomine, etiam faucium inflammatio, angina quædã dicitur, sed quia nò tam proprie, dixit, quibusdam faucium inflammationes, quibusdam etiam anginae. Quibusdam etiam facta sunt paraplectica, hoc est resolutiones quarundam partium. Nam tametsi paraplexia ab autoribus vocari solet, ea solum quæ dimidiati corporis est, ita verò hic vocari cuiusvis partis resolutionem, faciliè constabit ex ipsa narratione. Quibusdam autem nyctalopia, magis autem pueris. Nyctalopia est oculorum morbus, quo laborantes videre noctu nihil possunt, sed mox atq; tenebre scit, allucinantur. Causa est nimia oculorum opacitas, ob quam nisi in splendore magno non possunt videre: is morbus fiebat multo magis pueris, quia sunt humidi & excrementosi, atq; debiles, cerebro & oculis. Peripneumoniae etiam fiebant alijs, & eæ quidem valde breues, fauces verò, hoc est, faucium inflammationes, fiebant post tusses: hoc est, postquam homines tussi laborant, alijs breui admodum fiebant pro tussi, hoc est paulò postquam tussi fuerant correpti homines, fiebant, tussi cessante. Erant verò hæc etiam inflammationes breues. Magis autem (inquit) nyctalopes. Si diceret, breuiores esse nyctalopes quàm faucium inflammationes, repugnaret sibi ipsi paulò post dicens, nyctalopiae autem residebant. Intelligere ergo hic est consentaneum, magis autem durabant nyctalopiae. Tria mala fuerunt in hac epidemia difficilia & graua, facta post recidiuas & precedente tempore (nam ante recidiuas, vt diximus, nihil fuit graue) anginae, paraplexia, & nyctalopiae. Anginae quòd multi ex illis morerentur: paraplexia & nyctalopiae, quòd solui non possent, sed multis firmerentur, & inueterascerent. Hæc igitur rursus describit, dicens, qualia fuerint & ex quibus occasionibus initium cœperint, & quos habuerint exitus. Anginae autem (inquit) & paraplexia, aut dura & sicca, hoc est, per quas nihil excrearetur, etsi essent magnæ: aut parua, & raro concoctu educentes: quibusdam autem etiam, valde multa concocta educentes. Nimirum erant hæc quoq; non omnibus æquè graua, sed alijs plus, alijs minus. Occasiones morborum deinde narrat, dicens, qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, vociferantes scilicet, aut riguerunt, hoc est, plurimum frigus sustinerunt, in anginas magis finiebantur, id est, incidebant ex tussi (omnibus enim inceperunt à tussi mala) qui autem manibus laborauerunt, solis ma-

nibus sunt facti paraplectici: qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplecticae, & in femora & tibias lassitudo & labor. Hoc est resoluti sunt secundum lumbos, & habebant crura resoluta, idq; indissolubiler, ac pertinaciter, & habebant, secundum femora & tibias lassitudinis sensum, & laborem. Itaque mouere nò poterant crura, sentiebant autem cum dolore, quòd fluxio in ea decumbens neruos obstrueret, adeo vt facultatis quæ per eos deferretur, motui non sufficeret: non tamen adeo, vt neque sensui. Eadem verò fluxio faciebat vt sentiret cum dolore. Facta sunt autem hæc dictas ob causas, quia vt dicitur in aphorismo, si quæ pars ante morbum laborauerit, in eam morbus firmatur. Iam verò frigus extremum nullam partem lædere magis poterat, quàm eam per quam inspiratur aer, refrigerata verò ea pars faciliè recipiebat fluxionem, vt alia quæuis quæ ob quancunq; intemperiem debilitata sit. Addit, durissimæ autem, & vehementissimæ erant (tusses intellige) quæ in paraplectica agebāt. Verisimile est ex vehementiori pependisse causa, ea quæ maiores consequerantur abcessus. Omnia autem (inquit) hæc quæ graua & difficilia, contingebant in recidiuis, in principijs autem non admodum. Tunc enim, vt dictum est, nihil fiebat præter tusses, & mites peripneumonias. Et multis horum in medio (hoc est inter primas inuasiones & recidiuas) tusses remiserunt, & ob id visæ sunt secundæ passionem esse recidiua, perfectè autem minimè desierunt, sed perseuerantes à principio, aderant simul cum recidiua. Rursus percurrit singula mala, quæ in recidiuis simul cum tussi aderant, & explicat singulorum euentus. Hæc fuerunt, raucedo quædam tanta, vt vox interciperetur, & omnino eam intermittere non possent (hoc enim vocat vocem tussi rûpi) & nyctalopia, & paraplexia: & angina. Dicit itaq; plurimos eorū quibus voces rumpebantur tussi, omnino non febricitasse, quosdam autem febre, sed breui, correptos esse, neq; peripneumonias neq; paraplexias, neq; aliud quippiam eis successisse, & in solam vocis interceptionem finitū esse malum. Et hoc quidem meritò fiebat, quia qui bus per raucitatem vox omnino intercipitur, plurimū succi imbibitur in ipsam asperæ arteriæ membranam: quæ pars non faciliè commouet sua excrementa, sed sustinet vsq; dum paulatim discutiatur. Quinetiam vidimus horum plurimos multū tempore raucos manere, durata & indissolubili facta passione. Fiebat ergo hoc iis quibus cerebrum nò tanto impetu excrementa pelleret, vt in pulmonem truderet, aut artus, neq; materia esset adeo calida, vt anginam, quæ inflammatio est, pareret, aut febrè ciceret, sed frigida materia, lentè pulsa, in ipsa aspera arteria hæreret, febrim nò inferens. Nyctalopiae autem residebant, id est, manebāt indissolubiler, vt alia quæ ex procatarteticis causis fiebant, id est, vt paraplexia. Dictum enim antea est: fieri eas, iis qui manibus laborauerunt, aut equitauerunt, aut iter fecerunt. Itaque dicit & nyctalopias & paraplexias resedisse. Factæ autem sunt, inquit, nyctalopiae pueris præcipuè. Huius causam esse censeo humiditatem nimiam cerebri, & omnium capitis partium, quæ in ea ætate est: oculus enim est exortus qui-

dam, ipsi cerebro valde proximus. Fiebant verò per nyctalopiam nigræ oculi partes (quæ scilicet inter iridem & pupillam sunt) variegatæ, ob fluxionem inæqualiter membranæ hærentem: magna tamen ex parte tendebat ea pars in nigram, quòd, crassitie influentis fucci, opacus fieret oculus, quòd speciè refert nigritiei. Inter ipsos autem pueros illi maxime fiebant nyctalopes, qui erant grandioribus oculis. Et habentes capillos rectos & nigros, non tamen qui paruis oculis. Nam oculi grandiores fiunt ob humidam naturam, aut ob calidam, quibus verò calida est natura pili non sunt recti, sed crispi, quibus igitur simul sunt oculi magni, & capilli recti, natura est sine calore humida, quæ parata est ad nyctalopias: qui verò sunt parui oculi, necessariò sunt sicci, & ob id humidis morbis non capiuntur: esse verò siccos (nisi materiæ defectus fecerit exiguitatem) utcunque habeant reliqua, constat. Quia si sint oculi parui, & capilli crispi, erunt sicci & calidi: si verò recti, frigidi & humidi. Vbi dicit Hippocrates *μελανοτριχες*, id est, capillis nigris, ego censeo legendum esse (quem etiam errorem alibi in Galeni scriptis animaduerti) *μεγαλοτριχες*, id est, magnis capillis. Nam nigricies capillorum potius significat calorem estq; contrarium signum rectis: magni verò capilli fiunt iis qui sunt excrementosi & humidi, quibus eisdem fiunt recti, vt in mulieribus videas. Itaq; fiebant nyctalopiæ pueris habentibus oculos magnos, & capillos rectos & longos: non tamen fiebant habentibus oculos paruos. Videbatur his consonum, mulieres hac tempestate deterius habere quàm viros, & crebrius ac periculosius ægrotare: tamen non ita fiebat, sed multo pauciores corripiebantur tussi, & cum iis quæ corripiebantur, agebatur etiam melius, quàm cum viris, quia pauca febricitabant, & harum rursus pauca in peripneumonia incidebant, & hæ seniores, & omnes superflites manserunt. Huius rei causam ipsemet Hippocrates aperte exponit, dicens, id accidisse, ob euacuationem menstruam, quæ foeminis est familiaris. Ea certè euacuatio à plurimis morbis mulieres præseruat, & plurimos iudicat, à quibus alioquin non euaderent, vt etiam cum intempestiue supprimitur, multorum malorum illis causa est. Itaq; laborabant tunc temporis tussi mulieres pauca, & ex seniores, quibus scilicet desit fluere ea vacuatio: neq; tamen moriebantur, quia talibus cum fluere desit, mutatum est temperamentum ad siccius, neq; ea, qua carent, admodum indigent, euacuatione. Aliam etiam causam esse dicit, ob quam mulieres, non perinde ac viri ægrotabant, quòd non eodem modo ac viri alterantur, id est, non vt viri, se exponunt alterantibus causis, neq; in negociis versantur, sed domi se continent: huic autem causæ attestabatur ipse euentus. Nam anginae duabus solum liberis acciderunt, & ea quidem mitissimæ, seruis verò fiebant multò plures, & violentissimæ, & citissimè iugulantes. Quia scilicet liberæ vtebantur meliori victu, & minùs in aere versabantur, seruæ verò domo exibat, vt viri, ob idq; afficiebantur, vt illi, atq; eo etiam grauius quòd deteriori vterentur victu. Viri enim etiam plurimis euenerunt anginae, & alij quidem effugerunt, alij verò mortui sunt. Morituri verò à superuicturis his distinguebantur notis. Iis qui solum bibere poterunt, id est, qui non aliter quàm deglutendo, noxam sentiebant, quòd

nihil nisi potum deglutire poterant, valde erant mites, & toleratu facillimæ, atque ita minimè periculosa: qui verò etiam loquebantur obscure, iis & magis molesta, & diuturniora. Magis quidem molesta, quia spiritus viam magis obturabant, & suffocabant magis. Nam ex prohibita deglutitione longè minùs est periculum, quàm ex prohibita respiratione, nedum ex vtriusq; quàm ex altero: diuturniora verò, quòd essent inflammationes maiores, quæ attingebant vtranque partem, gulam inquam & laryngem. Quibus verò venæ in ceruice & temporibus attollebantur, sub praua, hoc est, maligna & periculosa, quia illud magnæ suffocationis indicium esse, inde agnosces, quòd & in iis qui laqueo, aut manibus strangulantur, apparet. Quibus verò spiritus fiebat sublimis, erat longè pessimum, id enim est iam mortis proximè, significatq; strangulationem, & debilitatem extremam. Quam significationem augebat, quòd & tepescebant: id est, refrigerabantur secundum extremas partes. Erant verò hæc omnia dicto ordine mala, præter cætera, quia sic erant dictarum passionum consortia, vt quæ primùm scripta sunt sine posterius scriptis fierent, posteriora verò non sine prioribus. Qui scilicet habebant ex angina sublimem spiritum, his etiam attollebantur venæ, & quibus attollebantur venæ, ij obscure loquebantur, & qui obscure loquebantur, hi malè deglutiebant: non tamen contra. si malè deglutiebant, loquebantur etiam obscure, neque si hoc, etiam attollebantur venæ, neq; rursus si hoc, etiam respirabāt sublime. Igitur vel ob hanc solum causam necesse est, posteriora esse deteriora prioribus. Signum autem superueniens, quod in his pestilentibus anginis (talibus enim erat iam hæc constitutio, cum essent morbi communes, & ex eis plurimi morerentur) significabat mortem iam iam imminentem, erat, superrigere febrili rigore, hoc est, superuenire rigorem similem ei, qui solet per febres fieri. Nam ex tali rigore, cum ægris iam debilibus superuenit, solent non recalescere, sed cum ipso rigore extingui. In quam autem malignam euaferit hæc constitutio, quæ benigna à principio fuisse videbatur, inde vult Hippocrates coniectes, quòd ita oppressos morbo (hoc est laborantes angina non leui) nihil iunit manifestè, tametsi multa circa illos molitus est. Nam & aluum mouit, & venæ sectione est vsus, cum in brachiis, tum etiam sub lingua, vt per anginas fieri consuevit. Quinetiam quosdam dicit se sursum purgasse. Ipsa verò phrasis indicat, eum non ita multos purgasse sursum per vomitum (nam neq; id legitimum est per anginam fieri) sed quosdam, ob peculiare fortasse considerationem. Hic anni decursus iam processerat vsq; ad ætatem: fiebantq; dictæ anginae iam in æstate, quo tempore, iam fiebat multa alia quæ eruperunt, id est, multa alia mala externa, vt exanthemata, & vlcera. Inter quæ primùm quidem in squaloribus, inuulgatæ sunt ophthalmiæ cum dolore. Annumerantur enim, tertia particula aphorismorum, ophthalmiæ morbis æstiuis. Et tales quidem sunt sicca, & ex sicca & acri pendunt fluxione, quare & dolent.

Venarum sanguinem sistunt, deliquium animi, figura, alia interceptio, linamenti contorsio, appositio, deligatio.

¶ Qui-

¶ Quibus rebus possit supprimi fluxus sanguinis ex naribus, docet breui hac oratione, prima est deliquium animi. Nam per animi deliquium colligitur affatim sanguis versus cor, atq; ob id reuollitur introrsum, à parte ex qua fluebat. Hæc est causa, qua plurimis tales fluxus spontè cessant, quia scilicet, superueniente deliquio animi, tolluntur. Alia est figura, scilicet figuræ mutatio facit nonnunquàm sola, semper autem iuuat, vt sanguis fluere cesset. Velut si cui fluit ex naribus, caput erigat, sitq; ceruice recta. Alia est linamenti contorsio, id est, contortum linamentum, & inditum in partem ex qua fluit: alia est appositio, emplastri scilicet, aut omnino medicamento agglutinatorij, aut cucurbitulæ. Alia est deligatio, si pars est apta ligaturæ. Interiecit (Et alia interceptio) quia præter dictas sunt alia causæ interceptionis. Nam & potu frigidæ, & eiusdem infusione, & vinculis extremarum partiū, & reuulsoria sanguinis missione (qua vt antea etiam diximus, nulla securior interceptio est) euenit fluxum sisti.

3 *Bubones plurimi fiebant, quòd hepatites. Si verò & ab arteria malignè affecta, malum signum, vt Posidonia.*

¶ Meminit Hippocrates auxiliorum quibus sanguinis fluxus sistitur, ob quandam tempestatem morbosam (non dicit quo loco, neque quo tempore) per quam ob sanguinis plurimum redundantiam, quibusdam fluebat sanguis, multus adeo, vt morerentur inaniti: aliis excrebatur per asperam arteriam: aliis fiebat adenum phlegmonosi tumores, qui vocantur bubones: aliis alia affectiones, habentes tamen omnes communem causam, redundantiam sanguinis. Dicit ergo, de ea tempestate agens, bubones plurimi fiebant, quòd hepatites, hoc est, quòd vena caua redundantia laboraret. Scilicet bubones plerumq; fiunt, quòd hepar, & quæ ab eo oritur vena, multitudine laboreat. Si verò sanguis ab arteria (aspera scilicet) malignè affecta, vlcerata scilicet, exiret, malum erat signum. Vt accidit cuidam mulieri, vocatæ Posidonie. Nimirum passioni hæmoptoicæ, ex tali causa orta, succedere solet magna ex parte tabes.

4 *Qui ex sanguinis fluxu moriebantur, non sudabant circa frontem, & velut compressi.*

¶ Dicitur est proxima sectione, quibus cutes intente aridæ & duræ, sine sudore, quibus verò laxæ, cum sudore moriuntur cum siccitate, qui igitur à sanguinis fluxu siccati, merito morerentur sine sudore, sed velut còpressi, hoc est absumpti, & siccati.

5 *Et spirituosi, & à sudoribus deficientes, prauū.*

¶ Duo signa mortis sunt hæc, siue separatè intelligantur scripta esse, siue quòd in aliqua tempestate acciderent, spirituosos esse, id est, difficile respirantes ac anhelosos, & à sudoribus deficere, id est, animo linqui. Hæc enim ambo per morbos acutos pessima sunt, significantq; defectum facultatis, illud animalis (anhelosi enim dicuntur præcipuè, qui respirant sublimè) hoc vitalis. Quid potest autem esse periculosius, quàm per febrem cotinuum,

qualis ab acuto morbo nunquam abest, non posse respirando recreari, aut cum multa euacuatione opus sit, non posse mediocrem sustinere?

Ventrium abundantia turbationem ferunt, vt Posidonia, & quæ ferus ibi faciunt.

¶ Cum est redundantia in ventre, aut cruditas multa, qualis quæ solet vermes gignere, purgatione est opus. Nihil enim inagis celebratum apud Galenum, & medicos omnes, quàm ventrem expurgatione, quam ventris turbationem vocant, indigere. Modus autem mouendi fit, si in ventriculo sit vitium, vomitorio, si verò in intestinis, si quidem in crasis clysteribus, si in tenuibus, sub ductorio medicamento. Redundantia quidem in quacunq; ventris parte esse potest: vermes verò ascarides in podice semper: rotundi in gracilibus plerumq; lati per omnia intestina generantur. Quare vomitu curari nunquam debent (nisi forte ob antecedentes cruditates) pro ascaridibus, clysteres & glandes erunt satis.

In extenuatione circumtensio ante mortem, & umbilicus protensus, extractus est ipsi, & gingiuarum dentes ambientium exulcerationes.

¶ Dicitur est sectione tertia huius sexti libri: Omnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur. Idem est dicere in extenuatione circumtensio ante mortem, cum scilicet prius laxata cutis sit, fit deinde eius circumtensio, ante mortem, dicit verò ante mortem, quia vicinam iam mortem indicat circumtensio, laxitatem excipiens. Narrat verò, hoc, & duo alia sequentia signa, accidisse cuidam mulieri, tametsi non dicit. Quam ob causam videntur hæc verba decisa esse ex aliqua narratione longiori, & perfectiori: quasi post alia quæ hic desint dicat, in extenuatione accidit circumtensio ante mortem, & umbilicus qui prius, laxata cute, protensus est, postea, circumtenta, est retractus ipsi, scilicet laboranti extenuatione, & factæ sunt gingiuarum dentes ambientium exulcerationes: scilicet finduntur gingiuae præ siccitate, vt & labia quibusdam, & partes aliæ. Itaq; extenuatis fiunt imprimis cutis laxitas, & umbilici protensio, proximis verò iam interitui, fit circumtensio cutis, & umbilici retractio, & gingiuarum exulcerationes, vt cuidam mulieri accidisse Hippocr. narrat.

Multa de quocung; rectè præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est talia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari, & ubi opus est è lecto pellere, & torpentes, ad ea quæ agunt seriùs, excitabis.

¶ Optimè quidem ac verissimè dicit hæc Hipp. & est nobis sæpe opus apud vulgares homines & indoctos hac defensione. Sæpe enim accersuntur, ad visendum eundè ægrotū, duo aut plures medicum incidere, sed diuersa fiunt in eum medicamentum incidere, sed diuersa iuuent, vulgus verò hominum statim iudicat, errasse alterum, quòd non eandem rem dixerint: & ob hanc vulgi opinionem, ambitiosi medici, nihil non mutant

eorum quæ, qui prius accesserant ad ægrotos, fieri iusserant, alia quæ eiusdem sint facultatis, aut fortasse etiã inferioris, imperantes, id curantes solum, ne quid eorum, quæ ab aliis imperata sint, videantur probare. Horum ambitionem detegit, & indoctæ uulgi opinioni occurrit, dicēs, non esse vnicam rationem occurrendi cuicumque morbo, ac multo minus vnicum medicamentum, sed multa de quocunq; rectè præcipi posse. Alia quidem eadem potentia, alia autem nõ. Nimirum fieri potest, vt duo medici eandem prorsus sequantur indicationem, & eadem intentione curēt morbum eundem, vtantur uerò medicamentis diuersis, sed eiusdem facultatis. Nimirum cuiuscunq; facultatis sunt innumera medicamenta, & quiuis utitur suis. Fieri etiam potest, vt ad eundem morbum vtantur duo medici auxiliis diuersis neque eiusdem facultatis, quod non eadem intentione curationem suscipiant, neque tamen quispiam illorum erret. Nam fieri potest vt idem morbus diuersis viis ac methodis curetur: vt si velit quispiam phlegmonem resolutione curare, atq; alius maturatione. Vtrius enim modo sæpe proceditur rectè. Quinetiam quæ resolutione aut maturatione curata bene sunt, aliquando si repercussione, & induratione, à principio ad finem essent curata, nihilo deterius cessissent, ac fortasse aliquando curata essent cum minori dispendio. Aegrotum aliquando curauit medicus misso sanguine, hunc ipsum fortasse curasset alius sine missione sanguinis, nihilo deterius. Verum hanc ob causam, nihil periculosius excogitari potest, quàm duos medicos accersere seorsum, vt multi faciunt, quo utriusque deuitent inuidiam. Nam sæpe fit vt, cum eorum quiuis eum rectè curaret, ambobus seorsum tentantibus auxilia diuersa, perdatur ægrotus. Quapropter consulo, vt in consultationem vocentur ambo, vt in vnicam conueniant curandi rationem, aut eorum alteri tota curatio commendetur. Itaque dicit Hippocrates multa de quocunque rectè præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est, talia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari. Hæc eadem scribit exempla eadem potentium, & diuersa: quasi diceret, vt si velint diffundere & resolueri, quod idem est, & alius vtatur oleo irino, alius laurino, alius ricino. Aut educere expurgando, & alius det catapotia vocata aggregatiua, alius potionem ex infusione agarici & electario ex succo rosarum: aut indurare, & alius admoveat solanum, alius sedum, alius plantaginem: aut maturare, & alius admoveat puliculam ex hydreleo & farina triticea, alius ex vitellis ouorum cum oleo & exigua portione terebinthinæ: aut alius velit resolueri, alius maturare, alius aliquid aliud facere. Nam hoc quoque fieri potest, vt diximus, nullo eorum malè suscipiente curationem: Consultit, his dictis, quiddam aliud, quod & si videtur leue, nonnunquam est magni momenti, ne facultates torpeant, & ægroti plurimum debilitentur. Nimirum morbi quidam sunt difficilis iudicationis, quorum solutionem si expectes, antequam ægroti è lecto surgant, illi certè languescunt, & facultates obliuiscuntur suorum munus, & intereunt. Oportet sæpe, ita ægrotantes, cogere vt lecto surgant, etiam nondum curati integrè: atque torpentes, ad ea quæ agunt seriùs, excitare, hoc est,

A cogere ut rebus agendis se inferant, etiam si pigri sint, & demissi, & id faciant tardè, ac segniter. Euenit enim paulatim eam pigritiem deponi, & facultates velut reuiuiscere, atq; ita deinde morbos paulatim superari, qui alioqui à iacentibus, & otiosis, ac de sua tantum miseria cogitantibus, nunquam superarentur. In longis autem locum habet hoc præceptum, aut decidentibus ex acutis.

B *Hydropicos celeriter secare: tabescentes, vter statim: secare caput, & huiusmodi.*

C Tres curationes recenset Hippocrates nobiles, & magni momenti, quæ tamen rarò admodum conferunt, quod vix vnquam agantur tempestiuè. Hæ sunt, hydropicorum sectio, tabidorum vstio: & capitis vulnerati apertio. Vt narrat Cælius Aurelianus libro 3, tardarum passionum, de hydropicorum sectione, quam paracentesim vocabant, magna fuit inter veteres contentio, Euenore, Erasistrato, & Thessalo, vituperatibus, Asclepiade, Themisone, & Sorano, laudantibus id genus curatonis. Cur autem vituperarent, dicit plurimas fuisse causas, præcipuas uerò, quod peritonæum neruosum cum sit, non sustinebit, sine periculo, punctiorem aut sectionem, deinde quod non fiet facilè, quin secetur vllum intestinum, deinde quod non videatur aque ductio tollere affectionem, sed symptoma, cum non tollat hepatis intemperiem, sed aquæ redundantiam, postremò quod periculum maximum sit, ne cum effusa tota aqua effuso etiam spiritu, homo moriatur. Has ob causas affirmabant illi, neminem hydropicorum sectione esse seruatum. Nihilominus testatur Aurelianus, se vidisse quosdam, qui sectione euaserant, atque ob id probat eam curationem, qua etiam Hippocrate vsum esse constat, cum eius crebra in illius scriptis mentio fiat. Quod autem plurimi moriantur, causatur Aurelianus, nihil eorum quæ alij obiiciunt, sed quod ea curatio seriùs semper tentetur, & cum iam morbus est diuturnitate factus incurabilis, id quod dicit his uerbis: Plurimi uerò moriuntur: si quidem medentium tardante consilio, seriùs paracentesis adhibetur. Quibus apertè significat, si tempestiuè fieret sectio, antequam plurimum aquæ collectum, & hepar plurimum intemperatum esset, nullum periculum eorum quæ alij timebant, accessurum. Nam aqua tunc non efflueret affatim plurima, & homo nondum esset adeo debilis, vt sustinere non posset, neque hepar adeo intemperatum, vt non posset restitui, semota aqua, quæ & si intemperato successerat hepatis, eius tamen intemperiem seruat, & auget. Itaque sectio si incipiente hydropè fieret, multos liberare fortasse posset, quoniam uerò adhibetur serò, iuuat nullū. Hoc idem de tabescentium vstione dicere par est, siquidem tabidi fiunt ex suppuratis, suppuratorum uerò & hydropicorum idem periculum esse dixit Hippocrates his uerbis: Quicumq; suppurati aut hydropici secantur aut vruntur, hi pure aut aqua aceruatim effluente, omnino moriuntur. Hippocrates vt in hoc ipso opere iam indicauimus, & ex aliis multis eius uiri constat, inustione plurimum utebatur, & in suppuratis ac tabescentibus semper, mox ac suppurationis notæ incipiebant esse conspicuæ, atque ob id plurimos magnificè iuuabat.

Hoc

Hoc uerò tempore, merità sectionis & vstionis in hydropicis & tabescentibus, vsum dimissus est, quia vel ob ægrotantium inollitiam, vel quod non ualemus autoritate apud eos, vt veteres illi medici, nunquam horum quippiam iubenti obtemperatur, vsque dum morbus omnino uicit: tunc postulant nonnulli id sibi fieri, velut in re desperata, quo tempore nihil aliud fit, quàm quod quæ tempestiuè suscepta contulissent, suscepta seriùs infamantur auxilia. Simile quiddam euenire scimus in sectione capitis. Nimirum vt Hippocrates docet libro de vulneribus capitis, multa eorum vulnerum secari postulant, vel quod vlcus satis dilatatum non sit, vel vt cognoscatur an os læsum sit, vel vt pateat meliùs curationi, cum tamen hæc quoq; vulgarib; videatur dura curatio esse, plerumq; recusant id sustinere, vsq; dum lethalibus iam signis terentur, tuncq; magna ex parte, nihilominus moriuntur, & vulgus quidem hominum non intelligens, factū id esse, quod seriùs sectum sit, vidensq; paulò post sectionem ægrotos mori, putat læsos esse sectione, & manent impotenter sectionis timidiore. Quapropter fatiùs sit medicos, nisi tempestiuè uoluerint ægroti parere, intempestiuè nihil facere. Non enim solum in his quod dixi, sed in aliis quibusuis euenit curationibus. Euenit uerò sæpissimè in tribus dictis, quas ob id mihi uidetur Hippocrates rectè notasse, atque consuluisse hydropicos celeriter secare, mox atq; hydropici esse incipiunt, tabescentes statim atq; sunt suppurati, & tabescendi periculum minantur, vrere, & caput vulneratum secare tempestiuè, alioqui, neq; secare, neq; vrere, neq; vlcus aperire: sed prædicere, ac sinere mori.

10 *Hydropicorum omentum non tangere, neque interiora, simile enim multis genibus.*

C *ἡ βόη* multas partes significare solet, hoc loco nihil aliud uidetur mihi significare posse, quàm omentum. Si enim significaret hypomphalon, hoc est, partem imam ventris, haud diceret hanc tangi non debere, siquidem Paulus lib. 6. quatuor digitos infra umbilicum secare iubet: sed neq; abdomen uidetur posse significare, nisi enim feces peritonæum, nihil exibat aquæ. Peritonæum autè non possis secare, nisi feces priùs abdomen, intra quod est situm. Quod autem Hipp. dicit, nihil est aliud, quàm sectionem committi debere chirurgo perito, qui sciat secare abdomen & peritonæum, quin tangat omentum, aut aliquid interiorum, vesicam dico, vterum, aut intestinum. Est enim hoc periculum in ventris sectione, lædatur aliqua subiectarum partium, vt etiam in aliis partibus, velut etiam in multis tumoribus genuum. Nimirum in eius quoque partis collectionibus, quæ apertionem postulant, aut vlceribus, quæ contra apertionem quam vocant, cauere plurimum oportet, ne tēdones, aut nerui aliqui crurum, aut vasa quæ prætereunt, lædantur. Comparat itaq; sectionem ventris in hydropicis, cum sectione genu, non alia in re, quam quod habeat simile periculum. In sectione ventris illud nosse oportet, non debere sectionem abdominis esse è regione sectionis peritonæi, sed inferiorè, vt per fistulam curuam, per sectionem abdominis immisissam in sectionem peritonæi, educi possit quod oporteat aquæ, deposita uero fistula, sectio

peritonæi, à parte sana abdominis obturetur. Ita enim cauetur periculum copiosæ, & affatim factæ effusionis.

Vox qualis sit iratis, si talis non irato, secundum naturam sit: & oculi tales fuerint natura turbulenti, quales sunt ubi irascuntur y qui tales non sunt: & alia secundum rationem morborum, vt tabidus morbus facit formam: si talis natura insit, in talem morbus euadit, & alia eodem modo.

C Hæc oratio partim pertinet ad physionomiã, partim ad prognosticam medicinæ partem. Prima eius pars ad iliam, secunda ad hanc. Actum uerò antea, in hoc ipso opere, de physionomia, dictumq; est, vtilem esse ad medicinales cōsiderationes, quia docet agnoscere, quæ hominibus insunt secundum naturam: quorum cognitio necessaria est ad cognitionem eorum quæ præter naturam: quia hæc collatione illorum cognoscuntur, quàm sint graua, aut secus: iuxta id quod initio libelli de officina medici dicit, cōsiderandum similia sint an dissimilia: & rursum initio sectionis tertie libri primi, dixit: Morbos dignoscimus ex communi natura, & ex cuiusq; propria: & in initio prognostici: An similia sint benealentium, potissimū sui. Itaq; si vis accipere argumētum aliquod à voce, oportet scias quali voce sit homo. Si ab oculis, qualibus oculis: nam si talis esse videatur, qualis natura, aut nõ valde dissimilis, haud est graue malum: si uerò plurimum dissidet, graue est. Redeamus ergo ad priora. Vnum quoddam argumentorum quibus physionomi vtuntur, vt licet videre apud Aristotelem libello de physionomia, est ab specie motus animi ad affectum. Hoc modo: Si quis non iratus, habet naturaliter vocem, similem ei quæ est in iratis, is iracundus est: ita etiam: Si oculos natura turbulentos, & quales habet qui irati sunt, habent ij qui non sunt tales, illi sunt iracundi. Si ergo per morbum aliquis habet vocem talem, & tales oculos, nosse oportet an tales habeat homo natura, si enim habet, nihil significatur mali, sed solum agnosces per physionomicam rationem, eum esse iracundū: si uerò non habet id secundum naturam, neq; modo ex occasione aliqua est iratus (oportet enim semper excipere occasiones) agnosces, per rationem medicam, eum furori esse proximum. Alia etiam multa sunt huiusmodi secundum rationem morborum, hoc est, in morbis consideranda, an secundum rationem morborum fiant, an uerò secundum naturam ægrotantium. Vt tabidus morbus specie quãdam & formam vultus facit, nimirum acutum nasum, cauos oculos, & caua tempora: si tamen talis vultus homini insit natura, in talem euadit morbus, id est, facilè in morbum talem incidit, neq; ob id graue malum est. Nimirum vt morbi naturæ similes facilè fiunt, & minus sunt periculosi, ita etiã & morbi illi, quos naturalis hominis species representat. Nam vt species significat mores, ita & reliquam naturam, quare & in tales aut tales morbos, propensionem: ob id addit, & alia eodem modo.

Tusses laboriose incumbunt in partes lasas, sed maxime in articulos, sed in laboriosis febri-

bus tusses sicca fiunt. Tusses sicca firmantur in articulos cum febre, si intus relinquuntur.

¶ Tusses laboriosæ dicuntur quæ comitantur febres laboriosas. Laboriosæ verò febres sunt quas comitantur lassitudines spontaneæ. Quas à multitudine succorum pèdere haud dubiè indicat lassitudo. Hinc fit vt abscessus in articulos plerumq; faciant, vt in aphorismis 31. & 74. sectionis quartæ dicitur, nisi fluxus sanguinis copiosus anticipet: eadem quoq; causa comitatur has febres tussicula sicca, quia omnis multitudo fluxiones commouet. Iidem igitur abscessus expectari debèt ex tussibus laboriosis, qui ex laboriosis febribus, siquidem in laboriosis febribus tusses tales fiunt. Tusses igitur sicca cum febre firmantur in articulos, vt scilicet ipsæ febres, si intus relinquuntur (causa scilicet morbi) hoc est nisi euacuatio insignis, & accommodata anticipet, vt fluxus sanguinis ex naribus aut multra vrina. Cùm itaq; dicit, tusses sicca cum febre, intelligere debes iuxta sermonis cõsequutionem, cum febre laboriosa. Nam tusses sicca febrium ardentium, quas in aphorismo quinquagesimo quarto eiusdem sectionis dicit sitim tollere, nisi etiam sint laboriosæ (plurimæ autem ardentium laboriosæ non sunt) nõ misantur dictos abscessus. Cùm itaq; prius dicit, tusses laboriosæ incumbunt in partes læsas, & postea, tusses sicca cum febre firmantur in articulos, eadem tusses intelliguntur, quæ fiunt in febribus laboriosis. Neq; enim intelliguntur quæ in aliis febribus, vt dixi, neque verò quæ sine omni febre. Nam vt sectione prima libri secundi dixit Hippocr. tusses diurnæ (nam ex non diurnis, & sine febribus nihil timeas) quæ sine febre fiunt finiri solent in tumores testicularum, & amant abscessus in partes humiles, contra ac tusses febrium laboriosarum, quæ finiri solent in abscessus circa maxillas. Rectè autem hic dicitur, incumbunt in partes læsas, sed maximè in articulos, & si in aphorismo tantum dicitur, circa articulos. Nam in eo aphorismo dicitur, id quod maximè solet fieri: hic verò adiicitur, & quod alias etiam fit. Nimirum vt alio aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus. Quia si quæ pars est parata recipere, in eam potius expectes abscessum, quam in vllam aliam, parata autem est & quæ dolet, & quæ aliter vt cunq; læsa est, vt si quam habet homo partem insigniter debilem, vt si sit mancus, aut claudus, aut ex labore defatigatâ, velut nuper dicebatur in hac ipsa sectione. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, aut riguerunt, in anginas magis finiebantur, qui autem manibus laborauerunt, solis manibus sunt facti paraplectici, qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter erurib. sunt fatigati, his in lumbos aut crura.

II *Spirationes obscure in tabidis, & non parientibus, male: & quacunq; alia huiusmodi ab eadem constitutione.*

¶ Spiratio obscura vocatur, respiratio obscura, & apnæ proxima. Talis respiratio in tabidis significat extremam facultatis debilitatem, & proximâ mortem: in non parientibus, vt mulieribus semine abundantibus, abstinentibus verò à congressu, vt sacris, aut viduis, significat præfocatione ex vte-

A ro periculofam, quæ aliquando finitur in mortem repentinam, cum symptomatis similibus, iis quæ ex veneno. Quoniam verò non solum respiratio obscura, sed innumera alia mala sequi consueverunt, tam à tabe quàm ab vterino morbo, addit, & quæcunq; alia huiusmodi ab eadem constitutione.

Tabescentibus autumnus malus: malum autem & ver, cum sunt fici folia pedibus cornicis.

B ¶ Autumnus malus est tabescentibus, ob intemperiem siccam, & caloris ac frigoris diuersitatem magnam, & facultatum omnium languorem. Est aut malus, & quod eo tempore plurimi tabescunt, ex morbis æstiuilibus malè conualescentes, & q; ij qui superiori tempore tabuerant, eo tempore solèt mori, vt dicitur secundo libro prorrheticorum. Ver non ita videtur esse posse malum, siquidem est saluberrimum, ac minimè lethale, vt sectione prima libri secundi dictum est: est tamen etiam quodammodo malum tabescentibus, nõ tam quòd eo tempore moriantur, quam quòd tabescendi initium multi eo tempore accipiant, ob hæmoptoicam passionem, quæ veri est familiaris, & ob distillationes quas pariunt humorũ redundantia, & multi venti. In vere solere ficus proferre folia similia pedibus cornicis, constat: atq; ea verba nihil cõtinere aliud, quam veris descriptionem.

In Perintho vere plurimi. Causa tussis hyemalis in populum grassata, & aliis quacunq; diurna. Etenim ambiguis confirmata sunt. Est autem quibus chronicis non fiebat, velut dolores renum habentibus, sed & quibusdam aliis. Cuiusmodi homo ille, ad quæ Cyniscus me induxit.

E ¶ Hæc oratio ex proxima pendet, continetque exemplum quoddam, eius quod vniuersim dictũ est, puta ver esse malum tabescētibus. Dixit igitur in Perintho, vere plurimos factos esse tabidos, causam verò fuisse tussim, quæ hyeme in populũ grassata est, & aliis quæcunq; diurna erant desuisse in tabem & ambiguis confirmata esse, hoc est, in illis in quibus ambigebatur an tabescerentur, cõfirmatam esse suspicionẽ, factis apertè tabidis. Quibusdam verò chronicis non ita accidisse, neq; factam esse tabem, velut dolores renum habentibus, & quibusdam aliis, cuiusmodi homo quidam ad quem Cyniscus eum induxerat: qui scilicet cùm diurno morbo teneretur, non est factus tabidus. Cronica vocat modò, quæcunq; solent homines diu pati, velut asthma, & hæmoptoicam passionem, & cephalæam, & renum dolores antiquos, & alia huiusmodi, quibus valerudinarij homines solent continenter, aut crebrò, molestari. Dicit itaq; hyemem fuisse tussiculofam, & sequenti vere multos eorum, qui tussi diurna laborauerat, & qui alioqui erant morbofi, & macilètos, qui dubitabatur an tabescerent, factos esse tabidos. Euasisse verò tabem, eos qui dolore renum diurno vexabatur, & paucos quosdam aliorum. Nimirum sæpe, qui renum malo diurno, aut coxæ, aut podagra, aut hæmorrhoidibus, aut alio quopiam tali tenentur, ob hæc ab acutis morbis, & aliis periculis liberantur. Verùm quoniam nõ narrat qualis fuerit eius anni temperies, haud potest magna hinc vtilitas accedere.

Dolorum

14 *Dolorum in lateribus, & pectore, & aliis partibus, tempora an multum differant considerandum, quoniam cùm melius habuerint, statim deterius habebunt, non errantes.*

¶ Pertinet hæc oratio ad aphorismum illum secundæ sectionis, quo dicitur, iis quæ nõ secundum rationem leuant, non oportet fidere, neq; admodũ timere ea quæ praua fiunt præter rationem, plurima enim talium inconstantia sunt, & nõ valde permanere, neq; morari solèt. Vnum quiddam eorũ quæ maximè indicare possunt, bona aut mala præter rationem esse, est ipsa mutatio temporum morbi, quæ plurimum disideant, & plusquam ratio postulet. Nam si ij qui dolore lateris, aut pectoris, aut alterius partis, aut deniq; alio morbo (nam eadem est omnium ratio) plurimum vexabantur, repente, sequenti die, aut hora, videntur subleuati, ita vt illæ morbi partes multum differant, plusq; quam ratio ferat, fidendum non est, quia cùm melius habuerint, statim deterius habebunt, non errantes, id est, etsi nullum erratum committat in victu. Hanc eandem sententiam continet aphorismus quintus sectionis sextæ, etsi pauciorib. verbis, in cuius commentatione, hæc quoq; enarrata mihi est, etsi non omnino eodem modo. Neq; mireris, multa enim, eaq; vera, ac consona sensa ferunt, grauisimæ Hippocr. sententiæ.

Sectio octaua.

I *In longis dysenteris cibi fastidium, malum: & alias, atq; si superfebrerint.*

¶ Hic quoq; est aphorismus tertius sectionis sextæ, verbis quam minimum mutatis. Solum enim, quod hic dicitur, & alias, atq; si superfebrerint, illic explicatur magis, diciturq; si autem cum febre deterius. Explicatum verò mihi est in commentario, intelligi, non quidem ipsum fastidium cum febre esse deterius quàm sine febre, sed fastidium & febrem grauius malum esse, quàm fastidiũ solum. Sed euenit hoc loco dubitare, quomodo fastidium à longa dysenteria malum, si vt dicitur primo de morbis, & aphorismo decimo quinto eiusdem sectionis, à longa diarrhœa vomitum fieri, bonum est? Videtur enim diarrhœa cum dysenteria, & vomitus cum fastidio, habere analogiam? Certè & diarrhœa à dysenteria, & vomitus à fastidio dissi-det multum. Nam per dysenteriam, præter fluxionem, est iam in intestinis exulceratio, & fastidium, vacuatio non est, vt vomitus, sed accidens quoddam, corrupta iam facultate, superueniens, vel alteratione ventriculo communicata. Vomitus verò à diarrhœa reuulsio naturalis.

2 *Vlcera circum glabra mala.*

¶ Hic est aphorismus quartus sectionis sextæ, eodem ibi ordine post proximam orationem, quo hic, scriptus, & à me enarratus.

3 *Lumbos dolenti recursus in latus, & tubercula quæ seps vocatur.*

¶ Seps tabifici cuiusdam serpentis nomen est, datur verò etiam id nomen tuberculis, cum pu-

tridis & saniosis vlceribus obortis. Duo itaq; dicit quæ lumborum dolori (intellige diurno & magno) succedere solent, recursum in latus, & tubercula saniosa. Rectè verò dicit recursum in latus, fit enim materia sursum recurrente, contra ac per bonos abscessus fieri solet. Laudauerat enim libro secundo sect. prima, abscessus infra morbos, velut varices, & lumborum grauitates ex supernis. Ergo ex lateris dolore lumborum dolor, & ex hoc varices, aut tale aliquid in cruribus, vtiliter fieret, ex lumborum autem dolore dolor lateris perperam fit, & contra ac expedit. Fiunt tamè etiam abscessus prauis, eisdem viis quibus boni, ex cõtrariis in contraria. Velut quia surditas, alui profluuium soluitur, ab alui suppressione surditas debet timeri, vt dicitur vigesimo octauo aphorismo quartæ sectionis. Ita quia lateris dolor vtiliter solet in dolorem lumborum desinere, à lumborum dolore timeri debet dolor lateris. Tubercula saniosa non tam videntur fieri ob loci patientis naturam, quàm ob naturam materiæ: quæ scilicet, fit cruor aliquis atrabiliari, & saniosus. Verùm quia in humiles partes corporis sanguinis feces solent residere, fit sepe vt graues lumborum dolores, ex tali quapiam materia fiant, quali hæmorrhoides, & varices, & tubercula quædam crurum cancrofa, quæ nõnunquam vlcerantur, atq; ita non rarò ex graui dolore lumborum, dictorum aliquid fit, in quibus sunt tubercula illa saniosa. Ita Hippocr. narrat duos abscessus, alterum, ob contrarium motum ei quem abscessus amant, inutilem, alterum ob materiæ malignitatem, laboriosum, etsi locus non sit incõmodus. Nam tameris Hippocratis locus tuberculorum nullum nominet, ego ea quæ in ipsis operib. fieri solent animaduertens, intelligo eum de tuberculis talibus, in cruribus obortis loqui.

Renum morbos non vidi curatos vltra quin quagesimum annum.

E ¶ Hæc sententia pertinet ad aphorismum sextũ sectionis sextæ: quo ita habetur: Vitia renum, & omnis circa vesicam dolores, difficilè sanantur senioribus: hoc idem nunc docetur: præterquam quòd dolorũ vesicæ non meminit, vt illic, sed morborum renum solum. Dictum verò mihi sæpe iam est à principio, longè aliam rationem scribendi tenuisse Hippocr. in hoc opere, atque in aphorismis. Hoc enim composuit, scribēs obseruationes & experimenta, librum verò aphorismorum, scribens generatim præceptiones, quas ex obseruationibus multis dabatur colligere: quoniam ergo dum captaret experimenta, nullum renum morbum vidit curatum vltra quinquagesimum annum, assertionem illam aphoristicam collegit, vitia renum senibus difficile curari. Constat verò hoc de diurnis renum vitiis intelligi, velut imprimis de lythiasis, atq; de perfecta curatione, ita vt malum nunquam amplius reuerteretur. Nam ex renum dolore, subleuari in satis multos dies, euenit sæpe senibus, reiecto lapide: non ita tamen vt non maneat in renibus ad similem morbum apparatus. Intelligi etiam velim, citra permutationem. Nam succedete stranguria, aut podagra, solui solet morbus renum, etiã senibus. Atq; Hippocrates arbitror, id viderit. Neq; enim est adeo rarum.

G

5 *Quae in somnis exacerbantur & quibus extrema refrigerantur, & mens perturbatur, & alia quaecumq; iuxta somnum talia, & quibus contraria.*

¶ Nihil aliud continent verba haec, quam quod aphorismo primo sectionis secundae, his dictum est: In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si autem somnus iuuerit, non mortale, qui a me suo loco enarratus est, ita ut ad praesentis orationis enarrationem nihil desideretur.

6 *Quibus autem nihil intra constitutum tempus accidit, singulis partus vitales fiunt. Apparentia in quibus mensibus fiunt. Labores in circuitibus, quod in septem mouetur, in triplicitate perficitur, & quod in nouem mouetur, in triplicitate perficitur. Et quod post muliebria aliquid quando dextra, aliquando sinistra hiant. Humiditas per exeuntia victus ratione sicca. Quod autem citius discretum & motum statim, augeatur tardius. In longius autem tempus labores, tertio, quinto, septimo, nono mense, secundo, quarto, octauo, quae parua tabula consideranda.*

¶ Haec omnia occurrerunt iam antea, non longe a fine sectionis tertiae libri secundi, in multas orationes secta, nonnihil diuersa, quamquam quicunque vtrumque locum leget, intelligit luce claruis, aut torem idem prorsus voluisse scribere hic & illic, quinetiam fortasse altero tantum loco, esse haec ab illo scripta (quorum enim eadem verba repeteretur?) sed ab aliquo male compilante Hippoc. chartas, esse geminata. Neque mirum corrupta esse haec, & multis modis permutata, ut & alia quamplurima huius auctoris, in tanta vetustate. In ceteris quidem quam minimum disident duo haec loca: plurimum autem in vltimis his verbis, in longius autem tempus, labores tertio, quinto, septimo, nono mense, secundo, quarto, octauo. Nam illic illud in longius tempus coniungebatur cum prioribus, postea vero legebatur. Labores circa tertium diem supra quinquaginta, & sextum supra centum: mensuralis secundo & quarto, quae nouisse oportet ad septimum partum. Quoniam vero eam lectionem probaui, neque, quam eo loco scripsi, horum verborum enarratio displicet, non est quod nunc dicam aliud, quam censere, ut hic locus secundum illud restituitur, puteturque perinde, ac si hic nihil esset scriptum.

7 *Victus constat repletionem & inanitionem ciborum & potuum. Mutationes horum qualia ex qualibus, ut habeant.*

¶ De ratione victus scripta sunt ab Hippoc. multa, cum in operibus non paucis, ei solum tractationi destinatis, tum etiam sparsim in aliis omnibus, atque adeo gloriatur se hac medicinae parte priores medicos superasse, quod illi de victu aegrotantium perperam tractauerint, de victu sanorum omnino non egerint. Plurimi itaque facit rationem victus, neque immerito, magni enim est momenti, & in curandis morbis, & in tuenda valetudine. Dicitur non victus de commoderatione omnium rerum non naturalium, peculiariter vero cibi & potus. Ob

id de his agit hac oratione, aliis quae mox sequuntur aget de aliis rebus externis, quas oportet medicum moderari: agit vero de eis omnibus adeo breuiter, ut duorum alterum videatur, aut scripsisse haec sibi soli, memoriae gratia, dilatanda alibi, & ut hinc acciperet materiam aliis libris componendis: aut facere velut epilogum multorum, quae alibi dicta sunt. Victus itaque constat peculiariter, iis quae ore accipiuntur. Quorum duo sunt genera, cibus & potus, quae alibi vocat, alimentum humidum & alimentum siccum. Est autem potus, seu alimentum humidum, duplex, quoddam enim est potio nutriens, quoddam tantum potus: unde oriuntur tres differentiae, de quibus exacte differit lib. de ratione victus in acutis, cibus, sorbitio, & potus. Victus qui his constat, primas differentias accipit ex quantitate ingestorum, ex repletionem inquam aut inanitionem, hoc est, adiectione aut detractio, unde fit victus, crassus, aut tenuis, aut moderatus. Horum mutationes dicit considerari debere, qualia ex quilibet ut habeant, hoc est, qui & quando debeant potu pro cibo uti, aut contra a potione ad sorbitio nem, aut ab hac ad cibos crassos transferri, & omnino a victu crasso in tenuem, aut a tenui in crassum, & quomodo id agendum, an procedendum detrachendo an adiectione. Huc spectant omnia quae in libris de ratione victus disputata sunt aduersus medicos est Guido, & quae prima particula aphorismorum, & alibi, quae omnia nunc repetere esset longum, neque admodum vtile, cum sint suis locis satis explicata.

Odores delectantes, molestiam inferentes, placantes, mutationes ex qualitatibus quomodo habent.

¶ Odores etiam ponit Hippocrates in victus materia libello de alimento, ut & in aphorismis, & alibi dicens: Quicumque veloci appositione indigent iis humidum ad reficiendas vires optimum est. Quicumque vero adhuc velociori indiget, per olfactum. Eorum nunc refert differentias, & praecipit considerare, ut fieri debeant mutationes. Odorum per paucas differentias agnoscunt homines, ut Aristot. dicit, atque ob id de bono aut malo, seu grato & ingrato odore solum loquuntur. Boni odores sunt duplices, quidam iocunditatem solum praese ferunt, sine vlla alimentum qualitate, aut saporis significatione, ut odor musci, galliae, & ambræ (his odoribus solos homines delectari putat Aristoteles. haud scio an id possit indicare) quidam alij sunt proprie, odores ciborum, ut carni, & recentis panis. Primos odores vocat Aristoteles delectantes, secundos repletentes. Quia primi delectant magis quam nutriunt, secundi nutriunt potius. Hinc fit ut primi odores sint iocundi saturis, secundi nonnisi famelicis. Horum vtrique sunt placantes, hoc est, sedantes anxietates, & multas animi inquietudines. Multae enim nascuntur ex debilitate, aut ex qualitate aliqua maligna interius genitarum fuliginum, quas odores, aut nutrientes aut iocundi, placant. Alij vero sunt odores ingrati, aut molestiam inferentes. Quorum etiam video esse duplex genus, quidam enim sunt foetores putidi, quales stercoris, aut saniei, & tales semper nascuntur a putredine: alij odores molesti, qui, citra omnem putrescentiam rebus quibusdam naturales sunt, ut galbano & bitumini. In his quoque

quoque iubet considerare, mutationes quomodo fieri debeant, saepe enim expedit voluptatis gratia uti delectantibus, ac nonnunquam gratia refectiois pro eis uti replentibus, quin etiam, pro placantibus oportet aliquando uti molestiam inferentibus. Velut si censens mulierem animo linqui, admoueas illius naribus odores delectantes, aut repletentes, videasque illam ob id magis suffocari, intelliges morbum esse vteri praefocacionem, & commutabis cum molestiam inferentibus. Quia odores grati sunt placantes, placatis autem cerebro & reliqua respiracione, suffocatur multo magis mulier: contra inferentes molestiam, irritant, & excitant cerebrum, & respiracionem augent, & excuti faciunt morbi causam citius. Igitur oportet scias odorum species commutare, & qualibus uti debeas in quacunque occasione.

9 *Irruentes, ingredientes, & egredientes spiritus, aut etiam corpora.*

¶ Externa etiam spectant ad victum, ut dixi, ob id post ea quae intra corpus assumuntur, externorum, quae contactu laedunt aut profunt, mentionem facit: Irruentes spiritus vocat ventos, illi enim irruunt in nos: aer vero quietus nos circumstat. Ingressus & egressus horum iubet curam gerere. Non certe exigua pars medici muneris est, curare ut ingressum & egressum habeat aer, quantum, quando, & qua parte oportet, in domum, quam inhabites sanus, aut in qua decumbas aegrotus: idque iuxta naturam morbi, & qualitatem venti considerandum. Nam ad pleuriticum non admittes boream, neque ad pestilenti febre occupatum, austrum. Porro cui sudores ciere, aut copiosam euacuationem insensibilem voles, concludes cubiculum, cui voles attemperamentum moliri, aperies, ut pateat vento introitus & exitus. Neque solum ventos considerare iubet, sed etiam corpora, hoc est, res alias omnes quaecumque corpus possint tangere, denique res omnes exterius accedentes. Vocat vero corpora ad differentiam ventorum, quasi venti corpora non sint, iuxta eam phrasim qua Arist. de physica doctrina dicit aerem esse incorporeum quia tenuem.

10 *Sermones qui audiuntur meliores: quidam autem contristantes.*

¶ Curare debere medicum, ut apud aegrotum habeantur semper sermone meliores, & non qui contristent, dictum est antea sectione secunda huius sexti libri his verbis: Circa aegrotantem oeconomia, & quae in morbum interrogationes, quae narrat, qualia, ut accipiendi sermone, quae ad aegrotantem, quae ad adsistentes.

11 *Et lingua, qualia ex qualibus adsciscat.*

¶ Lingua, ut dictum est sectione quinta, significat ut lotium. Chloria quidem a bile: rubra a sanguine: nigra a melancholia: causa est, ut in commentario eius loci explicuimus, quod lingua alligit ad sese, seu excipit ab interno corpore fuligines succorum qui redundant. Itaque a qualicumque excremento allicit fuligines, illud referentes: Si igitur voles significationes accipere a lingua, scire debes qualia ex qualibus adsciscat. Nimirum adsciscit, ex

biliosis flaua aut chlora, ex sanguine rubra, ex pituita alba, ex melancholia nigra.

Spiritus, tanta caliditas, frigiditas, crassities, 12 tenuitas, siccitas, humiditas, replens plus & minus: a quibus mutationes quales ex qualibus, ut habeant.

¶ Aerem qui nos circumstat, vocat nunc spiritum, a quo magis ac facilius, quam ab vlla alia re, nostra corpora alterantur, quia & vndique nos continet, & intra in ipsum cor continenter assumitur: Ob id maxime sunt obseruandae aeris mutationes, procurandaeque vtilis, & cauendae noxiae. Nam, ut antea diximus, morbos longos, & quos nulla alia causa curare potest, aeris sola mutatio sanare solet. Repentinae autem temporum mutationes (mutatur vero aer, secundum anni tempora & regiones) maxime pariunt morbos, ut dicitur in aphorismo, & per aeris infectionem transmittunt omnes contagiones. Considerandum ergo ab aeris differentiis mutationes, quales ex qualibus ut habeant, id est, quales mutationes sint bonae, & quales malae. Id vero scire nequit, nisi qui sciat prius, quae sint aeris qualitates, a quibus differentias potest accipere: Eae sunt caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, crassities & tenuitas, & replens plus, aut minus. Esse tempestatem tempestate & regionem regione calidiorem aut frigidior, & humidior, aut sicciorem, res est notissima, sed & crassiori aut tenuiori aere frui, dicitur, alia quam alia regio, & minus aut plus replente, replente inquam capita eorum, qui in eo aere versantur. Quoniam haec differentiae videntur esse illis posteriores, & ab eis nasci. Tenuis enim aer est qui siccus & purus, velut qui in locis sublimibus, & quae borea perflantur: crassus, qui humidus & impurus, ut qui in locis humilibus, & iuxta aquarum stagna. Et qui aer boreae qualitates imitatur, frigidus & siccus, & tenuis, & purus, hic minime replet capita, sed putra reddit, & sensus acutiores, & ingeniosiores facit homines: qui contra, est calidus, humidus, crassus, & impurus, hic replet capita, & sensuum parit hebetudinem, & homines ad disciplinas ineptos reddit.

Continentia, contenta, impetum facientia. 13

¶ Haec sunt tres substantiae, quae naturaliter in nostris corporibus sunt. Continentia sunt ipsae partes: contenta, succi, seu humores: impetum facientia, spiritus. Qui duplices sunt, alij vitales qui in cordis sinistro ventriculo gignuntur, & in omnes partes impetu feruntur per arterias, & facultatis vitalis sunt instrumentum: alij animales, qui gignuntur in cerebri ventriculis, & in nervos irruunt, quosdam eorum totos penetrantes, alios quadantenus, & facultatis animalis sunt instrumentum. Horum monstrationes in libris physiologicis pluries scriptae sunt a me, & multo antea a Galeno.

Verbis, silentio. Dicere quae vult, verbis quibus dicit, siue magni, siue multi, veri aut conficti.

¶ Iubet Hippocrates medicum loqui & tacere ad gratiam aegrotantis, & dicere quae ille vult, & eis verbis quibus ille dici velit, siue opus sit magna,

siue summissa voce uti, siue multis dicere, siue narrare vera, siue aliquid fingere. Quid ergo? Num hæc scurrilitas est? Non certè. Non enim in assentatione, sed in utilitatem debent hæc tendere. Neque enim dicendum est quod ægroto obfit, etsi placeat, sed quod ita placeat, ut etiam proficit, aut non obfit. Pertinet hæc sententia ad illam sectionis quartæ, qua dicebatur: Laborantibus gratiæ introitus, sermones: & ad illam quam nuper citauimus ex secunda sectione qua dicitur: circa egrotantem administratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia, ut accipiendi sermones.

15 *Abeuntia scire unde cœperint, & ubi cessauerint, & quantum diuisa sint, & colores, quibus aut calorem, aut falsedinem, aut dulcedinẽ, aut tenuitatem, aut crassitiam, æqualiter, aut inæqualiter corpus, tempus: mutationes quales ex qualibus habent.*

¶ Quæ oportet considerare in euacuationibus quibuscumque, hac oratione complexus est, imprimis unde cœperint, & ubi cessauerint, hoc est, quantum productæ sint. Illud enim maximè exoptandum in euacuationibus, siue sponte, siue cum medicamento factis, ut tempestiuè incipiant, & quousque oportet producantur, neque cessantes prius, neque procedentes ulterius quam oporteat. Incipiunt autem tempestiuè: spontaneæ, post signa concoctionis in die decretorio: non spontaneæ: à medicamento alterato, hoc est, tanto post acceptum pharmacum, quantum, ut illud ad actum deducatur, videatur esse satis. Cessandi verò tempus est, non ante perfectam, siue iudicationem, siue expurgationem, sed mox atque perfectæ sunt. Ut neque superpurgatio, neque superflua iudicatio fit. Et quantum (inquit) diuisa fiant, hoc est, quantum intermiserint. Vocat enim nunc diuisas, siue deiectiones, siue vomitiones, siue denique euacuationes quascumque, eas quæ non continenter fiunt, sed intermissiones habent, & sunt intercisæ. Hoc quoque ad earum multitudinem spectat. Nam quæ multos dies duraerint nullos interim intermittentes, multo magis prostrauerint vires, quam quæ intermiserint. Iubet deinde considerare qualia sint quæ exeunt, plurimum enim refert scire, an qualia oportet purgentur. Huc pertinent colores, si enim speciem succorum exeuntium maximè indicant: quam ob causam tam multa de deiectionum, & vrinarum, & sputorum coloribus, scripta sunt ab Hippocrate & Galeno. & aliis omnibus medicinarum autoribus. Calorem quoque considerare iubet. Nam calor significat bilis redundantiam, aut exustionem. Hunc verò debet sentire ipse ægrotus: non enim medicus debet excrementa tangere: atque multo minus gustare, ut sentiat falsedinem, aut dulcedinem: quapropter duo hæc verba accipi hæc debent metaphoricè, veluti sectione prima, ubi dicebatur, febres aliæ falsuginosæ. Illud enim falsuginosum dicebatur ad tactum, quod rodit tactum, velut à falsuginoso roditur gustus. Dicimus hoc modo vrinam exire, iis qui eius ardore laborant, calidam & falsam, hoc est rodentem. Ita etiam sentit is qui deicit, exire quiddam vrens, & rodens podicem. Dulcedo verò dicitur, quod huic contrarium, hoc est, quod expers est

A mordentis, & rodentis qualitatis: tenuitatem etiã & crassitiam considerari debere, constat, cum ea sit insignis humorum differentia, & ad morborum & curacionum differentiam, plurimum valens. Hæc omnia possunt accidere excrementis, & qualiter aut inæqualiter, idque, corpus aut tempus, hoc est, secundum corpus, aut secundum tempus. Deiectione secundum corpus suum inæqualis est, cuius partes diuersæ sunt, secundum vnam aut plures dictarum qualitatum, ut variegata, aut alia parte crassa, alia tenuis: secundum tempus inæqualis est, quæ nunc habet hoc nunc illud: ut quæ semper habet eodem modo est æqualis. Quam æqualitatem in prognostico exposuit, dicens æqualis per totum tempus, donec iudicatus fuerit morbus. Postremò considerari iubet mutationes quales ex qualibus habeant, hoc est, ut habeant, quæque bonæ, quæ malæ mutationes sint. Nam ut dicitur in aphorismo, mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat. Itaque sunt mutationes ad bonum, & ad malum: quas agnoscere, & considerare, oportet.

Incepit eructationem, non obtinuit.

16

¶ Dicta sunt, quæ expectant ad præcipuas & maximas euacuationes, ut ad deiectionem & vrinam. Nunc de quibusdam pusillis agit peculiariter, ut de ructu, & de lachrymis. In ructu illud dicit considerandum, an is qui eructare incipit obtineat, id est, perficiat eructationem, an non, sed solum incipiat. Nimirum ut est quidam motus, per quem reiicitur, quod in ventriculo continetur, siccum aut humidum, qui vocatur vomitus, & alius velut inchoatus tantum, per quem nihil reiicitur, quæ vocatur nausea: ita est quidam ructus, per quem reiicitur facile ex ventriculo aer, alius inanis ructus, & per quem incipit homo eructare, nihil tamen emittit. Quod fit cum est flatus qui ventriculum irriter, non possit tamen expelli, velut nonnunquam etiam euenit in intestinis, quod flatus plurimum distendat intestina, neque diffundi, & extenuari à calore possit, vel quod expultrix debilis est. Quod in colicis sæpe fieri videmus. Si enim torquentur vehementer, usque dum possunt eructare, & pedere, interim verò neutrum possunt facere: cum verò possunt, subleuantur: ut etiam hypochondriaci cum eructant, si verò aggrediuntur incipiuntque eructare, non tamen obtinent, anguntur & malè habent. Neque tamen solum hoc in eructatione considerandum, sed quanta etiam sit, ut an multa magnaque, an pauca & parua: & qualis, ut an nidorosa, an acida, an qualitatis expers. Nam longè diuersas præstant hæc differentiarum significationes. Multa enim & magna multum flatum: nidorosa calidam corruptionem: acida frigidam: qualitatis expers, flatus generationem sine corruptione. Putet aliquis non immeritò hanc orationem partem esse narrationis alicuius longioris, pendereque ab aliis verbis quæ desiderantur, quandoquidem quasi de aliquo homine agatur, dicit, incepit eructationem, non obtinuit. Ut cumque hoc habeat, nihil refert. Nam incipere eructationem & non obtinere, significat quod dictum est.

Lachryma volenti, nolenti, multa, pauca, ca. 17 lida, frigida, crassities: sapor.

¶ Quæ

¶ Quæ in lachrymis consideranda sunt continet hæc oratio, & ex quibus diuersæ nascuntur significationes: imprimis volenti an nolenti exeant, multum refert, quia ut in lib. primo huius operis comment. 2. dictum est, lachrymæ spontaneæ infalubriter affectis significant fluxum sanguinis, in aliis mortem. In prognostico etiã vituperavit sponte exeuntes, atque etiam in aphorismo. Multæ etiam an paucæ sint, oportet considerare, siue spontaneæ sint, siue non spontaneæ. Si enim sint sponte exeuntes, & multæ, deteriorem significationem præstant, quam si paucæ. Quamcumque enim malam causam indicent, eam indicant maiorem, si verò non sponte exeant, sed ob inæstitiã quis lachrymetur, copiosæ lachrymæ in bene valentibus, significant cerebri multam humiditatem: in iis qui sunt in acutorum morborum vigore, significant constantem facultatem. Qui sunt morti proximi non possunt lachrymari, aut non copiosè. Frigidæ & calidæ lachrymæ, ut rectè censuit Aristoteles. sect. trigesima prima problematum, easdem significationes habent quas frigidus & calidus sudor. Nimirum, ut dixerat sectione quinta, lachryma sudor oculi est. Itaque frigida crudam humiditatem, calida concoctiorem significat. Hanc ob causam dicit Aristoteles. eo loco, lachrymas eorum qui ob morbum flent calidas esse, eorum verò qui ob morbos oculi, frigidas. Id quod de morbis pendentes ex crudis succis intellige. Nam sunt quidam morbi oculorum calidi, per quos destillant lachrymæ, vel vrentes. Verum ut caliditas tanta significat vitionem, ita naturalis significat concoctionem, & frigiditas cruditatem. Easdem habet significationes tenuitas & crassities lachrymarum. Hæc enim concoctionem, & illa cruditatem indicat, ut & in vrina. Quandoquidem enim vrina & sudor ex eadem materia sunt, & lachryma sudor quidam est, profectò omnium horum tenuitas & crassities indicent eodem modo. Hanc ob causam lippa, ut Aristoteles. 4. meteororum est autor, concoctionis & maturitatis est nota, qua excrassescente, lachryma fit, crassitiè verò parit concoctio. Saporè quoque lachrymarum considerari iubet quem sanè, is ipse qui lachrymatur, potest facile sentire, cum defluunt per genas. Naturalis earum sapor, ut Aristoteles loco citato ex quinta sectione probl. dicit, est falsus, ut & reliqui sudoris, & vrinæ. Induit tamen alios sapes iuxta speciem succi redundantis, amaritudinè quidem, ob biliosam cacochymiam, aciditatem ob melancholicam, dulcedinem ob sanguinis redundantiã. Significat vero hæc lachrymæ in capite præcipuè.

18 *Sputum an per se excreat, an tussiendo reiiciat.*

¶ Modus excreationis, locum unde exit indicat, quapropter ad loci malè affecti notitiam plurimum confert. Nam ex thorace nihil exire potest nisi tussiendo, exerceatur verò citra tussim, quod ex capite defluit, aut ex ventriculo regurgitat. Sputi conditiones & differentias omnes, in prognostico complexus est, vno capite.

19 *Vomitus.*

¶ Vomitus etiam ponit inter euacuationes, quarum haberi ratio debet, differentias vero hic non scripsit, tantum monuit ne omitterentur. Scriptæ autem sunt diffusè satis in prognostico, & in vnum caput repositæ.

A *Solis æstus, frigus, irrigatio, siccitas, mutatio per qualia, ex qualibus, in qualia, ut habet.*

¶ De temporum mutationibus scripsit hæc, quas maximè morbos parere libro tertio aphorismorum dicit. Hæc sunt autem temporum conditiones præcipuè, secundum quas euenit mutationes fieri: solis æstus, frigus vehemens, irrigatio, hoc est pluuia multa, & siccitas, hoc est pluuie defectus. Nam aliæ conditiones quæ præter has considerantur, ad has etiam referuntur. Tempus enim quò ningit, frigidum & humidum est, quo flatus sunt boreales, frigidum & siccum plerumque, ut cum austrinis plerumque calidum & humidum. Qui verò conditio nes anni & temporum mutationes considerat, non solum consideret qualia fiant, sed etiam ex qualibus, neque solum hoc, sed etiam per qualia. Multum enim refert, ut hi aut illi morbi fiant. Velut si transeat à hyeme sicca & aquilonari in æstatem calidam & siccam, qualis esse cõsuevit per ver pluuiosum & australe, sicut in æstate febres acutæ, & lippitudines, & dysenteria. Si vero contra, à hyeme australi & pluuiosa transeat in æstatem, per ver siccum & aquilonare, fierent minus malignæ febres, abortirent tamen mulieres. Si verò à hyeme australi & pluuiosa transeat in æstiuum calorem, per ver etiam blandum, longè periculosior esset annus, & malignæ febres, quia hyemis humiditatem, veris flatus aquilonares emendant, faciuntque ne calor tantam excipiat humiditatem, & acutæ illæ febres, quæ fiunt, cum ex hyeme sicca & aquilonari transitur in æstatem, per ver austrinum & pluuiosum, multo magis fierent, si hyems etiam fuisset blanda & veri similis: atque minus etiam, si æstas non superueniret calida, sed à multis ventis perflaretur: itaque refert plurimum in qualia, & ex qualibus, & per qualia, mutationes fiât. Ut in qualem æstatem, ex quali hyeme, per quale ver: & quodcumque horum, differentiarum alicuius, morborum qui superueniunt, causa est. Eadem autem est ratio considerandi aliorum temporum mutationes, ut ex quali æstate, per qualem autumnum, in qualem transeat hyemem. Nam ita etiam dicitur in alio aphorismo. Si verò æstas sicca fiat & aquilonaris: autumnus autem pluuiosus & australis, capitis dolores ad hyemem fiunt.

Labores, ocia: somni, vigilia: insomnia quæ in somno: cubilia & in quibus, & ex quibus.

F ¶ Moderari oportet medicum labores & ocia: somnos & vigiliæ, maxima enim pars est hæc artis tuendæ valetudinem, & curandi morbos: considerare etiam debet insomnia. Quantum enim confert ea consideratio ad prædictionem in morbis, dixi ego in commentario prognostici, sed & ab Hippocrate, Galeno, Aristotele, & Theophrasto licet id discere, qui omnes de prælagitione ex insomniis scripserunt, præter alios quosdam neotericorum, qui etiam scripserunt de eo argumentò. Cubilia quoque docet videre, in quibus debeat egrotus decumbere, & ex quibus in quæ mutantur. Quidam contemplantur diligenter cubilis positum, an spectet caput decumbentis ad interdiem, an ad septentrionem, an ad orientem, & de his superstitiosa quædam loquuntur, & difficilem somnum,

infomnia, aut inquietudinem, in tales referunt mutationes. Verum hæc omnia vana sunt, & vulgaria. Ego cubilis positum non ad cæli, sed ad cubiculi angulos, & fenestras ac ianuas, & vt antea dicebatur, ad irruentium spirituum ingressum & egressum, velim eligi. Verum cubili rectè locato, in obscuro aut claro loco, vt cuiusque fert consuetudo, aut morbus, eæ videntur differentia esse, subline esse ceruical aut demissum, molle esse cubile aut durum. In quibus eligendis, consuetudo est facienda maximè, quo ægrotus decumbat sine dolore. Non contempsisse autem Hippocratem hæc minutula, intelliges ex iis quæ secundo de ratione vitæ in morbis acutis, his verbis scripsit: Nam & lectus præter morem mollis dolorè inducit, itemque præter consuetudinem durus, sed etsi sub dio præter morem lectus sternatur, corpus indurat. Considerandum ergo in quibus & ex quibus. Si enim quis sub dio consuevit in solo decumbere, lædetur in valde concluso loco & molli lecto, atque hic si ægrotet, rectius feceris, iubens decumbere in duro cubili, & loco qui plurimum ventiletur, quia alioqui dolebit, angetur, neque dormire poterit: is verò qui assueuerit mollissimo lecto, in reconditisimo loco, non poterit sine periculo dormire sub dio, quia durabitur & densabitur eius corpus, vnde ventilatione prohibita, graues morbi fiunt.

22 *Mentis cogitatio ipsa secundum seipsam sine organis & rebus, moeret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. Velut Hippothoi puella, in animo sciebat per se ipsam, quæ in morbo fiebat.*

¶ Videtur hæc oratio multorum mirabilium problematum causam continere & pendere ex philosophica contemplatione. Nam si mentis cogitatio, seu mens ipsa quæ cogitat, per se ipsam moueri potest, sine rebus, hoc est, sine externis obiectis, facile intelligi potest causa diuinationis simpliciter, & eius quæ accipitur ex insomniis. Nimirum si mens per se mouetur, perinde intelligere possit, atque si à corporis vinculis absoluta, liberè vagaretur, quare cognoscere possit, tum quæ alibi agantur, tum quæ intra proprium corpus, etiam si nullis externis sensibus sint obiecta. Velut inquit accidisse Hippothoi puellæ, quæ in animo, id est, non per externos sensus, per se ipsam, hoc est, nullo illi narrante, sciebat quæ in morbo fiebant, vt fortasse partem internam, quæ malè esset affecta, & eius affectionem. Multa huiusmodi narrant Hippocrates, Galenus, Aristoteles, & Theophrastus, libellis de præfagitione ex insomniis. Conceduntque hi omnes, videri animam multa vaticinando dicere. Narrantur etiam ab omnibus quamplurima, & ad me nonnulla delata sunt, à viris non contemnendæ autoritatis ad diuinationem pertinentia. Quæ sane omnia morus esse videntur animæ ipsius per se, non ex corporalibus incipientibus instrumentis, neque ex obiectis rebus. Siquidem dicunt, quæ neque vident, neque audiunt: neque vlllo alio sensu percipiunt. Pendet autem quod hic dicitur ex philosophica contemplatione, quia quibus placet Platonis de anima sententia: hominem præcipuè esse ipsam animam, eamque esse intra corpus, & illi vinculis quibusdam alligatam, non vt corporis actum, sed vt externum quiddam, & separabile, & vt nauam in naue, aut moderatorem in vrbe. Denique ipsam vt corpore, vt re quadam extra suam substantiam consistente, inquam, quibus hæc sententia placet, dicunt animam ipsam esse per se omnisciam, seu omnium rerum gnaram, (nihil enim denuò discere) immerfam autem in corpore, & ei alligatam, vix posse quicquam cogitare, præter id quod ipsi sensus offerant: aliquando verò moueri etiam per sese, & quædam cõtemplari: atque hac in re homines quosdam aliis præstare, quod non omnium animæ sint æquè vinculis illis ligatæ: sed aliæ plus aliis, ob diuersam corporum naturam. Velut in primis melancholicis corporibus censent minoribus vinculis alligatas esse animas: atque ob id horum multos, cum dormiendo, tum etiam vigilando, diuinare: quæ scilicet animabus vt pote minus alligatis liceat vagari magis. Hanc dicunt esse causam quæ dormiendo magis quàm vigilando diuinetur, quod, scilicet mens minus ab externis sensibilibus interturbetur, quominus per sese moueri possit, & in ea quæ longè absunt, ferri. Multa huiusmodi dicunt Platonici, quibus facilis est huius orationis interpretatio. Quibus verò sententiam veriorè hac in parte certum est sequi, hominem scilicet constare corpore & anima, atque hanc etsi separabilis sit, separatam tamen imperfectam quiddam esse, & alterius partis indigum, quod naturalis quidam actus corporis sit, non concedent posse animam dum hoc corpore cõtinetur, seu, vt dicam melius, dum hoc corpus continet, posse quidpiam agere sine corpore: nam ne ipsum quidem intelligere, secundum quod separabilis esse cognoscitur, potest agi sine phantasmatis corporalibus: nedum timere, gaudere, sperare, & desperare, quæ ad cordis vim spectat. Hi de diuinatione aliter sentiunt. Duplicem scilicet esse præfensionem, alteram naturalem, quæ fluit ex naturalibus quibusdam signis: alteram diuinam. Signa rursum naturalia, quæ aliam esse extra nos, quædam intra, atque adeo ex externis præsentiri externa aut interna: & ex internis interna aut externa. Ex externis externa: vt agricolæ ex vento qui flat, præsentunt pluuiam, aut ex auium volatu, aut cæli facie: Ex externis interna vt medicus ex cæli statu, præsentit futuros morbos: Ex internis externa, vt podagricus, aut hernia laborans, ex doloribus præsentit pluuiam: Ex internis interna, vt ex dolore partis, futurum in eam abscessum. Pertinet itaque ad hanc naturalem præfensionem, astrologia iudiciaria si quæ est, & medicinæ pars prognostica, cuius vna quædam pars est (vt in commentario prognostici Hippocratis indicaui) quæ vtitur insomniis. Fit enim etiam hæc naturaliter, neque anima quidè seorsum (neque enim potest) sed simul cum corpore sentiente. Proponatur enim nobis gratia exempli is quem Galenus narrat somniasse, crus sibi factum esse lapideum, quod citissimè illi resolutum est: allegoricè itaque præmõstrauit anima resoluendum crus, dicès esse factum lapideum. Nunquid anima cum sese colligit ab externis spectaculis, quibus, cum vigilaret homo, detinebatur, perlustat proprium corpus, videtque, quæ interiùs aguntur, & quæ vult declarat, nunc apertè, nunc allegoriis vtens poetarum modo? Non sanè. Nam hoc ipsum poeticum est, & insomnio simile. Sed oportet hic meminisse, indica-

indicatum mihi alibi esse, imaginadi vim etsi in cerebro vigeat non tamen in eo solum contineri, sed inseparabilem esse à sensu, atque ob id in omni parte sentiente esse. Cum igitur sensu prædictæ in nobis sint, non minus internæ partes, quæ quæ ad cutem sunt, euenit, vt cessantibus motibus sensuum, qui inter vigilandum ab externis rebus cientur, quibus animus occupatur, quominus motus minores animaduertat, sentiant partes internæ, suas ab internis causis passiones, cum imaginatione quadam, atque ea imaginatio insomniū est. Cum igitur passionem distinctè sentit, distinctè etiam imaginatur, atque tunc apertè somniat quid patiat, vt fortasse puellæ Hippothoi euenit: cum autè non sentit distinctè, imaginatur quasi similem quandam passionem, & inde nascitur allegoria. Plurima horum censendum est accidere dormientibus, quorum ob leuem imaginationem, non est experrectis recordatio. Cum verò est passio vehemens, quæ cerebri excitat imaginationem, accidit somnij recordari, & ab eo accipere significationem. Præfensio diuina, quæ verè talis est, nullam habet intra nos causam, neque ex ipsis sensibus accipit exordium: sed fit extrinsecus accedentibus phantasmatis, & spectris quibusdam oblati ipsi animæ à dæmone, siue bono, siue malo. Est alia diuinationis vana, quæ vulgaribus & indoctis imponit, quasi verè habeat aliquid diuinitatis: ea verò nullam habet causam certam, sed casu & temerè incidit, credulitas autem facit, vt quasi certum quippiam accipiat. Euenit verò hoc iis præcipuè hominibus, quibus imaginatio est facilissima, ita autè voco eam, quæ vix vllam in re cõsistit, sed per omnia agitur temerè: sunt tales homines plerumque & loquaces, & hi ipsi vix vnquam dormiunt sine insomniis. Atque quod ipsis, seu somniantibus, seu tacitè imaginantibus aliquando euenit, simile est ei quod loquentibus. Nimirum, vt quia loquaces sunt, temerè loquuntur quædam, quæ cum postea eueniunt, videntur recordantibus cum quodam omine esse prolata, ita imaginatur, & somniant quædam, quæ qui hæc minus intelligunt, putant referenda in nuntio. Res autem habet vt dixi. Quare solum superest, vt præscripta oratio, iuxta probabiliorè de anima sententiam explicetur. Mentis cogitatio (inquit) ipsa secundum seipsam, sine organis, & rebus moeret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat: hoc est, cogitatio ipsa per se, sine organis: hoc est, sine sensibus externis, & sine rebus: hoc est, sine vllis externis obiectis, causa est vt homo moereat, gaudeat. Et aliis quibusuis animi motibus moueatur. Nimirum vt accidit melancholicis, qui non minus moerent & timent, nulla re tristi aut terribili, sensibus externis occurrente, quàm si multæ tales occurrerent. Et hinc fit, vt multi somniantes, aut alioqui cogitabundi, omnia quæ ipsis per morbos fiunt, agnoscant; anima ipsa velut præfagiente. Quod Hippothoi puellæ accidit.

23 *Ætatem quidem ab ætate, atque an prius, an posterius quàm conueniat, dentium eruptiones, pilorum ortus: semen plus & minus: incrementum: crassities: potentia: minutio.*

¶ Notas quibus ætates ab ætatibus distinguuntur, continet hæc oratio, quas accipit Hippocrates ab iis, quæ in quibusdam vitæ articulis contingunt,

cuiusmodi præcipuè sunt dentium eruptiones, ortus pilorum, in quibus sunt coma, barba, & pubes, & semen, quod plus aut minus redundat, adolescentibus, & iuuenibus, cum quo ferè & barba & pubes incipiunt. Merito autem dicit Hippocrates, hæc distinguere ætatem ab ætate. Non enim definiendæ sunt Medicis, aut Grammaticis, ætates annorum numero, sed mutationibus temperamentis, quas mutationes consequuntur signa illius modi: atque ob temperamentis differentiam illa ipsa, fiunt quibusdam prius & posterius. Nimirum differentia temperamentis causa est, vt neque æquales habeat ætates. Considerare iubet, an hæc aut horum quiduis fiat, prius aut posterius, quàm conueniat. Conueniens esse dicitur omni in re quod mediocre, & ad id dicitur, quod plus aut minus. Velut nunc est quoddam tempus dentitionis, non idem omnibus, sed mediocribus, septimus mensis, vt dentitio incipiat, septimus annus, vt dentium permutatio perficiatur: si cui ante id tempus incipit, aut perficitur, id dicitur fieri prius quàm conueniat: vt si post fiat, dicitur posterius quàm conueniat fieri. Pubes etiam & lanugo oriri incipit anno quatuordecimo, vt & semine emitti. Quod prius aut posterius fit, prius aut posterius quàm conueniat fit. Id verò considerare expedit. Quia non parum confert ad agnoscendum temperamentum hominis. Quibus enim dentes citius solito oriuntur, calidiores sunt & humidiores, quia calor vim augendi habet, & in humidis abundat materia: quibus tardius sunt frigidi & sicci, contrarias naturam: impotentia enim quædam est. Seminis etiam præcox redundantia, indicat temperamentum calidum & humidum. Nam illa est redundantia boni alimenti. Contrarium est ex contrariis causis. Pubes etiam & barba redundans, & prius quàm expediat orta, caloris est, sed non perinde humiditatis, quia fuligo cum sit ex quali accipiunt materiam, calidis etiam & siccis, ac proinde biliosis accidit: tardius fieri, est frigiditatis, vt cumque habeat altera qualitas. Nam & frigidi & humidi, & frigidi & sicci ferius pubescunt. His dictis enumerationem facit Hippocrates ætatum omnium. In quatuor eas omnes distribuens, quas his quatuor nominibus significauit, incrementum, crassities, potentia, diminutio. Incrementi nomine intelligit pueritiam, & adolescentiam: denique id quod vique ad iuuentutem est, quæ ferè vigesimo quinto anno incipit: crassitiam vocat iuuentutem totam, quæ vsque ad trigessimum quintum producit: potentiam tempus consistendi: reliquum vitæ est diminutio, & senium. Nimirum vique ad iuuentutem crescunt in longum corpora, quantum possunt, tota iuuentute crassescunt, & corpulentiora fiunt: consistendi tempore stant, corporis molem nullatenus amittunt, ac neque vires insigniter iam inde minuuntur omnia, & corpora inquam, & vires. Hæc oratio in omnibus codicibus, tam Græcis quàm Latinis, habet verba quædam alia interiecta, quæ quia ineptam & inconcinnam reddunt sententiam, ego censui expungenda, & hoc modo restituentam lectionem.

Quod cognatum, & quod per se, & quantum magis aut minus.

¶ In morbis oportet considerare quod cognatum, & quod per se: hoc est, quæ pars laboret per se, ac primario, & quæ per consensum. Vocat verò quod per consensum laborat, cognatum, quia causa sympathiæ communio quædam naturalis partium est, velut os ventriculi, & caput ob communes nervos, vterus & mammae ob communes venas sese trahunt mutuò in compassione. Refert verò quàm plurimum ad rectè suscipiendam curationem, an pars laboret per se, an per consensum, & quantum magis, aut minus: nimirum hoc ipsum laborare per consensum, aut propriam passionem, recipit magis, aut minus. Quædam enim sympathiæ sunt, per quas omnino nihil passionis propriæ est in parte: vt cum pars tantum priuatur, velut oculus, si nervus opticus obstructus sit: aliæ quæ habent aliquid: exiguum verò, & sine primaria passione non valens persistere, vt cum dolet caput ex ventriculo, & morbus nondum firmatus in capite est: aliæ etiam, quæ etsi secundariæ sint passionem, & ab aliis fluxerint, abierunt tamen iam in passionem propriam, vt si firmatus iam in capite sit dolor, qui aliunde inceperit.

25 *Anni tempus in quo & prius aut posterius, aut tempus in quo factum est pluuiosum, aut siccum, frigidum aut calidum, ventosum, aut sine ventis, & qualibus ventis, temporis in principio, aut medio, aut fine, aut semper, præterito aut presente.*

¶ Ad præsentendum futurum temporis statum, aut ad cognoscendum statum presentem, in quam causam referre debeas, consideres oportet anni tempus quodcumque, vt ver, æstatem & autumnum, & hyemem. Quæ tempora, quia temperamētis à nobis definiuntur, possunt prius aut posterius fieri, dicimusque verisimè, breuiorem hoc anno fuisse hyemem quàm superiori, quod ver prius inceperit. In tempore autem quocumque hæ conditiones considerandæ, vt paulò antè in hac ipsa sectione diximus, quàm pluuiosum aut siccum, quàm calidum aut frigidum, quàm ventosum aut sine ventis. Et qui venti flauerint. Atque cum soleant hæc, aut toto aliquo tempore sine intermissione fieri, aut quadam eius parte, considerandum, an in principio, medio, aut fine. Neque parum refert, quia finis temporis cuiusque sequitur conditionem subsequens: & principium antecedentis. Considerandum ergo, si rationem & causam morborum, qui grassantur, vel inuenire, quid præsentem tempore accidat, & quid præterito acciderit. Cum enim ita naturâ sit comparatum, vt causæ effecta antecedant, morbi præsentem à præterita temporis conditione fluunt, accipiunt verò etiam differentiam à conditione præsentem, quare vtriusque oportet habere rationem. Hæc autem ita habere in enarratione tempestatum epidemialium, abundè explicatum est.

26 *Hora morbi: tempus, quæ superueniunt: circuitus: & circuitus qui maiores, & plus temporis durantes, incrementa, & alterius morbi incrementum: remissio: vigor: & qui magis &*

minus finitur, & quædo, & quomodo, & in quo tempore & ætate.

¶ Quæ consideranda in ipsa temporis constitutione, dixit prius, nunc quæ in quocumque morbo consideranda sint, docet. Dicit considerandum horam morbi: & rursum paulò post eadem voce vt dicit, *ἡσπέρ ὅτι ἡσπέρ*: hoc est, & in qua hora, seu in quo tempore. Videri possit repetitio inutilis & inartificialis, quandoquidem eadem vtitur voce: verum non est: illa enim vox *ἡσπέρ*, significat diei horam, vnde horologium dicitur, & tempus anni, præcipuè æstiuum, vnde horarum fructus appellati sunt. In prima huius orationis parte, significat horam diei, in vltima tempus anni: quod vt ego explicarem, in prima verti hora morbi, in secunda, & in quo tempore. Dicit itaque considerari debere horam morbi: hoc est, qua hora inuaserit febris, aut qua hora exacerbationes fiant, an mane, an vesperi, an noctis prima an postrema parte. Non esse autè hanc considerationem superuacaneam docuit Hippocrates in initio sectionis primæ libri secundi, atque rursum in hoc sexto, vbi dixit, quatuor diei partes respondere quatuor partibus anni, & suum in quacumque earum moueri humorem, nocte media pituitam, medio die bilem, mane sanguinem, vesperi melancholiam. Hora igitur motus morbi confert non nihil ad agnoscendum speciem humoris: considerari etiam iubet morbi tempus, quandoquidem autem temporis nomen, aliud significat quàm horam, & quàm anni tempus: siquidem velut aliud quiddam dicitur postea, & in quo tempore, nõ est aliud quod hinc possit significare, quàm ipsam morbi constitutionem: hoc est, an morbus chronicus sit, an acutus, & natura breuis, in hæc aut illam partem finiendus citò. Hoc autem scire in primis est necessarium, quia non possis aliter victum instituire, neque agnoscere, quantum debeas auxiliis instare. Vtrumque enim horum, ad futuram morbi iudicationem, accommodatur. Ad hoc verò, id est, vt præsentem morbi constitutio, considerari etiam debent quæ superueniunt, & circuitus, & circuituum, qui maiores, & plus temporis durantes. Quia, vt dictum est in aphorismo, atque in multis aliis locis Hippocratis, cum huius operis, tunc etiam aliorum, paroxysmos & constitutiones indicabunt morbi & anni tempora, & circuituum ad se mutuò incrementa, siue quotidie, siue ex alternis diebus, siue ex longiori tempore fiunt. Tamen exiis, quæ mox apparent, vt in pleuriticis, sputum, si statim accipit morbus apparet, cõtrahit: si autem posterius apparet, producit. Explicat deinde sigillatim circuituum partes, hæ sunt, incrementum, cuius nomine intelligitur tota accretio denuò repentinè paroxysmi, quæ constat principio & incremento. Et vigor, seu status paroxysmi, & remissio, & tempus interualli. In initio considerandum, an tantum crescat ipse morbus, cuius est paroxysmus, secundum speciem propriam recipiēs accretionem, an etiam accrescat alter morbus: vtrumque enim fieri solet.

¶ Quibusdam enim per paroxysmum nihil noui accidit, sed tantum crescit quæ inerat febris: alii accedit delirium, aut coma, quæ passionem cerebri sunt, quibusdam etiam stranguria, aliis hæmicraea: aliis cardialgia: aliis alia eiusmodi. In interuallo considerandum, qui morbus magis, & qui minus

nus finiatur, quædam enim remissiones in solutiones integras perueniunt, quædã propè, aliæ etiam longè. Hoc autem ipsum refert quando & quomodo fiat: hoc est, quo morbi die, & an per aliquam euacuationem. Si enim cum euacuatione insigni, in die decretorio sit solutio, longè melius est quàm si aliter, aut alio die. Ad hæc autem omnia confert multum, vt anni tempus (velut etiam in nuper citato aphorismo dicitur) ita & ætas ægrotantis. Nam vt sui cuique tempori sunt familiares morbi, & solutionis modi, ita & ætati, vt præter multa alia loca

27 *Morborum populariter grassantium modi.*

¶ Considerare oportet modos morborum populariter grassantium. Ea enim consideratio inter cætera confert quàm plurimum ad agnoscendam speciem cuiuscumque, qui se obtulerit. Vbi enim alioqui est dubia cognitio, talem esse, qualem tunc temporis populariter vagari scias, rectè suspiceris.

28 *Atque si quis incipientium inceperit sine vomitu, velut aut cum biberint aliquid retinentes, aut parum purgati.*

¶ Causæ quoque procatharticæ morborum considerandæ, quia illæ si adhuc manent cum morbo, conferunt ad indicandam curationem, si non manent, ad cognitionem. Velut si quis morbus inceperit, quod cum biberit homo aliquid vomitorium, retinuerit, neque euomuerit, aut cum acceperit alui subductorium, parum purgatus sit. Nimirum multi apparatus aliquem morbosum sentientes, vtuntur, præseruationis gratia, medicamento vomitorio, aut subductorio, quæ res illud inter cætera habet periculi, vt si vacuatio non succedat, motis excrementis, neque vacuatis, quæ antea non aderat febris excitetur, quod & cauere debes, & vbi euenerit, perpendere mox, qualem reliquerit in corpore affectionem. Solet enim ventris aut hypochondriorum inflammatio inde oriri: quare qui ob malè succedentem expurgationem oborta febre, purgationem aliam adiiciunt, quasi priorè perfecturi, plurimum errant: phlegmonem enim augent, deberent potius mox sanguine misso, eius generationi occurrere.

29 *Febriculosi fortasse albidii: quorum & labia qualis modus, tempora.*

¶ Illud fortasse significat, nõ semper, sed aliquando albidos esse febriculosos. Quod re vera ita habet, siue illud febriculosi, significet homines febricitantes, siue febris opportunos, & qui illis crebro corripiantur, etiã si nunc non febricitent. Nam quidam eorum, quibus facies albidæ est, & omni rubore vacua, febre tenentur assidua: quidam nõ ita, sed crebro in febres incidunt: alij talium, omnino febriculosi nõ sunt, sed cum vitioso illo sint corporis habitu, febris vix vnquã capiuntur. Quidam enim sunt decolores & albidii, & multus illis assidue fluat sanguis ex hæmorrhoidibus, vt mulieribus ex vtero, aut etiam ex naribus: quidam ob frigidam intemperiem, & pituitosam eacochymiam he-

patis, & toti corporis. Atque hi omnes longè absunt à febris, etsi hydropi sunt opportuni. Alij sunt decolores ob hypochondriorum, aut mulierum ob vteri obstructiones, qui per sanguinis suppressionem febricitant, & is qui opilatus est succus putrescat, aut febris corripuntur crebro, quod scirrhusi tumores viscerum, à sanguine malè commæte fiant phlegmonosi. Itaque albidii fortasse febriculosi, hoc est, quidam sunt febriculosi. Considerari verò debent horum labia, & qualis eorum modus, & tempora. Nimirum quæ postremò his albescunt sunt labia, vt pote quæ naturâ sunt rubundiores, quàm aliæ partes faciei, ac proinde cum ea sunt iam alba, maiorem temperamenti corruptionem indicant, & sunt quidem aliquibus ea sola ruborẽ quandam retinentia, aliis iam partibus colore vacuis: aliquibus alternatè ex quibusdam temporibus interuallis, sunt nunc alba, nunc rubentia: idque vel ob interiorum excitatum motum, vt sanguine, aut calida fuligine in caput ascendente (id quod obstructis visceribus fieri consuevit) vel ob externam aliquam causam, vt cum ieiunis & nondum exercitatis albidæ sunt, recens exercitatis, aut resectis ruborem quandam comparant, id quod accidit etiam frigidis & exhaustis. Igitur refert considerare quomodo habeant talium labia & tempora, quibus nunc rubent, nunc albidæ sunt, si modò tales subeunt mutationes: nam inde cognosces quàm grauitè sint affecti. Quia si sunt labia velut mortua sine colore, grauis est corruptio, si nondum, leuior. Atque etiam inde dignationem habebis febriculosorum, & eorum qui tales non sunt. Nam si erraticos quosdam humorum calidorum raptus in superna, sequatur labiorum rubor, obstructi sunt & febriculosi, sin autem nõ, sed solum motum aut refectionem, hi sunt refrigerati, & absunt longè à febre.

Corpus, opus, in considerationem adducere, visus, auditus, nasus, tactus, lingua, ratio consideretur.

¶ Ante omnia considerandas esse à Medico, quicunque se illi ægrotus offerat, actiones læsas, constat, siquidem ipsum ægrotare læsione actionum definitur, & dignotio loci affecti inde incipit. Ob id enumerationem facit Hippocrates actionum naturalium: quot enim naturaliter habent nostra corpora actiones, tot possunt præter naturâ lædi. Sunt autem duplices, quædam quæ animalium sunt, propriæ, ac proinde animales vocantur, in quibus sunt motus voluntarij, & sensus: aliæ, quæ non vt animalibus, sed vt viuentibus accidunt, hæc sunt, quæ circa nutritionem, & naturalis caloris custodiam versantur. Has quæ non tam sentientis animæ partem sunt, & ipsius corporis, vocat vno hoc nomine corpus. Itaque dicens corpus, intelligit actiones naturales, & quæ sine sensu fiunt, in quibus sunt etiam vitales vocatæ. Motum liberum vocat opus: omnia enim quæ hominum opera vulgò vocantur, in aliqua corporum aut partium translatione consistunt. Sensus enumerat, externos quidem sigillatim, visum, auditum, tactum & odoratum, ac gustatum, quos partium nominibus vocat, nasum, & linguam: internos omnes sensus intelligit nomine rationis, qui autem, & quot illi sint, alibi est à me disputatum.

31 *Tumores in palpebris supernis relictī, aliis A extenuatis, recidivā. In extremitate autem sub-*
rubri duri. Et valdē his lenta, & exurgentia,
& contenta in his, ut Pharsalo Polymeda.

¶ Recidivā timeri debent, vbi corpora non ma-
nent perurgata, sed morborum causā interiūs re-
lictā sunt, id quod indicant vitia quādam imma-
nentia, velut sitis, & oris amaritudo, & fastidium, &
quā nunc commemorat, & quācunq; alia eiusmodi.
Tumor palpebrarum supernarum relictus ex morbo
aliis partibus extenuatis, significat corpus
neq; purum manere, atq; ob id paratum ad recidi-
vas. Videmus enim eam partem ante alias intume-
scere, vbi corpora vitioso abundant succo, & conco-
ctiones malē in corporis partibus aguntur, velut
in iis, quibus leucophlegmatia fieri incipit. Fieri e-
tiam solent in corporibus impuris alij oculorum
morbi, vt in extremitate: hoc est, in palpebrę ipsius
tarsi, tumores subrubri & duri, quales qui vocan-
tur ptillofes. Quibusdam verō fiunt hi tumores p
abscessum ex aliis relictis morbis, & sine recidivā
periculo, vt pote puro iam corpore. Distinguitur
autem id, vt in aphorismo dicitur, ex excrementis:
ita enim dicit Hippocrates: Vbi fauces ægrotāt (ea-
dem est ratio aliorum omnium abscessuum, & par-
ticularium morborum) si enim ea benē habēt, tu-
tum est corpus nutrire, vt pote purum iam, sin mi-
nūs opus est expurgatione: sed est etiam alia ratio
distinguedi ex adiunctis. His enim, quibus scilicet
vitiū aliquod est in palpebris ob interiūs relictam
morbi causam, adesse solent etiam valdē lenta: hoc
est, lentores quidā in ore iuxta dentes, aut in ipsis
oculis ad eorum angulos, & exurgentia, seu eru-
pentia, seu extuberantia: hoc est, tubercula aliqua,
aliis etiam in partibus innascentia & contēta, Græ-
cē *ὑπερβολία*: hoc est, (vt ego interpretor) mala quæ
sub cute continētur, & latent, velut quibusdam in
partibus nascuntur tubercula, aliæ compressæ, aut
motæ dolent, etiam si neq; tumorē, neq; maculam
præ se ferunt. Hæc animaduertit Hippocrates in
Pharsalo Polymeda. Hic, arbitror, ex morbo super-
fuit, palpebra superna tumente, & ptillosi affecta,
habebatq; in ore lentores, & tubercula, doloresq;
in variis corporis partibus, & postea in recidivam
incidit. Cautum fuisset in hoc homine, purgatione
corporis, recidivam antevertere.

32 *Rupta, tumores, aut liuores, aut in ophthal-*
miis, aut vlcerebus: sed & quæ efferuntur ex tu-
berculis & suppurationibus, quod signum.

¶ Rupta vocat ruptiones quæ sponte fiunt: vt
cū finduntur partes quædam, & sanguis erumpit,
aut pus, aut sanies. Tumores vocat eos, qui præ-
ter naturam, quorum sunt multæ species, liuores,
maculas liuidas. Hæc omnia dicit conside-
randa in ophthalmiis (ita autem & in aliis inflam-
mationibus, & in vlcerebus: nimirum quædam o-
phthalmiæ finduntur, & cruorem emittunt, suntq;
hæ multo magis dolorosæ, quædam etiam findun-
tur suppurata iam: tumores etiam habēt, quædam
ophthalmiæ magnos, quædam aliæ exiguos, quæ
aridæ ophthalmiæ vocantur: porro liuores etiam
habent quædam, vt & aliæ omnes partes, siue in-
flammatæ, siue vlcereatæ, siue refrigeratæ, in quibus

Erysipelas quibusdam à ceruice, & circa hæc 34
in facie indicabitur. Quibus verò nigra à cer-
uice mala erant, atque si pustula, mala. Et qui-
bus turbatoria.

¶ Verba

¶ Verba hæc videntur decisa ex longiori qua-
piam narratione morbose tempestatis. Possunt ni-
hilominus seorsum intelligi, quæ hic dicuntur. Er-
rat scilicet quædam tempestas, per quam fiebant
multis erysipelata à ceruice incipientia, aut circum
circa ceruicem, à proxima aliqua parte, quæ serpe-
bant in faciem, & ibi iudicabatur. Erat sanē mirum
sursum ascendētia tam citò ac benē iudicari. Nam,
vt dicitur ab Hippocrate in Prognostico, maximē
euadunt ij, quibus fauces & ceruix rubuerint, si &
ceruix & pectus ruborem habuerint, itaque si rubor
deorsum repat, nunc verò sursum, & ad faciem a-
scendente, liberabantur multi. Erysipelata à facie
incipientia vidimus multa, sursum & in capitis cu-
tem serpere, sine periculo ægrotantium, atqui de-
scendere à facie fortasse esset periculosius, ne serpe-
ret in fauces, guttur & pulmonem. Tamen à cerui-
ce ad faciem ire, bonum non est, quantò minūs ex-
pectaret, vt ibi benē iudicarentur. Notauit itaque
hoc Hippocrates vt rarum. Quod autē subdit, ma-
nifestas habet causas. Nigra scilicet à ceruice obor-
ta, multa fuisse, maximē si pustulæ nigrae simul ori-
rentur. Nam id erat nigri & exusti succi, qui mor-
bos plerumque facit insuperabiles. Illis etiam di-
cit malē celsisse, quibus essent hæc turbatoria. Con-
stat turbatoria vocari, quæ fierent cum turbatio-
ne. Dici solet id nomen ab Hippocrate, de turbatio-
ne alui, & de turbatione mentis, & de circum-
stantium ea perturbatione, quæ fieri solet, cū pro-
ximi iam sunt morti, qui ægrotant. Hic non con-
gruit de hac vltima perturbatione dici, leue enim
sit dicere, mala fuisse erysipelata, quæ perturbarent
circumstantes. Congruum autem est dici erysipe-
lata turbatoria, quæ inciperent cum alui perturba-
tione, aut afferrent perturbationem mentis, aut v-
trumque: vtrumque enim malignitatem humoris
indicat, & eius redundantiam. Constat autem hæc
maximē posse accidere nigris & pustulosis. Niger
enim & vitus humor maximē paratus est pertur-
bare mentem, & aluum maximo cum periculo tur-
bat. Porro quæ essent & nigra, & pustulosa, & tur-
batoria, ea essent deterrima omnium.

35 *Melancholicus Adamantus à peplis pluri-*
bus vomuit aliquando nigra, quandoquidem
à cepis.

¶ Hippocrate vsum esse vomitoriis medicamen-
tis sæpè, & inter cætera peplio, sciet quicumque vel
tantillum sit in eius libris versatus: cepis tribuit fa-
cultatem Dioscorides expurgandi, & faciem red-
dendi aluum, vomitorias esse non dicit, fuerint ve-
ro si largiùs ingerantur: siquidem, vt ille dicit, sunt
fastidiosa. Quæ enim fastidium inferunt, eadem in
paratis, & nauseam mouent, & vomitum. Neq; ob-
stat, quod idem Dioscorides dicit, cepas appeten-
tiam excitare. Vtrumque enim fit, & experimento
facile est cuius agnoscere. Cepæ scilicet parçè ac-
ceptæ mouent appetitum, ingestæ abundanter, fa-
stidium, nauseam & vomitum mouent. Quare vt
Dioscorides vendicetur à contradictione, haud
quaquam opus est interpretatione, quæ accipitur
ex Auicenna, transferente nomen appetitus ad li-
bidinem, dicentis quæ cepas libidinosas esse: neque
Marcelli Virgilij, dicentis, *ἰσχυρὸν*: quo nomine Dio-
scorides est vsum, significare quæ repletionem infe-

runt fastidium. Nam re vera id nomen significat fa-
stidiosa, aut anxietatem inferentia. Quod hic Ada-
mantus nigra vomuerit, causa fuit, non propria pe-
plij, aut ceparum facultas: non enim sunt melan-
cholagoga, sed redundantia eius succi, quod vt in-
finuaret Hippocrates, dixit, melancholicus Ada-
mantus.

Febres, in quibus vlcerauntur labia, fortè in- 36
termittentes, & tertianis refrigerationes, vren-
rentes verò statim, ad manum soluta semper.

¶ Hæc omnes sunt notæ tertianarum intermit-
tentium. Solent enim per æstiuales tertianas exire
ad labia quædam pustulæ, ex quibus vlcerauntur.
Quod quia non ita est earum proprium, vt nō fiat
aliquando per continuas, dixit, fortè intermitten-
tes, innuens scilicet id non esse necessarium, sed so-
lere ita fieri. Vt autē explicet modum intermitten-
di, addit, & tertianis refrigerationes, hoc est, & ter-
tio quoque die habent refrigerationes, vnde fit, vt
tertio quoque die habeant intermissiones, iuxta ven-
tentiam illam aphoristicam: Quibus quotidie rigo-
res fiunt, quotidie febres soluantur: ita enim & qui-
bus tertio quoque die, tertio etiam soluentur. Itaque
sunt hæc tertianæ intermittētes. Addit aliud, quod
taliū etiam febrium est, dicens, vrentes verò sta-
tim, ad manum soluta semper. Nam, vt dictum est
in enarratione sententiæ 29. sectionis 1. huius libri
6. biliosæ febres, statim ac quis admouet manum,
vrun, si tamen manus persistat, vincuntur, & vre-
re desinunt: tertianæ autem fiunt à bile, vt in com-
mentariis de Febribus demonstratum est.

Qualia inest articulis: considerandum igitur 37
an non suppurentur.

¶ Considerare iubet, an non suppurētur absces-
sus facti ad articulos. Quod duabus causis mihi vi-
detur dicere, cū quod sæpè euenit, falli Chirur-
gos, putātes illis in locis, vt in genu, aut cubito pus
esse, cū tamen non sit, sed pituita quædam crassa,
inundationis quandam speciem præstans, vt in œ-
dematis: tū etiam quia curare expedit, quoad fieri
possit, vt sine suppuratione illi abscessus soluantur,
quæ vlcera iuxta articulos sunt periculosa. Conside-
randum itaq; ne fallaris, an nō suppurentur, sed id
quod supurationis speciem exhibet, succus aliquis
sit pituitosus. Considerandū quoque, an fieri possit,
vt nō suppurētur, sed citra suppurationē soluantur.

Consuetudo ex quibus benè valemus, vi- 38
ctu, laboribus, somno, venere, mente.

¶ Ad artem tuendæ valetudinis pertinet hæc o-
ratio, continetq; enumerationem earū rerum, qua-
rum vsum constat victus beneuolētium. Eæ sunt sex
res, non naturales vocatæ, & causæ: à quibus perpe-
tuò alteramur, quas Gal. in Arte medicinali vno ca-
pite collegit, scilicet cibus & potus, quod in ambi-
tu est, motus & quies, somnus & vigilia, quæ ex-
ternuntur, aut retinentur, & animi motus. Hæc sex
causarum genera insinuat Hippocrates non ob-
scure, victus nomine intelligit cibum, & potum:
nomine vestitus, quidquid nos circumstat: laborū
nomine, motum & contrarium: vt etiam nomine

sonni, vigiliam: nomine Veneris, alias etiam excretiones, quæ fiunt, aut non fiunt: mentis autem nomine, motus animi aperte significantur. Consuetudines benevalentium ex his constat, & cum quis interrogat qua consuetudine homo esset, dum adhuc valeret, de modo quo his sex rebus vteretur, interrogat. Nam medicamentorum non est consuetudo bene valentibus, multo minus caularum, quæ non semper, sed casu quodam nos alterant, vt ensis, incurSIONis ferarum, & fulminis. Superest ergo consuetudinem bene valentium esse in iis, quæ perpetuo nos alterant, quæ quidem tantum sunt sex illa rerum genera.

A ægrotanti, atque paulò deteriore cibum & potum, suauiore tamen, meliori & insuauiori esse præferendum. Quandoquidem autem dicit paulò deteriore, constat non quiduis esse permittendum agere pro arbitrato, sed quædam esse valde mala, & nequaquam ferenda, in quibus intemperas horrendus est. Quia ex quibusdam erratis contingit plurimum periclitari. Considerandum ergo in quibus intemperans sit horrendus, quia ea minime sunt ferenda, sed potius abstinendum à curatione, ne quæ per intemperantiam ægroti euenerint, Me dico imputentur.

Contrarij victus in morbo.

41 ¶ Morbi petunt contrariam victus rationem, vt & curationem omnem. Iuxta hanc sententiam dictum est illud: Omnis victus humidus febricitantibus conuenit. Nimirum, vt alibi dicitur, medicamentum in alimento optimum. Itaque victus rectè in vnoquoque morbo institutus quædam curatio est, omnis autem curatio agitur per contraria.

Quod facile, quod difficile toleratur.

42 ¶ Hoc quoque magni semper fecit Hippocrates, nam siue quid Medicus sua arte circa ægrotantem molitus sit, siue quid illi sponte fiat, bona tolerantia conferentiæ, mala tolerantia noxæ indicium est.

43 *Victus, quantum cognosci potest, non ignore, calamitates enim multe.*

¶ Quam multæ calamitates nascantur ex artis bene instituendi victus ignorantia, disertissime indicauit Hippocrates in eo libro, quem de Ratione victus in morbis acutis, scripsit. Reducam verò tibi in memoriam exemplum quoddam ex libro 1. sectione 3. ibi enim legimus, Philonis filiam, quod intempestiuè cœnata esset, mortuam esse septima die.

44 *Bonis autem Medicis, similitudines errores & dubitationes. Sed contraria facit causa. Scio difficile esse rationando cognoscere vias, vt si acuto capite, si simus, si subsiccus, si biliosus difficile vomens, biliosus niger, iuuenis, vt cumque viuens, simul ex his, & ad se mutuo, ratiocinari difficile.*

E ¶ Empyricorum instrumentum quoddam vituperatur hac oratione, & rationis via laudatur, & indicatur eius difficultas. Empyrici enim & vulgares omnes vtuntur in morbis, translatione à similibus, similibus vtentes auxiliis, ad affectiones quæ similes esse videntur. Quæ res imperitis plurimum placet, quia cum paucas affectionum differentias norint, quæ non sint manifestè diuersa, iudicant esse omnino eadem. Bonis autem Medicis non ita, sed similitudines sunt maximè suspectæ, vt pote quæ

G errores & dubitationes faciunt, quod prima quidem fronte similia similibus videantur curanda: sciant tamen illi multos morbos, specie etiam similes, contrarias curationes desiderare, quod à contrariis causis nati sunt. Causa ergo erit, quæ contraria faciat: hoc est, errores illos & dubitationes tollat.

40 *In quibus intemperans, horrendus.*

¶ Quædam sunt quæ ægroti per intemperantiam faciunt, quæ tamen ferenda sunt à Medicis, quia non sunt adeo noxia, siquidem Hippocrates ipse dicit, quoad fieri possit, gerendum esse morem

lat. Velut si duo homines laborent dolore colico, alter ex potu aquæ gelidæ, alter ex flatu, alter ex bile, empiricus quidem eundem videns morbum, eadem admouebit, rationalis verò contrarias agnoscens causas, contraria. Male itaque procedit, qui solas similitudines considerat, bene autem, qui causas disquirit: adeo profectò utilis est causæ cognitio, vt sæpissimè obsit multo magis causæ ignorantia, quam specie morbi, & loci affecti. Multo enim minus suscipere potest curationem, qui ignoret sit ne dolor à causa calida an frigida, quam qui ignoret sit colicus an nephriticus: atque ad febrü curationem maioris est momenti, contemplari humoris speciem in exeuntibus, quam modum circuitus, & reliquam figuram. Itaque ad agnoscendam viam, seu methodum, qua morbus quiuis curandus sit, plurimum refert à causæ inuentione incipere. Difficile tamen est ratiocinando cognoscere vias, hoc est, inuenire methodos, siquidem difficile est inuenire, quæ sit affectio, quæ causa, qui locus affectus, quæ cuiusque hominis natura, & consuetudo, hæc autem omnia habent proprias indicationes, seu insinuationes faciendorum, quas omnes oportet considerare seorsum, ac deinde ad sese mutuo cõferre, atque contrarias & minores, à contrariis & maioribus subtrahere, similes verò opere exequi plus aut minus, vt quæuis indicatio potètiore est, aut debilior. Hinc enim nascitur curatio omnis. Profert exempla rerum quarundam, à quibus indicationes accipi possunt. Vt si quis sit acuto capite, vt qui vocabantur macrocephali, aut simus, aut aliud vitium compositionis habens, si subsiccus, ita etiam si humidus calidus, aut frigidus: atque si biliosus, hoc est, bile redundans, tuncque an facile vomens an difficile (nam hoc quoque est in peculiaribus naturis) an biliosus niger, hoc est, atrabilarius, an iuuenis: ita etiam an puer, an senex, & an vtique viuens, an temperatè. Omnia enim hæc indicationes habent, quas seorsum considerare difficile est, mutuo coniungere difficilius. Conferre figuram corporis ad naturæ cognitionem, intelliges ex iis quæ de physionomia scripta sunt in primo libro. Natura verò indicat similitudinem vsus, calidiora enim calidioribus, frigidiora frigidioribus indigent auxiliis. Biliosum & difficile vomentem esse, quodammodo sunt contrariæ indicationes. Nam biliosa cacochymia petit expurgationem per superiora, difficultas vomendi prohibet: tales ergo erunt purgandi per aluum, quia cacochymia petit purgationem, difficultas prohibet per superiora fieri. Biliosus niger, indicatione à succi specie, postulat expurgationem per inferiora. Iuuenilis ætas sustinet maiora auxilia, quam senilis, puerilis indiget minoribus. Qui per bonam valetudinem sunt temperantes, exquisitiore victu vt debent per morbos: qui vtique viuunt, liberiori etiam victu curandi sunt.

45 *Cui fistula rumpebatur, eum tussicula prohibebat quiescere.*

¶ Fieri poterat vt tussicula prohiberet hunc hominè quiescere, quia fistula, hoc est, aspera arteria rumpebatur, aut vt rumpebatur fistula, ob tussiculam assiduam quæ prohiberet quiescere, aut vtrumque. Certè maxima causa difficilis sanationis vlcèrum instrumentorū spiritualium est, quia curari si-

ne expurgatione & quiete non possunt, vt neque vlla alia vlcera, neque expurgari sine tussi, tussis verò prohibet quiescere.

Eum cui apex hepatis complicatus erat, concussis, repente dolor cessauit.

¶ Mirabilis casus, doluisse hepar complicato apice, & concussione explicatum, ac dolore liberatum esse. Vellem autem diceret notas, quibus complicatum apicem agnouit, & hepatis ita mutati positis symptomata. Non arbitror fuisse alia, quam dolendi modum, & ipsam ægroti phantasiam.

47 *Satyrus in Thaso, cognomento vocabatur Grypalopex, cum esset annorum circiter viginti quinq;, semen per somnum effudit saepe, & interdum quoque, saepe ipsi prodibat, cum autem ad annum trigessimum peruenisset, tabidus fiebat, & mortuus est.*

¶ Tabescunt ex gonorrhœa, siue viri siue mulieres, quibus à quacunq; causa inceperit, ad magnam retentricis debilitatem res peruenit, & iis, quibus ob magnam corruptionem, semen effluit. Illi quidem vnam ob causam, quod scilicet solidæ partes, per nimium seminis fluxum, priuantur alimento: hi ob duas, quod præter euacuationem, ipsa seminis corruptio facit computrescere alimentum partium: quo fit vt vtantur pauco, & eo corrupto, est autè vtraque arefescendi causa. Vt verò effluente semine, ob debilitatem retentricis vasorum seminariarum, membra solida alimento priuantur eadem causa euenit, qua per diabete, ob debilitatè retentricis renum, priuantur omnes partes seroso humore. Scilicet partes genitales, cum id quod traxerant facile deponunt, rursus trahunt, atque trahentia multum, aliis detrahunt. Est verò semè succus congener rori partium solidarum. Hoc accidit ei, de quo hæc historia narratur, in ætate calidissima, qui nescio an ob morbum vocetur ab Hippoc. Satyrus, an id fuerit homini nomen, nam Satyriasis nomen de Priapismo potius dici consuevit, quam de gonorrhœa. Hic verò gonorrhœa tenebatur potius, nisi fortè tenebatur vtraque, complicari enim possunt.

48 *Abderis palestre custos, qui Sthenens vocabatur, cum multum lactatus esset cum alio fortiori, & in caput cecidisset, veniens inde, bibit frigidam aquam multam, post hac autem illa nocte difficulter dormiuit, & difficilem habuit tolerantiam, & extrema frigida. Postridie venit in domum, & glandi sedi supposita, nihil deiecit, parum minxit, cum nihil minxisset prius. Sub noctem lauit, nihilominus vigilauit, & difficilem habuit tolerantiam. Delirauit. Tertia die refrigeratio extremorum eum corripuit, calfactus sudauit. Epota verò mulsa, mortuus est tertio die.*

¶ Iurauerim, hunc hominem mortuum esse conuulsum. Nam haud dubiè substulit eum raptus humorum in caput, ob magnam contusionem, quam, in illud cadens, accepit, si autem lethargicam, aut phreniticam, aut talem vllam contraxisset affectionem,

vixisset diutius, sunt enim illæ longioris constitutionis, quando verò tertia die interiit, cum potuerit secunda in domum suam venire, apoplectica aliqua passione, aut conuulsione magna correptus est. Apoplexiæ verò nullæ notæ narrantur. Sed cū esset hic grauius læsus capite, & ita vt fit, ceruicis neruos ac tendines maceratus, cœperunt succi, qui forte redundabant, biliosi, in caput occurrere, cum verò ingrueret in neruos, accidit prima nocte difficilis somnus, in capite scilicet biliolam fluxionem recipiente, & difficilis item tolerantia ob eandem causam, & extremarum partium refrigeratio, ob neruorum mordicationem refugiente calore. Sed & quòd sequenti die euenit, indicat raptum in caput. Nam neq; supposita glande deiecit, neq; minxit nisi parum, cum antea minxisset nihil. Suppressio enim euacuationum per inferna, significat raptum in superna. Sub noctem die secunda lauit, conciliandi scilicet somni gratia, nihilominus cum materia, quæ se in caput collegerat, esset multa, nihil profuit, sed habuit, nihilominus quam nocte superiori, difficilem, & somnum & tolerantiam, & insuper delirauit, atq; vt ego suspicor, cœperit conuelli. Tertia die refrigerata rursus sunt extrema, & calfactus sudauit. Mirum nisi medicorum qui aderant quiscumq; bonam hinc spem conceperit, suspicatus aut bonam esse iudicationem, aut certè tertianum circuitum. Verùm hæc accidentia, non figuræ, sed malignitatis erant inditia, sequebanturq; eundem raptum in caput, qui fieri cœperat à principio. Refrigeratus est ob mordicationem neruorum, calfactus sudauit præ anxietate. Poterat malignitatis huius medicos admonere, delirium, & conuulsus motus, quæ à secunda die cœperant, & per illum sudorem non se darentur, sed crescerent potius. Nam necesse est, vt signa quæ per sese sunt ambigua, ex aliis quæ accedat bona aut mala, distinguantur: cum igitur mortuus sit, necesse est maligna affuisse. Quando autem hæc ita habent, consentaneum est, non esse hunc hominem læsum potu aquæ frigidæ. Ea enim non male bibitur à recenti casu, quippe qua tardat motum sanguinis, prohibetq; fluxiones fieri: quare non ideo suspicor narratum ab Hippocrat. esse, sed quòd ita factum sit. Fuisset tamen consultum, huic mox copiosè mitti sanguinem, & assiduo frictionum & acrium clysterium vsu, à capite retrahere, ad ceruicem verò vti anodynus.

49 Melancholici plerumq; consueuerunt fieri epileptici, & epileptici melancholici. Horum autem quiduis præcipue fit, in alterutrum infirmitas inclinauerit, siquidem in corpus epileptici, si autem in mentem, melancholici.

Hunc locum interpretatur Galenus lib. 3. de locis affect. dicitq; conuerti mentem, esse afficere secundum temperamentum, conuerti in corpus, afficere secundum compositionem. Epilepsiam ergo fieri ab humore obstruente, melancholiam verò ab intemperante, & obtenebrante mentis sedem. Itaq; fiunt ab eodem humore eandem partem, sed non eodem modo afficiente. Non tamen æquè, parata est omnis epilepsia in melancholiam abire, atq; melancholia in epilepsiam. Nam epilepsia fieri potest ab omni succo crasso, melancholia non nisi à melancholico.

A Phaetusa Pythæ coniux Abderita, cum olim puella fecunda fuisset, eius marito in exilium acto, muliebria defecerunt multo tempore, postea verò in articulos dolores & rubores, quæ cum ei contigissent, tunc corpus virile factum est, & hirsutum, & barbam emisit, & vox aspera facta est, & cum omnia fecissemus, vt muliebria extraherentur, non venerunt, sed mortua est, cum non multum postea tempus vixisset.

B Euenit autem & Namyssie Gorgippi uxori in Thaso idem. Videbatur autem omnibus medicis, quibus & ego fortè adfui, unica spes esse, si examinaretur, & secundum naturam prodirent, sed neq; huic potuerunt venire, omnia facientibus. Sed obiit non multo post.

Mirabilis euentus, factas esse mulieres, hispeditate, barba, & vocis asperitate, viro similes, ob menstruorum retentionem: vt videatur barba, nasci viris, quòd tales euacuationes non fluant, foeminis autem non nasci, quòd fluant. Quasi sanguis ille redundans & vitiosus, materiam præstet pilis. Quod tamen alia consideranti non probabitur. Nam nasceretur barba etiam eunuchis, siquidem neq; illis fluunt menstrua. Non nascitur autem, quia excisis testibus amittunt virilitatem, contrahuntq; muliebri temperamentum. Non igitur tollunt barbam menstruæ euacuationes, sed illud ipsum temperamentum, quod menstruorum necessitatem affert, tollit barbam. Sed rogabis, cur non ergo eunuchi, vt carent barba, habent euacuationes menstruas? Certè quia eunuchi sunt frigidiores etiam quàm mulieres, & exercitiores, quorum illud, facit vt minus sanguinis gignant, hoc vt plus discutiant: sunt verò frigidiores, quia nullos habent testes, foeminae verò habent aliquos: exercitiores verò, quia cum mulieres non sint, virilibus negociis sese vtuntq; in ferunt. Itaq; videtur barba non à menstruis vacationibus tolli, sed à muliebri temperie. Sed si non tollitur à menstruis euacuationibus, quòd factum est, vt in his mulieribus, illis retentis, nasceretur? Certè causa præcipua barbe, & hispeditatis, temperamentum virile est, vt glabriciei muliebri, & hæc est, quæ vim habet efficiendi. Accedit autem menstruorum fluxio ad glabriciei causas, & eius euacuationis vacuitas, ad causas hispeditatis. Quia materia pilorum est fuligo, ea verò nascitur ex sanguine calefacto, quem menstruæ euacuationes cuti detrahunt: insensibilis autem effumatio, quæ per cutem viris copiosius fit, abundè suppeditat. Non ergo nascitur barba quibuscunq; menstruæ euacuationes cohibentur, quia sine faciente causa materia non est facta. In his autem euenit, ob raram quandam naturæ, & mulieris, & sanguinis, proprietatem, virili naturæ proximam, qua contigit mulierem, & sanguine menstruo alioqui abundare, & virilem referre calorem. Quod certè vt rarum, ita & mirabile: atq; eo mirabilius, quòd mulieres fuerant antea fecundæ. Nam viragines non solent fecundæ esse. Ob id Hippoc. velut admirationem augens, narrauit fuisse puellam fecundam. Causa ergo peculiaris, ac propria his mulieribus, mirabilis huius euentus, fuit sanguinis calor: qui cum ob mariti absentiam efflue-

effluere cessauit (quia, arbitror, cum non satis muliebris esset naturæ indigebat viro, vt in muliebria ferretur) articulares fecit dolores cum rubore, quales scilicet per calidam podagrâ fieri solent. Quòd verò primum podagrici fierent dolores, nihil habet admirationis, siquidem in aphorismo dicitur: Mulier non laborat podagra, nisi menstrua defecerint. Si igitur menstrua liberant à podagra, menstruorum defectus eam affert. Mirabile verò quod postea subsequutum est: effuso enim in totum corporis habitum eo sanguine, & multa fuligine in totam cutem lata, corpus virile factum est, & hirsutum, & nata barba, & vox aspera. Quia calefactione,

A dilatata, & robustiora facta sunt, vocis organa, visum est medicis omnibus omnia facere, vt menstrua effluerent, cum verò ea alteratio naturæ esset admodum aduersa, in neutra fieri potuit, vt effluerent, neque vt diu viueret, sed vtraque velut longissimè à sua natura acta, citò mortua est. Videtur mihi in his vtendum fuisse missione sanguinis, ex quibusdam interuallis, quæ naturalem ordinem imitarentur, repetita, & balneis aquæ dulcis, & victu refrigerante. Sed vtunque tractentur, suspecti semper haberi debent, magni à propria cuiusque natura recessus.

LIBER SEPTIMVS EPIDEMIORVM.

i **D**ost Canem febres fiebant sudorifica, & non perfrigerabantur omnino post sudorem, & rursus incallescabant, & mediocriter longæ, & difficilis iudicationis, & non valde siticulosæ paruis in septimo & nono cessabant, aliis vnderimo, & quatuordecimo, & decimosextimo.

Parum affuit quin hunc librum septimum relinquere sine commentariis, quòd viderentur esse in eo multæ, dictorum iam antea repetitiones, & narrationes multæ, partim vitiatæ ac confusæ, partim imperfectæ ac mutilæ, atq; ob id nihil utilitatis continentes. Visum tamen deinceps de hac re cogitanti, hoc quoq; præsentis operis perfectioni adicere. Nam & si sunt multa, quæ vt inutilia reijcerentur, sunt etiam nonnulla, quæ merito studiosi desiderarent. Faciam igitur quod soleo, quæ dicta fuerint antea, & explicata, præteribo: quæ omnino corrupta, expungam: reliqua pro meo captu interpretabor. Hæc oratio, à qua liber incipit, occurrit antea in quinto libro contextu sexagesimo octauo, nulla ferè vocum differentia, atq; vt ego iudico, exactius ac melius quàm hic scripta. Quare hinc nullam commentationem oportet me apponere, sed hunc locum secundum illum emendare ac restituere. Quod dicit: Mediocriter longæ & difficilis iudicationis, dixit illic, longæ, & mediocriter difficilis iudicationis. In quibusdam codicibus legitur: Aliis vnderimo, & duodecimo, & quatuordecimo, & decimosextimo. Libro quinto legebatur, & vigesimo. In aliis etiam adiectum est, & vigesimosecundo. Quis scias, quæ sit legitima lectio? Neq; enim vlla dies harum est, in qua iudicari non possent, neq; in qua necessariò iudicarentur. Poterant quibusdam paribus, quibusdam imparibus iudicarentur. Postremò in calce orationis legebatur illic: Iudicabantur, quod verbum desideratur hic.

2 Policrati febris, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt. A medicamento deorsum purgatio vehementer, & febris adeo lenis facta est, vt obscura consisteret, præterquàm in temporibus, & sudores exigui ad vesperam, circa caput, cer-

A uicem, & pectus, ac deinde in totum ventrem, & rursus incallescabant. Ac circa duodecimam, & quatuordecimam, intentionem caput febris, & deiectiones exigua. Sorbitionibus autè post purgationem vsus est. Circa quindecimam autè dolores ventris secundum lienem, & sinistrum ile. Calidorum admotiones, minus quam frigidorum proderant, cum clystere molli vsus esset, dolor cessauit (idem quoq; Cleocydi profuit, ad dolorem eodem modo habentem, atq; febrem) circa decimam sextam calores mitiores esse videbantur, & deiectiones syncerae bilis, & mens audacior. Spiritus autè moderatus. Aliquando acruatim, attractum rursus acruatim expirabat, velut ab animi deliquio, aut velut in umbra residens spirare solet, qui per æstum iter fecit. Decimosextima itaq; vesperi, desidens in sellam animo lectus est, & multo tempore sine voce & sensu iacebat. Melicratum vix capiebat, fibras in collo distendens, utpote faucibus resiccatis, & omni imbecillate presente. Vix itaq; ad seipsum rediit, & calores mitiores. Posthac cessauit vigesimasecunda.

Polycrates & Cleocydes duo quidam ægroti fuerunt, eorum qui ægrotauerunt illa tempestate, quam proximis verbis descripsit. Narrat verò Polycratis historiam diffuse, de Cleocyde tantum dicit, obiter ac per parentesim, eodem laborasse morbo, atq; eodem modo. Cœpit etiam post perscripta verba in libro quinto, narrare hanc historiam. Verùm quia illic, ad quindecimam solum, ducta narratio est, distulimus commentationem in hunc locum. Habuit Polycrates sudorem & febrem, qualia scripta sunt in ea narratione, scilicet febrè sudorofam, continuam, mediocriter longam, & difficilis iudicationis, & non valde siticulosam. Hic cum fortè videretur medicis purgationi opportunus (non dicit qua die) pharmaco subter purgatus est, & febris est facta mitior. Quadam autem die, cum, ob hæc, non putaretur futurus paroxysmus, post meridiem cœperunt rursus sudores exigui, circa caput, & collum (vnde scilicet solent plerumq; sudores inchoari)

deinde in totum vētrem processerunt (in lib. 5. non reperitur vox illa ventrem, sed in totum) & rursus supercalfactus est aucto de penu paroxysmo, vt antequā purgaretur, & morbus totus denuo creuit. Nam circa duodecimam, & quatuordecimam, rursus accepit febris intentionem. Circa quindecimā superuenit illi dolor circa lienem, & ile finistrū, qui ad intestina eo loco sita haud dubie pertinebat, quandoquidem clystere molli sedatus est. Pendebat verò ex bile, vt & morbus totus. Nam ex admonitione frigidorū opem sentiebat, potius quā calidiorum. Et sequēti die (decima sexta scilicet) calores erant iam mitiores, & deiectiones synceræ bilis, & mens audatior, & spiritus moderatus. Nimirum quia deorsum excernebatur syncera bilis, fiebat calores mitiores, & mens audatior, & respiratio moderata. Nam syncera bilis per sublimes partes agitata, & in cerebrū & cor fumos mittens, consuevit inferre anxietates, pusillanimitates, & spiritus frequentiam, ob anxietatē. Hæc, bile deorsum repēte, de stiterūt, factaq; est febris tactu moderatio, & recuperatus animus, & moderata respiratio. Verū cum morbus, ob temporis conditionem, non esset bonæ iudicationis, non adeo processit hæc bilis subductio neq; cum tanta conferētia & tolerantia, vt non etiā bona bilis pars rursus recurreret in superna, & symptomata attulerit etiā prioribus magis horrenda. Nam aliquādo eadem ipsa die, corripiebatur repente respirandi difficultate, velut ab omni deliquio ingruente (nimirū cum respiratione resciantur spiritus, qui deliquiū incipiunt persentiscere, respirant crebrò & aceruatim) aut velut qui per æstus iter fecerit, & in vmbra se conicit æstus (multo enim tunc sudatur euidētius, quā in ipso sole, vaporū extenuatione, & euacuatione insensibili, remittente) in vmbra se conicit æstus. Decima septima integrè iam lectus animo est. Nam vesperi de sidens in sellam, cecidit sine sensu & motu: quod multum tempus durauit. Interim neq; melicratū deglutire poterat, etsi illi in os infunderetur. Habebat fibras in collo distentas, tendines scilicet venientes à ceruice in clauiculas. Quod quidem dicit factū ob siccitatē faucium, & ob id ipsum non potuisse deglutire. Mihi verò videtur id conuulsionis fuisse, atq; indicasse, illud deliquiū fuisse passionē aliquā apoplecticam, atq; deglutendi difficultatē ortam esse ex eorum tendinum conuulsione. Impedit enim eorum tentio gulæ motum, ad deglutionem necessariam. Atqui eam conuulsionem, quāuis post febris ardentis aliquot dies facta sit, non censo fuisse ex siccitate (non enim arbitror esset tam breui soluta) nisi placet Hipp. redundantiā bilis, aut rigorē illum & duritiem, siccitatē appellare. Accedebat, ad difficilis deglutionis causas, imbecillitas omnium facultatum, quæ aderat, non profectò tanta re ipsa, & in essentia, quanta ob passionē cerebri, & cordis, à bile, esse apparebat. Atq; id res ipsa indicauit. Nam cū vix iam tandem ad se ipsum rediisset, calores cœperunt mitiores fieri, & vigesima secunda cessauit morbus. Mirū si sine aliqua euacuatione. Ego sanè suspicor vigesima, vt pote quam indicat decima septima, quæ adeo insignem attulit mutationem, euacuationem aliquam cœpisse, vt sudorem, aut alui fluxionem, amq; durasse vsq; in vigesimam secundam, qua cum morbo finiretur. Difficilis sanè fuit morbus, atq; inter cætera illud habuit autumnalis,

& maligni, quod per dies pares maximè mouetur, illud verò, constitutione legitimi, quod cum illis moueretur, die etiam pari iudicatus est, & quod cū duodecima cœperit crescere, iudicatus est vigesimasecunda. Nam par dies, quæ in viginti duobus medium tenet, duodecima est. Hæc itaq; modo hoc acta sunt. Sed rogabis, cur hæc febris non desit post expurgationem, si tempestiue purgatus est? Huic dubitationi occurrit Hipp. dicens, deiectiones exiguæ, sorbitionib; post purgationem vsus est. Quasi diceret, quia nō est euacuātū quātū oportuit, & post purgationē deliquit in victu. Nam vt dicitur secundo de ratione victus in acutis, cū cessauerit purgatio, minus est sorbendum quā quis consueuerit, postea paulatim est redeūdum ad maiore copiam. Hic verò non ita fecit, sed mox à purgatione copiosis sorbitionibus vsus est. Quod sanè erratū cōmittit hodie vulgares omnes medici, mox ab ipsa purgatione, quin & in ipsa purgatione, augētes cibum, quasi id quod est detractum, citò sint exequaturi. Quod quā noxiū sit, vel ex hac historia intelliges: nam quasi graue quoddam, & periculosum esset erratum, animaduertit Hippocrates, sorbitionibus post purgationem vsus esse hominem.

Pythodoro, eodem tempore febris continua. Octaua sudor fiebat, & rursus incalescebat: decima rursus sudor: duodecima sorbuit succum, & vsq; ad quatuordecimam obscura erat, in temporibus verò erat. Sine siti tamen, & ipse sibi sanus esse videbatur. Sudores fiebat omni die. Quindecima verò iusculum pulli sorbens, vomuit bilem, & aluius deorsum turbata est, & febris exacerbata rursus desit, & sudores fiebant multi, & corpus totum refrigeratum erat præter tempora. Pulsus non defecit. Videbatur modico tempore laborare, vt opinio esset, eum supercallescere. Vigesima quarta cum multos iam dies cibos gustasset, pranso magna erat febris, & ad vesperam delirium, accedente simul etiam somno. Detinebat itaque iam continua & vehemens. Nunc vnā, nunc duas noctes, sine somno transiebat. Reliquo autem tempore somnus nimius, vt difficile excuaretur, & in somno delirium. Et cum ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum. Siti carebat, & spiritus erat mediocris, qualis aliquando Polycrati. Lingua non decolor. Post septimam recidiuæ, succi offerebantur, post decimam quartā cibis. Primis septem diebus erubescibat, & euomebat quandoq; cum potu subbiliosum sine anxietate, vsque dum deorsum soluta est aluius. Sudores, ex quo recidiua est facta, defecerunt, nisi quis, vt signum quoddam circa frontem. Lingua à somno, nisi collueretur, subbiliosum sine anxietate, & ruptiones ulcusculorum in ipsa, & in labio inferno, & iuxta dentes. Alui egestiones exiguæ, circa decimam quintam, velut per recidiuam, frequentiores & viscosæ. Decoctum malicorij sedauit ipsas. Urina velut duntur.

diuturna. Sub ultimū tempus dolor pectoris defluentem potum. Et manus in pectore. Cuminū & ouum absorbenti, sedatus est. Lingua quæ rarū proferebat. Quinquagesima à prima circa arcturum, sudores exigui circa lumbos & pectus: & corpus perfrigerabatur, præter tempora, exiguo admodum tempore. Quinquagesima prima remisit, & secundo non apprehendit.

Pythodorus fuit eiusdem tempestatis alius ægrotus, habuitq; iuxta temporis conditionem febrei sudorificam, quæ à sudore potius exacerbatur quā remitteret. Habuit verò recidiuam longiorē quā pleriq; alij eiusdem tempestatis. Nam primus morbi impetū fuit vsq; ad quindecimā, recidiua facta est vigesima quarta, durauit vsq; ad quinquagesimā primam, quæ solutū integrè morbus est. Habuit itaq; febrē continuā eodem tempore, hoc est, post Canem, ad ortū scilicet Arcturi, hoc est, incipiēte autūno: sudoresq; fiebant omni die, qui ad febris solutionē nihil conferebant, quæ scilicet non tam vi facultatis expultricis fierent, quā vi febris, & multæ humiditatis redundantia, vt in malignis febribus solent. Vsq; ad diem octauā, aut nihil habuit mentionē dignum, aut Hipp. dicere omisit. Octauā sudor fiebat, maior scilicet quā prioribus diebus, & à sudore rursus incalescebat, hoc est, augebatur denuo febris vsq; ad decimā, qua rursus factus est sudor magnus, à quo non narrat an denuo creuerit febris, tamen vt cunq; hoc actum sit, duodecima remissa iam erat febris, & ob id succum sorbuit: & iam inde vsq; ad quatuordecimam obscura erat febris, solum verò sentiebatur in temporibus. Nimirū illic ob magnam venā & arteriam quæ præterit, sentiri solet febrilis calor, etiam vbi in aliis partibus non est conspicuus. Sine siti tamen erat quod etiā, illi tempestati familiare fuisse, antea narrauit. Denique eo videbatur remissionis peruenisse febris, vt ipse sibi sanus esse videretur. Sudores verò, vt dictū est, fiebant omni die, quod quidem plūs aut minūs factum est, per totum primum morbi impetū, vsq; ad recidiuam inquam. Quindecima die exacerbata rursus febris est, & indicationē quandam fecit, ita vt iam inde iudicaretur esse in inclinatione, atq; ob id iam inde cibos homo gustaret. Nimirū, vt in comment. in lib. de rat. victus in morbis acutis explicui, & ad præsentem historiā dicere necesse est, veteres medici longè parcius cibabant ægrotos quā hodie, sæpe quidem, vt arbitròr, cum maiori vtilitate, aliquando tamē fortasse cum minori securitate: sed nunc aliò properamus. Omnia quæ offerebantur, in tria diuidebant, potum, succū seu sorbitionē, & cibos. Potum, vt aquam, vinum, aut mulfam: sorbitionem, vt ptisanam, mazā aut polentam, aut iuscula: cibos, vt oua, pisces, & carnes. Cibos in acutis non præbebant ante vniuersalem inclinationem: solo potu utebantur in acutissimis, in acutis simpliciter sorbitionibus. Et hætenus quidem Hipp. illis consentiebat. Dissentiebat verò quod illi procedente morbo adiceret, Hip. detraheret. Hic igitur quindecima, iusculum pulli sorbens, vomuit bilem, simulq; aluius deorsum turbata est, & febris his fientibus exacerbata, rursus desit cum multis sudoribus, à quibus refrigeratū est corpus totum, hoc est, attēperatum præter tempora, in quibus vt dictū antea est, reliquæ quædam manebant febrilis calo-

ris. Per hanc iudicationē putatus est in inclinatione esse, & ob id cibis nutritus, quanquā pulsus non defecit, hoc est, arteriarum motus non omnino sedatus est. Nomen pulsus rarò inuenitur apud Hipp. & pleriq; in locis significat motū arteriarum, non qualemcunq; sed conspicuū. Itaq; pulsū esse, significat apud Hipp. esse insignē ac manifestum, vt in febricitantibus, aut valde iratis, aut cursu defatigatis, esse consuevit: pulsus deficere, est sedari, ac desinere esse talem. Igitur, quæ dicit, pulsus non defecit, perinde est ac si diceret, pulsus non omnino conqueuit. Videbatur (inquit) modico tempore laborare, vt opinio esset eum supercallescere, hoc est, modico tempore singulis diebus, fortasse à cibo, aut vesperi, cum solent omnia ingrauescere, videbat pulsus laborare, hoc est, cum quadam contētionē concitatus moueri, ita vt opinio esset ei tunc temporis febrē quandam accedere. Itaq; superfuit homo ab illa iudicatione, non omnino liber à febre, & quotiēdie, modico tempore, videbatur exiguā quandam febris accessione fieri, putabatur verò esse in morbi inclinatione. Neq; mirū. Videmus. n. non nunquā etiā in conualescentibus (non tamen perfectæ iudicatis) huiusmodi quædam. Vigesima quarta, cum multos iam dies cibos gustasset (scilicet à die quindecimā) post prandium magna denuo febris rediit, & ad vesperā delirium, accedente simul somno. Detinebat itaq; iam continua & vehemens febris hominem, nūc cum peruigilio, nūc cum comate, quia nunc vnā, nunc duas noctes sine somno transiebat, reliquo autē tempore somnus nimius. In quibus accidentibus duo erant mala, alterum, quæ erant nimia & somnus & peruigilium, alterū quæ vtrunq; in tempestiue fieret, ac præter id quod natura & consuetudo poscebat: vigilabat enim noctu, & sopore tenebatur interdiu, ita vt difficile excitaretur, & in somno erat delirium. Sed quo pacto erat in somno delirium? Nam qui dormit non videtur posse delirare? An quia (vt inquit) cū ex somno excitaretur, vixerat apud se ipsum, hoc est, expergiscebat delirans? Aut fortasse etiā habebat deliria. Siti carebat, & spiritus erat moderatus, qualem interdiu fuisse Polycrati nuper dicebatur. Lingua non erat decolor, hoc est, à naturali colore nō admodū aberat, ex quibus cōstabat spiritalia non valde laborare, sed multo magis mētis sedem. Cū videretur incidisse homo in recidiuā cibatus est denuo, vt à principio morbi acuti illo seculo cibabantur. Et septē primis diebus recidiuæ solus dabatur potus, post septimā recidiuæ, hoc est, à trigesima prima, offerebatur succi: post quatuordecimā, hoc est, à trigesima octaua, offerebatur cibus. Quem sanè ordinē procedēdi in ciborū adiectionē vituperat Hipp. libello dicto, cū vsq; dum morbus inclinet, faciendum contra sit, nunc verò narrat quod factum est. Vt cōstare hinc possit quæ in hoc opere Hipp. facta esse narrat, non semper ab eo probari neq; imitanda esse, nisi cū dicit adiutum esse ægrotantē eius rei vsu. Sed redeamus ad historiā. Primis 7. diebus recidiuæ, cū cibum iam insolitū male ferret, eructabat crebrò, euomebat quandoq; cū potu subbiliosum sine anxietate (quod arbitror, facillè vomeret) vsque dum deorsum soluta est aluius, quod intra primū septenariū recidiuæ euenit. Sudores qui prius aderant, ex quo recidiua facta est, defecerūt, nisi quis sudor, velut signū quoddam fieret circa frontem. Lingua à somno, nisi collueretur, p siccitate erat balbutiōs,

& eruptiones vlcusculorum in ipsa, & in labio infero, & iuxta dentes, & alui egestiones exiguae. Hæc verò putare oportet accidisse in secundo septenario recidiuæ. Nam in primo, vt dictum est, siti carebat, & lingua non erat decolor, & aluus est soluta deorsum. In secundo itaq; septenario crescente vitione, facta est affectio siccior. Initio tertij septenarij, scilicet circa decimam quintam recidiuæ, quæ erat iam morbi totius trigesima octaua, factæ sunt deiectiones frequentiores & viscosæ, velut per recidiuam, deiectionum scilicet, hoc est, quasi facta fluxus alui recidiua. Suspicio autem hunc fluxum qui repetiit, fuisse dysentericæ initium, fuisseq; ob irritationem crebras deiectiones, viscosas vero ob intestinorum pinguis partis decisionem. Si enim excretionem succi crassi fierent, non curassent medici cohibere, neq; decocto malicorij essent vti, siue in potu siue in clysteri. Vtriusque enim licebat vti in hac dysenteria, cum iam putaretur corpus vacuatū esse non parum. Urinas dicit fuisse tūc velut diurnas, hoc est, quales esse solent multo tempore detentæ crassas scilicet & perturbatas, ac fortasse etiam foetidæ, corpore illac expurgando. Exacto tertio septenario, cumq; iam esset morbus quadraginta quatuor dierum, sub vltimum tempus, hoc est, vltimo septenario, superuenit dolor pectoris, qui sentiebatur inter potandum. Quem dolorem verisimile erat ex flatu proficisci, quia potu exacerbabatur. Præstat enim potus quam maximè materiā flatui. Sed & curatio hinc coniecturæ attestabatur. Nam manus appositæ conferebat, vt fomentum scilicet calidum & familiare: & curatus est accepto cumino ex ouo. Lingua, inquit, quod rarū proferebat, hoc est, expedita erat iam, & proferre poterat quiduis, consumpto penè iam humore. Quinquagesima à prima quæ erat vigesima septima à recidiua, sudores exigui circa lumbos & pectus facti sunt, quas ambas partes pati significauerant antea vrina & dolor, & accidit eadem die breue quoddam frigus per quod totum corpus, præter tempora, refrigerabatur. Producta verò est hæc indicatio vsq; ad diem sequentē, qua cessauit febris neq; iterum rediit. Dixit quinquagesima à prima circa Arcturum, nihil aliud inueniens quā quod dictum erat, incepisse hunc morcum in Arcturi ortu. Hic morbus difficilioris fuit iudicij, q̄ Polycrati, & Cleonaetis, atq; diurnior, quia ex pluri succo, cætera tamen valde similis.

4 Eratolai filius circa autūnale æquinoctium dysentericus fiebat, & febris tenebat. Egestiones erāt biliosæ, tenues, multæ, mediocriter subcruentæ: dolor aut ventris vehemens, cum bibisset serū, & cum bibisset lac, in lacte ignito moderatiores fiebant dolores, & deiectiones subcruentæ: biliosæ aut comitabantur, & exurgebat crebrò, & cū minori labore. Febricula verò videbatur, & ægroto, & multis, omnino nunquā adesse, post primos sex dies adeo, erat obscura. Secundum tempora autem pulsus erat, & lingua ob siccitatem subbalbutiens, & siticulosus mediocriter, & sine somno. Sorbitionib. aut iam utebatur, & vinis. Quum iam ad decimam quartā diem peruenisset, tubercula circa aurem oborta sunt, tum alteram, tum utramq; dura & cruda. Omnia e-

uanuerunt, dolorosa verò mediocriter. Cum aut non deficeret egestiones, & semper essent biliosæ, absorbeti in farina herbam, moderatiores facti sunt, & dolores, & biliosæ egestiones. Humidæ aut multa sepe, & vehementer cibū abhorrebat, & magna vi accipiebat. Calor verò, & lingua, & situs, sequebantur qualia dicta sunt, & sudores nulli. Obluio verò quadam huiusmodi. Cū interrogasset quod paulò ante audierat, & inter mittens rursus interrogabat, & rursus repetebat, vt qui nunquā interrogasset atq; cum sederet obliuisceretur, nisi quis ipsum admoneret. Et ipse sibi erat conscius passionis, neq; ignorabat. Spiritus qualis sano. Ultra trigessimā verò vsq; ad quadragesimam, dolor ventris multū crescebat, & supinus decumbebat, & neq; tantillum sese conuertere poterat, & quia dolor erat vehemens, aliis qui cibum indulgenter exhiberent, indigebat. Alui egestio multa, decisa, tenuis, & colores vini, quæcunq; tandem ingessisset, & aliquando subcruenta. Et corporis tonus, tabescentia extrema, & impotentia, neq; surgere, vel alio quiaem subleuante, poterat. In medio aut vmbilici, & ossis pectoris, circa hanc regionē apposita manu, talis erat palpitatio, qualis neq; à cursu, neq; à pauore circa cor generari posset. Bibenti lactis asinini excocti, quasi nouem Atticas cotylas, duobus diebus biliosa purgatio vehemens oborta est, & dolores cessauerunt, & ciborū accessit appetentia. Post hæc bubuli lactis crudi quatuor cotylas Atticas bibit, singulis diebus duos cyathos, primū aquæ sextam partē miscens, & vini nigri & ausleri parum: semel aut in die cibum capiebat ad vesperam. Panis subcineritij velut chænicis dimidium, & pisciculum saxatilem simplicem, aut carunculam capræ, aut ouis. Potus aut lactis, post duos decem vsq; ad quadraginta, sine aqua, cum vini nigri modica parte. Sudor verò exiguus fiebat post quinquagesimā à prima, post balneum, ad noctem. Exiguo verò potu utebatur & post cibum potu ausliore, quod eius cupiditate caperetur.

¶ Non narrat qui fuerit huius morbi exitus, an liberatus iam tādē, post tam longam ægrotationē, homo sit, an tabuerit prorsus. Ego certè omnes ferè ita affectos, vidi, postremò perire tabidos: euenit tamē nonnunquā in ætate florente, & hominem alioqui natura robustum, paulatim, velut reuiuiscere. Vnicus mihi nunc in mentē subit ita affectorū, quē liberari viderim. Sed quæ fuerit hæc affectio, q̄ adeo periculosa dicimus, enarremus. Imprimis dysenteria cum cōtinua febre laborauit. Vnde consentaneū erat, mox timere morbi malignitatem, & scilicet febris inuaderet à principio cum euacuationibus. Scitū .n. est illud secundi libri huius operis, decretoria ne statim appareant. Sed & qualitas euentū malignitatem indicabat, cum essent deiectiones biliosæ, tenues, multæ, & mediocriter subcruentæ. Fiebant .n. multa bile tenui regurgitate per intestina,

stina, adeo acri, vt vlcendo, ac radendo, sanguine tingeretur, & vehementer moueret ventris dolorem. Veterrimi, vt nuper notauimus, continebant ægrotos primā septimā cum solis potionibus, secunda sorbitiones præbentes, veniebāt deinceps ad cibos: potiones verò tribuebant non easdem omnibus, sed cuiusq; morbo accomodatas, vt & sorbitiones, & cibos. Huic datū est primo potandum serū lactis, deinde lac ignitum, hoc est, in quo extincti essent igniti lapilli, aut orbiculi ferrei. Quod quē iuxta dysentericæ indicationē est factum rectè. Nā vt edum primū extinguentibus, & expurgationē faciliorem reddentibus, quale certè serū est, deinde tēperantibus succorū mordacitatem, & oblinentibus vlcera, & non nihil adstringentibus, quale est lac ita paratū. Nam lapillorū ignitorū immersione absumitur terribilitas, & deponitur facultas expurgandi, & comparatur adstrictio quædam: ipsum verò per se lac, est temperans, & pingue præcipue verò crassius igne factū. Ita merito factū est, vt huius potu dolores mitescerent, & deiectiones essent minus cruentæ: quoniā verò materia superaret adhuc multa, biliosæ deiectiones procedebāt, & exurgebat crebrò, etsi cum minori labore: vt diceres, iam curatā esse lactis qualitate dysentericā, superesse verò, ob bilis redundantiam, diarrhœam. Febris post primā septimanā adeo est remissa, sedata scilicet iam in intestinorū vlceratione, affectione phlegmonosa, q̄ talia vlcuscula sæpe comitatur, vt ipsi ægroto, & multis eorū q̄ aderāt, nulla prorsus esse videretur. Cū verò nondū maneret purū corpus, & intestina adeo acré & exustam fluxionē pati cessarēt, factus est exustæ bilis in superiora refluxus, & ob id cęperūt superiores biliosiores esse, q̄ indicabat pulsus circa tēpora (dictū iam sæpe est vocari ab Hipp. pulsus, insignis & conspicuū arteriarū motum) & lingua ob siccitatem subbalbutiens (nimirū vt nimia linguæ humiditas facit balbutiē, ob mollicie & infirmitatem, ita siccitas ob immobilitatē) & q̄ siticulosus erat, quanquā id non nimis, quia febris erat exigua, satis verò, ob siccitatem, cui etiā attestabatur per uigilium. Erat .n. etiā sine somno. Ita transegit totā secundam septimanā, q̄ iam, iuxta veterrimorū cōsuetudinem, utebatur sorbitionib. & vinis. Sorbitionibus quidē, quia erat elapsa septimana prima: vinis verò quia febricula, vt dixi, erat exigua (nam aliqui vinū in potionibus ponebant, non in sorbitionibus) cū ima ad decimam quartā peruenisset, oborta sunt tubercula circa aurē vtranq;, dura & cruda, dolorosa verò mediocriter: itaq; erant phlegmones scirrholi, cerebro deponente excrementa in partes adenosas facti. Nihil tñ attulerūt vtilitatis, quia euauerūt, hoc est, disparuerunt, repētē, neq; resoluti paulatim, neq; suppurati, q̄ periculosissimū esse testatur Hipp. sæpe, atque fortasse tuberculorū retrocessu factus esset internus aliquis phlegmon, nisi deiectiones biliosæ perseuerassent. Verū hæc nunquā cessabant, & semper erant biliosæ. Cumq; vellet iam diarrhœæ occurrere, sorbuit (inquit) in farina herbam. Non dicit q̄ herbā, licet verò intelligere aliquā earum, q̄ ad cohibendam aluū sunt accomodata, vt plantaginem, aut anchusam, aut pētafillon. Parata ergo illi est sorbitio ex farina triticea, & tali quapiā herba coctis, & moderatiores facti sunt dolores, & egestiones biliosæ esse destiterūt, & factæ sunt multæ & crebræ humidæ, hoc est, aquosæ. Atqui neq; hoc quicquā contulit, cū ne tunc quidem expurgatū esset iatis corpus,

vt liceret cohibere biliosas deiectiones. Suppressa iterum est bilis, & rursus recurrit rursus in hypochondria & caput. Quod indicarūt, fastidium, ingens adeo, vt cibū vehementer abhorreret, nec sine magna vi acciperet, & calor, & linguæ ariditas, & sitis, q̄ tunc demū aucta sunt. Sudores verò nulli fiebant, natura scilicet nihil notatu dignū p corporis habitum expellente. Accidit etiā tum obliuio quædā illi (q̄ haud dubie ex mentis alienatione erat, potius q̄ ex memoriæ ipsius p læsione) similis illi obliuioni, quæ fieri solet in phreniticis, aut iis quibus iam infania imminet. Nam cū interrogasset q̄ paulò ante audierat, rursus interrogabat, & rursus repetebat, vt qui nunquā interrogasset, atq; cū alicubi sederet, obliuisceretur inde surgere, nisi quis ipsum admoneret. Atqui erat ipse sibi conscius huius passionis, neq; ignorabat. Hęc certè melancholica erāt, significabantq; mentē, nigra euaporatione in caput delata ex bile vsta, lædi. Nunaquā aut hæsit multū talis bilis circa spiritalis partes, & ob id respiratio erat qualis sano. Hæsit verò plurima circa hypochondria, q̄ à trigesima vsq; ad quadragesimā diē tantū dolorē ventris excitauit, vt nisi supinus decumbere non posset, neq; tantillum se posset conuertere, neq; cibum quidem præ doloris vehementia sua manucaperet: sed opus esset, vt alius ei indulgenter tribueret. Adeo erat dolore fractus. Alui egestio erat multa, decisa, hoc est, diuersa & male cohærens, tenuis & coloris vini, quæcunq; tandem ingessisset: hoc est, colores apparebant in deiectione, potuū & eduliorū, quæcunq; essent ingesta. Quod incoctio nem significabat, & debilitatē maximam facultatis ventriculi, q̄ quidem in ita affectis fieri cōsuevit, vt & acida cruditas naturali calore debilitato p caloris ignei exuperantiam: aliquando etiam erant calores subcruenti: similem etiam (arbitror) iam patiēte hepate debilitatem. Nam p talem, & ex prima concoctione exeūt tenuia referētia colorib. ipsos cibos, ita ex secunda subcruenta quædam, similia carnū loturæ. Inter vmbilicum verò & os pectoris, apposita manu, talis sentiebatur palpitatio, qualis neq; à cursu, neq; à pauore circa cor generari posset. Constat hinc palpitationē vocari, non eam solū q̄ à Gal. exactius distinguēte nomina, ita vocatur, sed omnē subiectarū manū partū motiuationem. Nam is cordis motus q̄ à cursu fit, non est palpitatio, sed pulsus, neq; qui à pauore, sed tremor. Atq; is etiam motus, q̄ in præsentis historiæ ægroto sentiebatur, erat pulsus. Fit verò multis ægrotantibus. eo in loco pulsus quidam insignis, eius arteriæ, quæ p spinam descendit, ob affectū phlegmonosum eius loci, q̄ quidē aliquando fit in acutis morbis, & vt dicitur in prognostico, significat periculum & furorē, aliquando etiam manet post acutos morbos, bile vsta collecta in hypochondriū, sitq; affectio eo loco canerosa, ex qua p pauci euadunt, pleriq; tabescūt. Velut hic cuius corporis tonus tabescētia extrema, & impotentia, hoc est, totus corporis habitus talis erat, qualis in tabidis, & extrema macies, & debilitas tāta, vt neq; alio quidē subleuante surgere posset. Hac occasione purgatus est copioso hauitu lactis asinini excocti. Accepit verò duobus diebus quasi nouē Atticas cotylas, q̄ capiūt vnc. lxxxj. Erat veterib. familiaris vsus huius lactis ad purgandā bilē, vt constat facillè, legenti lib. 2. de ratione victus in acutis: quem vsus ego non sine magna vtilitate sum aliquando imitatus, cogēs ægrotos accipere huius seri, aut huius lactis,

quod etiam est valde ferosum, plus quã duos sextarios. Lac coqui debet, vbi non potest esse recēs multum, & per se calens, ne acefcat: ferũ datur melius frigidum: huic certè biliofa purgatio vehemēs oborta est, & dolores ventris cessauerunt, & recedente bile accessit ciborũ appetētia. Postea accepit dies duodecim summo manè lac bubulum, quod facultate expurgandi longè inferius est asinino, pingue tamè est, & nutrit multò plus, quapropter tabescēti ex dysenteria, post expurgationē erat accomodatissimum. Tabes. n. post corporis expurgationem, petit nutritionē: dysenteria post extersionē petit inunctionem, ex aliquo pingui. Accipiebat verò quotidie cyathos duos, hoc est, vnc. iij. Itaque accepit his omnibus diebus, fere cotylas quatuor Atticas. Addebatur verò huic potioni matutinæ, aquę pars sexta, & vini nigri austeri parum. Itaq; potio accipiebat lactis bubuli vnc. iij. aquę vnc. semissem vini austeri nigri parum. Fiebatq; ita potio pinguis, nutriēs, & nonihil adstringens antea etiã p totũ ferè morbum (nam à decima die vsq; ad quadragesimam) accipiebat summo mane potionē diētæ similit, præterquã quod non accipiebat aquam, sed solum lac (nō explicat quale, fuerit verò asininum, aut equinum quod illi est proximũ, fortasse etiã caprinũ, nam & hoc probatur) & vini nigri partē modicã, vt fortasse sextam. Hęc quoq; potio ex lacte & vino cōmixtis familiaris erat antiquis, vt ex aliis etiã huius operis locis constat: hoc aut tēpore nullus est eius vsus, & timeat medici, ne facile acefcat. Sed victus quoq; quo vtebatur, sapiebat plurimũ veterimã illam medicinam. Nam accipiebat cibum semel in diē ad vesperam, contra ac tũc fit, nisi in raris quibusdã morbis. Verũ hoc nō est mirũ, eadem. n. ratiōne veteres dabãt cibos vesperi, & nũc dantur in meridiē, vtrunq; enim fit iuxta temporis conditionem, & hominũ mores. Accipiebat verò panis subcineritij velut chœnicè dimidium. Et pisciculum saxatilem simplicè, aut carunculam capræ, aut ouis. Panis subcineritius, autore Galeno cap. 2. primi de alimentorum facultate omnium est deterrimus, quia præterquã quod inēqualiter coquitur, málam qualitatem à cineribus accipit. Fortasse vocat hic subcineritiũ ad ignē tostum, posteaquã fit in furno coctus. Talis. n. per diarrhæas non inutiliter datur. Sin aut vocat subcineritium, eum qui propriè talis est, ruditati illius scēculi imputandum est, quo male paratis & pane & obsoniis in cōmune homines vtebantur, non tamen hoc, & alia huiusmodi, imitãda nũc sunt. Fruendum enim potiũs cultiori victũ, quem tempus attulit, & hominũ ingenia: chœnicis dimidium est, paulò plus quã libra, nunc vulgaris, & mercatoria. Nam duo sextarij constituunt chœnicem, sextarius verò capit vncias duo de uiginti. Pisciculum saxatilem Gal. cōmendat li. 7. meth. pro arescentibus, simplicè intelligo vocari, simpliciter paratũ, sine muria aut garo, quasi non salitũ dicas, neq; aliter cōditum. Carnè caprinã & ouillam, vtuperat Gal. etiam 3. lib. de aliment. fac. cap. 2. quasi mali succi, & alteram excrementosam, alteram acrem. Quare neq; hoc imitandum est, nisi fortè, Carunculam dixit, vt tenellam etatē animalium significaret, deditq; carnem capellæ, & agniam. Has enim, in tam longo morbo, & arescente homine, non erat nimis licentiosum, concedere. Itaq; hoc victũ peruentũ ad quinquagesimã diem est. Postea cũ balneis vteretur, quotidie corripiebatur ad noctē,

post balneũ, sudore modico. Non vtebatur autem multo potu, neq; crebro, sed solum post cibũ, & tũc austeriore, q̄ eo delectaretur. Non narrat quē exitũ habuerit morbus. Fortasse, quandoquidem non dicit esse mortuum, liberatus est paulatim. Ego verò quod certò affirmem non habeo. Sudor enim ille, fieri solet ad noctē, non solum iis quib. corpora excrementosa paulatim purgãtur, sed etiã tabidis. Abhorre verò à potu, & austeriore delectari, eorũ est quibus bilis redundat, & effusa per totũ est, aqua enim illis & omnis moderatus potus insuaui fit, solum verò austerus gratus, quòd austeritas bilis amaritudini occurrit. Itaq; erat adhuc corpus excrementosum, gracile, & debile, nescio quid de eo actũ sit. Certè non euasit breui: sed si quã maximè erat naturã robustus, vix longo tempore fuerit liberatus.

Ctesicrati autem quod in farina magis contulit, quã caprinũ serum, cũ dolor esset circa totum ventrem, & labores, & surrectio multa, & subcruenta, & tumor pedum ferè iam dies viginti esset. Contulerunt eadem Adriano. Puer autem Cænei lac asininum coctum.

¶ Hi quoq; laborauerunt dysenteria, & eisdem remedijs vsi sunt, puta lacte asinino, & sero caprino, & sorbitione ex herba & farina. Quorum facultates in historia filij Eratolai diētæ sunt. Fuit autem diligentię Hippocratis notare, quiuis eorum, qui simili morbo ea tempestate correpti sunt, quomaximè auxilio leuaretur. Ctesicrati quod in farina dicit contulisse, magis quã caprinũ serum. Hęc phrasis, quod in farina, significare solet nihil aliud, quã farinam ipsã. Hic fortasse refert id quod nuper est dictum, significatq; herbam in farina coctam. Dicit verò habuisse hunc dolorem, & labores per totum ventrem, & multã surrectionem & subcruentam, quod est habuisse dolorem intestinorũ ob eorũ affectionē, labores verò ex crebra surrectione ad deiectionem, eam verò fuisse subcruentam, cum tumore pedum, qui viginti iam dies hominem teneret. Quæ notæ euidenter significabãt dysenteria, cũ debilitate cōcoctricis in hepate: vnde hydropis periculum ob refrigerationem impēdebat. Hoc casu merito ferũ esset inutile, vtpote refrigerans, & aqua magis replens: iuuaret verò herba aliqua corroborans in pulticula, vt alterũ firmaret hepar, alterum muniret intestina. Eadem inquit contulisse Adriano, quòd, vt arbitror, eodem modo laboraret. Puer verò Cænei iuuatus est asinino lacte, quòd, arbitror, sine hepatis debilitate esset biliosior.

Cydis filio circa solstitiũ hyemale rigor & febris, & auris dextra dolor. Huiusmodi aut dolor statim à paruo puero illum comitabatur, rheumatofus, & fistulosus, & grauis odoris, cũ autem ita se haberet, plerunq; erat sine dolore: tũc autem dolor erat vehemens, & cephalalgia, secunda aut tertia die bilis vomitus: desidenti factum est subbiliosum lentum, velut ex ovo subpallidum. Quarta & quinta die ad noctem aliquantulum delirabat & dolor capitis, & auris grauis, & febris. Sexta suppurgatio à mercuriali, & calor & dolor cessasse videbatur. Septima velut sanus. In temporibus autem pulsus non defe-

defecit, sudor non est obortus. Octaua succũ sorbuit, ad vesperam autè betæ, & nocte somnus. Et admodum sine dolore. Et nona letus erat ad solis occasum. Ad noctem verò capitis & auris dolor grauis. Euenit autè & hac occasione pus fluere ex aure, cũ maximè doleret statim à principio. Totam aut noctem nonam, & diem sequentem, & maximã noctis partem, non agnouit quemq; suspirare verò perseuerabat, die verò ad seipsum redit, & dolores cessauerunt, & calor factus est moderatior. Cũ sorbuisset aut mercurialem undecima, deorsum fluxere pituitosa, mucosa, maleolètia. Duodecima & terdecima mediocriter, quatuordecima à summo mane incipiēs vsq; ad meridiem toto corpore sudabat cum somno & multo sopore, vt egre excitaretur: vespere autè experrectus est, & corpus moderatè perfrigeratũ est, in temporib. aut pulsus perseuerabat. Decima quinta & decimasexta succis vtebatur. Decimasextima aut venit rursus dolor ad noctē eorundem, & deliriũ, & pus fluebat decima octaua, & decima nona, & vigesima, maniacè. Vociferabatur attollere sese tentas. Non potēs aut caput sustentare, manus protēdens, semper aliquid frustra venabatur. Vigesima prima sudor circa dextrũ latus, & pectus, & caput. Vigesima secunda sudor circa faciē plurimus erat. Voce aut hoc tēpore, siquidem plurimũ conaretur, loquebatur q̄ volebat perfectè, si repētè, semiperfecta, & ore resolutò, & genæ, & labia, semper mouebantur, quasi vellet loqui: & oculorũ creber motus ac intuitus, & color in oculo dextro, vt dictũ est, subcruentus, & superna palpebra intumuit, & in maxilla sine rubor, & venæ omnes faciei manifeste, adeoq; cōpactæ, & oculis non ampliũ nictabatur, sed atētè intues, & distrahens palpebras in supernã parpebrã, vt fieri solet cũ quid in oculum incidit. Et cũ biberet, descēdentis in ventrè & pectus sonitus, qualis & Cartadi. Spiritus aut mediocriter moderatus semper. Lingua qualis est peripneumoniacis, semicadida semipallida ab initio, & sēper dolor capitis. Cervix semper immobilis, vt cum capite circũferre cozeretur, & spina quæ ex ceruice, recta & inflexibilis, & decubitus quales dicti sunt, & nō semper supinus. Pus aut iam ferosum album, operosum erat spongus extergere. Odor valde excellēs postremo iam tempore, pedum tactus non valde sentiebatur.

¶ Hic haud dubie mortu⁹ est, tamen si dicere Hippocriti, nisi fortè id insinuauit, dicēs postremo iam tempore, postremo scilicet vitæ tempore. Hic puer statim à paruulo laborauerat auris dextræ humiditate, quē morbũ Hipp. apho. 24. sect. 3. dicit esse pueris recens natis familiarè. Habebat verò dolore dextræ auris rheumatofum, ac fistulosum, & grauis odoris; hoc est, patiebatur, cum dolore, & fistula, diurnitate iam facta, puris foetidi effluxum. Verũ etiã sem-

per haberet, non semper dolebat, sed plerunq; effundebat sine dolore pus. Quodam aut anno circa solstitiũ hyemale, concitata illi in aurè (vt scilicet fieri solet in partes, q̄ sunt alioqui debiles) noua fluxione, atq; adeo in totũ caput, præcipuè secundum id latus, obortus illi est in auditorio poro, & proximis partib. phlegmonofus affectus, q̄ tamen si adhibitis idoneis auxilijs aliquoties mitigaretur, tolli verò omnino non potuit. quin postremo, cōmunicato malo ipsi cerebro q̄ est mentis sedes, & neruorũ principũ, cum delirio & conuulsione moreretur. Principio rigor eum apprehēdit, q̄, arbitror, partes sentiētes humor acer tãgeret, mox firmato humore, & inflammatione oborta, successit febris & dolor vehemens, & patiēte simul toto capite, cephalalgia. Secũda aut 3. die (non alia causa vtitur ea particula distinguendi, quã q̄ non satis recordaretur) accidit vomit⁹ biliosus. Hoc quoq; symptoma fieri crebro solet p cephalalgiam, & hemicraniam, vt & p capitis vulnera, ob eam compassionē quæ inter caput & os ventriculi intercedit. Hoc ipso tēpore cum desideret, deieciēbat ex aluo subbiliosum lentũ velut ex ovo subpallidũ. Ne putes hac periphrafi descriptionē bilis vitellinę cōtineri, vt fortasse quispiã cēseret sequutus tententiã Auicēnæ q̄ eam bilem mitione bilis & pituitę fieri putat: sed deiectionis cuiusdam pituitæ & bilis mitione factæ. similis, non vitello oui, sed albumini bile tincto. Lentũ. n. in ovo non vitellus sed albumē est. Dicit ergo esse q̄ egeribatur subbiliosum lentum, quasi albumē oui quos tingēs subpallidum reddat. Itaq; ab exeuntibus supernè & infernè bilis & pituitæ redundantiã significabatur in toto corpore. Quarta & quinta die ad noctem delirabat aliquantulum, & dolor capitis & auris grauis, & febris, insignis scilicet. Quod morbus hic noctũ ingrauesceret, consonum est rationi: dictum iam. n. est non semel antea in hoc ipso opere, morbis capitis & oculorũ (est aut eadem ratio & aurũ) id esse familiare. Crescebat verò hæten⁹ malum, & cum eius impetus in 7. vsq; diem timeretur, iuxta id q̄ in prognostico dicitur, natu minores 7. aut citius ab hoc morbo intereũt, ob morbi vrgētiam volentib. medicis periculum anteuertere, & deorsum reuellerè materiã, 6. diē mercurialis purgatus est per inferiora: & res optimè celsit. Nam peracta purgatione calor & dolor cessasse videbatur, & 7. erat velut san⁹. Hoc exēplo sese tuebũtur, satis scio, vulgares medici q̄ omnes egrotos qui continuis febribus tenentur diē 6. pharmaco purgant; vt magna noxij humoris pars detrahatur antequã prælium q̄ dies 7. solet afferre, superueniat. Verũ id non est faciendum incautè, neq; temerè. Interest. n. quæ sit morbi constitutio. Nam ne acutis quidē omnib. est septima iudicatoria, sed aliis vndecima, aliis quatuordecima, aliis etiã vigesima septima. Interest, turgēt materia an non, vrgeat multitudine, sit aliqua concoctio, cessauerint principij fluxiones, an sec⁹ his omnibus perspectis, iuxta cōmunes præceptiones expurgandum erit, aut secus, non sexta die solum, sed & quinta, & quarta, & tertia, aut etiã prima, si res ferat, q̄ in cōment. 4. de rat. victus explicuimus. Huic non male videtur, neq; præter artem, datũ medicamentum, quia nondum sentiebatur cessasse fluxio, & reuulsoria expurgatio non est q̄ expectet concoctionem. Posset nō deterius dari die tertia, cũ lentã & biliofa deici cęperunt, fuissetq; fortasse deuitatã

molestia quartæ & quintæ: nisi id prohibuit vomitus biliosus, qui eadem accidit occasione. Quæ verò antea non potuit, rectè est acta, die sexta, expurgatio: à qua cum quâ maximè sanus esse videretur, restitit tñ quiddam (ita vt fieri, in iis quib. est futura recidua, Hipp. ipse antea dixit) q̄ nondum esse hominem liberū à morbo, sed rursus deterius habiturum, indicabat: pulsus scilicet in tēporibus, qui, affectus phlegmonosi, nōdum soluti integrè, erat symptoma: cui accessit, non esse obortū sudorem, neq; verò vllam aliam decretoriā euacuationem, qua id q̄ in capite fuerat firmatum, solutū iam esse putaretur. Vbi animaduerte Hippo. etiam post euacuationes arte factas, q̄ videantur plurimū contulisse, desiderare spontaneas & decretorias, easq; non succedere, suspectā salutis censere esse signum. Atqui cū medicus, siue is fuerit Hippo. siue alius quispiā (plurima enim, vt in superiorib. historiis vidimus, narrat in hoc opere Hippo. quæ ab aliis gesta sunt) videret nondum esse solutū morbum, in victu egrotantium hominē continuit, deditq; octaua sorbēdum succum (fortasse ptisanā) ad vesperam autē dedit succum betæ, quē constat esse medicamentosum, & alium subducere. Quoniam, arbitror, viderat mercuriali esse hominem adiutum, voluit viā, quā monstrabat fortuna, sequi. Quod consiliū ego in curationibus magnopere probō, modo nihil agatur nimis. Non narrat an hac die alu⁹ sit soluta, tamē vt cunq; euenerit, homo habuit meliūs. Nam ea nocte somnus, & fuit admodum sine dolore, & sine omni que rela confabulabatur. Atq; cū omnes (ita vt fit) essent domi læti, & inciperent morbi curam deponere, eadem nocte rediit capitis & auris dolor grauis, simulq; cū maximè doleret, statim à principio, hoc est, antequam dolores vlla ex parte mitescerēt, pus fluxit ex aure, & totā eam noctem, q̄ nona erat morbi, & diē sequētē, & maximā noctis, sequētis diei, partem, non agnouit quēquam, & perseuerabat suspirare: quod delirij erat. Nam suspirare est spiritu magno & raro vti, quod, vt in prognostico dicitur, deliriū indicat. Sed miraberis, qui flere potuerit, vt in ipso doloris impetu pus efflueret, videtur. n. vt in aphorismo dicitur, tunc maximè generari cum dolores ac febres fiunt, exire verò cū iam est confectum. Certè coniectandum est, hoc pus, per dolores quartæ & quintæ diei, esse genitum, erupisse verò per dolores nonæ & decimæ, in interuallo quo confectum pus erat, neq; adhuc rumpebatur, abfcessus, mitius habuisse omnia. Non tantum autem per hos secundos dolores, priūs geniti puris accidit eruptio, sed cū corpus adhuc esset impurum, noua fluxio est concitata, & noua puris generatio: itaque alius motus priori omnino similis, præterquam quod interuallum vsq; ad dolorum recrudescentiam (vt Hippocrati commodo loquar) habuit longius. Nam à fine decimæ diei vsq; ad decimam septimam, qua febres, dolores, deliria, & puris eruptio redierunt, meliūs habuit. Itaq; inter primos & secundos dolores, vnicus fuit quaternarius, inter secundos & tertios duo quaternarij. Causam autem fuisse existimo iudicationem quandam imperfectā quæ die quatuordecima intercurrit. Sed quid duobus his quaternariis actum sit, exponamus. Cū dolores, & deliria, bonam partē noctis decimæ diei perseuerassent, sequenti diei initio ad seipsum rediit, & dolores cessauerunt, & calor febrilis factus

A est moderatus. Medicus verò eadem die, eodem prorsus consilio quo antea fecerat, dedit mercurialis succū sorbendum, & successit tunc quoq; bene. Nam fluxere deorsum pituitosa, mucosa, maleolentia. Duodecima & terdecima habuit mediocriter. Quatuordecima à summo mane incipiens, vsq; ad meridiem, toto corpore sudabat, cū multo sopore, vt agrè excitaretur. Vespere autē experterus est, & corpus moderatè refrigeratum, vt videretur scilicet extincta febris. Mirum nisi hæc iudicatio adeo placuit medicis, qui aderant, vt putarent iam inde ægrotū futurū sine periculo. Nam erat sudor calidus (dixisset enim Hippo. haud dubiè, si esset frigidus) per totū corpus, sine anxietatibus (siquidem cum somno) & tactu quidem videbatur febrē substulisse, & hæc omnia in die decretorio sunt acta. Restitit tamen nunc quoq; idem imperfectæ solutionis, & futuræ recidivæ signum quod priūs, putā pulsus in temporibus: quapropter decima quinta, & decima sexta, non cibis, vt qui bene iam haberet, sed succis vsus, vt qui adhuc ægrotaret, decima septima ad noctem correptus rursus est dolore eardem partium, & delirauit denuo, ac pus effluxit iterum, processitq; delirium ad maniam, & durauit vsq; ad vigesimam primam, & vociferabatur attollere se tentans, non poterat tamen miser caput sustentare: protendebat manus, & semper frustra venabatur, quod qua ratione accidat phreniticis, in prognostici commentario, & multis aliis locis explicatum à me est. Vigesima prima accidit sudor circa dextrum latus, & pectus, & caput: hoc est, circa dextrum latus, pectoris, & capitis. Qui sudor non decretorius (fuisse enim æqualis) sed symptoma multitudinis & debilitatis, iuxta id quod in aphorismo dicitur: Vbi sudor ibi morbus. Laborauit enim toto hoc morbo dextrum latus præcipuè. Iam hinc abire cœperunt signa omnia in deteriora manifesta. Nam sudor secunda die accidit secundum solam faciem, quæ deterioris sudoris est species, & cœpit conuulsuos habere motus in partib. faciei, q̄ processerūt vsq; ad tetanum, & puris conditio mutata est, abiitq; in serosum, vsq; dum postremò, extremis partibus amitti cœpit sensus, & homo mortuus est. Vt iam hinc constat, quā verè dixerit Hippo. in prognostico, & in huius operis lib. 6. sect. 5. aurē esse locū fallacem: fallaces. n. vt in comment. sectionis 6. libri eius dixi, morbi sunt, qui cum videantur esse sedati, aut etiam soluti, redeunt. Cuius præsens historia præstat accommodatissimum exemplum. Sed redeamus ad pensum. Est notatu dignū, quòd si quid (inquit) voce conaretur plurimū, loquebatur q̄ volebat perfectè, si verò repente, atq; vti aliud agens, & sine magno conatu loqui inciperet, loquebatur semiperfectè, hoc est, non perfectè proferebat, sed velut ore resolutio. Hoc accidens vidimus in quibusdam per abolitam memoriam, aliis etiam per irrationalem obliuionem, qualē habebat Eratoilai filius, cuius historia nuper narrata est. Nam quibus abolita est memoria, accidit aliquando, vt vel in media prolatione verborū obliuiscantur atq; ita semiprolata admittāt, cū verò quis ipsis dicat, & simul proferre iubet, perfectè proferūt, vt pote nullo vitio consistente in sermonis instrumentis: melancholici etiam aliquando per mentis alienationem balbutiunt, & quædā imperfectè prolata effutiunt, tamen cum aliquando conantur aliquid proferre, & ad

& aduertūt animum, nullum in prolatione vitium A est, vt neq; in eis instrumentis. Ab hoc homine mentis alienatio non aberat, verū aliorum symptomatū concursio indicat, in aliam potius causam reici debere, quā in dictorum vllum. Nam genæ & labia mouebantur semper tremulè, quasi semper aliquid loqui vellet, oculi quoq; crebro mouebantur, & in varios vertebantur intuitus: quæ non aliter quā incipiente resolutione, aut conuulsione partium, fieri poterāt. Fuisse verò conuulsionis initiū, exitus declarauit. Nam desit hæc agitatio in immobilitatem oculorum, vt non amplius nictarent, sed attentè intuerētur, & in tetanum, vt ceruicem cum capite circumferre cogeretur, & spina quæ ex ceruice, hoc est, spina ceruicis, recta & inflexilis, vt simul cum capite & pectore moueretur. Consentaneum ergo est, dicta omnia in conuulsionem reicere. Nimirum antequam conuulsio musculos apprehendat, mouentur conuulsoriè, imprimis quidem, facultate vim magnam retinente, causa verò præter naturam, adhuc lædente exiguum: deinde paulatim præualeat morbo, & succumbente facultate. Igitur imprimis conuelli musculis qui os claudunt, & qui buccas mouent, tantum incipiētibus, loquebatur semiperfectè, & ore velut resolutio, q̄ scilicet conuulsio aperientium, claudentibus repugnaret, & labia, & genæ, & oculi, conuulsuo motu mouebantur. Deinde, crescente conuulsione, infixi sunt oculi, & distorta palpebra supra sursum versus, velut consulto fieri solet, cū aliquid in oculum incidit. Postremò, secundum caput, ceruicem, & totam spinam, superuenit tetanus. Factam esse conuulsionem multitudine sanguinis in caput irruente, indicabant, color subruētus, & tumor palpebræ in oculo dextro, & genarum rubor, & venarum in toto facie tumor: siquidem erant manifestæ & compactæ, hoc est, tumentes, & solidæ, atq; obstructæ multo sanguine. Cōmemorata itaq; signa, erant conuulsoria: reliqua extinctionem facultatū, quibus corpus regitur, & naturalis caloris, sequebantur. In quibus est illud insigne, quòd cū biberet, erat descendens in ventrem & pectus sonitus (quod & Chartadi dicit accidisse, cui⁹ historia paulo post narrabitur.) hoc signum vidi ego in multis moribundis, atq; haud scio an viderim in vllorum, qui superuixerint, certè in vno tantum, eorū qui acutè ægrotarent, & id accidens acutè febrē superuenisset. Causam verò esse censeo eius accidentis, quòd corruptis iam facultatibus naturalibus, potus pondere, & propria fluxilitate feratur, velut inde mortuum corpus, atq; ob id sonitum edat. Accedit etiam sonitus edendi alia causa, quod moribunda corpora flatum iam admittunt intra naturales cavitates, qui ingressu humoris, qui non fugitur paulatim à naturalibus instrumentis, sed propria natura incidit, verberatus, edit sonitum. Has ob causas ego hoc signum in pessimis pono. Subscribitq; meæ opinioni præsens narratio. Pus etiā reditum serosum, & graueolens, huius erat generis, naturalis caloris debilitatè indicans: ac multo magis illa pedum mortificatio, q̄ in extremo iam tēpore superuenit, per q̄ tractus non sentiebatur. Cū dicit spirit⁹ mediocriter moderatus semper, ne intellige fuisse per totū morbū moderatum (nam vt dictū antea est, nona nocte suspirabat) sed nunquā fuisse maximas spiritus immoderationes, vt ortho-

pneam, aut sublimè spiritum, aut offendentem, aut talem alium. Linguā semicandidam semipallidam, qualis esse solet peripneumoniacis fuisse à principio, secūdum naturā redundantium humorū fiebat. Siquidem indicatū antea est, pituitam & bilem redundasse. Dolor capitis cur semper affuerit, nemò dubitet, cū locus præcipuè affectus fuerit caput. De huius ægroti curatione illud vnū lubet nūc monere, purgationes reuulsorias bene ac tempēstiuè esse actas, misisionē tamē sanguinis (si modo vt sermone, re etiā ipsa omissa est) perperā, neq; sine perniciē hominis esse omissam. Fuisse huic prima & 2. die, quibus vehemēs erat auris dolor, & cephalalgia, mittēdus sanguis ex cephalica dextri lateris, quantū vires ferrent, & ea ventris suppurgatio ex mercuriali q̄ die 6. facta est, fuisse faciēda die 3. aut quarta, cū adhuc humores motu principij agitabantur, ferebantq; sua spē in aluum, & exibant lenta velut ex ouo biliosa subpallida. Fortasse. n. his tēpestiuè actis inflammatio ante suppurationē esset resoluta, & ea q̄ accidit 7. die, fuisse firma morbi inclinatio: q̄ si tunc quoq; exacerbatū esset denuò malum nocte diei nona, redeunte motu simili, eadē curatio esset rursus repetēda, mittēdusq; tunc denuò sanguis ex eodem loco, quanquā parcius, vt pote facultate minūs iam constante. Quod si videretur peti à morbo copiosior misio sanguinis, q̄ à facultate posset ferri, affigendæ essent dorso & spatulis cucurbitæ cum scarificatione, & rursus (vt est factum) molienda aliqua alui subductio. His actis, corporeq; adeo vacuato, fuisse fortasse iudicatio diei quatuordecimæ perfectior, q̄ si fuisse nihilominus imperfecta, & decima septima superuenisset tanta exacerbatio, putari oporteret malum pernitiosum, & insuperabile. Neq; .n. omnia vinci possunt, quantūuis quis arte repugnet. Interim nō esset omittenda (vt neq; medicis, qui hunc ægrotum curandum susceperunt, verisimile est esse omissa.) colliria ad aurē, mitigantia imprimis ac mediocriter repellentia, vt rosaceum, aut lac: deinde coquentia, tā illum resoluētia, simulq; anodina, vt mulsam calidā, aut chamæmelinū: postremò extergētia, & phibētia putredinē, vt mulsam cum aliqua mirrhæ portione. Essent quoq; toto morbi tēpore vtilēs frictions crurū reuulsoriæ, & clysteres. Esset quoq; infundendum in caput oxyrrhodinū, cū phrenitica incipiebant apparere accidentia, & nerui iuxta spinā emolliēdi, amigdalino, aut violaceo, aut alio eiusmodi vnguēto, cū inciperent reuulsione rigere.

Harpalide sorori circa quartum mēsem, aut quintum prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant, & caue oculorū partes intumescebāt, & totū corpus in tumore eleuatū est, vt leucophlegmaticis. Tussis sicca. Orthopnœa autē & asthma eiusmodi, & strangulationes aliquādo ab spiritu, vt sedens perseueraret in lecto, decubere aut non posset, sed etiā si aliqua somni esset opinio, erat sedens. Mediocriter erat sine febre. Fetus multo tempore immobilis erat, velut corruptus, & translabeatur. Comitabatur verò anhelatio fere duos mēses, fabis aut melle admixto vsa, & eclegmate ex melle, & cū ex vino bibisset Aethiopicum cuminum, melius habuit,

postea tusiens excreauit multa cocta pituitosa, A
alba spiratio cessauit. Peperit verò fœmellam.

Fieri in prægnantibus tumores edematofos pedum, rarum non est, neq; verò eos in corpus totum procedere, quasi leucophlegmaticæ sint. Euenit enim, in iis quæ pituitosæ sunt, ob menstrui sanguinis suppressione, vt certè in aliis citra prægnationem, quibus supprimitur. Hoc tamen interest, quòd ob solum affectum præter naturâ supprimitur, quam ob prægnationem, grauius est, neq; expectantur auxilium à partu, vt in prægnantibus. Verùm tantum anhelationem illi partium tumori accedere, rarum est, etiam si id quoq; vidimus aliquando, vt simul cum prægnatione finire, atq; ab his omnibus simul mulierem liberari. Nimirum morbi, quibus affectus alioqui naturales occasionem præbent, adeo periculosi non sunt. Est verò dignum admiratione, hanc non fecisse abortû, ob tusim adeo crebram & diutinam. Nisi fortè admirationem minuit, portasse fœmellam. Maiores enim hæ, quàm mares sustinent occasiones, & minùs abortiuntur, saltem post primos menses: fœmellæ enim rarò, nisi initio prægnationis, & antequam formationem receperint, neq; mollem, excidunt, mares verò faciliùs, vbi iam augeri & moueri cœperunt, velut à quarto aut quinto mense, quibus hæc mulier cœpit pati: causam esse existimo, quòd acetabula masculorû sunt ficciora, & motus vehementiores. Itaq; hanc ne abortiret, non parum fortasse iuuat, fœmellam gerere. Atq; ob id videtur Hip. animaduertisse, & vt exemplo etiam indicaret, id quod medici omnes docent, difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare. Est præter hoc multorum medicorum opinio, quæ non videtur ratione omnino destituta, eas quæ fœmellas conceperunt, vt morbis huiusmodi, qui ex retentione excrementorû fiunt, solent magis capi, ita magis ab illis (pares sint) liberari, quia scilicet earû habitus magis congruunt, quàm earum quæ mares conceperunt. Deteriori enim & morbosiori habitu sunt illæ, quàm quæ mares conceperunt magna ex parte: quare filias enixæ in lethales morbos magis incidunt, ab æqualibus verò magis liberantur: potuit igitur præter dicta, hoc quoq; Hip. innuere, dicēs, peperisse fœmellam. Scilicet ob id minùs mirû fuisse euadere. Multis itaq; de causis fuit rationi consonû mulierè hanc parere fœmellâ, vt quæ prægnatione habuerit adeo morbosam, vt quæ non fecerit abortum, vt quæ euaserit. Percurramus igitur breui omnia quæ mulier hæc passa est. Circa quartû aut quintû (dubitantis est illa phrasis) mensem prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant. Primis tribus mensibus solent fieri vtero gerentibus vomitiones, nausæ, & picæ, vt pote ventriculo citò consentiente cum vtero: tumores verò pedum, & alia eiusmodi, non ante quartû aut quintum, cum iam menstruæ euacuationes pluries defuerint, & hepar diuturnitate cacochymicæ debilitatû sit. Sed euenit dubitare, si tumores tales fiunt mense quarto aut quinto, velut maiori iam facta patiendi causa, cur eo iam tempore cessant nausæ & picæ? Quæ enim à minori causa nata sunt fieri, accessione maioris causæ, non solent extingui, sed augeri, aut cum aliis morbis qui superueniant, commorari. Gal. primo de symptom. caus. dicit, earum plerasq; sic affici vsq; ad secundum & tertiu mensem, in quarto verò

desinere partim vomitione vacuato humore, partim tẽpore cõcocto, muliere ipsa præ fastidio pauca comedente: atq; fœtu, vt pote iam grãdiori plus trahente: atq; ita totû corpus desinere plenitudine laborare, & adeo vitioso esse succo. Verû hæc ratio nõ videtur posse omnib. congruere. Sunt enim nonnullæ adeo excrementosæ, vt illis plus aut deterius sit quæ singulis mensibus efflueret, quàm vt à fœtu trahi possit. Quibus constat futurâ in dies p totû prægnationis tempus maiorè cacochymiam. His, siue superueniat tumores pedum, siue non, nõ est cur fastidia, & picæ, & nausæ, cessent. Minus aut excrementosis, in quibus scilicet vomitiones primorum mensum, & inedia, & maior succus grandioris iam facti fœtus, plus poterit cacochymia minuire, quàm diuturnitas suppressionis menstruorû, augere, cessabunt illa mense quarto: atqui fieri poterit, vt his ipsis tunc incipiant aquosi pedum tumores, quæ diuturnitate sit hepar debilitatum. Multò enim citiùs trahitur in compassionem vteri ventriculus, quàm hepar, verùm diuturnitate intemperatum hepar retinet compassionem, quam ventriculus, vomitione iam expurgatus, deponit. Hoc verò non accidit quibus hepar erit firmum, sed deponent ventriculi passiones, nullis tumoribus succedentibus. Quamquam contrarium quoq; potest quibusdam euenire, vt nullis insignibus ventriculi passionibus laborent, & deinde tumoribus pedum & asthma corrumpantur, quibus scilicet euenit ventriculum esse firmum, & infirmum hepar. Itaque tumores pedum rarò fiunt ante quartum, picæ plerumq; finiuntur intra tertium, neutrum tamen horum est perpetuum, neq; eas quibus tumeant pedes, ventriculo antea laborasse, neque secus. Huic non narrat quid ante quartum acciderit, potuit vtrumuis accidere. Tumoribus pedum, crescente crudorum humorum copia, superuenit oculorum & totius corporis tumor, qualis est leucophlegmaticis, & respirationis instrumenta occupata sunt adeo, vt laborauerit maxima orthopnea, tanta scilicet, vt dormiret etiam erecta. Succus etiam principio erant adeo crudi, vt vexaretur sicca tusi. Febris exigua erat, quia non ex humorum in venis putrescentia, sed ex crudorum oppilatione in viis spiritus, nascebatur. Erat ergo qualis esse solet hydropticis, & asthmaticis, vtrisque enim, nisi quis alius accedat morbus, exigua tantum est febricula. Illud verò videbatur in hac muliere horrendum magis, fœtus motum multo tempore non sentiri, & velut mortuum translabi ex latere in latus, cum mulier conuerteretur. Quod sane magnû incuteret timorem, videretur enim id fieri, quæ fœtus esset decisus ex vtero & mortuus. Mortuû non fuisse constat, siquidem est suo tẽpore in lucẽ editus, tñ egrotasse eo tempore fœtû intra vterum, non est dubiû, adeo vt nõ posset sese proprio impetu loco mouere, neq; verò continere, cum matris corpus versaretur, sed pondere excideret, vt valde debilib. ægrotis videmus accidere: ipsi enim nõ possunt sese erigere, si quis eos conetur erigere, neq; sustentet, faciliè decidunt. Laborare verò fœtus intra vterû morbis satis grauibus, quiq; plerunq; quadraginta dierû habet constitutionem, Hip. docet libello de partu septimestri. Durauit ergo fœtus ea debilitas fortasse pl9 quæ mensem, quæ significauit dicēs, multo tẽpore immobilis erat. Anhelatio verò durauit duos menses. Dicit

Dicit meliùs habuisse vsu fabarum, admisto melle, & eclegmate ex melle, & potu cumini Æthiopici ex vino: concocta enim esse excrementa, & tusien do excreata. Faba (dicit Galenus lib. 7. de Simplic. facult.) si quid aliud, excreationibus ex thorace & pulmone est idonea. Mel esse thoraci congruentissimum ad extergendum, & ad coqueridum, inter omnes Medicos constat. Atq; ob hæc serapia omnia & eclegmata pectoralia, parantur ex eo, & alia quæcunque, siue catapotiorû forma, siue bolorum, pro thorace parantur, nullo succo meliùs quàm melle conformantur. Duobus modis potuerit hic vti faba, atque vterque fuerit vtilissimus, aut ex fabacea farina melle subacta formatis catapotis, aut bolis, aut melle, cui farina inspergeretur. Ego verò intelligo, vsam esse farina melle subacta, atque seorsum eclegmate ex melle, aut solo & despumato, aut cum re alia, succoue alio, velut eclegmate ex adianto, aut hyssopo, aut alio simili. Dicit enim, quasi duo diuersa medicamenta inuens, faba melle admixto vsa, & eclegmate ex melle. Cuius generis omne habet vim calfaciendi tertio ordine, & discutit flatu valenter, probatur maximè inter omnia genera Æthiopicum, vt inquit Dioscorides. Quoniam verò eius puluerem ex vino potare iuberent Medici, constat eos concoctu contumacem esse censuisse succum, qui in mulieris thorace redundaret: neque sanè aliter, vti oporteret in hac tam valenti auxilio, cum præcipuè in diureticis esse à Galeno dicatur cuminum, quorum vsus in grauidis periculosus est.

8 Polycratis uxori, astate circa canicula sydus, febris. Spiritus matutinus minor. A meridie verò erat spiritus magis, & paulò densior. Tussis & excreatio statim ab initio similis purulentis. Intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & cerchnon. Facies boni coloris. In genis rubor non abundè coloratus, sed moderatè floridus. Procedente autem tempore etiam vox aspera facta est, & corporis colliquatio, & circa lumbos eruptiones, & alius extremo iam tempore liquidior. Septuagesima die febris exterius plurimû refrigerata est: in temporibus autem quies. Spiritus autem densior fiebat. Post hanc verò requiem spiritus densior adeo, vt sedens perseveraret, quare & mortua est. In arteria verò sonitus multus inerat, & sudores prauis. Et intuitus admodum sanam mentem indicantes, ad extremum vsq; tempus. Superuixit iam refrigerata dies plures quàm quinque. Post primos autem purulentum excreare perseverabat.

Vxor Polycratis, vt ex symptomatû narratione licet colligere, laborauit primû peripneumonia, deinde ex ea breui incidit in suppuratione, & à suppuratione postremò in tabe, à qua citò est mortua. Insumpti enim sunt in has omnes mutationes, paulò plures quàm septuaginta dies, cum soleant quidam tabidorum, durare etiam annos. Neq; tamen hoc non fuit rationi valdè consonum, quia ex peripneumonia, vt ea est breuioris constitutionis, quàm pleuritis, ita citiùs fit suppuratio, & illius vo-

mica rumpitur priùs, & nisi priùs etiam perpurgentur, tabescunt ab ea priùs suppurati, vt in Commentariis sectionis quintæ Aphorismorum indicauimus. Iam verò tabidi facti, quæ ex interna inflammatione tales facti sunt, breui moriuntur, atq; tantò breuius, quantò ex inflammatione acutior. Qui enim tabescentes durant diu, ij sunt, qui ex destillationibus à capite, aut toto corpore, vel ex congesta inter latera pituita, inceperunt. Meritò igitur quæ à peripneumonia procedit ad tabe, adeo breui consumpta fuit: futuram verò citò mortem significauerunt, lethalia signa citissimè apparentia, & celeritèr alia ex aliis sentia. Laborasse enim à principio pulmonem, indicauit hæc syndrome signorum, febris continua, difficultas spirandi, tussis. Si enim fuisset pleuritis, adfuisset etiam dolor, qui tamen non adfuit. Sed & rubor genarum, & sibilus, & cerchnon, hoc est, asperitas rancida circa asperam arteriam & fauces, pulmonis & arteriarû eius indicant affectionem. Quòd spiritus vespertinus maior erat, & densior matutino, signum erat malum, passionem simul indicans, & periculum. Nam peripneumonia rarò non est pituitosa inflammatio, cuius febris quotidiana habet incrementa. Fieri verò hæc vesperi à prandio, familiare est omnibus catarrhosis, & quacunque causa tabescentibus: quorum vtrumque huic aderat fluxionem scilicet secundum pulmonem pati, & ad tabem vergere. Nam erat statim ab initio tussis, & excreatio similis purulentis: hoc est, qualis in iis qui tendunt in suppurationem. Huiusmodi autem est tussicula quædam molesta, partim omnino sicca, partim cum tenui excreatione, & alba. Cum ergo maligna inciperet pulmonis inflammatione laborare, citò processit in suppurationem, & tabem pariter. Cum supra suam constitutionem, quæ septem dierum est, prorogata sit peripneumonia, procedente tempore etiam vox est facta aspera, & accidit corporis colliquatio. Siccescentè simul toto corpore, & aspera arteria. Nam vox clangosa, quæ ob siccitatem arteriæ fit, vocatur aspera. Factæ sunt circa lumbos eruptiones, quæ etiam recensentur ab Hippocrate inter signa suppuratorum in Prognostico, vbi etiam dicitur: Cæterum omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet. Primû quidem si febris non dimittit; sed diu quidè tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi oboriuntur, tussisq; ac tussendi promptitudo ipsis adest, & nihil memorabile expuunt, & oculi caui fiunt (hoc fit simul cû corporis colliquescencia) & maxillæ ruborem contrahunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò calefcunt, & potissimû summi: in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Horum plurima adfuerunt vxori Polycratis. Cui pustulæ factæ præcipuè sunt circa lumbos. Illud quoque accidit, vt reliquis tabescentibus consuevit, quòd extremo iam tempore alius liquidior facta est. Aphorismo 12. sectionis 5. dicit Hippocrates: Quibuscunque tabe laborantibus capilli de capite defluxerint, hi, alui profutiuo accedente, moriuntur. Capillos defluere tabescentibus, signum est in extremo constitutorum, quod huic mulieri nõ narratur accidisse, neque verò necessarium est adesse omnibus, & mulieribus quidem multò minùs, vt pote quarum capilli radices habent firmiores, & ex crasiori ac lentiori fu-

ligine. Postremo acciderunt postrema iam signa, quæ accidere solent moribundis. Nam septuagesima die refrigerata sunt extrema, videbaturque extincta febris, quia & in temporibus facta est quies: hoc est, cessauit pulsus in temporibus sentiri, id quod extinctione naturalis caloris factum est. Respiratio verò fiebat densior, atque adeo post hanc requiem: hoc est, post hanc apparentem infabricationem, tantò densior, vt nisi sedes esse non posset, idque durauerit, vsque dum mortua est. Erat verò etiam sibilus in aspera arteria. Fiebant hæc puere in asperas arterias pulmonis regurgitate, & vias spiritus obstruente, atque ita demum suffocante. Quod quidem in tali statu constitutis facile fit, quia debilissima facultas non potest diu laboriosam respirationem sustinere. Aderant quoque sudores prauis, quales scilicet per syncopen solent, frigidifecundum faciem & frontem. Nihilominus constabat mente, atque ad extremum vsque vitæ finem constitit, quod intuitus indicabat. Scilicet cum iam loqui non posset præ angustia, non erat vnde quis iudicium sanæ mentis acciperet, nisi ex oculis. Modum verò quo ægroti intuentur, magnam præstare significationem mentis, ex iis quæ in Prognostico docet Hippocrates, facile intelliges. Congruens autem fuit huic mortis generi, mentem ad extremum vsque constare. Ita enim consuevit in iis, qui tabescunt ex suppuratione, sicut & in extremo, & cum iam iam videntur extinguere, durare plusquam quis speret. Velut hæc, quæ iam refrigerata, & pulsu deficiente, etiam in temporibus, durauit plusquam quinque dies. Id verò fit in iis, qui extinctione moriuntur, potius quam morbi magnitudine. Exsoluitur enim vis sensum. Concludit Hippocrates narrationem, dicens: Post primos autem purulentum excreare perseverabat. Quæ verba non ad extremos hos dies debent referri (in his enim excreari iam desineret) sed ad totum morbum: significant enim, post primos dies, velut post primam septimanam, toto reliquo tempore excreatum esse pus.

II *Ei quæ supra portas habitabat, iam seniori febricula oborta est, quæ cum iam desineret, cervicis dolor vsque ad spinam & lumbos, & harum partium non valde potens erat. Maxilla erant compactæ, & dentes in seipsos, magis quam vt specillum admitterent, & vox balbutiens, quod resolutum, & immobile, & debile esset corpus. Constabat autem mente. Calfactoris & melicrato tepido, tertia die ferè laxauit, & post hæc succis & iusculis sana euasit. Euenit autem hoc, cum autumnale tempus finiretur.*

¶ Huic mulierculæ factus est in febriculæ lentæ, quales senibus sunt familiares, solutio, abscessus: congruens sanè solutio, & febris nature (siquidem erat lenta) & ætati mulierculæ, siquidem senior iam erat. Factus verò & abscessus ad articulos spinæ, neque solum in articulis fecit dolorem humor, sed in neruorū etiam initia refusus, omnium eorum fecit resolutionem, in quibusdam maiorem, in quibusdam minorem. Nam aliarum omnium partium, quæ motum ab spina recipiunt, non val-

de potens erat: id est, non benè eas poterat mouere, quod resolutū, & immobile, & debile esset corpus. Manifestè autem resoluti sunt muscoli mouentes linguam, & aperientes os. Nam balbutiebat, & habebat os clausum, & dentes adductos, adeo vt specillum non admitterent. Quod quidem accidens fieri poterat ob conuulsionem claudentiū, aut ob resolutionem aperientium: ex aliis vero quæ vnà aderant, verisimilius est in resolutionem reici. Præterquam quod Hippocrates id noluit sub dubio relinquere, dicens, quod resolutum, & immobile, & debile esset corpus. Velut etiam quod affecta erat lingua cum maxillis, constat affectionem ad totam ceruicem pertinuisse. Nam muscoli eas partes mouentes, descendunt ab ipso cerebro, quæ iam iam incipit spinalis medulla. Itaque ipsum etiam cerebrum abscessus partem accepit. Atque ob id Hippocrates cum dixisset maxillæ compactæ, & vox balbutiens, velut quiddam notatum adiecit, constabat autem mente. Nimirum cum laboraret cerebrū, videbatur consentaneum, vt mens quoque esset læsa. Verum non adeo mirum est, vt non occurrant sæpè læsiones motus sine sensum læsione vergente, vt dixit in proximo libro Hippocrates, succo ad corpus. Calfactoris (vt for tasse frictione olei vulpini, aut recinini) & collutione oris ex melicrato tepido, atque etiam eiusdem melicrati potione, tertia die ferè laxauit, cepit scilicet laxare os, vt posset iam abducere dentes, & accipere plusquam melicratum, & postea succis & iusculis vtens (quod scilicet nondum haberet maxillas adeo solutas & firmas, vt posset cibis vt) paulatim euasit omnino sana. Videbitur curatio fuisse leuior, quam pro magnitudine affectus. Verum scire oportet, affectus partium, iudicatione factos, multo facilius curari, quam cum ob multitudinem, aut cacochymiam fiunt, præcipue cum nondum iudicatorij abscessus, ob Medici incuriam, aut quod eius copia non fuerit, induruerint, aut inueterauerint. Nam perpauci sunt particularum affectus curatu difficiles, nisi quod foueantur à multitudine, aut à cacochymia corporis totius, aut aliarum partium. Quod in iudicatorijs abscessibus non euenit. Hinc fit vt morbus regius in febris solutione ortus, per quem & vrina & deiectio sunt quales in benè valentibus, facillimè soluantur, ac breui: qui verò ob biliosam fit cacochymiam, non nisi sæpè ac vehementer expurgato corpore. Dicit euenisse hoc, cum autumnale tempus finiretur. Merito profectò. Nam autumnus finis partium retinet autumnus conditionem, partim hyemis conditionem imitatur. In autumnus verò fiunt dyscrisias, seu difficiles iudicationes, quales præcipue quæ per abscessus: in hyeme fiunt dolores laterum, & lumborum, & resolutiones, vt in aphorismo dicitur. Contigerunt igitur huic omnia secundum temporis conditionem.

¶ *Vnctor, qui iuxta Harpalidem, impotentior crurum & manuum factus circa autumnum, bibit tunc pharmacum, sursum ac deorsum purgans. A purgatione febris, & in arteriam fluxit tale, vt loquentem impediret, & vt inter loquendum anhelaret, similiter ac anginosus raucus. Suffocatio deglutienti, & alia anginosa, tumor autem*

autem non erat. Febris autem & tussis intendebatur, & excretio humida & multa pituita. Progressu temporis etiam dolor circa pectus & mammam sinistram. Cum autem exurgeret, aut moueretur, anhelatio multa, & sudor à fronte: & quæ circa fauces habebat, mollius autem, dolore in pectus descendente. Ab initio igitur fabis tinctis melle utebatur. Postquam autem febres detinebant, magis oxymelite calido, & multo mellis tinctu. Transactis quatuordecim diebus, omnia desierunt, & non multo post, crurum & manuum potens est factus.

¶ Hic ob redundatiam crassorum & frigidorum succorum, quibus eum in autumnus contingit esse plenum, cepit pati crurum & manuum pariter resolutionem. Casus sanè satis periculofus. Nam vbi omnes pariter artus pati incipiunt, merito timetur communi omnium principio, cuius resolutio apoplexia est. Hæc, arbitror, ob causam, bibit tunc (nam illud tunc festinationem significat) pharmacum sursum & deorsum purgans. Cum verò esset excrementorum copia maior quam vt posset vni quantumuis forti expurgationi cadere, factum est, vt febris, & multæ fluxiones excitarerentur, alteratis scilicet & exagitationis succis, magis quam euacuatis, & periclitatus inde est: siquidem febris fuit acuta, fluxio autem in spiritalis vias abundanter incubuit: primū quidem in superiores, & quæ ad ceruicem sunt, vnde cum asperitate arteriæ anginosus & raucus factus est, & suffocabatur deglutiens, omniaque apparebat vt in anginoso, quamuis tumor exterius nullus apparebat, quia non tam erat causa horū inflammatio, quam multa fluxio in gulam, & asperam arteriam incumbens. Adeoangebatur, vt cum exurgeret, anhelaret, & præ anxietate sudaret ex capite, & fronte. Deinde cœperunt, descendente fluxione ad pectus, quæ circa fauces, habere melius, & tunc adhærente lateribus pituita, superuenit dolor circa pectus, & mammam sinistram. Ab initio, cum scilicet fluxio partes faucium & colli magis afficiebat, & curationis gratia, atque ob raucedinem, utebatur eo medicamine, cuius nuper in historia vxoris Policratis facta est mentio, ex farina fabarum & melle: postquam verò febris videbatur produci, & fluxio altiores partes obsidere, cepit vt oxymelite calido abundantius, & multo linctu ex melle, seu solo, seu cum succis quibusdam parato, ita vt fit in pleuritide & peripneumonia, & aliis huiusmodi passionibus. Transactis quatuordecim diebus, omnia hæc desierunt cum febre, atque adeo crurum etiam & manuum vim paulò post recuperavit: eadem prorsus ratione, qua qui à conuulsione tenetur, febre superueniente liberatur. Nam, vt soluantur febre, eadem ratio est, resolutionis & conuulsionis à repletionem, & aliorum morborum à multitudine crudorū habentium notum.

II *Chartidi febris ardens, vomitus bilis multa, & infra alui egestio, vigilia, & in splene tumor rotundus. In ipso mane surrexit strepitu circa ventrem sine dolore facto. Vbi verò aluum exoneraret, subijt sanguinis velut victima plusquam congius, & vbi iterum ac tertio cohibuisset, com-*

paçti grumi. Anxietates autem circa cor, & sudor exiguus per totum ferè corpus, & febricula frigescente videbatur. Et primum quidè mente constabat, procedente autem die & anxietas maior, & inquietudo, & spiritus paulò densior, & confidentius ac benignius quam pro tempore alloquebatur, & excipiebat, & quedam animi deliquia videbantur superuenire. Offerentibus autè quibusdam succos, & ex farina aqua, non soluebantur. Sed spiritus ad vespèrā valde multus erat, & iactatio multa, & in dextra ac sinistra conuertens sese, nullo tempore quiescere poterat. Pedes frigidi. In temporibus & capite calor maior. Propinqua iam morte, exigui sudores multi, & cum biberet, sonitus in thoracē & ventrem descendens potus. Quod autè pessimum. Dicens verò velle sibi aliquid descendere & intendens oculos, non diu se cohibens, mortuus est.

¶ Hic est Chartides, cuius nuper meminit in historia filij Cydis, ob illud signum quod huic quoque accidit in ventre, dum biberet, strepitus scilicet, velut descendens in thoracem & ventrem. Quod signum tanti momenti facit Hippocrates ad mortem lignificandam, vt non contentus narraffe, dicat, quod autè pessimum, quasi diceret, hoc autè pessimum est. Sed enarremus historiam à principio. Hic, quantum intelligo, intra diem naturalem mortuus est, ex febre ardente cum cholera morbo, quæ in profusam sanguinis deiectionem processit, ex qua per syncopem interijt. Quamquam legitur in quibusdam codicibus, tertio mane, iuxta quæ lectionem, fuerit mortuus Chartides intra diem tertiam. Ex fieri quidem potuerit vtrumque. Nam choleram, quantumuis vehementem, in diem tertiam protrahi, mirum non est, præcipue si sanguinis deiectio non acciderit vsque ad tertium mane, quod intra secundum esset diem. Neque mirum adeo fuisse vehementem, vt intra diem hominem tolleret, si in ipso primo mane superueniret deiectio sanguinis. Iuxta hanc ergo lectionem videtur Chartides cepisse febricitare vespèri, & totā noctem transegisse vigilæ, mouendo, ac deiciendo, & primo mane descendisse ad deiectionem, ac deieciße sanguinis optimi, ac velut effusi ex iugulata victima plusquam congius: hoc est, plusquam duodecim cotylas (congius enim capiebat sex sextarios) atque ab ea tam copiosa sanguinis effusione, cum signis instantis syncopis, perseverasse diem totum, vsque dum vespèri, superueniente alia effusione sanguinis, non extra corpus iam ob debilitatem, sed in ipsa intestina, mortuus est. Quam autem causam affectionis huius fuisse suspicer, superest dicam. Cum errore facultatum naturalium, ob malignam aliquam sanguinis totius qualitatem, & debilitatem lienis, multa sanguinis copia ad eum sese collegisset, intumuit adeo, vt rotundi tumores speciem præberet tactui satis conspicuam, vt ex manifesta ac facili eius cognitione, constaret esse magnum, ex rotunda figura, pertinere ad viscus, potius quam ad vllum musculorum. Putrescentibus igitur iis, qui oppilati erant, succis, orta est febris ardens. Irritata verò lienis facultas multitudine ac qualitate, cepit in ven-

trem, superiorem pariter & inferiorem reuomere, primùm biliosos succos, secernens inutilia ab vtilibus: paulò autem post non potens iam se continere, (ita vt fit) cum euacuationes incipiunt à maxima irritatione) reiecit omnia affatim, adeò vt vel ipse sanguis colore integer, & similis sanguini victimæ effunderetur, penèq; exhaurirentur venæ per ipsum lienem. Nisi fortè tunc hepar conspirauit cum liene, atque, vt ita dicam, simul cum illo sese præcipitavit. Vtunque hoc habeat, iam inde, velut cum syncope reliquum eius diei colluctatus, vespere mortuus est. Fuerint verò syncopis duæ causæ: nimia euacuatio sanguinis, cum qua nõ potuit non exhauriri vitalis spiritus maxima copia, quia boni atque integri sanguinis erat effusio, & ex impotentia facultatis nascebatur: & grumi detèti intra ventrem. Nam cum ille virium exolutione sentiens, semel atque iterum cohibere curasset, atque valenter sphincterem astrinxisset, compacti sunt grumi. Sanguis enim mox ac in ventrem incidit, hoc est, extra venas & arterias effunditur, concrefcit in grumos, & corrumpitur, atque eius corruptio multò maiorè, quàm vilius alterius succi, infert noxã cordi. Symptomata, quæ totã eam diem, vsque dum spirauit, affuerunt, apertam habent interpretationem. Nam anxietas, & iactatio, & febris extinctio, & sudor exiguus, & spiritus densior, exolutionis vitalis facultatis sunt, vt etiam frigiditas pedum cum calore maiori temporum & capitis. Exiguum enim, quod vitalis calidi reliquum est, ad pedes aut manus non effunditur: expirat verò per arterias capitis, & temporales, vnde & sudores ea parte solùm orti, syncopales sunt. Iam verò strepitum descendens potus, esse corruptionis facultatum, quæ regunt nostra corpora, interpretati antea sumus. Delirauit quoque, tametsi non maniacè. Scribit enim id solùm habuisse delirij, quod alloqueretur, & exciperet homines, confidentiùs, & benigniùs, quàm pro tempore: hoc est, quàm conueniret hominem in tanto periculo constitutum. Omnia verò huiusmodi desipientiã indicant, non verò qualè phrenitis facere solet, sed qualem nonnunquam debilitas, quam Medici mentis vacillationem vocant. Narrat etiam Hippocrates quid sit actum. Offerentibus (inquit) quibusdam (Medicis scilicet, aut adstantibus) succos, & ex farina aquam (polentam scilicet, ad reficiendum hominè, & ad cohibendas euacuationes. nam farina vt & amyllum cohibet, non quidem adstrictione, sed agglutinatione & lentore) non soluebantur deliquia, sed procedebant, augebanturque signa syncopes. Memini me aliquando ad ægotantem in hoc eodem periculo constitutum, accersitum esse, simul cum alio Medico nõ vulgari, qui eum à principio susceperat curandum: in quo, quod consilium cœperimus, dicere nõ grauabor, quandoquidem optimè cecidit, & ille euasit. Tenebatur quidem ille iam aliquot diebus febre cõtina, superuenit illi quadam die morbi (neque enim memini qua) desidenti ad deiectionem, fluxus sanguinis, non minùs copiosus quàm Chartadi, & ex effluxu, similiter atque ille periclitatus est. Cibum concoctu facilem, & tenuem, & reficientem facile, dari crebrò iussimus, vt iuscula gallinæ refectoria, qualia quæ succi aliquis permissione parantur. Interim odoribus rerum esui aptarum, vt carniarum, panis recentis, & vi-

ni refocillari. Cordi aliquid eorum quæ proprietate quadam dicuntur illud roborare, admoueri, & clysteres dissoluentes grumos sine irritatione infundi, vt ex mulsã, & ventrè totum vnguento diaphœnicon illinire. Erat itaque tota curatio in refectioe virtutis, & ventris adstrictione, & grumorum paulatina dissolutione, & euacuatione. Si enim sine reliquis agatur sola refectio, non erit satis, grumi enim inferent mortem: ac multò magis, si quis simul adstringat: si verò grumos curet dissoluere sine roboratione, non poterit euacuatio sustineri, ac multò minùs, nisi quis etiam adstringat. Itaque ea omnia simul facere expedit, in hoc, & quocunq; alio casu simili. Chartadi fortasse non fuisset ea curatio satis, quòd non mediocriter iam debilitatio ex cholera, ea sanguinis effusio superuenisset.

Ermoptolemi uxori hyemis tempore febris: & capitis dolores, & cum biberet, vt difficulter bibens, surrexit, & cor se sanasse dicebat. Lingua liuida à principio. Occasio autè videbatur horrore post balneum esse. Vigil & nocte & die. Post primos dies interrogata, non solùm caput, sed totum corpus dolere dicebat. Sitis quandoq; vehemens, quandoq; moderata. Quinta, & sexta, & vsq; ad nonam, ferè delirium: & statim ad se ipsam: loquebatur cum sopore semiperfecta. Et manum aliquando extendebat ad dealbatum parietem, & ceruicalem frigidum existens, capiti & lateribus admouebat. Et aliquando proiebat stragula, & in dextro oculo subcruentum erat, & lachrymabatur. Vrina autem qualis pueris, pessima est semper. Deiecit verò à principio quidem subrufa, deinde autem aquosa admodum, & tauri coloris. Vndecima videbatur moderatiùs esse calida. Et sine siti aliquando fiebat, adeò vt nisi quis daret, non poterat. Somni primo quidem tempore fiebant interdum mediocriter, ad noctem autem vigil erat: & laborabat magis ad noctem. Nona venter perturbatus est, excernens aquosa, eodem modo & vndecima, sequentibus autem moderatè, multa exsurrectio erat, & huiusmodi. Erant autem in prioribus diebus indignationes, & clamores velut pueruli, & vociferatio, & timores, & circumspersiones, cum ex somno excitaretur. Quatuordecima verò operosum erat ipsam continere, exilientem & clamantem repentè & pertinaciter, velut ob plagam & grauem dolorem, & timorem quasi quis ipsam apprehendens, tempus quoddam modicum detineret. Deinde rursus quietè agebat, & comate pressa, dormiens perseuerabat, omnino non videns, aliquando verò neque audiens. Mutabatur verò ferè totam eam diem crebrò in vtrumq; tumultum & quietem. Sequenti nocte subijt quiddam subcruentum, velut mucosum. Postea valdè porracea & nigra. Decima quinta verò

verò acuta iactationes, & timores, & vociferatio fiebat lenis. Consequēbatur autem efferatio, & indignatio, & eiulatus, nisi citò ei quod vellet esset porrectum. Et cognoscebat quidem omnes & omnia, statim iam post primos dies, & illud oculi sedatum est. mania autem secundum occasionem: & dicta mutatio sequebatur ad soporè. Audiebat inaequaliter, quadam quidem vehementer, et si summis quis loqueretur, quadam verò clariùs oportebat eloqui. Pedes semper aequaliter cum toto corpore calidi vsq; ad vltimos dies, verum decimasexta minùs, decimasextima moderatiùs quàm aliis habens, ad noctem vt horrore ipsi superueniente, contrahēs sese, magis febricitauit. Et sitis multa erat, alia autem similia consequēbantur. Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebatur, & oculorum intuitus prauis, & sitis fortis, & cum potasset, rursum petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, auellere autem nõ poterant. Lingua sicca, & manus ambas in os ferens, manducabat cum esset tremula. Atq; si quis offerret aliquid comedendum aut sorbendum, largè ac maniacè deglutiebat, ac sorbebat. Et quæ circa intuitum praua. Tribus autem diebus aut quatuor ante finem, horrores quandoq; incidebant ipsi, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret. Crura conuellebantur, & refrigeratio pedum, sitis autem similis, & quæ ad mentem attinent similia. Et surrectiones, aut inanes, aut pauca & tenuia, cum quadam exigua tentione. Vltimã autem, vigesimatertia, oculus magnus manè erat, & circumspectio breuis, & quietem habebat, aliquando quidem absq; contectioe & sopore, ad vesperam autem dextri oculi motus, qualis in tuentis, aut aliquid volentis, ab externo angulo ad nasum, cognoscebatq; & interroganti respondebat. Vox post multa subleuata, & præ vociferatione fracta, ac rauca.

¶ Longa certè & difficilis est hæc narratio. Magna enim ex parte est incondita, & præpostero contexta ordine, & verbis obscuris. Quapropter maximus labor erit in ipsius dictiois expositione. Quod ad huius morbi speciem, seu essentiam attinet, constat fuisse febrem ardentè, cui accesserit phrenitis. Quod verò ad internam causam, & succos, qui in mulieris corpore redundabāt, multiplices, ac multam omnium copiam. Nam bilis erat multa, & ea quidè partim flaua, partim nigra exustione. Sed & crudi ac pituitosi inerant, nõ pauci. Ex hac succorum varietate & copia nata sunt adeò multa & varia symptomata, atq; adeò contraria: & hæc ob causam morbus fuit adeò magnus & perniciosus. Cerebrum præcipuè passum est, vt in reliquis phreniticis, sed & cor satis insigniter, vt in melancholicis: ad hæc, facile sit percurrenti referre symptomata omnia, quæ continet hæc narratio. Dicit hyemis tempore accidisse hanc febrè, non q̄ talis cum hye-

mis natura congruat, sed vt intelligas, idèd fuisse adeò periculosa, & non congrueret. A principio adfuit febris, & capitis dolor, vt par erat futuro phrenitico, quia si quæ pars p̄ morbũ dolet, in eam fiunt abscessus, atq; si ante morbum, in eam morbus firmatur. Initio morbi cum offerretur illi potus, surrexit ad bibendũ more eorum q̄ difficulter bibunt, & hausto potu dicebat se cor sanasse, quia scilicet magnum sensit secundum cor solatiũ ex potu, vt faciunt plerumq; qui anguntur, & patiuntur deliquia. Hæc melancholici succi erat nota, quia hic succus cor debilitat, & angit: sicut &, qd' mox apponit, lingua à principio liuida. Occasionem febricitandi dicit, videri fuisse horrore post balneũ. Vulgus hominum diceret, illum horrore causam fuisse febris, & esse hominem refrigeratum, re vera tamen nõ ita erat, sed balneum intemptiũ rigorem fecit, & toti morbo dedit initium. Neq; mirum. Nã vbi corpora prauis succis, aut crudis, aut multis sunt refarta, balneum periculosum est, nisi prius vacuetur, aut expurgetur. Quia balneum in talibus fundit, & mouet magis q̄ euacuat, & ita fluxiones multas mouet, & putrescendi sæpè præstat initium. Cum igitur hæc mulier esset plena prauis & variis excrementis, non inirũ læsam esse adeò, vt primùm, excrementis per sentientes partes delatis, rigeret, putrefactis deinde, febricitaret acutè. Primis diebus erat vigil die ac nocte, ob magnitudinẽ febris & capitis dolorè: post primos (duos aut tres fortasse) dies, interrogatã, dicebat nõ solùm caput, sed totum etiam corpus dolere, crescente febre & debilitate. Sitis quandoq; vehemēs, quandoq; moderata. Hęc enim & alia ferè omnia inaequaliter secundum tempus inerãt, ob succorum varietatem. Quinta & sexta, & vsq; ad nonã ferè, delirium: hoc est, ferè continenter delirabat, & statim ad seipsam redibat, loquebatur cū sopore semiperfecta. Quæ etiam diuersa sunt, & diuersorum humorũ signa. Erat etiã tunc quoq; vehemens exustio, nam inanus extendebat ad dealbatum parietem, què propè habebat, & verteabat ceruicalem, atq; qua frigidum erat, admouebat capiti, & lateribus, & aliquando proiebat stragula. In dextro oculo subcruentum erat, & lachrymabatur. Quod signum vituperatur ab Hipp. maximè in Prognostico, dicente: Si inuoluntariè lachrymentur, aut albas partes rubentes habeant, hæc mala & perniciofa esse putandum est. Vrina verò (inquit) qualis pueris pessima est. Hac periphrasi significat vrinã albam & tenuem, iuxta illud Prognostici, at tum in viris, tum mulieribus, nigra vrinæ pessimæ sunt: in pueris autè aquosæ. Erant verò hæc vrinæ pessimæ huic mulieri, vt pote deliranti: ita enim dicitur in aphorismo: Vrinae albæ & perspicuæ malæ, maximè si in delirantibus appareant. His dictis describit speciem deiectionum, dicens: A principio deiecit subrufa & biliosa. Deinde autem (hoc est, nona die) aquosa, vitalis coloris: hoc est, substantia & colore aquosa. Narrat mox, p̄ anticipationem, quæ acciderunt die vndecimã, & mox redit ad nonam. Melius autem sit in ordine texere rationè. Antea igitur deiecerat subrufa, deinde aquosa. Nã nona venter perturbatus est, excernens aquosa, eodem modo & vndecima, in qua videbatur iam mulier esse moderatiùs calidã, & sine siti aliquando fiebat, adeò vt nisi quis offerret potum, non peteret. Somni (inquit) primo

quidem tempore, hoc est, ante hos dies (non enim primis duobus aut tribus totius morbi, siquidem in illis, ut dicebatur, vigil erat & nocte & die) fiebat interdiu mediocriter, ad noctem autem vigil erat, & laborabat magis ad noctem. Hoc certe graue est signum, & in morbis fit periculosis: tanto enim deterius est noctu vigilare, & diu dormire, quod contra, quanto dissimilius est, ei quod secundum naturam fit in bene valentibus. Ita habebat vsq; ad vndecimam, sequentibus autem moderatè multa exsurrectio erat, & huiusmodi: hoc est, durauerunt vsq; ad quatuordecimam deiectiones, & crebrà ad deiendum exsurrectio, & eiusdem modi, putà exeuntibus aquosis, moderatius tamè fiebant omnia. Hæc aquosa deiectio, quæ à rona fuit vsq; ad quatuordecimam, significabat redundantiam ferosorum, & crudorum, atq; bilis raptum in superiora, sicut & aquosa vrina. His eisdem diebus, qui scilicet fuerunt vsq; ad quatuordecimam, erant indignationes & clamores velut pueruli, & vociferatio, & mores, & circumspeditiones cum ex somno excitaretur. Hæc omnia melancholica simul erant, & phrenitica, quæ die quatuordecima aucta sunt plurimum, factaq; sunt iam maniaca, seu ferina, rapta in caput atrabile. Nam quatuordecima operosum iam erat ipsam continere, exilientem, & clamantè repentè & pertinaciter, quasi accepisset plagam, aut grauis dolor repentè incidisset, aut quasi timore aliquo repentino esset percita, quasi quis ipsam apprehendens occultè, contineret fortiter. Rursum hoc tumultu, velut paroxysmo aliquo exacto, quiescebat, & premebatur comate, & perseuerabat dormiens, aliquando quidem conclusis oculis non videns, etsi non omnino dormiret, aliquando etiam neq; audiens, quod omnino dormiret. Tanta erat humoris caput occupantis diuersitas, ut mutaretur ferè totam eam diem crebrò in vtrumque, tumultum & quietem. Deiectiones quoque spontaneæ indicabant multiplices humores. Nam nocte diei quatuordecimi, subijt quiddam subcruentum, velut mucosum, & rursum velut limosum, postea valdè porracea & nigra. Decimaquinta verò acutæ iactationes & timores. Vocat, arbitror, acutas iactationes, celeres & repentè factas, quales cum timore fieri solent. Vociferatio fiebat nunc lenis, nunc consequbatur efferatio: hoc est, ferocitas, seu furor, nunc indignatio & eiulatus, nisi citò esset porrectum ei quod velles. Tantos animi motus ciebat, & tantam debilitatè inferebat vitiosus succus, præcipuè melancholicus. His dictis de die quindecima, repetit rursum quædam eorum, quæ superioribus diebus, in eam vsq; contigerant. Cognoscebat (inquit) omnes & omnia, statim post primos dies, & illud oculi sedatum est. Mania autè secundum occasionem, & clamor, & dicta mutatio sequebatur ad soporè. Quasi diceret, etsi die quinta incepit delirare, & iam inde parum apud sese fuit, tamen non semper eodem modo, neq; æqualiter insaniebat, sed cum primis delirij diebus: hoc est, quinta & sexta, & fortasse vsq; ad nonam, non agnosceret eos qui aderant, statim post primos, & toto reliquo morbo, agnoscebat omnes & omnia (nimirum non errabat imaginatio) & illud quod in oculo dextro erat, sedatum est. Corripiebatur verò mania secundum occasionem: hoc est, cum occasio aliqua furèdi sese offerebat, & clamabat etiam secundum occasionè, & ut

dictum est, mutabatur, nunc ad soporem, nunc ad peruigilium. Habebat quiddam aliud notatu dignum, audiebat enim inæqualiter, quædam, etsi summissè qui aderant loqueretur, quædam non nisi clariùs. Hoc necesse est fiat organo eodem modo habente, aut mutato. Mutari quidè adeò crebrò, ut nunc videretur audire nimis, nunc non satis fieri non poterat, nisi ob flatuosam aliquam & tenuem substantiam, quæ obuerfaretur: velut iis, qui ob ventriculum, aut partem aliam, laborant suffusione. Quædam enim vident expeditè, tunc fortè nullo vapore exposito, quædam mox obscure, vapore intercurfante: eodè modo habente organo, fieri potest, ob mentis alienationem. Quibus enim mens non satis constat, solent quædam eorum quæ adfunt, neq; audire, neq; videre, & rursum quædam facillè sentire. Præcipuè verò hoc accidere solet melancholicis, & ex eo succo insanientibus. Sunt enim sicca & excarni aure, atq; ob id, si adest animus, nimium audiunt, sin autem abest, non audiunt. Huic mulieri vtramq; causam adfuisse est verisimile, quia & melancholica tenebatur insania, & vapor ei multus ferebatur in caput. Decimasexta, cum antea habuisset semper æquè calidos pedes, cœpit eos habere minus calidos quàm reliquum corpus. Quod sanè erat deterius iam: nam debilitatis caloris erat id signum, & sanguinis ad superiora multò magis effusi. Decimasextima, cum interdiu videretur moderatius habere quàm antea, ad noctem cœpit sese cum sensu frigoris contrahere, quasi rigor ei superuenisset, & inde rursum magis febricitauit, & sitis multa iam inde erat. Reliqua verò ut antea. Iam hinc habuit multò deterius, & cerebrum ac neruosum genus multò magis est affectum, & succus quæ antea mentem solum lædebat, cœpit ad corpus verti, & conuulsuè cœperunt moueri partes. Quod processit, vsq; dum conuulsa interiit. Fiebant (inquit) tremores in manibus, & concutiebat caput, & oculorum intuitus prauus, contortis scilicet oculis. Hæc omnia erant conuulsoria, quæ eò erant grauiora, quò post maiorem, & cum maiori febre fiebat. Aderant verò simul maximæ febris signa. Nam erat sitis fortis, & cum potasset, rursum petebat, atq; si denegabatur, rapiebat, ac largiter bibebat: auellere autè ab eius manibus potum, non poterant qui ei aderant. Lingua erat sicca. Ferebat in os ambas manus, & manducabat, cum esset tremula, causam reddit, quasi dicat, illud manducare per conuulsorium motum mandibularum fieri. Erat itaq; illud, manus ferre in os, anxietatis & mania, illud manducare, conuulsorium. Si quis offerebat aliquid comedendum, aut sorbendum, largè ac maniacè deglutiebat, ac sorbebat. Hoc accidens anxius & furentibus accidit, quibusdam etiam moribundis, qui languorem sentiant, & inde expectent auxilium. Erant tunc quoq; quæ circa intuitum praua, conuulsione scilicet procedente. Tribus autem, inquit, aut quatuor diebus ante finem, hoc est, antequam interiit, à vigesima scilicet vsq; ad vigesimamtertiam qua interiit, incidebat quandoque ipsi horrores, & sensus frigoris, ut contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret, more eorum qui horrent, aut rigent: & pedum refrigeratio. Hæc iam erant refrigerationes perniciosæ, de quibus primo Prorrhethici ita dicitur: Perrefrigerationes ex rigore non recalescentes, malum. Fiunt hæc iam, extincto naturali calore. Processerunt simul conuul-

sio & mania. Nam crura conuellebantur, & quæ ad mentem attinent, similia. Postremò tentante naturali facultate, & apponente extremos conatus ad expellendum, nihil tamè proficiente, surrectiones ad egerendum, aut inanes omnino, aut per quas pauca & tenuia egerebantur cum quadam exigua tentione, hoc est, cum quodam exiguo impetu, qui mox remittebatur. Vltima iam die, quæ decimatertia morbi fuit, erat oculus magnus, alter scilicet altero maior, & circumspectio breuis, quod est, circumspiciebat omnia breui, quasi furtim. Ad vesperam dexter oculus mouebatur ab angulo externo, versus internum, qui est iuxta nasum, quasi vellet aliquid videre, quæ ut & priora conuulsione erant. Ea die quietior videbatur esse quàm superioribus, neq; se contegebat, neq; sopore tenebatur. Cognoscebat, & interroganti respondebat. Erat verò hæc alleuatio, qualis solet iam iam morientibus fieri, coincidentibus facultatibus, & cædetibus morbo. Vox vltimo lædi cæpit, ut non posset quis iam intelligere quæ loqueretur, clamabat, quod non parum faceret ad exhauriendas vires, & facta est illi vox fracta & rauca, deficiente virtute & siccata arteria, & post tam multa, tandem obiit.

13 *Filio Amphiphradis, æstate, lateris sinistri dolor, & tussis, & deiectiones multa aquosæ, & subbiliosæ & febris videbatur soluta esse circa septimam, tussis aderat: color subalbidus & subpallidus, circa duodecimam autem subuiride screabat. Spiritus procedente morbo semper densior, & anhelatio, & asperitas rancida circa pectus & arteriam. Sorbitionibus utebatur. Mente constabat toto tempore. Vigesima octaua mortuus est. Sudores aliquando exibant.*

Hic filius Amphiphradis laborauit pleuritide biliosa sinistri lateris, aqua ob humoris copiam liberari non potuit, quin ad suppurationem vertetur, cœpitq; suppurationis adesse nota septima die, ut videretur hic moriturus intra quatuordecimam, iuxta id quod ab Hippoc. dicitur in prognostico. Ut liceat coniectare, adfuisse huic aliquod aliud bonum signum, præcipuèq; constantiam facultatis, ob quam vixerit duplum, duraueritq; vsq; ad vigesimam octauam. Ita enim habetur citato loco: Ex suppurationibus, quæcunq; dum adhuc sputum biliosum est, suppurantur, perniciosæ valde sunt, siue biliosum illud in parte, siue simul cum pure expuatur, atq; hoc potissimum, si morbo ad septimum diem progresso, suppuratio ab hoc sputo procedere incipit. Timor autem est, eum qui talia expuit, moriturum esse decimaquarta die, nisi aliquod bonum signum ipsi acciderit. Fuisse verò hoc, quod præfenti ægroto accidit, interpretor, quia habuit à principio dolorem lateris cum tussi & febre continua (nam dicens febris videbatur soluta circa septimam, insinuat fuisse antea continuam) & difficultate respirandi (nam dicens spiritus, procedente morbo, semper densior, insinuat ab initio fuisse densum, qualis scilicet doloris) qua propter pleuritidè habuerit: (nam pulsus raro meminit Hippoc. fuerit verò is reliquis quatuor signis congruens) eam verò fuisse biliosam, licet colligere ex temporis quo ægrotauit homo, conditione, siquidem ætate: &

ex deiectionibus aquosis subbiliosis, quæ non aliter quàm redundante bile fiebat. Suppurationem verò perniciosam esse factam breuissimè, ut in talibus solet, agnosces, quia circa septimam videbatur febris esse soluta, & tussis nihilominus aderat. Et densior spiritus, & color (sputi intelligo) subalbidus, & subpallidus, qualis scilicet fit admittance puris cum bile. Procedente verò alteratione in deteriore, non fiebat in dies sputum candidius, ut oportet, sed biliosus, ut circa duodecimam, subuiride iam excrearet. Iam inde fiebant omnia ut in suppuratione, & priorem suspicionem confirmabant. Nam spiritus fiebat semper densior, & anhelatio, & asperitas rancida circa pectus, hoc est circa arteriam, qualis esu rancidorum aut oleosorum fit (οὐσίον vocant) & exibant sudores aliquando. Noctu solent fieri suppurationes. Vtebatur inquit sorbitionibus, quibus scilicet tales uti solent. Mente constabat toto tempore, quod etiam ita morientium est. Mortuus est vigesima octaua, moriturus, ut dixi quatuordecima, nisi virtute valuisset. Esse autem hoc casu adeo velox periculum, ob malignitatem alterationis materis, dictum est in commentario prognostici. Animaduertit Hippoc. dolorem fuisse lateris sinistri, quasi aliquid fortasse interesset, vtrius esset. Auicenna hæc nobis dubitationè ingessit, quæ Aponesis post illum suscepit discutiendam, fecitq; id tenuiter, fortasse quia ipsa questio leuis est, neque adeo magni momenti, neq; medici qui pleuritici curationè aggrediuntur, adeo multum curant, vtrum latus doleat. Nihilominus videtur id Hippoc. considerasse, atq; ob id dicendum aliquid de ea etiam est. Auicenna non respondit satis distinctè, dicit enim, ob partis dignitatem deteriore esse pleuritidem sinistri lateris, quod cor eo loco situm sit, tñ ob cordis calorè facilius discuti, si modo ea sit pleuritis, ut discuti possit. Tamè hoc non est questionè decidere, sed argumenta ab vtraq; parte proponere. Fuisset dicendum, vtrum horum pluris faciendum sit, dignitas partis ad morbi malignitatè, an facilis discussio ad contrarium, ut inde fluere assertio, sinistri lateris pleuritide deteriore esse, aut minus malam. Falso etiam affirmat Auicenna, latus sinistram præstantius esse, & calidius dextro. Nam re vera est tanto frigidius, & ignobilius, quanto lien hepate: cor enim in medio thoracis situm est, & arteria, etsi oriatur à sinistra parte cordis, mox reflectitur dextrorsum ad spinam, indeq; ramos demittit in vtramq; partem, numero pares, sed in dextram ampliores. Quod vel pulsus indicat, qui plerisq; hominibus sentitur in dextra manu maior. Has ob causas censet Rasis lib. 3. continentis, deteriore esse pleuritidem dextri lateris, quæ scilicet est partis nobilioris. Constat verò nihil adeo facere ad periculum, quàm principatū partis affectæ. Huius sententiæ videtur fuisse auctor librorum de morbis, siue is fuerit Hipp. siue quiuis alius. Nam lib. 2. ita scriptum est: Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemens, ac tussis corripit, & latus dolet, & in sanam partem decumbere non potest, sed in dolentè, & pedes & oculorum cavitates intumescunt. Hunc vbi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sede firma collocata, & alius ipsius manus quidè teneat, tu verò humerum cõcutito, ut audias in vtrum latus affectio strepitum edat: optandum autem esset in sinistram. Hæc illo in loco, quibus verbis videtur præferri

pleuritis sinistra, vt minus periculosa: quandoquidem dicit fuisse optandum, vt sinistrum teneret latus. Verum si rectè consideres, hic auctor nõ loquitur de pleuritide, sed de suppuratione ex pleuritide: fieri verò potest, vt non idem iudicium ferendum sit, de pleuritide, & de suppuratione ex pleuritide. Consideretur ergo seorsum vtrumq;. Pleuritis hos exitus habere potest, resolutionem, & suppurationem, & corruptionem. Resolutione liberantur homines breuè, & intra morbi cõstitutione, corruptione moriuntur breui: suppuratione magna ex parte moriuntur lentè, tabescètes, aliquando etiam liberantur, multo tempore repurgati. Tres ergo cum sint pleuritidis exitus, optadus maximè qui sit resolutione: timendus qui corruptione: timendus etiam, etsi minus, qui suppuratione. Pleuritis dextri lateris, quatum in partis natura est, erit maior & acutior, quia calidior & sanguinolentior pars ad calidas & acutas inflammationes est paratior, sinistri lateris erit minor & tardior: igitur dextra pleuritis paratior erit ad citam aut salutem aut mortem, per resolutionem aut corruptionem (acutum enim est hoc) sinistra verò sæpius in suppurationem abibit. Vide vtrum eligas. Postquam facta iam est suppuratio (fieri enim potest vtroq; in latere) deterior sit haud dubiè quæ in dextro. Nam non potuerit fieri, nisi ea parte plurimum debilitata, debilitatà verò esse partem alioqui fortem, grauius est, quàm debilem. Accedit quod sinistra pars vt ignobilior, opportunior est curationi. Nam cum minori periculo secatur & vritur. Huc respexit auctor librorum de morbis, dicens optandum autem esset in sinistrum: subiungit enim: hunc igitur locum secas. Minus enim lethalis est. Videtur ergo mihi Hippocr. hic narrasse quod latus doluerit, & filius Amphiphradis in suppurationem incidit.

14 *Caupo qui peripneumonia tenebatur, aluus statim subuit: circa quartam sudor multus. Videbatur soluta esse febricula. Tussis nulla, vt ita dicam. Quinta & sexta & septima detinebat febris. Sudor octaua, nona excreabat pallidum. Decima ibat aceruatim, nõ sepe: circa vndecimã mitius habuit. Quatuordecima sanã euasit.*

¶ Rarum exemplũ est hoc, peripneumoniæ, benè per alui profluuium solutæ. Nam vt in aphorismo dicitur, à peripneumonia malum est. Neq; sanè successisset, nisi pariter sudasset, & excreasset homo. Excreatio enim peripneumoniæ est principalis, vt Hippocraticè dicam, euacuatio, sudor, omnibus inflammationibus est conueniens. Accessit peculiaris quædam causa, quæ huic alui profluuium contulit, species succi. Nam color sputi pallidi, bilis indicauit redundatiam, ea verò per aluum vtiliter subit, aut subducitur. Itaq; & si morbi eius species soluere ventrem non suadeat, si tamen bilis redundare videatur, licet ob cacochymiam, etiam in eo morbo aliquando, facere. Illud etiam habuit, egestio alui, conueniens, quòd ibat aceruatim non sæpe. Nam talis egestio, quia est copiosa, confert, quia rara rectè fertur. Neq; tamen bene ac citò solui potuit fluxu alui peripneumonia, non enim intra suè constitutionis tempus soluta est, sed vt quæ difficilis fuerit iudicij, producta est duplum. Solet enim finiri intra septimanam.

A *Ermoptolemo, post pleiadum occasum febris superuenit. Tussis non valde. Lingua autem peripneumonica. Nona sudauit, totus refrigeratus est, vt videbatur. Offerebãt ipsi succum. Circa meridiem calescebat. Vndecima sudor, & aluus. Siccata sunt biliose egestiones, et tussicula superuenit. Quatuordecima pallidum excreabat, & stertebat, quindecima, mente constans toto tempore, mortuus est.*

¶ Hic mortuus est eodem morbo, & eodem ferè tempore, quo Caupo liberatus. Nam ex peripneumonia obiit hic die quindecima, ille ex eodè morbo liberatus est quatuordecima. Illud habuit simile hic morbus priori, quòd sudores & alui profluua acciderunt. Verum hæc ipsa fuerunt deterioris conditionis, & lethalia. Nam à sudore refrigerabatur, & aluus cū fluere cõpisset, suppressa est intempestiue, & recurrente sursum bile, tussicula aucta est denovo, cum à principio fuisset exigua. Superueniunt postremò illa duo pessima signa, excreare pallidum quatuordecima (nam morbo adeo progressu, is color, materiæ est inuictissimæ) & stertor, qualis scilicet accidere solet, iis qui stragulantur. Quod quidem, ex instrumento aut spiritalium passione, mori indicauit, neq; admodum consentiente cerebro, siquidem mente toto tempore constitit. Post pleiadũ occasum hyemè esse, sæpe iam antea dixi.

D *Alius quidam in palato superiori stertens. 16 Lingua sicca peripneumonica, mente constans, mortuus est.*

¶ Duplex est stertor, in gutture, & in palato. In gutture stertunt, quibus ibi feruor quidam cum strepitu est, vt Ermoptolemo: in palato superiori, quibus is strepitus fit ea via, quæ est inter palatũ & nares, vt fieri consuevit multis dormientium. Ermoptolemo dixit habuisse linguam peripneumonicam: hunc alium siccam peripneumonicam. Nimirũ linguam peripneumonicam dici, qualis peripneumonice esse solet, par est intelligere. Fit verò pleriq; peripneumonicorũ crassa, & excrementosa, humidaq;: aliis sicca exusta cum rubore, vt scilicet ipsa peripneumonia, in erysipelatis naturam magis inclinat, aut œdematosi phlegmonis.

F *Et Posidonius, adhuc intrante æstate, secundum pectus, & hypochondria, & latus dolebat multo tempore, circa febres. Multis autem antea annis suppuratus factus fuerat. Hyeme autem, cum inhorruisset, dolor intendebatur, & febricula tenuis, & excreatio purulenta. Tussis cū asperitate rancida circa fauces, & stertorosa, mente autem constans, mortuus est.*

¶ Multis euenit, dolore aliquo diuturno teneri, partium thoracis aut ventris, sine febre, & tandem suppuratos fieri, iuxta illud quòd in aphorismo dicitur: Ex dolore diuturno partium circa ventrẽ, suppuratione. Nimirũ, vt externis in partibus euenit aliquando tubercula quædam cruda fieri, quæ febre nullam excitant, vsq; dum suppurantur, tunc verò, etiam si sint succi subiecto frigidi, ob putrescètiã quæ superuenit, febrem inferre incipiunt, ita etiam in internis

ternis vètribus, siue inferiori, siue superiori. Febres enim fiunt, cum pus conficitur magis quàm iam confecto, & quam antequam cõficeretur. Itaq; quibus antequam confici inciperet, febres erant, tunc fiunt, maiores, quibus non erat, tunc superueniunt, maiores aut minores, iuxta succi putrescentis naturam. Huic ita euenit. Laborauit enim sine febre multo tempore, dolore pectoris, lateris, & hypochondrij, pituita lateribus, qua parte alligantur hypochondrio, hærente, & impacta, neq; tamen putrescente: deinde, suppuratione oborta, febricula superuenit, & horror, & dolor intentior, quæ omnia suppurationis fieri esse signa dictũ est sæpe, in hoc ipso opere, & in prognostico. Accidit etiam huic aliud quiddam notatu dignum, quodq; multis euenit. Nimirum sunt quibus, ob debilitatem partium illarum, sæpe redit hoc malum, fiuntq; suppurati leui ex causa, sed quia leui ex causa, faciliè etiam liberantur, atq; ita fit vt crebro id patiantur, vsq; dum aliquando, debiliores solito fortè existentes, effugere non possunt, & moriuntur. Qua causa fit, vt pleriq; interimat is morbus, in què sunt paratiores, vt quorum natura vergit ad tabem, tabes: tamen si verum etiam sit, ab eo morbo facilius eos, quàm alios homines, liberari. Sine delirio mori, frequens est in morbis thoracis.

18 *Balis filius cum in monte plurimum aberrasset, sexta lingua praua subrubra, & in aberratione vociferatus est multum. Oculi colorati, pleui, velut dormientium. Color autem reliqui corporis nõ valde ictericus, sed subpallidus, liuidus. Vox praua Lingua obscura peripneumonica, nõ prudens. Spiritus ad manum prauus, nõ densus, neq; magnus. Pedes frigidi, lapidei. Circa nonam mortuus est.*

¶ Hic puer cum aberrasset plurimum in monte, atq; in aberratione plurimum esset vociferatus, ex defatigatione, & labore & anxietate incidit in febrem acutissimam, malignam, ex qua nona die mortuus est. Habuit verò, vt par erat in febre tam citò interemptura, citò signa perniciofa, & referentia causam à qua læsus est. Nam cum erraret & clamaret plurimum, euenit efferri illi in caput sanguinè, & excrementa, quæ in corpore contigit abundare, vnde facta est lingua praua subrubra, hoc est subrubra, & referens malignum morbum, velut sicca plurimum, & aspera, & oculi etiam colorati, rubri, & pleni, hoc est tumidi velut dormientium. Effusus etiã est illi vitiosus humor per totum corpus, vnde factus est color corporis velut inter subpallidũ & liuidum. Quorum alterũ significabat excrementa, alterum extinctionem caloris naturalis, quem labor & timor anxius extinxerant. Vox praua, hoc est aspera & clangosa, lingua obscura, hoc est, obscure loquens, peripneumonica qualis descripta est. Non prudens, hoc est, delire loquens. Hæc quoq; omnia ruptam esse bilem in omnes capitis partes significabant: spiritus ad manum prauus, hoc est, frigidus. Nam hæc solũ differètia spiritus exploratur tactu. Non densus, neq; magnus. Itaq; paruus & rarus & frigidus, qui vt in prognostico dicitur, valde perniciosus iã est. Pedes postremò facti sunt frigidi, lapidei, hoc est, frigidi & sine sensu, atq; velut emortui.

A *Anginosa qua apud Metronem, dextram 19 manum & crus doluit. Febricula tenebat eam. Tussicula, suffocatio die tertia remasit. Septimã conuulsa, sine voce, stertor, dentium collisio, maxillarum rubor. Hæc non multum vitam protrahens, quinta aut sexta mortua est. Signum circa manum subliuidum.*

¶ Quo pacto mortua est hæc quinta aut sexta, si septimã conuulsa est: Duorum alterum licet suspicari, aut vitiatum esse codicem, legendumq; aliter, aut dici quintã vel sextã diem, ab ea qua cum conuulsione & stertore, & collisione dentium, & maxillarũ rubore, vocem amisit, vt mortua fuerit mulier vndecima aut duodecima à morbi initio. Ego primum censeo probabilius. Nam cum tam graui morbo non posset tam diu durare. Morbi quidem essentia, & permutatio perniciofa, non est obscura. Nam febricula, tussicula, & suffocatio, anginam indicabant reliqua accidentia conuulsionem vniuersalem, à qua facillimè mori euenit ob spiritus interceptionem. Duo signa sunt hic notatu digna, alterum quod antecelsit morbum, veluti futuri morbi signum, alterum quod superuenit, fuitq; mortale. Dolor manus & cruris conuulsionem præmonstrauit. Quia artuum dolor, plerunq; fit patientibus. neriuis, qui in eos inferuntur, si autem pars aliqua ante morbum dolet, in eam morbus firmatur. Liuiorem verò manus lethalem esse in prognostico dicit Hippo. his verbis: Si digiti ac pedes omnino nigrescãt, minus pestiferi sunt quàm si liueant. Quod signũ, citra rigorem, aut occasionem eiusmodi, tanti facere suadeo, vt cum apparet, nihil facias reliqui eorum quæ ad moriendum sint, necessaria, quin citra moram edicas postrema, tamen si ægrotus de se aliter cogitet. Quia in proximo esse iam mortem, experimento didici. Exemplo etiam est hæc anginosa.

B *Bion ex hydropico multi temporis, factus est 20 fastidiosus multos dies, & stranguriosus. In sinistro genu abscessus factus est, suppuratus est, mortuus est.*

¶ Hydropici merito fiunt fastidiosi, ob redundantiam aquæ putridæ & falsæ, in vetriculi tunicis imbibitæ. Stranguria fit eadem aqua ad vrinæ vias deriuata, atq; ob id reddita falsiori, quàm pro naturæ modo. Vix autem habent vllum exitum salutarem, si diuturna iam sit passio. Nam præ debilitate sustinere non possunt vllos abscessus. Euacuatio verò nulla est eis satis idonea, nisi fortè aquosum alui profluuium.

G *Ctesiphon hydropicus ex causo multo, & antea hydropicus spleniticus, plurimũ repletus est, & scrotum & crura, & peritoneum. In fine tussis, & suffocationes fiebant ad noctem, magis à peripneumonia velut peripneumonice. Ante diem vltimam tribus, aut quatuor diebus rigor febris. Circa femur dextrum, intus iuxta venã mediam ab inguine, velut ignis feri collectio, subliuidum habens ruborem. Ad noctem cordis dolor, & non multo post vocis interceptio. Suffocatio cum stertore, & mortuus est.*

¶ Velut ille hydropticus, cuius narrata est historia, mortuus est cum suppuratione tumoris circa genu, ita hic mortuus est cum carbone, qui in interna parte femoris dextrii iuxta inguen, obortus est, tribus diebus ante obitum. Signa verò Carbonis erant euidentissima, erat enim rubor subliuidus, vrens vt ferus ignis. Ortus est cum rigore & febre. Dicit ortum esse hūc Carbonem iuxta venam mediam, quoniam verò in femore non sunt multæ venæ insignis magnitudinis, sed vnica, constat mediam venam vocari eam, quæ per medium femur repit in alto recondita. Consentaneum est, huic potius quam illi, factum esse Carbonem, quia fuit hydropticus ex multa febre ardente. Nam quibus fit hydrops ex febre ardente, manet simul cum aqua sanguis exustus, quo in partem aliquam truso Carbones fiunt. Facile autem erat agnoscere, hunc hydropticum in malum tendere, quia per ea processit signa, quæ in hydrope vituperantur. Nam plurimū repletus est scrotum & crura & peritonæum, quod quidem est hydropis plurimum aucti: deinde tussis. Dicitur autem in aphorismo, hydropticum si tussis vexet, desperatus est. Fiebat verò huic tussis nõ qualiscunq; sed suffocationes etiam ad noctem magis, à peripneumonia, velut peripneumonici. Tota hac phrasi nihil aliud significat, quàm fuisse tantam suffocationem, vt videretur esse peripneumonicus. Postremò crescentibus his eisdem symptomatis, & materia superiores partes affatim occupante, mortuus est. Nam dolor cordis, hoc est, oris ventriculi, superuenit, & vocis interceptio, & suffocatio cum stertore.

22 *Et in Olyntho hydropticus repente voce priuatus, desipiens noctem & diem, mortuus est.*

¶ Exemplum aliud est hoc, hydroptici mortui per aphoniam. Quo pacto dignosci possit desipientia, in homine qui loqui non possit, explicatum antea non semel est. Nimirum ex oculorum iactatione, & gestibus.

23 *Prodromi filius ætate subleuus. Causo laborans, lingua ipsi subarida obscura, egestio alui deorsum multa, seruatus est.*

¶ Alui egestionem, conuenientem esse causo iudicationem, indicatur hoc exemplo, quod testatur Galenus, vt in aliis locis, ita 3. de crisi cap. 3. dicens, si sit febris ardens, vel sanguis è naribus fluat, vel post vehementem rigorem, sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitū aut aluum aliquid biliosum excernetur.

24 *Leophorbide febris acuta, post hyemale solstitium, hypochondriorum & ventris dolor, deiectiones humide biliose multe, & interdium soporosus. Lingua peripneumonica, tussis non inerat. Duodecima nigra pauca & porracea deieciat: quatuordecima, soluta videbatur febris. Postea verè sorbitionibus utebatur: decimasexta os valde salsuginosum, siccum fiebat, ad extremum vesperi horror febris: vigesima prima, circa medium diei, rigor & sudor. Febricula soluta*

est. Calor verò suberat tenuis. Ad noctem rursus sudor, & vigesima secunda ad noctem sudor & calor remisit. Prioribus autem omnibus sine sudore erat. Aluus autem humectata est, etiam in ea, quæ posterius videbatur, recidua.

¶ Causus erat hic, pendens ex multiplici ac varia materia. Nam nunc indicabatur bilis flaua, nunc viridis, nunc nigra, nunc falsa pituita. Consentaneum verò est ab his omnibus succis causum fieri, siquidem à quocunq; horum fieri consuevit. Laborauerunt in hoc nomine præcipuè instrumeta naturalia, hypochondria scilicet & venter. Nam erat hypochondriorum & ventris dolor, collecta in eas partes maxima succorum copia, ex qua multæ humidæ & biliosæ deiectiones nascebantur. Tussis verò non inerat, vtpote vitalibus non perinde laborantibus. Lingua fiebat peripneumonica ob hypochondria. Nam, vt dictum est saepe, exposita est lingua excrementis & fuliginibus omnium ferè internarum partium: nam ventris, hypochondriorum, pulmonis, & capitis. Vocatur verò Hippoc. vt explicatum antea est, lingua peripneumonica, quæ vtcunq; est excrementosa. Sopor diurnus, ardentis febris erat symptoma, cum quadam portione pituitæ. In tanta succorum multitudine & differentia, non poterat morbus non esse diuersus, inæqualis, & difficilis iudicij, habuit verò præcipuè quandam diuersitatem, qua putatus est habere recidiuam, cum tamen re vera inæqualitas quædam esset motus, non tanta, vt mereretur nomen recidiuæ. Quod innuit dicens, in ea quæ videbatur recidua. Intermissio visa est fieri, inter quatuordecimam & extremum decimæ sextæ. Contulit huic ad solutionem deiectio copiosa, quæ totum morbum durauit, fuitq; utilis, etsi inceperit symptomaticè, sed multo magis sudor, qui superuenit iam concocto morbo. Tæpus quoq; fecit ad difficilè iudicationem.

Teoclis cognata, quæ superius habitabat, sub pleiadis febris acuta. Sexta videbatur cessasse. Lauit velut sedata febre. Septima mane maxilla valde rubra, vtra non memini. Vesperi febris venit multa, & lipopsychia, et aponia erat, non multo autem post sudor. Et sedatio septima.

¶ Nõ est facilè scire quod tæpus vocet sub pleiadis. Nam alibi interpretati sumus sub Canem dici, tempus quo regnat Canis, inter exortum scilicet eius & occasum, nunc verò non possumus hanc interpretationem sequi. Nam æstas & autumnus totus sunt subpleiadis, esset verò in tanta anni parte incerta narratio. Consentaneum ergo est nunc intelligi, ad exortū aut occasum, neq; scio vtrū potius ea phrasis significet, tæpora certè ea multū dissident. Acutissima febris, qualis hæc fuit, multò magis cõgruit æstatis initio, quàm hyemis. Fiunt verò etiam sæpe morbi nõ congruentes. In hac narratione nihil est notatu dignū, præter iudicationis formam: ea verò est rarissima. Fuerunt enim decretoria signa, maxillæ alterius rubor, febris, multa lipopsychia, & aponia. Quis autem non putaret ea esse lethalia? Subsecutus autem est mox sudor, & solutio morbi. Adeo non oportet terreri malis in initiis iudicationum.

Et

26 *Et uxor Theodori, facta vehementi sanguinis fluxu per febrem in hyeme. Soluta verò febre circa nonam, non multò post, lateris dextrii ab utero grauitas. Et prius autem factus est grauis dolor pectoris, & sequentibus diebus. Et fomento calido lateri dextro admoto, remiserunt die quarta dolores. Spiritus densior. Arteria vix respirans subsibilabat, & supina difficile se conuertebat. Ad noctem acutior febris, & delirium breue fiebat. Quinta mane videbatur mitior esse. Sudor à facie fundebatur primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes. Post hæc autem videbatur ipsi febris remisisse. Erat verò ad manus frigidius corpus arteriis: quæ verò in temporibus, etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat alias: & omnia in deterius. Lingua ad finem vsq; alba valde. Tussis non inerat nisi tertia & quinta die exiguum tempus. Tussis non inerat. Sputio erat. Hypochondrium dextrum valde eleuabatur circa quintam, postea verò mollius. Excretio pauca stercoreis à glande. Quinta rursus paucum humidum. Aluus autem vacua. Urina acerba cineris speciem referebat. Oculi velut delassata. Difficiliter suspiciebat, ac circumferrebat oculos. Quinta ad noctem difficiliter, & delirium sequebatur. Sexta rursus eadem hora qua plenum solet esse forum, sudor multus diffundebatur. A fronte incipiebat ad totum corpus. Vitium tempus prudenter res suas disponebat. Ad meridiem autem multum delirabat, & refrigeratio similis erat, grauiora autem omnia circa corpus. Ad vesperam tibia ipsi ex cubili decidebat, & puero præter rationem minabatur, & rursus tacebat, & ad quietem mutabatur. Ad primum autem somnum sitis multa & mania, & residebat, & præsentibus conuertiabatur, & rursus tacebat, & quiescebat. Et videbatur reliquam noctem comate teneri, verum oculos non claudere. Ad diem indicabat plurima nutibus, non mouens corpus, & intelligens mediocriter. Rursus sudor eadem hora. Similiter oculi demissi, ad infernam palpebram magis inclinantes, rigide ac stupide intuentes. Alba oculorum partes pallide & mortales, & totus color pallidus & niger existens. Manum plerunq; ad quietem, aut ad stragulum habebat. Strepitus autem bibenti magni fiebant, respuebat, & rursus ad nasum absorbebat, & floccos legebat, & faciem velabat. Post sudorem autem manus velut cristallinae. Sudor sequebatur frigidus. Corpus ad manum frigidum. Exiliebat, vociferabatur, insaniebat, spiritus multus, manus tremula, sub mortem iam etiam conuulsa. Septima mortua est. Minxit sexta ad noctem*

exiguum. Quod minxerat palea traheretur, lentum, & semini simile. Vigilerat omnes dies. Post sextam urina subcruenta.

¶ Hæc mulier primum habuit febrem, à qua die nona liberata est, facta vehementi sanguinis fluxu, & cum ab ea liberata esse videretur, nõ multò post incidit in febrem aliam acutiore & grauiorem, atq; symptomatis vrgentem, cuius die septima mortua est. De priori febre nihil aliud narrat, quam accidisse hyeme, & cum fluxu sanguinis solutam esse die nona, secundam describit fusius. Quam etiam constat in hyeme accidisse, siquidem paulò post primam. Morbus certè vterq; fuit temporis naturæ contrarius, atq; ob id periculosior: sed & iudicationis species, & constitutio. Quia in hyeme longiores fieri, & iudicationes minus habere solent morbi. Verum omnia fieri possunt in omnib. temporibus. Secundæ febris descriptionem enarremus. Lateris dextrii dicit factam esse ab utero grauitatem, & prius autem factum esse grauem dolorem pectoris. Hoc nihil aliud est, quam quod secundo de morbis mulierum dicitur, his verbis: Si vteri ad costas allapsi fuerint, tussis tenet, & dolor sublat. Nimirum aliquibus ex vteri morbo fit dolor lateris, & est id tam graue, vt in eodem loco paulò post citata verba dicitur, vt nonnullæ ab eo morbo perirent, vt certè accidit huic. Quæ autem causa sit quæ id fiat, requires. Veterrimi nihil dicebant aliud, quàm quod vterus in partes dolentes illaberetur, aut quod ita re vera putarent, esse scilicet vterum errabundum animal, aut quod ea in re loqui vellent iacta vulgi, & ipsarum mulierum phantasia. Re vera tamen vterus non errat, neq; proprio impetu agitur huc aut illuc, sed flatu, aut humore, aut vacuatione, contrahitur, laxatur, inflatur, aut subsidet, atq; inde nascitur imaginatio proprii motus. Genitalia cum spiritalibus instrumentis habent magnam communionem, vt libro secundo explicatum est, per venas communes vtriusque partibus, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, præter communes neruos ex sexta coniugatione. Cum ergo redundat excrementis vterus, refunduntur in partes pectoris, cum altera vteri pars insigniter, in alterū latus. Hanc ob causam ex partu difficili, & menstruorum suppressione, multæ fiunt pleuritica: sed & sine vera pleuritide, dolet latus multis ex vtero. Ego verò hanc, suspicor, primo quaternario fuisse pleuriticam, secundo (ita vt fit) peripneumonicam. Vtrunq; verò fluere ex vtero, vt latus & pulmo esset pars recipiens, vterus mittens. Pleuritidem agnosco, ex dolore, febre, & tussis, ac difficili respiratione. Differentiam pulsus raro explicat Hippocrates, quam tamen hic etiam attigit dicens, erat corpus ad manus frigidius arteriis. Id enim nihil est aliud, quàm maiorem calorem indicari arteriarum motu, quàm tactu. Itaque habebat pulsum vehementer aucti vsus. Duricie pulsus non video vbi vnquam meminerit Hippocrates. Tussim tertia & quinta die fuisse dicit, spiritum densiore dicit, densum à principio innuens. Dolorem dicit fuisse grauem, quod non videtur esse pleuriticæ, siquidem esset pungens. Verum neq; pulsus differentiam, neque doloris, adeo exactam reperies in omni pleuritide, sed magnam vtriusque in alias differentias inclinationem, ob

partis differētiam, & humoris, & complicationem aliarum passionum. Quis verò dubitet febrem habuisse à principio quæ adeo acutè ægrotauit, vt à prima die mortua sit septima, aut quæ cum febre, & dolore lateris, & denso spiritu, & tussi, etsi rara, & spuitione, ad tam citam mortē venit, fuisse pleuriticam? Transitum in peripneumoniam indicat mihi, dolor remissus die quarta: & spiritus factus densior, & arteria aspera subsibilans, & vix respirans, & quòd supina difficile sese conuerterat. Id enim etiam est difficilis respirationis, nisi fortè id faciebat vteri phlegmonosa passio, poterat enim ea quoq; facere. Primariam verò affectionem fuisse vteri, agnosco, quia Hippocr. dicit. Neq; certè est hæc incommoda agnoscendi affectionem ratio. Nam, vt ipsemet testatur, bonam partem dignotionis accipimus à medico, præterquam quòd omnia symptomata maligna, quæ hunc morbum comitata sunt, refrigerationes scilicet quarundam partiū, deliria, & cōuulsiones, & illa repentina hypochondrij intumescencia & rursus laxatio ex vtero fieri consueuerunt. Suspicio tamen Hippocr. agnouisse vterinam esse affectionem, quòd cognouerit antea mulierem, & eius naturam, atq; familiares ei affectiones. Atqui fortasse præter ea quæ narrantur, habuit ea etiam symptomata, quæ loco citato ex secundo de morbis muliebribus recensentur, his verbis: Si vterus in costas illapsus sit, tussis obtinet, & dolor sub latus, & insidet vterus durus velut pila (hoc est quod in dextro hypochondrio fiebat huic mulieri) & ad contactum dolet velut ab vlcere, & contabescit, & videtur ipsi peripneumonia esse, & contrahitur, & gibbosa fit, & menses nō apparent: aliquæ autem quibus prius apparuerunt (hoc est quibus iam fluebant antequam inciperent ægrotare) etiam pereunt: atq; si tunc prodeant, imbeciles sunt & pauci, ac deteriores, & genitura non fit hoc tempore. Hoc est, semen non excernitur, sed supprimitur: quod, vt medici omnes affirmāt, longè grauiora affert mala, quā suppressio sanguinis: suppressum verò esse huic semen, satis indicauit ea mictio, quæ sexta die mulieri iam morti proximæ accidit. Minxit enim sexta ad noctem exiguum, & id erat album & lentum semini simile, adeo vt velut oui albumen palea traheretur. Quod, putridū semen, quod tanti mali fuerat causa, per impotentiam retentricis iam (ita vt fit) exire, indicabat. Et eadem ratione dictæ vrinæ successit subcruenta, exeunte post semen etiam sanguine, quæ ambo soboles erant propriæ causæ morbi, retenti scilicet sanguinis & feminis. Mirum verò quod ex sanguinis suppressione ægrotauerit paulo post, ac per vehementem fluxum sanguinis ab alia febre fuerit liberata. Hoc verò indicat, malignam potiùs qualitatem suppressi sanguinis, quàm multitudinem, fuisse morbi causam.

27

Antiphanis filio hyeme dolor lateris dextri, tussis, febris, edebat, ambulabat etiam febriens. Videbatur ruptura laborare. Nona remisit febris, non reliquit tussis: multa & crassa spumosa. Latus dolebat. Circa decimam quartam & rursus vigesimam, febres videbantur desinere, & rursus corripiebant. Erat autem & calor tenuis, & parum quid relinquebat. Tussis

A autem aliquando quidem relinquebat, quandoq; abundabat cum multa suffocatione, tunc autem remittebat, & excreatio post dies hos multa, cum tussi suffocante. Et purulenta feruentia super vase, & spumantia, & in faucibus plerumq; rancida asperitas, subsibilabat. Anhelatio semper detinebat, & spiritus densior. Rarò bene spirabat. Post quadragesimam, prope sexagesimam arbitror, oculus sinister excacatus est cum tumore sine dolore: non multo autem post, etiam dexter. Et pupilla valde alba & sicca fiebat, & mortuus est post cecitatem, non multo post septimam, cum stertore & multo delirio.

Similia autem & ex similibus eodem tempore contigerunt, etiam Thesalioni quæ feruentia & spumantia, & purulenta, & tusses, & rancida asperitates.

¶ Antiphanis filius haud dubiè tabuit ex fluxione pituitosa, quæ ex capite facta est in thoracem, hæsitq; in latere dextro, ibiq; putrescens excitauit primum pituitosam pleuritidem, deinde & pulmonem occupauit, ibiq; feruentius putruit, & suppurationem malignam fecit, ac tabem. Venisse autem hæc fluxionem à capite, nihil magis indicat, quàm cæcitas illa, quæ paulò ante mortem aduenit, candidis & arefactis pupillis. Id enim factum est eadè causa, qua tertio libro sectione tertia dicebatur, fuisse tabescentium faciem charopam. Ibi enim interpretati sumus, charopum dici pro glauco. Fieri verò tabescētibus quibusdā glaucos oculos, quòd fucci crudi oculos occupent, & ibi durefcāt, & siccentur. Ergo, inquit, Antiphanis filio, hyeme dolor lateris dextri, tussis, & febris, ex pituitosa scilicet fluxione. Edebat, (id dicit, quia pleuriticus, neq; solent, neq; debent, primis diebus cibos capere) ambulabat, etiam febriens, & cum ambularet, non videbatur esse pleuriticus, sed putabatur laborare ruptura, hoc est, fractura aliqua ossis, aut carnis diuulsione. Hæc opinio multos vulgares fallit: plurimos enim putant laxatione, aut fractura laborare, qui ob alias causas dolent. Nona die remisit febris, non reliquit tussis. Iam hinc cœpit humor à latere in pulmonem abscedere. Nam latus dolebat minus multo quàm antea, & incipiebat excreare multa & crassa spumosa. Febres & tusses iam inde inæqualiter, nunc desinebant, nunc crescebant, nunc suffocabatur cum tussi. Et tunc, hoc est, cum maximè suffocari videretur, repente aliquando desinebat tussis. Hæc fiunt, vt fluxiones ipse fluunt aut fluere desinūt, & suppuratione per partes fit, aut cessat. Excreabat aliquando purulenta, & spumantia, & feruentia super vase, hoc est, si incidebant illa sputa in testam aliquam, aut in vas quodcunq; feruebant & spumabāt. Id quidem fiebat ob igneam feruorem in pulmone, ob quem citissimè tabuit. Cur rancida asperitas in faucibus, & sibilus, & anhelatio esset, & creber spiritus, non est cur interroges. Cur oculi excacati sunt, dictum antea est. Postremò neq; intemperiem tantam, neq; redundantiam excrementorum sustinente natura, mortuus est. Perinde autem & Thesalio. Quamplurima eorum

eorum quæ superfunt, vt nōnulla eorum quæ præcesserunt, occurrerāt antea in libris prioribus scripta, præcipuè in quinto; & sine vlla vtilitate, neq; (vt arbitror) consilio auctoris, sed temeraria congeftione chartarum. Quare ego neq; scribere iterum laboro, sed præteribo. Ea verò sunt, quæ mox sequitur historia vxoris Polemarchi, & alia Aristipi, & alia cuiusdam cui hepar percussum est iaculo: & alia cuiusdam percussus capite à Macedone: & paulò post alia Neapolis: & alia Billi percussus in dorso & alia infœlicissimi filij Philes: & alia filij Parmenisci: & alia Eniatis in Delo iaculo percussus, & alia filij Callimedontis: & alia Aspasi vxoris: & alia Melisandri: & alia Eutychedis: & alia Timocharis: & alia pueri Cleomenis: & alia vxoris Simonis, cuius tacito nomine, historia in calce quinti narrata est: & alia filij Phaniæ & Euergetæ: alia Harpali filij: & alia Thrinonis Damonis filij: interq; has, verba quædam de hæmicrana & destillatione: & alia quædam mulieris quæ sine nomine dicitur pharmacum ad perdendum fœtum accepisse: & alia Pythoclis: & rursus alia puellæ quæ ex rupe cecidit. Atq; inter duas has historias repetuntur etiam verba quædam spectantia ad pernionum curationem, & quædam medicamenta oculis commoda, & curatione doloris lumborum, & coxæ, & crurum: & origani naturam: & rursus alia fullonum habentium tubercula in inguinibus: & alia Nicaronis: & alia Timoclis: & alia Phœnis: & alia Cononis seruæ: & alia serui Timocharis: & alia Diophitis sororis: & alia vxoris Epicharmi: & alia ipsius Epicharmi: & alia Metrodori: & alia mulieris in Abderis: & alia Tychonis in obsidione circa Datum percussus: nescio an vllæ aliæ me fugerint repetitæ, seu historiarum, seu dictiones. Hoc certò scias, quicquid videbitur tibi, codices alios librorum epidemicorum consulenti, in hoc, ex libro septimo sublaturum, te cum enarratione reperiturum in quinto.

29

Filio Theodori nona die in sole versato, accessit febris decima die, ex denudatione iuxta os, nullius momenti. In febre autem denigratum est, discessit cutis. Valde clangosus erat. Vigesima secunda venter eleuatus est, præcipuè verò secundū hypochondria. Vigesimalertia mortuus est.

¶ Multis exemplis indicauit iam Hippocr. in hoc opere, quod primis verbis libri de capitis vulneribus docuit, nullum vulnus capitis leuiter esse contemnendum, etiam si sola cutis esset incisa: addit in eandem assertionem nunc exemplum aliud filij Theodori. Qui cum ictus esset (capite vt ego coniecto) ita tñ vt nulla esset ossis fractura, sed solum denudatio nullius momenti, hoc est, quam quiuus chirurgus contemneret, quod esset exigua, & in loco tutissimum, vt fortè in occipite, aut vertice, & longè à comissuris, nona die ab ictu, contemnens iam vulnus, in sole versatus est, & die sequenti, decima scilicet, febre est correptus, & cum febre cœperunt lethalia fieri signa, denigratio ossis, & decessio cutis ab osse (decedit quæ in labiis est vlceris, eadem ratione qua siccat, fitq; salitæ similis. arida enim facile deciduntur) & vox clangosa. Hæc duo signa, decessionem inquam cutis, & vocem clangosam,

A habuerunt filij Phaniæ & Euergetæ, quorum historia enarrata est in libro quinto, ibiq; explicatū, in quas referantur causas, & cur sint lethalia: non minus atq; in historia pueri Nicolai, cuius in eodè libro enarrata est historia, explicatum est, cur quibusdam morti iam proximis alius intumescat, quod huic etiam puero accidit vigesima secunda, cum esset vigesima tertia moriturus:

Quibus ossa fracta fuerint, his septima die febres: si verò calidius fuerit anni tempus, etiā citius: at si magis fracta fuerint, etiā è vestigio.

¶ Præcipuum ac maximum signorum superuenientium, quibus, fractum esse os in capis vulnere, indicatur, est febris. Hanc dicit solere die septimā superuenire: si verò sit calidius anni tempus, etiam citius, velut quarta aut quinta: ac si magis fracta sint ossa, etiam statim. Quibus verbis videtur significari, in temporibus, aut frigidis, aut temperatis, superuenire febres die septimā, in æstate verò priùs: idque si fractura sit mediocris, si verò sit maximā, multo citius, vsq; adeo vt aliquando superueniant statim. Hoc sanè primā fronte videtur consentaneum. Quia vt calor temporis plurimum facit ad faciliorem partium vlceratarū corruptionem; ita etiam facit fracturæ magnitudo. Quod enim à fractura natum est fieri: id à magna fractura fiet magis, ac citius. Insurgit tamè duplex obiectio, prima; Hippoc. lib. de cap. vulneribus dicit, vbi fractum est os, & vulnus tale, vt seruari homo non possit, ante decimam quartā incidere in febres magna ex parte in hyeme: in æstate verò, post septimū: nunc verò dicere in tempore calidiori fieri ante septimum. Quid autem sit aliud tempus calidius quàm æstas? Altera, chirurgos ferè omnes, censere, grauius signum esse, febrem vlceri aliquanto post superuenire, quàm statim fieri: neq; sanè ea assertio videtur ratione destituta: quandoquidem, si mox fit, censetur nasci ex recenti fluxione, & inflammatione: si verò superuenit, quo tempore solent iam inflammationes & dolores conqueuuisse, nō videntur posse referri, nisi in partium putrescentiam. Si autem febris statim fiens minus malum signū est, nō potest profectò fieri ob maiores fracturas: esset enim deterius, quod nasceretur ex causa deteriori. Pro prima obiectione, scias, Hippoc. in lib. de vlceribus capitis loqui de vlceribus adulatorum, hic verò ob filium Theodori, agere solum de puerorum fracturis. Dictum verò ab eodem est in eodem libello, pueros ex capitis fracturis, citiusquam adultos, & liberari & mori, vtrumuis sit euenturum. Citius igitur lethalius puerorum fracturis accident lethalia signa, quàm adutorum. Quare non est rationi dissonum, in estate fieri febres adultis post septimum, pueris citius. Pro secūda obiectione, scias febrem quæ mox accidit vulneratis, animaduersione indigere. Esse enim potest simplex, & ob dolorē & recentem phlegmonem orta: aut maligna, & ex fracturæ nata magnitudine, & internarum partiū læsione. Dignosci possunt hæc: quòd illam non comitantur accidentia alia maligna, sed videtur qualitate diaria, & conquefcit intra primum quaternarium: hæc durat vsque ad finem, & mox incipit malignitatem præ se ferre, acceduntq; citò perugi-

lia, deliria, aut conuulsiones, & ofsis malignus color, & faniei. Olor malus, atq; alia signa.

31 *Et Exarmodi famulus similiter dolorem habebat ad femur, non secundum rectitudinē vulneris, & factus est clangosus, & dolor cervicis.*

¶ Haud dubiè hic quoq; percussus est capite, & mortuus cum conuulsione. Nam dolores ab infernis partibus procedentes ad cervicem, conuulsionem minantur in vulneratis. Dolere verò contrarias lateri vulnerato partes, significat id, quod fieri solere in capitis vulneribus, sæpe iam diximus, contrarias partes conuelli. Habuerit etiam hic, præter ea quæ narrantur, alia signa lethalia, vt scilicet habuit clangosam vocem, quam in lethalibus signis esse sæpe iam dictum est.

32 *Et Posidocreon. Tertia die conuulsio. Calor non relinquebat. Mortuus est decimo octaua.*

¶ Nihil aliud est hic notatu dignum, quam tantu durasse egrotum, cum tam citò conuulsionem pati cœperit.

33 *Sagora filius, percussus est retro in caput contuso osse ac denigrato die quinta, liberatus est, os non abscēdit.*

¶ Rarum sanè est, quodq; nisi in puero, expectare non datur, contuso osse, ac postea nigrescente, liberari, nullo osse abscedente, sed ab ipsa natura firmato, vnito, & emendato. Non parum contulerit, ne fractura ad interna penetraret, & fanies in cerebrum transmitteret, posterioris capitis os, quod omnium quæ in eo sunt est firmissimum, esse quod pateretur.

¶ Hinc excepi historias magnæ nauis gubernatoris, & Harpali filij, & Thrinonis Damonis filij. Require in quinta.

34 *Menoni, sub arcturum, & prius, ex febre æstiuâ, & alui profluuiio agrè affecto, ex itinere delassato, & lateris sinistri dolor, & tussis, que tenebat quidem etiam prius ex catarrho. Tunc autem erat abundans. Et erat vigil, & agrè ferens febrem statim ab initio, & residens die tertia, spuebat pallidum. Arteria ex stertore subsibilabat. Circa quintam spiritus moderate densus. Pedes, tibia, & plurima extrema frigida, & extra stragula. Deiectio à principio fiebat biliosa, neq; valde pauca, neq; multa. Septima, octaua, & nona, facilius ferre videbatur: & somni quidam fiebant, & qua excreabantur minus cocta: decima, & vsq; ad decimam tertiam valde alba & pura. Et hypochondrium mollius fiebat: sinistrum verò intentum, & melius spirans. Ad glandem verò subibat mediocriter. Decimatertia rursum spuit pallidum: quatuordecima verò magis: quindecima porraceum: aluus verò, malè olentia, biliosa, humida, crebro demisit. Sinistrum hypochondrium eleuatum est. Decima*

Sexta autem, etiam valde intumuit. Et spiritus iam stertorosus. Sudor circa frontem & cervicem, raro ad pectus. Extrema & frons moderate perseuerabant frigida. Saltatio verò venarū circa tempora detinebat. Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus. Vrina à principio cruda cineris speciem referens, circa decimam, & vsq; ad decimam tertiam, tenuis & sine colore: à decimatertia verò quales à principio.

¶ Non est dubium, deesse huic narrationi verba aliqua, quæ nisi restituantur, neq; intelligi quidem potest, quid dicatur. Velut statim in initio vix intelligas, an hunc ipsum morbum, de quo agitur, vocet febrè æstiuam, an loquatur de morbo alio, qui conualescenti ex febre æstiuâ superuenerit. Verum paucis verbis appositis, euadit res clarior. Vt si ita legatur. Menoni sub arcturum, & prius, ex febre æstiuâ, & alui profluuiio, agrè affecto, ex itinere delassato, febris superuenit, & lateris sinistri dolor, & tussis, & reliqua. Ita fit apta & concinna oratio, significaturq; quod verissimum esse coniecto, eum cum debilis adhuc esset ob prægressam febrem, iter egisse, atq; vt par erat, esse defatigatū, & ob eam occasionem incidisse in aliam febrè cum sinistri lateris dolore. Dubium tamen tunc quoq; est, an dicat habuisse æstiuam febrem sub arcturo & prius, an incidisse in hunc morbum de quo narratur historia, sub arcturo & prius. Mihi videtur illud primū magis consonum verbis Hippocratis. Nam sub arcturum & prius, significat orto iam arcturo, & antequam oriretur. Itaq; significat febrem incepisse antequam oriretur, & durasse illo sydere iam orto. Est ortus eius, initium autumnus. Incepit ergo nondum finita æstate. Quapropter hæc fuerit febris æstiuâ, de qua agitur, alia verò superuenerit postea, fortè in fine autumnus: nisi fortè laborauerat priori febre, quam æstiuam vocat, ad exortum caniculæ, aut ante in vocatis prodromis, & posterior superuenit paulò ante ortum arcturi: & quasi hæc iam esset autumnalis, quia autumnum attigit, vocauit auctor priorem æstiuam. Aut fortè non ob tempus, sed ob acutiem, velut in aphorismo, vbi dicitur, in autumnus & morbi æstiuus. Vtrumq; potest dictio ferre, neq; sanè plurimum refert, facta fuerit hæc febris, initio, aut fine autumnus: quanquam in initio solent fieri morbi acutiores, in fine sapientes iam hyemem. Sed, vt dictum sæpe est, possunt fieri omnes in omnibus temporibus. De hoc igitur dubitantes, cætera exponamus. Menon itaq; cum adhuc esset debilis ex febre æstiuâ & alui profluuiio (quod alui profluuium, aut simul cum ipsa febre fuerat, & ita, vt pote symptomaticū, deiecerat plurimum vires: aut febrè superuenit iudicatorio modo, tamen productum est plus satis, ita enim etiam tardauerit corroboratiōe) iter agens lassatus est, & ob eum laborem intempestiuè susceptum. Corruptus est febre, & dolore lateris sinistri, & tussis, quæ tenebat quidem hominem ex catarrho etiam prius, tunc autem erat multo copiosior: & erat homo vigil, & statim ab initio malè ferebat febrem. Huic etiam (vt ex iis quæ mox dicentur intelliges) facta sunt mox hypochondria dura & intenta. Vnde constat calore & motu concitata esse corporis excremen-

ta, & auctas eas, quæ prius inerant fluxiones, & concitatas alias, atque ita destillationem à capite in pectus quæ prius inerat, auctam esse adeo vt pleuritidem sinistri lateris attulerit, & tussim plurimum auxerit: hypochondria verò, calore quem labor excitauit, & debilitate, quæ ex priori morbo adhuc supererat, corporis totius, alioqui commota, excrementa traxerint & receperint in sese. Facta est itaq; continua febris cum pleuritide, & affectu phlegmonoso vtriusque hypochondrij. Nam esse febrem putridam, & morbum per sese, non solum inflammationum accidens, indicabat vrina, quæ à principio ac semper signis concoctionis caruit. Esse verò pleuritidem, nõ est quòd quisquam neget, cum adfunt, febris continua, dolor, tussis, & respiratio difficilis. Nam pulsus differentiam ab Hippocrate quis requirat? Erat vigil (non mirum: nam vel tussis prohiberetur dormire, nedum febre) & agrè ferens febrem statim ab initio. Statim ab initio incepit habere signa facultatis coincidentis, & malignæ alterationis materiæ. Nam residens iam die tertia, factusq; orthopnicus, spuebat pallidum, hoc est, biliosum & crudum, & aspera arteria subsibilabat ex stertore: nimirum hæc omnia pleuritidis in exitum tendentis esse; & in malignas referri causas, dictum iam sæpe est. Morbi verò qui breui sunt interempturi, citò incipiunt, à salutaribus plurimum disfidere. Deiectio etiam fiebat à principio morbi biliosa, quòd multam verus quaq; bilis redundantiam, & facultatis debilitatem indicabat. Neq; boni quicquam promittebat, quia in pleuritide ab alui profluuiio nunquam expectatur auxilium. Non tamen deiecit statim vires, vt primis quaternariis moreretur homo, quia neque erat valde pauca, neque multa. Circa quintam spiritus factus est moderate densus. Illud moderate densus, non significat parum densum, sed densum mansuetè, sine orthopnoea, & sine sibilo: Quæ quidem spiritus mutatio, non semper fit in melius procedente morbo, sed aliquando in deterius. Nam spiritus rectus & stertorosus, aliquando conquiescit euacuata materia, & expurgatis viis, & tunc agitur bene cum ægroto, aliquando succumbente facultate, & id est pessimum: aliquando cessante aliquo materiæ motu, quod sine insigni, neque bono neque malo, fieri consuevit, sed vt mitescunt morborum paroxyismi. Huic non esse sedatum illum stertorem ob salutarem quampiam causam, sed facultate concidente, & materia altius recondita, produunt symptomata reliqua: nimirum crebritas, quæ non est imminuta, & pedes, ac tibia, & plurima extrema (manus scilicet, brachia, & nasus) frigida, & extra stragula. Quòd quidem grauius esse videtur, quam si partes frigidæ sub stragulis contineret. Nam non continere, per euntis cum calore sensus est, aut nimix anxietatis. Septima, octaua, & nona facilius ferre videbatur, hoc est, minus anxius esse, & symptomata omnia habere mitiora, & inter cætera vigiliam. Nam somni quidam fiebant. Neque tamen huic remissioni fidendum fuit, quia præter rationem accidit, & sine signis concoctionis. Nam quæ excreabantur (inquit) minus concocta. Explicans quæ vocet minus cocta, dicit, decima & vsque ad decimam tertiam, valde alba & pura. Hoc est, aquosa, alba, & tenuia, puræ aquæ similia. Et hypochondrium fie-

bat mollius, vt phlegmonem deposuisse videretur. Sinistra verò hypochondrij pars intenta & melius spirans: Quòd durum propriè est, separari faciliè potest ab intento, etiam si vtrumque tactui resistit, sed modo diuerso. Duricies nascitur à corporis soliditate, & concretionem, quæ in tumore phlegmonoso aut scirrholoso fieri consuevit: intento à flatu. Itaque solui cœperit phlegmonem hypochondrij, & flatu colligi ad partem sinistram: Sed est consideratione dignum, quid sibi velit, vocans hypochondrium melius spirans. Non enim dici illud melius spirans de homine, sed de hypochondrio; liquet in Græca lectione. Ita enim habet τὸ δὲ ἀπὸ σπύρου, ἔνωτα κέντρον, ἢ ἀπὸ σπύρου, si verò spirare non pertinet ad hypochondrium, sed ad thoracem, quò pacto dici potest hypochondrium melius aut deterius spirans? Certè spiratio thoracis & septi transfuersi est, tamen hypochondriorum intentio, aut durus tumor, sæpe facit respirationem difficilem, quia comprimunt septum transfuersum, & in plæthrisq; hominibus habent viscera, quæ in hypochondrio sita sunt, vincula quibus alligantur, vtrumq; suo lateri: ergo ab effectu, quòd difficilem facit respirationem, dicitur hypochondrium δύσπνοον quòd non facit difficilem δύσπνοον. Tunc ergo erat δύσπνοος, sinistrum, quòd minus quam antea impediret respirationem. Sed quò fieri poterat, vt esset intentum, & melius spirans? Certè quòd ea distentio, ad externas, & cuti proximas partes, spectaret, septum verò minus traheretur ad tentionem, aut comprimeretur, ad glandem verò (inquit) subibat mediocriter. Itaque non suppressa erat aluus, hæcque fluens. Decimatertia redire cœperunt rursum signa concoctionis contraria. Nam spuit ea diè pallidum, & quatuordecima magis adhuc pallidum, & quindecima porraceum: aluus verò iam inde demisit malè olentia, biliosa, humida, & crebro: aucta scilicet toto corpore cacochymia, & corruptione. Sinistrum hypochondrium eleuatum adhuc magis est: decimasexta verò etiam magis intumuit, non tamen erat adhuc δύσπνοον. Erat enim iam spiritus stertorosus, occupantibus iam excrementis pulmone & laryngem, & septo transfuerso impedito. Nam difficilis septi motus facit sublinem spiritum, succi verò faciunt stertorem, & feruorem in gutture. Iam erant omnia velut in moribundo, sudor circa frontem & cervicem, qui vel ad thoracem descendebat raro: extrema, & frons frigida, saltatio venarum circa tempora, quæ cum frigore extremorum pessima est, quia significat vri interiora & superiora, cum extremorum refrigeratione. Somni comatosi nocte & die postremis temporibus, ea scilicet die & sequenti, quæ vltima fuit. Mortuus enim fuit, quantum coniecto, decimasexta. Nam cum decimatertia incepit fieri lethale incrementum, id exigit ratio legitime constitutionis, præter quam quòd signa decimasextæ, eorum erant, qui eadem die, aut posttrididie moriuntur. Fuisse verò vsque ad decimam tertiam morbi principium, & inde incepisse incrementum, constat facile, ex iis quæ de vrina addit. Siquidem præcipua temporum distinctio est per concoctionis signa. Dicit verò, vrina à principio cruda, cineris speciem referens (colore scilicet) à decima & vsque ad decimam tertiam, tenuis & sine colore, à decimatertia vsque ad finem, qua-

crementa, & auctas eas, quæ prius inerant fluxiones, & concitatas alias, atque ita destillationem à capite in pectus quæ prius inerat, auctam esse adeo vt pleuritidem sinistri lateris attulerit, & tussim plurimum auxerit: hypochondria verò, calore quem labor excitauit, & debilitate, quæ ex priori morbo adhuc supererat, corporis totius, alioqui commota, excrementa traxerint & receperint in sese. Facta est itaq; continua febris cum pleuritide, & affectu phlegmonoso vtriusque hypochondrij. Nam esse febrem putridam, & morbum per sese, non solum inflammationum accidens, indicabat vrina, quæ à principio ac semper signis concoctionis caruit. Esse verò pleuritidem, nõ est quòd quisquam neget, cum adfunt, febris continua, dolor, tussis, & respiratio difficilis. Nam pulsus differentiam ab Hippocrate quis requirat? Erat vigil (non mirum: nam vel tussis prohiberetur dormire, nedum febre) & agrè ferens febrem statim ab initio. Statim ab initio incepit habere signa facultatis coincidentis, & malignæ alterationis materiæ. Nam residens iam die tertia, factusq; orthopnicus, spuebat pallidum, hoc est, biliosum & crudum, & aspera arteria subsibilabat ex stertore: nimirum hæc omnia pleuritidis in exitum tendentis esse; & in malignas referri causas, dictum iam sæpe est. Morbi verò qui breui sunt interempturi, citò incipiunt, à salutaribus plurimum disfidere. Deiectio etiam fiebat à principio morbi biliosa, quòd multam verus quaq; bilis redundantiam, & facultatis debilitatem indicabat. Neq; boni quicquam promittebat, quia in pleuritide ab alui profluuiio nunquam expectatur auxilium. Non tamen deiecit statim vires, vt primis quaternariis moreretur homo, quia neque erat valde pauca, neque multa. Circa quintam spiritus factus est moderate densus. Illud moderate densus, non significat parum densum, sed densum mansuetè, sine orthopnoea, & sine sibilo: Quæ quidem spiritus mutatio, non semper fit in melius procedente morbo, sed aliquando in deterius. Nam spiritus rectus & stertorosus, aliquando conquiescit euacuata materia, & expurgatis viis, & tunc agitur bene cum ægroto, aliquando succumbente facultate, & id est pessimum: aliquando cessante aliquo materiæ motu, quod sine insigni, neque bono neque malo, fieri consuevit, sed vt mitescunt morborum paroxyismi. Huic non esse sedatum illum stertorem ob salutarem quampiam causam, sed facultate concidente, & materia altius recondita, produunt symptomata reliqua: nimirum crebritas, quæ non est imminuta, & pedes, ac tibia, & plurima extrema (manus scilicet, brachia, & nasus) frigida, & extra stragula. Quòd quidem grauius esse videtur, quam si partes frigidæ sub stragulis contineret. Nam non continere, per euntis cum calore sensus est, aut nimix anxietatis. Septima, octaua, & nona facilius ferre videbatur, hoc est, minus anxius esse, & symptomata omnia habere mitiora, & inter cætera vigiliam. Nam somni quidam fiebant. Neque tamen huic remissioni fidendum fuit, quia præter rationem accidit, & sine signis concoctionis. Nam quæ excreabantur (inquit) minus concocta. Explicans quæ vocet minus cocta, dicit, decima & vsque ad decimam tertiam, valde alba & pura. Hoc est, aquosa, alba, & tenuia, puræ aquæ similia. Et hypochondrium fie-

lis à principio, cineritia scilicet. Nimirum eodem modo processerunt signa concoctionis & contraria in omnibus exeuntibus. Nam & sputa, quæ à principio fuerant pallida, facta sunt alba & pura, à decima vsque ad decimamtertiam, ab hac rursus pallida. Deiectio etiam quæ à principio fuerat biliosa, & à decima quarta cœpit subire mediocriter ad glandem, decimatertia rursus cœpit fieri deterior, malè olens, biliosa, humida, & crebra. Itaque decima tertia cœperunt omnia abire à crudis ad malignè putrescentia. Sed rogabis, cur morbus videatur processisse à malignis ad cruda, & ab iis rursus ad maligna, cum à crudis incipiant omnes morbi pendentes ex materia. Certè cruda excrementa sunt duplicia, quædam quæ neque habent concoctionis inanis notæ, neque corruptionis inanis, habent tamen notas humorum à quibus morbi pendunt: alia sunt quæ ne horum quidem vllas notas habent, sed solius concoctionis. Sæpissimè primis morbi diebus apparent excrementa cruda primi generis, deinde secundi à quibus proceditur, in lethaliibus ad malignè putrescentia, in salutaribus, ad concocta. Quod quidem fit, quia incipiunt morbi agitatibus excrementis, & ab agitatibus necessariò excidit aliquid cum exeuntibus. Cùm verò cessat is motus, & concoctio nondum incepit, fiunt exeuntia tantum cruda, durantque ea totum principium, vsque dum scilicet, aut malignæ putrescentiæ, aut concoctionis manifestæ notas accipiunt. Sed & alia etiam symptomata talem quandam habent progressum. Maiora enim ac difficiliora fieri consuevere in prima parte principij, ob motum materiæ quàm procedente principio, in quo iam conquieuit, vsquedum procedente in vigorem morbo, ob materiæ alterationem & incrementa morborum, redeunt maiora. Hinc fit, vt multi inexperti, & vulgares medici, putent, cùm adhuc sunt in initiis, peruenisse morbos ad inclinationes. Scilicet, remittentibus doloribus, & exeuntibus quandam puritatem accipientibus.

35 *Cleocho lateris dolor & febris. Remisit febris. Sudauit corpus totum. In vrina multa susperferiebantur: posthac turbata est.*

¶ Sudor & vrina ex eadem sunt materia, proinde sæpe in eosdem morbos incidunt ambæ iudicationes, & qui sudando iudicari cœperunt, postremò per vrinas iudicantur perfectè: porro vrina turbata diuersis occasionibus fieri consuevit, aliquando fit in initio, aggrediente natura concoctionem, estque signum concoctionis occultæ: aliquando fit in morbi decursu, ob perturbationem totis venis fientem, estque signum doloris, seu morbi capitis: aliquando fit inclinante morbo ob excrementorum exeuntium perturbatam mixtionem, estque tunc decretoria euacuatio, qualis huic facta est post vrinas concoctas, & post sudores.

36 *Circa pleiadum occasum, Olympiade uxorem, octimestrem fœtum gestantem, ex casu febris acuta corripuit: lingua velut causi, sic-*

ca, aspera, pallida: oculi pallidi, & corpus mortale. Fœtum corruptum quinta die: facile liberata est: & somnus, vt videbatur, comatosus. Vesperi excitantes non sensit. Sternutatorio subaudiuit, potionem accepit & succum, tussit cùm potasset potionem. Vox non soluebatur, neque ipsa quicquam alleuabatur: oculi tristes: spiritus sublimis, qui per nares trahebatur. Color prauus. Sudor circa pedes, & crura, cùm iam circa mortem esset. Mortua est.

¶ Cùm periculosum semper sit vtero gerentibus cadere, aut percuti, ita vt allidant fœtus, multo tamen magis octimestribus, quia fœtus magnus cùm sit, & alioqui ægrotet, facile ex collisione moritur, quod periculosissimum est præcipuè cum inflammatione vteri, quæ ex casu etiam fieri consuevit. Vt huic accidit. Inflammationem enim in vtero factam, indicat febris statim acuta: fœtus mortuum, corpus mortale, & fœtus corruptio, hoc est abortus mortui. Quinta die dicit liberatam esse facile, intellige facile emisisse fœtum, liberata enim omnino non est nedum facile. Non parum fuit emittere ex inflammato vtero mortuum, tamen fecerit id irritatio magna, & fortis expultrix. Nichilo tamen habuit melius, quin potius, cum maxima cerebri compassione cum vtero, quam indicabat coma tantum, vt eadem die excitantes non sentiret, sed tamen sternutatorio videretur exiguum quiddam excitari, & audire, non tamen ita vt loqueretur, neque ipsa quicquam alleuaretur, cùm, prauis signis circa oculos, & spiritum, & totius corporis colorem, ad mortem processerit. Haud scio an infra ipsam diem quintam, certè non multo post. Quòd sudor huic iam iam morienti factus est circa pedes & crura, vt solet aliis circa frontè & ceruicè, causam esse existimo, quòd calor igneus, qui per extrema expirauit, partem humilem, hoc est, vterum, tenebat.

Nicolai concubina, ex febre ardente parotides facta sunt, vtriusque parte. Paulo post alter tumor, cùm iam videretur solui febris. Circa quatuordecimam magna sine signo subsederunt. Recidua facta est. Color mortalis. Lingua aspera, valde densa, subalbida, sicculosa, deiectione deorsum multa, humida, malè olens, per totum tempus. Ante obitum corruptum est corpus multitudine. Mortua est vigesima.

¶ Non narrat qua die ardentis febris parotides factæ sunt, constat factas esse multo ante iudicationi idoneum tempus: nam multo ante quatuordecimam: siquidem die quatuordecima tumores magni subsederant, cùm antea ortæ essent parotides, ac post eas alius tumor, in quas eruptiones, nõ potuit non infumi satis multum tempus, siquidem nõ sunt factæ simul, sed ordine aliæ post alias. Itaque non longè post morbi initium, cœperunt abscessus apparere, quod vitiosissimum esse Hippocr. millies significauit, maximè libro 2. his verbis: decretoria ne statim appareant. Certè rarò bene agitur cum ægroto,

ægroto, cui citò apparent abscessus, aut quæ decretoria esse solent euacuationes. Exemplo est hæc ægrota, quæ cùm per morbi decursum aliquoties videretur melius habuisse, vt aliquando interrim febris videretur solui, postremo mortua est. Quæ autem fuerint signa grauiora, oportet notemus, vt meritò eum finem habuisse morbum intelligamus. Imprimis factos esse abscessus ante tempus, deinde & subsedisse tumores, alioqui magnos, die decretoria, sine signo, hoc est, nullo relicto vestigio. Hoc enim nihil est aliud quàm euantuisse repente, & fecisse in altas partes impetum quod in magnis tumoribus tanto periculosius est, quanto minus possis opinari, magnos quam paruos, fuisse per insensibilem euacuationem resolutos: & quanto grauius sit, multa quàm pauca excrementa, in partes nobiliores conuerti. Omnia autem lethalia signa diebus decretoriis facta, firmiorem habent significationem, quàm aliis, ac proinde deteriora sunt. Meritò ergo, quandoquidem non multo post initium factæ sunt parotides, fuit morbus difficilis iudicationis: quandoquidem verò die quatuordecima, magni tumores sine signo subsederunt, meritò est facta recidua, longè perniciosior primo morbo, & habens mortalia signa, colorem faciei mortalem, hoc est, qualem in cadaueribus videas, linguam asperam valde densam, hoc est crassam & duram, subalbidam (qui color ob emorientem etiam calorem fieri solet, estque deterior, quàm cùm est apertè alba ob pituitam) & sicculosa ob calorem igneum, & deiectionem multam humidam, malè olentem, per totum tempus: quæ deiectione corruptionem significabat, potiusquam iudicationem, & quia malè olens (non scilicet vtriusque, sed grauius & malignè) & quia per totum tempus. Tempestiuæ enim sunt quæ bonæ, non per totum tempus fientes euacuationes. Atqui euentu confirmata est hæc coniectura. Nam ante obitum corruptum est corpus multitudine, hoc est, mortua est præ multitudine deiectionum, corrupto corpore, & colliquescentibus simul succis, & carnibus. Mortua est vigesima, à primo insultu morbi, arbitrator, quia ita solet Hippocrates numerare: recidua fortasse fuerit facta decimas septima, fueritque totus morbus acutus simpliciter: recidua verò seorsum acutissimus, & perniciosissimus.

38 *Andream ante pleiadem, horror, febris, vomitus, ab initio semitertiana apparebat. Verum tertiana erat: rursus in foro agens horruit, febris acuta, vomitus bilis meraca, delirium ad noctem, rursus facilius. Quinta difficulter. Sexta à mercuriali bene subiit, septima difficulter. Et sequentibus iam diebus magis continenter, & sine sudore ab initio, & sicculosa. Maximè verò os resiccabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cùm multa esset in ore insuauitas. Lingua sicca, inarticulata, asperitas efflorescebat cum pallore albicans, vigil, anxius, exolutus, fractus, lingua præ siccitate sublesta, vsquedum madefecit.*

cisset. Succum maximè accipiebat. Nona aut decima circa aurem sinistram, & circa alteram tumores parui sine signo apparuerunt. Vrina semper non sine colore: sed sine subsidentia. Quatuordecima sudor exiguus circa partes superiores, non valde moderatior. Calor circa decimam septimam mitigatus est. Aluus post decimam sicca, non fluens sine glande. Circa vigesimam quintam exanthemata per totum, prurientia, calida, velut igne combusta. Dolor autem erat circa alas & latera. Transiit ad crura sine signo, & desinit. Balneum proderat, & inunctio in aceto. Mense verò, secundo fortasse, aut tertio, ad renes dolor, qui antea etiam fuerat. Sedatus est.

¶ Ante pleiadem dicens, non explicat an ante ortum pleiadum dicat, an ante occasum. Mibi videtur consonum ante occasum intelligere, quia morbosius multo tempus est, & difficilis iudicationis morbis magis oportunum, quod occasum antecedit, quàm quod ortum, & quòd occasus, quàm ortus pleiadum, rationem potius haberi vult Hippocrates. Siquidem libello de aere locis & aquis, ita dicit: oportet autem & aërorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi, & pleiadum occasum. His verbis haud dubiè ortus Canis & Arcturi potius quàm occasus, rationem haberi vult, occasus verò pleiadum. Itaque idem est ante pleiadem dicere, & autumnii tempore. Morbus hic vsque ad diem septimam fuit tertiana febris: natura quidem intermitteris, vt quæ ab horrore inceperit, adeo verò producta & molesta, vt fortasse ægroto nunquam eueniret sine febre esse. A septima die cœpit esse febris perpetua, magna simul & maligna, à qua post dies multos vix per multos abscessus liberata est. Dicit itaque ante pleiadem, hoc est, in autumno, horror, febris, vomitus, hoc est, febris quædam ab horrore incipiens cum vomitu, neque solum, arbitrator, vt aliæ tertiane solent, incipiens ab horrore, & mox in apertam febrem euadens, sed horrida etiam per totum fere tempus, aut magnam diei partem existens. Nam (inquit) ab initio semitertiana apparebat, quia scilicet hemitritæus febris est horrida, multarum febrium complicatione constans, verum non erat semitertiana, altera die duos, altera vnicum paroxysmum habens, sed tertiana. Itaque erat tertiana simplex, sed nõ ha, semitertianæ ob horros productionem similis. Præterit paroxysmus primus, & (ita vt fit) exurrexit, ac domo exiit, & rursus die tertia in foro agens, correptus est febre eiusdem prorsus figuræ cùm prima. Nam horruit, & febricitauit, & euomit bilem meracam. Ad noctem eius diei delirauit, paraphreniticus scilicet vi febris factus, rursus verò die sequenti, quæ fuit totius morbi quarta, facilius habuit: quinta rursus difficulter, vt prima scilicet & tertia. Sexta mercurialem accepit, expurgationis gratia, & aluus quidem bene subiit, nihil tamen ita uatus est, quin potius septima difficiliter habuit & sequentibus iam inde diebus, magis continenter, hoc est citra intermissionem, febricitauit. Optimum sanè exemplum, læsionum quas infert purgatio

suscepta intempestiue, & ante materiae concoctionem: nimirum febris auget, & ex simplicibus duplices, & ex intermittentibus facit continuas: etiam si aluus fluat, & purgatio, iis qui adsunt, videatur recte successisse: quinetiam eo aliquando magis homo læditur, quo purgatio videtur abundantius facta, quia colliuatione fiunt tales deiectiones. Et vidi multos, mox ab intempestiua expurgatione, incipere in tabem vergere. Vique adeo vitari debet vulgaris praxis, eorum, qui die sexta omnibus febricitantibus pharmacum tribuunt, cum tamen ea die perpauca possit vtiliter dari. Quia plerisque acutè laborantium, sexta die finitum est, aut iam finitur principium, tempus verò concoctionis nondum venit. Citra hæc autem tempora, rarò, aliquando vrgentiæ tamen gratia, expurgatur. Ducta vsque ad septimam narratione, rursus repetit, quæ ab initio febribus his aderant. Sine sudore (inquit) ab initio & siticulosus, maximè verò os resiccabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cum multa esset in ore insuauitas. Hæc maximæ siccitatis erant signa, & succorum siccissimorum, bilis, & falsæ pituitæ. Ab his enim resiccabatur corpus adeo, vt neque inclinantibus paroxysmis sudaret, & esset siticulosus, atque sicco ore, tamen nullo potu delectaretur, ob oris insuauitatem. Lingua sicca inarticulata, hoc est, inarticulatè proferens verba. Asperitas efflorescebat, cum pallore albicans, hoc est, asperitas erat in lingua, velut innatis quibusdam granulis, quasi flosculis, cum pallore quodam albicante, velut mixtione bilis & falsæ pituitæ facta. Erat vigil, quod sicca & calidæ intemperie etiam est, anxius, exolutus, fractus, hoc est defatigatus, quasi fractis artibus. Lingua præ siccitate sublefa, vsquedum madefecisset. Hoc est ob siccitatem lingue non poterat proferre, nisi aqua aut aliquo cremore prius eam madefecisset. Narrat deinde quo victu vteretur, dicens, succum maximè capiebat. Hoc est non vtebatur cibus solidis, sed pro his vt solent qui febricitant acutè, succis. His dictis, persequitur narrationem vltra septimam diem, à qua continua febris esse cœpisset. Nona (inquit) aut decima (incertus qua die, dubitanter dixit) circa aurem sinistram primum, deinde & circa alteram, tumores parui sine signo apparuerunt. Sine signo euanescebat tumorem, aut exanthemata, quid sit, diutius antea est, scilicet nullo relicto vestigio: sed quid sit sine signo apparere consideratione est dignum. Videtur autem nihil esse aliud, quàm nullo prægresso signo talis abscessus. Nimirum futuri abscessus solent significari, dolore aut lassitudine partium, in quas sunt futuri. Perinde est ergo, ac si diceret, facti sunt tumores parui in aurem vtranque repente, insperato, & nullo dolore, neque villo alio futuri abscessus signo prægresso. Hæc autem abscessus generatio, adeo repentina, significat causam, ad qualitatem succi referri debere, potius quàm ad multitudinem, aut partem debilitatem. Repentina enim irritatio repentinam ex parte in partem lationem facit. Quæ autem multum lassitudinis sensum habet prius, & debilis pars, aliarum excrementa paulatim admittit. Itaque abscessus repentini, & sine signo facti, qualitatem malignam succi, plurimum irritantem, & vrgentem significant, qualem sanè fuisse in hoc ægroto, satis

A apertè indicarunt deinceps, exanthemata circa vigesimam quintam, per totum corpus facta. Fuerunt enim calida & prurientia, velut igne combusta. Urinas dicit semper huic fuisse, non sine colore, sed sine subsidentia. Hanc urinam crudam extremè non esse, tamen esse principij, constat ex iis quæ de vrinis Galenustradidit. Cunctari verò signa concoctionis, plusquam pro aliorum symptomatum celeritate, dyscrisias significat. Quatuordecima (dicit) sudor exiguus circa partes superiores. Explicans exiguum fuisse, non admodum tamen, dicit, non valde moderatior. Multis modis à bono sudore deficiebat hic, nam quòd exiguus, quòd non per totum fluens, quòd sine concoctionis signis, & quòd sine conferentia: solùm quidem videbatur diei natura bonus: verùm id, vbi cætera absunt omnia, nihilo est melius. Quia dies decretoria, velut & alia omnia decretoria, nihil aliud præstat, quàm fidem, bona quidem meliora, mala verò deteriora, efficiens. Febris circa decimam septimam est mitigata, non tamen soluta perfectè, neque ita iudicata, vt sine quam multis deinceps obortis abscessibus, potuerit homo liberari. Aluum (dicit) post diem decimam fuisse siccam, non fluentem sine glande. Innuat ante decimam non fuisse adeo siccam: fatius autem fuisset contra fieri, vt primis diebus siccata aluus procedente morbo humectaretur: consonum enim est hoc morbis salutaribus, & benignis, in quibus concoctioni tempestiua succedit expulsio: sed in morbis difficilis iudicationis, omnia fiunt præposterè. Circa vigesimam quintam (dicit) exanthemata calida, prurientia, velut igne combusta, in quibusdam codicibus legitur, *di è nov*, hoc est, per totum, in aliis *di è nov*, hoc est, breui, per paruum tempus. Prima lectione significatur, exanthemata illa orta esse per totum corpus: secunda, orta esse repente, quodq; antea dixerat *à obortus*, hoc est sine signo. Dolor erat circa alas & latera, & trásiuit ad crura sine signo: hoc loco sine signo alterutrum potest significare, aut nullo doloris vestigio relicto in lateribus, aut nullo signo abscessus in cruribus prægresso: deinde hic dolor desinit, visusq; est iam homo liber à morbo. Tamen mense secundo aut fortasse tertio post hæc, dolor incidit in renes, qui antea etiam fuerat, hoc est, quo ante hunc etiam morbum, aliquando laborare consueuerat. Et sedatus est dolor, & iam inde conualuit homo. Curationem non narrat Hippocrates. Illud solùm interponit, balneum proderat, & inunctio in aceto. Hoc est lauari aqua dulci, & à balneo ungi ex oleo, hoc est oleo & aceto. Hoc non quacumq; morbi parte faciendum fuit, sed postrema, quæ erat post decimam septimam, cum scilicet iam febris erat tenuis, erumpebant verò per cutem exanthemata, & abscessus in hos & illos articulos. Talibus enim vtile est balneum ad vacuandas reliquias succorum per cutem, & fundendum crassos, ne concrecant, & attemperandum corpus, atque extinguendas febres: inunctio verò olei necessaria est, ne spiritus dissoluantur, aceti verò, sicut etiam salis quædam portio, propter articulos, ne sola aqua & oleo ligamenta ossium emolliantur, & debilitentur. Quapropter ego consulerem hoc casu balneo, & inunctione ex solo oleo vti, primum ad totum corpus, ex oleo verò, aut sale & oleo

& oleo post balneum, ad solos articulos.

39 *Aristocrati circa hybernas Solis conuersiones, lassitudo, horror & calor: postea verò incepit die tertia lateris dolor, & lumborum, & tumor ab axilla incipiens, per totum dextrum latus, durus, rubicundus, liuidus, velut ab igne calfactus, & exustus, anxius, agrè ferens omnia. valde siticulosus, lingua subalbida. Urina non exhibant: crura subfrigida. Deiectio à mercuriali, exigua, humida, subalbida, spumosa: ad noctem spiritus sublimis est factus: sudor exiguus circa frontem: inferna partes frigida: anxius: ceruix inflabatur: tussis non erat: mortuus est mente constans.*

¶ Intra primum quaternarium febris mortuus est Aristocrates, die tertia orto carbunculo ingenti: neq; mirum: minores enim carbunculi solent venenosa symptomata inferre, & citæ mortis periculum, nedum tantus, vt latus totum occuparet. Cui præcipuè dolor lateris & lumborum indicaret, non solùm externas, sed internas etiam cum illis partes teneri. Quamquam non os ventriculi, aut septum, aut aliquam aliarum partium, cum quibus facile mens consentit, alioqui non esset mortuus sine delirio. Data est eadem die mercurialis ob vrgentiæ. Satius autem fuisset mittere sanguinem vsq; ad animi deliquium, iuxta cõsiliu Galeni 14. Methodi. Exigua, humida, subalba, & spumosa deiectio colliuationem indicat.

40 *Onesianaeti circa autumnum ophthalmia, postea verò febris quartana. Incipiente quartana plurimum auerfabatur cibos: procedente autem morbo libenter accipiebat. Sed & Polychari in quartana similiter euénit circa cibos.*

¶ Quod Onesianaeti & Polychari euénit, quàm plurimis, imò etiã plerisque quartana laborantium, euenire conspiciamus, vt scilicet recens occupati, aliquandiu nausea, & fastidio, & anxietatibus, & magnis laboribus conflentur, & horum aliqui paucis paroxysmis, vt quinque aut septem exactis, liberantur, alij conuiescentibus anxietatibus, & ad cibos deinde melius habentes, manet cum quartana quadam mitiori in longum tempus, quam patii possunt exurgentes, & domo exeuntes, & negotia tractantes. Huius rei causa est, quòd febre illa laborare non incipiunt, antè quàm multo, & eo quidem malo succo sint, & irritata natura incipiat eum agitare: agitando verò huc & illuc trudit, & hac & illac pellit. Vnde euenit, vt interim homo magnis angatur laboribus, & effusa excrementa fastidium inferant, & euacuationes diuersæ fiant, & aliquando per eas euacuationes, purgato corpore, cessat morbus, aliquando non sunt eæ satis, & natura conuertitur ad reliqui concoctionem, & apprehendit, retinetque quietum. Quietum ergo excrementum, & minus factum, paroxysmos quidem facit ordine diu, ob partium mittentium & recipientium intemperiem, & debilitatem, & id quod Ga-

A lenus vocauit cinericium, verùm symptomata affert mitiora: non quidem quæ propria febris sunt, siquidem pathognomonica cum quocunque morbo crescunt, sed quæ principij & inquietudinis humorum. Inter cætera verò symptomata in quartana, cum ea iam elapsa primum illum incursum refidet, placari maximè solet fastidium. Quia melancholia per se quidem famè potius infert, fastidium non, nisi cum redundantia maxima putridæ materiæ abominationem infert.

41 *Accidit autem etiam Onesianaeti deiectio ante febrem, & postea ad multum tempus sequebatur, multis albis mucosis prodeuntibus: & aliquando exiguum sanguinis sine laboribus & dolore. Flatus autem in ventre. Post febrem abscesit iuxta sedem tuberculum durum, multum tempus comitabatur incoctum, effluxit in intestinum, & extrorsum factum est fistulosum. Deambulanti autem ipsi in foro splendores apparebant ante oculos, & Solem non valde videbat. Exiens autem non nihil extra se, habebat etiam conuulsionem ceruicis. Postquam autem redijt in domum, vix respexit, & vix ad seipsum reuersus est. Primum verò circumspexit eos, qui aderant. Et corpus refrigeratum est, vix autem reuocauit, ventriculis & fomētis. Postquam autem apud se erat, & exsurrexit, nolens exire, sed timere dicebat. Si quis verò de morbis difficilibus loqueretur, abibat præ timore. Aliquando incidere sibi in hypochondria calorem dicebat, & oculorum splendores sequi, & alui deiectio multa, & sæpè, & similis hyeme fiebat. Vena sectio facta est, hellebori, lactis potiones bouini, prius autem asinum contulit, & deiectiones sedauit. Potus aquæ ab initio, deambulationesq; & capitæ purgationes.*

¶ In quibusdam codicibus legitur, non Onesianaeti, sed Mnesianaeti, videturque esse ægrotus alius ab eo, qui ophthalmia laborauit, & quartana, & alia narratio: mihi autem eadem prorsus esse videtur, & de eodem Onesianaete haberi sermo. Nam & illæ duæ particulæ, altera continuans, altera coniungens: accidit autem etiam Onesianaeti deiectio, apertè indicant illi, de quo cœptus erat sermo, præter ophthalmiam accidisse etiam ante febrem quartanam, deiectionem, hoc est, fluxum alui, quem dicit, posteaquam incepit quartana, durasse multum tempus, exeuntibus multis albis mucosis, & aliquando exiguo sanguine. Hæc si cum dolore mordaci exiret, essent haud dubiè dysenteria, verùm exibant sine laboribus & dolore, vnde constat fuisse diarrhœam pituitosam. Illud exiguum sanguinis, quod conuequebatur aliquando, deponebatur ab hepate, aut mesenterio, nisi fortè ab hæmorrhoidibus. Nam ab his etiam aliquando exit sine dolore: refrigeratū verò ventrè à pituitosa fluxione, indicabat flatus, qui in ventre erat. Merito huic finita est ophthalmia ante febrem quartanam, cum

aluus ante eam plurimum fluxerit. Multum enim cedere solet ophthalmia alui profluuiio. Post febrē (inquit) abscessit iuxta sedem tuberculum. Intelligendum post febrem, hoc est, postquam correptus est febre: non enim verisimile est, iam esse finitam quartanam: cum nondum narratio ad totam hyemem venerit, siquidem quasi narrationem producens, dicit: Postea, alui deiectio multa, & sæpè, & similis hyeme fiebat. Itaque dicit: Postquam correptus febre est homo, factum est illi per abscessum tuberculum durū iuxta sedem, illudque diu mansisse crudum: durum scilicet, postea erupisse humorem in intestinum, & extrorsum esse factum fistulosum. Itaque factam illi esse fistulam, externum habentem os, & penetratē usque ad ipsum intestinum. Quod quidem facibus exeuntibus, erat facile agnoscere. Facile est coniectare, & ex corporis apparatu (siquidem quartana laborabat) & ex loci natura, quæ tales succos solet recipere, & ex corrosione tantaque facta est breui, fuisse succum, qui eò abscessit, atrabiliarium. Cum iam ita haberet, contigit quadam die deambulanti in foro, splendores apparere ante oculos, ita ut Solem non valde videret, & exiuit non nihil extra se, simulque conuulsus est secundum ceruicem: & ita reductus, fortassis ab iis, qui aderant, rediit domum, iamque ingressus, vix respexit, & vix ad seipsum reuersus est (illud vix significat difficulter, neque satis perfecte id fecisse) primum verò (ita ut sit) circumspexit eos qui aderant, & refrigeratum est illi tunc corpus, & vix recalcere potuit, etiam si multi vtriculi, & multa calida fomenta adhiberentur. Postquam autem apud se erat, & exfurrexit à lecto, nolebat exire domo, sed dicebat se timere, ne forte illi accideret eadem passio iterum: atque si quis coram illo de morbis difficilibus loquebatur, abibat præ timore: itaque mansit timidus. Dicebat sibi aliquando incidere in hypochondria calorem, & sequi oculorum splendores. Ex his accidentibus manifestum fit, eum in foro correptum esse apoplectica passione, simul cum quadam conuulsione, ob raptum melancholice in superiores partes: eas verò passiones desuisse in melancholiam morbum, partim quidem cerebri, partim verò hypochondriorum. Alui deiectionem multam & sæpè, similemque, hoc est, mucosam albam, exeunte aliquando exiguo sanguine, hyeme fieri, quod per melancholicas affectiones tam multa redundaret pituita, non mirum. Siquidem familiare est melancholicis, multam pituitam per inconcoctionem generari, præcipue in concoctione prima, cuius excrementa excidit aluus. Narrat summam quæ in huius morbi curatione acta sunt, dicens: Venæ sectio facta est, hellebori (hoc est, expurgationes) lactis bouini potiones. Prius autem asininum contulit, & deiectiones sedauit. Potus aquæ ab initio, deambulationesque, & capitis purgationes. Per errhyna scilicet & apophlegmatismos. Ratio curationis minimè sanè vulgaris. Quotus enim quisque Medicorum fluente aluo mittit sanguinem, nedum & iam expurgat pluries? aut lac præcipue adeò frigidum & ferofum in quartana non interdicit? & in diarrhæa quiescere non iubet, & vino modico uti? Capitis verò peculiariter, quotus quisque habet curam, nisi quæ ei propria accedat affectio? Ea tamen omnia se fecisse hic autor narrat, neque tamen in omnibus la-

borantibus ea fieri suaferim, quamque vtiliter in Onesianacte facta esse, dicenti credo. Nam possunt etiam aliquando vtiliter fieri contraria. Nullus enim est morbus, qui vnicam certamque habeat curationem, neque qui pro ratione causæ, & naturæ hominis, ac denique singularium animaduersionum, non possit accipere contrarias. Quapropter oportet singulorum auxiliorum considerare vires, & adhibitis distinctionibus, dicere, in quibus ita laborantium fieri debeant, aut secus, illud vnum dicam generatim, Hippocratem & omnes qui in magno precio fuerunt Medicos, indicationem causæ sequi consueuisse, multo audacius quam vulgares Medicos, qui plerumque presentibus symptomatibus territi, illisque occurrentes morbos plerisque producunt, & vix nisi leuissimos persanant. Velut nunc vulgaris missionem sanguinis interdiceret, timens euacuationum multitudinem, & expurgationes caueret, ne excrementa vndique traherentur in ventrem, fluxione alioqui laborantem: interim admoueret siccantia, & adstringentia, & totum victum eò dirigeret. Hippocrates verò multo magis timens sanguinis & vitiosorum humorum, qui toto corpore redundarent, copiam, ac certo sciens, nisi hæc tollerentur, alia omnia adhiberi frustra, neque sine noxa: misit primum sanguinem, deinde expurgationem vsus est, & potu lactis asinini primum, cui ob multum serum vis est expurgandi, deinde bouini ad renutriendum, & deambulationibus. Arbitror autem & frictionibus, ut toto corpore magna dissipatio fieret. Si quis verò incidet in laboratē debilitate potius virtutis, aut intestinorum intemperie, quam multitudine succorum, contraria consulet merito: quod si frigida esset ea intemperie, ut plerumque solet, vino uti iuberet, quod tamen huic detraxit Hippocrates, ne cum multitudine, vini potus, inflammationis cuiuspiam fieret causa. Multitudinem verò indicauerit sanguis, qui aliquando sine dolore exibat. Expurgandi per errhyna & apophlegmatismos capitis, magnam curam habere solet in huiusmodi morbis Hippocrates, & merito quidem (quamquam id post missum sanguinem, & expurgationem aut omnino, aut bona ex parte factam) quia à capite cidentur distillationes frequentissime in partes alias, ut pectus, ventrem, & renes. Quare si quæ vel exigua excrementosi capitis significatio est, in morbis thoracis, aut diarrhœis, aut frigidis renum morbis, consultum est caput purgare. At qui hac rursus fuerit alia causa interdicens, vini huic ægroto, ne repletur caput, repletumque in ventrem, & alias partes refunderet.

Anacheti filio hæc contigerunt. Hyeme in balneo, dum ad ignem ungeretur, calefactus est, & statim in comitiales conuulsiones incidit. Postquam autem manifeste fuerant conuulsiones, circumspexit. Non erat apud se: postquam autem ad seipsum rediit, rursum die sequenti mane correptus est conuulsione. Spuma verò non valde, & tertia obscura (ἀσπομις) loquela: & quarta lingua significabat: quinta non poterat loqui, sed cunctabatur in principijs nominum, etiam in quinta, lingua admodum: & spasmus factus est.

est, & extra se erat, cum autem remitteret hæc, lingua vix in suum statum restituebatur: sexta cum abstineret ab omnibus, etiam à sorbitone & potu, nihil amplius accepit.

Hic puer sex dies colluctatus, ut ita dixerim, cum epilepsia, nunc plus, nunc minus excutens humorem, aut oppressus. Postremo mortuus est conuulsus totus, aut apoplexia occupatus, vtrumuis enim fieri potuerit iuxta hanc narrationem. Nam die vltima, dicit, nihil neque cibi, neque sorbitionis, neque potus accepisse amplius, quod aut conuulsus, cum aliis omnibus musculis etiam gulæ, aut resolutis omnibus per apoplexiam, fieri potuerit. Consideranda verò hic occasio, quæ in homine parato haud erat exigua, nimirum calore fusa & commota excrementa, cerebrum irruerunt. Ut hinc constet, eos qui ad periculosas fluxiones sunt parati, arceos esse à multo igne & longa mora in balneo, & eadem ratione, in Sole.

43

Cleoco ex lassitudinibus & exercitijs, melle per dies aliquot utenti, tumor ad dextrum genu, magis autem inferius circa tendines sub genu. Circuibat subclaudicans, & poples intumescibat, & durus erat, & vsque ad pedem, & vsque ad malleolum dextrum. & in gingiuas iuxta dentes magna quadam, ut acini vuae, liuida, denigrata, sine dolore, nisi cum ederet, & crura nisi exurgeret. Venit enim etiam in sinistrum tumor, minus autem liuescebat. In tumoribus circa genua & pedes, velut suppurationes: postremo autem non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed in lecto iacebat. Calores manifesti, aliquando cibum non capiebat, non valde siticulosus, neque ad sedem surgebat, anxius, & aliquando pusillanimitas eum tenebat. Hellebori exhibitum sunt, & capitis purgationes. Ad os medicamentum ex manna cum alijs permixtis contulit: ad vlcera in ore, sorbitio ex lente conueniens erat. Circa sexagesimam subsederunt tumores à secundo veratro. Dolores tamen ad genua decumbenti venerunt. Humor autem & bilis abscessit in genua, multus etiam ducus ante helleborum.

Nihil refert scire, an hic Cleocus, & ille qui paulo ante dictus est febricitare, idem sit, an alius: certe est alius homo, aut eiu'dem alius morbus. Haud est dissonum censere ob morborum analogiam & naturam, eundem esse hominem, eumque iuuenem natura calidum, talibusque morbis opportunum, & à talibus causis lædi: nam antea dicebatur laborasse pleuritide & febre, nunc ab exercitijs & melle læsus esse, ambo verò hæc sunt calidorum. Sed hoc habeat vtrumque: quæ nunc est in manibus historia enarretur. Læsus est hic exercitijs, & mellis vsu, atque tumores magnos, & liuescentes, contraxit in cruribus, dextro primum, deinde & sinistro, & in ore circa dentes, tubercula, pro loco quidem magna & liuida, nigricantia. & primum quidem hæc ambulans passus est, deinde verò cum malum cre-

sceret, neque pedibus posset insistere, decubuit, & febricitabat tunc temporis iam aliquando. Quomodo læsus in hos morbos ab his causis incidit, ipse non dicit, licet tamen coniectare ex iis quæ dicit. Nimirum tumorum color melancholiam præ se ferebat, melancholia verò exercitatione & melle, non aliter fit, quam sanguine exulto, itaque læsus est, quod motus nimius, & mellis vsus, sanguinem viderint, atque fecerint multum atræ bilis: quam natura ad debiles & extremas partes trudente, facti sunt tumores dicti, in ore circa gingiuas ob partis debilitatem, & in crura, quod sint partes extremæ, & humiles: primum verò in dextrum crus & in gingiuas, quod arbitror, ambæ hæc partes, altera quidem supernè, altera infernè, rectitudinem habeant cum hepate, quod à calidis causis læsum esse, ante alia viscera, est consentaneum: deinde verò etiam in sinistrum, ob redundantiam succi, aucta in omnes partes fluxione. Attestatur huic coniecturæ etiam sanatio. Nam sanatus est homo, repetito hellebori vsu, quæ melancholicæ cacochymie esse conuenientissimum constat: sed & morbi diuturnitas idem indicat. Si enim biliosi aut sanguinei essent tumores (à pituitosis enim longè aberant) ante quadragesimam essent dissoluti, durauerunt verò ultra sexagesimam. Ex tuberculis illis facta sunt etiam vlcera in ore, ad quæ dicit contulisse medicamentum ex manna thuris, cum alijs permixtum: velut fortè cum myrrha, croco & mastiche, aut postremo iam tempore, aliquo alumine, in medicamento ex moris, aut ex nucibus, aut succo aliquo adstringente. Nam ex his & alijs huiusmodi, parari stomatica medicamenta, docuit Galenus diffusè 6. lib. de Composit. medic. secundum locos. Illud solum in tota hac dictione non placet, sorbitionem ex lente conuenientem esse, eam scilicet quæ Græcis veteribus vocabatur φαντοσίου: neque quidem ego huic ea sorbitione uti permissem, neque omnino lente in cibis, quia est succi melancholici. Sed percurramus verba omnia. Cleoco (inquit) ex lassitudinibus & exercitijs, melle per dies aliquot utenti, tumor ad dextrum genu, & magis inferius circa tendines sub genu: circuibat, hoc est, ambulabat per urbem subclaudicans, & poples intumescibat, & durus erat, & vsque ad pedem, & vsque ad malleolum dextrum, producebatur tumor ille durus: & in gingiuas iuxta dentes eruperunt magna quadam tubercula, ut acini vuae, liuida, denigrata, & sine dolore, nisi cum ederet, & crura etiam erant sine dolore, nisi exurgeret. Reddit causam, qua dicit crura, cum antea solum dextrum sit dictum, intumuisse, dicens: Venit enim etiam in sinistrum tumor, minus autem liuescebat. Itaque liuescebat etiam tumor vtriusque cruris, non verò erat denigratus, velut tubercula oris: quoniam verò non dolebant, nisi mota, constabat fluxionem in eas partes non nisi lentè fieri. & quoniam tumores erant duri, dolentes si mouerentur, neque aliter, constabat esse inflammationes scirrhasas: quamuis postremæ partes tumorem crurum, suprema scilicet quæ ad genua, & ima quæ ad pedes, habebat velut suppurationes, hoc est, vndatim motum quandam, siue succum, siue flatum (ira enim fieri consuevit) ita ut ambigeretur, an essent suppurationes. Postremo, hoc est cum iam crurum morbus multo creuisset, iam non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed iacebat in lecto. Calores manifesti, hoc est

erant iam tunc temporis febres aliquæ manifestæ. Putrescentibus, arbitror, iam succis intra corpus: quam etiam ob causam, aliquando tanto tenebatur fastidio, ut cibum omnino non caperet, non tamen erat valdè siticulosus. Fortè quòd excreta atrabile ad externas partes, pituita, circa fauces & capitis partes abundaret. Erat verò tunc adeò impotens, ut neque ad sedem surgere possit. Tantùm aberat ut possit ambulare. Erat anxius, & nonnquam pusillanimis, quæ duo atrabiliaris morbis adesse solent. Quam ob causam exhibitus est helleborus bis, & factæ sunt capitis purgationes per caput purgata, ut scilicet à pituita purgaretur cerebrum, atque purius fieret, & robustius etiam, & minùs melancholicis passionibus opportunum etiam. Idonea medicamenta parata sunt ori, quæ iam descriptissimus: & in cibis dabatur forbitio ex lente, quam non probauimus. Non narrauit, quibus morbi diebus actæ sint expurgationes, constat tamen ambas fuisse ante sexagesimam. Nam sexagesima à secundo helleboro subsederunt tumores. Venerat verò in genua humor & bilis: hoc est, biliosi succi fluxio, etiam ante primum veratrum, quam fluxionem in genua, quæ postremò facta est (nam quæ principio inceperat, fuerat potius infra genua circa tendines) indicauit dolor, quæ omnino maximè, ac postremò afflixit. Nam venerunt decumbenti ad genua dolores: hoc est, ex quo decubuit, collegerunt se dolores in genua. Neque mirum. Nam morbi huiusmodi ex crasis & contumacibus succis, in articulares dolores finiri solent.

44

Pisistrato humeri dolor, & grauitas diuturna deambulanti, & alioqui beneualenti. Hyeme verò incidit magnus dolor lateris, & calor, & tussis, & excreatio sanguinis spumosi: hoc quæ, stertorosum in faucibus, bene aut ferebat morbum, & erat apud se, & calor remisit, simulque excreatio & stertor, & circa quartam aut quintam diem sanus euasit.

¶ Typus hic est pleuritidis maximæ, & acutissimæ exactè, simulque salutaris. Nam speciem indicat syndromes signorum, doloris scilicet febrilis caloris, tussis, & respirationis difficilis (pulsus enim rarò meminit Hippocrates.) Magnitudinem verò, horum magnitudo. Quippe dolor erat magnus, & respiratio adeò difficilis, ut esset etiam stertorosa: par autem est, & febrem & tussim magnam fuisse: acutiem & exeuntia mox apparuisse, siquidè mox fuit excreatio sanguinis spumosi, & tam breui solutum esse, siquidem circa quartam aut quintam. Salutarem verò esse tantum morbum, etiam ante exitum licebat agnoscere ex bona morbi tolerantia & constantia mentis. Nam etiam si ex pleuritide solent cum mentis constantia mori, non tamen ex adeò acuta, quia quæ tam breui est interemptura, rarò non est coniuncta cum peripneumonia, quæ cum lethalis est, plerumque mentem lædit.

45

Vxori Simonis in partu concussa dolor circa pectus & latus, tussis, febres, excreationes purulenta, phthisis, & constitit, & sex menses febres, & diarrhæa semper: in fine sedatio februm,

A aluus stetit, post sedationem. Post dies septem mortua est.

¶ Hæc eadem historia occurrit in calce libri 5. etsi præterito mulieris nomine: & quia quibusdam etiam aliis voculis discrepant lectiones, ego hanc illuc transtuli, & ibi enarraui.

Et uxor Euxenij ex fomentis calidis videbatur. Calores nullo tempore deficiebant, magis ad vesperam incresebant, sudores in totum corpus fiebant, cum incrementum esset febris acceptura refrigeratio pedum, aliquando etiam tibiaram, & genuum. Fiebat tussicula sicca exiguo tempore, cum inciperet febris exacerbari, deinde cessabat. Per multum autem tempus totius corporis rigor fiebat. Sine siti semper, cum potasset pharmacum & serum, læsa est magis. A principio nihil doluit, & bene spirabat: dimidiato autem tempore lateris dextri, dolor factus est, & tussis mota, & anhelatio, & excreationes exigua, candida, & subtenuis, & horror non amplius ex pedibus, sed ab spina & dorso, & aluus humidior. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est. Anhelatio verò erat varia. Mortua est post cessationem, septima die constans mente.

D ¶ Haud dubiè est hæc narratio mutila, defunctaque in ipso initio nonnulla verba. Quæ enim oratio imperfectior, quàm illa, & uxor Euxenij ex calidis fomentis videbatur? Quid enim videbatur? Certè defunt multa, non enim aptè coherere his possunt verba quæ sequuntur, nisi interponatur multa, quibus narretur modus quo cœperit mulier, à calidis fomentis læsa, ægrotare. Vanum fuerit velle diuinando supplere omnia, quæ defunt, fatis sit interpretari, mulierem hanc læsam esse usu calidorum fomentorum, & ob eam causam cœpisse febricitare, & qualiscunque fuerit initio febris typus, euasisse talem, qualis sequentibus verbis describitur. Ex quibus omnibus ego coniecto, ob calidorum fomentorum usum, excitatam esse fluxionem in caput, plenumque illud esse excrementis, simulque inde refusa esse in infernas partes fluxionem, & ob putrescentem excrementorum excitatas febres. Nà rheumaticos febribus familiare est, ob pituitosam plenamque materiam, ad vesperam singulis diebus ingrauescere, & cum tussicula incipere: quæ incipiente destillatione simul cum febre fit, & aucta deinde febre, cessat: familiare etiam est talibus habere rigores inordinatos, & per multum tempus, & decurrentia excrementa attingant sentientes partes: & sine siti esse: hanc enim ob causam dicit Hippocrates, siti carere eos febricitantes, quibus est tussis leuiter irritas. Talibus etiam succedere solet, hærente in latere fluxione pleuritidis, ut huic est factum dimidiato morbi tempore, cum à principio nulla parte doluisset, & bene spirasset, utpote fluxione, neque spiritalia instrumenta eò usque occupante, neque alicubi hærente, sed diffusa & dispersa indolenter. Pleuritidis verò signa fuerunt, lateris dolor cum febre (nam hæc, & dictum initio est, nullo tempore deficiebat) & tussis denuò facta, & anhelatio.

E Fuerunt

Fuerunt verò huic mulieri à principio duo, quæ merito adegerunt in exitium, multa humorum copia, & naturalis caloris debilitas: illam indicabant sudores, qui ab initio in totum corpus fiebant, hæc refrigeratio magna pedum, tibiaram, & genuum: ob has causas pharmaci expurgantis & seri vsus nihil contulit, sed potius læsit, quia neque tanta copia, præcipuè cum esset cruda, cedere, neque tam exigua facultas bene ferre poterat. Hinc factum est, ut pleuritis nunquam coqueretur, neque excreationes fierent, nisi exigua, candida, & tenues: sed calore partim suffocato, partim cum euacuationibus exoluto, cum sublata videretur esse febris, mulier moreretur. Debilitatem caloris naturalis, post excitatam pleuritidem, indicabat horror, non iam à pedibus, sed ab spina & dorso incipiens. Aluus verò humidior facta (quæ euacuatio morbis thoracis, in rarioribus naturis non est aduersissima, ut in scholiis libri sexti de Locis patientibus indicauimus) & multus sudor febrem simul cum naturali calore substulerunt, & refrigerata est mulier. Anhelatio verò, quæ extremam perniciem indicabat, non desit, sed erat varia, ita ut fit in moribundis, nunc facultate extremis conatibus mouente, nunc concidente, mortuaque est, septima die post cessationem febris, ex quo inquam refrigerata est, mente constans, ut scilicet mori plerique solent ex pleuritide, & quicumque ob caloris naturalis extinctionem. Fiunt enim hæc magna ex parte, sine læsione superni principij.

47

Vxor Polemarchi estate incepit febricitare, dimisit autem ipsam die sexta, postea verò ad noctem calor subcreuit, rursum autem dimittens, arripuit eam febris, & non reliquit ferè tribus mensibus. Tussis multa. Excreatio pituitæ. Postquam verò viginti diebus durasset spiritus semper densus, in pectore flatu. Plerumque cum sudore. Mane febris mitior, & horrores quandoque corripiebant. Somni fiebant, aluusque, aliquando humectabatur, & rursus sistebatur. Sapiebat illi cibis moderatè. Dimidiato autem tempore in genua & tibiis dolor, atque ut fleteret & distenderet, alio indigebat. Perseuerabant crurum affectiones, usque ad finem iam propinquum. Et intumuerunt pedes usque ad tibias, atque si tangerentur, dolebat, & sudores desierunt, & rigores: febris autem semper intendebatur. Ante finem verò aluus fluebat, prudens mortua est: tribus autem diebus ante mortem, stertor in faucibus, & rursus reuertebatur. Mortua est.

¶ An alterius Polemarchi vxor, an eiusdem vxor altera, an eiusdem eadem, sed alio tempore, & alio morbo laborans, ac prius narratum est in hoc ipso sermone, nihil refert disputare, neque est vlla ratio qua scire possis: ego ob mariti nomen suspicor eandem esse, & quòd habeat etiam hic morbus, nescio quid simile illi, & quòd in similem naturam natum erat cadere. Illic enim dicebatur esse illi strepitum ex pectore, velut engastymithis.

A Hic dicitur in pectore flatu. Subit his lectis suspicio, fuisse mulierem quampiam flatuosam, & cui strepitus in corporis cavitatibus frequenter fierent. Sed hoc habeat utcunque, præsens enarretur historia, ex qua palam fit, mulierem ex suppuratione esse mortuam: habuit enim maximam partem eius syndromes, quam Hippocrates descripsit in Prognostico, dicens: Omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet, primum quidem si febris non dimittit, sed per diem quidem tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi oboriuntur, tussisque, ac tussendi cupiditas ipsis adest, & nihil memorabile expuunt: & oculi caui fiunt, & maxillæ ruborem contrahunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò calefcunt, & potissimum summi: & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Constat horum plurima affuisse vxori Polemarchi, siquidem febris eam non dimisit ferè tribus mensibus, & mane febris fiebat mitior, ut quæ noctu fuisset amplior, & erat plerumque cum sudore, & tussis erat multa: & intumuerunt pedes usque ad tibias. Neque enim quia non narratur, alia omnia habuisse, utpote oculorum cavitatem, & maxillarum ruborem, & vnguium curuitatem, & luminum digitorum calorem, & ciborum inappetentiam, & pustulas, proinde negandum fuisse suppuratam: nam & ipse Hippocrates eodem loco dicit, non quascunque suppurationes ea habere signa omnia, sed valdè diuturnas. Quæ verò (inquit) breues sunt, ex his signis cognoscere oportet, si quid apparuerit ex his quæ in principiis fiunt. Simul autem, etsi aliquantò difficilius spirauerit homo. Itaque nondum diuturnas suppurationes ex horum aliquibus, & difficili spiratione, dicit agnosci. Huic verò exactis viginti diebus, ex quo febris non intermisit, spiritus erat semper densus, qualis scilicet esse solet suppuratis, ob putredinalem calorem, & angustiam spiritalium cavitatum. Neque obstat, quòd minùs suppurata esse putetur, excreta se cum tussi assidua pituitam: Nam etsi qui ex inflammationibus solent fieri suppurati, tussim solent habere aridam, usque dum rumpuntur, tamen qui ex copioso catarrho, aut multa pituita iuxta latera putrescente, fiunt tales, solent cum tussi, incipiente, vel etiam instante suppuratione, excreare pituitam, non tantam ut purgentur, sed quæ redundantiam indicet. Hanc verò non dices suppuratam ex inflammatione, ut pleuritide, aut peripneumonia: siquidem à nullo horum incepit, sed ex febre pituitosa, per quæ maxima pituita putrescentis copia sese collegit in spiritalia partes. Quod primum indicauerunt spiritus densus, tussis, & excreatio pituitæ: postremò, tribus diebus ante mortem stertor in faucibus, quæ tribus illis diebus nunc fiebat, nunc concidete facultate cessabat, nunc rursus reuertebatur, apponente facultate vires extremas, usque dum mortua mulier est. Horrores qui quandoque corripiebant, & somni, satis indicabant febrem, qualem diximus, puta pituitosam & catarrhosam, à quibus suppuratos fieri diximus solere, estque rationi consentaneum. Suppurata verò cum esset, constat, ab alui humectatione, quæ primum quidè fiebat & cessabat alternatè, ante finem verò facta est copiosè, lassam esse maximè, & in citam mortem actam. Siquidem rectè in morbis

omnibus thoracis, magis autem in suppuratione & tabe, vituperatur ab Hippocrate: Illud habuit rarum, quodque per tales morbos fieri non solet, appetentiam moderatam cibi. Hanc fortasse serua-uit aliquid acidi succi, circa os ventriculi consistens: sed ea quoque procedente malo perierit. Habes, præter dicta, in hac historia accommodatissimum exemplum infidelitatis sextæ diei, qua tantoperè Galenus celebrat. Non dimisit ipsam febris die sexta, rediit verò postea longa, difficilis iudicationis, & maligna. Nam durauit plusquam tres menses, & tenta-uit natura abscessus frustrà; dimidiato tempore, in genua & tibias, & postremo tabescens, mortua est.

48 *Egesipolis puer, ferè quatuor menses, dolorem circa umbilicum corrosiuum habuit. Procedente autem tempore dolor creuit. Percutiebat ventrem, vellicabat. Calores corripiebant, tabescebat. Ossa relicta sunt. Ambo pedes intumuerunt, testes (ventris partes quæ circa umbilicum inflatum laxum, quibus futurum est ut venter turbetur) fastidiosus fiebat, lac solum accipiebat recens, & aluus humida erat, & subcruenta sanies subibat, mali odoris. Aluus urebatur. Cum vomisset exiguum, tardius, pituitosum, ut putaret quispiam esse genituram, mortua est.*

¶ Siquidem rectè dicitur ab Hippocrate in aphorismo, à dolore multi temporis partium circa ventrem, suppuratione, merito cenreas, huic puero factum esse in ventre tumorem aliquem præter naturam, qui cum ab influxu humorum corrosiuorum inceperit, in suppurationem finitus sit. Fuerint autem illi succi cum sanguine permixti, aut falsa pituita, aut bilis amara, vel acida, vel horum duo, aut plures, denique qui corrodere possent. Habuit ferè quatuor menses corrosiuum dolorem. Species verò talium succorum ab exeuntibus veniebat agnoscenda. Suppurationem subsequitam (præter dictam suspicionem) indicauit sanies cruenta mali odoris, quæ postremo effluxit, qualis scilicet ex tuberculis prauè suppuratis solet effluere. Malam verò fuisse materiæ alterationem, & pro bono pure prauam saniem factam esse, non mirum. Nam & malignum fuisse succum, qui eam effecit affectionem, indicauit maligna corporis affectio: nam & corpus, siccans colliquauit, & naturalem calorem extinxit. Illud ostendit illa corporis tanta tabes, ut tantum ossa relicta viderentur: hoc pedum & testiculorum intumescencia, qualis debilitata concoctrice in hepate solet, futuris iam iam hydropticis accidere. Fiebat interim fastidiosus, adeo, ut vix vllum cibum capere posset, quod significat nomē *ἀνορεξία*, quo hic vitior. Quod etiam malignæ affectionis esse celebratissimum in apud Hippocratem est. Certè solum accipere poterat lac recens inulatum, quod arbitror daretur, quia, ut in aphorismo dicitur, confert tabidis, non valde admodum febricitantibus. Facta est itaque ut coniecto, suppuratione maligna, & ignei caloris soboles, naturalis autem perexigui. Hinc factum est, ut alius vreretur, exeunte sanie cruenta, & grauiter olente. Quapropter exesis, ut par est, internis partibus, mortua est. Excreuit vomitum iam iam moritura, magna vi, exiguum quiddam pi-

uitosum, genituræ persimile: quod certè fuerit pituita falsa, igneo calore densata, & excocta, aut fortè ex interna ac pingui ventris parte derasa particula. Quid enim, in præ ventris corruptione moriente, non sit probabile? Verba illa, ventris partes, quæ circa umbilicum inflatum, laxum, quibus futurum est ut venter turbetur. Mihi videtur interiecta. Nam ut ex ipsa phrasi constat, non tam continent narrationem vllam, velut reliqua quibus adiacent, quàm prognosticam assertionem: ea proinde ego lineis conclusi, & transiliui, seorsum excipientes, ac per sese enarranda, quod iam faciam.

Ventris partes, quæ circa umbilicum inflatum, laxum, quibus futurum est, ut venter turbetur. 49

¶ Significatur his verbis, quamquam phrasis sit duriuscula, partes circa umbilicum flatuosas & laxas, significare ventris turbationem. Venter sanè inflatus & intentus, fieri potius solet cum alui suppressione, in colicis & in tympaniticis, tamen inflatus, seu potius flatuosus & laxus, fit quibus citò futurum est ut aluus turbetur: eadem ratione qua murmur hypochondriorum, & reliqui ventris, præ-nunciat alui fluxum. Nam fit decurrentibus per ventrem humida & flatuosa substantia. Solus enim flatus cum facibus aridis inflat, & tendit.

Filio Plateæ morienti sutura capitis vehementer excavaata est, egrotans verò semper bregma scalpebat manu, præcipuè propinquissimam partem. Non dolebat autem caput, & in sinistro femore sub inguine sita partes luidum quiddam habuerunt, pridie fortasse, testes graciles erant. 50

¶ Ad pedes, aut digitos, aut femora externas aliquas partes, oriri liuores morientibus, & testes reuelli, aut etiam gracilescere, ex iis quæ scripta in Prognostico ab Hippocrate sunt, constat. Ibi enim ita scriptum est: Testes & pudenda reuulsa dolores fortes significant, & periculum lethale. Fit verò per reuulsionem, testium extenuatio, ut vix appareant vlli. Sed & verè extenuantur moribundis, quia naturaliter habentibus tumet, copia vitalium spirituum, quibus per extinctionem caloris vitalis deficientibus, accidit contrahi, ac veluti consumi. De liuoribus quoque ibi scriptum ita est: Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, minus perniciosi sunt, quàm si liueant. Itaque liuores externis partibus facti, mortis imminenti præbent significationem. Illud verò aliud, quod in capite accidit iam morienti, rarius est, quod scilicet sutura coronalis excavaata est, dehiscētibus ossibus. Eam verò esse futuram, quam nunc vocat futuram capitis, intelliges ex iis quæ addit. Nam quasi causam eius mirabilis & rarifacis, insinuant, dicit: Egrotans verò semper bregma scalpebat manu, præcipuè propinquissimam partem. Bregma significat Hippocrati & Galeno capitis partem, quæ supra frontem sita est, cuius medium tenet sutura coronalis, ea scilicet quæ recens natis nuda ossis est, in qua medulla cerebri videtur subsultare. Dicens ergo scalpebat manu bregma, præcipuè propinquissimam partem, intelligit egrotantē scalpere assidue synciput, præcipuè propinquissimam

pinquissimam partem parti mollissimæ, qua est ipsa sutura: itaque maximè scalpebat supra ipsam futuram coronalem. Consentaneum ergo est hanc ipsam excavaatam esse, & ossa à se ipsis desciuisse, ab humore mordaci, qui in eam partem decubuerat exesis communibus vinculis meningis duræ, & pericranii, simulque, si quæ sunt ibi ossium ligamenta, aut medio illo cartilagineo glutine, quo coalescunt: mirum verò quod dicit, non dolebat capite, cum assidue scalperet. Intellige verò non habuisse dolorem alium, præter pruritus illum, qui cogeret scalpere, non inquam grauantem, aut tendentem. Quod significat, non adeo multo succo, neque crasso, repletum fuisse caput, quàm mordacissimum & exedentem eam capitis partem occupasse, ac fortasse factam esse corruptionem partium ad internum usque cerebrum (siquidem mulier mortua est) quæ passio indolens est, quia cum mortificatione fit, & est intemperies habitualis, velut cum sthio-meno, aut gangræna perit pars aliqua. Quod sine dolore fieri consuevit.

51 *Similia quoque Hegetorida filio. Mortuus est, præterquam quod vomitus plures sub obitum contigerunt.*

¶ Similia accidentia apparuisse dicit in hoc, qui etiam mortuus est, atque insuper vomitus multos sub obitum: fieri solere crebro vomitus per consensum ventriculi cum cerebro, indicant lethalia capitis vulnera, quæ inter cætera vomitibus indicantur.

52 *Hippia soror hyeme phrenitica, aberrans, manibus aliquid faciens, lancinas seipsam, quinta: sexta ad noctem sine voce, comatosa, inflans maxillas & labia, ut dormientes. Mortua est die septima.*

¶ Huic factus est in caput impetus humorum adeo magnus, ut primum mentem læserit, feceritque aberrare: hoc est, plurimum insanire, deinde & in corpus reperit, obstructoque cerebro comatosam fecerit affectionem, & aphoniam, ac postremo suffocauerit. Nam respiratio illa pessima, qua maxillæ & labia inflantur, ut quibusdam inter dormiendum, species quædam est respirationis sublimis, quæ iam suffocari hominem indicat, fitque plerumque cum quodam strepitu, ut antequam accedas ad egrotantem, sentias eum suffocari, & magna ex parte, qui ita spiratur, frigidus spiritus est, ut qui naribus. Interim succis alioqui malignis irruentibus in membra præcipua, erat mulier anxiosa, & suis se manibus velut lancinabat. Vbi enim hi rapidi adeo & magni impetus aguntur, nisi omnino fiant repente, ut euenit quosdam vel momento cadere sine sensu & motu, vagantur agitata per corpus excrementa, antequam in vnum aliquod firmentur membrum, atque viscera reliqua mordent, & cor angunt, & neruorum radices irritant, vnde inquietudines, anxietates, & inordinatæ, aut etiam conuulsoriarum artuum motiones. Phrenitis rarissimè inuadit à principio, sed superuenit febrim ardenti, aut alteri morbo acuto, quare est superueniens & lethale. quæ verò talia sunt, quod superueniunt citius, eò mor-

bi constitutionem breuiorem indicant. Merito ergo mulier tam breui est mortua, quam intra primum quaternarium fuerit phrenitica, ac nescio an à principio, atque cum tam citò alia & alia superuenierint signa, perniciofa.

Asander ubi inhorruit, lateris dolor, & ad 53 genua dolor, itemque ad femur, comedens delirabat, mortuus est breui.

¶ Quod dicit, comedens delirabat, nihil aliud est, quantum intelligo, quàm comedere delirè, tumultuariè scilicet, ac multum sese ingurgitatem, quod quidem in illis fieri scimus, qui præ facultatis vitalis languore deficiunt. Qua eadè causa reliqua omnia huic accidisse est contentaneum. Horror enim debilis facultas est, ab exigua quacunque causa fit: siquidem est remissus rigor, hic verò est passio calidi innati. Atque adeo cum facultate extremè debili, horrere magis possunt homines, quàm rigere, cum sit hic motus vehementior. Dolor lateris partium cordi proximarum, significare poterat angustiam (æquum autem est in tam pessima syndrome, in pessimas causas referri omnia) dolor genuum, ac femorum, ac omnino crurum, fieri solet moribundis, quod sui illis artus, velut à facultate destituti, sint oneri, velut in Prognostici Commentariis exposuit. Itaque ob caloris naturalis defectum mortuus est hic breui.

Cleotimo sutori humectata aluo multum tempus, & calida facta secundum hepar, tumor tuberculosis ad hypogastrium descendit, & aluus humectabatur, & aliud ipsi tuberculum superius ad hypochondrium. Mortuus est. 54

¶ Maxima intemperie & vitiosorum succorum redundantia laborasse huius hominis hepar constat, & ex alui profluvio, & ex tuberculis quæ illi oborta sunt super hepate, & paulò infra secundum hepatis rectitudinem. Nam tubercula omnia, quæ in quavis partium externarum nascuntur, ad vitium eius visceris, quod è regione est, referuntur: velut si in inguine dextro ad hepar, si in sinistro ad lienem, si post aurem ad cerebrum. Multo ergo magis si in hypochondrio dextro, aut hypogastrio dextro, reici debet in hepar. Atque cum accederent deiectiones assiduæ & calidæ, hepar, quæ in eo redundarent, pellere certum erat. Quod cum euacuatio non esset decretoria, maximæ redundantie & facultatem superantis erat soboles. Consentaneum ergo, hunc hepatis corruptione mortuum esse. Qui fuisset multa & repetita euacuatione curandus, cum missione sanguinis secundum hepatis rectitudinem, tum, repetita expurgatione per medicamenta pariter expurgantia, & extergentia, ac roborantia, velut exempli gratia, rhabarbaro, exsero, aut potionem ex cichorio & hordeo: aut agarico, aut utroque simul: ut species exeuntium, posceret.

Quibus capitis dolor grauis cum calore, alius quidem secundum alteram capitis partem, & per nares humidum quiddam exit tenue, aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capi- 55

te securius: alijs autem sicca hæc, at sphaelus grauis periculum infert. Si autem accedat anxiosus & biliosus vomitus, aut stupor oculorum, aut obmutescencia, & raro quid loquitur, aut delirium quoddam, mortalia, & conuulsoria. Quicumq; autem ex catarrho dimidium capitis dolentes, & per nares humido exeuntes febricitant moderatè, in quinta aut sexta refrigerantur.

¶ Capitis dolor grauis, id est, molestus, & magnus cum calore, siue totius capitis, quem dicimus cephalalgiam, siue alterius capitis partis, quem dicimus hemicraniam, significat affectum phlegmonosum internarum partium capitis. Quod quidem accidit sæpè ex catarrhis calidis: unde duo sunt exitus: aliquando enim expultrix cerebri facultas valet sese expedire per propria cerebri emunctoria, quæ sunt nares, aures, & palatum, & excernit succos nunc tenues aquosos quales redundant, aut sanguinem, & ita quoq; cerebrum subleuat: nunc excernit succos coctos, ut pituitam crassam, aut pus.

Aliquando passio est adeo cruda & sicca, ut sicca sint omnia hæc: hoc est, nihil excernatur omnino, neq; per nares, neq; per palatum, neque per aures. Primum quidem illud securius est, hoc verò vltimum periculosum. Nam ut dicitur in aphorismo 10. sectionis 6. Dolenti capite & valde dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nimirum aquosi succi, aut sanguis sunt, ex quibus tales dolores capitis catarrhosi, siue secundum totum, siue secundum dimidiatum caput, fieri consueuerunt. Sanguis verò nunc in pus vertitur, nunc manet in suppuratus. Idonea emunctoria cerebri sunt illa. Euacuari igitur succos tales in eo morbo, per partes illas, sit euacuari qualia oportet, & per conuenientes regiones, quare securius multo erit illud, quam per tales capitis passiones, sicca esse omnia emunctoria. Tunc enim periculum sit, ne cerebrum sphacelatur, hoc est, corrumpatur. Nam affectus magnus, ut phlegmonosus, qui neq; maturefcit suppuratus, neque vincitur resolutus, mortificatione afferre parti solet, quæ in carnositas & mollibus gangrena vocari solet, in ossibus sphaelus. Aliquando verò indistinctè vtitur Hippocrates his nominibus, velut hic in aphorismo 50. sect. 7. sphaelum cerebri corruptionem appellans. Est itaq; periculum sphaeli cerebri, vbi grauitas doloris, & calor, phlegmonosum affectum indicant: tamen sicca sunt omnia emunctoria. Est verò id adeo graue periculum, ut eos, quibus ita incipit affici cerebrum, in tribus diebus perire dicat loco citato Hippocrates. Et si verò non sphacelatur cerebrum, & crescente malo, neq; villo modo remittente, morietur homo conuulsus. Inflammabitur enim radix communis neruorum. Cum verò in hunc exitum properabit morbus, accedent vomitus biliosus & anxiosus (ventriculus enim facillimè consentit cum cerebro. siue vulnerato, siue inflammato siue vtrumque grauitate affecto, ut in

Commentario aphorismi 50. sect. 6. diximus) aut stupor oculorum, aut deprehensio seu congelatio, vtrumque lubet vocare. Nam hoc conuulsione muscularum mouentium oculos fit, aut aponia, ita ut raro quid loquatur. Hoc enim etiam significat in-

strumentorum motus impedimentum, aut mentis alienationem, aut vtrumque, aut delirium, quod corrumpi iam cerebri temperiem, qua mens seruetur, indicat. Mortalia enim hæc, & conuulsoria, hoc est, significantia moriturum conuulsam. Itaque si cui dolenti grauitate caput, & cum calore, nihil exit, non est affectio secunda. Si accedat vomitus biliosus & anxiosus, aut deprehensio oculorum, aut aponia, aut delirium, in magno periculo est homo, ac multo magis, si accedant duo aut plura illorum. Dolores verò capitis, per quos emunctoria humida sunt, securiores, ac multo magis, si accedat febris mitis. Qui enim ita affecti sunt, quinta aut sexta die solent refrigerari: hoc est, liberari a febre, & omnino a morbo: velut contingebat alicubi, quadam tempestate morbosa, cuius meminit idem Hippocrates in calce lib. 5. dicens: Qui ex destillatione secundum dimidiam capitis partem dolebat, & humore per nares prodeunte febricitabant moderatè, in quinque diebus refrigerabantur. Constat ut hanc sententiam ex illa historia collegerit, atq; idem prorsus dixerit hic & illic: hic quidem præcipiens quæ obseruatione cognouerat, illic narrans quæ obseruauerat.

Echecrati cæco capitis dolor grauis, præcipue in posteriori parte, & ceruicis, vbi connexio, & in verticem procedebat: progrediente autem tempore & ad aurem sinistram. Et dimidium capitis dolebat. Mucosa semper prodibant leniter combusta, & calor comitabatur tenuis, & cibum capere non poterat, interdum facilius, noctu verò dolebat. Postquam autem pus per aurem erupit, cessauerunt omnia: erupit verò per hyemem.

¶ Vnum quoddam exemplum est hoc, eius quod nuper dictum est: Quibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem & per nares humidum quiddam exit tenue, aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius. Et rursus aphorismo nuper citato, quo dicebatur: Dolenti capite, & valde dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nam huic Echecrati narratur fuisse capitis dolorem grauem, & erumpente per aures pure, soluta esse omnia. Grauem autem fuisse dolorem, & per affectum phlegmonosum, qui etiam suppurauit, factum, indicant symptomata. Nam mucosa prodibant aliquantulum combusta, quum tamen talia non admodum sint combustioni apta, & febricula quædam semper comitabatur, & dolor noctu ingrauescebat semper, quæ phlegmonis eo loco suppurantis erant, & cibum capere non poterat: quod ventriculi erat compatiens cum cerebro. Non est autem exigua passio, cuius magna est compassio. Indicauit verò id euenit. Nam erupit ex aure pus. Animaduertit verò Hippocrates erupisse hyeme, in sinuans arbitror, consentaneum esse eo potius, quam calido tempore, eius partis inflammationes in suppurationem abire. Huius verò rei eadem est causa, qua & senibus magis quam florentibus ætate pus fit in aure. Nimirum, ut dicitur in Prognostico, febres & deliria senibus minus accidunt, & hac de causa aures

antea

antea suppurantur. Ita etiam in hyeme suppurantur magis, quia resoluuntur minus, & ægri minus conuellantur & delirant.

56 *Certe in omnibus suppurationibus, & ijs qui circa oculum ad noctem dolores.*

¶ Hæc sententia in 5. lib. eisdem prorsus verbis scripta occurrit, vbi & explicata à me est.

57 *Quibus tusses hyeme in austrinis, crassa & multa excreantibus, febres superueniunt, moderatè autem quinque diebus sedantur, tusses verò quadraginta, ut Egesipoli.*

¶ Velut nuperrimè dixit Hippocrates, quicumque ex catarrho dimidium capitis dolentes, & per nares humido exeunte febricitant moderatè, in quinta aut sexta refrigerantur: dixerat verò illud idem historicè in quinto libro, narrans in quadam tempestate ita solitè accidere. Eo modo hoc quoque quod nunc velut experimento cognitum docet, in quinto libro narrauerat, dicens: Quibus tusses hyeme, maximè in austrinis, crassa & multa excreantibus, febres superueniebant, moderatè autem quinque diebus sedabantur, tusses verò quadraginta, ut Egesipoli. Atqui profectò mihi videtur esse eadem prorsus vtriusque loci doctrina, nimirum febres mites cum catarrho solere finiri quinque aut sex diebus. Atqui suspicor eandem fuisse tempestatem, cuius vtriusque mentio agitur, sed distractis & laceratis verbis, factum esse ut duæ esse viderentur. Nam ex vtriusque coniunctis fit vna satis concinna narratio, ita scilicet: Tusses hyeme maximè in austrinis fiebant, & plerique ex destillatione, secundum alteram capitis partem dolebant, & humore per nares procedente, excreantibusque multa crassa & alba, febres succedebant leniter, & quinque aut sex diebus refrigerabantur, tusses autem quadraginta cessabant, velut Egesipoli. Itaque cum grassarentur catarrhi magni cum tussi, ac hemicranæ, ac febre leni, & flante austro maximè inuaderent, febres quinque aut sex diebus finiebantur, tusses verò producebantur vsque ad quadraginta: ex ea tempestate, ac fortasse alijs, obseruando collegit Hippocrates quod hoc loco docet: fieri scilicet ita solere: oportet verò id præceptum fluxisse ex multis obseruationibus, & deinceps adiuncta ratione confirmari. Obseruationes sunt apud Hippocratem. Ratio ex ipsa ventorum & pathematum natura fluit. Non sanè flante austro fiunt omnino catarrhi, magis quam flante borea fiunt: fiunt verò magis, quales modo describuntur, cum hemicranæ scilicet, aut etiam cephalalgia (nam eadem est ratio) ac febre leni. Nam austri caput replent, atque ea causa dolores pariunt: sunt calidi, & calidas fluxiones cient, atque ita etiam febres: borealis flatus aut nullas faciunt febres, aut certè acutas, ob phrenitides, aut alias internas inflammationes, quas generant. Mites ergo quædam febres cum capitis dolore facere, austrinorum potius est. Multa etiam & crassa excreari, & emungi, citò, in austrinis catarrhis potius eueniet, quam borealibus, quia calida & humida causa, humoris auget copiam, atque ut ad putrescentiam in paratis, ita etiam ad concoctionem facit. Quod verò in talibus tales febres fi-

niantur quinque diebus, paulò plus minusue consonum quoque rationi est. Nam febres ipsæ catarrhos plurimum maturant, atque ob id ipsæ se conficiunt citò: tusses verò non statim cessant, sed postquam perpurgata, caput & thorax sunt. In quam expurgationem infumi solent quadraginta dies; tempus scilicet motuum non omnino longorum: quam ob causam & suppurati, ut dicitur in Prognostico, solent tabidi fieri, nisi quadraginta diebus perpurgentur. Ita quoque quibus catarrhi fiunt magni cum tussi, si tussis magna supra quadraginta dies producat, periculum est tabis (nam tabescere etiam ex catarrhis multos, indicatum antea est exemplis non paucis) igitur quibus ita laborantibus catarrho, excreatio & emunctio multa facit, ut nuper dicebatur securitatem, soluentur tusses intra tempus legitimum expurgationis thoracis, quadraginta scilicet dies.

58 *Quibus calores multi, aliquando sedatorum, non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant.*

¶ Calores multos fieri, cum videantur iam antea soluti esse affectus, non euenit rectè iudicatis, sed imperfectè & difficulter, ut solent iudicari qui non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant. Nam, ut dicitur in Prognostico, sudores circa caput & faciem fientes, & circa ceruicem, cum acuta febre mortem, cum mitiori morbi longitudinem significant. Itaque nihil aliud hic dicitur, quam eis morbis, qui sudore non per totum, sed circa ceruicem, aut sub alis oborto, sedantur, solere superuenire multos calores modo erratico, cum soluti iam viderentur, quia scilicet tales sudores non iudicant perfectè, neque tutò.

59 *Charitem hyeme, ex tussicula epidemiali orta febris acuta apprehendit: stragula reiciebat, sopor cum labore, urine erant rubrae, velut erui lotura. Hypostatis statim à principio multa candida, postea verò etiam subrubra. Septima à glande pauca exierunt. Sopor detinuit sine labore. Humiditas in fronte: somnus ad noctem, & calor mitior: octaua succum accepit: comatosus permansit vsque ad undecimam; hac autem die etiam calor maximè cessauit. Postquam verò erat tussis, excreatio perseuerabat semper multa, facilis, primum lenta, alba, crassa: postquam verò concocta erat, similis purulentis. Urina ab undecima puriores, subsidentia aspera: decimatertia dolor inde vtra parte vsque ad inanem partem ad epigastrium: urina supprimebatur, potus ex calliphyllo contulit, quindecima dolor rursus. Decimasexta ad noctem dolor hypochondry venit magis ad aluum. Mercurialis aqua subduxit. Calor intra vigesimum euaniuit, & excreationes sequuta sunt crasse. Facilius habuit quadragesima.*

¶ Vnus quidam fortasse hic etiam fuit eorum,

qui febricitarunt catarrhosa illa tempestate, in qua & Egesipoles, tamen si febricitauit acutiùs quàm ille, & alij quàm plurimi eius tempestat, vt constet hinc, quantum intersit febrem esse breuem aut acutam. Soluta est enim febris Egesipoli die quinta, Chariti vigesima, & dicitur ab Hippocrate ille febricitasse moderatè, hic acutè. Nimirum si absit essentia propria, & symptomatum magnitudo, ac vrgentia, non erit morbus acutus, etsi sit breuis. Febricula quædam mitis ex catarrho, breuis esse consuevit, acuta tamen non dicitur. Hic verò cum catarrho habuit febrem viginti dierum, magnam, periculosam cum symptomatis grauibus, pendètem ex multa pituita putrescente, & ex sanguine crudiori. Neq; verò quia dicit, Ex tussicula epidemiali orta febris, intelligo tussiculam causam fuisse febrem excitandæ, sed ab eadem causa ortam esse febrem & tussim, hanc verò incepisse, & aucta iam causa, & succo qui priùs fluebat solum, iam putrescente, illam esse subsequutam: vt illud, ex, non significat causam, sed ordinem. Febris ergo acuta fuit constitutione, siquidem intra viginti dies euauit: agnoscebatur verò à principio eius acuties ex symptomatum magnitudine. Nā stragula reiciebat, & erat illi sopor cū labore: hoc est, sopor qui quietem non afferebat, neque referebat somnum placidum, sed cum anxietate & inquietudine, vt simul sopore teneretur, & stragula reiceret, & hac & illac se conuerteret. Quæ quia magna symptomata significabant magnū morbum, & quia talia & hæc significabant copiam pituitæ, non vt cumque putrescentis. Vrinæ erant rubræ, velut erui lotura, significantes scilicet copiam sanguinis crudioris. Hypostasis statim à principio multa & candida, postea verò etiam subrubra. Nimirum, vt Hippocrates aphorismo sexagesimo nono insinuat, pituitosis, & ex multa cruditate pendentibus morbis, ab initio vel breui subsidentia inest, postea verò talibus fit, cum cruda cōcoctionis initium recipiunt, ex alba subrubra. Nam pituita concoctione in sanguinem abit, primū crudior, deinde & bene concoctum. Hanc ob causam primis diebus apprens subrubra, certior significacionem concoctionis incipientis præbet, quàm candida: ob idque Hippocrates dixit, rubeam potius nubeculam quarta die apparentem significare iudicationem septimæ. Habuit etiam aluum adstrictam, quod in magnis catarrhis plerumque vsu venit inter initia, & nocet plurimū, estque malum signum. Quia rapi sursum partem humidiorē cibi indicat, & detenturum fecum vapor caput lædit. Ita euenit, vt septima die eiectis à glande paucis, tamen subleuatus fit. Nam iam inde sopor detinuit sine labore, & humiditas erat in fronte, vt nõ adeò crudo catarrho: & somnus ad noctem, & calor mitior. Octaua (inquit) succum accepit, iuxta veterem scilicet consuetudinem cibandi, qua prima septimana continebantur sola potione. Equidem in magna cibi abstinencia contineri, laborantes catarrho, primis diebus, consonum rationi est: ego tamen non potui, sed perpaucò & sicco cibo vti suadeo. Non enim minus læduntur humiditate, quàm copia. Comatosus permansit vsque ad vndecimam, (transiit Hippocrates, plurimos dies contemplabilium solum mentionem faciens) hac autem die etiam calor maximè cessauit. Itaque ab vndecima exigua

erat febris, & ab hac ipsa vrinæ puriores, non scilicet iam subrubræ, neque perturbationem vllam referentes, sed perspicuæ: non tamen proinde benè coctæ, sed habentes subsidentiam alperâ, quod concoctionis defectum indicat: siquidem ad concoctionis significacionem desideratur leuitas. Obiter hæc dicens Hippocrates, repetit altiùs sermonem, narratque, ex quo tussis fuit (fuit verò ante febrem) excreationem, semper perseverasse multam, & facilem, & primū quidem lenta alba, & crassa excreta esse, post concoctionem verò similia puri, alba scilicet & crassa sine lentore. Huiusmodi enim est pus. Redit his dictis narratio ad dies febris. Decimatertia dicit fuisse dolorē in parte dextra, vsque ad inanem partem sub vmbilico, & vrinam supprimi: hoc euenit haud dubiè viis vrinæ obstructis à pituitosis & crassis, quæ sunt deriuata ad inferna: quod quidem verisimile est incepisse fieri ab vndecima, atque ob id vrinas puriores apparere cœperunt. Ita autem habere hæc indicauit curatio, vt ipse Hippocrates alibi dicit. Nā potus ex callyphilo contulit. Calliphylum est idem quod calitrichum, seu adiantum, cui vires esse diureticas, omnes fatentur Medici. Dioscorides certè dicit: Eius decoctum vtiliter bibitur in vrinæ angustis: fecerit ergo huic vrinam fluere, & ita dolorem subleuauerit. Sed euenit hoc loco dubitare, qua ratione vrina reddita sit huic purior ob obstructionem, cum dolor alterum tantum latus obstrui indicaret, dextrum scilicet, & sint duo renes, ac duæ vretræ, in suo latere singulæ: ac multò magis euenit dubitare generatim, qui possit ob renū lapideum, quantumuis magnum, & durum, vrina purior fieri, & aquæ similior, nedum omnino supprimi, cum nullus lapis possit esse in vtroque rene: expedito autem altero, possit præterire vrina: consentaneum profectò videbatur magis fore, vt altero obstructo, in alterum renem tota vrina deriuaretur, exiretque nihilo, neque parior, neque purior. Auget admirationem, quod ego aliquando vidi, cani, quem forte fortuna feci secari, alterum renem esse corruptum omnino, ita vt multo tempore rene vnico agnosceretur esse vsus. Atqui profectò hanc causam geminationis membrorum fuisse, dicit Galenus, vt cum alterum periret, aut pathemate aliquo impeditum esset, alterum esset vsu. Alioqui quorsum fecisset natura duos renes, si alterutro impedito eleuaretur vtriusque vsus? fatius fuisset fecisse vnicum. Rarius enim læderetur vnicus, quàm duorum alteruter. An cum emulgentes vocatæ venæ simul orientur ex caua, rarum sit alterum renem lapidem congerere, altero non etiam obstructo crassis succis & arenis, vt hanc ob causam per ambos collata fiat purior, aut etiam supprimatur: cum verò iam lapis in vterem prodit, vbi & ingentes dolores parit, euenit neque ex altera vrinam reddi, quia mictio nixū quodam musculorum abdominis indiget, qui natura refugiente dolorem, non apponitur. Tamen non ob id natura geminos renes fecit frustra: vnicus enim duplo crebriùs obstrueretur, cum reciperet sordes, quæ nunc deriuantur in duos, & cum alter affectione quapiam indolente laborat, aut corrumpitur, nihil obstat quò minus alter possit esse satis vsui animantis, velut in illo cane euenit, atque in quodam viro, cui resolutus totus ren est in pus, quod

quod extrorsum rupta vomica eductum est, ac superuixit. Sed redeamus ad Charitem. Quindecima dolor rursum, eodem scilicet in loco, excitata arbitror, noua fluxione: per partes enim semper mouetur, & absumitur. Decimasexta ad noctem cœpit succus ad aluum deriuari. Nam dolor hypochondrij venit magis ad aluum, quàm ad vrinæ vias, & quum ea via videretur conuenientior ad multitudinem deponendam, iuuat Medicus, & data aqua mercurialis, facta estalui subductio, & febris euauit intra vigesimam, & sequutæ sunt excreationes coctæ & concoctæ, quibus intra quadraginta (itavt fit) purgatus meilus habuit.

60 *Subpurgare ventres in morbis: postquam cocta fuerint quæ mittenda sunt, infernos quidem cum consedisse videris, signum, si iam non anxij, neque capite grauati sint, & cum calores moderatissimi, & cum cessauerint post paroxysmos: supernos autem in paroxysmis, tunc enim etiam ipsi superferuntur, postquam anxij, & supernis partibus grauati sunt. Ob hoc autem non purgandum in principijs, quod sponte in diuturnis his: an diuturna periculosa.*

Hæc eadem verba occurrerunt in quinto libro scripta, iuxta historiã vxoris Polemarchi, per paucis voculis mutatis, quæ sensum nullatenus permutant, præter vltima illa: Ob hoc autem non purgandum in principijs, quod sponte in diuturnis his: an diuturna periculosa. Hæc enim hoc tantum loco scripta sunt, quæ proinde sola nunc interpretabimur, in reliquis quæ illo loco sumus interpretati, lectionis differentia, quæ exigua sanè est, tantum notata. Illa vox *μετὰ*, quæ ego interpretor à verbo *μετὰ*, quæ mittenda sunt illo loco, desideratur: tamen neque illic detrahitur, neque adiicitur quicquam. Nam constat illa debere esse cocta, quæ sunt mittenda: id est, emittenda à corpore: siquidem cocta medicari oportet. Vbi hæc legitur *αὐτὰ μεταφέρονται*, id est, etiam ipsi (ventres scilicet) superferuntur, illic legebatur, *αὐτὰματα*, hoc est, sponte superferuntur, referebaturque illud ad succos: tamen neque hoc sensum permutat: si enim dicitur, ipsi ventres superferuntur, accipitur figuratè continens, pro contento: humores enim superferuntur in ventre. Rursum vbi dicitur *καὶ βαρύνει αὐτὸν ἡ σπιρ*, id est, & supernis partibus grauati sunt, illic legebatur pro *καὶ αὐτὸν ἡ σπιρ, βαρύνει*, id est, & iactantes sese. Quæ lectio rem magis explicat. Iactatione enim agnoscitur anxietas. Hactenus ergo lectionis differentia nullius momenti est, quare explicemus reliqua, quæ huius loci sunt propria, nulli antè scripta. Illa scilicet: Ob hoc autem non purgandum in principijs, quod sponte in diuturnis his: an diuturna pericula. In quibus deficere verba aliqua haud dubito, quia hæc per sese vix quidquam significant: quid mihi insinuet, dicam. Dixerat, subpurgare ventres in morbis postquam cocta fuerint, quæ mittenda sunt, colligit inde nunc ob id purgandum non esse in principijs. & antequam cocta sint, redditque causam, referens in commodum, quod ex intempestiua purgatione sequitur: quia vbi indicatum erit, purgandum non esse

ante concoctionem, constabit, si omnino purgandum sit, esse faciendum post concoctionem, id verò incommodum est, quod & libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, dixit his verbis: Aluum ab initio per clysteris infusum subducto, medicamenta autem his ne exhibeto. Si enim quid circa ventrem commoueris, vrina non concoquitur, sed absque sudore ac iudicatione febris multum tempus durabit. Hoc idem insinuat nunc dicens, an diuturna periculosa? hoc est, an morbi, purgatione in principijs facta, diuturni fiunt, & ob id periculosi? Fieri verò diuturnos in intempestiua purgatione, libro quarto de Ratione victus probauit analogisticè, quia vrina non concoquitur, quod indicat materiæ propriæ morbi concoctionem tardari. Quia, vt Galenus in Commentariis dicit, Expurgationes sunt contrariæ concoctionibus: nimirum alterum agitur expellendo, alterum retinendo: nunc probat hoc epilogisticè, ducto argumento ab eo quod experiuntur homines in morbis, in quibus sponte fiunt euacuationes inter initia. Nimirum tales diuturni esse consueuerunt. Tale igitur argumentum continent hæc verba: Euacuatio in principijs sponte facta, solet apparere in diuturnis, etiam ab expurgatione in principijs facta à Medico, periculum etiam erit diuturnitatis morbi. Nempe timeri debet ne illud idè eueniat, quod cum sponte talis vacuatio fit.

In cubiti processu ex casu sauciato, cubitus sphaecellatus suppuratur: maturato verò iam, lentus ichor & glutinosus exprimitur, & citò supprimitur, velut Cleogenisco & Demarcho Aglaorelis. Similiter autem etiam omnino ex eisdem pus nullum, velut Eschili puero contigit. Fluente autem pure plurimis horrores & febres superueniunt.

Hæc quoque oratio, siue vnica, siue duplex scribatur, occurrit in libro quinto, vbi & à me est explicata, vt noua narratione nunc non sit opus. Solum lubet monere, pro *καὶ πύματι*, id est, ex casu, reperiri in quibusdam codicibus *καὶ πύματι*, id est, ex percussione, nihil interest: porro hæc incipit oratio *ὁ δὲ ἰλαραὶς*, id est, in cubiti processu: in quinto deest ea vox, & pro *ἰλαραὶς* legitur *πύματι*, id est, cubito: neque hoc interest. Nam idem significatur ambobus verbis. Hic quoque legitur *καὶ ἰχὸρ ἰχὸρ καὶ κολλώδης*, id est, ichor lentus & glutinosus: illic deest vox *κολλώδης*, vide quid intersit. Illud interest aliquando plus, quàm illa verba *ταχὺ περιστάται*, id est, citò supprimitur, illic desiderantur. Quod etiam ego in eius loci commentatione animaduerti.

Alcmani ex nephriticis se recolligenti, & inferius: detracto sanguine, sursum ad hepar conuersus est, & ad cor dolor grauis. Et spiritus pra dolore continebatur, & aluus difficulter egerebat exiguas spherulas. Anxietas non erat, rigor autem aliquando, & febris corripiebat, & sudor, & vomitus, & in dolore non proderat clystere uti ex marina, conferebat ex fursuribus. Sine cibo transegit dies septem, mulsam metæ

ciorem potabat, postea verò succum lentis, aliquando verò tenuē ex faba elixa. Bibebat aquā, postea verò catuli cocti carnes, maza exiguum quiddam, præcipuē multò antè confecta, procedente verò tempore, aut ceruices bubulas, aut extremos pedes suūm coctos, cū priori aquæ positione, quiete & indumento.

¶ Morbus renum & colicus non admodum differunt signis, ac proinde proximas habere naturas cognoscuntur, & coincidunt sæpè in eundem hominem: sæpèq; alter ex altero superest. Nimirū proximæ partes sunt, vrinæ viæ & intestina, atq; à similibus causis similiter patiuntur, aliquando quidem à succis frigidis & crasis, aliquando à calidis, aliquando etiam ab inflammationibus. Alcmanes primum nephritide, hoc est, renum dolore graui, correptus est, ob quē cūm fortè esset iuuenis, ac videretur satis robustus, missus est sanguis inferius, iuxta id Hippoc. præceptum, quod 6. Epid. sect. i. scriptū his verbis est: In renē dolor grauis (paucis interpositis) iuuenis veratro. Purgare, poplitem secare, hoc modo curato. Postea ex nephritico dolore se recolligenti, conuersus est dolor sursum ad hepatis regionem, & ventriculi, quē vocabant veteres cor & spiritus reddi nō poterat, sed præ dolore continebatur, quod quantum coniecto, nihil erat aliud, q̄ dolor coli, qd̄ cūm totā aluū circuat, hepatis, ventriculi, & lienis regionē attingit. Is verò dolor facillè facit contineri spiritū, quia eo loco colum distentum & dolens, proximū lepto transuerso est, & cū illo inter respiradum mouetur. Aluus (inquit) difficulter egerat exiguas spherulas. Difficultatem egerendi in colicis omnibus facit dolor: refugiente enim eum natura partium, nō audent sese comprimere ad egerendum. Accedit autē & causa alia ex materia. In quibusdam enim flatus facit fæces sursum efferrī, neq; descendere, in aliis calida causa, vt inflammatio, aut bilis, siccatur & exurit. Huic ex calida causa nasci colicū morbum, licebat suspicari ex prægressa nephritide, quæ sanguinis detractione curata est, & ex rigore & febre, quæ aliquando corripiebat, & ex iuuatibus & nocentibus, siquidem lædebatur clystere ex marina, & iuuabatur aquæ potu. Meritò ergo siccarētur & fæces, & concreserēt in spherulas, accedebatq; hoc etiam signum calidæ causæ non exiguum. Negat fuisse anxietatem, ego intelligo talē, qualis in oris ventriculi proprio dolore esse solet. Nimirum eius partis dolor tantā anxietatem afferre solet, vt etiam inferat animi deliquia, & syncopas: huic cūm ad eam partē doleret, dolor verò ad eam partē non pertineret, sed ad intestinum nō erat talis anxietas: erat enim omnino aliqua, siquidem aderat sudor & vomitus. Quis enim sudat præ dolore, aut vomit omnino, sine vlla anxietate? Sudor nō omnibus colicis adest, sed paratis: vomitus verò, aut saltē nausea proprium symptoma eius morbi est, ob sympathiam ventriculi cū intestinis. In huius morbi curatione clysterium multus vsus præcipuum auxilium esse solet, anodinorum, & dissoluentium flatus, & extergentium, hoc aut illud magis, vt materia poscit. Quamquam cūm causa morbi sublimis fertur, velut huic, cui dolor attingebat hypochondria, satius est aliquando expurganti medicamēto, qd̄ totū corpus non mo-

ueat eā deturbare, in quē vsū medicamēto diacartamo vocato, ego vti soleo. Huic infusus est clyster ex marina, nō iuuabatur, q̄a arbitror exacerbabatur humor calidus, & siccabatur magis fæces, iuuabatur verò clystere ex fursuribus, vt mitiori, & citra tantā mordicationē extergēte. Iuuaretur etiā mulsam cocta, aut sola, aut mixta cum chamæmelino, & aliis eiusmodi. Cuiusmodi sanè etiā erant, quæ ore accepit primis septē diebus, quos transegit sine cibo: potabat enim mulsam meraciorē, postea succū lentis, & aliquando succum tenuē ex faba elixa, quæ omnia extergentia sunt, atq; ob id poterant conferre, non tñ perinde conferrent, si simul ipsas lentes, aut fabas ederet, gignerent enim succos crassos, & lentos, & flatus: succi verò nō perinde, sed extergēret tantū. Bibebat aquā, ne, arbitror, vinū febrē extaret, sed ego neq; crudam meramq; aquā exhiberem, sed decoctū casia, aut anisi, aut rei cuiuspiā talis. Exactis septē diebus, cœpit vti cibis: primum quidē carnibus catulinis elixis, & maza multò antè subacta, deinde ceruicibus bouinis, & suū pedibus. Nimirum carnes catulinæ, vt habetur 2. lib. de Dieta, humescant, & facillè subducuntur: maza verò, vt recens siccatur, & flatus nō excludit, neq; secedit: ita multò antè subacta, secedit, & excludit flatus, & alimentum minùs præstat corpori: quod in eodem libro Hipp. dicit. Ceruices boum, & pedes suum, præstant alimētum solidius, & tenacius. Itaque voluit Medicus, qui Alcmanē curabat, incipere à leuioribus cibis, & facillè descendētibus, postea verò q̄ & dolor solutus, & causa vacuata videbatur, firmioribus reficere vires, p̄inde his adiūxit, & priorē aquæ potionē, & quietem, & indumentum, quo scilicet his reficerentur vires, ac si quid adhuc supererat, coqueretur. Non video tñ cur iam in hac occasione vini aliquid denegaret, nisi fortè erat hydropota, neq; vino assuetus, ac fortasse insinuat hoc autor, dicens, cū priori aquæ potionē, quasi cū consueta, & qua, prius etiam q̄ a grotaret, fuerat vsus.

Ad nephriticam passionem, ex cucumere syluestri clyster. 63

¶ Vfus clysterium nō minùs vtilis est inter initia ad nephriticos, q̄ ad colicos. Habent enim duo hi morbi tunc temporis, vt Gal. dixit, dignotionē difficilem, & curationē similem. Accommodatissima enim deriuatio eorum, quæ in renes influunt, p̄ aluum est, & renes intestinis plenis grauatur, & comprimuntur, vacuatis subleuatur, ob viciniam. Clysteres verò, nisi nephritica inflammatio, aut exulceratio sit, sed, vt plerumq; solet, lapidis, aut crassorū succorū congestio, nihil prohibet esse extergentes & amaros. Talibus ob id vtilem esse dicit clysterē ex cucumere syluestri. Eadem prorsus intentione, qua lib. 6. iuuenes ita laborantes, iussit veratro purgare. Tu tñ interim caue, clyster habeat plurimum succi cucumeris, sed exiguum cū aliis commistum rebus. Solet enim facere magnas dysenterias.

Parmenisci filio surditas, conferebat nō lauare, purgare verò lana solū, & oleū infundere, aut netopum. Ambulare, mane surgere, vinum album bibere, abstinere ab oleribus, pane nutriti, piscibus saxatilibus. 64

¶ Hæc

¶ Hæc eadem historia occurrit lib. 5. eisdē prorsus scripta verbis, præter illa vltima, quibus abstinere ab oleribus, vt pane & saxatilibus præcipitur. Mihi verò illic enarrata sunt omnia.

65 *Aspasi uxori dentis dolor grauis, & maxilla, castoreo & pipere cū collueretur, & ore contineret, remisit. Et stranguriosa affectio ipsi remisit. Calfacit & farina quæ cum rosaceo.*

¶ Hæc quoq; historia, post historiam pueri Parmenisci, occurrit scripta lib. 5. quanquam verbis non omnino eisdem, neq; tam multis. Nam vbi hic dicitur, *castoreo*, id est, & maxilla, in genitiuo singulari, illic dicebatur *καστωρέω*, id est, & maxillæ intumuerunt. Itaq; illic significatur fuisse maxillarum tumorem, hic fuisse maxillæ dolorem. Me non multum commouet hæc lectiois differentia, vtrumq; enim fieri consuevit, vt doleat scilicet, & tumeat maxilla. Quamquam si altera lectio diligenda est, illam magis probo, quia plerumq; dolor ad dentem pertinet, & ad maxillam tumor, quoniam accedente maxillæ tumore, solet dolor laxari. Desiderantur libro quinto illa verba: Et ore contineret, nihil tamen ob id mutatur, aut leditur sensus: nam non poterat collui, quin ore contineret, quamquam explicatur res aliquanto magis hoc loco. Nam ad dolorem dentium, non solum oportet idoneis succis colluere, sed citra collutionem, etiā ore continere, vt immaneat aliquantulum. Quod de stranguria & farina cum rosaceo hic dicitur, illic omnino deest, mihi verò est illic translatum, & explicatum ibi.

66 *Capitis dolores ex vtero castoreum sedat. Plurima hysteriarum passionum status, signum ructus & circa ventrem flatus, & tumores lumborum, & dolores circa renes, & coxas, & inunctus niger: aut aromatum tertiam partē, farina duas, coquere in vino albo boni odoris, in linteolū infundere, & inungēdo linteolo cataplasmatismo do apponere. Quæ in ventre dolores hystericos.*

¶ Dolere caput per consensum cum vtero, dictū antea ab Hippocr. est, in initio libri sexti his verbis: Iuxtaincipit maximi dolores, & quicunq; alij ab vteris. Iam verò mala quæ per compassionem fiunt, curatione earum quæ primariæ sunt, tolli, & eam esse legitimam eorum curationem, res est notissima: castoreum verò ad vterinas passiones (eas dico quæ antonomasticè appellantur vterinæ, cuiusmodi præfociones siue ex suppressione sanguinis, siue feminis, siue ex flatu fiant) commendatur vno ore à medicis omnibus. Dioscorides, mensēs, inquit, & partus ciet: Galenus ad ciendos menses illud magnopere commendat, & ab omni noxa liberum affirmat, nisi mulier multum febricitet. Iam verò Hippoc. ipse in libris de morbis muliebribus, crebram eius facit mentionem. In eum vsū libro secūdo, inter multa alia huius morbi medicamina, dicit, castoreū aut conizam bibēda dato Galenus dat castoreū cum pulegio, aut calamintha, q̄ cum coniza facultate congruunt. Itaq; castoreum potū soluit dolores capitis ex vtero, q̄a soluit vteri morbos, quos solet dolor capitis comitari, suppressio-

nes scilicet menstruorū, & feminis retentiones, & succorum quorumcunq; frigidorū, ac flatuum. Neq; verò castoreū soluet omnes passiones vteri, sed frigiditas: inflammationes. n. aut erysipelata potius auerit, quare cūm ob vteri inflammationes, possit etiā dolere caput, constat nō omnes dolores capitis ex vtero sedare castoreū, sed eos q̄ ob frigiditas passiones, quales esse præfociones ex vtero affirmat Galenus. De taliū passionū causis multa & varia scripta occurrunt. Plato in dialogo de natura ita scripsit: Vulua animal auidū generandi, quando procul à foetu in flore ætatis, aut vltra, diutius detinetur, ægrè fert moram, ac plurimū indignatur, passimq; per corpus errans, meatus spiritus intercludit, respirare non finit, extremis vexat angustias, morbis deniq; omnibus premit. His verbis Plato significat, vterum deerrare per corpus cupiditate venereorū, & eam esse causam præfocionis, & anxietatum. Libro primo de morbis muliebribus, ita occurrit scriptum: Resiccati à labore, vteri conuertuntur, vt qui vacui sint, ac leues. Est enim ipsis locus spatiosus vt conuertantur, vtpote vetre vacuo existente. Dum autē cōuertuntur, impetunt hepar, & iuxta consistunt, & ad hypochondria irruunt. Currunt enim & progrediuntur sursum ad humiditatem, tanquam à labore, magis quā opportunū est resiccati. Has sententias omnes refutat Galenus. sexto de locis affectis optimè, indicans hæc partim fabulosa, videri, partim esse falsa. Indicatq; causas præcipuas, esse in retentione sanguinis, aut feminis, quod & Auicenna, & omnes alij medici probauerunt. Causam verò ob quam frigoris tam multa apparent symptomata, atq; adeo passio ipsa frigida est, cūm tamen sanguis & semen succi sint calidi, esse dicunt, quod detenti conclusiq; corrumpantur, corruptiq; refrigerentur, extincto in eis spiritali calore, ascendantq; inde frigidæ auræ, in cor, & spiritalia instrumenta, & simul cum visceribus refrigerentur totum corpus. Hoc si ita est, & falli magnopere videtur hic Hippocrates, qui plurimas hysteriarum passionum dicit esse flatus, hoc est à flatibus nasci, signumque eius rei esse, ructus, & circa ventrē conuolutos flatus, qui in ita affectis sentiuntur, & tumores lumborum, & dolores circa renes, & coxas, qui etiam videntur à flatu fieri: atq; adeo curationē etiā hoc indicare, q̄ tota calorifica sit: videtur in quā falli. Nam flatus oriētur à frigida passione q̄ semen & sanguis suppressa & corrupta fecerint, potius quā eius passionis causa sint. Certè videtur hoc quod Hippocrates nūc docet, dictum esse iuxta sententiam antiquam, quam lib. de flatibus enarrat, morborum omnium causam flatus esse. Ego verò vt hoc semper esse verum non recipio, ita verum esse sæpe confiteor. Plurimum enim exagitantur & commouentur humores à flatibus: atq; in eis etiā morbis, de quibus nunc agitur, perinde sentio, eos plerumq; nasci à sanguine aut femine suppresso, nonnunquā verò citra hæc vterū flatu frigido intumescere, atq; intumescencia suffocare, atq; si igore flatū refrigerare partes proximas, vsq; ad spiritalia. Videmus enim sepius, eas quæ ad tales passiones paratæ sunt laborare vehementer, q̄ intempestiuē frigidam aquā ingesserint, aut aliquos flatuosos cibos, aut acetū gustauerint, aut humete frigidoq; solo insederint, etiā si tūc temporis menstruus fluxus nō fieret, neq; à viris pximis

diebus abstinerint. In his verisimile est, conclusos esse in vëtribus flatus frigidos, à quibus illi tumeat, & totum corpus refrigeretur. Sed quo pacto verè dixerit Hippocrates plurimè hysteriarum passio- num flatus? Non enim quia fieri possunt à flatibus, statim plurimas ita fieri rectè dicitur? Certè ego intelligo, plurimas passio- num hysteriarum, quæ ob causas procatharticas, & externas fiunt, oriri à flatibus. Id quod, ni fallor, verisimū est. Sed quæ de curatione dicit, apponamus. Non persequitur totam curationem, sed duobus medicamentis insinuat intentionem curatoriam, quæ in hoc morbo debet esse calorifica, & excussoria eius quod in vtero, & eius vasculis continetur: siquidem diximus esse passio- nem frigidam, & oriri à semine, aut sanguine, aut flatibus detētis. Et inunctus (inquit) niger. Quandoquidem incipit ab illa particula, Et, verisimile est fuisse prius scripta alia medicamenta, atque deesse verba aliqua, quæ vetustas abstulerit, vt hæc ipsa in quibusdam codicibus desunt. Quidam intelligunt commendari hic helleborum nigrum, ego verò quandoquidem dicit inunctus, coniecto esse potius medicamentum quoddam, quod Hippocrates habeat paratum, vocabatq; nigrum ad caput, & solebat in nares, ad huius morbi curationem indere. Nam ille secundo de morbis muliebribus ita inquit: In nares verò de pharmaco nigro ad caput præparato, specillo exceptum infarcias. Quæ fuerit huius medicamenti præparatio, non reperi, tamen solemne fuisse Hippocrati & ad hanc curationem accommodatum, constat ex his locis. Fuerit sanè sternutatorium, & odoris grauis, talia enim naribus harum admoueri vtile est, sicut bene olentia inferius ad vulvas. Dicit ergo & inunctus niger, quasi dicat, & inunctio nigri vnguenti intra nares, prodest. Scribit deinde aliud medicamentum, quod accipit farinæ, triticæ scilicet, partes duas, aromatum, casie scilicet & caryophyllorum, & piperis, partem vnam. Quæ debent coqui in vino albo boni odoris, & linteolo excepta, pro cataplasmate, admoueri vmbilico & hypogastrio, vsq; ad os vteri. Hoc, & eiusdem natura multa alia cataplasmata, sunt mulieribus vsitatissima.

¶ Post præscripta verba succedunt mox historiæ filij Callimedontis, & Melissandri, quas quia lib. 5. occurrerant eidem prorsus verbis præscriptæ, vbi & enarratæ sunt, nunc prætereo.

¶ Eutychidis quoq; historia quæ mox succedit, occurrit in libro quinto, adiectis solum duabus voculis, quas illic cum reliquis interpretati sumus.

67 *Ictericus, laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lauare caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo uti.*

¶ Icteri curationem attingit Hippocrates. Neq; tamen omnis icteri, neq; vllius integram, & à mali initio susceptam, aut, si cuius, certè illius solum qui per iudicationem bonam factus est, dico autem bonam iudicationem, per quam morbus prior cessauerit. Nam cum possit morbus regius fieri ob hepatis obstructionem, cum inflammatione, aut citra

illam, aut ob igneum calorem, in hepate, aut toto corpore, in bilem mutante sanguinem, aut morbi biliosi, qui antecesserit, causa ad cutem decretoriè effusa, idq; aut non soluto perfectè priori morbo, aut etiam perfectè soluto. Profectò huic solum ictero, cum quo nullus alius morbus manet, congruit hæc curatio, aut aliis etiam, cum morbi priores aliis auxiliis soluti sint, velut cum iam sit omnino sublata inflammatio, & obstructio, & igneus calor, à quocunq; illorum icterus pependit. Nam neq; ad phlegmonem, neq; ad igneum calorem hepatis, aut totius corporis, confert laborare, sed quiescendo vti idoneis ad eos affectus auxiliis, velut missione sanguinis & frigidis, cum potionibus, tum etiam cibis. Iam verò neq; lauare caput conuenit, multo, siue calido, siue tepido, neq; vinum præbere. Nam vtcunq; auxerit calorem, & bilem in caput extulerit. Neq; ad obstructiones conuenit sudare, inidonea est enim ea euacuatio ad succos crassos in alto hærentes, neque admodum conuenit panem comedere, nisi sit autopyrus, aut aliquibus incidentibus imbuatur. Est enim crassus, & nonnihil lenti succi. Sed in phlegmone remedij princeps est missio sanguinis: in cacochymia biliosa, expurgatio per cholagogum: in obstructione, vsus deobstruentium potionum, ciborumque tenuium, & extenuantium, ac duplex expurgatio (nisi res etiam poscat plures) prior quidem crassorum, posterior biliosorum succorum. Postquam verò nihil harum passio- num relictum est, sed solum id vitium quod in cutis colore conspicitur, bile, quæ cuti hæserat, infarcta, non est alienum à ratione, laborare, & sudare, & somno non multo vti, vt bilis reliquæ discutiantur. Nam vigilia & labor discutunt. Sudor verò maximè quæ cuti substant. Et lauare caput multo & calido, vt qui capitis partibus hæsit humor laxata cute euaporet. Meritò verò capiti adhibetur in hoc malo maior cura, & præsentis loco, & secundo, & tertio de morbis, & vbi icteri tradit curationem. Quia color tunicarum oculi, indicat cerebri membranas, quarum eæ sunt productiones, bile etiam esse imbutas. Constat verò vt nulla in parte possit magis lædere. Si ergo deformitatem tollere studeas, in capite maximè procurandum, ob faciem & oculos, sin noxas, ibi quoq; ob capitis internas membranas. Panis talibus, probus sit cibus, vtpote mediocris crassitie, & qualitatum medicamentosarum experts. Nam crassiora vitanda erunt, ne obstructio repetat: à tenuioribus rarò abest vlla qualitas pungens, quæ vlcerosas punctiones possit parere. Itaque panis, probus sit cibus. Non contendo esse omnium optimum, neque ego dederim solum, ac sine vlllo obsonio, vel ob solam consuetudinem. Bibere iubet non multum, quia exiguus potus abit in renes, qui copiosior est, regurgitat etiam in totum habitum. Nam distribuitur versus quaq; serum quod superest, ab eo quod renes trahunt. Si ergo quis multum bibat, multum supererit, quod delatum in corpus, defert vsque ad cutem crassas cibi partes, quæ committæ cum bile, eam facient hædere tenacius. Potari ergo debet parū, vt id abeat in vrinæ vias, quod multo fiet meliùs, si id sit vinum album: est enim diureticum & tenue. Abibit ergo in vrinæ vias, atque si quid eius distribuatur, & extenuabit succos, & aperiet poros. Est igitur hæc curatio

curatio propria ipsius regij morbi per se, neq; cum vlla alia affectione coniuncti.

68 *Calligeni, cum vigesimum quintum annum attigisset, catarrhus. Tussis multa. Efferebat, cum tussi quod fluebat, nihil manebat infra. Annos quatuor perseuerabat. Calores tenues inter initia fiebant. Helleborus non conferebat, sed abstinentia à cibo, sed comprimi, comedere panem: vinum nigrum: obsonia qualia vellet: abstinere ab acerbis, salsis, pinguibus, succo sylphij, oleribus crudis, deambulare multum. Lactis potus non conferebat, sed sesamum bibere, purum, crudum, oxybaphi mensura, cum vino molli.*

¶ Destillationem hanc ex capite in asperam arteriam, qua Calligenes laborauit, constat non fuisse cõgruentem ætati: senilis enim est morbus, ipse verò viginti quinque annorum, atque etiam ob causam fuisse arbitror adeo grauem, & solutu difficilè, vt annos quatuor perseuerauerit, at verò ob vigentis ætatis robur omnino superari potuisset. Nam si tantus catarrhus accidisset, seni, maximè si valde seni, coqui nunquam potuisset. Constat præterea ex iis quæ narrantur, hunc catarrhum non tam esse natum ex multitudine excrementorum in toto corpore, aut etiam in cerebro, quàm ex intemperie propria cerebri, ita vt non tam excrementa intemperiem facerent, quam ipsa intemperies excrementa. Si enim prima morbi causa excrementa forent, expurgatio conferret, at verò quia prima causa erat intemperies, atq; intemperatum cerebrum, ex alimento proprio quod male commutabat, sibi gignebat materiam destillationis, non conferebat helleborus, sed abstinentia à cibo, & comprimi, hoc est, extenuari, & præ inedia gracilescere. Nam ita detrahebatur alimentum cerebro: penuria verò eius minus erat, quod destillaturum redundaret, & cerebrum inedia siccabatur, atq; ita eueniebat, intemperiem humidam cerebri emendari. Atqui quoniam nullo alio malo laborabat, præter propriam intemperiem cerebri, & erat iuuenis, & firmis lateribus, efferebat cum tussi quidquid fluebat, neq; sinebat quippiam manere infra, & hæere in pectore. Intemperies cerebri erat, vt dictum est, humida, sed non perinde frigida. Fiebant enim inter morbi initia calores tenues, hoc est, febres mittes, quales ex catarrhis fieri consueuerunt. Porrò lædebat à calidis, præcipuè ab acerbis, salsis, & pinguibus, quia talia præter calorem habent qualitates exasperantes spiritus vias, & mouentes tussim. Acria enim pungunt, salsa extergēt & rodunt, pingua schernon vocatum, hoc est, rancidam asperitatem faciunt. Lædebat etiam à succo sylphij, qui vt ipsemet dicit libro de ratione victus in acutis, non consuetis eo vti facit choleram morbum, quia, vt ego in eius loci commentatione dixi, est acer, calidus, & flatuosus, atq; insuetis eo vti, male descendit. Eadem ob causas eueniebat meritò eius vsu Calligenem lædi, calefieret enim & repletur caput, atq; ob id destillatio magis flueret. Lædebat quoq; crudis oleribus, quia ab his omnibus crassus vapor & caput replens eleuatur. Lactis potus

(inquit) non cõferebat, posset etiam dicere, vt ego exitimo, lædebat, quia lactis potus caput dolentibus noxius est, eadem autem ratione, & quibus citra dolorem facile repletur, quare est catarrhosis vitandus. Conferebat, vt abstinentia cibi ita, & deambulare multum, sicca enim etiam causa est. Subaudiendum verò est, tempestiuè. Si quis enim ita affectorum mox à cibo deambulet, lædetur multo plusquam si moueatur nunquam. Eadem ratione qua motu, iuuaretur & frictione, & vigilia, non omnino nimia. Pro cibo tribuebatur huic panis, cibus sanè mediocris omnibus modis, & noxa carens, nisi ingeratur multus: pro potu vinum nigrum, quoniam arbitror, succos minus facit fluere quam album. Suspectū verò mihi hoc est, quia replet multo magis quam album, & per vrinam ac sudorem minus vacuat. Sed hæc omnia ad victum spectant. Medicamentum vnicum narrat, quo vsus & iuuatus sit. Potionem ex vino molli, & sesamo puro & crudo, oxybaphi mensura. Vinum molle appellat metaphoricè, quod dulce, tale verò confert tussiculosis, & iis qui indigent facili excreatione, vt etià sesamum, ob blandam illam muccaginem, quam habet. Oxybaphum seu acetabulum, capit cotylæ quartam, hoc est duas vncias cum duabus drachmis. Intelligo autem dari bibendam potionem ex vino dulci & sesamo crudo acetabuli mēsurā. Quis enim posset deuorare acetabulum sesami? Accipiet ergo potio, vini vncias duas, sesami drachmas duas. Videbitur tamè alicui hæc, ad thoracis passiones fuisse accommodatior potio, quam ad catarrhum ex intemperie cerebri. Certè ea potio per se se parum poterat iuuare caput, iuuabat verò hominem, reddens excreationem facilem, faciensque vt nihil eius quod fluebat, maneret infra, quod erat homini vtilissimum.

¶ Tymochari historia quæ occurrit hoc loco, occurrerat etiam libro 5. eidem prorsus verbis, quare inane esset eam nunc repetere. Neq; est quidquæ quod moneam. Vt neq; in historia filij Cleomenis, quæ succedit statim, est enim ea etiam scripta, & enarrata, in alio loco libri quinti.

Coco in spina gibberositas ex phrenitide facta est. Medicamenti potio nulla contulit, vinum nigrum, & panis esus, & à balneis abstinere, inungiq; & inunctum fricari, fouere non vehementer, neq; multo fomento, sed mansueto.

¶ Hæc quoq; historia occurrerat ibidem, per paucis voculis variantibus. Vbi hic legitur *χρηδαί τι νεύειν* id est, inungiq; & inunctum fricari: illic legebatur solum *εἰ ἀναβιβδαί λανθ* id est, & fricari leniter. Mihi videtur, vt illo loco monui, eadem res dici, præterquam quòd hic definitur & explicatur, quòd illic dictum indefinitè est. Nimirum lenis frictio, est quæ fit cum quadam vinctio- ne, aspera quæ sicca.

Quibus fluxiones in oculis tenues & diuturnæ. 70 n. si cocta per nares procedant, iuuant.

¶ Fluxiones tenues & diuturnæ, constat esse crudas & concoctu contumaces, alioqui non diu

manerent tenues: constat quoque ex rectitudine & vicinia partium, optimam accommodatissimamque deriuationem esse ab oculis ad nares. Igitur à tenuibus & diuturnis fluxionibus oculorum, cocta per nares procedere, vtilissima mutatio est. Nam à valde crudis ad cocta, & à diutius iam laborante parte, ad emunctoriū optimum & proximum. Quid ergo, an non etiam iuuaret cocta per nares prodire, post oculorum fluxiones tenues non diuturnas? Iuuaret sane: tamen in recentibus expectes merito fore, ut in ipsis oculis coquantur, & concoctæ sanescant, cum verò diu in parte perstitissent tenues, probabile est debiliore esse eam partem, quàm ut superare affectionem possit, atque solum superesse auxilium deriuationis in aliam. Dicit ergo nunc Hippocrates modum, quo solent tales oculorum fluxiones perferari.

71 *Quibus pregnantibus ex casu aut conuulsione, aut plaga, dolores moderati sunt, in tribus diebus manifestè constat, an fetum corrumpent.*

¶ Fœtum corrumpere dicit Hippocrates abortum facere. Quibus igitur pregnantibus, ex casu, aut conuulsione, aut plaga, dolores sunt immoderati ac maximi, secundum lumbos scilicet & femora, haud dubiè faciunt abortum diruptis acetabulis, quibus pendent ex vtero secundinæ: quibusdam verò fiunt dolores moderati, ut dubitetur, an sint abortum facturæ, quòd quædam talium faciant, quædam secus: hoc dicit nunc Hippocrates, palam fieri, intra tres dies. Nam quibus illi moderati dolores, quiescente corpore, & admodum aliqua inunctione anodina, & acopa, ut chamæmelino, aut oleo tepido, mitescunt sensim ac cessant, non faciunt abortum: quibus verò & si principio videntur moderati, recrudescunt, & exacerbantur dolores, aut continenter, aut ex quibusdam interuallis, velut solent parturientibus, maximè si simul sanguis exeat copiosè, constat instare abortum, neque fieri iam posse quin abortiatur: id verò nisi intra tres dies fieri incipiat, timeri non debet. Quia nisi quid sit interius diruptum, aut vulneratum, non excidet fœtus, in vulneribus verò ut dicitur ab Hippocrate libro de fracturis, tertia & quarta dies recrudescunt pariunt: cum igitur tertia dies nullas dolorum exacerbationes incipit afferre, sed potius afferet indolentiam, vulnera non sunt, aut perquam exigua, quare abortus non fiet, sed cessante affectione illa leui, quam casus, aut ictus, aut conuulsio, intulerat, seruabitur fœtus. Ex casu aut ictu frequenter fit abortus, sed & conuulsione fieri eadem ratione potest, ut si quæ prægnans paroxysmum patiat epilepticum aut ex vtero conuulsionem. Euenit enim ita quoque, dirumpi acetabula fœtus simul cum vtero. Neque verò leue est, aut parui momenti, iudicare, an fœtum corrumpet mulier quæ cecidit, aut icta est, aut cui etiam sine manifesta causa cœperunt dolores, & alia signa abortus, fieri: si enim ei cui diruptus iam est fœtus, auxiliis cures prohibere abortum multum lædes. Euulsus enim iam, & detentus, morietur intra vterum, & mortis periculum matri etiam afferet: alioqui fieri poterit, ut idoneis auxiliis ab abortu præferuetur.

72 *Ei quæ vigesimum ætatis annum agebat, &*

A *pharmacum corruptorium biberat, accidit, labor, vomitus biliosorum multorum, pallidorum, & porraceorum, & nigrorum cum bibisset: tertia die conuellebatur. Linguam mandebat cum ad quartam veniret, & ipsa lingua erat magna nigra, oculorum autem alba rubra: insomnis: quarta die mortua est ad noctem.*

B *Pythocles agrotantibus lac multa aqua miscens dabat, & renutriebat. Permiones dissoluere, tepescere pedes, hoc modo præcipuè, calefacere igne & aqua oculis quam maximè malum lenticula, fructus horary dulces & olera. Dolentibus verò secundum lumbos, crura & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aspergere, & spongiam plenam admoere, deligare verò lanis succidis, & agnitis pellibus.*

C *Hæc omnia præterissem, utpote lib. 5. iam enarrata, nisi ut exiguam quandam lectionis differentiam quæ intercedit, & si illic notaueram, hic ob oculos ponerem, ne quid desideres.*

Origanum potum, oculis, & dentibus malum est. 74

¶ Hæc quoque verba scripta sunt utrobique, satius esset utraque esse expuncta.

D *Puella quæ à rupe ceciderat, voce est priuata, 75 iactabat sese, & vomuit, ad noctem multum sanguinis, cum secundum sinistram cecidisset, copiosius effluxit. Melicratum difficulter bibeat, stertor, spiritus densus ut morientium, vena circa faciem intenta: decubitus supinus, pedes tepidi: febris multa aliquando acuta. Plurimum expauescebat: septima vocem ruit. Calores tenues: superuixit.*

E *Hæc quoque historia scripta antea, & enarrata est, in libro quinto eisdem verbis, præterquam quòd vbi dicitur, febris multa aliquando acuta, illic dicitur febris debilis: moxque vbi hic, plurimum expauescebat, illic, vocis interceptio: quæ differentia lectionum, videtur magnam sensuum differentiam afferre posse, ac quodammodo repugnantiam, siquidem non videtur esse posse multa neque acuta, quæ debilis: tamen si quis rectè consideret, nihil repugnantiae est, coniunctis enim verbis vtriusque loci, redditur aptus sensus: ita scilicet, febris multa tenuis, aliquando acuta, hoc est febris multa, aliquando tenuis, aliquando acuta. Nam multa febris esse dicitur, cum quis citra intermissionem continenter febricitat: tenuis verò & acuta dicitur Hippocrati ad tactum, quæ tenuiter scilicet, & quæ acutè tactum mouet. Itaque significatur, huic febrem affuisse continenter, aliquando verò, si tangeretur, videri tenuiter calere, aliquando ardere acutè, nunc calore intra viscera se continente, nunc effuso. Quod hic desint illa verba, vocis interceptio, nihil læditur narratio: repetitio enim erat, haudquaquam necessaria: siquidem dictum prius erat, voce est priuata. Quod verò hic dicitur plurimum expauescebat, dicto nulli repugnat, sed auget periculum: quia quod-*

dam

dam initium minabatur conuulsionis, quam solam deesse ad euidentissimam mortis significationem, illo loco diximus.

76 *Nisantides humeri dolorem habebat in æstate, factum ex abscessu. Marina lauare corpus & humerum plurimum tempus, tres dies vinum album aquosum bibere, simul decumbentem in marina, & in ea mingere.*

¶ Perbellam curationem tradit hoc loco Hippocrates abscessus doleat in humerum facti in æstate. Ea vero est, auare corpus & humerum marina aqua: & tres dies dari homini decumbenti intra balneum, vinum album, aquosum, affatim, vsque dum intra ipsum balneum mingendo redderet: itaque simul lauare, potare, & mingere. Nimirum lauare corpus & humerum dicitur, quia toto corpore decumbebat in marina, incumbens autem in humerum dolentem, ut is humerus magis immergeretur, ita ergo decumbens, ac fere submersus marina, potabat plurimum vini albi aquosi, vsque dum ibidem manens, mingendo redderet. Quæ autem fuerit curantis intentio, ipsa curationis ratio indicat. Scilicet siccatum corpus, humorem redundantem per eius habitum absumere, ac articulos firmare, præcipuè dolentem, & reliquum in vrinæ vias deducere. Marina enim siccat, & absumit superfluam humiditatem, quod salitæ carnes luce clariùs indicant: vinum album & oligophorum, seu aquosum, tenue statim est, atque ob id facile in vrinæ vias penetrat, ac reliqua deducit. Iam verò cum vrinarias vias aperire, aut etiam vterinas studemus, magna ars est manenti in balneo potiones ad eam rem idoneas propinare: laxato enim in balneo corpore, potio medicamentosa facile peruat. Neque sane quia balneum erat salum, non perinde fieret: siccarentur enim partes cuti proximæ, ac articuli eo loco prominentes, neque adeo multa carne contacti, ligamenta, vis verò salis ad partes in alto positas non attingeret, sed solus ille tepor calentis aquæ, qui liquat concreta, & laxat adstricta, cum quadam voluptate: fieret ergo quod erat maximè exoptandum, ut qui succus imbibitus iam erat ligamentis, consumeretur, qui verò non adeo, sed confluebat, reuocaretur in vrinam. Neque verò hoc non erat simile admodum iis quæ sponte fieri solent, siquidem dicitur in aphorismo: Quibus spes est ad articulos abscessum fore, liberat ab abscessu vrinam multa. Hoc est quod voluit medicus imitari in Nisantidis curatione. Suspicio autem Hippocratem consulto notasse, tempus facti abscessus fuisse æstatem, & eum abscessum dolorem attulisse, non etiam tuberculum, quia vtrunque conseruebat, ut abscessus causa putaretur esse tenuis, & mictui idonea. Marinam aquam non opus est à mari deportare, nihil enim deterior est factitia. Fit vero admittione salis tanti, ut præ aquæ crassitie, innatet ouum.

77 *Fullo qui in Syro phreniticus, cum vitione autem tremulus. Crurum calor, quasi esset morbus à culicibus: oculus magnus: exiguus motus: vox clangosa, manifesta autem. Vrina pura subsidentiam non habens. Nunquid ob deiectionem*

A *à tapsia, decima octaua dimisit emollitus morbus, sine sudore?*

¶ Rarissimum exemplum est hoc rei præter artem, ut ego opinor, bene gestæ. Non mihi persuasit phrenitico & cum vitione tremulo, hoc est deliranti, cum vehementi febre, & quodam tremore, Hippocratem propinasse tapsiam, sed alium quempiam medicum: ipsum verò miratum reuentum, in commentaria contulisse. Magnum sane exemplum iis, quibus non placet expectari semper ad expurgationes, humorum concoctionem, sed ob morbi magnitudinem, & urgentem necessitatem, dari aliquando pharmaca, sine illa. Quam ego simili incidente affectione (& si alioqui non nego, locum habere aliquando expurgationem sine concoctione) id facere nunquam tentarem, aut qui sciam, quod omnino fit præter rationem, & si casu aliquando bene cedat, inuitandum non esse. Miror magnopere, hunc vsu tapsiæ non esse coniectum in furorem, & conuulsionem. Nam habebat phrenitidem tremulam, oculos magnos, & exiguum eorum motum, hoc est, inconuenientes, & apertos, & vocem clangosam, quæ omnia in prorrhiticis dicit esse conuulsiva & furorem indicantia: porrò habebat magnam febrem, quam vocat vitionem: quæ omnia magnopere prohibere expurgationem, constabit facile, legenti quæ Hippocrates libro de expurgantibus medicamentis scripsit, ac multo magis, quæ libello de locis in homine, his verbis: Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciunt enim caput pharmaca purgatiua & sanè ad caliditatem febrilem accedens, ex quæ in medicamento est, maniam facit. Hæc Hippocrates. Si ergo cui solus insignis capitis calor est, vsus pharmaci facit maniam, quæ certius, cui iam est cum exustione phrenitis præcipuè tremula, & cum aliis signis conuulsionis, faciet furorem, & conuulsionem? Accedebat, succos nullatenus deorsum inclinare, siquidem neque cum vrina descendeat quippiam, sed erat pura, subsidentiam non habens, quæ & cruditatem magnam, & succorum in superna raptum indicabat. Ego quidem citra concoctiones aliquando dari pharmaca posse, affirmo, ob urgentiam, non tamen quin aliqua vergentis humoris in ventrem significatio sit, aut saltem non magna illius ab ea via auersio, quando quidem Hippocrates in iis purgationibus, quæ inter initia faciendæ sint, & nondum cocto succo, poscit, ut saltem murmur hypochondriorum sit. Ego murmuris loco quamcumque vergentiam esse exitum, ut si alius sit laxa & humida: si verò præterquam quòd nulla sit concoctionis nota, inferiores euacuationes sint admodum suppressæ, & succi alio rapti, quanto morbus videatur esse grauior, tanto auis minus expurgans medicamentum dare, quia tanto certius videtur fore, ut homo moriatur, cum furore aut conuulsione, aut cum interna inflammatione refrigeratis extremis. Quid ergo negabimus, has ob causas fieri potuisse, ut hic Fullo liberaretur tapsiæ vsu? Cum præcipuè tapsia sit vehementissimum medicamentum, si quod aliud expurgantium? Non sanè, siquidem Hipp. narrat. Dicemus verò fuisse rectum quoddam à magno errore, neque cordato medico imitandum. Quid ergo faciemus cum res altera ex parte adeo urget, expurgationem verò non audemus tentare?

Tabardillo

(nam neq; hoc dicere grauabor) mittemus sanguinem pro ratione virium : si id non sit satis, curabimus vsu lenicium medicamentorū succos versus vētrem molliter reuocare, id si rectè cedere cœperit, veniemus fortasse deinceps ad expurgantia. Ille color crurum, quasi esset morsus à culcibus, est dignum consideratione, an expurgationem prohiberet, an verò posceret. Dubitatum de hac re plurimum est à nostris medicis, vbi primum hoc symptoma malignarum febrium cœpit esse apud nos frequentissimum, est verò per totam Hispaniam, ex quo per multas illius partes cœpit grassari pestis, quæ cum quindecim fere annos iam duraerit, nondum destitit. Vocatur hoc symptoma vulgari nomine tabardillo. Dubitatum verò est, ut dixi, an à pharimacis in eo malo esset abstinendum. Et primū quidem omnibus ita videbatur, & agendum post misionem sanguinis ex secta vena, frictionibus, cucurbitulis cum scarificatione, & sine ea, & potionibus alexipharmacis, & diaphoreticis, quod censeretur, esse symptoma febrium malignarum (vt re vera est) vbi verò venenosa est qualitas succorum, timeri debeat ad interna motus, iuari verò ad externa, & euacuationes profusæ malè ferantur ob periculum languoris. Verum vsus iam indicauit, misiones sanguinis satis magnas, in huiusmodi febrium principiis esse necessarias, & alui subductiones vtilis, tametsi neq; per scammoniū, aut aliud eiusmodi, sed per mitiora medicamenta, aut acriores clysteres. Neque sanè ratio repugnat. Nam tales febres pendent ex malignis & multis, atq; adeo crasis, hæc q; est maxima difficilis curationis causa. Quia enim maligna sunt, vrgent, quia multa & crassa longo tempore indigent vt soluantur. Vix autem est villa facultas quæ plurimum vrgentem morbum possit diu sustinere, cum præcipuè in talibus maximè omnium repleri solet caput, quia ebullientibus succis ob malignam putrescentiam, erumpunt potius illa exanthemata, quæ, vt variolæ vocatæ, vi facultatis expultricis. Eadem autem ebullitio facit repleri caput, primū vaporibus, deinde succis biliosis, postremò etiam crassis. Has ob causas talibus, vbi primū febricitare incipiunt, lassitudo quædam magna est, cum pulsus magna constrictione, & capitis occupatione fumosa, mox increfcit febris, & peruigilio laborat homo, ac nonnunquam delirio, simulque erumpunt morsus culicum, postremò pleriq; eorum fiunt comatosi, vt quidam videantur omnino facti lethargici. Opus est ergo ante omnia multitudinem deponere misione sanguinis, quia non aliter quàm ea deposita, potest corpus ventilari. Quoniam verò tantam misionem sanguinis, quanta ad totam deponendam esset opus, facultas præcipuè malignitate labefactata, sustinere nō posset, subductione per aluum opus sit, ea enim est secundo loco magna euacuatio pro multitudine deponenda, quæ etiam id habet boni, quòd à capite reuellit. Ne sint autem fortia medicamenta ob febrilem ardorem, sed moderata, & assidua subductio alui. In quem vsu quam plurimis, non sine magna vtilitate, clysterem acrem mox à misso sanguine, antequam perturbatio & lypposichia, quæ plerosq; talium inuadit, conuiesceret, iussi infundi: commoti enim tunc, & exagitati succi, abundanter in ventrem secedunt. Posthæc frictiones cum re aliqua

A extergente, & poros deobstruente vt hordeacea farina, & inunctione laxante cutem, vt chamæmelina, cucurbitulis & scarificationibus, iuuatur. Non quod eam eruptionem exanthematum censeam iudicatoriam, & ob id iuuandam (plerumq; enim est merè symptomatica, sine facultatis expultricis opera, ebulliendo facta) sed quia maligna vtiliter euocantur ad cutem, postquam maior pars per maiores euacuationes est eucta. Vomitus in his, neq; significationem vnquam præstat bonam, neq; vnquam est procurandus, quia vt sectione secunda libri sexti diximus, in enarratione historię Simonis, quibus exanthemata sunt vomitus non confert. Nimirum os ventriculi acrioris sensus est, & cordi ac capiti vicinior, quàm vt maligni succi in illud debeant conuocari. Si verò non conuocati sponte in os vētriculi influunt, leui auxilio, vt tepida aqua inde reiiciendi sunt, mox fouenda pars aliquo roborante medicamento, idq; curandum antequam mittatur sanguis, & si nondum missus sit, aut nondum satis. Subductoria verò pharimaca, in ventriculi fundum conuocare incipientia, vt trahunt, ita mox deorsum trudi faciunt.

In Olintho Nicoxenus similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Sorbitiones accipiebat velut botrum ex sole. Decima septima die accessi ad eum. Lingua urebatur: calor exterius non valde fortis. Exolutio corporis grauis, vox clangosa, vt laboriosum esset audire, clara tamen: tempora collapsa: oculi caui: pedes molles & tepidi. Secundum lienem distentio. Clysterem non admodum accipere potuerat, sed resilliebat. Ad noctem prodiit stercus compactum & paucum, & aliquid sanguinis, arbitror à clystere. Vrina pura pellucida: decubitus supinus: crura diducta ob exolutionem. Penitus vigil. Intra viginti dies calor est mitigatus. Potus qui ex farina, sed & qui ex pomis simul & mali punici succus, & lentis cocta frigidus, & farina lotura cocta frigida, tenuis sorbitio. Superstes mansit.

¶ Nicoxenus (inquit) similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Ego non intelligo similiter liberatum videri, atque Fullonem in Syro. Nam Fullo non est visus liberari die septima, neq; ante decimā octauam, neq; tunc quidē cum sudore: sed similiter affectum atque illum, visum fuisse liberari cum sudore die septima. Nimirū hic quoque, vt & Fullo Syrus, laborauit febre maligna cū exanthematis, cum tamen die septima adeo remississet febris, vt ille videretur ab ea liberatus, rursus exacerbata est. Sorbitiones accipiebat (inquit) velut botrum ex sole. Hoc est succum botri insolati, expressum. Haud satis constat ex ipsa phrasi, an hoc dicat, velut victum quo vteretur, an velut occasionem ægrotandi, narrans. Mihi quidem, ob facultatem potionis & morbi naturam, videtur consentaneum, eam fuisse occasionem febricitadi, aut febris augendæ. Nam mustum, vt libro secundo de diæta ab Hippocrate dicitur, feruet in ventre, nimirum vt in doliis. Cum ergo dictum nuper sit, causam exanthematum per febres malignas, esse sanguinis

guinis feruorem, constat nullam potius esse posse eius mali occasionem, quam multi ex insolatis botris expressi, potationem. Præterit reliqua Hippocrates, vt qui non viderit, sed relatu agnouerit tantum, eum ægrotasse similiter ac Fullonem, & dicit, decima septima die accessu ad eum. Symptomata omnia quæ se in ægrotato dicit vidisse, referebant febrem malignam, vrētem interius magis quam exterius, & languorē facultatum inferentem, & conuulsorium quiddam, & raptum humorum in superna, quæ omnia febribus illis, quibus superueniunt dicta exanthemata, familiaria sunt. Nam lingua vrenda, & calor exterius nō valde fortis, & pedes tepidi, significabat vrentem calorem in visceribus: exolutio corporis grauis, & pedes molles, hoc est, laxi, & nullam habentes firmitudinem, & decubitus supinus, & crura diducta ob exolutionem, significabat languorem facultatis animalis: tempora collapsa & oculi caui, vitalis & naturalis: Vox clangosa, ita vt laboriosum esset audire (id est percipere quæ dicerentur) clara tamen, & clysterem accipi non posse, sed resillire, cōuulsoria erant. Nisi forte flatus occupans intestina, arcebat clysterem, cui attestaretur distentio sinistri hypochondrij, aut fortè stercus durum obturans rectum intestinum, quod ad noctem prodiit à clystere, cum modico sanguinis. Hippocrates causam excreationis sanguinis reiicit in clysterem, atque quandoquidem ille dicit, ita censere æquum est, maximè si ex cucumere syluestri, quo veterissimi frequenter utebantur, aut re alia tali paratus erat clyster: scimus tamen, etiam citra clysteres, excerni nonnunquam sanguinem, ob solas fæces duras & compactas, atq; eam solam causam dysenterię faciendę, esse solere: verum siccitas tanta fæcum, & vrina pura ac pellucida, & vigilia illa magna, raptum in caput innuebant. Tamen cum hæc omnia haberet, mansit superstes, & mitigatus est calor intra viginti dies, neque mirum. Nam tametsi morbus hic periculosus est, experimento tamen longo didicimus, multo esse plures, qui ab eo liberentur, quàm qui intereant. Dicit eum vsu esse potu qui ex farina, scilicet sorbitione polenta, & qui ex pomis simul cum succo, scilicet, aliquo pomi cuiuspiam acidi. Nam & potu mali punici, & decocto lentis frigidus, & lotura farinæ cocta & frigida, hoc est, aqua cocta per quam eolata sit farina, & ea quidem post cocturam refrigerata. Quæ potiones ad extinguendum feruorem, & obtundendas acres qualitates, videntur idoneæ, non tamen adeo ad incidendum, & aperiendum, & diducendum in corporis habitum, quod ille morbus videtur desiderare. Est tamen hic animaduertendum, etsi plerumq; ea febris, ex sanguine crasso, & putrescente malignè, nascatur, non tamen semper: sed vt morbos alios plerosq; differentiam accipere ex materia, esseq; aliquādo febrem malignā cum exanthematis, pituitosam, aliquādo biliosam, aliquando etiam atrabiliariam, & curationē etiam ita variare: huic non tam crassorum, quàm acrium & tenuium fuisse redundantiam, indicauit vltio, & peruigilium: solent enim quibus admista pituita est, comate premi. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ aliis essent aduersissimæ. Fuisset tamen huic aduersissimum, theriaca vtri, aut decoctis ex herbis calidis, quantumuis essent alexipharmacæ; vt dictamni, & scabiosæ, & cardui benedi-

A cti, quod aliis talium solet esse vtile.

Fullonum inguina intumuerunt dura, & sine dolore, & circa pubem & cervicem similia, magna, febris, ante decem tussiculosi à rupturis Tertio mense aut quarto venter distentus est. Calores superuenerunt, lingua sicca, sitis, deiectio vtriq; difficiles mortui sunt.

¶ Hæc eadem dictio occurrit in libro quinto, atque adeo longè emendatior, hæc enim corruptam esse & vitiosam, conferenti cum illa, facile constabit: neq; quidem ego aliorum hanc hic scribi volui, quàm vt ab oculos ponerem eius corruptionē, & lectoribus indicarem, hunc locum secundum illum emendari debere. Illic habebatur hoc modo, fulloni inguina intumuerunt, dura & sine dolore, & circa pubem, & in ceruice similia magna febris, primū quidem lenta tertio mense, quarto venter distentus est, febres superueniebant, lingua sicca, sitis. Deiectiones per inferna difficiles, mortuus est. Itaq; vbi hic legitur τὸν γυαφίον, id est, fullonem, illic τὸ γυαφίον, id est, fulloni, & tota historia hic narratur de multis, illic de vno. Constat verò quàm sit probabilis, morbum vnicum, in vnicum, quàm in multos homines, incidisse: vt quo videatur figmentum, fullones multos eodem omnino morbo laborasse. Rursum vbi hic legitur πρὸ τῶν ἐμπεδοσῶν δίκην, βυχόδης ἀπὸ θυμάτων, id est, febrem ante decem, tussiculosi à rupturis, illic legitur, πρὸ τῶν πεδοσῶν καὶ βυχόδης φέρον, id est, febris primū quidem lenta tertio, quæ lectio quàm sit consona, constabit legenti loci illius enarrationem: cum tamē quæ hic occurrit sit ineptissima. Nam in morbo qui à scirrhis incipit, non est consentaneū, febrem ortam esse ante decem dies, multo minus cessasse ante decem dies, si id placeat intelligere. Iam verò vix possis intelligere, quid sit illud tussiculosi à rupturis. Certè nihil est, nisi mendum. Illud verò, deiectio vtriq; difficiles, ineptum & incongruum est, congruentius illud, deiectiones infernæ difficiles. Legendum itaque pro ἀποχρησῶν ἀποχρησῶν, pro ἰατρῶν κατὰ ac postremo pro ἀνθρακῶν ἀνθρακῶν.

Cholerica ex carnis esu, maximè verò porcellorum crudiorum, & ex cicere, & ebrietate vini odorati veteris, & insolatione, & sepia, & locustis, & gamaris, & olerum esu, maximè porri, & ceparum, adhuc autem & lactucarum coctarum, & brassica, & lapathi crudioris, & à placentis, & melitis libis, & à fructibus horariis, & cucumere pepone, & vino ac lacte permistis, & orobis, & polenta recenti, cholericæ præcipuè in æstate, & febres intermittentes, & quibus rigores accedunt. Hæc aliquando maligna sunt, & ad morbos acutos perueniunt. Sed cauere oportet. Maximè autem tales morbos arguit quinta, septima, aut nona, melius autem vsq; ad quatuordecimam obseruare.

¶ Cholera morbus, siue ab humore bilioso, siue ab intestinis, quæ choladas vocabant veteres, vt

Trallianus cenſet, appellatus, morbus eſt notiſſimus, perinde ac acutiſſimus, & periculoſiſſimus: eius ſymptoma eſt aſidua ſimul & deiectione & vomitio: tamen eſt etiam alia quæ Hippocrati vocatur cholera ſicca, per quam ſunt ad ambas excretiones irritamenta aſidua, & ſi ipſæ excretiones non ſunt. Ambæ cholerae, & ſicca inquam & humida naſcuntur ab eiſdem cauſis, vt nauſea ſcilicet & vomitiones. Has fortaiſſe ambas affectiones reſpicens dicit, nomine multitudinis, cholera. Duas habet hæc dictio partes, prima continet cauſas, quæ cholera morbum ſolent facere, ſecunda tempus quo ea maximè ſolet fieri, ſimulq; morbos alios, q̄ eodem tempore fieri cõſueuerunt. Morbum hunc fieri debilitato ventre toto, aut ob incoctione multæ aut incoctilis, aut corruptionem cibi facilis, aut qualitatem aliquam lædentem, velut acrem, aut nitroſam, aut pinguem, receptiſſimum eſt, atque ita cum ſolere naſci ab eſu pinguium, & oleoſorum (quod hæc reſoluunt vêtrem, & velut in fumoſam & rancidam qualitatem facile vertantur, cuiuſmodi carnes pingues) aut dulcium: quod hæc facile bileſcant. (huiuſmodi ſunt itria, & placenta) aut concoctu difficiliuſ, quod incocta maneat, (huiuſmodi ſunt malè elixata, aut aſſata carnes) aut leuium, redundantium ve multa humiditate, quod facile corrumpantur (huiuſmodi ſunt, olera, & fructus horarij) aut nitroſorum (huiuſmodi ſunt legumina, & quædam olera) aut acrium & exurètiuſ: cuiuſmodi ſunt aromata, & vinum forte, & meraciuſ. Aliquid horum in eſſe omnibus hîc enumeratis cauſis, quin & earum quibuſdam multa, facile conſtare poteſt. Nam carnes porcellorum ſunt excrementoſæ, & corruptu faciles, crudiores verò, id eſt, malè aſſata, etiam concoctu difficileſ. Hanc ob cauſam, & libro quarto de ratione victus in acutis, ita ſcriptum eſt: porcellorum carnes præuæ ſunt, cum fuerint crudiores, aut ambuſtæ: præcipuè aut cholera gignunt, & turbationem faciunt. Cicer nitroſum quiddam habet, vt & ſæpia, & locuſtæ, & gamari, & braſſica, & lapathum crudius, & eruum, quæ etiam omnia concoctu ſunt difficileſia, & ſi non omnia æquè, ſed ſæpia, locuſtæ, & gamari, multo plus. Ebrietas vini odorati veteris, & inſolatio, id eſt, longa mora in ſole, faciès æſtû, vrendo faciunt cholera, bilioſum enim reddunt ſanguinè, & fluxiones commouent. Olera etiam acra vt porri & cæpæ, eiufmodi ſunt, replentia ſcilicet acribus, & naturam irritantibus, ſuccis. Conſiderandû Hippoc. vituperare lactucas coctas, & braſſicâ, ac lapathû, crudiora. Durum certè videtur inter cholerae cauſas recensere eſum lactucarû coctarum, oleris adeo à medicis omnibus commendati, & vt illis videtur innoxij. Certè lactuca vix habet vllam qualitatem noxiam, eſt nihilomin⁹ frigida & humida, quapropter nimis eius vſus refrigere poterit ventrem cruda humiditate, itaq; vt olera omnia (& ſi minus q̄ alia) poteſt hoc quoq; debilitare ventriculum, ſi omnino immoderatus ſit eius vſus: & eam noxam fortaiſſe infert citius, cocta, quàm cruda, contra ac braſſica, blitum, & beta, & alia eiufmodi. Hæc enim qualitatem quum habeant malignam & nitroſam, elixatione indigent, vt eam deponant: lactuca verò cum nullam habeat, neq; ablutione quidem indiget vt corrigat, & coctura ſit laxior, & exoluens. Quapropter Dioſcorides ita ſcriptum reliquit, ſto

machicis illotas eſſe prodeſt. Non ergo eſt quod medicis tantopere grauentur concedere febricitantibus lactucas crudas, & coctis vt ſemper cogant, præcipuè in æſtate. Nam Galenus ipſe cum antea multo tempore eſſet vſus lactucis crudis, non alia cauſa dicit ſe coctis vt cœpiſſe quàm quod dentes iam eſſent deteriores, vt ipſe teſtatur ſecundo de alimentorum facultatibus. Placentæ, & mellita liba, pingua ſimul ſunt & dulcia, & vtræque ratione noxia. Fructus horarij (vt dixi) ſunt corruptionis facilis. Vbi legimus & cucumere pepone, legitur Græcè καὶ σικυδίου πικρῶν dicere quidem poſſet λιγνίου καὶ πικρῶν, id eſt, & cucumere, & pepone, & recte quidem, nam vt Galenus ſecundo de alimentis dicit, vterq; cholera gignit, & ſi pepone magis quàm cucumer, vt qui craſſior illo eſt: verum quandoquidem citra particulam coniungentem dicit, καὶ σικυδίου πικρῶν, id eſt, & cucumere pepone, videtur mihi ambabus illis vocibus ſignificare ſolum pepone, quia vt Galenus dicit cap. 4. illius libri, medici quidam voluerunt pepone appellare, ſed componentes σικυδία πικρῶν. Ita mihi videtur hoc loco legendum σικυδία πικρῶν. ἰννεγάδα, id eſt, ex vino & lacte parata potio, antiquiſſimis in vſu fuit, occurritque iam antea in ipſo hoc opere ipſius mentio. Nam libro ſecundo ſectione 5. commendabatur ad fracturas oſis in capite: nunc recensetur inter cholerae inferentes cauſas: & fanè ſatis probabiliſ eſt hoc quâ illud, licet illius quoque quam potuiſſimus probabilem reddimus rationem ſuo loco. Nam lac acceſſit facile, acidum verò, vinum quoq; trahet in aceti naturam, aceto verò cum lacte permiſto, nihil ventri magis aduerſum, quia lac ipſum in grumos & ſerum reſoluit, & flatu dirumpit. Itaq; œnagalactis potionè hæc ratione eſſe periculoſam, ego maximè probo. Polenta non adeo video vituperari ab antiquis, quin potius ad eas cholerae quæ ab acribus ſuccis excitatæ, attemperantium ciborum ac potuum vſum deſiderant, vt ea iubebant, ſolum video Hippocr. 2. de ratione victus in acutis dicere, polentam recentem turbationem facere, non aſſuetis ea vti: id verò non dicit, vt polentæ recentis vitium, ſed vt conſuetudinis vim explicet: atq; ſi id quod nunc dicit iuxta illud interpretemur, intelligèdum eſt, polentam recentem afferre ſolere cholerae quibuſdam, ob deſuetudinem ea vtendi. Polenta teſtibus, Galen. 3. de alimentis, & Plinio cap. 25. lib. 22. parabatur ex farina hordei toſti, atq; ob id firmadi potius ac ſiſtendi ventris, quàm euertendi vim habere putabatur, tamen recens parata, inſolitè ea vti, euertit ventrè. In ſecunda dictionis parte dicit cholera, id eſt, cholerae morbos, præcipuè fieri in æſtate. Nimirum æſtate & autumno inopia naturalis caloris laborant, & debiles ſunt ventres, & bilis facile in eos conſluit. Addit & febres intermittentes, & quib. rigores accedunt, q̄ periphrasi ſignificat febres tertianas præcipuè, deinde verò & quartanas, quæ exquiliſe tertianæ incipiunt à magnis rigoribus, quartanæ etiâ ab horrib. & rigoribus exiguis. Dicitur verò apho. 21. ſect. 3. æſtate ſunt tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alui proſtuvia. Addit nunc Hippocr. has febres in æſtate ortas, aliquâdo malignas fieri, & in febres cõtinuas & acutas mutari: ac proinde cauere oportere, id eſt, timere, & curare cautè, neq; quippiâ erroris cõmittere, & ſi principio exiguus

guus profus morbus, & contemplanbilis eſſe videatur: Maximè autem tales morbos inquit arguere quintam, ſeptimam, aut nonam. Quandoquidem de intermittentibus loquitur, conſonum eſt intelligere, quintam, ſeptimam, aut nonam circuitionem: nam in intermittentibus non eſt dierum numeratio, ſed circuituum. Quidam illa verba μάστιγα δὲ τὰ τοιαῦτα προσημασία ἰπὶ μέρου, καὶ ἰν ἐβλόμην, καὶ ἰν ἐνάτω ἀλλήσοι, ita vertunt, præcipuè autem tales morbos, quinta, & ſeptima, & nona, iudicant. Mihi verò videtur Hippocrates dicturus, non ἀλλήσοι ſed κενώσοι vt ſolet, dicit verò ἀλλήσοι, id eſt, manifeſtos faciunt, ſeu produnt, ſeu arguunt, quod quidem nihil eſt aliud, quàm his diebus ſolere ſe prodere eorum malitiam, quod in eis ſoleant ex intermittentibus continuæ fieri. Ob id ergo vſque dum eæ dies exactæ ſint, cauere oportere, hoc eſt cautè eos curare, nihilq; permittere vt delinquant, ſuſpectos habentes ſemper morbos, qui alioqui ob propriam figuram videantur eſſe ſecuri: neq; ad dictas vſq; dies conſulit Hippocrates cauere, ſed quaſi melius & conſultius, etiam vſq; ad quatuordecimam obſeruare: nimirum non vult nos ab intermittentibus æſtivalibus ſecuros eſſe, vſquedum præteriſſe quatuordecimâ periodum viderimus, neq; fieri continuas.

82 Phericyde poſt ſolſtitium hybernum nocte, lateris dextri dolor. Antea etiam conſuetus, ceſſauit. Præſens eſt, & egreſſus horruit: febris ad noctem ſine dolore: tuſſicula quedam leuis ſicca. Vrina non multa hypotaſis, multa, ramentosa, glabra, diuulſa à principio: poſt quartam verò tubercula ſubſidebant, & vrina non decolor ſubſidentiam habens, & collectio non apparebat in matula vbi eſſet refrigerata. Tertia die aluus ſua ſponte egeſſit. Quarta glande appoſita ſtercoroſa & bilioſa deiecit: humidus fluxus: ſomnus ad noctem non valde, interdum autem aliquantulum dormiebat. Sitis non vehemens. Quarta ad noctem maximè, cutis circa frontem, reliquum, mollis ſemper ad ſuperferendum. Febris vincebatur ad manum, & ſubhumeſcebat. Pulſus in fronte valde obſcurus venarum, grauitas in conuerſionibus, & in omnibus egeſtationibus exiguum tempus: ſemper ſine dolore ab initio anxius, & paulatim vomebat. Septima à glande deiecit inter bilioſum & ſtercoroſum, humidum valde & pallidum, & iam aliquantulum delirabat, & humiditas exigua aliquando circa frontem. Stragula ſuper faciem: oculus fruſtra velut aliquid aſpiciens conuertebat, & ruruſus niſt abat. Stragula reieciēbat. Nonna die ſudor mane abortiuſ vſq; ad pectus, perſeuerabat vſquedum moreretur, & febris intendebatur, & delirium. Circa frontem plurimus ſudor, & velut graue quiddam, aut valde album. Cutis autem qua ſub pilis interpuncta. Hypochondrium dextrum eleuatum, demitſit à ſe ipſo bilioſum. Octaua apparebant velut culicū morſus: ante mortem tuſſiendo reiecit velut ex mu-

co fungos compactos, alba pituita circumdatos: excrearat autem & antea parua alba lactea. Poſt cœnam in ſomno horruit: mane ſurrexit graui capite, horruit ruruſum: noctem grauiter. Sequenti autem die febris acuta. Caput ſphacelus. Vomitus bilis multa. Plurima porra ea. Remiſerunt omnia. Somnus nocte, mane perſfrigerabatur. Sudor exiguus. Humiditas per magnam partem corporis. Secundum lienem manſentiebat modico tempore collectionem indolentem, ſtatim euauit. Nocte ſine ſomno. Forti tempore exacerbabatur febris, anxietas, vertigo, tormen, capitis dolor, vomitus porraceus, leuis, lentus, vt pituita, ad occaſum ſolis ceſſauerunt omnia. Sudor capitis, colli, excreuit per vomitum ſtercoroſa, humida, bilioſa, neq; nigra, neque inconuenientia: noctem mediocriter tranſiegit, & ſequentem diem: ad noctem ruruſum ſine ſomno. Vomitus mane ſimiliter etiam ſequenti die citra anxietatem. Capitis autem dolores ceſſauerunt poſt ſudorem: veſperi omnia remiſerunt. Nona non amplius vomuit, incaluit magis. Aliis non videbatur febricitare. Venæ temporum ſaliebant. Sine dolore omnino. Sitis ſemper erat. Nona cum ad ſellam ſurrexiſſet, valde linguebatur animo. Excreuit à glande ramentosa, nigra, & bilioſa, colore ſtercoroſo quantum deſtillauit. Vox clangosa, in conuerſionibus grauis. Oculi caui: cutis frontis circumtenta. Alioqui bene ſpirans, compoſitus, ad parietem plerumq; conuerſus. Humidus in chyſteribus flexibilis, quietus. Lingua alba leuis: circa decimam autem & poſtea, vrina rubra circulatim in medio exiguum album duodecima à glande ſimilia exierunt bilioſa, & ramentosa. Poſt glandem animi deliquium. Deinde os ſiccabatur. Colluebatur ſemper, atq; niſi valde frigida eſſet, calidam dicebat eſſe. Niuem leniter. Deinde ſitis non erat. Stragula ſemper à thorace proieciēbat: clamydem caleſteri non ſinebat. Ignis procul & paruus ambarum maxillarum rubor. Poſt hæc malè loquebatur. Diem vnâ vel duas ſuper caluit, ceſſauit.

¶ Multo magis operoſum eſſet quàm vtile, narrationem hanc, longam, obſcuram, & perturbatè ſcriptam, interpretari: neq; ſane omnino fieri poſſet, niſi diuinando. Nam luce clarius eſt, eam vt iſtic occurrit, à nullo nunquâ hominum eſſe ſcriptam, ſed ob vetuſtatem vitiatam eſſe mille modis, de eſſe multa verba, alia eſſe interiecta, alia permutata, atque ob id quædam incidit, vbi nihil poſſent ſignificare. Quale mihi videtur illud, hypotaſis multa, ramentosa, glabra, diuulſa, quam enim vitiè hypoſtaſim intelligas dici glabram: Porro quæ non videat, perturbatam dierum enumerationem, vt poſterioris antequâ prioris fiat mentio, & eadem pluries repetatur, ex codicum corruptione naſci. Nemo verò poſſit lectionem reſtituere, nedum enar-

rare, ob id consultius esse videtur, ac prudentius, transilire, cum præcipue nihil adeo ad artem vtile videatur, tota hac dictione insinuari. Illud solum lubet monere, quod quicumque attentè leget, intelliget faciliè, hanc non esse vnicam, simplicemque narrationem, sed geminam, primam quidem continere historiam Pherecidæ, qui die nona mortuus est, & laboravit ea malignæ febris specie, quam nunc in historia Fullonis frequenter esse dixi, cum exanthematis scilicet morsibus culicum similibus: alteram alterius cuiuspiam, cuius nomē vetustate deletum est, qui est liberatus. Pertingit prima narratio vsque ad illa verba: Excrearet autem & antea parua alba lactea. Secunda incipit ab illis: Post cœnā in somno horruit. Hoc verò adeo est apertum, vt sola admonitione opus sit.

83

Androthali, aphoniam, ignorantiam, delirium, his sedatis supererat multis annis, & recidive fiebant, lingua permanebat totum tempus sicca, nisi collueretur, loqui non poterat, & valde amara erat plerumque, aliquando autem & cordis dolor. Venæ sectio soluebat hæc, aquæ potus, aqua mulsa. Helleborum bibit nigrum. Biliofum non prodibat nisi paucum, tandem hyeme decubuit, & extra se exiit. Et pathemata lingue similia. Calor tenuis. Lingua decolor: vox peripneumonica, à pectore stragula reuiciebat, & se educi iubebat vt micturum, nihil potens apertè loqui, neque existens apud se: educebant ipsum. Ad noctem est mortuus. Duobus aut tribus diebus decubuit.

Hæc eadem historia occurrit in quinto libro, sed quia imperfectius quam hic scripta, eius enarrationem in hunc locum distulimus. Quamplurimos tentare solent passionem apoplecticæ, humore quoque iam repente irruente in cerebrum, quibus id malum non firmatur, neque sit integrè, sed velut inchoatur, significanturque illa grauisimorum malorum initia, quibusdam minoribus quidem quæ apoplecticis fieri solent, velut in via tamen ad illa positis. Huiusmodi sunt, vertigo magna, & aphoniam, hoc est loquelæ interceptio, & ignorantia quædam omnium rerum (in hoc genere est stupor mentis, & obliuio) & delirium. Hoc quidem solum si accidat, aliud indicat quæ apoplecticam passionem, cõiunctum tamen cum aliis, significat etiam illam, & quandam facientis causæ differentiam. Nimirum humorem qui occupare cœpit & obstruere cerebrum, biliosum, aut atrabiliarium esse. Ab omni enim succo multitudine obstruente, fieri possunt illæ passionem. Nam vel à crasso flatu fieri solent earum quedam. Hic igitur Androthales, seu, vt in quibusdam codicibus legitur, Androphanes, tale quiddam aliquando passus est repente, atque quia apparatus non fuit adeo magnus, non est factus apoplecticus, sed percussit læsio cerebri vsque ad aphoniam, & ignorantiam & delirium. Multi, vt alibi dictum est, etiã sine verbis delirant, gestibus, & signis. Hic aut fortasse (ita vt sit) aphoniam & ignorantiam rerum primū laborans, vbi loqui cœpit, delirauit. Cum ergo passio adeo fuisset exigua, vt ne leuis quidem apoplexia dici mereretur, sed velut quoddam initium, cessauit: & superuixit homo multis annis, non ita tamen sanus, vt non rediret aliquando similis passio. Nimi-

rum manebat interius idem apparatus, qui à principio fecerat. Quæ indicabat lingua semper sicca, adeo vt nisi collueretur, loqui non posset, & plerumque valde amara: & cordis dolor, hoc est, dolor oris ventriculi, qui aliquando incidebat. Hæc omnia significabant, vitiosi & biliosi succi redundantiam circa caput, & ventriculū, cui caput facillimè consentit. Cum itaque vixisset aliquot annos hoc modo: tandem hyeme decubuit, & intra duos aut tres dies mortuus est, factus (arbitror) apertè ac summè apoplecticus. Primū verò extra se exiit perturbato cerebro, & linguæ erant similia pathemata, siccitas scilicet & immobilitas, erat iam tunc decolor, & albida, ob naturalis caloris extinctionem. Vox erat peripneumonica, quasi strangularetur, & nihil apertè loqui poterat, & cum angeretur iam ob strangulationem, reiciebat à pectore stragula, & cum resolutio iam inciperet serpere, ob resolutionem vesicæ vrgebatur cupiditate mingendi, & perturbatè, vt poterat se educi iubebat vt micturum, & educebant ipsum quæ aderant, ille verò resolutus postremò totus, ad noctem mortuus est. Interponit Hippoc. quædam ad eiusmodi affectus curationem spectantia. Venæ sectio (inquit) soluebat hæc, aquæ potus & aqua mulsa. Hæc certè curationem hoc casu ego maximè recipio, ac probō. Suspicioque Androthali, ob hæc esse productam tot annos vitam: mortuū verò postremò esse, quæ cum biberit helleborū nigrū aliquoties purgandi gratia, nihil tamen sit iuuatus, quia non euacuabantur qualia euacuari oportebat. Nam biliosum non prodibat nisi paucum. Curatio autem optima, & quæ hoc casu potest conferre maximè, est, ante pharmacum vias laxiores facere, & biliosum sanguinem à supernis partibus quibus hæret, sectione venæ detrudere, & aquæ vsu temperare, & vsu longo mulse facere lubricam aluum: verum citra hæc, helleboro biliosum non cedit, & homo neque purgatur, neque adiuuatur. In eo igitur cui tale quid acciderit, & talis esse videatur humoris species, venam secam per virium rationem, & aqua vt iube, & mulsa, interimque cibi boni succi mediocri quantitate. Mox succedunt historiarum Nicanoris, Damoclis, Parmenisci, & feruæ Canonis, quæ eadem & eodem scriptæ ordine occurrerunt in quinto libro, atque eisdem verbis, præterquam quod historiarum Parmenisci illic nihil erat præter principium, sed ego totam hinc illuc transuli: atque enarraui cum reliquis, quas nunc ideo repetere, nihil refert. Vt neque historiam feruæ Timocharis, neque pueri Nicolai, cuius etiam initium solum in libro quinto est, tamen est ea quoque à me illuc translata. Itaque licet mihi nunc vsque ad historiam Metonis transilire.

Metoni post pleiadum occasum febris, lateris 84. sinistri dolor vsque ad clauiculam, atque is adeo grauis, vt quiescere non posset, & ardor tenebat. Deiectio multa biliosa, in tribus diebus fere cessauit dolor, calor autem circa septimam aut nonam. Tussis aderat. Excreationes neque biliosæ, neque multæ fiebant, pituitosa verò tussis sequebatur. Cibos gustabat. Aliquando exhibat velut sanus. Apprehēdebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus. Sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densior, maxillarum rubor, circa

latus

latus grauitas, & sub alis, & ad humerū. Tussis tenebant. Pharmacum per superna eduxit biliosa: tertia post pharmacum exiit pus, ab initio verò infirmitatis quadragesima. Repurgabatur circa trigintaquinque alios dies. Et sanus factus est.

Hic pleuritide laborauit primū, intra tres dies dolores cessauerunt cessante fluxione, tamen non est liberatus, sed inflammatio est ad suppurationem conuersa, & ob id iam inde factæ non sunt excreationes, neque multæ, neque biliosæ, quales scilicet ex materia propria fierent, sed tamen tussis pituitosa, hoc est, per quas nihil excrearetur, nisi pituita, ex ea quæ naturaliter colligitur ex pulmone. Constat huic cessasse fluxionem tertia, suppurationem verò ferè perfectam esse intra nouē dies, quia eo tempore cessauerunt calores, qui pure iam confecto, exigui manere consueuerunt. Vomica puris quadragesima à prima rupta est, iuuit fortasse, vt rumpereur, vomitio à pharmaco facta. Purgatus deinde aliis trigintaquinque euasit. Habuit hic quidem omnia signa suppurationis, & euasit, iuxta ea quæ in prognostico scripta sunt ab Hippocrate. Nam calores interdum fientes, & sudores nocturni: spiritus in febre densior, & maxillarum rubor, & grauitas circa latus pro dolore, & permanentes tussis, suppurationis erant. Interim cibos gustare, hoc est, libenter accipere, suppurationis salubris. Multa etiã deiectione biliosa non potuisse persanari, sed cum maximè videretur liberatus, suppurationem mansisse, iuxta morbi conditionem euenit. Nimirum in pleuritide, & reliquis thoracis morbis, nisi in raribus quibusdam naturis, non probatur alui profluuium.

85

Vxori Theotimi in semitertiana anxietas & vomitus, & horror simul cum febris inciperet, & sitis: procedente verò, cum febris inciperet, calor ingens. Cum melicratum potasset, & vomisset, horror & anxietas, sedata sunt. Et postea quod à sida.

Bis dicitur in breui hac dictione, cum febris inciperet, primo loco significat paroxysmi partem, quo significato dicimus cum aliquis rigere incipit, ei iam incipere tertianam febrem, nimirum vocantes ipsum rigorem, primam febris partem: secundo loco significat reliquum paroxysmi præter inuasionem. Quo significato, cum finitur rigor dicimus febrem incipere, diuidentes scilicet paroxysmum in rigorem aut horrorem, & febrem. Describit ergo hic Hipp. febris semitertianæ, qua vxor Theotimi laborauit paroxysmos, & dicit quibus succurreretur & in ipsa inuasionem, & deinceps in febre. Fuisse dicit ei cum febris inciperet, hoc est, in ipsa febris inuasionem, horrorem cum anxietate & vomitu, & siti: procedente verò paroxysmo, cum finito horrore febris iam inciperet, calorem ingentem. Datum verò esse in initio melicratum, tepidum scilicet vt vomeret, & ita sedata esse horrorem & anxietatem, vacuata certè bona parte succorum, qui in ore ventriculi acruati, ea symptomata inferebant: & postea cum iam feris arderet, datum esse quod ex sida. Quidam vertunt succum mali punice: Hippoc. verò dicit, *quæ nunc videtur*, quo nomine non video ab autore

quopiam vocari malum punicum. Si verò vocari possit, mihi placeret ita legi, quandoquidem malo punice, in feruore præcipue patientis oris ventriculi, nihil conuenientius esse videtur. Atqui suspicor sidam facultate punice esse similem, vt est figura. Nunc incognita est, describitur à Theophrasto lib. 4. de historia plantarum cap. 11. Verum quando quidem est incognita, tu vteris, Hippocratem imitatus, in similibus feruoribus, malorum puniceo succo. Diopithis fororis historia eisdem prorsus verbis occurrerat in quinto.

86

Vxori Apomati, in hemitrito, circa Arcturum, grauis cardialgia in apprehensione, & vomitus, & strangulationes simul instabant vterina, & in dorsum dolores iuxta spinam: cum autem huc ei peruenissent, soluebat cardialgia.

Velut vxori Theotimi, in apprehensione semitertianæ, anxietas, vomitus & horror fiebat, ita huic cardialgia, vomitus, & strangulationes ex vtero, vitioso succo incumbente simul in vterum, & os ventriculi. Fiebat verò paulò post solutio cardialgiæ dolore eunte in dorsum iuxta spinam, quæ scilicet descendit ex ore, spinæ affixa, gula. Quapropter significat rectitudo, solutionem cardialgiæ fieri, succo ab ore ventriculi, in gulam abscedente. Iuuaretur hæc quoque vomitu ex mulsa: nam solueret vomitus cardialgiam, & dolorem dorsi anteuerteret, & reuelleret ex vtero, quem interim calida aliqua laxante inunctione, velut anethino aut irino, foueri oportet.

87

Terpida matri, ei qua à Dorisco cum corruptio facta esset mense quinto gemellorum ex casu, ab altero quidem statim velut in tunica quadam liberata est, ab altero verò prius vel posterius quadraginta diebus, liberata est. Postea autem concepit in ventre: anno verò nono dolores graues ventris in multum tempus inceperunt. Aliquando quidem ex ceruice & spina: considebant autem in hypogastrium, & inguina: aliquando verò ex genu dextro. Considebat autem in eundem locum: & cum circa ventrem dolores erant, eleuabatur venter, cum verò sedarentur, coincidebat cardialgia, strangulationes non aderant, sed frigus corporis, quasi in aqua iaceret. Tempore quo dolor fiebat, reuertebantur per totum corpus dolores, mitiores quam in principio. Allia, silphium, acria omnia, non conferebant, neque dulcia, neque acida, neque vina alba, sed nigra, & balnea rara. Initio etiam vomitus graues fiebant, & ciborum exclusiones, & per dolores non apparebant muliebria.

Omnia hæc mala fuisse vterina insinuat Hippocrates inchoans narrationem ab abortu, qui nouè ante annis factus erat, quanquam ab eo non adeo læsus mansit vterus, quin postea conceperit, atque vt ego intelligo, pluries, siquidem tam multi anni exacti sunt, menstruis nondum deficientibus. Non enim defecisse per ætatē constat, quadoquidem dicit per dolores non apparebant muliebria, quasi scilicet apparere solerent. Cum ergo huic ex abortu,

difficili sanè & periculoso (siquidem gemellorum, & mēse quinto, in quo solent acetabula esse firmilissima, & ab altero vix se quadraginta diebus expediuit) læsus non nihil maneret vterus, anno nono (cū interim aliquoties cōcepisset) incepit morbofa admodum esse ex vtero, fuitq; multū tempus. Inceperūt dolores graues vētris, q; diuersimodè fiebāt: aliquādo quidē ex ceruice & ipina incipiētes, confidebant in hypogastrīū & inguina: aliquādo verò incipiētes ex genu dextro, confidebant in eundem locū, in hypogastrīū scilicet & inguina, vbi vterus situs est, & cū ibi erant dolores eleuabatur vēter, cum sedabatur eius loci dolores, fiebat cardialgia, repēte scilicet humore in ventriculum, qui etiā patiebatur cum vtero. Nam initio etiā fiebant vomit⁹ graues, per quos cibi omnes quos accipiebat, reticiebātur. Et si hic morbus vterinus erat, & cum suppreffione menstruorū fiebat (non enim apparebat muliebria, cū dolores tenerent) non tamen afferebat strangulationes, quales fieri solent ex vtero, sed refrigerationem corporis, quasi in aqua iaceret. Nimirum non pendeat malum ex frigidis succis aut flatibus, sed ex acribus. Frigida enim aura inde ascendens, occurrensq; cordi, respirationis tollit vsu, atq; ita & respirationem: acria verò mordendo calor, eum intro reuocant. Hanc ob causam, neq; alia, neq; sulphuram siue lassè, neq; alia acria, quæ in frigidis vteri passionibus conferre solent, conferebant, neq; dulcia, quia & hæc facillè oīlescunt: neq; verò acida, quia vterus male fert eorum vsu, neq; vinum album, calidius enim & mordatius est magna ex parte hoc: sed vinū nigrum, & balnea rara, attemperando scilicet. Arbitror vero cause medicos balnea crebra, ne humiditas cresceret. His rebus mitigata sunt mala, ac postreud cū dolores tenerent, non iam fiebant quales à principio, sed reuertebantur mitiores quidam per totum corpus, quasi ex pauciori & mitiori causa pendente malo, & vtero minus iam affecto.

88 *Vxori Cleomenis circa Zephiri status, ex nau-
sea, & lassitudine, lateris sinistri dolor, incipiens
à ceruice & humero, febris, & horror, & sudor.
Incepit autem febris, neq; desit, sed intendebatur
& dolor grauis, tussis, excreatio subcruenta,
pallida, multa, lingua alba, deiectiones medio-
cres humide, vrinae biliosæ. Quarta ad noctem
muliebria venerunt multa. soluta est tussis, &
excreatio, & dolor. Calor autem tenuis.*

¶ Non arbitror, nauream, & lassitudinem vt causas procatharticas morbi, hoc loco nominari, sed velut exordia, & initia illius: non inquam quòd nausea & lassitudo morbum fecerint, sed quòd ille à nausea & lassitudine inceperit. Itaq; mulier primū laborabat nausea & lassitudine spontanea, deinde successit lateris sinistri dolor, incipiēs à ceruice & humero, & febris, & horror, & sudor, & cū in cepisset febris cum horrore, & superuenisset sudor, haberetq; speciem intermittētis, non tamen desit, sed mansit, & intendebatur, & dolor etiam grauis, hoc est, molestus, intendebatur, & tussis, & erat excreatio subcruenta, pallida, & multa, & lingua erat alba, & deiectiones mediocres humidæ: hoc est, quantitate & multitudine mediocres, sub-

stantia autem humidæ: vrinae biliosæ. Huius morbi præcipuam causam fuisse menstruorum suppreffionem, & in supernas partes recursum, euentus indicauit: præterquam quod ex ipsius ægrotæ narratione, id oportuit disci: nam quarta die ad noctem venerunt muliebria multa, soluta sunt, tussis, & excreatio, & dolor, mansit tamen calor quidam tenuis, hoc est, exigua quædam febricula. Nimirum sanguis alioqui per vterum effluxurus, per venas communes regurgitauerat in latus sinistrum, quæ mamma est vsque ad ceruicem, & humerum, vt sanè euenit sæpissimè. Nimirum habet vterus cum partibus thoracis communes venas non exiguas, ob quas videmus à partu difficili, aut repentina menstruorum suppreffione, fieri quibusdam dolores laterum, quibusdam veras pleuritides, aliis peripneumonias, aliis asthmata. Ita igitur huic facta est pleuritis ob recursum sanguinis, cuius rursus per inferna euacuatione soluta est, super solū febricula exigua, quæ fortè, præter pleuritidem, pendeat ex aliqua putrescente per venas pituita & bile, quas lingua & vrina indicabant. Habes hic exemplum iudicationis die quarta factæ, rei vt ego existimo, non tam raræ, quàm Galeno visa est, & Archigeni. Historiæ vxoris Epicharmi, & vxoris Polimarchi, quæ hoc loco occurrunt, enarratæ sunt in quinto libro, & ex vtriusq; locis lectio restituta.

89 *Licinie sorori seniori vomitus omniumq; accipiebat, diebus quatuordecim sine febre. Cruentarum vomitionum reiectiones: & contracta strangulatio ad cor procedebat. Castoreum, seseli & succus sidæ, omnia sedauerunt: abscessit autem dolor moderatus ad partem inanem. Bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes quam minimi cum oleo.*

¶ Strangulationem ex vtero esse passionem, ob menstruorum passionem factam, symptomata indicant, & confirmant remedia. Nam contracta strangulatio ad cor procedens, nihil potius significat, quàm eam strangulationem. Videntur enim sibi mulieres ita affectæ, strangulari, vtero retracto in cor, consentiente verò ventriculo mox naueant, & quædam earum vomunt quidquid acceperint. Cū ergo hæc tale quiddam sine febre passa sit, & cum strangulatione consentaneum est ex tali passione procedere: porro talis passio ex suppreffione menstruorum fieri consuevit, quibus verò supprimuntur, fieri solent vomitiones sanguinis. Castoreum, & seseli à Dioscoride & Galeno commendantur ad strangulationes vterinas. Sidam dictum nuper est, in historiæ vxoris Theotimi, videri esse velut speciem quandam mali punici, quapropter huic datus sit eius succus, non ad vterinam passionem, sed ad sanguinis vomitum. Insinuās ergo Hippocrates, non ob eandem passionem data esse hæc omnia, sed ob diuersas, dicit, castoreum, seseli, & succus sidæ, omnia sedauerunt: illa scilicet, strangulationes: hoc, vomitiones. Remittente hoc malo, abscessit dolor quidam moderatus ad partem inanem: contulere bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes minimi cum oleo. Vinum lacteum

eteum vocatur vinum lacte permistum, quo, vt nuper dixi utebantur veteres, vocabantq; oinogala. Non est verisimile, hæc potu aut esu esse data (nam vino cū lacte misto, ad dolores inanis partis nihil esset deterius) sed appositum esse parti inani cataplasma ex panis modico & succo bulbi, vino, lacte & oleo, atq; eius appositione solutum esse eius partis dolorem.

90 *Pausania filiam ex crudi fungi esu anxietas tenebat, strangulatio, dolor ventris. Melicratum calidum bibere, & vomere conferebat, & balneum calidum, in balneo vomuit fungum, & cū iam essent soluenda omnia, sudauit.*

¶ Fungi quidam, vt testantur Dioscorides & Galenus, sunt venenosi, atq; ita vt habeant aliquid veneni putrefactorij, eiusque quòd toto genere venenum est, alij tamen omnes crudioris sunt, & crassæ substantiæ, atq; nisi quantitate modica, bene elixati, atque cum correctiuis, vt cum pipere, pulegio, origano, aut aliis eiusmodi conditi, accipiuntur, incocti manent, & strangulant, flatu arbitror crasso ex illis orto. Nullius itaque fungi est vsus satis tutus, cuiusdam verò etiam perniciosus. Dioscorides docet rationem dignoscendi venenosum & eius antidota, atque etiam Galenus secundo de antidotis. Mulierem hanc non eo læsam esse constat, quòd venenosum ederet, sed quòd crudum, ob id anxietas eam tenebat & strangulatio, non potente ventriculo eum conficere, & flatu frigido inde versus cor, & reliquas corporis partes, delato. Hinc verò & dolor ventris. Superari fungi solent meri potu, & esu aromatico, cū verò vrget plurimum anxietas, satius est curare vt vomantur. Huic ob id amissa spe coquendi, datum est melicratum calidum, vt vomeret. Ducta porro est in balneum calidum, vt calor obstaret frigori, quod ex fungo effundebatur, & longè à corde extraherentur flatu refrigeratorij. Vomuit ergo in balneo fungum, & deinde sudauit, & soluta sunt omnia, quia quidquid auræ frigidioris effusum in corpus erat, sudando expirauit. Epicharmi, & filij Euphranoris historiæ, enarratæ sunt in quinto libro.

91 *Post fabonium siccitates fiebant vsque ad æquinoctium autumnale: sub cane graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatorie, & rursus statim calecebant. Tubercula verò iuxta aures multis fiebant.*

¶ Non sine magna loci corruptione scripta est hæc historia in quinto libro, atque ob id in hunc, vbi melius scripta occurrit, eius enarrationem distulimus. Constat vt illic dicere cepimus, non contineri narrationem integram his verbis, sed ea esse decisa ex narratione longiori tempestatis alicuius morbofæ. Quapropter verisimile est multò plura accidisse, & in ipsa aeris alteratione, & in morborum constitutione, quàm hic narrentur quæ diuinare non possum. Fuisse malignos eius tempestatis morbos, vel ex iis solis quæ hic dicuntur, colligere licet. Nam erant febres sudatorie, & statim recalescebant (hoc est, sudabant crebrò febricitantes, tamen non minuebantur sudore febres, quin potius

inde videbantur denuo incrementa suscipere) & fiebant multis tubercula iuxta aures: quorum vtrumque malignitatis esse constat. Nam simplicioribus morbis, non sunt decretoria, nisi quæ decernant, & euacuationes potius quam abscessus: cum verò sudores febricitantium non deficiente febre, vituperentur semper ab Hippocrate in hac tempestate malignos esse, erat longè euidentissimū. Quia per totū ver & totam æstatē vsq; ad æquinoctium autumnale, fiebant siccitates (hoc est, nullæ erant pluuia) sub cane verò tantus ardor, vt venti essent calidi, & homines viderentur grauius suffocari. Vnde ergo fierēt febres sudatorie, & humidæ: nam dicebatur prima sectione secundi libri, in ardoribus siccitatis febres plerumq; citra sudorem, si verò in his minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatorie fiunt ab initio. Atqui hoc idem repetitur sectione tertia eiusdem libri. Non certè fierent hi sudores ob humoris copiam, sed ob vrentis ignis vim, colliquatoriè: scilicet, vt dicitur ab Hipp. in prognostico, fiunt aliqui sudores, maligni quidem illi & inutiles, ob inflammationis vigorem.

92 *Anicula à tussi vexata circa nonam diem: adolescenti splenico ancillæ filio aluo humectatâ; circa idem tempus. Ctesiphonti sub arcturum ferè circa septimam. Pueri solū suppurata sunt. Eratili filio euauerunt.*

¶ Exempla sunt hæc, eorum quibus ea tempestate orta sunt tubercula iuxta aures, atque ita audiendum est, aniculæ illi quæ à tussi vexabatur, circa nonam diem facta sunt tubercula iuxta aures: adolescenti splenico qui erat ancillæ filius, humectata est aluus, & circa idem tempus, circa nonam scilicet diem. Ctesiphonti sub arcturum, hoc est, incipiente iam autumno, ferè circa septimam diem morbi, orta etiam sunt tubercula: ex multis quibus ea sunt facta, puero cuidam solū suppurata sunt: Eratili filio euauerunt. His duobus non narrat quibus morbi diebus orta sint, narrat verò quos habuerunt exitus, alteri scilicet suppurata esse, alteri euauisse. Vnde licet intelligere tres hos exitus habere parotydas, quin & alia quæcunque tubercula: aliis enim suppurantur, & effuso pitre sanescunt: aliis euanescent, hoc est, repentè & insperato disappearunt, aliis neque euanescent, neque suppurantur sed persistunt, vsque dum homo interiit, aut ipsis paulatim resolutis liberatur. Pueri præ aliis suppurata esse tubercula, congruens est puerili naturæ, quæ calida cū sit & humida, coquendi facultate plurimum valet. Ego quid in huiusmodi ægrotis, quibus per febres malignas parotydes oriuntur, facere soleam, dicere hoc loco non graua bor, quandoquidem censeo multos esse ita seruatos, qui alioqui interiissent. Mox ac oriri incipiunt partem laxante oleo foueo, vt chamæmelino, atq; si exire cūctentur, loco ipsi cucurbitâ affigo, ne abscessus sit minor q̄ vt possit conferre: vbi aut satis manifest⁹ iam factus sit, si breui increscat plurimū, mitto rursus sanguinè, ne sit maior quàm possit sustineri: mox verò durū adhuc tumore, neq; vlla supuratione expectata, ignito ferro aperio, altera quædem in parte, si alterâ solū obfederit tumor, in vtraque verò, si vtranq; & cataplasmata suppurat appono. Plerumq; res cedit bene. Nā breui cōputrescens

Cum inulta scara tumor, manere pus incipit. Et per id orificium, caput & reliqua viscera perpurgantur. Neq; hoc debet videri cuiuspiam atrox: pars enim adenosa per sese quidem vilis est, quamq; ob id licet vrere & fecare, & vtrunq; contemnerere.

93 Circa vtraq; nulli sudores. Lingua præ siccitate blefi. Incurati venti flabāt, multi & frigidi. Et nives ex clementi cælo quandoq; fiebant, & post æquinoctium austrina permixta borealibus. Aquæ frequentes. Populariter grassate sunt tussis multa, præcipue autem pueris. Iuxta aures multi qualia satyris. Quandoq; verò ante hoc tempus hyems valde hiberna erat, in niuib; & pluuiis borealibus.

¶ Hæc verba & aliunde decisa & male inter sese concinnata, nulla ratio est rectè enarrandi. Censeo potius expungenda.

94 Tymonactis puero quasi duorum mensium, exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his conuulsiones & epileptica fiebant sine febribus multis diebus, & mortuus est.

¶ Nihil frequentius, quàm pusillis oriri exanthemata, cum tuberculis quibusdam rubris (quas vocant variolas) adeo vt hanc ob causam multi censuerint, eas à reliquiis menstrui sanguinis oriri, ego verò non censeam improbabile, & si non in omnibus, tamen in adeo paruulis, id ita habere. Quia etsi infantes non nutriuntur pessimo illo sanguine, qui singulis mensibus expurgabatur, sed selectior, non potest tamen non aliquid etiam illius cum bono, ad eos transfluere. Intereunt pueri ex his abscessibus, vt ex aliis quibusuis, vel quòd tanti tam multiq; sint, vt nò possint sustineri, sed partes iam principes occupent, aut alias & si non principes, necessarias tamen corrumpant: vel quòd sint minores & pauciores, quàm vt perpurigare possint corpora, vel quòd vbi cœperint fieri, euanescant. Huic non bene exiisse, atq; cum exire cœpissent, collegisse se malos succos in altum ad interna, atq; ob id interiisse, constat, primùm quia non per totum corpus, vt solent tumores illi, facti sunt, sed solum in cruribus, coxis, & hypogastrio: deinde quia illis sedatis successit epilepsia, & ea sine febribus. Si enim cum febribus, successisset fortasse febrium vi, quoniam verò sine febribus, constat, successisse ob humorem illum veneficum, qui in neruorum reperit principia.

95 Polemarchi puero contigit priori tēpore suppurari, & excreare, postea verò calores ipsi erāt. & aquam potabat multam, & erat splenicus, & anhelosus, ad verticē loci cuiuspiam eminentioris si quando accederet, impotens, & siticulosus & cibum fastidians moderatè aliquādo: & tussicula sicca in multum tempus ita fiebat: atq; nisi subducebatur aliquid, eratq; aluius facilis, plena fiebat, & anhelatio, & suffocatio magis fiebat. Tandem verò catarrhus & excreatio superuenit, ac tussis. Excreatio autem crassa &

A pallida, purulenta verò, & febris vehemens videbatur cessasse, & tussis mitior, & excreatio pura. Rediit rursum febris acuta, spiritus densus. Mortuus est. Verum antea riguerunt pedes, & postea perfrigeratus est. Spiritus magis interclusus est. Vrina stetit. Extrema refrigerata sunt. Sapiens interiit tertia die à recidua.

¶ Multi suppurati, quibus ætas est adhuc firma, si citra vllum erratum in victu, excreationi student patienter, liberarentur, qui aut cibis vtentes incommodis, aut ante tempus domo exeuntes, & ventis occurrentes, aut multo eoq; frigidus potu vtentes, noxas augent, aut alias vocant, aut pluries suppurantur, cum iam incepissent à prioribus suppuracionibus euadere. Velut hic puer, cui contigit primùm suppurari, & excreare pus (fortasse ex catarrho aliquo solum, cum non narret morbum aliquem acutum antecessisse) postea verò quàm ex creare purulentum inueniat, erant ipsi calores febriales (ita scilicet vt euenit suppuratis) interdum exigui, noctu incrementos: cum verò ille sitis esset impatiens, & multam aquam potaret, factus est leniosus, quare & anhelosus, neq; potens in sublimè aliquem locum conscendere, & siticulosus adhuc magis, vt solent qui fiunt hydropici. Hæc quidem omnia sæpe fieri solent ex multo aquæ potu, causa verò est, quod cum aqua moretur in hypochondriis, ea intumescunt plurimum, & cum immanente aqua, immanent etiam reliqua excrementa, quæ immanantia, herent & imbibuntur, durantq; & in tumorem attollunt, & male peruia faciunt viscera. Id quod crebrius accidit lienī, ob naturalem eius frigiditatem & raritatem, & naturam melancholicam. Frigida enim natura facit id viscus opportunum ad frigidus affectus: raritas vt capiat aquæ multum, & distendatur: natura melancholica, vt melancholiā congerat, & scirrhum fiat. Hinc euenit mox trahi in compassionem hepar, & fieri hydropem. Qui ita laborant, necessariò sunt anhelosi. Comprimuntur enim septum à distentis visceribus, & eandem ob causam, & quia gestant viscera, velut pondera quædam aliena, male se mouent loco, præcipue si in sublimè aliquod præcipitium conscendere nitantur. Sunt etiam siticulosi, quia detenta diu aqua putrescit, sitq; salsa, & ob sitim auget. Puer igitur hic ea omnia mala contraxit ex nimio aquæ potu. Erat quoq; cibum fastidians, id verò non nimis, sed aliquando moderatè. Fastidiosus quidem fieret ob corruptum circa vetriculum humorem, appeteret verò aliquando etiam moderatè ob affectum frigidum. Malo ita procedente, desit excreatio, & tussicula sicca fiebat, quales scilicet superuenire solent splenicis, & hydropicis, transfuso semper aliquo succo in thoracem per septum transfusum. Habebat tunc temporis puer quoddam accidens notatu dignum quodq; in multis ita affectis animaduerti: id verò est, aluius, si supprimatur tantillum, neq; sit semper facilis, intumescere, & plenam fieri, atq; ex eius plenitudine anhelationem, & suffocationem crescere: sint autem semper egerant, necesse est, debilitari, neq; inde tamen affectus sanescit, sed solum ab ea molestia, quæ retentio affert, liberantur. Huius rei causa est, exigua cibi & potus in totum corpus distributio, partim ob membrorum debilitatem,

partim ob hypochondriorū obstructiones contingens. Tandem, hoc est, postquam diu ita ægrotauerat, rediit alius catarrhus, & tussis nò amplius sicca, sed cū excreatione crassa, & pallida, ac purulenta, facta scilicet denuò alia suppuratione ex pituita & bile permixta, & hac excreatione aliquādiu durante, febris vehemens mitigata est, vt videretur cessasse, & tussis facta est mitior, & excreatio pura: hoc est, candida, sine bile & pure: & cum videretur iam habere ob hæc melius, postremo redeunte, vt suspicor alia suppuratione, collectionis alicuius interim insensibiliter factæ, rediit rursum febris acuta, & spiritus densus. Et cum facultas tam multas reciduas iam non posset sustinere, concidit, & mortuus est homo die tertia ab hac vltima recidua. Ante mortem vero ob extinctionem naturalis caloris, riguerunt primùm pedes, deinde frigus, toto corpore sensit, & ob casum facultatis spiritus animalis interclusus est, hoc est, interruptus, & interceptus, & vrina etiā cessauit, naturali iam facultate cadente, & sui muneris oblita, & extrema omnia, caput scilicet, manus, ac pedes refrigerata sunt: interiit verò sine delirio, vt solent scilicet qui tabidi intereunt, ac suppurati: quoniam ea passio ad nullam præcipuarum partium minus pertinet, q̄ ad cerebrum. Itaq; huius pueri malum fuit tabes, interim, vt multis vidimus accidere, ferebatur in hydropem, malum sanè vbi processisset in superabile, quod tamè circa initia, superatum fortasse fuisset, vel solo bono victu patienter tolerato.

partim ob hypochondriorū obstructiones contingens. Tandem, hoc est, postquam diu ita ægrotauerat, rediit alius catarrhus, & tussis nò amplius sicca, sed cū excreatione crassa, & pallida, ac purulenta, facta scilicet denuò alia suppuratione ex pituita & bile permixta, & hac excreatione aliquādiu durante, febris vehemens mitigata est, vt videretur cessasse, & tussis facta est mitior, & excreatio pura: hoc est, candida, sine bile & pure: & cum videretur iam habere ob hæc melius, postremo redeunte, vt suspicor alia suppuratione, collectionis alicuius interim insensibiliter factæ, rediit rursum febris acuta, & spiritus densus. Et cum facultas tam multas reciduas iam non posset sustinere, concidit, & mortuus est homo die tertia ab hac vltima recidua. Ante mortem vero ob extinctionem naturalis caloris, riguerunt primùm pedes, deinde frigus, toto corpore sensit, & ob casum facultatis spiritus animalis interclusus est, hoc est, interruptus, & interceptus, & vrina etiā cessauit, naturali iam facultate cadente, & sui muneris oblita, & extrema omnia, caput scilicet, manus, ac pedes refrigerata sunt: interiit verò sine delirio, vt solent scilicet qui tabidi intereunt, ac suppurati: quoniam ea passio ad nullam præcipuarum partium minus pertinet, q̄ ad cerebrum. Itaq; huius pueri malum fuit tabes, interim, vt multis vidimus accidere, ferebatur in hydropem, malum sanè vbi processisset in superabile, quod tamè circa initia, superatum fortasse fuisset, vel solo bono victu patienter tolerato.

96 Filio Thini vehementer in febre vrente macerato fame, deiectio crebra, cum bile autem fiebat, & cū animi deliquio, & sudore multo. Refrigeratus est vehementer, & sine voce erat. Totam diem & noctem instillatū ptisanæ succum continuū. Sapiebat, & benè spirabat.

¶ Exemplum est hociudicationis, p̄ deiectiones biliosas factæ à febre ardente, vix autem toleratæ, ob deiciendi crebritatem, & ob nimiam cibi detractionem p̄ totum morbum. Cum itaq; periclitaretur iam mori, ac post deliquium & sudorè multum refrigeratus iam esset, & sine voce totam diem ac noctem, instillato succo ptisanæ recuperatus est paulatim, rediit ad sese, loquebatur, sapiebat, & benè spirabat. Quæ omnia redeuntis iam facultatis erant. Admonet nos hæc historia, ne simus nimij in cibi p̄ morbos detractione. Nam inter cætera facit sequentium iudicationū impatientiam; præcipue si succedant crebræ & præcipitatæ vacuationes.

97 Epicarmi filio accidit ex itinere & potu cruditas, sequenti die manè anxietate facta, bibens aqua, acetum & salem, vomuit pituita: postea verò rigor apprehendit, lotus est febricitans, & doluit pectus. Tertia die statim manè sopor modicum tempus tenuit eum, & delirabat: & febris acuta. Grauius ferebat morbum: quarta die in somnis. Mortuus est.

¶ Iter & potus multus, siue aquæ, siue vini, in causis sunt, quæ præcipue possunt cruditatē facere, & in vetriculo, & in aliis officinis concoctionis.

Nam motus vehemēs euocās à ventre, ac in corporis habitum distribuēs naturalem calorem, ciborum primam concoctionē tollit, ea verò sublata, sequentes malè agi necesse est. Potus multus calorem extinguit, a qua quidem frigore & humore: vinum quia multū cum sit, nò vincitur, inuictum verò manēs, acescit, & maioris etiam q̄ aqua cruditatis causa fit: Hic verò cruditatis nomine, eius concoctionis quæ agitur in vetriculo, sublatio intelligitur, à qua multos, eosq; graues morbos, solitos esse oriri, nemo ignorat. Plurimum enim grauat, & distendit vetriculum, quod inuictū in eo manet, sentiturq; mox, velut alienum quoddam, & minimè naturale pondus, corruptionē verò aliquā consequutum, mordet & rodit. Hinc fiunt facile rigores & febres: rigores quidē, dum adhuc in ore vetriculi cruda manent, ob eius particulæ acerrimum sensum, febres cum iam descendunt in aluius, vt lib. 6. huius operis Hipp. ipse significauit. Consentiant quoq; facillimè cū vetriculo cerebrū & cor, adeo vt nullus sit earū partium morbus, q̄ non ob ventris passionem fieri soleat: nam & sopor, & vertigo, & peruigilium, & delirium, & conuulsio, & apoplecticæ omnes passionēs, & deliquia animi, & syncopes. Verū tamen nò mihi videtur probabile, hunc puerū die quarta, ab ea qua cruditatem sentire incepit, mortuum esse, sed mortuū quidem esse, verum tardius, Hippocratemq; solum affirmare mortuū esse, non tñ mortuum esse quarta die, nisi fortè grauiora alia passus fuerit symptomata, quæ Hipp. tacuerit, velut conuulsiones fortes, aut syncopem. Nam quæ hæc narratur, grauias quidē sunt, non adeo tamē vt ob hæc sola videretur tam breui moriturus. Tamen in huiusmodi narrationibus desideratur q̄ maxime pulsus differentia, cuius nisi rarissimè Hippoc. non meminit. Si enim præter ea quæ narrantur, habuit hic à principio pulsus exiguos, magnæ contractionis, mirè diuersos, quales ob os vetriculi sæpe fiunt, & à die tertia cœpit habere formicantes, non miror die quarta obiisse, correptū syncope: si verò non erant adeo graues pulsus differentia, crediderim aliquantò plus contractum esse morbum, Hippocratemq; transiisse, aut ex hac quoq; narratione periisse vetustate multa verba. Sed explicemus quæ narrantur. Primùm quidem itinere & nimio potu læsus, sensit in vetriculo cruditatem, ea sentitur vetriculi grauitate, & tentione, & ructibus acidis: vel cibos incommutatos referentibus (nam nidorofam corruptionem potius q̄ cruditatē nunc vocari malo, tamen alibi cruditas etiam appellatur) die sequenti, manè, cum anxietatem sentiret, accepit acetum multa aqua dilutum, & immixto sale, ad vomendum, & vomuit pituita. Nihilominus cum cruda adhuc manerent in ventre, neq; essent reiecta vomitu, mox eadem die apprehendit eum rigor, cui successit febris, & lotus est febricitans, putans fortasse eam febrem esse diariam ex fatietate obortā (nam solent tales incipere ab horrore, aut rigore, dissi dereq; parū à putridarū forma) satietatem verò iam esse confectā, & febrē balneo soluendam: verū aliter euenit. Dolere enim iam inde cœpit pectus, crudis arbitrator succis, qui circa ventrem erant in pectus balneo effusis, & sursum euntibus: nam in superiora adhuc latis, die sequenti, quæ erat morbi tertia, summo statim mane sopor eū apprehendit, qui modicum durauit tempus, & iam inde

par-

delirabat, & febris erat acuta, hoc est, ardens plurimum, computrescēte iam cum crudis bile, & in capite, & per totum corpus. Quam etiam ob causam quarta die erat insomnis, & ferebat grauius morbum, hoc est, erat inquietus & anxius, quod malignitatis morbi, & debilitatis facultatis est. Tandē cum hæc fierēt, ac fortasse etiam alia plurima, mortuus est. Huius ægroti notandi sunt errores multi: primum quidem q̄ iter agens plurimo potu vsus sit: deinde q̄ acetum & salem vomendi causa biberit, cum liceret uti aliis innocentioribus, ut tepida, siue aqua, siue mulsa, aut diluto oxymelite, aut hydreleo: deinde quod impuro adhuc corpore, atq; in initio febris putridæ cum cruditate se lauerit. Quæ omnia fuissent magnoperè cauenda, & procuranda: primum quidem crudorum ex ventre vacuatio, vomitione ex dictorū aliquo, & clysterium vsu, deinde reliquiarū concoctio, quiete, tegumentis & inunctione.

98 *Aristoni pedis digito vulnerato cum febre non satis manifesta quod gangranosum ascendit vsq; ad genu. Mortuus est. Erat verò nigrum, siccum fœtidum.*

¶ Ulcus nigrum, siccum & fœtidum, haud obscure significat corruptionem naturalis caloris, & facultatum naturalium in parte. Quapropter tale ulcus admodum lethale signum est. Nam non aliam ob causam nigrescit & fœtet, q̄ quod à calore præter naturam corrumpitur naturalis calor, & pars emoritur, id quod gangræna est. Quam, breui vsq; ad genu serpere, longè erat pessimū signum: quia ad plurimas partes, atq; adeo ad totum corpus, indicabat pertinere naturalis caloris defectum. Febrēs quæ per huiusmodi affectus fiunt, exiguæ esse consueuerunt, ut in omnibus siue naturis, siue dispositionibus, quibus exiguus est naturalis calor.

99 *Cui carcinoma in faucibus exustum est, sanus est à nobis factus.*

¶ Carcinoma dicitur Græcis, qui nobis cancer: est duplex, cum vlcere, & sine vlcere: nascitur vterque ab atra bile, vlceratus verò ab acidiori & acriori. Non vlceratū cancerum sæpè curat Chyrurgus excindendo & extrahendo: sæpè etiam non curant, sed blandius tractant, medicamentis prohibentibus eius incrementum. Vlceratum pleriq; eorū ne tangere quidem audent, nisi blandis quibusdam & mitibus medicamentis, curā adhibentes, ut vulgus eorum vocat, palleatiuam, timētes ne, si ignis, aut causticum medicamentum adhibeatur, immitior fiat atra bilis, & plus multo depascatur. Qua quidē in re consilium Celsi sequi videntur lib. 5. cap. 28. Verum Celsus in eo cap. concedit, aliquādo id vitium causticis, scalpello & vstione rectè curari: aliquando ita curari non posse, sed irritari potius: vocari vult id vitium, cum ita curari potest, tantū cacoethes, cum non potest carcinoma, esse verò adeo idem specie vitium, ut discernere nemo nisi tempore & experimento possit, tentando scilicet, & experiundo, an ita cureretur rectè. Non esse autem eum nomen vsu, & eam distinctionē Hipp. constat, cum hoc loco dicat, carcinoma exustione esse curatum, alioqui dixisset cacoethes. Verum Hippocrates nō

accipit morborum differētiā à curatione, sed ab essentia & accidentibus propriis, vt par est. Concedemus ergo carcinomata, seu cancos, si curandi sint radicitus, nulla alia ratione curari posse, q̄ vlceratos quidem vstione, non vlceratos sectione: esse aliquos q̄ curari possint, siquidem hic cuius nunc narratur historia, sanatus est vstione, aliquos q̄ neque possint, neq; debeant, q̄, vt Celsus dicit, concitentur, & increfcant, donec occidant: differentiam verò non esse in morbi specie, sed succi qualitate: nā in ipsis atræ bilis speciebus, sunt aliæ aliis aciores, aut initiores. Si ergo ex aliis symptomatis agnoueris, adeo esse acrem homini atram bilem, vt leui de causa plurimū exacerbetur, fortasse ne tangere quidem audebis, sin autem ad terrestres aut sanguinæ melancholiæ naturam, atra bilis quæ homini est, ex aliis sentiatur vergere, tentabis causticis vrere, ac si res incipiat benè cedere, procedes festinanter ad ignem, præcipue si malum sit in parte, quam facilè ac breui depasci possit morbus, cuiusmodi fauces sunt. In talibus enim vel non satis certus an succus ferre id auxilium possit, tentabis, vel cū periculo, vrere: quia deposita curatione facillimè exedetur, vel à succo non omnino immitti. Tentabis ergo vel cum periculo curare, morbum certò interempturum. Quam ob causam Cels. lib. 6. cap. 15. iubet vlcera cancrofa in ore, si medicamenta non proficiant, aduri. Erit verò ex eius sentētia, adustis imponenda lenticula donec sanescant.

D *Polyphantus Abderis caput dolebat in febre vehementi. Vrina tenues, multa. Hypostases densæ & conturbatæ. Non cessante autem capitis dolore, sternutatoria admota sunt, cum esset iam decima dies. Postea verò in cervicem dolor fortis. Vrina venit rubra, perturbata, quales iumentis. Mente motus est phrenitico modo. Mortuus est in fortibus conuulsionibus.*

¶ Mihi videtur hic ægrotus, læsus esse magnoperè in tempestiuo vsu sternutatoriorū, quodq; cum oporteret morbo occurrere, cura præposterè est adhibita symptomati. Laborabat enim febre acuta ac vehemēti, cum dolore capitis, erantque vrinæ multæ & tenues, & in eis hypostases densæ & conturbatæ, tenuitate significante raptū bilis in superna, & hypostasi, multitudinem & perturbationem humorum in venis, non cessante verò capitis dolore, decima die admota sunt sternutatoria: cū oporteret, missione sanguinis, & reuulsoriis per ventrē euacuationibus, & crurū frictionibus alsiduis, vti, quo pariter sublatione causæ tolleretur febris, & reuulsione prohiberetur imminens phrenitis: capiti verò nihil admouere, nisi repellentia. Nam etsi missum esse prius sanguinem, & vacuatam aluum clysteribus, atq; aliquo etiā lenientium medicaminum suspiceris, etsi id non narretur (non enim consuevit Hipp. narrare omnia quæ gesta sunt) tamen non esse satis vacuatam totum corpus, euentus indicauit: successit enim dolor fortis cervicis, sanguine bilioso, vehemēti capitis motu, sursum tracto, & vrina facta est rubra, perturbataq; quasi esset iumentorum, aucta in venis sanguinis totius perturbatione, ac tandem phreniticus est factus, & cum conuulsione periit. Peccatum est, quod nondum

fatis

fatis vacuato corpore, ad vacuationē partis principis peruenerint Medici, & q̄ nondum soluto morbo, symptoma curare voluerint, & q̄ secundariam passionem, seu compassionem, aut consensum manente primaria, tollere studuerint, & q̄ corpore adhuc impuro, & homine febricitante, partē principem vehemētius mouerint: quæ omnia ars, phibet fieri. Deniq; perinde est actum, ac si primarius morbus fuisset dolor capitis, febris verò accidens, ac corpus esset perfectè vacuatum, & purgatum: cum tū res contrā haberet. Dolebat enim caput p̄ consensum: morbus præcipuus erat acuta illa febris. Vrinam perturbatā qualis est iumentorū, phreniticorum & lethargicorum esse, in aphorismo dixit, dicetq; iterum paulò post. Continget verò dubitare, quales essent vrinæ illæ tenues, cum hypostasi multa & perturbata. Nam perturbatio differentia esse videtur totius vrinæ, potius q̄ hypostasis, & perturbatæ sunt contrariæ tenuibus: quapropter nō videntur posse esse tenues cum perturbatione, neq; perturbatū videtur rectè dici de hypostasi. Cæterum in ipsa hypostasi considerari potest perturbatio, tamen id non soleant auctores animaduertere, non minùs q̄ in tota vrina. Nam est hypostasis quædam etsi crassa, tū continuata & pellucida, est alia quæ constat velut exagitationis quibusdam facibus, & turbida, quæ significationem habet similem reliquæ perturbationi. Fit verò aliquādo vrina tenuis cruda, neq; cum naturali bilis portione mista, continens verò in fundo separatam quiddam crassum, confusum & turbidū: estq; hoc maioris cruditate, minoris verò conturbationis, q̄ cum tota vrina perturbata est. Nā vrinæ fufurā manere tenuē, minoris alterationis est, crescente verò agitatione, etiam illa crassa hypostasis commiscetur cum fufura. Quod actum est in hoc ægrotō. Initio enim habuit vrinas tenues cum hypostasi perturbata, dein de venit vrina rubra, totaq; perturbata.

101 *Similiter autem & Eualcida famula, cum multo tempore dense vrina prodysset, & cephalalgia inesset, facta phrenitica, mortua est eodem modo cū fortibus conuulsionibus. Omnino enim dense vrinæ & perturbatæ signum exactū est doloris capitis & conuulsionis & mortis.*

¶ Similiter euenit famulæ Eualcidæ, ac Polyphanto, eademq; fuerint vtrobiq; causæ. Quod verò de significatione vrinarum densarum & perturbatarum addit, consideremus oportet. Aphor. 70. F. sect. 4. ita inquit: Quibus in febribus vrinæ perturbatæ, vt subiugaliū, iis dolores capitis aut adsunt, aut aderūt. Hæc in aphor. exemplo est famula Eualcidæ, cui cum dolores capitis inessent, densæ vrinæ prodibant. Sed quo pacto, cum illic doloris capitis signum diceret, nunc dicit, conuulsionis etiam & mortis? an quia dolor capitis ex perturbatione succorum per venas corporis factus, si perseveret, nō possit non firmari in morbum aliquem lethalem capitis, velut phrenitidem, lethargum, aut conuulsionem, ipse verò præteriens reliqua, nominauit illic dolorem, hic conuulsionem. Quia dolor solet omnes illas affectiones præcedere (nimirum cum caput incipit repleri) conuulsio solet subsequi, cum iam sunt proximi morti: perrarū enim est, ex mor-

bis capitis mori sine conuulsione. Nominauit itaq; & primum & postremum symptoma, intelligitque quæ intersunt. Sed quid sibi voluit Hippocrates, vocans hoc signum exactum? an exactè significare hoc, ita vt non possit præsentē hoc signo aliter fieri, quàm significetur, sed necessariò ita eueniat, an ita significare hoc, vt nihil aliud significet? Si enim neutrum horum euenit, nullatenus videtur esse signum hoc exactum, magis quàm aliud quoduis. At verò videtur neutrum euenire. Nam fieri possit, vt vrina perturbata sit, & homo nō intereat, neque veniat morbus ad conuulsionem: atque alias multas affectiones comitari solet conturbatio vrinæ præter illas: nā & principij februm est, & morbi renem, & vidimus quibusdā hominibus esse naturalem. Quo pacto ergo est exactum signum conuulsionis & mortis? Certè nihil est aliud dicere, exactum signum esse conuulsionis & mortis, quàm si diceret, signum hoc esse lethale, significareq; nō, vt alia signa lethalia, moriturum solum hominem, sed etiam modum quo moriturus est: nimirum moriturum cum conuulsione, itaq; exactè ac distinctè, quia & mortem & moriendi modum, quæ interpretatio incidit in secundum modum eorum, quos proposui: scilicet ita significare hæc, vt nihil aliud præter hæc. Hoc verò non accidit omni perturbatæ, sed ei de qua hoc loco agitur, ei scilicet, quæ in febribus (nam ita dicebatur in aphorismo) & quæ non est peculiaris cuiusquam naturæ, neq; affectionis partis cuiuspiā (nam peculiare naturæ, & particulares affectiones semper excluduntur à prognosticis) & quæ perseverat plus q̄ morbi principium. His exceptis, semper minatur capiti malū. Atqui quia perseverat p̄ morbi incrementum, neq; finito principio clarescit, sit signū contrarium concoctioni, quare & lethale: significat ergo moriturū hominem ex morbo capitis, ac proinde & cū conuulsione. Neq; verò quia hoc significat exactè, necesse est mori eum qui id habeat, quia non dicuntur lethalia signa, cum quibus nulli euadunt, sed cum quibus moriuntur plures.

102 *Alicarnasensis, qui in domo Xanthippi diuersabatur, aurem in hyeme dolebat, & caput, non mediocriter: erat verò annorum ferè quinquagintaquinque. Secta est illi vena secundum Mnesimachum, lesum est caput, euacuatum & refrigeratum (nō enim suppurauit) phreniticus factus est. Mortuus est. Vrina etiam huic dense.*

¶ Hæc historia videtur fauere vulgari opinioni de sectione venæ cephalicæ, quæ vulgus hominum maximè reformidat, quod putent debilitato capite, insaniam inde nasci: narrat verò nunc Hippocrates, euacuato capite esse factum hominē phreniticum. Cæterum vulgaris illa opinio, non est q̄ Medicis probetur. Nam tamen fieri possit, vt aliquis ob eius venæ sectionem deliret, aut si antea delirare inceperat, deliret grauius, cui scilicet siccū aliqui cerebrum esset, & nulla re minùs indigeret, quàm sanguinis missione, tamen cum tempestiuè, atq; ob aliquam calidorum succorum in capite redundantiam, ea secatur, nihil tale accidere potest, quin potius ea euacuatio à phrenitide præseruat, detracta causa, quæ eum affectum parere posset.

Neque si euacuatio plurimum producat, atque plulquam præfens postulet dispositio, fieri possit phrenitis, sed contrarius lapsus per debilitatem, quam affert euacuatio, fiet quidem aliquibus mentis vacillatio: aliis per refrigerationem fiet stupiditas & obliuio: aliis quibus restabit pituita ex euacuatione calidorum, lethargus. Et ego quidem hoc loco ita intelligo, hunc lethargicum esse factum. Hippocrates enim toto hoc opere consuevit phreniticos vocare, omnes delirantes cum febre, siue sint lethargici, siue phrenitici. Huic ergo Alicarnasensi verisimile est, fuisse auris & capitis dolore non mediocrem, ob redundantiam pituitæ & flatus. Nam & tempori & ætati erat frigida passio congruens, cum esset hyems, ipse verò quinquagintaquinque annorum: sed euentus id indicauit. Cum enim calidis auxiliis potius indigeret, secta est illi vena secundum Mnesimachum: hoc est, à Mnesimacho Chyrurgo, seu vt Mnesimachus Medicus fieri consuevit. Quandoquidem ob capitis dolorem secatur, arbitror cephalicam esse sectam. Læsum est caput euacuatum & refrigeratum, & ob id euasit lethargicus, cum febre scilicet & somno delirans, & mortuus est. Vrinæ etiam huic dicit fuisse densas & perturbatas, quales scilicet dictæ sunt esse signum exactum doloris capitis, cõuulsionis, & mortis. Consideratione indiget quod per parenthesis dicitur. Non enim suppuraui. Videtur enim parergon, non est tamè si rectè intelligatur, sed perinde est, ac si diceret, non enim erat phlegmonosa affectio, quæ dolorem afferebat, sed à frigida potius pendens materia, ac proinde venæ sectione euacuatum & refrigeratum est caput. Rectè autem dixit, non enim suppuraui, insinuans inflammationem illarum partium illa ætate, suppuratione potius quàm resolutione finiri consueuisse. Filij Metrodori historia, quæ hoc loco occurrit, occurrerat in calce libri 5. eisdem prorsus scripta verbis, præterquam quod illic non narratur vbi id acciderit, hic dicitur factum in Cardia, quod vrbs nomen esse videtur, sed nihil interest.

103

Anaxenor in Abderis, erat quidam splenicus, & prauis coloris. Euenit autem ipsi ortum tumorem circa sinistrum femur, repente euanescere. Non multis autem diebus postea, circa lienem oborta ei est. primum quidem velut crustula, deinde tumor & rubor durus. Post diem autem quartam febris ardens facta est. Et circum circa omnia facta sunt liuida, & videbatur putrida. Mortuus est. Suppuratus autem est prius, & mente constabat.

¶ Sunt quidam quibus lien valde durus est, & magnus, color verò faciei & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neque admodum graue, neque periculosum est: significatur enim solum vitium lienis, partis non adeò nobilis: cum verò accedit vitiosus color, significatur iam magna excrementorum redundantia, reliqua viscera & totum iam corpus vitians. Quapropter periculum magnum est morbi alicuius grauioris. Curandumque magno studio est, lienem ipsum primum expurgare, & deobstruere, deinde & totum corpus,

antequam scilicet lien, non capiens iam excrementa, in partem aliam tradat fortasse nobiliorem, aut per totum corpus putrescant, & febres excitent acutas, vt huic est factum, cui ex liene secundum reftitudinem factus est tumor in femore sinistro, qui tamen abscessus non liberauit hominem à grauioribus periculis, quia repente euauit, neque suppurato scilicet, neque resolutio humore, sed intro recurrente, quo nihil in abscessibus esse potest periculosius. Necessè est enim, aut pro extremo interitus aliquis abscessus fiat, aut citò alij externi (plerumque sanè grauioribus) redeant: velut huic, cui paucis postea diebus circa lienem obortus est tumor, quem ex accidentibus constat habuisse naturam inter cancrum & carbunculum. Cancrui enim habuit duriciem dies quatuor sine febre persistentem, carbonis verò crustulam, ruborem, & superuenientem causum sed & exitum. Nam ex magnitudine inflammationis gangrena facta est partium circum circa consistens (omnia enim in circuitu facta sunt liuida, & videbantur esse putrida) atque serpente gangrena in internas partes, mortuus homo est. Omnium horum causus, & totius morbi decursus facile intelligi potest. Quod ad eius curationem attineat, illud solum narrat, suppurgatum esse, antequam in gangrenam incideret. Rectè sanè, quandoquidem lien nulli euacuationi magis cedit, quàm alui subductioni, si verò vt tacuit, ita etiam omisit missionem sanguinis secundum reftitudinem factam, atque adeò copiosam, non rectè fecit, tantam enim exposcit hæc affectio, vt vel vsque ad animi deliquium ob carbunculum fieri velit Galenus. Ego huic misissem, tumore recens orto in sinistro femore, ex dextro malleolo, vt sanguis neque sursum recurreret, neque in sinistrum femur copiosius quàm oporteret incumberet: orto verò iam deteriori illo tumore circa lienem, misissem copiosius ex sinistro malleolo, vt deoneretur lien, & natura prouocaretur ad abscessum eundem, quem prius tentauerat. Animaduertit Hippocrates, Anaxenorem mente constitisse semper vsque ad mortem, quo intelligas, citra magnam cerebri compassionem, & citra septi transuersi inflammationem interiisse.

Clonigus in Abderis, erat quidem nephriticus, exiguum autem sanguinem plerumque, difficulter mingebat. Vexabat autem & aluus dysenterica. Huic manè dabatur lac caprinum, & aqua quinta pars admixtum, totum cotyla tres: vesperi verò panis excoctus. Obsonia autem beta, aut cucumis: vinum nigrum tenue. Dabatur autem ex cucumis pepo. Hoc victu utenti & aluus resistit, & vrina pura reddita sunt. Potatus autem est lacte, vsque dum vrina resistente sunt.

¶ Clonigus duas affectiones habebat simul, locis diuersas, essentia verò similes. Nam erat nephriticus & dysentericus. Vtrumque autem per exulcerationem, illud renum & viarum vrinæ, hoc intestinorum. Significabat viarum vrinæ & renum exulcerationem mictus sanguinis, non copiosè ac facile fluentis, velut ex vase rupto solet, sed paulatim

ac cum difficultate, ob grumulos scilicet, ex paulatim ab vlcere externo sanguine, concrefcetes, aut etiam fortasse ob excoiationem attingentem vsq; ad ipsam vesicæ ceruicem; dysenteria verò ipsa exulceratio intestinorum est. Quoniam igitur eadem erat affectionum essentia, potuit etiam eadem curationis ratio congruere: quoniam verò affectæ partes diuersæ, oportuit eam ex respicientibus partem vtriusque compositam esse. Vtriusque morbi curatio solet pharmaca & chirurgiam admittere. Nam & nephriticis & dysentericis mittitur sanguis, vbi adfunt scopi illud exposcentes, & adhibetur expurgatio vtiliter, cum pedit morbus à magna cacochymia, & cum res exigit, apponuntur cerata, cataplasmata, emplastra, & inunctiones, atque ore deuorantur medicamenta multa aliarum virium, & apponuntur non raro cucurbitulæ, tamen aliquando sola rectè instituti victus ratio satis esse solet ad curationem, neque sanè ea est deterior curatio, sed cum est sufficiens, & in his, & in aliis omnibus morbis, omnium optima: quia vt dicitur ab eodem Hippocrate, medicamentum in alimento optimum. In hac historia, victus solum meminit, vnde duorum, alterum licet intelligere, aut reliqua auxilia silentio esse prætermittenda, velut communia multis morbis, aut solo victu esse rem bene gestam: quod corpus non esset valde cacochymum. Certè constat huic maximè, Hippocratem salutem hominis acceptam reddidisse. Hic fuit maxima ex parte temperans, & extergens, non nihil etiam siccans & adstringens. Lac enim, beta, cucumis, & pepo, extergit, panis excoctus siccatur, vinum nigrum tenue extergit, & adstringit: lac quidem & vinum nigrum vtriusque parti se accommodant, panis quoque quamquam ventri magis, beta ventri, cucumis & pepo, vrinariis viis, lac præter dictam extergendi vim, aquæ admixtione fiebat attemperantius, & accipiebat non nihil adstrictionis. Nam scire licet, coctum esse lac, vsque dum absumeretur quantum aquæ esset infusum, id quod fit vel admoto igne, vel immixtis ignitis lapidibus, aut ferreis globulis, ita amittit seri aliquid, & in casei facultatem inclinat. Ita ergo præparatum extergit, temperat, & non nihil adstringit: caprinum verò multis aliis eius generibus melius est, quia siccus & minus ferofum. Panis excoctus nihil aliud quam siccatur. Beta intestina extergit & purgat, hæc eadem si bis coquitur sistit. Quapropter per dysenteriam rectè agitur, si initio detur coctâ femel, deinde bis. Cucumis & pepo temperat & extergit vrinæ vias. Vinum quia tenue penetrare poterat etiã in vrinæ vias, nequaquam consistens circa ventrem, quia nigrum adstringendi vi participabat. Talis itaque fuit id victus, talem verò desiderabat affectio, cum vtraque esset vlcus ex acrum pendens influxu. Vlcus petebat extersionem, siccationem, & adstrictionem: succus attemperantia: pars propria sibi ac familiaria medicamenta. Faciebat ergo satis curatio hæc indicationibus omnibus: nam & ei quæ accipitur ab humore, & ei quæ à parte, & quæ ab effectu. Quin & symptomati etiam, hoc est, fluxui vrinæ & alui, occurrebat per se, cum esset particeps adstrictionis.

¶ Historia mulieris Abderitanæ occurrerat in libro quinto, eisdem fere scripta verbis, vt nulla nunc narratione noua opus sit.

Diny puerolo in Abderis, vulnerato medicriter umbilico, exigua fistula relicta est, & alia quando per eundem locum venit lumbricus magnus, & dicebat, cum febricitaret, biliosa ipsa per hanc partem exire. Prociderat etiam intestinum, & corrosum erat vt ipsa fistula, & rumpebatur, & rusticula prohibebant permanere.

¶ Huic puero facta est ex vulnere circa umbilicum fistula, vsque in internam partem intestinorum penetrans. Id indicabant exeuntia, quia non poterat magnus lumbricus aliuide exire. Cum enim sit triplex genus lumbricorum; lati, rotundi & ascarides, hi sunt exigui, & generantur in sede, illi magni, generanturque lati per intestina tota, rotundi in tenuibus. Sunt verò lati maximi, quapropter ego coniecto, rotundum huic exisse per fistulam, qui solet esse bene magnus, atque ob id etiam suspicor, aliquid ex gracilibus intestinis accepisse fistulam. Quia vt dixi, in gracilibus generantur rotundi, & quia exhibant ei, cum febricitaret biliosa, si enim crassi intestini esset vlcus, exiret stercus; in crassis enim colligitur naturaliter stercus densum, in gracilibus non nisi raræ fæces, atque in eorum quadam parte, sola bilis. Quo pacto factum sit, vt intestinum vlceraretur, explicat dicens, prociderat in fistulam, intestinum, & corrosum erat, vt ipsa fistula. Hoc est, cum fistula penetraret vsque ad peritoneum, atque ipsum peritoneum ruptum esset, procidit intestinum (vt fieri solet) & corrosum etiam est, ac penetratum vulnere. Accidebat huic quoque, quod & aliis ruptura peritonei laborantibus, nempe lædebatur tussi, quia tussiedo ruptio crescebat, & intestinum prohibebatur permanere, & excidebat magis. Sed subit dubitare, quo pacto per intestinum ruptum, non cadebat stercus in eam cavitatem, quæ est inter intestina & peritoneum, atque si cadebat, quo pacto potuerit puer non breuissimè mori, cum præcipue dictum sit ab Hippocrate in aphorismo, incisionem tenuis intestini lethalem esse. Scire oportet, incisionem intestini, præcipue tenuis, perquam transuersim dissectum sit, omnino lethalem esse, & breuissimam afferre mortem, lethalem quoque esse, & si non tam breui, incisionem recentem, quæ penetrat in cavitatem ipsius intestini, sed vulnerationem inueteratam, paulatimque corrodingo factam, si penetrat esse etiam in curabilem, non tamen necessariò afferre mortem, sed nonnullis vitam potius miseram. Quia fieri potest, vt fistulam accipiant, coalescantque ita fistulæ labia cum peritoneo & abdomine, vt extrorsum exeat aliquid eorum quæ prætereunt per intestinum, in spatium verò inane incidat nihil, velut huic est factum. Nimirum intestini pars aliqua impiguit in fistulam, illicque simul est exesa, & coaluit. Cum tussi impellebatur intestina, erumpebat eorum maior pars, quæ cessante tussi rursus recipiebatur intro, tamen pars quæ coaluerat, neque extrorsum pulso, neque intro collecto intestino, descisciebat à fistula. Erat verò illud vlcus diuturnum, neque cum phlegione, neque serpens.

Pythonis filio in Pela febris statim incepit magna, & delapsus in somnum multus, cum vocis interceptione somni fiebat, & aluus dura per

totum tempus, apposito verò ex felle multa egerat, & statim remittebat, breui verò rursum aluius in tumorem eleuabatur, & exacerbabatur febris, & cataphora per eadem. Existente vero eodem ductu, datū est quiddam eorū que ex cnico, & cucumere silucstri, & mecomio, & biliosa eruperunt: & statim sopor sedatus est, & febris facta mitior, & omnia a subleuata, & iudicatus est die quatuordecima.

¶ Laborauit hic haud dubie acuta, & magna, cū magno comate, adeo vt somni profunditas aphoniā pareret, & videretur ob id morbus habere aliquid apoplectici. Contigit ergo dubitare, qui factum sit, vt Hippocr. daret pharmacum expurgans ante diem quatuordecimam, cū ab eodem scriptum sit libro de expurgant. medicamentis: Quicumque à febribus fortibus corripuntur, his medicamenta expurgantia dare non oportet, donec remiserit febris, sin minus saltem non ante quatuordecimam. Neque si dicas non esse hoc ab Hippocrate actum, sed ab alio fortasse quopiam, vt plurima eorum quæ in hoc opere narratur, dubitatio cesset. Miraberis enim tunc, quo pacto tam cesserit ex voto, nisi rectè est actum. Certè mihi videtur actum optimè, & imitandum, vbi similis sese affectio obtulerit. Nam restricta aluo, rectè ad mota est per fedem glans ex felle (hoc enim innuit dicens apposito ex felle) & ad vacuandam aluum, & reuellendum à supernis corporis partibus, cumq; à glande egereret multa, & ab egestione statim remitteret febris & sopor, constabat apertè, humorem in ventre detentum maximam augendi febrem & soporem esse causam, atque cum breui rursum aluius in tumorem leuaretur, & exacerbaretur febris & sopor per eadem, hoc est, per eadem causam, simulq; vt eleuabatur in tumorem aluius, constabat confluere in illum biliosa ex toto corpore, & ab eisibi congestis foueri affectum: quapropter nulla potior erat curandi ratio, quàm curare ne biliosa detinerentur in aluo, sed erumperent, & vt per eam viam quam bilis cœperat, corpus expurgaretur: merito ergo existente eodem ductu, hoc est, cum hoc eodem ordine hoc idem euenerit, vt scilicet de onerata aluo cresceret febris & sopor, rursum cito aluius intumesceret, & illa crescerent, datū est pharmacum expurgans, successitq; res. Eruperunt biliosa, & sedata est affectio. Quoniam verò ante legitimum iudicationis tempus, perfectè tollere morbum, nulla auxilia possunt, & si bona ex parte sedent, durauit febris vsq; ad quatuordecimam, qui legitimus acutorū finis est, in ea quæ est iudicatus homo. Ex his verò illud licet intelligere, Hippocr. nomine turgentie non solum intelligere eam reciprocā à partibus in partes motitationem, quam Gal. interpretatur, sed etiā vergentiā humorum in euacuationis vias, præcipuè in aluū, qualis in quibusdam significatur hypochondriorum murmure, in hoc alui intumescencia citò, post eius deonationem, redeunte. Ob talem enim succorum vergentiā, expurgare licet etiam ante coctionem, quia quæ sponte fluūt, facillè trahuntur.

Eudemus splenem dolebat fortiter, imperatum est à medicis comedere multa, bibere pau-

cum vinum tenue, deambulare multum. Non est facta vlla mutatio. Secta est vena. Cibos & potum parè: deambulationem paulatim intendebat. Vinū nigrū tenue: sanitati restitutus est.

¶ Tametsi inflammatio, aut multitudo, humorum, in hepate, & liene, partibus, nisi ob membranas quibus vestiuntur, fere expertibus sensus, dolores fortes non afferunt, sed grauantes sine vlla acutie, tamen ob humoris mordentem qualitatem, aut statim distendentem, patiuntur aliquando illa partes (ob membranas quidem) dolores vehementes, mordentes, aut teniuos. Cū igitur Eudemus fortiter doleret secundum splenem, constat eum multum & acrem sanguinem in eo viscere collegisse. Vidimus enim id in quibusdam egrotis, qui referebant sentire se eo loco, velut ad motā ignis prunam: quibus nulla ratione citius subuenitur, quam sanguinis missione facta secundum rectitudinem, ab interna scilicet vena cubiti sinistri, vel à sinistra manu. Cū verò laborantes lienes semper colligant crassum & melancholicum sanguinem, ob quem cirrhos plerumque contrahunt, vacuata per venæ sectionem bona parte sanguinis, præcipuè calidioris & vrentis, opus est alia curatione pro crassis succis absumendis, quæ in tenui victu, & potus abstinentia & deambulatione consistit. Quidam medici ab hac intentione non multum declinantes, præceperunt Eudemo multa comedere, & bibere parum vini tenuis, & deambulare multum. Multa comedere arbitror eos præcepisse, vt posset homo multum deambulare, quia vbi fames laborandum non est. Verū non est cum hoc victu facta vlla mutatio, nullatenus inquam iuuat est homo: quapropter mutata deinceps est curandi ratio, sectaq; vena, imperatumq; & cibos & potum accipere parè: & deambulare, non quidem repentè ac multum sed paulatim deambulationem intendendo. Datumq; vinum nigrum & tenue, & sanitati restitutus est homo. Nimirum, nō imminuta per venæ sectionem multitudine, & remisso dolore visceris, exercitatio nihil conferret, ac fortasse etiam læderet, quod infarctus lien non posset esse peruius, & colligeret indies plus, motūque ad sese alliceret. Si verò acciperentur multi cibi, nequaquam absumerentur humores, satis enim esse fortasse absumi ipsos cibos, cum cibo autem pauco non posset sustineri magna deambulatio, nisi susciperetur paulatim, vt paulatim asuesceret homo, & assuetudine patientiam compararet. Rectè igitur ita est actum. Potu verò pauco vti debere lienosos, & multo plurimum lædi, periclitariq; fieri hydropicos, res est expertissima, neq; ratio obscura. Cū enim lien spongiæ sit similis, plurimum aquei liquoris imbibit, atq; distenditur, obruiturque in eo facillè calor, & frigus hepatis communicatur. Peccatum ergo à prioribus trifariam est, primum quod venam non fecerint ante omnia, dein de quod multo cibo vti iusserint, tertio q; repentè iusserint multū deambulare. Vinum dari tenue ad modum erat necessarium, crassum .n. est etiam fœculentum, & ob id melancholicū, & obstruens, nigrū verò non adeo necessariū, non tū inutile, cū magis esset tenue. Neq; .n. obstruere poterat tenue existens, & q; albū sedaret sitim magis, q; in eo casu nō parui momēti est, ne sitis cogat multo vti potu.

Philistidi Eraclidis uxori incepit febris acuta, rubor faciei, sine vlla causa manifesta paulò post eadem die riguit, non recalescebat, conuulsio facta est in digitis manuum, & pedum. Paulò verò post hæc incaluit. Minxit densa, nebulosa, dispersa, noctem dormiuit. Secunda superriquit die, paulo plus caluit. Et rubor minus, & conuulsiones superuenerunt moderatiores: vrinae per eadem. Noctem dormiuit, parum vigilauit, nulla difficultate seu molestia existente. Tertia reddidit vrinam melioris caloris, parum subsidentem. Eadem autem hora superriquit. Febris acuta: sudor ad noctem per totum, vespere autem eiusdem diei color mutatus est modo icterico. Noctem dormiuit, (seu sudauit) per totum: quarta sanguis ex sinistra fluxit bene, & muliebria pauca apparuerunt ordinatè. Rursum autè eadem hora febricula exacerbata est. vrina densa pauca. Aluius autè natura quidem dura, multo autem plus subsistens, & nihil exhibat nisi glans apponeretur: noctem dormiuit, quinta, & febricula mitior, & ad vesperam per totum sudauit, & muliebrium excretio, & noctem dormiuit. Sexta minxit confertim multū densum, paucam subsidentiam habens concolorem. Ad meridiem autem parum riguit, recaluit, sudauit per totum, noctem dormiuit: septima parum recaluit: facillè tulit: sudauit per totum. Vrinae boni coloris: omnia iudicata sunt.

¶ Hic idem morbus fuisset in viro, quam in femina, & intellectu difficilior & periculosior. Nam febris quotide eadem hora rigorem habens, quo pacto inciperet morbus à febre acuta, & huic velut superueniens signum accederet rigor? sin autem dicas, cœpisse fortasse morbum à diaria febre (ita vt sit sæpe) superuenisseq; diariæ putridam intermittentem, occurrit huic opinioni Hippocrates dicens incepisse febrem sine vlla causa manifesta, à qua incipere diariæ est propriū: si verò putes fuisse complicationem continuæ cum intermittente, huic quoque opinioni repugnat figura, siquidem rigor prima secunda & tertia factus, quarta & quinta defuit, sexta apparuit, citra omnem typum rigori congruentem. Sed & signa præ se tulit multum periculosa, regium morbum die tertia, & rigorem sexta, & à febre acuta conuulsionem, quæ velut lethalia sunt in aphorismis notata ab Hippocrate. Verū fuit hæc forma tota, & hæc signorū infrequentium, & alioqui lethaliū, concursio, morbis muliebri, potius quàm lethali: & rigores illi fuerunt inordinati, conditionem potius morbi, quàm certam speciem indicantes. Nimirum totum hunc morbum attulit difficultas eruptionis menstruorum, alioqui ordinatè & suo tempore venientium. Velut enim multis suo tempore parientibus, tamè ob difficile expurgationem, quam aut expurgandorum humorum multitudo, aut strictura viarum facit, accidunt febres, eaq; quibusdam antequam pariant, ab ipsius secretionis & agitationis initio, incipiunt quibusdam paulò post quàm pepererūt,

male subsequētib; humoribus infantis editum; suntque eæ febres plærunque horridæ, & cum inordinatis ac multis rigoribus, & conuulsionibus; ob vteri naturam, cum quo sentiendi & mouendi principium facillè compatitur, vt in quam multis ante hunc comentariis dictum est: ita & multis earum quibus difficulter exeunt, circa menstruorū eruptiones tales fiūt febres, quibusdam postquàm cœperunt erumpere, neque procedunt, sed opilati circa vteri vasa succi, inflammationes cient, aut saltem putrescunt: quibusdam antequam appareat sanguis vllus, ab initio secretionis incipiunt malignis scilicet humoribus obsidere vterum, & querere exitum incipientibus. Et his quidem cum iam erumpunt, tolluntur febres, aut mitescunt earum symptomata, nisi omnino exiguum sit quod exit. Velut huic Philistidis uxori, cui cū instaret legitimum menstruorum tempus, quia fortè fortuna erat prauis succis abundantior solito, incipiente secretionem, quæ quatuor fere dies ante exitum incipere solet, facta est febris acuta & rubor faciei, sine vlla causa manifesta, sed ob multitudinem fumorum agitati sanguinis, in faciem, & anteriorem capitis partem, per venas magnas & arterias, à partibus circa vterum conscendentium. Paulò post eadem die riguit, neque recalescebat, sed multo tempore extremorum refrigeratio perseuerabat, & conuulsionem sensit in digitis manuum, & pedum: paulò verò post conuulsiones caluit, caloreque soluente conuulsiones, & liquante succos, minxit densa plena contentis dispersis. Et ita non nihil subleuata, noctem dormiuit. Secunda die eadem habuit, præterquam quod febris habuit plus, ruboris minus, & conuulsiones etiam moderatiores. Vrina eadem habuit quæ prima die, noctem tunc quoque dormiuit, non totam, sed vigilauit non nihil, sine molestia tamen. Tertia die eadem hora accidit rigor, ac post eum febris acuta, & ad noctem sudor per totum corpus. Vespere eiusdem diei color mutatus est icterico modo, & mane reddita fuerat vrina melioris coloris, & paruam habens subsidentiam. Itaque apparuerunt ea die duo longe diuersa signa, alterum in vrina, quod salutem intra primam septimanam prouittebat, vt certè euenit: alterum quod mortem minabatur. Vrina enim melioris coloris, neque continens iam vt antea nebulosa, & dispersa, sed paruam subsidentiam, manifestæ concoctionis præstabat significationem, quæ intra primum quaternarium apprensens, intra primam septimanam iubet expectare salutem: morbus verò regius ante diem septimum factus, perniciosus est. Euenit tamen in hac muliere salutis præualere signum, quia perniciosum illud, eandem quam totus morbus habuit occasionem, secretionem scilicet vitiosi sanguinis, ad instantem menstruorum euacuationem. Itaque non ob hepatis inflammationem, aut venenosam sanguinis qualitatem, vt in aliis, sed ob conturbationem, quam attulit naturalis ille motus, effusio biliosi sanguinis in cutem facta est, atque minus periculosa fuit, vt quæ à naturali motu proficisceretur. Facta mentione icteri, addit *υἱα κίτρινη*, *δι' ἧρας* hoc est, noctem dormiuit per totum. Quibusdam videtur ineptum, dicere per totum dormiuit, quia illud *δι' ἧρας*, id est, per totum, videtur referre *υἱα κίτρινη* id est, corpus. Quid autem sit dormire per totum

corpore: ob id malunt legi *ιδρωσιν δι' ολης*, id est, sudauit per totum. Sed hæc quoque videtur inutilis repetitio, cum mox dixisset *ιδρωσιν ex vñλησιν δι' ολης*. Quapropter rationi consonum cenfeo, legi vt occurrit scriptum *υνηλα υπνωσιν δι' ολης*, & illud *δι' ολης* accipi aduerbialiter, aut suppleri *χρησιν* vt significetur, per totum noctis tempus dormiuisse: quod mihi videtur admonuisse, vt significaret dormisse ea nocte melius quam superiori, qua dixerat partim vigilasse. Quarta die, quæ secerni antea cœperant, eruperant suo tempore menstrua. Verùm febris ipsa, quæ adhuc erat incremento, ne perfectè erumperent, effecit, & ipsa imperfecta eruptio, ne febris statim cessaret, aut saltem desisteret ab incremento. Nam febris ardens affert in superna succos, & ipsam partem in quam influunt, phlegmonoso modo afficit. Ob hoc, vterus febricitantibus acutè malè deponit sanguinem: ob illud, neque ipse quidem sanguis bene in eum influit: proinde & per superiorum partium aliquam simul erumpit, vt huic per nares, & per vterum, parcius quàm vt febrem iudicet. Huic igitur merito non est febris per eam euacuationem iudicata, tamen symptomata vterina magna ex parte sedata sunt, rigores enim quotidiani esse destiterunt, neque conuulsiones apparuerunt amplius, febris verò, & eius quotidianæ exacerbationes processerunt: vtero scilicet ex parte vacuato, & in reliqui euacuationem conuerso, toto verò corpore nondum mundato: processerunt quoque sudores quotidiani per totum fluentes, qui ad tallium morborum iudicationem, & corporum muliebrium perurgationem, accommodatissimi sunt. Quod in ægrotantibus ex partu quotidie videas. Nimirum effunditur conturbatus, & exagitated sanguis: sunt quæ ij tres motus, qui in hac muliere apparuerunt, congeneres, rigor, icterus, & sudor. Quorum, sudor perfecit, inchoatam per duos priores, excretionem. Atque ita fit, vt qui ex morbo regio rigent, si ex rigore sudant, euadunt. Quod huic euenit, quæ cum non euacuasset satis multum, riguit, & ictero est correpta. Hæc ex parte vacuata minùs riguit, tamen nondum vacuata satis, sexta die iterum riguit, superueniente verò copioso sudore, die septima iudicata est perfectè, diei natura non parum iuuante: euenerunt quæ huic omnia, iuxta id quod sectione tertia libri tertij dictum est, his verbis: Plerique ægroti circa iudicationem rigeant, maximè quibus sanguis non erupisset, iidem verò postea insuper riguerunt, & exudarunt.

¶ Thiconis, qui in obsidione circa datum catapultæ percussus interiit, historia, occurrit hoc loco, enarrata verò prius est in quinto, neque hæc ab illa dictione euariat, nisi quam minimum, & quod nullius momenti est: & quidquid id est, illo loco animaduertimus. Locus est non longè à fine quinti.

109 *Eunuchus ex venatione & cursu, ad aqua tuor factus est, hic iuxta fontem Ele alcidis: hic ad sex annos habuit ex equitatione malum, & bubonem, ile & dolores circa genitalia. Hic secundum inanes partes tabefactus, septem diebus periit.*

¶ Narrat vitam ante actam, & passiones diuturnas, quæ ab ea viuendi ratione traxerant originem,

A quod eam fuisse causam autinet tam repentini interitus. Non enim narrat ex quo morbo perierit, sed periisse septem diebus, insinuans non ob febrè aliquam acutissimam, aut internam inflammationem, vt ob peripneumoniam, aut pleuritidem, aut phrenitidem, sed ob aliquam affectionem, quæ à diuturnis illis fluxit, neque nisi ita affectum, ac labefactatum, tam diu, sustulisset. Exercuit igitur hic multo tempore artem venatoriam, atque postea viuendi rationem mutauit, (cum fortasse non posset iam priorem sustinere) atque, venatione & assiduo cursu relicta, factus est ad aquatuor (ita vocatur qui aquam defert, vendit atque, aut qui haurit) habitabat hic iuxta fontem Dealcidis. Huic primùm quidem ex labore, assidua inquam & concitata equitatione, qua venatores vtuntur, deinde & ex humiditate, quæ à viuendi ratione, & habitatione accessit, læsæ & debilitatæ plurimùm sunt partes humiles, quæ circum circa clunes & genitalia sunt, & inanes partes. Habuit ergo sex annos *τασπιον*, ita vocant malum ex equitatione contractum, velut fieri solent vlcera quædam in clunibus, & interfoemineo, quæ aliquando euadunt diuturna, & dysepulotica, & callosa. Habuit etiam bubonem, quem, si quidem fuit adeo diuturnus, constat fuisse tumorem scirrhosum in adene. Habuit quoque ile, hoc est, dolore partis inanis vexatus est, aut continenter plus minusuè affligente, aut repetente per quædam interualla, ita vt solet: accipitur verò hic nomen pro affectione, velut in aphorismo vbi dicitur: Autumno & ex æstiuis multi, & febres quartanæ, & erronæ, & splenes. Nomen enim splenis pro eius visceris morbo accipitur: & rursum alio aphorismo, senioribus autem fientibus tonsillæ. Itaque hic quoque *ιλε*, hoc est, ile, vocat, ei parti familiarem morbum: addit *νεκρὴν ἰσχυρὰ*, hoc est, dolores circa genitalia, qui quidem dolores fuerint, arbitrator, coxæ. Is enim articulus attingit os pubis, & fæmen inter crura, & ile, & clunes: itaque omnes eas, & earum plures partes obfederat dolor. Cum tanta earum partium laboraret debilitate, correptus est acuto morbo (cum febre arbitrator) & secundum inanem partem tabefactus, interiit die septima. Non explicat quo pacto interiit, neque qui fuerit postremus morbus: scire tamen licet, eos quibus humiles illæ partes diu iam sunt malè affectæ, quosque laboriosa aliqua viuendi ratio, qualis huic Eunuchus contigit, confecit, aut etiam nimia Venus, quæ illas etiam partes debilitat: opportunos esse multis & perniciosis affectibus, ac nonnunquam breui interimentibus. Nam putrescentiæ malignæ, & exedentia vlcera, aut gangrenosæ inflammationes, breui secundum illas partes, vt pote humiditas & excrementitias fiunt, & vesicæ aut intestinorum, partium eo loco sitarum, actiones adeo necessariæ, subtoluntur, corrupta earum partium facultate naturali, aut animalibus earum actionum instrumentis penitus resolutis; vel conuulsis, aut viis congestione insuperabili, lapidum, toforum, aut grumorum, aut caruncularum supercrescentia, obturatis.

Præpotantium crudum, salsa cum melle.

¶ Suppleri hic debet *μεσση*, hoc est, medulla, significatur enim his verbis, vbi quis aquam crudiorum, aut gelidam, vino præcipuè assuetus, acceperit,

rit, aut crudum lac, aut iusculum olerum cum multo aceto, aut denique potionè aliqua, aut sorbitione crudiori, læsum se sentiat, falso aliquo cibo cum melle debere vt, velut veteri caseo, aut salito pisce (vt certè sardina) melle intinctis. Quandoquidem salsa & mellite, calida, & sicca cum sint, emendant crudam illam frigiditatem. Constat verò eadem ratione iuuatum iri hominem acribus, vt si veteribus vtatur nucibus, intinctis etiam melle, aut vt quibusdam in vsu est, nucleis persicorum, aut itriis ex nucleis pineis, aut amigdalibus cum melle subactis, aut aliis eiusmodi: constat quoque talium rerum vsu, non solum post potiones, sed post cibos etiam crudos, & frigidos, denique ad cruditatem omnem, quæ nidorosa non sit, esse vtilem.

¶ Hinc deleui quædam verba, absurda prorsus, & indigna, quæ à probo quopiam viro legerentur. Ob id quanquam desint, non desiderabuntur.

III *Leonide filia natura concitata auersa est. auersa excaudit ira, cum excaudisset, reconciliata est. Medicus non intellexit. Puella mortua est.*

Leonide filia natura concitata conuersa est, conuersa verò subsannabat, subsannans pacata est. Medicus non intellexit. Puella mortua est.

¶ Parum peritis medicis, non aliter ac vulgaribus, melius semper videntur ægroti quam quietiores & pacatiores sunt, cum tamen possit hac quoque in re esse quod nimium, resque non ita pensanda sit, sed vt alibi Hippocrates monet, similia sint an dissimilia quæcunque in ægrotis apparent, considerandum, iis quæ in eodem esse consueuerant, cum secundum naturam haberet, videndumque, id quod adest, quantum dissideat, cum à communi hominum natura, tum vel maximè à cuiusque propria. Quod enim plurimùm disidet ab eo quod secundum naturam, admodum præter naturam, atque ob id etiam vitiosum est. Velut cum huic esset natura concitata, & ad furorem prona, paulò ante mortem conuersa est ad pacatiorem, sedataque est plurimum, atque facta mitior. Tamen mouebat nares, velut subsannas. Medicus non intellexit, referens enim illud ad communem naturam, po-

A tiusquam ad puellæ propriam, sedatâ ac placatâ esse; boni consulebat, id verò erat delirium merum. Non enim minùs vitiosum est, loquacem tacere, & concitatum, plus satis mitescere, quam taciturnum garrere, & mitem furere. Attestabatur verò insaniæ etiam illa subsannatio, quæ etiam fortasse non subsannatio vera erat, sed conuulsius aliquis motus faciei & nasi. Nam in adeo mortis proxima, quiduis merito suspiceris.

B *Puer Philotimi venit ad me in iechinam. Inueni os cranei desitutum medicina, non videns occulta stabilia.*

¶ Maximum errorem imperitorum chirurgorum notat hic Hippocrates, qui nonnunquam desistunt in tempestiuè ab vlcerum curatione, ac quasi sana iam sint, relinquunt, eo quod supercreuerit caro quædam, & ossa contecta, ac repleta cavitates sint: cum tamen, nisi ea caro sit à fundamentis satis firma, stabili, & sicca, ac quæ substant ossa & membrana citra omnem læsionem, malignè occultata, atque vt dicunt, superfanata potiusquam sana sint, neceffèque sit postea malignius recrudescere, natura pellente quod suberat, laxi, mollis, atque putridi, aut alterata ossicula: aut (quod erit multo grauius) id non potente efficere natura, eo quod per insciam obturata illi via sint, superuenientibus grauissimis febribus ac conuulsionibus, & malignis aliis symptomatis, mori, medicis valde mirantibus, quod insani iam vlceribus euenerit, negantibusque inde esse factum, sed ex nouo morbo, alia occasione incidente. Nitendum igitur sæpe perito medico, ne ante tempus contegantur vlceris veluti fundamenta, non minùs quàm alias, vt caro generetur, ac si fungosa, mollisque, & facile liquefscens caro pullulet, extirpanda, dissipandaque est, videndumque vt occulta, & quæ talibus carunculis conteguntur, stabilia prius sint, quàm permittat quippiam super crescere. Quod quidem, peccatum esse dicit Hippocrates in puero Philotimi, quem, cum habuisset vlceris vsque ad cranei os, chirurgi, velut sanum iam factum, dimiserant, cum tamen occulta, hoc est, ipsius ossis scamina & pericraneum & hærens illi caro, non essent satis firma. Oportuerit ergo (etsi id Hippocrates non dicat) vlceris nouare, ac subiectis partibus idoneam denuo curationem adhibere, vt que adeo præstat artifex imperito.

N 3

FINIS:

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM

INDEX.

A	ab Abscessibus in articulos duplex euacuatio præseruat 562	à febris valde alieni, & cur, & quibus signis discernantur 714
Abortus periculosus partu 254. quo prægnationis tempore sit periculosus 254. 255. 321. 346. causæ 182	Acetum cum sale potum, vomitum mouet, sed non innoxie 835	Alcippi historia 425
Abortientes sæpe eodè tempore exiguum uterum habent 321. 349	Acheloi uxor sexta die abortum fecit 320	Alcmanis, qui nephritide laborauit, historia & curatio 892
abscessus ad dentem 97. quid sit, & per quas partes fieri soleat, qui boni, & qui mali 96	acrisia quid sit 25	alleuatio iam morientium quas habeat causas 753
abscessus cum effluxione, & sine ea & vtrorumque exempla 97	actionum omnium naturalium enumeratio 714	Alicarnassensis historia, auris & capitis dolor 803
abscessus articuloꝝ attentè considerandum an suppurentur 718	acuta febris quæ dicatur Hippocrati 287	allia cum maza quomodo oculis conferant 203
abscessus ad articulos, aut fluxus sanguinis, interceptiūt eleuationē lienis 153	acutus & perniciosas febres raro fieri sine interna inflammatione, & quæ cura ob id esse debeat 64	aluminis vsus 625
abscessus diuturni, siue cum euacuatione, siue sine ea, non curantur sine periculo 617	acuti morbi an omnes cum febre 54	aluuus cur intumescat quibusdam morti proximis 769
abscessus & recidiuæ eorundem morborum sunt 404	Adamantis melancholicus à peplis & cepis vomit multa nigra 717	alui deiectiones thoracis morbis plerumque inutiliter, aliquando exitaliter succedunt 535
abscessus in aures magis tusticulosi, quàm qui in dentes fiunt 414	adoleſcentis ex Eubæa historia 477	alui fluxiones spontaneæ periculose in pestilentibus 271. 274
abscessus in quas, ex quibus partibus fiant, multū interest 563. in quas partes expectari oporteat 695. mali innumeris modis fiunt 535	adoleſcens Melibæa ex vino & venere egrotans vigesimo quarto obiit 312	aluui in initio morborū siccam, deinde de humescere melius est quàm contrà 780
abscessus non admodum fiunt, quibus rigores 546. non minus quàm euacuaciones debent diebus decretorijs fieri 412. raro non fiunt in vnum latus, aut solum aut magis quàm in alterum 561	adoleſcens qui decumbebat super foromendaciorum, ardente febre ex nimia exercitatione correptus septima est mortuus 250	aluui multum fluere, aut multum siccare in morbis thoracis malum 146
abscessus vocantur etiam morborū permutationes 25	adoleſcens qui hauſto serpente mortuus est 520	aluui quati quid sit 577
abscessus vt fistulæ qui dicantur 617	adoleſcens qui primus delatus est febre ardente cum phrenitide ex vino laborauit 334	Ambigua signa vt distinguantur 723
abscessuum ad cutem differentia 98. ad oculos, aut aures, aut articulos fururorum signa 362. bene procedentium exempla 68	adoleſcentis peregrini historia 336	ampullarum differentia & causæ, vt sint aliquando pessimaram affectionum 351
abscessuum duo maxima vitia, & quid ob illa faciendum 26. 98	Egrotos à lecto surgere morbo nondum soluto expedit 692	amylum & farina quo pacto cobibeantur fluxus 751
abscessuum omnium indicationes, quidque ob eos agendum 153. 563. 557	Egrotos non oportet à multis inuisi fieri 615	Anaxenoris splenici historia 840
in Abscessibus quid considerandū 560	Eaus quæ vrbis 180	Anaxion pleuritide laborauit longa 296
abscessus ad articulos fieri posse sine humore, & sine dolore 546	aeris quæ differentia sint consideranda, & qualis in qualibus regionibus sit 702	Anaxioni cur non secuerit Hippocrates venam ante octauam 296
abscessus contrarios nonnunquam complicari, exemplo indicatur 351	æstiuus victus sanorum 615	Androphani historia 515
abscessus glandularum significare affectiones viscerum, & cur 560	æstatis partitio 4	Andronici puero erysipelas recurrit 170
abscessus indicatorios facilius solui quàm alios abscessus particulares 748	ætatis ægroti & anni tempus, & ægrotandi occasio, faciunt & ad cognoscendum morbum, & periculum & curationem rectè suscipiendam 522	Androtali historia 823
abscessus partium inferiorum meliores esse, quàm superiorum, nisi sint purgatione soluendi. 548	ætatis non eisdem annis mutari omnibus, & causæ singulorum 710	Anecheti filij, qui ex epilepsia obiit sex diebus, historia 784
abscessus sæpe fieri in inferna ex succis sursum captis moueri 561	ætatum distinctio ex dentibus, pilis & semine 709	angina ad pulmonem vertitur multis 689. quid sit, & eius differentia 685
	ætatum morbi 10	anginosa quæ iuxta Aristonem quinta mortua est 249
	Agæsis filia historia 622	anginosorum ex vertebrarum luxatione historia 128
	agnostica medicina pars tractatur tota compendiarie 190. & seq.	anbelosum esse, & à sudoribus deficere in acutis lethale 589
	Alati cur sint catharrosi 406	animæ rationalis definitio 647
	alati parati ad tabem 278	de Animæ essentia, sententia Galeni & Hippocratis 647
	alatos à malignis fluxionibus, siue excretio sit, siue non sit, periclitari 600	animam hominis semper resciri. ibid.
	alatos flatuosos esse 596	de Anima verior sententia 708
	albi colore, non ruffi capillis, quali sint natura 398	animi deliquium fluxum sanguinis si sit 689
	albidorum quidam febriculosi, quidam	animi deliquium ingruens spiritum crebrum facere 727
		animi

INDEX.

animi deliquij siue manifesta causa remedia 195	aque elixandæ ratio 628. refrigerandæ ratio ibid.	aure dolente infantibus quomodo deprehendatur dolor 653
animi morbos curare, ad Medicum spectat 650	aque arte carentis & artificiosæ 631	aures arrectæ indicant loquacitatem 184
animi motibus aliquando curari morbos 180	aquosæ mulieres copiosa habent & crebra menstrua, alioqui fiunt hydropicæ 543	aurium eruptiones quoto morbi die, quocunq; anni tempore & quocunq; ætate fiant 679
animi motus prouocandi duplex ratio: altera cõmunis, altera propria. ibid.	aquilo & auster tusses cient, sed non eadem causa 513	aurium mala noctu ingrauescere, vt & capitis & oculorum 738
animus quid sit apud Hippocratem, & cur soluat venæ scissione 190	arcturi ortus quando sit 260. 772	aurium sordes dulces, nisi ex sanguine, lethales esse 655
anodinorum duplex genus 668	Aristei ex Amphiloçi pago historia 393	aures esse locum fallacem 651. 740
Antigenis uxor peperit monstruosum fetum 122	Aristippum vulneratum esse secundum intestina, Neapolin secundum ventriculum, ex vtriusque symptomatis indicatur, redditurq; vtrorum causa 531	propter Aures, & ex auribus sæpe mortua tertia die 674
Antigenis uxoris asthmaticæ historia 348	Aristocratis historia 781	auster cur repleat caput magis quàm aquilo 14
Antilochus & Alleuas vlceribus percutem ægre sanescentibus laborarunt 107	Aristocrati ob carbunculum quid factū sit, & quid fuisset faciendum 781	austrinæ tusses magis afferunt febres, quàm aquilonares 513
perculsi ab Antiphilo historia 308	Aristodemo & Phylidus si. io vstum esse pectus 320	austrini flatus non plures quàm boreales, sed calidiores fluxiones cient 797
Antiphontis filij & Tesaliois historie 767	Aristonis cui ex vulnere digiti pedis ascendit gangrena vsq; ad genu, historia 85	Autonomi in Omilo lapide percussus capite historia 470
anus iuxta Soseleum leucophlegmate laborauit 270	Aristonis serua historia 480	autumnū esse vt anni v. speram 547
Apelei qui iuuenili ætate epilepsia est correptus, historia 462	Aristophontis filia historia 351	autumnalium & æstiuorum morborum similitudo & differentia 88
Apemantus & pater fabri, & Nicostratus ex multo vino laborauerunt tussi sicca cum dolore lumborum 116	Aristoteles traiecto septo transverso affirmat aliquos in bellis risisse, & quæ causa 528	auxilia magna nisi iuuent, laidunt 451
Apemanti uxoris historia 351	ars an semper seruiat nature 641	
aphonia vicinis iam morti cur fiat 64	artis prognosticæ caput & summa 602	
apborismus 70. sectionis 4. explicatur ex alio Hippocratis loco 837	arteriæ sectæ dignotio 160	
apborismi duodecimi sectionis primæ pars 343	artus omnes pariter resolui periculosus casus, & cur 749	
ἀπορία quid significet 318	Asandri historia 794	
Apolloius Abderis phrenitide laborauit 306	asina & equa vndecimo mense pariunt 163	
apoplectica passio ex cathoco & apoplexia constans 431	qui Asinum ex pacto eleuauit 354	
apoplecticæ passiones à quocunq; succo fieri possunt 824	ἀσθμα & ἀσθμα quia vtrumque sit, & vt differant 303. 335	
apoplecticarum passionum curatio 193	asthma quid sit 624	
apoplecticas omnes passiones esse vehementiores, cum vigilantes inuadūt, quàm cum dormientes 463	asthmatis curatio ibid.	
apoplectici etiam morituri cur non raro ante mortem redeant ad mentem 449	asthmatica victus ibid.	
apoplexia ex vino, etsi sit fortis, soluitur sæpe: & si nonnunquam interimit, præcipue senes 431	astrum magnum quid sit, & Hippocratem astrologicas consideraciones omisisse 347	
apoplexiæ cum conuulsione ex melancholia incidentis descriptio 783	astra quid faciant ad temporum mutationes 85	
apoplexiæ eius non vulgaris curatio 783	astrorum ortus & occasus considerare oportet 319	
apoplexiæ ingruentis neque obfirmatæ signa 824	Athenadæ pueri historia 340	
apoplexiæ inuadentis curatio ibid.	Atticum nomen esse medicamentum compositi 407	
apoplexiam non solui tutò, quæ citò & ante legitimum tempus 207	Audire inæqualiter symptomata insignæ, & quas habeat causas 756	
apparatus morbosus quàm periculosus sit 292	aues esse biliosas, & ob id siccitate gaudere 671	
Aqua frigida à recenti casu pota cur proficit 725	Aurelianus Hippocratem carpit immiteritò 444	
aqua leuissima 117	auris cum dentibus quæ cõmunio 340	
	auris dolor lacte curatur 198. humilitas infantilis morbus 738. inflammata signa, causæ & prognostici cum	
	auris inflammationis in malū tendentis signorum syndrome 738	

I N D E X.

Bilioſi & ſanguinei euacuationibus & victu præſeruantur à melancholia 681
 bilioſi & ſanguinei ſunt melancholici 681
 bilioſi ſi nigri per quam partem purgandi 721
 bilioſi fieri à pingui 652. 666
 Bion inflammatione lienis laborauit 127
 Bionis hiſtoria, qui ex hydropico factus eſt ſtrangurioſus 763
 bobina concoctu difficilis 307
 bonitas quid ſit 185
 bona tolerantia euacuationum definiuntur 378. 385
 botri inſolati ſuccus expreſſus quam ſit noxius 816
 braſicæ facultas 557
 bregma quæ capitis pars ſit 792
 breuis pirus quid dicatur Hipp. 288
 breuem aut acutū eſſe morbum vt diſferat 799
 bubones in febribus, nō diariis cur ſunt adeo mali 559

C

Cadentibus cur mittatur ſanguis & quæ pericula impediunt dimiſſa ſanguinis miſſione 346
 Calcidonius ruptura facta in pectore, non eſt ſuppuratus 319
 caliditas acrimoniæ ſignum, & cur 672
 calidi ventre frigidi carne quales ſunt 637
 caloris extinctione morientes fallunt medicos in moriendi hora 640
 caloris partium indicia 162
 Calligentis catbarro laborantis hiſtoria 809
 calyphillon quid ſit, & ad quæ proſit 800
 calui in Larifa hiſtoria 291
 caluitium prudentiam indicat 184
 cancri cur difficilis curatio 638
 cancri eſſentia, differentia, cauſa & curatio 835. 836
 cancrum in pectore viris etiam aliquando fieri & qua cauſa ea in parte fiat crebro 533
 Canis & arcturi ortus: pleiadum occaſus præcipue notatur 776
 canis ortus quando ſit 4
 poſt Canem quod tempus ſit 509
 caniculares quando finiuntur 509
 capra & ouis parit quinto menſe 163
 caput acutum quod ſit 539
 caput magnum cum oculis nigris & magnis & naſo craſſo & ſimo prohibitatis eſt 204
 caput magnum habentes & oculos paruos & balbi ſunt iracundi & cur 203

caput omnium partium maxime leditur nimia ſanguinis miſſione 677
 caput ſecundum ſinciput depreſſum deterrius eſſe quam ſecundum occiput 540
 caput, thorax & genitalia cur flatu laedantur 14
 capitis ardorem in uſu phar maci prohibere ex Hippocrate 814
 capitis figura optima 539
 capitis vulnerati curatio 180
 capite paruo homo, non fuerit balbus neq; calicus, niſi ſit glaucus 207
 capite vulnerato lac vino miſtum tribuit Hippocr. 180
 capita acuta habentes, duplices ſunt, fortes & debiles, & vtrorumq; ſigna 539
 carbunculi & cancri differentia 270
 carbunculi ſigna 764
 carcinoma ſeu cancer quid ſit 533
 cardialgia cur ſiat in autumnno 524
 cardialgia maxime nata eſt fieri ex nimia venere 301
 cardialgia quid ſit & eius cauſe 524
 cardialgiæ notæ, exempla & curatio 103
 cardialgiam frequenter fieri in ſemiter tiana 524
 caro purulenta pulmonis putreſcentis eſſe 326
 carnes attrahentes eſſe extrinſecus & intrinſecus 665
 carniū catuli natura & facultas 819
 caſeus vetus cum melle poſt crudum potum confert 849
 caſtoreum ad vterinas paſſiones commendatur 805
 Catacores quid ſignificet apud Hippocratem 317
 catalogus ſententiã lib. quinti 769
 catapotium quid ſit 477
 cataplaſmaticis pro præſocatione vteri ſyngrapha 800
 catapulta quid ſit 528
 catarrhus quos ſolet habere exitus 508
 catarrhus ventre curatus 508
 catarrhi differentia, & cauſe & curatio 809
 catarrhi cauſe & notæ 194
 catarrhi & febres ſoluuntur totius materiæ coctæ euacuatione, quam inſenſibiliter 592
 catarrhi frequens decuſus à capite in pectus hypochondria & coxam 191
 catarrho laborantium victus 800
 per Catarrhos magnos cur ſit alius adſtricta 799.
 cauſa qui peripneumonia tenebatur, hiſtoria 759
 cauſe ignorantem periculoſiorem eſſe quam ipſius effectus 721
 cauſarum ſomno analogorum enumeratione 629

cauſus quas euacuationes amet 764
 cauſi duplex genus 19. 262
 cauſi ex multiplici materia exemplum 764
 cauſi ex ſalfa pituita ſigna 134
 cauſtica afferentis hiſtoria 317
 nuda qua dicantur 656. 658
 824
 Celfus Hippocratem laudat qui propriū errorem confeſſus ſit 471
 Celfus quintū librum epidemiorū Hippocratis eſſe non dubitauit 471
 ceparum natura & viſ 717
 cephalalgia & hemicranca qui affectus 795
 cephalalgiam & hemicranca ſepe fieri ex affectu phlegmonoſo interni cerebri ob calidum catarrhum 795
 qui à Ceramici equo cecidit 345
 cerebri & cordis paſſiones omnes poſſunt incipere à ventriculo 834
 ceruicis acria arguit 676
 ceruices boum & pedes ſuum quale alio mentum præſent 804
 Cbarion idem qui Cberion cardialgia laborauit. 109
 Charitis hiſtoria 798
 Charindes hiſtoria qui intra diē ex cholera obiit 749. 750
 charopus color quid ſit 185. 277
 charopi & magni oculi, caput magnū, ceruix tenuis, pectora ſtricta, congruè aptati hominis ſunt 206
 chenix quantum capiat 735
 Cberion ex vino cepit egrotare, iudicatus eſt vigintiſima 243
 chirurgus cum ſecat partē putridam, quid debeat facere 676
 chirurgi ne premant aut durius partē tractent 283
 chirurgi videant ne durius tractent vulneratum cerebrum 472
 cholæ quid ſignificet, 319. 355
 cholera morbus duplex 514. 821
 cholera morbus qualis ibid.
 cholera morbi appellatio, cauſe, ſigna & curatio 442. 443. 818
 cholera morbi ex bile ardentiffima curatio optima 458
 cholera facientes cibi & aliæ externæ cauſe 821
 cibus copioſus ingeſtus impedit iudicationes & producit morbos 344
 cibi moderati congruè definitio 610
 in Cibi oblatione quæ conſideranda 59
 cibi & potus experientia indigent 119
 cibi fortes qui dicantur eos ventrem perturbare calidis hominibus 657.
 cibos debiles breuem vitam habere 655
 cibos quosdam celeriter vinci, quosdam contra 664
 in Cizico mulieris quæ gemellas peperit hiſtoria 309
 clamores & inquietudinem poſt delirium, quod à dolore capitis incipit, ſignificat

I N D E X.

gnificare conuulſiones, & cur 520
 clangora vox lethaliter vulnerantes in capite ſit, & cur 531
 Clazomenius laborauit febre ardente cum inflammatione hypochondriorum 77
 Cleocus ex laſitudinibus, exercitiis & melle tubercula contraxit, & cur 794
 Cleonactes laborauit erratica continua 72
 Cleonigi nephritici ſimul & dysenterici hiſtoria 840
 Cleonigi curatio ibid.
 Cleotimi ſutoris hiſtoria 795
 clymacterici anni quid præſent prænotioni 213. 214
 clymactericorum annorū ratio & computatio 212
 clyſteris & glandium cur crebrius mentionem faciat Hippocrates 289
 clyſterem accipi non poſſe, quas cauſas habeat 817
 clyſterium & glandium uſus quam creber eſſe debeat 240
 clyſterium & phar macorum frequens uſus, hæmorrhoides facit 461
 Coi ſoror ex lienis inflammatione obiit ſecunda die 127
 coitum feces alui ſiccare, & in quibus faciat contra 661
 colici doloris & renum comparatio & differentia 542. 543
 colici & renalis morbi ſimilitudo, & nephritidis curatio 802
 ex Colico arthritis & contra fieri conſuevit 621
 colluendi modus ad dentium dolores 805
 color tenuis, pallidus, niger quid ſit 532
 ex Colore faciei & capitis robore agnoſces an conſerat fluxus ſanguinis 677
 colores tales effloſcere in cute, quales ſunt ſucci in corpore 639
 colorum differentia, eoſq; fulgores quosdam eſſe 560
 columnellæ reuulſe duplex cauſa 246
 coma & cataphora apud Hippocratem idem eſt 304
 comatoſa reuerſio quæ dicatur 336
 comedere delire quid ſit, & eius ſymptomatis cauſe 794
 commiſſuræ Hippocratem deceperunt, vt ipſe fatetur 470
 communes morbos ſemper incipere à ſparſis & in ſparſos finire 12
 communiō partium duplex: communis & particularis 621
 compoſitionum morbi 11
 compluti quibus morbus ſit congruens 655.
 Compluti anno 61 qualis fuerit conſtitutio 66

computatio à partu in enixis 283
 conceptio dolores qui non inerant affert, & eos qui inerant tollit 447
 conceptionis ſigna 167
 concoctio in quibus expectanda non ſit 570
 conferentia & tolerantia definitio 385
 conſius quantum capiat 750
 conſiæ facultas 508
 Cononis ſerui hiſtoria 520
 conſilium optimum in curationibus 739.
 conſpirabile & confluxile non eſt idem, & quid vtrumq; 665
 conſtantia tempora quæ ſunt & quæ inſtantia, & morbi etiam 89
 conſtitutio legitima quæ ſit 68. 90
 415. 431
 conſtitutionum morborum ſimilium differentia ex quibus ſunt cauſis 351
 conſtrictionis pulſus uſus 666
 conualeſcentes magnopere debent ſibi cauere ab erratis 475
 conualeſcentes nonnulli pluri tempore quam egrotauerint, reſci curent: & qui ſunt hi 475
 conuulſio poſt febre mala eſt, etiam ſi ſit ex repletione 21
 conuulſiones circa thoracem omnium periculoſiffimæ 529
 conuulſiones per ſe aut per conſenſum dignoſci & vtriuſque curatio 202
 conuulſiones quæ ſunt curandæ phar macis, & quæ ſecus 451
 conuulſiones aliquando eſſe decretorias 259
 continentia contenta & impetum facientia 700
 contraria adhibere & quieſcere, duæ medicæ praxiſ partes 566
 contrarij victus in morbo 700
 coquendo occludi, non coquendo ſiccari, & in tumoribus & in vlceribus & in febribus explicatur 569
 cordis palpitatio quid ſignificet 333
 coriarum vxori membrana ſecundinarum reſtitit ex partu 120
 121
 corpore collifo aut oſſibus fractis aut luxatis, curandum vt homo ab excrementis ſit mundus, neque omit tendum expurgare 468
 corpora res omnes externas præter aerem vocat Hippocrates 701
 coryze & grauedinis capitis curatio comoda 384
 coturnicum eſu multos eſſe correptos conuulſione 664
 coxa quæ pars dicatur, & eius deſcriptio, & ſuarum partium nomina 436.
 coxæ dolor cur fiſtulas afferre ſolet iuxta anum 848
 coxæ dolor cur multiplex, & ad mul-

tas partes pertinens 436. 848
 coxæ dolor oculi diſtortione, cecitate, tumore teſtium aut mammarum elatione ſoluitur 196
 coxæ dolor ſolet inueteraſcere 544
 coxæ doloris ex ſuppreſſione menſtruum curatio 525
 coxæ doloris ſeu iſchyadis curatio 438*
 439. 440. 565.
 coxæ dolorem ex vteri diſtortione fieri: & dum geritur vtero, ceſſare 121
 coxæ impotentia cauſe 343
 craſſas vrinas non eadem appellari Hippocrati & Galeno 282
 craſſi nimis corporis & gracilis noxæ 555.
 craſſeſcentis & in extenuationem abeuntis corporis ſigna ex cute 612
 613
 craſſities quæ indicet concoctionem, & quæ ſecus 497
 criſis duabus partibus conſtat 96
 Critiæ hiſtoria 425
 Crito exanthematis nigris laborauit, & ſecundo die mortuus eſt 76
 cruditas quomodo curanda 835
 cruditatis non nidoroſe remedia 849
 crurum doloris in morti proximis cauſe 81
 Cteſicratæ Adriani & pueri Cenci hiſtoria 736
 Cteſiphontis hydropici ex cauſa, hiſtoria 763
 cubile in cubiculo rectè collocandi ratio 706
 cubile molle aut durum eſſe debere pro conſuetudine egrotantis 706
 ex cucumere ſylueſtri clyſteris utilitas & noxa 804
 cucurbitula ſecundum mammam affixa menſtrua cohibet 216
 cucurbitularum uſus commendatur ad dolores multis cauſis 221. 345
 cumini viſ & facultas 747
 curatio hominis ſecundum hepar & ventriculum vulnerati 480
 curatio quæ cuſtodi paleſtræ contuliſſet 723
 curationis filij Cydis, qui laborauit auris inflammatione, cenſura 742
 curationem contrariis fieri 648
 curationem & iis quæ ſponte veniunt indicari 577
 cutis abeſſe deceſſio in vulneribus ſignificat vt ariditas 769
 cutis colligatio facit carniū incrementum 582
 cutis durities iuuat generationē bronchoceles & quorundam tumorum poſt aures 596
 cutis raritas alui denſitatem facit 582
 cyceon quid ſit, & parari duobus modis 668
 Cydis filij, qui ex auris inflammatione obiit, hiſtoria 736
 cynanchem & ophthalmiam venæ ſe-

I N D E X.

Etio uuat, sed non eodem modo 214
Cyrenij in Omillo suppurati historia
472

D

D Amagoras & Archelaeus led-
bantur venere 593. 608
Damoclis historia 516
Dealcis vxoris historia 310
Deales in horto qui decumbebat ob ro-
bur naturale, & quia ex occasione
febricitauit dies quadraginta, alio-
qui moriturus intra acutorum fines
236
debiles & senes cur remisse febricitant
288
debiles victus frigidi, robusti, calidi 631
debilitatem facultatis in prima & se-
cunda concoctione quae exeuntia in-
dicent 734
debilitatorum refectio 444
decimumtertium & quindecimum cur
non nominauerit inter decretorios
Hippocrates 127
decretoria signa omnia, sunt aliquando
signa mortis, & ideo distinctione
indigere 197
decretorios dierum appellationes
198
decretorios dierum ordine non per-
specto, neq. quando curandum, neq.
ut cibandum cognoscere possis 316
decretorias euacuaciones easdem affer-
re mortem & salutem 289
decubitus & abscessus idem 618
decubitus sit tracto miso aut veniente
humore & horum cause 619
decubitus quales quibus & quomodo
moliri debeamus 619
decubitus qui cum superueniunt, quos-
dam morbos tollunt, ab eisdem pre-
seruant ante facti, siue sponte siue
arte fiant 618
defluuium capillorum antecessisse, an
faciat quartanam breuiorem, dubi-
tatur 679
deglutire rapide, quorum sit & quas
habeat causas 756
deliciosi huius temporis mores 627
delirare plus aliquid significat, quam
mente turbatum esse 252
delirandi species, duo significant 303
delirium a somno mortale esse 135
delirij & vacillationis dignotio 751
deiectio copiosa & aquosa vrinam mis-
cuit 136
deiectio electro similis, & eius cause
373
deiectiones cruentae aut haemorrhoides
vtiliter fiunt multis in vere 318
deiectiones puri similes, quales 409
deiectiones pessimae quae 23
deiectiones pessimae quae & quo tem-
pore sint deteriores 354
deiectiones sincerae duplices 111

deiectiones vtrae sint deteriores, vae-
riegatae an vnicolores 111
in Deiectionibus aquosis consideratur
contentum 400
Demarati vxoris historia 416
de Dentium dolore & corrosione 362
dentium historia longa & distincta
338. 362
dentium stridor conuulsionis est 535
detractio signum & quo pacto cum
id adest, sit mundus mutandus vi-
ctus 587
Dexippus meraciora deiecit 111
dextrae partes circa naturam plurimam
vim habent 217
diacartami medicamentum commen-
datur 804
diarrhoea sponte succedens saepe liberat
a cacochymia 470
diarrhoeae curatio 109
dies, menses & anni legitimi qui sint
& quales 212
dies sextus infausus 231
diei partes quam habeant analogiam
cum partibus anni 87
dierum decretorios computationem
pariter oportet fieri a primo & ab eo
qui attulit insignem mutationem
in acutiem 309. 310
dierum decretorios ratio 212
diebus decretoriis exacerbari cur ma-
lum 23
diebus decretoriis mala deteriora & bo-
na fieri meliora 214
diebus decretoriis non esse expurgan-
dum 59
dignotionem & curationem contrario
modo procedere 182
Dimij pueruli qui habebat fistulam ex
intestino historia 842
Diogenes semen vltro effudit 424
Diophris sororis historia 523
disparentia sine signo, vt erysipelas, dif-
ficilis iudicationis 147
distentio submollis hypochondrij inter-
nam inflammationem visceris signi-
ficat 311
de Diuinatione 706. 708
diuretica abortum facere 455
diureticorum vsus multorum morbo-
rum curationes recte finit 272
diureticorum vsus quo tempore sit vti-
lis 272
dolor ceruicis fuit signum decretorium
245
doloris capitis remedia 225
doloris genuum & crurum in moribun-
dis cause 794
doloris humeri abscessu facti elegans
curatio, quae ad omnes articulos
transferri potest 805
doloris ilis curatio 387
doloris vehementissimi signa 114
dolori cruris ex ischiade quomodo occur-
rendum 673
dolorem diurnum ventris suppurati-

tionem indicare 789
dolorem sedari, raro tamen pro-
bari curationem 558
dolorem primum, deinde grauitatem
& stuporem brachij & humeri sa-
tietatis esse aliquando 526
dolores calidi aut frigidi ob causam di-
cuntur 543
dolores dentium in cacochymis con-
semni non debent, & quae debeat
adhiberi curatio 533
dolores diebus paribus contigerunt Ne-
codemo & virgini Larissae 304
dolores supernarum partium quos ha-
beant abscessus 222
dolores suppurati & eruptionis pu-
ris, diuersi 739
dolores veteres, frigidi: recentes, calidi
543
qui Dolores vbi simul adsunt, augeantur
simul, & in quibus alter alterum
obscurat 624
dolorum varia remedia 667
dolores diurnos finire solent in osium
corruptiones 389
dormientibus cur interna calida, exter-
na frigida 629
Dromeade vxor mortua ex partu filiae
78
qui apud Dromum habitabat vomitu
sanguinis obiit 479
duri & intenti differentiae & cause
774
durities membrorum & dissolutiones
in morbis acutis vtrumq. malum,
& cur 553
duritiem & mollitiem morbos quos-
dam esse atque mollire & indurare
esse curationes 556
dysenteria & teneismus eisdem accide-
nt 120
dysenteria sine dolore quae affectio di-
catur Hippocrati 223
dysenteriae & tussis cancrose curatio
218
dysenteriae ex refrigeratione curatio
138. 139
dysenteriae malignae signa & curatio
quaedam 732
de Dysenteria & eius curatione &
quando pharmaco curari debeat 386
in Dysenteria magnum est non fasti-
dire cibos & cur 341

E
Echecratis caeci historia 796
Ecelegma optimum pro anbelosis
747. 749
Egesipolis pueri historia 791
egestionis bonae conditio 382
elephante occupati cur simi fiant 540
elodes febres quae, & earum cause 510
Emmyrus historia 413
Epiale febris figura & cause 341
Epicarmi historia 526
Epicarmi filij historia 833
Epicra-

I N D E X.

Epicratis vxor laborauit febre cum par-
tu filiae 72
epidemia quaedam tria mala attulit:
anginas, paraplexias & nyctalopias
685 (685)
epidemiae eius labor partium occasio fuit
epidem. satis perniciose descriptio 683
epidemiales morbi & endimici, comu-
nes, sparsi pestilentes, & eorum de-
finitiones & causa 1
epidemiales morbi maxime sunt, qui
cum febribus 53
epidemialem constitutionem cause quo-
tuplices & quae 1
epidemialem tempestatum fines, qua-
les morbos afferant 380
epidemialem morbis qui maxime eua-
dant 40
epilepsiam esse passionem cordis cur pu-
tet vulgus 304
epilepsiae congenita cum pueri curatio
nem non admittunt 541
epilepsiae in iuuentute in quos morbos
soleant mutari 541
epilepsiae non omnes accipiunt mutatio-
nem ex aetate: sed quaedam, & eae
quo tempore 541
epilepsiae per consensum ventriculi, si-
gna, cause & curatio 463. 464
epilepsiae raro soluentur perfecte per a-
tates, sed mutantur in alios morbos
541
epilepsias esse etiam eas, per quas non to-
tum corpus conuellatur, sed pars ali-
qua 463
epilepticis pueris quid eueniat 521
epilepticos plerumq. ex interuallis con-
uelli 463
equis admissariis religatur alter testis
aliquando 609
Erasmus inflammatione vtriusq. hy-
pochondrij laborauit 74
Eratolai filij historia 731
Ermoptolemi historia, qui ab eodem
morbo obiit, a quo caupo euasit 752
Ermoptolemi vxoris historia 760
error vulgarij medicorum in victu
eorum qui recens purgati sunt 728
erratica quartanae, septimanae & non-
nanae constitutio consideranda &
quomodo 61
erui facultas & noxae 180
eructatio quibus sit vtilis, & quibus
auxilijs prouocetur 377
erysipela obortis nigris pustulis, ma-
lum: si cum turbatione alui inci-
piat, deterius 72
erysipelam ceruicis in faciem ire, ma-
lum 717
erysipelam faciei tutius ire sursum qua
deorsum 717
etesiae qui venti sint, & quando flare
soleant 4
ethiopes curandi ratio 478
euanescentiae repentinae cur periculosa
283

euacuare duobus modis euenit: sensibi-
liter & insensibiliter 553
conuetae euacuacionis spontanea sup-
pressio, aliquando est causa, aliquan-
do signum mortis 617
euacuacionem per vrinam merito ad
multos morbos laudari ab Hippocr.
272
euacuaciones an sistenda, & qui sint
scopi 113
euacuaciones in initis siue sponte siue
arte factae diurnos efficiunt mor-
bos 802
euacuaciones intempestivae recidivas
indicant 368
euacuaciones quae quibus morbis con-
gruant 94
euacuaciones spontaneae sunt non mi-
nus quam quae arte fiunt, reuulsio-
nes, deriuationes & euacuaciones
312
euacuacionum infernarum suppressio
vaptum significat in superna 723
in Euacuacionibus quae consideranda
cum ipsa exeuntia, & exeundi mo-
dum 703
ad Euacuaciones omnes recte peragen-
das, considerationes omnes inuenies
572
ad Euacuaciones recte peragens con-
siderationes omnes complectitur
571. 572
euacuatum corpus multus somnus sic-
cat, & cur 663
Eualidae famulae historia 837
Eudemus obiit ex haemorrhoidibus in-
tempestivae curatis 460
Eudemi curatio recta, & tria errata in
curatione veterum 833
Eudemi dolore forti lienis laborantis hi-
storia & curatio ibid.
Eudemi historia 459
Eumeli historia quae a conuulsione ma-
xillarum vertigine prope accedere
ad apoplexiam, liberatus est 464
Eumenis vxoris historia 336
eunubi qui ex venenatione est factus
adaquator, historia 839
Eupolemi in aeniadis historia 435
Euphratois filij historia 527
Eurianaetis filia acute aegrotavit ex ra-
cemi esu 246. 248
Euridami in aeniadis historia 433
Eutychidis historia 514
exactum signum quod dicatur, & quot
modis 439
exanthemata breui euanescentia quid
significent 527
exanthemata quae dicantur 26
exanthemata quae vocentur 568
ab Exanthematis timetur dysenteria
373
Exarmodi famuli historia 771
excitare & stupefacere non morborum
per se sed symptomatum gratia sunt
556

excrementa morbos faciunt bifariam:
aut abundantius genita, aut minus
quam expediat, euacuata 353
excrementa tenuia duplici sunt 496
excrementorum eadem forma perseue-
rans, mala & cur 135
exerceri cacochymum aut pleoricum,
periculosum esse & quae mala inde
nascantur 114
exercitatio post cibum facit noxas suis
commoditatibus contrarias 206
exercitacionis decretoriae signa, sudor
guttatim fluens, aut coincidentia car-
nium ex eleuatione 589
exercitacionis & laboris differentia
243
expiratio vox & sermo vt habeant ad
se 280
expurgare die sexta an debeat esse fe-
quens in medica praxi 738
expurgandi tempus quas habeat consi-
derationes 759
expurgacionis triplex occasio 155. 156
expurgacionem & missionem sangui-
nis, agi debere quadam rectitudine,
& quae sit rectitudinis lex in vtra-
que 667
expurgaciones cum mutatione excre-
mentorum fieri, vtile est 111
expurgaciones imperfectas hypochon-
driorum tumores facere 379
extenuare & crassa facere quae &
quando expediat 555
extenuatio nimia exercitacione & te-
nui victu agitur 684
extenuacionis quae cause per se & per
accidens 686
extenuatorum victus 588
extenuatis & siccatis & vicinis morbi-
que signa accidant 690
externae cause vt indicent curationem
182
externarum partium affectiones quos-
modo interitum afferant 334
extremae partes quae sint 64

F
Facies vt indicet in acutis 573
faciei extenuatio signum decreto-
rium 197
faciem duritiem esse nonnunquam dys-
senteriae causam 818
faciem lacertae formam referentium si-
gnificatio 420
famem seorsum non esse febris inimicam
614
famulae Dyseridis historia 466
famulae ex vicinis textoris historia 327
famulae in Omilo capite vulneratae hi-
storia 458
famulae Onesidemi historia 327
famulae retro Heroum historia 351
farinaceum sedimentum duplex 67
farris faciendi ratio & vsus 388
fastidium & oris amaritudo & stis in-
tus relictis mali succi nota sunt 283

fastidium in longis dysenteris malum esse, magis si febrerint 697
fastidium maximum magnū caseum facultatis significat 271. 285
fatuitas ex hydropo 536
fatuitatis causæ 412
fauces quæ pars sit 7
febris acuta cum melancholia 519
febris diaria ex ebrietate aut satietate, omnium maximè imitatur putridam 523
febris ex catarrho tussiculoso durabant dies quadraginta, & cur 315. 533
febris laboriosa cum producitur quid faciendum 109
febris nisi in die legitimo soluatursedit 198
febris soluitur aliquando ante morbi iudicationem 246
febris ardentis generatio 665
febris cum abscessu pericula 291
febris malignæ cum debilitate & convulsione & raptu in caput, signorum syndrome 817
febris victus inimicus, & quæ noxæ ex illo nascuntur 614
febrem facie recte valente & mollibus hypochondriis diuturni morbi esse, nec nisi abscessu soluendi, nisi fluxus sanguinis fiat 210
febrem incipere duobus modis dicitur 825
febrem malignam cum exanthematis non esse unius modi, sed differentiã habere ex humore, & ita variare etiam curationem 818
febrem missione sanguinis anteuertere, in quibus sit consultum 527
febres ardentis quibus temporibus fiant: & ut differant æstiales & autumnales 87
febres ex catarrho quales 534. 796
797
febres intermittentes quibus periodis soleant transire in continuas 820
febres laboriosæ quæ sint 695
febres omnes cū bubone malæ, & quæ earum deterrimæ 147
februm continuarum partitio 56
februm malignarum cum tuberculis descriptio 830
februm malignarum exempla, & curationis idonea *ibid.*
februm partitiones Hippocraticæ, & earum enarratio 272. 550
februm pulsus & eorum differentiæ, & comparandi modi 374
febricitantis ab exusta bile non esse arceudos ab aqua 457
ferinum omne quod malignum 565
ferinum quid sit 335. 560. 86. 547
fibrarum in collo distentio, cum quis animo linquitur, quas causas habeat 727
ficus qui morbus sit 269
figuram corporis conferre ad agnitio-

nem naturæ 721
figuræ subleuantes 599
filius Thimi ex supersua famè & iudicatione quomodo recuperatus sit 833
filiæ ædilis historia 353
filij Amphiphradis historia: laboravit pleuritide biliosa sinistri lateris 753
filij Harpali ex Thelephane liberta historia 512
filij Phania & Eurrectæ historia 530
filij Plateæ cui futura capitis morienti vehementer est excavata, historia 792
filij Potamonis historia 360
filij Theodori historia 769
finis legitimus morborum acutorum 241. 284. 294
fistula in umbilico per quam exeant lumbrici & fæces, quomodo fieri possit, viuentis diu homine 842
fistule ex intestino ab atra bile factæ exemplum 783
flatus an omnium morborum causa sit 807
flatus cum sonitu erumpentis prognosticum 52. replente intestina, vasa-ri corpus consultum est 155
flatum differentiæ, & earū causæ 387
flatus inferæ excretus aliquando soluit dolorem coli 645
flatus leduntur à venere, & sunt libidinosi 594
fletus cur fiat cum laxari incipit cor magis, quã cū est minus contractū 646
fletus deonerat caput & cor 645
fletus & sudor similes sint, & ab iisdem causis 645
fletu, spuitione, miltu & sudore eadem materiam euacuari, etsi non ex eadem parte 644
fluentem sanguinem sisti promptissima causa alicuius abscessus est 561
fluxus alai in suppuratis pessimus 791
fluxus alai pro muliebri sæpe accidit enixis 351. menstrui causæ 582
fluxus sanguinis ardentis febrim familiæ, & pro eis parotides 136
fluxus sanguinis causæ & curationis 192
fluxus sanguinis ex naribus presentitur ex chloro vultus colore, & cur 604
fluxus sanguinis ex naribus curationis & victus siue affatim fluat siue lente 604. 605. 606. 607
fluxus sanguinis in quibus ætatibus expectandus sit 608
fluxus sanguinis in vlcibus curationis 651
fluxus sanguinis nulla ratione sistitur tutius, quam missione sanguinis reuulsoria 562. 571
fluxus sanguinis profusissimi per ventrem, curationis 751
fluxus sanguinis quarto die difficilis iudicationis est 153. 154

fluxus sanguinis securissimum remedium euacuatio reuulsoria 589
fluxus ventris indicat bene morbos aurium 147
fluxum sanguinis sistentia remedia 689
in Fluxu sanguinis sæpe errant medici, & quibus notis vtendum 101
ex Fluxu sanguinis profluuium ventris fieri 354
fluxionis oculorum curationis 570
fluxiones oculorum optimè per nares persanari 811
fluxionibus obnoxij malignis arceudi sunt ab igne, aut longa mora in balneo aut sole 785
femina cur tardius recipiant figuram & motum, quàm mares, crescant vero celerius 165. 581
femellæ minus abortiuntur quàm masculi, & cur 743
femellæ enixas à paribus morbis liberari, quàm enixas masculos 743
fætum intra vterum grauibus morbis laborare sæpe dierum quadraginta 747
fætus quod possunt edi simul 309
fætum in vtero tres mutationes insignes 350
fætuum multorum vno partu editorum causæ 309
fracto digito quid fuisset faciendum 511
fragmentum quoddam commentariorum Galeni, recens editum, legitimum non esse 677
frater vxoris Aristei itinere defatigatus grauem morbum contraxit 116
fratrum Ceocopis historia 354
frictio leuis & aspera definitur 810
frigere nunc plurimum, nunc vri, in debilibus qua causa fiat 288
frigus repente ingruens & calido tempore superueniens morbos affert calidissimos 323
frigoris significatio 52
frigida copiosum potum quæ possint supplere 427
frigida potus dandi opportunitas 426
frigida potus in febribus vt auxilium optimum, ita & periculosum, & in occasione postum 426
frigida potus in febribus utilitates multæ ac magnæ 426
frigidum & venas frangere, & alia facere mala 596
frigidorum & calidorum notæ 42
frigidos pedes non continere sub stragulis pessimum & cur 773
frigidior frigidum tempore & regione calidior erit, explicatur 666
frigidissimi cibi, lentis, milium, cucurbitæ 663
frons cutis modum mouendi præmonstrat 676
fulgo-

fulgoris obuersantis ante oculos causæ 517
fullonis historia 380
fullonis qui in Syro ob vsum taspisæ factus est pheniticus historia 813
fungorum noxæ & correctio & curationis 829
fungorum quoddam genus venenosum 829
furoris signum ex oculis 554
G
Galeni notatur quod falsò citauerit 8
Galeni de libro sexto censura 538
gallicus morbus fieri potest ex nimia venere, etiam sine contagione 302. 426
gallicus morbus potest sanari venere, muliere infecta 424
gallici morbi populariter grassantis forma 317
gallici morbi quæ sit propria differentia 424
gallicus morbum nouum non esse 317
gangrana & esthiomenura passio indolens 793
gangrana quam curatione petat 570
gemellas enixam malè expurgari grauius est, quàm vnicam 309
gemellas peperit, quæ ex difficultate partus hydropè & vteri vlcera contraxit: & vtriusq; mali signa 123
gemelli qui dicantur proprie 309
genitalium & vocalium cõmunio 95. 428
gerentis vtero & febricitantis curationis & victus 208
gerentis vtero cur malis replentur succis 525
gerentium vtero morbi acuti cur letibiles 346
gerentibus vtero humeros cum mammas intumescere 168
gerentibus vtero tumor pedū, frequens est, cum hoc anhelatio magna, non adeò frequens: vtrunq; vero minus periculosum quàm in aliis 743
gonorrhœæ causæ, & cur afferat tabescientiam 722
gonorrhœam auget esus leguminum 594
gongrona quæ vocatur brachocole 596
Gorgiæ vxoris in Larissa historia 444
grauedo quæ deterrimè aliis 414
grauedines & raucedines solutæ cum febre minus habet recidiuam quàm aliter solutæ 590
grauedines per propriam passionem capitis melius curantur febre, quàm quæ per totius corporis compassione 590
guttur quæ pars dicatur 210
H
Hæmorrhagiæ remedia 161
Hæmorrhoides à quibus morbis liberent 615

Hæmorrhoides fistulas ani solent face-re 461
Hæmorrhoides pro fluxu menstruo 354
Hæmorrhoides quàm cautè curari debent 616
Hæmorrhoidum curationis fecit Alcippum insauire, & cur 425
Hæmorrhoidum differentiæ 461
Hæmorrhoidum duplex curationis chirurgica 460
Hæmorrhoidum intempestiuæ curationis quæ afferat pericula, & quibus causis 616
Hæmorrhoidum prognosticum 52
Hæmorrhoidas nunc fundere atrum, nunc bonum sanguinem: & quibus causis vtrumq; & à quibus præseruent malis vtræq; 657
Harpaliæ sororis historia 742
Hegestrati historia 260
Hegetoridis filius quæ passus sit 793
Hemicranie ex bile vsta iam abeunte in atram signa & curationis 517
Hemitriti cum cardialgia curationis 826
Hemitriti differentiæ, figura & causæ 8.22
Hemitritum febrem acutam, & omnium maximè letibalem esse, tabemq; inferre 55
Hepar calidum nunquam efficere ventrem frigidum 637
Hepatis apicis complicati curationis & cognitio 722
Hepatis corruptione mortuus Cleotimus, & quomodo fuisset curandus 794
Hepatis & lienis cur sint aliquando dolores fortes 844
Hepate affecto cur proficit vena sectio inter digitos 122
Hepatici qui dicantur 105
Hercules intumuit die octaua 126
Hermocrates febre ardente ex hepatis inflammatione, deinde pbrenitide laboravit 229
Hermophili filij historia 480
Hernia laborantes ex ruptura tussi laudantur 842
de Herniis multa 104
Herophon febre acuta laboravit, et iudicatus decimas septima cum recidiuæ 68
Heropitus ardenti febre & longissima pbrenitide, & coxæ dolore, & diarrhœa, & dysenteria intra centesimū laboravit 300
hiare cum lentore circa dentes malum 406
Hieron decima quinta iudicatus 126
Hipobhenis in Larissa historia 448
Hippobomi Palemedis historia 451
Hippia sororis historia 793
Hippocrates vinas etiam iumentorum obseruabat 332
Hippocr. vt consentiret cū veteribus, & vt discrepet ab eis in victu 729

Hippocratis diligentiã circa egrotos 133
Hippocratis in deiectionibus considerandis mira diligentia 400
Hippocratem pulsu vti, vt posteriores indicentur 209
Hippocratici sermonis præstantia 566
Inspicere quid sit 828
hircire quid sit 408
Hæcæsonis in Omilo duplex historia 474
homo Eubæus nimia purgatione mortuus 478
hominis totius optima procuratio 650
hora mortis quæ in accessionibus grauiissima 64
horarij fructus qui sint & quales 473
horarij fructus refrigerari debent ad motu niue 473
horror ab spina & dorso incipiens, debilitatis signum 789
horror maioris debilitatis est quàm rigor 894
humida & sicca pharmaca quæ vocentur Hippocrati 469
ιδρωδία & ιδρωδία idem apud Hippocratem 305
hydrops post alios morbos quibus causis fiat 26
hydrops vix habet vllum exitum salutarem neq; euacuationem, nisi forte aquosum alui profluuium 764
hydropis interitum euntis signa 764
hydropi superueniens tussis mala 195. 197
hydropes diuersi ob causas & partes & complicationes 736
hydropum curationis 506
hydropum omnium differentiæ, causæ & essentia 506
hydropici an sectio curari debeat 692
hydropici in Olinto historia 536
hydropici sæpe intereunt citius ob euacuationem aquæ 375
hydropicorum sectio cõparatur sectioni genu: & qua pacto debeat vtrunq; administrari 693
hydropicorum sectio & tabescentium vstio, & capitis vulnerati sectio citò fieri debent 692
hydropicis alui fluxus utilis esse consuevit 376
hydropicis fulgor cutis & nuditas pendendi 374
hydropicis glaucos oculos fieri 371
hydropicos carpos & caluos fieri 185
hyemis partitio 15
hyemem à pleiadū occasu incipere 756
hyeme australi & pluuiosa, vere sicca aquilonari, æstate sicca & calida, qui fiant morbi 706
hyeme sicca & aquilonari, vere pluuiosa & australi, æstate sicca & calida, qui succedant morbi 706
hyeme succedente autumno pluuioso et australi post æstatē siccam & aquilonarem, qui 706

I N D E X.

Hyle famula historia 377
Hymenæ sororis historia 365
hyperfarcosis quid sit, & eius causæ & generatio 533
hypochondrij inflammatio maximum impedimentum expurgationis 271
hypochondrium melius spirans, quid dicatur 774
hypochondrio exacerbato euacuationes consuetas supprimi, malum 415
hypochondria semper consideranda in morbis acutis, et quid significet 136. 230. 400
hypochondriorū distentorū curatio 224
hypochondriorum phlegmones aut pluggosis notæ quæ 224
hypochondriorum tumetium differentia, causæ & prognostica 309. 400
hypochondriaci an venus noxia vel salutaris 594

I
Iactationes acutæ quæ vocentur Hippocrati 755
ieiunantiū victus qualis esse debeat 612
ille ad quem Cynicus me induxit 415
ictæ differentia & causæ & durationes secundum causas & propria 808
ictæ duplicis & hydropis differentia & causæ & notæ seorsum cuiusque & complicatorum 105
ictæ & hydropis simul incidentium causæ 307
ictæ sexto die salubriter facti multus 36
ictæ ex morbo manentem solere tota vita durare 574
ictus & casus fortes non esse contemnedus 449
imaginationes falsas vocibus & nutibus innotescere 50
impetus succorum in partem quampiã, indicia 95
impuro corpore & in initio putridæ febris cauendum est balneum 835
incrementi & decrementi morborum certa notitia 91
increscetes morbi qui dicantur 658
increscetes morbos mistio multi multiuariam explicatur 658
indicationem causæ audacius solent se qui præstantes medici quam vulgares 784
indicationes iudiciorum in antecedentibus quaternariis 420
indices qui dies sint, & quorum 72
inflammatio morbus multiplex, & habet tempora varia 297
inflammationis lienis ex itinere tractæ historia 669
inflammationis internæ hypochondrij signa 90
inflammationis maxime in hepate notæ 356
inflammationes circa nares & gingivas cætera similes sed minus periculose & fallaces sunt, quam aurium 680

inflammati vètris idonea curatio 429
inflammati ventris curatio temeraria, expurgando primum, deinde subigendo 429
inflari à ventre grauius esse, quam in coitu flatum emittere 596
initium, finem & tempus præsens morbi nosse magni esse momenti 719
initia morborum & decursus agnosceremultum referre 108. 109
inquietudinis, horrorum & oscitationum curatio per vinum 220
insomniorum consideratio quantum referat ad prædictionem 706
insomniorum multorum & turbatorū in febribus prognosticum 425
insomniorum significationes & differentia 50
inspirationem auget pulmonis aridum incendium 662
instrumenta respirationis cur difficile sanescant ulcerata 721
intemperantes in victu quomodo sint cibandi per morbos 721
intemperies aeris antecedit morbos, & cessat ante illos 6134. 300
interfemineum quæ pars sit 388
interius relicta recidivas facere 108. 368
intestinum, an intestina dicas nihil refert 622
intestina hominum caninis esse similia 626
intritum ex allio hydropicis vtile 225
inustione aut sectione curabat suppurratos, & cur hæc hodie paucos liberent 472
inustiones quando fieri debeant suppurratis 472
ira cur sanguine & spiritibus caput repleat 649
ira nonnunquam vtilis est ad curationes, & vt differat ab aliis motibus animi 649
ira, timore & lætitia quibus morbis curandis vtamur 180
iracundi & animosi vt differant 638
iracundos esse frigidos 43
isatis herba & isatodis bilis definitur 399
Isagoræ filio contuso & denigrato offe liberatus est, nullo offe abscedete 771
ischiadis constitutio 440
ischiadis internam auriculæ partem cauterio vti & cur 656
ischiadiorum cur nonnullis fiat dolor, aliis stupor vsq; ad pedes 675
iter & potus multas incoctiones facere 833
iudicia quæ in diebus iudicatoriis non fiunt, esse infida aut perniciofa 60
iudicationis infida signa 337
iudicationem siue bonâ siue malâ, & eius speciè indicari in die indice 357
iudicationum mitia sæpe afferre terribilia symptomata 765

iudiciorum species quatuor 62
iudicatoria ne statim appareant 93
iudicatoria non iudicantia quæ sint 93
iugulari quid significet 476
iuuenes morbosos per senectutem fieri sanos, & cõtra, et quibus causis 648

L
Labor articulis, carnibus, cibis, &c. 649
labores, ocia, somnos & vigilias moderari 706
labor quidam extenuat, quidam reficit, & horum distinctio 619
laborantibus gratia 626
laborantibus quibus in rebus & quatenus gratificandum & quibus causis 626
laboriosas febres quas vocet Hippocrates 565
labra sæpe patiuntur & hypochondria 382
lac allia vinum acetum & sal antidota sunt venenorum, & cuius quodcumq; 669
lac nocet in dolore ilis 387
lac & menstrua non esse ex eodem sanguine 120
lac nonnunquam venenosum sit ob partem capræ 664
lac octauo mense apparere incipit 169
lac quo prægnationis mense fiat 216
lac redundans debilem fetum, solidæ mammæ sanum indicant 216
lac vt paretur ad dysenteriam 193
lactis asinini & seri magna quantitate vsus commendatur & traditur vtendi modus 735
lactis bubuli natura & facultas 735
lactis pro dysenteria parandi ratio 841
lactis generatio & causæ 169
lactis magnus multiplexq; vsus antiquis 387
lactis noxæ in obstructionibus 307
epoto lacte periculosum est dormire hiantiore in agro, tutius vino plenum & allis 521
lactantes cur fiant cacochymæ 326
lactates repleri malis succis, & cur 120
lactucam crudam & illotam meliorem esse stomacho quam cactum 820
lacrymare voluntariè bonum signum esse in acutis 406
lacrymæ inuoluntariæ fluxu sanguinis narium significant, aut mortè 42
lacrymarum differentia omnes et earum causæ & significationes 704
lætitia curat morbos melancholicos 181
lapis cur senib. fiat crebrius in renibus, pueris in vesica disquiritur, & redduntur omnium causæ 589. 599
lapis renum qua causa fiat vrinae suppressionem 800
lapis ex vtero excretus 468
lapidis in vtero signa 467
lapides quibus in partibus gigni possint 466

lapidum

I N D E X.

lapidum & tumorum lingua & topborum generatio 158
lætitudo quæ sit mediocri & vtilis 611
latus dextrum esse calidius sinistro 581
laxandum & adstringendum in quibus morbis & ob quas indicationes & quibus auxiliis sit 554
Leambi historia 385
leguminum vitia 180. 408
ex Leguminum esu in Aeno pestilens constitutio 179. 408
lenitas extremitatis cur faciat fulgore 374
lenticala exustis cancri vtilis 836
Leonidæ filia historia 849
Leophorbida historia 764
lepræ curatio per balnea calida 443
lethalia quæ non parua 93
lethaliū signorum ex facie enumeratio & causæ 551
lethalis signi ratio 840
leucoplegmatia minoris refrigerationis est, quam asytes & tympanites 382
leucoplegmatia essentia, signa, causæ, prognosticum & curatio 370. 374
liber quintus plus habet practicæ quam alij huius operis 429
libri quarti censura 429
librum septimum cur non sine commetariis reliquerit 725
Lirintæ historia 828
Lien decliuus qui sit 579
lien eleuatus fluxum sanguinis è narisbus indicat, si extensus est ad dextram, per infernam partem 350
lien minores dolores habet quam hepar & renes, maiores quam pulmo 306
lien nulli euacuationi magis cedit quàm subductioni 839
lienis differentias plurimum conferre ad curationem indicatur 579
lienis inflammati signa 379
lienis morbi quibus & qua causa curari possint fluxu vrinae 127. 128
lienis tumor non vitiatu faciei colore non est valde periculosus, vt si vitiatu sit, & qua causa eueniat vtunque, & quid agendum 839
lienem tumidi differentia 579
lienem decliuem pedes & manus & genua calida facere & nares frigidas & cur 578
lingua cur sæpe sola impedita sit 526
lingua lotium significat 652
lingua nigra duplici causa sit, vt & distinguatur 653
lingua peripneumoniarum qualis esse soleat 742. 762
linguæ colores significare succos in corpore 654
linguæ sapor cacochymiam indicat vt color 654
litibasis renum curatio 542
litibasis renum qui morbus sit, & eius causæ & signa 542. 543

lior manuum quanti fieri debeat ad præscendam instantem iam mortem 536. 762
localia tria: ignis, ferrum & medicamentum 668
longæui plures dentes habent 205
lumbos dolenti duo mali abscessus fiunt, vlcera sæpe vocata, & recursus in latus: alij fiunt boni: & qui sint illi 698
lumbrici vesperi fatigant, vt & morbi omnes autumnales 88
lumbrici vbi generentur 326. 336
lumbrici vt sint facti cuidã homini 81
lumbricorum differentia & loca vbi generentur 842
lumbricorum notæ omnes 418. 419
luxationis spine differentia, & quas noxas afferant singula 132
luxationes quarundam partium faciunt proximas non augeti 549
Lycia laborauit morbo melancholico, & postea inflammatione lienis 125
Lycini Grammatici historia 381
Lyconis in Oeniadis historia 440

M

Macula exigua ac frequetes quæ sint malignæ, & quo febris tempore & quibus partibus soleant incipere 356. 359
magni calui balbi & gracili voce præditi cur sint boni physiognomonicè & physicè explicatur 187
magni morbi nomine epilepsiam intelligi 670
magnum morbum & malignum longè differre, & quid intersit 261. 574
magna errata nullatenus ferenda esse medicis 720
magnæ nauis gubernatoris historia 510
magnanimitas probitatis, timiditas malignitatis signum 185
mala illa cauenda semper, in quæ tempestas inclinatur 512
mala & bona fieri diebus decretoriis 228
mala quæ ob suppressas intempestiue hæmorrhoidas fiunt, maligniora sunt 617
malicorij vsus in dysenteria 731
Malici cui costas fregit currus onustus in ipsum incidens, historia 467
malignæ febris cum exanthematis curatio, & iudiciorum dignotio 359. 360
malignarum inflammationum & granarum curatio, quæ in constitutionibus pestilentibus plurimos iuuat 433
malleoli musculi 512
mammarum venæ magnam partem prouidentia habent 197
mane nulli morbi exacerbantur per se,

vesperi omnes 88
manus habere ad hypochondria melancholicorum cur sit 519
marcoris imminenti signa 414
mares esse feminis calidiores quibus constet notis 581
mares in dextra vteri parte gigni 581
mariti Lechi historia 356
masculos trigesimo, feminas sexagesimo abortiri, & cur 349
materia medicinalis agnitione ad medicum spectare indicatur 143
maturi abscessus rectè iudicantis affectus priores, signa 385
maza potius quam panis commendatur in æstimali victu 584
Meandri cæci vxor ardente febre & breuissima suppuratione laborauit 326
medicus neq; de re quapiam facile enunciare, neq; leuiter mutare sententiã debet 240
medici officium 580
à Medici sententia probabile capiunt argumentum affectionis 49. 521
medicorum mores quales esse oporteat 627
medicos multos seorsum accersiri periculolum 691
medicos posse eundem morbum eadem intentione diuersis auxiliis rectè curare 691
medicamenta respicere posse certa membra 668
qui iuxta Medosade 359
melancholia morbi cum vertigine complicatio 516
melancholia morbi curatio 516
melancholia morbi differentia et causæ 517
melancholia simul & acutæ febris exemplum 117
melancholicus succus qua ratione afferat fastidium, cum per se soleat afferre fæmem 783
melancholici cur à potu plurimum abstineant aliquando 522
melancholici, epileptici, & contra qui fiunt, & cur & quid intersit 723
melancholici morbi quos pituitosos afferre soleant, & qua causa 329
melancholici quomodo periclitentur breui mori 521
melancholicorum symptomata, & eorum causæ 578
melancholicis familiare est pituita congerere 783
melancholicis morbis accommodatissimæ euacuationes sunt deiectionis 506
melancholicis habere sanguinem ichorolum 160. 284
melancholicos nunc trisari nunc letari plurimum, & cur 518
Melida laborauit pulmonia ex suppressione mensurorum 82

I N D E X.

Menandri vinitoris historia 359
Menonis historia 747
menfes postridie à dolore lumborum & femoris fiant, & cur 10
menfes si fiant vtero gerentibus laboriosi sunt, quales octimestrium abortus 180
menfes tales plerumq; fiunt parituris de cimo mense 170
mensibus medijs cum maiori periculo abortitur 113
menstrua fluxio mulieres à multis malis liberat 687
menstrua qua etate profluant 168
menstruorum defectus quot mensibus fiat incurabilis 381
menstruorum suppressio quot modis solet ledere 525
menstruorum suppressionem ob malignam qualitatem sanguinis potius quam quantitatem ledere quomodo cognoscatur 767
post Menstrua cur facile concipiant mulieres, et causæ gemini fetus, & cur mas & femina 164
menstruis per etatem iam deficientibus quid eueniat 168
merum cum cibo aut à cibo minus ledere quam solum 668
mesecolum et mesenterium eadem pars est 626
methodus breuibus comprehensa 721
methodus & dialectica Hippocr. 53
Methodus inueniendi epidemialium constitutionum casus 10
methodus optima agnoscendorum & faciendorum in curationibus 141
methodicorum secta 554
Meto potu largo aque expurgatus est 72
Metonis alterius historia 824
Metrodori filij historia 533
metus & mœstitia melancholice signa & causæ 302
post Mictum concretio in pueris eius que Minois historia 382
missio sanguinis est, cum abscessus facit, & cur 428
missionem sanguinis sepe liberare ab abortu 321
missionem sanguinis aut fluxum spontaneum qui bene ferant, & qui male 109
molles carne mansuetos & prudentes esse 182
monstrosi partus causæ 122
morbus acutus superueniens, sepe est veterum & diuturnarum passionum indicatio 382.425.464
morbus aliquando minuitur materia nondum cocta, & cur 293
morbus an per se an per consensum sit, & quado horum quiduis magis aut minus 711
morbus cur fieri videatur minor nonnunquam, cum adhuc in suo incre-

mento sit 57.301
morbus dolosus quomodo agnoscat, etiam cum videtur esse solutus 675
morbus regius ante septimum quam sit periculosus 323
morbus regius non decretorius multas & vehementes petit purgationes 748
morbi autumnales & maligni simulq; constitutione legitimi exemplum 729
morbi naturam quid vocet Hippocrat. 469
morbi pulicaris, qui vulgo apud Hispanos vocatur tabardillo, descriptio & notæ 137.356 eiusdem curatio & indicationes 360
morbi connutriti in senectute relinquunt 647
morbi diuturni, vt renum & coxæ, podagra & hæmorrhoides à multis periculis liberant 696
morbi dolosi qui sint exemplo Cheronis indicatur 675
morbi duabus rationibus dicuntur quales 719
morbi multi, etiam acuti, finiuntur insensibiliter 319
morbi omnes acuti alijs acutis superuenientes sunt lethales 473
morbi pro quibus fiant salubriter et insalubriter & ex necessitate 670
morbi qui etatis mutatione curantur, an etate ipsa an coitu curentur 659
morbum gallicum non esse nouum 625
morborum epidemialium causæ consideratione temporis presentis, præteriti & futuri constant 711
morborum euentus quotuplex, et illius prænoscenti summa ratio 58
morborum indicationes multas diuersasque amare vacationes, & cur 297
morborum partitio & causæ 1.2
morbos alios non aliter ac febres habere circuitus & intermissiones aliquando 27.28
morbos cum lassitudine tensua missionem sanguinis postulare 195.196
in Morbis que consideranda 314
moribundi iam cur aliquando videantur alleuati 234.285.308.375
morientes cur fronte sudant 357
morientes præ debilitate ultra expectationem durare solent, non autem qui vi morborum 232
morientium ex veneno signa 376
morientium præ debilitate & morbi vi, dignotio 747
moriturorum ex angina, signa 649
mortuis multis recens solere fieri rubores per partes, & ob quas causas 523
Moschus calculosus abscessu quodam

liberatus 93
motus congeneres, icterus, rigor & sudor 847
motus instrumenta musculi 428
motus, laboris & exercitationis metu 589
motus musculorum 429
motus non iidem sunt omnibus nimij 586
mulier morosa in Thaso pbrenitidie trium dierum laborauit, & cum vrina nigra euasit 302
mulier cui sanies exibat ex mamilla, nisi ea suppressio, esset mortua, fuisse facta mania 533
mulier que decumbebat in foro medaciorum ex masculi partu decimoquarto febris ardentis obiit 256
mulier que decumbebat iuxta Tisamenum ex voluulo die secunda mortua est 252
mulier quedam earum que apud Pantomedem ex abortu recentis fetus ardente febre obiit septimo 253
mulier vt concipiat remedia 225
mulieris cancerum habetis circa pectus, cui sanies ex mamilla exibat, historia 533
mulieris fortiter capite grauata ex menstruorum suppressione febricitantis acuti, historia: & de iudicatione coniecturæ rationales 362
mulieris Hippæ hydropicæ historia 409
mulieris in Pheris historia 447
mulieris Larissæ prægnantis historia 447
mulieris que seipsam iugulauit historia 476
mulieris supra portas habitantis, que ex febricula abscessus ad omnes spinæ articulos & resolutionem passa est, historia 747
mulieres cur non corripentur nyctalopia, cum pueri 687
mulieres cur podagricæ minus sint 725
mulieres serue egrotant, vt viri 687
mulieribus que in speciem virilem mutatae interierunt, quomodo fuisset prospiciendum 725
muliebris morbi qui in viro fuisset difficilis, in muliere vero minus, longa descriptio & causæ 846
muliebrum & virginalium morborum differentia, notæ & causæ 193.140
muliebrum morborum causæ 362
musculorum compositio & substantia 428
mutatio sepe & repente facta australium & borealium, & nimium causa fuit epidemice 684
mutationes nunquam nisi ad decentiam fiant 675
mutationes omnes repentinas cauendas 609
mutatio-

I N D E X.

numerorum tertius validissimus 214
nutrix duobus modis purgatur: aut propter se, aut propter infantem, & qua ratione faciendum sit vtrunq; 664
nutrices an sint querenda sine menstruis 120
nutrientia exterius admoueri vanum non est 665
nyctalopia quid sit, & eius causæ 412.685
nyctalopia pueri magis laborarunt, præcipue qui grandioribus oculis & capillis longis 686

O

Obleta que vocet Hippocrat. 292
Obluio duplex: altera ob mentis alienationem, altera ob memoria vitium 267
obluio omnium eorum que quis amet, cur signum lethale 308
obstructionibus viscerum laborantes, cur crebro corripiantur febribus 309
ocium merum nullis est vtile, sed cuius exercitatio accommodata 589
ocium quosdam extenuat, quosdam crassiores reddit 585
ocio nunquam vti expedit ad extenuandum, neq; multo cibo: etsi fieri possit 586
ocasio quantum momentum habeat 80
ocasio quid sit apud Hippocratem 108
ocasionis duplex significatio 600
occasione elapsa præstat dimitti auxilia, quam nihil conferentia infamari 693
occasiones seu causæ externæ ad cognitionem & curationem conferunt, & quomodo 108
ocasio pleiadum in initio nouembris 524
oculi audacia que dicatur, & eam indicare delirium 533
oculi fractio quid sit, & quid significet, curq; in moribundis sit 554
oculi distortio est aliquando signum decretorium 213
oculi affecti cur iritentur noctu 513
oculi magni angulati & demissi, boni sunt 185
oculi vt valent, ita & totum corpus, de corpore & animo explicatur 639
oculorum debilitas admodum lethalis 213
oculorum curatio & ocularium medicamentorum materia 214
oculos magnos & rotundos cupiditatem & hebetudinem indicare 184
ex Oculis notæ physiognomice 206
odores sunt materia victus 693
odorum differentia 700
odorum differentia per pauca agnoscuntur ab hominibus 700
odoribus tam malis quam bonis vtuntur medici, & est eorum mutatio consideranda ibid.
odoribus iocundi circa qualitatem alimenti solum hominem delectari asserunt Aristot. ibid.
odorata cur subitus iuuant, naribus admota ledunt hystericas 447
oedemata omnes tumores 25
in Oeniadis viri, qui morbo tenebatur, historia 434
olitoris vxor in Helide 429
Olympiodori famule historia 377
Onesianctus historia 781
operis huius argumentum operum Hippocratis partitio 1
ophtbalmia alui profusio plurimum cedit 780
ophtbalmie cum dolore morbi astuales sunt 688
opium quando conferat in dentium dolore 680
opysthotoni futuri indicia 511
organorum attritio caluitium facit 582
os infernum digiti quod sit 511
oris vteri medentis in coxam curatio 372
ossa plerumq; abscedunt post quadragesimum 625
ossicula cranei per nares emuncta 643
oscitatio & paudiculatio quomodo fiat 647
oscitationum causæ & curatio 150.559
oxybaphum que mensura sit 157
oxyzakis que potio 157

P

Palestræ custodis qui ex luctu obiit die tertia historia 722
pallidum, rufum & flauum indifferenter aliquando dici 399
palpebrarum & lingue motus dubios esse, & que sint de eorum instrumentis opinionones 641.642
palpitatio vocatur pulsus Hippocrati 56.66
palpitationis nomen quid significet 734
panis autopyri vtilitas 507
panis recentis noxæ 507
panis subcinericij incommoda 735
papula in mamma color chlorus vteri morbum indicat, aut prægnationem 654
paraplexia queuis resolutio vocatur 685
parientes concussionem & compressionem thoracis lædi 534
Parij historia 273
parium & imparium enumeratio seorsum 60
paribus diebus accessiones fieri deterius est, quam imparibus, & cur 40.59.63

I N D E X.

paribus iudicari, qui paribus mouetur: & imparibus, qui imparibus, & cur 59
 paribus moueri & breuem esse morbum, rarum est 292
 Parmenisci historia 517
 parotides liberauerunt Calcidonium a suppuratione 320
 parotides quae deficiente febre permanent, diarrhoea aut dysenteria, aut crassa urina subsidentia soluit, ut & surditatem 42
 parotidum ex acutis morbis curatio per citam vstionem, commendatur 454
 paroxyfmi vt significant 51
 paroxyfmos esse maiores & interualla breuiora, an longioris morbi sit signum 92
 paroxyfmos morborum omnium insumere propriam materiam variis exemplis indicatur 48
 partes humiles quae sint 388
 partium corporis & temperamentis, et temporum anni & partium diei, consideratio 681
 partium naturalia tempora quae sint 163
 partus an possit produci ultra mensem vndecimum, an ante septimum fieri: & horum cause 164
 partus communis an sit nouem an decem mensium, & eius cause 166. 447
 partus filiae periculosior est quam filij 258
 partus maris & femellae eisdem esse fines: & si figuratiōis & motus sint diuersi 167
 partus multas affectiones veteres indicat 445
 partus muliebris multiplices fines, & qui 163
 partus si febrī superuenit, computatio non a parte, sed a febre est 321
 partus tardi, ac ultra nouem menses producti duplex causa: alia bona, alia mala 170
 partus vter periculosior filiae an filij 79. 181.
 de Partu & superfelatione 446
 ex Partu acutē febricitanti, vteri inflammationem adesse, semper putare oportet 253
 ex Partu doloris in pectore curatio 535
 ex Partu difficili cur multae fiant pleuriticae 766
 paucus cibus in quibus tollat lassitudinem & stim: & in quibus secus 610
 paucus cibus qui dici debeat 611
 paucor conuulsionis signum 813
 Pausaniae filiae historia 829
 pedes semper calidi, suppurationis nota 417
 Periclis in Abderis historia 292

periculosissimus locus inter ventriculū & hepar, vt vulneretur, et cur 479
 peripneumoniae bene per aluum soluta rarum exemplum 759
 peripneumoniae constitutio legitima 759
 peripneumoniae & pleuritidis dignotio ex signis 748. 766
 peripneumoniam lethalem plerunquē mentem ledere 787
 permutationis indicia quae timere debet cautus medicus 535
 permutatio raro ab angina in conuulsionem 535
 perturbatae hypostasis in vrina tenui significatio 837
 perturbatio consideratur in sedimento non minus quam in ipsa vrina 837
 peruigilio, somno & fami & fastidio succurrendi ratio 731
 Peryntbi constitutio epidemialis 133
 pestis cum carbonibus descriptio et cause 83
 pestes multas simul fuisse 262
 pestibus morbus vt possit incipere a vitu 180
 in Pestilenti statu quorum sit melior conditio, aegrotantium in initio tempestatis, an postea 78
 pestilentium procuratio 270. 271
 Phaetusa Pythae coniux, & coniux Namisae Gorgippi in formam virilem mutatae sunt barba & voce ob defectum menstruorum 724
 pharmacum debile aliquando interimit, quem fortius liberaret 477
 pharmacum corrumpens fetum masculinum sexaginta diebus datur sine periculo: & causa & quid possit hoc conferre medicinae 119
 pharmacum intempestiuum inflammationem hypochondriorum facere 123
 pharmacum superbibere quid sit, & quando liceat 451
 pharmacum vt ante concoctionem detur, quae corporis desideretur dispositio 814
 pharmaci exhibitii quot sint exitus 476
 pharmaci intempestiue dati, & eius noxae optimum exemplum 814
 pharmaco dato neq; purgatione subsecuta, quae fiant symptomata 477
 pharmaco exhibitio & corpore non purgato, qui sint exitus 467
 ex Pharmaco forti potio debilis 477
 pharmaco vehementi dato quae procuratio esse debeat 457
 pherea sunt tumores quidam post aures 596
 Pherecidae historia 821
 Philini vxor post partum ritē expurgata cur obiit, & ex quo morbo 70
 in Philini vxore enixa cur computet Hippocrates dies a febre, & non a partu 69

Philonis filia ob intempestiuam cenā mortua 42
 Philistes ex meri potu febre acutissima correptus intra quintam obiit 242
 Philistidis vxoris Eraclidis histor. 845
 Philis filij historia 529
 Philiscus laborauit febre ardente maligna, cum magno lienis pblegmonē 62
 philosophiam fuisse in cunabulis tempore Hippocratis indicatur 601
 Phoenicis passio mirabilis, & eius curatio 516
 Phoenicis & Andreae fratrum historia 452
 φολκώδία quae dicantur Hippocr. 43
 phrenitis saepe habet delirij internissionem 239
 phrenitidis in lethargum abeuntis notae 493
 phrenitici ab initio an fiant 41
 phrenitici tertia die mortui historia 289
 phreniticorum symptomatum cause 311
 physognomoniam vt voces, ita & morbos ad quos quis paratus sit, indicat 695
 physognomoniam non esse inanem, & quomodo procedat 183
 physognomoniam vtilem esse ad curationes 694
 Pica vtero gerentium cur abortum faciat 163
 pica, vomitus & fastidia quibus mensibus fiant praegnantibus 353
 piper in dentium dolore quando proficit, & qua causa 680
 Pisisrati historia 784
 Pitbonis filij in Pela historia 842
 pituita et melancholia vt vterq; succus possit ad corpus vergere, & ad animum 329
 pituitosa & melancholica passiones qua ratione saepe concurrant 182
 Platonis de anima sententia 707
 Platonis de purgatione, sententia 478
 pleiad. s quod signum sit 3
 plerumq; mori eo morbo quo sint correpti saepe, ratione & exemplo indicantur 762
 pleuritis arthritidis & hemicranicae & affectio alia quae uis dextra quam sinistra deterior 215. 230. 297
 pleuritis ex suppressione menstruorum 828
 pleuritis non solet cum delirio interire 432
 pleuritis quae periculosior, dextra an sinistra 758. 759
 pleuritis acutissima exacte & salutaris typus 787
 pleuritis dignotio ex signis 757. 766
 pleuritis & suppurationis & repurgationis notae 825
 pleuri-

I N D E X.

pleuritis temporum vniuersalium distinctio 295
 pleuriticidum & peripneumoniam ex vtero fuisse, quibus signis agnoscutur 767
 pleuriticis raro iuuantur pharmaco, & cur, & quo casu iuuentur 432
 pleuriticorum vrinae, & earum cause 297
 pleuriticis an semel fundendus totus sanguis 295
 pleuriticis copia sanguinis suppurationem, malignitas tabem facit 340
 plumbi differentiae 189
 pluuiarum & siccitatis morbi 12
 podagrae qui morbi soleant succedere, et a quibus ea liberet 617
 Polemarchi pueri historia 831
 polenta quomodo pararetur antiquitus 820
 Polycratis & Cleocidii historia 726
 Polycratis historia 510
 Polycratis vxoris historia 474
 Polyphanti historia 836
 porracea vbi generentur, & quid significant 517
 porri facultas 467
 porros & allia cur putet vulgus esse estate frigida 716
 Posidoreonis historia 771
 Posidonij historia 756
 non Potantibus & vix respiratio breuis: duplex huius sententiae explicatio 151. 152
 potio pro dysenteria 735
 potio pro catarrho syngrapha 810
 potiones & eclegmata ex bordeo praestant dulcibus & melle paratis 516
 potus hydropicorum 506
 potus multus cur ledat ictericos 808
 potum non consistere, sed cum sonitu cadere, signum certae mortis 312
 potus non omnibus refrigerari debet, et si multis proficit 473
 potiore curatio partem esse quiete, quam contraria adhibere 566
 praegnant an corrumpat fetum, agnoscere quantum referat 811
 praegnant quae cecidit, aut ista est, aut conuulsionem passa, aut sine causa dolores vt parientis pati incipit, an sit abortum factura quanto tempore, et quomodo agnoscat 811
 praegnantibus posse menstrua fluere 348
 praegnationis agnoscedae difficultas indicatur 348. 353. 365
 praepotantium crudum salsa cum melle, remedium est 849
 praue differentiae deiectionum & vrinarum 523
 praxis medica nulla ratione potest doceri melius quam per exempla 459
 Prodicus interficiebat quadam victus ratione febricitantes 613
 Prodrumi filij historia 764

prodromi qui dies vocentur 3
 productionis morbi & superexacerbatio & remissio signum est 348. 353. 365
 proferre perfecte cum quis plurimum conetur, aliqui balbutire quas causas habeat 740
 profluuij ventris curatio per fabas coctas & cuminum 211
 profluvia alba ex vtero habentes, raro parere 350
 profluvia sanguinis hydropem faciunt 628
 prognosticum ex ijs, quae quocunque signo nascuntur 53
 propensionem ad actiones antiquiorem esse instrumentis 642
 prorrheticorum libri censura 234
 prouidentia vti honorificentius esse in morituris quam in superuicturis 213
 pubis affectiones per quas partes efficiant respirationem difficilem 542
 puer Metrophanti caput testa percussus 326
 pueri ex defatigatione laboratis inflammatione hypochondriorum historia & cause 369
 pueri in Hypologi villa historia 373. 374
 pueri iuxta extremam cauponam historia 341
 pueri phagedena laborantis historia 338
 pueri Philotimi historia 850
 pueri ex multis desperationibus euadunt, & cur 28
 pueros plurimum ledi a vino 522
 puerilis aetas minoribus auxilijs indiget, senilis minora fastinet 721
 puerulis quae mutationes insignes, & quae tempora sint illis legitima: ac cum voce mutari illis omnia 209
 puerperarum conuulsionem excitata febre curari 190
 ex Pulmonia biliosa saepius deliratur, quam ex pituitosa 536
 pulsus ex hypochondrijs quid portendat 342
 pulsus in hypochondrijs cause & significationes 784
 pulsus nomen quid significet apud Hippocratem 710
 de Pulsibus agere Hippoc. 342. 352
 purgationis ante concoctionem noxae 779
 purgationi nimia quibus auxilijs occurratur 478
 puritas oculi quando mala 532
 puris ex aure cum febre constitutio 414
 pus ex aure liberat a dentium dolore 340
 pus ex aure si cesset, quibus solebat fluere, an belationes facit 377
 puris optimi conditiones 800
 putredo arida quae vocetur 413. 469
 Pythion acuta febre ex decidentia laborauit 225. 285

Pythodori historia 728
 Q V A ex quibus in quae mutantur considerandum 51
 quarta dies cur raro iudicet 292
 quarto die habere deterius grauissimum 41
 quartana cur timore repentino aliquando tollatur, & quid tunc agendum, & postea 181. 182
 quartana liberat & praeseruat a magno morbo 670
 quartana non producitur ultra annum 679
 quartana securissima, facilima & longissima 34
 quartana in statum iam euntis est mitescere rigores 544
 quartanae annuae quae superuenerint, eorum cause 15
 quartanam curari facillime 34
 quartanae aestiuales non producuntur vsq; ad annum 679
 quartanam omnium esse pessimam 55. 56
 quadragenarij in longissimis sunt, quod septimanae in acutis 280
 quadragesimos & vigesimos esse pro septimanis & quaternarijs acutorum 298
 quadraginta dies vt in suppuratione, ita in catarrhis & expurgationis tempus 798
 quinquagenarijs suppuratione finiunt pblegmones potius quam resolutione 839
 quietos esse aegrotantes imperitis semper probari, peritis vero non nisi cum est naturale 849
 quotidianam omnem esse longam, longiorem vero & deteriozem diurnam 55
 R Aucedo visa est non raro totam vitam durare 686
 reciduae & morbi vnica computatio, & multa eius exempla 46
 reciduae etiam solent incidere in dies decretorios, vt aliae mutationes insignes, siue bonae, siue male 324
 reciduae post aequinoctia autumnalia vsq; ad solstitia hyemalia 320
 reciduiam futuram longissimam vnde praesentias 354
 reciduiarum notae vno capite collectae 368
 reciduiarum signa ex oculorum palpebris 715
 recens reposito membro, qui mouentur, periculo se exponunt 512
 rectum intuitum oculis non videntibus inditare audaciam 553
 rectitudo abcessuum secundum superiora & inferiora, vt & dextra & sinistra explicatur 152. 559
 rectissimus quis sit 576

I N D E X.

redundantiam humorum aliquando im-
pedire purgationem, quidq; eo casu
faciendum 478
redundans galla cum melle curantur 225
reficere & extenuare corpora, Medici
muneris est 584
refrigeratio quibus induret & quibus
emolliat alium, & quibus causis
657
refrigerationes non recalcantes mor-
tem indicare 753
refrigeratorum signa 139
regionum morbi 11
relicta in morbis recidivas facere, &
quae ea sint 343. 562
renum & coli dolores initio vix posse di-
gnosci 369
renum & vesicae morborum ex multis
succis curatio legitima 456
renum morbos non vidit Hippocrates
curatos ante quinquagesimum an-
num 698
replere & vacuare curationes multorum
morborum sunt 553
repletio ut agatur 556
resolutio an sit melior quam suppuratio,
an contra 592
respiratio cum strepitu sublimis est 793
respiratio parua & crebra non fit sem-
per ob dolorem, sed ob impotentiam
aliquando 332
respirationis prognosticum 51. 52
respirationis & pulsus differentiae om-
nes, & eorum dignotiones & causae
148. 559
respirationis per os & vulnus non est
eadem materia 529
respirationis usum esse distributionem
alimenti opinio est antiquata 665
reumatica febres cum tussicula inci-
piunt, & ad vesperam exacerbantur
790
renuere si quo non oportet, vergant
567
renuendum & euacuandum alterna-
te, ubi in parte affecta magna mole-
stia sentitur 557
reuulsio, deriuatio, & euacuatio 556
reuerstuae febres magna ex parte non
sunt acutae 563
ridicula interpretatio cuiusdam Lusitani
271
rigor a superiore ventre magis, febris ab
inferiori 658
rigoris decretorij praesagium ex urinae
suppressione & somnis causae 544
rigoris per febres acutas significatio
52
a Rigore incipere quibus continuis fe-
bris praecipue accidat 287
rigores ex quibus partibus incipiunt &
viris & mulieribus 162. 600
rigores fortes miscere appetentis sta-
tus signum est, praecipue in quarta-
nis 544
risus quidam per impotentiam conti-

nendi septum transversum, & eius
causae & ratio 66
ructus prognosticum 52
ructum acidum in longis leuitatibus
intestinarum licere aliquando arte
facere 124
ructuum differentiae omnes, & signi-
ficationes earum 704
ructus hypochondriacos & histericos
plurimum iuuat 645
ruffos & acuto naso, & paruis oculis,
prauos esse, ruffos vero & simos, &
oculis magnis bonos 183
ruffos nunquam esse mediocres, sed aut
valde bonos, aut pessimos 185
ruptiones, tumores & lioues in inflam-
mationibus & vlcibus consideran-
dum 715
rupturae vasorum in pectore causae
319
ex Ruptura in pectore cur soleat fieri
suppuratio 319

S

in **S**alamine qui in anchoram inci-
dit 475
sanguis in somno intro magis fugit
662
sanguinis, cum vritur, aut putrescit, te-
nue abit in bilem, & crassum in me-
lancholiam 666
sanguinis fluxus liberat ab abscessibus
550
sanguinis missionis administratio & li-
gatura 161
sanguinis missionem qui non possint
ferre 119
sanguinis mittendi indicatio ab humo-
ris specie 620
sanguinis redundancia quibusdam bu-
bones, quibusdam excreationem san-
guinis ex aspera arteria faciebat
689
sanguinis vitiosi redundancia potest es-
se causa extenuationis 613
sanguinem esse frenum bilis, quatenus
sit verum 460
sanguinem ex naribus abscessus & si-
gnificare, & tollere 362. 363
sanguinem ex naribus fundentibus fie-
ri iudicationes cum rigore exemplis
indicatur 359
sanguinea effluxiones colores mutant
ob sanguinis conuersionem 620
sanguinem & biliosum temperamen-
tum mutari in melancholicum, &
qua etate vtrumq; 161
Sardina melle intincta post crudam po-
sitionem utilis 849
Sarracenorum filios ad plerosque mor-
bos scarificare aures posterius, & cur
657
satietae ventriculi curatio 480
satietae in ventriculo descriptio &
symptomata 480

satietaem ventriculi esse puerile mor-
bum 480
Satyri in Thaso historia 722
satyriasis qui morbus dicatur ibid.
Scamandri in Larissa historia 450
scalptus vacuatio quaedam est, valens
ad quae dura frictio 477. 646
scirrhus vteri signa 445
Scomphi in Oeniadis historia 432
sectio venae frontis tollit dolorem occi-
pitis 566
secundinae mox in partu sequi debent
exeuntem fetum 448
secundinis retentis Sternutatio iuuat
204
sedimentorum urinae differentiae mul-
tae & causae 332
seminis effusionis causae 234
semini simile excrementum quod sit
575
semini similis excretio confert ad ea,
ad quae venus 575
semini similis excretio soluit cacochy-
miam seminis ibid.
semitertiana cui tempore anni congruat
524
semitertiana descriptio ibid.
senis in lapideis vestibulis habitantis hi-
storia 388
seuis qui mortuus est simul cum sua v-
xore languida 417
seplasiariorum opera quae sint, & ea ad
medicinam spectare 144
seps quae tubercula sint 697
septimestris futuri partus labores 208.
causae 166. 581
septimestres non magis esse feminas,
quam mares, iudicatur contra Ari-
stotelem 168
septimi vis in diebus, mensibus & in
quadragenarijs 357
septum transversum praecipuam respi-
rationis instrumentum 480
septi transversa vulnera multis de causis
lethalia 527
Serapis hydrope laborauit, quibus cau-
sis, & cum quibus notis 112
seri vsus 224
serum melancholicorum quale 577
seruus Attici a quartana permansit sa-
tuus 329
sesamum cur iuuat excreationem 810
sexta & octaua quibus sit bene iudica-
toria 324
sexta die plerumq; purgare egrotos praes-
ter Hippoc. senectiam esse 378. 778
sexti diei infidelitatis exemplum 789
siccare quid sit in morbis 359
sida quid sit ignorari, esse vero facultatis
mali punici 826
signum simpliciter bonum multis pesti-
mis opponi, leue est 523
in Signo apparere tumorem in parte &
sine signo euanescere quid sit 779
signa & causae quae sint 45. futurae
recidivae 562
signa

I N D E X.

signorum lethalium in acutis nullum
apparere, valde salutare 640. pa-
thognomicorum superuenientium &
asidentium definitiones 91. su-
peruenientium differentia ad mor-
bos singulos 92
Silenus laborauit febre ardente cum ma-
gno erysipelate totius hypochondrij
65
similis magna salacitatis est 185
similitatis naturalis & praeter naturam
causae 339. 540
singultus in extenuatis ex ardente fe-
bre certissimum mortis signum 259
post fabonium 527. prognosticum
52
sitis intus relicta non quaecumq; indicat
recidivam 562. quaedam vento fri-
gido, quaedam potu melius sedatur
615. quibus causis possit abesse a fe-
bre ardente 232. quousq; toleran-
da 511. causae, quomodo sit illi oc-
currendum 635. 636. remedia
613
Socratis in Phaedone de dolore & volu-
ptate sententia 518
soluere morbum quot modis dicatur 549
solutiones morborum aliquando fieri si-
ne solutionis signis, etsi non sit legiti-
mum 422
somnia & motus hora idonea 506
somnia in loco frigido & cooperto cor-
pore melius suscipitur, & est utilior
630. ubi laborem facit, quae sym-
ptomata accidant 699
somnia in vulnere capitis duplex causa
271
sonitum potus in ventrem descendens,
periculosum esse signum, & quas
habeat causas 738. 741
soporis & somni distinctio 240
sorbitio ex herba & farina pro diar-
rhae biliosa 733
sordes aurium duplices, & earum quae-
dam morbos indicant 645
sphacelus quid sit 533
sphaceli essentia & curatio 200. no-
men aliquando de cuiusq; partis mor-
tificatione dicitur 795
spiratio obscura in tabidis & in non pa-
rientibus mala 695
spiritus aliquando apud Hippocratem
significat dispensationem 355. irruentis
ingressus & egressus in cubiculum
quomodo moderandus sit 702. ma-
gni & rari causae 64
spiritum vespertinum crebriorem esse
matutino, in quibus passionibus ene-
niat 748
splenicis quae dysenteriae sint utiles, &
quae inutiles 346
spongiae quae partes sint apud Hippocra-
tem 324
spumae causae 409
spumose deiectiones duplicem genera-
tionem habent 237

sputio multa visa est morbum melan-
cholicum indicare 645
sputionum modum indicare locum af-
fectum 768
sputi cruenti curationem quae impediatur
620
sputa rotunda delirium significare 678
status pestilentis descriptio 259
sterilium procuratio multiplex pro ra-
tione causae 165
sterilitatis causa, & curatio varia 195.
225
sterilitatis causae 163. 351
sternutatio & singultus concussiones
sunt 646
sternutatione, expiratione, pandicula-
tione, transpiratione, & duplici fla-
tu, vapor euacuatur ex partibus di-
uersis 644
sternutamenti prognosticum 52
sternutamenta quando vtilia 645
sternutamentorum vsu intempestiuo le-
sum esse Polypphantem, adeo ut mor-
reretur 536
stertor qualis sit in ore & palato, qualis
inguttore & aspera arteria: & v-
triusq; significatio 536
stertorosus spiritus quibus causis soleat
conquiescere 773. earumq; distin-
ctio ibid.
Stimargi famula Idumea ex partu fe-
melle aegrotauit, & quomodo curata
182
Stimargi vxor ex abortu intamuit, &
quibus causis 112
stillare merum quid sit, & cur malum
63
stilla sanguinis male, maxime quarto
die 63. 237. 341
stillidia urinae vituperantur 41
stomatica medicamenta ex quibus pa-
rentur a Galeno 786
strabones a primo ortu ametes, maniaci
& lapidei 215
stranguria bona & iudicatoria 28
stranguriam venae sectio soluit 217
stranguriam vicinis iam partui fieri co-
sueuisse 121
stupor alui facit omnium confusionem
582
stuporis essentia, causae & curatio 673
sublime in urinis delirium pretendere
287. 305
succum multi cum debilitate signa 788
sudor ad noctem quibus causis fieri so-
leat 736
sudor post rigorem optimus est 244
sudor tertianae cur aliam putetur praes-
monstrare 86
sudoris colliquatorij causae 830
sudoris frigidi duplex causa 79
sudoris in malignis febribus causae
727
sudoris maligni in febribus notae 86
sudores exigui animi deliquia comitan-
tur 251

sudoribus circa ceruicem soluti morbi
erraticas habent febres pro recidivis
798
sudoriferae febres, ac sine sudoribus, qua-
libus temporibus fiant 86. 137
superfætationis causae, & quo praegna-
tionis potius fiat 445
suppressis mensibus fiunt multi rigores
258
suppuratio in ventre ex vomitu san-
guinis, & eius generatio & signa
468
suppuratio magis sine recidiva est, quae
resolutio multis rationibus 591
suppuratio ventriculi vomitu puris sol-
uitur in robustis 466
suppurationis & hydropis ex suppura-
tione causae & generatio 410. 411
suppurationis ex inflammatione & ca-
tarrho dignotio 788
suppurationis internae in ventre futu-
rae, aut iam factae signa 401.
402
suppurationis internae signa & causae
474
suppurationis perniciose signa 326
suppurationis quae ex catarrho saepe re-
dit exemplum & causae 832
suppuratione fiente in intestinis alius
turbatur, nisi homo coryza laboret
579
suppurationes aurium hyeme magis,
quam aestate fiunt, & senibus ma-
gis quam iuuenibus 797
suppurationes biliosae pessimae 346
suppurationes & oculorum morbos ad
noctem habere labores 513
suppurationes humeri in pusillis faci-
unt breuiores esse cubitos, & cur
549
suppurationum differentiae & signa
436
suppurationibus vmbilicis terminus
579
suppurati multi qui euadere possent, cur
morianur 832
suppuratorum signa 747. 762
surditas an in acutis bonum signum
230. 299
surditas aut sanguis ex naribus soluit
dolores inferiores 189
sursum an deorsum vergant succi, ex
hypochondrijs dignotio 324.
330
sub quarto mense parit 163
suilla qualis cibus 589
suscipere est respiratio magna & rara
739
sutoris historia 341
sutura ut soleat fallere in vulneribus ca-
pitis, & qua ratione cauere oporteat
471
sylvij succi facultas 810
Symmachi filius a bile suffocatus 478
symptoma notatu dignum circa deie-
ctiones tabescentium 833

symptosis quid sit 396
lyncorum in euacuationibus extremam intemperiem indicant 317
syndromes signorum abscessuum futurorum ad articulos 570
syndromes signorum pessimorum 523
T
Tabadillo vulgari nomine vocatus morbus, an purgatione petat 815
tabes missione sanguinis vsq. ad animi deliquium ab Hipp. curata 434
tabis omnis constitutio 7
tabidi ante mortem vacillant. mente 474. *natura qui* 7
tabidorum iam morietium signa 747
tabescentis pituitosa capitis fluxione signa 768
tabescentibus cur fiant alternatè profluua alui & suppressiones: & utrumque cadat 536. *autumnus & venocet: etsi non eodem modo* 690
taciturnitas & tristitia desperata mali moris, & subdolum morbum significat 248
ταπαξις & δέπουθ quid sit apud Hippocratem 408
Temeni neptis ex abscessu digiti qui recurrit, mortua est 98
temperamenti dignotio ex magnitudine aut exiguitate partium 101
temperamentorum ex crassitie aut gracilitate dignotio 637
tempora cur crebro doleant 517. *cur doleant cum dentibus* 339
tempora morborum an multum differant, considerandum 697. *temperie sunt aestimanda* 89
temporum anni conditiones considerandæ, & mutationes 4. 14. 253
temporum morbi 11. 12
in Temporibus cur sentiat febrilis calor magis q̄ in aliis partibus 729
in Temporibus tria consideranda 14
Tenedæ historia 346
teneri apud Hipp. quid sit 417
terebrinhi qui tumores sint 117
Terpidæ matris historia 826
terra arida volatilius genus bene habere: piscibus verò contrà, & quibus causis 638
terram mutare conuenit in morbis longis 655
terror aut triste nunciu mensuras euacuationes eleuat 302
tertius dens cur pluries exedatur, quam alij 340
tertiana exquisita forma 154
tertianarum febrium descriptio 718
tertianas exquisitas à quinto vsque ad septimum paroxysmum finiri 563
Tesandri vxor lætans febre ardente ex salsa pituita laborauit 326
testis in congressu prominens indicat sexum distinguendi fetus 639
testes nunc ex tussi, nunc per se intuentur 310

mescunt 99
testium & genitalium extenuatio & gracilescentia quibus causis fiat moribundis 792
Thasus ubi sit 11
in Thaso decumbentis iuxta frigidam historia 282
Theoclis cognata historia 764
Theophorbi filij historia 455
Thissalus methodicorum princeps 554
thoraci cum coxa per vterum communio 623
à Thorace in aluum quæ via sint 276
Timocharis historia 508
Timocharis serui historia 521
Timocratie in Helide historia 430
tumoris melancholicorum duplex causa 577
titubantes lingua & impotes manuum, in horum solutione fieri suppuratos 188
tolerantia conferentia est indicium 720
toni qui dicantur 97
tormina intestinorū facientia, suppressionem menstruorum faciunt 525
tortura oris ad quam partem pertineat 381
in Tortura partiu faciei quæ notæ distinguant conuulsionem à resolutione 329
Trallianus ponit resolutiones ex melancholia 388. 329
tremor Hippocrati aliud significat, quæ Galeno 337. 395
tremuli pulsus qui sint, & eorum differentia & causæ 352
Trinonis filij Damonis historia 512
tristis & iracundus necessario est inuidus 184
Triteophies quæ febres dicantur 563
tubercula externarū partium, ad quas externas referatur, explicatur 794
tuberculorum bonorum & malorū conditiones & signa 546
tumor alui, qui per eius deenerationem subsidet, & citò redit, petiit expurgationem, etiam concessione non expectata, & cur 843
tumores non suppurati, sed sæpè resolutioni & reuertentes articulares morbos prænuunciant 621
tumorum ventris differentia, causæ, & dignotiones, qua in parte, & ex qua materia sint 148
turbationis nomen quot modis accipere solet Hippocrates 717
turbationes & transitus significare modos omnes, quibus morbi soluantur 672
tussis ex refrigeratione spiritalium dignotio 565. *indicat thoracis morbos* 645. *sicca, & eius causæ* 380. 411
tussis aride ob destillationem tenuem & acrem curatio 210

tussis prognosticum 52. *sicca abscessus, dolor coxæ, crurum, aut testis* 196
ex Tussi resolutiones multarum partium 411
tusses laboriosas articularum abscessus minari 694
tusses sicca diuturnæ sine febre in uires articularum finiri 695
tusses sicca leuiter irritantes 564
tusses sicca quæ 6
tussicula per febres cum alui turbatione multitudinem indicat 548
tussiculosi abscessus sursum facti, non soluant perfectè tussim 99
Tychonis ex vulnere non erat verus iussus, sed conuulsus motus 528
Tychonis in obsidione circumdati historia 528
Tymoetanis pueri duorū mensuræ 831
typhomania Hippocrati quæ Gal. no. dicitur typhomania, & quæ passio sit 330
V
Valde flaua breuis fieri 425
Vapor calidus post frigidam resolutionem lethale 640
variolæ lethales 27
variolarum causæ & symptomata exitus quos habere soleant 831
variolarum descriptio, causæ & signa 407
variolarum & morbillorum descriptio & curatio 510
vase angusti oris potantes cur eructant, & an vtile 571. 572
ex Vase angusti oris potantes cur eructit 570. 571
vaforum immundicia facit cerebri consumptionem 582
de Venæ cephalicæ sitione & vulgari de ea opinione disputatur 839. 840
venam cephalicam secandi vulgaris timor unde natus sit 677
venam in cubito pulsare, maniacum: hocq. in dextro cubito magis quam in sinistro notari 198
venarum descriptio longa secundū Hippocratem exponitur 172. & 179.
venenum siue acceptum, siue admotum calidos interimit citius 665
venena intra nos genita & latentia, multum tempus repente aliquando apparere 290
venenosi morbi signa 76
venenoso modo inuentum quid sit apud Hippocratem 398
ventorum differentia & natura 85
ventorum & tranquillitatis morbi 12
venus contraria Mineruæ 651. *in morbis à pituita vtilis, & in quibus, & cur* 657. *leserit an inuenerit signa* 595. *quibus sit vtilis* 424
venerem nimiam omne ferè morbi genus facere posse, & quib. causis 300
Venere

venere ob pituitosos morbos quibus hominibus liceat vti, & quibus secus 566
ver saluberrimum esse 90
Vergiliarum, seu Pleiadum occasus & ortus quando sit 259
vermium differentia viam expurgationis indicat 690
vesicæ exulceratæ cur incipiente & desinente mittu doleant 456
vesperi exacerbari omnes morbos 342
vespertina hora & autumnus comparatio 89
victus ad quas res pertineat 286. *circa cibum & potum differentia & considerationes* 699
victus eorum qui expurgantur, legitimus 431. *extenuantur plurimum* 587
victus & hominū consuetudo, quibus rebus consistet 718
victus morbi 11
victus quo veterimi utebantur, censura 729. *ignoratione calamitates multas accidere* 720. *instituenti indicatio à constitutione & figura morbi* 58. *tres partes: cibus, forbittio & potus* 729
in Victus ratione tria ob oculos esse debere 611
vinum in catbarro cum febre an dari debeat, & de eius noxis & vtilitatibus 158. *quibus afferat soporem, & quibus perugilium* 243. *tussim, dolores oculorum & capitis, & ebrietatem eodem modo soluit* 211
vini & lactis mixtura choleram facit 820. *& veneris noxæ* 313
de Vino pro hydropicis contraria Hippocratis loca componuntur 507
viri metallici historia 355. *vulnerati ac per intestina transfixi historia, et ineptè suscepta curatio* 462
virgo Larissæ febre ardente laborauit virginis abderitanæ quæ decumbebat in via sacra, historia 293
virginis quæ sanguinem vomuit in Larissa, historia 465
virgines & quibus suppressa sunt menstrua, sæpè putat vulgus vexari à spiritibus immundis 303
virgines initio pubertatis grauissimis morbis corripit 115. 305
virginū morbi cur sint grauiores quam aliarum mulierum 293
vitam hominis septem dierū esse 249
vitales & nō vitales fetus qui & quibus causis fiant 163
vitiliginis & lepræ curatio 203
ab Vlcere capitis vtrū sit deterius fieri febrem statim, an aliquatò post 770
vlcera egrè sanescuntia cū quibusdam maculis fiunt hydropicis & tabidis, & quibus causis 107. *capitis non eisdem diebus afferre febres puerulis*